ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1890

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1890

Ὁ πρύτανις τῶν κριτικῶν,

ὁ δαιμόνιος τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων ἐξηγητής,

ὁ φιλαθηναιότατος τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων

ΚΑΡΟΛΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΚΟΒΗΤΟΣ

ἐτελεύτησε τῇ 13|25 Ὀκτωβρίου ἐτῶν ὢν

ἓξ καὶ ἑβδομήκοντα.

Ἐν τῇ 17ῃ συνεδρίᾳ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας ὁ ἑταῖρος Δημήτριος Κώνστας, Σάμιος, πρῴην καθηγητὴς τοῦ Πυθαγορείου γυμνασίου, ἐποιήσατο τὴν πρότασιν τήνδε.

Κύριοι,

Γνωστὸν τυγχάνει ὑμῖν ὅτι πρό τινος χρόνου ἐτελεύτησεν ἐν Ὁλλανδίᾳ εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων κριτικῶν, ὁ Κάρολος Γαβριὴλ Κόβητος. Ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρὸς θεωρεῖται ὡς εἰκὸς μεγίστη ἀπώλεια ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, διότι καταλείπει κενὸν δυσαναπλήρωτον. Ἡ ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία καθῆκον, νομίζω, ἔχει ἵνα ἀποτίσῃ φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν διαπρεπῆ ἐπιστήμονα, ὅστις ἅπαντα τὸν ἑαυτοῦ βίον κατέτριψεν ἐν τῇ μελέτῃ, ἑρμηνείᾳ καὶ διορθώσει τῶν συγγραμμάτων τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ὅθεν προτείνω ἵνα τελεσθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας πολιτικὸν τοῦ ἀνδρὸς μνημόσυνον, καὶ παρακληθῇ ὁ ἀξιότιμος Πρόεδρος, ὅστις τυγχάνει καὶ μαθητὴς αὐτοῦ, ὅπως ἐκφωνήσῃ τὸν κατάλληλον λόγον.

Ἀποδεκτῆς δὲ τῆς προτάσεως ταύτης μετὰ πλείστης προθυμίας ὑπὸ τῶν συνεδρευόντων γενομένης, ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Κωνσταντῖνος Κόντος εἶπε τάδε.

Κάλλιστον καὶ θεοφιλέστατον πρᾶγμα εἶνε νὰ ἱστορῶνται αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ νὰ

εὐλογῶνται ἑκάστοτε τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ὁ Κόβητος διέπρεψεν εἴ τις καὶ ἄλλος ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν Μουσῶν, τοσαῦτα δ' εἰς ἐπανόρθωσιν καὶ ἐξήγησιν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων συνεβάλετο, ὥστε δικαιότατ' ἀνεκηρύχθη πρῶτος ἐν φιλολόγοις. Καὶ πᾶσι μὲν τοῖς περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα σπουδάζουσι προσήκει νὰ τιμῶσι τὸν ἐπιφανέστατον κριτικόν, μάλιστα δ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν, ἂν μὴ περὶ ὀλίγου ποιώμεθα οὓς οἱ πρόγονοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις θησαυρούς.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία, ἐκ λογάδων Ἑλλήνων συγκειμένη, ἔκρινεν εὔλογον νὰ τελεσθῇ μὲν πολιτικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ ἀοιδίμου Κοβήτου, νὰ ῥηθῇ δ' εἰς αὐτὸν λόγος ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῆς. Ἀνετέθη μοι ἔργον, εἰς ὃ ὀφείλω ὑπ' εὐγνωμοσύνης προθυμότατον ἐμαυτὸν νὰ παράσχω. Καὶ θὰ φιλοτιμηθῶ μὲν πιστῶς νὰ παραστήσω τὰ κατὰ τὸν ἐμὸν διδάσκαλον, οὗ τὴν εἰκόνα ἀεὶ ἐν τῇ ψυχῇ φέρω καὶ οὗ ἡ γλυκυτάτη φωνὴ καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον ἔναυλός μοι ἔτι παραμένει, σφόδρα δ' ὅμως φοβοῦμαι μὴ τοιούτου ἥρωος οὐχὶ ἄξιος ἐπαινέτης ἐγὼ ὑπάρξω. Ἀλλ' οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι εὐμενῶν καὶ ἐπιεικῶν κριτῶν ὑμῶν θὰ τύχω.

Μετὰ ταῦτα ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ προέδρου ὅτι ἐν καιρῷ θὰ δηλωθῇ τοῖς ἑταίροις ἡ ἡμέρα καθ' ἣν μέλλει νὰ τελεσθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημόσυνον.

ΟΡΟΙ ΑΝΑΤΟΜΙΚΟΙ

Ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἀπαρτίζεται ἐξ εἴκοσι καὶ ἕξ ὀστῶν ἐπ' ἀλλήλοις κειμένων ἐν τῷ μέσῳ τῶν νώτων ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Τῶν ὀστῶν δὲ τούτων τὰ μὲν πρῶτα εἴκοσι καὶ τέσσαρα καλοῦνται σπόνδυλοι, τὰ δὲ τούτοις ἑπόμενα δύο ὀνομάζονται τὸ μὲν ἱερὸν ὀστοῦν τὸ δὲ κόκκυξ. Οἱ σπόνδυλοι συντασσόμενοι πρὸς ἀλλήλους διὰ συνδέσμων καὶ τελείως ἀπ' ἀλλήλων χωριζόμενοι καλοῦνται καὶ γνήσιοι σπόνδυλοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς τὸ ἱερὸν ὀστοῦν καὶ τὸν κόκκυγα ἀποτελοῦντας, οἵτινες συνωστεωμένοι ὄντες καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενοι νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων καλοῦνται νόθοι σπόνδυλοι, 9 ὡς τὰ πολλὰ τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ὧν 5 μὲν συνιστῶσι τὸ ἱερὸν ὀστοῦν, 4 δὲ τὸν κόκκυγα.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν χώραν τῶν νώτων, ἣν καταλαμβάνουσιν οἱ γνήσιοι σπόνδυλοι, διῄρηνται εἰς αὐχενικούς, θωρακικοὺς καὶ ὀσφυϊκούς. Καὶ αὐχενικοὶ μὲν εἶνε 7, θωρακικοὶ δὲ 12 καὶ ὀσφυϊκοὶ 5.

Οἱ γνήσιοι σπόνδυλοι ἑκάστης χώρας τῶν νώτων ὀνομάζονται ὡς ἐκ τῆς τάξεως, ἣν κατέχουσιν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, πρῶτος, δεύτερος, τρίτος καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐπειδὴ δέ τινες αὐτῶν ἔχουσιν ἰδίαν ὀνομασίαν, θὰ διανάβωμεν περὶ αὐτῶν ἐνταῦθα, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν αὐχενικῶν.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνατομικοὶ τὸν μὲν πρῶτον αὐχενικὸν σπόνδυλον καλοῦσιν ἄτλαντα, atlas, träger, τὸν δὲ δεύτερον ἐπιστροφέα ἢ ἄξονα, epistropheus, axis, vertebra odontoidea, drehwirbel, zahnwirbel, τὸν δὲ ἕβδομον οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι vertèbre proéminente. Καὶ οἱ ἡμέτεροι δὲ ἐκ τῶν

Εὐρωπαίων παραλαβόντες καλοῦσιν ἐπίσης τὸν μὲν πρῶτον ἄτλαντα, τὸν δὲ δεύτερον ἐπιστροφέα. Καὶ ἐκεῖνοι καὶ οὗτοι σφάλλονται. Πρέπει δὲ νὰ καλῶνται ὁ μὲν πρῶτος αὐχενικὸς σπόνδυλος ἐπιστροφεύς, ὁ δὲ δεύτερος μόνον ἄξων, ὁ δὲ ἕβδομος ἄτλας.

Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος ἐποιήσαντο μὲν ἀνατομικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ζῴων, ἀλλ' αἱ ἀνατομικαὶ γνώσεις αὐτῶν ἦσαν ἀτελεῖς, εὑρίσκονται δ' ἐν ἀσυναρτήτοις τισὶ περικοπαῖς συλλεχθείσαις ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων· ἐν αὐταῖς δὲν γίνεται λόγος περὶ αὐχενικῶν σπονδύλων.

Ὁ μέγας Ἱπποκράτης οὐδὲν περὶ ἀνατομικῆς ἔγραψεν· ἐν τοῖς νόθοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἀπαντῶσιν ἐνιαχοῦ ἀνατομικαὶ περιγραφαὶ μορίων τινῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (οἷον τῶν φλεβῶν, τῶν νεύρων ἐν τῷ Ἐπιδημιῶν τὸ δεύτερον, τμῆμα 1 καὶ 2· ὀστῶν, φλεβῶν, σπλάγχνων τινῶν ἐν τῷ Περὶ ὀστέων φύσιος) ἀλλ' ἀτελεῖς ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἡμαρτημέναι· σῴζεται δὲ καὶ τὸ περὶ ἀνατομῆς, σμικρότατον ὄν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος βραχύτατος περὶ μόνων τῶν σπλάγχνων. Ἐν τοῖς συγγράμμασι δ' αὐτοῦ ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς χωρία, ἐν οἷς λόγον ποιεῖται περὶ σπονδύλων.

Ἱπποκράτ. Περὶ ἄρθρων 41. «Σπόνδυλοι δὲ οἱ κατὰ ῥάχιν, ὅσοισι μὲν ὑπὸ νοσημάτων ἕλκονται εἰς τὸ κυφόν, τὰ μὲν πλεῖστα ἀδύνατα λύεσθαι, ποτὶ καὶ ὅσα ἀνωτέρω τῶν φρενῶν τῆς προσφύσιος κυφοῦται .... Καὶ ὅσοισιν ἂν ᾖ ἀνωτέρω τῶν φρενῶν τὸ κῦφος, τούτοισι μὲν αἵ τε πλευραὶ οὐκ ἐθέλουσιν ἐς τὸ εὐρὺ αὔξεσθαι, ἀλλ' ἐς τοὔμπροσθεν, τό τε στῆθος ὀξὺ γίνεται, ἀλλ' οὐ πλατύ, αὐτοί τε δύσπνοοι γίνονται καὶ κερχώδεις· ἧσσον γὰρ εὐρυχωρίην ἔχουσιν αἱ κοιλίαι αἱ τὸ πνεῦμα δεχόμεναι καὶ προπέμπουσαι. Καὶ μέν τοι καὶ ἀναγκάζονται κατὰ τὸν *μέγαν* σπόνδυλον λορδὸν τὸν αὐχένα ἔχειν, ὡς μὴ προπετὴς ἔῃ αὐτέοισιν ἡ κεφαλή· στενοχωρίαν μὲν οὖν πολλὴν τῇ φάρυγγι παρέχει καὶ τοῦτο, ἐς τὸ ἔσω ῥέπον· καὶ γὰρ τοῖσιν ὀρθοῖσι φύ-

σει δύσπνοιαν παρέχει τοῦτο τὸ ὀστέον, ἣν ἔσω ῥέψῃ, ἔστ' ἂν ἀναπιεχθῇ. . . . Αὐτὴ δὲ ἡ ῥάχις κατὰ μῆκος ἰθυσκόλιός ἐστιν· ἀπὸ μὲν τοῦ ἱεροῦ ὀστέου ἄχρι τοῦ *μεγάλου* σπονδύλου, παρ' ὃν προσήρτηται τῶν σκελέων ἡ πρόσφυσις, ἄχρι μὲν τούτου κυφή· κύστις τε γὰρ καὶ γοναὶ καὶ ἀρχοῦ τὸ χαλαρὸν ἐν τουτέῳ ἔκτισται. Ἀπὸ δὲ τούτου ἄχρι φρενῶν προσαρτήσιος ἰθυλόρδη· καὶ παραφύσιας ἔχει μυῶν τοῦτο μοῦνον τὸ χωρίον ἐκ τῶν εἴσωθεν μερῶν, ἃς δὴ καλέουσι ψόας. Ἀπὸ δὲ τούτου ἄχρι τοῦ *μεγάλου* σπονδύλου τοῦ ὑπὲρ τῶν ἐπωμίδων ἰθυκύφη· ἔτι δὲ μᾶλλον δοκέει ἤ ἐστιν· ἡ γὰρ ἄκανθα κατὰ μέσον ὑψηλοτάτας τὰς ἐκφύσιας τῶν ὀστέων ἔχει, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν ἐλάσσους. Αὐτὸ δὲ τὸ ἄρθρον τοῦ αὐχένος λορδόν ἐστιν».

Ἐνταῦθα ἡ ἀνατομικὴ ὀνοματοθεσία τοῦ Ἱπποκράτους εἶνε συγκεχυμένη· διότι μέγαν σπόνδυλον ἄνευ μὲν ἑτέρου προσδιορισμοῦ καλεῖ τὸν ἄξονα, μεθ' ἑτέρων δ' ἐπιφερομένων προσδιορισμῶν τὸν ε' ὀσφυϊκὸν καὶ τὸν ζ' αὐχενικόν.

Τοῦ αὐτοῦ Μοχλικός. 1. « . . . Ἐντεῦθεν δὲ ἄχρι τοῦ *μεγάλου* σπονδύλου, τοῦ ὑπὲρ τῶν ἐπωμίδων ἰθυκυφής (ἡ ῥάχις) . . . . »

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐπιδημιῶν τὸ δεύτερον. 24. «Ἦν δὲ τῶν κυναγχιτῶν τὰ παθήματα τάδε· τοῦ τραχήλου οἱ σπόνδυλοι ἔσω ἔρρεπον, τοῖσι μὲν ἐπὶ πλέον, τοῖσι δ' ἐπ' ἔλασσον· καὶ ἔξωθεν ἦν δῆλος ἔγκοιλον ἔχων ὁ τράχηλος καὶ ἤλγει ταύτῃ ψαυόμενος· ἦν δὲ καὶ κατωτέρω τινὶ τοῦ *ὀδόντος* καλεομένου, ὃ οὐχ ὁμοίως ὀξύ ἐστιν· ἔστι δ' οἷσι καὶ πάνυ περιφερές, μέζονι περιφερείῃ».

Τοῦ αὐτοῦ. Ἀφορισμοί. 26. «Πρεσβυτέροισι δὲ γενομένοισι παρίσθμια, σπονδύλου *τοῦ κατὰ τὸ ἰνίον* εἴσω ὤσιες . . . . »

Ἐνταῦθα ὁ Ἱπποκράτης σπόνδυλον τὸν κατὰ τὸ ἰνίον καλεῖ τὸν δεύτερον, καθάπερ συνάγεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς τοῦ Γαληνοῦ.

Γαλην. Εἰς τὸ Ἱπποκράτους προρρητικῶν βιβλίον πρῶτον ὑπόμνημα Β'. πθ'. «Καὶ μέν τοι καὶ περὶ τῶν πνιγωδῶς ἐνοχλουμένων

οὐ διὰ τὴν ἐν πνεύμονι στενοχωρίαν, οὔτε διὰ τὴν φλεγμονὴν τῶν ἐν τῷ λάρυγγι μυῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἐπικειμένων μὲν τῷ λάρυγγι καὶ τῷ στομάχῳ, τοῖς πρόσω δὲ μέρεσι τῶν ῥαχιτῶν μυῶν ἐπιβεβλημένων ἔμπροσθέν τε καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ προρρητικὸν βιβλίον εἴρηταί μοι καὶ δι' ὧν ἐξηγησάμην τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν ἐπιδημιῶν, ἔνθα φησίν. *Ἦν δὲ τῶν κυναγχικῶν τὰ παθήματα τοιάδε· τοῦ τραχήλου οἱ σπόνδυλοι εἴσω ἔρρεπον, τοῖσι μὲν ἐπὶ πλέον, τοῖσι δ' ἐπ' ἔλασσον· καὶ ἔξωθεν δ' ἦν δῆλος ἐγκοίλως ἔχων ὁ τράχηλος καὶ ἤλγει ταῦτα ψαυόμενος· ἦν δὲ καὶ κατωτέρω τινὶ τοῦ* **ὀδόντος** *καλουμένου, ὃ οὐχ ὁμοίως ὀξύ ἐστι.* Πρόδηλον δ' ὅτι τὸν δεύτερον σπόνδυλον ὅλον ἀπὸ μέρους ὀδόντα κέκληκεν ἢ μόνην αὐτοῦ τὴν ἀπόφυσιν ἐκείνην, ἣν οἱ μὲν ὀδοντοειδῆ προσαγορεύουσιν, οἱ δὲ ἄντικρυς ὀδόντα, διότι παραπλήσιός τις φαίνεται τῷ καλουμένῳ κυνόδοντι. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὸ εἰπεῖν *ἦν δὲ κατωτέρω τινὶ τοῦ ὀδόντος καλεομένου* προσέθηκεν *ὃ οὐχ ὁμοίως ὀξύ ἐστιν*, ἐδήλωσε κίνδυνον οὐχ ὁμοίως ἐπιφέρειν ὀξὺν ὁ γράψας ταῦτα τὸν σπόνδυλον τοῦτον ὥσπερ κἀπειδὰν ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς καταλέγων τὰ λεγόμενα πάθη τῶν παίδων εἴπῃ *σπονδύλου τοῦ κατὰ τὸ ἰνίον εἴσω ὤσιες* οὐκ ἄλλον σπόνδυλον ἀκούειν χρὴ παρὰ τὸν εἰρημένον».

Ἱπποκράτους ἐπιδημιῶν βιβλίον δεύτερον καὶ Γαληνοῦ εἰς αὐτὸ ὑπόμνημα δεύτερον, κθ'. *Ἦν δὲ καὶ κατωτέρω τινὶ τοῦ ὀδόντος καλεομένου ὀστοῦ, ὅ οὐχ ὁμοίως ὀξύ ἐστιν· ἔστι δ' οἷσι πάνυ περιφερὲς μείζονι περιφερείῃ· εἰ μὴ ξὺν τῷ ὀδόντι καλεομένῳ φάρυγξ οὐ φλεγμαίνουσα· κεομένη δὲ τὰ ὑπὸ γνάθους ὀγκηρά, οὐ φλεγμαίνουσιν ἴκελα.* Ὀδόντα καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ τὴν ὀδοντοειδῆ ἀπόφυσιν τοῦ δευτέρου σπονδύλου τὴν διαρθρουμένην τῷ κρανίῳ· γέγονε δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως, ἵνα τὴν κεφαλὴν ἀπάγῃ πρόσω τε καὶ ὀπίσω· ἡ γὰρ τοῦ πρώτου σπονδύλου διάρθρωσις πρὸς τὸ κρανίον περιφέρει τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

Ἱπποκράτ. Ἐπιδημιῶν τὸ δεύτερον· τμῆμα δ'. περὶ φλεβῶν. 1. «Ἡπατῖτις ἐν ὀσφύϊ μέχρι τοῦ *μεγάλου σπονδύλου* κάτωθεν καὶ σπονδύλοισι προσδιδοῖ, ἐντεῦθεν μετέωρος δι' ἥπατος καὶ διὰ φρενῶν ἐς καρδίαν». καὶ 2 «Δύο δὲ τόνοι ἀπ' ἐγκεφάλου ὑπὸ τὸ ὀστέον τοῦ μεγάλου σπονδύλου ἄνωθεν καὶ πρὸς τοῦ στομάχου μᾶλλον ἑκατέρωθεν τῆς ἀρτηρίας παρελθὼν ἑκάτερος ἐς ἑαυτὸν ἦλθεν ἴκελος ἐνί· ἔπειτα ᾗ σπόνδυλοι καὶ φρένες πεφύκασιν, ἐνταῦθα ἐτελεύτων, καί τινες ἐν-

δοιαστοὶ πρὸς ἧπαρ καὶ σπλῆνα ἀπὸ τούτου τοῦ κοινωνήματος ἐδόκεον τείνειν. Ἄλλος τόνος ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν κατὰ κληῖδα σπονδύλων παρὰ ῥάχιν παρέτεινεν ἐκ πλαγίων σπονδύλων καὶ τῇσι πλευρῇσιν ἀπένεμεν».

Ἐνταῦθα μέγαν σπόνδυλον καλεῖ τὸν ε' ὀσφυϊκόν, εἶτα δὲ τὸν β' αὐχενικόν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν.

Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ ὀστέων φύσιος. 1. «Ὀστέα χειρὸς εἰκοσιεπτά· ποδὸς εἰκοσιτέσσαρα· τραχήλου ἐς τὸν μέγαν (σπόνδυλον) ἑπτά· ὀσφύος πέντε· ῥάχιος εἴκοσι· κεφαλῆς ξὺν ὀπωπίοις ὀκτώ· ξύμπαντα ἐνενήκοντα ἕν, ξὺν ὄνυξιν ἑκατὸν ἕνδεκα. Ἃ δ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἐξ ἀνθρώπου ὀστέων κατεμάθομεν, σπόνδυλοι οἱ ἄνω τῆς κληῖδος σὺν τῷ μεγάλῳ ἑπτά· οἱ δὲ κατὰ τὰς πλευρὰς ὅσαι περ αἱ πλευραὶ δώδεκα· οἱ δὲ κατὰ κενεῶνας ἐκτός, ἐν ᾧ τὰ ἰσχία, ἐν τῇ ὀσφύϊ πέντε· καὶ ἐν 10 ὁ γράψας τὸ περὶ ὀστέων φύσιος ἀντιγράφει αὐτολεξεὶ ὅσα ἐν τοῖς ἄνω ἐμνημονεύσαμεν ἐκ τοῦ Ἐπιδημιῶν τὸ δεύτερον· τμῆμα δ' περὶ φλεβῶν 1 καὶ 2. πλὴν τοῦ ἐπιθέτου παχεῖς, ὅπερ προσδιορίζει τὸ τόνοι. «Δύο δὲ παχεῖς τόνοι ἀπ' ἐγκεφάλου, κτλ.».

Καὶ ἐνταῦθα μεγάλοι σπόνδυλοι καλοῦνται ὁ ε' ὀσφυϊκὸς καὶ ὁ β' αὐχενικός.

Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ δαιμόνιος τῆς ἀρχαιότητος ἀνήρ, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τῆς ἀνατομικῆς συγγραφεὺς συχνὰς ἀνατομὰς ζῴων ἐνεργήσας καὶ χορηγήσας ἡμῖν πολλοὺς καὶ προσφυεῖς ἀνατομικοὺς ὅρους. Τὰ δὲ συγγράμματα, ἐν οἷς πραγματεύεται περὶ ὑποκειμένων ἐχόντων ἀναφορὰν πρὸς τὰ τῆς Ἀνατομικῆς, εἶνε τὸ περὶ ζῴων γενέσεως, τὸ περὶ ζῴων μορίων καὶ αἱ περὶ ζῴων ἱστορίαι· συνέγραψε δὲ καὶ τὰς Ἀνατομὰς ἤτοι βιβλίον περὶ ἀνατομῶν, ὅπερ εἰ μὴ ἠφανίζετο πολλῷ κάλλιον θὰ ἠπιστάμεθα τὰ κατὰ τὴν Ἀνατομικὴν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Φέρονται δὲ ἐν τῷ Ἀριστοτέλει τὰ ἑξῆς χωρία ἀναφερόμενα εἰς τοὺς σπονδύλους.

Ἀριστοτέλ. Ἱστορίαι περὶ ζώων. Α, 66. «Σκώληκες μέν τοι πάντες ἔχουσιν ἐν τῇ κεφαλῇ ζῶντας· ἐγγίνονται δὲ ὑποκάτω τοῦ ὑπογλωττίου ἐν τῷ κοίλῳ καὶ περὶ τὸν *σφόνδυλον*, ᾗ *ἡ κεφαλὴ προσπέφυκε*, τὸ μέγεθος οὐκ ἐλάττους ὄντες τῶν μεγίστων».

Τοῦ αὐτοῦ. Ἱστορ. περὶ ζώων. Γ, 34. «Τείνει δὲ πρῶτον μὲν ἄνω ἀπὸ τῆς καρδίας τῆς μεγάλης φλεβὸς μόριον πρὸς τὸν πνεύμονα καὶ τὴν σύναψιν τῆς ἀορτῆς, ἄσχιστος καὶ μεγάλη οὖσα φλέψ· σχίζεται δ' ἀπ' αὐτῆς μόρια δύο, τὸ μὲν ἐπὶ τὸν πνεύμονα, τὸ δ' ἐπὶ τὴν ῥάχιν καὶ τὸν *ὕστατον τοῦ τραχήλου σφόνδυλον*».

Τοῦ αὐτοῦ. Ἱστορ. περὶ ζώων. Γ, 35. «Ἡ δ' ἐπὶ τὸν *σφόνδυλον τοῦ τραχήλου* τείνουσα φλὲψ καὶ τὴν ῥάχιν πάλιν παρὰ τὴν ῥάχιν τείνει· ἣν καὶ Ὅμηρος ἐν τοῖς ἔπεσιν εἴρηκε ποιήσας «ἀπὸ δὲ φλέβα πᾶσαν ἔκερσεν, ἥ τ' ἀνὰ νῶτα θέουσα διαμπερὲς αὐχέν' ἱκάνει»· ἀπὸ δὲ ταύτης τείνουσι παρά τε τὴν πλευρὰν ἑκάστην φλέβια καὶ πρὸς ἕκαστον τὸν σφόνδυλον, κατὰ δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν νεφρῶν σφόνδυλον σχίζεται διχῇ».

Τοῦ αὐτοῦ. Ἱστορ. περὶ ζώων. Γ, 54. «Τὰ δ' ὀστᾶ τοῖς ζῴοις ἀφ' ἑνὸς πάντα συνηρτημένα ἐστὶ καὶ συνεχῆ ἀλλήλοις ὥσπερ αἱ φλέβες· αὐτὸ δὲ καθ' αὑτὸ οὐδέν ἐστιν ὀστοῦν· ἀρχὴ δὲ ἡ ῥάχις ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς ἔχουσιν ὀστᾶ· σύγκειται δ' ἡ ῥάχις ἐκ σφονδύλων· τείνει δ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι πρὸς τὰ ἰσχία. Οἱ μὲν οὖν σφόνδυλοι πάντες τετρημένοι εἰσίν, ἄνω δὲ τὸ τῆς κεφαλῆς ὀστοῦν συνεχές ἐστι τοῖς *ἐσχάτοις σπονδύλοις*, ὃ καλεῖται κρανίον».

Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ ζώων μορ. Δ, 11. «Ἐπεὶ δὲ τὸ μεταξὺ κεφαλῆς καὶ ὤμων κέκληται αὐχήν, ἥκιστα τῶν τοιούτων ὁ ὄφις δόξειεν ἂν ἔχειν αὐχένα, ἀλλὰ τὸ ἀνάλογον τῷ αὐχένι, εἴ γε δεῖ τοῖς εἰρημένοις ἐσχάτοις διορίζειν τὸ μόριον τοῦτο. Ἴδιον δὲ πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν ζῴων ὑπάρχει τοῖς ὄφεσι τὸ στρέφειν τὴν κεφαλὴν εἰς τοὔπισθεν, ἠρεμοῦντος τοῦ λοιποῦ σώματος· αἴτιον δ' ὅτι καθάπερ τὰ ἔντομα ἑλικτόν ἐστιν, ὥστε εὐκάμπτους ἔχειν καὶ χονδρώδεις τοὺς σπονδύλους (τοῦ αὐχένος)».

Ἐκ πάντων τῶν χωρίων τούτων συνάγομεν ὅτι καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει οἱ αὐχενικοὶ σπόνδυλοι δὲν ἔχουσιν ἰδίαν ὀνομασίαν.

Τοῦ *Ἡροφίλου* δὲ καὶ τοῦ *Εὐδήμου* καὶ τοῦ *Ἐρασιστράτου* ἀσχοληθέντων περὶ τὴν Ἀνατομικὴν οὐδὲν σῴζεται ἔργον.

Παρὰ δὲ τῷ Ῥούφῳ τῷ Ἐφεσίῳ κεῖνται τὰ ἑξῆς χωρία, ἐν οἷς ἐπίσης δὲν ἀπαντᾷ ἰδία ὀνομασία τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος σπονδύλων.

Ῥούφ. Ἐφεσ. Περὶ ὀνομασίας τῶν τοῦ ἀνθρώπου μορίων. σελ. 167. «Τῆς δὲ ῥάχεως τὰ ὀστᾶ *σφόνδυλοι*· Ὅμηρος δὲ καὶ ἀστραγάλους αὐτὰ καλεῖ· καὶ ἡ ἀπόφυσις τῶν σπονδύλων ἄκανθα· τὸ δὲ τελευταῖον ὀστοῦν τῆς ὀσφύος ἱερὸν ὀστοῦν· οἱ δὲ ὑποσφόνδυλον καλοῦσιν· τὸ δὲ ἄκρον αὐτοῦ κόκκυγα».

Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ ὀστῶν. σελ. 187. «Εἰσὶ δὲ οἱ τοῦ *τραχήλου σπόνδυλοι* ἀριθμῷ τυγχάνοντες ἑπτά· ἁρμονίως δὲ ἄλλος κατὰ ἄλλου ἔγκειται. Καὶ ὁ μὲν *πρῶτος* τούτων τὴν κίνησιν τῇ κεφαλῇ παρέχεται· οἱ δὲ λοιποὶ μένουσιν ἀκίνητοι.... Μετὰ δὲ τοὺς ἑπτὰ τοῦ τραχήλου σφονδύλους οἱ τῆς ῥάχεώς εἰσι δυοκαίδεκα καὶ τῆς ὀσφύος πέντε, ὡς γενέσθαι τοὺς πάντας τέσσαρας καὶ εἴκοσιν».

Τοῦ αὐτοῦ. Ὀνομασιῶν τῶν κατὰ ἄνθρωπον πρῶτον. σελ. 235. «Τῆς ῥάχεως τὰ ὀστᾶ σφόνδυλοι· ἡ δὲ πᾶσα σύνθεσις τῶν σφονδύλων ἄκανθα· ἧς τὸ κατωτέρω ὀσφύς· τὸ δὲ τελευταῖον τῆς ῥάχεως ἱερὸν ὀστοῦν· οἱ δὲ ὑποσφόνδυλον· τούτου τὸ ἄκρον κόκκυξ καλεῖται».

Ἐν δὲ τῷ Ἀρεταίῳ τῷ Καππαδόκῃ εὕρηται μόνον τὸ ἑξῆς χωρίον.

Ἀρεταίου Καππαδόκου τὰ σῳζόμενα. ἐκδ. Ermerins· σελ. 145. «Περὶ ἀρθρίτιδος καὶ ἰσχιάδος. Σπόνδυλοι ἀλγέουσι ῥάχιός τε καὶ αὐχένος καὶ εἰς ἄκρον ἐρείδει τοῦ ἱεροῦ ὀστέου καὶ ξυμπάντων τε ὁμοῦ πόνος καὶ ἰδίῃ ἑκάστου ὀδύνη».

Μετὰ τὸν Ἱπποκράτη ὁ Κλαύδιος Γαληνὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανέστατος τῆς ἀρχαιότητος ἰατρὸς ἀσχοληθεὶς οὐ μόνον περὶ τὴν ἰατρικὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλας ἐπιστήμας μάλιστα δὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν φιλολογίαν· «ἐν τῷ χρόνῳ

παντὶ ἐφιλοπόνουν ἡμέρας τε ὅλης καὶ τοῦ πλείστου τῆς νυκτὸς» λέγει αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ· ἡ δ' Ἀνατομικὴ μεγίστην δι' αὐτοῦ ἐπίδοσιν ἔλαβε καὶ κατὰ πλεῖστα μέρη ἀπηκριβώθη. Συγγράμματα δ' ἀνατομικὰ σῴζονται ἡμῖν τοῦ Γαληνοῦ τάδε:

1) Περὶ ὀστῶν τοῖς εἰσαγομένοις.

2) Περὶ μυῶν ἀνατομῆς.

3) Περὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομῆς.

4) Περὶ νεύρων ἀνατομῆς.

5) Περὶ μήτρας ἀνατομῆς.

6) Περὶ ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων· τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐγράφη ἐν βιβλίοις 16, ὧν σῴζονται μόνα τὰ 8 καὶ μέρος τοῦ θ'. Πολλαχοῦ δὲ τοῦ πολυτίμου τούτου συγγράμματος ὁ Γαληνὸς ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τῶν ἐκ τῶν ἀνατομῶν φαινομένων, ἤτοι περὶ φυσιολογικῶν πειραμάτων ὑπ' αὐτοῦ γινομένων ἐπὶ ζώντων ζῴων· ὡς λόγου χάριν περὶ πειραμάτων πρὸς ἐξέτασιν τῶν κινήσεων τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν, περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπὶ ζώντων ζῴων ἀνατομῆς φαινομένων διὰ τῆς τομῆς τῶν νεύρων τῶν μετοπλευρίων μυῶν καὶ τῶν περὶ τὰς καρωτίδας καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, κτλ. καὶ

7) Περὶ χρείας μορίων.

Εὕρηνται δ' ἐν τῷ Γαληνῷ τὰ ἑξῆς χωρία, ἐν οἷς περιγράφεται καὶ ἡ λειτουργία τῶν αὐχενικῶν σπονδύλων.

Γαλην. Περὶ ὀστῶν τοῖς εἰσαγομένοις. Κεφ. ζ'. «Τῆς ὅλης ῥάχεως οἱ σπόνδυλοι τέσσαρες ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν ὑπάρχουσι· παρὰ φύσιν γὰρ ἤδη τὸ πλέον καὶ τοὔλαττον, ὥσπερ καὶ αἱ φοξαὶ κεφαλαί. Διαιρεῖται δὲ ἡ σύμπασα σύνταξις αὐτῶν εἰς τράχηλόν τε καὶ νῶτον καὶ ὀσφὺν καὶ ἱερὸν ὀστοῦν. Ὁ μὲν οὖν τράχηλος ἔζευκται τῇ κεφαλῇ· ὁ δὲ νῶτος ἐφεξῆς τούτῳ τέτακται, τηλικοῦτος ὑπάρχων τὸ μῆκος, ἡλίκος περ ἂν ᾖ καὶ ὁ θώραξ· ὅσον δὲ ὑπόλοιπον κάτω, τοῦτο ὀσφὺς ὀνομάζεται· κατὰ δὲ τὸ πέρας αὐτοῦ τὸ καλούμενον ἱερὸν ὀστοῦν ἔχει· ἔνιοι δὲ πλατὺ προσαγορεύουσιν αὐτό. Σπόνδυλοι δὲ κατὰ μὲν τὸν τράχηλον ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὑπάρχουσι, κατὰ δὲ τὸν νῶτον δώδεκα,

κατὰ δὲ τὴν ὀσφὺν πέντε. Περὶ πρώτων οὖν εἰρήσεται τῶν κατὰ τὸν αὐχένα· διαφέρει γὰρ οὐδὲν ἢ τράχηλον ἢ αὐχένα προσαγορεύειν αὐτόν». Κεφ. η'. «Τῶν κατὰ τὸν αὐχένα σπονδύλων οἱ πρῶτοι μὲν δύο διήρθρωνται πάντη· τῶν δὲ ἄλλων τῶν πέντε τὸ πρόσω μέρος ἰσχυρὸς συμφύει δεσμός· οὐ γὰρ δὴ διὰ χόνδρου γε συμφύονται, καθάπερ οἴονταί τινες· ἀλλ' ὁ τὰς τοῦ νωτιαίου δύο μήνιγγας ἔξωθεν περιλαμβάνων χιτών, εἰς τὴν μεταξὺ χώραν αὐτῶν παρεμπίπτων, κοινὸς ἀμφοτέροις γίνεται δεσμός· οὕτω δὲ καὶ κατὰ πάντας ἔχει τοὺς σπονδύλους πλὴν τῶν πρώτων δυοῖν, ὡς εἰρήσεται. Διττῶν δὲ οὐσῶν κινήσεων τῆς κεφαλῆς, τῆς μὲν ἐπινευόντων τε καὶ ἀνανευόντων, τῆς δὲ ἐν τῷ περιάγειν ἐφ' ἑκάτερα, τὴν μὲν προτέραν ἡ τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου πυρηνοειδὴς ἀπόφυσις ἐργάζεται μάλιστα, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ τοῦ πρώτου πρὸς τὰ κορωνὰ τῆς κεφαλῆς διάρθρωσις· ἀλλ' αὗται μὲν διὰ τῶν πλαγίων γίνονται μερῶν τοῦ τε *πρώτου* σπονδύλου καὶ αὐτῆς τῆς κεφαλῆς· ἡ δὲ πυρηνοειδὴς ἀπόφυσις ἀνάντης μέν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῶν προσθίων ἀρχομένη μερῶν τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου συνδεῖται τῇ κεφαλῇ διά τινος εὐρώστου τε ἅμα καὶ στρογγύλου συνδέσμου· καὶ δὴ καὶ χώραν ἐπιτήδειον ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος αὐτῇ παρέχει, καθ' ἣν ἀσφαλῶς στηρίζεται, καί τις ἕτερος ἐγκάρσιος δεσμός, ἐν αὐτῷ τῷ *πρώτῳ* σπονδύλῳ γενόμενος, ἔσωθεν ἐπιβέβληται κατ' αὐαὐτῆς· ἔνιοι μὲν ταύτην ὀδοντοειδῆ καλοῦσιν ἀπόφυσιν, Ἱπποκράτης δὲ καὶ ὅλον τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον ὀδόντα προσηγόρευσεν ἀπ' αὐτῆς. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος δύο κοιλότητας ἐπιπολαίας γληνοειδεῖς ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν αὐτοῦ παραπλησίας ταῖς ἄνωθεν· εἰσὶ δὲ εἰκότως αἱ μὲν ἄνωθεν μείζους ὡς ἂν τῇ κεφαλῇ διαρθρούμεναι, μικρότεραι δὲ αἱ κάτωθεν, αἷς περιβέβληκε τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον. Ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος εὐρύτατός τε ἅμα καὶ ἰσχνότατος, ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτοῦ στενώτερος μὲν ἀλλ' ὅμως εὐρωστότερος· οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες οἱ μετ' αὐτόν· ἐφ' ὅσον γὰρ ὁ νωτιαῖος εἰς τὰς τῶν νεύρων ἀποφύσεις καταναλισκόμενος ἰσχνότερος ἑαυτοῦ γίνεται, ἐπὶ τοσοῦτο καὶ αἱ τῶν κατωτέρω σπονδύλων εὐρύτητες ἐλαττοῦνται· ἑκάστη γὰρ ἴση τῷ πάχει τοῦ περιεχομένου καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει νωτιαίου· τουτὶ μὲν κοινὸν ἅπασι τοῖς σπονδύλοις ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ αἱ εἰς τὸ πλάγιον ἀποφύσεις, ἔτι τε πρὸς ταύταις ἀνάντεις τε καὶ κατάντεις ἀποφύσεις, καθ' ἃς πρὸς ἀλλήλους διαρθροῦνται. Τῶν δὲ ἄλ-

λων τὰ μὲν πλεῖστα κοινά, διαφέροντα δὲ ὀλίγα, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἐρῶ. Τὴν ὀπίσθιον ἀπόφυσιν, ἣν ἄκανθαν ὀνομάζουσιν, ἅπαντες ἔχουσι πλὴν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου· τούτῳ δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθέν ἐστιν ἀπόφυσις μικρὰ μόνῳ· τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων τὰς πλαγίας ἀποφύσεις ἀεὶ διατετρημένας ἔχουσιν οἱ κατὰ τὸν τράχηλον μόνοι πλὴν τοῦ *ἑβδόμου*, ὅσπερ δὴ καὶ ἔσχατος αὐτῶν ὑπάρχει· σπανίως δ' ἂν ποθ' εὕροις καὶ τούτῳ διατετρημένας· τὰς δὲ αὐτὰς ἀποφύσεις ἀτρέμα πως δισχιδεῖς οἱ κατὰ τὸν τράχηλον ἔχουσι μόνοι πλὴν τῶν πρώτων δυοῖν· ἁπλαῖ γὰρ τούτοις εἰσί· τῷ δὲ ἕκτῳ διτταὶ σαφῶς εἰσι καὶ μέγισται τῶν ἄλλων ἁπασῶν, ὥσπερ γε καὶ αὐτός ἐστι μέγιστος· καὶ ἡ ἑτέρα δὲ αὐτῶν ἡ ἔνδον ἱκανῶς πλατεῖα· πρόμηκες δὲ ἑκάστου τὸ πρόσθιον μέρος, ᾧ καὶ συμφύονται πρὸς ἀλλήλους, τοῖς ἐν τῷ τραχήλῳ μάλιστά ἐστι πλὴν τοῦ *πρώτου*. Τοῖς δὲ ἐκφυομένοις τοῦ νωτιαίου νεύροις καὶ κατὰ τὰς συμβολὰς τῶν σπονδύλων διεκπίπτουσιν ἑκάτερος τῶν τοῦ τραχήλου σπονδύλων ἴσον πως συντελεῖ τῷ *πρώτῳ*· τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων ὁ ὑπερκείμενος ἤτοι τὸ πλεῖστον ἢ τὸ σύμπαν».

Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων. Βιβλ. δ'. Κεφ. ζ'. «Ἀφαιρεθέντων δὲ αὐτῶν, περὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἄρθρον ὁρῶνται τρεῖς ἄλλαι συζυγίαι μυῶν μικρῶν· εἰσὶ δ' οὐ τρεῖς κατά γε τἀληθὲς ἀλλὰ τέσσαρες αἱ ὄπισθεν ἄνευ τῶν κατὰ τὰ πλάγια τοῦ σπονδύλου τοῦ *πρώτου* μικρῶν ἐγκεκρυμμένων τῇ διαρθρώσει· διὸ καὶ λανθάνουσι. Περὶ μὲν οὖν ἐκείνων ἐροῦμεν, ὅταν τοὺς ὑποβεβλημένους τῷ στομάχῳ μῦς ἀνατέμνωμεν· ἡ τετάρτη δὲ τῶν ὄπισθεν μυῶν τῶν μικρῶν συζυγία διὰ τάς δε τὰς αἰτίας παρώφθη τοῖς ἀνατομικοῖς. Ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος οὔτε τὴν ὄπισθεν ἀπόφυσιν ἔχει τὴν γεννῶσαν τὴν ἄκανθαν, ἁπάντων τε τῶν σπονδύλων ἐστὶ λεπτότατος, δι' ὅπερ οὖν καὶ περιβέβληκε τὸν *δεύτερον*, ὡς ὁμιλεῖν ἐν χρῷ· διά τε οὖν ταῦτα καὶ ὅτι κατὰ τοῦ συνάπτοντος τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον τῇ κεφαλῇ μυὸς ἐλαχίστου τὸ μέγεθος ὄντος ἔξωθεν ἐπιβέβληται μῦς ἕτερος συνάπτων τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον τῇ κεφαλῇ, κατακρύπτεσθαι συμβαίνει τὸν μικρὸν μῦν· ὁ γὰρ ἐπικείμενος αὐτῷ ὄπισθεν μῦς ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς ἀκάνθης τοῦ κάτω σπονδύλου, τελευτᾷ δὲ εἰς τὸ κατ' ἰνίον ὀστοῦν τῆς κεφαλῆς παρ' αὐτὴν μάλιστα τὴν μεσότητα· καὶ διὰ τοῦτό γε καὶ ψαύουσιν ἀλλήλων οἱ δύο μύες οἱ τῆς πρώτης τῶν εἰρημένων τεττάρων συζυγιῶν ὄρθιοι κατὰ τῆς διαρθρώσεως ὅλης ἐπιβεβλημένοι· καὶ πρὶν ἀρθῆναι τούτους

ἀδύνατόν ἐστιν ὀφθῆναι τοὺς μικροὺς μῦς, ὁμοίως μὲν ὀρθίους ὄντας, ὁμοίως δὲ ἐκπεφυκότας τῆς κεφαλῆς, ὁμοίως δ' ἀλλήλων ψαύοντας, ὥσπερ ἔψαυον οἱ κατ' αὐτῶν ἐπικείμενοι· καὶ μὲν δὴ καὶ καταφύονται τοῖς ὀπίσω μέρεσι τοῦ *πρώτου* σπονδύλου, καθάπερ οἱ πρὸ αὐτῶν τοῦ *δευτέρου*· καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ ἔχειν ὄπισθεν ἀπόφυσιν τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον οὐκ ἄλλην τινὰ νομιστέον ἢ ὅτι συναφθῆναι τὴν κεφαλὴν ἔδει τῷ *δευτέρῳ* σπονδύλῳ χάριν τῆς ἀνανεύσεως· οὐ τοίνυν ἐχρῆν ὑποϐεϐλῆσθαι τοιαύτην ἄκανθαν ἐν τοῖς ἐνταῦθα μυσίν, οἷα τοῖς ἄλλοις ἐστὶ σπονδύλοις· ἐτιτρώσκοντο γὰρ ὑπ' αὐτῆς οἷον ὑπὸ σκόλοπος ἢ πάντως γ' ἐθλῶντο. Χρὴ τοίνυν ἀνατέμνοντα τὰς εἰρημένας δύο συζυγίας τῶν μυῶν ἐγχειρεῖν αὐτοῖς διττῶς· ἐνίοτε μὲν ἀποτέμνοντα τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου τοὺς μῦς, εἶτ' ἀνατείνοντα καὶ συνεπόμενον τῇ σμίλῃ προέρχεσθαι μέχρι τῆς κεφαλῆς, ὅπερ καὶ ῥᾷόν ἐστιν, ἐνίοτε δ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀρξάμενον ἐπὶ τὸν σπόνδυλον ἰέναι· καὶ ἤν γε μηδεμιᾶς ψαύσῃς ἑνὸς τῶν ὑποϐεϐλημένων μυῶν τῶν μικρῶν, ἰδίαν ἔχοντές σοι φανοῦνται περιγραφήν· εἰ δ' ἄψαιο κατά τι καὶ τέμοις αὐτάς, συμπεφυκέναι σοι δόξουσι τοῖς ἐπιϐεϐλημένοις. Ἡ μέν τοι κατάφυσις ἡ εἰς τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον ἐναργῶς ὀφθήσεται κατὰ πάσας τὰς ἐγχειρήσεις αὐτῶν. Αὗται μὲν οὖν αἱ δύο συζυγίαι τῶν μυῶν ἀνανεύουσιν εἰς τοὐπίσω μόνην τὴν κεφαλήν· ἑτέρα δὲ τρίτη συνάπτει τοῖς πλαγίοις μέρεσι τοῦ *πρώτου* σπονδύλου· καὶ παράκεινταί γε τοῖς προειρημένοις οἱ μύες οὗτοι λοξοί, συνεχῆ μὲν αὐτοῖς ἔχοντες τὴν ἐκ τῆς κεφαλῆς ἔκφυσιν, ἀποχωροῦντες δ' εἰς τὰ πλάγια· καὶ τοίνυν κατὰ τοῦτ' αὐτὸ μᾶλλον ἡ μικροτέρα συζυγία μεθ' ὅλου τοῦ *πρώτου* σπονδύλου παραλέλειπται τοῖς ἀνατομικοῖς, διότι φαντασίαν ἑνὸς σπονδύλου προϐάλλουσιν οἱ πρῶτοι δύο, κατ' εὐθύ πως κειμένης τῆς ἀκάνθης τοῦ *δευτέρου* ταῖς πλαγίαις ἀποφύσεσι τοῦ *πρώτου*· ὥσπερ γὰρ τὰ μέσα μέρη τοῦ *πρώτου* κατακέκρυπται διὰ τὸ μήτ' ἄκανθαν ἔχειν αὐτόν, εἶναί τε ταύτῃ λεπτόν, ἐπιϐεϐλῆσθαί τε κατ' αὐτοῦ τέτταρας μῦς, οὕτω τὰ πλάγια πάντα τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου τελέως ἠφάνισται, περιϐεϐληκότος αὐτῷ κατὰ ταῦτα τοῦ *πρώτου* μεγάλαις ἀποφύσεσιν. Ἡ τοίνυν τρίτη συζυγία τῶν μυῶν λοξῆς κινήσεως ἡγεῖται τῆς κεφαλῆς κατὰ τὴν τῶν ἰνῶν εὐθύτητα, πάντων τῶν μυῶν φύσιν ἐχόντων εἰς ἑαυτούς τε συνάγεσθαι καὶ συνεπισπᾶσθαι τὰ συνημμένα μόρια τοῖς πέρασιν αὐτῶν. Εἴρηται δὲ ἐπὶ πλέον ὑπὲρ τῶν τοιούτων

ἁπάντων ἐν τοῖς περὶ μυῶν κινήσεως, οἷς ὡμιληκέναι συμβουλεύω μὴ κατὰ τὸ πάρεργον ὅστις ἐντεῦθεν ὀνήσεσθαί τι μέλλει. Λοιπὴ δ' ἄλλη τετάρτη συζυγία μυῶν ἐστι λοξὴ ἀντιστρόφως τῇ τρίτῃ· συνάπτουσιν οὗτοι τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον τῷ *δευτέρῳ*, τὰ πέρατα δ' αὐτῶν εἴς τε τὰς πλαγίας ἀποφύσεις ἐξήκει τοῦ *πρώτου* καὶ τὴν ἄκανθαν τοῦ *δευτέρου*. Δόξουσι δέ σοι ποιεῖν αἱ τρεῖς αὗται συζυγίαι τρίγωνον ἰσόπλευρον, ἥ τε πρώτη πασῶν εἰρημένη καὶ ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη· περὶ γάρ τοι τῆς δευτέρας, ὅτι μηδ' ὅλως φαίνεται πρὶν ἀφαιρεθῆναι τὴν πρώτην, εἴρηται πρόσθεν· ἀλλ' αἵ γε λοιπαὶ τρεῖς συζυγίαι φαίνονται σαφῶς ἀλλήλων ψαύουσαι καθ' ἣν εἶπον ἰδέαν. Ἐθαύμαζον οὖν ὅπως ὁ Λύκος οὗτος, οὗ νῦν εἰς τὸ μέσον ἥκει τὰ βιβλία μετὰ τὸν θάνατον, ἐν τῇ τῶν μυῶν ἀνατομῇ μίαν οἶδε μόνην ἐξ αὐτῶν συζυγίαν τῷ *πρώτῳ* σπονδύλῳ συνάπτουσαν τὴν κεφαλήν. Ὅτι μὲν γὰρ ἅπαντες παρεῖδον τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον, αὐτὰ τὰ νῦν εἰρημένα σαφῶς ἐνεδείξατο, καὶ σὺν αὐτοῖς, ὅταν ἀνατέμνωμεν τὰ νεῦρα, δειχθήσεται· θαυμαστὸν δ' ὅπως, ἰδόντες ἀκριβῶς τὴν πρώτην τῶν μυῶν συζυγίαν, οὐ καὶ τρίτην γε καὶ τετάρτην ἐθεάσαντο· φαίνονται γὰρ ἐναργῶς ὁμοίως πᾶσαι τῷ τὰς τρεῖς συζυγίας ἀνατέμνοντι τῶν κοινῶν τραχήλῳ τε καὶ κεφαλῇ μυῶν· ἀλλά μοι δοκοῦσιν, ὥσπερ οὖν καὶ γράφουσι τῶν ῥαχιτῶν μυῶν μόρια νομίσαντες εἶναι τοὺς κατὰ τοῦ τραχήλου παντὸς ἐπιβεβλημένους, οὐδ' ὅλως ἅψασθαι τῆς ἀνατομῆς αὐτῶν· ἡγησάμενοι δὲ καὶ τοῦ τῆς κεφαλῆς ἄρθρου πάντως εἶναί τινας ἰδίους μῦς, ἀποπιστεῦσαι τῷ λογισμῷ χωρὶς τῆς ἀνατομῆς, εἶτ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασι γράφειν ὡς ἑωρακότες· οὐ γὰρ οἷόν τε τοὺς κοινοὺς τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου καὶ τῆς κεφαλῆς μῦς θεασάμενον ἀγνοῆσαι ἄλλους· οὐ μόνον δὲ τῆς τούτου θέας ὀλιγώρως ἐσχήκασιν, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς κεφαλῆς κινήσεων, ἃς ποιεῖται πρὸς τοὺς πρώτους δύο σπονδύλους».

Κεφ. η'. «Ὁποῖοι μὲν οὖν τινές εἰσιν οἶδε καὶ καθ' ὅν τινα τρόπον ἀλλήλοις τε καὶ τῇ κεφαλῇ διήρθρωνται, λέλεκταί μοι πρόσθεν ἐν τῷ περὶ τῶν ὀστῶν ὑπομνήματι· καὶ ὅστις ἐπὶ τήνδε τὴν πραγματείαν ἥκει πρὶν ἐν ἐκείνῳ γυμνάσασθαι, σαθροῖς οὗτος ἱστᾷ θεμελίοι βάρη μεγάλα· νυνὶ δὲ ὡς ἐπισταμένοις ἐκεῖνα περὶ τῶν κατὰ τὸν *πρῶτόν* τε καὶ *δεύτερον* σπόνδυλον ἐρῶ κινήσεων. Ἡ πρώτη καὶ δευτέρ συζυγία τῶν εἰρημένων τεττάρων μυῶν ἀνατείνει μόνην τὴν κεφαλὴ

εἰς τοὐπίσω χωρὶς τοῦ τραχήλου· συμβαίνει τοιγαροῦν, οὕτως ἐνεργούντων, σφίγγεσθαι μὲν ἐν ταῖς κοιλότησι τοῦ *πρώτου* σπονδύλου τὰ κορωνὰ τῆς κεφαλῆς, ἐρείδεσθαι δὲ αὐτοῖς τὸ κατ' ἰνίον ὀστοῦν ἐπὶ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου, ψαύειν δ' οὐχ ἥκιστα καὶ τοῦ *δευτέρου*, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνανεύσεως αὐτῆς τοῦτον αὐτὸν ὑπάρχειν τὸν ὅρον· ἐπινευόντων δ' αὖθις, ἀποχωρεῖν μὲν εἰς τὰ πρόσω τὴν κεφαλήν, ἐρείδεσθαι δὲ κατὰ τῆς προσθίας ἀποφύσεως τοῦ *πρώτου* σπονδύλου, χαλαρὰ δὲ ἐννήχειν τὰ κορωνὰ ταῖς κοιλότησιν, ἀφιστάμενα τῶν ὀπισθίων αὐτοῦ μερῶν, κἂν ὑπερήκει τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον ἡ κεφαλὴ πρόσω, μηδεμιᾶς ὑπὸ τῆς φύσεως βοηθείας εἰς τοῦτο παρασκευασθείσης· οὐ γὰρ μόνον οἱ κατασπῶντες αὐτὴν μύες ἐν τῷ κάμπτειν ἱκανοὶ τοιοῦτον ἐπιφέρειν κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ τὸ βάρος αὐτὸ μετὰ τὴν πρώτην ἐπίνευσιν ἑτοίμως εἰς τὸ κάτω ῥέπον· ἔστι μὲν οὖν τις, ὡς μὴ ῥᾳδίως ὑπερβαίνειν εἰς τὸ πρόσω, βοήθεια τῇ κεφαλῇ κατὰ τῆς προσθίας ἀποφύσεως τοῦ *πρώτου* σπονδύλου· στηρίζει γὰρ αὐτὴν ἐνταῦθα καὶ βαστάζει, καθ' ὅτι περ ἂν ὑπερβαίνῃ πρῶτον· ἀλλ' αὐτὴν μὲν μικράν, μεγίστην δὲ ἐκ τῆς πρὸς τὸν *δεύτερον* συμφύσεως ἀσφάλειαν ἡ φύσις αὐτῇ κατεσκεύασεν· ἀποφύσασα γὰρ αὐτοῦ τε κωνοειδές μόριον ὄρθιον, τοῖς πρόσω τὰ κάτω μέρεσιν ἐστήριξε, κατὰ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου βραχεῖάν τινα παραγλύψασα κοιλότητα, καθ' ὃ μάλιστά ἐστιν ἡ κατὰ τὸ πρόσω μέρος ἀπόφυσις τοῦ *πρώτου* σπονδύλου· τῷ γὰρ ὄπισθεν αὐτῆς ἐπιβέβηκε μέρει τὸ πέρας τῆς ἀνάντους ἀποφύσεως τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου, καὶ σύνδεσμος ἰσχυρὸς ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ πεφυκὼς ἐμφύεται τῇ κεφαλῇ, καί τις ἕτερος ἐγκάρσιος ἐξ αὐτοῦ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου γεννώμενος ἀκριβῶς σφίγγει τὸ κωνοειδὲς πέρας τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου· ταῦτ' οὖν εἰ βουληθείης θεάσασθαι, ῥᾷστον ἔσται σοι τῶν προειρημένων μυῶν τῶν μικρῶν ἀφῃρημένων· ἐκκόψας τε γὰρ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου τὸ ὄπισθεν ἅπαν, ἐναργῶς θεάσῃ τοὺς εἰρημένους δύο συνδέσμους ὑπηρετοῦντας εἰς ὅπερ εἴρηκα τῇ κεφαλῇ· κατέχει μὲν γὰρ αὐτὴν ὁ ἕτερος τῶν συνδέσμων, ὁ τῆς κορυφῆς ἐκπεφυκὼς τοῦ κατὰ τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον ὀδόντος ἢ πυρῆνος ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ· αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν ὀδόντα κατέχει καὶ στηρίζει φυλάττων αὐτὸν ἀπαρέγκλιτον ὁ λοιπὸς σύνδεσμος· αἱ δ' εἰς τὸ πλάγιον ἐπιστροφαὶ τῆς κεφαλῆς γίγνονται μὲν ὑπὸ τῶν λοξῶν μυῶν, ἐγκλίνουσι δὲ αὐτὴν ἐπὶ θάτερον τῶν κορωνῶν, ἐφ' ὅπερ ἂν ὁ τείνων

ἡγῆται μῦς· κατὰ τοῦτο μὲν οὖν ἐνστηρίζεται τῇ κοιλότητι, βιαίως ἐρείδουσα τὸ κορωνὸν εἰς ταύτην, ἐννήχει δὲ θατέρῳ κορωνῷ μετεώρῳ κατὰ τῆς ἀντικειμένης κοιλότητος ὀχουμένη· συνεπιστρέφει δ' ἐν ταύτῃ τῇ κινήσει πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἔγκλισιν ἡ κεφαλὴ διὰ τοῦ συνδέσμου τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον· ὥστε εὐλόγως καὶ τοῦτον ἡ φύσις ἄλλῃ συζυγίᾳ μυῶν λοξῶν συνῆψε τῷ *πρώτῳ*, τὰς ἐπιστροφὰς αὐτοῦ κατευθύνειν τε καὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς κατάστασιν ἐπανάγειν πεφυκυίᾳ».

Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ χρείας τῶν μορίων. Λόγ. ιϐ'. Κεφ. δ'. «Πάλιν οὖν ἐπὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἄρθρον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς προὔκειτο, τὸν λόγον ἐπαναγαγόντες ἐπισκεψώμεθα τὴν κατ' αὐτὸ τέχνην τῆς φύσεως· πρέπει γάρ, οἶμαι, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἀξίαν κεκοσμῆσθαι, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα σύμπαντα. Ἐπίκαιρον μὲν δὴ τοῦτο τὸ ἄρθρον οὕτως ἐστὶ τοῖς ζῴοις, ὥστε μόνον ἁπάντων οὐδὲ τὸν ἀκαρῆ χρόνον ἀνέχει, μὴ ὅτι μεγάλης ἐξαρθρήσεως, ἀλλ' οὐδὲ τῆς τυχούσης ἐγκλίσεως· εὐθέως γὰρ ἄπνουν καὶ ἄφωνον, ἀκίνητόν τε καὶ ἀναίσθητον ἅπαν γίνεται τὸ ζῷον, οἷα τῆς ῥίζης αὐτῆς πεπονθυίας τῶν νεύρων· ἀρχὴ μὲν γὰρ αὐτῶν ὁ ἐγκέφαλός ἐστι, καὶ τὰ πάθη εἰς αὐτὸν φέρει, οἷον εἰς ἄρουράν τινα τῆς λογιστικῆς ψυχῆς· ἔκφυσις δ' ἐντεῦθεν, οἷον πρέμνου τινὸς εἰς δένδρον ἀνήκοντος μέγα, ὁ νωτιαῖός ἐστι μυελός, καὶ τούτου τοῦ πρέμνου δι' ὅλης τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένου, πάμπολλα μὲν ἀποσχίζεται νεῦρα, καθάπερ κλάδοι τινές, εἰς ἀποϐλαστήματα μεριζόμενοι μυρία, σύμπαν δ' οὕτω τὸ σῶμα μεταλαμϐάνει δι' αὐτῶν πρώτης μὲν καὶ μάλιστα κινήσεως, ἐπὶ ταύτῃ δ' αἰσθήσεως· ἥτις μὲν οὖν ἐστιν αὐτῶν ἡ διανομή, προϊὼν ὁ λόγος ἐξηγήσεται· τὸ δὲ τῆς κεφαλῆς ἄρθρον, ὡς ἂν τὴν ῥίζαν ἁπάντων τῶν κινούντων τὰ κάτω τοῦ ζῴου μόρια νεύρων ἐν ἑαυτῷ περιέχον, ἀσφαλεστάτην ἁπάντων ἄρθρων ἔχει τὴν κατασκευήν· ἡ δ' ἀσφάλεια διά τε τοῦ πάχους τῶν συνδέσμων καὶ τοῦ πλήθους τῶν μυῶν καὶ αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀστῶν ἀκριϐείας ἐγένετο· σύνδεσμοι μὲν γὰρ τρεῖς ἰσχυρότατοι συνάπτουσιν αὐτά, κατὰ κύκλον μὲν εἷς μέγιστος πλατὺς ὅλην περιλαμϐάνων τὴν διάρθρωσιν, ἄλλοι δὲ δύο μετρίως στρογγύλοι, καθάπερ νεῦρα, συνάπτων ὁ μὲν τὸ πέρας τῆς προμήκους ἀποφύσεως τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου τῷ τῆς κεφαλῆς ὀστῷ, τοῦτον δ' ἕτερος ἐγκάρσιος ὡς πρὸς ὀρθὴν γωνίαν τέμνων, ἐκ τῶν δεξιῶν μερῶν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου διήκων ἐπὶ θάτερον· ὀκτὼ δὲ μύες ἐξ αὐτῶν μόνον τῶν

ὄπισθεν μερῶν ἐπιβέβληνται τῇ διαρθρώσει, σκέποντές τε ἅμα καὶ κινοῦντες αὐτήν· ἡ δὲ τῶν ὀστῶν αὐτῶν ἰδέα τε καὶ τῆς συνθέσεως ἀκρίβεια θαυμαστὴ μὲν καὶ ἰδόντι μόνον· εἰ δὲ πρὸς τῷ θεάσασθαι λογίζοιο τὴν ἑκάστου τῶν κατ' αὐτὰ μορίων χρείαν, οὐ τὴν τέχνην μόνην θαυμάσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς ὑμνήσεις· ἐπειδὴ γὰρ ἐχρῆν δύο γενέσθαι κατὰ γένος τῆς ὅλης κεφαλῆς τὰς κινήσεις, ἑτέραν μὲν ἐπινευόντων καὶ ἀνανευόντων, ἑτέραν δὲ εἰς τὰ πλάγια περιφερόντων αὐτήν, ἀναγκαῖον ἦν ἤτοι διπλῆν ποιήσασθαι τὴν διάρθρωσιν, ἢ λοξαῖς κινήσεσιν ἁπλαῖς δύο σύνθετον ἀπεργάσαθαι μίαν εὐθεῖαν, ὡς ἐπί τε τῶν χειρῶν ἐδείκνυτο καὶ τῶν καρπῶν καὶ ἄλλων πολλῶν μορίων· ἐπ' ἐκείνων μὲν οὖν ὅτι βέλτιον οὕτως ἦν, ἀποδέδεικται πρόσθεν· ἐπὶ δέ γε τῆς κεφαλῆς ὅτι μὴ βέλτιον, ἐν τῷδε τῷ λόγῳ ῥηθήσεται, πάλιν αὖ κἀνταῦθ' ἀναμνησάντων ἡμῶν κινήσεις τινῶν μορίων, ἐφ' ὧν οὐκ ἦν ἄμεινον ἐκ τῶν λοξῶν τὴν εὐθεῖαν ἐργάσασθαι· μάλιστα γὰρ δὴ ταῦτα τῶν ἔργων τῆς φύσεως ἐξηγεῖσθαι προσῆκεν, ἐν οἷς φαίνεται μεμνημένη τῶν χρειῶν τῆς ὁμοιότητος· ὅταν μηδαμόθι τὰ τῆς ὁμοίας δεόμενα κινήσεως ἑτέρως φαίνηται κατασκευάζειν, ἀλλ' ὡσαύτως ἀεί, δῆλον ὡς ἀναλογίας τε καὶ δικαιοσύνης ἀκριβῶς προνενόηται· πότ' οὖν ἐστιν ἄμεινον ἐκ λοξῶν κινήσεων δυοῖν εὐθεῖαν μίαν ἐργάσασθαι σύνθετον; ὅταν αἱ λοξαὶ βραχὺ τῆς εὐθείας παραλλάττωσι· πότ' οὖν οὐκ ἄμεινον; ὅταν ἐπὶ πλέον ἀπάγεσθαι δέῃ τὸ μόριον ἐφ' ἑκάτερα· τηνικαῦτα γὰρ ἄμεινον ἰσχυρὰν γενέσθαι τὴν εὐθεῖαν· ὡς, εἴ γε δυνατὸν ἦν τοῦτο, διὰ παντὸς ἂν ἡ φύσις ἐκ τῶν λοξῶν τὰς εὐθείας ἀπειργάζετο, βουλομένη γε δι' ἐλαχίστων ὀργάνων πλείστας ἐνεργείας τῷ ζώῳ παρασκευάζειν· ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται δύο λοξὰς ἀπὸ τῆς εὐθείας ἐγκεκλιμένας ἰσχυρὰν ἐκείνην ἐργάσασθαι· διὰ τοῦτ' οὖν οὐδ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἄμεινον ἦν ἐκ τῶν λοξῶν κινήσεων τὰς εὐθείας παρασκευάζειν, ἀλλ' ἑκατέραις ἰδίᾳ καὶ μῦς καὶ διαρθρώσεις ἀπεργάζεσθαι βέλτιον ἦν· καὶ τοίνυν καὶ γεγόνασιν αἵ τε διαρθρώσεις αὗται διτταὶ καὶ τῶν κινούντων αὐτὰς μυῶν γένη διττὰ καὶ τῶν γενῶν ἑκατέρου διαφοραὶ δύο· λέγω δὲ γένη μὲν διττὰ κινήσεως, τῶν εὐθειῶν τε καὶ τῶν λοξῶν, διαφορὰς δ' ἐξ ἑκατέρου τοῦ γένους, ἔκτασιν μὲν καὶ κάμψιν τῶν εὐθειῶν, εἰς ἀριστερὰ δὲ καὶ δεξιὰ περιαγωγὴν τῶν λοξῶν· ὥστε καὶ μυῶν ἐχρῆν γενέσθαι τῶν κινησόντων τὴν κεφαλὴν τέτταρας διαφοράς· οἱ μὲν ἀνανεύουσιν

αὐτήν, οἱ δ' ἐπινεύουσιν, οἱ δ' ἐπὶ τὰ δεξιὰ περιάγουσιν, οἱ δ' ἐπὶ θάτερα».

Κεφ. ε'. «Πῶς οὖν ἅπαντα ταῦτα θαυμαστῶς ἡ φύσις κατεσκεύασεν, ἤδη λέγωμεν, ἀπὸ τῶν διαρθρώσεων ἀρξάμενοι. Τῷ μὲν *πρώτῳ* σπονδύλῳ διττὰς ἐπέθηκε κοιλότητας, ἀκριβῶς ἴσας ταῖς κατὰ ταῦτα κυρτότησι τῆς κεφαλῆς· κεῖται δ' αὐτῶν ἡ μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν μερῶν, ἡ δ' ἐκ τῶν ἀριστερῶν, ὥσπερ καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς αἱ ἀποφύσεις· ὥσθ', ὅτι μὲν ταύτας τε τὰς κοιλότητας καὶ τὰς ἐξοχὰς εἰς τὰς ἐφ' ἑκάτερα κινήσεις παρεσκεύακεν ἡ φύσις, ἄντικρυς δῆλον· εἴπερ γὰρ τῶν εὐθειῶν ἕνεκεν ἡ φύσις αὐτὰς ἐδημιούργει, πάντως ἂν που τὴν ἐκ τῶν πρόσω μερῶν ἔθηκε, τὴν δ' ἐκ τῶν ὀπίσω· λειπομένου δ' ἑνὸς ἔτι γένους διαρθρώσεως καὶ κινήσεως, πρὸς μὲν τὸν αὐτὸν σπόνδυλον οὐχ οἷον τ' ἦν καὶ τοῦτο ποιῆσαι, φθάνοντά γε δὴ τὰς εἰς τὰ πλάγια κινήσεις πεπιστεῦσθαι· ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πήχεως καὶ τῆς κερκίδος ἐδείκνυτο διττὴ κατ' ἀγκῶνα διάρθρωσις ἕνεκα διττοῦ γένους κινήσεως γεγονέναι, διότι κἀκεῖ βέλτιον ἦν ἐπὶ πλεῖστον ἀφεστάναι τῆς εὐθείας τὴν λοξήν, οὕτω κἀνταῦθα ἔχει. Προσχὼν δ' ἂν ἐπιμελέστερον τῷ λόγῳ τὸν νοῦν τὸ πᾶν ἐκμάθοις. Ὅταν ἄμεινον ᾖ τὰς λοξὰς κινήσεις τῶν εὐθειῶν ἐπὶ πλεῖστον ἀφίστασθαι, δυοῖν θάτερον ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἢ διττὰς γίνεσθαι τὰς διαρθρώσεις, ἢ μίαν ἱκανῶς χαλαράν, ἐκ παντὸς μέρους περιφερῆ· πρὸς γὰρ τὸ ῥᾳδίως ἁπανταχόσε περιφέρεσθαι τὸ ἄρθρον ὁμοίως εἶναι χρὴ κατὰ πᾶν μέρος αὐτοῦ τὴν ἰδέαν, ὡς, εἴ γε πλεονεκτήσει ἕν τι μόριον ἐξοχαῖς ἢ κοιλότησιν ἀδίκοις, ἐφέξει ποτὲ καὶ παραπολεῖ τῶν ἐκ θατέρου γένους τινὰ κινήσεων· οὕτω τὸ κατ' ὦμόν τε καὶ κατ' ἰσχίον ἄρθρον ἅμα μὲν περιφερὲς ἀκριβῶς, ἅμα δὲ καὶ χαλαρὸν ἐγένετο, καὶ διὰ τοῦτο πάντη περιάγεσθαι δύναται βραχίων καὶ μηρὸς ὑπὸ τῶν περιλαμβανόντων τὰς διαρθρώσεις μυῶν, καὶ μᾶλλόν γε βραχίων μηροῦ· χεὶρ μὲν γὰρ ἐπὶ τούτῳ τῷ κώλῳ κατὰ πέρας, ἐπ' ἐκείνῳ δὲ ποὺς ἐπιπέφυκε, τὸ μὲν ἀντιλήψεως ὄργανον, τὸ δὲ βαδίσεως, ὥστε τῷ μὲν ἡ ποικιλία τῆς κινήσεως οἰκειοτέρα, τῷ δ' ἡ τῆς βαδίσεως ἀσφάλεια· διὰ ταῦτ' οὖν οὐ μόνον χαλαρώτερον ἐγένετο τὸ κατ' ὦμον ἄρθρον τοῦ κατ' ἰσχίον, ἀσθενεστέροις τε μυσὶ καὶ λεπτοτέροις συνδέσμοις περιληφθέν, ἀλλὰ καὶ κοιλότητα τουτὶ μὲν ἐπιπολῆς, ἐκεῖνο δὲ βαθεῖαν ἐκτήσατο· καὶ σύνδεσμον δὲ στρογγύλον, ἰσχυρότατον, ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ μέσῃ τῇ κοτύλῃ συναπτόμε-

νον, ἐν μὲν τῷ κατ' ἰσχίον ἄρθρῳ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐποίησεν ἡ φύσις, οὐ μὴν οὔ γε τὸ κατ' ὦμον, εἰς ἑτοιμότητα κινήσεως πολυειδοῦς παντοίως αὐτὸ παρασκευάζουσα· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα πάντων ἄρθρων ἐκπτώσεσι συνεχῶς ἁλίσκεται τὸ κατ' ὦμον, οὐκ ἀγνοούσης τοῦτο τῆς φύσεως, ἀλλ', ὡς εἴρηται μυριάκις ἤδη καὶ πρόσθεν, ἐπειδὴ μάχεται τὸ τῆς κατασκευῆς ἀσφαλὲς τῷ τῆς κινήσεως πολυειδεῖ, τὸ χρηστότερον ἐφ' ἑκάστου τῶν ἄρθρων αἱρουμένης· ἐπὶ μὲν οὖν χειρὸς ἡ πρὸς τὴν ἑτοιμότητα τῆς κινήσεως κατασκευὴ χρηστοτέρα· τὸ δὲ τῆς κεφαλῆς ἄρθρον ἐκπτώσεως οὐκ ἀνέχεται, διότι κύριον ἱκανῶς ἐστι, καὶ παραχρῆμα διαφθείρει τὸ ζῶον, ἢ οὐκ ἂν ἴσως οὐδὲ τούτῳ ποικίλης κινήσεως ἐφθόνησεν· οὐδὲ γὰρ ἦν δήπου χεῖρον εἰς τοσοῦτον ἑκατέρωσε τὴν κεφαλὴν περιφέρειν, ὡς μὴ μόνα τὰ πλάγια δύνασθαι βλέπειν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατόπιν· ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐνεδέχετο χωρὶς χαλαρᾶς διαρθρώσεως οὕτως εὔκολον ἐργάσασθαι κίνησιν· εἵλετο γοῦν ἡ φύσις ὀλίγης κεφαλῇ κινήσεως ἀσφαλοῦς μεταδοῦναι μᾶλλον ἢ σφαλερᾶς ποικίλης· ὅθεν οὔθ' ἁπλοῦν, οὔτε χαλαρὸν αὐτῆς ἐδημιούργησε τὸ ἄρθρον, ἀλλὰ διττόν τε ἅμα καὶ σύντονον».

Κεφ. ς'. «Ὥρα δή σοι σκοπεῖν, ἐπειδὴ ταῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ δέδεικται διττὸν χρῆναι γενέσθαι τὸ τῆς κεφαλῆς ἄρθρον, καὶ ἐρωτᾶν, πότερον βέλτιον ἦν αὐτῇ, πρὸς μὲν τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον εἰς τὰ πλάγια κινήσεις ἴσχειν, ὥσπερ νῦν ἔχει, πρὸς δὲ τὸν *δεύτερον* τὰς εὐθείας, ἢ κάλλιον ἦν ἔμπαλιν αὐτὰ κατεσκευάσθαι, καὶ τῷ μὲν πρὸς τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον ἄρθρῳ ἐκτείνειν τε καὶ κάμπτειν αὐτήν, τῷ δὲ πρὸς τὸν *δεύτερον* εἰς τὰ πλάγια περιάγειν. Ἐνταῦθα οὖν ἐβουλόμην ἄν τινα διαλέγεσθαί μοι τῶν δεινῶν κατηγόρων τῆς φύσεως, ἵν', ὡς πολλάκις ἐρωτώμενοι καθ' ἕκαστον μόριον, εἴ τινα βελτίονα κατασκευὴν ἐπινοῆσαι δύνανται, τὰ πολλὰ μὲν οὐδ' ἄχρι τοῦ σμικρόν τι πιθανὸν ἐξευρεῖν εὐποροῦσιν, ἐνίοτε δέ τινα ἐπιχειρήσαντες λέγειν ἐσχάτως γίνονται καταγέλαστοι, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, καὶ νῦν ἐρωτώμενοι τρόπον ἀποκρίνωνταί τι περὶ τῆς προβεβλημένης αἱρέσεως· ἡμεῖς μὲν γὰρ ἴσως δόξαιμεν ἂν ἑτέραν ἀμείνονα κατασκευὴν παραλιπεῖν, ὡς ἄν, οἶμαι, φιλίαν ἔχοντες πρὸς τὴν φύσιν, χρῆναι δ' οὐχ ἡμῶν εἰς ἔλεγχον, ἀλλὰ τῶν τὸν ἄσπονδον αὐτῇ πόλεμον πολεμούντων· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔστιν αὐτοὺς ἀποκρινομένους ποιῆσαι κατὰ τὸ γράμμα, τῶν γοῦν ἀναγινωσκόντων ἑκάστῳ δυνατὸν ἀποστάντι τοῦ βιβλίου πυθέσθαι τε παρ'

αὐτῶν, ἃ λέγουσι, καὶ γνῶναι, ποτέρῳ τῶν σπονδύλων ἦν ἄμεινον ἐπιτρέψαι τὴν εἰς τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς διάρθρωσίν τε καὶ κίνησιν· ἐγὼ μὲν γὰρ ἐπιδείξω, ὅτι τῷ *πρώτῳ*, καὶ λόγοις οὐ πιθανοῖς, οἷοις περ οὗτοι χρῶνται κατατρέχοντες τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐπιστημονικοῖς καὶ μόνον οὐ γραμμικοῖς ἀναγκάσω καὶ τοὺς οὐ βουλομένους ἐπαινεῖν αὐτὴν ἤδη ποτὲ μεταστῆναι πρὸς τὰ βελτίω, εἰ μὴ μόνον σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἔχοιε, καὶ εἴη τις αὐτοῖς νοῦς κἂν σμικρός· οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀκροατὴς ἐμοὶ βαρύς, ὡς ὁ μὴ παρακολουθῶν τοῖς λεγομένοις, ἐπεὶ τῶν γε συνιέντων οὐκ οἶδ' εἴ τις ἀπηλλάγη πόθ' ἡμῶν εἴς τι κατεγνωκὼς ἀτεχνίαν τῆς φύσεως· ὥσπερ οὖν τοῖς ὠσὶν ἐπιθέσθαι θύρας τοὺς βεβήλους κελεύουσιν ἐν τοῖς μυστικοῖς λόγοις, οὕτω κἀγὼ νῦν οὐκ ἀνθρωπίνοις νομοθετήμασιν, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ἀληθεστάτοις τελῶν μυστηρίοις, θύρας ἐπιθέσθαι κελεύω τοῖς ὠσὶ τοὺς ἀποδεικτικῆς μεθόδου βεβήλους· ὄνοι γὰρ ἂν θᾶττον λύρας, ἢ ἐκεῖνοι τῆς ἀληθείας τῶν ἐνταυθοῖ λεγομένων αἴσθοιντο· καὶ μέντοι καὶ γινώσκων ὀλίγους παντάπασιν ἔσεσθαι τοὺς ἀκολουθήσοντας τοῖς λεγομένοις, ὅμως οὐκ ὤκνησα δι' ἐκείνους ἐκφέρειν καὶ τοῖς ἀμυήτοις λόγους μυστικούς· οὐ γὰρ διακρινεῖ γε τὸ βιβλίον, οὐδὲ διαγνώσεται τῶν σκαιῶν οὐδείς, καὶ εἰ διαδράσεται, ταῖς χερσὶ δ' ἑαυτὸ φέρον ἐνθήσει τῶν πεπαιδευμένων· καὶ μέντοι καὶ ὁ δημιουργὸς ἡμῶν εἰδὼς ἀκριβῶς τῶν τοιούτων ἀνδρῶν τὴν ἀχαριστίαν, ὅμως δημιουργεῖ· καὶ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ὁ ἥλιος ἀπεργάζεται, καὶ τοὺς καρποὺς τελειοῖ, μηδὲν φροντίζων, οἶμαι, μήτε Διαγόρου, μήτ' Ἀναξαγόρου, μήτ' Ἐπικούρου, μήτε τῶν ἄλλων τῶν εἰς αὐτὸν βλασφημησάντων· ἀγαθῷ γὰρ οὐδενὶ περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος, ἀλλ' ὠφελεῖν πάντα καὶ κοσμεῖν πέφυκεν· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀγνοοῦντες, ὡς ἐπηρεασθήσεται καὶ προπηλακισθήσεται μυριάκις ὅδε ὁ λόγος, οἷα παῖς ὀρφανὸς ἐμπεσὼν χερσὶ μεθυόντων, ὑπ' ἀφροσύνης τε καὶ ἀπαιδευσίας ἀνθρώπων, ὅμως ἐπιχειροῦμεν γράφειν τῶν ὀλίγων ἐκείνων ἕνεκα, τῶν ἀκούειν ὀρθῶς καὶ κρίνειν δυναμένων τὰ λεγόμενα. Καὶ δὴ καὶ διαλεγόμεθα ἤδη τούτοις, ἀναλαβόντες αὖθις τὸν λόγον».

Κεφ. ζ', «Ὡς ἐπεί γε τῶν σπονδύλων ἕκαστος ἐν κύκλῳ περιβέβληται τῷ νωτιαίῳ μυελῷ, τοιαύτην τε καὶ τηλικαύτην ἔχοντι δύναμιν, οἵαν καὶ ὅσην πολλάκις εἰρήκαμεν, οὐκ ἐνεδέχετο χαλαρὰν ἐργάσασθαι τὴν διάρθρωσιν οὔτε τῆς κεφαλῆς πρὸς τοὺς πρώτους σπον-

δύλους, οὔτε τῶν ἄλλων πρὸς ἀλλήλους· οὔκουν οὔτε κοιλότητας ἐχρῆν ζητεῖν αὐτόθι μεγάλας τε καὶ ἀκριβῶς περιφερεῖς, οὔτε κεφαλὰς σφαιροειδεῖς, οὔτε συνδέσμους λεπτούς, οὔτε μῦς ἀσθενεῖς, οὐθ' ἁπλῆν διάρθρωσιν· ἀλλ' εἴπερ διπλῆν εἶναι χρὴ τὴν διάρθρωσιν (ἐντεῦθεν γὰρ ὁ λόγος ἐξετράπετο), καλῶς ἔφαμεν ἀπειργάσθαι τῇ φύσει τοῦ μὲν *πρώτου* διττὴν κοιλότητα, τὰς κυρτότητας τῆς κεφαλῆς περιλαμβάνουσαν, ἑκατέρωθεν μίαν ἀπόφυσιν, ἀνάντη τε καὶ προμήκη τοῦ *δευτέρου*, διὰ ῥωμαλεωτάτου συνδέσμου συναπτομένην τῇ κεφαλῇ· διὰ ταύτης μὲν γὰρ ἔμελλεν ἐπινεύσειν τε καὶ ἀνανεύσειν, ἐπὶ δὲ τὰ πλάγια κινηθήσεσθαι διὰ τῆς πρὸς τὸ πρῶτον ἄρθρον. Ἐνταῦθ' οὖν χρὴ φυσικὸν γενέσθαι σε καὶ ἀνατομικὸν ἅμα, καὶ θεασάμενον ἃς εἴρηται διαρθρώσεις, ἐπισκέψασθαι κατὰ σεαυτόν, εἰ δυνατὸν ἦν ἄνευ τοῦ ψαύειν ἀλλήλων τάς τε τῆς κεφαλῆς ἐξοχὰς καὶ τὰς ὑποκειμένας αὐταῖς κοιλότητας εἰς τὰ πλάγια περιφέρεσθαι τὴν ὅλην κεφαλήν· εἰ γὰρ ἀδύνατον τοῦτο καὶ πάντως ἐχρῆν ἐν ταῖς τοιαύταις διαρθρώσεσιν ὁμιλῆσαι τὸ τῆς κεφαλῆς ὀστοῦν τοῖς ὑποκειμένοις, ἐξ ἀνάγκης ἕπεται τὸ πρὸς τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον δεῖν αὐτὰ γενέσθαι. Πῶς οὖν ἡ δευτέρα διάρθρωσις, ἡ τῶν εὐθειῶν ἐξηγουμένη κινήσεων, οὐδὲν ἧττον ταύτης ἀσφαλὴς κατασκευασθήσεται; πῶς δ' ἄλλως ἢ ὡς νῦν ἔχει, προμήκη τε καὶ ἰσχυρὰν ἀπόφυσιν τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου σχόντος, ἀνατεινομένην μὲν ἐπὶ τὴν κεφαλήν, συνδέσμῳ δ' ἰσχυρῷ στρογγύλῳ συναπτομένην, πρὶν ψαύοιεν αὐτῆς; ὀνομάζεται μὲν οὖν ἡ ἀπόφυσις αὕτη πυρηνοειδὴς ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἰατρῶν, ἐπεὶ πρός γε τῶν παλαιοτέρων ὀδοὺς ἐκαλεῖτο, καὶ Ἱπποκράτης οὕτως ὠνόμασεν· ἐπιβαίνει δὲ αὐτῆς τὸ ἄνω πέρας τοῖς ἔνδον τῶν προσθίων μερῶν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου· ἐπειδὴ δὲ ψαύειν ἔμελλε κατὰ τοῦτο τοῦ νωτιαίου καὶ θλίβειν καὶ θλάσειν αὐτὸν μάλιστα ἐν ταῖς κινήσεσι, διττήν, ὡς μηδὲν πάσχειν, ἡ φύσις ἐτεχνήσατο βοήθειαν, ἐγγλύψασα μὲν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου τὸ ταύτῃ μέρος, ἐπιθεῖσα δὲ κατ' αὐτὸ τὸν ὀδόντα, καὶ σύδεσμον ἰσχυρὸν ἐγκάρσιον ἔξωθεν αὐτῷ περιθεῖσα, διείργοντά τε ἅμα τοῦ νωτιαίου καὶ κατέχοντα πρὸς τῇ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου κοιλότητι· καὶ εἴπερ ἀπολωλότα τοῦτον ἐπινοήσεις, οὐδεμίαν ἐξευρήσεις ἑτέραν ἀμείνονα φυλακὴν τῷ νωτιαίῳ· οὐδὲ γὰρ ἡ κοιλότης ἡ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου μόνη κατέχειν ἐφ' ἑαυτῆς ἐν ἁπάσαις ταῖς κινήσεσιν ἱκανὴ τὸν ὀδόντα χωρὶς τοῦ περικειμένου συνδέσμου, καὶ εἰ

τοῦτο κατ' ὑπόθεσιν συγχωρηθείη, τό γε θλίβεσθαί τε καὶ θλᾶσθαι τὸν νωτιαῖον οὐκ ἀνήρηται· νυνὶ μὲν γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ κείμενος ὁ σύνδεσμος ἐκλύει τε τὴν βίαν τῆς πυρηνοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ πρόβλημα γίνεται τῷ νωτιαίῳ· τότε δ' ἂν οὐδὲν ἐκώλυε θλασθῆναι τελέως αὐτόν, ἀσκεπάστῳ καὶ πλανώδει περιπίπτοντα διὰ παντὸς ὀστῷ· τὸ δὲ κὰκ τῶν πρόσω μερῶν ἀποφῦναι τὸν ὀδόντα τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου καὶ τῶν πρόσω μερῶν τοῖς ἔνδον ἐπιβῆναι τοῦ *πρώτου*, πῶς οὐ καὶ αὐτὸ δίκαιον ἐπαινεῖν; ἀσφαλεστέρα γὰρ ἤδε ἡ χώρα τῆς ὄπισθεν, ὅ τε νωτιαῖος ἧττον ἔμελλεν ὀχληθήσεσθαι. Δῆλον οὖν ἐκ τούτων, ὡς οὐ μόνον τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον ἐχρῆν διηρθρῶσθαι πρὸς τὸ τῆς κεφαλῆς ὀστοῦν, ἀλλὰ καὶ τὸν *δεύτερον* πρὸς αὐτόν· εἰ γὰρ δὴ συνεπεφύκεσαν, ἐνεπόδιζον ἂν δήπου ταῖς ἀλλήλων κινήσεσιν, ἀντισπῶν ἀεὶ καὶ κατέχων ὁ ἡσυχάζων τὸν ἐνεργοῦντα· νυνὶ δ' ἑκάτερος ἐν μέρει τὴν ἑαυτοῦ κίνησιν οἷός τέ ἐστι κινεῖσθαι μόνος, θατέρου κατὰ χώραν μένοντος. Εἴπερ οὖν ἄμεινον ἦν διηρθρῶσθαι τοὺς πρώτους σπονδύλους ἀπ' ἀλλήλων, πάντως δήπου καὶ τὸ μάλιστα πρέπον εἶδος αὐτῆς τῆς διαρθρώσεως ἡ φύσις ἔδωκε. Τί δὲ τὸ μάλιστα πρέπον ἐστίν; ἐμοὶ μὲν οὐδὲ μαινόμενος ἄν τις ἕτερον ἐρεῖν τοῦ νῦν ὄντος δοκεῖ· ταῖς γὰρ ἐπικειμέναις ἄνω τοῦ *πρώτου* σπονδύλου κοιλότησιν, αἷς ὑποδέχεται τὰς ἐξοχὰς τῆς κεφαλῆς, ἕτεραί τινες ἐκ τῶν κάτω μερῶν ὑπόκεινται παραπλήσιαι, τὰς κυρτότητας περιβεβληκυῖαι τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου· καὶ διὰ ταύτας οὔθ' ἡ τοῦ *δευτέρου* σύμφυσις πρὸς τὴν κεφαλήν, ἧς ἔργον ἦν ἀνανεύειν τε καὶ ἐπινεύειν, ἐνοχλεῖταί τι πρὸς τοῦ *πρώτου*, καίτοι μεταξὺ τεταγμένη, οὔθ' ἡ λοιπὴ τῶν κινήσεων, ἡ ἐπὶ τὰ πλάγια, διὰ τῆς πρὸς τὸν *πρῶτον* γινομένη διαρθρώσεως, ἐμποδίζεταί τι πρὸς τοῦ *δευτέρου*· τὸ μὲν δὴ γενέσθαι τῷ *πρώτῳ* σπονδύλῳ κοιλότητας ἑτέρας ἴσως οὐ θαυμαστόν, οὐδὲ δύο μὲν ἐν τοῖς ἄνω τεθῆναι μέρεσιν αὐτοῦ, δύο δ' ἐν τοῖς κάτω. Τάχα δ' ἄν τις οὐδὲ τὸ κατ' ἑκάτερον αὐτὰς εἶναι μέρος, τὰς μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν, τὰς δ' ἐκ τῶν ἀριστερῶν, θαυμάσειε, καίτοι ταῦτα πάντα χρηστῶς ἐγένετο· τάχα δ' ἂν οὐδ' ὅτι τὸ μέγεθος ἀκριβῶς ἴσαι καὶ ταῖς ἐξοχαῖς εἰσιν αἱ κοιλότητες, οὐδὲ τοῦτό φησι τεχνικῶς ἔχειν· αὐτομάτως γὰρ αὐτὸ καὶ οὐ κατὰ πρόνοιάν τινα τοῦ δημιουργοῦ γεγονέναι· καὶ μέντοι μείζους μὲν εἴπερ ἦσαν, χαλαρὸν ἂν ἤδη που καὶ πλανῶδες ἀπέδειξαν τὸ ἄρθρον, ἐλάττους δ' εἴπερ ἐγένοντο, δυσκίνητον ὑπὸ στενοχωρίας· ἀλλὰ καὶ τὸ διεστάναι μὲν

ἀπ' ἀλλήλων πλέω τὰς ἄνω κοιλότητας, ἐλάττω δὲ τὰς κάτω, καὶ τοσοῦτον ἀκριβῶς εἶναι τὸ διάστημα καθ' ἑκατέραν, ὅσον καὶ ταῖς κυρτότησιν, ἃς ὑποδέχονται, καὶ τοῦτ', εἰ βούλει, τύχης ἔργον ἔστω· τὸ μέντοι τὰς μὲν ἔξωθεν ὀφρῦς τῶν κοιλοτήτων ὑψηλοτέρας τε ἅμα καὶ πρὸς τὴν ἔσω χώραν ἐπεστραμμένας γενέσθαι, τὰς δ' ἔσωθεν ταπεινὰς καὶ οἷον ἔκρουν τινὰ πρὸς τὴν ἐντὸς ἐχούσας εὐρυχωρίαν, ἐγὼ μὲν οὐκέτ' ἂν τοῦτο συγχωρήσαιμι θαυμαστῶς οὕτως κατά τινα τύχην ἀπειργάσθαι· δῆλον γάρ ἐστιν, ὡς ἡ προνοουμένη τῆς διαπλάσεως τῶν μορίων φύσις ὑπὲρ τοῦ τὰς ἐμβαινούσας αὐταῖς κυρτότητας ἐν ταῖς σφοδροτέραις κινήσεσιν, εἰ καὶ παραλλάττοιέν ποτε βραχύ τι, μὴ πρὸς τοὐκτὸς ὑποχωρεῖν, ἀλλ' ἵνα περ ἀσφαλέστατόν ἐστι τῇ συμπάσῃ διαρθρώσει, διὰ τοῦτ' ἐπετεχνήσατο τὴν τοιαύτην ἰδέαν ταῖς κοιλότησιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόφυσιν τὴν κατὰ τὸν ὀδόντα καὶ τὴν ὑποδεχομένην αὐτὸν χώραν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου πῶς ἄν τις ὑπονοήσειεν αὐτομάτως γεγονέναι; εἰ δ' ἄρα καὶ ταῦτα, τό γε τῶν συνδέσμων, τοῦ τε τὸ πέρας τῆς ἀνάντους ἀποφύσεως συνάπτοντος τῇ κεφαλῇ καὶ τοῦ σφίγγοντός τε ἅμα τὸν ὀδόντα καὶ σκέποντος τὸν νωτιαῖον, ἡγοῦμαι μηδένα σωφρονοῦντα τύχης ἔργον, οὐ τέχνης, εἶναι νομίζειν· τὸ γὰρ δή, τεττάρων καὶ εἴκοσιν ὄντων σπονδύλων τῆς ὅλης ῥάχεως, μήτ' ἐν ἄλλῳ τινὶ τοιούτους γενέσθαι συνδέσμους, ἀλλὰ μηδ' ἐν τούτῳ καθ' ἕτερόν τι χωρίον ἢ τὸ χρῆζον μόριον, οὐκ ἄν, οἶμαι, τὶς τολμήσειεν ἐρεῖν αὐτομάτως γεγονέναι. Τί δὲ τὰ τῶν ἀποφύσεών τε τῶν κατὰ τοὺς σπονδύλους ἅπαντας καὶ τὰ τῶν τρημάτων; ἐμοὶ μὲν γὰρ μὴ ὅτι καὶ ταῦτα τέχνης μόνον, ἀλλὰ καὶ θαυμαστῆς τινος ἔχεσθαι δοκεῖ προνοίας· οὐ μὴν ἤδη γέ πω περὶ αὐτῶν ἐξηγεῖσθαι καιρός· οὐ γὰρ ἁπλῶς περὶ ῥάχεως καὶ σπονδύλων ἐνεχείρησα λέγειν, ἀλλὰ τῆς κεφαλῆς κινήσεις διδάσκειν· ἐρρέθησαν δ' αὗται διὰ τῶν πρὸς τὸν *πρῶτον* καὶ *δεύτερον* διαρθρώσεων γιγνόμεναι· ταύτας οὖν χρὴ μόνας ἐξηγεῖσθαι, νυνὶ δ', εἴ τι σοφίας ἐστὶ μείζονος ἐπίδειγμα περὶ τὴν ὅλην κατασκευὴν ἢ τούτων τῶν σπονδύλων ἢ καὶ ξυμπάσης τῆς ῥάχεως, εἰς τὸν ἑξῆς λόγον ἀναβάλλεσθαι.

Κεφ. η'. Πάλιν οὖν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἴωμεν, ἀναμνήσαντες πρῶτον, ὡς τὰς κινήσεις τῆς κεφαλῆς διά τε τῶν συνδέσμων τὴν ἀρετὴν καὶ τῶν ἄρθρων τὴν ἀκρίβειαν καὶ τῶν μυῶν τῶν κινούντων αὐτὰ τήν τε ῥώμην καὶ τὸ πλῆθος οὕτω θαυμαστῶς ἔχειν ἐλέγομεν, ὡς οὔτε

βέλτιον οὔτ' ἀσφαλέστερον ἐπινοῆσαι δυνατόν, καὶ τοῦτ' ἔτι προσαναμνήσαντες, ὡς τὰ δύο τῶν προτεθέντων ἀποδέδεικται. Περί τε γὰρ τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἄρθρων τῆς κεφαλῆς εἰρηκότες ἐπὶ τὸ λοιπὸν ἔτι καὶ τρίτον ἤδη μεταϐησόμεθα, καὶ δείξομεν, εἴ τις ἐστι καὶ ἡ περὶ τοὺς κινοῦντας αὐτὴν μῦς τέχνη τῆς φύσεως· ἔστω δὲ μηδ' ἐνταῦθα παραλειπόμενον αὐτῶν τῆς κατασκευῆς μηδέν, ἀλλὰ καὶ θέσεως ἕκαστον πῶς ἔχει καὶ μεγέθους καὶ ῥώμης, ὅ τε σύμπας ἀριθμὸς αὐτῶν ὁπόσος ἐστίν, ὁ λόγος ἐξηγείσθω καὶ δεικνύτω μηδ' ἐνταῦθα μήτ' ἀργῶς μήτ' ἐλλιπῶς μήθ' ὅλως ἑτέρως ἔχειν τι βέλτιον, ἢ ὡς νῦν ἔχει, δυνάμενον. Κάλλιστον μὲν οὖν αὐτῶν ἦν τῶν φαινομένων παρόντων γίνεσθαι τήν τε δεῖξιν αὐτῶν καὶ τοὺς λόγους· οὐδὲ γὰρ ἱκανῶς ἐκτυπῶσαι λόγος οὐδεὶς οὕτως ἀκριϐῶς οὐδὲν τῶν φαινομένων, ὡς ἁφὴ καὶ ὄψις. Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ τῆς δείξεως ἄπεστι, μεῖζον μὲν τοῦτο τὸ ἀγώνισμα τῷ λόγῳ, πειρατέον δέ, εἰς ὅσον οἷόν τε, μηδὲν ἀπολιπεῖν ἀσαφές, ἀρξαμένους ἐνθένδε ποθέν. Οἱ κινοῦντες τὴν κεφαλὴν μύες, τὸν ἀριθμὸν ὄντες εἴκοσιν ὀκτὼ ἢ πλείους, οἷον χορός τις ἐν κύκλῳ περιεστῶτες αὐτήν, ἄλλος ἄλλην ἐνέργειαν πεπίστευται· εἰσὶ δὲ αὐτῶν ὀκτὼ μὲν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν μερῶν, τεσσαρεσκαίδεκα δὲ τῶν ὄπισθεν ἀντιτεταγμένοι κατὰ διάμετρον ἀλλήλοις, ἄλλοι δὲ δύο καθ' ἑκάτερον μέρος, οἱ μὲν ἐκ τῶν δεξιῶν, οἱ δ' ἐκ τῶν ἀριστερῶν, ἀντιτεταγμένοι δὲ καὶ οἵδε πρὸς ἀλλήλους, πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα τὸν τράχηλον ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκουσι, σὺν ἐκείνῳ δὲ καὶ ὅλην τὴν κεφαλήν· ἐδείχθη γὰρ οὖν ἤδη μυριάκις τά τ' ἄλλα δικαίως ἡ φύσις διατάττουσα, καὶ παντὶ τῷ κίνησίν τινα δημιουργοῦντι μυῒ τὸν τὴν ἐναντίαν ἐκείνης ἐργασάμενον ἀντιτάττουσα· χωλὴν γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτ' ἔπραξε, γενέσθαι τὴν κίνησιν, ἢ καὶ τελέως ἀπολέσθαι, διὰ τὸ μίαν ἑκάστου μυὸς ἐνέργειαν εἶναι, τὴν εἰς αὐτὸ σύνοδον. Αὐτίκα γέ τοι τῶν ἐπινευόντων τε καὶ ἀνανευόντων τὴν κεφαλὴν μυῶν, ὀκτὼ μὲν ὄπισθεν ἀμφὶ τὸ ἄρθρον αὐτὸ τετάχαται μικροί, μείζους δ' αὐτῶν ἄλλοι κατὰ παντὸς ἐκτείνονται τοῦ τραχήλου, διὰ μὲν τῶν πρώτων ἰνῶν ταῖς τῆς κεφαλῆς μόνης ὑπηρετοῦντες κινήσεσιν, ἃς πρὸς τὸν *πρῶτόν* τε καὶ *δεύτερον* σπόνδυλον ποιοῦνται, διὰ δὲ τῶν ἑξῆς τοὺς ὑπολοίπους πέντε τοῦ τραχήλου κινοῦντες σπονδύλους. Ἀλλὰ τῶν μὲν ὀκτὼ τῶν μικρῶν οἱ τέσσαρες εὐθείας ἐξηγοῦνται κινήσεως, ἐκφυόμενοι μὲν ἐκ τοῦ κατ' ἰνίον ὀστοῦ μικρὸν ὑπεράνω τῆς διαρθρώσεως, ἐμφυόμενοι δὲ εἴς τε τὴν

ὀπίσθιον ἀπόφυσιν τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου καὶ τοῦ *πρώτου* τὸ ταύτῃ μέρος· τῶν δὲ ὑπολοίπων τεττάρων οἱ δύο μὲν ὁμοίως τοῖς προειρημένοις ἐκφυόμενοι τοῦ κατ' ἰνίον ὀστοῦ, λοξοί τε πρὸς τοὐκτὸς ἀποχωροῦντες, ἐμφύονται ταῖς πλαγίαις ἀποφύσεσι τοῦ *πρώτου* σπονδύλου, λοξὴν ὅλῃ τῇ κεφαλῇ δημιουργοῦντες κίνησιν· οἱ λοιποὶ δὲ δύο τὸν *πρῶτον* τῷ *δευτέρῳ* συνάπτοντες λοξοὶ τὴν θέσιν ἐναντίαν ἔχουσι τοῖς προειρημένοις δύο μυσί, καὶ τὴν κίνησιν ἀντιτεταγμένην· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν κεφαλὴν ἔχοντες λοξήν, ἐπὶ τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον ἅμα αὐτῷ συνεπάγονται καὶ τὸν *δεύτερον*· οὗτοι δ' εἰς τὸ κατὰ φύσιν, ὅπερ ἦν, εὐθὺς τὴν γενομένην αὐτοῦ παρέγκλισιν ἐπανάγουσι· καὶ γὰρ ἡ θέσις αὐτῶν ἐστιν, ὡς τρίγωνον ἑκατέρωθεν ἐργάζεσθαι τὰς προειρημένας δύο τῶν μυῶν συζυγίας ἐπιζευγνύντας· αἱ δὲ τῶν μεγάλων μυῶν τρεῖς συζυγίαι, δυνάμεναι δὲ καὶ τέτταρες λέγεσθαι καὶ δύο διὰ τὴν ἐπιπλοκὴν τῶν μυῶν, ἣν ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσιν ἐδήλωσα, τὴν αὐτὴν μὲν ἔχουσι τοῖς ῥαχίταις ὀνομαζομένοις κίνησιν, ἣν ὀλίγον ὕστερον ἐξηγήσομαι, κινοῦσι δὲ διὰ μὲν τῶν πρώτων ἰνῶν, αἳ εἰς τὸν *πρῶτόν* τε καὶ *δεύτερον* σπόνδυλον ἐμφυόμεναι μόνην τὴν κεφαλήν, διὰ δὲ τῶν ὑπολοίπων πρώτους μὲν τοὺς ἄλλους πέντε τοῦ τραχήλου σπονδύλους, ἅμα δ' αὐτοῖς συγκινοῦσι τὴν κεφαλήν. Πάντες οὖν οἱ τοιοῦτοι μύες ἀνανεύουσι τὴν κεφαλὴν ὀπίσω, καὶ λοξὰς ἀτρέμα ποιοῦνται κινήσεις οἱ λοξοί· τῶν δ' ἔμπροσθεν οἱ μὲν ὑποκείμενοι τῷ στομάχῳ κατὰ μὲν τὰς πρώτας ἶνας, αἳ εἰς τὸν *πρῶτόν* τε καὶ *δεύτερον* σπόνδυλον ἐμπεφύκασιν, αὐτὴν μόνην ἐπινεύουσι τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ καὶ παρεγκλίνειν εἰς τὰ πλάγια ταῖς λοξαῖς ἰσί, καθ' ἃς καὶ μυῶν μικρῶν ἴσχουσιν ἰδίαν περιγραφήν· κατὰ δὲ τὰς ὑπολοίπους κάμπτοντες τὸν τράχηλον ἅμα ἐκείνῳ συνεπινεύειν ἀναγκάζουσιν ὅλην τὴν κεφαλήν. Οἱ λοιποὶ δὲ ἓξ οὐκ εὐθεῖαν, ὡς οὗτοι, τὴν ἐπίνευσιν, ἀλλὰ λοξὴν ἀτρέμα ἀπεργάζονται μετὰ τοῦ καὶ συνεπιστρέφειν εἰς τὰ πρόσω τὴν κεφαλήν· ἐκπεφυκότες γὰρ ὄπισθέν τε τῶν ὤτων καὶ ἐπ' αὐτὰ καθήκουσιν, εἴς τε τὸ στέρνον καὶ τὴν κλεῖν ἀλλήλοις συνεχεῖς, ὥστ', εἰ καί τις ἕτερον αὐτῶν ἕνα φαίη τριπλοῦν εἶναι, μὴ σφαλῆναι. Λέλεκται δ' ὑπὲρ πάντων μυῶν οὐ μόνον ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσιν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕτερον βιβλίον, ἐν οἷς πρώτοις, ὡς καὶ κατ' ἀρχὰς εἴρηταί μοι, προγεγυμνάσθαι προσήκει τὸν ἀκριβῶς ἕπεσθαι τοῖς ἐνταῦθα λεγομένοις ἐσπουδακότα. Τέτταρες δ' ἄλλοι μύες, εὔρωστοί τε

δὲ μᾶλλον ἔμπροσθεν, ἢ νῦν ἐστι, μετατεθῆναι καὶ τοὺς σπονδύλους ἔβλαψεν ἂν βαθείας ὀπαῖς ἐγγλυφθέντας· καὶ τὸν σύνδεσμον δ' αὐτῶν ἀσθενέστερον ἀπειργάσατο, καὶ τοῖς ἐπικειμένοις ὀργάνοις κατὰ ταῦτα τὰ μέρη τῆς ῥάχεως ἐλυμήνατο· καίτοι τούτων οὐδὲν εὐκαταφρόνητόν ἐστιν, οὐδ' ἄξιον ἀμεληθῆναι σοφῷ δημιουργῷ· τὸ μὲν γὰρ τῶν νεύρων τι παραβλάπτεσθαι τῷ σφαλερῷ τῆς ὁδοῦ τοῖς πρόσω μέρεσι τοῦ ζώου διέφερεν ἄν, εἴπερ αὐτῶν ἔμελλεν αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως ἅμα μεταλήψεσθαι, τὸ δὲ τοὺς σπονδύλους, ἵν' εἰσὶν αὐτοὶ σφῶν αὐτῶν παχύτατοι καὶ κατ' ἀλλήλων ἐπιβεβήκασι, κατὰ τοῦτο διατίτρασθαι τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν τῆς συνθέσεως ἐξ ἀνάγκης ἄν τι παρέβλαψεν, ὡς εἰ καὶ τεῖχος ὀπαῖς εὐρείαις τε καὶ πολλαῖς διατρήσειας· ὁ δὲ συνάπτων αὐτοὺς σύνδεσμος ἰσχυρότερος εἶναι δεόμενος, ὡς ἔν τε τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται κἀν τοῖς μετὰ ταῦτα λεχθήσεται, πάντως ἄν που καὶ αὐτὸς ἀσθενέτερος ἐγένετο, μηκέτι συνεχὴς ὅλος ἑαυτοῦ φυλαττόμενος, ἀλλ' οἷον διασπώμενός τε καὶ διαβιβρωσκόμενος πολλαχόθι πολλάκις, καθάπερ εἰ καὶ νῦν αὐτῷ τι τοιοῦτο συμβαίη· τὰ δ' ἔμπροσθεν ἐπεκείμενα τοῖς σπονδύλοις ἐν μὲν τῷ μεταφρένῳ φλέβες τέ τινές εἰσιν αἱ τὸν θώρακα τρέφουσαι καὶ ἡ μεγίστη πασῶν ἀρτηρία καὶ ὁ στόμαχος, ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν ὀσφὺν αὐτῆς τε τῆς εἰρημένης ἀρτηρίας τὸ κάτω μέρος καὶ τῆς κοίλης φλεβὸς ἡ ταύτῃ μοῖρα καὶ μέγιστοι μύες, οὓς ψόας ὀνομάζουσιν, ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὸν τράχηλον οἵ τ' ἐπινεύοντές εἰσι μύες τὴν κεφαλήν, ἥ τε ἄνω μοῖρα τοῦ στομάχου· πάντα ταῦτα τὰ προειρημένα μόρια τὴν πρόσω χώραν ἐπέχοντα τῆς ῥάχεως οὐδαμόσε μετατεθῆναι βέλτιον ἠδύνατο· καλῶς οὖν ἡ φύσις προνοουμένη, ἵνα πρῶτον αὐτῶν παύεται τὰ πλάγια, κατὰ ταῦτα τὴν ἔκφυσιν ἐποιήσατο τῶν ἀπὸ τοῦ νωτιαίου νεύρων, ὡς ἂν μήτ' ἐνοχλοῖτό τι, μήτε τὴν σύνθεσιν ἀσθενεστέραν ἐργάζοιτο τῆς ῥάχεως, ἢ τῶν συνδέσμων διακόπτοι τὸ συνεχές, ἢ διὰ μακροῦ τε ἅμα καὶ ἀσφαλεστέρου χωρίου φερόμενα κινδυνεύοι τι πάσχειν· ἡ γὰρ δὴ νῦν αὐτοῖς δεδομένη χώρα παντοίως ἀσφαλής ἐστι, καὶ τὰς ἀνάντεις τε καὶ κατάντεις ἀποφύσεις οἷον χάρακά τινα προβεβλημένη. Κατὰ μέν γε τὴν ὀσφὺν (ἀπὸ ταύτης γὰρ ἀρκτέον τῷ λόγῳ, διότι μεγίστους ἔχουσα τοὺς σπονδύλους ἀξιολόγους ἐκτήσατο καὶ τὰς ἀποφύσεις) εἰ κατασκέπτοιο σαφῶς τὴν ἑτέραν τῶν κατάντων, ἣν ἔμπροσθεν ἔλεγον εἰς ἰσχυρὸν σύνδεσμον τελευτῶσαν, ὄφελος οὐ σμικρὸν εἶναι ταῖς τὰς διαρ-

θρώσεις ἐργαζομέναις ἀποφύσεσι ταῖς ἀνάντεσιν, οὐκ εἰς τοῦτο μόνον εὑρήσεις χρηστήν, ἀλλὰ πολὺ δὴ μᾶλλον εἰς τὴν πρώτην ἔκφυσιν τοῦ νεύρου παρεσκευασμένην· ἐξόπισθεν γὰρ αὐτοῦ παρατεταμένη τεῖχος ὄντως ἐστὶ καὶ πρόβλημα τῶν ὁπωσοῦν προσπιπτόντων αὐτῷ, πρώτη πάντων ἐνδεχομένη καὶ ἀποστέγουσα, κἂν εἰ τρωθῆναί τε καὶ συντριβῆναι δέοι, καὶ ὁπωσοῦν ἄλλως πονῆσαι, πρὶν τὸ νεῦρον παθεῖν, αὐτὴ πάνθ' ὑπομένουσα· ταύτην οὖν τὴν ἀπόφυσιν ἔν τε τοῖς τῆς ὀσφύος σπονδύλοις ἰδεῖν ἐστιν ἔτι μεγάλην, ὡς ἂν καὶ αὐτοῖς οὖσι μεγίστοις, κἂν τοῖς ἐσχάτοις δύο τοῦ θώρακος ὁμοίως ἔχουσαν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις δέκα τὴν ταύτης χρείαν τοῖς νεύροις παρέχουσιν αἱ πλάγιαι τῶν ἀποφύσεων, αἷς ἐπιβέβηκέ τε καὶ διήρθρωται τὰ τῶν πλευρῶν ὀστᾶ· ἅτε γὰρ ἤδη μικρότεροι τῶν κάτω γεγενημένοι καὶ δεόμενοι τὴν ἀπόφυσιν ταύτην ἀξιόλογον κεκτῆσθαι, χώραν ἑτέραν οὐκέτ' εἶχον ἐκφύσεως κατάντους, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἐγένετο τῇ φύσει συγχρήσασθαι τῷ δι' ἕτερόν τι κατεσκευασμένῳ καὶ πρὸς ἄλλο· καὶ γὰρ δὴ καὶ μεγάλη τε ἦν καὶ ἰσχυρά, καὶ θέσεως ἐπικαιροτάτης ὡς πρὸς τὴν τοῦ νεύρου φυλακὴν τετυχυῖα. Λοιποὶ δ' οἱ κατὰ τὸν τράχηλον σπόνδυλοι τὰς τῶν νεύρων ἐκφύσεις ὑπὸ τῶν ἐγκαρσίων ἀποφύσεων, ἃς δίκρους ἔφαμεν εἶναι, σκεπτομένας τε καὶ φρουρουμένας ἀσφαλῶς ἐκτήσαντο· πᾶσι μὲν δὴ τούτοις, πλὴν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου, καθ' ἑκάτερον τῶν πλαγίων ἐν αὐτοῖς περάτων αἱ τῶν νεύρων ἐκφύσεις ἐγένοντο, κατὰ μὲν τὸν τράχηλον ἑκατέρου τῶν ὁμιλούντων ἀλλήλοιν σπονδύλων, ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἴσως ὡς ἔνι μάλιστα συντελοῦντος εἰς τὴν τοῦ παραπέμποντος τὸ νεῦρον τρήματος γένεσιν· ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν ὀσφὺν ὅλην ἐπιβαίνει σχεδόν τι τῷ πέρατι τοῦ προτεταγμένου σπονδύλου τὸ νεῦρον, ὡς ἂν ἐντεῦθεν μὲν ἐκφυομένης τῆς φρουρούσης ἀποφύσεως αὐτό, μεγάλων δὲ καὶ αὐτῶν τῶν σπονδύλων ὑπαρχόντων, καὶ διὰ τοῦτο χώραν ἱκανὴν καὶ θατέρου μόνου τῷ νεύρῳ παρασχεῖν δυναμένου· κατὰ δὲ τὸν τράχηλον ἡ μικρότης τῶν σπονδύλων οὐκ ἦν ἱκανὴ μόνη τὴν ὁδὸν παρασχεῖν τῷ νεύρῳ· δι' αὐτὸ γάρ τοι τοῦτο καὶ κατὰ τὸ πέρας ἑκάστου παρενέγλυψεν ἡ φύσις οἷον ἡμικύκλιόν τι, φυλαξαμένη διατιτράναι τοὺς σπονδύλους αὐτούς, ὡς ἄν, εἰ τοῦτ' ἔπραξεν, ἐξελέγχουσά τε τὴν λεπτότητα αὐτῶν, καὶ αὐτοὺς ἀσθενεῖς ἐσχάτως ἀποφαίνουσα· ταὐτά τοι καὶ τὰ σώματα αὐτῶν αὐτὰ κατ' ἀλλήλων ἐπιβαίνοντα, προμήκη μὲν κάτω, κοῖλα δ' ἐκ τῶν ἄνωθεν ἐποιήσατο

μερῶν, ἵν' αἱ τῶν ὑποτεταγμένων ἀνάντεις ἀποφύσεις, αἵ τήν τε κοιλότητ' αὐτῶν γεννῶσαι καὶ περιλαμβάνουσαι τὸ πρόμηκες πέρας τοῦ προτεταγμένου, συντελῶσί τε καὶ αὗται πρὸς τὴν τοῦ κοινοῦ τρήματος γένεσιν· ἔξωθεν γὰρ τούτων τὸ οἷον ἡμικύκλιόν ἐστι, καὶ μετ' αὐτὸ τὰ τῶν σπονδύλων ἄρθρα, μέσον δ' ἀμφοῖν ἀνίσχει τὸ νεῦρον, ἅμα μὲν ὑπὸ πασῶν τῶν περικειμένων ἐξοχῶν σκεπόμενον, ἅμα δ' ἑκατέρου τῶν σπονδύλων ὀλίγον τι παρεγγλύψαν, ὃ διαστήσας σὺ καὶ χωρίσας ἀπ' ἀλλήλων τελέως τοὺς σπονδύλους, οὐκ ἂν οὐδὲ παρεγγεγλύφθαι δόξαις, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἠκολουθηκέναι ταῖς ἑκατέρων ἀποφύσεσιν· οὕτως ἱκανῶς ἡ φύσις προὐνοήσατο τῆς δυσπαθείας τῶν ἄλλων μὲν ἁπάντων σπονδύλων, μάλιστα δὲ τῶν κατὰ τὸν τράχηλον, ὡς ἂν μικροτάτων ὑπαρχόντων, καὶ πάντ' ἐτεχνήσατο πρὸς τὸ μὴ διατρῆσαι τὰ σώματ' αὐτῶν, μηδ' ἀσθενεῖς ἀπεργάσασθαι αὐτούς, μήθ' ὅλως τῆς ῥάχεως τὴν σύνθεσιν, ὡς ἂν τρόπιν τέ τινα καὶ θεμέλιον ὑπάρχουσαν ἅπαντος τοῦ ζώου τῆς συμπήξεως. Ἐν μὲν δὴ τοῖς κατὰ τὴν ὀσφύν, ὡς εἴρηται, πλαγίοις τῶν κάτω μερῶν ἑκάστου σπονδύλου σαφῶς ἐστιν ἐπιβεβηκέναι τὸ νεῦρον, ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὸ μετάφρενον ἐπιβαίνει μὲν κἀνταῦθα τῷ πέρατι τοῦ προτεταγμένου σπονδύλου, σαφῶς μὲν οὐκέθ' ὁμοίως, ἀλλ' ὥστε καὶ τοῦ κάτωθεν ἐφάπτεσθαι δοκεῖν· ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ τὸν τράχηλον, ὅτι σμικρότατοι πάντων ἦσαν, ἕκαστος τῶν σπονδύλων ἴσον εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ νεύρου συνετέλεσεν, ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἀποφύσεων ἑκατέρας κοιλότητά τινα τῆς φύσεως ἐργασαμένης οὕτως ἀσαφῶς, ὡς μηδὲ παρεγγεγλύφθαι τι δοκεῖν αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἠκολουθηκέναι· πότερον οὖν εἰς μόνας τῶν εἰρημένων τρημάτων τὰς γενέσεις ἡ φύσις ἀποβλέπουσα προμήκη μὲν κάτω, κοῖλα δ' ἐκ τῶν ἄνω μερῶν ἀπειργάσατο τὰ σώματα μόνων τῶν κατὰ τὸν τράχηλον σπονδύλων, ἤ καί τι χρηστότερον ἄλλο προορωμένη; καὶ τί δή ποτε τοὺς ἄλλους ἅπαντας σπονδύλους εἰς ὁμαλὸν καὶ λεῖον ἴσον τε πανταχόθεν καὶ ἀκριβῶς ἐπίπεδον κύκλον περατοῦσα, καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς ἀλλήλους συνάπτουσα, μόνων τῶν κατὰ τὸν τράχηλον οὐ τὴν αὐτὴν ἐποιήσατο σύνταξιν; ὅτι, διττὸν ἑκάστου τῶν σπονδύλων ἔχοντος τὸν πρῶτον σκοπὸν τῆς κατασκευῆς, ἕδραν μὲν ἀσφαλῆ τῆς ὅλης ῥάχεως, ὡς ἂν τρόπεώς τέ τινος οὔσης καὶ οἷον θεμελίου, κίνησιν δέ, ὡς ἂν ζώου μορίου, τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι σπονδύλοις κάτω τοῦ τραχήλου μείζων τῆς ἀσφαλείας ἐστὶ χρεία, τοῖς δ' ἄνω τῆς κι

νήσεως· ἐννοήσας γάρ, ὡς εἰς πλείους ἐνεργείας δεόμεθα πολυειδῶς τε ἅμα καὶ ταχέως καὶ μέχρι πλείονος ἐπινεύειν καὶ ἀνανεύειν καὶ περιφέρειν εἰς τὰ πλάγια τὸν τράχηλον, ἤπερ ὅλην κινεῖν τὴν ῥάχιν, ἐπαινέσεις, οἶμαι, τὴν φύσιν ἑλομένην ἑκατέρῳ τῷ μέρει τῆς ῥάχεως τὸ πρόσφορον, τῷ μὲν τραχήλῳ τὴν κίνησιν, τῷ δ' ἄλλῳ παντὶ τὴν ἕδραν· ἀλλ' οὔτε ἀσφαλῶς ἐπ' ἀλλήλων βεβηκέναι τοῖς κάτω σπονδύλοις οἷόν τ' ἦν ἄνευ πλατείας τε βάσεως καὶ δεσμοῦ συντόνου, οὔτε κινεῖσθαι τοῖς ἄνω ῥᾳδίως ἄνευ προμήκους ἀποφύσεως ἢ συνδέσμου χαλαροῦ. Πάντα γοῦν, ὡς ἐδείχθη, τὰ πολυειδῶς κινούμενα τῶν ἄρθρων εἰς σφαιροειδεῖς τελευτᾷ κεφαλάς. Καὶ εἴ γε μηδὲν ὅλως ἐφρόντισε τῆς ἀσφαλοῦς ἕδρας ἡ φύσις ἐν τοῖς κατὰ τὸν τράχηλον σπονδύλοις, ἀλλ' εἰς ἑτοιμότητα κινήσεως μόνους αὐτοὺς παρεσκεύασεν, ὥσπερ βραχίονα καὶ μηρόν, εἰς σφαιροειδεῖς ἄν, ὥσπερ κἀκεῖνα τὰ κῶλα, κεφαλὰς αὐτοὺς ἐπεράτωσεν. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐπελέληστο καὶ τῆς ἑτέρας χρείας αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοσοῦτον προμήκεις ἐποίησεν, εἰς ὅσον ἔπρεπεν αὐτοῖς οὐ ῥᾳδίως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῶς κινεῖσθαι· συλλαμβάνει δ' εἰς τὴν ἀσφάλειαν οὐ σμικρὰ καὶ τἄλλα, τὰ μὲν κοινὰ τῶν σπονδύλων ἁπάντων, τὰ δ' ἐξαίρετα καὶ μόνων τῶν κατὰ τὸν τράχηλον ἴδια».

Κεφ. δ'. «Οἱ μὲν δὴ σύνδεσμοι πάντες οἱ περικείμενοι πανταχόθεν αὐτοῖς, οἵ τ' ἐν ταῖς πλαγίαις ἀποφύσεσι καὶ πολὺ δὴ μᾶλλον ἐν ταῖς ὀπίσω, κοινὰ πάντων εἰσὶ τῶν σπονδύλων· ἡ δὲ τῶν μυῶν ἰσχὺς τῶν τῆδε καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος ἐξαίρετον καὶ ἴδιον ὑπάρχει τοῖς ἐν τραχήλῳ σπονδύλοις· μικροῖς γὰρ οὖσιν αὐτοῖς πολλοὶ καὶ μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ περίκεινται μύες· καὶ μὲν δὴ καὶ τὰ πέρατα αὐτῶν τὰ πλάγια, τὰ γεννῶντα τὴν ἄνωθεν ἅπασαν κοιλότητα, σφίγγει δήπου καὶ αὐτὰ τὰς ἐμβαινούσας αὐτῶν τῶν ὑπερκειμένων σπονδύλων ἐξοχάς· ἐξ ὧν ἁπάντων εἰς ἀσφάλειαν οὐδὲν ἧττον παρεσκευάσθησαν τῶν ἄλλων σπονδύλων, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα πολὺ χαλαρωτέραν αὐτῶν ἐκτήσαντο τὴν σύνθεσιν. Οὕτω μὲν δὴ τά τ' ἄλλα τοὺς σπονδύλους τῆς ῥάχεως ὅλης ἡ φύσις ἀσφαλῶς ἐκόσμησε, καὶ τῶν νεύρων τὰς ἐκφύσεις ἐποιήσατο, καθ' ὃν ἐχρῆν μάλιστα τρόπον· ἐπὶ δέ γε τοῦ *πρώτου* σπονδύλου πολὺ τῶν ἄλλων διαλάττοντος, εἴ τι μεμνήμεθα τῶν διαρθρώσεων αὐτοῦ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον εἰρημένων, οὔτ' ἐκ τῶν ἄνω μερῶν, οἷς διήρθρωται πρὸς τὴν κεφαλήν, οὔτ' ἐκ τῶν κάτω, καθ' ἃ

τῷ *δευτέρῳ* περιβέβηκεν, ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῶν πλαγίων, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις, ἀσφαλὲς ἦν ἐκφύεσθαι τὸ νεῦρον· ἰσχυρὰ γὰρ ἡ κίνησίς ἐστιν αὐτοῦ, καὶ πολὺ παραλλάττουσαν ἐργαζομένη τὴν θέσιν, ἐνίοτε μὲν ἀκριβῶς περιβαίνοντος ἢ ταῖς τῆς κεφαλῆς ἐξοχαῖς, ἢ ταῖς τοῦ *δευτέρου* κυρτότησιν, ἐνίοτε δ' ἀποχωροῦντος ἐπὶ πλεῖστον· ἐκινδύνευσεν ἂν οὖν, εἰ κατὰ τὰς διαρθρώσεις αὐτὰς τὸ νεῦρον ἐτέτακτο, θλᾶσθαι μέν, ὁπότ' ἀκριβῶς συνήρχετο, διασπᾶσθαι δ', ὁπότ' ἐπὶ πλεῖστον ἀφίστατο, πρὸς τῷ μηδὲ τὸν σπόνδυλον αὐτὸν ἐγγλυφθῆναι δύνασθαι ταύτῃ λεπτὸν ὑπάρχοντα· διὰ τοῦτ' οὖν, ἐπειδὴ μήτ' ἐκ τῶν πλαγίων μερῶν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις, μήτε καθ' ἃ περιβαίνει τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον ἡ τῆς κεφαλῆς κορώνη δυνατὸν ἦν ἀσφαλῶς ἐκφῦναι τοῖς νεύροις, ἔνθα παχύτατός ἐστιν ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος, ἐνταῦθα διέτρησεν ἡ φύσις αὐτὸν ἐγγὺς τῶν ἄνω διαρθρώσεων ὀπαῖς λεπτοτάταις, ἐκ πάντων, ὡς οἷόν τε, τὴν δυσπάθειαν αὐτῷ τε τῷ σπονδύλῳ καὶ τῷ νεύρῳ παρασκευάζουσα· τὸ μὲν δὴ νεῦρον ὅτι τῶν ἄρθρων ἀπαχθὲν ἀσφαλέστερον ἔμελλε τετάξεσθαι, παντὶ δῆλον· ὁ δὲ σπόνδυλος, ἵν' ἐστὶ παχύτατος ἑαυτοῦ, διατρηθεὶς ὀπαῖς ἐσχάτως λεπταῖς, εὔδηλον ὡς οὐδ' αὐτὸς ἄν τι δεινὸν πάθοι· ὅθεν οὐδ' εἰ πάντα τις τἆλλα τοῖς σπονδύλοις ἅπασιν, ὅσα καθ' ὅλον εἴρηται τὸν λόγον ὑπάρχειν ἀγαθά, μὴ κατὰ πρόνοιάν τινα καὶ τέχνην, ἀλλ' ὑπὸ τύχης φαίη γεγονέναι, προσθεῖναι τοῖς ἄλλοις οὐκ ἄν, οἶμαι, τολμῆσαι τοῦτο, ὡς καὶ τὰ τοῦ *πρώτου* σπονδύλου τρήματα κατὰ τύχην ἐγένετο· φαίνεται γὰρ ἐναργῶς, ὅτι καθ' ἑκάτερον αὐτοῦ τῶν περάτων οὐκ ἦν ἄμεινον ἐκφῦναι τινὰ νεῦρα, διὰ τοῦτο τρηθεὶς αὐτός, ὅτι τε κίνδυνος ἦν τρηθῆναι λεπτῷ σπονδύλῳ, διὰ τοῦτο καὶ στενώτατα σχὼν αὐτά, καὶ κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καθ' ἃ μάλιστα μάλιστα παχύτατος ἦν ἑαυτοῦ· καὶ γάρτοι καὶ αὐτὸ τοῦτο παχύτατον ἑαυτοῦ κατ' ἐκεῖνα γενέσθαι τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον ἡ φύσις προπαρεσκεύασεν οὐκ ἀργῶς οὐδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ πρῶτον μέν, ἵνα τρηθείη κατὰ τοῦτ' ἀσφαλῶς, ἔπειτα δ' ὑπὲρ τοῦ κάτωθεν μὲν τὰς τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου κυρτότητας, ἄνωθεν δὲ τὰς ἐξοχὰς τῆς κεφαλῆς ὑποδέξασθαι· καθ' ἃ γὰρ ἔμελλε μάλιστα πονήσειν, κατὰ ταῦτα καὶ διαφερόντως αὐτὸν ἰσχυρὸν ἀποτελεσθῆναι βέλτιον ἦν».

Κεφ. ε'. «Ἆρ' οὖν ἅπαντα μὲν ταῦτα καλῶς ἡ φύσις ἐδημιούργησεν, ἑκάτερον δὲ τῶν ἐκπιπτόντων νεύρων εἰς ἃ μὴ χρὴ μόρια διέσπειρεν, ἢ κἂν τούτῳ θαυμάζειν αὐτὴν προσῆκεν, εἰς τοὺς ἐπικειμέ-

νους τε καὶ παρακειμένους τῷ σπονδύλῳ μῦς διανείμασαν ἀμφότερα; κινεῖσθαι γὰρ αὐτοὺς δεομένους εὔλογον ἦν ἐκ τῶν πλησιαζόντων μερῶν τοῦ νωτιαίου δέχεσθαι νεῦρον· τί δὲ τοὺς ἄλλους ἅπαντας μῦς τοὺς περικειμένους τῷ τραχήλῳ, τοὺς κινοῦντας τὴν κεφαλήν, οὐχὶ καὶ αὐτοὺς μέντοι βέλτιον ἦν αὐτόθεν πόθεν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν τράχηλον νωτιαίου τὰς ἀρχὰς τῶν νεύρων λαμβάνειν; καὶ τοίνυν ἐπειδή, τῆς πρώτης συζυγίας λεπτῆς ὑπαρχούσης, ἀδύνατον ἦν ἀπονεῖμαί τινα τῇ κεφαλῇ μοῖραν, ἐκ τῆς δευτέρας ἐργάζεται τοῦτο, καὶ διεκπίπτει γε τῶν ἐπικειμένων μυῶν ἑκάτερον τῶν νεύρων, λοξὸν μὲν πρῶτον εἰς τοὐπίσω τε ἅμα καὶ ἄνω, λοξὸν δ' αὖθις ἐκ τῶνδε πρός τε τὸ πρόσω καὶ ἄνω προερχόμενον εἰς ἅπαντα οὕτω διασπείρεται τῆς κεφαλῆς τά τε περὶ τὰ ὦτα μόρια καὶ τὰ ὄπισθεν ἄχρι τῆς κορυφῆς τε καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ βρέγματος· καὶ λεχθήσεταί γε περὶ αὐτῶν αὖθις ἐν τῇ τῶν νεύρων ἐξηγήσει κατὰ τὸν ἑκκαιδέκατον λόγον. Ὅσον δ' ὑπόλοιπον ἔμεινε κάτω τῆς δευτέρας συζυγίας τῶν νεύρων, εἰς τοὺς πλησίον ἅπαντας ἐνεμήθη μῦς, ἀφ' ὧν αἱ τῶν *πρώτων* σπονδύλων πρὸς ἀλλήλους τε καὶ τὴν κεφαλὴν γίνονται κινήσεις· ἔστι δ' ἡ τῶν νεύρων τούτων ἔκφυσις οὔτ' ἐκ τῶν πλαγίων τρημάτων, ὥσπερ ἐπί τε τῆς τρίτης συζυγίας καὶ τῆς μετ' αὐτήν, οὔτ' αὐτοῦ διατιτραμένου τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου, καθάπερ ὁ *πρῶτος*· ἐκ μὲν γὰρ τῶν πλαγίων ἀδύνατον ἦν διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ *πρώτου* λελεγμένην αἰτίαν· ἐπ' ἄλλου δ' οὐκέτ' οὐδενὸς αὐτοῦ μέρους ἐνεχώρει γενέσθαι, περιβεβληκότος αὐτὸν τοῦ *πρώτου* σπονδύλου· καθ' ὃ τοίνυν ἦν μόνον δυνατόν, ἑκατέρωθεν τῆς ἀκάνθης ἐγένετο, χώραν τινὰ τῆς φύσεως ἐργασαμένης ἐνταῦθα μεταξὺ τοῦ *πρώτου* καὶ *δευτέρου* σπονδύλου, δι' ἧς ἡ δευτέρα συζυγία τῶν νεύρων ἐξέρχεται, μηδὲν ἐκ τῆς κινήσεως αὐτῶν βλαπτομένη· ἡ δὲ δὴ τρίτη συζυγία τῶν ἀπὸ τοῦ νωτιαίου νεύρων ἐκ τοῦ κοινοῦ τρήματος ἀνίσχει τοῦ *δευτέρου* καὶ *τρίτου* σπονδύλου, διανεμομένη τοῖς τε τὰς γνάθους κινοῦσι μυσὶ καὶ τοῖς ἀνανεύουσιν ὅλον τὸν τράχηλον ὀπίσω μετὰ τῆς συμπάσης κεφαλῆς· ἐπιμίγνυται δ' αὐτῆς τὸ πρόσω φερόμενον μέρος ἀμφοτέραις ταῖς συζυγίαις, τῇ τε πρόσθεν εἰρημένῃ τῇ δευτέρᾳ καὶ τῇ μελλούσῃ λεχθήσεσθαι τῇ τετάρτῃ· καὶ τὴν γ' ἀκριβῆ νομήν, ἣν ἐν τοῖς πρόσω τοῦ τραχήλου μέρεσιν ἡ σύζευξις αὐτῶν ἴσχει, κατὰ τὸν ἑκκαιδέκατον ἐξηγήσομαι λόγον· ἐν δὲ τῷ παρόντι χρὴ γινώσκειν τοσοῦτον, ὡς ἡ τρίτη καὶ τετάρτη συζυγία τοῖς

τε κοινοῖς τοῦ τραχήλου καὶ κεφαλῆς μυσὶν αὐτὴ χορηγεῖ τὰ νεῦρα, καὶ τοῖς τὰς γνάθους κινοῦσι, ὥσπερ γε καὶ τοῖς ὀπίσω τῶν ὤτων ἅπασι μέρεσιν· ἡ δ' ἐφεξῆς τῶν εἰρημένων τεττάρων συζυγιῶν ἡ πέμπτη τὴν μὲν ἔκφυσιν ἔχει, καθ' ὃ συμβάλλει ὁ τέταρτος σπόνδυλος τῷ πέμπτῳ, διανέμεται δ' εὐθὺς ἀνίσχουσα ταῖς προειρημέναις ὁμοίως· τὸ μὲν γάρ τι μέρος αὐτῆς ὀπίσω φέρεται διὰ βάθους εἰς τοὺς κοινοὺς τραχήλου τε καὶ κεφαλῆς μῦς, ἕτερον δὲ πρόσω πρός τε τοὺς τὰς γνάθους κινοῦντας καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπινεύοντας· ἄλλο δὲ τρίτον ἐν μέσῳ τῶν εἰρημένων ἐστὶ μορίων αὐτῆς, ἐπὶ τὸ τῆς ὠμοπλάτης ὑψηλὸν ἀνατεινόμενον· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τοῖς ταύτῃ μυσὶν ἅμα τῷ περικειμένῳ διανέμεται δέρματι, καθάπερ γε καὶ τῶν προειρημένων ἕκαστον ἀποφύει τι καὶ πρὸς τὸ δέρμα· κατὰ δὲ τὴν ῥίζαν τῶν νεύρων ἐπιμίγνυταί τι μέρος αὐτῆς ἑκατέρᾳ τῶν πλησίον συζυγιῶν ἕκτῃ καὶ τετάρτῃ, καὶ τό γε καταβαῖνον ἀπὸ τῆς τετάρτης εἰς αὐτήν, ἰσχνὸν ὄν, ἐκείνῳ μάλιστα φαίνεται μιγνύμενον αὐτῆς τῷ μέρει, καθ' ὃ τὴν μεγίστην μοῖραν ἐκ τῶν ταύτης σπονδύλων ἀθροιζομένην ἴσχει τὸ τοῦ διαφράγματος νεῦρον, ἓν ἑκατέρωθεν, καὶ τοῦτο τῶν διαφραττόντων ὑμένων τὸν θώρακα φερόμενον κάτω· τῆς δὲ ἕκτης συζυγίας ἐφεξῆς τῇδε μετὰ τῶν πέντε σπονδύλων ἐκπιπτούσης ἐπιμιξία μεγάλη γίνεται πρὸς τὰς περιεχούσας ἀμφοτέρας, ἀλλὰ τό γε πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἀποτείνεται πρὸς τὰ σιμὰ τῶν ὠμοπλατῶν, αὔξει δέ πως ἐκ τῶν πρόσω μερῶν καὶ τὸ τοῦ διαφράγματος νεῦρον, ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς τῇδε σπονδύλοις ἀποφύσεις τινὰς πέμπει σμικρὰς ὁμοίως ταῖς ἄλλαις συζυγίαις τῶν νεύρων τῶν κατὰ τὸν τράχηλον, ὧν τὴν κατὰ μέρος ἅπασαν νομὴν ἐν τῷ τῶν νεύρων ἰδίῳ λόγῳ δηλώσω· κατὰ δὲ τὸν ἐνεστῶτα τόνδε τὸ κεφάλαιον αὐτὸ μόνον ἑκάστης τῶν συζυγιῶν διηγήσασθαι προὐθέμην, οἷον καὶ ὅτι τῆς ἑβδόμης ἀνισχούσης μετὰ τὸν *ἕκτον* σπόνδυλον ἐκ τοῦ κοινοῦ τρήματος αὐτῷ πρὸς τὸν *ἕβδομον* ἐπιμιξία μεγάλη γίνεται πρὸς ἀμφοτέρας τὰς περιεχούσας συζυγίας, ἀποτείνουσα τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἐπὶ τὸν βραχίονα, καθάπερ γε καὶ τῆς ὀγδόης συζυγίας ἐκφυομένης τοῦ νωτιαίου μετὰ τὸν *ἕβδομον* σπόνδυλον εἰς τὸν πῆχυν ἥκει τὸ πλεῖστον, ἀναμιγνυμένης καὶ τῆς δε καὶ διαπλεκομένης ταῖς περιεχούσαις· οὕτω δ' καὶ τῆς μετὰ τὸν *ὄγδοον* ἀναμιγνυμένης τῇ πρὸ αὐτῆς μέρος οὐκ ὀλίγον κατ' ἄκρας ἔρχεται τὰς χεῖρας· ἔστι δὲ ταῦτα τὰ νεῦρα κατά τι

πρῶτον μεσοπλεύριον ἐλαχίστην ἔχοντα χώραν, ὡς ἂν καὶ τῶν πλευρῶν τῶν πρώτων μικροτάτων οὐσῶν, καὶ διὰ τοῦτό γε μετὰ τὸν *ἕβδομον* σπόνδυλον ἡ φύσις ἀπήρξατο διαπλάττειν τὸν θώρακα, καίτοι μηδέπω τῶν χειρῶν ἐχουσῶν τὸ σύμπαν, ὅτι τῇ μετὰ τὸν *ὄγδοον* συζυγίᾳ δυνατὸν ἦν αὐτῇ πρὸς ἄμφω χρήσασθαι, τό τε πρῶτον μεσοπλεύριον καὶ τὴν χεῖρα· καὶ μὲν δὴ καὶ τῷ διαφράγματι τὰ νεῦρα θαυμαστῶς πάνυ κατήγαγεν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν τράχηλον νωτιαίου, καὶ τῆς γε μεσοπλευρίοις μυσὶν ἐκ τῶν ψαυόντων ἑκάστου σπονδύλων ἄγουσα· διαφερόντως γὰρ ἔχει ταῖς φρεσὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας μῦς οὐ κατὰ τὸ σχῆμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν· κυκλοτερὲς μὲν γὰρ αὐτῶν τὸ σχῆμα, λοξὴ δ' ἡ θέσις, ἐν μὲν τοῖς πρόσω καὶ ἄνω μέρεσι πρὸς τὸ στέρνον ἀνήκουσα, τοὐντεῦθεν δ' ἀεὶ πρός τε τοὐπίσω καὶ κάτω φερομένη, μέχρι τοῦ ψαῦσαι τῆς ῥάχεως, ᾗ καὶ συμφύεται τὸ διάφραγμα κατ' ὀσφύν· ἡ κεφαλὴ δέ, ἐφ' ἣν ἀναρτῶνται τοῖς μυσὶν ἅπασιν αἱ ἶνες, οὐχ, ὡς ἂν οἰηθείη τις, ἐν τοῖς κατὰ τὸ στέρνον ὑπάρχει χωρίοις, ὥσπερ οὐδ' ἐν τοῖς κατ' ὀσφύν, ἀλλ' ἐν τῷ παντὸς τοῦ διαφράγματος μεταξὺ τῷ νευρώδει· καὶ τοίνυν εἰς τοῦτο καθήκειν τὰ νεῦρα τὰ κινοῦντα αὐτὰς ἐξ ὑψηλοῦ τινος ἀναγκαῖον ἦν ἵν' εἰς ἅπαν μέρος ἰσόῤῥοπον ἐκτείνῃ τὴν ἐνέργειαν· οὕτω γὰρ ἔχοντος τοῦ διαφράγματος, ὡς ἔχει νῦν, ἀναγκαῖον ἦν ἤτοι τὸ μέσον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἔχειν τοῦ μυός, ἢ τὰ ἀντικείμενα τῷδε τὸν περιγράφοντα κύκλον ὅλον αὐτοῦ, καθ' ὃ συμφύεται τοῖς πέριξ· ἀλλ' εἴπερ ἕνεκα τοῦ κινῆσαι τὸν θώρακα γέγονεν, ἀναγκαῖον ἦν ἔσχατα μὲν αὐτοῦ, καθ' ἃ συμφύεται πρὸς αὐτόν, γενέσθαι, τὴν κεφαλὴν δ' ἀντιτετάχθαι πᾶσιν, οὐκέτ' οὐδ' ἄλλην οὐδεμίαν ἔχουσα ἐπιτηδειοτέραν χώραν τοῦ μέσου τῶν φρενῶν, εἰς ὃ φαίνεται τὸ ζεῦγος τῶν νεύρων καθῆκον· εἰ δ' ἐξ ἐκείνων τῶν μερῶν ἐνεφύετο τῷ διαφράγματι τὰ νεῦρα, καθ' ἃ συμφύεται τῷ θώρακι, τὴν τελευτὴν ἂν ἔσχε περὶ τὸ νευρωδέστατόν τε καὶ μέσον αὐτοῦ· οὐ μὴν εἴς γε τὴν τελευτὴν τῶν μυῶν, ἀλλ' εἰς τὰ πρῶτ' αὐτῶν καταφύεσθαι χρὴ τὰ κινήσοντα νεῦρα· κατὰ τοῦτο μὲν δὴ τὸ διάφραγμα μόνον τῶν μετὰ τὰς κλεῖς μορίων ἐκ τοῦ κατὰ τράχηλον νωτιαίου λαμβάνει νεῦρα, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἔτι τῶν κάτω· διὰ μακροῦ γὰρ ἄγειν αὐτά, παρὸν ἐκ τῶν πλησίον ἐπιπέμπειν μορίων, ἀγνοοῦντος ἦν τὸ βέλτιον δημιουργοῦ· διὰ ταύτην μὲν δὴ τὴν χρείαν εἰς τὸ διάφραγμα καθήκει νεῦρα με-

τέωρα, διερχόμενα τὸν θώρακα σύμπαντα· καὶ μέντοι διότι μετέωρα πάντως ἐχρῆν αὐτὰ φέρεσθαι, καὶ τῷ μετεώρῳ τοῦ διαφράγματος ἐμφύεσθαι μέλλοντα, διὰ τοῦθ' ἡ φύσις ἐχρήσατο τοῖς διαφράττουσιν ὑμέσι τὸν θώρακα πρὸς τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν τῆς φορᾶς· τούτοις γὰρ παρατεταμένα καὶ τούτοις παραφερόμενα κρατεῖταί τε καὶ στηρίζεται παρ' αὐτῶν».

Γαληνοῦ. Περὶ χρείας τῶν μορίων. Λόγ. ις'. Κεφ. ιϐ'.· «Ἐν δὲ τῷ παρόντι λόγῳ τοῦ λοιποῦ ζεύγους τῶν ἀρτηριῶν ἐπιμνησθήσομαι διὰ βραχέων, ὃ καλοῦσιν ἐκ παλαιῶν μὲν καρωτίδας, ἀναφέρεται δ' ὄρθιον ὡς ἐπὶ τὴν κεφαλήν, ἐν τοῖς βαθυτάτοις τοῦ τραχήλου κατακεκρυμμένον· ἐν αὐτῷ δὲ τῷ παρέρχεσθαι καὶ τοῖς μυσὶ τοῖς τῇδε καὶ τοῖς ἀδέσι καὶ ταῖς φλεψὶν ἀμυδραί τινες ἀπονεμήσεις αὐτῶν ἐκφύονται, καθάπερ γε καὶ αὐτῷ τῷ νωτιαίῳ, κατασχιζομένων μὲν οὐ μόνον ἀρτηριῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν παρακειμένων αὐτοῖς διὰ βάθους φλεϐῶν, ἔνθα συμϐάλλουσιν ἀλλήλοις ὁ ς' τε καὶ ζ' σπόνδυλος, παραφερομένης δὲ τῆς μὲν ἑτέρας μοίρας αὐτῶν ὀρθίας διὰ τῶν κατὰ τὰς πλαγίας ἀποφύσεις τρημάτων ἑκάστου τῶν πρώτων ἓξ σπονδύλων, ὡς ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι λέλεκται, τῆς δ' ἑτέρας λοξῆς ἐποχουμένης μόνῳ τῷ ς'· διὸ καὶ μείζων τῶν ἄλλων σπονδύλων οὗτος ἐγένετο».

Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ τῶν πεπονθότων τόπων. Βιϐλ. δ'. Κεφ. ς'. «Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῶν ἄλλων μορίων ἁπάντων διάγνωσιν ἀνάμνησις ἔσται τῶν ἀπὸ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ πεφυκότων νεύρων. οἷον εὐθέω ἀπὸ τῶν πρώτων σπονδύλων πασχόντων σπανίων μὲν ἀλλὰ γίνεται συνάγχη ποτέ, παιδίοις μᾶλλον ἢ τελείοις, ὑπὲρ ἧς Ἱπποκράτης οὕτω συνέγραψεν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιδημιῶν. *Ἐπὶ δὲ τῶν κυναγχικῶν παθήματα τοιάδε· τοῦ τραχήλου οἱ σπόνδυλοι εἴσω ἔρρεπον, τοῖσι μὲν ἐπὶ πλέον τοῖσι δὲ ἐπ' ἔλαττον, καὶ ἔξωθεν ἔκδηλος ἦν κοῖλον ἔχων ὁ τράχηλος, καὶ ἤλγει ἐν ταύτῃ ψαυόμενος· ἦν δὲ καὶ κατωτέρω τινὶ τοῦ* **ὀδόντος** *καλεομένου ὀστοῦ, ὃ οὐχ ὁμοίω ς ὀξύ ἐστιν, ἔστι δὲ οἷσι καὶ πάνυ περιφανής, μείζονι περιφερείῃ· ἦν μὴ σὺν τῷ* **ὀδόντι** *καλεομένῳ φάρυγξ οὐ φλεγμαίνουσα ἐγκειμένη δέ...* Ταύτην ὅλην τὴν ῥῆσιν ἐξηγησάμην καθ' ἑκάστην ἤδη λέξιν ἐν τῷ

δευτέρῳ τῶν εἰς τὸ δεύτερον τῶν ἐπιδημιῶν ὑπομνημάτων· διὰ τοῦτο δὲ νῦν ὅλην αὐτὴν ἔγραψα, διότι πολλοῖς ὁ Ἱπποκράτης ἐμφαίνει γεγονέναι τὴν σπανίως ἡμῖν ἑωραμένην κυνάγχην ἄνευ τοῦ πάθους ἴδιον ἔχειν τὸν λάρυγγα· καὶ μέντοι καὶ ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους γίνεται σπονδύλους, ὧν ὁ *δεύτερος* ἔχει τὴν ὀδοντοειδῆ καλουμένην ἀπόφυσιν, ἀφ' ἧς ὅλος ὑπό τινων *ὀδοὺς* προσηγορεύθη. Ἀλλὰ νῦν γε κατωτέρω φησὶ τούτου τοῦ σπονδύλου γεγονέναι τὴν κυνάγχην οὐχ ὁμοίως ὀξεῖαν οὖσαν τῇ κατὰ τὸν *δεύτερον* γινομένῃ . . . »

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰσαγωγὴ ἢ ἰατρός. Κεφ. . «Οἱ δὲ σπόνδυλοι εἰκοσιτέσσαρες μὲν οἱ πάντες· διαιροῦνται δὲ τραχήλου μὲν ἑπτά, νώτου δώδεκα, ὀσφύος δὲ πέντε. ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν δοκοῦν ἐκ σπονδύλων συγκεῖσθαι συμπεφυκότων ἀλλήλοις».

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγομεν ὅτι ὁ Γαληνὸς ὠνόμαζε τοὺς αὐχενικοὺς σπονδύλους ὡς ἐκ τῆς τάξεως, ἣν κατέχουσιν ἐν τῇ αὐχενικῇ χώρᾳ τῆς σπονδυλικῆς στήλης· τοῦτο δὲ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν μυῶν, τῶν ἀγγείων, τῶν νεύρων καὶ λοιπῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, ἃ συνήθως ὁ Γαληνὸς δὲν καλεῖ δι' ἰδίου ὀνόματος, περιγράφει δ' ἁπλῶς αὐτὰ ὁρίζων ἀκριβῶς τὴν θέσιν καὶ τὴν πρὸς τὰ παρακείμενα κοινωνίαν ὅπως καταληπτὰ γένωνται.

Παρεθέμεθα δ' ἐνταῦθα καὶ τὰ κατὰ τὰς κινήσεις τῶν διαρθρώσεων τῆς κεφαλῆς, τοῦ ἐπιστροφέως καὶ τοῦ ἄξονος, περιγραφομένας ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ. Περὶ τῶν προκειμένων κινήσεων θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ ἐκτετενῶς. Παράβαλε Ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρώπου Τόμ. Α'. § 229.

Ἐν δὲ τῷ Κέλσῳ ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς.

Celsi medicin. σελ. 562. «Caput autem spina excipit. Ea constat ex vertembris quatuor et viginti. *Septem in cervice* sunt, duodecim ad costas, reliquæ quinque sunt proximæ costis . . . Omnesque vertebræ, exceptis *tribus summis*, a su-

periore parte in ipsis processibus paulum desidentes sinus habent. ab inferiore alios deorsum versus processus exigunt. *Summa* igitur protinus caput sustinet . . . *secunda* superiorem parte anteriori . . . *Tertia* eodem modo *secundam* excipit . . . *Ceteræ* processibus deorsum spectantibus in inferiores insinuantur . . . »

Παραθέμεθα ἐνταῦθα καὶ τὰ οἰκεῖα χωρία τοῦ Κέλσου, χρωμένου τοῖς ὅροις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἰατρῶν.

Ἐν δὲ τῷ Ὀρειβασίῳ εὕρηνται τάδε.

Ὀρειβάσ. Τόμ. Γ΄. Περὶ ὀστῶν. Ἐκ τῶν Γαληνοῦ. « Σπόνδυλοι δὲ κατὰ μὲν τράχηλον ἢ αὐχένα (καλεῖται γὰρ καὶ οὕτως) ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὑπάρχουσι, κατὰ δὲ τὸν νῶτον δώδεκα, κατὰ δὲ τὴν ὀσφὺν πέντε. Τῶν οὖν κατὰ τὸν αὐχένα σπονδύλων οἱ *πρῶτοι* μὲν *δύο* διήρθρωνται πάντῃ, τῶν δὲ ἄλλων τῶν πέντε τὸ πρόσω μέρος ἰσχυρὸς συμφύει δεσμός· οὐ γὰρ δὴ διὰ χόνδρου γε συμφύονται, καθάπερ οἴονταί τινες, ἀλλὰ ὁ τὰς τοῦ νωτιαίου δύο μήνιγγας ἔξωθεν περιλαμβάνων χιτὼν εἰς τὴν μεταξὺ χώραν αὐτῶν παρεμπίπτων κοινὸς ἀμφοτέρων γίνεται δεσμός. Οὕτω δὲ καὶ κατὰ πάντας ἔχει τοὺς σπονδύλους πλὴν τῶν πρώτων δυοῖν, ὡς εἴρηται. Διττῶν δὲ οὐσῶν κινήσεων τῇ κεφαλῇ, τῆς μὲν ἐπινευόντων τε καὶ ἀνανευόντων, τῆς δὲ ἐν τῷ περιάγειν ἐπὶ ἑκάτερα, τὴν μὲν προτέραν ἡ τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου πυρηνοειδὴς ἀπόφυσις ἐργάζεται μάλιστα, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ τοῦ *πρώτου* πρὸς τὰ κορωνὰ τῆς κεφαλῆς διάρθρωσις· ἀλλ' αὗται μὲν διὰ τῶν πλαγίων γίνονται μερῶν τοῦ τε *πρώτου* σπονδύλου καὶ αὐτῆς τῆς κεφαλῆς· ἡ δὲ πυρηνοειδὴς ἀπόφυσις ἀνάντης μέν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῶν προσθίων ἀρχομένη μερῶν τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου, συνδεῖται τῇ κεφαλῇ διά τινος εὐρώστου τε ἅμα καὶ στρογγύλου δεσμοῦ.Καὶ δὴ καὶ χώραν ἐπιτήδειον ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος αὐτῇ παρέχει, κατὰ ἧς ἀσφαλῶς στηρίζεται, καί τις ἕτερος ἐγκάρσιος δεσμὸς ἐπὶ αὐτῷ τῷ *πρώτῳ* σπονδύλῳ γεννώμενος ἔσωθεν ἐπιβέβληται κατὰ αὐτῆς. Ἔνιοι μὲν ταύτην ὀδοντοειδῆ καλοῦσιν ἀπόφυσιν· Ἱπποκράτης δὲ καὶ ὅλον τὸν σπόνδυλον ὀδόντα ποτὲ προσηγόρευεν. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος δύο κοιλότητας γληνοειδεῖς ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν αὐτοῦ παραπλησίας ταῖς ἄνωθεν· εἰσὶ δὲ εἰκότως αἱ μὲν

ἄνωθεν μείζους, ὡς ἂν τῇ κεφαλῇ διαρθρούμεναι, μικρότεραι δὲ αἱ κάτωθεν, αἷς περιβέβληκε τὸν δεύτερον σπόνδυλον. Ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος εὐρύτατός τε ἅμα καὶ ἰσχνότατος, ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτοῦ στενώτερος μέν, ἀλλὰ εὐρωστότερος· οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες μετὰ αὐτούς· ἐπὶ ὅσον γὰρ ὁ νωτιαῖος εἰς τὰς τῶν νεύρων ἀποφύσεις καταναλισκόμενος ἰσχνότερος ἑαυτοῦ γίνεται, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αἱ τῶν κατωτέρω σπονδύλων εὐρύτητες ἐλαττοῦνται· ἑκάστη γὰρ ἴση τῷ πάχει τοῦ περιεχομένου κατὰ ἑαυτὴν ὑπάρχει νωτιαίου. Τοῦτο δὲ οὖν ἅπασι κοινὸν τοῖς σπονδύλοις ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ αἱ εἰς τὸ πλάγιον ἀποφύσεις, ἔτι τε πρὸς ταύταις αἱ ἀνάντεις τε καὶ κατάντεις, κατὰ ἃς πρὸς ἀλλήλοις διαρθροῦνται».

Καὶ ὁ Ὀρειβάσιος παραλαβὼν τὰ κατὰ τοὺς σπονδύλους ὥσπερ καὶ πάντα σχεδὸν τὰ κατὰ τὴν Ἰατρικὴν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ δὲν τίθησιν αὐτοῖς ἴδιον ὄνομα.

Ἐν δὲ τῷ Παύλῳ Αἰγινήτῃ ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς δύο χωρία.

Παύλου Αἰγινήτου τὸ περὶ τῶν χειρουργουμένων βιβλίων. Ἔκδ. Briau. σελ. 408. «Περὶ καταγμάτων. Τῶν σπονδύλων αἱ περιοχαὶ θλάσιν μὲν ἐνίοτε, σπανίως δὲ καὶ κάταξιν ὑπομένουσιν, ἐφ' αἷς θλιβομένων τῶν τοῦ νωτιαίου μ-νίγγων ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ μυελοῦ, συμπάθειαι νευρικαὶ γίνονται καὶ θάνατος ὀξὺς ἐπακολουθεῖ, καὶ μᾶλλον εἰ κατὰ τοὺς τοῦ *τραχήλου* σπονδύλους συσταίη τὸ πάθος». Καὶ σελ. 470 «Περὶ τῶν ἐξαρθρημάτων. Οἱ τῆς ῥάχεως σπόνδυλοι τὸ μὲν τῆς τελείας ἐξαρθρήσεως ὑπομένοντες πάθος ὀξύτατον ἐπιφέρουσι τὸν θάνατον· οὐδὲ γὰρ τὴν τυχοῦσαν ὁ νωτιαῖος ὑπομένει πίεσιν· ὅπου γε καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ τῶν νεύρων μόνον ἔκφυσις ἱκανὴ γίνεται θλιβομένη κίνδυνον ἐπάγειν».

Καὶ ἐν τῷ Παύλῳ Αἰγινήτῃ τῶν τοῦ τραχήλου σπονδύλων δὲν ἀπαντᾷ ἴδιον ὄνομα.

Παρὰ δὲ Θεοφίλῳ τῷ Πρωτοσπαθαρίῳ εὕρηνται τάδε τὰ χωρία.

Θεοφίλου Πρωτοσπαθαρίου περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. σελ. 130. «Ἀφορίζει δὲ ἡ μὲν στεφανιαία ῥαφὴ τὸ μέτωπον, ὅπερ ἐστὶν ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν μετὰ τοὺς ὦπας κείμενον (ἐξ οὗ καὶ

periore parte in ipsis processibus paulum desidentes sinus habent. ab inferiore alios deorsum versus processus exigunt. *Summa* igitur protinus caput sustinet . . . *secunda* superiorem parte anteriori . . . *Tertia* eodem modo *secundam* excipit . . . *Ceteræ* processibus deorsum spectantibus in inferiores insinuantur . . . »

Παραθέμεθα ἐνταῦθα καὶ τὰ οἰκεῖα χωρία τοῦ Κέλσου, χρωμένου τοῖς ὅροις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἰατρῶν.

Ἐν δὲ τῷ Ὀρειβασίῳ εὕρηνται τάδε.

Ὀρειβάσ. Τόμ. Γ΄. Περὶ ὀστῶν. Ἐκ τῶν Γαληνοῦ. « Σπόνδυλοι δὲ κατὰ μὲν τράχηλον ἢ αὐχένα (καλεῖται γὰρ καὶ οὕτως) ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὑπάρχουσι, κατὰ δὲ τὸν νῶτον δώδεκα, κατὰ δὲ τὴν ὀσφὺν πέντε. Τῶν οὖν κατὰ τὸν αὐχένα σπονδύλων οἱ *πρῶτοι* μὲν *δύο* διήρθρωνται πάντῃ, τῶν δὲ ἄλλων τῶν πέντε τὸ πρόσω μέρος ἰσχυρὸς συμφύει δεσμός· οὐ γὰρ δὴ διὰ χόνδρου γε συμφύονται, καθάπερ οἴονταί τινες, ἀλλὰ ὁ τὰς τοῦ νωτιαίου δύο μήνιγγας ἔξωθεν περιλαμβάνων χιτὼν εἰς τὴν μεταξὺ χώραν αὐτῶν παρεμπίπτων κοινὸς ἀμφοτέρων γίνεται δεσμός. Οὕτω δὲ καὶ κατὰ πάντας ἔχει τοὺς σπονδύλους πλὴν τῶν πρώτων δυοῖν, ὡς εἴρηται. Διττῶν δὲ οὐσῶν κινήσεων τῇ κεφαλῇ, τῆς μὲν ἐπινευόντων τε καὶ ἀνανευόντων, τῆς δὲ ἐν τῷ περιάγειν ἐπὶ ἑκάτερα, τὴν μὲν προτέραν ἡ τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου πυρηνοειδὴς ἀπόφυσις ἐργάζεται μάλιστα, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ τοῦ *πρώτου* πρὸς τὰ κορωνὰ τῆς κεφαλῆς διάρθρωσις· ἀλλ' αὗται μὲν διὰ τῶν πλαγίων γίνονται μερῶν τοῦ τε *πρώτου* σπονδύλου καὶ αὐτῆς τῆς κεφαλῆς· ἡ δὲ πυρηνοειδὴς ἀπόφυσις ἀνάντης μέν ἐστιν, ἀπὸ δὲ τῶν προσθίων ἀρχομένη μερῶν τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου, συνδεῖται τῇ κεφαλῇ διά τινος εὐρώστου τε ἅμα καὶ στρογγύλου δεσμοῦ. Καὶ δὴ καὶ χώραν ἐπιτήδειον ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος αὐτῇ παρέχει, κατὰ ἧς ἀσφαλῶς στηρίζεται, καί τις ἕτερος ἐγκάρσιος δεσμὸς ἐπὶ αὐτῷ τῷ *πρώτῳ* σπονδύλῳ γεννώμενος ἔσωθεν ἐπιβέβληται κατὰ αὐτῆς. Ἔνιοι μὲν ταύτην ὀδοντοειδῆ καλοῦσιν ἀπόφυσιν· Ἱπποκράτης δὲ καὶ ὅλον τὸν σπόνδυλον ὀδόντα ποτὲ προσηγόρευεν. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας ὁ *πρῶτος* σπόνδυλος δύο κοιλότητας γληνοειδεῖς ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν αὐτοῦ παραπλησίας ταῖς ἄνωθεν· εἰσὶ δὲ εἰκότως αἱ μὲν

ἄνωθεν μείζους, ὡς ἂν τῇ κεφαλῇ διαρθρούμεναι, μικρότεραι δὲ αἱ κάτωθεν, αἷς περιβέβληκε τὸν δεύτερον σπόνδυλον. Ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος εὐρύτατός τε ἅμα καὶ ἰσχνότατος, ὁ δὲ ἐφεξῆς αὐτοῦ στενώτερος μέν, ἀλλὰ εὐρωστότερος· οὕτω δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες μετὰ αὐτούς· ἐπὶ ὅσον γὰρ ὁ νωτιαῖος εἰς τὰς τῶν νεύρων ἀποφύσεις καταναλισκόμενος ἰσχνότερος ἑαυτοῦ γίνεται, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αἱ τῶν κατωτέρω σπονδύλων εὐρύτητες ἐλαττοῦνται· ἑκάστη γὰρ ἴση τῷ πάχει τοῦ περιεχομένου κατὰ ἑαυτὴν ὑπάρχει νωτιαίου. Τοῦτο δὲ οὖν ἅπασι κοινὸν τοῖς σπονδύλοις ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ αἱ εἰς τὸ πλάγιον ἀποφύσεις, ἔτι τε πρὸς ταύταις αἱ ἀνάντεις τε καὶ κατάντεις, κατὰ ἃς πρὸς ἀλλήλοις διαρθροῦνται».

Καὶ ὁ Ὀρειβάσιος παραλαβὼν τὰ κατὰ τοὺς σπονδύλους ὥσπερ καὶ πάντα σχεδὸν τὰ κατὰ τὴν Ἰατρικὴν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ δὲν τίθησιν αὐτοῖς ἴδιον ὄνομα.

Ἐν δὲ τῷ Παύλῳ Αἰγινήτῃ ἀπαντῶσι τὰ ἑξῆς δύο χωρία.

Παύλου Αἰγινήτου τὸ περὶ τῶν χειρουργουμένων βιβλίων. Ἐκδ. Briau. σελ. 408. «Περὶ καταγμάτων. Τῶν σπονδύλων αἱ περιοχαὶ θλάσιν μὲν ἐνίοτε, σπανίως δὲ καὶ κάταξιν ὑπομένουσιν, ἐφ' αἷς θλιβομένων τῶν τοῦ νωτιαίου μ-νίγγων ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ μυελοῦ, συμπάθειαι νευρικαὶ γίνονται καὶ θάνατος ὀξὺς ἐπακολουθεῖ, καὶ μᾶλλον εἰ κατὰ τοὺς τοῦ *τραχήλου* σπονδύλους συσταίη τὸ πάθος». Καὶ σελ. 470 «Περὶ τῶν ἐξαρθρημάτων. Οἱ τῆς ῥάχεως σπόνδυλοι τὸ μὲν τῆς τελείας ἐξαρθρήσεως ὑπομένοντες πάθος ὀξύτατον ἐπιφέρουσι τὸν θάνατον· οὐδὲ γὰρ τὴν τυχοῦσαν ὁ νωτιαῖος ὑπομένει πίεσιν· ὅπου γε καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ τῶν νεύρων μόνον ἔκφυσις ἱκανὴ γίνεται θλιβομένη κίνδυνον ἐπάγειν».

Καὶ ἐν τῷ Παύλῳ Αἰγινήτῃ τῶν τοῦ τραχήλου σπονδύλων δὲν ἀπαντᾷ ἴδιον ὄνομα.

Παρὰ δὲ Θεοφίλῳ τῷ Πρωτοσπαθαρίῳ εὕρηνται τάδε τὰ χωρία.

Θεοφίλου Πρωτοσπαθαρίου περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. σελ. 130. «Ἀφορίζει δὲ ἡ μὲν στεφανιαία ῥαφὴ τὸ μέτωπον, ὅπερ ἐστὶν ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν μετὰ τοὺς ὦπας κείμενον (ἐξ οὗ καὶ

τὴν προσωνυμίαν ἔχει μέτωπον), ἡ δὲ λαβδοειδὴς τὸ ἰνίον, ὄπισθέν τε καὶ ὕπερθεν τοῦ *πρώτου σπονδύλου* κείμενον.

Τοῦ αὐτοῦ. σελ. 182. «Ἐκ δὲ τῶν ἔμπροσθεν στηρίζει τὴν κεφαλὴν ἡ [ἀνάντης] ἀπόφυσις τοῦ [δευτέρου] σπονδύλου».

Τοῦ αὐτοῦ. σελ. 190. «Διήρθρωται οὖν ἡ κεφαλὴ τῷ *πρώτῳ σπονδύλῳ* καὶ τῷ *δευτέρῳ*· τῷ μὲν *πρώτῳ* κατὰ τὰς κοιλότητας αὐτοῦ ἀντεμβαινουσῶν τῶν κυρτοτήτων τῆς κεφαλῆς, περιλαμβανούσας ἑκατέρωθεν μίαν· ὁ δὲ *δεύτερος* σπονδυλος ἀπόφυσίν τινα ἔχων ἀνάντη τε καὶ προμήκη διὰ ῥωμαλεωτάτου συνδέσμου κατὰ ταύτην τὴν ἀπόφυσιν τῇ κεφαλῇ συνάπτεται. Διὰ ταύτης οὖν τῆς πρὸς τὸν *δεύτερον* σπόνδυλον συναφείας ἡ κεφαλὴ κατανεύει καὶ ἀνανεύει, ἐπὶ δὲ τὰ πλάγια κινεῖται ἡ κεφαλὴ διὰ τῆς πρὸς τὸν *πρῶτον* σπόνδυλον διαρθρώσεως, στηρίζεται δὲ διὰ μυῶν καὶ τενόντων. Ὀνομάζεται μὲν οὖν ἡ ἀνάντης ἀπόφυσις τοῦ *δευτέρου* σπονδύλου ὑπὸ μὲν τῶν νεωτέρων ἰατρῶν πυρηνοειδής, ὑπὸ δὲ τῶν παλαιῶν ὀδοὺς καλεῖται· καὶ Ἱπποκράτης οὕτως αὐτὴν ὠνόμασεν .... Εἰσὶ δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ σπόνδυλοι τὸν ἀριθμὸν εἰκοσιτέσσαρες. ἀπὸ μὲν τῆς κεφαλῆς, καθ' ὃ διαρθροῦται πρὸς τὸν *πρῶτον* καὶ *δεύτερον* σπόνδυλον ἕως τῆς ἀρχῆς τῶν τοῦ θώρακος σπονδύλων ἑπτά.... Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ συνδέσμου τούτου κατέστρωσε τοὺς ῥαχίτας μύας τῆς αὐτῆς ἕνεκα χρείας, ἅμα καὶ ἀναπλήρωσιν τῶν κενῶν τόπων ἑκάστου σπονδύλου, ἀπὸ τοῦ *πρώτου* ἕως τοῦ εἰκοστοῦ καὶ τετάρτου».

Καὶ ὁ Θεόφιλος Πρωτοσπαθάριος περιγράφει τοὺς σπονδύλους παραλαβὼν τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκ παλαιοτέρων Ἑλλήνων ἰατρῶν καὶ μὴ καλῶν αὐτοὺς δι' ἰδίου ὀνόματος.

Ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰουλίῳ Πολυδεύκει, ὅστις οἰκείως εἶχε πρὸς τοὺς συγχρόνους ἰατρούς, εὕρηται τὸ ὄνομα τῶν περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος αὐχενικῶν σπονδύλων ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε.

Ἰουλίου Πολυδεύκους Ὀνομαστικόν. (Ἐκδ. Bekkeri) 1846. σελ. 85 (Β').

«Κεφαλῇ γε μὲν ὑπόκειται τράχηλος. Καλεῖται δὲ καὶ αὐχὴν καὶ δειρή, ὅθεν καὶ ὑποδερὶς τὸ ἐν τοῖς πρόσθεν τοῦ τραχήλου τελευταῖον. Ἐφέστηκε δὲ σφονδύλοις ἑπτὰ ὁ τράχηλος, οὓς Ὅμηρος ἀστραγά-

λους καλεῖ, καὶ σφονδυλίωνα τὸν μυελὸν τὸν ἐν αὐτοῖς. Ὀνομάζονται δὲ οἱ σφόνδυλοι καὶ *στροφεῖς* παρὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς τοῦ τραχήλου στροφήν, καὶ στρόφιγγες παρὰ Φερεκράτει. Κατατείνουσι δὲ διὰ ῥάχεως, τὸν μυελὸν ἐξ ἐγκεφάλου διαφέροντες, ὃς μήνιγξί τε φράττεται καὶ νεύροις παραπέμπεται. Τὸ δὲ πᾶν αὐτῶν σύστημα καλεῖται γύης. Τῶν δὲ σφονδύλων ὁ μὲν πρῶτος, ὁ σὺν τῷ τραχήλῳ στρεφόμενος, *ἐπιστροφεὺς* ὀνομάζεται, Ἱπποκράτης δ' αὐτὸν καὶ ὀδόντα δοκεῖ καλεῖν. Τοῖς δὲ πλαγίοις αὐτοῦ δύο κοιλότητες μία ἑκατέρωθεν ἔνεισιν, εἰς ἃς ἐνίζουσι ὑπὸ τὴν παρεγκεφαλίδα προὔχουσαι προβολαὶ δύο, *κεφαλῆς κορῶναι* καλούμεναι. Τῶν δὲ σφονδύλων ὁ δεύτερος ἀκίνητος ὢν *ἄξων* ὀνομάζεται,προβολὰς δὲ ἔχει δύο, μίαν ἑκατέρωθεν, τὴν μὲν τῷ πρώτῳ, τὴν δὲ τῷ τρίτῳ τῶν σφονδύλων ἐνηρμοσμένας· καλοῦνται δὲ κάτοχοι. Παραπλησίων δ' ὄντων τῶν ἐπὶ τούτοις τεττάρων, ὁ τελευταῖος ὡς ἀχθοφορῶν *ἄτλας* ὀνομάζεται».

Ἐκ τοῦ εἰρημένου χωρίου τοῦ Ἰουλίου Πολυδεύκους συνάγεται ὅτι ὁ μὲν πρῶτος αὐχενικὸς σπόνδυλος πρέπει νὰ καλῆται ἐπιστροφεύς, ὁ δὲ δεύτερος ἄξων καὶ ὁ ἕβδομος ἄτλας. Πειθόμεθα δὲ ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ἐκ τῆς γραμματικῆς ἐννοίας τῶν προκειμένων ὅρων καὶ ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν σπονδύλων αὐτῶν.

Καὶ ὁ μέγας φιλόλογος Κοραῆς, ὅστις καὶ περὶ τοὺς Ἕλληνας ἰατροὺς ἠσχολεῖτο ἰατρὸς ὤν, ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν εἰρημένων αὐχενικῶν σπονδύλων, ἀλλ' οὐδεμία ὑπ' αὐτοῦ μνεία γίνεται τῶν οἰκείων χωρίων.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ Ἄτακτα. Τόμ. Δ'. σελ. 616-617. «*Τριχόμπι*, οὐσ. οὐδ. Σ. Ἰνίον καὶ Κοτίς, Ἑλλ. (nuque). Τὸ τριχόμπι ἀναμφιβόλως ἐφθάρη ἀπὸ τὸ Τρικόμβιον (Γαλλιστὶ Trinœud, ἂν συγχωρῆται νὰ πλάσω Γαλλικὴν λέξιν) ἤγουν τρεῖς κόμβους ἢ δεσμοὺς ἔχον. Οὕτως ὠνομάσθη ἴσως διὰ τοὺς τρεῖς πρώτους τῶν ἑπτὰ τοῦ τραχήλου σπονδύλων. Τῶν τριῶν ὁ πρῶτος, ὁ ὑποστηρίζων ἀμέσως τὴν κεφαλὴν ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς *Ἐπιστροφεὺς* (vertèbre supérieure)· οἱ νεώτεροι τὸν ὠνόμασαν Ἄτλαντα (Atlas), ἂν καὶ τοῦτο τὄνομα ἐδίδετο ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς *εὐλογώτερα* εἰς τὸν ἕβδομον καὶ τελευταῖον σπόνδυλον. Μὲ τὸν ἐπιστροφέα συνέχεται ὁ

δεύτερος, ὀνομαζόμενος Ἄξων (essieu)· ἀπὸ δὲ τὸν Ἱπποκράτην ὀδοὺς (dent), καὶ Μέγας σπόνδυλος (la grosse vetrèbre), τὸν ὁποῖον διαδέχεται ὁ τρίτος. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ ὠνομάσθη Τρικόμβιον καὶ διὰ τὴν συνάρθρωσιν τὴν ὀνομαζομένην Γαλλιστὶ Occipito-axoidienne (ἤγουν Ἰνιαξονοειδῆ), ἥτις συνέχεται τῳόντι μὲ τρεῖς ἰσχυροὺς δεσμούς. Ὅπως ἂν ἔχῃ, τὄνομα *Τρίκομβον* ἢ *Τρικόμβιον* δὲν εἶναι βάρβαρον».

Καὶ οὕτω μὲν ἔχουσι τὰ κατὰ τοὺς αὐχενικοὺς σπονδύλους. Τῶν δὲ θωρακικῶν ὁ μὲν πρῶτος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἰατρῶν λοφαδίας ἢ λοφίας, ὁ δὲ δεύτερος μασχαλιστήρ, ὁ δὲ δωδέκατος διαζωστήρ, οἱ δὲ λοιποὶ πλευρῖται. Τῶν δὲ ὀσφυϊκῶν σπονδύλων ὁ μὲν πρῶτος ἐκαλεῖτο νεφρίτης, ὁ δὲ τελευταῖος ἀσφαλτίτης.

Ἰουλ. Πολυδεύκους Ὀνομαστικόν. σελ. 95. «Νῶτα τοίνυν ὑπ' αὐχένι κείμενα τὸ μὲν ἔγκυρτον ἔχει χελώνιον ὀνομαζόμενον, τὰ δ' ἑκατέρωθεν ὠμοπλατῶν πτερύγια, ὧν τὰ πλάγια μεταυχένια, τὸ δὲ μέσον νώτων τε καὶ τούτων μετάφρενον, περιεχουσῶν αὐτὸ τῶν ὠμοπλατῶν· ὧν τὰ περὶ τῷ νώτῳ πλατυνόμενα τράπεζαι καλοῦνται, τὸ δ' ὑπ' αὐταῖς ῥάχις· ἧς τὸ μέσον ἐν τῷ νώτῳ κατὰ μῆκος ἄχρις ὀσφύος κοιλαινόμενον κρίσις· καὶ ταύτης τὸ καταλῆγον ἀντίστερνον. Ἀπὸ δὲ τῆς ῥάχεως ὀσφύς, τὸ μέχρι γλουτῶν· τὴν δὲ ῥάχιν ἔνιοι τῶν ποιητῶν ὠνόμασαν κλόνιν, ὥσπερ Ἀντίμαχος

ὡς εἴτε κλόνιος τεθορυίης σφονδυλίων ἕξ.

Ἑπτακαίδεκα δέ εἰσιν οἱ σφόνδυλοι τὴν συγκοπὴν τῇ ῥάχει παρέχοντες· δύο μὲν καὶ δέκα ῥάχεως, οὓς ὀνομάζουσι ῥάχεις, πέντε δὲ ὀσφύος· καὶ τὸν μὲν ὑπὸ τῷ ἄτλαντι καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ σάρκα *λοφαδίαν* ἢ *λοφίαν*, τὸν δὲ ὑπ' αὐτῷ *μασχαλιστῆρα*, τοὺς δὲ λοιποὺς *πλευρίτας* καλοῦσιν, τὸν δὲ δωδέκατον *διαζωστῆρα*. Τὴν δὲ ὀσφὺν καὶ πρότμησιν ἐκάλουν, ἧς ἐνσφονδύλια μὲν τὰ ὀστᾶ, ὁ δὲ πρῶτος σφόνδυλος ἐκαλεῖτο *νεφρίτης* ὡς ὁ τελευταῖος *ἀσφαλτίτης*».

ΛΟΥΚΑΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΝ

---

318. D. *Ἐπιδώσει εἰς τί καὶ περὶ τοῦ*; Δυσερμήνευτον τὸ χωρίον· ὁ μὲν Stallbaum σιγᾷ· ὁ Sauppe εἰς αἰσθητικά τινα κατατρίβεται· μόνος ὁ Cron ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ *περὶ τοῦ* λέγων ὅτι σημαίνει τὸ ἀντικείμενον· ἀλλὰ τίνος ἀντικείμενον; τοῦ *ἐπιδώσει*; ἀκατάληπτον τοῦτο. Ὁ αὐτὸς νομίζει ὅτι θὰ ἥρμοζεν ἐνταῦθα *περὶ τί*; ἀλλὰ τότε θὰ ἐσήμαινε τό: *περὶ τί* ἀναφοράν, ὅπως καὶ τό: *εἰς τί*, καὶ θὰ ἦτο ἀφόρητος πλεονασμός· ἐκτὸς δὲ τούτου ἐπιδίδωμι περί τι δὲν λέγεται, ἀλλά: εἴς τι, πρός τι, ἐπί τι. Ἢ αἱ λέξεις, «καὶ περὶ τοῦ» πρέπει νὰ ἐξοβελισθῶσιν, ἢ πρέπει νὰ προστεθῇ μετὰ τὸ «καὶ» ἡ λέξις «μαθήσεται»· ὅθεν γραπτέον τὸ ὅλον: *ἐπιδώσει εἰς τί, ὦ Πρωταγόρα, καὶ μαθήσεται περὶ τοῦ*; Οὕτω καὶ ἐφεξῆς (318 E) λέγει «μαθήσεται οὐ περὶ ἄλλου ἢ περὶ οὗ ἥκει».

318. E. *Ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν*. Ὅπως ἔχει ἡ θέσις τῶν λέξεων τὸ «τὰ τῆς πόλεως» θὰ ἀποδοθῇ ὡς ἀντικείμενον καὶ εἰς τὸ «λέγειν» ὅπως καὶ εἰς τὸ «πράττειν»· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀτοπώτατον, ἐκτὸς ἐὰν ἑρμηνευθῇ οὕτω: πράττειν τὰ τῆς πόλεως καὶ λέγειν περὶ τῶν τῆς πόλεως· ἀλλὰ καὶ τοῦτο βεβιασμένον φαίνεται· νομίζω ὅτι ἐνταῦθα ἔλαβε χώραν σύγχυσις τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων καὶ πρέπει νὰ μεταγραφῇ οὕτω τὸ χωρίον: *καὶ πράττειν δυνατώτατος ἂν εἴη τὰ τῆς πόλεως καὶ λέγειν*, ἤ: *καὶ πράττειν τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἂν εἴη καὶ λέγειν*, ὁπότε τὸ «τὰ τῆς πόλεως» ἀβιάστως θὰ ἀποδοθῇ εἰς μόνον τὸ «πράττειν», ἀμφότερα δὲ τὸ «πράττειν τὰ τῆς πόλεως» καὶ τὸ «λέγειν» (ἀπολύτως ἐννοούμενον = ῥήτορα εἶναι) θὰ ἐξαρτηθῶσιν ἐκ τοῦ «δυνατώτατος ἂν εἴη».

313. D. *Τῶν περὶ τῆς πόλεως διοικήσεως*. Ὑπερβατὸν οὐ λίαν ἀνεκτόν· ὀρθοτέρα ἡ παραδεδομένη γραφή: «τι περὶ τῶν τῆς πόλεως διοικήσεως»· ἀλλὰ καὶ οὕτω τοῦ ὑπερβατοῦ ἡ δυσχέρεια δὲν ἀποσο-

6εῖται· φαίνεται ὅτι καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ὑπέστη σύγχυσίν τινά ὑπὸ ἀντιγραφέως, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενον· νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ: *ἐπειδὰν δέ τι περὶ διοικήσεως τῶν τῆς πόλεως δέῃ* κτλ.

321. C. *Τὰ μὲν ἄλλα ζῷα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα*. Τὴν γενικὴν «πάντων» θεωροῦσιν οἱ σχολιασταὶ ὡς γενικὴν τῆς ἀναφορᾶς, ὡς τὸ «πῶς, καλῶς, ἱκανῶς ἐπιστήμης ἔχειν» (ἰδὲ Krüg. 47, 10, 5. Matthiä § 337, 1 καὶ Kühn. § 419, 5 καὶ Ast. Lex. Plat. ἐν λ. ἐμμελῶς)· ἀλλὰ νομίζω ὅτι τὸ «ἐμμελῶς» καὶ μόνον ἀρκεῖ, ἵνα χαρακτηρίσῃ τὴν ἐντέλειαν τῶν ἄλλων ζώων· τὸ «πάντων» εἶνε περιττόν· μᾶλλον πρέπει νὰ γείνῃ ἀντίθεσις πάντων τῶν ἄλλων ζώων ἐμμελῶς ἐχόντων πρὸς τὸν ἄνθρωπον πλημμελῶς ἔχοντα· καὶ διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι τὸ «πάντων» πρέπει νὰ τραπῇ εἰς *πάντα* (κατηγορούμενον τοῦ «τὰ ἄλλα ζῷα» καὶ οὐχὶ ἀντικείμενον τοῦ «ἔχοντα»)· οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τὸ «ἐμμελῶς» εὕρηται οὕτω συντεταγμένον.

324. D. *Ἔτι δὴ λοιπὴ ἡ ἀπορία ἐστίν*. Ἐνταῦθα εἶνε ἀνακεφαλαίωσις, ἧς τὸ πρῶτον μέρος «ὡς μὲν οὖν εἰκότως—ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται» (324. D), τὸ δὲ δεύτερον «ἔτι δὴ λοιπὴ ἡ ἀπορία—βελτίους ποιοῦσι» (824. D.). Ἀλλὰ τὸ *δὴ* οὐδαμῶς εὐοδοῦται· διότι δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ (οὔτε: πλέον· οὔτε: λοιπόν· οὔτε: ὡς γνωστόν· οὔτε: δά· οὔτε: βεβαίως· οὔτε ἄλλο τι)· κάλλιστα θὰ ἐξηγεῖτο, ἂν ὑπῆρχεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος μετὰ τό: *μὲν* (ὡς μὲν δὴ οὖν)· ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ *μὲν* τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἀνακεφαλαιώσεως μένει ἄνευ ἀνταποδόσεως· διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ μέρει ἀντὶ τοῦ *δὴ* πρέπει νὰ γραφῇ *δέ*. Ἀντιθέτως ἐν 354. B. ἀντὶ τοῦ *δὲ* τῶν χειρογράφων γράφει ὁ Sauppe *δή*.

325. A. *Συλλήβδην ἓν αὐτὸ προσαγορεύω εἶναι ἀνδρὸς ἀρετήν*. Ὁ Kroschel ἑρμηνεύει «denique uno nomine illud appello hominis virtutem· ὡς φαίνεται, τὸ «ἀρετὴν» θεωρεῖ ὡς κατηγορούμενον τοῦ «ἓν» ἢ καὶ ἀντιστρόφως· ἀλλ' ἀκατάληπτά εἰσι ταῦτα. Ὁ Cron τὸ «καὶ συλλήβδην ἀρετὴν» θεωρεῖ ὡς εἶδος παρενθέσεως (καὶ ταῦτα ἀκατάληπτα). Ὁ Sauppe στίζων διὰ κόμματος μετὰ τὸ «εἶναι», ἤτοι δεχόμενος τὸ «ἀνδρὸς ἀρετὴν» ὡς ἐπεξήγησιν τοῦ «ἓν αὐτὸ» θεωρεῖ τὸ χωρίον ὅλον «καὶ συλλήβδην—ἀρετὴν» ὡς ἀνακολούθως παρεμβεβλημένον. Ἅπασα ἡ δυσχέρεια ἀποσοβεῖται καὶ ὁμαλώτατον καθίσταται τὸ χωρίον, ἂν διοχθωθῇ οὕτως: *καὶ συλλήβδην ὃ ἓν*

αὐτὸς προσαγορεύω εἶναι, ἀνδρὸς ἀρετήν. Τὸ *δ* παρελείφθη ὑπό τινος ἀντιγραφέως διὰ τὴν πρὸς τὸ ἑπόμενον ε (ἓν) ὁμοιότητα· περὶ τῆς ὁμοιότητος καὶ συγχύσεως τῶν δύο τούτων γραμμάτων ἰδὲ Γρηγ. Κορ. ἐκδ. Schäfer σ. 170.

325. A. *Μανθάνειν ἢ πράττειν*. Ἐφεξῆς ἀναφέρεται μόνον τὸ «πράττειν» (οὕτω πράτττειν), τὸ δὲ «μανθάνειν» ἀποσιωπᾶται· ἀλλ' ἂν συνεδέετο διὰ τοῦ ἢ μετὰ τοῦ «πράττειν» ὡς κυρία ἔννοια, ἔπρεπε νὰ ἐπαναληφθῇ (οὕτω μανθάνειν ἢ πράττειν)· φαίνεται ὅτι τὸ ἢ πλεονάζει, προστεθὲν ὑπ' ἀντιγραφέως τινὸς παραχθέντος ἐκ τοῦ τελικοῦ ν τῆς ἡγουμένης λέξεως «μανθάνειν». Περὶ τῆς συγχύσεως τοῦ ν καὶ η ἰδὲ Γρηγ. Κορίνθ. ἐκδ. Schäf. σ. 428. 715, 926. Γραπτέον λοιπόν: *μανθάνειν πράττειν*.

325. B. *Ἐφ' ὧν δὲ ἥ τε ζημία θάνατος*. Ὁ Heindorf θέλων νὰ θεραπεύσῃ τὸ καινοφανὲς τῆς συντάξεως (ἐφ' ὧν ζημία) διορθοῖ *ἐφ' ᾧ*, ὃ καὶ ὁ Ast παρεδέξατο· ἀλλὰ τὸ «ταῦτα» (ταῦτα = ἐφ' ᾧ) δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς διορθώσεως ταύτης. Ὁ Kroschel θέλει νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν σύνταξιν τοῦ χωρίου διὰ χωρίου τινὸς τοῦ Ἰσοκράτους (15, 20) «ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων ἐλεημονεστάτους ὁμολογεῖσθαι εἶναι . . ἐπὶ τοῖς ἀγῶσι . . φαίνεσθαι»· ἀλλ' εἶναι ὅλως διάφορον τὸ χωρίον· παρ' Ἰσοκράτει δὲν σημαίνει ἡ «ἐπὶ» (καὶ μετὰ γενικῆς καὶ μετὰ δοτικῆς) τὸ αἴτιον, ὡς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν χρόνον = ὅταν πρόκηται περὶ τῶν ἄλλων, — ὅταν πρόκηται περὶ τῶν ἀγώνων· τὸ χωρίον δὲν εὐοδοῦται ἄλλως ἢ διαγραφομένου τοῦ *ἐφ'*· γραπτέον λοιπόν: *ὧν δὲ ἥ τε ζημία θάνατος*· (ὧν ζημία, γενικὴ τοῦ αἰτίου· τὸ αὐτὸ σημαίνει καὶ τὸ «ἐφ' οἷς»). Εὐκόλως δὲ ἠδύνατο ἀβλεψίᾳ ἀντιγραφέως τινὸς ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχου «ἐφ' οἷς οὐκ ἔστι θάνατος (ἔνθα τὸ «ἐφ'» κεῖται ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου) νὰ παρολισθήσῃ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στίχου «ὧν δὲ ἥ τε ζημία» καὶ οὕτω νὰ γεννήσῃ τὸ τερατῶδες «ἐφ' ὧν».

325. C. *Ἐπειδὰν θᾶττον*. Ἀναγκαία φαίνεται ἡ προσθήκη τοῦ εἰσαγωγικοῦ *γὰρ* μετὰ τὴν λέξιν «ἐπειδὰν»· ὁμοίως φαίνεται οὐχὶ καλῶς ἀρχόμενος ὁ λόγος καὶ ἐν 327. E. «ἐσθ' ὥσπερ ἂν»· ἰδὲ Kroschel αὐτόθι.

327. C. *Δίκαιον αὐτὸν εἶναι*. Τὸ «αὐτὸν» λέγεται ἐνταῦθα μὲ δεικτικὴν σημασίαν (αὐτὸν — ὅστις, ὅπως τοῦτον — ὅστις)· ἀλλὰ

φαίνεται καλλίτερον νὰ κῆται μὲ διασταλτικὴν σημασίαν, ἀντιδιαστελλομένου τοῦ «αὐτὸν δίκαιον εἶναι» πρὸς τὸ «δημιουργὸν τούτου τοῦ πράγματος (τοῦ δικαίου) εἶναι»· τότε δὲ γραπτέον: *καὶ αὐτὸν δίκαιον εἶναι.*

327. D. *Ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι.* Καὶ περὶ τοῦ δράματος καὶ περὶ τοῦ χοροῦ καὶ περὶ τῶν μισανθρώπων οὐδὲν σαφὲς γινώσκεται· τινὲς νομίζουσιν ὅτι τὸ δρᾶμα Ἄγριοι εἶναι ὁ Χείρων τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, οὗ ὁ χορὸς συνέκειτο ἐκ Κενταύρων, οἳ τὸ «οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι» ἐκλαμβάνοντες ἴσον τῷ «οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ ὄντες μισάνθρωποι» (οἱ τὸν χορὸν ἐκεῖνον ἀποτελοῦντες μισάνθρωποι) διορθοῦσι μεταβάλλοντες τὸ «μισάνθρωποι» εἰς *ἡμιάνθρωποι ἢ μιξάνθρωποι ἢ μεσάνθρωποι.* Ἄλλοι οἱ καὶ ὀρθότερα καὶ συμφωνότερα πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα λέγοντες (Heindorf, Stallbaum) εἰκάζουσιν ὅτι τὸν χορὸν ἀπετέλουν μισάνθρωποι, οἳ συγγενόμενοι ἀγρίοις ἀνθρώποις μετὰ τὴν ἐκ τῶν ἑαυτῶν πόλεων φυγήν, ὅπως ἀποφύγωσι τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν, ὅπως ὁ Πεισθέταιρος καὶ ὁ Εὐελπίδης ἐν τοῖς Ὄρνισι τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ὁ πολυθρύλητος Τίμων, ἐπεθύμησαν ἔπειτα τοῖς πολίταις πολλῷ μᾶλλον συγγενέσθαι καὶ πονηροῖς οὖσιν. Οὗτοι συμπληροῦσι καὶ ἑρμηνεύουσιν οὕτως: ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι ἐγένοντο ἐν τοῖς τοιούτοις, δηλ. ἀγρίοις ἀνθρώποις. Κατὰ τούτους ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἐκ μισανθρώπων. Ἄλλοι ἀγρίους καὶ μισανθρώπους ἐκδέχονται τοὺς αὐτούς· κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην θὰ ἦτο καλλίτερον, ἂν ἐγράφετο ἀντὶ τοῦ *ὥσπερ* τὸ *οἱοίπερ*, ἐννοουμένου ἔξωθεν τοῦ «ἦσαν»· ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν φαίνεται πολὺ πιθανή. Ὁ Sauppe νομίζει ὅτι τὸν χορὸν ἀπετέλουν οἱ ἄγριοι, οἷς οἱ μισάνθρωποι συνεγένοντο. Ὁ Cron νομίζει ὅτι οἱ μισάνθρωποι δὲν ἀπετέλουν τὸν χορόν, ἀλλ' ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἔμειναν παρ' αὐτῷ· ἀλλὰ τίνες οἱ τὸν χορὸν ἀποτελοῦντες κατ' αὐτόν; οἱ ἄγριοι; οὐδὲν περὶ τούτου ἀποφαίνεται· ἀσύστατα καὶ ταῦτα τὰ τοῦ Cron, ὃς μετὰ τὸ «οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ» ἐννοεῖ ἐκ τῶν προηγουμένων τὴν μετοχὴν «γενόμενοι». Ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ τοῦ Heindorf καὶ Stallbaum ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα εἰκασία περὶ τοῦ χοροῦ καὶ τῶν μισανθρώπων· βεβιασμένη μόνον εἶναι ἡ τοῦ «ὥσπερ» ἑρμηνεία, ἀνάγκης οὔσης προσθήκης τῆ προτάσεως «ἐγένοντο ἐν τοῖς τοιούτοις», παραλαμβανομένης ἐκ τῆ

προηγουμένης «ἐν τοῖς τοιούτοις γενομένοις»· ἀπρόσκοπτος δὲ καὶ φυσικωτάτη καθίσταται ἡ ἑρμηνεία, ἂν τὸ *ὥσπερ* μετατραπῇ εἰς *οἷοις περ*.

327. Ε. *Φαίνεται· εἶθ' ὅπερ*. Τὸ χωρίον ἐστὶ πάντως ἡμαρτημένον· οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκδοτῶν διορθοῦσι: *φαίνεται εἶναι· ὥσπερ·* ἅπαντα τὰ ἀκολουθοῦντα (328. Α.) «οὐδ' ἂν εἰς φανείη» καὶ ἐφεξῆς, «διδάσκαλον φανῆναι», ἐν οἷς τὸ ῥῆμα «φαίνεσθαι» ἐκφέρεται ἄνευ τοῦ «εἶναι» δὲν δεικνύουσιν εὔστοχον τὴν διόρθωσιν· ὁ Kroschel διορθοῖ *φαίνεται· ἔσθ' ὥσπερ*, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν φαίνεται ὅτι ἔχει πολλὴν πεποίθησιν εἰς τὴν διόρθωσίν του, ἣν ἀποκαλεῖ leniorem medelam τῆς τῶν ἄλλων· καὶ αὕτη ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε εὔστοχος· ἠδύνατο νὰ ἐξοβελισθῇ τὸ «εἶθ'» ἀντὶ νὰ τραπῇ εἰς λέξιν χαλαροῦσαν τὴν ἔννοιαν καὶ οὐδαμῶς ποιοῦσαν τὸ χωρίον ὅμοιον πρὸς τὸ Σοφόκλειον (Τραχ. 475) «ἔστιν γὰρ οὕτως, ὥσπερ οὗτος ἐννέπει», ὅπως νομίζει ὁ Kroschel· Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ *φαίνεται ἔτι· ὥσπερ·* οὕτω κεῖται τὸ «ἔτι» ἐν τρισὶ χωρίοις ἐν 328. Α. «τούτους ἔτι τὶς ἂν διδάξειεν» =τῷ «τούτων οὐδεὶς ἂν ἔτι φανείη διδάσκαλος».

328. Α. *Τούτους ἔτι τίς ἂν διδάξειεν*; Ὁ Gron νομίζει ὅτι ἡ ἀνωτέρω πλαγία ἐρώτησις (εἰ ζητοῖς, τίς κτλ.) ἐπαναλαμβάνεται ἐνταῦθα ὑπὸ τύπον εὐθείας ἐρωτήσεως· ἀλλ' ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ λόγου ἔχει τι τὸ κατηναγκασμένον καὶ βεβιασμένον· νομίζω ὅτι πρὸ τῆς λέξεων «τούτους» ἐξέπεσον αἱ λέξεις *εἰ ζητοῖς*, ἡ δ' εὐθεῖα νῦν ἐρώτησις ἀβιάστως γίνεται πλαγία. Γραπτέον λοιπὸν οὕτω τὸ χωρίον: *εἰ ζητοῖς τούτους ἔτι τίς ἂν διδάξειεν, οὐ ῥᾴδιον οἶμαι εἶναι* κτλ. Οὕτω γίνεται μία ἐπανάληψις τῆς προηγουμένης ἐρωτήσεως «εἰ ζητοῖς, τίς ἂν ἡμῖν διδάξειε τοὺς τῶν χειροτεχνῶν υἱεῖς» κτλ. διὰ τὰς παρεμπεσούσας προτάσεις· τὸ σχῆμα δὲ τοῦτο τῆς ἐπαναλήψεως εἶνε οὐχὶ ἀσύνηθες τῷ Πρωταγόρᾳ· ἰδὲ 327. Α. Β. «εἰ μὴ οἷόν τ' ἦν— εἰ οὖν οὕτω» κτλ. καὶ 324. Ε.—325. Β. «εἰ μὲν γὰρ ἔστι—εἰ οὕτω μὲν ἔχει».

329. Α. *Τάχ' ἂν καὶ τοιούτους λόγους ἀκούσειεν*. Τὸ «καὶ» δὲν ἑρμηνεύεται προσηκόντως ἐνταῦθα· ἡ ἑρμηνεία τοῦ Cron «ὅπως οἱ πρὸ μικροῦ ἀκουσθέντες» δὲν ἔχει ἀξίαν, ὅπερ καὶ ὁ ἴδιος κατανοήσας καταφεύγει εἰς τὴν τοῦ Sauppe εἰκασίαν, ὃς λέγων ὅτι τὸ «καὶ» διὰ μὲν τὴν ἔννοιαν πρέπει νὰ συναφθῇ μετὰ τοῦ «τοιούτους», διὰ δὲ

τὴν θέσιν δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ «Περικλέους» εἰκάζει ὅτι πρὸ τοῦ «τοιούτους» ἐξέπεσεν ἡ λέξις *τούτου*. Ὀρθότερόν μοι φαίνεται νὰ ὑποθέσωμεν καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ εὑρίσκομεν, μετάθεσιν τοῦ «καί»· γραπτέον λοιπόν: *τάχ' ἂν τοιούτους λόγους ἀκούσειεν ἢ Περικλέους ἢ καὶ ἄλλου τινὸς τῶν ἱκανῶν εἰπεῖν*. Φαίνεται ὅτι ὁ προηγούμενος στίχος ἔληγεν εἰς τὰς λέξεις «τάχ' ἄν», ὁ δὲ ἑπόμενος εἰς τὰς λέξεις «ἢ καί», ὁ δ' ἀντιγραφεὺς μετήνεγκεν ἀβλεψίᾳ τὸ «καὶ» ἐκ τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου στίχου εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου· ὅμοιόν τι φαίνεται ὅτι συνέβη καὶ ἐν 329. B, «πειθοίμην ἂν καὶ σοί». Πρβ. καὶ 318. E. 319. D. 329. B. 334. A. 341. B. 345. B.

329. B. *Πειθοίμην ἂν καὶ σοί*. Πιθανὴ φαίνεταί μοι μετάθεσίς τις τοῦ «καὶ» καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν 329. A. Ἴσως τὸ χωρίον πρέπει νὰ γραφῇ οὕτω: *εἴπερ ἄλλῳ τῳ ἀνθρώπων πειθοίμην ἂν σοί· ὃ δ' ἐθαύμασά σου λέγοντος, τοῦτό μοι ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἀποπλήρωσον*. Περὶ τῆς φράσεως «εἴπερ τις ἄλλος» ἄνευ τοῦ «καὶ» ἰδὲ Matthiä § 617. e.

329. D. *Μόρια οὐδὲν διαφέρει*. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐρωτήσεως τὸ δεύτερον δὲν εὑρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ πρῶτον· «ὥσπερ προσώπου τὰ μόρια μόριά ἐστι»· καὶ ναὶ μὲν ἐκ τῆς ὅλης φράσεως ἐξάγεται ἡ ἔννοια «ἃ διαφέρει τὰ ἕτερα ἑτέρων καὶ τοῦ ὅλου», πρὸς ἣν ὑποκεκρυμμένην ἔννοιαν συμφωνεῖ ἄριστα τὸ «ἢ ὥσπερ τὰ τοῦ χρυσοῦ μόρια οὐδὲν διαφέρει» κτλ., ἀλλ' ἡ ἀνακολουθία δὲν θεραπεύεται· ἄριστα εὐοδοῦται τὸ χωρίον, ἂν γραφῇ: *μόρι' ἃ* ἀντὶ *μόρια*· ἰδὲ καὶ σημ. ἐν 348. E. οὕτω καὶ *ἄλλ' ἃ* ἀντὶ *ἀλλά*· ἰδὲ Kroschel κριτ. σηβ. ἐν 351. D.

331. B. *Ἀλλ' ἄδικον ἄρα*. Γραφὴ τοῦ Heindorf· χειρόγραφόν τι ἔχει «ἀλλὰ δίκαιον ἄρα»· ὁ Schleiermacher ἠθέλησε νὰ γράψῃ «ἀλλ' ἄδικον, τὸ δ' αὖ ἀνόσιον». Τὸ χωρίον φαίνεται διεσκευασμένον καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ οὕτω: *ἀλλ' ἄδικον, τὸ μὲν ἄρ' ἄδικον, τὸ δὲ ἀνόσιον*;

331. B. *Ἀλλ' ὅρα, εἰ διακωλύεις*. Ἡ ἔννοια ἐνταῦθα εἶναι: κύτταξε, ἂν θὰ μὲ ἐμποδίζῃς νὰ ἀποκρίνωμαι, ἢ (ἄλλως, ἂν δὲν κάμῃς τοῦτο) καὶ σὺ ἔχεις τὴν αὐτὴν γνώμην μὲ ἐμέ· τὸ «εἰ» εἶνε οὐχὶ ὑποθετικόν, ἀλλὰ πλαγίας ἐρωτήσεως μόριον· δυσχερῶς ὅμως ἑρμη-

νεύεται τὸ χωρίον ὅπως ἔχει· γίνεται δ' ὁμαλώτατον, ἂν ἀντὶ τοῦ *διακωλύεις* γραφῇ *διακωλύσεις*.

331. Ε. *Κἂν πάνυ σμικρὸν ἔχῃ τὸ ὅμοιον*. Ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ficini «exiguum quiddam habent simile et dissimile» φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ κειμένῳ του «ἔχῃ τὸ ἀνόμοιον ἢ τὸ ὅμοιον», ὃ καὶ ἀνέγραψεν ἐν τῷ κειμένῳ ὁ Heindorf· ἀλλὰ διὰ τί οὐχὶ «τὸ ὅμοιον ἢ τὸ ἀνόμοιον»; Ὁ Kroschel ἀτοπώτατα κλείων τὰς λέξεις «οὐδὲ τὰ — ἀνόμοια» ἐν παρενθέσει ἀναφέρει τὸ «κἂν σμικρὸν — τὸ ὅμοιον» εἰς τὴν πρώτην πρότασιν «ἀλλ' οὐχὶ τὰ ὅμοιόν τι — καλεῖν»· ἔτι δὲ ἀτοπώτερον νομίζει ὅτι τὰ ἐπιφερόμενα «ὥστε ὅμοιόν τι σμικρὸν ἔχειν ἀλλήλοις» συνηγοροῦσι πρὸς τὴν τοιαύτην τοῦ χωρίου ἐκδοχὴν καὶ ἑρμηνείαν· ἐκεῖ περὶ ἑνὸς μόνον προὔκειτο πράγματος, τῆς ὁμοιότητος, καὶ περὶ ταύτης καὶ μόνης ἔπρεπε νὰ γείνῃ λόγος· ἐνταῦθα δὲ πρόκειται περὶ ὁμοιότητος. Ἀτοπώτατα νομίζει καὶ ὁ Sauppe ὅτι ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου «ὅμοιόν τι σμικρὸν» παρελείφθη τὸ «τὸ ὅμοιον», ὃ ἐξοβελίζει, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκδόται. Ἐγὼ διεσκευασμένον νομίζων καὶ τὸ χωρίον τοῦτο φρονῶ ὅτι αἱ λέξεις «κἂν πάνυ σμικρὸν ἔχῃ τὸ ὅμοιον» πρέπει νὰ γραφῶσι μετὰ τὰς λέξεις «ἀλλ' οὐχὶ τὰ ὅμοιόν τι ἔχοντα ὅμοια δίκαιον καλεῖν», εἰς ἃς καὶ μόνας ἀναφέρονται· εἰς δὲ τὴν ἀντίθεσιν «οὐδὲ τὰ ἀνόμοιόν τι ἔχοντα» ἐννοεῖται εὐκολώτατα ἐκ τοῦ πρώτου μέλους τὸ ἀντιστοιχοῦν (κἂν πάνυ σμικρὸν ἔχῃ τὸ ἀνόμοιον), ὃ καὶ ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ, ὡς καὶ παρελείφθη.

334. Α. *Ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδ' ἃ ἀνθρώποις ἀνωφελῆ ἐστι*. Παρατίθεμαι τὴν τοῦ Sauppe ἑρμηνείαν «ἀρξάμενος ὁ Πρωταγόρας ἀπὸ τοῦ «ἀνθρώποις μὲν ἐπωφελῆ» ἐνθυμεῖται ὅτι πάντα τὰ πράγματα εἰς τρία διαιροῦνται, τὰ ὠφέλιμα, τὰ βλαβερὰ καὶ τὰ οὐδέτερα· διὰ τοῦτο προσθέτει «τὰ δέ γε ὠφέλιμα, τὰ δὲ οὐδέτερα»· (ἀλλ' ἵνα γείνῃ δυνατὸν νὰ προστεθῶσι ταῦτα, ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τό: τὰ μέν)· ἐπαναλαβὼν δὲ ἐν τῷ τελευταίῳ «ἀνθρώπους μὲν» ἐπανέρχεται πρὸς τὴν ἐν ἀρχῇ ἔννοιαν, ἐξακολουθεῖ δὲ μόνον μὲ τὸ «ἵππους δὲ» χωρὶς νὰ προσθέσῃ τὸ περιμενόμενον «ὠφέλιμα», διότι ὡς ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ λόγου του πάντοτε εἶνε παρόν». Ταῦτα ὁ Sauppe λεπτεπίλεπτα. Καὶ οἱ ἄλλοι ἑρμηνευταὶ δὲν εἶνε τοῦ Sauppe ἐπιτυχέστεροι. Ἔν τινι χειρογράφῳ ἀντὶ «οἶδ' ἃ» κεῖται «οἶδα»· ἐν ἑτέρῳ

ἐλλείπει τὸ «ἐστι»· διορθωτέον λοιπὸν οὕτω τὸ χωρίον κατὰ ταῦτα: *ἀλλ' ἔγωγε πολλὰ οἶδα τὰ μὲν ἀνθρώποις ἀνωφελῆ, καὶ σιτία καὶ ποτὰ* κτλ. Τὸ «οἶδα τὰ» ἀποξεσθέντος τοῦ Τ καὶ ἐξιτίλου γενομένου, μετεβλήθη εἰς «οἶδα ἃ», ἐξ οὗ τὸ «οἶδ' ἅ»· ἔπειτα δὲ τὸ «μὲν» μετὰ τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην οὐ καλῶς κείμενον μετετοπίσθη.

338. B. *Εἶπον . . . ὅτι αἰσχρὸν εἴη*. Κομψότερος θὰ ἦτο ὁ λόγος ἂν ἀντὶ τῆς εὐκτικῆς τοῦ πλαγίου λόγου «ὅτι—εἴη» ἔκειτο δυνητικὴ ἔγκλισις (ὅτι ἂν εἴη), *αἰσχρὸν ἂν εἴη*· εὐλόγως ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ τὸ «ἂν» διὰ τὴν ὁμοιότητα, ἣν ἔχει πρὸς τὰ δύο τελευταῖα γράμματα *ον* τῆς λέξεως «αἰσχρόν».

339. C. *Ἐφοβούμην, μή τι λέγοι*. Πάντως τὸ «τι» εἶνε ἐσφαλμένον· οὐδὲν δύναται νὰ σημαίνῃ· ἀντ' αὐτοῦ ἔκειτο τὸ «ἀντὶ» σύνθετον μετὰ τοῦ «λέγοι»· ἀποτριβείσης δὲ τῆς συλλαβῆς «ἂν» τὸ ὑπολειφθὲν «τι» ἐχωρίσθη ὡς ἀντωνυμία· γραπτέον λοιπόν: *ἐφοβούμην, μὴ ἀντιλέγοι* ἤ: *ἐφοβούμην, μή τι ἀντιλέγοι*.

341. B. *Οὐδεὶς γοῦν λέγει ἑκάστοτε . . ἀλλὰ δεινῆς νόσου* κτλ. Τὸ «ἑκάστοτε» ἐνταῦθα ἐν τῇ ἀρνητικῇ προτάσει δὲν εὐαρμοστεῖ· τὸ ἕτερον καὶ μόνον, ὃ ὁ Ast ἐν τῷ Λεξικῷ φέρει παράδειγμα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἀρνήσεως ἡγουμένης, τὸ «ἑκάστοτε» ταὐτὸν ἐπὶ τῷ λατινικῷ umquam (ποτέ). ὅλως διάφορόν ἐστι· διότι «ὅσα οὐκ ἂν παύσαιτό τις ἑκάστοτε διεξιὼν» (Πλάτ. Νόμ. I. 638. C.)=ὅσα τις ἀπαύστως ἑκάστοτ' ἂν διεξίοι». Οὐδαμῶς εὐοδοῦται τὸ «ἑκάστοτε», ἀνθ' οὗ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ «ποτὲ» ἢ «οὐδέποτε»· τὸ χωρίον διορθοῦται καὶ ἑκάστη λέξις ἔχει τὴν θέσιν της καὶ τὴν ἔννοιάν της, ἂν τὸ «ἑκάστοτε» τεθῇ μετὰ τὴν λέξιν «δεινῶς», ἤτοι ἂν γραφῇ τὸ ὅλον οὕτω: *οὐδεὶς γοῦν λέγει, δεινοῦ πλούτου, οὐδὲ δεινῆς εἰρήνης . . . ἀλλὰ δεινῆς ἑκάστοτε νόσου* κτλ. τὸ «ἑκάστοτε» δηλ. ἀντιγραφέως ἀβλεψίᾳ ὑπερεπήδησε στίχον ἕνα.

341. B. *Δεινοῦ πλούτου—ὄντος*. Ἅπαντες οἱ ἑρμηνευταί, οὓς εἶδον (Stallbaum, Kroschel, Cron καὶ Sauppe), τὰς γενικὰς ἐκδέχονται ὡς ἐπιφωνηματικάς· ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει μετ' ἐπιφωνημάτων καὶ ῥημάτων καὶ ἐπιθέτων τοιαύτην ἐχόντων ἔννοιαν, ἢ ὅταν ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου τοιαύτη ἐξάγηται ἐπιφωνηματικὴ ἔννοια (θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως, χαρᾶς, λύπης κτλ.)· διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐνταῦθα ἀντὶ ὀνομαστικῆς (δεινὸς πλοῦτος κτλ.), ἢ αἰτιατικῆς (δεινὸν

πλοῦτον κτλ.) ἐτέθησαν αἱ γενικαὶ καθ) ἕλξιν ἐκ τῆς ἀπολύτου γενικῆς «ὡς τοῦ δεινοῦ κακοῦ ὄντος»,

343. A. *Ἑκάστῳ εἰρημένα· οὗτοι καὶ κοινῇ*. Φέρονται γραφαὶ «εἰρημένα· οὗτοι», «εἰρημένα, ἃ οὗτοι», «εἰρημένα, ὅτι οὗτοι»· ὁ Schantz γράφει «εἰρημέν', ἃ οὗτοι»· ὁ Kroschel «εἰρημένα ὅτι καί»· τὸ «ῥήματα βραχέα — εἰρημένα» εἶνε ἐπεξήγησις τοῦ «τοιαύτην»· τὸ δὲ ἑπόμενον «οὗτοι καὶ κοινῇ συνελθόντες — μηδὲν ἄγαν» εἶνε ἐπεξήγησις τοῦ προηγουμένου «καταμάθοι ἄν τις = εἰρημένα»· ἀλλὰ τὸ «καὶ» πρὸ τοῦ «κοινῇ» δὲν παρέχει σαφῆ ἔννοιαν· βεβαίως πρέπει νὰ εἶνε ἐπιδοτικὸν ἐπαυξάνον τὴν μεταξὺ τοῦ «κοινῇ» καὶ «ἑκάστῳ» ἀντίθεσιν = οὐ μόνον ἑκάστῳ εἴρηται, ἀλλὰ καὶ κοινῇ συνελθόντες· ἀλλὰ πῶς τὸ ἐπεξηγοῦν δύναται νὰ εὑρίσκηται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐπεξηγούμενον; Νομίζω ὅτι ἐν τῇ λέξει «καὶ» ἐνυπολανθάνει ἡ λέξις «γάρ». Ὅθεν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ: *εἰρημένα· οὗτοι γὰρ κοινῇ συνελθόντες*.

343. E. *Εἰ θεῖμεν αὐτὸν — εἰπόντα*. Τὸ «αὐτὸν» δὲν ἔχει καλῶς ἐνταῦθα· διότι λέγεται βεβαίως μετ' ἐμφάσεως καὶ ἀντιδιαστολῆς (αὐτὸν τὸν Πιττακὸν λέγοντα), ὧν οὐδεμία χρεία· πρὸς δὲ τούτοις τὰ ἑπόμενα «εἰπόντα — τὸν δὲ ἀποκρινόμενον», ἃ ἐπεξηγηματικῶς ἀναπτύσσουσι τὰ προηγούμενα, φαίνονται κολοβά, κειμένου τοῦ «τὰ δὲ» ἄνευ προηγουμένου «τὰ μέν»· καὶ παραλείπεται μὲν πολλάκις τὸ «μὲν» καὶ τίθεται μόνον τὸ «δὲ» (τὸ δέ, τὴν δὲ κτλ.) ἐλλειπτικῶς (ἰδὲ 330. A. 331 A. καὶ σημειώσεις αὐτόθι. Φελήβ. 56. D. 320. B. τοιοῦτόν τι θέλουσί τινες καὶ τὸ ἐν Πρωτ. 334 χωρίον «τὰ δέ γε — ὠφέλιμα» Kroschel, ἰδὲ καὶ ἡμετέρας αὐτόθι σημειώσεις), ἀλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ φαίνεται ὅτι ἡ λέξις «αὐτὸν» εἶνε ἡμαρτημένη, ἀνθ' ἧς γραπτέον: *τὸν μὲν* μετὰ τὸ «ἀποκρινόμενον»· ἤτοι γραπτέον: *εἰ θεῖμεν λέγοντα τὸν Πιττακὸν καὶ Σιμωνίδην ἀποκρινόμενον, τὸν μὲν κτλ.*

344. A, *Φαίνεται*. Μετὰ τὴν λέξιν αὐτὴν ἔν τινι χειρογράφῳ ἀκολουθεῖ «τό», ὃ ὁ μὲν Kroschel ἐξοβελίζει, ὁ δὲ Heindorf μεταβάλλει εἰς «τοι», ὁ δὲ Ast εἰς «μοι» καὶ ὁ Schirlitz εἰς «τε». Τοῦ Schirlitz ἡ εἰκασία φαίνεται ἡ ὀρθοτάτη, ἀλλ' ἀναγκαία φαίνεταί μοι καὶ μετάθεσίς τις τῶν λέξεων· γραπτέον λοιπόν: *οὕτω φαίνεται τό τε «μὲν» πρὸς λόγον ἐμβεβλημένον* κτλ. Τοιαύτας δὲ με-

ταθέσεις λέξεων ὑπ' ἀμβλυωπούντων ἀντιγραφέων εἴδομέν τινας καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

344. B. *Ὡς ἂν εἰ λέγοι λόγον*. Διορθωτέον, νομίζω, *λέγοι λόγῳ*· ἰδὲ καὶ 320. C. «λόγῳ διεξελθών».

344. C. *Τίνα οὖν ἀμήχανος συμφορὰ καθαιρεῖ ἐν πλοίου ἀρχῇ; δῆλον ὅτι* κτλ. Διὰ τί ὁ Σωκράτης ἐνταῦθα τὸ παράδειγμα τοῦτο «τὴν ἀρχὴν τοῦ πλοίου» θεωρεῖ ὡς σπουδαιότατον καὶ περὶ αὐτοῦ ἀποτείνει ἐρώτησιν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ; οὐδένα λόγον ἔχει τοῦτο· διότι ἡ ἀρχὴ τοῦ πλοίου (ὁ κυβερνήτης) εἶνε ἓν παράδειγμα, ὅπως καὶ ὁ γεωργὸς ἐφεξῆς καὶ ὁ ἰατρός· πολὺ καλλίτερον θὰ ἦτο, ἂν ὁ Σωκράτης ἀπέτεινε τὴν ἐρώτησιν γενικῶς· ἔπειτα ἂν ἐπέφερε τὸ παράδειγμα τοῦ κυβερνήτου· εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν μικρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ παραδείγματος (ἀρνητικῶς «οὐ τὸν ἰδιώτην») καθιστᾷ γενικώτερον τὸν λόγον ἐπισυνάπτων γενικώτερόν τι παράδειγμα (ὥσπερ οὐ τὸν κείμενον — κείμενον οὔ) καὶ ἄλλο (οὕτω καὶ τὸν εὐμήχανον — ὄντα οὔ)· ἔπειτα ὑποβάλλει εἰς τὰ γενικὰ ταῦτα τὸ ἐν ἀρχῇ παράδειγμα (καὶ τὸν κυβερνήτην — ποιήσειε) καὶ δύο ἕτερα τοῦ γεωργοῦ καὶ ἰατροῦ (καὶ γεωργὸν — καὶ ἰατρὸν ταὐτὰ ταῦτα). Ἀλλὰ διὰ νὰ γείνῃ ἡ τοιαύτη τῶν ἐννοιῶν ἀλληλουχία, ἀνάγκη τὸ χωρίον νὰ στιχθῇ οὕτω: *τίνα οὖν ἀμήχανος συμφορὰ καθαιρεῖ; ἐν πλοίου ἀρχῇ δῆλον ὅτι.*

344. C. *Ὃν ἂν ἀμήχανος συμφορὰ καθέλῃ*. Τὸ «ἀμήχανος» ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀπεδόθη τῷ «συμφορᾷ» ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμός, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ «ὃν» ὡς κατηγορούμενον προληπτικὸν (ὃν ἂν καθέλῃ συμφορὰ οὕτως, ὥστε ποιεῖν ἀμήχανον)· ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ ἀμήχανος κεῖται ἐνταῦθα οὐχὶ ἐπὶ τῆς σημασίας «οὖσα ἐν ἀμηχανίᾳ», ἀλλὰ «ποιοῦσα τοὺς ἄλλους εἶναι ἐν ἀμηχανίᾳ, ἀμηχανίας πρόξενος», οὐχὶ «ἔχουσα ἀμηχανίαν» ἀλλὰ «παρέχουσα ἀμηχανίαν»· ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας λέγεται τὸ «ἀμήχανος» καὶ ἐν D, ἔνθα ὁ Σωκράτης ἐπαναλαμβάνει τὰς τοῦ ποιητοῦ λέξεις «οὕτω καὶ τὸν εὐμήχανον ὄντα ποτὲ ἀμήχανος ἂν συμφορὰ καθέλοι»· καὶ δικαιολογεῖται μὲν ἡ γραφὴ διὰ τοῦ τῆς ἐναλλαγῆς σχήματος, οὐχὶ σπανίου παρὰ ποιηταῖς, ἀλλ' ἠδύναντο καὶ νὰ διορθωθῶσιν ἀμφότερα τὰ χωρία, τρεπομένου τοῦ «ἀμήχανος» εἰς: *ἀμήχανον*.

345. A. *Ἡμεῖς δὲ οἱ ἰατρικῆς ἰδιῶται*. Ἐφεξῆς λέγεται «οὔτι ἰατροί, οὔτε τέκτονες, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων»· ἀλλὰ ταῦτα

ἔχουσι τὴν ἀναφοράν των πρὸς τὸ προηγούμενον «οἱ ἰατρικῆς ἰδιῶται»· ἔπρεπε λοιπὸν ἢ γενικῶς ἁπλῶς νὰ λεχθῇ «ἡμεῖς οἱ ἰδιῶται» ἄνευ τοῦ «ἰατρικῆς», εἰς ὃ νὰ ὑπαχθῶσιν ἔπειτα τὰ μερικὰ «οὔτε ἰατροί, οὔτε τέκτονες, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων», ἢ πληρέστερον νὰ ἐκφρασθῇ οὕτω «ἡμεῖς δὲ οἱ ἰατρικῆς καὶ τεκτονικῆς καὶ τῶν τοιούτων ἰδιῶται. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι τὸ «ἰατρικῆς» ἐτέθη εἰς τὸ κράσπεδον ὑπό τινος ὡς ἑρμηνευτικὸν τοῦ «ἰδιῶται», εἶτα δὲ παρεισείρπυσεν εἰς τὸ ἔδαφος· καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐξοβελισθῇ.

345. B. *Αὕτη γὰρ μόνη*. Τὸ κείμενον φαίνεται τεταραγμένον, διασκευασθὲν ὑπό τινος ἀντιγραφέως· νομίζω ὅτι τὸ «αὕτη γὰρ μόνη — στερηθῆναι» πρέπει νὰ γραφῇ μετὰ τὸ «κακὸς ἰατρός».

345. C. *Ταῦτά τε οὖν — δηλοῖ*. Ὁ λόγος ἐνταῦθα εἶνε ἀνακόλουθος, οὐκ ἀνταποδιδομένου τοῦ «τε — καὶ» προσηκόντως· αἴρεται ἡ ἀνακολουθία, ἂν τὸ «τε» ἀφαιρεθῇ, ἢ τὸ «δηλοῖ». Ὁ Cron ἀναπληροῖ ἐκ τοῦ «εἴρηται» τὴν μετοχὴν «εἰρημένα» μετὰ τὸ «δηλοῖ», ὁμοίως καὶ ὁ Sauppe, ὃς καὶ τὸ «δηλοῖ» ἐκλαμβάνει ὡς μέσον (δηλοῦνται)· ὥστε ἡ ἑρμηνεία «καὶ τὰ ἐπιόντα (ὑποκ. τοῦ: δηλοῖ) δηλοῖ (δηλοῦσιν ἑαυτά, φαίνονται) εἰρημένα (κατηγορημ. μετοχὴ — ὅτι ἐλέχθησαν) πρὸς τὸν Πιττακόν»· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ ἑρμηνεία γίνεται βεβιασμένη καὶ τὸ «τε — καὶ» δὲν ἀνταποδίδονται προσηκόντως· ἂν ἦτο τοιαύτη ἡ ἔννοια, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ «ταῦτα οὖν πάντα πρὸς τὸν Πιττακὸν εἴρηται, ἃ τὰ ἐπιόντα δηλοῖ»· θὰ ἤρετο ἡ ἀνακολουθία, ἂν ἐλέγετο «εἴρηταί τε οὖν ταῦτα πάντα πρὸς τὸν Πιττακὸν καὶ δηλοῖ τά γε ἐπιόντα τοῦ ᾄσματος εἰρημένα πρὸς τὸν Π. ἔτι μᾶλλον» (ὑποκ. τοῦ: δηλοῖ τό: ταῦτα· ἀντικ.: τὰ ἐπιόντα· κατηγορημ. μετοχ.: εἰρημένα)· ἀλλὰ καὶ ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶνε ἄστοχος· νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ οὕτω τὸ χωρίον: *ταῦτά τε οὖν πάντα πρὸς τὸν Πιττακὸν εἴρηται καὶ τὰ ἐπιόντα γε τοῦ ᾄσματος· ὡς ἔτι μᾶλλον δηλοῖ* (ὁ ποιητής)· *φησὶ γὰρ* (ὡς εἰ ἔλεγεν: ἐν οἷς φησι).

345. D. *Φησίν· οὕτω σφόδρα — ῥήματι*. Τὸ κείμενον φαίνεται τεταραγμένον· γραπτέον: *οὕτω σφοδρα καὶ δι' ὅλου τοῦ ᾄσματος ἐπεξέρχεται τῷ τοῦ Πιττακοῦ ῥήματι· φησὶ γάρ·* ἵνα ὑπάρχῃ τὸ «φησὶν» ἔνθα κεῖται, ἀνάγκη τὸ «ἐπεὶ» νὰ χωρισθῇ ἐκ τοῦ στίχου καὶ νὰ συναφθῇ τῷ «φησὶν» οὕτω: *ἐπεὶ «οὔτιν' εὑρὼν ἀπαγγελέω» φησίν*.

345. D. *Ἔπειθ' ὑμῖν εὑρὼν ἀπαγγελέω*. Ὁ στίχος οὗτος τοῦ Σι-

μωνιδείου ποιήματος (ἰδὲ τὸ ὅλον ποίημα ἐν ἐκδ. Cron σ. 21-23, ἐν τῇ τοῦ Sauppe ἐν σ. 21, ἐν τῇ τοῦ Kroschel ἐν σ. 33-34) πολλαχῶς διωρθώθη· ὁ Schneidewinn γράφει «ἔπειτ' ὔμμιν εὑρὼν ἀπαγγελέω», ὁ Cron «ἔπειθ' ὑμῖν εὑρὼν ἀπαγγελέω», ὁμοίως καὶ ὁ Sauppe· ὁ Kroschel «ἐπεὶ οὔτιν' εὑρὼν ἀπαγγελέω»· ὁ Bergk «ἐπί τ' ὔμμιν εὑρὼν ἀπαγγελέω». Νομίζω ὅτι μετὰ τὸ «χθονὸς» πρέπει νὰ τεθῇ κόμμα, ὁ δὲ ἑπόμενος στίχος νὰ γραφῇ: *οὔποθ' ὑμῖν εὑρὼν ἀπαγγελέω*, ἤτοι οὐδέποτε θὰ εὕρω καὶ θὰ ἀπαγγείλω εἰς ὑμᾶς, ὦ ἄνθρωποι, ἄνδρα πανάμωμον (ἀλαθέως ἀγαθόν, χερσίν τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον, ἄνευ ψόγου τετυγμένον, στ. 1-2.), ἐξ ἐκείνων, ὅσοι ἀπολαύουσι τοῦ καρποῦ τῆς εὐρυχώρου γῆς (τῶν ἐπὶ γῆς ζώντων, τῶν ἐπιχθονίων»· ὑπὲρ τῆς γραφῆς ταύτης συνηγορεῖ αὐτὴ ἡ τοῦ Σωκράτους ἑρμηνεία (346. D.) «ὥστε τούτου γ' ἕνεκα οὐδένα ἐπαινέσομαι», διότι «οὔποθ' εὑρὼν ἀπαγγελέω ὑμῖν πανάμωμον». Στικτέον δὲ καὶ πρὸ τοῦ «πανάμωμον» διὰ τελείας στιγμῆς, οὐχὶ διὰ κόμματος.

346. A. *Οἷον ἀνδρὶ πολλάκις συμβῆναι.* Ποῖον τὸ ὑποκείμενον τοῦ «συμβῆναι»; βεβαίως θὰ ἐννοηθῇ ἡ προηγουμένη ἀπαρεμφατικὴ πρότασις «φίλον γίγνεσθαι καὶ ἐπαινέτην»· ἀλλὰ τότε ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι πρὸ τῆς λέξεως «μητέρα» ἐξέπεσεν ἡ λέξις «πρὸς» (ἂν ὑπερισχύῃ τὸ «φίλον γίγνεσθαι» ἐν τῇ συντάξει)· ἄλλως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐκ τοῦ «φίλον γίγνεσθαι καὶ ἐπαινέτην» θὰ παραληφθῇ ἐνταῦθα κατ' ἀναλογίαν τὸ «φιλεῖν» ἢ τὸ «ἐπαινεῖν» ἢ ἀμφότερα «φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν». Ἀλλ' οὐδεμία ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς τοιαύτας βεβιασμένας ἑρμηνείας· ἔν τισι χειρογράφοις φέρεται γραφή: «ἐπαινέτην φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν»· τὰς δὲ λέξεις «φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν» ὡς ἑρμηνείαν ὑπὸ ξένης χειρὸς τοῦ «φίλον γίγνεσθαι καὶ ἐπαινέτην» ἐξωβέλισεν ὁ Grouïus. Νομίζω ὅτι αἱ λέξεις αὗται δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι ξέναι, ἀλλὰ γνησιώταται, μετατοπισθεῖσαι μόνον· γραπτέον λοιπὸν τὸ χωρίον τὸ ὁμαλώτατον οὕτω: *ἡγεῖτο γὰρ ἄνδρα καλὸν κἀγαθὸν πολλάκις αὑτὸν ἐπαναγκάζειν φίλον τινὶ γενέσθαι καὶ ἐπαινέτην, οἷον ἀνδρὶ πολλάκις συμβῆναι φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν μητέρα ἢ πατέρα κτλ.*· ἡ δ' ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς ἐννοίας δι' ἄλλων λέξεων (ἐπαινέτην γίγνεσθαι—ἐπαινεῖν, φίλον γίγνεσθαι—φιλεῖν κτλ.) οὐδεμίαν παρέχει δυσχέρειαν. Ἀλλ' ὀρθότερόν

μοι φαίνεται νὰ προστεθῇ μετὰ τὸ «συμβῆναι» τό: *εἶναι* (ὑπαρκτικὸν μεθ' ὑποκειμένου τοῦ: μητέρα ἢ πατέρα ἢ πατρίδα ἢ ἄλλο τι), ὃ πλείστην ἔχον τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ *ηναι* τοῦ συμβῆναι ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ ὑπ' ἀντιγραφέως τινός.

346. D. *Ἂν ᾖ μέσος καὶ μηδὲν κακὸν ποιῇ, ὡς ἐγὼ πάντας φιλέω.* Γραπτέον, νομίζω, οὓς (πάντας, ὃς ἂν ᾖ μέσος καὶ μηδὲν κακὸν ποιῇ) ἀντὶ ὡς· τὸ «ὡς» βεβαίως ἐνταῦθα εἶναι αἰτιολογικόν, αἰτιολογεῖ δὲ τὸ «ἐξαρκεῖ»· ἀλλὰ πάντας φιλεῖ ἀδιακρίτως, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακούς, ἢ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ὃς ἂν ᾖ μέσος καὶ μηδὲν κακὸν ποιῇ; βεβαίως τὸ τελευταῖον· ἀλλὰ τότε χρειάζεται «οὓς» οὐχὶ «ὡς»· Περὶ τῆς συγχύσεως τοῦ «ὡς» καὶ «οὓς» ἐν τοῖς χειρογράφοις ἰδὲ Γρ. Κορ. Schäfer σελ. 777 καὶ 781.

348. C. *Καὶ τῶν ἄλλων σχεδόν τι τῶν παρόντων.* Ὁ Kroschel μεταφράζει «Callia rogante a reliquis fere omnibus»· τό: οἱ ἄλλοι οἱ παρόντες ἐκλαμβάνει ἰσοδύναμον τῷ: ἅπαν τὸ λοιπὸν πλῆθος· ὁμοίως περίπου καὶ ὁ Sauppe τὸ «ἄλλων» θεωρεῖ ἴσον τῷ «ἄλλων ἁπάντων» καὶ εἰς αὐτὸ ἀποδίδει τὸ «σχεδόν τι»· ἀλλ' ἀμφιβάλλω, μὲ ὅλην τὴν ἰσοδυναμίαν ἂν δύναται νὰ λέγηται «σχεδόν τι οἱ ἄλλοι οἱ παρόντες» ἀντὶ τοῦ «σχεδόν τι πάντες οἱ ἄλλοι οἱ παρόντες»· ἐκ τοῦ προηγουμένου ἐννοεῖται βεβαίως τὸ «δεομένων», τὸ δὲ πλῆρες τῆς φράσεως εἶνε «τῶν ἄλλων τῶν παρόντων δεομένων»· ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ «δεομένων» δύναται καλῶς νὰ ἀποδοθῇ τὸ «σχεδόν τι»· φαίνεται ὅτι ἐξέπεσεν ἡ μετὰ τὸ «παρόντων» κειμένη λέξις «πάντων», πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς ἐκείνην ἔχουσα· γραπτέον λοιπόν: *καὶ τῶν ἄλλων σχεδόν τι τῶν παρόντων πάντων.*

348. C. *Πάνυ λέγειν τι τὸν Ὅμηρον τό.* Ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Sauppe ὅτι ἡ σύνταξις τοῦ λέγειν ἐνταῦθα εἶνε ἄτοπος· ἀτοπώτατα δὲ ὁ Cron ἑρμηνεύει «ἡγοῦμαι γὰρ πάνυ λέγειν τι τὸν Ὅμηρον λέγοντα τό . . . Ὁ Kroschel ἑρμηνεύει: arbitror Homerum dicere aliquid sc. veri illo (versu)· τοῦτο θὰ ἦτο ἀληθές, ἂν ἀντὶ τοῦ «τὸ» ἦτο «τῷ». Ὁ Schanz θέλει νὰ ἐξοβελίσῃ τὰς λέξεις «τὸν Ὅμηρον». Ἀλλ' ὀρθότερόν μοι φαίνεται νὰ ἐξοβελισθῇ τὸ «τό».

348. D. *Εὐπορώτεροι γάρ πως.* Ὁ Kroschel νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἐννοηθῇ τὸ «σύνδυο» ἐκ τοῦ προηγουμένου Ὁμηρικοῦ στίχου· «σύν τε δύ'»· ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καὶ ἡ μετοχὴ «ὄν-

τες». Ὁ Sauppe νομίζει ὅτι δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἐκ τῶν ἡγουμένων τὸ «οὕτως ἔχοντες» (δηλ. σύνδυο ἐρχομένω). Ἀλλ' ἀμφότεραι αὗται αἱ ἑρμηνεῖαι φαίνονται ἔχουσαί τι τὸ τετεχνημένον· γραπτέον, νομίζω, *οὕτως* ἀντί *πως*· τὸ *ου* τοῦ οὕτως ἐξηφανίσθη διὰ τὴν πρὸς τὸ *ρ* τῆς ἡγουμένης λέξεως (γὰρ) ὁμοιότητα· ἰδὲ Γρηγ. Κορ, Schaf. σ. 796 τὸ δὲ *τ* ἐτράπη εἰς *π*· ἰδὲ περὶ τῆς συγχύσεως αὐτῶν αὐτόθι σελ. 731. Ὁ Heindorf νομίζει ὅτι τὸ *οὕτω* ἐξέπεσε πρὸ τοῦ *πως*.

343. E. *Ὥσπερ τινὲς ἄλλοι αὐτοὶ μέν*. Ὁ Kroschel λέγει «ὁ λόγος ἔπρεπε νὰ προβαίνῃ οὕτως: οὐ μόνον αὐτὸς οἴει καλὸς καγαθὸς εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἄλλους οἷός τ' εἶ ποιεῖν, οὐχ ὥσπερ τινὲς ἄλλοι αὐτοὶ μὲν ἐπιεικνῖς εἰσιν, ἄλλους δὲ οὐ δύνανται ποιεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ τούτοις: ὅς γε οἴει καλὸς κἀγαθὸς εἶναι, εὐθὺς συνῆψεν: ὥσπερ τινὲς ἄλλοι δύνανται ποιεῖν, καταλιπὼν τὴν σύνταξιν τοῦ ἐπαναληφθέντος λόγου τὰ προηγούμενα τελευταῖον σπεύδει ἐπαναλαμβάνων: σὺ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς κτλ. καὶ καθίστησι τὴν ἔννοιαν ἀνακόλουθον». Ἀλλὰ τὸ χωρίον νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ οὕτως: *οὐχ ὥσπερ τινὲς ἄλλοι, οἳ αὐτοὶ μὲν* κτλ. Τὸ *οὐχ* παρελείφθη ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως παρασυρθέντος ἐκ τοῦ ἐν τῇ εὐθὺς ἑπομένῃ σειρᾷ ἀντιστοιχοῦντος *οὐ*· τὸ δὲ *οἳ* παρελείφθη ἐξ ἀβλεψίας διὰ τὴν πρὸς τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τῆς προηγουμένης λέξεως ἄλλ—οι ὁμοιότητα· ἰδὲ καὶ σημ. 329, D. καὶ 349 C.

349. C. *Οὐχ ὡς τὰ τοῦ χρυσοῦ μόρια ὅμοια*. Διορθωτέον: *οὐχ ὡς τὰ τοῦ χρυσοῦ μόρι' ἃ ὅμοιά ἐστιν* κτλ. Ὁμοία διόρθωσις ἐγένετο καὶ ἐν 329. D. πρβλ. καὶ 348. E. Ἐν δὲ τῷ ἑπομένῳ «ἀνόμοια» ἐννοητέον τὴν μετοχὴν «ὄντα», ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου «ἰδίαν ἕκαστα δύναμιν ἔχοντα».

350. B. *Πῶς οὖν λέγεις τοὺς ἀνδρείους;* Τὸ ἑπόμενον «καὶ νῦν γε», εἰς ὃ ὑπονοεῖται «καὶ τότε» δεικνύει ὅτι ὁ ἐνεστὼς «λέγεις» δὲν ἔχει ἐνταῦθα χώραν· χρεία παρατατικοῦ· γραπτέον λοιπόν: *πῶς οὖν ἔλεγες τοὺς ἀνδρείους;* Ἀναφέρεται δὲ τὸ «ἔλεγες» εἰς τὰ ὀλίγον ἀπωτέρω κείμενα (349. E.) «τοὺς ἀνδρείους θαῤῥαλέους λέγεις Καὶ ἴτας γε ἐφ' ἃ οἱ πολλοὶ φοβοῦνται ἰέναι». Τὸ δὲ παράδειγμα, παρατίθεται ὁ Cron ἐκ τοῦ Γοργ. 489 «οὐ πάλαι σοι λέγω ὅτι ταὐτόν φημι εἶναι» κτλ. πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ «λέγεις» εἶνε ἀκατάλλη

λον· διότι τὸ ἐν Γοργίᾳ «πάλαι λέγω» = πάλαι ἔλεγον καὶ νῦν λέγω ἔτι· οὐδαμῶς δυνάμεθα τὸ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Πρωταγόρα «λέγεις» νὰ ἑρμηνεύσωμεν οὕτως, ἤτοι «πῶς ἔλεγες καὶ νῦν ἔτι λέγεις τοὺς ἀνδρείους; Καὶ νῦν γε» (ἐννοεῖται: λέγω)· ἀτοπωτάτη βεβαίως ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία.

351. E. *Τοῦτο τοίνυν λέγω, καθ' ὅσον ἡδέα ἐστίν, εἰ οὐκ ἀγαθά, τὴν ἡδονὴν αὐτὴν ἐρωτῶν.* Νομίζω ὅτι ἐνταῦθα συνέβη σφάλμα τι κατὰ τὴν ἀντιγραφήν, τῆς μὲν μετοχῆς «λέγων» τραπείσης εἰς ῥῆμα «λέγω» τοῦ δὲ ῥήματος «ἐρωτῶ» εἰς μετοχὴν «ἐρωτῶν». Γραπτέον λοιπόν: *τοῦτο τοίνυν λέγων* (δηλ. τὸ) *καθ' ὅσον ἡδέα ἐστίν, εἰ οὐκ ἀγαθά, τὴν ἡδονὴν ἐρωτῶ, εἰ οὐκ ἀγαθόν ἐστιν..*

352. B. *Τόδε τῆς διανοίας ἀποκάλυψον, πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην;* Ὁ Kroschel στίζει διὰ κόμματος μετὰ τὸ «ἀποκάλυψον»· ὁ δὲ Cron καὶ Sauppe διὰ κώλου· μετὰ τὸ «ἐπιστήμην» καὶ οἱ τρεῖς δι' ἐρωτηματικοῦ σημείου· ἀλλὰ τὸ «πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην» ἐπεξήγησις ὂν τοῦ «τόδε τῆς διανοίας» εἶνε πλαγία καὶ οὐχὶ εὐθεῖα ἐρώτησις καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸ «ἐπιστήμην» πρέπει νὰ τεθῇ κῶλον· στικτέον λοιπὸν οὕτω: *τόδε τῆς διανοίας ἀποκάλυψον, πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην· πότερον καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ* κτλ. Τοὐναντίον δὲ ἐν 358. D. μετὰ τὴν λέξιν «ἔλαττον» στίζουσι διὰ τελείας στιγμῆς, ἐν ᾧ πρέπει δι' ἐρωτηματικοῦ σημείου, ὃ ἔχει μόνος ὁ Sauppe.

353. D. *Ἢ κἂν εἴτι τούτων — καὶ ὁπηοῦν.* Ὁ Cron γράφων «ὅτι μαθόντα» ἑρμηνεύει «ἐρωτηματικὸς τύπος (εὐθύς: τί μαθών), δι' οὗ ἐρωτᾶται περὶ τῆς κυριωτάτης αἰτίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ θαυμασμοῦ ἢ ἀποδοκιμασίας, «διότι (εὐθ. ἐρώτ.: διὰ τί)· ὅμοιον «τί (ὅ τι) παθών». Ἡ ἐρώτησις εἶνε αὕτη: αἱ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδοναί εἰσι κακαί, ἐξ ἧς τινος αἰτίας καὶ τρόπῳ ᾡτινιδήποτε τὸ χαίρειν παρέχουσαι, δηλ. ἀπεριορίστως καὶ ἀδιακρίτως»; Ταῦτα καὶ ἄλλα τινὰ οὐ λίαν πιθανὰ τὸν Kroschel ἐπικρίνων λέγει καὶ ἐν ταῖς κριτικαῖς σημειώσεσιν.

Ὁ Sauppe ἑρμηνεύει «δι' ἣν αἰτίαν καὶ καθ' ὅντινα τρόπον ποιεῖ ἵνα χαίρειν». Ἔξωθεν ἐννοεῖ τὸ «τινὰ» ὡς ἀντικείμενον τοῦ ποιεῖ καὶ ὑποκείμενον τοῦ χαίρειν καὶ παθόντα.

Ὁ Kroschel ἐν ταῖς κριτικαῖς σημειώσεσιν ἐπικρίνων τὸν Ast κακῶς ἑρμηνεύοντα τὸ «μαθόντα» διὰ τοῦ cognoscentem hominem

καὶ τὸν Cron καὶ ἄλλους τὸ «ὅτι» ὡς ἀντωνυμίαν (ὅ τι) καὶ οὐχὶ σύνδεσμον (ὅτι = διότι) ἐκδεχομένους παραδέχεται τὴν διόρθωσιν τοῦ Stallbaum «παθόντα» ἀντὶ «μαθόντα», ἀνθ' οὗ ὁ Hermann γράφει «παρόντα»· θεωρεῖ τὸ χωρίον ἀνιάτως νοσοῦν καὶ προτείνει νὰ ἐξοβελισθῶσιν ὡς παρέγγραπτοι αἱ λέξεις «ἦν, ὅτι μαθόντα χαίρειν ποιεῖ καὶ ὁπηοῦν», τὸ δὲ προηγούμενον γράφει «ὅμως δ' ἂν κακὰ εἴη», ἢ «ὅμως δὲ κακὰ ἂν εἴη»· παρατίθησι τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Stallbaum «διότι ποιοῦσιν, ὥστε τις φτινιδήποτε τρόπῳ διατεθεὶς νὰ χαίρῃ, δηλ. διότι ποιοῦσιν, ὥστε ὁ χαίρων νὰ διατίθηται ὑφ' οἱωνδήποτε ἡδονῶν κατ' αἴσθησιν καὶ αἰσχρῶν καὶ ὀλίγον καλῶν». Ὁ δὲ Kroschel δεχόμενος τὸ «παθόντα» ὡς ἐνικ. αἰτιατ. μεθ' ὑποκειμένου «τινὰ» ἔξωθεν ἐννοουμένου, ἀναπληρῶν δ' ἔξωθεν ὡσαύτως τὴν λέξιν «αὐτὰ» (τὰ ἡδέα) ἑρμηνεύει οὕτως «ἢ τὰ ἡδέα, εἰ καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα οὐδὲν τοιοῦτον παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ μόνον χαίρειν ποιοῦσιν, ἀλλ' ὅμως κακά εἰσι, διότι οὕτω (δηλ. ἡδέως) διατιθέντα τινὰ ποιοῦσι χαίρειν φτινιδήποτε τρόπῳ». Κατ' αὐτὸν τὰ τελευταῖα παρέχουσι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ἣν καὶ τὰ προηγούμενα «χαίρειν δὲ μόνον ποιεῖ», ἀλλ' ἀκριβέστερον. Οὐδεμία τῶν ἑρμηνειῶν τούτων εἶνε ἐπιτυχὴς καὶ τὸ χωρίον οὐ παύεται ὂν desperatus locus.

Ἀκριβεστέρα ἔρευνα καὶ σύγκρισις πρὸς τὰ ἑπόμενα καὶ τὸν νοῦν θὰ καταδείξῃ τὸν ἀληθῆ τοῦ ὄντως σκοτεινοῦ χωρίου καὶ τὴν προσήκουσαν θὰ ὑποδείξῃ διόρθωσιν. Ἐρωτᾶται α') περὶ τῶν ἡδέων, ὅτι πονηρά εἰσιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἢ διὰ τὰ ἀποτελέσματα τὰ κακὰ (πότερον ὅτι — παρασκευάζει;), «ὅτι τὴν ἡδονὴν ταύτην ἐν τῷ παραχρῆμα παρέχει (τὰ ἡδέα) καὶ (ὅτι) ἡδύ ἐστι ἕκαστον αὐτῶν (ἐν τῷ παραχρῆμα), ἢ ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον νόσους τε ποιεῖ καὶ πενίας καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ παρασκευάζει;», ἤτοι κακά ἐστι τὰ ἡδέα «διότι εἰς ἀνίας τε ἀποτελευτᾷ καὶ ἄλλων ἡδονῶν ἀποστερεῖ» (353 Ε.)· τὰ τελευταῖα ταῦτα διαλευκαίνουσι τὰ πρῶτα· ὁμοίως συντελεῖ εἰς διαλεύκανσιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς πρώτης ταύτης ἐρωτήσεως καὶ τὸ ἐν 354. C. χωρίον «ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ χαίρειν τότε λέγεται κακὸν εἶναι, ὅταν μειζόνων ἡδονῶν ἀποστερῇ ἢ ὅσας αὐτὸ ἔχει». Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶνε αὐτή: τὰ ἡδέα εἰσ πονηρά, διότι παραυτίκα τέρποντα ὕστερον λυποῦσιν. Εἶτα ἐρωτᾶται β') κἂν (= καὶ) εἴ τι τούτων εἰς τὸ ὕστερον μηδὲν παρασκευάζει

(καὶ εἰ μηδεμίαν λύπην τὰ ἡδέα εἰς τὸ ὕστερον παρασκευάζει), χαίρειν δὲ μόνον ποιεῖ (τὰ ἡδέα εἰς τὸ ὕστερον, οὐχὶ πρότερον· πρότερον παθόντα τινὰ ὕστερον ποιεῖ χαίρειν), ὅμως δ' ἂν κακὰ εἴη (τὰ ἡδέα), ὅτι (=διότι) παθόντα (τινὰ) χαίρειν (τινὰ) ποιεῖ (τὰ ἡδέα) καὶ ὁπῃοῦν (παθόντα, οὐχὶ ὁπῃοῦν χαίρειν, ἤτοι «τοῖς τε γυμνασίοις καὶ ταῖς στρατείαις καὶ ταῖς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν θεραπείας ταῖς διὰ καύσεών τε καὶ τομῶν καὶ φαρμακειῶν καὶ λιμοκτονιῶν γιγνομέναις» 354.A.), ἤτοι, ἂν τὰ ἡδέα εἰσὶ πονηρά, διότι ἐν ἀρχῇ (πρότερον) λυποῦντα ὕστερον χαίρειν ποιεῖ· ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τῆς πρώτης ἐρωτήσεως, ὃ δηλοῖ καὶ ἑρμηνεύει αὐτὸς ὁ Πλάτων λέγων (354. A.) «οὐκοῦν πάλιν αὖ αὐτοὺς *τὸ ἐναντίον* εἰ ἐροίμεθα· ὦ ἄνθρωποι, οἱ λέγοντες αὖ ἀγαθὰ (ἀντὶ ἡδέα) ἀνιαρὰ (ἀντὶ πονηρὰ) εἶναι, ἆρα οὐ τὰ τοιάδε λέγετε οἷον τά τε γυμνάσια — γιγνομένας ὅτι ταῦτα ἀγαθὰ μέν ἐστιν, ἀνιαρὰ δέ;» καὶ ἐφεξῆς «πότερον οὖν κατὰ τόδε ἀγαθὰ αὐτὰ καλεῖτε, ὅτι ἐν τῷ παραχρῆμα ὀδύνας τὰς ἐσχάτας παρέχει καὶ ἀλγηδόνας (ἀκριβῶς ἀντίθετον τοῦ ἐν 353. D. «ὅτι τὴν ἡδονὴν ταύτην ἐν τῷ παραχρῆμα παρέχει καὶ ὅτι ἡδύ ἐστιν»), ἢ ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον ὑγίειαί τε ἀπ' αὐτῶν γίγνονται καὶ εὐεξίαι τῶν σωμάτων καὶ τῶν πόλεων σωτηρίαι καὶ ἄλλων ἀρχαὶ καὶ πλοῦτοι; (ἀκριβῶς καὶ τοῦτο ἀντίθετον τοῦ ἐν 353. D. «ἢ ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον νόσους τε ποιεῖ καὶ πενίας καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ παρασκευάζει;»). Ὥστε ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ δευτέρα ἐρώτησις εἶνε ἐναντία τῆς πρώτης· καὶ αὐτὰ τὰ ἐν 354. C. «ἢ λύπας μείζους παρασκευάζῃ τῶν ἐν αὐτῷ ἡδονῶν» συντείνουσιν εἰς διαλεύκανσιν τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως. Νῦν ἀντιτίθεμεν ἐνταῦθα τὰ μέρη τῆς πρώτης ἐρωτήσεως πρὸς τὰ τῆς δευτέρας.

α' ἐρώτησις. Τὴν ἡδονὴν ταύτην ἐν τῷ παραχρῆμα παρέχει καὶ ἡδύ ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ παραχρῆμα.

β' ἐρώτησις. Χαίρειν μόνον ποιεῖ παθόντα . . . (πρότερον) καὶ ὁπῃοῦν παθόντα.

(Κατ' ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἐναντία «κακά ἐστι τὰ ἡδέα»).

α' ἐρώτησις. Ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον νόσους τε ποιεῖ — παρασκευάζει».

β' ἐρώτησις. Τούτων εἰς τὸ ὕστερον μηδὲν παρασκευάζει, χαίρειν δὲ μόνον ποιεῖ (τὰ ἡδέα εἰς τὸ ὕστερον, πρότερον λυπήσαντα).

(Καὶ κατὰ ταῦτα τὰ ἐναντία κατ' ἀμφότερα κακά ἐστι τὰ ἡδέα).

α' ἐρώτησις. Φαίνεται κακὰ ὄντα, διότι εἰς ἀνίας τε ἀποτελευτᾷ καὶ ἄλλων ἡδονῶν ἀποστερεῖ.

β' ἐρώτησις. Ἀγαθά ἐστιν, ὅτι εἰς ἡδονὰς ἀποτελευτᾷ καὶ λυπῶν ἀπαλλαγάς τε καὶ ἀποτροπάς.

α' ἐρώτησις. Τὸ χαίρειν κακὸν εἶναι, ὅταν μειζόνων ἡδονῶν ἀποστερῇ ἢ ὅσας αὐτὸ ἔχει.

β' ἐρώτησις. Τὸ χαίρειν κακὸν εἶναι, ὅταν λύπας μείζους παρασκευάζῃ τῶν ἐν αὐτῷ ἡδονῶν.

Συγκεφαλαιοῦμεν νῦν τὰς δύο ἐρωτήσεις· α') τὰ ἡδέα ἐστὶ κακά, διότι πρότερον τέρποντα ὕστερον λυπεῖ· β') τὰ ἡδέα ἐστὶ κακά, διότι πρότερον λυποῦντα ὕστερον τέρπει· τὸ πρῶτον = «τὸ χαίρειν μειζόνων ἡδονῶν ἀποστερεῖ ἢ ὅσας αὐτὸ ἔχει»· τὸ δεύτερον: «λύπας μείζους παρασκευάζει τῶν ἐν αὐτῷ ἡδονῶν».

Οὕτω διελευκάνθη τὸ δυσχερέστατον τοῦτο χωρίον τοῦ Πλάτωνος δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Πλάτωνος· ἀλλ' ἵνα ἀπροσκόπτως βαίνῃ ἡ ἔννοια, ἀναγκαίαν θεωρῶ τὴν μετὰ τὴν λέξιν «παθόντα» προσθήκην τῆς λέξεως «κακά», ἣ παρελείφθη ὑπό τινος ἀντιγραφέως, ἀποπλανηθέντος ἐκ τῆς εὐθὺς προηγουμένης φράσεως, ἔνθα ἔκειτο ἡ λέξις «κακά». Γραπτέον λοιπὸν καὶ ἑρμηνευτέον τὸ ὅλον χωρίον οὕτω: *πότερον ὅτι τὴν ἡδονὴν ταύτην ἐν τῷ παραχρῆμα παρέχει καὶ* (ὅτι) *ἡδύ ἐστιν ἕκαστον αὐτῶν* (ἐν τῷ παραχρῆμα, ἤτοι ὅτι εἶνε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἡδύ, ἀπολύτως ἡδύ, καὶ οὐχὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον), *ἢ ὅτι εἰς τὸν ὕστερον χρόνον νόσους τε ποιεῖ καὶ πενίας καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ παρασκευάζει; ἢ κἂν* (θὰ προετίμων ἀντὶ τοῦ «κἂν» τὸ «καὶ», ὃ πλειστάκις συγχέεται πρὸς ἐκεῖνο· ἰδὲ Γρηγ. Κορ. Schäf. σ. 61) *εἴ τι τούτων* (νόσων, πενίας κτλ.) *εἰς τὸ ὕστερον μηδὲν παρασκευάζει* (τὰ ἡδέα), *χαίρειν* (τινὰ) *δὲ μόνον ποιεῖ* (τὰ ἡδέα, ὅτι ὑγιείας τε —καὶ εὐεξίας καὶ σωτηρίας κτλ. 354. B.), *ὅμως δ' ἂν κακὰ εἴη τὰ ἡδέα, ὅτι κακὰ* (γυμνάσια, στρατείας, θεραπείας διὰ καύσεων, τομῶν, φαρμακειῶν, λιμοκτονιῶν 354. A.) *παθόντα* (τινὰ) *χαίρειν* (τινὰ) *ποιεῖ* (τὰ ἡδέα) *καὶ ὁπῃοῦν* (παθόντα κακά, ἤτοι ᾡτινιδήποτ τρόπῳ, οἷον γυμνασίοις, στρατείαις, θεραπείᾳ διὰ καύσεως, τομῶν φαρμακειῶν, λιμοκτονιῶν 354. A.);

354. A. *Καὶ ἄλλων ἡδονῶν*. Τὸ «ἄλλων» δὲν ἔχει καλῶς ἐν

ταῦθα· γραπτέον ἀντ' αὐτοῦ *τῶν*, ὃ ἐφθάρη ὑπό τινος ἀντιγραφέως γενόμενον *πων*, τοῦτο δὲ *λλων*, τὸ δὲ *α* προῆλθεν ἐκ τοῦ προηγουμένου *καί*· ἰδὲ Γρηγ. Κορ. Schäf. περὶ συγχύσεως τοῦ *αι* πρὸς τὸ *α* σελ. 190. 223. 705. 884. περὶ δὲ τῆς συγχύσεως τοῦ *τ* πρὸς τὸ *π* αὐτ. σ. 731 καὶ τῆς τοῦ *π* πρὸς τὰ *λλ* σ. 919.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗΣ.

Τάρανδος, οὐχὶ **πάνανδρος.**

Ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ (Μεσαιων. Βιβλ. Σάθ. Τόμ. Ε', σελ. 478) εἶνε γεγραμμένον «Ἡ μέλιττα ἀντιπαθῶς ἔχει πρὸς τὰ ἀρώματα, ὁ δὲ Κύπριος μῦς ἐσθίει τὸν σίδηρον· τὸ δὲ θηρίον ὁ *πάνανδρος* μεταβάλλει, ὁπόταν βούληται, τὸ χρῶμα τοῦ σώματος».

Οὐχὶ *πάνανδρος* τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θηρίον ὠνομάζετο ἀλλὰ *τάρανδος*. Ἐν τῷ περὶ Θαυμασίων Ἀκουσμάτων τοῦ Ψευδαριστοτέλους κεφ. Λ' κεῖται «Ἐν δὲ Σκύθαις τοῖς καλουμένοις Γελωνοῖς φασι θηρίον τι γίνεσθαι — ὃ ὀνομάζεται *τάρανδος*. Λέγεται δὲ τοῦτο μεταβάλλειν τὰς χρόας τῆς τριχὸς καθ' ὃν ἂν τόπον ᾖ». Γράφει δὲ καὶ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος Τόμ. Β', σελ. 219 «Φασὶ μέντοι καὶ ἐν Σκύθαις τοῖς καλουμένοις Γελωνοῖς θαυμασιώτατόν τι γίνεσθαι σπανίως μέν, γίνεσθαι δὲ ὅμως, θηρίον, ὃ καλεῖται *τάρανδος* — Λόγος ἔχει τοῦτο μεταβάλλειν ἀεὶ τὰς τρίχας πρός τε τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα καὶ πάνθ' ἁπλῶς, οἷς ἂν ἐγγὺς ἱστῆται». Πρβ. καὶ Φώτ. Βιβλ. σελ. 525, 35 καὶ Αἰλιαν. περὶ Ζῴ. Β', 16 καὶ Στέφ. Βυζάντ. σελ. 201, 14 (Ἴδε Βεκμαννὸν εἰς *Ἀντίγ*. *Καρύστ*. σελ. 56-7 καὶ Βαλεντ. Ῥώσην ἐν *Ἀριστοτ*. *Ψευδεπιγρ*. σελ. 364-5 καὶ Λ. Δινδόρφιον ἐν *Θησ*. *Στεφ*. Τόμ. Ζ', σελ. 1832). Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Ψευδαριστοτέλους φέρεται καὶ γραφὴ *τάρανδρος*, ἣν ἔχουσι καὶ κώδικες τοῦ Φίλωνος, καὶ *τάΝανδρος*.

Κ. Σ. Κ.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΤΙΜΩΝ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΣΟΛΩΝΟΣ(1)

Ἐν προηγουμένῳ ἀναγνώσματι ὑπέδειξα τὴν σχέσιν τῆς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ἱστορίας καὶ φιλολογίας πρὸς τὴν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου. Μίαν ἔτι ἀπόδειξιν ὑποβάλλω σήμερον ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀτίμων νόμου τοῦ Σόλωνος, ὅστις παρά τισι τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ σοφῶν ἀναφέρεται οὐχὶ ἀκριβῶς ὡς νόμος ἀμνηστείας· ἐγένετο δ' αἴνιγμα Σφιγγὸς ἡ γραμματικὴ καὶ ἱστορικὴ αὐτοῦ ἑρμηνεία. Ἐπειδὴ αὕτη συνδέεται μετὰ τῶν ἀμφισβητουμένων ζητημάτων τῆς συστάσεως τῶν φονικῶν δικαστηρίων ἐν Ἀθήναις, ἀνάγκη ὀλίγα περὶ τούτων νὰ προτάξω τῆς ἀναγνώσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος νόμου.

Γνωστὸν ὅτι μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις *πέντε φονικὰ* δικαστήρια, ἅτινα ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει ἐν τῷ κατὰ Ἀριστογείτονος (65 καὶ ἐφεξῆς) καὶ ὁ Παυσανίας (Α'. 5, 5). Οἱ μὲν Ἀρεοπαγῖται ἐδίκαζον ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ τοὺς ἐπὶ ἑκουσίῳ διωκομένους, οἱ δὲ Ἐφέται ἐν τῷ ἐπὶ Παλλαδίῳ τοὺς ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ, ἐν δὲ τῷ ἐπὶ Δελφινίῳ τοὺς ἐπὶ δικαίῳ φόνῳ, ἐν δὲ τῷ ἐπὶ Πρυτανείῳ τὰ ἄψυχα ὄργανα τοῦ φόνου, ἀγνοουμένου τοῦ φονέως, καὶ ἐν τῷ ἐν Φρεαττοῖ τοὺς ἕνεκα φόνου ἀκουσίου φεύγοντας καὶ κατηγορουμένους ἐπὶ ἑτέρῳ ἑκουσίῳ φόνῳ. Ἡ σύστασις καὶ ἡ ἁρμοδιότης τῶν πέντε τούτων δικαστηρίων συνδεομένη μετὰ μυθωδῶν παραδόσεων ἀνεβιβάζετο εἰς μυθιστορικοὺς χρόνους. Γνωστὸν ὅτι ὁ Δράκων μὲν ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἐφέτας τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικάζειν καὶ ἐν τοῖς πέντε δικαστηρίοις, ὁ δὲ Σόλων ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ἀρεοπαγίτας τὴν ἐκδίκασιν τοῦ ἑκουσίου φόνου. Τίνες ὅμως οἱ πρὸ τοῦ Δράκοντος δικάζοντες ἐν το ;

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ «Ἐπιστημονικῇ Ἑταιρείᾳ» τῇ 12 Ἀπριλίου 1889.

φονικοῖς δικαστηρίοις, καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου; Ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις οὐδὲν εὑρίσκομεν περὶ τούτου. Πλὴν τῶν ἄλλων μυθωδῶν παραδόσεων, τὰς ὁποίας ἀναφέρουσιν ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Παυσανίας, ὁ Ἁρποκρατίων ἐν λέξει ἐπὶ Παλλαδίῳ γράφει: «Ἔσχε δὲ καὶ τὸ » δικαστήριον τὴν τοῦ Παλλαδίου ἐπωνυμίαν, καὶ οἱ δικασταὶ τὴν τῶν » Ἐφετῶν ἐντεῦθεν· Ἀγαμέμνονος μετὰ τῶν Ἀργείων σὺν τῷ Παλ» λαδίῳ προσενεχθέντος Ἀθήναις ἐξ Ἰλίου Δημοφῶν ἁρπάζει τὸ Παλ» λάδιον καὶ πολλοὺς τῶν διωκόντων ἀναιρεῖ. Ἀγαμέμνων δὲ δυσχε» ράνας [δίκην] τὸν ἁρπάζοντα ἀπαιτεῖ, καὶ συνίσταται τὸ δικαστή» ριον ἐπὶ ν' μὲν Ἀθηναίων, ν' δὲ Ἀργείων οὓς Ἐφέτας ἐκάλεσαν, » παρὰ τὸ ἀμφοτέρωθεν ἀφεθῆναι αὐτοῖς τὰ τῆς κρίσεως». Ὁ δὲ Πολυδεύκης (Η'. 125): «Ἐφέται τὸν μὲν ἀριθμὸν εἷς καὶ πεντήκοντα· » Δράκων δ' αὐτοὺς κατέστησε ἀριστίνδην αἱρεθέντας· ἐδίκαζον δὲ τοὺς » ἐφ' αἵματι διωκομένους ἐν τοῖς πέντε δικαστηρίοις. Σόλων δ' αὐτοῖς » προσκατέστησε τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλήν, κατὰ μικρὸν δὲ κατε» γελάσθη τὸ τῶν Ἐφετῶν δικαστήριον. Δοκοῦσι δ' ὠνομάσθαι ὅτι » πρότερον τοῦ βασιλέως τοὺς ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ κρινομένους ἐξετάζον» τος ὁ Δράκων τοῖς Ἐφέταις παρέδωκε τὴν κρίσιν, ἐφέσιμον ἀπὸ τοῦ » βασιλέως πεποιηκώς» (1). Φαίνεται λοιπὸν κατά τινας μεν τῶν ἀρχαιοτέρων παραδόσεων ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Δράκοντος οἱ Ἐφέται ἐδίκαζον τὰς ἐπὶ φόνῳ κατηγορίας, ὁ δὲ Σόλων περιώρισε τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν ἐν τοῖς τέτταρσι φονικοῖς δικαστηρίοις· κατ' ἄλλους δὲ ὅτι οἱ Ἀρεοπαγῖται ἀνέκαθεν ἐδίκαζον τοὺς ἐπὶ φόνῳ διωκομένους, καὶ κατὰ πρῶτον ὁ Δράκων κατέστησεν ἐπὶ τῶν φονικῶν τοὺς ν' Ἐφέτας. Τὸ ζήτημα κατέστησεν ἔτι μᾶλλον ἀμφισβητήσιμον ὁ Πλούταρχος (Σόλωνος ΙΘ') λέγων: «Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βου» λήν, ὥσπερ εἴρηται, (διότι πρότερον λέγει: «συστησάμενος δὲ τὴν » ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴν ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων») Σόλωνα » συστήσασθαί φασι, καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς δοκεῖ μάλιστα τὸ μηδαμοῦ » τὸν Δράκοντα λέγειν, μηδ' ὀνομάζειν Ἀρεοπαγίτας, ἀλλὰ τοῖς Ἐφέ» ταις ἀεὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν φονικῶν. Ὁ δὲ τρισκαιδέκατος ἄξων » τοῦ Σόλωνος τὸν ὄγδοον ἔχει τῶν νόμων οὕτως *αὐτοῖς ὀνόμασι* γε» γραμμένον: «Ἀτίμων, ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν, πρὶν ἢ Σόλωνα ἄρξαι

(1) «Ἐφέται πεντήκοντά εἰσιν οὗτοι οἱ ἀπὸ Δράκοντος περὶ φόνου δικάζοντες κριταί». (Πλάτ. ἐν Τιμαίῳ).

» ἐπιτίμους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἢ ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν, » ἢ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ φόνῳ ἢ » σφαγαῖσιν, ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφευγον ὅτε ὁ θεσμὸς ἐφάνη ὅδε ». Ταῦτα » δὴ πάλιν ὡς πρὸ τῆς Σόλωνος ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀρείου » Πάγου βουλὴν οὖσαν ἐνδείκνυται. Τίνες γὰρ ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος » ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ καταδικασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἔδωκε τῇ ἐξ » Ἀρείου Πάγου βουλῇ τὸ κρίνειν; » Ἀφίνων δὲ τὴν ἀπορίαν ἄλυτον τελευτᾷ διὰ τοῦ «Ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐπισκόπει».

Οἱ νεώτεροι ἑρμηνευταὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας μέχρι τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος περιωρίζοντο εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος κατὰ Οὐόλφιον καὶ Πετῖτον Infamia notati, quotquot sunt ante Solonis præturam, integræ famæ restituuntur, præter quam ii qui ab Areopagitico Senatu, vel Ephetis, vel in Pritaneio, referente rege, damnati cædis aut latrocinii aut affectati regni, in exilium inerunt κτλ. Ὁ δὲ Mathiæ (de judiciis Atheniensium) καὶ μᾶλλον ὁ Luzac (Exercit. Acad. spec. III 181) ἀκολουθοῦντες τὴν ἀνωτέρω λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ νόμου ἐξήνεγκον ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ τεμαχίου τοῦ Πολυδεύκους καὶ προεκάλεσαν τοὺς μετ' αὐτοὺς εἰς σφοδρὰν ἔριδα. Οὗτοι κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ Οὐολφίου μετάφρασιν συντάσσοντες τὸ ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἐκ τοῦ Πρυτανείου μετὰ τοῦ καταδικασθέντες ἔθηκαν τὰ ζητήματα: Ἂν ὑπῆρχον Ἀρεοπαγῖται πρὸ τοῦ Σόλωνος, τίνες οἱ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ, καὶ τίνες οἱ ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν, τίνες οἱ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες, τίνες οἱ ἐν αὐτῷ δικάσαντες, καὶ τίνες οἱ προεδρεύσαντες βασιλεῖς; Ἐπὶ τούτοις ἐξηνέχθησαν πολλαὶ καὶ ποικίλαι γνῶμαι.

Ὁ Platner (ἐν τῷ Process u. Klagen I' σελ. 15) γνωματεύει ὅτι ἀπὸ τοῦ Θησέως συνέστη ἐν Ἀθήναις ἐκ τῶν προὐχόντων εὐπατριδῶν Πρυτανεῖον διέπον μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ βραδύτερον μετὰ τῶν Ἀρχόντων, τὰ τῆς πολιτείας, καὶ δικάζον τὰ δημόσια ἀδικήματα. Τὰ περὶ φόνου ἐδικάζοντο ὑπὸ αἱρετῶν μᾶλλον ἢ ὑπὸ δημοσίων δικαστῶν, ὡς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ δὲ Δράκων συνέστησεν ἐξ εὐπατριδῶν σύλλογον τῶ ν' Ἐφετῶν δικαζόντων τὰ φονικὰ ἐν τοῖς πέντε δικαστηρίοις, συμ περιλαμβανομένου τοῦ Ἀρείου Πάγου· ἀφῆκε δὲ εἰς τὸ Πρυτανεῖ[ον]

τὴν ἐκδίκασιν τῶν λοιπῶν ἀξιοποίνων πράξεων μετὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν κοινῶν· ὁ δὲ Σόλων ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ἀρεοπαγίτας τὴν κρίσιν τοῦ αὐτεπαγγέλτως καταδιωκομένου ἑκουσίου φόνου, ἀφεὶς τοῖς Ἐφέταις τὴν ἐκδίκασιν τοῦ μὲν κατ' ἔγκλησιν τῶν συγγενῶν καταδιωκομένου ἑκουσίου φόνου ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ δὲ ἀκουσίου ἢ δικαίου φόνου ἐν τοῖς λοιποῖς φονικοῖς δικαστηρίοις· ἐκ δὲ τῶν βουλευτῶν τοῦ τέως Πρυτανείου συνέστησε τὴν νέαν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλήν, εἰς ἣν μετὰ τῶν φονικῶν ἀνέθηκε τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν ἠθῶν, τῆς θρησκείας, τῆς ἀγωγῆς κλπ. Διὰ τούτων ἑρμηνεύει τὰ τοῦ Πολυδεύκους: «Δράκων δ' αὐτοὺς (τοὺς Ἐφέτας) κατέστησε... ἐδίκαζον δὲ ἐν τοῖς πέντε δικαστηρίοις. Σόλων δ' αὐτοῖς προσκατέστησε τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλήν»· ἐξηγεῖ δὲ συγχρόνως ὅτι διὰ τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος ἐξαιροῦνται τῆς ἀποκαταστάσεως οἱ ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς φονικοῖς δικαστηρίοις καταδικασθέντες, ἐν δὲ τῷ Πρυτανείῳ ὑπὸ τῶν 300 ἀριστίνδην αἱρεθέντων οἱ ὑπαίτιοι ἐπὶ τῇ στάσει τοῦ Κύλωνος (ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὡς ὑπὸ τῶν 300 δικασθέντας τοὺς φονεῖς τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κύλωνος)· νομίζει δὲ ἀνεξήγητον τὸ «ὑπὸ τῶν βασιλέων καταδικασθέντας» καθόσον ὡς ἐν Πρυτανείῳ δικάζοντες ἐπὶ τοῦ Δράκοντος δὲν δύνανται νὰ ὑποτεθῶσιν οἱ ἐννέα ἄρχοντες, οὐδὲ οἱ φυλοβασιλεῖς. Ὥστε μεταφράζει τὴν περικοπὴν τοῦ νόμου διὰ τοῦ «πλὴν ὅσοι ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν Ἐφετῶν ἢ ἐν Πρυτανείῳ καταδικασθέντες ἐπὶ φόνῳ, σφαγαῖσιν, ἢ ἀποπείρᾳ τυραννίδος ἔζων ἐξόριστοι» (1).

Τὴν γνώμην ταύτην, ἣν πρότερον ὑπέδειξεν ὁ Luzac, δεχόμενος ὁ Od. Müller σχολιάζει ἐν ταῖς Εὐμενίσιν ὅτι ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις οἵα ἡ παρ' Ὁμήρῳ «βουλὴ γερόντων» διοικοῦσα τὰ κοινὰ καὶ δικάζουσα μετὰ τῶν Βασιλέων, κατ' ἀρχὰς συγκειμένη ἐκ δώδεκα εὐπατριδῶν τῆς τῶν ὁπλιτῶν φυλῆς, καὶ βραδύτερον ἐκ δώδεκα ἐξ ἑκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν. Ὅτε οἱ τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ βουλευταὶ μετὰ τῶν τριῶν Ἐξηγητῶν ἐδίκαζον περὶ φόνου ἐν τοῖς πέντε φονικοῖς δικαστηρίοις, ἐκαλοῦντο Ἐφέται, «οἳ ἐφιᾶσι τὸν ἀνδρηλάτην τῷ ἀνδροφόνῳ» κατὰ τὰ ἀρχαιόθεν παραδε-

(1) Mit ausnahme derer, welche von dem Areopag, den Epheten, oder in dem Prytaneum verurtheilt wegen tödtschlags, oder verfuchter Einführung einer tyrannischen Herrschaft in der Verbannung lebten.

δομένα ἱερὰ καὶ ὅσια περὶ αἰδέσεως τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος καὶ καθάρσεως τοῦ φονέως. Ὁ Σόλων συστησάμενος ἀντὶ τῆς ἀρχαίας τὴν νέαν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴν ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν Ἀρχόντων, μὴ λαμβανομένων ἐξ ἀνάγκης ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐπατριδῶν, ἀνέθηκεν αὐτῇ τὴν ἐκδίκασιν τοῦ ἑκουσίου φόνου τιμωρουμένου διὰ θανάτου ἄνευ αἰδέσεως καὶ καθαρμῶν κατὰ τὸ θεῖον δίκαιον. Ἐπὶ τούτοις ὁ νόμος τοῦ Σόλωνος ἐξαιρεῖ τῆς ἀποκαταστάσεως τοὺς ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς φονικοῖς δικαστηρίοις καταδικασθέντας, καὶ τοὺς ἐν Πρυτανείῳ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν φυλοβασιλέων καταδικασθέντας ἐπὶ σφαγαῖς (massacres) καὶ ἐπὶ τυραννίδι· φυλοβασιλεῖς δὲ ἦσαν οἱ παρ' Ἡροδότῳ ἀναφερόμενοι Πρυτάνεις τῶν ναυκράρων, καὶ Βασιλεῖς ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Σόλωνος. (Εὐμ. 155-157 σημ. 13).

Κατὰ τῶν σοφῶν τούτων ἀνδρῶν ἐπεξῆλθεν οὐχὶ ὀλιγώτερον ἰσχυρὸς ἀνταγωνιστὴς ὁ Schömann, ἀναπτύξας ἐν ἀκαδημαϊκῷ ἀναγνώσματι (de Areoago et Ephetis Opusc. Acad. I'. 191) ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ Πολυδεύκους εἶναι μᾶλλον ἀξία πίστεως. Τὸ ἀρχαιότατον ἐν Ἀθήναις δικαστήριον ἦτον ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου βουλὴ τῶν εὐπατριδῶν, διοικοῦσα μετὰ τῶν Βασιλέων τὰ τῆς πόλεως, καὶ δικάζουσα τά τε ἄλλα καὶ τὰ φονικά. Ὁ Δράκων συνέστησε *δεύτερον* δικαστικὸν σύλλογον τῶν πεντήκοντα καὶ ἑνὸς Ἐφετῶν ἐκ δέκα εὐπατριδῶν ἐξ ἑκάστης φυλῆς, καὶ τῶν τριῶν Ἐξηγητῶν· ἀνέθηκε δὲ αὐτοῖς τὴν ἐκδίκασιν τῶν φονικῶν, ὅπως ἡ Βουλὴ ἀνετώτερον ἀσχολῆται εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκδίκασιν τῶν λοιπῶν ἐγκλημάτων. *Τρίτον* δὲ δικαστήριον ὑπῆρχεν ἐν Πρυτανείῳ ἐκ τῶν Πρυτάνεων τῶν ναυκράρων, προεδρευόμενον ὑπὸ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων καὶ τῶν φυλοβασιλέων. Ἐν τῷ νόμῳ δὲ τοῦ Σόλωνος ἀναφέρονται οἱ ἐπὶ φόνῳ καὶ σφαγαῖσιν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ καὶ τοῖς λοιποῖς φονικοῖς δικαστηρίοις καταδικασθέντες, καὶ οἱ ἐπὶ Πρυτανείῳ δικασθέντες συνωμόται τοῦ Κύλωνος. Μετέφρασε δὲ (Att. Process) οὕτως: Diejenigen ausgenommen, welche im Areopag oder welche bei den Epheten, oder in Pritaneion unter dem Vorsitze der Könige verurtheilt wegen Mord, oder Blutvergiessen, oder wegen Tyran: is landflüchtig waren zùr Zeit der Bekanntmachung dieses Ge et zes· ἤγουν «πλὴν ὅσοι ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ, ἢ ὅσοι ἐν τοῖς Ἐφετείοις ἢ

ἐν Πρυτανείῳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Βασιλέων καταδικασθέντες ἐπὶ φόνῳ ἢ σφαγαῖς, ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἦσαν φυγάδες ἐκ τῆς χώρας». κ. λ.

Ὁ δὲ Lachmann (Spart St. verf: 267 ἐκδ. 1836) ἐκ τῆς ῥήσεως τοῦ νόμου ἐξήγαγε, καὶ πρὸς ἑρμηνείαν αὐτοῦ ὑπέθεσεν, ὅτι ἀρχαιόθεν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου συνέδρευον δύο βουλαὶ ἐνασκοῦσαι δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἡ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἀποτελοῦσα τὴν γερουσίαν τῶν Ἰώνων εὐπατριδῶν, καὶ ἡ τῶν Ἐφετῶν ἐκπροσωποῦσα τὴν βουλὴν τῶν περιοίκων, ὡς ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις· καὶ ὁ μὲν Δράκων ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀφήρεσε τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν περιορίσας εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν φονικῶν, ὁ δὲ Σόλων ἀπέδωκεν εἰς τὴν πρώτην τὴν κρίσιν τοῦ ἑκουσίου φόνου. Τὴν γνώμην ταύτην ἐπ' οὐδεμιᾶς ἀρχαίας μαρτυρίας στηριζομένην ἀπεδοκίμασαν ἄλλοι τε καὶ ὁ Hermann (St. Altert. § 103 σημ. 15). Ὁ σοφὸς οὗτος ἀρχαιολόγος ἀποκλίνει μᾶλλον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Schömann.

Ἐπῆλθεν ἐκεχειρία ἕως οὗ παρέσχεν ἀφορμὴν πρὸς νέον ἀγῶνα εἰς τρεῖς διασήμους καθηγητὰς τῆς Γερμανίας ἡ ὑπὸ τὰ θεμέλια τῆς Μητροπόλεως ἀνακαλυφθεῖσα στήλη, ἐφ' ἧς εἶναι ἐγκεχαραγμένος ὁ περὶ φόνου νόμος τοῦ Δράκοντος, κατὰ ψήφισμα προταθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀθηνοφάνους ἐν ἔτει 409 π. Χ. Ὁ αὐτὸς νόμος παρατίθεται καὶ παρὰ Δημοσθένῃ (πρὸς Μακάρτατον 57)· ἐκ τούτου δὲ ὁ V. Köhler συμπληρώσας τὰ ἐπὶ τῆς στήλης ἐξειλημμένα γράμματα (ἣν ἐγὼ πολλάκις ζητήσας δὲν κατώρθωσα νὰ μοὶ ἐπιδειχθῇ) ἀνέγνω «στ. 13... αιδεσασθαι δε αν μεν πατερ ει ε αδελφο[ς] ε υη(ο) Ηαπαντας ε τον κολυοντα κρατεν .... 15 .. εαν δε τουτον μεδες ει κτενε δε ακο[ν] γνοσι δε Ηοι πεντεκοντα και Ηες Ηοι εφεται αχοντα κτεναι εσεσθον δε οι φρατορες εαν θελοσι δεκα *τουτος δε* Ηοι πεντεκοντα καὶ Ηες αριστινδεν Ηαιρεσθον»· τὸ μέρος τοῦτο τοῦ νόμου εἶναι ἀπαραλλάκτως ἀντιγεγραμμένον ἐν τῷ πρὸς Μακάρτατον. Ἀλλ' ἐν ταῖς παλαιοτέραις ἐκδόσεσι τοῦ Δημοσθένους γράφεται ἐν τέλει «*τούτοις* δὲ οἱ πεντήκοντα καὶ εἷς ἀριστίνδην αἱρείσθων» ὅπερ ὁ Reiskius διώρθωσεν εἰς «τούτους.» Ὁ ἐν Γήσσεν καθηγητὴς Ad: Philippi προκατειλημμένως, φαίνεται, ἐκ τῆς αἱρέσεως ὅτι ἅπαντες οἱ ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ῥήτορσι παρατιθέμενοι νόμοι συνετάχθησαν ὑπὸ μεταγενεστέρων γραμματικῶν, καὶ ἐκ τῆς δοξασίας ὅτι ἀναξία πίστεως εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυδεύκους περὶ Ἐφετῶν, ἐφεῦρεν ὅτι ὁ ἐν τῷ πρὸς Μακάρτατον νόμος

συνετάχθη ἡ ἀντεγράφη ὑπό τινος ἀμαθοῦς γραμματικοῦ, ὅστις τὸ *τούτος* τοῦ ἀρχαίου κειμένου ἔγραψε *τούτοις*· ὁ δὲ Πολυδεύκης ταύτην ἔχων τὴν γραφὴν ὑπ' ὄψει ἐκ τῆς φράσεως «τούτοις οἱ πεντήκοντα καὶ εἷς ἀριστίνδην αἱρείσθων» συνέταξεν ἐν τῷ ὀνομαστικῷ τὸ τεμάχιον «Ἐφέται τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα καὶ εἷς, Δράκων δ' αὐτοὺς κατέστησεν ἀριστίνδην αἱρεθέντας». Ὁ ἀμαθέστερος τῶν ἑλληνιστῶν ἐκ πρώτης ἀναγνώσεως ἠδύνατο νἀνακαλύψῃ τὸ πλημμελὲς τῆς φράσεως «τούτοις αἱρείσθων». Ἐὰν δὲ ὁ Πολυδεύκης μὴ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν στήλην, ἐφ' ἧς ἀντεγράφη ὁ νόμος, ἢ ἄλλην πηγήν, καὶ ἐὰν μὴ εἶχεν ὅσας ὁ Reiskius γνώσεις τῆς ἑλληνικῆς, ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου ὁδηγούμενος ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἀντὶ «τούτους» ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν αἱρετέους φράτορας ἐγράφη τούτοις. Ἀλλ' ὁ Philippi (N. Jahrb. 1872, σελ. 578) καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ N. Wecklein καθηγητὴς ἐν Βαμβέργῃ καὶ Lud. Lange καθηγητὴς ἐν Λειψίᾳ δὲν ἐδίστασαν ἵνα προσάψωσι τηλικαύτην ἀμάθειαν τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὸν Πολυδεύκην ἑρμηνεύσαντα δῆθεν τὸ τούτοις ἐκ τούτων ἢ ἐπὶ τούτοις ἢ ἐπὶ τούτου, ὡς ἑρμηνεύουσιν οἱ σοφοὶ ἑλληνισταί. Οὕτως ἀποσκορακίσαντες τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυδεύκους ἐνόμισαν ὅτι παρέσχον ἀναμφίλογον στήριγμα εἰς τὴν δοξασίαν τῶν Müller καὶ Platner· ἀπελείπετο δ' αὐτοῖς ἡ ἐξήγησις τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος.

Πρὸ τούτων ὁ Droysen (de Demoph: etc. populiscitis σελ. 19) καὶ ὁ R. Schöll (Hermes 6, 21) συνέτασσον τὸ ὑπὸ τῶν βασιλέων μετὰ τοῦ ἐκ Πρυτανείου ἑρμηνεύοντες «οἱ καταδικασθέντες ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν ὑπὸ τῶν Βασιλέων, ἐκ Πρυτανείου». Ὁ Philippi ἐν πρώτῃ ἑρμηνείᾳ (Rhein. Muss: B, 29) ἐπιστήσας μᾶλλον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας συνέτασσε τὸ καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν Βασιλέων μετὰ τῶν τριῶν δικαστηρίων ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἐκ Πρυτανείου, ἀναφέρων ταῦτα εἰς τοὺς δικαστὰς Ἀρεοπαγίτας, Ἐφέτας, Πρυτάνεις. Ὑποθέτων δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς ἕκαστον τῶν δικαστηρίων ἑκάστην τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀναφερομένων αἰτιῶν ἐξήγησεν ὅτι ἐξαιροῦνται τῆς ἀποκαταστάσεως α^{ον} οἱ καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν τριακοσίων ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ ἐπὶ φόνῳ Ἀλκμεωνίδαι καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν, β^{ον} οἱ ἐπὶ σφαγαῖσιν ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν ἐν τοῖς φονικοῖς δικαστηρίοις κατα-

δικασθέντες καὶ γον οἱ ἐν Πρυτανείῳ ὑπὸ τῶν Πρυτάνεων τῶν ναυκράρων ἐπὶ τυραννίδι καταδικασθέντες συνωμόται τοῦ Κύλωνος. Ἀλλ' ὁ ἐν Γῆσσεν καθηγητὴς προσέκοψε μὴ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σύνταξιν τῆς γενικῆς μετὰ τῆς *ἐκ* καὶ μετὰ τῆς *ὑπὸ* ἀναγινώσκων «καταδικασθέντες ἐκ τῶν Ἐφετῶν» καὶ καταδικασθέντες «ὑπὸ τῶν Βασιλέων».

Ὁ Wecklein παρακάμπτει τὴν δυσχέρειαν ἀντικαθιστῶν εἰς τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος τὸ ψήφισμα τοῦ Πατροκλείδου ἀναγεγραμμένον ἐν τῷ περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Ἀνδοκίδου (ιθ'. 11) καὶ διορθοῖ τὸ κείμενον τοῦ Πλουτάρχου ὡς ἑξῆς: «ὅσοι ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἢ ὅσοι ἐκ [Δελφινίου ὑπὸ] τῶν Ἐφετῶν, ἢ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν Βασιλέων»· οὕτω δὲ μεταβαλὼν τὸ κείμενον συνέταξε τὸ ἐξ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐκ Παλλαδίου μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν, τὸ δὲ ἐκ Πρυτανείου μετὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Βασιλέων, ἐξήγησε δὲ ὡς ἐξαιρουμένους τοὺς καταδικασθέντας ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ ὑπὸ Ἐφετῶν ἐπὶ φόνῳ, τοὺς ἐν Δελφινίῳ ὑπὸ Ἐφετῶν ἐπὶ δικαίῳ φόνῳ κατηγορηθέντας (οὕτως ἑρμηνεύει τὸ ἐπὶ σφαγαῖσι) καὶ ἐπὶ ἑκουσίῳ φόνῳ καταδικασθέντας Ἀλκμεωνίδας καὶ συνεργοὺς αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐν Πρυτανείῳ ὑπὸ τῶν Πρυτάνεων τῶν ναυκράρων ἐπὶ τυραννίδι καταδικασθέντας συστασιώτας τοῦ Κύλωνος.

Ὁ Lange (ἐν ἀναγνώματι τοῦ Δεκεμβρίου 1873) κατακρίνει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Schömann, ἣν ὁ Wecklein ἠσπάζετο, ὅτι καταδικασθέντες ἐξ Ἀρείου Πάγου ἐννοοῦνται οἱ ἐπὶ φόνῳ δικασθέντες ὑπὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν πρὸ τῆς συστάσεως τῶν Ἐφετῶν ὑπὸ τοῦ Δράκοντος, μὴ ὄντος πιθανοῦ ὅτι ἔζων ἐν τῇ ἐξορίᾳ οἱ πρὸ εἴκοσι ἓξ ἐτῶν καταδικασθέντες. Κατακρίνει οὐχ ἧττον τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Müller, καθ' ὅσον ἂν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐδίκαζεν ἡ ἐκ τῶν Ἐφετῶν συγκειμένη βουλὴ πρός τί ἐν τῷ νόμῳ ἡ διάκρισις τῶν καταδικασθέντων ἐξ Ἀρείου Πάγου ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν Ἐφετῶν καταδικασθέντων; Ἀποδοκιμάζει τὴν ὑπὸ τοῦ Wecklein προτεινομένην διόρθωσιν τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς στηριζομένην ἑρμηνείαν. Παραδέχεται ἄνευ δισταγμῶν κανονικὴν νομίζων τὴν ὑπὸ τοῦ Philippi προταθεῖσαν σύνταξιν τῆς φράσεως «καταδικασθέντες ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἐκ τοῦ Πρυτανείου ὑπὸ τῶν Βασιλέων»· ἀλλὰ κατακρίνει ὡς πλημμελῆ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ καθ' ὅσον δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἀντίθεσις τοῦ Ἀρείου Πά-

γου πρὸς τοὺς Ἐφέτας, κακῶς ἑρμηνεύεται ἡ λέξις σφαγαὶ ὡς σημαίνουσα ἁπλῶς φόνον, καὶ κακῶς ἡ ἐπὶ σφαγαῖσι καταδίκη ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ἐφέτας, ἡ δὲ ἐπὶ φόνῳ εἰς τοὺς τριακοσίους. Ἀντὶ τούτων δὲ ὁ ἐν Λειψίᾳ καθηγητὴς γνωματεύει, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου βουλὴ πρὸ τοῦ Δράκοντος συνέκειτο ἐξ εὐπατριδῶν ἑξήκοντα, τῶν πεντήκοντα καὶ ἑνὸς Ἐφετῶν καὶ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων, καὶ ἐν ὁλομελείᾳ μὲν ἐδίκαζεν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου περὶ τοῦ ἐκ προνοίας φόνου· οἱ δὲ πεντήκοντα καὶ εἷς, οἱ Ἐφέται, ἐδίκαζον ἐν τοῖς λοιποῖς φονικοῖς δικαστηρίοις, καὶ οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἐν τῷ Πρυτανείῳ. Ἐν δὲ τῷ νόμῳ τοῦ Σόλωνος ἐννοοῦνται οἱ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἄρχοντος βασιλέως ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ καταδικασθέντες ἐπὶ ἑκουσίῳ φόνῳ ἢ σφαγαῖσι, οἱ ἐν τοῖς λοιποῖς φονικοῖς δικαστηρίοις διωκόμενοι ἐπὶ ἀκουσίῳ ἢ δικαίῳ φόνῳ, ἐπὶ ἑκουσίῳ δὲ καταδικασθέντες, καὶ οἱ ὑπὸ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων ἐν Πρυτανείῳ καταδικασθέντες ἐπὶ τυραννίδι συστασιῶται τοῦ Κύλωνος.

Ὁ Philippi ἐπανερχόμενος ἐν τῷ συγγράμματι (der Areopag und die Epheten 1874) μεταβάλλει τὴν πρώτην αὐτοῦ ἑρμηνείαν δεχόμενος α^{ον} ὅτι τὸ «ἐκ Πρυτανείου δικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων» ἑρμηνευτέον «ὅσοι ἐν Πρυτανείῳ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων, βασιλέων καλουμένων», ἡ δὲ ἐξαίρεσις αὕτη ἀφορᾷ εἰς τοὺς συστασιώτας τοῦ Κύλωνος, β^{ον} ἐξ Ἀρείου Πάγου ἐννοοῦνται οἱ καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν τριακοσίων διὰ τὸ κυλώνειον ἄγος, γ^{ον} ἐκ τῶν Ἐφετῶν οἱ ἐν τοῖς φονικοῖς δικαστηρίοις ἐπὶ φόνῳ καταδικασθέντες.

Τέλος κατεχωρίσθησαν (ἐν N. Jahrb: τοῦ 1875) δύο διατριβαὶ ἡ μὲν τοῦ Schömann, ἡ δὲ τοῦ Philippi. Ὁ Schömann ἐπιμένων εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ γνώμην πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καθηγητάς, οἵτινες δυσφημοῦσι τὸν Πολυδεύκην ὡς ἠλίθιόν τινα (schwachkopf) πλανηθέντα ἐκ τῆς παρανοήσεως ἀμαθοῦς ἀντιγραφέως, ἀπαντᾷ διὰ τῶν τοῦ Ἡσιόδου «οἷ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων». Πιθανὸν δὲ νομίζει ὅτι πρὸ τοῦ Δράκοντος βουλὴ ἐκ τριακοσίων εὐπατριδῶν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπετέλει τὸ συμβούλιον τῆς πολιτείας δικάζον καὶ τὰ φονικά, καὶ οἱ τριακόσιοι οὗτοι ἐδίκασαν τοὺς ἐναγεῖς φονεῖς τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κύλωνος, ἐκ τῶν τριακοσίων δὲ ἦσαν οἵ τε Ἀρεοπαγῖται καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Δράκοντος κατασταθέντες Ἐφέται· ἐκ Πρυτανείου δὲ δικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐννοοῦνται

ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Σόλωνος οἱ φονεῖς τῶν ἐναγῶν (μὴ συγκαταλεγομένων ἐν αὐτοῖς τῶν Ἀλκμεωνιδῶν) καταδικασθέντες ἐν Πρυτανείῳ ὑπὸ τῶν Πρυτάνεων τῶν ναυκράρων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν βασιλέων, πιθανῶς τῶν φυλοβασιλέων, ἢ τοῦ Ἄρχοντος βασιλέως. Ὁ δὲ Philippi ἀπαντῶν εἰς ἐπίκρισιν τοῦ R. Schöll ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δοξασιῶν τοῦ Lange περὶ τῆς συστάσεως τῶν Ἐφετῶν καὶ ὅτι ἐν τῷ περὶ ἀποκαταστάσεως νόμῳ ὡς βασιλεῖς ἐκ Πρυτανείου καταδικάσαντες ἐννοοῦνται οἱ ἐννέα Ἄρχοντες καὶ οὐχὶ οἱ Πρυτάνεις τῶν ναυκράρων, ἐξ Ἀρείου Πάγου δὲ οἱ ἐναγεῖς καταδικασθέντες ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῆς ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλῆς, τῶν Ἀρχόντων δηλαδὴ καὶ τῶν Ἐφετῶν, ἐνῷ ἐκ τῶν Ἐφετῶν ἐννοοῦνται οἱ ὑπὸ μόνων τῶν Ἐφετῶν καταδικασθέντες ἐν τοῖς φονικοῖς δικαστηρίοις.

Μετὰ τοσαύτας καὶ ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν ἐξενεχθείσας γνώμας τολμῶ νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρίσιν ὑμῶν ἑτέραν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος μᾶλλον συνᾴδουσαν, κατ' ἐμὴν γνώμην, πρὸς τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ τὰς παραδόσεις περὶ τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ δικαίου.

Πρῶτον μὲν δὲν διστάζω ἵνα παραδεχθῶ ὅτι ἡ σύστασις τῶν Ἐφετῶν ἐπὶ τῶν πέντε φονικῶν δικαστηρίων (συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ) χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος. Πρὸ τούτου ἡ ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ βουλὴ ἐδίκαζε τὰ φονικὰ ἐπὶ τῶν πέντε δικαστηρίων ἐνασκοῦσα μετὰ τῶν Ἀρχόντων καὶ πρότερον μετὰ τῶν Βασιλέων τήν τε διοικητικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν. Συμφωνοῦσα δὲ πρὸς τὰς παλαιὰς παραδόσεις ἡ πληροφορία τοῦ Πολυδεύκους ἐρανισαμένου τὸ Ὀνομαστικὸν ἐξ ἀρχαίων ἐκλεκτῶν πηγῶν μοὶ φαίνεται ἡ μᾶλλον ἀξιόπιστος. Ὁ Πλούταρχος πολυΐστωρ μᾶλλον ἢ ἀκριβὴς ἱστορικός, ἰατροφιλόσοφος οὐχὶ νομομαθής, Ἄρχων Ῥωμαῖος μᾶλλον ἢ πολίτης Ἕλλην, δὲν εἶνε ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγός, καθ' ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ἀναδιοργανωθεῖσαν βουλὴν τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἀπὸ τῆς πρὸ τοῦ Σόλωνος καὶ πρὸ τοῦ Δράκοντος ὑπαρχούσης. Οἱ *πλεῖστοι*, οἵτινες ἔλεγον ὅτι ὁ Σόλων συνέστησε τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλὴν δὲν ἦσαν ἴσως οἱ ἀκριβέστερον γινώσκοντες τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων θεσμῶν, ἴσως δὲ ὀρθῶς ἀπέδιδον εἰς τὸν Σόλωνα τὴν σύστασιν τῆς βουλῆς ἕνεκα τῆς ἐξουσίας ἣν ὁ Σόλων ἀπένειμεν εἰς τοὺς Ἀρεοπαγίτας καὶ τῶν προσώ-

πων, ἅτινα ὁ Σόλων ἐκάλεσεν εἰς συγκρότησιν τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς. Τὸ δὲ τεκμήριον, ὅπερ ὁ Πλούταρχος ἐπικαλεῖται, ὅτι ὁ Δράκων οὐδ' ἐποιεῖτο λόγον οὐδ' ὠνόμαζεν Ἀρεοπαγίτας ἀλλὰ πάντοτε Ἐφέτας, οὐδεμίαν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ ἐναντίου, διότι, ὡς ὁ ἴδιος βεβαιοῖ, ὁ Σόλων πάντας τοῦ Δράκοντος νόμους ἀνεῖλε, πλὴν τῶν φονικῶν, ἀλλ' ὅμως μόνον περὶ Ἐφετῶν εἶχεν ἀφορμὴν ἵνα διαλέγηται ὁ Δράκων. Ἡ δὲ μετὰ δισταγμοῦ προτεινομένη ἐξήγησις τῆς μνείας τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Σόλωνος μήπως ὁ νομοθέτης ἐνόει νὰ ἐξαιρέσῃ τῆς ἀποκαταστάσεως τοὺς καταδικασθέντας ὡς ὑπαιτίους πράξεων, ἐφ' αἷς κρίνουσι μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀρεοπαγῖται, οἱ Ἐφέται, οἱ Πρυτάνεις, ἀποδεικνύει τὴν περὶ τὸ ἀττικὸν δίκαιον ἀπειρίαν τοῦ Πλουτάρχου, τὸ μὲν διότι ὁ Σόλων ὁρίζων τὰ περὶ καταδικασθέντων ὑπὸ τὸ κράτος ἀρχαιοτέρων νόμων δὲν ἠδύνατο νἀναφέρῃ εἰς τοὺς μετὰ τὴν κρίσιν ψηφισθέντας, τὸ δὲ διότι ἐξ οὐδεμιᾶς μαρτυρίας βεβαιοῦται ὅτι μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος ἐδίκαζον Πρυτάνεις ἐπὶ θανατικῇ ποινῇ.

Ἀλλὰ τὸ κύριον θέμα τοῦ ἀναγνώσματος τούτου εἶναι ἡ ὀρθὴ σύνταξις τῆς φράσεως, ἐξ ἧς δύναται ὀρθῶς νὰ ἐξηγηθῇ ὁ νόμος. Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος τοῦ κειμένου οὐδεὶς εὔλογος δισταγμός. Ὁ Πλούταρχος ἀντέγραψε τὸν νόμον ἐκ τοῦ τρισκαιδεκάτου ἄξονος *αὐτοῖς ὀνόμασι*. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Wecklein οὐδεμίαν ἔχει ὑπόστασιν. Πάντες οἱ προειρημένοι ἑρμηνευταὶ οὐκ ὀρθῶς κατ' ἐμὴν γνώμην ἀποδίδουσι τὰ ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἐκ Πρυτανείου ὡς προσδιορισμοὺς τοῦ «καταδικασθέντες», καὶ ἧττον ὀρθῶς συνδέουσί τινες τὸ «ἐκ Πρυτανείου» μετὰ τοῦ «ὑπὸ τῶν βασιλέων» οἱ μὲν ἐξηγοῦντες «ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ, ἐν Πρυτανείῳ», οἱ δὲ «ὑπὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ὑπὸ τῶν Πρυτάνεων». Ἡ σύνταξις ἐξ Ἀρείου Πάγου ἀντὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀπαράδεκτος, διότι ἀπαντᾷ ἡ χρῆσις τῆς *ἐκ* μετὰ γενικῆς ἀντὶ τῆς *ὑπὸ* προθέσεως. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου χωρίου δὲν συμβιβάζεται, νομίζω, ἡ χρῆσις ἐν τῇ αὐτῇ φράσει ἀμφοτέρων τῶν προθέσεων, οἱ καταδικασθέντες *ἐκ* τοῦ Πρυτανείου *ὑπὸ* τῶν βασιλέων, μάλιστα κατὰ τοὺς ἑρμηνεύοντας «καταδικασθέντες ἐκ τῶν Πρυτάνεων ὑπὸ τῶν βασιλέων». Ὀρθότερον νομίζω νἀποδοθῇ τὸ ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἐκ Πρυτανείου εἰς τὸ ἔφυγον· τὸ δὲ ὑπὸ τῶν Βασιλέων καταδικασθέντες εἴς τε τοὺς ἐξ

Ἀρείου Πάγου, τοὺς ἐκ τῶν Ἐφετῶν, καὶ τοὺς ἐκ Πρυτανείου. Ὥστε κατ' ἐμὴν γνώμην ἡ σύνταξις τῆς φράσεως ἔχει οὕτω: «Πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου, ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν ἢ ἐκ Πρυτανείου ἔφυγον καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν Βασιλέων ἐπὶ φόνῳ, ἢ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι» κλπ. Γινομένης δὲ οὕτω τῆς συντάξεως, ἰδοὺ ποία ἡ ἐξήγησις τοῦ νόμου.

Γνωστὸν ὅτι θάνατος ἦτον ἡ ποινὴ ἑκουσίου φόνου, σφαγῆς, τυραννίδος, ὑπερορία δὲ μέχρις αἰδέσεως, ἢ τὸ πολύ, κατά τινας, ἐπὶ ἓν ἔτος (ἀπενιαυτισμὸς) ἡ ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ. Ὁ ἐπὶ σωματικῇ ποινῇ εἰσαγόμενος εἰς δίκην προσήγετο εἰς τὸ δικαστήριον φυλασσόμενος ὑπὸ τοξοτῶν, καὶ ἐὰν κατεδικάζετο ὡς ἔνοχος, εἰσήγετο εἰς τὴν εἱρκτὴν ἢ εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης παραδιδόμενος τοῖς Ἕνδεκα, πρὸς ἀπότισιν τῆς ποινῆς. Ἀλλ' ὁ κατηγορούμενος εἶχε τὸ δικαίωμα πρὸ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἀποφάσεως μετὰ τὴν πρώτην ἀγόρευσιν νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ δικαστηρίου ὑποβαλλόμενος ἑκουσίως εἰς ἐξορίαν, καθ' ὅσον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ στέρησις τῆς πατρίδος ἦτο πολιτικὸς θάνατος. Ὁ Δημοσθένης (κατὰ Ἀριστοκράτους 643, 69) λέγει: «Ἂν δόξῃ (ὁ διώκων) τὰ δίκαια ἐγκαλῶν, καὶ ἕλῃ τὸν δεδρακότα τοῦ φόνου... ἐπιδεῖν διδόντα δίκην ἔξεστιν ἣν ἔταξεν ὁ νόμος τὸν ἁλόντα· πέρα δὲ οὐδὲν τούτου· καὶ τῷ μὲν διώκοντι ὑπάρχει ταῦτα· τῷ δὲ φεύγοντι τὰ μὲν τῆς διωμοσίας ταὐτά· τὸν πρότερον δ' ἔξεστι λόγον εἰπόντα, μεταστῆναι, καὶ οὐθ' ὁ διώκων οὐθ' οἱ δικάζοντες οὔτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς κύριος κωλῦσαι». Ὁ δὲ Πολυδεύκης εἴτ' ἐκ ταύτης εἴτ' ἐξ ἄλλης πηγῆς γράφει: «(Η'. 17) Ἄρειος Πάγος... προοιμιάζεσθαι οὐκ ἐξῆν οὐδ' οἰκτίζεσθαι· μετὰ δὲ τὸν πρότερον λόγον ἐξῆν φυγεῖν». Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἔφευγεν, ὡς ὅτε συνελαμβάνετο κακουργῶν ἢ ὡμολόγει τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ (Πολυδ. Η'. 102) δὲν ὑπελείπετο ὑποκείμενον κρίσεως εἰς τοὺς δικαστάς· ὁ δὲ ἐπιτετραμμένος τὴν διεξαγωγὴν τῆς καταδιώξεως Ἄρχων ἐφήρμοζε τὸν νόμον. Οὕτως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑποτίθεται ὅτι δὲν ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, τῶν Ἐφετῶν ἢ τῶν Πρυτάνεων καταδικαστικὴ ἀπόφασις, διότι μετ' αὐτὴν δὲν ἐπετρέπετο ἡ φυγὴ τοῦ καταδικασθέντος, ὁ δὲ νόμος ἀφορᾷ εἰς κατηγορουμένους πρὸ τῆς ἀποφάσεως φυγόντας. Ἀλλὰ κατὰ τούτων ὁ προϊστάμενος τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου Ἄρχων ἐβεβαίου τὴν ἐκ τοῦ δικαστηρίου φυγὴν καὶ ἀπήγγελλε τὴν ἑκουσίαν αὐτῶν καταδίκην εἰς ἰσόβιον ἢ πρόσκαιρον ἀτιμίαν. Ἐπειδὴ

δὲ τὰς ἐπὶ φόνῳ, σφαγαῖς ἢ τυραννίδι κατηγορίας εἰσῆγεν ὁ Ἄρχων βασιλεὺς (Πολυδ. Η'. 90) ἐξηγεῖται τὸ «καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων» (τουτέστι τοῦ βασιλεύοντος ἄρχοντος) συνδυαζόμενον πρὸς τὸ «ὅσοι ἔφυγον ἐξ Ἀρείου Πάγου, ἐκ τῶν Ἐφετῶν ἢ ἐκ Πρυτανείου». Ἐν τῇ ἀκαδημαϊκῇ διατριβῇ τοῦ Schömann εὑρίσκω τὴν γραφὴν «ὅσοι ἐκ Πρυτανείου δικασθέντες (ἀντὶ καταδικασθέντες) ὑπὸ τῶν βασιλέων». Ἂν εἰς ἀρχαιοτέραν ἔκδοσιν εὑρίσκεται «δικασθέντες» νομίζω ταύτην ὀρθοτέραν τῆς γραφῆς «καταδικασθέντες»· διότι παρὰ τοῖς ἀττικοῖς τὸ δικάζειν ἐσήμαινε κυρίως τὸ εἰσάγειν τὴν δίκην ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἁρμόδιον ἄρχοντα. Οὕτως ἐν τῷ περὶ φόνου νόμῳ τοῦ Δράκοντος ἀναγινώσκεται «καὶ ἐὰν μὴ ἐκ προνοίας κτείνῃ τίς τινα φεύγειν, δικάζειν δὲ τοὺς βασιλέας αἰτιῶν φόνου ἢ βουλεύσεως..... τοὺς δὲ ἐφέτας διαγνῶναι». Ἐνταῦθα τὸ δικάζειν τοὺς βασιλέας σημαίνει εἰσάγειν τὴν δίκην, ἐνῷ ἡ διάγνωσις τουτέστιν ἡ κρίσις ἀνατίθεται τοῖς Ἐφέταις». Ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ «καταδικασθέντες» δὲν φέρει δυσχέρειαν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου καθάπερ εἴρηται. Ὑπολείπεται δὲ νὰ ἐξηγηθῇ τίνες οἱ φυγόντες ἐξ Ἀρείου Πάγου ἢ ἐκ τῶν Ἐφετῶν ἢ ἐκ Πρυτανείου;

Ἐν τῷ νόμῳ ἀπαριθμοῦνται τρία μὲν δικαστήρια, τρεῖς δὲ κατηγορίαι ἐπὶ φόνῳ, ἐπὶ σφαγαῖσιν, ἐπὶ τυραννίδι. Δὲν ὑπάρχει λόγος, ἵνα ὑποθέσωμεν, ὡς ἐφρόνει ὁ Philippi, καὶ κατόπιν ἀνεκάλεσεν, ὅτι ἑκάστη τῶν τριῶν αἰτιῶν ἀντιστοιχεῖ κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀπαριθμήσεως πρὸς ἓν ἕκαστον τῶν τριῶν δικαστηρίων, διότι παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις τοιοῦτον ἀκολουθίας σχῆμα δὲν ἐτηρεῖτο ἀπαραβάτως. Πρὸ τοῦ Σόλωνος ἐδίκαζον οἱ Ἐφέται ἐν τοῖς πέντε δικαστηρίοις ἐπὶ φόνῳ εἴτε ἀκουσίῳ εἴτε ἑκουσίῳ. Ἐν τῷ νόμῳ ἄρα ἐννοοῦνται ὡς φυγόντες εἴτε ἐξ Ἀρείου Πάγου εἴτε ἐξ ἄλλου φονικοῦ δικαστηρίου κατὰ πρῶτον οἱ εἰσαχθέντες εἰς δίκην ἐνώπιον τῶν Ἐφετῶν εἴτε ἐπὶ ἑκουσίῳ εἴτε ἐπὶ ἀκουσίῳ φόνῳ. Ἀπὸ τῶν μυθιστορικῶν χρόνων ἡ θρησκεία ἀναπληροῦσα τὴν ἔλλειψιν πολιτικῶν θεσμῶν καὶ ἀναλαβοῦσα τὴν προστασίαν τοῦ πρωτίστου δικαιώματος τοῦ ἀτόμου, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὴν βάσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀνεκήρυξεν ἐχθρὸν τῶν θεῶν τὸν ἀνδροφόνον, μύσος τῆς γῆς καὶ τῆς κοινωνίας τὸ χυθὲν αἷμα, καὶ ἀπηγόρευσε πᾶσαν μετὰ τοῦ φονέως συγκοινωνίαν, καὶ αὐτὴν τοῦ ἀέρος ἀπὸ κοινοῦ ἀναπνοήν. Ἐξ ἀνάγκης ὁ

περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀτίμων νόμος ἐξῄρεσεν ἀπὸ τοῦ εὐεργετήματος τοὺς φυγόντας ἐπὶ φόνῳ. Ἀλλ' ὁ νόμος διακρίνει ἀπὸ τῶν Ἐφετῶν, ἤτοι τῶν πέντε φονικῶν δικαστηρίων, ἐν οἷς συμπεριελαμβάνετο ὁ Ἄρειος Πάγος τοὺς ἐξ Ἀρείου Πάγου φυγόντας. Ὑποτίθησιν ἄρα ὁ νομοθέτης φυγόντας ἐξ Ἀρείου Πάγου ἐπὶ αἰτίᾳ ἑτέρᾳ ἢ φόνῳ, τουτέστι ἐπὶ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι. Καὶ πάλιν ὁ νόμος διακρίνει ἀπὸ τῶν φονικῶν δικαστηρίων τὸ ἐν Πρυτανείῳ ἢ ἐπὶ Πρυτανείῳ. Ἐν τούτῳ ἐδικάζοντο τὰ ἄψυχα ὄργανα τοῦ φόνου, ἀγνοουμένου τοῦ φονέως. Ἄρα ἐν τῷ νόμῳ δὲν πρόκειται περὶ προσώπων εἰσαχθέντων ἐν τῷ ἐπὶ Πρυτανείου φονικῷ δικαστηρίῳ ἐπὶ φόνῳ. Ἕτεροι δικασταί, καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν ἔκριναν ἐν Πρυτανείῳ· καὶ ἡ ἐπὶ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἐφέται δὲν εἶχον ἐκ τοῦ νόμου δικαιοδοσίαν ἐπὶ κατηγορίας τυραννίδος, καὶ διὰ νόμου εἰδικοῦ ἀφῃρέθη τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν ἡ κατηγορία ἐπὶ σφαγαῖς. Τίνες οἱ ἐξ Ἀρείου Πάγου, καὶ οἱ ἐν Πρυτανείῳ ἐπὶ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι καταδικασθέντες; Ἀναμφιλέκτως ὑπαίτιοι τυραννίδος ἦσαν οἱ ἐπιζῶντες ἐκ τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κύλωνος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἂν ἐπέζων κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου. Διότι οὐδεμία πλὴν ταύτης μνημονεύεται ἀπόπειρα τυραννίδος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Βεβαιοῦται δὲ ὅτι τῶν συνωμοτῶν οἱ φονεῖς ἐπείσθησαν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν τριακοσίων εὐπατριδῶν, καὶ ὅτι μετέστησαν τῆς Ἀττικῆς (Θουκ. α'. 126. Πλουτ. Σολ. XII). Ἐν τῷ νόμῳ λοιπὸν ἐννοοῦνται ὡς ἐπὶ τυραννίδι καταδικασθέντες οἱ ἐπιζῶντες ἐκ τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κύλωνος, ἐπὶ σφαγαῖσι δὲ οἱ ἐναγεῖς φονεῖς αὐτῶν. Ὑπολείπεται δὲ τὸ ζήτημα - ἆρα οἱ ἐναγεῖς οὗτοι ἐδικάσθησαν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ οἱ συνωμόται ἐν Πρυτανείῳ; ἢ ἀντιστρόφως; Τὸ ζήτημα καθίσταται δύσλυτον, καθόσον δὲν ὑπῆρχεν ἐκ θρησκευτικῶν παραδόσεων ὡρισμένον κατάστημα πρὸς ἐκδίκασιν τῆς ἐπὶ τυραννίδι κατηγορίας, ὡς τῆς ἐπὶ φόνῳ· τὸ δὲ δικαστήριον τῶν 300 ἦτον ἔκτακτον. Συζητοῦντες δ' ἐπ' αὐτοῦ οἱ νεώτεροι οἱ μέν τινες γνωματεύουσιν ὅτι ἐδικάσθησαν οἱ συνωμόται ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὡς ἕδρας τῆς ἐξηκονταμελοῦς βουλῆς, ἤτοι τῶν Ἐφετῶν καὶ τῶν Ἀρχόντων ἐν ὁλομελείᾳ. Ἀλλ' ἐξ οὐδεμιᾶς ἀρχαίας μαρτυρίας βεβαιοῦται ἡ ὕπαρξις τοιούτου σωματείου, ἡ δὲ περὶ αὐτοῦ ὑπόθεσις προῆλθεν ἐκ τῆς ἀμηχανίας τῆς ἐξηγήσεως τοῦ νόμου «ὅσοι ἐξ Ἀρείου

Πάγου, ἢ ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν». Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐδίκαζον τὰ φονικὰ οἱ Ἐφέται, τίνας ἄλλους δικάζοντας ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐννοεῖ ὁ νόμος; Ὡς ἀπὸ μηχανῆς εὑρέθη πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ἡ ὁλομέλεια τῆς ἐκ τῶν Ἐφετῶν καὶ τῶν Ἀρχόντων βουλῆς, συνεδριάζουσα ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου πρὸς ἐκδίκασιν πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἐνῷ οἱ Ἐφέται μόνοι συνήδρευον πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ ἑκουσίου φόνου. Ἀντιθέτως ἄλλοι διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ Πρυτανεῖον ἦτον ἡ ἕδρα τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς πόλεως γνωματεύουσιν ὅτι ἐν Πρυτανείῳ ἐδικάσθησαν οἱ συνωμόται. Ὁ Wecklein ἀποφηνάμενος ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώμης ἠσπάσθη μετέπειτα τὴν δευτέραν· ταύτην δὲ ἠκολούθησε καὶ ὁ Philippi ἀντικρούων τὸν Lange· παρομοίως δὲ οἱ πλείονες συντάσσοντες τὸ «ὅσοι ἐκ Πρυτανείου» μετὰ τοῦ «καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων».

Ἐκ τῶν παραδεξαμένων τὴν τελευταίαν λύσιν, οἱ μὲν συσχετίζοντες αὐτὴν μετὰ τοῦ ζητήματος, τίνες οἱ δικάσαντες τοὺς συνωμότας; προτείνουσι τοὺς φυλοβασιλεῖς, οἱ δὲ τοὺς ἐννέα Ἄρχοντας, καὶ ἄλλοι τοὺς Πρυτάνεις τῶν ναυκράρων.

Ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐδικάσθησαν ὑπὸ τῶν τριακοσίων οἱ ἐναγεῖς ὀπαδοὶ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἐπικαλοῦνται τὴν μαρτυρίαν ἀρχαίου σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἱππ. στ. 443)· ἀλλ' ὁ σχολιαστὴς τοῦτο μόνον λέγει ὅτι «τοὺς ἀλιτηρίους ἐξέβαλον τῆς πόλεως». Τὴν γνώμην ταύτην πιθανωτέραν νομίζω δι' ἕτερον λόγον, ὅτι οἱ ἐπὶ ἑκουσίῳ φόνῳ διωκόμενοι ἐδικάζοντο ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ ἐν Φρεαττοῖ, ὅπως μὴ ἀναπνέωσιν οἱ λοιποὶ κατὰ τὴν δίκην παριστάμενοι τὸν μεμιασμένον ἀέρα τοῦ φονέως. Φυσικὸν ἦτο ἵνα καὶ οἱ φονεῖς τῶν ἱκετῶν δικασθῶσιν ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὅτι δὲ οἱ συνωμόται ἐδικάσθησαν ἐν Πρυτανείῳ ὑπὸ τῶν Πρυτάνεων τῶν ναυκράρων μοὶ φαίνεται ἐπίσης πιθανώτερον ἀσχέτως πρὸς τὴν γραμματικὴν σύνταξιν τοῦ νόμου. Πρὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχε βεβαίως πλὴν τῶν Ἐφετῶν καὶ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων ἕτερον σῶμα ἐκ τῶν εὐπατριδῶν ἐπισκοποῦν τὴν διοίκησιν τῶν Ἀρχόντων καὶ δικάζον τὰς εἰς τὴν πολιτείαν ἀναγομένας πράξεις, πλὴν τῶν φονικῶν. Οἱ Ἄρχοντες διεδέχθησαν καὶ ἐνήσχουν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' οὐδέποτε οἱ Βασιλεῖς εἶχον ἀποκλειστικῶς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν καὶ τὴν ἐκδίκασιν τῶν κο-

λασίμων πράξεων πολὺ δ' ἧσσον οἱ Ἄρχοντες μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν τελεσθεῖσαν κατάργησιν τῆς βασιλείας. Καὶ οἱ μὲν Ἄρχοντες δὲν ἠδύναντο νὰ διέπωσι τὴν πολιτείαν ἄνευ τῆς ἐξελέγξεως τῶν λοιπῶν εὐπατριδῶν, οἱ δὲ Ἐφέται δὲν ἀναφέρονται ὡς ἐπιτετραμμένοι ἄλλην ἐξουσίαν πλὴν τῆς ἐκδικάσεως τῶν φονικῶν. Ἄλλοι ἄρα εὐπατρίδαι πλὴν τῶν Ἀρχόντων καὶ τῶν Ἐφετῶν ἐνήσκουν τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ἐγκλημάτων κατὰ τῆς πολιτείας. Τίνες οὗτοι; Μόνοι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἀρχοντίας τοῦ Σόλωνος μνημονεύονται οἱ Πρυτάνεις τῶν ναυκράρων. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου (Ε, 71) «τούτους (τοὺς συνωμότας) ἀνιστᾶσι μὲν οἱ πρυτάνεις τῶν ναυκράρων, οἵ περ ἔνεμον τότε τὰς Ἀθήνας» δὲν ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου γράφοντος (Α'. 126) «... οἱ Ἀθηναῖοι τρυχόμενοι τῇ προσεδρείᾳ, ἀπῆλθον οἱ πολλοί, ἐπιτρέψαντες τοῖς ἐννέα ἄρχουσι τὴν φυλακήν, καὶ τὸ πᾶν αὐτοκράτορσι διαθεῖναι ᾗ ἂν ἄριστα διαγιγνώσκωσιν· τότε δὲ τὰ πολλὰ τῶν πολιτικῶν οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἔπρασσον». Ἡ διαφορὰ τῶν δύο εἰδήσεων τοῦτο κατ' ἐμὴν γνώμην ἐξηγεῖ: ὅτι οἱ ἄρχοντες ἐνήσκουν τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν Πρυτάνεων τῶν ναυκράρων ἐκπροσωπούντων τὴν τάξιν τῶν εὐπατριδῶν· καὶ οἱ μὲν πολλοὶ τρυχόμενοι τῇ προσεδρείᾳ ἐπέτρεψαν τοῖς ἄρχουσι πιστεύοντες ἰδίως τῷ ἀρχηγῷ τῶν δημοκρατικῶν Μεγακλεῖ νὰ διαθέσωσι τὰ περὶ τῆς παραδόσεως τῶν συνωμοτῶν· ἀλλ' οἱ Πρυτάνεις τῶν ναυκράρων ζηλοῦντες τὴν ἰσχὺν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ παρεμβάντες ὑπὲρ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Κύλωνος ἀνέστησαν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος τοὺς συνωμότας ὑπεγγύους πλὴν θανάτου, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Μεγακλέους ἐπιτετραμμένοι τὴν φυλακὴν ἀπαγαγόντες ἴσως ἐκ πείσματος πολιτικοῦ ἀπέκτειναν. Τούτου ἕνεκα, λέγει ὁ Ἡρόδοτος: «φονεῦσαι δὲ αὐτοὺς αἰτίη ἔχει Ἀλκμεωνίδας» (αὐτόθι)· οὐδεὶς ὅμως τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει ὅτι ὁ Μεγακλῆς καὶ οἱ συνάρχοντες ἀνέστησαν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος ἢ ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τοὺς ἱκέτας καὶ διέταξαν ἢ προεκάλεσαν τὴν σφαγήν, ἐξαιρουμένου μόνου τοῦ Πλουτάρχου, καὶ ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνουσιν ὁ Grote καὶ ὁ Curtius, καὶ τούτους παραφράζουσιν οἱ ἡμέτεροι καθηγηταὶ τῆς ἱστορίας. Ὁ Κούρτιος φρονεῖ ὅτι ὁ Μεγακλῆς ἐξηπάτησε τοὺς ἱκέτας, καὶ διέταξε τὴν σφαγὴν αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, τῆς ὁποίας τὰ προνόμια ἠπειλοῦντο ἐκ τῆς

τυραννίδος τοῦ Κύλωνος. Ἀλλ' εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἀλκμεωνίδαι εἶχον τὴν ἀρχηγίαν τῶν παραλίων μᾶλλον δημοκρατικῶν, ἐνῷ ὁ Κύλων καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν τῶν Πρυτάνεων τάξιν, τὴν τῶν ὀλιγαρχικῶν πεδιέων. Προσθέτουσιν οἱ προειρημένοι ἱστορικοὶ καὶ καθηγηταὶ γερμανοί, ὡς καὶ οἱ ἡμέτεροι καθηγηταὶ τῆς ἱστορίας, ὅτι οἱ Ἀλκμεωνῖδαι ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν ὑπὸ τῶν τριακοσίων. Ὁ Πλούταρχος γράφει τοῦτο μόνον· «ὁ Σόλων ἔπεισε τοὺς ἐναγεῖς λεγομένους δίκην ὑποσχεῖν... Μύρωνος δὲ τοῦ Φλυέως κατηγοροῦντος ἑάλωσαν οἱ ἄνδρες καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες». Ἂν ἦσαν ἐκ τῶν καταδικασθέντων καὶ οἱ Ἀλκμεωνίδαι ἤθελε γράψει ῥητῶς ὁ Πλούταρχος, οὐδὲ ἤθελον ἀποσιωπήσει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης. Ἡ φράσις τοῦ Ἡροδότου «φονεῦσαι δὲ αὐτοὺς αἰτίη εἶχε Ἀλκμεωνίδας» σημαίνει ἁπλῶς ὅτι ἡ κοινὴ φήμη κατηγόρει αὐτοὺς ὡς παραιτίους τοῦ φόνου. Οὕτως ὁ ἱστορικὸς (αὐτόθι) λέγει: «τὸν δὲ Κλεομένεα εἶχε αἰτίη φοιτᾶν παρὰ τοῦ Ἰσαγόρεω τὴν γυναῖκα». Ὁ δὲ Θουκυδίδης λέγει: «ἀναστήσαντες δὲ αὐτοὺς οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτετραμμένοι τὴν φυλακήν, ... ἐφ' ᾧ μηδὲν κακὸν ποιήσουσιν, ἀπαγαγόντες ἀπέκτειναν, ... καὶ ἀπὸ τούτου ἐναγεῖς καὶ ἀλιτήριοι τῆς θεοῦ ἐκεῖνοί τε ἐκαλοῦντο καὶ τὸ γένος τὸ ἀπ' ἐκείνων· ἤλασαν μὲν οὖν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐναγεῖς τούτους». «Τούτους» ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτετραμμένους τὴν φυλακήν, οὐχὶ εἰς τοὺς Ἀλκμεωνίδας, περὶ ὧν οὐδένα λόγον ποιεῖται ὁ ἱστορικὸς ἐνταῦθα.

Ὁ Κούρτιος ἐπὶ τούτοις φρονεῖ ὅτι κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀτίμων νόμου τοῦ Σόλωνος ἐπετράπη τοῖς Ἀλκμεωνίδαις νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας· ὁ δὲ κ. Σπ. Λάμπρος ὡς ὁ Ἀρχιμήδης ἐπιφωνεῖ «ποία τρανοτέρα ἀπόδειξις τῆς συμφιλιώσεως τῶν κομμάτων!» ὁ δὲ κ. Κ. Παππαρρηγόπουλος μεταπλάσσει ὅτι ὁ νόμος τοῦ Σόλωνος ἐξεδόθη ὅπως ἐπιτραπῇ τοῖς Ἀλκμεωνίδαις ἡ ἐπάνοδος εἰς Ἀθήνας. Τοὐναντίον ὅμως ἂν τότε οἱ Ἀλκμεωνίδαι ἦσαν ἐξόριστοι, ὁ νόμος ἐξῄρει αὐτοὺς τῆς ἀποκαταστάσεως· οὕτω δὲ καταπίπτει καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς συμφιλιώσεως τῶν κομμάτων. Ἡ δὲ ἀνάδειξις τοῦ Ἀλκμέωνος ὡς στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Κρισσαίου πολέμου ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Ἀλκμεωνίδαι οὔτε ἐδικάσθησαν οὔτε ἔφυγον ἕνεκα τῆς σφαγῆς τῶν ἱκετῶν. Καθάπερ δὲ συνομολογοῦ-

σιν οἱ ἱστοριογράφοι πάντες ὁ κρισσαῖος πόλεμος ἤρξατο δύο ἢ τρία ἔτη πρὸ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Σόλωνος. Ὁ Πλούταρχος λέγει (XI) «Ἤδη μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἔνδοξος ἦν ὁ Σόλων· ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διεβοήθη μᾶλλον ἐν τοῖς Ἕλλησιν εἰπὼν περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς... Οὐ μέντοι στρατηγὸς ἐπὶ τοῦτον ἀπεδείχθη τὸν πόλεμον... οὔτε γὰρ Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ τοῦτ' εἴρηκεν, ἔν τε τοῖς Δελφῶν ὑπομνήμασιν Ἀλκμέων, οὐ Σόλων Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀναγέγραπται». Ἐν δὲ τοῖς δειπνοσοφισταῖς ἀναγράφεται (III. 10-560) «Καὶ ὁ Κρισσαϊκὸς δὲ πόλεμος ὀνομαζόμενος, ὥς φησι Καλλισθένης ἐν τῷ περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου... δεκαετὴς ἦν κτλ.» ἀναμφιλέκτως ἡ ἀρχοντία τοῦ Σόλωνος συμπίπτει μετὰ τοῦ 594 ἔτους π. Χ. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἓν μόνον ἔτος πρὸ ταύτης ὑποθέσωμεν ἀρξάμενον τὸν κρισσαϊκὸν πόλεμον, οὗτος συμπίπτει ἐν τοῖς ἔτεσι 595 μέχρι 586· καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν μνημονεύεται στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἕτερος ἢ ὁ Ἀλκμέων. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἱστορούμενα ἡ δίκη τῶν ἐναγῶν ἐγένετο ἓν περίπου ἔτος πρὸ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Σόλωνος, καὶ ὁ περὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀτίμων νόμος ἐξεδόθη ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς διαρκείας τοῦ κρισσαϊκοῦ πολέμου· ἐξελέγχεται ἄρα ἐκ τούτων ἀσυμβίβαστος ἡ ὑποτιθεμένη ἀτιμία ἢ ἐξορία τῶν Ἀλκμεωνιδῶν μετὰ τῆς ἀναμφισβητήτου στρατηγίας τοῦ Ἀλκμέωνος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Ὁ Schömann κατὰ πρῶτον παρεδέχετο ὅτι οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὑπεβλήθησαν εἰς δίκην μετὰ τῶν φονέων τῶν ἱκετῶν. Ἀλλ' ἀπέδειξε τὴν γνώμην ταύτην ἀσύστατον ὁ Droysen (de Demophantis etc populiscitis σελ. 18) παραβάλλων τὰς χρονολογίας τοῦ περὶ ἀποκαταστάσεως νόμου καὶ τοῦ κρισσαϊκοῦ πολέμου· καὶ ὁ Schömann συνωμολόγησε τούτῳ ἐν τῇ τελευταίᾳ διατριβῇ τοῦ 1875. Ὁ Philippi (ἐν τῷ Der Areopag und di Epheten σελ. 232 σημ. 57) πειρᾶται δι' ὑποθετικῶν χρονολογιῶν νἀναβιβάσῃ τὸν κρισσαϊκὸν πόλεμον εἰς τὸ ἔτος 599, καὶ νὰ ὑποδείξῃ ὡς πιθανὸν ὅτι πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη ὁ Ἀλκμέων. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἔναρξις τοῦ πολέμου δύναται νἀναβιβασθῇ εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ 595 ἔτους, ἣν καὶ οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ παραδέχονται (1), οὔτε βασίζεται εἰς μαρ-

(1) Ὁ Heeren, ὁ Boeck καὶ ὁ Ramshorn ὁρίζουσι χρόνον τῆς ἀποπείρας τοῦ Κύλωνος τὸ 598 π. Χ Ὁ Weber ἀκολουθῶν τὸν Κορσίνην καὶ ὁ Kitle ἀναβιβάζου-

τυρίαν τινὰ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Ἀλκμέωνος ἀπὸ τῆς στρατηγίας διαρκοῦντος τοῦ πολέμου. Ἐνῷ δὲ οἱ ἱστορικοὶ θέτουσιν εἰς τὸ ἔτος 598 τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος, ὁ Philippi θέτει εἰς ἓν ἔτος ἀρχαιοτέραν τὴν δίκην τῶν φονέων τῶν συνωμοτῶν.

Ἀνακεφαλαιῶν συμπεραίνω. Ἓξ περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κύλωνος καὶ τὴν σφαγήν τινων ἐκ τῶν συνωμοτῶν πρὸς κατάπαυσιν τῶν στάσεων, προκαλουμένων ἐκ τῶν ἀντεγκλήσεων τῶν ὀπαδῶν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ τῶν τοῦ Κύλωνος, διὰ τῶν παρακλήσεων τοῦ Σόλωνος ὑπεβλήθησαν εἰς δίκην οἱ μὲν ἐπιζῶντες ἐκ τῶν συστασιαστῶν τοῦ Κύλωνος ἐν τῷ Πρυτανείῳ ἐνώπιον τῶν Πρυτάνεων τῶν Ναυκράρων ἐπὶ τυραννίδι, οἱ δ' ἐναγεῖς, μὴ συμπεριληφθέντων τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνώπιον τῶν τριακοσίων ἐπὶ σφαγαῖσιν. Οἱ κατηγορούμενοι μὴ δυνάμενοι νάρνηθῶσι τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ δικαιολογοῦντες τὴν πρόθεσιν αὐτῶν μετὰ τὴν πρώτην ἀπολογίαν ἔφυγον ἐκ τοῦ δικαστηρίου καταδικασθέντες ἤτοι ἀνακηρυχθέντες ἄτιμοι ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου ἀμφοτέρων τῶν δικαστηρίων ἄρχοντος βασιλέως. Πλὴν τούτων ὅμως ὁ νόμος τοῦ Σόλωνος ἐξαιρεῖ τῆς ἀποκαταστάσεως τοὺς ἐπὶ φόνῳ καταδικασθέντας καὶ φυγόντας εἴτε πρὸ τοῦ Δράκοντος εἴτε μετ' αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐκ τῶν Ἐφετείων. Τούτων τῶν ἐπὶ φόνῳ δικῶν προΐστατο ὁ κατὰ τὸ ἔτος τῆς δίκης Βασιλεύς, ἤγουν ὁ κατ' ἐνιαυτὸν ἄρχων βασιλεύς, οὗ ἕνεκα ὁ νομοθέτης γράφει πληθυντικῶς «ὑπὸ τῶν βασιλέων καταδικασθέντες».

Τὸ συμπέρασμα εἶνε ἐναντίον τῆς γνώμης τῶν σοφῶν καθηγητῶν τῆς Γερμανίας καὶ τῶν σοφῶν ἱστορικῶν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου. «Ταῦτα οὖν καὶ ὑμεῖς ἐπισκοπεῖτε».

Ι. Α. ΤΥΠΑΛΔΟΣ.

σιν αὐτὴν εἰς τὸ ἔτος 612, ἤτοι δέκα ἔτη μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Δράκοντος, καὶ δεκαοκτὼ πρὸ τῆς ἀρχοντίας τοῦ Σόλωνος. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ πρώτη γνώμη. Ἀλλ' ἐκ τῆς χρονολογίας ταύτης δὲν ἐξαρτᾶται ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐνάρξεως τοῦ κρισσαϊκοῦ πολέμου, ὅστις ὑποτίθεται εἰς τὸ ἔτος 595 καὶ παρὰ τῶν ἀναβιβαζόντων τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος εἰς τὸ ἔτος 612 (Ὅρα Weber Geschichte etc).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1889.

---

10. **Μεμακρυσμένος,** οὐχὶ **μεμακρυμένος.**

Πλημμελῶς ἔχει ὁ ἄνευ τοῦ Σ προενηνεγμένος τύπος μεμακρυμένος, οὗ ποιεῖται χρῆσιν Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Τόμ. Β', σελ. 81 «μεμακρυμένοι τοῦ κέντρου τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐμπορίου» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 419 «ἔστω καὶ πάντη μεμακρυμένου καὶ παραδόξου».

Ὀρθῶς εἶνε γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Σκαρλάτου ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 1410 «Τηλότερος—πλέον μεμακρυΣμένος, μακρυνότερος» καὶ «Τηλουρός—μακρυνός, μεμακρυΣμένος» καὶ «Τηλωπός—(ἐν γέν.) μεμακρυΣμένος». Σημειωτέον δ' ὅτι ἐνταῦθα μὲν γράφει ὁ Σκαρλᾶτος μακρΥνός διὰ τοῦ Υ, ἐν δὲ τῷ Λεξικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου σελ. 209 ἐκδ. β' μακρΙνός διὰ τοῦ Ι. Περὶ τούτου θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Τὴν ὀρθὴν ἐκφορὰν εὕρομεν καὶ ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ τοῦ Ἀσωπίου σελ. 114, § 61 ἐκδ. β' «δεικνύει ἀπωτέρω καὶ μεμακρυΣμένον τι» καὶ σελ. 383, § 112 «ἐξηγοῦσα τὸ μεμακρυΣμένον καὶ ἀνέλπιστον» καὶ ἐν τῷ Ζ' Τόμῳ τῶν Ἀπάντων τοῦ Ῥαγκαβῆ, σελ. 48 «καὶ ἦδ' εἰσὶν οὐχὶ μεμακρυΣμένοι» καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις ὑπὸ νέων Ἑλλήνων γεγραμμένοις. Ἀπαντᾷ

δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ τοῦ Φαρμακίδου σελ. 189 «ἈΠΟμεμακρυσμένος ὅλως τοῦ κόσμου καὶ τῆς πονηρίας» καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ συντεθέντι Συνοπτικῷ Παραλληλισμῷ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γραικικῆς Γλώσσης σελ. ε´ «μὲ ὅλον ὅτι πλέον ἈΠΟμεμακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν».

Ὡς λέγεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *μεμολυσμένος* καὶ *λελαμπρυσμένος* καὶ *δεδασυσμένος* καὶ *ἀνευρυσμένος* καὶ *μεμεγεθυσμένος* καὶ *μεμηκυσμένος* καὶ ἄλλα τοιαῦτα, οὕτω καὶ *μεμακρυσμένος*. Ἔχομεν δ' αὐτοῦ μαρτύρια τὸ τοῦ Ψευδαριστοτέλους περὶ Φυτ. Β´, 13 (Τόμ. Δ´, σελ. 33, 16 Διδ.) «*μεμακρυσμένας* ἀφ' ὕδατος γλυκεροῦ» καὶ τὸ Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου Τόμ. Β´, σελ. 100, 25 «οἱ *μεμακρυσμένοι* μὲν τῶν σῶν ζωογόνων ἀκτίνων, κτέ.». Εὑρέθη δὲ καὶ ἐπίρρημα *μεμακρυσμένως* ἐν τῇ Ῥητορικῇ Συνόψει Ἰωσὴφ τοῦ Ῥακενδύτου (Ῥητ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ´, σελ. 564, 6) «εἰ δ' ἐκεῖνος *μεμακρυσμένως* ἀπήγγειλε, σύστειλον σύ».

Ὁ Κοραῆς ἀρεσκόμενος τῷ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ τύπῳ ποιεῖται χρῆσιν τοῦ *μακρυσμένος* ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λυκούργου σελ. μς´ «ἐπλησίασε τὰ *μακρυσμένα*» καὶ ἐν τῷ Ἱερατικῷ Συνεκδήμῳ σελ. 291 «*μακρυσμένους* ἀπὸ πᾶσαν ἀδικίαν» καὶ ἐν τοῖς Ἀτάκτοις Τόμ. Α´, σελ. κγ´ «ἂν πολὺ *μακρυσμένοι* ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν» καὶ σελ. 199 «σημασίαν πολλὰ *μακρυσμένην*» καὶ Τόμ. Β´, σελ. 249 καὶ 322 καὶ Τόμ. Γ´, σελ. 91 καὶ Τόμ. Δ´, σελ. 326. Πρβ. καὶ Τόμ. Α´, σελ. λγ´ «ὡς *ἈΠΟμακρυσμένους* ἀπὸ τὴν ἀρετήν».

Ἐκφέρει δὲ καὶ ἄνευ τοῦ Σ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μετοχὴν ὁ Κοραῆς ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Βεκκαρίου γράφων σελ. 98 «ἐξεναντίας αἱ πλέον *μακρυμέναι* καὶ πολυπλοκώτεραι συζυγίαι κτέ.» καὶ σελ. 133 «τὰ *μακρυμένα* ἐπακολουθήματα τῶν πραγμάτων» καὶ σελ. 148 «ἀπὸ τοὺς πλέον *μακρυμένους* καὶ ὀλιγώτερον δραστικοὺς λογισμούς» καὶ σελ. 155 «μεταχειρίζεται τὰς *μακρυμένας* (ἀφορμάς)» καὶ σελ. 169 «παραστήσαντες εἰς τὸν χυδαῖον λαὸν πράγματα *μακρυμένα* ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις του» καὶ σελ. 173 «ἕωσοῦ νὰ φθάσῃ πολλὰ *μακρυμένος* ἔτι τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας καιρός

Οὐ μόνον δὲ *μακρυσμένος* καὶ *μακρυμένος* εἶπεν ὁ Κοραῆς ἀπὸ

πρὸς τὸν ἀναδιπλασιασμὸν διακείμενος ἀλλὰ καὶ *πλατυσμένος* καὶ *λεπτυσμένος* καὶ *μολυσμένος* καὶ *μιασμένος*, οἷον

Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 298 «ὁ *πλατυσμένος* ἄρτος ὠνομάσθη Πίττα» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 419 «εἰς ὅλα τὰ *πλατυσμένα* φυσικῶς ἢ τεχνικῶς» καὶ σελ. 433 «ὁ φυσικῶς ἢ τεχνικῶς *πλατυσμένος* λίθος».

Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 514 «ῥαίνω μὲ *λεπτυσμένην* ὕλην τινά». Πρβ. καὶ σελ. 244 «τὸ *ΚΑΤΑλεπτυσμένον* διὰ τρίψεως ἢ κοπανίσεως σῶμα».

Ξενοκρ. καὶ Γαλην. σελ. η' «μὲ τὰς φαντασιώδεις—δόξας *μολυσμένοι* καὶ οἱ δύο». Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 112 «*μολυσμένοι* ἀπὸ τυραννικὰ ἤθη» καὶ σελ. 210 «τοὺς *μολυσμένους* ἀπὸ σκορδούλαν». Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 230 «ὡς ἀκάθαρτον καὶ *μολυσμένην*» καὶ Τόμ. Β', σελ. πα' «τῶν *μολυσμένων* τούτων ἀπὸ τὴν νόσον τῆς ἀδικίας» καὶ σελ. 85 καὶ 227 καὶ Τόμ. Γ', σελ. 350 καὶ Τόμ. Δ', σελ. 275.

Ἀτ. Τόμ. Γ', σελ. 285 «ἔχουν *μιασμένον* τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν».

Ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ προηνέχθη ὑπὸ τοῦ Κοραῆ καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ἐκ τοῦ *μωραίνομαι* ἐσχηματισμένου παρακειμένου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἐπικτήτου Ἐγχειριδίου κτλ. σελ. ιδ' «ὡς δύο γερόντων *μωραμένων* ἀπὸ τὴν ἡλικίαν φλυαρίας» καὶ ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς Τόμ. Γ', σελ. 671 «ὡς *μωραμένου* γέροντος φλυαρίας». Πρβ. καὶ Τόμ. Α', σελ. 544 «τὸ *ξεμωραμένον* γερόντιον» καὶ Τόμ. Β', σελ. 170 «κλαῖέ με πλέον ὡς *ξεμωραμένον*» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 526, 1 «τοῦ *ξεμωραμένου* γέροντος» καὶ σελ. 749, 1 «οἱ *ξεμωραμένοι* γέροντες». Ἐν τῷ ὑπὸ Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου φιλοπονηθέντι Λεξικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου σελ. 241 κεῖται «*Ἀξαναμωραμένος*, η, ον. Παλίμπαις-αιδος, λῆρος, χρονόληρος» καὶ «*Ἀξαναμώραμα* (ὁ Κοραῆς Ἐπιστολ. 'τὸ λέγει *Ξεμώραμα*)». Ἴδε Ἐπιστολ. Κορ. Τόμ. Γ', σελ. 539 «ἴσως τοὺς κρίνης *ξεμωράματα*».

Ἔγραψε δ' ὁ Κοραῆς καὶ *ξηραμένος* ἀντὶ τοῦ *ἐξηραΜΜένος* καὶ *καταξηραμένος* ἀντὶ τοῦ *κατεξηραΜΜένος* καὶ *σκληρυμένος* ἀντὶ τοῦ *σκληρυΜΜένος* καὶ *καταμαραμένος* ἀντὶ τοῦ *καταμεμαραΜΜένος* (ἢ *καταμεμαραΣΜένος*) καὶ *ξαμένος* ἀντὶ τοῦ *ἐξαΜΜένος* (ἢ *ἐξαΣΜένος*), οἷον

Ἀτ. Τόμ. Ε', σελ. 280 «κρέας ἀλατισμένον καὶ *ξηραμένον* εἰς

τὸν ἥλιον». Ἐπιστολ. Τόμ. Α', σελ. 78 «μίαν παχυτάτην—καὶ τὴν ἑτέραν ἰσχνὴν καὶ *καταξηραμένην*». Ἐν Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 214 κεῖται «ἤγουν *ξηραΜΜένα* ἀπὸ τὸ πῦρ».

Ἀτ. Τόμ. Γ', σελ. 305 «μεταφορικῶς δέ, *Σκληρυμένην* τόσον, ὥστε κτλ.».

Ἀριστοτ. Πολιτ. σελ. ρμϐ' «ἡ ἀπὸ τοὺς τυράννους *καταμαραμένη* σου ἐλευθερία» (Ἴδε καὶ Ἀθηνᾶς Τόμ. Α', σελ. 396).

Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 607 «μαλλίον *ξαμένον* διὰ νὰ νεσθῇ».

11. Παρέκβασις περὶ τῆς παρὰ τοῖς νέοις Ἕλλησιν ἐκφορᾶς τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου.

Συχνοτάτη ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ ὑπάρχει ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου· ἐκφέρεται δ' ἀείποτ' ἐν αὐτῇ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως, οἷον γ ρ α μ μ έ ν ο ς, κ ο μ μ έ ν ο ς, κτλ., σ τ ε φ α ν ω μ έ ν ο ς, σ τ ε ρ ε ω μ έ ν ο ς, κτλ., ἀ φ α ν ι σ μ έ ν ο ς, ἀ π λ ω μ έ ν ο ς, κτλ. Τῇ ἐκφορᾷ ταύτῃ ὑπερβαλλόντως ἠσμένιζεν ὁ Κοραῆς· οὕτω δ' ἀπέστεργε τὸν ἔχοντα ἀναδιπλασιασμὸν ἢ αὔξησιν τύπον, ὥστ' οὐδαμῶς πολλάκις ὤκνει καὶ μετοχὰς ἐκ τῆς παλαιᾶς εἰλημμένας φωνῆς νὰ ῥυθμίζῃ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς πεπατημένης λαλιᾶς. Ἔλεγεν οὐ μόνον π λ α σ μ έ ν ο ς, τ ρ ι μ μ έ ν ο ς, κτλ. ἀλλὰ καὶ κ λ ι μ έ ν ο ς καὶ φ θ α ρ μ έ ν ο ς καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια. Γέμουσι τὰ συγγράμματα καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς μετοχῶν παθητικῶν παρακειμένων ἐστερημένων ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως.

Ἐμνημονεύθησαν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μετοχαί τινες τοιαῦται γραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κοραῆ· *μακρυσμένος*-*μακρυμένος*, *πλατυσμένος*, *λεπτυσμένος*, *μολυσμένος*, *μιασμένος*, *μωραμένος*, *ξηραμένος*-*καταξηραμένος*, *σκληρυμένος*, *καταμυραμένος*, *ξαμένος*. Παρατιθέμεθα δ' ἐνθάδε καὶ ἄλλας μετοχὰς παθητικῶν παρακειμένων, ἀμοίρους οὔσας ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως, ἐκ τῶν παρὰ τῷ Κοραῇ φερομένων, παμπλείστων οὐσῶν.

βλαμμένος. Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 134 «ὅταν κάνὲν (γρ. *κάνέν*)

ἀπὸ τὰ μέλη του ἦναι *βλαμμένον*» καὶ «ἄλλο τι ἀνάλογον τοῦ *βλαμμένου* μέλους ὄνομα» καὶ «ὅ,τι κάμνει εἰς τὰ *βλαμμένα* ἡ ἰατρική». Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 156 «σημαίνει τὸν ὑπερβολῇ *βλαμμένον*».

φονευμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 332 «λέγομεν περὶ τοῦ *φονευμένου*».

χαραγμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 64 «τὴν *χαραγμένην* ἢ νοουμένην εὐθεῖαν γραμμήν».

γεννημένος. Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομ. σελ. ιϐ' «νέους *γεννημένους* καὶ ζῶντας». Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 280 «*γεννημένον* ἀπὸ τὸ Ἐμϐάλλω».

κυρωμένος. Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 141 «εἰς νόμους θεμένους καὶ *κυρωμένους* ἀπὸ τὸ ἔθνος».

βιασμένος. Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 256 «ἡ ἐξήγησις μὲ φαίνεται *βιασμένη*». Ἀτ. Τόμ. Ε', σελ. 125 «ἡ ἐτυμολογία δὲν εἶναι *βιασμένη*».

κολοϐωμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 300 «βαρϐάρως *κολοϐωμένον* καὶ γραμμένον».

δακρυμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 17 «προσκαλεῖ *δακρυμένος* τὸν Σωκράτην» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 201 «ἐλαιμάργει πάλιν μὲ *δακρυμένους* ὀφθαλμούς». Ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο *δεδακρυμένος*, ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς ἰδιωτικῇ συνηθείᾳ κυκλεῖται ὁ τύπος *δακρυΣμένος*.

λεπρωμένος. Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 135 «τότε ὁ βλαμμένος καὶ *λεπρωμένος* ὄχλος ἀνοίγει κατὰ μικρὸν τὰς αἰσθήσεις».

μιγμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 258 «ἤγουν *μιγμένος* μὲ νερόν» καὶ σελ. 379 «ἤγουν συγχυμένα καὶ *μιγμένα*».

κλιμένος. Ἀτ. Τόμ. Ε', σελ. 115 «κλάδος *κλιμένος* χωρὶς νὰ χωρισθῇ κτέ.».

πραγμένος. Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. μδ' «νὰ ἐξαλείψωσι καὶ τὰς *πραγμένας*, καὶ ὅσας ἔμελλαν ἀκόμη νὰ πράξωσιν ἀδικίας».

φρενωμένος. Λυκούργ. κατὰ Λεωκρ. σελ. μγ' «νέος τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ *φρενωμένος* ἀπὸ τοιούτου διδασκάλου παραγγέλματα». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κοραῆ χρῆσις καὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου *ἐφρένωσα*, οἷον Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. κϛ' «νὰ *φρενώσῃ* τοὺς λακτίζοντας πρὸς κέντρα» καὶ Τόμ. Β', σελ. ιζ' «δυνατὴ κάποτε νὰ *φρενώσῃ* καὶ πολλοὺς νομιζομένους σοφούς». Ἐρρήθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ «φοβούμενοι τὴν *φρένωσιν* τῶν ἀφρόνων» (Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. λδ'),

οὗ παρέχει ἡμῖν μαρτύριον Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγων σελ. 145 «*φρένωσις* δέ ἐστι ψόγος φρενῶν ἐμποιητικός». Ἡμεῖς ἀνάρμοστον τῷ καθ' ἡμᾶς λόγῳ νομίζομεν τὸ ῥῆμα *φρενῶ-φρενοῦμαι*, ποιητικὸν ὄν. Ἀπαντᾷ μὲν παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ὁ ἐνεργητικὸς παρατατικὸς *ἐφρένου* καὶ *φρενοῦν* (Ἀπομνημ. Δ', α', 5 καὶ Β', ς', 1)· ἀλλὰ παρὰ τῷ συγγραφεῖ τούτῳ φέρονται, ὡς γνωστὸν παντὶ περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀσχολουμένῳ, οὐκ ὀλίγαι λέξεις ἀλλότριαι τοῦ πολιτικοῦ λόγου τῶν Ἀθηναίων. Ἱκανὰ περὶ τοῦ προκειμένου ῥήματος εἶνε γεγραμμένα ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Η', σελ. 1048 Διδ. Γίνεται δ' ἐν αὐτῷ λόγος καὶ περὶ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου *πεφρενωμένος*. Παρὰ τῷ Σουίδᾳ κεῖται «*Φρενωθῆναι*: ἀντὶ τοῦ σωφρονισθῆναι. Ἀπὸ τοῦ φρενῶ, γ' συζυγίας τῶν περισπωμένων». Τὸν παθητικὸν τοῦτον τύπον εὕρομεν ἡμεῖς παρὰ τῷ Ἰουλιανῷ σελ. 225 β' «*φρενωθῆναι* δὲ οὐδὲ πρὸς αὐτῆς τῆς Ἀθηνᾶς σὺν τῷ Ἑρμῇ» (Πρβ. καὶ σελ. 314 β' καὶ Μνημοσ. 1859, σελ. 413).

δογμένον. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. πε' «ὁ δίκαιος ἐφημεριδογράφος χρεωστεῖ νὰ διακρίνῃ τὰ καλῶς ἀπὸ τὰ κακῶς *δογμένα*».

λεγμένος, *προλεγμένος*. Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 137 καὶ 196 «κατὰ τὸ ἄλλου *λεγμένον*» καὶ σελ. 315 «ἐμφατικῶς *λεγμένον*» καὶ σελ. 219 «ἴδε τὰ *προλεγμένα*» καὶ σελ. 280 «ἡ *προλεγμένη* τετράβαθμος αὐστηρὰ καὶ δημόσιος ὁμολογία». Ἐπιστ. Τόμ. Γ', σελ. 280 «ἐμήνυσα τοὺς *προλεγμένους*».

συγκροτημένος. Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 170 «*συγκροτημένης* ἀπὸ εἰκοσιοκτὼ γέροντας». Βεκκαρ. σελ. 184 «ὁσάκις δὲν εἶναι *συγκροτημέναι* μὲ συνθήκας».

συμπλεγμένος. Βεκκαρ. σελ. 232 «*συμπλεγμένη* ἀπὸ πολλὰς ἄλλας ἐννοίας» καὶ «εἶναι πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον *συμπλεγμένη*». Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 406 «χωρίζω τὰ *συμπλεγμένα* ἢ συνδεμένα».

συγχυμένος. Ἐπιστ. Τόμ. Β', σελ. 209 «εἶναι ὀλίγον *συγχυμένος*».

ἐκπληγμένος. Ἀτ. Τόμ. Ε', σελ. 252 «ξερὸς μεταφορ. ὁ *ἐκπληγμένος*, δι' ἀπροσδόκητον τι (interdit)».

συνταγμένος, *ὑποταγμένος*. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 418 «*συνταγμένη* μὲ αἰτιατικήν» καὶ Τόμ. Δ', σελ. ε' «ὁ *ὑποταγμένος* πίνι ἐξηγεῖ τὰς—κολοβωμένας λέξεις».

ἐκταμένος. Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 99 «εἶναι τὸ ἁπλωμένον καὶ *ἐκταμένον*».

καταπασμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 29 «κυρίως ὁ *καταπασμένος* ἄλευρον».

περιτμημένος. Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 343 «οἱ *περιτμημένοι*—ἤγουν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν Ἰουδαῖοι».

προσγραμμένος, *ὑπογραμμένος*, *ἐπιγραμμένος*. Ἀτ. Τόμ. Γ', σελ. 265 «ἀμελήθη τὸ *προσγραμμένον* ἢ *ὑπογραμμένον* ι» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 127 «ὅτι δὲν ἔχει τὸ ι *ὑπογραμμένον*». Λυκούργ. σελ. μδ' «βλέπεις—πρὸς τὰ δεξιά σου τὴν σκηνὴν *ἐπιγραμμένην* κτέ. (γρ. *τὴν σκηνὴν ΤΗΝ ἐπιγραμμένην κτέ.*)» καὶ σελ. πβ' «*ἐπιγραμμένη* μὲ τίτλους εὐγενείας».

ἐκδομένος, *προεκδομένος*. Ἐπικτ. Διατρ. σελ. κζ' «*ἐκδομένην* τὴν 4 Ἀπριλίου τοῦ παρόντος ἔτους». Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. ε' «τοῦ *προεκδομένου* πρώτου Ἀλφαβήτου».

ἐκφρασμένος. Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 665 «*ἐκφρασμένον* εἰς ὕφος μακαρωνικώτατον». Ἱεροκλ. (περὶ Ἱεροκλ. Ἐπιστ.) σελ. ιγ' «*ἐκφρασμένα* μὲ τοιαύτην χάριν». Ἀτ. Τόμ. Ε', σελ. 198 «ἀλλ' *ἐκφρασμένον* ὡς αἴνιγμα». Μετ' ὀλίγα κεῖται «τὸ δὲ παράξενα *φρασμένον* παρὰ βασιλεῖ κύμινον σημαίνει κτέ.». Ποιεῖται δὲ καὶ ἀλλαχοῦ χρῆσιν ὁ Κοραῆς τῆς ἁπλῆς μετοχῆς *φρασμένος*, οἷον ἐν Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 297 «καινοπρεπῶς καὶ κομψῶς *φρασμένον*» καὶ ἐν Ἀτάκτ. Τόμ. Γ', σελ. 187 «ἀλλὰ *φρασμένην* μὲ ζωηροτάτην μεταφοράν» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 224. Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 80 «τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς κατὰ λέξιν *φράζεται κτέ.*».

διακριμένος. Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 519 «κεφαλῆς τριχῶν μέρος, *διακριμένον* ἀπὸ τὰς λοιπάς»,

ἀναθραμμένος. Προδρ. σελ. ς' «ὄχι κακῶς *ἀναθραμμένα* τέκνα» καὶ σελ. θ' «ὁ κακὰ *ἀναθραμμένος*». Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 70 «ὄχι οἱ καλῶς *ἀναθραμμένοι* ἄνδρες». Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομ. σελ. ιγ' «ἄνθρωπος καλῶς *ἀναθραμμένος*». Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 296 «ἀλλ' *ἀναθραμμένων* ἐπίτηδες ἀπὸ τὸν Λυκοῦργον». Βεκκαρ. σελ. ζ' «νὰ ζητῇς νὰ ἀπομάθῃς τὸν *ἀναθραμμένον* καὶ μαθημένον εἰς τοιαύτας δόξας καὶ πράξεις εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ ζητῇς νὰ τοῦ ἀποσπάσῃς τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ σῶμα». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τῇ ἰδιω-

τικῇ ἡμῶν φωνῇ, ὡς γίνεται χρῆσις τοῦ *μαθαίνω* ὁτὲ μὲν ἀντὶ τοῦ *μανθάνω* ὁτὲ δὲ ἀντὶ τοῦ *ποιῶ μανθάνειν* (ἤτοι *διδάσκω*), οὕτω καὶ τὸ *ξεμαθαίνω* τίθεται οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *ἀπομανθάνω* ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ *ποιῶ ἀπομανθάνειν*. Πρβ. καὶ *ξεσυνηθίζω ἐγὼ* καὶ *ξεσυνηθίζω ἄλλον*. Ἀλλ' ἀτοπώτατον εἶνε, νομίζομεν, νὰ παραλαμβάνηται τὸ τῆς ἀρχαίας γλώσσης ῥῆμα *ἀπομανθάνω* πρὸς δήλωσιν τοῦ *ποιῶ ἀπομανθάνειν*. Τὸ *ξεσυνηθίζω ἄλλον* λέγεται ἑλληνιστὶ *ἀπεθίζω*. Πρβ. καὶ *ἀπεθίζομαι-ἀπείθισμαι*. Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ εὑρέθη καὶ *ἀποσυνεθίζω-ἀποσυνεθίζομαι*.

σχηματισμένος. Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 318 «τὸ σήμερον ὑποκοριστικῶς *σχηματισμένον* Ῥιπίδιον».

σκευασμένος. Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 116 «τῆς ἀπὸ πετζίον *σκευασμένης* θήκης». Πρβ. καὶ σελ. 137 «δεσμοὺς *κατασκευασμένους* ἀπὸ ὕφασμα».

φθαρμένος. Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 80 «ἐσχημάτισεν ὁ *φθαρμένος* Λατινισμός» καὶ σελ. 105 καὶ 159 καὶ Τόμ. Β', σελ. 142. Βεκκαρ. σελ. 255 «ἀπὸ τὰ *φθαρμένα* ἤθη γεννῶνται αἱ κακαὶ καὶ παράνομοι πολιτεῖαι». Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 77 «ἐγεννήθη εἰς *φθαρμένους* Ῥωμαίους» καὶ σελ. 90 καὶ 172. Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 284 «ἦσαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τόσον *φθαρμένοι*» καὶ σελ. 285 καὶ 301.

σφαλμένος. Ἐπικτ. Ἐγχειρ. σελ. νθ' «ἀπὸ τὰς ὀρθὰς ἢ *σφαλμένας* τῶν ἄλλων κρίσεις περὶ σοῦ». Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 141 «ὑπωπτεύθησαν τινὲς—*σφαλμένην* τὴν γραφήν» καὶ μετ' ὀλίγα «προβάλλει διόρθωσιν τοῦ ῥητοῦ ὡς γραφικῶς *σφαλμένου*» καὶ σελ. 202. Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 56 «ἴσως τυπογραφικῶς *σφαλμένον*» καὶ σελ. 59 καὶ 64 καὶ 109 καὶ 117 καὶ 145.

προγνωσμένος. Ξενοκρ. καὶ Γαλην. σελ. ιβ' «τὸ *προγνωσμένον* συνταγμάτιον».

συζευγμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 346 «ἀλλὰ *συζευγμένου* φυσικῶς ἢ τεχνικῶς».

ἀπατημένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 396 «πρὸς τὸν *ἀπατημένον* αὐτῆς ἐραστήν».

ἁμαρτημένος. Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 275 «σημαίνουσα καὶ τὸ ἀπ τημένος—καὶ τὸ *ἁμαρτημένος*.

ἐξαλειμμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 188 «ὄχι ἀκόμη—*ἐξαλειμμένην* παλαιὰν ψευδῆ δόξαν».

προσαρμοσμένος. Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 137 «τὸ ἔνδυμα *προσαρμοσμένον* εἰς τὸ σῶμα». Ἀριστοτ. Πολιτ. σελ. μα' «ἂν ἦναι καλὰ *προσαρμοσμένοι* εἰς αὐτούς».

συναρθρωμένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 406 «ὀστᾶ *συναρθρωμένα* ἀκινήτως».

διαιρΕμένος. Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 351 «*διαιρεμένον* εἰς πεντήκοντα τμήματα» καὶ «*διαιρεμένος* εἰς δεκατέσσαρας τίτλους» καὶ Τόμ. Ε', σελ. 319 «αὐλικοὺς πολλοὺς *διαιρεμένους* εἰς πολλὰ τάγματα».

Ἐλέχθη δ' ὑπὸ τοῦ Κοραῆ καὶ *θεμένος* ἀντὶ τοῦ *τεθειμένος* καὶ *παραθεμένος* ἀντὶ τοῦ *παρατεθειμένος* καὶ *προσθεμένος* καὶ *συνθεμένος* καὶ *ὑποθεμένος*, οἷον

Βεκκαρ. σελ. 189 «εἰς τοὺς *θεμένους* ἀπὸ τοὺς προγόνους νόμους». Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 141 «εἰς νόμους *θεμένους*» Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 191 «κατὰ τοὺς ἀπ' αὐτὸν τὸν Χριστὸν *θεμένους*—κανόνας».

Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 250 «ἀπὸ τὸ *παραθεμένον* εἰς τὴν τράπεζαν».

Ξενοκρ. καὶ Γαλην. σελ. ις' «εἰς τὸ ἤδη *προσθεμένον* τοῦ Γαληνοῦ συνταγμάτιον». Ἐπιστ. Τόμ. Β', σελ. 20 «*προσθεμένον* εἰς τὸ τέλος».

Πλουτ. Πολιτ. Διαλ. σελ. 130 «*συνθεμένον* ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχήν». Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 268 «*συνθεμένην* μὲ προσοχήν» καὶ σελ. 362 «ἐὰν ἦτον *συνθεμένον* ὅλον ὡς τὸ προοίμιόν του» καὶ σελ. 575 καὶ 655 καὶ 665.

Ἐπιστ. Τόμ. Β', σελ. 712 «ἀνθρώπους *ὑποθεμένους* νὰ μὴν ἔχωσι σχέσεις μ' ἐμέ».

Ἀπαντῶσι δ' ὅμως οὐχὶ ὀλιγάκις ἐν τοῖς συγγράμμασι καὶ ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς καὶ μετοχαὶ παθητικῶν παρακειμένων προενηνεγμέναι μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως. Καταλέγομεν δὲ καὶ τούτων ὅσα φαίνονται ἡμῖν ἱκανὰ παραδείγματα.

πεπαιδευμένος. Προδρ. σελ. η' «ὁ *πεπαιδευμένος* (εἶναι ἀνώτερος) τοῦ ἀπαιδεύτου» καὶ σελ. ιγ' «τὸ πλέον *πεπαιδευμένον* μέρος τοῦ ἔθνους» καὶ «οἱ *πεπαιδευμένοι* τοῦ ἔθνους» καὶ σελ. ιδ' «ἐξ ἀμελείας τῶν *πεπαιδευμένων*».

πεπαλαιωμένος. Ἀρριαν. Διατρ. σελ. νζ' «ἡ φθορὰ δὲν ἦτο πε-

παλαιωμένη καὶ ἀνίατος πληγή». Προδρ. σελ. ιγ' «μήπως ἡ κίνησις τοῦ *πεπαλαιωμένου* πράγματος συγκινήσει καὶ ταράξει τὴν τιμήν». Ὤφειλε δ' ὁ Κοραῆς νὰ γράψῃ καθ' ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν «μήπως — *συγκινήσΗ* καὶ *ταράξΗ*».

μεμνημένος. Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 644 «πλάσσει τοὺς *μεμνημένους* λέγοντας».

τετραχηλισμένος. Ἀτ. Τόμ. Γ', σελ. ιε' «γυμνὴν καὶ *τετραχηλισμένην* τὴν ἰδίαν αὐτῶν διαγωγήν». Εἶνε δὲ τοῦτο μίμησις τοῦ κειμένου ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ κεφ. Δ', 13 «πάντα δὲ γυμνὰ καὶ *τετραχηλισμένα* τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ».

σεσωρευμένος. Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 649 «μεστὸν καὶ *σεσωρευμένον* ἀπὸ ἐλαττώματα».

βεβαρβαρωμένος. Προδρ. σελ. η' «ἐν ὅσῳ τὸ γένος ἦτο *βεβαρβαρωμένον*». Ἐπιστ. Τόμ. Β', σελ. 686 «μεταξὺ μιγάδων τόσων καὶ *βεβαρβαρωμένων* ἀνθρώπων». Μετ' ὀλίγα κεῖται *προκατΕΙλημμένον*, ὅπερ οὐδεὶς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις θὰ τολμήσῃ νὰ μετατυπώσῃ εἰς τὸ *προκαταλημμένον*, ἂν μὴ μαίνηται ὁμοίως τοῖς Ἀγελαίοις.

ἐγκεκλεισμένος. Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 388 «*ἐγκεκλεισμένην* εἰς τὴν παροῦσαν σὲ ἐπιστρέφω τὴν ἐπιστολὴν τοῦ δαιμονῶντος» καὶ Τόμ. Β', σελ. 712 «περὶ τῆς *ἐγκεκλεισμένης* πρὸς τὸν ταχυδρόμον ἰδοὺ τί συνέβη».

μεμιμημένος. Ἐπιστ. Τόμ. Β', σελ. 656 «*μεμιμημένην* εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ Ἰταλικὴν ἔκδοσιν».

ἐπιλελησμένος, *ἠμελημένος*. Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 133 «ὡς *ἐπιλελησμένος*, καὶ παντάπασιν *ἠμελημένος* ὑπ' ἐμοῦ».

ἠγαπημένος. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 26 «ὁ πολλὰ *ἠγαπημένος*».

παρηλλαγμένος. Προδρ. σελ. ιε' «τόσον ἀλλόκοτος καὶ *παρηλλαγμένη*». Σημειωτέον δ' ὅτι μετ' ὀλίγα φέρεται «μὲ τόσας ἀνωμαλίας *Ἀσχημισμένη*». Ὁ Βερναρδάκης ἐν τοῖς Κυψελίδαις σελ. 139 ἐσχημάτισε *κατΗσχημισμένος* τὴν μετοχὴν τοῦ παρακειμένου τοῦ *κατασχημίζομαι*.

ἐξησθενισμένος. Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 307 «*ἐξησθενισμένος* ἀπ' τὸ ὀγδοηκονταετὲς γῆρας».

ἀνεστραμμένος, *διεστραμμένος*. Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 205 «*ἀνεστραμμένον* ἀνωκάτω» καὶ σελ. κϛ' «μὲ φιλολογίαν *διεστραμμένην*.

καὶ σελ. 6 «ἄνθρωπος *διεστραμμένος*» καὶ σελ. 93 καὶ 166. Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 210 «ἡ ἠθικὴ *διεστραμμένη* διαγωγή». Ἐν σελ. 387 τοῦ βιβλίου τούτου γράφει ὁ Κοραῆς «Τοῦτο (τὸ *διέστραπται*) σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, καὶ συχνότερον ἡ μετοχή του, οἷον *Διεστραμμένος ἄνθρωπος* (homme pervers), κατὰ τὸ Γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη (Ματθ. ιζ', 17)». Ὅμοια διδάσκει ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. Τόμ. Γ', σελ. 324 λέγων «ΈΞΕΣΤΡΑΠΤΑΙ. Τὸ αὐτὸ καὶ τὸ *Διέστραπται* ἀπὸ τὸ Διαστρέφω (pervertir). Τοῦτο σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, καὶ συχνότερον ἡ μετοχή του, ὡς εἶναι τὸ *Διεστραμμένος ἄνθρωπος*». Ἐκ τῆς παλαιᾶς γλώσσης παραληφθεῖσα ἡ μετοχὴ *διεστραμμένος* ἀπέβη συνήθης ἐν τῇ δημώδει ἡμῶν φωνῇ, λέγεται δ' ἄνευ αὐξήσεως *διαστραμμένος*. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἰδιωτῶν οὐδέποτε ποιεῖται χρῆσιν τῆς ὁριστικῆς *διέστραπται*· διότι ἄγνωστος ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ εἶνε ἡ διὰ μιᾶς λέξεως ἐκφορὰ τοῦ παρακειμένου ἐν τῇ ὁριστικῇ ἐγκλίσει. Οὐδὲν ἄλλο ἐκ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἐσώθη ἐν τῇ ἰδιωτικῇ συνηθείᾳ ἢ ἡ μετοχὴ ἄνευ αὐξήσεως ἢ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφερομένη· διὰ ταύτης δὲ καὶ τοῦ ῥήματος *εἶμαι* γίνεται συνήθως περίφρασις τῆς ὁριστικῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἐγκλίσεως.

Καὶ ἄλλας τοιαύτας μετοχὰς ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐκ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ. Χαριεστάτη δ' εἶνε ἡ *σεσαπημένος*, ἥτις φέρεται ἐν Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 35 «ἡ *σεσαπημένη* αὐτὴ ὑπόθεσις» καὶ σελ. 101 «εἰς πλοῖα *σεσαπημένα*» καὶ σελ. 196 «ὡς *σεσαπημένα μέλη*». Ἐλέχθη δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Κοραῆ καὶ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ *σαπημένος* ἐν Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 647 «μὲ τὸν παρέδωκαν *σαπημένον* ἀπὸ πολλὰ ἐλαττώματα». Πρβ. καὶ Ἀσώπιον ἐν Εἰσ. εἰς Ἑλλ. Σύντ. σελ. 254, § 19 «σέσηπε = εἶναι *σαπημένον* ἤτοι ἐν σήψει».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἄλλοτε μὲν ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς γράφει ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ *βαρημένος-καταβαρημένος* ἢ *βαρυμένος-καταβαρυμένος*, ἄλλοτε δὲ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ *βεβαρημένος* ἢ *βεβαρυμένος*, οἷον

Τόμ. Β', σελ. 173 «*βαρημένος* ἀπὸ τὰ τοιαῦτα» καὶ σελ. 501 εἰς τὴν *βαρημένην* μου ψυχήν» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 61 «*βαρημένα* μὲ τὴν δαπάνην τοῦ ἀγωγίου» καὶ σελ. 143 «*καταβαρημένος* ἀπὸ ἀρ-

ρωστίας καὶ ἀσχολίας» καὶ σελ. 678 «ἂν καὶ *καταβαρημένος* καὶ ἀπὸ ἀσχολίας ἀλλεπαλλήλους καὶ κτέ.».

Τόμ. Α', σελ. 292 «αἱ δὲ *βαρυμέναι* ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἰδίων ἡγεμόνων» καὶ σελ. 294 «εἶναι *βαρυμένοι* ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας των» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 810 «οἱ ἀπόγονοί σας *βαρυμένοι* ἀπὸ τὸν—τύραννον» καὶ σελ. 511 «τὸ *καταβαρυμένον* μου ἀπὸ πολυχρονιότητα γῆρας».

Τόμ. Β', σελ. 632 «ὡς *βεβαρημένων* ἀπὸ πολλὰ ἔξοδα» καὶ σελ. 726 «καθὼς εἶναι *βεβαρημένοι*—καὶ αὐτοί» καὶ μετ' ὀλίγα «πρέπει νὰ σ' ἐξηγήσω τὸ *βεβαρημένοι*».

Τόμ. Α', σελ. 133 «*βεβαρυμένον* ἤδη κατὰ πολλά» καὶ σελ. 430 «*βεβαρυμένος* ἀπὸ σωματικὴν ἀδυναμίαν» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 972 «*βεβαρυμένη* ἀπὸ φιλολογικὰς ἀσχολίας».

Καὶ ἐκ τῶν Ἀτάκτων δὲ καὶ ἐξ ἄλλων βιβλίων τοῦ Κοραῆ ἔχομεν πρόχειρα παραδείγματα τῶν ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ τύπων, ὧν ἀρτίως ἐμνήσθημεν, οἷον

Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 214 «*βαρυμένοι* ἀπὸ τὸ Μάννα» καὶ Τόμ. Β', σελ. λα' «*καταβαρημένος* ὁ ταλαίπωρος Ἑλληνικὸς λαὸς κτέ.» καὶ σελ. 78 «ἡ μετοχὴ *Βαρυμένος*» καὶ «ἡ μετοχὴ Βαρεμένος, ὡς καὶ τὸ *Βαρυμένος* (ἀπὸ τὸ Βαρύνω)» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 94 «*βαρημένοι* καὶ ἀπὸ μόνην τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου» καὶ σελ. 149 «*βαρημέναι* τὴν ταραχώδη τύχην ταύτην καὶ κατάστασιν».

Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομ. σελ. θ' «*βαρυμένον*—ἀπὸ τὰς ἀπροσδοκήτους συμφορὰς τῆς Χίου».

Συνεκδ. Ἱερατ. σελ. 297 «*καταβαρημένα* καὶ πλακωμένα ἀπὸ πολλὰς ἐπιστοιβασμένας ἁμαρτίας».

Βεκκαρ. σελ. ξε' «ἀνθρώπων *βαρημένων* ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἰσανομίαν» καὶ σελ. ξη' «*βαρημένον* ἀπ' αὐτὰς τὸ γένος κινδυνεύει νὰ ἀνατρέψῃ κτέ.». Ψυχρὸν δ' ἡμῖν φαίνεται τὸ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς πλασθὲν ὄνομα *ἰσανομία*, ἵνα χαριέντως δῆθεν ἐναντία πως ἔννοια τῆς ὑπὸ τοῦ *ἰσονομία* δηλουμένης ἐμφανισθῇ δι' ὀνόματος καθ' ἓν μόνον γράμμα αὐτοῦ διαφέροντος.

Παρετέθησαν ἐν τοῖς ἄνω μετοχαὶ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ προενηνεγμέναι πρὸς ἄλλαις πολλαῖς καὶ ἡ *μιγμένος* καὶ ἡ *συγχυμένος* καὶ ἡ *ὑπογραμμένος* καὶ ἡ *ΔΙΑκριμένος*. Φέρονται δ' ὅμω

παρὰ τῷ Κοραῇ καὶ οἱ ἀναδιπλασιασμὸν ἔχοντες τύποι *μεμιγμένος* καὶ *συγκεχυμένος* καὶ *ὑπογεγραμμένος* καὶ *ΣΥΓκεκριμένος*, οἷον

Ἐπιστ. Τόμ. Α', σελ. 362 «ἀγκαλὰ *μεμιγμένην* μὲ τῆς ἀποτυχίας τὸν φόβον».

Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 318 «ἡ σύνταξις εἶναι *συγκεχυμένη*».

Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 254 «μὲ τὸ *ὑπογεγραμμένον* ι». Μετ' ὀλίγα λέγεται ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ «γράφε χωρὶς τὸ *ὑπογραμμένον* ι».

Ἀτ. Τόμ. Α', σελ. 181 «τοῦτο εἶναι *συγκεκριμένον*, ἐκεῖνο δὲ ἀφῃρημένον». Ἐν τοῖς ἑξῆς οὐχὶ μετὰ πολλὰ βλέπει τις τὸ ἐπίρρημα *συγκεκριμένως*.

Εἶπεν ὁ Κοραῆς, ὡς εἴδομεν, μετ' αὐξήσεως *ἀνεστραμμένος* καὶ *διεστραμμένος*· ἀλλὰ τῇ ἁπλῇ μετοχῇ δὲν προσέθηκε τὸ Ε ἐν Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 404 «ἔξω *στραμμένους* πρὸς τὴν ὁδόν». Ἐν τῷ Ἱερατικῷ Συνεκδήμῳ ἐνετύχομεν καὶ τῇ ἐστερημένῃ αὐξήσεως μετοχῇ *καταφθαρμένος* σελ. 366 «αἱ ἐπιθυμίαι τῶν *καταφθαρμένων* Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων» καὶ τῇ ἐχούσῃ αὔξησιν *διεφθαρμένος* σελ. 210 «*διεφθαρμένους* τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν». Πρβ. καὶ Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 204 «τὴν *διεφθαρμένην* λέξιν» καὶ σελ. 115 «*παρεφθαρμένος* ἀπὸ τὸ Θείως».

Διττῶς ἐξήνεγκεν ὁ Κοραῆς τὴν μετοχὴν τοῦ παρακειμένου τοῦ *ἐξαγριοῦμαι* ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν Μέρ. Α', σελ. νϐ' «πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς νήσου, *ἐξΗγριωμένας*, καὶ πολλὰς ἐρημωμένας ἀπὸ τυράννους» καὶ σελ. νζ' «*ἐξΑγριωμένης* ἀπὸ πολέμους ἐμφυλίους». Ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Κοραῆ, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν τοῖς ἄνω, *διΑΙρΕμένος*, ὅπερ ἀηδές, ἵνα μή τι δεινότερον εἴπωμεν· ἐγένετο δ' ὅμως ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις καὶ τοῦ ὑγιῶς ἔχοντος *διΗρΗμένος*, οἷον Ξενοκρ. καὶ Γαλην. σελ. θ' «εἰς τέσσαρα βιβλία *διῃρημένη*» καὶ «*διῃρημένη* εἰς ἐννέα βιβλία» καὶ σελ. λϛ' «*διῃρημένον* εἰς τρία βιβλία». Σημειωτέον δ' ὅτι οὐ μόνον *διαιρΕμένος* εἶπεν ὁ Κοραῆς ἀλλὰ καὶ *εὑρΕμένος* ἐν Ἀτ. Τόμ. Ε', σελ. 103 «τελειοποιεῖ τὰ πρότερον *εὑρΕμένα*».

Φιληδεῖ ὁ Κοραῆς τῷ πεπηρωμένῳ τύπῳ τῆς μετοχῆς τοῦ ἐκ τοῦ *σφάλλομαι* ἐσχηματισμένου παρακειμένου λέγων *σφαλμένος*, *σφαλμένη*, κτλ. (Ἴδε σελ. 88), ἀλλὰ τὸ ἐπίρρημα εἶνε τετρασυλλάβως ὑπ' αὐτοῦ προενηνεγμένον ἐν Ἀτάκτ. Τόμ. Α', σελ. 73 «καθὼς

ἐσφαλμένως γράφεται εἰς τὸ παρὸν ποίημα πολλάκις» καὶ σελ. 100 «ἔγραψεν *ἐσφαλμένως*» καὶ σελ. 127 «ὄχι καθὼς *ἐσφαλμένως* ὁ Στέφανος — ἐσύγχυσε κτέ.».

Ἡ Μινωΐδης Μηνᾶς ἐν τῇ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς καὶ Γλώσσης Θεωρίᾳ καθάπτεται τοῦ Κοραῆ ποιησαμένου χρῆσιν τοῦ *στερημένους* ἀντὶ τοῦ *ἐστερημένους* καὶ τοῦ *γραμμένην* ἀντὶ τοῦ *γεγραμμένην*. Λέγει δὲ τάδε σελ. 45 «Ὀρθότατα λέλεκται διά γε τὸν ἀναδιπλασιασμόν (δηλ. *λελογισμένην*)· καὶ κατωτέρω ὀρθῶς ἐρεῖ *πεπαλαιωμένου*· ἀλλὰ διὰ τί τὸ *στερημένους* ἀνωτέρω, ἀτελῶς, δέον εἰπεῖν *ἐστερημένους*;» καὶ σελ. 78 «οὐδὲ λέγειν, ὥσπερ σὺ ἐντελῶς μὲν τὸ *λελογισμένην*, ἀτελῶς δὲ *στερημένους* καὶ *γραμμένην*· ἀνωμαλία γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ κανονικοῦ τύπου ἀλλότρια». Ὁ Μινωΐδης Μηνᾶς παραβαλλόμενος πρὸς τὸν Κοραῆν εἶνε πίθηκος πρὸς ἡμίθεον. Ἀλλὰ τίς τὴν ἀλήθειαν τιμῶν καὶ πρεσβεύων δὲν θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δικαίως ἐκάκισε τὴν παρὰ τῷ Κοραῇ περὶ τὴν ἐκφορὰν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἀνωμαλίαν ἢ ἀσυμφωνίαν; Τίνι δὲν φαίνεται εὔλογον ὅτι ὀφείλει πᾶς πεπαιδευμένος πολλὴν νὰ ποιῆται φροντίδα, ὅπως μὴ ἄκοσμος καὶ ταραχώδης ὁ λόγος αὐτοῦ ἀλλ' ἐναρμόνιος καὶ σύμφωνος ἑαυτῷ ὑπάρχῃ;

Ἐνδεχόμενον εἶνε λαμβάνων τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐν τοῖς συγγράμμασι καὶ ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Κοραῆ χρῆσιν τοῦ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως τύπου τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ν' ἀπορήσῃ ἐφ' ᾗ ἀπεφηνάμεθα γνώμῃ εἰπόντες ὅτι ἀπέστεργεν ὁ ἀνὴρ τὸν τύπον τοῦτον καὶ νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἠδυνάμεθα μὲν νὰ μεμφθῶμεν τὸν Κοραῆν ὡς ἄλλοτε μὲν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ δουλεύοντα, ἄλλοτε δὲ τῇ τῶν ἀρχαίων συνηθείᾳ στοιχοῦντα, οὐδαμῶς δὲ προσῆκε νὰ διαβάλλωμεν αὐτὸν ὡς ἀπαρεσκόμενον τῇ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως ἐκφορᾷ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀλλὰ πρὸς θεῶν μηδενὶ τοῦτο παραστῇ, ὅτι ἠδόμεθά πως τῇ διαβολῇ. Παρρησιασταὶ ἀείποτε ὑπήρξαμεν, πολλοὺς σκληρῶς ἠλέγξαμεν καὶ ο' ὀλίγοις πικρῶς ἐπετιμήσαμεν, ἀλλ' οὐδενὶ οὐδέποτ' ἐπεβουλεύσαμ οὐδ' ἀδίκως ποτὲ τὴν χεῖρα κατά τινος ἐκινήσαμεν. Ἀλλοτριώτα ἡμῶν εἶνε ἡ βασκανία καὶ ἡ κακοτεχνία καὶ ἡ ἀδικία, μυσαττόμι

δ' ὑπερβαλλόντως τοὺς συκοφάντας καὶ ἀποδιοπομπούμεθα τοὺς μὴ ἀληθεύοντας ἢ μὴ ἔχοντας ἁπλοῦν καὶ ἀπάνουργον ἦθος. Ἀποφηνάμενοι δ' ὅτι ὁ Κοραῆς ἀπέστεργε τὴν μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως ἐκφορὰν εἴπομέν τι ἀψευδέστατον· διότι ἐποιεῖτο μὲν ὁ ἀνὴρ πολλάκις χρῆσιν αὐτῆς, ἀλλὰ πλείστας μετοχὰς παθητικῶν παρακειμένων ἐκ τῆς παλαιᾶς λαμβάνων γλώσσης ἐξέφερεν ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως, ἵν' εὐαρμοστοτέρας κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην τῇ νέᾳ γλώσσῃ καταστήσῃ. Πῶς δ' ἦτο δυνατόν ποτε νὰ λυμαίνηται τὰς μετοχὰς ταύτας, ἂν μὴ ἀηδῶς μὲν πρὸς τὸν μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως προενηνεγμένον τύπον διέκειτο, ἐραστὴς δ' ὄντως διετέλει ὢν τοῦ μὴ ἀναδιπλασιασμὸν ἢ αὔξησιν ἔχοντος; Ἡ ἀληθὴς τοῦ ἐπιφανοῦς Ἕλληνος διάθεσις δηλοῦται σαφέστατ' ἐξ ὧν γράφει ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς Τόμ. Β', σελ. 222 «Μὲ λέγεις *ἐσχολιασμένον Ἑρμογένην*. Στοίχημα βάλλω ὅτι, ἂν μὲ τὸ ἔλεγες διὰ ζώσης φωνῆς, ἤθελες εἰπεῖν *Σχολιασμένον*, καὶ μ' ὅλον ὅτι αὕτη εἶναι ἀπὸ τὰς συλλαβικάς. Ποτὲ δὲν θέλει ἐκβῇ ἀπὸ τὸ στόμα σου ἢ κανενὸς ἄλλου λογίου στόμα, ὅστις φοβεῖται τὴν ἐπιτήδευσιν καὶ κακοζηλίαν (affectation) ἡ λέξις ἠλειμμένος ἤ, ὡς θέλουν οἱ Ἀττικισταὶ τοῦ Βυζαντίου, *Ἀληλιμμένος*, ἀλλὰ πάντοτε (μὰ τὸ Ἀλέξανδρον!) *Ἀλειμμένος*» καὶ σελ. 228 «Δός (νὰ ζήσῃς) τὴν ἐγκεκλεισμένην (ἢ μᾶλλον τὴν *ἐγκλεισμένην*) εἰς τὸν Γ. ἀφοῦ τὴν σφραγίσῃς».

Ἀναμφίβολον ἡμῖν φαίνεται ὅτι πολλοὶ ἁπλῶς οὕτω τὰ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ περὶ τοῦ *ἐσχολιασμένος* καὶ *ἠλειμμένος* γεγραμμένα ἀναγινώσκοντες θαυμάζουσί τ' αὐτὰ καὶ σφόδρ' ἀποδέχονται ὡς μεγίστην καὶ ἀκαταγώνιστον δύναμιν ἔχοντα. Ἀλλ', ἄν τις μὴ ταχυπειθὴς ὢν κωδωνίσῃ τὸν λόγον τοῦ Κοραῆ, θὰ εὕρῃ πάντως σαθρὸν ὄντα, ἵνα μή τι σκληρότερον εἴπωμεν περὶ γνώμης ἀνδρός, ὃν ἡμεῖς τιμῶμεν καὶ σεβόμεθα εἴπερ τις ἄλλος. Ὅταν τις ἅπτηται ζητήματός τινος τῆς γλώσσης, ὀφείλει νὰ μὴ λαμβάνῃ δύο ἢ τρεῖς λέξεις καὶ μόνας ταύτας ἐξετάζων νὰ συνάγῃ συμπέρασμα καθολικὸν ἀλλὰ μεταδιώκων πάσας τὰς ὁμοειδεῖς καὶ εἰς ἓν συλλέγων νὰ ἐπισκοπῇ αὐτὰς προσηκόντως καὶ νὰ λογίζηται μετὰ συντόνου ἐπιστάσεως τί μέλλει τῇ γλώσσῃ νὰ συμβῇ ι τῆς δεῖνος ἢ τῆς δεῖνος ἀποφάσεως, ἄν τις κῦρος αὐτῇ περιθεὶς υθμίσῃ κατ' αὐτὴν τὰ τῆς γλώσσης. Διὰ μακρῶν θὰ ἐπεξέλθωμεν τὸ ɔᾶγμα ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ, ἵνα, πανταχόθεν συμφανοῦς αὐτοῦ κατα-

στάντος, γίνωνταί ποτε ἄφωνοι οἱ ἀνίπτοις ποσὶ πρὸς τὰς φιλολογικὰς μελέτας πηδῶντες καὶ δι' ἑώλων σοφισμάτων ἀποκναίοντες τὰς ψυχὰς τῶν μεμουσωμένων ἀνθρώπων. Ἐν τῷ παρόντι ἀρκούμεθα βραχεῖ λόγῳ. Ἀποδοκιμάζει ὁ Κοραῆς τὸ μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως προενηνεγμένον *ἐσχολιασμένος*, κακόζηλον δ' ἀποκαλεῖ τὸ χρονικὴν αὔξησιν ἔχον *ἠλειμμένος*. Ἀλλ' εὐλόγως ἀναφύεται τὸ ἐρώτημα τόδε· διὰ τί δὲν ἐγκρίνει ὁ ἐλλογιμώτατος ἀνὴρ τὸ *ἐσχολιασμένος*; πότερον διότι εἶνε ἄηθες ἢ διότι προσπίπτει τοῖς ὠσὶν ἀηδές; Ἀλλὰ τοῖς πεπαιδευμένοις ἥκιστ' ἄηθες ὑπάρχει, οἱ δ' ἀπαίδευτοι οὔτε σχόλια γινώσκουσιν οὔτ' ἐσχολιασμένους ποιητὰς ἢ συγγραφεῖς, οὗ ἕνεκα δύναταί τις μὴ ἀδρὸς τὴν ψυχὴν ὢν νὰ μακαρίσῃ αὐτοὺς ἀποβλέπων εἰς τὰς παντοίας ὕβρεις καὶ λοιδορίας, ἃς ἑκάστοτε καταντλοῦσι τῶν περὶ τὰ γράμματα διατριβόντων ἄλλοι τε καὶ δὴ καὶ οἱ ἐφημεριδογράφοι, ὧν οἱ πλεῖστοι σύννομοι τοῖς Ἀγελαίοις ὑπάρχουσιν οὐδὲν τῶν παροιμιαζομένων Κυπρίων βοῶν διαφέροντες. Ἀλλὰ προσπίπτει ἀηδὴς τοῖς ὠσὶν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπος; Δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι λυπεῖ τινων τὰς ἀκοάς. Ἀλλὰ τίς τολμᾷ νὰ εἴπῃ ὅτι πάντες ἀνιῶνται ἀκούοντες αὐτόν; Καὶ εὔκαιρον, εἶνε, νομίζομεν νὰ μνησθῇ τις τοῦ ὑπὸ τοῦ χαριεστάτου Λουκιανοῦ ῥηθέντος·

οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διακριδόν ἐστι νόημα
ἀλλ' ὃ σὺ θαυμάζεις, τοῦθ' ἑτέροισι γέλως.

Ἀλλὰ καὶ ἂν κρατήσῃ ἡ γνώμη τῶν δοξαζόντων ὅτι ἀμοιρεῖ χάριτος τὸ *ἐσχολιασμένος*, εἶνε εὔλογον ν' ἀπελαθῇ μὲν αὐτὸ ὡς ἀφόρητον ὄν, νὰ καταργηθῇ δ' ἐν τῇ τεχνικῇ ἡμῶν γλώσσῃ ἡ μετὰ συλλαβικῆς αὐξήσεως ἐκφορὰ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου; Ἐν τῇ πεπατημένῃ λαλιᾷ λέγεται *σκισμένος* καὶ *κατασκισμένος*, *σφιγμένος* (*σφιμένος*), *ραμμένος*, *ριμμένος*, κτλ. Ἀλλὰ τίς ἐμβριθὴς πως ὢν καὶ ἀπαξιῶν νὰ παίζῃ κωμῳδικῶς ἐν πράγμασι σπουδαίοις θὰ ὑπολάβῃ ἐπάναγκες νὰ γίνηται ἐν τῷ λόγῳ τῶν πεπαιδευμένων χρῆσις τοῦ *ἀποσχισμένος* καὶ *διασχισμένος* καὶ *περισχισμένος* καὶ τοῦ *περισφιγμένος* καὶ *συσφιγμένος* καὶ τοῦ *ἀπορραμμένος* καὶ *περιρραμμένος* καὶ τοῦ *διαρριμμένος* καὶ *ἐκριμμένος* καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς; Τίς δὲ δὲν φρίξῃ, ἂν ῥηθῇ ὑπὸ μανικοῦ τινος «ὁ ἀνὴρ εἶνε *ρωμένος* τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχήν» ἢ «ὀλίγοι *ρωμένως* ἠγωνίσαντο» ἢ «ἔπεσον οἱ ἄριστοι καὶ *ρωμενέστατοι*;» Ἀπόβλητον νομίζει ὁ Κοραῆς τὸ *ἐσχολιασμένος*, ἀλ

ἡμεῖς ἐχόμεθα αὐτοῦ ἰσχυρῶς καὶ οὔτε *σχολιασμένος* ποτὲ θὰ γράψωμεν οὔτ' ἄλλο οὐδὲν κατὰ τὸν αὐτὸν ἐσχηματισμένον τρόπον, οἷον *αποσχοινισμένος*, *παρασχηματισμένος*, *σκιρρωμένος* καὶ *ἐνσκιρρωμένος*, *σκεμμένος* καὶ *διασκεμμένος* καὶ *ἐπισκεμμένος* καὶ *περισκεμμένος* (ἐπιρρ. *περισκεμμένως*) καὶ *συσκεμμένος*, *κατασκηνωμένος*, *κατασκελιτευμένος*, *συσπασμένος* καὶ *περισπασμένος*, *σπειραμένος* καὶ *περισπειραμένος*, *σπευσμένος* καὶ *κατασπευσμένος* (ἐπιρρ. *σπευσμένως* καὶ *κατασπευσμένως*), *ἀποσταλμένος* καὶ *ἐπισταλμένος* (ἔπραξα κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπισταλμένα) καὶ *κατασταλμένος* καὶ *περισταλμένος* καὶ *συσταλμένος* (συλλαβὴ συσταλμένη), *στεμμένος* καὶ *περιστεμμένος*, *περιστιγμένος* (διπλῆ περιστιγμένη), *στραμμένος* καὶ *ἀποστραμμένος* καὶ *ἐκστραμμένος* καὶ *συστραμμένος*, *σφαλμένος* καὶ *ἀποσφαλμένος*, *φθαρμένος* καὶ *παραφθαρμένος* καὶ *συμφθαρμένος*, *γνωσμένος* καὶ *ἀπογνωσμένος*. Ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ φέρονται οἱ τύποι *σκοτισμένος* καὶ *ξουρισμένος*, ἀλλ' ἀτοπώτατον εἶνε νὰ στερηθῶσι τῆς αὐξήσεως αἱ ἐκ τῆς παλαιᾶς γλώσσης εἰλημμέναι μετοχαὶ *ἐπεσκοτημένος* καὶ *ἐξυρημένος*. Γέλωτα δὲ πολὺν θὰ κινήσῃ, ἄν τις εἴπῃ «ὁ δεῖνα εἶνε ἱκανῶς *στοιχειωμένος* περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν». Κακόζηλον νομίζεται ὑπὸ τοῦ Κοραῆ τὸ *ἠλειμμένος*. Ἀλλ' εἶνε φρόνιμον ἐκ τοιαύτης τις ὑπολήψεως ὁρμώμενος νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὸν ἀστεῖον λόγον τοὺς τύπους *ἀπαλειμμένος* καὶ *ἐξαλειμμένος* καὶ *ἐπαλειμμένος* καὶ *περιαλειμμένος* καὶ *συναλειμμένος*-*ὑποσυναλειμμένος*; Οὐδεὶς ὀρθῶς βουλευόμενος θὰ εὕρῃ ποτὲ εὔλογον ἀποβλέπων εἰς τὰ ἰδιωτικὰ *ἁλατισμένος*, *ἀγριεμένος*, *ἀφρισμένος* καὶ *ἀλλαμένος* νὰ σχηματίσῃ κατ' αὐτὰ καὶ *ἁλισμένος*, *ἀγριωμένος*, *ἀπαφρισμένος* (ἀπαφρισμένον μέλι) καὶ *ἀπαλλαγμένος* ἢ *ἐξαλλαγμένος* ἢ *ἐναλλαγμένος* ἢ *διαλλαγμένος*-*συνδιαλλαγμένος*. Ἐν τῇ δημώδει φωνῇ γίνεται χρῆσις τοῦ *ἀναμμένος* καὶ τοῦ *συναγμένος* (τὰ καλὰ συναγμένα, τὰ κακὰ συναγμένα), ἀλλὰ τίς ποτε, ἂν μὴ παραφρονῇ καὶ ἐν τοῖς Ἀγελαίοις κατειλεγμένος εἶνε, θὰ εἴπῃ *ἀμμένος* (ἀμμένος παιδείας, γεωμετρίας, κτλ.) καὶ *ἐξαμμένος* καὶ *συναμμένος* ἢ *ἀγμένος* καὶ *ἐξαγμένος* καὶ *ἐπαγμένος* καὶ *καταγμένος* καὶ *περιαγμένος* καὶ *ὑπαγμένος* ἢ *ἁμαρτημένος* ἢ *διανυσμένος* ἢ *συναρτημένος* ἢ *ἀπαρτισμένος* ἢ *ἐπαρμένος* (πλούτῳ ἐπαρμένος, τιμῇ ἐπαρμένος, κτλ.);

Οὐδαμῶς ἀπίθανον εἶνε νὰ δυσφορήσωσι καὶ δεινοπαθήσωσιν οἱ Ἀγε-

λαῖοι ἐφ' οἷς γράφομεν καὶ ν' ἀναβοήσωσι μέγα τάς τ' ὀφρῦς ἀνέλκοντες καὶ τὰ ὦτα σείοντες καὶ νὰ βλασφημήσωσιν ἡμᾶς, πρίοντες ἅμα τοὺς ὀδόντας, ὡς σχολαστικοὺς ὄντας καὶ ἀδυνατοῦντας μὲν ὑπ' ἀγροικίας νὰ λάβωμεν αἴσθησιν τῆς τοῦ *ἠλειμμένος* ἀηδίας, τολμῶντας δὲ νὰ προπηλακίζωμεν ἀνέδην τὸν ἀοίδιμον ἄνδρα καὶ μέγαν εὐεργέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους καὶ νὰ φαυλίζωμεν ἀναισχύντως τὰ χρυσᾶ αὐτοῦ παραγγέλματα. Τῶν ψόφων τῶν Ἀγελαίων καλὸν ἴσως εἶνε νὰ μὴ ἐπιστρέφηταί τις τὸ παράπαν. Ἐξέστω Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν. Ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς θὰ πειραθῶμεν νὰ ἐπιστομίσωμεν αὐτοὺς δι' ἰσχυροτάτου μαρτυρίου. Τῷ τύπῳ *ἠλειμμένος*, ὦ γενναιότατοι Ἀγελαῖοι, συνηγορεῖ ἀνήρ, οὗ οὐδὲν ὑμῖν τιμιώτερον καὶ οὗ τὰ δόγματα μεῖζον κῦρος παρ' ὑμῖν ἔχουσιν ἢ τὰ τοῦ Πυθαγόρου πάλαι παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις εἶχον. Ὁ πολὺς Βερναρδάκης γράφει ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 289 «Οἱ μὲν ἄνδρες τοῦ νέου τούτου κόσμου εἶνε ἐρωτύλοι κομψοπρεπεῖς, ἐπιτετηδευμένοι, ἐξυρισμένοι καὶ *ἠλειμμένοι* μῦρα (γρ. *μύρα*)». Τῷ Βερναρδάκῃ οὐδαμῶς ἀπήρεσεν ὁ τύπος *ἠλειμμένος*. Τίς δ' ἀσφαλέστερον αὐτοῦ δύναται νὰ κρίνῃ περὶ εὐστομίας καὶ πῶς δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ ἐπιθυμῶσιν οἱ Ἀγελαῖοι νὰ διαλέγωνται ἐπαφροδιτότερον τοῦ καλλιφωνοτάτου τῶν Ἑλλήνων;

Παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι, ἂν ἀποδοχῆς τύχῃ ἡ γνώμη τῶν νομιζόντων ὅτι ἀναγκαίως ἔχει νὰ παραλείπηται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ ἡ χρονικὴ αὔξησις ἐπὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, θὰ ἐγκριθῶσι πάντως καὶ οἱ τύποι *ἐθισμένος* καὶ *συνεθισμένος*, *ἑλκυσμένος* καὶ *ἀνελκυσμένος* καὶ *ἐξελκυσμένος*, κτλ. καὶ *ὀργισμένος*, *διορισμένος*, κτλ. καὶ *οἰκοδομημένος*, *κατοικημένος*, *κατοικισμένος*, κτλ. καὶ *καταισχυμμένος*, *ἐπαισθημένος*, *ἀφαιρημένος*, *ἐξαιρημένος*, *διαιρημένος*, *παραιτημένος* (κοινῶς *παρατημένος*-*παρατμένος*-*ἀπαρατμένος*), κτλ. ἔτι δ' ὁ τύπος *ἀφεμένος* ἀντὶ τοῦ *ἀφειμένος*, ὅστις καὶ ἐν τῇ ἰδιωτικῇ ἡμῶν φωνῇ φέρεται. Γράφει δ' ὁ Πανταζίδης ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθέντι καὶ διασκευασθέντι Ὁμηρικῷ Λεξικῷ *ὀχυρωμένον* (σελ. 443 β') καὶ *ἐξογκωμένος* (σελ. 661 α') καὶ *ἀποξυμμένων* (σελ. 673 β') καὶ *ἐνοικοδομημένης* (σελ. 418 β'). Ἐπειδὴ δ' ἐμνήσθημεν τοῦ Πανταζίδου, εἶνε δὲ καὶ αὐτὸς εἷς τῶν ἀξιωματικῶν ἑκάστοτε περὶ τῆς γλώσσης ἀποφαινομένων, καλὸν νομίζομεν νὰ γνωσθῇ

πῶς ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ ἔχει πρὸς τὴν μετ' αὐξήσεως ἢ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορὰν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου.

Ἀποδέχεται ὁ Πανταζίδης ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Ὁμηρικοῦ Λεξικοῦ τόν τε μετ' αὐξήσεως συλλαβικῆς ἢ χρονικῆς καὶ τὸν μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἐσχηματισμένον τύπον. Τοῦ πρώτου μαρτύρια φέρομεν τάδε·

ἀνεπτυγμένος (σελ. 33 α' καὶ 70 α'), *ἀνεπτυγμένου* (σελ. 13 β'),

ἀπεξηραμμένος (σελ. 112 α'),

ἀπεσκληρυμμένος (σελ. 110 α'),

ἀπεσπασμένον (σελ. 89 α'),

ἀπεσταλμένος (σελ. 253 β'),

διεσκορπισμένον (σελ. 6 α'),

διεφθαρμένον-νῳ (σελ. 523 β' καὶ 487 β'), *παρεφθαρμένῳ* (σελ. 7 α'), *παρεφθαρμένη-νην* (σελ. 261 α' καὶ 254 α'),

ἐζευγμένων (σελ. 506 α'), *συνεζευγμένων* (σελ. 27 β'), *ὑπεζευγμένον* (σελ. 506 α'),

ἐζωγραφημένα (σελ. 21 β'),

ἐζωσμένος (σελ. 259 α'), *ἐζωσμένη* (σελ. 122 α') *περιεζωσμένος* (σελ. 39 β'),

ἐξεζητημένην (σελ. 259 β'),

ἐξεσμένος-νη (σελ. 261 β' καὶ 535 β'), *περιεξεσμένος* (σελ. 522 β'),

ἐπτοημένος (σελ. 500 α'),

ἐῤῥιμμένος (σελ. 553 β'), *ἀπεῤῥιμμένος* (σελ. 84 α'),

ἐσπαραγμένην (σελ. 146 α'),

ἐσπαρμένη (σελ. 163 α'), *διεσπαρμένα* (σελ. 480 β'),

ἐσπευσμένος (σελ. 225 α'), *ἐσπευσμένης* (σελ. 65 β'), (*ἐσπευσμένως*, σελ. 255 α'),

ἐστεγασμένον (σελ. 22 β'),

ἐστερημένος (σελ. 261 β' καὶ 698 α'),

ἐστιλβωμένος (σελ. 439 β'), *ἐστιλβωμένον* (σελ. 261 β'),

ἐστομωμένος (σελ. 31 β'),

ἐστραμμένη-νον (σελ. 658 β' καὶ 551 β'), *ἀπεστραμμένον* (σελ. 22 β'), *διεστραμμένας* (σελ. 43 β'), *διεστραμμένα-συνεστραμμένα* (σελ. 476 α'), *κατεστραμμένος* (σελ. 463 β'), *περιεστραμμένον*

(σελ. 205 β'), *συνεστραμμένος-νων* (σελ. 166 β' καὶ 439 β' καὶ 488 α' καὶ 495 α' καὶ 266 α'),

ἐστρωμένας (σελ. 10 α'),

ἐσφαλμένη (σελ. 37 β' καὶ 92 β' καὶ 513 α'), *ἐσφαλμένην* (σελ. 82 α' καὶ 265 β'),

ἐσχηματισμένος (σελ. 659 α'), *ἐσχηματισμένη-νης* (σελ. 73 β' καὶ 259 β'),

ἐψιμυθιωμένη (σελ. 186 α'),

κατεσκευασμένος (σελ. 537 β'), *κατεσκευασμένη* (σελ. 224 α'), *κατεσκευασμένον* (σελ. 497 α'), *προπαρεσκευασμένος* (σελ. 511 β'),

κατεσχισμένη (σελ. 54 α'),

περιεσκεμμένης-νην (σελ. 131 α' καὶ 471 α'),

περιεσκοτισμέναι (σελ. 55 β'),

περιεστεμμένος (σελ. 191 α'),

συνεσταλμένος (σελ. 576 α'), *συνεσταλμένης* (σελ. 16 α'), *συνεσταλμένον* (σελ. 108 α'),

ἀνειλκυσμένα (σελ. 238 β'), *ἀνειλκυσμέναι* (σελ. 253 α'),

ἀπηλλαγμένος-νοι (σελ. 68 β' καὶ 544 α'), *συνδιηλλαγμένοι* (σελ. 98 α'),

ἀπηρχαιωμένου (σελ. 16 β' καὶ 73 α' καὶ ἀλλαχοῦ),

ἀπηρτισμένους (σελ. 102 β'), *κατηρτισμένος* (σελ. 223 β'),

ἀπῃωρημένον (σελ. 506 β'),

ἀφῃρημένον (σελ. 506 β'),

διηκοντισμένη (σελ. 519 β'),

ἐξηντλημένος (σελ. 104 α'),

ἐξηρτημένη-νης-νῃ-νην-νας (σελ. 105 β' καὶ 482 α' καὶ 48 β' καὶ 485 β'), *προσηρτημένος-νῳ-νους* (σελ. 124 α' καὶ 268 α' καὶ 479 β' καὶ 105 β'), *συνηρτημένην* (σελ. 49 α'),

ἐξηνδραποδισμένοι (σελ. 61 α'),

ἐξησκημένος-νοι (σελ. 180 α' καὶ 543 β' καὶ 238 α'),

ἐξηφανισμένη (σελ. 656 β'),

ἐπηρμένος-νον (σελ. 506 α' καὶ 479 α'),

ἠκονημένος (σελ. 31 β'),

ἠκρωτηριασμένος (σελ. 529 β'),

ἠλειμμένον (σελ. 112 β'),

ἡμαρτημένη (σελ. 48 β'), *ἡμαρτημένου* (σελ. 486 β'),
ἠναγκασμένος (σελ. 15 β' καὶ 61 α' καὶ 479 β'),
ἡπλωμένος (σελ. 475 β'), *ἡπλωμένα* (σελ. 511 β'), *ἐξηπλωμένος* (σελ. 179 β' καὶ 506 α' καὶ 543 α' καὶ β' καὶ 689 α'), *ἐξηπλωμένοι* (σελ. 475 α' καὶ 514 β'),
ἠργυρωμένα (σελ. 96 α'),
ἠρειπιωμένη (σελ. 141 β'),
ἠρημωμένη (σελ. 566 α'),
ἡρμοσμένη (σελ. 260 α'), *προσηρμοσμένος-νοι-νον* (σελ. 259 β' καὶ 558 β' καὶ 77 α' καὶ 57 β'), *συνηρμοσμένος-νοι* (σελ. 262 α' καὶ 98 α'), *συνηρμοσμέναι* (σελ.569 α'),
ἠσχολημένος (σελ. 56 α'), *ἀπησχολημένος* (σελ. 545 α'),
καθημαγμένος (σελ. 25 β' καὶ 133 α'),
κατειργασμένος (σελ. 259 α' καὶ 262 β'),
κατηραμένος-νον (σελ. 98 α'),
συνηγμένος (σελ. 56 β'),
συνηθροισμένος-να (σελ. 496 β'),
συνησπισμένων (σελ. 250 α').

Ἐρρήθη δ' ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου καὶ *ἐστημένος*, *ἀποκατεστημένος*, *ἐγκατεστημένος*, οἷον σελ. 173 α' «παραβάλλει ὁ Ὀδυσσεὺς πρὸς τοὺς δρυόχους τοὺς στιχηδὸν (γρ. *στΟΙχηδὸν*) *ἐστημένους* πελέκεις» καὶ σελ. 269 α' «ὅσοι ἑστίαν ἔχουσιν, οἱ *ἐγκατεστημένοι*, ἐγχώριοι» καὶ σελ. 390 α' «τέλος φαίνεται *ἀποκατεστημένον* ἐπὶ τῆς δυτικῆς καὶ μεσημβρινῆς παραλίας». Οἱ λέγοντες *ἐστημένος*, *ἐγκατεστημένος*, κτλ. οὔτε τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ στοιχοῦσιν οὔτε τῇ νῦν ἰδιωτικῇ συνηθείᾳ. Ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ φέρεται ἡ ἄνευ αὐξήσεως μετοχὴ *στημένος*, ὡς *στολισμένος*, *στερεωμένος*, κτλ., ὑπὸ δὲ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἐγίνετο χρῆσις τοῦ *ἑστηκώς-ἑστώς*, ἀνθ' οὗ ἐν τῷ παρηκμακότι Ἑλληνισμῷ ἐπλάσθη καὶ παθητικὸς τύπος *ἱσταμένος*, *καθεσταμένος*, *διεσταμένος*, κτλ. Ἐν σελ. 511 β' ἔγραψεν ὁ Πανταζίδης «ἡ παγὶς εἶνε *στημένη*».

Καταλέξαντες ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου μεταπεφρασμένου Ὁμηρικοῦ Λεξικοῦ μαρτύρια τῆς μετ' αὐξήσεως ἐκφορᾶς τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μνημονεύομεν νῦν ἐξ αὐτοῦ παραδείγματα τοῦ ἀναδιπλασιασμὸν ἔχοντος τύπου· εἶνε δὲ ταῦτα πλείονα ἐκείνων.

ἀποδεδειγμένη-νης (σελ. 63 β' καὶ 147 α'),
ἀποκεχαρμένος (σελ. 538 β'),
ἀποτετραμμένη (σελ. 108 α'), *ἐπιτετραμμένος* (σελ. 250 β'),
βεβαρημένος (σελ. 119 α' καὶ 458 β' καὶ 493 α'),
βεβλαμμένος (σελ. 81 β' καὶ 529 β'),
βεβιασμένος (σελ. 15 β'), *βεβιασμένη-νην* (σελ. 98 α' καὶ 250 α'),
βεβυθισμένος (σελ. 652 β'), *βεβυθισμένη* (σελ. 37 α'),
γεγενημένα (σελ. 561 β'),
γεγεννημένος (σελ. 399 β' καὶ ἀλλαχοῦ), *γεγεννημένον* (σελ. 380 β'), *γεγεννημένα* (σελ. 421 β'), *γεγεννημέναι* (σελ. 447 α'), *προγεγεννημένος* (σελ. 553 β'),
γεγυμνασμένοι (σελ. 238 α'),
γεγυμνωμένος (σελ. 698 α'), *γεγυμνωμένα* (σελ. 483 β' καὶ 498 α'),
δεδαμασμένος (σελ. 169 β'), *δεδαμασμένη* (σελ. 169 α'),
δεδεμένην (σελ. 35 α'), *δεδεμένον-να* (σελ. 86 β' καὶ 511 β'), *προσδεδεμένος-νοι* (σελ. 124 α' καὶ 506 α' καὶ 490 α'), *προσδεδεμένη-νην* (σελ. 525 β' καὶ 658 β'), *προσδεδεμένον* (σελ. 512 β'), *συνδεδεμένος* (σελ. 516 β'), *συνδεδεμένων-νας* (σελ. 40 β' καὶ 55 α'),
δεδιδαγμένος (σελ. 145 α'),
δεδοκιμασμένος (σελ. 80 β' καὶ 512 β'), *δεδοκιμασμένης* (σελ. 147 α'),
δεδομένος (σελ. 13 β'), *δεδομένην* (σελ. 558 α'), *παραδεδομένην* (σελ. 79 α' καὶ 514 α'),
διακεκομμένης (σελ. 47 α'), *συγκεκομμένος-νου* (σελ. 201 β' καὶ 497 β' καὶ 559 α'), *συγκεκομμένη-νην* (σελ. 51 β' καὶ 11 α'), *συγκεκομμένον* (σελ. 57 α'), *συγκεκομμένους* (σελ. 42 β'),
διακεκριμένος (σελ. 35 α'),
διαλελυμένη (σελ. 31 α'),
ἐγγεγλυμμένος (σελ. 141 α'),
ἐγκαταλελειμμένος (σελ. 247 β'), *ἐγκαταλελειμμένη* (σελ. 21 α'),
ἐκδεδαρμένον (σελ. 576 α'),
ἐκλελεγμένος (σελ. 218 α'),

ἐκπεφρασμένης (σελ. 42 α'),
ἐμπεπιστευμένοι (σελ. 240 β'),
ἐμπεφορημένος (σελ. 215 β'),
ἐνδεδυμένος (σελ. 15 α' καὶ 62 α'),
ἐντετυπωμένον (σελ. 57 β'),
ἐπιμεμελημένης (σελ. 104 β'), *ἐπιμεμελημένην* (σελ. 182 β'),

καταβεβλημένος (σελ. 64 α' καὶ 124 β'), *καταβεβλημένοι* (σελ. 12 β' καὶ 251 α'), *περιβεβλημένος* (σελ. 41 α'), *περιβεβλημένη-νην* (σελ. 27 α' καὶ 54 α' καὶ 224 α' καὶ 215 β'), *περιβεβλημένων-να* (σελ. 28 α' καὶ 215 β'), *προβεβλημένος* (σελ. 553 β'), *παρεμβεβλημένος-νου* (σελ. 55 β' καὶ 597 α'),

κατακεκτημένος (σελ. 172 α'),

κεκαλυμμένων-νους (σελ. 105 β' καὶ 542 β'), *κεκαλυμμένα* (σελ. 568 α'), *ἐγκεκαλυμμένος* (σελ. 22 β'),

κεκλεισμένος-νη (σελ. 233 α' καὶ 260 α' καὶ 568 β'), *κεκλεισμέναι-να* (σελ. 234 α' καὶ 245 α'), *ἐγκεκλεισμένους* (σελ. 187 β'), *περικεκλεισμένοι* (σελ. 245 α'),

κεκλιμένος (σελ. 233 α'), *ἐπικεκλιμένον* (σελ. 63 α'), *κατακεκλιμένος* (σελ. 656 α'), *προκεκλιμένης* (σελ. 563 β'), *προσκεκλιμέναι* (σελ. 234 α'),

κεκορεσμένοι (σελ. 12 β'),

κεκοσμημένος (σελ. 3 β' καὶ 95 β' καὶ 260 α'), *κεκοσμημένον* (σελ. 38 α' καὶ 104 β'), *κεκοσμημένην* (σελ. 262 β'), *κεκοσμημένα* (σελ. 568 α'), *περικεκοσμημένη* (σελ. 57 α'),

κεκραμένος-νον (σελ. 34 β' καὶ 459 α'),

κεκρυμμένος (σελ. 568 β'), *κεκρυμμένον* (σελ. 220 β'), *κεκρυμμένων* (σελ. 74 β'), *ὑποκεκρυμμένος-νον* (σελ. 234 α' καὶ 43 β'),

κεκυρτωμένη (σελ. 54 α'), *κεκυρτωμένα-νων* (σελ. 476 α'),

κεχρισμένα (σελ. 217 β'),

κεχρωματισμένας (σελ. 428 β'),

κεχυμένον (σελ. 133 α'), *διακεχυμένα* (σελ. 201 β'), *περικεχυμένος-νον* (σελ. 58 α'), *συγκεχυμένα-νοι* (σελ. 34 β'),

κεχωρισμένον (σελ. 41 β' καὶ 69 α'), *κεχωρισμένους* (σελ. 56 β'), *ἀποκεχωρισμένος* (σελ. 56 β' καὶ ἀλλαχοῦ), *ἀποκεχωρισμένον* (σελ. 52 α'),

μεμακρυσμένος (σελ. 82 α'), *μεμακρυσμένης-νας* (σελ. 61 β' καὶ 542 β'), *ἀπομεμακρυσμένος* (σελ. 84 β' καὶ 90 α'),

μεμηχανευμένα (σελ. 170 β'),

μεμιγμένος (σελ. 34 β'), *μεμιγμέναι* (σελ. 251 α'), *ἀναμεμιγμένων* (σελ. 235 β'),

μεμολυσμένα (σελ. 160 α'),

μεμονωμένον-νου (σελ. 193 β' καὶ 480 β'),

παρακεκινημένος (σελ. 506 α'),

παραμεμορφωμένος (σελ. 30 α'), *παραμεμορφωμένας* (σελ. 43 β'),

πεπατημένη (σελ. 509 α'),

πεπεισμένος (σελ. 511 α'),

πεπλασμένους (σελ. 531 α'), *μεταπεπλασμένη* (σελ. 266 β'),

πεπλατυσμένα (σελ. 554 β'),

πεπλεγμένος (σελ. 262 α'), *συμπεπλεγμένοι* (σελ. 223 β'),

πεπλυμένος (σελ. 439 α'),

πεποιημένος (σελ. 95 β' καὶ ἀλλαχοῦ), *πεποιημένη* (σελ. 132 α' καὶ 172 α'),

πεποικιλμένος (σελ. 70 α' καὶ 145 α' καὶ 498 α'), *πεποικιλμένον-να* (σελ. 513 α' καὶ 510 β' καὶ 568 α'),

πεπονημένος (σελ. 67 β'),

πεπρωμένον (σελ. 28 β'),

πεπραγμένος (σελ. 259 α'), *πεπραγμένων* (σελ. 37 β'),

πεπυρακτωμένου (σελ. 544 α'),

πεπυρωμένον (σελ. 24 β'),

περιτετειχισμένη (σελ. 615 α'),

πεφρυγμέναι (σελ. 487 α'), *πεφρυγμένων* (σελ. 45 β'),

πεφυτευμένου (σελ. 248 β'), *πεφυτευμένη* (σελ. 480 α'),

πεφωτισμένου (σελ. 22 β'),

προσκεκλημένος, (σελ. 541 α'), *συγκεκλημένος* (σελ. 542 α'),

προσκεκολλημένος (σελ. 558 β' καὶ 560 α' καὶ 561 α'), *προσκεκολλημένη-νον* (σελ. 209 β'), *προσκεκολλημένα-ναι* (σελ. 85 β' καὶ 553 β'),

σεσαρκωμένον (σελ. 231 α'),

συγκεκριμένον-νου (σελ. 534 α' καὶ 203 β'),

συμπεπιεσμένη (σελ. 554 β'),

συμπεπιλημένον (σελ. 530 β'),

συμπεπυκνωμένος (σελ. 16 α'), *συμπεπυκνωμένη* (σελ. 554 β'), *συμπεπυκνωμένου* (σελ. 488 α'),

συμπεπληρωμένος (σελ. 108 β'),

τεθαμμένοι (σελ. 35 α'),

τεθειμένος (σελ. 556 α'), *τεθειμένον* (σελ. 62 α'), *παρατεθειμένος* (σελ. 502 α'), *παρατεθειμένα* (σελ. 85 α'), *προστεθειμένος-να* (σελ. 560 α'),

τεθεμελιωμένος (σελ. 259 β'),

τεθορυβημένη (σελ. 110 β'),

τεθραμμένος (σελ. 68 α' καὶ 78 β' καὶ 475 β'), *ανατεθραμμένος* (σελ. 467 α'),

τεταγμένος (σελ. 466 α'), *τεταγμένων* (σελ. 166 β'), *συντεταγμένοι* (σελ. 557 β'), *ὑποτεταγμένος-νοι* (σελ. 148 β' καὶ 158 β'),

τεταμένα (σελ. 628 β'), *ἀνατεταμένην* (σελ. 657 β'), *ἀνατεταμένα-νων* (σελ. 476 α' καὶ β'), *ἐκτεταμένος-νη-νον* (σελ. 264 β' καὶ 475 β' καὶ 543 α'), *ἐκτεταμένην* (σελ. 628 β'), *ἐκτεταμένωννους* (σελ. 475 α' καὶ 9 α'), *ἐκτεταμένα* (σελ. 533 α'), *ἐντεταμένον* (σελ. 497 α'), *ἐντεταμένοι* (σελ. 168 β'), *ἐπιτεταμένον-νη* (σελ. 78 β' καὶ 557 α' καὶ 88 β'), *ἐπεκτεταμένος-νου* (σελ. 658 α' καὶ 152 α' καὶ 659 α'), *ἐπεκτεταμένη-νην* (σελ. 255 β' καὶ 141 α'),

τεταραγμένη-νην-νης (σελ. 110 β' καὶ 547 α'),

τετελεσμένον (σελ. 266 α'),

τετριμμένος (σελ. 439 β'), *τετριμμένη* (σελ. 367 α'), *συντετριμμένον-να* (σελ. 560 β' καὶ 8 β'),

τετρυπημένους (σελ. 457 α'), *διατετρυπημένος-νη* (σελ. 513 α' καὶ 519 β'),

τετρωμένος (σελ. 124 β'), *τετρωμένου* (σελ. 132 α' καὶ 247 α'),

τετυφλωμένος (σελ. 109 α'),

ὑπογεγραμμένον (σελ. 169 β').

Πολλοὺς παρακειμένους τοὺς μὲν μετ' αὐξήσεως, τοὺς δὲ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ προενηνεγμένους βλέπει τις ἐν σελ. 93 β' « εἶμαι *προσηρμοσμένος*, στενῶς *συνδεδεμένος* — εἶμαι *κατηρτισμένος*, *ἐφωδιασμένος*, *κεκοσμημένος*, Τρῶες ἀρηρότες *συνησπισμένοι* — ἐκ (δύο) γυάλων *συνηρμοσμένος* θώραξ — μὲ χρυσοῦς ἀορτῆρας *συνδεδεμένον* — δι' ἐπι-

σφυρίων πορπῶν *συνδεδεμέναι*, *συνεσφιγμέναι* (ἢ εἰς τὰς κνήμας *ἐφηρμοσμέναι*)—μὲ ἑκατὸν πόλεων—πορθητὰς *κεκοσμημένη*—πυκνῶς καὶ σταθερῶς *προσηρμοσμέναι*, τουτέστι *κεκλεισμέναι*—μένωσι(ν) *ἐμπεπηγμέναι* σταθερῶς εἰς τὰς ἁρμονίας».

Ἀσμενιστὸς δ' εἶνε τῷ Πανταζίδῃ ὁ τύπος *ἐμπεπηγμένος*, *ἐμπεπηγμένον*, κτλ., οἷον

ἐμπεπηγμένος (σελ. 57 β' καὶ 255 α' καὶ 348 β' καὶ 418 β' καὶ καὶ 527 β' καὶ 661 α'. Πρβ. καὶ σελ. 439 α': *πεπηγμένος*),

ἐμπεπηγμένον (σελ. 216 α' καὶ 254 α' καὶ 508 α' καὶ 527 β'),

ἐμπεπηγμένου (σελ. 519 β'),

ἐμπεπηγμένοι (σελ. 277 β'),

ἐμπεπηγμένα (σελ. 173 α').

Εἶπε δ' ὁ Πανταζίδης καὶ «εἶνε *προκεχωρημένα*» (σελ. 553 α'), ὅπερ ἀσύστατον καὶ ἀπόβλητον. Δεινῶς σφάλλεται, ἄν τις νομίζῃ ὅτι, ἐπειδὴ λέγεται ἐν τῇ δημώδει λαλιᾷ *προχωρημένος* ἢ *προχωρΕμένος*, δύναται νὰ ῥηθῇ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν πεπαιδευμένων *προκεχωρημένος* ἀντὶ τοῦ *προκεχωρηκώς* (Ἴδε Γλωσσ. Παρατηρ. σελ. ιε').

Παντὶ φανερὸν ἐξ ὧν ἐγράψαμεν κατέστη ὅτι λίαν ὁ Πανταζίδης εὐεπίφορος εἶνε εἰς τὴν μετ' αὐξήσεως ἢ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορὰν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ποιεῖται δ' ὅμως οὐχὶ ὀλιγάκις χρῆσιν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ μεταπεφρασμένῳ Ὁμηρικῷ Λεξικῷ καὶ τοῦ ἐστερημένου τῆς αὐξήσεως ἢ τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ τύπου, οἷον

ἀλειμμένα (σελ. 38 α'),

ἀλεσμένον (σελ. 38 α'),

ἀπονεμημένον (σελ. 438 β'),

βρεγμένα (σελ. 155 α'),

βυθισμένος-*νον* (σελ. 542 α' καὶ 652 α'),

γεννημένος (σελ. 173 β'),

γεωργημένη (σελ. 45 β'), *γεωργημένον* (σελ. 260 α'),

δεμέναι (σελ. 156 α'),

θερισμένου (σελ. 202 β'),

θολωμένον (σελ. 641 α'),

καλλιεργημένος (σελ. 101 β'), *καλλιεργημένου* (σελ. 143 β'),

καλλωπισμένη (σελ. 597 α'),

καταμετρημένος (σελ. 161 α'),

καταπετρωμένος (σελ. 215 β'),
κλεισμένον (σελ. 32 β'),
κτισμένη (σελ. 464 α' καὶ 480 β'), *κτισμένον* (σελ. 547 β'),
λιθοβολημένος (σελ. 215 β'),
λυγισμένον (σελ. 61 α'),
ναυπηγημέναι (σελ. 193 β'),
πατημένος (σελ. 106 α' καὶ 149 α'),
περικυκλωμένος (σελ. 52 β'), *περικυκλωμέναι* (σελ. 55 β'),
περισκεμμένος (σελ. 524 β'),
ποτισμένος (σελ. 531 β'),
ῥαντισμένοι (σελ. 573 α'),
ῥυτιδωμένος (σελ. 578 β'), *ῥυτιδωμένας* (σελ. 397 α'),
σκεπασμένος (σελ. 121 β' καὶ 278 β' καὶ 657 β'), *σκεπασμένη* (σελ. 277 β'), *σκεπασμένους* (σελ. 568 α'),
συγχωρημένον (σελ. 482 α'),
συσσωρευμένοι (σελ. 568 β'),
τελειωμένος (σελ. 617 β'),
φονευμένος (σελ. 145 β'),
φορτωμένος (σελ. 132 β'),
φυτευμένη-να (σελ. 576 α' καὶ 679 α'),
χυμένος (σελ. 115 α'),
χωσμένη (σελ. 175 β').

Παραβάλλων τις τὸν τελευταῖον τοῦτον κατάλογον πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν κατακεχωρισμένους εὑρίσκει ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου οὐ μόνον *ἠλειμμένον*, *βεβυθισμένος*, *γεγεννημένος*, *δεδεμένην-νας*, *κεκλεισμένος*, *πεπατημένη*, *περιεσκεμμένης-νην*, *πεφυτευμένου-νη*, *κεχυμένον*, ἀλλὰ καὶ *ἀλειμμένα*, *βυθισμένος*, *γεννημένος*, *δεμέναι*, *κλεισμένον*, *πατημένος*, *περισκεμμένος*, *φυτευμένη-να*, *χυμένος*. Γράφει δ' ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ καὶ *μυρωμένους*] μὲν ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐν λ. *λιπαροπλόκαμος*, *μεμυρωμένοι* δὲ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἐν λ. *λιπαρός*· ἔτι δὲ *κολοβωμένος* μὲν ἐν λ. *σκόλοψ* καὶ *στρογγυλωμένος* ἐν λ. *τέρην*, *κεκολοβωμένος* δ' ἐν λ. *ἄκολος* καὶ *ἐστρογγυλωμένη* ἐν λ. *δινωτός*, ὡς καὶ *ἀναδιπλασιασμένου* μὲν ἐν λ. *κάγκανος*, *ἀναδεδιπλασιασμένου* δ' ἐν λ. *ἀκάχητα*. Παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ ἀπαντᾷ σελ. 672, 36: *δεδιπλασιασμένου* καὶ σελ. 1277, 43: *δεδι-*

πλασίασται καὶ σελ. 1722, 62: *ἀναδεδιπλωμένῳ*. Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 232, 6: *δεδιπλασιασμένην*. Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐκλείδου Τόμ. Β', σελ. 400, 24 Τευβν.: *δεδιπλασιάσθωσαν*.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ λόγῳ ἐνίοτε παραλαμβάνει ὁ Πανταζίδης τύπον ἔχοντα ἀναδιπλασιασμὸν ἢ αὔξησιν καὶ τύπον ἄμοιρον ὄντα ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως, οἷον

σελ. 19 α' «Ἀθρόος — *συνηθροισμένος*, *συσσωρευμένος*» καὶ σελ. 77 α' «Ἀολλής — συνηθροισμένος, *συσσωρευμένος*, *συμπεπυκνωμένος*». Πρβ. σελ. 696 α' «Χυτός — *κεχυμένος*, ἐπὶ δὲ ξηρῶν *συσσωρευμένος* — χυτὴ γαῖα *ἐπισεσωρευμένη γῆ*».

σελ. 47 α' «Ἀμάω — Τὸ μέσ. σημαίνει συλλέγω — (κυρίως τὸ *θερισμένον*, ἔπειτα ἐν γένει) γάλα ἐν ταλάροισι τὸ *πεπηγμένον* γάλα εἰς τὰ κάνιστρα».

σελ. 217 «Ἐντυπάς — *ἐξηπλωμένος* κατὰ γῆς *ἐγκεκαλυμμένος* ἐν τῇ χλαίνῃ — *σκεπασμένος* μὲ τὴν χλαῖναν — *ἐμπεπιεσμένος*». Πρβ. καὶ σελ. 51 β' «Ἀμφηρεφής — πανταχόθεν *σκεπασμένος*, καλῶς *κεκαλυμμένος*».

σελ. 147 β' «Δακρύω — τίπτε δεδάκρυσαι; διὰ τί εἶσαι *δακρυσμένος*; — δεδράκρυνται ὄσσε, οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε *δεδακρυσμένοι*». Πρβ. καὶ σελ. 678 β': *δεδακρυσμένη*» (Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένα σελ. 85).

σελ. 211 α' «Ἐναρηρώς — μόνον ὡς ἐπίθετον *ἐνηρμοσμένος*, *στερεωμένος*».

σελ. 535 β' «Ὁ παθητικὸς παρακείμενος πέπνυμαι — σημαίνει κυρίως εἶμαι *ἐμπεφυσημένος*, *ἐμπνευσμένος*».

σελ. 560 α' «Προσκλίνω — ὁ θρόνος εἶνε *κεκλιμένος*, *στυλωμένος* πλησίον αὐτῆς».

σελ. 575 α' «Ῥῆγος — Ἡ κυρία λοιπὸν σημασία τῆς λέξεως ῥῆγος εἶνε *χρωματισμένον*, *βεβαμμένον* ὕφασμα».

σελ. 598 α' «Στρατός — κυρίως στρατόπεδον, *κατεστρωμένος* ἢ *στρατοπεδευμένος* στρατός».

σελ. 615 α' «Τέγος — πᾶν *ἐστεγασμένον*, *σκεπασμένον* μέρος τ[ῆς] οἰκίας».

σελ. 701 β' «ἐπὶ τῶν διὰ τῆς κνίσσης (γρ. *κνίΣης*) ἤγουν σκι

της *περιτυλιγμένων* μηρίων ἐτίθεντο ὠμὰ τεμάχια κρέατος, ἐκ πάντων τῶν μελῶν τοῦ ἱερείου *ἀποκεκομμένα* ».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ποιεῖται μὲν χρῆσιν ὁ Πανταζίδης τοῦ « εἶμαι *ἀναμμένος* » (σελ. 53 β') καὶ « ξηρὰ ξύλα *ἀναμμένα* » (σελ. 386 α'), λέγει δ' ὅμως « τοῦ *ἤναψεν* (ἡ Ἀθηνᾶ) εἰς τὴν περικεφαλαίαν » (σελ. 147 α') καὶ « ἡ φήμη *ἤναψεν* » (σελ. 147 β') καὶ « πανταχοῦ περὶ σὲ *ἤναψεν* ὁ πόλεμος » (σελ. 596 α'). Κομψότατον ἀληθῶς εἶνε τὸ *ἤναψεν*, θαυμάζομεν δὲ πῶς ὁ Πανταζίδης, χαριέστατος ὤν, δὲν εἶπε κατ' αὐτὸ καὶ *ἠναμμένος* καὶ *ἠναμμένα*.

Ἥκιστα μαντικοὶ ὄντες ἀδυνατοῦμεν νὰ εὕρωμεν διὰ τί ὁ Πανταζίδης ἄλλοτε μὲν τὸν ηὐξημένον ἢ ἀναδεδιπλασιασμένον τύπον τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἀσπάζεται, ἄλλοτε δὲ τὸν ἄνευ προσθήκης τινὸς ἢ μεταβολῆς ἐσχηματισμένον ἐγκρίνει. Τοῦτο δ' ὅμως καὶ ἄνευ μαντικῆς δυνάμεως κάλλιστα γινώσκομεν, ὅτι ἐν τῷ τεχνικῷ λόγῳ ἀναγκαιότατον εἶνε νὰ διώκῃ τις τὸν κόσμον καὶ τὴν εὐπρέπειαν, νὰ φεύγῃ δὲ τὴν ταραχὴν καὶ ἀναρμοστίαν. Ὡς ἀπεκλείσθησαν ἐκ τῆς γλώσσης τῶν πεπαιδευμένων οἱ ὀνοματικοὶ τύποι τῆς χυδαίας λαλιᾶς *τῆς ρίζας*, *τῆς γλώσσας*, *τῆς θάλασσας*, *τῆς Αἴγινας*, *τῆς ὁμόνοιας*, κτλ., *τοῦ κριτῆ*, *τοῦ ξεταστῆ*, *τοῦ στρατιώτη*, *τοῦ κλέφτη*, κτλ., ἵνα τούτοις μόνοις ἐν τῷ παρόντι ἀρκεσθῶμεν, παρελήφθησαν δ' οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ φωνῇ συνήθεις ὄντες *τῆς ρίζης*, *τῆς γλώσσης*, *τῆς θαλάσσης*, *τῆς Αἰγίνης*, *τῆς ὁμονοίας*, κτλ., *τοῦ κριτοῦ*, *τοῦ ἐξεταστοῦ*, *τοῦ στρατιώτου*, *τοῦ κλέπτου*, κτλ., οὕτω προσῆκον εἶνε ν' ἀτιμάζωνται μὲν ἐν τῷ ἀστείῳ λόγῳ οἱ παρὰ τοῖς ἀμαθέσι κυκλούμενοι ῥηματικοὶ καὶ μετοχικοὶ τύποι *ἐπρόσταξα* ἢ *πρόσταξα* - *προσταγμένος*, *ἐδιάταξα* ἢ *διάταξα* - *διαταγμένος*, κτλ., *ἄκουσα* - *ἀκουσμένος*, *ἀγόρασα* - *ἀγορασμένος*, *ἀδίκησα* - *ἀδικημένος*, *ἅρπαξα* - *ἁρπαγμένος*, κτλ., *σκισμένος*, *ριμμένος*, κτλ., *κρυμμένος*, *πλυμένος*, κτλ., ν' ἀξιῶνται δὲ τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς οἱ κατὰ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν προενηνεγμένοι *προσέταξα* - *προστεταγμένος*, *διέταξα* - *διατεταγμένος*, κτλ., *ἤκουσα* - *ἠκουσμένος*, *ἠγόρασα* - *ἠγορασμένος*, *ἠδίκησα* - *ἠδικημένος*, *ἥρπασα* - *ἡρπασμένος*, κτλ., *ἐσχισμένος*, *ἐρριμμένος*, κτλ., *κεκρυμμένος*, *πεπλυμένος*, κτλ. (Ἴδε Γλωσσ. Παρατηρ. σελ. ια' κέξ. καὶ σελ. ιγ' κέξ.). Οἱ Ἀγελαῖοι διεφθαρμένοι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνουθέτητοι ὄντες θὰ ἐξαγριωθῶσι πάλιν καὶ ὀρθοὶ στάντες θὰ καταβοήσωσι

μὲν ἡμῶν ὡς κωλυόντων τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τῆς γλώσσης, θὰ ὑπερμαχήσωσι δὲ τοῦ Πανταζίδου ἄλλα τε πολλὰ λέγοντες καὶ δὴ καὶ ὅτι μόνα τὰ ὦτα εἶνε ἀσφαλῆ κριτήρια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ μόνοις αὐτοῖς ὀφείλομεν νὰ πειθώμεθα περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν τύπων, οὐδαμῶς δὲ πρέπει νὰ δουλεύωμεν ἠλιθίως τοῖς κανόσι τῶν σχολαστικῶν καὶ ψοφοδεῶν γραμματικῶν. Οὐδὲν ὑγιὲς οὐδέποτε δύνανται νὰ εἴπωσιν οἱ Ἀγελαῖοι, γέλωτα δὲ τοῖς μὴ χαίρουσι ταῖς πανουργίαις καὶ εὑρησιλογίαις παρέχουσιν ἃ ἑκάστοτε προφέρονται τερετίσματα. Τολμῶμεν δὲ νὰ ἐρωτήσωμεν αὐτοὺς διὰ τί ταῖς μὲν τοῦ Πανταζίδου ἀκοαῖς προσπίπτουσιν εὔφωνοι ὁ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἐσχηματισμένος τύπος *προσκεκολλημένος-προσκεκολλημένη* καὶ οἱ ἀναύξητοι ὄντες *σκεπασμένος-σκεπασμένη* καὶ *ἀναμμένος-ἀναμμένα*, ταῖς δὲ τοῦ Βερναρδάκη, οὗ θιασώτης εἶνε ὁ Πανταζίδης, τοὐναντίον ὁ ἐστερημένος ἀναδιπλασιασμοῦ *προσκολλημέναι* καὶ οἱ ηὐξημένοι *ἐσκεπασμέναι* καὶ *ἀνημμένην-νας*; Τάδε γράφει ὁ πολὺς Βερναρδάκης ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας. σελ. 120 «διότι τὸ μὲν πρόσωπον καὶ τὸ βλέμμα εἶνε ἐστραμμένα ἀτενῶς πρὸς τὰ ἐμπρός, αἱ δὲ χεῖρες *προσκολλημμέναι* εἰς τὸ σῶμα, καὶ οἱ πόδες σφιγκτὰ συνηνωμένοι» καὶ σελ. 119 «εἶνε *ἐσκεπασμένοι* μὲ ἀνάγλυφα ἢ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα, καὶ χρωματισμένα μὲ βαφὰς ἀνοικτάς» καὶ «ἦσαν ἐξωτερικῶς μὲν σπανίως *ἐσκεπασμέναι* μὲ ἐπιγραφάς» καὶ σελ. 88 «ἀνὰ μίαν λαμπάδα *ἀνημμένην*» καὶ σελ. 209 «αἱ κρατοῦσαι *ἀνημμένας* δᾷδας». Λέγει δ' οὗτος καὶ *ἀποκεχωρισμένον* καὶ *μεμεθυσμένων* ἐν σελ. 213 καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν ἄλλαις σελίσιν οὐκ ὀλίγα. Ἐν σελ. 64 ἀπαντῶσιν αἱ μετοχαὶ *παραδεδομένος* καὶ *ἐνδεδυμένος* καὶ *ἐψιμμυθισμένος* (γρ. *ἐψιμυθισμένος*, οὐ κάλλιον τὸ *ἐψιμυθιωμένος*) καὶ *ἀνατεταμένας* καὶ *ἐγκεχαραγμένη*. Πρβ. καὶ σελ. 174: *κατηγλαϊσμένας—κατεστεμμένας—ἀποκεκρυμμέναι*. Ἐν σελ. 199 κεῖται τὸ κομψὸν *ἐγκατεστημένους*.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἔγραψεν ὁ Πανταζίδης καὶ μετ' αὐξήσεως *ἀνημμένας* ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ μεταπεφρασμένῳ Ὁμηρικῷ Λεξικῷ σελ. 586 α' «ἐκεῖθεν *ἀνημμένας* λαμπάδας ἐκσφενδονῶν», ὡς καὶ *συνημμένων* σελ. 615 α'. Εὐλόγως δὲ δύναταί τις καὶ ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ ὅτι λίαν ἐπισφαλῆ ἢ ἀβέβαια εὐφωνίας καὶ κακοφωνίας κριτήρια εἶνε τὰ ὦτα τοῦ Πανταζίδου.

Ὁμοίως τῷ Κοραῇ ἐξέφερον τὰς μετοχὰς τῶν παθητικῶν παρακειμένων καὶ ἄλλοι πολλοὶ συγχρονοῦντες αὐτῷ καὶ ταὐτὰ περὶ τῆς γλώσσης πρεσβεύοντες, μᾶλλον δὲ δουλικῶς αὐτῷ εἰς πᾶν φιλολογικὸν ζήτημα ὑπακούοντες. Πρὸς τοὺς περὶ τὸν Κοραῆν ἀποτεινόμενος ὁ Νεόφυτος Δούκας ἐν τῇ περὶ τῆς Λαλουμένης Γλώσσης πραγματείᾳ, τῇ ἐν Βιέννῃ τῷ 1814ῳ ἔτει ἐκδοθείσῃ μετ' Αἰσχίνου τοῦ Σωκρατικοῦ καὶ ἑτέρων τινῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δούκα συντεταγμένων, λέγει σελ. 315 «Χωρὶς δὲ τούτων ἡ χρῆσις τῶν μετοχῶν ἐστιν ἀναγκαία πανταχοῦ ἐν τῷ λόγῳ. Γεγραμμένος, τεθλιμμένος, πεποιημένος, καὶ τὰ λοιπά. Ἀλλὰ σεῖς, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐν τούτοις ἐστέ μοι παραδοξότατοι, ἀποκόπτοντες τὴν ἄρχουσαν αὐτῶν συλλαβὴν οὑτωσί, Γραμμένος, ποιημένος, θλιμμένος, διαστραμμένος, δικασμένος, μακρυσμένος, μερισμένος, κινημένος, διακομμένος, συνδεμένος, διακριμένος, ἐκταμένος, παιδευμένος· καὶ πρὸς ταῦτα οὐκ οἶδ' ὅ,τι καὶ εἴποιμι ἄξιον· μήτε δύναμαι νὰ νοήσω πρὸς τί ταῦτα πράττετε, τὰ ἀπὸ πολλῶν μυριάδων αἰώνων καλῶς καὶ ἀξίως ἀποσωθέντα οὕτως ἀναξίως καὶ ἡμῶν καὶ τῶν προπατόρων τῆς γλώσσης ἀποκολοβοῦντες, καὶ μάλιστα συνειθισθέντα ἤδη καὶ εἰς αὐτῶν τῶν χυδαίων τὰ στόματα». Δικαιότατα ὁ Δούκας ἀποδοκιμάζει τὴν ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ αὐξήσεως ἐκφορὰν τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς φωνῆς λαμβανομένων μετοχῶν· διότι διαστρέφεται ἀληθῶς καὶ ἀλλόκοτος ἀποβαίνει ἡ γλῶσσα ἐκ τῆς πηρώσεως ταύτης, ἣ οὐδαμῶς ἔπρεπε ν' ἀσμενίσῃ ὁ λογιώτατος Κοραῆς. Σημειωτέον δ' ὅτι πλημμελῶς ἔγραψεν ὁ Δούκας «οὐκ οἶδ' ὅ,τι καὶ *εἴποιμι* ἄξιον» καὶ «*μήτε* δύναμαι νὰ νοήσω». Οὔτε ἡ εὐκτικὴ ἔχει καλῶς, ἀναγκαίας οὔσης τῆς ὑποτακτικῆς (ἢ τῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ μορίου *ἌΝ*) οὔτε τὸ *μήτε* κεῖται πρεπόντως, προσῆκον δ' ἀντ' αὐτοῦ ἦτο νὰ τεθῇ τὸ *οὐδέ*. Νομίζομεν δ' ὅτι οὐδεὶς θὰ φιλοτιμηθῇ νὰ συνηγορήσῃ τῷ ὑπὸ τοῦ Δούκα γραφέντι «οὐκ οἶδ' ὅ,τι καὶ *εἴποιμι*» πειθόμενος οἷς προφέρεται ὁ Κυννῆρος ἐν τῇ Διεξοδικῇ Γραμματικῇ Τόμ. Β', σελ. 193 ἐκδ. ϐ'. Ὁ γραμματικὸς οὗτος καὶ ἐπ' ἄλλων πολλῶν ἄκριτος ἢ ἀταλαίπωρος φωρᾶται ὢν καὶ περὶ τῆς προκειμένης συντάξεως προχείρως καὶ ἀβασανίστως ποιεῖται λόγον, ὡς θὰ παραστήσωμεν σαφῶς ἑτέρωθι. Ἀξία δὲ παρατηρήσεως φαίνεται ἡ ὑπερβολὴ ἣ ὁ Δούκας ἐχρήσατο εἰπὼν «τὰ ἀπὸ πολλῶν **μυριάδων αἰώνων** καλῶς καὶ ἀξίως ἀποσωθέντα». Ὑπερβολικὸς

πάντως θὰ ἦτο ὁ λόγος, ἂν ἐξεφέρετο ὧδε· «τὰ ἀπὸ πολλῶν **χιλιάδων ἐτῶν** καλῶς καὶ ἀξίως ἀποσωθέντα»· λίαν δ' ὑπερβολικὸς θὰ καθίστατο, ἂν ἀντὶ τοῦ **χιλιάδων ἐτῶν** παρελαμβάνετο ἐν αὐτῷ τὸ **μυριάδων ἐτῶν**· ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δούκα ῥηθὲν «τὰ ἀπὸ πολλῶν **μυριάδων αἰώνων** — ἀποσωθέντα» εἶνε ὑπερβολικώτατον καὶ ὅλως ἀπᾷδον λόγου σεμνοῦ ἀμοιροῦντος ἰσχυροῦ πάθους καὶ ἐκτόπου σφοδρότητος. Ἀστείως εἶπεν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Πλούτῳ στίχ. 1082 «οὐκ ἂν διαλεχθείην διεσπλεκωμένῃ ἀπὸ *μυρίων ἐτῶν γε καὶ τρισχιλίων*» καὶ ὁ Φιλέταιρος παρ' Ἀθην. σελ. 587 ε' «οὐχὶ Κερκώπη μὲν ἤδη γέγον' *ἔτη τρισχίλια*, ἡ δὲ Διοπείθους ἀηδὴς Τέλεσις *ἕτερα μυρία*;». Πιθανώτατον δ' ὑπάρχει ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Φιλεταίρου *ἕτερα μύρια*, ὡς *ἔτη τρισχίλια*. Ἄλλα παραδείγματα δεινῶν ὑπερβολῶν θὰ καταλέξωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Κακίζει δὲ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ἐν τῇ Ἐπικρίσει τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, ἕνα τῶν διαπύρων ζηλωτῶν καὶ μιμητῶν τοῦ Κοραῆ ὄντα καὶ περισπούδαστον αὐτῷ φίλον, ἅτ' ἄλλοτε μὲν ἐγκρίνοντα τὸν ἀναδιπλασιασμόν, ἄλλοτε δ' οὐχί. Ἔχει δ' ὧδε ὁ λόγος τοῦ Οἰκονόμου (σελ. 77) «Πάλιν, δέχεται τὸν ἀναδιπλασιασμὸν τοῦ παρακειμένου (ὡς, γεγραμμένον, δεδομένον, τεθραμμένος, ἀνακεκλιμένος, ἐνδεδυμένος, Λουκ. δ, 16 κϐ. κτλ. καὶ αὐτὸ τὸ *γεγονός*), καὶ πάλιν γράφει *θεραπευμένος*, *σαρωμένον*, *συγκινημένον* (Λουκ. Ματθ. ιϐ, 44. ις, κζ)». Γράφει δ' ὅμως καὶ ὁ Οἰκονόμος ἐν τῇ Ἐπικρίσει ταύτῃ σελ. 106 «κατὰ λέξιν μέχρι κεραίας *προσγραμμένα*» καὶ ἐν τῷ περὶ Γνησίας Προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης Βιϐλίῳ σελ. 191 «κᾂν τινα (γρ. *κἄν τινα*) ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων *τετριμμένα* — τὰ δὲ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον *περικομμένα*» καὶ ἐν τοῖς Σωζομένοις Φιλολογικοῖς Συγγράμμασι Τόμ. Α', σελ. 135 «εὐκολώτερον ἤθελεν ὑπομείνει *διαμερισμένην* τὴν ἀρχοντίαν» καὶ ἐν τοῖς περὶ τῶν Ο' Βιϐλίοις Τόμ. Α', σελ. 655 «πανταχόθεν ὅπως ἔτυχε *συσσωρευμένων*» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 28 «ἢ ἐκ τῶν Καϐϐαλιστῶν *διαδανεισμένην*».

Εἴδομεν ὅτι χρῆσις ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐγένετο τοῦ τύπου *ἀναθριμένος*. Σκαρλᾶτος δ' ὁ Βυζάντιος λέγει *ἀναθρΕμμένος* ἐν τῇ Κο

σταντινουπόλει Τόμ. Γ', σελ. 358 «οἱ εὐγενεῖς λοχῖται ἦσαν *ἀναθρεμμένοι* εἰς τὸ Τανδούριον». Συνήθης ἡ ἐκφορὰ αὕτη ὑπάρχει τοῖς χυδαίοις ἀνθρώποις ἢ τοῖς φιλοῦσι τὴν χυδαιολογίαν, καθάπερ καὶ ἡ *θρεμμένος*, ἧς γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ Σκαρλάτου ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου σελ. 135. Ὡς δὲ πλεῖστοι ἄλλοι τῶν νέων Ἑλλήνων ἐκφέρουσι μὲν μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ τὴν μετοχὴν τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, ἐκφέρουσι δὲ καὶ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ, οὕτω καὶ ὁ Σκαρλᾶτος. Ἵνα δὲ μὴ τυχόν τις αἰτιάσηται ἡμᾶς ὡς ἀμάρτυρα λέγοντας, παρατιθέμεθα ἔνια παραδείγματα ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τόμ. Α', σελ. 501 «οἱ *ἐμπεπηγμένοι* ἀργυροῖ χαρακτῆρες—*ἐμπηγμένη* ἡ εἰκὼν αὐτῆς» καὶ σελ. 547 «ὅλον δὲ τοῦτο τὸ *ὑπερεκτεταμένον* κτίριον περιέχεται ἐν μέσῳ ἄλλης εὐρυχώρου περιοχῆς δενδροφύτου, *περικλεισμένης*—ὑπὸ θριγκοῦ» καὶ σελ. 604 «ὁ δὲ ἐν αὐτῷ τάφος τῆς περιφήμου ταύτης γυναικὸς εἶνε *περιφραγμένος* μὲ κιγκλίδωμα *κεκοσμημένον* διὰ μαργαροκόγχης». Πρβ. καὶ σελ. 518 «*περιεκέκλειστο* δέ, καθὼς ἦσαν συνήθως *περικλεισμένοι* οἱ ἀνδρῶνες, διὰ δρυφράκτων». Ἐν Τόμ. Γ', σελ. 412 κεῖται «ἔχουσι τοὺς ὄνυχας *χρωματισμένους* πορφυροκιτρίνους», μετ' ὀλίγα δὲ «τὰ δάκτυλά 'της μένουσι *κεχρωματισμένα* δυσεξιτήλως». Εὑρίσκονται δ' ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ καὶ μετοχαὶ παθητικῶν παρακειμένων μετ' αὐξήσεως ἢ ἄνευ αὐξήσεως ἐσχηματισμέναι, οἷον *ἠρωμένον* καὶ *ἐρωμένος*-*ἐρωμένη* (Τόμ. Α', σελ. 470 καὶ σελ. 278 καὶ σελ. 123), *ἠσφαλισμένον* καὶ *ἀσφαλισμένοι*-*ἀσφαλισμένη*-*ἀσφαλισμένα* (Τόμ. Α', σελ. 569 καὶ σελ. 76 καὶ σελ. 106 καὶ σελ. 564), κτλ. Καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παρακειμένου τοῦ *ἀνοίγομαι* ἔχει μὲν ηὐξημένον παρὰ τῷ Σκαρλάτῳ τύπον, *ἀνεῳγμένος* (ἢ *ἠνεῳγμένος*), ἔχει δὲ καὶ ἀναύξητον, *ἀνοιγμένος*. Χαίρει δ' οὕτω τῇ ποικιλίᾳ ὁ ἀνήρ, ὥστε γράφει ἐν μὲν τῇ 491ῃ σελίδι τοῦ Α' Τόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως *ἀπῃώρητο*, ἐν δὲ τῇ 487ῃ *ὑπεραιωρημένα*. Κατὰ τὴν τῶν παλαιῶν συνήθειαν εἶπεν ὁ Σκαρλᾶτος ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι *μεμιμημένος* καὶ *ἐπισεσωρευμένος* καὶ *νενομοθετημένος*.

Τόμ. Α', σελ. 310 «*μεμιμημένοι* ἀτέχνως» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 0 «*μεμιμημένον* ἐκ χαρτίων».

Τόμ. Α', σελ. 509 «πλήρεις οὔσας πετρῶν καὶ χωμάτων, *ἐπισεσωρευμένων* ἐκεῖ».

Τόμ. Γ', σελ. 433 «τὴν *νενομοθετημένην*, οὕτως εἰπεῖν, ἀκρασίαν» καὶ σελ. 500 «'δὲν ὑπάρχει ποινὴ *νενομοθετημένη*». Πρβ. καὶ σελ. 2 «τὰ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ *τετοποθετημένα* στρατιωτικὰ σώματα» καὶ σελ. 345 «φακὸς ἀσυμμέτρως *τετοποθετημένος* ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν παρειῶν».

Πᾶς εὖ φρονῶν ἀποδέχεται τοὺς τύπους τούτους εὑρίσκων σφόδρ' εὐαρμοστοῦντας τῇ παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις νενομισμένῃ γλώσσῃ. Μέλλουσι μὲν πάντως οἱ 'Αγελαῖοι, προπετέστατοι ὄντες καὶ κυνῶν ἁπάντων κρακτικώτατοι, πολλὴν νὰ φλυαρήσωσι φλυαρίαν καὶ παντοίας ἡμῶν νὰ κατασκεδάσωσιν ὕβρεις ὡς οὐδαμῶς αἰσθανομένων τῆς τοῦ *μεμιμημένος* κακοφωνίας, ὅπερ καὶ τοῖς ἀγροικοτάτοις ἀφόρητον ἀποβαίνει διὰ τὴν τοῦ στοιχείου Μ ἐπαλληλίαν, *ΜεΜιΜηΜένος*· ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἐφάνη τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι φευκτὸς ὁ τύπος οὗτος, δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς τοῖς κανόσι τοῦ τεχνικοῦ λόγου λατρεύοντες νὰ ποιώμεθα αὐτοῦ χρῆσιν, καλὸν ὑπολαμβάνοντες νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν καλλιφωνότεροι οἱ νέοι Ἕλληνες τῶν ἀρχαίων νὰ ὑπάρχωμεν. Ὁ τύπος *μεμιμημένος*, ὃν καὶ ἐν ταῖς 'Επιστολαῖς τοῦ Κοραῆ εὕρομεν Τόμ. Β', σελ. 656, ἀπαντᾷ παρὰ τῷ χαριεστάτῳ 'Αριστοφάνει ἐν τῇ Λυσιστράτῃ στίχ. 159 «φλυαρία ταῦτ' ἐστὶ τὰ *μεμιμημένα*» καὶ παρὰ τῷ γλυκυτάτῳ Ἡροδότῳ ἐν τῇ δευτέρᾳ κεφ. 78 «*μεμιμημένον* ἐς τὰ μάλιστα» καὶ κεφ. 86 «τῇ γραφῇ *μεμιμημένα*» καὶ κεφ. 132 «ὁ τοῦ ἡλίου κύκλος *μεμιμημένος* ἔπεστι χρύσεος» καὶ κεφ. 169 «στύλοισί τε φοίνικας τὰ δένδρεα *μεμιμημένοισι*» καὶ παρὰ τῷ θείῳ Πλάτωνι ἐν τῷ Πολιτικῷ σελ. 293 ε' «*μεμιμημένας* ταύτην» καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ σελ. 40 γ' «*μεμιμημέναι* μέντοι τὰς ἀληθεῖς» καὶ ἐν ἄλλοις διαλόγοις. Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ τό τε ἁπλοῦν *μεμιμημένος* καὶ τὸ σύνθετον *ἀπομεμιμημένος*· ἔτι δὲ τὸ *μεμωμημένος*. 'Ελέχθη δ' ὑπὸ τοῦ 'Αριστοφάνους καὶ *κεκόκκυκεν* ἐν ταῖς 'Εκκλησιαζούσαις στίχ. 31 «ὁ κήρυξ—δεύτερον *κεκόκκυκεν*». 'Εν τοῖς 'Αχαρνεῦσι στίχ. 1187-80 εἶνε ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ εἰρημένον *τέτρωται*—*ἐξεκόκκισε*—*κατέαγε*, δοξάζει δ' ὁ Βλαϋδέσιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν 'Αχαρνέων (σελ. 509) ὅτι ἐποιήσατο ὁ 'Αριστοφά- χρῆσιν τοῦ ἀορίστου *ἐξεκόκκισε* διὰ τὴν κακοφωνίαν τοῦ παρακμένου *ἐκκεκόκκικε*. 'Εν τῷ 'Ονομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους κεῖ- βιβλ. Η', 45 «ἢ τοὺς γονέας *κεκακωκότες* ἢ ἄλλως κακῶς βεβι-

κότες». Καὶ ὁμολογοῦμεν μὲν ὅτι λυπεῖ πως τὰς ἀκοὰς ἡ μετοχὴ *μεμιμημένος*, ἀλλὰ πολλῷ κάλλιον καθ' ἡμᾶς εἶνε ν' ἀσπάζηταί τις ἐνίοτε τύπους ἀηδεστέρους ἢ νὰ καταλύῃ εὐχερῶς τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς τῆς γλώσσης χάριν τῆς εὐφωνίας. Πᾶς τις ὀφείλει νὰ τιμᾷ λίαν καὶ σέβηται διαφερόντως καὶ φυλάττῃ εὐλαβῶς τοὺς κοινῇ παραδεδεγμένους περὶ τῆς γλώσσης κανόνας ἢ νόμους· διότι συμβαίνει πολλάκις, ἄν τις ἅπαξ ἢ δὶς παραβῇ αὐτούς, νὰ ἐθίζηται εἰς τὴν παρανομίαν καὶ ὀλίγην ἔπειτα τοῦ εὐλόγου ἢ τοῦ ὀρθοῦ φροντίδα ποιούμενος ἀεὶ καὶ μᾶλλον ν' ἀκολασταίνῃ καὶ τελέως ἀπαυθαδιζόμενος ν' ἀνατρέπῃ ἄρδην πάντα κόσμον καὶ πᾶσαν ἐμμέλειαν. Δὲν λέγομεν ὅτι οὐδεμίαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἶχε ῥοπὴν ἡ εὐφωνία εἰς τὴν τοιάνδε ἢ τοιάνδε τῶν τύπων πλάσιν ἢ μετάπλασιν, ἀλλ' ἰσχυριζόμεθα ὅτι δὲν εἶχε τοσαύτην δύναμιν, ὥστε νὰ ἐπικρατῇ πάντοτε τῶν κανόνων. Δεινῶς σφάλλονται οἱ δοξάζοντες ὅτι χάριν εὐφωνίας ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου βιβλ. Α', 118 *ἐπαλιλλόγητο* ἀντὶ τοῦ *ἐπεπαλιλλόγητο*. Ὁ τύπος *ἐπαλιλλόγητο* εἶνε ἔκφυλος καὶ οὔτε προηνέχθη οὔτ' ἦτο δυνατὸν νὰ προενεχθῇ ὑφ' Ἑλληνικοῦ στόματος (Ἴδε Περιοδ. Σωκράτ. Τόμ. Α', σελ. 138). Ὁ ἐπιφανὴς φιλόλογος Ἑρμαννὸς ἀπεφήνατο ὅτι ὁ Αἰσχύλος εἶπεν ἐν τῷ Προμηθεῖ στίχ. 28 «τοιαῦτ' *ἀπηύρΩ* τοῦ φιλανθρώπου τρόπου», οὐχὶ δ' *ἀπηύρΟΥ*, ἵνα μὴ τέσσαρες ἐφεξῆς λέξεις εἰς τὴν δίφθογγον ΟΥ τελευτῶσιν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε γελοῖον νὰ νομίζηται ὅτι ἠδύνατο ποιητὴς ὁστισδήποτε νέον τινὰ τύπον παρὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς γλώσσης νὰ πλάσῃ, ἵνα φύγῃ τὴν πολλάκις ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς καταλήξεως; (Πρβ. καὶ Λόγ. Ἑρμῆν Τόμ. Α', σελ. 384).

Ὡς δ' εἶπεν ὁ Κοραῆς *ξηραμένος* ἀντὶ τοῦ *ἐξηραμμένος*, οὕτω καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 653, § 243 «τὸ κατάξηρον δένδρον ἐννοεῖται ὡς ἀπὸ τῶν κλάδων μέχρι κάτω, τῆς ῥίζης, *ξηραμένον*, οὕτω καὶ καταχαϋμένος, καταπονεμένος, κτλ.». Ὅμοιον τούτῳ εἶνε τὸ ἐν σελ. ξβ' «μέρος ἐν δέλτοις καὶ μέρος ἐν νῷ ἔχω *σχεδιασμένην*» καὶ τὸ ἐν σελ. 867, § 19 «τὸ στεφάνι μου = ἡ *τεφανωμένη* σύζυγος ἢ συμβία μου».

Πολλάκις ἐν τῷ ἀρτίως μνημονευθέντι βιβλίῳ ποιεῖται ὁ Ἀσώπιος ρῆσιν τῆς μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορᾶς τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ αρακειμένου, οἷον

τετριμμένας (σελ. κδ'), *τετριμμένα* (σελ. ξα').

γεγραμμένον (σελ. κη'), *συγγεγραμμένας* (σελ. κζ').

δεδομένων (σελ. 907), *ἐκδεδομένος* (σελ. 75), *ἐκδεδομένη* (σελ. λβ'), *ἐκδεδομένον* (σελ. 653), *ἐκδεδομένα* (σελ. λδ'), *συνεκδεδομένα* (σελ. νβ'), *προεκδεδομένα* (σελ. ος'), *μεταδεδομένη* (σελ. 424).

ἐπικεκαλυμμένα (σελ. λβ').

κεκαλλιεπημένα (σελ. λε').

ἐκτεταμένον (σελ. μ' καὶ 182), *ἐκτεταμένη* (σελ. 502 καὶ 918), *ἐκτεταμένης* (σελ. 446), *ἐκτεταμένην* (σελ. 828),

κεκρυμμένους (σελ. οδ'), *κεκρυμμένην* (σελ. 726).

συντετμημένος (σελ. 21).

ἀναλελυμένα (σελ. 46), ἐπίρρ. *ἀναλελυμένως* (σελ. 429 καὶ 791), *ἀπολελυμένων* (σελ. 215).

τετελεσμένον (σελ. 419 καὶ 508 καὶ 524),

συγκεκριμένον (σελ. 423-4), *διακεκριμένον* (σελ. 115), ἐπίρρ. *διακεκριμένως* (σελ. 851),

κεκλεισμένην (σελ. 885), *περικεκλεισμένον* (σελ. 392),

συνδεδεμένα (σελ. 198 καὶ 898), *συνδεδεμέναι* (σελ. 105), *συνδεδεμένων* (σελ. 110),

βεβιασμένη (σελ. 201 καὶ 764 καὶ 904), *βεβιασμένην* (σελ. 847), *βεβιασμένα* (σελ. 884), ἐπίρρ. *βεβιασμένως* (σελ. 903),

πεπραγμένα (σελ. 527),

περιπεπλεγμένα (σελ. 753),

προτεταγμένης (σελ. 754), *συντεταγμένα* (σελ. 927),

ἐκπεπληρωμένη (σελ. 760),

παραδεδεγμένη (σελ. 841),

ἐκπεφρασμένον (σελ. 889),

πεπεισμένοι (σελ. 927),

συντεθειμένων (σελ. 642). Πρβ. καὶ «ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ ἀντὶ αἰτιατικῆς τέθειται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ» (σελ. 921).

Ἀπαντῶσι δὲ πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου, ὃ ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ μετοχαὶ παθητικῶν παρακειμένων προενηνεγμέναι μετὰ συλλαβικῆ χρονικῆς αὐξήσεως, οἷον

ἐσφαλμένη (σελ. 641 καὶ 650 καὶ 716), *ἐσφαλμένον* (σελ. [illegible] καὶ 654), *ἐσφαλμένα* (σελ. 842),

ἐστραμμένον (σελ. 654),

ἀνεπτυγμένην - συνεπτυγμένην (σελ. 206), *ἀνεπτυγμένας - συνεπτυγμένας* (σελ. 7), *ἀνεπτυγμένων - συνεπτυγμένων* καὶ *συνεπτυγμένων - ἀνεπτυγμέναι* (σελ. 12 καὶ 208), *συνεπτυγμένον* (σελ. 301), *συνεπτυγμένη* (σελ. 864 καὶ 872), *συνεπτυγμέναι* (σελ. 867), ἐπίρρ. *ἀνεπτυγμένως* (σελ. 866), *συνεπτυγμένως* (σελ. 429),

συνεσταλμένου (σελ. 768),

συνεζευγμένη (σελ. 179),

ἀπεγνωσμένον (σελ. 507),

κατεσπευσμένη (σελ. μϛ′),

ἡρπασμένον (σελ. 508),

ἐνηλλαγμένον (σελ. 906),

ἠφανισμένος (σελ. 510), *ἐξηφανισμένη* (σελ. 590),

ἀπηρτισμένον (σελ. 734 καὶ 736), *ἀπηρτισμένου* (σελ. 735),

συνηγμένην (σελ. 237), *συνηγμέναι* (σελ. 874), *συνηγμένα* (σελ. 796 καὶ 892),

παρημελημέναι (σελ. 853),

ἡνωμένον (σελ. 12), *ἡνωμένα* (σελ. 849). Πρβ. καὶ *παρῳχημένον* (σελ. 492 καὶ 514 καὶ 515).

Φέρονται δ' ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ συγγράμματι, ἐξ οὗ παρεθέμεθα ἀρτίως μετοχὰς παθητικῶν παρακειμένων μετ' αὐξήσεως ἐσχηματισμένας, καὶ οἱ ἀναύξητοι τύποι *ἀνοιγμένος* καὶ *ἀκρωτηριασμένη* καὶ *ἐξαπλωμένος*, οἷον

σελ. 485 «πλεκτός = πεπλεγμένος, ποιητός = πεποιημένος, συναπτός = συνημμένος — ἀνοικτός = *ἀνοιγμένος*, κλειστός = κεκλεισμένος, στρειπτός = στρειμμένος, στρωτὸς δρόμος = ὁ ἐστρωμένος».

σελ. 652 «ἡ *ἀκρωτηριασμένη* πρόθεσις ξε». Ἀλλαχοῦ κεῖται ὁ ηὐξημένος τύπος, ἐν σελ. 21 «αὐτὸς ὁ πληθυντικὸς συντετμημένος καὶ οἷον *ἠκρωτηριασμένος*» καὶ ἐν σελ. 636 «ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς τοῦ *ἠκρωτηριασμένου* καὶ ἀηδοῦς μὲν ἴσως κτέ.».

σελ. 648 «ἐκτεταμένος = *ἐξαπλωμένος*, παρεκτεταμένος = πληον *ἐξαπλωμένος*». Ἐν τῇ χυδαίᾳ λαλιᾷ λέγεται *ἁπλώνομαι - ἁπλώθηκα - ἁπλωμένος* καὶ *ξαπλώνομαι - ξαπλώθηκα - ξαπλωμένος*, ὡς *ἀκούομαι - ἀκούστηκα - ἀκουσμένος*, *ἀφανίζομαι - ἀφανίστηκα - ἀφανισμένος*, *ἁρπάζομαι - ἁρπάχτηκα - ἁρπαγμένος* (ἢ *ἁρπαμένος*), κτλ. Ἀλλ' ἐν τῇ

γλώσσῃ τῶν πεπαιδευμένων εὔλογον εἶνε νὰ γίνηται χρῆσις τοῦ *ἀπλοῦμαι - ἡπλώθην - ἡπλωμένος* καὶ *ἐξαπλοῦμαι - ἐξηπλώθην - ἐξηπλωμένος*. Θαυμαστὸν δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι ἐν μὲν σελ. 648 ἔγραψεν ὁ Ἀσώπιος *ἐξαπλωμένος*, ἐν δὲ σελ. 865 «ὁ *ἠρχισμένος* λόγος». Ὅταν τις σχηματίζῃ ἐκ τοῦ *ἀρχίζω* μετοχὴν παθητικοῦ παρακειμένου μετ' αὐξήσεως, *ἠρχισμένος*, δύναται, νομίζομεν, πολλῷ μᾶλλον νὰ εἴπῃ *ἐξηπλωμένος* ἐκ τοῦ *ἐξαπλοῦμαι*. Οἱ Ἀγελαῖοι ἕτοιμοι εἶνε νὰ ὑπερμαχήσωσι μὲν χηλαῖς τε καὶ ῥύγχεσι τοῦ ῥηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου *ἐξαπλωμένος*, νὰ χλευάσωσι δὲ πάντα τρόπον τὸν μετ' αὐξήσεως τύπον *ἐξηπλωμένος*. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπισείομεν αὐτοῖς τὸν *λογοδαίδαλον* Βερναρδάκην λέγοντα ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 169 «ἦτο *ἐξΗπλωμένος*» καὶ σελ. 187 «κεῖται *ἐξΗπλωμένη* ἐπὶ τῆς Μεσογείου» καὶ σελ. 225 «ἦτο *ἐξΗπλωμένη*» καὶ σελ. 247 «*ἐξΗπλωμένη* ἰδίως κατὰ τὴν Πελοπόννησον».

Εἶνε δ' ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου ἐν τῷ προκειμένῳ βιβλίῳ καὶ τύποι οὐκ ὀλίγοι παρειλημμένοι ἔρημοι ἀναδιπλασιασμοῦ, ὧν τινὲς μὲν οὐδαμῶς μεταρρυθμίζονται κατὰ τὴν τῶν ἀρχαίων συνήθειαν, ἀλλοτριώτατα πρὸς τὸν γνήσιον ἑλληνισμὸν ἔχοντες, τινὲς δ' εὐκόλως μετασχηματίζονται, ἅτε φερομένων ἐν τῇ παλαιᾷ γλώσσῃ τῶν ἀρτίων τύπων.

παγωμένην (σελ. μη'),
συννεφιασμένος (σελ. 383),
ἀποθαμένος (σελ. 497 καὶ 506),
φθασμένοι (σελ. 527), *φθασμένον* (σελ. 622),
ὑποθηκευμένος, *ὑποθηκευμένη* (σελ. 312),
ἀναχωρημένος (σελ. 493),
μεταφερμένος (σελ. 495),
εἶχε καμωμένα (σελ. 518),
πειρασμένα ἢ θυμωμένα ὄντα (σελ. κγ'),
κυριευμένος (σελ. 493),
γυμνασμένος (σελ. 557),
θαμμένα (σελ. 508),
συγχωρημένον (σελ. κϛ' καὶ νθ' καὶ 650), *συγχωρημένη* (σ 520),
συγχωνευμένα (σελ. 916),
μετατυπωμένα (σελ. νϐ'),

καταδικασμένοι (σελ. μς'),

τελειωμένον (σελ. 497 καὶ 510 καὶ 514 καὶ 515 καὶ 520), *τελειωμένη* (σελ. 516), *τελειωμένην* (σελ. 508 καὶ 510), *τελειωμένης* (σελ. 382 καὶ 506),

περικυκλωμένος (σελ. 615).

Διὰ τί ὁ Ἀσώπιος ἄλλοτε μὲν ἀρέσκεται τῷ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ προενηνεγμένῳ τύπῳ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, *γεγραμμένον*, *κεχρυμμένους-κεχρυμμένην*, *κεκλεισμένην*, κτλ., ἄλλοτε δὲ τῷ ἐστερημένῳ ἀναδιπλασιασμοῦ, *γυμνασμένος*, *καταδικασμένος*, *συγχωρημένον-συγχωρημένη*, κτλ. ἀδυνατοῦμεν νὰ νοήσωμεν. Εἶνε δ' ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου γεγραμμένον καὶ «ὁ ἀόριστος τοῦ ἀπαρεμφάτου σημαίνει τὴν ἐνέργειαν ὡς ἀποτέλεσμα *συνΤΕταμένον*, τρόπον τινά, καὶ *συγκεντρωμένον*» (σελ. 524) καὶ «οὐχὶ ἡνωμένα καὶ *συσσωρευμένα*—ἀλλὰ παρ' ἄλληλα κείμενα καὶ *ΤΕταγμένα*» (σελ. 692), ὡς ἐν τῇ εἰς Πίνδαρον Εἰσαγωγῇ «τὸ πόνημα τοῦτο, ἰταλιστὶ *γραμμένον*—εἶναι *ἐκΔΕδομένον* ὑπὸ τὸ ὄνομα κτέ.» (σελ. 34 § 94). Δὲν εἶνε ἀπίθανον ὑπεραπολογούμενός τις τοῦ Ἀσωπίου νὰ εἴπῃ ὅτι χάριν ποικιλίας γίνεται ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις ὁτὲ μὲν τῆς ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορᾶς, ἀποκλίνοντος πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν ἡμῶν συνήθειαν, ὁτὲ δὲ τῆς ἐχούσης ἀναδιπλασιασμόν, ζηλοῦντος τὴν τῶν ἀρχαίων χρῆσιν. Ἀλλὰ τοῦτο ἡμεῖς νομίζομεν ἀκοσμίαν καὶ ἀτοπίαν· ἵνα δὲ φανερωτέρα ἡ ἀσχημοσύνη τοῦ πράγματος γένηται, παρατιθέμεθα τὰς ῥήσεις, ἐν αἷς κεῖται τὸ *γυμνασμένος* καὶ τὸ *θαμμένα*. σελ. 557 «καὶ ὁ ἱκανῶς γυμνασμένος ταλαντεύεται κτέ.» καὶ σελ. 508 «θέλουσι μένει θαμμένα μετ' ἐμοῦ». Παράδοξον ἡμεῖς εὑρίσκομεν ὅτι παραλαμβάνει μὲν ὁ Ἀσώπιος ἐκ τῆς παλαιᾶς φωνῆς τὸ *ἱκανῶς* καὶ τὸ *ταλαντεύεται* καὶ τὸ *μετ' ἐμοῦ*, ὀκνεῖ δὲ νὰ εἴπῃ *γεγυμνασμένος* καὶ *τεθαμμένα*. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ δαιμονίως χαίρει τῇ ἀθέσμῳ μίξει τῶν σεμνῶν καὶ τῶν χυδαίων, ὡς δηλοῦται ἔκ τ' ἄλλων πολλῶν καὶ ἐκ τοῦ ἐν σελ. 841 «εἴ *ΓΕ* *ἦτοΝ* ἡ πεποίθησις ὅτι ἀπανταχοῦ *ἦτοΝ* *συγχωρημένη* ἡ πλοκὴ κτέ.». Κομψότατον δ' εἶνε καὶ τὸ ἐν τοῖς Σουτσείοις ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου εἰρημένον σελ. 32 «ὑποφερτὸν ἂν εἴη καὶ τὸ εἰπεῖν ὅτι ὁ Πίνδαρος κτέ.» καὶ τὸ ἐν τῇ εἰς Πίνδαρον Εἰσαγωγῇ σελ. 34, σημ. «τοὐναντίον φυσικώτατον εἶναι ὑποθέσαι ὅτι οἱ ἐξ Ἀσίας ἐλθόντες κτέ.».

Καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς δὲ μετοχῆς δὲν συμφωνεῖ πάντοτε ἑαυτῷ ὁ Ἀσώπιος. Ἀποδέχεται μὲν ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ τὸν τύπον *κεχωρισμένον*, *κεχωρισμένου*, κτλ. καὶ *κεχωρισμένως* καὶ *ἀποκεχωρισμένον*, οἷον σελ. 18: *κεχωρισμένον*. σελ. 34: *κεχωρισμένῳ*. σελ. 148: *κεχωρισμένον*. σελ. 269: *κεχωρισμένη*. σελ. 731: *κεχωρισμένα*. σελ. 898: *κεχωρισμένας*. σελ. 861: *κεχωρισμένως*. σελ. 375: *ἀποκεχωρισμένον*. Δὲν ἀπαξιοῖ δ' ὅμως νὰ εἴπῃ καὶ *χωρισμέναι* σελ. 641. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι λέγει ὁ Ἀσώπιος οὐ μόνον *προΣΕσημειωμένων* (σελ. 466 καὶ 482 καὶ 550) ἀλλὰ καὶ *σημειωμένα* (σελ. 293). Οὐδαμῶς αἰσχυνόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι παντελῶς λανθάνει ἡμᾶς ὁ λόγος τῆς ποικιλίας ταύτης.

Ἀντὶ τοῦ *τελειωμένος-τελειωμένον* εὔλογον φαίνεται νὰ παραλαμβάνηται ἐν τῷ ἀστείῳ λόγῳ τὸ *τετελειωμένος-τετελειωμένον*. Φέρεται δ' ἡ μετοχὴ αὕτη παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει Τόμ. Γ', σελ. 92, 31 «ἤδη *τετελειωμένων*» καὶ σελ. 406, 35 «πολλοῖς ἤδη *τετελειωμένοις*» καὶ σελ. 408, 36 «τὰ δὲ προΐεται *τετελειωμένα* τῶν τέκνων» καὶ ἀλλαχοῦ καὶ παρὰ τῷ Πολυβίῳ σελ. 659, 29 «ἤδη *τετελειωμένης*» καὶ σελ. 810, 2 «ταῖς λευκαῖς μυρτίσι ταῖς *τετελειωμέναις*» καὶ παρὰ τῷ Ἰωσήπῳ Ἰουδ. Ἀρχ. ΙΒ', β', 13 «τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν εἰς τὸ χρήσιμον ὁρῶν *τετελειωμένην*» καὶ παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ «Κεκασμέναι: — *τετελειωμέναι*» καὶ παρ' ἄλλοις.

Καὶ ἀντὶ τοῦ *περικυκλωμένος* ὀφείλουσιν οἱ πεπαιδευμένοι νὰ λέγωσι *περικεκυκλωμένος*, ὅπερ δύναται μὲν νὰ διαβληθῇ ὑπὸ τῶν Ἀγελαίων ὡς κακόφωνον, ἀλλὰ δὲν εἶνε, νομίζομεν, δυσφωνότερον τοῦ *μεμιμημένος*, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ὑφ' ἡμῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἀπαντᾷ δ' ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. ϛ', γ', 11 «οἱ δὲ Θρᾷκες πάντες *περικεκυκλωμένοι* εἶεν αὐτούς» καὶ ἐν τῇ Ἐξόδῳ κεφ. Λϛ', 13 (Παλ. Διαθ. Τόμ. Α', σελ. 138 Διδ.) «*περικεκυκλωμένα* χρυσίῳ». Εὕρομεν δὲ καὶ τὸν ἐνεργητικὸν τύπον *περιΚεΚύΚλωΚε* ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις σελ. 441, 40 Βεκκ. «Ἀμφιβέβηκε: *περικεκύκλωκε*». Τοῦ ἁπλοῦ παρακειμένου *κεκυκλῶσθαι-κεκυκλωμένος* ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Θουκυδίδης βιβλ. Δ', 32: *κε-κλωμένοις* καὶ ὁ Ἀππιανὸς Ἀννιβ. 11: *κεκυκλωμένων* καὶ 23: *κυκλωμένοις* καὶ: *κεκυκλῶσθαι* καὶ 24: *κεκυκλωμένοι* καὶ ὁ Ἰώση- Ἰουδ. Ἀρχ. Η', ια', 3: *κεκυκλῶσθαι* καὶ ὁ Ἡλιόδωρος Αἰθ. Γ',

κεκυκλωμένη καὶ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς Τόμ. Α', σελ. 268, 17: *κεκυκλῶσθαι* καὶ ἄλλοι. Ἄξιον δὲ μνείας μάλιστ' εἶνε τὸ τοῦ Πολυβίου σελ. 315, 17 «στρεφόμενοι πρὸς τοὺς *ΚεΚυΚλωΚότας*». Ἐλέχθη δὲ καὶ *ἐγκεκύκλωται* καὶ *ἐγκεκύκλησαι* καὶ *ἐσκεκύκληκεν* ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Σφηξὶ στίχ. 395 καὶ 699 καὶ 1475 (Ἴδε τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένα ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Η', σελ. 203 καὶ σελ. 206 κέξ. καὶ σελ. 213). Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους φέρεται βιβλ. Η', 45 «ἢ τὰ πατρῷα κατεδηδοκότες ἢ τοὺς γονέας *ΚεΚαΚωΚότες*», ὃ ἐμνημονεύθη ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 114), παρὰ δὲ τῷ Ὁμήρῳ ἀπαντᾷ Ὀδ. Δ, 754 «μηδὲ γέροντα *ΚάΚου ΚεΚαΚωμένον*». Ἐσχηματίσθη δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ παρακείμενος *δεδαίδαλμαι* (*δεδαιδαλμένοι*) καὶ *λελάληκα*-*ἐκλελάληκα*-*συλλελάληκα* καὶ *ἐκγεγιγάρτισμαι* καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, οἷς παραβλητέα τὰ ὀνόματα *δᾳδώδης* (Θεόφρ. περὶ Φυτ. Ἱστορ. Θ', β', 5: *δᾳδωδεστέραν*), *κωμῳδοδιδάσκαλος*, κτλ. Ποιοῦμεν δὲ γνωστὸν τοῖς Ἀγελαίοις ὅτι καὶ ὁ μουσικώτατος Βερναρδάκης ἔγραψεν ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 191 «χώρα ὅλως χερσονησιωτικὴ καὶ *περιΚΕκυκλωμένη* ὑπὸ νήσων καὶ νησυδρίων». Περὶ τοῦ τύπου *χερσονησιωτική* οὐδὲν νῦν λέγομεν.

Τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου τοῦ *συσσωρεύομαι* ἔχομεν μαρτύριον τὸ ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου κείμενον σελ. 338 β' «*συσσεσωρευμένων* αὐτῶν». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 35, 22. Παρὰ τῷ Ἀππιανῷ φέρεται Ἐμφυλ. Α', 69 «ἔνθα σῖτος ἦν τοῖς Ῥωμαίοις *προσεσωρευμένος*», παρὰ δὲ Γεωργίῳ τῷ Παχυμέρει Τόμ. Α', σελ. 159, 3 «ἦν γὰρ *ἐνσεσωρευμένον* πλῆθος». Οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἡμῖν πρόχειρα τῆς ἁπλῆς μετοχῆς *σεσωρευμένος*, μνημονεύομεν δ' ἐξ αὐτῶν δύο μόνα, τὸ ἐκ τοῦ Πολυβίου σελ. 937, 29 «φύρδην *σεσωρευμένους* ἀναμὶξ πάντων τῶν προειρημένων» καὶ τὸ ἐκ τοῦ Δημητρίου περὶ Ἑρμην. 12 «ὥσπερ γὰρ *σεσωρευμένοις* ἐπ' ἀλλήλοις τὰ κῶλα ἔοικε». Ἀλλὰ τὸ μὲν *σεσωρευμένος* καὶ *προ*-*[σεσω]ρευμένος* καὶ *ἐνσεσωρευμένος* ἔχουσι δὶς τὸ στοιχεῖον Σ, τὸ δὲ *[συσ]σεσωρευμένος* τρίς· λέγομεν δὲ τρὶς καὶ οὐχὶ τετράκις, διότι κατὰ [τὴ]ν νῦν προφορὰν οὐχὶ νέαν οὖσαν τὸ διττὸν Σ ἐκφωνεῖται ὡς ἕν. [Ὅ]μοιον τῷ *ΣυΣΣεΣωρευμένος* εἶνε τὸ *ΣυΣΣεΣιτηκώς*, ὅπερ ἐρρήθη

ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους σελ. 401, 191 «Εὔβουλος Θάρρηκος (κατηγόρει) καὶ Σμικύθου *συσσεσιτηκώς*».

Οὐ μόνον δὲ *περικυκλωμένος* καὶ *συσσωρευμένα* ἔγραψεν ὁ Ἀσώπιος ἀλλὰ καὶ τὸν παρακείμενον τοῦ *ὑπερβιβάζομαι* ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐξήνεγκεν ἐν ῥήσει Ἀπολλωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἣν ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 728, § 61: ὁ μὲν Ἀπολλώνιος δέχεται ὑπερβιβασμόν· «*ὑπερβίβασται* ἡ φράσις· δέον γὰρ οὕτως ἐκδέξασθαι, κτέ.». Ἐλέχθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐν τῷ περὶ Συνδέσμων Βεκκ. Ἀν. σελ. 506, 12. Ἡ ἀληθὴς δ' ἐκφορὰ τοῦ παρακειμένου εἶνε *ὑπερΒΕβίβασται*, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἐπιρρήματος Βεκκ. Ἀν. σελ. 549, 2 «ἔφαμεν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἔκητι εὐλόγως *ἀναΒΕβιβακέναι* τὸν τόνον» καὶ ἐν τῷ περὶ Ἀντωνυμίας σελ. 62 α' «ἴσως ἡ ἀφορμὴ ἐκ τοῦ *ἀναΒΕβιβάσθαι* τὴν τάσιν». Ἐν τῷ κώδικι εἶνε πλημμελῶς γεγραμμένον *ἀναβεβάσθαι* (Πρβ. σελ. 179 καὶ 216). Ὁ ἡμαρτημένος τύπος *ὑπερβίβασται* ἐφέρετο καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις Χ, 91 «οὐδ' Ἕκτορι: ὅτι *ὑπερβίβασται* ὁ δέ», ἀλλ' ἐπηνωρθώθη ὑπὸ τοῦ Κοβήτου γράψαντος *ὑπερΒΕβίβασται* (Ἴδε Σχόλ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 235, 21 Δινδ.). Παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 252, 2 καὶ σελ. 540, 12 εὕρομεν τὸν παρακείμενον *συμΒΕβίβασται*, ὡς καὶ ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου στίχ. 718 (σελ. 344, 22 Διδ.).

Σημειωτέον δ' ὅτι εἶπεν ὁ Ἀσώπιος ἐν τῷ βιβλίῳ, οὗ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν καὶ ἐξ οὗ κατελέξαμεν ἐν τοῖς ἐπάνω μετοχὰς ἐρήμους ἀναδιπλασιασμοῦ, καὶ «μεθ' ἧς εἶναι *συνθεμένα*» ἀντὶ τοῦ *συντεθειμένα* (σελ. 233, § 28)· ἔτι δὲ «ἐὰν δὲν ἦναι *λανθασμένη* ἡ ἐν τῷ πληθυντικῷ γραφή» (σελ. 843, § 58), ὅπερ ἥκιστ' ἀποδεκτὸν εἶνε καὶ οὕτως ἔχον καὶ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφερόμενον, *λελανθασμένη*. Τὸ ῥῆμα *λανθάνομαι* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *σφάλλομαι* ἢ *πταίω* ἀπόβλητον ἡμεῖς κρίνομεν ἐκ τοῦ ἀστείου λόγου· ὅθεν καὶ ἀντὶ τοῦ *λανθασμένος* ἢ *λελανθασμένος* ἀναγκαίως καθ' ἡμᾶς ἔχει νὰ λέγηται *ἐσφαλμένος* ἢ *ἡμαρτημένος* ἢ *πλημμελής*. Σύνηθες κατέστη νῦν τὸ σύνθετον *ἐπιλανθάνομαι* παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις, οὗ καὶ τὸ πάλαι πολλὴ χρῆσις ἐγίνετο, ἀντὶ τοῦ *λησμονῶ* ἢ *ἀλησμονῶ* (*λησμονάω ἀλησμονάω*), οἷον *ἐπιλανθάνομαι τῆς συμφορᾶς*, *ἐπελανθανόμην τῇ δυστυχίας*, *ἐπελαθόμην τῆς ῥήσεως*, κτλ. Ὡς δ' ἀποδοκιμάζομεν τ

λανθάνομαι λαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ *ἁμαρτάνω*, οὕτω καὶ τὸ *λάθος*, οὗ τὰ πληθυντικὰ εἶνε *λάθη*, *λαθῶν*, *λάθεσιν*. Οἱ χαρίεντες καὶ ἄνευ ὑπομνήσεως ἡμῶν νοοῦσιν ὅτι ὀφείλουσι νὰ λέγωσιν *ἁμάρτημα*, *πταῖσμα*, *σφάλμα*, *πλημμέλημα*. Συνωνυμοῦσι δὲ τούτοις τὸ *παράπτωμα* καὶ τὸ *διάπτωμα*. Ὁ Πολύβιος εἰπὼν ἐν σελ. 813, 15 «τοῦτο γὰρ οὐδεὶς ἂν εἴπειε δήπου τοῦ συγγραφέως εἶναι τὸ *διάπτωμα*» λέγει μετ' ὀλίγα «φανερὸν ὅτι τὸ μὲν *ἁμάρτημά* ἐστι τοῦ γραφέως». Ἐν τῷ περὶ Ὕψους τοῦ Λογγίνου κεῖται κεφ. ΛΓ', 4 «παρατεθειμένος δ' οὐκ ὀλίγα καὶ αὐτὸς *ἁμαρτήματα* τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι μέγιστοι, καὶ ἥκιστα τοῖς *πταίσμασιν* ἀρεσκόμενος, ὅμως δὲ οὐχ *ἁμαρτήματα* μᾶλλον αὐτὰ ἑκούσια καλῶν ἢ παροράματα δι' ἀμέλειαν κτέ.» καὶ κεφ. ΛϚ', 2 «ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν ἕκαστος ἅπαντα τὰ *σφάλματα* ἑνὶ ἐξωνεῖται πολλάκις ὕψει καὶ κατορθώματι» καὶ «εἴ τις ἐκλέξας τὰ Ὁμήρου, τὰ Δημοσθένους, τὰ Πλάτωνος, τὰ τῶν ἄλλων, ὅσοι δὴ μέγιστοι, *παραπτώματα* πάντα ὁμόσε συναθροίσειεν, ἐλάχιστον ἄν τι κτέ.». Περὶ τοῦ *λανθάνομαι*, *ἐλανθάσθην*, *λανθασμένος* ἢ *λελανθασμένος* καὶ τοῦ *λάθος* διελάβομεν ἐν ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσι σελ. 486 καὶ σελ. 489.

Ἐποιησάμεθα λόγον περὶ μετοχῶν παθητικῶν παρακειμένων ἄνευ μὲν ἀναδιπλασιασμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου προενεχθεισῶν, δυναμένων δ' εὐκόλως νὰ μετασχηματισθῶσι κατὰ τὴν τῶν παλαιῶν συνήθειαν. Παρεθέμεθα δ' ὅμως ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ μετοχάς, ὧν ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ δι' ἀναδιπλασιασμοῦ μετατύπωσις, οἷον *χαμωμένα*, *μεταφερμένος*, *συννεφιασμένος*. κτλ. Τούτοις ἐμφερὲς ὑπάρχει τὸ *ξαναμωραμένος* καὶ *ξεμωραμένος*, οὗ καὶ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐγένετο χρῆσις, ὡς ἐδηλώθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 83). Γέμει δ' ἰδιωτικὴ ἡμῶν φωνὴ τοιούτων τύπων, οἷον *βαλμένος*, *βουλιαγμένος*, *βρακωμένος*, *γυρισμένος*, *δειλιασμένος*, *καμπουριασμένος*, *καψαλισμένος*, *καψωμένος*, *κρυωμένος*, *λασπωμένος*, *λερωμένος*, *μαγαρισμένος*, *μαλλιασμένος*, *μασχαρεμένος*, *μαυρισμένος*, *μουντζουρωμένος*, *μουντζωμένος*, *μουχλιασμένος*, *πεσμένος*, *πετζωμένος*, *σημαδεμένος*, *σιχαμένος*, *σουφρωμένος*, *σωριασμένος*, *τεντωμένος*, *φουντωμένος*, *φουρκισμένος*, *φουσκωμένος*, *φυλακωμένος*, *χαμένος*, *χαντακωμένος*, *ἀναπτωμένος*, *διαβασμένος*, *παραμερισμένος*, *συγυρισμένος*, κτλ. (Ἴδε

καὶ Γλωσσ. Παρατηρ. σελ. ιγ' κἑξ.). Ὁ Ἀσώπιος γράφει ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 654 § 245 «Ἐν ᾧ δὲ τὸ ἐντροπαλὸς καὶ *περιμαζευμένος* παριστᾷ τὸν σεμνὸν καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐστραμμένον καὶ συστελλόμενον, τὸ *ἐξαπολυμένη* (οὕτως ὀνομάζεται ἐν Ἠπείρῳ ἡ ἀναίσχυντος γυνή) εἰκονίζει οἷον ἀχαλίνωτον θήλειαν ἵππον προπετῶς περιτρέχουσαν».

Ὁ ἀναδιπλασιασμὸς εἶνε εὐγενείας οὕτως εἰπεῖν σύμβολον, ὄγκος δὲ καὶ σεμνότης προσγίνεται δι' αὐτοῦ τῇ μετοχῇ, ἂν οἰκείως πρὸς αὐτὴν ἔχῃ. Ἀλλ' αἱ ἀρτίως καταλεχθεῖσαι μετοχαὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἀπαλλάττονται τῆς τῇ δυσγενείᾳ παρομαρτούσης ἀτιμίας ἢ μοχθηρίας, τερατώδεις δὲ καὶ ἀλλόκοτοι ἀποβαίνουσι, προσκολλωμένου αὐταῖς τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ, οἷον *κεκαμωμένα*, *μεταπεφερμένος*, *περιμεμαζευμένος*, (*ξαναμεμωραμμένος*, *ξεμεμωραμμένος*), *μεμουντζουρωμένος*, κτλ.

Καὶ εἶνε μὲν ἀτοπώτατον νὰ περιάπτῃ τις τὸν ἀναδιπλασιασμὸν μετοχαῖς τοιαύταις, οἷαι αἱ μικρὸν ἔμπροσθεν μνημονευθεῖσαι, ἀλλὰ δεινῶς κακοῖ καὶ λυμαίνεται τὴν γλῶσσαν, ἄν τις τύπους ἐκ τῆς παλαιᾶς φωνῆς εἰς τὴν νέαν μετοχετεύων περιαιρῇ αὐτῶν τὸν ἀναδιπλασιασμόν, ἵνα προσφυεστέρους τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ ποιήσῃ.

Μωρίαν ἐσχάτην καὶ ἀβελτερίαν ἀνυπέρβλητον τεκμηριοῖ ἡ χρῆσις τοῦ *πεφαγωμένον*, *πεπιωμένον*, *ἔχω κεκαμωμένα*, ἀσεβὲς δ' ὅμως καὶ λίαν ἀποτρόπαιον ἔργον δύναται εὐλόγως νὰ ὑποληφθῇ ἡ εἰς τὸν λόγον εἰσαγωγὴ τῶν τύπων *βρωμένον-διαβρωμένον-καταβρωμένον*, *πομένον-ἐκπομένον-προπομένον*, *ἔχω πραγμένα* ἢ *ποιημένα*. Συνήθη ἐν τῇ δημώδει ἡμῶν λαλιᾷ ὑπάρχουσι τὸ *χολιασμένος*, *λωβιασμένος*, *πληγωμένος*, *κουρεμένος*, *μελανωμένος*, *δακωμένος*, *κακιωμένος*, *χρωματισμένος*, *πριονισμένος*, *τρυπημένος*, *θυσιασμένος*, *καλεσμένος*, *κερασμένος*, *κλεμμένος*, *γραμμένος*, ἀλλ' οὐδεὶς μὴ βεβλαμμένος τὸν νοῦν ἢ μὴ ὑπὸ ψευδοῦς θεωρίας τετυφλωμένος θὰ νομίσῃ ἐπάναγκες νὰ εἴπῃ κατ' αὐτὰ καὶ *χολωμένος*, *λωβημένος-διαλωβημένος*, *πληγμένος-ἐκπληγμένος-καταπληγμένος*, *καρμένος-περικαρμένος*, *μελασμένος*, *δηγμένος*, *κακωμένος*, *χρωσμένος*, *πρισμένος-διαπρισμένος*, *τρημένος-τρημένος*, *θυμένος* (ὁ βοῦς εἶνε θυμένος), *κλημένος-ἀνακλημένος-κλημένος-παρακλημένος* (ἤμην ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ κλημένος· ἦλθο καὶ ἄλλοι, οἱ μὲν κλημένοι, τινὲς δὲ καὶ ἄκλητοι), *κραμένος-ἀ*

κραμένος-*συγκραμένος* (οἱ Σκύθαι ἔπινον οἶνον ἄκρατον, οἱ δ' Ἕλληνες κραμένον), *ἐκκλεμμένος*, *ἐγγραμμένος*-*περιγραμμένος* (ἐγγραμμένον σχῆμα, περιγραμμένον σχῆμα), *ὑπογραμμένον* (ἰῶτα)-*προσγραμμένον* (ἰῶτα).

Λέγεται κοινῶς *περονιασμένος*, *κοπιασμένος*, *λυμένος*-*παραλυμένος*, *κομμένος*-*κατακομμένος*, ἀλλὰ τίς ποτ' εὖ φρονῶν θὰ ἐγκρίνῃ τὸ *περονημένος*, *κοπωμένος*, *ἐκλυμένος*-*ἐπιλυμένος*, *διακομμένος*-*συγκομμένος* (αἱ σχέσεις εἶνε διακομμέναι, ἡ λέξις εἶνε συγκομμένη); Τίς ἐραστὴς ὢν τῶν καλῶν δὲν θὰ παραλάβῃ μετὰ σεβασμοῦ τὸ κομψῶς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰρημένον (Ἀναβ. Ζ', γ', 21) «ἄρτοι ζυμῖται μεγάλοι *προσπεπερονημένοι* ἦσαν πρὸς τοῖς κρέασιν» ἥκιστ' ἀνεκτὴν νομίζων τὴν ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορὰν τῆς μετοχῆς *προσπεπερονημένοι*; Σημειωτέον δ' ὅτι παρὰ Λέοντι τῷ Γραμματικῷ φέρεται σελ. 233, 11 «*κεκοπιασμένος* ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας».

Πᾶς δέ τις μὴ βαλανηφαγῶν, τουτέστι μὴ κατειλεγμένος ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀγελαίων, θὰ διατεθῇ ἀηδῶς πρὸς τοὺς πεπηρωμένους τύπους *δεγμένος*-*ἀποδεγμένος*, *πραμένος*, *φυραμένος*, *τραμμένος*-*ἀνατραμμένος*-*ἐπιτραμμένος*, *ἐγκριμένος*-*ἐπικριμένος*-*προκριμένος*-*διακριμένος*-*συγκριμένος* (διακριμένον ποσόν, συγκριμένον ποσόν), *κονιμένος*, *θηραμένος*, *παρμένος*-*διαπαρμένος*, *λεασμένος*, *ἐνταλμένος*, *ἀπομαγμένος*-*ἐκμαγμένος*, *ἐμπαισμένος*. Ἐν τῇ ἰδιωτικῇ ἡμῶν φωνῇ λέγεται *σκονίζομαι*-*σκονισμένος*, ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ τῶν παλαιῶν *κονίομαι*-*κεκονιμένος*· καὶ ἄτοπον μὲν εἶνε νὰ προενεχθῇ μετ' αὐξήσεως τὸ *σκονισμένος*, οἷον *ἐσκονισμένος*, δεινὸν δὲ ν' ἀφαιρεθῇ τοῦ *κεκονιμένος* ὁ ἀναδιπλασιασμός, ἵνα γένηται *κονιμένος*.

Τίς μὴ παντάπασιν ἀπειρόκαλος ὢν δὲν βδελύττεται τὸ *γεγυρμένος* ἀντὶ τοῦ *γυρμένος*; Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ μὴ μυσάττηται καὶ τὸ *κλιμένος* ἀντὶ τοῦ *κεκλιμένος*, ὡς καὶ τὸ *ἐγκλιμένος* ἀντὶ τοῦ *ἐγκεκλιμένος*; Ἀηδίαν παρέχει τὸ *παραδεδαρμένη κοιλία* (κοιλιά), ἀποδεκτότατον δ' ὅμως εἶνε τὸ *ἐκδεδαρμένος*, *βοῦς ἐκδεδαρμένος*, κτλ., ἀνθ' οὗ ἐν τῇ χυδαίᾳ λαλιᾷ κυκλεῖται τὸ *γδαρμένος*. Σύνηθες τοῖς ὤταις ὑπάρχει τὸ *καϊμένος* καὶ *κατακαϊμένος*, ἀλλὰ τίς ποτε θὰ ῃ ἡ *διακαυμένη* ζώνη ἀντὶ τοῦ *διακεκαυμένη*; Πρβ. καὶ *κατακεμένη*-*κατακεκαυμενίτης* (οἶνος).

θὰ γελάσῃ τις καὶ μὴ φύσει εὔθυμος καὶ ἱλαρὸς ὤν, ἂν ἀκούσῃ

τοὺς τύπους *κεκαψωμένος* καὶ *λελερωμένος* καὶ *κεχανδακωμένος* καὶ τοὺς ὁμοίους τούτοις. Θὰ φρίξῃ δὲ πάντως καὶ λιθίνην τις ψυχὴν ἔχων, ἂν ταῖς ἀκοαῖς αὐτοῦ προσπέσωσιν αἱ μετοχαὶ *φασμένος*, *πεμμένος*, *μνημένος*, *κτημένος*, *φωμένος*, *πασμένος* (ἅλας πασμένος), *ἐκταμένος* (συλλαβὴ ἐκταμένη)-*ἐνταμένος*-*ἐπιταμένος*-*συνταμένος*, *πλησμένος*, *πεισμένος*, *φεισμένος*, *τμημένος*-*ἐκτμημένος*-*ἐπιτμημένος*, *ἀναπταμένος* (ὀφθαλμοὶ ἀναπταμένοι), κτλ. Τίς δ' εἶνε οὕτως ἀνάλγητος, ὥστε νὰ ὑπομείνῃ τοιάνδε τινὰ ῥῆσιν «Δυστυχῶς *πρωμένον* ἦτο νὰ διαβάλλωνται ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπ' ἀνθρώπων σχολαστικῶν ὡς *πηρωμένοι* οἱ τύποι οἱ ἀπηλλαγμένοι τοῦ ἀχρήστου ἢ ἀνωφελοῦς φορτίου, ὅπερ καλεῖται ἀναδιπλασιασμός»;

Πολλοὶ τῶν νέων Ἑλλήνων λέγουσιν *ἐγκαινιασμένος*· ἥκιστα δὲ τοῦτο χαρίεν γίνεται ἐκφερόμενον μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ, οἷον *ἐγκεκαινιασμένος*. Ἀλλ' οὐδὲν κωλύει τοὺς πεπαιδευμένους νὰ ποιῶνται χρῆσιν τοῦ τύπου *ἐγκεκαινισμένος*. Ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ κεφ. Θ', 18 κεῖται «οὐδὲ ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος *ἐγκεκαίνισται*». Συχνὴ ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ ὑπάρχει ἡ μετοχὴ *γραμματισμένος* δηλοῦσα τὸν μαθόντα γράμματα, οὗ ὁ ἐναντίος σημαίνεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου *ἀγράμματος* φερομένου καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (Πρβ. καὶ *πολυγράμματος* καὶ *δυσγράμματος* καὶ *φιλογράμματος*). Ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ἀπαντᾷ Τόμ. Β', σελ. 264, μα' «εἰ δὲ εἴποι *γεγραμματισμένον* ἢ τεχνίτην εἶναι» (Πρβ. καὶ Ἀρμενόπουλ. σελ. 360 Εἰμβ.). Ἐγράφη δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ ὑπὸ τοῦ Μουσούρου «Ἐλλόγιμος: *γεγραμματισμένος*» ἀντὶ τοῦ *γραμματισμένος*. Τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος μετοχῆς ἐμνημόνευσε καὶ ὁ Ε. Ἀ. Σοφοκλῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Λεξικῷ (λ. *γραμματίζω*) παράδειγμα ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως Ἱππολύτου. Οὐδαμῶς ἀγνοοῦμεν ὅτι δυσπαράδεκτος ἀποβαίνει ἡ μετοχὴ *γεγραμματισμένος*, ὡς ἴσως καὶ ἡ *ἀνατεθεματισμένος*. Πρβ. Ἀριθμ. ΙΗ', 14 «πᾶν *ἀνατεθεματισμένον* ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ σοὶ ἔσται». Οὐδένα δὲ λανθάνει ὅτι πολλοὶ νῦν λέγουσιν *ἐγγράμματος* ἀντὶ τοῦ *γραμματισμένος*. Περὶ τούτου θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Εἴπομεν ὅτι τῶν μετοχῶν τινες τῶν ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐν κοινῇ ἡμῶν λαλιᾷ ἐκφερομένων εὐκόλως μετασχηματίζονται κατὰ τ τῶν παλαιῶν συνήθειαν. Ὑπομιμνήσκομεν δὲ νῦν ὅτι δὲν συμφωνο

σιν ἀεὶ κατ' ἔννοιαν οἱ τῆς ἀρχαίας γλώσσης τύποι οἱ ἔχοντες τὸν ἀναδιπλασιασμὸν καὶ οἱ τῆς νέας οἱ ἔρημοι αὐτοῦ ὄντες· ὅθεν οὐχὶ ἀδιάφορον ἐνίοτ' εἶνε νὰ παραληφθῶσιν οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι οἱ τύποι, πολλὰ δ' ἄτοπα δύνανται νὰ συμβῶσιν, ἂν ἀποδεκτὴ γένηται ἡ γνώμη τῶν δοξαζόντων ὅτι ὀφείλουσιν οἱ νῦν Ἕλληνες νὰ παραλείπωσι τὸν ἀναδιπλασιασμὸν ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς φωνῆς εἰς τὴν νέαν εἰσαγομένων μετοχῶν.

Ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ λέγεται *τριμμένο φόρεμα* καὶ *πατημένο χιόνι*, ἀλλ' εἶνε γελοῖον, νομίζομεν, νὰ λεχθῇ κατ' αὐτὰ καὶ «κοιναὶ καὶ *τριμμέναι* λέξεις» καὶ «κοινὰ καὶ *πατημένα* ὀνόματα». Τί σημαίνει τὸ τῆς χυδαίας συνηθείας *κολασμένος-κολασμένη* οὐδεὶς ἀγνοεῖ, παντὶ δὲ φανερὰ καθίσταται ἡ ἀτοπία τῶν ῥήσεων «ὁ παῖς οὗτος εἶνε ἱκανῶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς *κολασμένος*» καὶ «ἀρέσκει μοι ἡ *κολασμένη* δίαιτα». Πολλὴν δ' ἀναμφιβόλως θυμηδίαν τοῖς φιλογέλωσι θὰ παράσχῃ, ἂν τις ποιήσηται χρῆσιν τοῦ «ὦ *φιλημένη* δέσποινα» ἀντὶ τοῦ «ὦ *πεφιλημένη* (ἤτοι *ἠγαπημένη*) δέσποινα» ἢ τοῦ «ὁ ἐμὸς διδάσκαλος εἶνε λίαν *παιδευμένος*» ἀντὶ τοῦ «*πεπαιδευμένος*» ἢ τοῦ «εὗρον τὸ παιδίον ἐν τῇ κλίνῃ ὑπερβαλλόντως ὑπὸ τοῦ ἐρεοῦ καλύμματος *θερμασμένον*» ἀντὶ τοῦ *τεθερμασμένον*» ἢ τοῦ «εἰπὲ τῷ πατρὶ ὅτι εἶνε ὁ πίθος *πληρωμένος* (=πλερωμένος)» ἀντὶ τοῦ *πεπληρωμένος*, ὃ ἰσοδυναμεῖ τῷ ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ φερομένῳ *γεμισμένος*. Ἐν τοῖς Ἀτάκτοις τοῦ Κοραῆ Τόμ. Β', σελ. 342 εἶνε γεγραμμένον «Σωστός, ἀκέραιος, ὁλάκαιρος, ὁλόκληρος (entier, plein), οἷον Β,

Καὶ τρεῖς ἡμέρας ἔποικε σωστὰς *πεπληρωμένας*».

Τὸ τῆς ἰδιωτικῆς λαλιᾶς *ἀπολυμένος* συνωνυμεῖ τῷ *ἀφειμένος* ἢ *ἄφετος*· ἥκιστα δ' εὔλογος παντὶ μὴ διεστραμμένῳ τὸν νοῦν θὰ φανῇ ἡ μεταβολὴ τοῦ «κατὰ τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τοῦ συγκριτικοῦ ἀντὶ τοῦ *ἀπολελυμένου*» εἰς τὸ «γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τοῦ συγκριτικοῦ ἀντὶ τοῦ *ἀπολυμένου*». Λέγοντες οἱ νῦν Ἕλληνες *χαρισμένος* νοοῦσι *δεδωρημένος*· ὅθεν παντελῶς ἀνάρμοστον εἶνε νὰ ῥηθῇ «εἷς τῶν ἐμῶν φίλων συνέταξε λόγον σφόδρα *χαρισμένον* οι» ἀντὶ τοῦ *κεχαρισμένον*. Δὲν ἔχει δ' ὑγιῶς οὐδὲ τὸ «μειράκια υρισμένα» ἀντὶ τοῦ *μεμυρισμένα*.

Οὐχὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐμφαίνει τὸ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι ιρόμενον *γεγανωμένος* καὶ τὸ τοῖς νέοις σύνηθες ὂν *γανωμένος*· δι-

καίως δὲ θὰ καταγελασθῇ, ἄν τις εἴπῃ «τὸ πρόσωπον τοῦ γαμβροῦ ἦτο *γανωμένον* προσβλέποντος τὴν νύμφην» ἀντὶ τοῦ *γεγανωμένον*, τουτέστι *λελαμπρυσμένον ὑπὸ χαρᾶς, περιχαρές, λίαν φαιδρόν*, κτλ. Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ Ἑλληνισμῷ κεῖται τὸ *γεγανωμένος* καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ παρ' ἡμῖν καθωμιλημένου *γανωμένος*. Λέγεται κοινῶς «τὸ κρέας (τὸ κρεὰς) εἶνε *παραχομμένο*», ἀλλὰ τίς μὴ μαινόμενος θὰ προενέγκῃ ποτὲ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ «πλουσιώτατοι ἐν Ἀθήναις ἐγένοντό τινες πωλοῦντες *παραχομμένα* νομίσματα» ἀντὶ τοῦ *παρακεκομμένα*; Πᾶς δέ τις θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἀλλόκοτον εἶνε τὸ «ὁ ἄνθρωπος ἔχει νοῦν *περασμένον*» ἀντὶ τοῦ *πεπερασμένον*. Οὐδένα δύναται νὰ λανθάνῃ ὅτι τοῦτο μὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ῥῆμα *περαίνω*, ἐκεῖνο δ' εἰς τὸ *περῶ* ἢ *περνῶ* (περνάω).

Τὸ τῆς δημώδους φωνῆς *πλαγιασμένος* δηλοῖ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τῆς ἀρχαίας γλώσσης *κεκλιμένος, ἀναπεπαυμένος, κεκοιμημένος*. Καταφανὴς δ' ὑπάρχει ἡ πλημμέλεια τοῦ «ὁ λόγος εἶνε *πλαγιασμένος*» ἀντὶ τοῦ *πεπλαγιασμένος*. Ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Οἰδ. Τυρ. 137 φέρεται «*πεπλαγίασται* δὲ πάλιν ὁ λόγος». Τὴν μετοχὴν *πεπλαγιασμένος* βλέπει τις παρὰ Πρόκλῳ εἰς Πλάτ. Τίμ. σελ. 532 καὶ σελ. 543 Σνειδ. Ὅλως διάφορον δύναμιν ἔχουσι τὸ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ *σωμένος* καὶ τὸ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ *σεσωμένος* ἢ *σεσωσμένος*, οἷον «ὁ ἄνθρωπος *σωμένος* ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ἔμεινε τὸ πετζὶ καὶ τὰ κόκκαλα», ἤτοι ἀνηλωμένος τῇ νόσῳ ἢ ἐφθαρμένος ὑπὸ τῆς νόσου, καὶ «ὁ ἄνθρωπος παραδόξως *σεσωμένος* (σεσωσμένος) ὁμολογεῖ τῷ ἰατρῷ χάριτας», τουτέστιν ἀπηλλαγμένος τοῦ κινδύνου καὶ οὐκ ἀπολωλώς. Τὸ *βαμμένος* ἰσοδυναμεῖ τῷ *κεχρωματισμένος* ἢ *κεχρωσμένος*, τὸ δὲ *βεβαμμένος* σημαίνει καὶ *βεβαπτισμένος* ἢ *βεβυθισμένος*. Ἥκιστα δ' ἐπαινετὸν εἶνε νὰ λεχθῇ «κάλαμος εἰς αἷμα, οὐχὶ εἰς μέλαν *βαμμένος*» ἀντὶ τοῦ *βεβαμμένος*.

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τῶν ἄνευ αὐξήσεως ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ προενηνεγμένων μετοχῶν ἔνιαι διαφέρουσι τῶν μετ' αὐξήσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἐσχηματισμένων, οἷον *σπασμένος*-*ἐσπασμένος*, *στοιχειωμένος*-*ἐστοιχειωμένος*. Τί δηλοῖ τὸ «ὥρμησεν ὁ ἐχθρὸς ἐμὲ ἔχων τὸ ξίφος *ἐσπασμένον*» οὐδεὶς καὶ μετρίως πεπαιδευμένος ἀγνοεῖ· ἀλλοιοῦται δὲ σφόδρ' ὁ νοῦς τῆς ῥήσεως, ἂν τὸ «ἔχων τὸ

φος *ἐσπασμένον*» τραπῇ εἰς τὸ «ἔχων τὸ ξίφος *σπασμένον*» (ἤτοι τεθραυσμένον, κατεαγός). Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅτι τὸ *ἔχων τὸ ξίφος ἐσπασμένον* κατὰ τὴν συνήθη τοῖς δοκίμοις χρῆσιν λέγεται *ἐσπασμένος τὸ ξίφος*, ὡς *ἀνατεταμένος τὴν μάχαιραν*, κτλ. Γέλωτα δὲ πολὺν θὰ κινήσῃ, ὡς παρετηρήσαμεν καὶ ἀλλαχοῦ, ἄν τις εἴπῃ «ὁ δεῖνα εἶνε ἱκανῶς *στοιχειωμένος* περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν» ἀντὶ τοῦ *ἐστοιχειωμένος*. Ἐν τῇ κοινῇ φωνῇ πρὸς δήλωσιν τοῦ *πεφονευμένος* ἢ *τεθανατωμένος* ἢ *ἀνῃρημένος* (ἢ *τεθνηκώς-τεθνεώς*) γίνεται χρῆσις τοῦ *σκοτωμένος*, οὗ ὁ ἐνεστὼς *σκοτώνομαι*· δὲν δύναται δ' ἡ μετοχὴ αὕτη νὰ μετατυπωθῇ εἰς τὴν *ἐσκοτωμένος*· διότι τὸ *ἐσκοτῶσθαι* τῆς παλαιᾶς γλώσσης ἐμφαίνει τὴν ἔννοιαν τοῦ *ὑπὸ σκοτοδίνης* ἢ *ἰλίγγου κατειλῆφθαι*.

Ἐν τῇ ἰδιωτικῇ λαλιᾷ καὶ ἐκ ῥημάτων ἐνεργητικῆς φωνῆς σχηματίζονται μετοχαὶ παθητικοῦ παρακειμένου οἷον *σκύβω* (ἢ *σκύφτω*)-*σκυμμένος*, *φθάνω-φθασμένος*, *λυσσῶ* (ἢ *λυσσάω*)-*λυσσασμένος*, *μουδιάζω-μουδιασμένος*, *σκουληκιάζω-σκουληκιασμένος*, *σκουριάζω-σκουριασμένος*, *ψωριάζω-ψωριασμένος*, *δυστυχῶ* (ἢ *δυστυχάω*)-*δυστυχισμένος* καὶ τοὐναντίον *εὐτυχισμένος*, κτλ. Συμβαίνει δ' ἐκ τούτου μετοχαί τινες χρόνου παρακειμένου ν' ἀναφέρωνται καὶ εἰς παθητικὸν ἐνεστῶτα καὶ εἰς ἐνεργητικόν, οἷον *φαγωμένος*, *συνηθισμένος*, *μαθημένος*, κτλ. Λέγεται οὐ μόνον *ψωμὶ φαγωμένο(ν)* καὶ *καταφαγωμένο(ν)*, τουτέστιν *ἄρτος βεβρωμένος* καὶ *καταβεβρωμένος* ἢ *κατεδηδεσμένος*, ὡς καὶ *μισοφαγωμένος*=ἡμίβρωτος, ἀλλὰ καὶ *ἄνθρωπος φαγωμένος*, ἤγουν *ἄνθρωπος βεβρωκὼς* ἢ *ἐδηδοκώς*· οὐ μόνον τὸ *πρᾶγμα συνηθίζεται* καὶ *εἶνε συνηθισμένο(ν)* ἀλλὰ καὶ *ἐγὼ συνηθίζω* καὶ *εἶμαι συνηθισμένος*· οὐ μόνον *μαθαίνεται δύσκολα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα* καὶ *διαβάζω τὰ μαθημένα* ἀλλὰ καὶ *μαθαίνω νὰ δουλεύω* καὶ *εἶμαι μαθημένος νὰ δουλεύω*. Πρβ. καὶ *καλομαθαίνω-καλομαθημένος* καὶ *κακομαθαίνω-κακομαθημένος*. Ὁ Ἀσώπιος γράφει ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 527, § 120 «τοῦτο δ' ἂν εἴη παρ'
=*νὰ τὰ ἔχω μαθημένα*» καὶ σελ. 456, § 9 «ἔνθα ἡ σημερινὴ
σα ἤθελεν εἰπεῖ *διαφέρει ὁ μαθημένος ἀπὸ τὸν ἀμάθητον* καὶ ὁ
νασμένος ἀπὸ τὸν ἀγύμναστον». Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Λεγράνδου γε-
ῃ *Συλλογῇ Δημωδῶν Ἀσμάτων* σελ. 24, στίχ. 36 εὕρομεν «ὁ

νοὺς κύψαντας ἔπεσεν στὸν *μαθημένον τόπον*». ὅπερ ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως κείμενον δηλοῖ τι παρεπόμενον τῷ *συνήθη τόπον*. Σημειωτέον δ' ὅτι οὐχὶ τελείως ὅμοια τὸ *εἶναι φαγωμένος* καὶ *εἶμαι μαθημένος* ὑπάρχουσι τῷ *ἔχω φάγη* καὶ *ἔχω μάθη*· διότι ταῦτα μὲν λαμβάνουσι καὶ ἀντικείμενον. οἷον *ἔχω φάγη κρέας*. κτλ. καὶ *ἔχω μάθη πολλοὺς καντάδας*. κτλ., ἐκεῖνα δ' οὐχί.

Οὐδαμῶς ἡμῖν ἀποδεκτὴ φαίνεται ἡ χρῆσις τοῦ ***μεμαθημένος*** ἀντὶ τοῦ ***μεμαθηκώς***. Γελοιότατος δὲ πάντως εἶνε, ἄν τις δοξάζῃ ὅτι διαλέγεται χαριέστερον μεταβάλλων τὸ *εἶμαι φαγωμένος* (=ἔχω φάγῃ) εἰς τὸ *εἶμαι βεβρωμένος*. Κοινῶς λέγουσιν οἱ νέοι Ἕλληνες καὶ *πιωμένος* ἀντὶ τοῦ *πεπωκὼς οἶνον* (πλείονα τοῦ δέοντος) ἢ *φτωμένος*. Σκαρλάτος ὁ Βυζάντιος ἐν μὲν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 1479 γράφει «Ὑποπίνω — Ὑποπεπωκώς. Ξεν., **ὀλίγον** πιωμένος», ἐν δὲ τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου σελ. 291 «Πιωμένος (κυρ. ὁ **μὴ ἐντελῶς** μεθυσμένος), τ. συν. Ὑποβεβρεγμένος. ὑποπεπωκώς». Τίς δ' ὑγιαίνων τὸν νοῦν θὰ τολμήσῃ νὰ εἴπῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας *πεπομένος*; Δὲν ἐγκρίνομεν δ' οὐδὲ τὴν τοῦ *ἀναχωρημένος*, οὗ ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Ἀσώπιος, μετατύπωσιν εἰς τὸ *ἀνακεχωρημένος*· διότι μόνος ὁ ἐνεργητικὸς τύπος *ἀνακεχωρηκώς* ἔχει ὑγιῶς. Ὁ Ἀσώπιος εἶπε καὶ *ἀπεθαμένος* κατὰ τὴν κοινὴν γλῶσσαν· ἦτο δ' ἡ μετοχὴ αὕτη συνήθης τοῖς πολλοῖς καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς χρόνους, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ παρὰ τῷ Ψελλῷ δημώδους ῥητοῦ «*ἀπεθαμένος* φίλον οὐκ ἔχει» (Μεσαιων. Βιβλ. Σάθ. Τόμ. Ε', σελ. 557). Μωρὸς δὲ δύναται νὰ προενέγκῃ αὐτὴν μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ *ἀποτεθαμμένος*. Οἱ τῶν καλῶν ἐρασταὶ ὄντες ὀφείλουσι νὰ παραλαμβάνωσι τὸν τύπον *τεθνηκώς* ἢ *τεθνεώς*. Ἐν τῇ ἰδιωτικῇ λαλιᾷ ὑπάρχει καὶ μετοχὴ *ἀνθισμένος* ἐκ τοῦ *ἀνθίζω* (=ἀνθῶ) ἐσχηματισμένη καὶ ἰσοδυναμοῦσα τῇ τῆς παλαιᾶς φωνῇ *ἠνθηκώς*. Πρβ. καὶ *ἀπηνθηκώς* καὶ *ἐξηνθηκώς*. Ἄτοπον δ' εἶνε νὰ μετασχηματισθῇ ἡ μετοχὴ *ἀνθισμένος* εἰς τὴν *ἠνθισμένος*· διότι ἅμα τῷ τύπῳ ἀλλοιουμένῳ συναλλοιοῦται καὶ ἡ ἔννοια. Ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἐγίνετο χρῆσις τοῦ *ἀνθίζω* ἐπὶ μεταβατικῆς διαθέσεως εἰς δήλωσιν τοῦ *στολίζω* ἢ *καλλωπίζω δι' ἀνθέων*· ὅθεν ἡ παθητικὴ μετοχὴ *ἠνθισμένος* σημαίνει τὸν *ἄνθεσιν ὑπό τινος κεκοσμημένον*, διαφέρει δὲ προφανῶς τῆς ἐν τῷ κοινῷ λόγῳ φερομένης *ἀνθισμένος*. Πρβ. καὶ *δι-*

θισμένος καὶ *ἐξηνθισμένος*, ὅπερ ἔν τισι χωρίοις νομίζεται πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *ἐξανθισμένος*, οὗ ὁ ἐνεστὼς εἶνε *ξανθίζομαι*.

Ἐν τοῖς Αἰσωπείοις Μύθοις κεῖται σελ. 342 Κορ. «ταῖς ὑπερτερούσαις ἡμῶν δυναστείαις μὴ ἀντιβαίνειν *μεμαθημέναι*», εἰς ὃ ποιεῖται ὁ Κοραῆς τὴν παρατήρησιν τήνδε «Ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ Μαθημέναι, ἀντὶ τοῦ, Μεμαθηκυῖαι». Πρβ. καὶ Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 314 «τοῖς μὴ προορῶσι τὸ *ἀνακεχωρημένον* καὶ σοφὸν τῶν ῥημάτων». Ἀπαντῶσι δὲ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια ἐν τῷ Βυζαντιακῷ ἑλληνισμῷ, ἃ ἥκιστα ζηλωτὰ ἡμεῖς κρίνομεν (Ἴδε καὶ Μαυροφρύδην ἐν *Δοκιμ. Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* σελ. 335). Τίς δὲν βδελύττεται τὸ ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Πλ. 266 (σελ. 339, 19 Διδ.) *κεκυμμένον* ἀντὶ τοῦ *κεκυφότα*; Τοῦ πονηροῦ κόμματος εἶνε καὶ τὸ *ἀπηρυθριασμένως*, ἀλλὰ πολλῷ κάλλιον δύναται νὰ νομισθῇ τοῦ *κεκυμμένος*. Οὐχὶ ὀλιγάκις εὕρομεν ἐν ταῖς Ἱστορίαις τοῦ Τζέτζου τὴν μετοχὴν *ὑπηργμένος*, οἷον Γ΄, 61 «τοῦτον οὖν τὸν Δημόκριτον πάνσοφον *ὑπηργμένον*, ἄλλα μυρία λέγουσιν δρᾶσαι τῶν τεραστίων», κτλ. Ἀκριβῶς περὶ τῶν τοιούτων μέλλομεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ νὰ διαλάβωμεν ποιούμενοι λόγον καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ δοκίμῳ ἑλληνισμῷ εἰρημένων *πεφυγμένος* καὶ *κατεβλακευμένως* καὶ ἄλλων τινῶν (Ἴδε Μαυροφρύδην ἐν *Δοκ Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Γλ.* σελ. 338). Θὰ ἐξετάσωμεν δὲ καὶ τὸ χωρίον τοῦ Ἑρμίππου, οὗ γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ Μουλλαχίου ἐν *Γραμματ. τῆς Δημώδ. Ἑλλ. Γλώσσ.* σελ. 221-2.

Ἐν τῇ ἰδιωτικῇ φωνῇ κυκλεῖται καὶ μετοχὴ *παγωμένος* ἐσχηματισμένη ἐκ ῥήματος ἐνεργητικὸν ἔχοντος τύπον, *παγώνω*. Παντὶ δὲ μὴ κορυζῶντι φανερὸν ὑπάρχει ὅτι ἀναγκαίως ἔχει νὰ γίνηται ἐν τῷ ἀστείῳ λόγῳ χρῆσις τοῦ *πήγνυμαι* μὲν ἀντὶ τοῦ *παγώνω*, τοῦ *πεπηγώς* δ' ἀντὶ τοῦ *παγωμένος*, οἷον *πεπηγὼς ὠκεανός*, *πεπηγυῖα θάλασσα*, *πεπηγὸς πέλαγος*, κτλ. Ὁ Στράβων εἶπε σελ. 63 «ἐγγὺς δ' εἶναι τῆς *πεπηγυίας θαλάττης*», παρὰ δὲ Διονυσίῳ τῷ περιηγητῇ φέρεται στίχ. 82 «*πόντον* μιν καλέουσι *πεπηγότα* τε Κρόνιόν τε». Γράφει δ' ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς τὸν Διονύσιον Παρεκβολαῖς στίχ. ˜˜ (σελ. 222, 36) «ὁ δὲ πρὸς βορρᾶν *πεπηγὼς* λέγεται καὶ Κρό- ; καὶ νεκρός» καὶ στίχ. 32 (σελ. 223, 37) «ὅτι ὁ πρὸς Ἀριστοῖς ὠκεανὸς *πεπηγώς* τε καλεῖται καὶ Κρόνιος καὶ νεκρός»· εὕμεν δὲ καὶ ἐν ταῖς Ἱστορίαις τοῦ Τζέτζου γεγραμμένον Η΄, 626

«καὶ πέλαγος Ἀτλαντικὸν τὸ μέρος τὸ πρὸς δύσιν, τὸ πρὸς βορρᾶν δὲ Κρόνιον καὶ *πεπηγὸς* νεκρόν τε» (Πρβ. Βερνάρδυν εἰς *Διονύσ. Περιηγ.* σελ. 534 καὶ Κάρ. Μυλλῆρον εἰς *Γεωγρ. Μικρ.* Τόμ. Β', σελ. 106 καὶ εἰς *Πτολεμ. Γεωγρ. Ὑφήγ.* Τόμ. Α', σελ. 74). Καὶ ἥκιστα μὲν ἀπροσδόκητον εἶνε ὅτι θ' ἀσχημονήσωσι πάλιν οἱ Ἀγελαῖοι, διαχλευάζοντες μὲν τὸ *πήγνυμαι* καὶ *πεπηγώς*, τυραννικὰ δὲ καὶ ἀφόρητα τὰ παραγγέλματα ἡμῶν ἀποκαλοῦντες, καὶ ὅτι ῥυπαρωτάτας θ' ἀπορρίψωσιν εἰς ἡμᾶς ὕβρεις ἱκανῶς τὰς γλώσσας αὐτῶν περὶ τοὺς ἀσελγεῖς λόγους γυμνάσαντες, ἀλλ', ἂν καλὸν σιτοφάγῳ ἀνδρὶ φανῇ νὰ ἐπιστραφῇ πως τῶν ἀσέμνων ῥημάτων τῶν συγκλύδων τούτων ἀνθρωπίσκων, εὐκόλως θὰ δυνηθῇ νὰ φιμώσῃ αὐτοὺς καὶ παύσῃ ὑλακτοῦντας ποιῶν γνωστὸν ὅτι ἐκ τοῦ γλυκυτάτου στόματος τοῦ δαιμονίου Βερναρδάκη προηνέχθη ῥῆσις ἔχουσα τὸ *πεπηγὸς πέλαγος*. Ὁ μέγας τοῦ Ἑλληνισμοῦ διδάσκαλος καὶ λίαν ἀγαπητὸς τοῖς τ' Ἀγελαίοις καὶ ταῖς Ἀγελαίαις (διότι καὶ γυναῖκες φρονοῦσι ταὐτὰ τῷ Βερναρδάκῃ) γράφει ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 32 «καταλήγουσιν εἰς τὸ *πεπηγὸς πέλαγος*». Σημειωτέον δ' ὅτι παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ἀτταλιώτῃ κεῖται σελ. 112, 14 «ἦν *πεπαγωμένον*». Ἀλλ' οὐδενί, νομίζομεν, μὴ ἀπειροκάλῳ ὄντι θ' ἀρέσῃ ἡ μετοχὴ *πεπαγωμένος*. Περιττὸν δ' ἴσως εἶνε νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι θὰ φυλάττωσιν ἀεὶ τὸ ἑαυτῶν ὄνομα *Δημήτριος ὁ Πεπαγωμένος* καὶ *Νικόλαος* ὁ *Πεπαγωμένος*. Πρβ. καὶ «κληθέντα λοῖσθον *Πεπαγωμένων* γένους» (Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Τόμ. Δ', σελ. 522, 9544). Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐπλάσθη καὶ παρακείμενος *πέπηγμαι*, *πεπηγμένος*· τούτου χρῆσιν ποιησάμενος ὁ Πολυζωΐδης ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς εἶπε Τόμ. Β', σελ. 6 «τοῦ βορείου *πεπηγμένου* ὠκεανοῦ». Σύνηθες ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ ὑπάρχει τὸ *πηγμένος*, ἀλλ' οὐδέποτε σχεδὸν παραλαμβάνονται ἀδιαφόρως τὸ *παγωμένος* καὶ *πηγμένος*. Πρβ. καὶ *πηχτός*, *πηχτή*, *πήξιμο*.

Τῶν δύο μετοχῶν *πειρασμένα* καὶ *θυμωμένα*, ἃς ὁμοῦ ἔθηκεν ὁ Ἀσώπιος γράψας «*πειρασμένα* ἢ *θυμωμένα* ὄντα», ἡ μὲν δευτέρα εὐκόλως ἐκφέρεται μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ· διότι ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *θυμοῦμαι* - *ἐθυμώθην* - *τεθύμωμαι*· ἡ δὲ πρώτη δὲν δύναται μετασχηματισθῇ, ὡς οὐδ' ἡ ὁμοία αὐτῇ οὖσα *διψασμένα*. Ἐν παλαιᾷ γλώσσῃ φέρεται *πεινῶ* - *ἐπείνησα* - *πεπείνηκα* καὶ *διψῶ* -

ψησα-δεδίψηκα· ὅθεν, ὁσάκις ἂν ἀναγκάζωνται οἱ χαρίεντες νὰ παραλαμβάνωσι τὴν μετοχὴν τοῦ παρακειμένου τοῦ *πεινῶ* καὶ τοῦ *διψῶ*, ὀφείλουσι νὰ λέγωσι *πεπεινηκώς* καὶ *δεδιψηκώς*. Εὑρίσκονται δὲ τοιαῦται μετοχαὶ ἐν συγγράμμασι τῶν νέων Ἑλλήνων, οἷον *κεκμηκώς*, *γεγονώς-νός*, *προστετηκώς*, κτλ. Χάριν τῶν Ἀγελαίων μνημονεύομεν τὸ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. λς' γεγραμμένον «ὁ Εὐριπίδης εἶνε τέκνον καὶ εἰκὼν τῆς ἐν Ἀθήναις *μεμηνυίας* καὶ ἀκολάστου καὶ κραιπαλώσης ὀχλοκρατίας». Καὶ ἄλλαι δὲ μετοχαὶ ὅμοιαι ταύτῃ ἐξῆλθον ἐκ τοῦ χρυσοῦ στόματος τοῦ περισπουδάστου τοῖς Ἀγελαίοις διδασκάλου.

Συχνὴ ὑπάρχει ἐν τῇ ἰδιωτικῇ φωνῇ ἡ μετοχὴ *φθασμένος*, ἰσοδυναμεῖ δὲ τῇ *ἐληλυθώς* ἢ *ἀφιγμένος* (ἢ *ἥκων*). Ὁ Ἀσώπιος γράφει ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 527, § 122 «ὅταν νομίσῃς ὅτι εἴμεθα φθασμένοι» καὶ σελ. 622, § 144 «ὡς τέλος φθασμένον ἢ σκοπούμενον». Ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ ἔχει ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μετοχὴ παθητικὴν διάθεσιν. Ἀπαντᾷ δ' ἐνίοτ' ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐπὶ πάθους εἰλημμένον τὸ *φθάνομαι* (*ἐφθάνετο*), *ἐφθάσθη*, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀλλαχοῦ.

Οὐδαμῶς δ' ἀπᾴδει τῆς τῶν πεπαιδευμένων γλώσσης ἡ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μετὰ τοῦ Ἀττικοῦ καλουμένου ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορά, ἣν διαμωκᾶται ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς Τόμ. Β', σελ. 222. Πολλοὶ τύποι τῆς παλαιᾶς φωνῆς παραληφθέντες εἰς τὴν νέαν οὕτω συνήθεις κατέστησαν, ὥστ' οὐδεὶς νῦν (ἐξαιροῦμεν δ', ὡς εἰκός, τοὺς Ἀγελαίους) ξενίζεται πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Ἡ ἰδιωτικὴ λαλιὰ ἀγνοεῖ παντάπασι τὴν δευτέραν κλίσιν τὴν προσαγορευομένην Ἀττικήν. Ἀλλ' ὅμως πολλὴν αὐτῆς οἱ νέοι Ἕλληνες ἐν τῷ ἀστείῳ λόγῳ ποιοῦνται χρῆσιν λέγοντες *ἀνάπλεως*, *ἔμπλεως*, *ἀξιόχρεως*, *ἀπόχρεως*, κτλ. Τίς δὲ δύναται νὰ μὴ εἴπῃ *Βριάρεως-Βριάρεω*, *Τυνδάρεως-Τυνδάρεω*, *Ἀνδρόγεως-Ἀνδρόγεω*, *Τάλως-Τάλω*, *Πάμφως-Πάμφω*, *Κῶς-Κῶ*, *Ἴναρως-Ἴναρω*, *Αἰγάς* (*Αἰγάλεων*)-*Αἰγάλεω*, κτλ.; Ὅμοιον τούτοις εἶνε τὸ *Κέως*, οὗ φέρεται ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ Ἑλληνισμῷ καὶ *Κία* ἢ μᾶλλον *ι*, περὶ οὗ θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ. Οὐ μόνον δὲ τούτων ὀνομάτων ἡ κλίσις γίνεται παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρό-

που ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς Ω ληγόντων, οἷον *Λητώ-Λητοῦς-Λητοῖ-Λητώ-Λητοῖ*, *Ἰώ-Ἰοῦς-Ἰοῖ-Ἰώ-Ἰοῖ*, *Σαπφώ-Σαπφοῦς-Σαπφοῖ-Σαπφώ-Σαπφοῖ*, *Διδώ-Διδοῦς-Διδοῖ-Διδώ-Διδοῖ*, κτλ., ἀδύνατον δ' ἀποβαίνει ἄλλως ταῦτα ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων νὰ κλιθῶσι. Πρβ. καὶ *αἰδώς-αἰδοῦς-αἰδοῖ-αἰδῶ*, ᾧ ἐμφερὲς τὸ *ἠώς*. Ἂν δέ τις εἰς ταῦτα καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἀποβλέψῃ, εὐκόλως θὰ πεισθῇ ὅτι ἡ μετ' Ἀττικοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορὰ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἥκιστ' ἀνοίκειος ὑπάρχει τῇ τῶν χαριέντων γλώσσῃ, θαυμασίως δ' αὐτῇ εὐαρμοστοῦσιν οἱ τύποι *προεnηνεγμένος*, *ἐξενηνεγμένος*, *ἀληλιμμένος-συναληλιμμένος*, *ἐληλαμένος-ἀπεληλαμένος*, κτλ. Φανερὸν δ' εἶνε ὅτι οἱ μὴ ἐγκρίνοντες τὸν κοινὸν ἀναδιπλασιασμὸν ἀποστέργουσι πολλῷ μᾶλλον τὸν Ἀττικόν. Ἀλλ', ἂν καταργηθῇ μὲν ὁ ἀναδιπλασιασμὸς οὗτος, καταργηθῇ δὲ καὶ ἡ χρονικὴ αὔξησις (διότι καὶ ταύτην περιττὴν ἐπὶ τῶν παρακειμένων τινὲς ὑπολαμβάνουσι), δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ σχηματισθῶσι τοιοῦτοι τύποι· *προενεγμένος*, *ἐξενεγμένος*, *ἀνεγερμένος*, *ἀπελαμένος*, *ἐμεσμένος* (*τὰ ἐμεσμένα*), κτλ. Εἶπε δ' ὁ Κοραῆς ἐν τοῖς εἰς τὰ Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους Προλεγομένοις σελ. ι' «*διεγερμένους* ἐπίτηδες». Οὐδένα ἡμεῖς ψέγομεν ἐπιθυμοῦντα νὰ λέγῃ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους *ἠλειμμένος-ἀπηλειμμένος*, κτλ., *ὠρυγμένος-ἐξωρυγμένος*, κτλ., ἀλλὰ θὰ δυσφορήσωμεν, ἄν τις περιελὼν τὸν ἀναδιπλασιασμὸν τῶν μετοχῶν *ἐληλαμένος* καὶ *ἐρημεσμένος* εἴπῃ *ἠλαμένος* καὶ *ἠμεσμένος*. Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι ἄχρηστον ἐν τῇ τεχνικῇ γλώσσῃ οὖσαν τὴν μετ' Ἀττικοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορὰν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου πρῶτοι ἡμεῖς εἰσηγούμεθα. Οὐκ ὀλίγοι τῶν νέων Ἑλλήνων ἐποιήσαντο αὐτῆς χρῆσιν· ἐκ πολλῶν δὲ παραδειγμάτων ἃ ἔχομεν πρόχειρα μνημονεύομεν τὸ ὑπὸ Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου λεχθὲν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Τόμ. Β', σελ. 240 «*ἐξηλημμένην* κατὰ μέρος ὑπὸ τοῦ χρόνου» καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου ἐν τῷ Ὁμηρικῷ Λεξικῷ σελ. 246 α', λ. *ἐρείδω* «ἦσαν ἱδρυμένοι, *ἐγηγερμένοι*» καὶ τὸ σελ. 304, λ. *θοῦρος* «ἡ *ἐξεγηγερμένη* δύναμις» καὶ τὸ σελ. 433 β', λ. *μυλήφατος* «μυλόθρυπτος, *ἀληλεσμένος*» καὶ τὸ σελ. 498 β', λ. *παναφῆλιξ* «παρὰ πάντων τῶν ἡλικιω[τῶ]ν *ἀπεληλαμένος*». Ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ[λή]νων Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων σελ. ρξε' «εἴτε ἐκ ταύτης εἴτε ἐξ ἄλ[λη]ς τοιαύτης *ἀρηρυσμένα* πηγῆς κτέ.» (Πρβ. Λοβέκκιον εἰς *Φρύν*. σελ. 3[...]).

Ἀναφύεται δὲ καὶ τόδε τὸ ζήτημα. Ἂν κρατήσῃ ἡ γνώμη τῶν δοξαζόντων ὅτι ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἐπάναγκες εἶνε νὰ σχηματίζηται ἐν τῷ ἀστείῳ λόγῳ ἄνευ αὐξήσεως ἢ ἀναδιπλασιασμοῦ, θὰ νομισθῇ εὔλογον νὰ ἐκφέρηται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου; Ἀλλ' εἶνέ ποτε δυνατὸν ν' ἀποδοκιμασθῶσι μὲν οἱ τύποι *παρηκμακώς* καὶ *ἀπηυδηκώς* καὶ *ὑπεζωκώς* (ὑμήν) καὶ *τεθνηκώς* καὶ *γεγονώς-γεγονός* καὶ *σεσηπώς* καὶ *κεκυφώς* καὶ *πεποιθώς* καὶ *κεκμηκώς* καὶ *κεχηνώς-κεχηνός* καὶ *προσπεφυκώς* καὶ *προβεβηκώς* καὶ *συμβεβηκός-συμβεβηκότα*, νὰ ἐγκριθῶσι δ' οἱ ἄνευ αὐξήσεως ἐσχηματισμένοι *παρακμακώς* καὶ *ἀπαυδηκώς* καὶ *ὑποζωκώς* καὶ οἱ ἐψιλωμένοι τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ *θνηκώς* καὶ *γονώς-γονός* καὶ *σηπώς* καὶ *κυφώς* καὶ *ποιθώς* καὶ *κμηκώς* καὶ *χηνώς-χηνός* (τὸ χηνὸς τοῦ ῥυθμοῦ) καὶ *προστηκώς* καὶ *προσφυκώς* καὶ *συμβηκός-συμβηκότα*; Τίς δὲ θὰ τολμήσῃ νὰ εἴπῃ *παρηλυθός-παρηλυθότα* ἢ *παρελυθός-παρελυθότα* ἀντὶ τοῦ *παρεληλυθός-παρεληλυθότα*;

Εἶνε δὲ παραδοξότατον πρᾶγμα ὅτι τῶν διασυρόντων τὴν τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορὰν καὶ προπηλακιζόντων τοὺς ὑπ' εὐλαβείας περὶ τοὺς νενομισμένους κανόνας ἀσπαζομένους αὐτὴν πολλοὶ ἄνευ τινὸς ὄκνου ποιοῦνται χρῆσιν τῆς ἀναδιπλασιασμὸν ἐχούσης ὁριστικῆς ἐγκλίσεως, οἷον *τετέλεσται*, ὡς *γέγραπται ἄνω*, ὡς *ἀλλαχοῦ δεδήλωται*, κτλ. Ἐγράφη δ' ὑπὸ τοῦ κομψοῦ Βερναρδάκη καὶ «ὧν οὐδεὶς *ἐκέκτητο* τότε πλουσιωτέραν αὐτοῦ συλλογήν» ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. κδ'. Δὲν εἶνε ἐσχάτως ἄτοπον νὰ λέγηται μὲν *τετέλεσται* καὶ *γέγραπται* καὶ *δεδήλωται*, κτλ., ν' ἀθετῆται δὲ τὸ *τετελεσμένος* καὶ *γεγραμμένος* καὶ *δεδηλωμένος*, κτλ.; Νομίζομεν δ' ὅτι οὐδ' οἱ σκαιότατοι καὶ ἀβελτερώτατοι τῶν Ἀγελαίων θὰ δογματίσωσι νὰ ἐκφέρηται καὶ ἡ ὁριστικὴ ἔγκλισις ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ, οἷον *τέλεσται*, *γράπται*, *δήλωται*, κτλ. Σημειωτέον δ' ἐν παρόδῳ ὅτι ὁ Κούρτιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Ῥήματος τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης συγγράμματι αὐτοῦ (Τόμ. Β', σελ. 145) μνημονεύει ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἡσυχίου τέσσαρας παθητικοὺς παρακειμένους ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ προενηνεγμένους, τούσδε· *ἀπότμηται*, *διακόριται*, *ἐπίτευκται*, *φλασμενος*. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τύποι ὅμοιοι τούτοις φέρονται παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ, οἷον *καινουργηκότα*, *ἐκταρβημέ-*

νον, *ἐκτρυγωμένους*, *ἐντεύχισται*, *καταδάρθηκεν*, κτλ., *κατεθήπει*, κτλ., εἶνε δὲ πλημμελεῖς γραφαί, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ μακρὸν περὶ τῶν τοιούτων λόγον ποιούμενοι. Θὰ εἴπωμεν δ' αὐτόθι τὰ δέοντα καὶ περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ *δέχαται* καὶ τοῦ Θεοκριτείου *γεύμεθα* καὶ ἄλλων τινῶν. Οὐδένα δ' ἴσως λανθάνει ὅτι πολλάκις ἐν τῷ Βυζαντιακῷ ἑλληνισμῷ ἐξεφέρετο ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, οἷον *βαπτισμένος*, *σιδηρωμένος*, *καυμένος*, *κατακλασμένος*, κτλ.

Μηδεὶς ὑπολάβῃ ὅτι ἀσμενίζομεν ἀσπόνδῳ καὶ ἀκηρύκτῳ πρὸς τοὺς ἐραστὰς τῆς πεπατημένης λαλιᾶς πολέμῳ. Τὸ ἐφ' ἡμῖν δύνανται οὗτοι ἀδεῶς νὰ ἐντρυφῶσι ταῖς παντοδαπαῖς χάρισι καὶ νὰ ἐμφορῶνται τῶν ἀρρήτων καλλονῶν τῆς χυδαιολογίας. Ἀλλ' οὐδαμῶς αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν νὰ ἐπιβάλλωσιν ἀνοσίως τὰς χεῖρας τοῖς ἐκ τῆς παλαιᾶς φωνῆς παραλαμβανομένοις τύποις καὶ νὰ μεταπλάττωσιν αὐτοὺς κατὰ τὰ διάστροφα τῶν Ἀγελαίων σκέμματα. Ἂν οἱ Ἀγελαῖοι δοξάζωσιν ὅτι μουσικώτερον ἢ ἐμμελέστερον διαλέγονται ἀποσκευαζόμενοι τὴν αὔξησιν καὶ τὸν ἀναδιπλασιασμὸν ἐπὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, οὐδὲν θαυμαστόν· διότι ἀθλιώτατοι οὗτοι ἀνθρωπίσκοι ὄντες διαφερόντως ἀρέσκονται πάσῃ ἀτοπίᾳ καὶ πάσῃ βδελυρίᾳ, κεχηνότες δ' ἑκάστοτ' ἀποβλέπουσι πρὸς τὸν σαθρὰ μὲν ἀεὶ καὶ ψυχρὰ φθεγγόμενον ὑπόξυλον σοφιστήν, μελιχρότατον δ' αὐτοῖς καὶ ἐπιχαριτώτατον ἀνθρώπων ἁπάντων φαινόμενον. Οὕτω δὲ κηλοῦνται καὶ γοητεύονται τὴν ἁβρὰν αὐτοῦ ἀκούοντες καὶ *κλασμένην* (ἵνα κατὰ τοὺς Ἀγελαίους εἴπωμεν) φωνήν, ὥστε μεθύσκονται μὲν καὶ οἰστρῶσιν ὑπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἡδονῆς, ὀρχοῦνται δὲ τὸν κόρδακα δίκην θώων ὠρυόμενοι καὶ μετὰ δεινοῦ ὑμνοῦσι πατάγου βάρβαρα καὶ ἀλλόκοτα συνείροντες ῥήματα τὸν *δωδεκαμήχανον* θιασάρχην.

Καὶ ὑμεῖς μὲν οὕτω χαίρετ', ὦ Ἀγελαῖοι, Ἀφροσύνης καὶ Βορβόρου παῖδες, καὶ ἀπολαύετ' ἀκολασταίνοντες τῆς ἡδίστης φωνῆς τοῦ στωμύλου διδασκάλου, ἡμεῖς δὲ θὰ μεταβῶμεν ἐπ' ἄλλο ἔργον ὀλίγον πρῶτον ἀναπαυόμενοι.

Ἐν Τόμ. Α', σελ. 385, 20 γραπτέον προπερισπωμένως ἀντὶ τοῦ παροξυτόνως καὶ σελ. 401, 7 παντάπασι ἀντὶ τοῦ παντάπασιν καὶ σελ. 550, 16 Δοιδερλῖνον ἀντὶ τοῦ Δοιδελῖνον καὶ ἐν Τόμ. Β', σελ. 98, 33 ἀξιωματικῶς ἀντὶ τοῦ ἀξιωματικῶν.

Ἐν Τόμ. Α', σελ. 188, 12 προσθετέον τὸ: Πρβ. καὶ Βέργκιον ἐν Ποιητ. Λυρ. Τόμ. Γ', σελ. 379.

καὶ σελ. 190, 27 τὸ: καὶ σελ. 226, 2 «ἔστι καὶ Ἀχερουσία λίμνη»

καὶ σελ. 537, 16 τὸ: πυρίτοκος.

καὶ σελ. 540, 7 τὸ: καὶ βιβλ. Γ', 15 «ἡ δὲ μὴ τίκτουσα καλεῖται στερίφη· ἡ γὰρ ἄτεκνος καὶ ἄτοκος κοινὸν ὄνομα τῆς τε μηκέτι τικτούσης καὶ τῆς μηδόλως, ἣν καὶ ἀνειλείθυιαν φίλον τοῖς ποιηταῖς καλεῖν». Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἀνειλειθυῖ: ἀνάτοκον» ἀντὶ τοῦ «Ἀνειλείθυιαν: ἄτοκον».

καὶ σελ. 546,18 τὸ: καὶ Βαλκενάριον ἐν Διατρ. σελ. 283β'.

καὶ σελ. 627, 29 τὸ: Πρβ. καὶ Ναύκιον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ Βίου Λόγου τοῦ Ἰαμβλίχου σελ. 228-9.

Ἐν Τόμ. Β', σελ. 110, 35 παρελείφθη τὸ: Τὸ αὐτὸ δ' εὔλογον φαίνεται νὰ ῥηθῇ καὶ περὶ τῶν ὤτων τοῦ Βερναρδάκη· διότι καὶ οὗτος εἶπεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. οθ' «σκεπασμένοι μὲ τὸ δικτυωτὸν ὕφασμα».

Ἐν Τόμ. Α', σελ. 179, 7 ἐμνημονεύθη τὸ ὁμοβώμιος-σύμβωμος. Παρατηροῦμεν δὲ νῦν ὅτι φέρεται καὶ τύπος ὁμόβωμοι ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου, ὅστις μεταβάλλεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Ε', σελ. 1955 εἰς τὸν ὁμοβώμιοι (Ἴδε καὶ Σμιδίτιον εἰς Λεξ. Ἡσυχ. Τόμ. Γ', σελ. 203). Ἀλλ' ὅτι ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τετραλλάβως ὁμόβωμοι ἀποδείκνυται ἐξ ἐπιγράμματος, ἐν κεῖται «(Τηλέμαχ)ός σε ἱέρωσε Ἀσκληπιῷ ἠδὲ ὁμοβώις» (Ἐπιγρ. Ἀττ. Β', 1442, Τόμ. Β', μέρ. γ', σελ. 68).

Ἀνέῳγεν ἕτεροΝ, οὐχὶ ἀνέῳγεν ἕτεροΣ.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἀνδρέου Λοπαδιώτου (Λεξ. Οὐϊνδοβ.) σελ. 33, 12 φέρεται «Ἀνέῳγεν *ἕτερος*. Ἡρόδοτος· οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἀνέῳγας». Ὀρθῶς παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Α΄, 187 κεῖται *ἀνέῳγΕς*. Νομίζομεν ὅτι δὲν ἔγραψεν ὁ Λοπαδιώτης *ἀνέῳγεν ἕτεροΣ*, ἀλλ' *ἀνέῳγεν ἕτεροΝ*, ἵνα παραστήσῃ ὅτι ἐνεργητικῶς ἢ μεταβατικῶς εἶνε τὸ ῥῆμα παρειλημμένον. Παραδείγματα ὁμοίας χρήσεως ἔχομεν οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ αὐτοῦ λεξικοῦ νὰ μνημονεύσωμεν, οἷον

σελ. 12, 9 «Ἁγνεύω ἐγώ, ἁγνίζω δὲ *ἕτερον*».

σελ. 35, 6 «Βακχεύει ἀντὶ τοῦ μαίνεται· ἐκβακχεύει δὲ *ἕτερον* ἀντὶ τοῦ μαίνεσθαι ποιεῖ».

σελ. 38, 1 «Γελῶ ἐπὶ τοῦ κατὰ φύσιν γέλωτος· γελῶ δὲ μεταβατικῶς χωρὶς προθέσεως *ἕτερον*· καταγελῶ δὲ ἑτέρου».

σελ. 35, 5 «Γεύομαι· καὶ γεύω *ἕτερον* ἐνεργητικῶς».

σελ. 52, 14 «Δειπνῶ ἐγώ, *δειπνίζω* ἕτερον». Πρβ. καὶ σελ. 170, 42.

σελ. 63, 15 «Ἐπείγω *ἕτερον* καὶ κατεπείγω μετὰ προθέσεως· καὶ ἐπείγω ἀντὶ τοῦ ἐπείγομαι».

σελ. 65, 9 «Ἑστήξει ἀντὶ τοῦ σταθήσεται — καὶ ἑστήξει *ἕτερον* μεταβατικῶς».

σελ. 105, 20 «Καθίζω *ἕτερον* καὶ καθίζω αὐτός».

σελ. 110, 8 «Κατέστησαν *ἕτερον* καὶ κατέστησαν παθητικῶς».

σελ. 125, 6 «Μετέβαλεν *ἕτερον* καὶ μετέβαλεν ἀντὶ τοῦ μετεβλήθη».

σελ. 162, 14 «Πελάζω ἐγὼ καὶ πελάζω *ἕτερον*».

σελ. 182, 1 «Ὑπάγω ἀμετάβατον καὶ ὑπάγω *ἕτερον* μεταβατικόν».

Ἀπαντᾷ δ' ἐν τῷ λεξικῷ τούτῳ καὶ «Πομπεύει ἀντὶ τοῦ μετὰ τιμῆς προάγεται, τὸ ἐνεργητικὸν ἀντὶ τοῦ παθητικοῦ — καὶ πομπεύει *ἕτερος ἕτερον* μεταβατικῶς ἀντὶ τοῦ δημοσιεύει καὶ ἀτιμάζει» (σελ. 158, 8) καὶ «Προτρέπει *ἕτερος ἕτερον* καὶ περιτρέπει ἀντὶ τοῦ περιτρέπεται» (σελ. 159, 1) καὶ «Σφάλλει ἀμεταβάτως καὶ σφάλλει *ἕτερος ἕτερον*» (σελ. 168, 11).

Κάλλιστ' ἔχει ἡ ὀνομαστικὴ ἐν σελ. 35, 8 «Βράζει τὸ ὕδωρ ἀμετάβατον· ἀναβράζει δὲ *ἕτερος* τὸ ὕδωρ μεταβατικῶς».

Κ. Σ. Κ.

ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΑΣΚΕΥΗ

Ἀξιότιμος συνάδελφος, ὁ κ. Ἰωάννης Πανταζίδης, εὐηρεστήθη νὰ γράψῃ περὶ ἐμοῦ ἐν Γυμνασιακῆς Παιδαγωγικῆς σελ. 90 τάδε « Ἡ δὲ γνώμη, ἣν ἐκφράζει ὁ κ. Χατζιδάκης (Μελέτη (sic) κλ. σ. 93) ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ πρέπει τὴν σήμερον νὰ σταματήσῃ ὅπου ἔφθασεν ἕως οὗ καλῶς μελετηθῇ τοῦ λαοῦ ἡ γλῶσσα καὶ μελετηθῶσιν ἀκριβέστατα οἱ φθογγολογικοὶ αὐτῆς κανόνες, δὲν εἶνε πρακτική, διότι ἡ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ σταματήσῃ δι' οὐδεμιᾶς οὐδενὸς ἀνθρώπου διαταγῆς ».

Δὲν ἠξεύρω ἂν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος ἔχῃ πλήρη συνείδησιν τοῦ γλωσσικοῦ σολοικισμοῦ, ὅν μοι ὑποβάλλει. Ἐγὼ τοὐλάχιστον ἠξεύρω ὅτι *στάσις* ἐν τῷ γλωσσικῷ κόσμῳ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ *θάνατον* καὶ δὴ ὅτι ἐν ὅσῳ τις γλῶσσα ζῇ τ. ἔ. λαλεῖται, δὲν δύναται νὰ σταθῇ, τούτου δ' ἕνεκα οὐδέποτε ἐφαντάσθην ὅτι ἠδυνάμην νὰ ἐπιβάλω στάσιν τῷ δρόμῳ τῆς γλώσσης, καθὰ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τῷ τοῦ ἡλίου. Τὸ ὑπ' ἐμοῦ λεχθὲν ἔν τε τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ τῆς Μελέτης καὶ ἐν Ἑστίας ἀριθ. 392 σελ. 424 στήλη β'., ἔνθα πρότερον εἶχον ἐκτενῶς διαλάβῃ περὶ τούτου, εἶναι τόσον σαφές, ὥστε καὶ θέλων τις δυσκόλως, νομίζω, θὰ ἠδύνατο νὰ παρανοήσῃ καὶ ἐξαγάγῃ τὴν ἔννοιαν ἣν θέλει ὁ κ. Πανταζίδης. Ἀναγράφω ἀμφότερα τὰ χωρία πρῶτον τὸ τῆς Μελέτης καὶ ἔπειτα τὸ τῆς Ἑστίας.

« Ἓν μόνον ἡμεῖς ἐν τῇ νῦν πορείᾳ τῆς γλώσσης εὑρίσκομεν μέγα ἐλάττωμα αὐτῆς, ἀλλ' ἐλπίζομεν, ὅτι τοῦτο δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ καὶ ἄνευ τοῦ βιαίου μέτρου τοῦ ν' ἀποκοπῇ ῥιζηδὸν καὶ βληθῇ εἰς τὸ πῦρ τὸ ὅλον παρὸν δένδρον τῆς γραφομένης γλώσσης. Εἶναι δὲ τοῦτο, ὅτι ἕνεκα τῶν *ἀενάων τούτων καὶ ταχειῶν μεταβολῶν εἰς καθαρισμόν*, ὅπως λέγεται, ἀποβαίνει ὁσημέραι ἀγνωστοτέρα τοῖς πολλοῖς. Τοῦτο θέλοντες νὰ ἐμποδίσωμεν, ἀπεφασίσαμεν, εἰ καὶ μικρὰς εἴχομεν ἐλπίδας ἐπιτυχίας, νὰ ἐγείρωμεν φωνὴν **παρακαλοῦντες,** ὅπως καταστῇ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις παρ' ἡμῖν, καθὰ ὁ νόμος ὁρίζει, ὑποχρεωτική, ἵνα οὕτως αἱ κατὰ πόδας ἀκολουθοῦσαι γενεαὶ μάθωσι τοὐλάχιστον νὰ ἐννοῶσι τὴν γλῶσσαν ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει αὐτῆς, ἐν ἔρει δὲ καὶ μεταχειρίζωνταί πως· πρὸς δὲ τούτοις *ὅπως* εἰς ἐκτέλεσιν ἵτου *παύσῃ τοὐλάχιστον πρὸς καιρὸν πᾶσα ἐπὶ τὰ πρόσω πορεία.*

'Ιδιαιτέρως δὲ ἠθελήσαμεν ν' ἀποτρέψωμεν ἀπὸ τῆς χρήσεως τῆς ἀπαρεμφάτου, τῆς εὐκτικῆς, τοῦ γ' προσώπου τῆς προστακτικῆς, τῆς ἀπολύτου μετοχῆς ἐπὶ διαφόρων ἐννοιῶν, οἷον ἐναντιωματικῆς, ὑποθετικῆς κτλ., τοῦ ἁπλοῦ μέλλοντος, τοῦ μέσου ἀορίστου, τοῦ μονολεκτικοῦ παρακειμένου, καὶ ὑπερσυντελικοῦ». (Μελέτης σελ. 92-93).

Καὶ 'Εστίας ἀριθ. 392 σελ. 424, ὅπου τἀνωτέρω ἀναφέρονται. «ἀνάγκη πρῶτον νὰ καταστῇ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις παρ' ἡμῖν ὑποχρεωτικὴ καὶ ἐν τοῖς πράγμασιν ὅπως ἐν τοῖς νόμοις εἶνε· δεύτερον νὰ *μὴ σπεύδωσιν ὅσοι γράφουσιν εἰς μεταβολὰς καὶ εἰσαγωγὰς καινοφανῶν τύπων καὶ συντάξεων*, ἐνθυμούμενοι ὅτι δὲν εἶνε αὐτοὶ ἀπόλυτοι κύριοι νὰ μεταβάλλωσι καθαρίζοντες κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, ὅτι ἡμεῖς οὔτε γράφομεν οὔτε λαλοῦμεν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ἀλλ' ὅτι μόνον παραλαμβάνομεν ἐκ τῆς τῶν παλαιῶν γλώσσης, ὅ,τι δὲν ἔχει ἡ νέα, κρίνεται δ' ἀναγκαῖον ν' ἀποκτήσῃ, ὅτι ζῶμεν οὐχὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς παροῦσι χρόνοις καὶ δὴ ὅτι γράφομεν καὶ λαλοῦμεν τὴν παροῦσαν νέαν 'Ελληνικὴν συμπεπληρωμένην. Ταῦτα ἐνθυμούμενοι δὲν θὰ ἀπαιτῶσι τοῦ λοιποῦ, ὅπως πάντα παρ' ἡμῖν κανονίζωνται κατὰ τὰ παλαιά, ἀφοῦ οὐχὶ θέματα γράφομεν εἰς ἐπίδειξιν τοῦ πόσον ἐνοήσαμεν καὶ ἐπιτηδείως δυνάμεθα νὰ μεταχειριζώμεθα τοὺς ἀρχαίους τύπους καὶ τὰς συντάξεις, ἀλλὰ βιβλία ἢ 'Εφημερίδας *χάριν τῶν νῦν 'Ελλήνων*».

Διατάσσω τώρα ἐγὼ ἐν τούτοις, ὅπως ὁ κ. 'Ιωάννης Πανταζίδης λέγει, «ὅτι ἡ νέα 'Ελληνικὴ πρέπει τὴν σήμερον νὰ σταματήσῃ ὅπου ἔφθασεν ἕως οὗ καλῶς μελετηθῇ τοῦ λαοῦ ἡ γλῶσσα καὶ μελετηθῶσιν ἀκριβέστατα οἱ φθογγολογικοὶ αὐτῆς κανόνες κτλ.», ἢ μόνον *παρακαλῶ, συνιστῶ* τοῖς γράφουσι τὴν γραφομένην, νὰ μὴ τρέχωσιν εἰς τὸν ἐξαττικισμὸν τοῦτο μὲν παραλαμβάνοντες ὅσον οἷόν τε πλεῖστα ἐκ τῆς ἀρχαίας, τοῦτο δὲ ἀποβάλλοντες ἄλλα γνωστότερα στοιχεῖα;

Ἔπειτα κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ κυρίου Πανταζίδου πᾶς ἀποτρέπων ἐκ τοῦ ἐξαττικισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ καλπάζοντος ἐξαττικισμοῦ τῆς γραφομένης, ἐπιβάλλει αὐτῇ στάσιν. Λοιπὸν ἢ ἐπὶ τὰ πρόσω μέχρι Πλάτωνος ἢ στάσιν κατὰ 'Ιησοῦν! 'Αλλὰ τότε οἱ πλεῖστοι ·⁻ νῦν λογίων καὶ οὐχ ἥκιστα αὐτὸς ὁ ἐπικριτής μου περιπίπτει εἰς γλωσσικὸν αὐτὸ ἁμάρτημα, ἐπειδὴ συχνότατα ἀποτρέπει ἀπὸ τῆς γ σεως πολλῶν ἀρχαϊκῶν στοιχείων.

Ἐγὼ ἐφρόνουν ὅτι προκειμένου περὶ τῆς γραπτῆς ἡμῶν γλώσσης, τ. ἔ. περὶ γλώσσης ἣν κατ' ἐξοχὴν μεταβάλλουσιν κυρίως μόνον οἱ λόγιοι, οἵτινες εὐμεταδίδακτοι τὰ κατ' αὐτὴν πλειστάκις τέως ἀπεδείχθησαν, ἠδυνάμην νὰ συστήσω ἀποχὴν ἀπὸ τῶν στοιχείων ἐκείνων τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς, ἅτινα παντελῶς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν φύσιν τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης φαίνονταί μοι. Ὅτι δὲ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τούτων δὲν σημαίνει στάσιν, ἀλλὰ δύναται ἡ γλῶσσα καὶ μετὰ τὴν ἀποχὴν ἀπ' αὐτῶν νὰ πλουτίζηται καὶ βελτιώνηται πολλαχῶς καὶ ἀκαταπαύστως, τοῦτο οὐδεμιᾶς περαιτέρω χρήζει, νομίζω, ἀποδείξεως. Ὅτι δὲ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς ἀποβολῆς καὶ ἀπομακρύνσεως ὡρισμένων στοιχείων τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς προέκειτο, ἠδύναντο, φρονῶ, νὰ καταστήσωσι σαφὲς τῷ κ. Πανταζίδῃ τὰ εὐθὺς μετὰ ταῦτα λεγόμενα περὶ μονολεκτικοῦ παρακειμένου, μονολεκτικοῦ μέλλοντος, εὐκτικῆς κτλ.

Τὰ σαφῆ λοιπὸν καὶ αὐτόδηλα ταῦτα παρανοήσας ὀφθαλμοφανῶς ὁ κ. Ἰωάννης Πανταζίδης διατείνεται ὅτι ἐγὼ διατάσσω στάσιν τῆς γλώσσης!

Οἱ περὶ τὰ γλωσσικὰ παρ' ἡμῖν ἀσχολούμενοι πολλὰς καὶ ποικίλας πάσχοντες ἐλλείψεις εἰς πολλὰ κατ' ἀνάγκην περιπίπτουσιν ἁμαρτήματα. Ἀλλ' ἀκριβῶς τούτου ἕνεκα ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν συγγνωμονικῶς πρὸς αὐτούς, μηδέποτε δὲ νὰ ὑποβάλλωμεν αὐτοῖς καὶ ὅσα μηδ' ὄναρ εἶδον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Αὐγούστου 1889.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

1) **La Calabria, rivista di Letteratura Popolare.**

2) Vicenzo Franco, Rose e Spine, versi con note filologiche e un saggio critico. Monteleone 1889 XXVIII. 95.

Τὴν πρώτην ἐπιγραφὴν φέρει μηνιαῖον περιοδικὸν ἐν Monteleone Ἰταλίας ἀπὸ διετίας ἐκδιδόμενον καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἀξιο-

τίμου κ. Luigi Bruzzano. Αἱ συμβολαὶ αὐτοῦ εἰς γνῶσιν τῶν λαῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιαι. Διότι ἀπὸ πολλοῦ οἱ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐνόησαν, ὅτι εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν ἔθνους τινὸς ἀπαραίτητος εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξακριβωθῶσι καὶ διὰ τοῦ τύπου γνωσθῶσιν οὐ μόνον ἡ γλῶσσα καὶ τὰ δημοτικὰ αὐτοῦ ᾄσματα, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ θησαυρός, ἤτοι αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, αἱ δεισιδαιμονίαι καὶ αἱ προλήψεις, τὰ παιγνίδια, αἱ ἑορταί, οἱ χοροὶ καὶ καθόλου πᾶσα διασκέδασις αὐτοῦ, καὶ ἀντιστρόφως αἱ λῦπαι, τὰ μυρολόγια καὶ πᾶν εἶδος πένθους κτλ., ἔπειτα ἡ τροφὴ καὶ ἡ μαγειρική, ἡ ἀμφίεσις, ἡ δημοτικὴ θεραπευτικὴ κλπ., πρὸς δὲ πᾶν εἶδος ἐπιτηδεύματος αὐτοῦ, π. χ. ἡ ποιμενική, ἡ τυροποιητική, ἡ κυνηγετική, ἡ κηπουρική, ἡ ἀμπελουργική, ἡ ταλασιουργική, ἡ ὑφαντικὴ καὶ ἁπλῶς πᾶσα αὐτοῦ τέχνη. Διὰ τῆς γνώσεως πάντων τούτων οὐ μόνον ὁ χαρακτὴρ καθόλου τοῦ ἔθνους ἀκριβῶς καθορίζεται, ἀλλὰ καὶ οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας αὐτοῦ ἠξεύροντες τί ἔχει καὶ τίνων στερεῖται τὸ ἔθνος, ἐν γνώσει προβαίνουσιν εἰς χρῆσιν μὲν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν, καταπολέμησιν δὲ καὶ ἐξαφανισμὸν τῶν παρατηρουμένων ἐλλείψεων ἢ ἐλαττωμάτων.

Τὸν ἱερὸν καὶ ἐθνωφελῆ τοῦτον σκοπὸν ἐπιδιώκει ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της ἡ φίλη Calabria μετ' ἀπαρεγκλίτου εὐσταθείας καὶ ἐπὶ τὸν αὐτὸν εὐστόχως βάλλει σκοπὸν καὶ τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ κ. V. Franco. Ἐπειδὴ δὲ μερὶς ἀξιόλογος τῶν περιγραφομένων λαῶν εἶναι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἱκαναὶ δὲ τούτων χιλιάδες Ἑλληνιστὶ ἀκόμη λαλοῦσιν, εὐνόητον τὸ διαφέρον, ὅπερ διεγείρει εἰς Ἕλληνα ἀναγνώστην ἡ γλῶσσα, ἡ περιγραφὴ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων κλπ. τῶν λαῶν τούτων. Σφόδρα δὲ χαίρει βλέπων ἀποδεικνυομένην πρὸ αὐτοῦ τὴν ἀρχαιοτάτην, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ὕπαρξιν τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων, καὶ θαυμάζει διὰ τὴν καταπληκτικὴν ἀντοχὴν τοῦ στοιχείου τούτου ἐν μέσῳ ἀλλογλώσσων.

Πᾶσα σύστασις τοιούτων βιβλίων φαίνεται περιττή· εἴθε μόνον νὰ ἐμιμοῦντο καὶ οἱ παρ' ἡμῖν τὰς ἐργασίας ταύτας πρὸς μεγίστην ὠφέλειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ!

Γ. Ν. Χ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Συνεδρία ΙΕ΄. (12 Νοεμβρίου 1889).

Ὁ πρόεδρος Κ. Κόντος πρῶτον μὲν ἀνέγνω τὴν ἐν ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσι (σελ. ε΄) γενομένην ὑπ' αὐτοῦ κρίσιν περὶ τοῦ μακαρίτου Φιλίππου Ἰωάννου, ἔχουσαν ὧδε:

Ὑποδεέστερος τούτων εἰς τὰ τῆς φιλολογίας παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἡμετέρων ἐνομίζετο ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, ἀλλὰ μεγάλως καὶ αὐτὸς ὑφ' ἁπάντων ἐτιμᾶτο εἰς Ἑλληνικῆς παιδείας λόγον, οὐχὶ δὲ μετρίως ὑπό τινος ἐνεκωμιάσθη ἄλλους τ' ἐπαίνους εἰς αὐτὸν εἰπόντος καὶ δὴ καὶ ὅτι ἐγκρατὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης ὤν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν καθ' ἡμᾶς, διαπρέπει μεταξὺ τῶν ἐξόχων ἑλληνιστῶν. Τίνα ἡμεῖς περὶ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου γνώμην ἔχομεν ἐδηλώσαμεν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν γράψαντες «Οὐδαμῶς ἀρνούμενοι ὅτι πολλὴν ὁ Φίλιππος Ἰωάννου ἐκ μακροτάτης ἀσκήσεως ἐκτήσατο εὐχέρειαν περὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας φωνῆς καὶ ὅτι θαυμασίως πολλάκις ἐν τῇ ποιητικῇ φράσει εὐστοχεῖ, παρατηροῦμεν μετὰ πάσης παρρησίας ὅτι ἐν τοῖς Φιλολογικοῖς αὐτοῦ Παρέργοις, ἅτινα ὑπερβαλλόντως ἐπαινοῦνται ὡς γεγραμμένα ἐν κλασσικῷ ἰδιώματι ἢ ὡς προϊόντα ἀκραιφνοῦς καὶ γνησίου ἑλληνισμοῦ, ἀπαντῶσι πάμπολλα ἀλλότρια τῆς καθαρᾶς καὶ ἀνεγκλήτου τῶν παλαιῶν συνηθείας ἢ παντελῶς ὀθνεῖα καὶ ἔκφυλα ὑπ' οὐδενὸς οὐδέποτε Ἕλληνος οὔτ' ἐν πεζῷ λόγῳ οὔτ' ἐν ποιητικῷ ῥηθέντα, περὶ ὧν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας θὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ».

Ἔπειτα δὲ πρὸς πίστωσιν ἧς ἀπεφήνατο περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου πεφιλοπονημένου γνώμης κατέλεξεν ἐξ αὐτοῦ οὐκ ὀλίγας ἀδοκίμους ἢ ἀνελληνίστους χρήσεις, οἷον

διώρυΓι ἀντὶ τοῦ *διώρυΧι*,

ἐλέουΣ τυγχάνει ἀντὶ τοῦ *ἐλέου τυγχάνει*,

κάλωσιν ἀντὶ τοῦ *κάλως*,

Ἄθωνος ἀντὶ τοῦ *Ἄθω*,

ΔήμητραΝ ἀντὶ τοῦ *Δήμητρα*,

δρύα ἀντὶ τοῦ *δρῦν*,

ἐμῶν αἰγᾶν ἀνὴρ ἀντὶ τοῦ *ἐμᾶν αἰγῶν ἀνήρ*,

εὖριν ἀντὶ τοῦ *εὖρις*,

πλησιέστατον ἀντὶ τοῦ *πλησιαίτατον*,

ἐπιψᾷ ἀντὶ τοῦ *ἐπιψῇ*,

ἐντίννυμι ἀντὶ τοῦ *ἐκτίνω*,

ἵπταται καὶ *περιίπταται* καὶ *ὑπερίπτατο* καὶ *ὑπεριπτάμενος* καὶ *καθιπτάμενος* ἀντὶ τοῦ *πέτεται* καὶ *περιπέτεται*, κτλ.,

ὁμοῦντι ἀντὶ τοῦ *ὀμνύντι*,

χαίνουσαν καὶ *χαινούσης* καὶ *χαῖνον* καὶ *ὑποχαῖνον* ἀντὶ τοῦ *χάσκουσαν* καὶ *χασκούσης* καὶ *χάσκον* καὶ *ὑποχάσκον*,

κατολισθαίνοντες καὶ *ἐξολισθαίνοντες* ἀντὶ τοῦ *κατολισθάνοντες* καὶ *ἐξολισθάνοντος*,

γειτνιάζοντες καὶ *ἐγειτνίαζον* ἀντὶ τοῦ *γειτνιῶντες* καὶ *ἐγειτνίων* ἢ *γειτονοῦντες* καὶ *ἐγειτόνουν*,

βρύχεσθαι ἀντὶ τοῦ *βρυχᾶσθαι* καὶ *βρύχησε* ἀντὶ τοῦ *ἐβρυχήσατο* (ἢ *ἐβρυχήθη*),

ἐξυρῶντο ἀντὶ τοῦ *ἐξυροῦντο*,

ἐδίδουν ἀντὶ τοῦ *ἐδίδοσαν* (*δίδοσαν*),

εἰώθεισαν ἀντὶ τοῦ *εἰώθεσαν*,

ἐνύφαστο ἀντὶ τοῦ *ἐνύφαντο*,

σιγήσει ἀντὶ τοῦ *σιγήσεται*,

ἀγωνισομένους ἀντὶ τοῦ *ἀγωνιουμένους*,

ἐαγείσας ἀντὶ τοῦ *ἀγείσας* (*καταγείσας*),

ἠνεῴξαμεν καὶ *ἠνεῴχθησαν* ἀντὶ τοῦ *ἀνεῴξαμεν* καὶ *ἀνεῴχθη*,

ἀπήλαυσα ἀντὶ τοῦ *ἀπέλαυσα*,

κατολισθήσειεν καὶ *ἀπολισθῆσαν* ἀντὶ τοῦ *κατολίσθοι* καὶ *ἀπολισθ*

ἔζησε ἀντὶ τοῦ *ἐδίω*,

φλεγῆναι καὶ *φλεγείσας*, κτλ. ἀντὶ τοῦ *φλεχθῆναι* καὶ *φλεχθείσας*, κτλ.,

ἐκρύβη καὶ *ἐκρύβησαν* καὶ *κρυβῆναι* ἀντὶ τοῦ *ἐκρύφθη*, κτλ. (ἢ *ἐκρύφη*, κτλ.),

ἁρπαγείσῃ καὶ *ἀνηρπάγη* ἀντὶ τοῦ *ἁρπασθείσῃ* καὶ *ἀνηρπάσθη*,

εὕρΑτο ἀντὶ τοῦ *εὕρΕτο*,

δύσῃ ἀντὶ τοῦ *δύῃ* (ὑποτακτ. τοῦ *ἔδυν*),

ἀπυδύσασθαι καὶ *ἀποδυσάμενος* καὶ *ἐνδυσάμενος* ἀντὶ τοῦ *ἀποδῦναι* καὶ *ἀποδύς* καὶ *ἐνδύς*,

γαμηθεῖσα ἀντὶ τοῦ *γημαμένη*,

ἀπολεσθὲν ἀντὶ τοῦ *ἀπολόμενον*,

ἔρευγε ἀντὶ τοῦ *ἐρεύγετο* (*ἠρεύγετο*),

ἀνενεκτέον καὶ *ἀνενεκτέα* ἀντὶ τοῦ *ἀνοιστέον* καὶ *ἀνοιστέα*,

ἀβελτηρία ἀντὶ τοῦ *ἀβελτερία*,

ἐμπορείας ἀντὶ τοῦ *ἐμπορίας*,

Ἀκαδημίης ἀντὶ τοῦ *Ἀκαδημείης*,

κλοπίην καὶ *κλοπίῃ* ἀντὶ τοῦ *κλωπείην* καὶ *κλωπείῃ*,

ἄπΟθεν ἀντὶ τοῦ *ἄπΩθεν*,

ὑγείαν ἀντὶ τοῦ *ὑγίειαν*,

παιγνήμονα ἀντὶ τοῦ *παιγνιήμονα* (πρβ. καὶ *παιδιώδης*, *παιγνιώδης-τὸ παιγνιῶδες*, *φιλοπαίσμων*),

θελήσεως ἀντὶ τοῦ *βουλήσεως*,

δόμα ἀντὶ τοῦ *δῶρον* (ἢ *δόσις*),

ἁρμελάτησιν ἀντὶ τοῦ *ἁρματηλάτησιν*,

δάκτυλα ἀντὶ τοῦ *δάκτυλοι* καὶ *δακτύλους*,

μετὰ τὸΝ δεῖπνον ἀντὶ τοῦ *μετὰ τὸ δεῖπνον*,

τορευτὴν ἄτρακτον ἀντὶ τοῦ *τορευτὸν ἄτρακτον*,

ποικίλλας καυνάκας ἀντὶ τοῦ *ποικίλλους καυνάκας*,

ναυαγίῳ ἐχρήσατο ἀντὶ τοῦ *ναυαγίᾳ ἐχρήσατο*,

δούλοις ἐκτόμοις ἀντὶ τοῦ *δούλοις ἐκτομίαις*,

παροικί ἀντὶ τοῦ *παροικησίᾳ* (ἢ *παροικίᾳ*),

κράστις ἀντὶ τοῦ *κράστις*,

ξενοδόχος καὶ *ξενοδοχίαν* ἀντὶ τοῦ *ξενοδόκος* καὶ *ξενοδοκίαν*,

συνοδίτης ἀντὶ τοῦ *συνοδοιπόρος*,

ἄσπιλος ἀντὶ τοῦ *ἀμίαντος* ἢ *ἀμόλυντος* ἢ *ἄχραντος*,
κώπευσις ἀντὶ τοῦ *εἰρεσία*,
πειραταί ἀντὶ τοῦ *λησταί* (πρβ. *λησταὶ καὶ καταποντισταί*),
λαφυραγωγίας ἀντὶ τοῦ *λείας*,
κατέναντι ἀντὶ τοῦ *καταντικρύ*,
προσφύγιον ἀντὶ τοῦ *καταφυγή*,
ἀνεψιός ἀντὶ τοῦ *ἀδελφιδοῦς*,
ἐναβρυνόμενοι καὶ *ἐναβρυνομένη* ἀντὶ τοῦ *ἀβρυνόμενοι* καὶ *ἀβρυνομένη*,
ἐμφιληδονεῖν ἀντὶ τοῦ *φιληδεῖν*,
συνανακεκλιμένοι ἀντὶ τοῦ *συγκατακεκλιμένοι* (πρβ. καὶ *συγκατακεῖσθαι - συνανακεῖσθαι*),
ἠνί ἀντὶ τοῦ *ἤν* ἢ *ἠνίδε* (πρβ. καὶ *ἢν ἰδού*),
Ἱπποκρήνην ἀντὶ τοῦ *Ἵππου κρήνην*,
ἀγριάμπελος ἀντὶ τοῦ *ἀγρία ἄμπελος*,
ἔκπαλαι ἀντὶ τοῦ *ἐκ παλαιοῦ* ἢ *ἀπὸ παλαιοῦ*,
προχωρήσας *που* καὶ *ποῦ ἀποπλέοντι*, κτλ. ἀντὶ τοῦ *προχωρήσας ποι* καὶ *ποῖ ἀποπλέοντι*, κτλ.,
ἀφιππεύοντες ἀντὶ τοῦ *ἀπὸ τῶν ἵππων καταβαίνοντες*,
ἑαυτὴν ἀπάγχειν ἀντὶ τοῦ *ἀπάγχεσθαι*,
ἐνδεχόμενον ἐδόκει ἀντὶ τοῦ *ἐνδέχεσθαι ἐδόκει* ἢ *ἐνδεχόμενον εἶναι ἐδόκει*,
ταὐτόσημον ἂν εἴη ἀντὶ τοῦ *ταὐτὸν ἂν σημαίνοι* ἢ *δηλοίη* (ἢ *μηνύοι*),
τοὺς ὑπὸ δειλίας λειποτακτοῦντας (γρ. *λιποτακτοῦντας*) ἀντὶ τοῦ *τοὺς ὑπὸ δειλίας λείποντας τὴν τάξιν*,
θαύμαζον ΚΑΘ' ὕπαρ — ἀνασκοπέων ἀντὶ τοῦ *θαύμαζον ὕπαρ — ἀνασκοπέων*,
ὑπὸ τοῦ ἐνήλικος ἀδελφοῦ ἀντὶ τοῦ *ὑπὸ τοῦ ἡλικίαν ἔχοντος* ἢ *ἐν ἡλικίᾳ ὄντος ἀδελφοῦ*.

Προσέθηκε δ' ὅτι ἔγραψεν ὁ Φίλιππος Ἰωάννου ἐν τοῖς Φιλολογικοῖς Παρέργοις καὶ *βορέως-βορῆος*, *εἴλεκτο*, *ἥκαλε*, *ἴζησε* καὶ *ἰζῆσαι*, *υσθέντες* καὶ *ἀνερρύσθη*, *ὁ ἐξ ἐκείνης τεχθησόμενος κρείττων ἔσεται τοῦ πατρός*, *νενεωμένη*, *ἡ ἄρχουσα ἐπεισέφρησε*, *συννενέφωνται*, *δέχνυτο*, *εἰδάλλετο*, *παρεσημείουν*, *σκιαὶ ἐσμίκρυντο* καὶ *σταθμοὶ μεμέλανται*,

παλινοστῆσαι καὶ *παλινοστήσειεν*, *ἀνασκόπησιν*, *τουνεχής*, *παροχῇ*, *ὁμάδα*, *φυσικευόμενοι*, *κιναιδιζομένους*, *ἐνθεματιζόμενον*, *ἀπαυτίκα*, *παρακατιών*, *ὑφήλιον*, *στρουθοκάμηλος*, *Ἀλεξανδρινός*, *ἐξοβελίζουσιν* καὶ *ἐξοβελιστέαν*, *ἀνεξάρτητον*, *προκατακλυσμίων* καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα, τὰ μὲν ἀδόκιμα, τὰ δὲ παντελῶς ἀνελλήνιστα.

Ταῦτ' εἰπὼν ἐμνημόνευσεν ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου τὰς δύο τάσδε ῥήσεις· «Κεῖνος δ' αὖ ἀλόχου προνοήσας φρεσσὶν *ἔλευσιν*, Ἰναχίδος λευκὴν ἐς πόρτιν ἄμειψε πρόσωπον» καὶ «Τὸ ποίημα τοῦτο συνετάχθη μικρὸν μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἀνταρσίαν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος *ἀπέλευσιν* αὐτοῦ» (σελ. 251 καὶ σελ. 562 ἐκδ. β'). Ὑπομνήσας δ' ὅτι ἄχρηστον τοῖς δοκίμοις ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἦτο τό τ' *ἔλευσις* καὶ τὸ *ἀπέλευσις*, καθάπερ καὶ τἄλλα σύνθετα ἢ παρασύνθετα πάντα, *ἀνέλευσις*, *διέλευσις*, *εἰσέλευσις*, *ἐξέλευσις*, κτλ., κατέστησε φανερὸν ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐλέγετο *τύπτω - πληγή* καὶ *ὄμνυμι - ὅρκος* καὶ *εὕδω* (*κοιμῶμαι*) - *ὕπνος* καὶ *θέω - δρόμος*, κτλ., οὕτω καὶ *ἔρχομαι - ἰέναι - ἐλθεῖν - ὁδός*, *ἀπέρχομαι - ἀπιέναι - ἀπελθεῖν - ἄφοδος*, *ἀνέρχομαι - ἀνιέναι - ἀνελθεῖν - ἄνοδος*, κτλ., ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων δ' ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα *ἔλευσις*, ὃ ἔχει πρὸς τὸ *ἐλεύσομαι* ὡς τὸ *πεῦσις* πρὸς τὸ *πεύσομαι*, τὸ *ῥεῦσις* πρὸς τὸ *ῥεύσομαι*, κτλ. Ἔπλασαν δ' οὗτοι, εἶπε, καὶ τὰς λέξεις *ἀπροσέλευστος*, *ἀσυνέλευστος*, *ἀνεξέλευστος*, *ἀνεπέλευστος* καὶ *ἐλευστέον*, *εἰσελευστέον*, *μετελευστέον*, *περιελευστέον*, *ἐπανελευστέον*.

Ἐν τῷ μακρῷ λόγῳ ὃν ἐποιήσατο ὁ κ. Κόντος λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ *ἔλευσις* καὶ *ἀπέλευσις* ἐξήτασε καὶ τὰ ἐκ τῆς βραχείας ῥίζης ἘΛΥΘ (*ἤλυθον*) ἐσχηματισμένα ὀνόματα, *ἤλυσις* (*ἠλυσίη*), *διήλυσις* (ἴσως καὶ *διηλυσίη*), *εἰσήλυσις* (*εἰσηλυσίη*), *ἐξήλυσις*, *ἐπήλυσις* (*ἐπηλυσίη*), *κατήλυσις* (*κατηλυσίη*), *περιήλυσις*, *συνήλυσις* (*συνηλυσίη*), *ἔπηλυς*, (γεν. *ἐπήλυΔος*, ὡς *σύγκλυΔος* ἐκ τοῦ *σύγκλυς*), *κάτηλυς*, *μέτηλυς*, *νέηλυς*, *δμηλυς*, *σύνηλυς*, *ἐπηλύτης*, *προσήλυτος*, *δυσδιήλυτος* (*δυσδιήλυτα*), κτλ. διέλαβε δὲ καὶ περὶ τῶν ἐκ τοῦ *εἶμι*
:εν, *ἰέναι*), *πρόσειμι*, κτλ. γενομένων, *ἰτέον*, *ἀπιτέον*, *διιτέον*, κτλ.,
τέον, *ἐξιτητέον*, κτλ., *προσιτός - ἀπρόσιτος*, *δυσπάριτος*, κτλ., *ἀμα-*
ός, *ἐξιτόν*, κτλ., *ἀδιεξίτητος*, κτλ., *εἰσιτήριος - εἰσιτήρια*, *ἐξιτήριος -*
τήρια, *κατιτήρια*, *εἰσιτητήρια*, *ἐξιτητήρια*.

Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὰς μνημονευθείσας ῥήσεις τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου παρετήρησεν ὅτι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ θαυμασίως ἐφαρμοστεῖ τὸ *ἄφιξιν*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ κάλλιστ' ἔχει τὸ *ἀναχώρησιν*. Ἔψεξε δὲ σφόδρα τὴν ἐν ταύτῃ χρῆσιν τοῦ *ἀνταρσίαν*, ὅπερ ἴδιον τοῦ Βυζαντιακοῦ ἑλληνισμοῦ.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἑταῖρος κ. Π. Καρολίδης ὡμίλησε περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων σχέσεων τῆς Σκανδιναυίας καὶ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους εἰπὼν ὅτι αὗται δὲν ἄρχονται τὸ πρῶτον κατὰ τὸν θ' μ. Χ. αἰῶνα ὡς ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἐν πολλῷ προγενεστέροις χρόνοις. Ῥουνικαὶ ἐπιγραφαί, ἐν αἷς ὑπάρχουσιν ἀναμεμιγμένα γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὰ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Norrland τῆς Σουηδίας ἀνευρεθέντα πολυάριθμα βυζαντιακὰ νομίσματα καὶ νομισματόσημα τῶν χρόνων τοῦ Οὐάλεντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ ἄλλαι πολλαὶ χιλιάδες νομισμάτων τῶν Σασσανιδῶν καὶ τῶν πρώτων ἀράβων Καλιφῶν (τῶν Ὀμμεϊδῶν) ἀνακαλυφθεῖσαι ἐν Σκανδιναυϊκαῖς χώραις μαρτυροῦσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ δ' ἤδη αἰῶνος μ. Χ. ὑφίστατο ἐπιμιξία τῶν χωρῶν ἐκείνων πρὸς τὴν βυζαντιακὴν αὐτοκρατορίαν. Ὄργανα δὲ τῆς ἐπιμιξίας ταύτης ἐγένοντο οἱ Γότθοι, οἵτινες κατὰ τὸν β' μ. Χ. αἰῶνα μέγα ἵδρυσαν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς Θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἶνε οἱ πρῶτοι τῶν Γερμανῶν οἱ διὰ τοῦ Οὐλφίλα εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσελθόντες. Κοιτὶς δὲ τῶν Γότθων εἶνε ἡ Σουηδία, ἧς μεγάλη χώρα καὶ μέχρι σήμερον φέρει τὸ ὄνομα τῶν Γότθων (Gothsland), καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν Σουηδῶν τιτλοφορεῖται ἔτι καὶ νῦν βασιλεὺς τῶν Γότθων καὶ Βανδήλων.

Εἶτα ἐξέθηκεν ὁ κ. Καρολίδης ἐν περιλήψει τὰς ὑπὸ τοῦ ῥώσσου καθηγητοῦ Chwolsoke γενομένας ἐν τῷ ἐν Στοχχόλμῃ συνεδρίῳ τῶν Ἀσιανολόγων ἀνακοινώσεις, καθ' ἃς ἐκ πολλῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν τῆς Μ. Ἀσίας ἀποδεικνύεται ὅτι πολλοὶ τοῦρκοι ἡγεμόνες ἐπρέσβευον τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐν ταῖς πρὸς ἀνατολὰς τῆς Περσίας χώραις μέχρι τῆς Κίνας καὶ ὅτι τὸν τουρκικὸν τοῦτον χριστιανισμὸν . ἀσιατικῶν ἐκείνων χωρῶν κατέστρεψαν οὐχὶ οἱ Ἄραβες οὐδὲ οἱ μω μεθανοὶ Τοῦρκοι, ἀλλ' οἱ μωαμεθανοὶ Μογγόλοι τῆς ιγ' καὶ ιδ' ἑ τονταετηρίδος.

Μετὰ τὸν κ. Καρολίδην ὁ ἑταῖρος κ. Γ. Παπαβασιλείου ἀνεκοίνωσε τοῖς ἑταίροις τὰ ἑξῆς:

Ἀπελθὼν κατὰ τὸ θέρος εἰς Χαλκίδα, ὅπως ἴδω τοὺς ἐμοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, ἠθέλησα καὶ αὐτοῖς ὄμμασι νὰ ἴδω τὸν τόπον, ἐν ᾧ εὑρέθη ἡ ἐν σελ. 311 τῆς *Ἀθηνᾶς* ἀναδημοσιευθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐπιγραφή, πρὸς ὁρισμὸν τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἔκειτο ὁ μνημονευόμενος ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς *Ἀρχηγέτιδος Χαλκίδος*. Λαβὼν ὁδηγοὺς τόν τε ἀποστείλαντά μοι τὴν ἐπιγραφὴν κ. Γ. Δερβένην καὶ τὸν εὑρόντα αὐτὴν κ. Ν. Πανταζῆν ἀφικόμην εἰς τὰς παρὰ τὴν Βρωμοῦσαν *Τρεῖς Καμάρας*. Ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ὄρους *Βαθροβουνίου*, ἄνωθεν τοῦ κτήματος τοῦ κ. Γ. Ἀγγελινίδου καὶ οὐχὶ τοῦ περιβολίου Γ. Κακαρᾶ, εὑρέθη ἡ ἐπιγραφή. Εἰκάζω δὲ ὅτι οὐχὶ πολὺ μακρὰν που ἔκειτο καὶ ὁ ναός, πρῶτον διότι ἡ θέσις εἶνε περίοπτος, εἶτα δὲ διότι πρῶτον μὲν κάτωθεν τοῦ ὄρους ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Ἰωάννου Τσάλα εὑρέθησαν τετράγωνα οἰκοδομήματα ἐκ μεγάλων καὶ καλῶς κατειργασμένων λίθων πεποιημένα, ἅτινα πιθανῶς ἀπετέλουν τὴν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευομένην στοάν, εἶτα δὲ διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ καταλληλότερος ὁ τόπος πρὸς σχηματισμὸν ἄλσους. Κατελθόντες ἐκ τοῦ ὄρους, ὅπως ἴδω ἐπιγραφάς τινας ἐπιτυμβίους ἐν τοῖς πέριξ κτήμασι τοῖς βρίθουσι τάφων πάντων τῶν χρόνων εὑρεθείσας, εἰσήλθομεν κατὰ πρῶτον εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κ. Δ. Τουλούμη. Ἐν τούτῳ πλὴν τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς εἶδον κατακείμενον ἀνδριάντα καὶ ἵππου κεφαλήν. Ταῦτα πρὸ τριάκοντα ἐτῶν εὑρεθέντα εἶνε γνωστὰ καὶ ἄλλοις πολλοῖς καὶ ταῖς ἀρχαῖς. Καὶ ὁ μὲν ἀνδριὰς εἶνε ἀκέφαλος καὶ ἀποκεκρουμένος τὰ ἄκρα, ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ ἵππου εἶνε φυσικοῦ μεγέθους καὶ διατηρεῖται ἄριστα. Κρίνων ἐκ τοῦ περιαιρετοῦ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς καθ' ὅλου κατασκευῆς τῶν ἔργων τούτων νομίζω ὅτι εἶνε Ῥωμαϊκῆς τέχνης. Μὴ ἐν τούτοις εἰκονίζεται ὁ Καλιγόλας καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ;

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων· αἱ δ' εὑρεθεῖσαι ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί εἰσιν αἵδε·

1

ΦΙΛΑΝΤΙΧΗ
ΧΑΡΙΤΩΝΟϹ

Η ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ πλακὸς μαρμαρίνης ἐχού-

σης ἀετωμάτιον καὶ μῆκος μὲν 0,48, πλάτος δὲ πρὸς τὰ ἄνω 0,38, πρὸς δὲ τὰ κάτω 0,40.

Τὸ ὄνομα *Φιλαντίχη* δὲν εἶνε κατειλεγμένον ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Ἀμφίβολος φαίνεταί μοι ἡ διὰ τοῦ Ι γραφὴ τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ ὀνόματος, ἐπειδὴ *Φίλας-αντος* ὄνομα, ἐξ οὗ τὸ Φιλαντίχη παράγεται, ὅλως ἄγνωστον καὶ καινοφανὲς εἶνε. Οὐδαμῶς λοιπὸν παράδοξον, ἂν ὁ τεχνίτης ἐχάραξεν οὕτω ἀντὶ ΦΥΛΑΝΤΙΧΗ, ὅπερ ἐκ τοῦ γνωστοῦ *Φύλας-αντος* (φυλὴ) ἄριστα δύναται νὰ σχηματισθῇ.

2

ΑΙ€ΧΡΙΩΝΔΗ€
ΦΡΥΝΙΧΟΥ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὡς καὶ αἱ ἑπόμεναι ἓξ ἄλλαι, εὑρέθη ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Ἰωάννου Τσάλλα ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς φερούσης ἀετωμάτιον καὶ ἐχούσης μῆκος μὲν 0,71, πλάτος δὲ κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος 0,35, κατὰ δὲ τὸ κάτω 0,38 τοῦ μέτρου.

Καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ *Αἰσχρίων* γινόμενος ἰωνικὸς τύπος *Αἰσχριώνδης* δὲν εἶνε καταγεγραμμένος ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ.

3

ΝΙΚΩ
ΑΙΛΡΑΤΟΥ
€ΥΡΑ

Αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνης ἐναετίου πλακὸς μήκους μὲν 0,45, πλάτους δὲ κατὰ τὸ ἄνω μέρος 0,28, κατὰ δὲ τὸ κάτω 0,31 τοῦ μέτρου. Ὡς δὲ φαίνεται, ὁ τεχνίτης ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ τὸ τρίτον γράμμα ἡμαρτημένως ἐχάραξεν παραλιπὼν τὴν ὁριζόντιον γραμμὴν τοῦ Α.

4

ΕΥΧΕΙΡΟ€
ΔΙΟ€ΚΟΥΡΙΔΟΥ

Ἡ μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς αὕτη εἶνε κεχαραγμένη, ἔχει ἀετωματιον, εἶνε δὲ μήκους μὲν 0,51, πλάτους δὲ κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος 0,36, κατὰ δὲ τὸ κάτω 0,39 τοῦ μέτρου.

5

ΚΛΕΙΝΩ
ΦΙΛΟΚΡΑΤΟΥϹ

Ἡ μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς εἶνε κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, εἶνε μήκους μὲν 0,61, πλάτους δὲ 0,35 καὶ εἶνε ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κλίμακος τῆς οἰκίας Ἰωάννου Τσάλα.

6

ΓΡΑΜ]ΜΑΤΙΚΟΣ
ΔΙΟ]ΝΥΣΙΟΥ

Ἡ πλὰξ ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶνε τεθραυσμένη πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' ἐμοῦ συμπληρούμενα γράμματα ἐλλείπουσιν. Εἶχεν ἀετωμάτιον ἄνωθεν ἐν ᾧ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε ῥόδαξ, κάτωθεν δὲ ἔχει δύο ῥόδακας. Νῦν ἡ πλὰξ εἶνε ἐντετειχισμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς δεξαμενῆς.

7

ΜΕΝΩΝ
ΜΑΚΑΔΙϹ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐστάλη μοι ὑπὸ τοῦ φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας κ. Γ. Δερβένη. Ἡ πλάξ, ἐφ' ἧς εἶνε γεγραμμένη, εἶνε μήκους 0,45, πλάτους δὲ πρὸς τὰ ἄνω μὲν 0,28 πρὸς δὲ τὰ κάτω 0,35 τοῦ μέτρου.

Τὸ ὄνομα *Μάκαδις* δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ.

8

Κ • Θ

Τὰ γράμματα ταῦτα εἶδον κεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ χείλους ἀρχαίου μεγάλου πίθου, ὅστις εἶνε κεχωσμένος παρὰ τὴν δεξαμενὴν τὴν ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Ἰωάννου Τσάλα. Τὸ ὕψος τοῦ πίθου εἶνε μέτ. 1,75, ἡ δὲ διάμετρος κατὰ μὲν τὴν γαστέρα 1,08, κατὰ δὲ τὸ στόμιον 0,49, τὸ δὲ πλάτος τοῦ χείλους 0,15. Πᾶς τις τὸ πρῶτον βλέπων τὰ γράμματα ταῦτα ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ πίθου κεχαραγμένα θέλει ὑπολάβῃ, ὅτι φιλάργυρός τις κρύψας ἐν αὐτῷ θησαυρόν, τοῦτο, ὅτι *κεῖται θησαυρός*, ἐπεθύμει νὰ δηλωθῇ, ὅταν δ' ὅμως μάθῃ, ὅτι ὁ πίθος

οὗτος παρ' ὀλίγον ἦλθε νὰ κατασυντριβῇ ὑπὸ τοῦ εὑρόντος αὐτόν, διότι ἀντὶ θησαυροῦ δύο ἀνθρώπινα κρανία καὶ ἄλλα ὀστᾶ ἔκρυπτεν, οὐδαμῶς θέλει διστάσῃ νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ γράμματα Κ • Θ σημαίνουσι *καταχθονίοις θεοῖς*, οἷς οἱ ἀρχαῖοι καθιέρουν τοὺς νεκρούς. Περὶ τούτου ἰδὲ Elementa Epigr. Græcæ I. Franz. 1840 σελ. 340.

9

ΣΑΤΥΡΙΝΑ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΧΑΙΡΕ

Ἡ πλὰξ ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶνε μήκους μὲν 0,70, πλάτους δὲ κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος 0,35, κατὰ δὲ τὸ κάτω 0,37, καὶ φέρει τρεῖς ῥόδακας, ὧν αἱ μὲν δύο ἑκατέρωθεν τῶν γραμμάτων, ἡ δ' ἄλλη κάτωθεν. Εὑρέθη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐν κτήματι τοῦ κ. Ζάννου, ὅθεν μετακομισθεῖσα ἐπεστρώθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐν *Μύτικᾳ* ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Τὸ θηλυκὸν ὄνομα *Σατυρίνα* δὲν εὑρίσκεται καταγεγραμμένον ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀπέστειλάν μοι ὅ τε φιλάρχαιος ἑταῖρος, φίλος δ' ἐμὸς κ. Ἀντ. Χαϊνᾶς καὶ ὁ κ. Γ. Δερβένης.

10

ΛΕΩΝΙϟ
ΚΛΕΩΝΟϟ

Καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀπέστειλέ μοι ὁ κ. Ἀντώνιος Χαϊνᾶς. Ὡς δὲ γράφει μοι, εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης κιονοειδοῦς. Εὑρέθη ἐν τῷ παρὰ τὴν Βρωμοῦσαν κτήματι τοῦ κ. Δ. Τουλούμη, ὅθεν μετακομισθεῖσα κεῖται νῦν ὅπου καὶ ἡ προσημειωθεῖσα. Σημειωτέον ὅτι τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ ὀνόματος *Λεωνὶς* δὲν φαίνεται ὑπάρχον ἐν τῷ λίθῳ ἐξαλειφθέν, προσέθηκα δ' ἐγώ, διότι κάτωθεν δὲν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον γράμματα, ὥστε νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἦτο γεγραμμένον *Λεωνὶ Κλέωνος χαῖρε*.

Ἐν τῷ τοῦ Παπίου λεξικῷ ὑπάρχει μὲν τὸ ὄνομα *Λεωνίς*, ἀ. οὐχὶ ὀρθῶς προπερισπᾶται *Λεῶνις*.

11

(Ἡ δεῖνα) ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
[ΧΡΗΣΤ]Η ΧΑΙΡΕ

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εὑρεθεῖσαν ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Δ. Μπαταριᾶ, ὅπου ἐκ θυμιατηρίου τινὸς ἐκεῖ εὑρεθέντος εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρχε ναὸς Χριστιανικός, ἀπέστειλέ μοι ὁ κ. Γ. Δερβένης. Εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ πλακὸς ἐχούσης ὑπὸ τὸ *χαῖρε* ρόδακα καὶ ἀποκεκρουμένης κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος καὶ διὰ τοῦτο τό τε ὄνομα καὶ πέντε γράμματα τῆς λέξεως *χρηστὴ* δὲν ὑπάρχουσι.

Ἔν τινι δ' ἀγρῷ κειμένῳ παρὰ τὰς *Ὑψηλὰς Καμάρας* Χαλκίδος εὗρον τὴν ψηφοειδῆ τήνδε κέραμον, (ἰδ. εἰκ.) ἥτις εἶνε μὲν ἀτεχνοτάτη, ἔχει δὲ αὐλίσκον τετρημένον καὶ φέρει ἐπὶ τοῦ ἐσώτρου τὰ γράμματα τάδε, ὡς ἐγὼ ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω·

VNIVS SINGLV
(unius singlum?)

Μετὰ τὸ τελευταῖον γράμμα V, ὅπερ μόλις φαίνεται, ἀπεκόπη τεμάχιόν τι, ἐν ᾧ ἓν γράμμα Μ (;) ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ. Τὰ γράμματα εἶνε τετυπωμένα καὶ οὐχὶ κεχαραγμένα. Καὶ τί μὲν εἶνε τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ μοναδικὸν ἴσως εὕρημα ἢ τί σημαίνουσι τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα, ἂς εἴπωσιν ἡμῖν οἱ περὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ἀσχολούμενοι, ἐγὼ δὲ τοσοῦτον μόνον λέγω, ὅτι ἡ κέραμος αὕτη μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν Χαλκίδι ὑπῆρχε Ῥωμαϊκὴ ἀποικία, ὅπερ καὶ ἐκ τῆς ἀναδημοσιευθείσης ὑφ' ἡμῶν ἐν σελ. 311 τοῦ πρώτου τόμου τῆς Ἀθηνᾶς ἐπιγραφῆς ὑποδεικνύεται.

Τελευταῖον δηλῶ, ὅτι οἱ περὶ τὴν δημαρχίαν Ἐρετρίας οὐχὶ ἀκριβῶς εἰπόν μοι, ὅτι ἡ ἐν σελ. 621 τοῦ α' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφὴ εὑρέθη κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Β. Νοστράκη. Αὕτη ἔχει ἤδη δημοσιευθῇ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι πρὸ δύο ἐτῶν ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Τσούντα. Ὡς εἰκάζω, ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐταυτίσθη πρὸς τὴν ὄντως ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Νοστράκη εὑρεθεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ ὑπὸ Π. Καββαδία (1889 σελ. 104). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ ἀγνοίας ἀνατύπωσις δὲν εἶνε ἀνωφελής, πρῶτον μὲν διότι, ὡς ὑπ' ἐμοῦ ἀνετυ-

πώθη, πιστότερον ἀπεικονίζονται τὰ γράμματα, εἶτα δὲ διότι ἐν στίχ. 27 καὶ 28 ὁ μὲν κ. Χ. Τσούντας ἀνέγνω *τῶν ἀεὶ προκαθημένων*, ἐγὼ δὲ *τὴν ἀεὶ προκαθημένην*.

Τέλος δὲ ὁ ἑταῖρος κ. Δ. Γ. Καμπούρογλους ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἐν τῷ κατὰ τὴν ὁδὸν Μητροπόλεως μετοχίῳ τῆς Πεντέλης κατάκεινται μάρμαρά τινα ἀνήκοντα εἰς ὡραίαν βυζαντιακὴν ἐκκλησίαν σῳζομένην καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας· τὰ μάρμαρα δι' ὧν αὕτη εἶχε κτισθῆ ἀνῆκον εἰς τὴν *Ποικίλην Στοάν*· τοῦτο ἐξάγει ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς: ΣΤΩΙΚΩΝ, κεχαραγμένης ἐπὶ δοκοῦ, διὰ μεγίστων χαρακτήρων, γραφῆς ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Συνεδρίασις ΙϚ'. (26 Νοεμβρίου 1889).

Κατὰ ταύτην πρῶτος ὁ κ. Κ. Ζησίου ἀνέγνω χριστιανικάς τινας ἐπιγραφάς, ἃς εὗρεν ἐν Μονεμβασίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ Λακωνικῇ, οἷον ἐν Ἁγίῳ Βασιλείῳ παρὰ τὸ Βέη καὶ ἐν Ζερμπίτσῃ. Ἀνάγονται δ' αἱ ἐπιγραφαὶ εἰς τὰ ἔτη 1536, 1639, 1669, 1703 καὶ 1708. Ἀνέγνω προσέτι καὶ ἐπιτύμβιόν τινα ἐπιγραφὴν Ἀρχελαΐδος τινὸς τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων.

Τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τῆς Ἀθηνᾶς.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις εἶπε τὰ ἑξῆς:

Τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς πολλοὶ μὲν μέχρι τοῦδε ἀπεπειράθησαν νὰ λύσωσι καὶ πολλὰς αὐτοῦ προέτειναν λύσεις, ἀλλ' ὅμως πολὺ μακρὰν βεβαίως εἶναι τῆς ἀκριβοῦς καὶ οριστικῆς αὐτοῦ λύσεως. Καὶ ἡ σήμερον δὲ ἰδίως ἀπὸ δεκαετίας ἐπικρατοῦσα περὶ τούτου γνώμη, ὅτι δηλ. ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ εἶναι συνέχεια τῆς ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπικρατησάσης Κοινῆς, εἰ καὶ ὁμολογουμένως πιθανωτάτη φαίνεται καὶ ἥσσονας δυσχερείας ἢ πᾶσα ἄλλη παρέχει, οὐχ ἧττον δεῖται εἰσέτι βασάνου καὶ ἀναπληρώσεως. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπιλαμβάνομαι τῆς ἐξετάσεως μικρᾶς τινος τάξει λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς τῶν ἀριθμητικῶν, ἵνα ἐρευνήσ ἐνώπιον ὑμῶν, εἴ τι ταῦτα δύνανται νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς περὶ τούτο

Γνωστὸν τοῖς περὶ τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην ἀσχολουμένοις εἶνα

ὅτι τἀριθμητικὰ συγκαταλέγονται τοῖς ἐμμονωτάτοις καὶ ἥκιστα πάντων μεταβαλλομένοις γλωσσικοῖς στοιχείοις, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα προκειμένου περὶ συγγενείας γλωσσῶν ἢ περὶ καταγωγῆς τινος ἐξ ἑτέρας κτλ., ἥ τε ἔρευνα αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν διδάγματα μεγίστης σημασίας καὶ προσοχῆς ἄξια. Καὶ ὄντως ἐνῷ αἱ λοιπαὶ λέξεις διὰ τὴν σημασίαν, διὰ τὸν τύπον, διὰ τὴν σύνθεσιν ἢ παραγωγὴν αὐτῶν κτλ. πολλαῖς ὑπόκεινται φύσει φθοραῖς καὶ μεταβολαῖς, τἀριθμητικὰ καὶ διὰ τὴν ἀφῃρημένην αὐτῶν καὶ πρὸς οὐδὲν μονίμως καὶ διὰ παντὸς συνημμένην σημασίαν καὶ διὰ τὸ ἄκλιτον αὐτῶν καὶ διὰ τὸ ἀσύνθετον καθόλου εἰπεῖν καὶ τὸ εἰς παραγωγὰς σχεδὸν ἄχρηστον, ἤδη ἐκ τῶν προτέρων φαίνονται ἀπαθῆ καὶ οἱονεὶ ἀΐδια, πλήν, ἐννοεῖται οἴκοθεν, τῶν ἀπαραιτήτων φωνητικῶν παθημάτων.

Οὕτω π. χ. λέξεις τινές, ἐπειδὴ συνετέθησαν, μετεβλήθησαν κατὰ μικρὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παντὶ ἀπείρῳ τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ἀνελίξεως καθ' ὁλοκληρίαν ἄγνωστοι εἶναι· π. χ. *κάθομαι κάθεσαι κάθεται*, 'ς *τὰ καλὰ καθούμενα* κτλ. ἐκ τοῦ *κατα* + *ἧ-μαι*, *ἧ-σαι*, *ἧσ-ται*, ὁμοίως *ἀφίνω* = *ἀπο-ἵημι*. κτλ. Ἄλλαι ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ὑποκοριστικῶν αὐτῶν τύπων ἢ λέξεων, π. χ. τὸ *αἴξ-αἰγός* διὰ τοῦ *γίδα*, τὸ ὗς διὰ τοῦ *χοῖρος*, τὸ *ἄρτος* διὰ τοῦ *ψωμός-ψωμί(ον)*, τὸ *κύων* διὰ τοῦ *σκύλλος*, κτλ. Ἄλλαι πάλιν διὰ τοῦ δηλοῦντος τὸν τρόπον τῆς χρήσεως αὐτῶν, π. χ. *οἶνος* διὰ τοῦ (*κρᾶσις*)-*κρασίον*, ἅτε κεκραμένου πινομένου, κτλ. Ἄλλαι διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν, π. χ. ὁ *ἵππος* διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ ὡς *ἀλόγου* κατ' ἐξοχὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐν τῷ στρατῷ(1)· ὁ *ἰχθὺς* διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ ὡς κατ' ἐξοχὴν *ὄψου* κτλ. Ἄλλαι πάλιν διὰ τῶν περαιτέρω παραγώγων ἐξ αὐτῶν λέξεων, π. χ. *αἶγα*-(*αἰ*)*γίδα*-(*γ*)*ιδάρις* = ὁ αἰπόλος, -*ἰδαρειό* = τὸ αἰπόλιον· οὕτως ἀπώλετο ὁ αἰπόλος ἢ αἰγοβοσκὸς καὶ αἰπόλιον διὰ τοῦ (γ)ἰδάρις ἰδαρειό.

Ἄλλαι δὲ λέξεις διὰ τὴν συγγένειαν τῆς ἐννοίας ἢ τῆς γραμματι-

(1) Ἡ τοιαύτη χρῆσις ὡρμήθη ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, διότι ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἐν πολέμῳ διαστέλλονται οἱ ἄνδρες τῶν ζῴων διὰ τοῦ λογικοῦ καὶ ἀλόγου. Εὑρίσκεται δὲ κατὰ πρῶτον παρὰ Διοδώρῳ, ὅπως ἤδη πρὸ πολλοῦ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς Ἀτ. '. 44 ἐδίδαξεν, κγ'. 505 «Ἀπώλεσαν . . . ἱππαγωγοὺς καὶ πλοῖα ἕτερα τριακόσια. Ἀπὸ δὲ Καμαρίνης ἕως Παχύνου τὰ *σώματα* καὶ τὰ *ἄλογα* καὶ τὰ ναυάγια ἔκειντο».)σα δὲ ὁ φίλος A. Boltz ἐν Ἑλλάδος Α'. σελ. 9 κἑξ. περὶ τῆς παραγωγῆς *ἄλογον* τοῦ **gavala** ἐδίδαξεν, εἶναι ἀδύνατα.

κῆς κατηγορίας αὐτῶν πρὸς ἄλλας ἕλκονται ὑπ' ἀλλήλων πολυειδῶς καὶ πάσχουσιν οὐκ ὀλίγας μεταβολάς, π.χ. *ὄζω-ὤζεσα* ὅθεν (*ὀ*)*ζέρω-ζέρω* κατὰ τὸ *ἔδεσα-δένω ἔφθασα φθάνω-ἔλυσα-λύνω* κτλ., ὁμοίως ἐκ τοῦ *γυμνός* X *γδύνω* προῆλθε τὸ *γδυμνός*. Ἄλλαι μεταβάλλουσι κατὰ μικρὸν τὴν σημασίαν αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παντελῶς ἀδιάγνωστοι φαίνονται, π.χ. *ταῦρος-ταυρίζω*=ἐνεργῶ ὡς ὁ ταῦρος, ὅθεν *ταυρίζω* καὶ *τραυίζω* καὶ *ταυρῶ* καὶ *τραυῶ*=ἕλκω.

Αὐτόδηλον λοιπὸν ὅτι τἀριθμητικά, ἐπειδὴ καὶ πρὸς οὐδεμίαν πραγματικὴν ἔννοιαν (πλὴν τῆς τοῦ ἄχρου ποσοῦ) συνάπτονται, καὶ πρὸς σύνθεσιν καὶ παραγωγὴν ἐλάχιστον χρησιμεύουσιν, οὐδ' ἂν χρησιμεύσωσιν, δύνανται ν' ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῶν παραγομένων, διότι ἡ σημασία ἑκατέρων ὅλως διάφορος (πρβλ. πέντε-πεντάρα, εἴκοσι-εἰκοσαριά, ἑφτά-ἑφτάψυχος κτλ.), δι' αὐτὰ δὲν ὑπόκεινται εἰς ὅσα αἱ ἄλλαι λέξεις πάθη. Ἂν λοιπὸν ἐξετάσωμεν ἔνια τῶν ἀριθμητικῶν ὅσα ἐν ταῖς διαφόροις διαλέκτοις ἱκανῶς διάφορον εἶχον τύπον, π. χ. τὸ τέσσαρα, τὸ εἴκοσι, τὸ ἑκατόν, διακόσια, τριακόσια κτλ., πιθανὸν εἶναι νὰ διδαχθῶμεν τί τἀριθμητικὰ ταῦτα μαρτυροῦσιν περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς νέας Ἑλληνικῆς.

Λοιπὸν *τέτορες-α* ἔλεγον οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ ἐν τῇ Βορείᾳ Ἑλλάδι, *πέσυρες* οἱ ἐν Ἀσίᾳ Αἰολεῖς, *πίσυρες* ἀναγινώσκεται παρ' Ὁμήρῳ, *πέτταρες* οἱ Βοιωτοί, *τέτταρες* οἱ Ἀθηναῖοι, *τέσσερες* οἱ νεώτεροι Ἴωνες, *τέσσαρες* οἱ τὴν Κοινὴν μεταχειριζόμενοι μεταγενέστεροι Ἕλληνες καὶ ἡμεῖς (1). Ὁμοίως *Fίκατι* ἔλεγον οἱ Κρῆτες, *Fείκατι* οἱ ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Ἰταλίας Ἕλληνες, ὁμοίως οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Λάκωνες (*βείκατι*); οἱ Κερκυραῖοι *εἴκατι* κτλ., *ἐείκοσι* δ' ἔλεγεν ὁ Ὅμηρος· ἐλέγετο καὶ *ἰκάντιν* κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡσυχίου, ἀλλ' ἄγνωστον ποῦ· *εἴκοσι* δ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ τὴν Κοινὴν λαλοῦντες καὶ ἡμεῖς· *ἑκοτὸν* ἔλεγον τὸ πάλαι οἱ Ἀρκάδες, *ἑκατὸν* οἱ λοιποὶ Ἕλληνες καὶ ἡμεῖς· *διακατίοι τριακατίοι* κτλ. ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Δωριέων ἐν Ἡρακλείᾳ, ἐν

(1) Τὸ *ε* τῆς παραληγούσης *τέσσΕρεις* (ἡ λήγουσα διὰ τοῦ *ει* κατὰ τὸ *τρεῖς*) *τέσσΕρα* δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ ἐκ τοῦ Ἰωνικοῦ (τέσσερες), διότι τότε ἔπρεπε καὶ ἡ γενικὴ νὰ σχηματίζηται *τεσσΈρων*. Δῆλον ἄρα ὅτι τὸ ἄτονον *α* ἐτράπη παρὰ τὸ *ρ* *ε*, πρβλ. χραββάτι-*κρεββάτι καθερίζω* (ἐν Πράξεσιν Ἀποκρύφοις Ἀνδρέου καὶ Μαθεία 142, 10) *σφογγεριοῦ, σιτεριοῦ, τρευλὸς* κτλ. Εἶναι δ' ἡ τροπὴ τοῦ *α* εἰς *ε* ἱκανῶς ἀρχαία, διότι *τέσσερα* ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Δ'. 6. Ε'. 8, 14. Ζ'. 4 τεσσεράκοντα καὶ ΙΑ'. 2. Θ'. 14 τέσσερας κτλ. πρβλ. Karl Foy ἐν Bezz. Beitr. S'. Β'. 50 κ

Λακεδαίμονι, ὁμοίως ὑπὸ τῶν Δελφῶν, *διακάτιοι* ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν, *τριακάσιοι* ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων κτλ., ὑπὸ τῶν Ἰώνων *διηκόσιοι, τριηκόσιοι*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Αἰολέων ἐλέγετο *διακόσιοι, τριακόσιοι* κτλ. καὶ ὑφ' ἡμῶν ὁμοίως.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄρα τῶν ἀριθμητικῶν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ εἶναι συνέχεια οὐχὶ τῶν δωρικῶν οὐδ' ἄλλων τινῶν διαλέκτων ἀλλὰ μόνης τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς ἐκ ταύτης προελθούσης Κοινῆς, ἀφοῦ πάντες πανταχοῦ λέγομεν *τέσσερεις, τέσσερα, εἴκοσι, ἑκατό(ν), διακόσια* κτλ. Ἀλλὰ τὰ πράγματα πάντως δὲν εἶναι τοσοῦτον ἁπλᾶ καὶ εὔκολα, ὅσον κατὰ πρῶτον φαίνονται. Διότι ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ εἶναι ἁπλῆ συνέχεια τῆς Κοινῆς, προϋποθέτει ἀναγκαίως, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς διαδόσεως τῆς τῶν Ἀθηναίων διαλέκτου ἀνὰ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος, μέχρι τοῦ χρόνου τῶν εἰσβολῶν τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Ἑλλάδα (600-700 μ. Χ.) συνέβαινεν ἐξομαλιστική τις ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐνέργεια, ὥστε ἀπεβλήθη ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἢ μετὰ ταῦτα Κοινῆς πᾶν ὅ,τι ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλαλεῖτο ὑπὸ δὲ τῶν Ἀθηναίων ἠγνοεῖτο, ὅτι δ' ἔκτοτε δι' ἱστορικοὺς καὶ γεωγραφικοὺς λόγους ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται πάλιν διαλεκτικαὶ διαφοραὶ κατὰ τόπους, ἐξ ὧν τὰ σημερινὰ ἰδιώματα. Ἤτοι ὑποθέτει πρῶτον μὲν συγκέντρωσιν καὶ ἁπλοποίησιν, ἔπειτα δὲ ἀποκέντρωσιν καὶ ποικιλίαν. Καὶ ναὶ μὲν καθόλου ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν φαίνεται ἀπίθανος καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀντιβαίνουσα. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἆρά γε ὁ ἐξομαλισμὸς πλήρης, καὶ ἐξεβλήθη πᾶν μὴ Ἀττικόν; Τοῦτο καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἤδη φαίνεται δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀληθῶς πολλὰ ἀνακαλύπτονται διαφυγόντα τὸν ἐξομαλισμόν. Καὶ πρῶτον αὐτὰ ταῦτα τἀριθμητικὰ ἐλέγχουσιν, ὅτι βραχύ τι παρελήφθη εἰς τὴν Κοινὴν καὶ ἐκ τῶν Δωρικῶν διαλέκτων, λέγω τὴν τάξιν τοῦ ἀριθμεῖν. Εἶναι δηλ. γνωστόν, ὅτι παρ' Ἀθηναίοις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προηγεῖτο ὁ ἐλάσσων ἀριθμὸς καὶ εἵπετο ὁ μείζων, παρὰ Δωριεῦσι δὲ τοὐναντίον ὁ μείζων προηγεῖτο καὶ εἵπετο ὁ ἐλάσσων, ὅπως καὶ ἡμεῖς πράττομεν. Δὲν θὰ ..ῃ τις ἄρα, νομίζω, ὅλως ἀπίθανα, ἂν ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ τρόπος ..τος τοῦ ἀριθμεῖν, ὁ εὔχρηστος παρὰ τοῖς πλείστοις Ἕλλησι (καὶ ..δ' αὐτοῖς τοῖς Ἀττικοῖς ὅλως ἄγνωστος) ἐξενίκησε διὰ τὴν συνή..αν τῶν Δωριέων, καὶ ὅτι ἐν τούτῳ ὑπεχώρησεν ἡ Ἀττικὴ εἰς τὰς

διαλέκτους. Βεβαίως ἡμῖν φαίνεται σήμερον φυσικώτερος ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀριθμήσεως, ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηκολούθουν ἀριθμοῦντες κατὰ τὸν ἀρχαιότατον, ἰαπετικὸν τρόπον, οἱ Δωριεῖς πρῶτοι τὸν φυσικώτερον τοῦτον τρόπον ἐπενόησαν καὶ ἐφήρμοσαν, ἠκολούθησαν δ' ἔπειτα αὐτοῖς οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες καὶ ἡμεῖς.

Δεύτερον παρατηρῶ ὅτι καὶ ἐν ἄλλοις ὑπεχώρησεν ἡ Ἀττική, πρβλ. τὸ ᾱ ἀντὶ τοῦ η ἔν τισι λέξεσι, π. χ. *χαλί διχάλι* (χηλή - διχηλόν) *μαρουκᾳοῦμαι* (ἐν Κύπρῳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ), *μάκω* = μήκων καὶ *ξυάλ(η)* = ξυήλη ἐν Μακεδονίᾳ, *ἀλεκάτη*, κτλ. πρὸς δὲ τὸ *ρσ* ἀντὶ τοῦ *ρρ*, ἤτοι *χέρσος* ἀντὶ *χέρρος* Ἀττ., *ἄρσην*, *θάρσος*, *θαρσεῖν* (ἀλλὰ καὶ *θάρρος* καὶ *θαρρεῖν*, ὅθεν καὶ σήμερον *θάρρος* καὶ *θαρρῶ*) κτλ. Ὁμοίως τὸ *σσ* ἀντὶ *ττ*, *θάλασσα*, *πίσσα*, *περισσός*, *μέλισσα*, *πλάσσω*, *πράσσω*, *πάσσω* κτλ. Πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ῥηθέντα ἐκληρονομήθησαν ἡμῖν διὰ τῆς Κοινῆς, τ. ἔ. εἰσήχθησαν εἰς τὴν Κοινὴν καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ διδάσκουσι σαφῶς τὸν τρόπον καθ' ὃν κατηρτίσθη ἡ Κοινή.

Ὑπάρχουσι δ' ὅμως καὶ ἄλλα, ἅτινα διασωθέντα ἡμῖν οὐχὶ διὰ τῆς Κοινῆς ἀλλὰ παρ' αὐτὴν εὐχρηστοῦντα δι' ὅλων τῶν αἰώνων ἐν τῷ στόματι τῶν Ἑλλήνων μαρτυροῦσι μεγαλοφώνως, ὅτι δὲν κατώρθωσεν ἡ Ἀττικὴ καὶ Κοινὴ νὰ ἐκβάλῃ καθ' ὁλοκληρίαντὰς διαλέκτους. Οὕτω π. χ. οἱ Τσάκωνες λαλοῦσι καθόλου εἰπεῖν τὴν διάλεκτον τῶν ἀρχαίων Λακώνων. Οἱ ἐν Πόντῳ Ἕλληνες μεταχειρίζονται τὸ Ἰωνικὸν (*οὐ*)*κί*. Οἱ ἐν Κρήτῃ λέγουσι *σαμῃά* ἀντὶ σημαία = σημεῖον, *Μίλατο* = Μίλητος κτλ. ὁμοίως *λαγάζω*, ὅπως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῆς Γόρτυνος ἐπιγραφῇ ἀναγινώσκεται, ἀγνοεῖται δ' ἐν τῇ Κοινῇ καὶ καθόλου ἐν τοῖς βιβλίοις πλὴν παρ' Ἡσυχίῳ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγουσι *πρo(γ)ά* καὶ *ἀναπρo(γ)ά*, *ἀκουά*. Ἐν Κύπρῳ *ἐλέγετου(ν)*, *ἐκάθετου(ν)*, *ἐγίνετου(ν)* κτλ. ὅπως τὸ πάλαι *ἐϜρητάσατυ εὐϜρητάσατυ*, *γένοιτυ* κτλ. κτλ.

Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαλέκτων τούτων ὀφείλει, ἂν μὴ σφάλλωμαι, ν' ἀναχθῇ καὶ φωνητικόν τι φαινόμενον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς, ὅπερ μεγίστην παρουσιάζει ἀνωμαλίαν, λέγω τὴν ἔκθλιψιν τοῦ ἰσχυροτέρου φθόγγου e τοῦ συνδέσμου *καὶ* πρὸ παντὸς φωνήεντος, κ πρὸ αὐτοῦ τοῦ ἀσθενεστάτου πάντων, τοῦ *ι*. Οὕτως ἐνῷ λέγομεν *ἔβλεπες - τ' ἔβλεπες*, *ὅτι ἐκάνετε - ὅτ' ἐκάνετε*, *ὅσοι ἔρχεστε - ὅσ' ἔρχες* *ὅσοι ἐρπίζουν - ὅσ' ἐρπίζουν*, *λείπει ἐκεῖνος - λείπ' ἐκεῖνος* κτλ. κτ

οὐχ ἧττον λέγομεν *κ' ὑστερώτερα*, *κ' ἡ χολή*, *κ' οἱ γέροι*, *κ' ἡ 'κόνα* = καὶ ἡ εἰκόνα κτλ. Ἡ ἀνωμαλία δηλονότι αὕτη ἑρμηνεύεται, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι, καθὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ πάλαι ἐγίνετο, ἐκληρονομήθη ἡμῖν ὁ συμπλεκτικὸς σύνδεσμος *καὶ* ὑπὸ δύο τύπους, τὸν τοῦ *καὶ* πρὸ συμφώνου καὶ τὸν τοῦ *κ'* πρὸ φωνήεντος. πρβλ. τὰ Κρητικὰ *κ' υἱέες* ἐν ἐπιγραφῇ Γόρτυνος Ζ'. 25, *κ' ἴωμεν*, *'χίλιοι* παρὰ Baunack die Inschrift von Gortyn σελ. 22, τὰ ἐξ Ἤλιδος *κ' ἑκατόν*, *κ' ἑκατόνβαν*, *κ' ὁπόταροι*, παρὰ Meister Diall. Β'. 45, ἔνθα καὶ ἐξ ἄλλων διαλέκτων παρατίθενται παραδείγματα, π. χ. ἐκ τοῦ Ἐπιχάρμου *χ' ἱππίδια*. Ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ ἡ ἔκθλιψις αὕτη τοῦ *καὶ* ἦτο σπανιωτάτη, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶς ἄχρηστος. πρβλ. παρὰ τῷ αὐτῷ Meister αὐτόθι ἐξ Ἀττικῆς *χ' ἱκετεύετε*, *χ' ὑπο*, *κ' εἰ*, *κ' εἰς*, *χ' οἱ*.

Καθόλου μὲν ἄρα δύναται ν' ἀληθεύῃ ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀνάγκη πολλὰ νὰ διασῴζωνται τὰ διαφυγόντα τὴν ἐξομαλιστικὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ Κοινῆς ἐπίδρασιν. Ἀναμφίβολον δ' ὅτι ἡ ἀναζήτησις αὐτῶν ὀφείλει νὰ ἐκταθῇ καὶ ἐπὶ τὴν φωνητικὴν καὶ ἐπὶ τὰς σημασίας τῶν λέξεων, τὴν σύνταξιν αὐτῶν κτλ. καὶ ὅτι ἡ ἐξεύρεσις αὐτῶν εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαία, ἄν ποτε μέλλῃ νὰ ἐπικρατήσῃ νόμος τις καὶ τάξις ἐν τῇ φωνητικῇ, τῷ τυπικῷ κτλ τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης.

Μετὰ τοῦτον ὁ ἐκ Σάμου καθηγητὴς κ. Δ. Δ. Κώνστας ἐξέθηκε τάδε:

Ἀσχολούμενος ἀπό τινος χρόνου περὶ τὴν μελέτην τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ Lotze συγγραμμάτων, ἀνέγνων μετ' ἀπορίας ἐν τῷ περὶ συλλογισμῶν κεφαλαίῳ τῆς λογικῆς αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι τοῦ ἀποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ ὁ κανών, καθ' ὃν ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων οὐδὲν συμπεραίνεται, εἶναι ἡμαρτημένος. Ὁ Lotze διατείνεται, ὅτι καὶ ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων εὐλόγως δυνάμεθα ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι νὰ λάβωμεν συμπέρασμα ὅλως ὁμοειδὲς καὶ ἀντάξιον τῶν ἐκ θετικῶν ἢ ἐκ θετικῶν ἅμα καὶ ἀρνητικῶν προτάσεων ἀπορρεόντων συμπερασμάτων. Διότι, λέγει, ἐὰν αἱ μὲν θετικαὶ προτάσεις ἀποδεικνύωσιν ὅτι Υ ἐστὶ Κ, αἱ δὲ μικταὶ ὅτι Υ οὐκ ἐστι Κ, τότε καὶ δύο ἀποφατικαὶ προτάσεις ἐπίσης εὐλόγως ἀποδεικνύουσιν, ὅτι Υ καὶ δὲν εἶνε πρὸς ἄλληλα ἀντιφατικῶς ἀντίθετα, καὶ ἑπομένως ὅ,τι δὲν

εἶνε Υ τοῦτο δὲν εἶνε οὐδὲ Κ. Προστίθησι δ' ἔτι, ὅτι εἶνε ἀκατανόητον διὰ τί τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν ν' ἀπολείπηται ἀμφοτέρων τῶν ἄλλων, καὶ τέλος ἀποφαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο ἔχει ἀναμφισβήτητον κῦρος.

Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου φαίνεταί μοι οὐχὶ ὀρθή. Ἐὰν αἱ μὲν θετικαὶ προτάσεις ἀποδεικνύωσιν ὅτι Υ ἐστὶ Κ, αἱ δὲ μικταὶ ὅτι Υ οὐκ ἐστι Κ, τοῦτο συμβαίνει ἐν μὲν ταῖς πρώταις, διότι ἀμφότεροι οἱ ἄκροι Υ καὶ Κ συνυπάρχουσιν ἐν τῷ βάθει τοῦ μέσου ὅρου Μ, ἐν δὲ ταῖς δευτέραις, διότι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ὁ ἕτερος τούτων, ἤτοι ὁ ἐλάσσων. Ἀλλ' ἐν τῇ τρίτῃ περιπτώσει οὐδέτερος τῶν ἄκρων οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὸν μέσον. Πῶς λοιπὸν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ σχέσις, ἐξ ἧς θὰ προκύψῃ ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε ἀντιφατικῶς ἀντίθετα, καὶ οὕτω νὰ συμπεράνωμεν τὸ «ὅ,τι δὲν εἶνε Υ δὲν εἶνε οὐδὲ Κ; Ἐκ τοῦ ὅτι τὸ Μ δὲν εἶνε οὔτε Υ οὔτε Κ δὲν ἕπεται ἀναγκαίως ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε πάντοτε ἀντιφατικῶς ἀντίθετα, διότι οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης σχέσεως τῶν ἄκρων πρὸς τὸν μέσον ὅρον, εἶνε δυνατὸν τὸ πλάτος τοῦ ἑνὸς ἄκρου ἄλλοτε μὲν νὰ ὑπάρχῃ, ἄλλοτε δὲ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῷ πλάτει τοῦ ἑτέρου. Ἐντεῦθεν τρανῶς δηλοῦται, ὅτι εἶνε ἀδύνατον ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων νὰ προκύψωσιν ἀναγκαῖα καὶ κύρια συμπεράσματα.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ὁ Lotze ἐν μὲν τῇ μεγάλῃ Λογικῇ οὐδὲν παράδειγμα φέρει πρὸς πίστωσιν τῆς ἑαυτοῦ θεωρίας. Ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ στοιχειώδει Λογικῇ σελ. 43 (Grundzüge der Logik, 2ᵉ Aufl. 1885), ἣν καὶ ἐδίδασκεν ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἐπαναλαμβάνων αὖθις, ὅτι κανὼν ex mere negativis nihil sequitur εἶνε ὅλως ἀβάσιμος καὶ ψευδὴς (durchaus grundlos und falsch) φέρει καὶ τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα·

Der Gerechte wird nicht anerkannt
der Gerechte ist nicht unglücklich
Συμπέρασμα Wer nicht anerkannt wird, ist deswegen nicht unglücklich.

τούτέστιν· Ὁ δίκαιος δὲν ἀναγνωρίζεται
ὁ δίκαιος δὲν εἶνε δυστυχής.

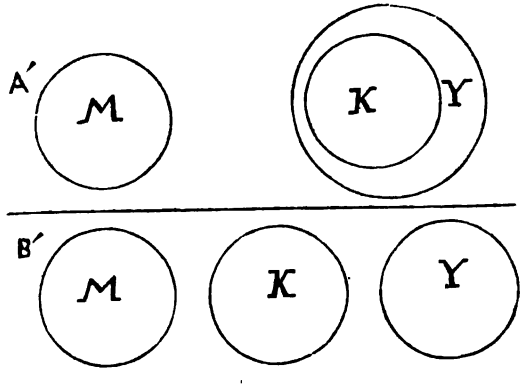
Ὅστις ἄρα δὲν ἀναγνωρίζεται δὲν εἶνε διὰ τοῦτο δυστυχής.

Ἀλλὰ καὶ ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἐλέγχεται οὐχὶ ὀρθός, διότι ἀμφοτέρων τῶν προτάσεων τὸ κῦρος σφόδρα δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ, καὶ πρῶτον τῆς μείζονος: Πόθεν γινώσκομεν ὅτι ὁ δίκαιος δὲν ἀναγνωρίζεται; Ἡμεῖς τοὐναντίον ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκομεν, ὅτι ὁ Ἀθηναῖος Ἀριστείδης ἔφερε τὸ ὄνομα δίκαιος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει, ἢ ὅτι, τοιοῦτος ὢν ἀληθῶς ὁ ἀνήρ, ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν ὡς δίκαιος, καὶ διὰ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἰδιότητα ἰδιαζόντως καὶ ἐτιμᾶτο. Ὅτι μὲν δυνατόν ἐστι νὰ μὴ ἀναγνωρίζηται ἐνίοτε ὁ δίκαιος, περὶ τούτου οὐδεὶς λόγος· ἀλλ' ὁ Lotze, ἀποφαινόμενος ὅτι ὁ δίκαιος δὲν ἀναγνωρίζεται, περιάπτει τῇ κρίσει καθολικὸν κῦρος, ὅπερ δὲν εἶνε ὀρθόν. Καὶ τῆς ἐλάσσονος δὲ τὸ κῦρος δὲν εἶνε ὅλως ἀναμφισβήτητον, διότι δὲν εἶνε ἀδύνατον καὶ ὁ δίκαιος νὰ καταστῇ ποτε δυστυχής, καὶ μάλιστα ὅταν περιπέσῃ εἰς πριαμικὰς τύχας. Ἀμφότεραι ἄρα αἱ προτάσεις τοῦ συλλογισμοῦ δὲν εἶνε ἀναμφισβήτητοι. Ὁ Ἀριστοτέλης λόγον ποιούμενος ἐν τοῖς Προτ. Ἀναλυτικοῖς Β, 2 περὶ τῶν προτάσεων τοῦ συλλογισμοῦ λέγει τάδε: «Ἔστι μὲν οὖν οὕτως ἔχειν ὥστ' ἀληθεῖς εἶναι τὰς προτάσεις δι' ὧν ὁ συλλογισμός, ἔστι δ' ὥστε ψευδεῖς, ἔστι δ' ὥστε τὴν μὲν ἀληθῆ τὴν δὲ ψευδῆ· τὸ δὲ συμπέρασμα ἢ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος ἐξ ἀνάγκης. Ἐξ ἀληθῶν μὲν οὖν οὐκ ἔστι ψεῦδος συλλογίσασθαι, ἐκ ψευδῶν δ' ἔστιν ἀληθές». Ἐν τῷ προκειμένῳ συλλογισμῷ τοῦ Lotze ἐπειδὴ ἡ μὲν μείζων εἶνε ψευδής, ἡ δ' ἐλάσσων λίαν ἀμφισβητήσιμος, νομίζω περιττὸν νὰ ἐξετάσω καὶ τὸ συμπέρασμα, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ ἐκ ψευδῶν προτάσεων εἶνε δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν κατὰ τύχην καὶ ἀληθές.

Ἀλλὰ καὶ ἀληθεῖς εἰ ἦσαν αἱ προτάσεις τοῦ συλλογισμοῦ, οὐδαμῶς θὰ συνεβάλλοντο εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Lotze θεωρίας. Τοῦτο σαφῶς δηλοῦται ἐκ τῶν ἀκολούθων δύο συλλογισμῶν, ὧν καὶ αἱ προτάσεις εἶνε ἀληθεῖς καὶ ἀναμφήριστοι, καὶ οἱ ὅροι τῶν συμπερασμάτων ἀνεστραμμένοι κατὰ τὸ συμπέρασμα τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ Lotze:

Α' Τὸ μῆλον δὲν εἶνε μεταλλικὴ οὐσία.
Τὸ μῆλον δὲν εἶνε ἀνόργανον
Ὅ,τι ἄρα δὲν εἶνε μεταλλικὴ οὐσία δὲν εἶνε οὐδ' ἀνόργανον.

Ι Τὸ τρίγωνον δὲν εἶνε κύκλος.
Τὸ τρίγωνον δὲν εἶνε παραλληλόγραμμον
Ὅ,τι ἄρα δὲν εἶνε κύκλος δὲν εἶνε οὐδὲ παραλληλόγραμμον.

Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων καὶ τῶν κύκλων δῆλον καθίσταται ὅτι δὲν εἶνε σταθερὰ ἡ σχέσις τοῦ Υ καὶ Κ· διότι, εἰ καὶ ἀμφοτέρων τῶν συλλογισμῶν καὶ αἱ μείζονες καὶ αἱ ἐλάσσονες προτάσεις εἶνε ἀληθεῖς, ἔτι δὲ εἰ καὶ γινώσκομεν ὅτι ἐξ ἀληθῶν προτάσεων εἶνε ἀδύνατον νὰ συλλογισθῶμεν ψεῦδος, ὅμως δὲν εἶνε ἀληθῆ ἀμφοτέρων τῶν συλλογισμῶν τὰ συμπεράσματα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ ἑτέρου, ἤτοι ἐκείνου, ἐν ᾧ οἱ ὅροι Υ καὶ Κ εἶνε συγγενεῖς. Οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὑπολείπεται, ὅτι ὁ ἐπιφανὴς φιλόσοφος, ἀποφαινόμενος ὅτι ὁ ρηθεὶς κανὼν εἶνε ἀβάσιμος καὶ ψευδής, παρεγνώρισε τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τοῦ μέσου ὅρου ἐν τῷ ἀποδεικτικῷ συλλογισμῷ καὶ ἀπέβλεψε μόνον εἰς μίαν τοῦ πράγματος ὄψιν. Τὰ περὶ τῶν συλλογισμῶν τοῦ τρίτου σχήματος ἄριστα ἐσαφήνισεν ὁ Σταγιρίτης ἐν τοῖς Προτέροις Ἀναλυτικοῖς Α. 6 λέγων πρῶτον περὶ τῶν ἐχόντων τὰς προτάσεις καθόλου: «Ὅταν μὲν γὰρ ἀμφότεροι οἱ ὅροι ὦσι κατηγορικοὶ (Α. Α), ἔσται συλλογισμός, ὅτι τινὶ ὑπάρχει τὸ ἄκρον τῷ ἄκρῳ, **ὅταν δὲ στερητικοὶ (Ε. Ε), οὐκ ἔσται**· καὶ κατωτέρω, περὶ τῶν ἐχόντων τὴν ἑτέραν τῶν προτάσεων ἐπὶ μέρους: **οὐδ' ὅταν ἀμφότεροι στερητικοὶ** τεθῶσιν, ἢ δ' ὁ μὲν καθόλου ὁ δ' ἐν μέρει (Ε. Ο ἢ Ο. Ε). Ἐκ πάντων τούτων σαφέστατα καταδείκνυται, ὅτι ἡ θεωρία τοῦ διασήμου γερμανοῦ φιλοσόφου εἶνε ὅλως ἡμαρτημένη.

Ὁ δὲ κ. Σπ. Βάσης ἀνεκοινώσατο νέας παρατηρήσεις εἰς τὴν :ὸ
Γ. Βερναρδάκη γενομένην ἔκδοσιν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου· ἡ ::

Περὶ παίδων ἀγωγῆς 9. (6 C.) «οὐθ' ὅθεν ἀρκτέον, οὔθ' ὅποΙ παυστέον ἐστὶν εἰδότων». Οὕτω τἀντίγραφα. Ὁ ἐκδότης ἀτόπως μετέγραψεν *ὅποΥ*. Τὰ προχειρότατα τῶν Λεξικῶν ἠδύναντο νὰ διδάξωσιν αὐτὸν ὅτι ὥςπερ λέγεται *ἄρχεσθαί ποθεν ἢ ἔκ τινος*, οὕτω λέγεται *παύεσθαι ποι ἢ εἴς τι*.

Περὶ τοῦ ἀκούειν 9. (42 D: «ὁ δὲ... μὴ τοῖς πράγμασιν ἐμφυόμενος, ἀλλὰ τὴν λέξιν Ἀττικὴν ἀξιῶν εἶναι καὶ ἰσχνὴν ὅμοιός ἐστι μὴ βουλομένῳ.... ἱμάτιον περιβαλέσθαι χειμῶνος, εἰ μὴ προβάτων Ἀττικῶν εἴη τὸ ἔριον, **ἀλλ'** ὥςπερ ἐν τρίβωνι Λυσιακοῦ λόγου λεπτῷ καὶ ψιλῷ καθήμενος ἄπρακτος καὶ ἀκίνητος». Ὁ Sauppe ἔμπειρος ὢν τῆς Ἑλληνικῆς ἀδυνατεῖ νὰ οἰκονομήσῃ, ὡς ἔχει, τὸ χωρίον καὶ ζητεῖ νὰ διορθώσῃ αὐτό. Ἀλλ' ὁ ἐκδότης οἰκονομεῖ κάλλιστα τὰ πάντα. Auditur (λέγει τοῖς audire βουλομένοις) ἐστὶ (τ. ἔ. ἄπρακτός ἐστι). Οὕτως ἔχομεν τὴν ἑξῆς χαριεστάτην σύνταξιν «ὅμοιός ἐστι μὴ βουλομένῳ κτλ. ἀλλ' ἄπρακτός ἐστι» ἣν συνιστῶμεν τοῖς συντακτικογράφοις. Εἶναι δὲ καὶ τυφλῷ δῆλον ὅτι τὸ **ἀλλ'** ἐξαλειπτέον.

Αὐτόθι 16 (46 C.) «τῶν νουθεσιῶν καὶ τῶν ἐπιπλήξεων *οὔτ'* ἀναλγήτως, *οὔτ'* ἀνάνδρως ἀκουστέον· *οἵ* **τε** γὰρ εὐκόλως καὶ ὀλιγώρως τὸ κακῶς ἀκούειν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων φέροντες κτέ.» Πρὸς τὸ *οἵ τε* τοῦτο, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ τῷ προτέρῳ *οὔτε*, ἀντίκειται τὸ ἐν 46 E: «τούτων δὲ τοιούτων ὄντων οἱ τὴν ἐναντίαν διάθεσιν ἔχοντες νέοι», ὅπερ κατ' ἀκριβῆ σύνταξιν ἔπρεπε νὰ ἐξενεχθῇ ὧδε: «*οἵ τε* τὴν ἐναντίαν κτλ.» ἅτε ἀντιστοιχοῦν τῷ δευτέρῳ *οὔτε*. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ *οἱ τὴν ἐναντίαν διάθεσιν κτέ* καὶ τοῦ *οἵτε γὰρ εὐκόλως κτέ*, οὕτω μακρὸς λόγος ἐμεσολάβησεν, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν ἄνευ τραχύτητος καὶ ἀσαφείας νὰ τηρηθῇ ἡ συντακτικὴ ἀντιστοιχία. Διὸ ὁ Πλούταρχος προείλετο τῆς σαφηνείας χάριν νὰ γράψῃ μετά τινος ἀνακολουθίας «τούτων δὲ τοιούτων ὄντων κ.τ.λ.» ὡς εἰ μὴ ἦτο προηγημένον «οἵ *τε*».. Ταῦτα ἄπορον πῶς διέλαθον τὸν Hercher, ὅστις ἐξέβαλε τόν *τε* τοῦ *οἵ τε*, ἔτι δὲ μᾶλλον ἄπορον πῶς ὁ Ἕλλην ἐκδότης τὴν παραδιόρθωσιν ταύτην οὐδὲν ὑποπτεύων κατέπιε.

Αὐτόθι 18 (47 E): «πᾶσαν οὖν ἀπωσάμενοι τὴν τοσαύτην βλαχείαν καὶ ἀλαζονείαν καὶ *πρὸς τὸ μαθεῖν ἰόντες* καὶ περὶ τὸ λαβεῖν τῇ ἐννοίᾳ τὸ χρησίμως λεγόμενον *ὄντες*». Ταῦτα νουθετεῖ ὁ Πλούταρχος τοὺς *ἤδη* ἀκούοντας. Τελοῖος ἄρα θὰ ἦτο συμβουλεύων τοῖς τοι-

οὕτοις *ἴεναι πρὸς τὸ μαθεῖν*, οὐχὶ δὲ *εἶναι πρὸς τῷ μαθεῖν* τ. ἔ. ἐν τῇ ἀκροάσει οὐδενὸς ἄλλου στοχάζεσθαι ἢ τοῦ μαθεῖν, οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖν ἢ ὅπως μαθήσονται. Γραπτέον ἄρα: *πρὸς ΤΩ μαθεῖν ΟΝΤΕΣ* καὶ ἐξαλειπτέον τὸ ἐν τέλει τῆς φράσεως *ὄντες*, ὅπερ προσετέθη ἀφ' οὗ τὸ πρότερον *ὄντες* παρεφθάρη εἰς *ἰόντες*.

Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου 7 (52 Ε): «μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὰ τῶν μεγάλων ἔργα κολάκων *καὶ τὰ τῶν δημαγωγῶν*, ὧν ὁ μέγιστος Ἀλκιβιάδης». *Οἱ μεγάλοι κόλακες*, ὡς καὶ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου δεικνύει, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ αὐτοὶ *οἱ δημαγωγοί*, ἀτόπως ἄρα συνάπτονται τὰ τούτων ἔργα καὶ τὰ ἐκείνων, ὡς διαφόρων, διὰ τοῦ *καί*. Ἐξαλειπτέον ἄρα τὸ *καὶ τὰ τῶν δημαγωγῶν* ὡς ὁ Hercher εἰσηγήσατο. Ὁ ἐκδότης λέγει: mihi sana videntur!!

Αὐτόθι 9 (53 Ε): «Ὕποπτοι γὰρ οἱ τὰ βελτίω ζηλοῦντες *καὶ δοκοῦντες* ἄχθεσθαι καὶ δυσκολαίνειν τοῖς ἁμαρτήμασι τῶν φίλων» Ἡ συνέχεια τοῦ λόγου δεικνύει ὅτι ὁ νοῦς εἶνε: οἱ τὰ βελτίω ζηλοῦντες ὕποπτοι εἰσὶν ἄχθεσθαι κτλ. τοῖς ἁμαρτήμασι τῶν φίλων, τ. ἔ. ὁ μὴ μιμούμενος τὸν φίλον ἁμαρτάνοντα ποιεῖ αὐτὸν νὰ ὑποπτεύῃ ὅτι ἀποδοκιμάζει τὰς τοιαύτας αὐτοῦ πράξεις. Ἀλλ' οἱ βιβλιογράφοι (σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ ἐκδότης) οὐδαμῶς παρατηρήσαντες ὅτι τὰ ἀπαρέμφατα *ἄχθεσθαι* κτλ. εἶναι ἐκ τοῦ *ὕποπτοι* (*εἰσὶν*) ἐξηρτημένα παρενέβαλον τὸ *καὶ δοκοῦντες* ἵνα ἔχωσιν ὁπόθεν κρεμάσωσιν αὐτά. Οὕτω δὲ διέφθειραν τὸν νοῦν τοῦ χωρίου.

Αὐτόθι 24 (65 Ε): «τὸ δ' ἐν ψυχῇ νοῦν οὐκ ἐχούσῃ δι' εὐτυχίαν *ἢ δι' εὐφυΐαν* ὕψος καὶ φρόνημα τοῖς μικροῖς καὶ ταπεινοῖς μάλιστα βάσιμόν ἐστι». Τὸ ἐν ψυχῇ *νοῦν οὐκ ἐχούσῃ* δι' *εὐφυΐαν* φρόνημα ἀναιρεῖ τὸν τῆς ἀντιφάσεως νόμον. Ἐπειδὴ δὲ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Πλούταρχος ἠγνόει ἢ ἀπεδοκίμαζε τὸ λογικὸν τοῦτο ἀξίωμα, ὤφειλεν ὁ ἐκδότης νὰ ἀκολουθήσῃ τῷ Wyttenbach ἐξαλείφοντι τὸ *δι' εὐφυΐαν*, ὅπερ παρενέβαλέ τις χάριν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὃν ὅμως μικρῷ πρόσθεν ὁ Πλούταρχος καταλέγει εἰς τοὺς *δοκοῦντας* εἶναι μεγίστους οὐχὶ εἰς τοὺς ὄντως ὄντας.

Αὐτόθι 35 (73 Α): ἂν δ' ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸς πάντα δυσκολαίνῃ (ὁ φίλος), ἀμβλὺς ἐν τοις μεγίστοις νουθετῶν ἔσται καὶ ἄπρακτος, ὥσπ[er] ἰατρὸς δριμὺ φάρμακον ἢ πικρόν, ἀναγκαῖον δὲ καὶ πολυτελὲς εἰς πολλ[ὰ] καὶ μικρὰ καὶ οὐκ ἀναγκαῖα διελὼν τῇ παρρησίᾳ καταχεχρημένος

Πρῶτον ἐρωτῶ τὸν ἐκδότην τις ἡ λογικὴ ἀντίθεσις τοῦ *δριμέος καὶ πικροῦ* πρὸς τὸ *πολυτελές*. Τὸ ὅτι τὸ φάρμακον εἶναι *πολυτελές* (τ. ἔ. κωστίζει πολὺ) εἶνε λόγος πείθων τὸν ἰατρὸν νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὸ τῷ ἀρρώστῳ καί περ *πικρὸν* ὂν καὶ *δριμύ*; Ἔπειτα τί βούλεται ἡ μετοχὴ *διελών*; Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ διαιρέσεως τοῦ φαρμάκου εἰς πολλὰ μέρη, ἀλλὰ περὶ χρήσεως τοῦ αὐτοῦ φαρμάκου πολλάκις καὶ δὴ καὶ ἐν περιστάσεσι τοιαύταις καθ' ἃς δὲν ἦτο ἀπόλυτος αὐτοῦ ἀνάγκη. Εἶναι ἄρα πρόδηλον ὅτι τὸ *διελὼν* παρενεβλήθη ὑπό τινος ἀγνοοῦντος ὅτι τὸ *εἰς πολλὰ καὶ μικρὰ* κ.τ.τ. κρέμαται ἐκ τοῦ *καταχεχρημένος*: Τούτου ἐξαλειφθέντος, ἔτι δὲ καὶ τοῦ *ἀναγκαῖον δέ*, ὅπερ ὁ παρεγγράψας ἠγνόει τὴν τοῦ *πολυτελὲς* δύναμιν, δι' ἐλαχίστης μεταβολῆς ἀποκαθίσταται ἡ ὑγιὴς τοῦ χωρίου ἐκφορά, ἥτις ἔχει ὧδε: «ὥςπερ ἰατρος δριμεῖ φαρμάκῳ ἢ πικρῷ καὶ πολυτελεῖ εἰς πολλὰ καὶ μικρὰ καὶ οὐκ ἀναγκαῖα τῇ παρρησίᾳ καταχεχρημένος» τ. ἔ. καταχεχρημένος τῇ παρρησίᾳ, ὥςπερ ἰατρὸς φαρμάκῳ κτλ. εἰς πολλὰ κτλ.

Πῶς ἄν τις ἀπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο 11 (92 F): «ἐπιλογίζεσθαι δι' ἀμφοτέρων ὅπως τὰ μὲν φυλαττόμενοι βελτίονες *ὦμεν* αὐτῶν κτέ.» Ἴσως ἔκειτο ἀρχῆθεν: βελτίον ΕΣ ΕΣόμεθ' αὐτῶν. Ἐκπεσόντος τοῦ ἑτέρου ΕΣ, τὸ *ομεθ* μετεβλήθη εἰς *ὦμεν*.

Περὶ τύχης 4. (99 B): «ὥςπερ αἰνίττεται *τὸ* πῦρ ὑπὸ τοῦ προμηθέως μερισθὲν ἄλλο ἄλλῃ διασπαρῆναι» Δὲν εἶδεν ὁ ἐκδότης ὅτι τὸ ἄρθρον ἀνάγκη νὰ τεθῇ δὶς (τὸ τὸ πῦρ. . . . . διασπαρῆναι = τὸ διασπαρῆναι τὸ πῦρ.).

Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας 2 (100 E): «πρὸς δὲ τὴν ἑαυτοῦ κακίαν οὐκ ἔστι γραψάμενον ἀπόλειψιν ἤδη πραγμάτων ἀφεῖσθαι καὶ *ἀναπαύεσθαι* γενόμενον μεθ' ἑαυτόν». Τίς δὲν βλέπει ὅτι γραπτέον *ἀναπεπαῦσθαι*, ὡς εὐθὺς πρότερον κεῖται *ἀφεῖσθαι*; Τίς δὲ γινώσκων ὅτι μυριάκις τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων συγχέονται, προτιμᾷ τὴν τούτων μαρτυρίαν τῆς τοῦ ὀρθοῦ λόγου;

Αὐτόθι (100 F). «καὶ γὰρ ὃ καθεύδουσι τοῦ σώματος ὕπνος ἐστὶ καὶ ἀνάπαυσις». Οὐδεὶς μαθητὴς ἀγνοεῖ πῶς ἐκληπτέον τὸ *ὃ καθεύδουσι* ὅπερ ἴσον τῷ: ὁ ὕπνος, ὃν καθεύδουσι. Ἀλλ' ὅμως ὁ ἐκδότης ἐν ὑποσημειώσει ἐρωτᾷ εἰ γραπτέον *ὅτε*, δι' οὗ διάστροφος γίνεται ὁ λόγος (καὶ ὅτε καθεύδουσι, τοῦ σώματός ἐστιν ὕπνος).

Πρὸς Ἀπολλώνιον 5 ς. 15 (103 D):

σὺ δ' οὔθ' ὑπερβάλλοντα Τρόφιμ' ἀπώλεσας
ἀγαθά, τὰ νυνὶ τ' ἔστι μετριά σοι κακά.
Ὥστ' ἀνὰ μέσον που καὶ τὸ λοιπὸν ὂν φέρε.

Τὸν τελευταῖον στίχον χωλαίνοντα μετρικῶς ἐζήτησε νὰ θεραπεύσῃ ἐκδότης παρεμβαλὼν τὴν μετοχὴν *ὄν*. Ὁ νοῦς δ' ὅμως τοῦ χωρίου μένει καὶ οὕτως ἄνους. Ἵνα δὲ τὴν ἄνοιαν ταύτην ἰατρεύσωμεν μεταγραπτέον *λυπηρὸν* ἀντὶ τοῦ *λοιπόν*, ὅτε τὸ μὲν *ὂν* τοῦ ἐκδότου ἔσται περιττόν, τὸ δὲ χωρίον ἕξει νοῦν τόνδε: ὥστε μετρίως πως (ἀναμέσον που) καὶ τὸ λυπηρὸν φέρε, μετρία σοι καὶ ἡ λύπη ἔστω, ὥςπερ καὶ τὰ κακὰ μέτριά ἐστι. Δυναταί τις νὰ εἰκάσῃ καί: «τὸ *λυποῦν νῦν* φέρε».

Αὐτόθι 8 (106 A): «ὁ δὲ παραμυθούμενος τὴν Δανάην *δυςπενθοῦσαν*». Ἀντὶ τοῦ τερατώδους ῥήματος τούτου γραπτέον *δυσπαθοῦσαν*· Οὕτω μικρῷ πρόςθεν εἶπεν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (F) «ἐπὶ τῶν δυσπαθούντων» καὶ § 20 (112 B): «τὸ δ' ὅλον εἴποι τις ἂν πρὸς τὸν πενθοῦντα. . . . εἰ μὲν γὰρ ἀεὶ μενεῖς ἐπὶ τῇ *δυσπαθείᾳ* ταύτῃ».

Αὐτόθι 15 (109 E): «ὥςπερ γὰρ οὔΤ' ἀγαθὸν ἔπεστιν, οὕτως οὐδὲ κακόν». Καὶ τὰ στοιχειώδη συντακτικὰ διδάσκουσιν ὅτε γραπτέον: *οὐΔ' ἀγαθόν*.

Αὐτόθι 27: «ἀνθρώποις δὲ πάμπαν οὐκ ἔστι γενέσθαι τὸ πάντων ἄριστον οὐδὲ μετασχεῖν τῆς τοῦ βελτίστου φύσεως· ἄριστον *ΑΡΑ* πᾶσι καὶ πάσαις τὸ μὴ γενέσθαι κτέ.» Ἰδοὺ τύπος συλλογισμοῦ: ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ τύχωσι τοῦ ἀρίστου, διὰ τοῦτο ἄριστον εἶναι τὸ μὴ γενέσθαι.!!!!! Εὑρετὴς δὲ τοῦ λαμπροῦ τούτου συλλογισμοῦ τούτου εἶναι ὁ Bernays, ἥρπασε δ' αὐτὸν προθύμως, ὥςπερ ἕρμαιον, ὁ ἡμέτερος ἐκδότης. Τί δὲ λέγουσι τὰ ἀντίγραφα; «ἄριστον ΓΑΡ πᾶσι καὶ πάσαις τὸ μὴ γενέσθαι», ὅπερ παρέχει κοινότατον καὶ πεζότατον συλλογισμὸν τόνδε: λέγω ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ τύχωσι τοῦ ἀρίστου, διότι ἄριστον εἶνε τὸ μὴ γενέσθαι, ἀφοῦ δὲ ἅπαξ εἶναι ἄνθρωποι, τ. ἔ. ἐγεννήθησαν, δὲν δύνανται νὰ τύχωσι τοῦ μὴ γενέσθαι, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἄριστον.

Ὑγιειν. παραγγέλμ. 7. (125 E): «οὐ μόνον οὐ προσβιαστέον ἐπὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ κἂν δεομενΗι προσφερηταί τι τῶν τοιούτων ἐπὶ λιτὰ καὶ συνήθη πολλάκις ἀποτρεπτέον ἔθους ἕνεκα καὶ μελέτης ὄρεξιν» Ὁ ἐκδότης λαμβάνει, φαίνεται, τὸ *προσφέρηται* παθητικ

ἀλλὰ τοῦτο ληπτέον μᾶλλον μέσως, ὑποκείμενον δὲ αὐτοῦ ἡφύσις. Γραπτέον ἄρα *δεομένη* κατ' ὀνομαστικήν. Ὁ δὲ νοῦς εἶναι; οὐ μόνον δὲν πρέπει νὰ βιάζωμεν τὴν φύσιν νὰ λαμβάνῃ ἥδυσμά τι ἐκλεκτὸν ἄνευ ἀνάγκης, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅταν αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τροφῆς δεομένη λαμβάνῃ (προςφέρῃ ἑαυτῇ) τι τῶν τοιούτων, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἀποτρέπωμεν τὴν ὄρεξιν ἐπὶ τὰ λιτὰ καὶ συνήθη, ἵνα τούτοις ἐθίζωμεν αὐτήν.

Αὐτόθι 23 (136 A): «διὸ τῶν πραγμάτων διδόντων ἀναληπτέον ἑαυτοὺς μήθ' ὕπνου φθονοῦντας τῷ σώματι μήτ' ἀρίστου μήτε ῥᾳστώνης τὸν μέσον ἡδυπαθείας καὶ κακοπαθείας *φυλαττούσης* ὅρον, οἷον οἱ πολλοὶ μὴ φυλάττοντες ἐπιτρίβουσι τὸ σῶμα ταῖς μεταβολαῖς κτλ.» Ὡς ἡ τοῦ λόγου συνέχεια δεικνύει, τὸ *φυλάττειν τὸν μέσον ὅρον* ἀναφέρεται εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλως τε ὁ μέσος ὅρος οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ῥᾳστώνης, ὡς διδάσκει τὸ χωρίον κατὰ τὴν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἐκφοράν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ὕπνου καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἀρίστου ἀνάγκη νὰ τηρῆται. Ταῦτα ἀμφότερα παρέχει ἡ τοῦ Wyttenbach διόρθωσις *φυλάττοντας* ἣν κακῶς ποιῶν δὲν ἀπεδέξατο ὁ ἐκδότης.

Αὐτόθι 26 (137 B): ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ μνημονεύειν, τὰ σύμφυλα καὶ πρόσφορα τῷ σώματι, καὶ τοὐναντίον ἐν ταῖς καθ' ὥραν μεταβολαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις περιστάσεσιν, εἰδότας οἰκείως προσαρμόττειν ἑκάστῳ τὴν δίαιταν.

Οὕτως εἶναι ἐν τῇ ἐκδόσει τὸ χωρίον γεγραμμένον καὶ ἐστιγμένον, οὕτω δ' ἔχον οὐδένα νοῦν ἔχει. Σὺ δὲ γράφε: ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ μνημονεύειν ΚΑΙ' τὰ σύμφυλα. . . . . τῷ σώματι καὶ τοὐναντίον ἐν ταῖς. . . περιστάσεσιν εἰδότας οἰκείως προσαρμόττειν κτέ. Ἡ δὲ σύνταξις τοῦ χωρίου εἶναι: δεῖ καὶ ταῦτα μνημονεύειν ΚΑΙ οἰκείως προσαρμόττειν ἑκάστῳ τὴν δίαιταν εἰδότας τὰ σύμφυλα καὶ πρόσφορα τῷ σώματι καὶ τοὐναντίον (τ. ἔ. τὰ ἀσύμφυλα καὶ ἀπρόσφορα) ἐν ταῖς . . . . περιστάσεσι, τ. ἔ. εἰδότας τί τῷ σώματι πρόσφορόν ἐστι καὶ τί ἀπρόσφορον ἐν ἑκάστῃ καθ' ὥραν μεταβολῇ καὶ καθ' ὅλου ἐν ἑκάστῃ περιστάσει.

Γαμικὰ παραγγέλματα 39 (143 E): «ἵνα μὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ γένηται» γρ. ἐπὶ πυρΙ, ὡς καὶ ἡ σύνταξις τῆς Ἑλλ. γλώσσης διδάσκει καὶ ὁ Πλούταρχος ἀλλαχοῦ ἔγραψε. (πρβλ. 123 F: ἵν' οὖν μὴ πῦρ ἐπὶ πυρί, ὥς φασι, πλησμονή τις ἐπὶ πλησμονῇ καὶ ἄκρατος ἐπ' ἀκράτῳ γένηται),

Τῶν ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον 3 (140 A): «εἶτ', ἔφη, δέδιας μὴ καθάπερ Αἰγύπτιοι... οὕτωC Η περὶ σὲ διὰ τὸν τόπον ἀμαύρωσις ἢ ταπείνωσις γένηται;» Ὁ Wyttenbach ἀδυνατῶν νὰ οἰκονομήσῃ τὸ ἄρθρον (ἡ περὶ σὲ) ἐξήλειψεν ἁπλῶς αὐτὸ γράψας «οὕτω περὶ σὲ», Τούτῳ δ' ἠκολούθησε πιστῶς καὶ ὁ ἡμέτερος ἐκδότης. Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ «οὕτω C H» προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ οὕτω ΚΑΙ, ὅπερ καὶ γραπτέον. Νῦν ἔχει κάλλιστα τὸ χωριον: «δέδιας μὴ ὥςπερ.... οὕτω ΚΑΙ περὶ σὲ κτέ.

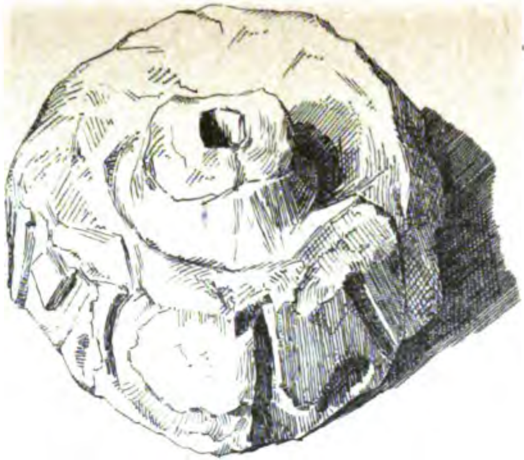
Αὐτ. 4 (149 E) «ποῦ δ', εἶπεν, ὁ ἀνὴρ κατακλινΑμενος ἐδυσχέρανε;» Καὶ ὁ μέσος τύπος *κατακλινάμενος*, ἀνθ' οὗ εὐθὺς κατωτέρω κεῖται «κατέκλινεν ἑαυτὸν» καὶ μάλιστα ἡ διάνοια τοῦ χωρίου δηλοῖ ὅτι γραπτέον *κατακλινΘεμνος* τ. ἔ. ἀγόμενος ὑπὸ τῶν θεραπόντων ἵνα κατακλιθῇ, ὅτε οὗτος *οὐδαμῶς κατακλίνας ἑαυτὸν* ὀργῆς πλήρης ἀπῆλθε.

Αὐτόθι 7: (152D) ὁ Αἴσωπος πρὸς τὸν Σόλωνα λέγει «σὺ γάρ... οὔπω γέγραφας [ὅτι ὅμοιον] οἰκέτας μὴ μεθύειν, ὡς ἔγραψας Ἀθήνησιν οἰκέτας μὴ ἐρᾶν μηδὲ ξηραλοιφεῖν».

Ὀρθῶς ὁ Reiske ἐξήλειψε τὸ *ὅτι ὅμοιον*, ὅπερ εἶνε προφανῶς σχόλιον εἰς τὸν τοῦ Αἰσώπου λόγον. Ὁ τοῦτο προςγράψας ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Αἴσωπος θεωρεῖ ὅμοιον τὸ μεθύειν τῷ ἐρᾶν καὶ ξηραλοιφεῖν καὶ διὰ τοῦτο ἀπορεῖ πῶς ὁ Σόλων ταῦτα ἀπαγορεύσας ἐκεῖνο παρεσιώπησε. Ὁ ἐκδότης τηρῶν τὸ *ὅτι ὅμοιον* ὤφειλε νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ χωρίον. Τί σημαίνει «οὔπω γέγραφας ὅτι ὅμοιον οἰκέτας μὴ μεθύειν»; Τίνι ὅμοιον; Ἔπειτα διελάμβανεν ὁ Σόλων ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ περὶ ὁμοίων καὶ ἀνομοίων ἢ ἁπλῶς ἐπέταττεν ἢ ἀπηγόρευε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο;

Περὶ δεισιδαιμονίας 5 (167 B): (μουσικὴν φησιν ὁ Πλάτων δοθῆναι) «ὥςτε τῶν τῆς ψυχῆς περιόδων καὶ ἁρμονιῶν τὸ ταραχῶδες καὶ πεπλανημένον ἐν σώματι, μούσης τε καὶ χάριτος ἐνδείᾳ πολλαχῇ δι' ἀκολασίαν καὶ πλημμέλειαν *ἐξυβρίζον*, αὖθις εἰς τάξιν... καθιστᾶν».

Δὲν ἐξυβρίζει τὸ ταραχῶδες καὶ πεπλανημένον τ. ἔ. ἡ ταραχὴ καὶ ἡ πλάνη, ἀλλ' ἡ ταραχὴ καὶ ἡ πλάνη εἶναι ἀπακολούθημα τοῦ *ἐξυβρίζειν*. Τὶ δὲ τὸ ἐξυβρίζον καὶ διὰ τῆς ὕβρεως ταύτης *ταράττον* τὰς τῆς ψυχῆς περιόδους καὶ ἁρμονίας; Πάντως *τὸ σῶμα*. Γραπτέον ἄρα: «ἐν σώματι μούσης τε καὶ χάριτος ἐνδείᾳ.... ἐξυβρίζοντι».

Πίναξ 1. σελίς 153

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡ

1890

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1890

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ (1)

Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι νέον, ἀλλ' ἱκανῶς παλαιὸν καὶ συνίσταται ἐν τῷδε: τίνα γλωσσικὸν τύπον ὠφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν καὶ μεταχειριζώμεθα ὡς γραπτὸν λόγον; ὠφείλομεν ἄρα νὰ γράφωμεν αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἢ τοὐναντίον διάλεκτόν τινα τῆς νεωτέρας λαλουμένης ἢ μῖγμά τι ἐξ ἀρχαίας καὶ νέας καὶ ποῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ μῖγμα τοῦτο; Ὅτι ζήτημα τοιοῦτον ἐν Ἑλλάδι καθόλου ἀνεφάνη καὶ κατὰ μικρὸν οὕτως ἐλύθη ὥστε ἤγαγεν εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν σήμερον γραφομένην γλῶσσαν, τοῦτο ἔχει τὰς αἰτίας του ἐν αὐτῇ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους. Ὑποθέσατε π. χ. ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν εἰδῶν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ὅλης ἡμερώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συνέβαινεν ὁμαλῶς συνῳδὰ τοῖς χρόνοις, ὅπως π. χ. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, τότε αὐτόδηλον ὅτι μετὰ τῶν λοιπῶν θὰ συνανεπτύσσετο καὶ ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος καὶ οὐδὲ λόγος θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ περὶ γλωσσικοῦ ζητήματος. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐγένετο, τούτου δ' ἕνεκα τὸ λεγόμενον γλωσσικὸν ζήτημα δὲν εἶναι ἀληθῶς εἰπεῖν φιλολογικὸν ἢ γλωσσολογικόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἱστορικὸν καὶ κοινωνικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον ὀφείλει νὰ θεωρῆται καὶ ἐξετάζηται. Τὴν σημασίαν ταύτην παρετήρησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἄλλοι, π. χ. ὁ Κοδρικᾶς τῷ 1818 ὀνομάσας «τὴν περὶ τούτου ἐξέτασιν *ἐθνικὴν συζήτησιν, πρόβλημα δημόσιον*» Σάθα παραρτήματι Νεοελλ. Φιλολ. εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, καὶ Σάθας αὐτ. 5. «Οἱ ἐξοχώτεροι καὶ πρακτικώτεροι τοῦ ἑλληνικοῦ γένους νόες καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δυσωνύμου δουλείας ἐνδελεχῶς ἐκαλλιέργησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ περὶ αὐτῆς ζήτημα ἀπὸ καθαρῶς φιλολογικοῦ ἀνήγαγον εἰς *πρόβλημα ἐθνικῆς ὑπάρξεως*», καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ὅμως ἐπ' ἐσχάτων ἀνεκινήθη καὶ ἐρρίφθη εἰς

(1) Περὶ τούτου ἐδημοσίευσα πρό τινος ἐν *Ἑλλάδι* τοῦ φιλελληνικοῦ ἐν Ἀμστελοδάμῳ Συλλόγου διατριβήν τινα βραχεῖαν. Ἡ παροῦσα δὲν εἶναι κατὰ πάντα μετάφρασις ἐκείνης.

τὸ μέσον ὡς καθαρῶς γλωσσικὸν καὶ φιλολογικὸν τ.ἔ. ἐξητάσθη μόνον ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν, ἐνῷ ἀληθῶς αἱ αἰτίαι αὐτοῦ ὀλίγον μόνον κεῖνται ἐν τῇ γλώσσῃ, τὸ πλεῖστον δ' ἐν τῇ *ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους*· ὅτι τὸ πολυμερὲς τοῦτο ζήτημα δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὀρθῶς, ὅταν μονομερῶς ἐξετάζηται, αὐτόδηλον.

Οὔτε δικαστὴς εἶμαι οὔτε χλευαστὴς ἀλλὰ μόνον ἐρευνητὴς τοῦ παρελθόντος, ἐξ οὗ ἡ νῦν κατάστασις προῆλθεν. Κατακρίνειν καὶ σκώπτειν εἶναι πάντοτε εὔκολον, πρὸ πάντων ἂν ἡ συνείδησις τοῦ γράφοντος δὲν ἐπιλαμβάνηται σοβαρῶς καὶ αὐστηρῶς τοῦ κατακρινομένου ἢ σκωπτομένου πράγματος, ἀλλ' οὕτως δὲν εἰσδύομεν εἰς τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων αἰτίαν. Καθ' ἑκάστην π. χ. ἀκούομεν πολλὰ καὶ διάφορα περὶ τοῦ Συντάγματος ἡμῶν. Κωμικοὶ καὶ σατιρικοὶ ποιηταὶ καὶ ἐφημεριδογράφοι παντὸς εἴδους εὐφυολογοῦσι περὶ τούτου. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐρωτᾷ, πῶς ἡμεῖς ἤλθομεν ἐπ' αὐτό, τίνες ἱστορικοὶ ἰσχυροὶ λόγοι ἤγαγον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, καὶ ἂν καθόλου εἶναι δυνατὸν νὰ κυβερνηθῶμεν δημοκρατικῶς ἢ μοναρχικῶς· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οὐδεὶς ἐρωτᾷ ἂν τὸ κακὸν τοῦτο μὴ εἶναι τὸ ἐλάχιστον πάντων. Καὶ ὅμως διὰ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας εὐκόλως δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν περὶ τούτου. Ὁμοίως ἔχει καὶ τὸ περὶ τῆς γραπτῆς γλώσσης ζήτημα παρ' ἡμῖν. Περὶ τούτου συνεζήτουν πρὸ ἐτῶν μέγιστον, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἀκόμη ἀνῆλθον σπινθῆρές τινες. Περὶ τούτου ἔχουσι πρόχειρον ἰδίαν γνώμην καὶ εἶναι πρόθυμοι καὶ ἕτοιμοι νὰ συμβουλεύσωσιν ἡμῖν τίνα πρέπει νὰ γράφωμεν γλῶσσαν, οὐχὶ μόνον πάντες σχεδὸν οἱ ἐπὶ τοῦ ὑπομονητικοῦ χάρτου ἐργαζόμενοι Ἕλληνες, ἀλλά, ὅπερ καὶ παραδοξότερον, καὶ πλεῖστοι ἀλλόγλωσσοι. Καθ' ὅσον ἠξεύρω τοιοῦτοι αὐθόρμητοι σύμβουλοι ὑπὲρ οὐδενὸς ἄλλου ἔθνους οὐδ' ὑπὲρ τοῦ ἀδοξοτάτου καὶ βαρβαρωτάτου μέχρι τοῦδε ἐνεφανίσθησαν, διότι πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐνομίσθη ἐπιεικὲς ν' ἀφεθῇ πλήρης ἐλευθερία εἰς τὸν σχηματισμὸν γραπτῆς γλώσσης, μόνοις δ' ἡμῖν οὐχί. Εἶναι, φαίνεται, καὶ τοῦτο μία πρὸς ἡμᾶς γινομένη ἐξαίρεσις ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλοις. Τὸ δ' ἔτι θαυμασιώτερον εἶναι ὅτι καὶ ὀργίζονται οἱ αὐτόκλητοι οὗτοι σύμβουλοι καὶ κηδεμόνες, ὅταν δὲν φαινώμεθα πρόθυμοι νὰ ὑπακούωμεν αὐτοῖς (1).

(1) Ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ νὰ μὴ παρασιωπήσω ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἔντιμοί τινες ἐξαιρέσεις. Ὡς τοιαύτης δὲ νομίζω ὅτι ὀφείλω νὰ μνημονεύσω τοῦ καθηγητοῦ κ. Η.

Πάντες λοιπὸν συμβουλεύουσιν ὅτι δύνανται καὶ βούλονται, καὶ ἀναντιλέκτως θὰ πράττωσι καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦτο, ἐφ' ὅσον δὲν θελήσουν νὰ ἐξετάσωσι τὸ ζήτημα *ἱστορικῶς* τ.ἔ. γιγνόμενον, ὅτε ἀφ'ἑαυτῶν θὰ γίνωσιν αἱ αἰτίαι αὐτοῦ καταφανεῖς (1). Τώρα πολλοὶ βλέπουσι σχολαστικότητα καὶ αὐθαιρεσίαν ἐκεῖ ὅπου ἀληθῶς πρόκειται ἱστορικὴ ἀκολουθία καὶ ἱστορικὴ ἀνάγκη.

«Ἡ ἐπιστήμη, εἶπεν ὀρθότατά τις τῶν ἡμετέρων λογίων, δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς γλώσσης, νὰ τὴν ἐξετάσῃ, νὰ τὴν μελετήσῃ, νὰ γνωρίσῃ αὐτήν, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ τὴν ἐπηρεάσῃ ὁπωσδήποτε». Ταῦτα πληρέστατα ἀποδεχόμενος θὰ πειραθῶ ἐν τοῖς ἑξῆς νὰ δείξω οὐχὶ τίνος γλώσσης πρέπει νὰ κάμνωμεν χρῆσιν οὐδὲ πῶς ὀφείλομεν νὰ μεταβάλλωμεν αὐτήν, ἵνα καταστῇ σύμφωνος πρὸς ἐπιστημονικήν τινα θεωρίαν, πρὸς καινόν τι τῆς γλωσσολογίας δαιμόνιον (δὲν ἀξιῶ ν' ἀναλάβω τὸ βαρὺ τοῦ συμβούλου ἔργον, καὶ προθύμως ἀφίνω αὐτὸ εἰς ἄλλους) ἀλλὰ μόνον τὰς ἀρχὰς καὶ αἰτίας ἐξ ὧν ὁ νῦν ἐν χρήσει γραπτὸς ἡμῶν λόγος διεμορφώθη.

Λοιπὸν ἐφ' ὅσον τὸ παραγωγικὸν πνεῦμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἤκμαζεν, ἕκαστος ἦτο ἱκανὸς νὰ εὑρίσκῃ τὸν ἁρμόζοντα εἰς τὸ περιεχόμενον τύπον, καὶ οὐδενὶ ἠδύνατο τότε νὰ ἐπέλθῃ, ὅτι ὤφειλε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν ἀρχαιοτέρου τινός, ἵνα ἐκφράσῃ τὰς γνώμας ἢ

Steinthal. ὅστις ἐν τῷ Περιοδικῷ αὐτοῦ Zeitschrift für Völkerpsychologie τομ. ΙΗ' σελ. 223 γράφει περὶ τούτου τἀκόλουθα: «Ἀλλ' ὅμως ἴσως ἠξεύρουσιν οἱ Ἕλληνες καλύτερον ἢ ἡμεῖς τί δύνανται καὶ τί ὀφείλουσι νὰ πράξωσιν. Μήπως δὲν εἶναι πᾶσα ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίησις πεποιημένη ἐν τεχνητῇ γλώσσῃ; Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ δὲν ἀνέχονται τὸ καλούμενον messingsch κατ' οὐδένα τρόπον· τοιαύτην μῖξιν τῆς γραφομένης μετὰ τῆς δημώδους τότε μόνον ἀνέχονται, ὅταν αὕτη γίνηται μετ' ἐξαιρετικῆς τέχνης. Ἐὰν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἠξεύρουν νὰ μιγνύωσι τοσοῦτον καλῶς ὅσον ὁ Πίνδαρος, ἂς τὸ πράττωσιν».

Οὕτως ἀποφαίνεται ὁ συνετός, ὁ φιλόσοφος· οἶδεν ὅτι οὐ πάντα οἶδεν, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁλόκληρον ἔθνος ἀποτελεῖται ἐκ μωρῶν ἢ ἀπατεώνων, δὲν συμφωνεῖ μετ' ἐκείνων οἵτινες εὐκόλως μιᾷ γνώμῃ καταδικάζουσιν ἡμᾶς, ἐπειδὴ πάντες κατ' ἀναλογίαν καὶ λογικῶς ἀλλ' ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς ἱστορίας κρίνουσι καὶ κατακρίνουσι τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν καὶ ἡμᾶς. Μετὰ τοῦ κ. Steinthal ὀνομαστέος καὶ ὁ κ. A. Boltz, ὁ κ. A. Dozon, ὁ μακαρίτης Eichthal καὶ ἴσως τις ἄλλος ἀκόμη.

(1) Τὸ μνημονευθὲν Παράρτημα κτλ. τοῦ κ. Κ. Σάθα εἶναι βεβαίως ἀξιόλογον βιβλίον, ἀλλὰ καὶ διότι λήγει ἐν τοῖς βραχὺ πρὸ τοῦ ἀγῶνος χρόνοις καὶ δι' ἄλλας τινὰς αἰτίας, δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἱστορία τῆς νεωτέρας γραφομένης γλώσσης. Δι'αὐτὰ νομίζω ὅτι τὰ ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ δὲν θὰ εἶναι περιττὰ ἐν τῷ παρόντι.

τὰ αἰσθήματά του. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τοὺς αἰωνίους νόμους τοῦ Πλάστου *ἤλθανε χρόνοι δίσεχτοι, μῆνες φαρμακεμένοι*· ἡ χώρα, ἐν ᾗ πρῶτον ἐγεννήθη καὶ ἀπεθεώθη ἡ ἐλευθερία, περιέπεσεν εἰς ξένον ζυγὸν καὶ τὸ ἰσχυρὸν δημιουργικὸν πνεῦμα τῶν προγόνων μετεδόθη εἰς τοὺς ἀπογόνους σφόδρα ἐξησθενωμένον. Ἤδη ὁ Πολύβιος παραπονεῖται διὰ τὴν δυσκολίαν, ἣν εὕρισκεν, ὁσάκις ἐπεχείρει νὰ διατυπώσῃ μετὰ κάλλους καλήν τινα ἰδέαν, καὶ φρονεῖ, ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ προσέχῃ τις ἐπὶ τὰ πράγματα ἢ ἐπὶ τὸν τύπον τῆς παραστάσεως. Εἰς τοιαύτην ἔκφρασιν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ π. χ. ὁ Θουκυδίδης ἢ ὁ Δημοσθένης ἢ ὁ Πλάτων.

Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες, εἰ καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ γράφωσι δοκίμως, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, διεφύλαξαν ὅμως πάντοτε ζωηρὸν τὸ αἴσθημα πρὸς τὰς καλλονὰς τῆς δοκίμου γλώσσης. Ἐπειδὴ δὲ τὰς καλλονὰς ταύτας, τὸ δόκιμον τοῦτο, δὲν εὕρισκον ἐν τοῖς συγχρόνοις αὐτῶν ἔργοις, ἐνόμισαν πλανηθέντες, ὅτι ἡ αἰτία τούτου κεῖται ἐν τῇ γλώσσῃ. Αὕτη φυσικὰ ἦτο τοσοῦτον ὀλίγον αἰτία τοῦ κακοῦ τούτου ὅσον καὶ τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ ἠδύναντο νὰ εἶναι αἰτία τοῦ ὅτι τότε πλέον δὲν κατεσκευάζετο ἐξ αὐτῶν οὔτε Ἀφροδίτη τῆς Μήλου οὔτε Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους οὔτε ἄλλο τι τῶν ἀμιμήτων τῆς γλυπτικῆς ἔργων. Οὔτε ἠδύναντο οὔτε ἤθελον νὰ νοήσωσιν, ὅτι ἔθνος τόσον παρηκμακός, ὅπως τότε οἱ Ἕλληνες ἦσαν, κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ παραγάγῃ δόκιμα, ἐθνικὰ ἔργα. Φιλοπατρία, ἐθνικὴ συνείδησις, πολιτικὸς ἐλεύθερος βίος καὶ θρησκεία, ταῦτα πάντοτε ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις, ἐξ ἧς τὰ ἔθνη στηριζόμενα δύνανται νὰ παράγωσι λαμπρὰ φιλολογικὰ μνημεῖα. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδὲν τούτων εἶχον. Εἶναι δὲ σήμερον ἀνεπίδεκτον ἀντιλογίας γλωσσικὸν ἀξίωμα, ὅτι ἡ γλῶσσα συνᾴδει πάντοτε τῷ βίῳ τῶν λαλούντων αὐτήν, καὶ ὅτι ὅπως εἶναι ἀδύνατον νὰ λογιζώμεθα ὀρθῶς, ὅταν ὁμιλῶμεν καὶ γράφωμεν παραλόγως καὶ ἀταλαιπώρως, οὕτω καὶ ἀντιστρόφως εἶναι ἀδύνατον νὰ γράφωμεν ὀρθῶς, ὅταν δὲν σκεπτώμεθα λογικῶς καὶ ἐμβριθῶς. Πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὑπάρχει οὕτω μεγάλη συνάφεια μεταξὺ λεκτῶν καὶ νοητῶν, ὅπως παρετήρησεν ἤδη ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος ὅστις εἶπε τὸ πασίγνωστον «ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τ ὀνομάτων ἐπίσκεψις», καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς Ἡλιοδώρου Αἰθι νζ'. «ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ ἐργαλεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ πλάτ

πρῶτον ἐνδιαθέτως, ἔπειτα προφέρει τοὺς λογισμούς της . . . . ».

Κακῶς δ' ἔχοντες τότε κατὰ τἆλλα οἱ Ἕλληνες καὶ δὴ κατὰ τὴν γλῶσσαν ἐζήτησαν νὰ μιμηθῶσι τοὺς ἀρχαίους λησμονοῦντες, φαίνεται, ὅτι ἡ μίμησις ἐλέγχει ἀδυναμίαν τῆς φύσεως. Τὸ δυστύχημα δ' ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποφύγωσι τοὺς κινδύνους τῆς μιμήσεως. Διότι ταχέως ἐπίστευσαν, ὅτι δὲν ὤφειλον νὰ μιμῶνται μόνον τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, τὴν ὀρθὴν σύνθεσιν τοῦ λόγου, τὸ ἁπλοῦν καὶ καθαρὸν ὕφος (ὅπως π. χ. Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς ἐν ἀρχῇ τῆς τάσεως ταύτης ἐδίδασκεν), ἀλλὰ καὶ τὰς λέξεις καὶ τοὺς τύπους, τ.ἔ. ν' ἀντιγράφωσιν τοὺς ἀρχαίους. Οὕτως ἀνεπτύχθη ὁ λεγόμενος Ἀττικισμός, ὅς κατ' ἀλήθειαν σημαίνει *διγλωσσίαν* καὶ μάλιστα τοιαύτην, ἥτις δύναται νὰ ὀνομασθῇ *ἱστορικὴ* ἀντιθέτως πρὸς ἄλλην διγλωσσίαν δυναμένην νὰ κληθῇ *ὁμόχρονος*. Ἡ ἱστορικὴ δηλ. προῆλθεν ἐκ τούτου ὅτι ἡ μὲν λογία μερὶς τοῦ ἔθνους ἐπειρᾶτο νὰ ὁμιλῇ καὶ γράφῃ ὅπως ἐλάλουν καὶ ἔγραφον πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων Ἕλληνές τινες, τ. ἔ. ἀρχαιοτέραν φάσιν τῆς γλώσσης, ἐνῷ ἡ μείζων μερὶς τῶν ἀπαιδεύτων ἐλάλει τὴν σύγχρονον γλωσσικὴν φάσιν. Ἡ δὲ ὁμόχρονος προέρχεται φύσει πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐκ τούτου ὅτι ἄλλως προσέχει ἐπὶ τὸν λόγον καὶ δὴ ἄλλως ὁμιλεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ἄλλως ὁ ἁλιεύς, ἄλλως ὁ στρατηγὸς καὶ ἄλλως ὁ ἁμαξηλάτης κττ. Τοιαύτη ὑπῆρχε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δοκίμους χρόνους ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἐλάλει ὅπως ὁ θεῖος Πλάτων, ἡ δὲ διαφορὰ δὲν περιωρίζετο ἐν μόνῃ τῇ συντάξει καὶ ταῖς λέξεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τυπικῷ. πρβλ. Paul Kretschmer ἐν Περιοδικῷ Kuhn Τ. ΚΘ΄. σελ. 396-7. Ἀλλὰ ταῦτα καθὰ ἐλέχθη, ἀπετέλουν διγλωσσίαν διάφορον τῆς ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπικρατησάσης ἱστορικῆς, ἥτις καθὰ φαίνεται ἦτο καὶ ὡς πρὸς τὰς λέξεις καὶ ὡς πρὸς τοὺς τύπους ἱκανῶς ἰσχυρά. πρβλ. Σέξτου Ἐμπειρικοῦ πρὸς Μαθηματικοὺς 1,10 « Ἔστι δὲ καὶ βιωτική τις ἀφελὴς συνήθεια τῶν ἰδιωτῶν κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη διαφέρουσα. Ὅθεν ἐν φιλοσοφίᾳ μὲν τῇ τῶν φιλοσόφων στοιχήσομεν, ἐν ἰατρικῇ δὲ τῇ ἰατρικωτέρᾳ, ἐν δὲ τῷ βίῳ τῇ συνηθεστέρᾳ καὶ ἀπερίττῳ καὶ ἐπιχωριαζούσῃ. Παρὸ καὶ διχῶς τοῦ αὐτοῦ πράγματος λεγομένου, πειρασόμεθα πρὸς τὰ παρόντα ἁρμοζόμενοι πρόσωπα τὸ μὴ γελώμενον προφέρεσθαι, ὁποῖόν ποτ' ἂν ᾖ κατὰ τὴν φύσιν. Οἷον τὸ αὐτὸ ἀρτοφόριον καὶ πανάριον λέγεται καὶ

πάλιν τὸ αὐτὸ σταμνίον καὶ ἀμίδιον καὶ ἴγδις καὶ θυεία, ἀλλὰ στοχαζόμενοι τοῦ καλῶς ἔχοντος καὶ σαφῶς καὶ τοῦ μὴ γελᾶσθαι ὑπὸ τῶν διακονούντων ἡμῖν παιδαρίων καὶ ἰδιωτῶν πανάριον ἐροῦμεν, εἰ καὶ βάρβαρόν ἐστι, καὶ σταμνίον ἀλλ' οὐκ ἀμίδα καὶ ἴγδιν μᾶλλον ἢ θυείαν. Καὶ πάλιν ἐν διαλέξει ἀποβλέποντες πρὸς τοὺς παρόντας τὰς μὲν ἰδιωτικὰς λέξεις παραπέμψομεν, τὴν δ' ἀστειοτέραν καὶ φιλόλογον συνήθειαν μεταδιώξομεν· ὡς γὰρ ἡ φιλόλογος γελᾶται παρὰ τοῖς ἰδιώταις, οὕτως ἡ ἰδιωτικὴ παρὰ τοῖς φιλολόγοις». Ταὐτὸν μαρτυρεῖ καὶ Ἰούλιος Πολυδεύκης ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ καὶ Φρύνιχος, ἐνῷ μέγαν ἀριθμὸν λέξεων καὶ τύπων ἀναφέρουσιν, ἅτινα χαρακτηρίζουσιν ὡς *ἰδιωτικὰ* ἢ *δεινῶς ἰδιωτικά*. Ἔπειτα ἐσχηματίζετο κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα πολλαχοῦ, (οὐχὶ πανταχοῦ) τῆς Ἑλλάδος ἡ αἰτιατικὴ πληθυντικὴ τῶν τριτοκλίτων ὁμοίως τῇ ὀνομαστικῇ, τ. ἔ. *τὰς νύκτες* ὅπως καὶ *αἱ νύκτες*. ὁμοίως ἐλέγετο πολλαχοῦ *οἱ γυναῖκες*, *νοσσὸς* ἀντὶ νεοσσὸς *τοῖς λιμένοις*, *τοῖς ὥτοις*, *τοῖς πραγμάτοις*, *ἦξα* ἀντὶ ἤγαγον, *ἔλειψα*, *ἐφίορκος*, *κρύβω*, *ὁ ψύλλος*, *καμμύω*, *ἀνακτᾶσαι*, *καυχᾶσαι*, *φάγεσαι*, *πίεσαι* κττ. Ὁμοίως τότε πάντως ἤρχισε νὰ κλίνηται *τὰς τιμές*, *ὦ παροδῖτες*, *ὁ ἀέρας*, *ὁ ἀρραβῶνας*, *ἠνέστη ἠνίστατο*, *περιέσευε*, *εἶχαν*, *ὕβριζαν*, *εἶχα*, *ἔλεγα*, *ἔπλεξες*, *ἔγραψες*, *γράψε*, *ἡ φθεὶρ τὴν φθεῖραν*, *βούδιον*, *στυππέϊνον*. *πάντοτε*, *ἀδέλφια*, *περιστέρια*, *κλαίγω*, *ἀργὸς-ἀργή*, *θερμασία* ἀντὶ θερμότης κττ.· πολλοὶ καὶ μάλιστα λόγιοι δὲν ἤξευρον νὰ κλίνωσι τὰ τριτόκλιτα ὀνόματα, πρβλ. Φρυνίχου «*Αἱ νῆες* ἐρεῖς οὐχ *αἱ ναῦς*· σόλοικον γάρ. ἥμαρτε γὰρ Φαβωρῖνος, Πολέμων καὶ Σύλλας *αἱ ναῦς* εἰπόντες· *τὰς νῆας* οὐκ ἐρεῖς, ἀλλὰ *τὰς ναῦς*. Λολλιανὸς δ' ὁ σοφιστὴς ἀκούσας παρά τινος ὅτι οὐ χρὴ *αἱ ναῦς* λέγειν, ἀλλ' *αἱ νῆες*, ᾠήθη δεῖν λέγειν καὶ τὴν αἰτιατικὴν ὁμοίως *τὰς νῆας*». Ὁμοίως καὶ ὁ Σολοικιστὴς τοῦ Λουκιανοῦ ἀγνοεῖ τὴν κλίσιν τοῦ *λαγώς*, ἀγνοεῖ τὴν διαφορὰν τοῦ *δουλῶ* καὶ τοῦ *δουλοῦμαι*, τὴν τοῦ *κάθισον* καὶ *κάθησο* κλπ. κλπ.

Ἀφοῦ δ' οὕτως ἀνεπτύχθη ἅπαξ ἡ ἱστορικὴ διγλωσσία ἐν Ἑλλάδι, συνέβη καί τι ἄλλο ἔτι μᾶλλον ἀσύνηθες, ὅτι δηλ. καὶ παρέμεινεν αὕτη ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας παρ' ἡμῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διατήρησις αὕτη τῆς ἱστορικῆς διγλωσσίας ἐν Ἑλλάδι εἶναι οὕτως ἱστορικὸν γεγονός ὑφ' ὃ διὰ πάντων τῶν αἰώνων πάντες σχεδὸν οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὑπέκυψαν, ἀνάγκη τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ ἔχῃ αἰτίας γενναίας ἐ

αὐτῇ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ κειμένους. Ἂν λοιπὸν τούτους ζητήσωμεν καὶ εὕρωμεν, τότε οὐ μόνον τὴν τοιαύτην τῶν παλαιοτέρων συντηρητικὴν ἐνέργειαν θὰ νοήσωμεν, ἀλλὰ καί, ἐπειδὴ ὁμολογουμένως ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τοῦ παρελθόντος εἶναι ὁ ἄριστος διδάσκαλος τοῦ μέλλοντος, ἡμεῖς ὑπ' αὐτῶν ποδηγετούμενοι ὀρθότερον θὰ βαδίσωμεν εἰς τὰς μελλούσας ἡμῶν γλωσσικὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας.

Α) Ὡς πρῶτον λόγον τῆς διατηρήσεως μὲν τῆς γραφομένης ὁποία τὸ πάλαι διεμορφώθη, τῆς μὴ ἀναπτύξεως δ' ἄλλης νεωτέρας γραφομένης, καὶ δὴ τῆς διατηρήσεως τῆς ἱστορικῆς διγλωσσίας, ἀναγράφω τὰς μικρὰς σχετικῶς μεταβολὰς τῆς λαλουμένης δι' ὅλων τῶν αἰώνων καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπὸ τῆς ἀρχαίας. Εἶναι ἀληθῶς ἐκπληκτικόν, πόσον ὀλίγον ἡ Ἑλληνικὴ καθόλου γλῶσσα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς Λατινογενεῖς καὶ Γερμανικὰς μετεβλήθη ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὰς λέξεις καὶ ὡς πρὸς τοὺς τύπους. Οἱ πλεῖστοι γραμματικοὶ τύποι τῆς Ἀττικῆς ἢ Κοινῆς λαλοῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη· πρβλ. *ὁ λόγος, τοῦ λόγου, τὸ(ν) λόγο(ν), λόγε, οἱ λόγοι, τῶ(ν) λόγω(ν), τοὺς λόγους, ἡ χαρά, τῆς χαρᾶς, τὴ(ν) χαρά(ν), ἡ ὥρα, τῆς ὥρας. τὴν ὥρα(ν), (οἱ ὧρες), τῶν ὡρῶ(ν) (τὲς ὥρες)* κτλ. ἔπειτα π. χ. *πλέκω, πλέκεις, πλέκει, πλέκομε(ν), πλέκετε, πλέκουσι, ἢ πλέκου(σι)ν, ἔπλεκα* (οὕτως ἤδη ἐν τοῖς Ἀλεξανδρίνοις χρόνοις) *ἔπλεκες, ἔπλεκε, ἐπλέκαμεν* (οὕτως ἐπίσης ἐν τῇ Κοινῇ) *ἔπλεξα, ἔπλεξες* (οὕτω πιθανῶς ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος μ. Χ.) *ἔπλεξεν, ἐπλέξαμε(ν), ἐπλέξετε* (περὶ τούτου ἰσχύει τὸ λεχθὲν περὶ τοῦ *ἔπλεξες*) *ἔπλεξαν, πλέκομαι, πλέκεσαι* (ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος π. Χ.) *πλέκεται* (*πλεκόμέσθα*) *πλέκεσθε, πλέκουνται* (*ἐπλέκουμουν*), *ἐπλέκεσο, ἐπλέκετο(ν),* (*ἐπλεκομέστανε*), *ἐπλέκεστε,* (*ἐπλέκουνταν*), (*ἂν πλεχτῶ, πλεχτῇς, πλεχτῇ, πλεχτοῦμεν, πλεχτῆτε, πλεχτοῦσι*) κτλ. Περαιτέρω *ἐγώ, (ἐ)σύ, (ἐ)μεῖς, (ἐ)μᾶς, ἐκεῖνος, αὐτός, ἄλλος, τούτου* κτλ. τὰ ἐπιρρήματα *ποῦ, πότε, ἄλλοτε, σήμερο(ν), χτές, αὔριο(ν), πέρυσι(ς)* κτλ. τὰ ἀριθμητικὰ (*ἕνας*), *δύο, τρία, τέσσερα* (οὕτως ἤδη ἐν τῇ Γραφῇ), *πέντε, ἕξ(ε), ἑφτά, ὀχτώ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα, εἴκοσι, ἑκατό(ν), χίλια κτλ.*

Οὕτω δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἐν πᾶσι τοῖς κεφαλαίοις τῆς Γραμματικῆς, ὅτι ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ δὲν διακρίνεται τῆς ἀρχαίας κυρίως κατὰ τὴν δημιουργίαν νέων τύπων, ὅσον κατὰ τὴν ἁπλοποίησιν τῶν τῆς ἀρχαίας. Ἡ ἁπλοποίησις δ' αὕτη συνισταμένη ἐν τῇ κα-

θολικεύσει τινῶν στοιχείων καὶ ἐν τῇ ἐγκαταλείψει ἄλλων οὔτε ἤρχισεν οὔτε συνετελέσθη ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἀλλ' ἐν τοῖς τῆς Κοινῆς· εἶναι λοιπὸν ἀκριβῶς εἰπεῖν οὐχὶ γνώρισμα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς, εἰ καὶ ἐν ταύτῃ λαμπρότατα ἐμφανίζεται.

Πάσας τὰς αἰτίας τῆς συντηρητικότητος ταύτης τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς δὲν ἠξεύρομεν, (τούτων μίαν ἐξέθηκα ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ Kuhn Τόμ. Λ' σελ. 387 (1) κέξ.) ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀναμφίβολον καὶ οὐδεὶς τῶν πραγμάτων γνώστης θ' ἀρνηθῇ ποτε, ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ πολὺ ὀλιγώτερον διαστέλλεται σήμερον τῆς ἀρχαίας ἢ ὅσον π.χ. ἡ Ἰταλικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατακτήσεως τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τῶν Ἑρούλων διέφερε τῆς δοκίμου Λατινικῆς. Καὶ καθὼς κατὰ τὸν τέταρτον ἢ πέμπτον μ. Χ. αἰῶνα εἰς οὐδένα Ῥωμαῖον ἢ Ἰταλὸν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ νὰ μεταχειρισθῇ ἀντὶ τῆς δοκίμου Λατινικῆς τὴν σύγχρονον Ἰταλικήν, ἥτις ἐνομίζετο διαφθορὰ τῆς Λατινικῆς, οὕτως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς οὐδένα Ἕλληνα ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ, νὰ μεταχειρισθῇ τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν ἀντὶ τῆς Κοινῆς. Ἡ κατάληψις, ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν ἀποφασίζει τις νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλην γλῶσσαν ἢ τὴν συνήθη γραφομένην, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς συγγραφεῖς τοιαύτην χρῆσιν τῆς λαλουμένης, διότι αὕτη κατ' ἀκολουθίαν τῆς μικρᾶς διαφορᾶς ἣν ἡ ἑκάστοτε λαλουμένη ἀπὸ τῆς γραφομένης Κοινῆς εἶχεν, δὲν ἐταράσσετο οὐδ' ἐκωλύετο ὑπερβαλλόντως.

Ἰδοὺ διὰ τίνων λέξεων ὁ Λάμπρος Φωτιάδης παρέστησε τοῦτο παρὰ Σάθᾳ 173: «Εἰ μὲν τὸ ἐνσκῆψαν τῇ ἡμετέρᾳ τῶν προγόνων φωνῇ νόσημα ἀνήκεστον ὂν καὶ τομῆς (δεόμενον;) διαγνόντες, εὐτρεπῆ καὶ τεθηγμένον ἐπ' αὐτῷ τὸν σίδηρον μετὰ χεῖρας φέρετε . . . εἰ δι' ἰά-

(1) Ἑτέραν αἰτίαν τῆς συντηρητικότητος ταύτης ἀναγράφω ἐν τῷ παρόντι. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅτι ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος, ἐξ ἧς καθόλου κατάγεται ἡ Κοινὴ καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλληνική, εἶχε προβῇ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς διαλέκτους εἰς τὴν συναίρεσιν τῶν ἐπιδεκτικῶν ταύτης λέξεων καὶ τύπων. Ἐπειδὴ δ' ἔκτοτε οὐδὲν τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ Κοινῇ εὐχρήστων συμφώνων ἐξέπεσεν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καθόλου καὶ δὴ νέαι χασμωδίαι καὶ ἀνάγκη νέων συναλοιφῶν δὲν ἀνεπτύχθησαν, διὰ ταῦτα αὐτόδηλον, ὅτι ἡ μεσαιωνικὴ καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ δὲν ἠδύνατο περιστέλλουσα διὰ συναιρέσεων, συνιζήσεων κτλ. τὰς λέξεις νὰ μεταβάλῃ καὶ διαφθείρῃ αὐτὰς ὑπερβαλλόντως. Αὐτόδηλον δηλ. εἶναι ὅτι τύποι οἷον *νόος νόου. . . ὄρεος ὄρεα, κυνηγέω κυνηγέομ— τίμαε, τιμάορος, ἀεργός, ἑστεὼς* ἢ *ἑσταώς, νεοσσός, νεωπὸς* κτλ. εὐκολώτερον μεβάλλονται καὶ ἀγνώριστοι καθίστανται ἢ οἱ συναληλιμμένοι *νοῦς, ὅρους ὄρη, κυνη κυνηγοῦμεν, τίμα, τιμωρός, ἀργός, ἑστώς, νοσσός, νωπὸς* κτλ.

σιμον ὅλως, τί μὴ φαρμάκοις μᾶλλον ἠπίοις αὐτὴν καταγοητεύετε ἐξασθενήσασαν καὶ λιπαρᾷ τινι προσεδρίᾳ ἐπισκεπτόμενοι, εἰς τὴν ἐν εὐχῇ μυρίᾳ ἀνακαλεῖσθαι ὑγιᾶ ἀποκατάστασιν; » τ. ἕ. ἐπειδὴ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλληνικῆς δὲν εἶναι ἔκτακτός τις, δι' αὐτὸ δύναται νὰ παρασιωπηθῇ ἐντελῶς, καὶ οὕτω πράγματι συνέβαινεν. Ἂν ὑποθέσωμεν τοὐναντίον ὅτι ἡ λαλουμένη σήμερον εἶχε δι' οἱονδήποτε λόγον ἀποβάλῃ τὴν ἀρχαίαν κλίσιν ἢ καὶ καθόλου τὴν μονολεκτικὴν κλίσιν, ὅπως π. χ. ἡ Ἀγγλική, ἡ νέα Περσική, ἢ καὶ ἄλλως ὅτι μετεβάλλετο καὶ καθίστατο σφόδρα διάφορος τῆς ἀρχαίας ὅσον π. χ. ἡ νέα Γερμανικὴ τῆς ἀρχαίας, ἡ Ἰταλικὴ ἢ ἡ Γαλλικὴ τῆς Λατινικῆς κτλ., τότε οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ τὸ πάλαι ἀναπτυσθεῖσα ἱστορικὴ διγλωσσία δὲν θα ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολύ. Οὕτω π. χ. ὁ μονολεκτικὸς μέλλων, ὁ μονολεκτικὸς παρακείμενος καὶ ὑπερσυντελικὸς ἀπώλοντο ἐκ τῆς λαλουμένης, δι' αὐτὸ οὐδ' εἰς τὴν γραφομένην εἰσάγονται, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι τοῖς πολλοῖς δὲν εἶναι αἰσθητά. Τοὐναντίον ἡ μέση καὶ ἡ παθητικὴ φωνὴ ἐσώθη ἐν τῇ λαλουμένῃ, ἐντεῦθεν γίνεται αὐτῶν χρῆσις καὶ ἐν τῇ γραπτῇ, ἐνῷ ὁ Ἰταλὸς καὶ ὁ Γάλλος ἀκούσας amamur doceamur οὐδὲν δύναται νὰ νοήσῃ. Ἡ αὐτὴ παρατήρησις ἐφαρμόζεται πανταχοῦ. Λοιπὸν τὸ βραδυκίνητον καὶ ἡ καθόλου συντηρητικότης τῆς λαλουμένης συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς γραφομένης. Τὴν σπουδαίαν αἰτίαν ταύτην κειμένην ἐν αὐτῇ τῇ φύσει καὶ οὐσίᾳ τῆς γλώσσης δὲν λαμβάνουσι πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅπως εἶναι ἀνάγκη, οἱ παραβάλλοντες τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης ἐν Γαλλίᾳ.

Β) Ὡς δεύτερον λόγον δύναταί τις ν' ἀναγράψῃ τὸν ἀνέφικτον πλοῦτον τῆς ἀρχαίας γραμματείας ὡς πρὸς τὸ εἶδος καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕλην. Ὅπως οὐδὲν ἕτερον φυτὸν εὐδοκιμεῖ ὑπὸ γιγαντιαίαν πλάτανον, ἐπειδὴ ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτῆς οὔτε φωτίζεται οὔτε θερμαίνεται ἐπαρκῶς ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, οὕτω καὶ ὁ μέγιστος πλοῦτος καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ δοκιμότης τῆς ἀρχαίας γραμματείας παρεκώλυσε σφόδρα τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν ἄλλης τινὸς γραμματείας μετὰ ταῦτα. Δι' αὐτὸ πᾶν ὅ,τι ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Ἑλλάδος ἐγράφη, δὲν δύναται οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ν' ἀντιπαραβληθῇ πρὸς τὰ ἀρχαῖα δόκιμα μνημεῖα. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ τῶν διαφόρων αἰώνων Ἕλληνες εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦτο μὲν τὰ πλουσιώτατα καὶ κάλλιστα ἔργα τῶν δοκίμων χρόνων, τοῦτο δὲ

τὰ πολὺ ἀσθενέστερα τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων, δι' αὐτὸ ἐπανήρχοντο πάντοτε ἐπὶ τὴν ἀκένωτον πηγὴν τῶν ἀρχαίων θησαυρῶν, ἵνα σβέσωσι τὴν δίψαν των. Ὁ Ἑλβετὸς δύναται πανταχοῦ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς διαφόροις τοῦ λαοῦ συνελεύσεσι, νὰ μεταχειρίζηται τὴν Γερμανικήν του διάλεκτον, διότι καὶ πολιτικῶς εἶναι κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν λοιπῶν Γερμανῶν ἀπ' ἀρχαίων χρόνων καὶ φιλολογικῶς οὐδεμίαν ἀναγνωρίζει αὐθεντείαν παλαιοτέρας τινὸς Γερμανικῆς γραμματείας. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. Εἶναι ἄρα φυσικώτατον, ὅτι θαυμάζοντες πάντοτε καὶ μιμούμενοι τὴν δόκιμον γλῶσσαν ἤθελον νὰ διατηρήσωσι τὴν ὀρθογραφίαν, τοὺς τύπους, τὰς λέξεις καὶ τὰς ἐκφράσεις, τὰς συντάξεις κτλ. αὐτῆς καὶ νὰ μεταχειρίζωνται κατὰ δύναμιν. Ἐφέροντο δὲ ἐπὶ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον διὰ τὴν ῥηθεῖσαν μικρὰν διαφορὰν τῆς ἑκάστοτε λαλουμένης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, δὲν ᾐσθάνοντο τὴν νέαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τούτου ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἡμιμαθεῖς ἢ καὶ ὅλως ἀμαθεῖς συγγραφεῖς μετεχειρίζοντο πολλὰς ἀρχαίας καὶ ἀπηρχαιωμένας λέξεις καὶ τύπους κτλ. πρβλ. Θεοφάνους Χρονογραφίᾳ *ἐλπίζοντο*, *τὰς ναῦς*, *γλωττοτομηθῆναι*, *ἄτερ Ἀντιοχείας*, *ἐπαοιδίαις χρησάμενος* κτλ. Πράξεσιν Ἀποστόλου Ἰωάννου (ἐκδ. Zahn) *πλάζομαι*, *ὀλέσκοντες*, *ὀλέσει*, *θνήσκειν* κτλ. Χρονικῷ Μορέως *ὑπωμόσατο*, *ἀλλὰ δή*, *ἰστέον*, *γένοιτο*, *ἐμφανὲς τῶν πάντων*, *ἐν τούτῳ ἐξεύρω ἐπίσταμαι* κτλ. κτλ.

Ἐκ τούτων βλέπει ἕκαστος, ὅτι μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ ἀρχαίας καὶ νέας δὲν ἦτο αἰσθητή, καὶ ὅτι ἡ κατανόησις τῶν οὕτως ἀρχαιοπρεπῶς γραφομένων βιβλίων δὲν ἐκωλύετο πολὺ δι' αὐτό. Πρὸς τούτοις ὀφείλει νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι τὴν μὲν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐνόμιζον καλλίστην, τὰ δὲ νεώτερα στοιχεῖα χυδαίας διαφθορᾶς. Καὶ δὴ ἐρωτᾶται, διατί νὰ μὴ μεταχειρίζηται ἕκαστος τὴν εὐγενῆ νομιζομένην, τὴν καθαράν, τὴν δόκιμον γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν χυδαίαν τὴν ἀνώμαλον;

Γ) Τρίτη αἰτία εἶναι ὅτι ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ἐπῆλθε παντελὴς διακοπὴ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ ἐγκατάλειψις πάσης παιδεύσεως, ἀλλ' ὅτι πάντοτε ἐσῴζετο ἡ ἀρχαία παράδοσις καὶ ἐκαλλιεργεῖτο κατὰ δύναμιν. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον, ὅτι τὰ σχολεῖα, ἡ ἐκκλησία, ἡ διοίκησις, ὁ στρατός, ἡ νομοθεσία, τὰ δικαστήρια, ἡ ἀλληλο-

γραφία καὶ οἱ παντοειδεῖς συγγραφεῖς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ταύτην καὶ μόνην ταύτην τὴν ἀρχαιοπινῆ γλῶσσαν μεταχειρίζοντο. Μετ' αὐτῆς ἦτο στενώτατα συνδεδεμένη πᾶσα παιδεία καὶ πᾶσα πνευματικὴ ἐργασία. Ἀλφαβητάριον ἢ ἀναγνωσματάριον συντεταγμένον ἐν ἄλλῃ ἢ ἐν τῇ Κοινῇ διαλέκτῳ, γραμματικὴ τῆς νεωτέρας γλώσσης κ.τ,λ. ταῦτα εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἄγνωστα πράγματα ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις. Ἐν πάσῃ ἀνεπτυγμένῃ λεπτῇ κοινωνίᾳ ἐλαλεῖτο φυσικὰ μόνη ἡ Κοινή. Καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωμαϊκὴ κυριαρχία, ἥτις ἐν τῇ Δύσει ἠνάγκασε πολλὰ ἔθνη νὰ παραλάβωσι τὴν Λατινικὴν ἀντὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης, δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ προσκόμματα εἰς τὴν περαιτέρω διατήρησιν καὶ καλλιεργίαν τῆς Ἑλληνικῆς. Διότι Græcia capta ferum victorem cepit, καὶ μετέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην εἰς græcam urbem.

Σὺν τῷ χρόνῳ μάλιστα καὶ αὐτὴ ἡ ξενικὴ κυριαρχία ἐξέλιπε, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν ξένης γλώσσης, ὅτε τὸ ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐξηλληνίσθη. Ἄλλοι δὲ ἰσχυροὶ λαοὶ δὲν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὐλάχιστον οὐχὶ τοσοῦτον πολυάριθμοι, ὅπως πολλοὶ νομίζουσι μετὰ τοὺς εὐφυεῖς μὲν ἀλλ' ὅλως ἀσυστάτους δισχυρισμοὺς τοῦ Fallmerayer. Τοῦτο δύναταί τις καὶ ἐντεῦθεν νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπὶ τῶν νήσων, ἔνθα ὁμολογουμένως οὐδεμία εἰσβολὴ βαρβάρων συνέβη, οὔτε καθαρωτέρα οὔτε διάφορος τῆς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῆς ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι λαλουμένης εἶναι. Πρὸς δὲ τούτοις σημειωτέον ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἐπήλυδες οὗτοι (πρὸ τοῦ 13ου αἰῶνος) δὲν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς κατακτηταί, ἀλλ' ὡς ποιμένες, γεωργοί κττ. καὶ ἐκτὸς τούτου ἦσαν ἄνευ πολιτισμοῦ καὶ σχετικῶς εὐάριθμοι, ἔζων δὲ ἐν τῷ μέσῳ λαοῦ διὰ πάντων τῶν αἰώνων πεπολιτισμένου, πολὺ εὐκολώτερον ἠδύναντο νὰ παραλάβωσι τὸν ἡμέτερον πολιτισμόν, τὴν ἡμετέραν θρησκείαν καὶ γλῶσσαν ἢ ἡμεῖς τὰ ἐκείνων, ὅπως πράγματι καὶ ἔγινεν.

Λοιπὸν πλήρης διακοπὴ τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ καὶ τῆς χρήσεως τῆς καθαρᾶς, λεπτῆς γραπτῆς γλώσσης οὐδέποτε ἐπῆλθεν ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ μετὰ τὴν Λατινικὴν καὶ Τουρκικὴν κατάκτησιν (1204-1453) (1).

(1) Παντελῶς ἀκατάληπτόν μοι εἶναι, πῶς ὁ κ. Ψυχάρις (ἐν Revue Critique 1887 σελ. 263-4) κατώρθωσε ν' ἀρνηθῇ τὴν πασίγνωστον ταύτην ἀλήθειαν δισχυριζόμενος, ὅτι εἶναι μῦθος, ὅτι π. χ. ὁ τρισύλλαβος τύπος *παλαιός* κατά τινα μυστηριώδη παράδοσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διεσώθη μεταξὺ τῶν λογίων Ἑλλήνων πάντων τῶν αἰώ-

Τούτου δ' ἕνεκα οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχεν ἵνα καταρρίψωσι τὸ ἀρχαῖον θαυμάσιον φαινόμενον οἰκοδόμημα, εἰ καὶ ἤρχισεν νὰ ἀπαρχαιώνηται, ἵνα οἰκοδομήσωσιν αὐτὸ αὖθις ἐκ θεμελίων κατὰ νέον τινὰ συρμὸν καὶ ρυθμόν. Ἡ χρῆσις γλωσσικῆς τινος φάσεως ὡς γραφομένης γλώσσης, ὡς γνωστόν, δὲν εἶναι ἐπιστημονικὸν ἀλλὰ πρακτικόν τι καὶ δὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν πολλῶν, οἵτινες δυσχερῶς πάνυ δύνανται νὰ συμφωνήσωσι περὶ μεταβολῶν καὶ μάλιστα συχνῶν. Πρὸς δὲ τούτοις εἶναι δυσκολώτατον νὰ καταρρίπτωμεν ἑκάστοτε τὸ ὑφιστάμενον ἐκ θεμελίων, ἵνα ἄλλο ὅλως νέον κατασκευάζωμεν. Τοὐναντίον εἶναι πολὺ εὐκολώτερον καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνηθέστερον νὰ ζητῶμεν νὰ ἐξοικονομώμεθα ὅπως δήποτε ἐν τῷ ἀρχαίῳ καὶ μόνον ὅταν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ ἐπιχειρῶμεν μικρᾷ τινι μεταβολῇ αὐτοῦ.

Ὅτι ἡ τοιαύτη πορεία τῶν πραγμάτων ἁρμόζει κάλλιστα πρὸς τὰς γενικὰς συνηθείας τοῦ συντηρητικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ἠξεύρει πᾶς γνώστης τῆς ἱστορίας. Καὶ τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν. Ἡ Ἀττική, ἡ δόκιμος γλῶσσα μετὰ τῶν τύπων, λέξεων, συντάξεων, ἐκφράσεων, ὀρθογραφίας (1) αὐτῆς καθηγιάσθη τρόπον τινά. Ταύτην ἐθεώρουν ὥς τι ἱερόν, ὡς ἔχον λόγον ὑπάρξεως καὶ μόνον αὐτό, ὥς τι κατ' ἐξοχὴν κανονικὸν καὶ εὔχρηστον. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τούτου ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας πάντοτε ἠγωνίζοντο νὰ μεταχειρίζωνται κατὰ δύναμιν τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐν τῇ ἀρχικῇ της μορφῇ μετὰ τῶν ἀρχαίων πνευμάτων, τόνων, ὀρθογραφίας κτλ., καθαρὰν ἀπὸ παντὸς νέου ἐμφανιζομένου τύπου, λέξεως καὶ τῶν τοιούτων.

Εὐκόλως δὲ νοεῖ ἕκαστος ὅτι τοιαῦται σχέσεις καὶ τοιοῦτοι χρόνοι δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι κατάλληλοι πρὸς ἀνάπτυξιν νέας γραπτῆς γλώσ-

νων, καὶ ὅτι σήμερον τούτου καὶ μόνου τούτου ἕνεκα ἀπαγγέλλεται paleòs, ἐπειδὴ τὸ **αι** ἐν ἄλλαις λέξεσιν π. χ. *αἰτία*, *καινούργιος* προφέρεται ὡς **ε**. Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ μάθω, κατὰ ποῖον αἰῶνα ἔμεινεν ἡ Ἑλλὰς ἄνευ σχολείων, ἄνευ μονῶν, ἄνευ ἐκκλησίας καὶ ἄνευ λογίων καὶ ποῦ ἀνεκαλύφθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες δι' ὅλων τῶν αἰώνων ἀδιαλείπτως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ταῖς μοναῖς καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι *λογίαν παράδοσιν* καὶ ὡς πρὸς τὴν προφορὰν π. χ. *παλαιός*, *αἰτία*, *πτωχός*, *φθάνω*, *ἐχθρός*, *εὔμορφος*, *πεπαιδευμένος* κτλ. καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν γραπτῆς τινος γλώσσης.

(1) Ὅτι ἡ ὀρθογραφία καὶ ἐν τοῖς δοκίμοις χρόνοις ταχέως ἐγένετο ἱστορική, δύναταί τις εὐκόλως νὰ μάθῃ ἐκ τοῦ ἐξαιρέτου βιβλίου τοῦ φίλου καθηγητοῦ κ. Θ. Παπαδημητρακοπούλου «Βάσανος τῶν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς Ἐρασμικῶν ἀποδείξεων». Ἀθήναις 1889 σελ. 129 κἑξ.

σης καὶ ἐθνικῆς φιλολογίας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δυστυχῶς δὲν ἠδύναντο νὰ καταστῶσιν εὐνοϊκώτερα, ὅτε ἡ διαφορὰ μεταξὺ ταύτης τῆς οὕτω ταριχευθείσης γραπτῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀπὸ παντὸς ἀρχαϊσμοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἐλευθέρως ἀναπτυχθείσης δημώδους ἐγένετο ἱκανῶς μεγάλη καὶ διὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος καὶ ἑξῆς ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ μεταχειρίζωνται πλέον εἴς τινα εἴδη τῆς φιλολογίας ὅλως καθαρὰν ταύτην τὴν ὑπερβαλλόντως ἀρχαϊκὴν φαινομένην γλῶσσαν, ἀλλ' ἄλλην τινὰ φάσιν νεωτέραν καὶ καταληπτοτέραν. Διότι ἡ πολιτικὴ κατάστασις ὁσημέραι ἐγίνετο χείρων καὶ οὐ μόνον ἔλειπεν πάντοτε ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ἐθνικὸν πνεῦμα ἀλλὰ ταχέως ἦλθον ἐφ' ἡμᾶς καὶ οἱ τυχοδιῶκται ἐκεῖνοι Φράγκοι, οἵτινες τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέλαβον, τὴν Ἑλλάδα μεταξὺ αὐτῶν διένειμαν καὶ ἀνέκφραστον δυστυχίαν ἐπὶ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ἐπήνεγκον. Τοιουτοτρόπως ἠναγκάζοντο πάντοτε ν' ἀποζῶσι γλίσχρως ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματείας καὶ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν διάπλασιν καὶ τὸν σχηματισμὸν νέας.

Δ) Ὡς τετάρτην αἰτίαν ὀφείλω νὰ ἐξάρω τὴν σημασίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἃς σκεφθῇ ἕκαστος, ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες πλέον ἢ ἑκατοντάκις τοῦ ἔτους ἐν τοῖς ναοῖς δι' ὅλων τῶν αἰώνων ἀδιαλείπτως ἤκουον τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους, καὶ ὅτι διὰ τὴν διαρκῆ ταύτην ἐπανάληψιν καὶ διὰ τὸ κήρυγμα πάντοτε διετήρησαν γνῶσίν τινα τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ὅπως ἕκαστος εὐκόλως πείθεται βλέπων ἀνθρώπους, οἵτινες παντελῶς ἀγράμματοι ὄντες νοοῦσιν ἱκανῶς πως τὴν λειτουργίαν, τὸ κήρυγμα καὶ καθόλου πᾶν ὅ,τι διαρκῶς ἀκούουσιν ἐν τοῖς ναοῖς. Οὐ πρὸ πολλοῦ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἔβλεπον ἐν Κρήτῃ ὅλως ἀγραμμάτους ἀνθρώπους ὁμοῦ καθημένους καὶ μετὰ προσοχῆς ἀκροωμένους, πῶς τις ἄλλος, ὅστις παιδείας τινὸς ἔν τινι μονῇ ἢ ἀλλαχοῦ ὁπουδήποτε εἶχε γευθῇ, ἡρμήνευεν αὐτοῖς τὰς δυσκόλους λέξεις καὶ φράσεις. Τοῦτο ἀναμφηρίστως ἐγίνετο κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω, ὅτι μέγιστον συνεβάλετο εἰς πιστοτέραν διατήρησιν καὶ τῆς λογίας ἢ γραπτῆς καὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Καθόλου λοιπὸν δυνάμεθα μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι «ἡ συνεχὴς ἀνάγνωσις εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν ἐκκλησιαστιῶν βιβλίων ἔβαψε τρόπον τινὰ τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν» κρὰ Σάθᾳ 258. Τοῦτο δὲ κατωρθώθη τοσούτῳ εὐχερέστερον ὅσῳ ἄλλον διὰ τῆς συγγραφῆς τῶν βιβλίων τούτων ἐν γλώσσῃ ἠλλοιω-

μένη τό τε πραγματικὸν καὶ λεκτικὸν καὶ τρόπον τινὰ νεωτερικῇ εὐληπτότερα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἦσαν καὶ εἶναι τὰ μνημεῖα ταῦτα ἢ οἱονδήποτε ἄλλο τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὕτως ἀπεκρυσταλλώθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν τῷ Χριστιανισμῷ καί ἡμεῖς τούτου ἕνεκα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὴν γλῶσσαν τῆς ἐκκλησίας ὅπως καὶ τὰς περὶ Χριστιανισμοῦ δοξασίας θηλάζομεν μετ' αὐτοῦ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος.

Ε) Ἐπειδή, καθὰ ἐλέχθη, τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας δὲν μετεχειρίζοντο εἰς φιλολογικὰ ἔργα, δι' αὐτὸ οὔτε δικαίωμα ὑπάρξεως ἀπέκτησεν αὕτη οὔτε καθόλου γνωστὴ τοῖς λογίοις ἐγένετο. Ἑλληνικὰ ἐλαλοῦντο κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ ἑλληνικὰ λαλοῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας μέχρι τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπὸ τῆς Κύπρου μέχρι τοῦ Ἴστρου. Ἀλλ' αἱ χῶραι αὗται δὲν ἀποτελοῦσι συνεχῆ μᾶζαν, ἀλλὰ τοὐναντίον διασχίζονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ πολλῶν ὀρέων καὶ ἀλλογλώσσων λαῶν εἰς διάφορα τμήματα. Ὁ χωρισμὸς δ' οὗτος τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο φύσει βεβαιότερος, ὅτε ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος ἤρχισαν ἀλλόφυλοι νὰ κατακτῶσι τὰς χώρας τοῦ Βυζαντιακοῦ Κράτους, σχεδὸν δὲ πλήρης μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς ἁλώσεως. Εἶναι δ' αὐτόδηλον, ὅτι ἑνιαία γλῶσσα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μορφωθῇ καὶ διαδοθῇ ἀνὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας μέχρι τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις. Νέα τις ἄρα πασίγνωστος δημοτικὴ γλῶσσα οὐδεμία ἦτο πρόχειρος καὶ γνωστή, ἦτο δ' ὅμως ἀπαραιτήτως ἀναγκαία, ἂν ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ μετ' ἀποτελέσματος νὰ διεξαγάγῃ. Ἐνῷ δ' οὕτως οὐδεμίαν εἴχομεν νεωτέραν πασίγνωστον γλῶσσαν, ἵστατο πάντοτε πρὸ ἡμῶν ἡ ἐξαισία καὶ θελκτικὴ τῆς ἀρχαίας εἰκών, ἐντεῦθεν μετεχειρίζοντο κατὰ προτίμησιν αὐτήν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων συνάγεται ἀναγκαίως ὅτι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἄλλως ἢ ὡς ἔπραξαν καὶ ὅπως πᾶς ἄλλος λαὸς ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι θὰ ἔπραττεν, ἤτοι *καθόλου* ἐτήρησαν τὴν γνωστοτέραν, τὴν ὁμαλὴν νομιζομένην, τὴν ἀρχαιόθεν παρεδεδεγμένην γραπτὴν γλῶσσαν.

Εἶπον *καθόλου*, διότι οἱ Ἕλληνες, πρὸ πάντων ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν κατακτητῶν οἵτινες τὰς νέας αὐτῶν γλώσσας Γαλλικὴν καὶ Ἰταλικὴν καὶ διάφορα μυθιστορήματα ἐκόμι-

σαν εἰς Ἑλλάδα, ἀπεπειράθησαν πολλάκις νὰ γράψωσι τὴν σύγχρονον Ἑλληνικήν. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι αὗται ἐναυάγησαν. Διότι πρῶτον ἕκαστος μετεχειρίσθη τὸ ἰδίωμα τῆς ἐπαρχίας του, ὅπως κατὰ λόγον τοῦ πολιτικοῦ κατακερματισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς διαφόρους Φράγκους, Τούρκους κλπ. ἦτο ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον νὰ συμβῇ. Οὕτως μετεχειρίζοντο οἱ Κύπριοι τὸ Κύπριον ἰδίωμα, οἱ Κρῆτες τὸ Κρητικόν, οἱ Ῥόδιοι τὸ Ῥόδιον κτλ. εἰς φιλολογικὰ ἔργα. Ἀλλὰ τὰ ἰδιώματα ταῦτα ἦσαν σφόδρα διάφορα ἀλλήλων καὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν ἐν χρήσει, διὸ καὶ τὰ ἐν τούτοις γραφόμενα προσέπιπτον τοῖς πλείστοις Ἕλλησιν ἀκατάληπτα. Λοιπὸν οὐδὲν τούτων ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς γραπτὴ γλῶσσα τοῦ ὅλου ἔθνους. Καὶ ὅμως ὤφειλον οἱ Ἕλληνες νὰ ἔχωσι μίαν ἑνιαίαν καὶ παρὰ πᾶσιν ἀποδεκτὴν γλῶσσαν, ἂν ἤθελον νὰ ἔχωσιν ἐλπίδα, ὅτι θὰ δυνηθῶσί ποτε νὰ ἀναστῶσιν ἐκ τῆς πολιτικῆς δουλείας, καὶ σημειωτέον ὅτι τὴν ἐλπίδα ταύτην οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἀπέβαλον, ὅπως ἔπραξαν πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς. Δεύτερον παρατηρεῖται ὅτι πάντα τὰ οὕτω συγγραφέντα ἔργα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μικροῦ λόγου ἄξια καὶ οὐδ' ἴχνος φέρουσι γνησίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἢ γνησίου Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος· τοὐναντίον εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κακῶς διεξαχθεῖσαι ἀπομιμήσεις ξένων μικροῦ λόγου ἀξίων πρωτοτύπων. Τίς δὲν ἔχει πρόχειρον τὴν φοβερὰν μὲν ἀλλ' ἀληθεστάτην φράσιν τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, καθ' ἣν τῶν ἐν τῇ λαλουμένῃ συγγεγραμμένων ἐλάχιστα δύναταί τις ν' ἀναγνώσῃ ἄνευ ἀηδίας; Διὰ ταῦτα ἦτο δυσκολώτατον, ἂν μὴ ὅλως ἀδύνατον νὰ γίνωσί ποτε ταῦτα ἐθνικὸν κτῆμα καὶ νὰ διαδώσωσι καὶ καταστήσωσι γνωστὴν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας τὴν γλῶσσάν των, ἥτις, καθὰ ἐλέχθη, οὐδὲ μία ὁμοειδὴς ἦτο, ἀλλὰ σφόδρα ποικίλη. Ἡ δυσκολία δ' αὕτη κατέστη ταχέως αὐτόχρημα τὸ ἀδύνατον, ὅτε ἡ Κύπρος καὶ Κρήτη κατεκτήθησαν καὶ κατεστράφησαν. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν τοῦτον καὶ οἱ χρόνοι τῆς φραγκοκρατίας οὐδόλως ὑπῆρξαν εὐνοϊκοὶ πρὸς ἀνάπτυξιν ἐθνικῆς φιλολογίας καὶ ἐθνικῆς νέας γλώσσης.

Ἡ τουρκοκρατία παρήγαγεν ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν δεινῶν καὶ παχυλὴν ἄγνοιαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἀμάθεια δ' αὕτη φαίνεται κατὰ πρῶτον εὐνοϊκὴ πρὸς παραγκώνισιν τῆς ἀρχαίας καὶ πρὸς χρῆσιν τῆς νέας γλώσσης. Καὶ πράγματι βλέπομεν ὅτι

ὅπερ πρότερον ἐπεχειρήθη, ἤτοι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἀρχαίας καὶ ἡ χρῆσις τῶν νεωτέρων ἰδιωμάτων, ἐξηκολούθησεν καὶ ἐν τῇ φρικώδει ταύτῃ περιόδῳ, ἀλλ' ὅμως πάλιν ἄνευ μεγάλων ἀποτελεσμάτων. Μόνον αἰτίαι τινὲς ἦσαν τώρα ὀλίγον διάφοροι ἢ πρίν. Κατὰ πρῶτον δηλ. μετεχειρίσθη ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἐπὶ σκοπῷ προσηλυτισμοῦ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τὴν δημώδη ταύτην γλῶσσαν, καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης μετέφρασαν εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην, μάλιστα γελοίως ἀναμεμιγμένην καὶ διεστραμμένην, διάφορα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία — ἔνια μάλιστα ἐτύπωσαν καὶ διὰ λατινικῶν χαρακτήρων — καὶ ταύτην καὶ ὡμίλουν. Λοιπὸν πρὸς τῇ ἀρχαιόθεν καταφρονήσει κατὰ τῆς δημώδους ταύτης γλώσσης προσῆλθε τώρα καὶ τὸ αἴσθημα, ὅτι ταύτην προετίμων καὶ μετεχειρίζοντο (ἐννοεῖται οἴκοθεν, πολυειδῶς ἐσφαλμένως)· οἱ τότε σφόδρα μισούμενοι ἄνθρωποι ἐκεῖνοι.

Δείγματα τοῦ «Φραγκορωμεϊκοῦ ἰδιώματος» ἱκανὰ εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἐν Σάθα παραρτημ. 89 κεφ. Ἀναγράφω ἐνταῦθα ἐκ τοῦ Σάθα ὀλίγας φράσεις «μαζὶ μὲ τ' ἀκεῖνον τὸν εὔσεβον . . . τοῦ ὁποίου εἴμεσθα πολλὰ κρατημένοι (=tenuti)... μὲ τοὺς ἐπίλοιπους ἀμπελούργους κτλ.». Τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀπειροκαλίαν αὐτῶν βλέπει τις ἐξ ἐκφράσεων οἷον αἱ ἑξῆς: «ἔστοντας καὶ νὰ πέφτῃ ἡ Ρωμαίκη γλῶσσα καμπόσον σκάρση ἀπὸ λέξες . . .» καὶ «ἐτούτη ἡ ῥωμαίκη γλῶσσα κυριολεξίαν δὲν ἔχει διὰ νὰ σημαίνῃ τίποτα πρᾶγμα, κάμε νὰ ξέρῃς πῶς τότες διὰ νὰ σημαδέψῃ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, δουλεύεται πότε ταῖς φράγκικαις λέξες, πότε ταῖς τουρκικαῖς μὲ τὸ νὰ τῆς ῥωμαικίσῃ . . .» Πρβλ. καὶ Βλαστοῦ Χιακῶν τομ. β'. σελ. 100 *"Ἄλλο ἐμπόδιον τῆς μεταξὺ τῶν Γραικῶν καὶ Λατίνων σχέσεως ἦτο ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐλάλουν ἠκρωτηριασμένως καὶ κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα εἰς ὅλους τοὺς ἐν τῇ Τουρκίᾳ ζῶντας Καθολικούς*, διότι τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ὁμοιόφθογγος καὶ ὁμοιόφωνος γλῶσσα εἶναι τὸ πλέον ἰσχυρὸν σύμβολον τὸ ὁποῖον κάμνει τὰ ἔθνη νὰ συναισθάνωνται τὴν ἑνότητά των;» Ἰδοὺ δὲ καὶ μικρὸν δεῖγμα τοιούτου λόγου ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος Λέοντος Ἀλατίου, (1) Ῥώμῃ 1658 σελ. ιά. Πολλαῖς φο-

(1) Εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι οἱ πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν αὐτομολοῦ· Ἕλληνες, δουλούμενοι ταῖς ψυχαῖς, ἀπέβαλλον μετὰ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων καὶ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο ν' ἀποβληθῇ καὶ δὴ ἐγίνοντο ἀλλοῖοι ὅλως ἄνθρωποι· τοὔναν δ' οἱ λοιποὶ δουλεύοντες τοῖς Φράγκοις καὶ Τούρκοις, δουλούμενοι μόνον τοῖς σώμα.

ραῖς λογαριάζοντας ἀνάμεσά μου καὶ συγκρίνοντας τὰ νέα καὶ τὰ παλαιά, ἐθαυμάστηκα ὄχι ὀλίγα, πῶς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἕναν καιρὸν τόσο φρόνιμον, τόσο σοφὸν καὶ τόσον εἰς ταῖς πράξαις του ἐπιτήδειον, τώρα σὰν ἀλισμονῶντας τὴν εὐγένειάν του, ἀφήνοντας τὰ καλὰ δόγματα καὶ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων, ἀκούει καὶ στέργει τὰ φλυαρίσματα καποιωνῶν νέων, ὅπου κράζονται θεολόγοι καὶ διδάσκαλοι δίχως ἐπιστήμην καὶ μάθησιν θεολογίας κτλ.». Πρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ βιβλίου Anapausis tis cardhias is to ajion thelima tu Theu para tu patros Thoma Stanislau Velasti tis tu Jisu sindrofias is ofelian merica ton Chioton. Romae 1746. σελ. 172 to idhion ke o Ajiosmas Patriarchis Ignacios; calakè na iton toson enomenos me to thelima tu Theù, calakè, na iton toson anangghеos tu cosmu, omos vlepondas pos exaplonen i eresis tu Luteru, kè toson etapinonen tin catholikin eclisian, dhen emboresen plià, kè . . . »

Εἰς τίνα σύγχυσιν ὤφειλον νὰ καταντήσωσι, γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τῶν προτέρων, μαρτυροῦσι δὲ καὶ αὐτοὶ οὗτοι λέγοντες ὅτι ἐκοπίων «πολλαῖς φοραῖς εὔκερα καὶ δίχως καμίας λογῆς καρπόν, ἀφορμὴ εἶναι τὸ πῶς ὄντας ἐκεῖ ἀνάμεσόν τους πολὺ ἀκριβία ἀπὸ σπούδαις καὶ ἀπὸ ἀμαθείαν τῶν γλωσσῶν, *δὲν γρικούμεθα ἀλλήλος μας.*» παρὰ Σάθᾳ 89 σημ. Καὶ κατὰ τὸν παρόντα ἀκόμη αἰῶνα ἐξεδόθη, ὅπως ἀναφέρει ὁ κ. Σάθας αὐτ. 95—6, Γαλλο-ελληνικὸν λεξικὸν ὑπὸ D'Aguen ἐν τοιαύτῃ ἀναμίκτῳ γλώσσῃ.

Συνέβαινε λοιπὸν δι' ὅλων τῶν αἰώνων τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐν τοῖς στόμασι τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων (πρβλ. Σάθα 99—106) ὅ,τι παρατηρεῖται καὶ σήμερον ἔτι ἐν τοῖς στόμασι τῶν ἐξ Ἑλλήνων καταγομένων καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν λαλούντων Μωαμεθανῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, οἵτινες συνήθως διακρίνονται ἐπὶ τῇ γελοίᾳ ἀναμίξει. Οὕτω κατήντησε νὰ σημαίνῃ ἡ χρῆσις ἀρχαϊζούσης καθαρᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὀρθοδοξίαν, ἡ δὲ χρῆσις τῆς ἀναμίκτου λαλουμένης αἵρεσιν! Λοιπὸν ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι ἀπέναντι τῆς ἀπειροκάλου ταύτης μίξεως ἐκ ...αγκικῶν καὶ Τουρκικῶν λέξεων, ἀπέναντι τῆς οὕτως διαστρεφομέ-

...λ' ἀείποτε διαμαρτυρόμενοι, διέσωζον ὅ,τι ἠδύναντο νὰ σώζωσιν ἀπὸ τῶν ὀνύχων ...ν τυράννων, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν των.

νης νέας Ἑλληνικῆς, οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες ἐνόμιζον, ὅτι ὅπως τὴν ὀρθοδοξίαν οὕτω καὶ τὴν γλῶσσαν ὤφειλον νὰ φυλάττωσι καὶ μεταχειρίζωνται ὅσον τὸ δυνατὸν καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ, ὅπως διακρίνωνται τῶν ἀλλοθρήσκων καὶ ξένων ἐκείνων. Πρόσθες τούτοις ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἤρχισαν ἐν Ἑλλάδι νὰ ἐλπίζωσι ταχεῖαν ἐλευθερίαν, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι κατέκτησαν τὴν Κρήτην καὶ οὕτω πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπέβαλον ὑπὸ τὸν ἀποτρόπαιον ζυγὸν αὐτῶν. Διότι τοῦτο μὲν ὁ πόλεμος κατέστη ἀληθῶς τώρα κατὰ τοῦ ἑνὸς κατακτητοῦ εὐκολώτερος ἢ ὅσον πρότερον κατὰ πάντων θὰ ἦτο, τοῦτο δὲ ἤρξατο καὶ ὁ εἷς οὗτος διὰ πολλοὺς λόγους νὰ παρακμάζῃ καὶ φθίνῃ, πρὸς δὲ τούτοις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, πρὸ πάντων τῆς ἐν Ἐνετίᾳ, καὶ διὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ διὰ τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου ἱδρύθησαν πολλαὶ σχολαὶ ἐν Ἰωαννίνοις, Κωνσταντινουπόλει, Σμύρνῃ, Ἱερουσαλήμ, Βουκουρεστίῳ κλπ. κλπ. καὶ παντοειδῆ βιβλία ἀρχαῖα καὶ νέα ἐξεδόθησαν καὶ ἐγνωρίσθησαν.

Πάντα δὲ ταῦτα παρήγαγον ἐν τοῖς Ἕλλησι τότε μέγιστον ἐνθουσιασμὸν πρὸς πᾶν ἀρχαῖον ἑλληνικόν. Μετὰ μεγίστου ζήλου ἐσπούδαζον τἀρχαῖα γράμματα, ἐνεθυμοῦντο τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἤθελον νὰ λέγωνται Ἕλληνες καὶ οὐχὶ πλέον Ῥωμηοί, (πρβλ. *τὰς Λεγεῶνας τῆς Σπάρτης* κατὰ τὸ 1770), ὠνόμαζον τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα βραδύτερον ἀπετέλεσαν τὸν ἐθνικὸν στόλον, *Ἄρην*, *Ἀθηνᾶν*, *Θεμιστοκλῆ*, *Ἐπαμεινώνδαν* κτλ. Καθόλου δ' ἐξηγέρθη ἰσχυρὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας πνεῦμα εἰς τὰς πολυπαθεῖς ἐκείνας γενεάς. Πόσον μέγα καὶ ἰσχυρὸν τοῦτο ὑπῆρξε καὶ πόσον βαθέως ἔρριψε τὰς ῥίζας του ἐν τοῖς τότε Ἕλλησι, νοεῖ τις ἐκ τοῦ γιγαντώδους ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ὅστις ἦτο προϊὸν τοῦ οὕτως ἀναζωπυρηθέντος καὶ ἀνακαινισθέντος ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἐννοεῖται δ' ὅτι τὸ ὑπὸ τὸν ζυγὸν μὲν τῶν Ὀθωμανῶν ἡνωμένον ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡνωμένον Ἑλληνικὸν ἔθνος μίαν μόνην ἑνιαίαν γλῶσσαν ἠξίου νὰ ἔχῃ, καὶ ὅτι ἐν ᾧ χρόνῳ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε πεπαιδευμένοι ἐνεθουσίων πρὸς πᾶν ἀρχαῖον Ἑλληνικόν, δυσχερέστατον ἢ καὶ ὅλως ἀδύνατον ἦτο νὰ θελήσωσι ν' ἀποσπασθῶσι καὶ χωρισθῶσι γλωσσικῶς τῶν ἀρχαίων, διὰ τῆς χρήσεως νέου τινὸς ἰδιώματος. Τουν-

αντίον˙ μάλιστα εὔκολον καὶ φυσικὸν ἦτο νὰ πιστευθῇ ὅτι ὅπως τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν, ὅπως τὰς ἀρχαίας ἐνδόξους πράξεις κτλ., οὕτω καὶ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἔπρεπε ν' ἀναλάβωσι καὶ ἀναστήσωσιν.

«Συμφέρει, λέγει ὁ Δούκας ἐν διατριβῇ ἀνατυπωθείσῃ ἐν Σωκράτους Τ. Α'. σελ. 358, νὰ πλησιάζωμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι Ἕλληνές ἐσμεν˙ καὶ οὐδεὶς ἀφαιρήσεται τοῦτο τὸ προτέρημα ἀφ' ἡμῶν˙ συμφέρει, λέγω, νὰ πλησιάσωμεν πρὸς ἐκείνους κατά τε τὰ ἄλλα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γλῶσσαν˙ ἐπειδὴ ἄνευ ἐκείνων δὲν ἀφαιρούμεθα τὸ Ἕλληνες εἶναι, μετὰ δὲ τῆς γλώσσης στερούμεθα καὶ ἐκεῖνο˙ ὅθεν καὶ οὕτως ἡ πρὸς ἐκείνους ἀναδρομὴ ἀναγκαία ἡμῖν ἐστιν.»

«Γάλλοι, Ἄγγλοι, Γερμανοὶ (γράφει ὁ Κ. Οἰκονόμος παρὰ Σάθᾳ 317) περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος καυχῶνται εἰς τὸ μέσον μας ὡς ἑλληνισταί, καὶ ἡμεῖς θέλομεν τοὺς ἀκούειν Ὁμηρίζοντας καὶ Πλατωνίζοντας ἄλαλοι καὶ κωφοί; Οἱ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι βραβεύουσι μὲ δωρεὰς καὶ τιμὰς τοὺς ὁμογενεῖς των ἐκείνους, ὅσοι γράψωσι τρεῖς ᾠδὰς κατὰ μίμησιν τοῦ Πινδάρου, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Πινδάρου δὲν θέλουσι γυμνασθῆν εἰς τὴν πατρῴαν των στιχουργίαν;» Ὁμοίως ἀποφαίνεται καὶ Λάμπρος Φωτιάδης ἔνθα ἀνωτέρω 173 «περικαλλέστατον οὐχ ὅπως τοῖς ὁμογενέσιν ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς ἑτερογενέσι φιλοκάλοις περισπούδαστον τῆς ἡμετέρας φωνῆς ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα». «Εὕρομεν, λέγει καὶ ὁ κ. Κλέων Ραγκαβῆς, ἀντὶ πόλεως σποδὸν καὶ ἀνηγείραμεν καλλιμάρμαρα μέγαρα, εὕρομεν τοὺς ἀγροὺς χέρσους καὶ διεσπείραμεν ἀφειδῶς τὰ δῶρα τῆς Δήμητρος, εὕρομεν πανταχοῦ τὴν δῄωσιν καὶ μετετρέψαμεν αὐτὴν εἰς εὐπρόσωπον ζωτικότητα, καὶ τούτων γενομένων ἐπετρέπετο ἆρά γε μόνης τῆς γλώσσης ἡ ἐγκατάλειψις ἐν τῇ οἰκτρᾷ αὐτῆς καταπτώσει, διότι τοιαύτην ἀνεύρομεν αὐτήν; Οὐχὶ βεβαίως, καὶ τὸ ἐπιβαλλόμενον ἱερὸν καθῆκον συναισθανθὲν αὐθορμήτως σύμπαν τὸ ἔθνος, ἐπεδόθη μετὰ θάρρους εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως καὶ γοργῶς ἐβάδισεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς διαρκοῦς προόδου.» Ταῦτα ἀναφέρει ὁ κ. Ραγκαβῆς εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐνέργειαν ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑξῆς, ἀλλ' ὀφθαλμοφανῶς ἴσης ἁρμόζουσι καὶ εἰς τὴν πρὸ ταύτης περίοδον.

Τὸ κυριώτατον δ' ὅμως αἴτιον τῆς διατηρήσεως τῆς ἀρχαίας εἶναι ὅτι οὐδὲ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν παρήχθησαν μεγάλοι συγγραφεῖς, οἵτινες συγγράψαντες ἔργα δόκιμα ἐν νεωτέρᾳ τινὶ φάσει τῆς γλώσ-

σης νὰ στήσωσιν ἀΐδια μνημεῖα τῆς τε ἑαυτῶν σοφίας καὶ τῆς τοῦ αἰῶνος αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιβάλωσιν οὕτω τὴν γλῶσσάν των εἰς τὸ ἔθνος. Διότι εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ 1700 μέγας ὀργασμὸς ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ φωτίσεως τοῦ ἔθνους ἀναπτύσσεται ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἡγεμονίαις καὶ ἀλλαχοῦ ἁμιλλῶνται καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ θείου Ὁμήρου «υἱός θ' υἱωνός τ' ἀρετῆς πέρι δῆριν ἔχουσιν», εἰ καὶ ἄνδρες εὐφυεῖς καὶ φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς τῆς φιλοπατρίας ὅπως ὁ Κρὴς Σκοῦφος, ὁ Κρὴς Μαλάκης, ὁ Κεφαλλὴν Ἠλίας Μηνιάτης καὶ ἄλλοι μετεχειρίσθησαν καὶ μάλιστα ἐπιτυχῶς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν, καὶ τρανῶς ἀπέδειξαν ὅτι κάλλιστα δύναται αὕτη νὰ παραστήσῃ καὶ πάθος καὶ ἀκρίβειαν καὶ δύναμιν κτλ., οὐχ ἧττον πάντοτε τὰ ἔργα αὐτῶν ἀπελείποντο τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ συντεταγμένων, πάντοτε ἡ ἀρχαία ἐνομίζετο ὡραιοτέρα καὶ δὴ προτιμοτέρα. Διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ Ν. Σοφιανοῦ εἰσηγηθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος ἁπλουστέρα καί, ὡς εἰκὸς ἅτε ἐν ἀρχῇ, ἀνωμαλωτέρα φάσις οὔτε ἡ διὰ τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν καθαρωτέρα καί πως ὁμαλωτέρα κατώρθωσεν ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἐπιβληθῇ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. (1) Τοὐναντίον μάλιστα δεινῶς ἐκυμαίνοντο καί, καθὰ παρατηρεῖ Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος (παρὰ Σάθᾳ 118-120), εὐκολώτερον κατελάμβανον τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἢ ἐν ταῖς ἐλεειναῖς παραφράσεσιν! Ἐντεῦθεν ἄλλοι μὲν εἰσηγοῦντο τὴν χρῆσιν αὐτῆς τῆς ἀρχαίας καθαρᾶς ἄλλοι δὲ τῆς νεωτέρας ὅλως ἀμιγοῦς. Ἀλλ' ὅμως ὅπως οἱ ἀρχαΐζοντες οὐδὲν ἐπετύγχανον, διότι αὐτὸ τοῦτο ἀδύνατα ἐθήρευον, οὕτω καὶ οἱ σφόδρα νεωτερίζοντες μάτην ἐκοπίων, διότι ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἰουλιανὸς οὕτω καὶ οὗτοι τώρα ἐμάχοντο ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς ἱστορίας, καὶ διότι καὶ τὰ καλὰ βιβλία τῶν συγγραφέων τούτων μένουσι τοῖς πλείστοις τῶν Ἑλλήνων ἀκατάληπτα διὰ τοὺς πολλοὺς ἐν αὐτοῖς ἰδιωτισμούς. Διότι πάντοτε εἶναι ἀληθὴς ἡ ῥῆσις τοῦ Διονυσίου, ὅτι «*ἐν τῷ ἀγοραίῳ τῆς λέξεως οὐδὲ τὸ σαφὲς μή τί γε τὸ γνώριμον φαίνεται*. . . .» Οὕτω π. χ. γράφει ὁ Βιλλαρᾶς *δεν αβγαται, φονη, τρομηης, περη, αντα, τορεσηνη, διχος να χρηνης, εΑ'α-*

(1) Ὅτι ὁ Σκοῦφος ἀπέφευγεν ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ἤτοι καὶ τοὺς ἀρχαϊσμοὺς καὶ οὺς λεγομένους χυδαϊσμούς, δηλοῖ ὁ ἴδιος λέγων «*κάλλιον ἠθέλησα νὰ σιωπήσω καὶ ὁ ηλὰ νοήματα παρὰ νὰ διηγηθῶ ἢ μὲ φωνὴν βάρβαρον ἢ μὲ ὁλότελα ἑλληνικήν*»

μετουμουν, *θιαμαχτε*, *ομπρητερα*, *αρει τον Θεον*, *ηνορο*, *αψηχηης*, *απαριαης*, *προμιου*, *φτηρμενο*, *ηπαμαν*, *τὰ πανη*, *παρανο*, *αναμερηης*, *αναμερας*, κτλ. κτλ. Ὁ δὲ Σολομὼς *ἐλαφιάσθη ἡ μάη*, *ἀχνάδα*, *τὸ σύννεφο τὸ ἀχνό*, *λείψανο πιστομιτὸ* κτλ. κτλ. ταύτας δὲ τὰς λέξεις οὐδεὶς Ἕλλην ἐξ ἄλλης ἐπαρχίας νοεῖ. Παρατηρήσατε πρὸς τούτοις πῶς οὗτοι μετεχειρίζοντο τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα, π. χ. ὁ Σολομὼς *ποῦ τὴν δόξαν σου ἐνθυμεῖ*, *νικεῖ*, *'ς τοῦ πτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει*, *πολέμιαν χλαλοή*, *νεανίσκοι*, *βρέφη*, *τῆς Κορίνθου*, *θεία*, *εἰς τὴν αὔρα*, *πολυφλοίσβισμα*, *τὸ στοιχεῖον*, *σκιὰ τοῦ πατριάρχη*, *'ς τὴν κόμη στεφάνι φορεῖ* (ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φορεῖ τις τὸν στέφανον, ἀλλὰ πῶς *εἰς τὴν κόμην* καὶ μάλιστα κόμην γυναικείαν, ἤτοι μακράν; καὶ ἔφερεν ἄρα αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς κόμης ἢ ἐπὶ τῆς μέσης ἢ ποῦ; Τὸ ἄτοπον γίνεται κατάδηλον εὐθὺς ὡς ἀντὶ *τῆς κόμης* τεθῇ ἡ ἀντίστοιχος νέα λέξις ἤτοι *τὰ μαλλιά*, *'ς τὰ μαλλιὰ στεφάνι φορεῖ*! Τὴν ἀκυρολογίαν ταύτην ἐμέμφθην ἄλλοτε, ὁ δὲ κ. Ι. Ψυχάρις οὐδὲν τούτων νοήσας ἐνόμισεν ὅτι ἐμεμφόμην τὴν παράλειψιν τοῦ τελικοῦ ν! ὅτι δὲ καὶ ἡ κατὰ παράταξιν σύνδεσις τῶν ἐννοιῶν **μελετᾷ** *τὰ λαμπρὰ παλληκάρια κ' εἰς τὴν κόμη στεφάνι* **φορεῖ** δὲν εἶναι ἄμεμπτος καὶ λογική, οὐδεὶς γραμμάτων καὶ λόγων ἔμπειρος δὲν αἰσθάνεται). Ὁ δὲ Βιλλαρᾶς γράφει *τες στηχηακες φονες*, *θνητος*, *ηδονηκες*, *ηδησματα*, *θηρσης*, *δοξαζουν δοξαης* (= φρονεῖν, οὐχὶ κλείζειν), *εχομε μολογηση* (= συμφωνήσῃ), *εστρατηα* (= ἐκστρατεία κτλ.[1] Πάντα ταῦτα εἶναι πᾶσιν, ὅσοι μὴ ἔμαθον ἀρχαῖα ἑλληνικά, ἀκατάληπτα. Λοιπὸν πρὸς κατανόησιν τῶν νέων ἑλληνικῶν τούτων ὤφειλεν ὁ ἀναγνώστης νὰ μάθῃ πρῶτον τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν! Φαντάσθητε πόσον ὡραῖον θὰ ἦτο, ἂν ὁ ἀναγνώστης τοῦ Λουθήρου ἢ τοῦ Πετράρχα ἠναγκάζετο νὰ σπουδάζῃ πρῶτον τὴν ἀρχαίαν Γερμανικὴν καὶ Γοτθικὴν ἢ τὴν Λατινικήν.

Τῆς αὐτῆς ἀποδοχῆς ἔτυχον καὶ αἱ τοῦ Καταρτζῆ ἀπόπειραι καὶ εἰκότως. Διότι ὀρθῶς ἠρώτα αὐτὸν ὁ Λ. Φωτιάδης «τί διοίσει τοῦ τῶν ἐλλογίμων τὸ τῶν Βυζαντίων τοῦτο ἰδίωμα πρὸς ὦτα ἑτέρου δήμου;

1) Ἡ χρῆσις τοιούτων ἀρχαίων λέξεων καὶ τύπων παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τούτοις, οἵτινες παντὶ σθένει ἀπέφευγον τὸ ἑλληνίζειν, ἀποδεικνύει τὸ ἀνωτέρω (σελ. 178) λεχθέν, ὅτι μεγάλη διαφορὰ ἢ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς οὔτε κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἦτο οὔτε ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις εἶναι αἰσθητή.

ὁμοίως γὰρ ἑκάτερον ἐκείνοις καὶ ἄηθες, καὶ καινότερον προσπεσεῖται καὶ ταῦτα. . . Ἀλλὰ καὶ ἀνέξεταί ποτέ τις δημότης, τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ στόματι φωνὴν παρείς, τὴν ἑτέρου του μήτι προὔχοντος ἀλλὰ κατ' αὐτὸν δημότου κἀκείνου προελέσθαι; καὶ φήσει ποθ' ὁ Ἠπειρώτης τὸν Κρῆτα κρεῖττον ἢ κατ' αὐτὸν λαλεῖν; μάλιστα μὲν οὖν. . . καὶ χλευάσει οὗτος. . . Τήν γε μὴν τῶν ἐλλογίμων αἰδοῖ τῆς πρὸς τοὺς ἄνδρας, θαυμάσεται μὲν πάντως, τυχὸν δὲ καὶ μιμήσεται . . . . » παρὰ Σάθᾳ 165· καὶ «τίς ἐχέγγυος, ὡς μεταπεισθήσονται, καὶ ἣν μὲν αὐτῶν ἕκαστος κατὰ πόλεις καὶ χώρας λαλοῦσι καλὴν ἡγούμενοι παύσουσιν, ἣν δ' ἄλλος ἄλλῃ πῃ ἐν μιᾷ δήπου πόλει διαλέγεται, ταύτην δὲ οὐχ ὅπως ἡγεῖσθαι τῆς ἑαυτῶν βελτίω, ἀλλὰ καὶ χρῆσθαι αὐτῇ ἐπιβαλεῖσθαι ἀξιώσουσιν; » αὐτ. 175.

Ὁμοίως, λέγει ὁ κ. Σάθας 210 «ὅτι αἱ παραδοξολογίαι τοῦ καλλικελάδου ἐκείνου ποιητοῦ (Βιλλαρᾶ) οὐ μόνον οὐδένα εὗρον θιασώτην ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσαν τὴν φάλαγγα τῶν δοξαζόντων, ὅτι ἡ λαλουμένη ὑπὸ τοῦ ὄχλου διάλεκτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῇ ὡς ἡ γραφομένη τοῦ ἑλληνισμοῦ γλῶσσα. . . Οὕτως αἱ δοξασίαι αὗται. . . καλῶς ὑποστηριχθεῖσαι οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον κατώρθωσαν ἵνα ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως».

Τὸ ἀδύνατον τῆς ἀποπείρας καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου ὅτι πολὺ περισσότερον κόπον ἀπῄτει καὶ ἀπαιτεῖ ἡ συγγραφὴ ἐν τῇ λεγομένῃ ταύτῃ δημοτικῇ ἢ ἐν τῇ συνήθει κεχραμένῃ. Οὕτω π. χ. ὁμολογεῖ ὁ Ἀθαν. Χριστόπουλλος παρὰ Σάθᾳ 194 «Τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ἐκδίδω εἰς τὴν γλῶσσαν ὅπου ὁμιλῶ· μ' ἦταν εὐκολώτερον νὰ τὸ γράψω ἀττικά. . . . » (Ἀττικὰ ἐννοεῖ ἐν τῇ συνήθει καθαρευούσῃ)· ὁμοίως καὶ ὁ κ. Ἰ. Ψυχάρις Ταξ. σελ. β'. « Δὲν ἔβαλα ἕναν τύπο γραμματικὸ (sic) δὲν ἔγραψα μία λέξη, μία συλλαβὴ στὸ βιβλίο μου, χωρὶς νὰ τὸ συλλογιστῶ πρὶν ὧρες, μπορῶ μάλιστα νὰ πῶ χρόνια. . . » [1]

(1) Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη φαίνεταί μοι ὑπό τι παράδοξος, διότι ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ πολλὰ εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης, ἅτινα δυσκόλως, νομίζω, θὰ ἐγράφοντο κατόπιν σκέψεώς τινος, π. χ. ***συχαίρομαι*** σελ. 9 (τρὶς) καὶ 59, 86 (δὶς) 153, 227. ***Θὰ σείρω στὴν Ἑλλάδα*** 8, 123, *θὰ σείρῃ τὸ φεγγάρι* 138. *Ψώφιο* 63, 107, 134. ***Λύπες*** 96, 145. ***τρύπα*** 59, 67· ***γλυστροῦσαν*** 108. *Πάρε* 157, 165. ***στηλώσῃ τὴν ἀλήθεια*** 193. ***Παρθενῶνας*** 243 ***Παρθενῶνα*** 190 καὶ ***Παρθενὸς*** 191 (ὅπου μάλιστ' ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ ἡ μεγαλοφώνως ἐξυμνηθεῖσα πιστὴ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους χρῆσις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀληθής)· *γύρω γύρω* **141**· *πᾶς* ***πᾶμε*** **260**. κτλ.

Διότι αὐτὸ τοῦτο ὅτι τοσοῦτος κόπος πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται, ἐλέγχει τὸ μὲν ὅτι δὲν εἶναι ἡ φάσις αὕτη ἀληθῶς ἡ μητρικὴ ἡμῶν γλῶσσα, διότι τότε δὲν θὰ ἀπήτει μακροχρονίους πρότερον σκέψεις, θὰ ἤρκει δὲ βραχυχρόνιος ἄσκησις, τὸ δὲ ὅτι τοιαύτη κοπιώδης φάσις ἀδύνατον νὰ ὑπερισχύσῃ ποτέ, ἀφοῦ ὁ κόσμος πανταχοῦ καὶ πάντοτε τρέχει κατόπιν τῶν εὐκόλων.

Οὕτως αἱ ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς νεωτέρας ἁπλῆς γλώσσης ἀπόπειραι καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ἄλλως τε καὶ γενόμεναι ἐν χρόνοις, ἐν οἷς ἀντὶ χωρισμοῦ ἐπεδιώκετο ταύτισις τοῦ παρόντος μετὰ τοῦ παρελθόντος ἐναυάγησαν ἐξ ὁλοκλήρου, ὥστε ἀφοῦ πειραματικῶς ἀπεδείχθη τὸ ἀνεπαρκὲς καὶ ἀδύνατον ἑκατέρας παραδόσεως χωρίς, τῆς προφορικῆς καὶ τῆς γραπτῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ βαδίσωσι τὴν ἀπὸ παλαιοῦ προδειχθεῖσαν χρυσῆν μέσην ὁδόν, καὶ νὰ ἑνώσωσιν ἀμφοτέρας καὶ ἀναπληροῦντες αὐτὰς δι' ἀλλήλων νὰ μεταχειρίζωνται κρᾶμά τι ἐξ ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων.

Οὕτως ἤχθησαν ἐκεῖνοι *ἐπὶ τὸν συμβιβασμόν*, ὃν ὁ κ. Ψυχάρις δὲν εὑρίσκει λέξεις ἱκανὰς νὰ καταταρταρώσῃ, ἀγνοῶν, ὡς φαίνεται, ὅτι σχεδὸν πάντων τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων ἡ λύσις (οὐχὶ ἡ ἀποκοπὴ) στηρίζεται ἐπί τινος συμβιβασμοῦ εἴτε διαρκοῦς εἴτε προσκαίρου, ἐπί τινος modus vivendi, ὡς λέγουσιν οἱ ἐν τῇ Δύσει. Ἀναμφιβόλως ὁ Σόλων μετὰ πολλοῦ κόπου κατώρθωσε νὰ συστήσῃ ἐν Ἀθήναις τὸν συμβιβασμὸν τῶν πλουσίων πρὸς τοὺς πένητας, τῶν εὐπατριδῶν πρὸς τοὺς πολλούς, ἐνῷ ὁ Λυκοῦργος οὐδ' ἐζήτησε κἂν συμβιβασμὸν τῶν

κτλ. ἢ φράσεις τοιαῦται οἷον σελ. 193. «Ὁ Σωκράτης ἔτριβε τὰ γόνατά του. *Θυμοῦνταν ποῦ τρίβοντας τὰ γόνατά του εἶχε πεθάνει*» (γνωστὸν ὅτι ὁ Σωκράτης τὴν πρωΐαν, ὅτε ἐλύθη, ἔτριψε τὸ σκέλος, οὐχὶ δὲ τὰ γόνατα περὶ δυσμὰς ἡλίου, ὅτε πιὼν τὸ κώνειον ἀπέθανε. Πρβλ. Πλάτωνος Φαίδωνι 60 Β. καὶ 116 Ε). *Τὸ σκολειὸ ὄχι μόνο δὲ θρέφει τὸν πατριωτισμό, ἀλλὰ τὸν ξολοθρέφει* 42. *Εἶναι πρᾶγμα γνωστὸ ποῦ οἱ δασκάλοι δὲν ἔχουνε μήτε φαντασία, μήτε ἰδέες, μήτε νοῦ, μήτε καρδιά, μήτε κεφάλι.... Παιδιά, σᾶς ἔβαλα στὴν καρδιά μου! Ἕνα μάλιστα μ' ἄρεσε στὸ Πυργί. ποτὲς δὲν πάτησε Πυργούσης στὸ σκολειό. Γιὰ τοῦτο τοὺς ἀγάπησα τόσο*. 127. (Ἀλλ' ἂν δι' αὐτὸ μόνον οἱ Πυργοῦσοι εἶναι ἀξιαγάπητοι, πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι οὐδὲ εἶνε καθόλου, διότι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πλατείας, τοῦ *Λιβαδιοῦ*, κεῖται τὸ σχολεῖον αὐτῶν, εἰς ὃ φοιτῶσι πολλοὶ παῖδες, ὅπως ἐγὼ ἰδίοις ὄμμασιν εἶδον.) *Ποιοὺς πολεμοῦμε; τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς δασκάλους*... 259 κτλ. κτλ. Ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια ἐφρόνουν ἐγὼ ὅτι δὲν γράφονται κατόπιν σκέψεως, ἀλλ', ὡς φαίνεται, ἠπατώμην.

διαφόρων μερίδων, ἀλλ' ἁπλῶς ὕψωσιν τῆς μιᾶς καὶ ὑποταγὴν τῶν λοιπῶν. Πότερος ὅμως διεμόρφωσεν ἀνθρωπινώτερον καὶ ὠφελιμώτερον εἰς τὴν χώραν πολίτευμα;

Ἔπειτα μήπως καὶ αὐτὸς ὁ κ. Ψυχάρις γράφων τὰς λέξεις μετὰ τῶν πνευμάτων, τόνων, διφθόγγων κτλ. κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον δὲν κατῆλθεν εἰς συμβιβασμόν; Μόνοι ἐκεῖνοι ὅσοι μετεχειρίσθησαν τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον καὶ ὁ Ἰ. Βιλλαρᾶς ἔθηκαν τὸ ζήτημα ἀπολύτως καὶ εἰς οὐδένα κατῆλθον συμβιβασμόν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ διδασκαλία ἐν τοῖς σχολείοις τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης θὰ ἦτο κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο πολὺ εὐκολωτέρα ἢ νῦν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐντεῦθεν εὐκολία ἐκρίθη ἀπείρως ἐλάττων τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς νέας πρὸς τὴν ἀρχαίαν τὸ ἔθνος περιμένει καὶ ἐπειδὴ ὁμολογουμένως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ ὡς πρὸς τὴν φιλολογίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς τύχας οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν ν' ἀποβλέπωμεν πρὸς τὸ ἔνδοξον καὶ ἐπίζηλον ἡμῶν παρελθόν, ὡς πρὸς λαμπρὸν πολικὸν ἀστέρα, πρὸς ὃ ἀπέβλεψαν πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ καὶ εἰς ὃ τοσαῦτα ὀφείλουσι, διὰ πάντα ταῦτα δὲν ἐνεκρίθη ἡ πρότασις αὕτη.

Ὅσῳ δὲ δυσχερεστέρα ἦτο ἡ παραδοχὴ τοῦ καινοῦ τούτου δαιμονίου, τοσούτῳ φυσικωτέρα καὶ ὡς εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτῆς δήλη ἦτο ἡ ἐπὶ τοῦ συμβιβασμοῦ στηριζομένη γλωσσικὴ φάσις, διότι ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἦτο γνωστὴ καὶ τρόπον τινὰ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας προδεδειγμένη. Καὶ πολὺ πρότερον δηλ. δὲν μετεχειρίζοντο πάντοτε τὴν Κοινὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς καθαρότητι, ἀλλ' ὑπεχώρουν πολυειδῶς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν αἰώνων, ἤτοι κατεσκεύαζον μῖγμά τι ἐξ ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων. Παράβαλε τὰς ἐν τῷ Χρονικῷ Πασχαλίῳ ἐπιστολὰς τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὴν ὁμολογίαν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου «Καλὸν γὰρ ἐπὶ τούτοις κοινολεκτεῖν» [1]. Καὶ οὕτως ἐξακολουθοῦντες περαιτέρω συγκατεμίγνυον ἀρχαῖα καὶ νέα διὰ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ μὲν μᾶλλον ὁ δ' ἧττον καὶ ἀλλαχοῦ μὲν μᾶλλον ἀλλαχοῦ δ' ἧττον. Ὅπως δ' ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐσχά-

(1) Ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις δοκίμοις χρόνοις ἡ συγκατάμιξις τῶν διαλέκτων οὐκ ἀσυνήθης ἦτο οὔτε ἀλλόκοτος προσέπιπτε, βλέπει τις εὐκόλως παρὰ τοῖς ποιηταῖς μάλιστα τοῖς τραγικοῖς καὶ λυρικοῖς, καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι.

τοις ἀπέδωκαν καὶ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νέοις στοιχείοις τοῦ κράματος οὐχὶ νεωτερικόν τινα τύπον, ἀλλὰ τὸν ἀρχαῖον. Τοῦτο ἐφάνη πολλοῖς ἀλλόκοτον καὶ τούτου ἕνεκα ἐμέμφθησαν αὐτὸ σφόδρα. Ἀλλ' ἀναμφισβητήτως ἔσπευσαν καὶ ἐσφάλησαν, διότι καὶ ἡ τοιαύτη χρῆσις ἐπεβάλλετο αὐτοῖς ὑπὸ τῆς ἱστορίας, καὶ δὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐνεργήσωσιν ἄλλως. Οἱ μεμφόμενοι τὴν τοιαύτην τῶν παλαιοτέρων ἐνέργειαν τὰς μὲν αἰτίας αὐτῆς ἀγνοοῦσιν οὐδὲ ζητοῦσι νὰ μάθωσι, σκέπτονται δ' ἁπλῶς *κατ' ἀναλογίαν* πρὸς ἄλλας γλώσσας καὶ οὕτω καταλήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς μομφῆς. Εἶναι δ' ὅμως πασίγνωστον ὅτι τὰ κατ' ἀναλογίαν συμπεράσματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ οὐδὲν ἀποδεικνύουσι καὶ ἡ μόνη αὐτῶν ἀξία εἶναι ὅτι δίδουσι τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς τὴν ἔρευναν, ἀλλ' οὐδὲν περισσότερον δύνανται, ἂν μὴ δι' ἄλλων εἰδικῶν ἀποδείξεων ἑκάστοτε ὑποστηρίζωνται· ὅπερ ἐν τούτῳ δὲν γίνεται, διότι οἱ ὅροι τοῦ δανεισμοῦ τῶν λέξεων καὶ τύπων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἶναι παντελῶς διάφοροι τῶν τοῦ δανεισμοῦ ἐν ἄλλαις γλώσσαις.

Πρῶτον παρατηρῶ, ὅτι, καθὰ ἐλέχθη ἀνωτέρω, καὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀνεμίγνυον πολλαχῶς τἀρχαῖα στοιχεῖα μετὰ τῶν νεωτέρων. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ γλῶσσα καθόλου δὲν εἶχε μεταβληθῇ πολύ, καὶ τὰ τῆς Κοινῆς στοιχεῖα ὡς ἐκ τῆς καθολικῆς χρήσεως ἦσαν ἱκανῶς γνωστά, δι' αὐτὸ καὶ τἀρχαῖα παρελαμβάνοντο μετὰ τοῦ παλαιοῦ τύπου αὐτῶν καὶ τὰ νέα στοιχεῖα, εὐαριθμότερα πάντοτε τῶν παλαιῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἐκανονίζοντο κατ' ἐκεῖνα. Καὶ ὅπως π. χ. ἡ χρῆσις τῶν πνευμάτων, τοῦ ὑπογεγραμμένου ἰῶτα, τῆς περισπωμένης καὶ καθόλου τῆς ἀρχαίας ὀρθογραφίας εἶχε κυρωθῇ καὶ ἀμετακίνητος καταστῇ διὰ πάντων τῶν αἰώνων, οὕτω καὶ οἱ τύποι τῶν λέξεων. Ὅ,τι λοιπὸν πρὸ τοῦ δεκάτου Μ. Χ. αἰῶνος εἶχε καθιερωθῇ, τοῦτο ἐξηκολούθησε διὰ τῆς *συνεχοῦς* καὶ *ἀδιαλείπτου λογίας παραδόσεως* μέχρις ἡμῶν, καὶ ὅπως ἐκρίνετο ἀναγκαῖον νὰ γράφηται *ἅγιος*, *ἔπειτα*, *ἡμέρα*, *πῶς*, *ὅπως* κτλ. οὐχὶ δὲ *ἄγιος*, *ἤ αγιος*, *ἔπιτα*, *ἱμέρα*, *πὸς* κτλ. οὕτως ἐνομίζετο ἀναγκαῖον νὰ γράφηται καὶ *σήμερον*, *ὕκτες*, *τὸν καλὸν* κτλ. οὐχὶ *σήμερο*, *νύχτες*, *τὸ γκαλὸ* κτλ.

Ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι ἄν τις ῥίψῃ ἓν βλέμμα εἰς τὰς σημασίας τῶν λέξεων καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς νέους τύπους τῶν προφορικῶς παραδοθέντων ἡμῖν γλωσσικῶν στοιχείων, βλέπει ὅτι ταῦτα συνήθως κατὰ

τόπους πλεῖστον διαφέρουσιν ἀλλήλων, πολὺ περισσότερον ἢ τῶν ἀρχαίων ἀντιστοίχων, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ γλωσσικὴ ἑνότης. Οὕτω π. χ. μεταχειρίζεται ὁ κ. Ψυχάρις τὸν τύπον *χωριανὸς-νὴ* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ χωρικὸς-κή, ἐνῷ ἡ γνωστὴ καὶ συνήθης ἐν Κρήτῃ, Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ σημασία τῆς λέξεως εἶναι, ὡς γνωστόν, ἄλλη. Ὁμοίως λέγει *νὰ γνωστέψῃ* (162), *ζγιάζεις ζγιάζῃ* (144), *πνὲς* (98), στὸ χέρι *σκυρτὸ* τούρκικο σπαθὶ (97), ποῦ νὰ *ξανοίγει* (96)=ἀνοίγει (ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ=βλέπει, παρατηρεῖ) κτλ. κτλ. πάντα τοῖς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκατάληπτα· παράβαλε πρὸς τούτοις τοὺς τύπους *σήμερα*, *σήμερις*, *σήμερο(ν)*, *σήμερου*· *πέρυσι*, *πέρσι*, *πέρυσις*, *ἐφέτος*, *ὀφέτος*, *ἐφέτο*, *φέτο*· *τοὺς λόγους*, *τσοὶ λόγοι*, *τσοὶ λόγους*, *τσοὺ λόγους*, *τσ λόγ*· *ἐρχόντησαν*, *ἤρχουνταν*, *ἠρχόντουσαν*, *ἐρχόντσαν*, *ἔρχουνταν* κτλ. κτλ. Καὶ ἀπέναντι τοῦ χάους τούτου ἵσταντο αἱ αὐταὶ λέξεις μετὰ τῶν ἐλάχιστον μεταβληθέντων ἀρχαίων, εὐγενῶν καὶ ὁμαλῶν νομιζομένων τύπων, *σήμερον*, *πέρυσι*, *τοὺς λόγους*, *ἐφέτος*, *ἤρχοντο* κτλ., καὶ πάντα ταῦτα ἦσαν κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας τῷ λαῷ γνωστότατα, ἐπειδὴ τοὺς πλήρεις τούτους ἀρχαίους τύπους ἤκουε πάντοτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Λοιπὸν ὅσῳ εὐκολώτερον ἦτο νὰ ἐπαναγάγωσι πάντας τοὺς ποικίλους νεωτέρους τύπους ἐπὶ τοὺς γνωστοὺς ἀρχαίους καὶ ἐν τούτοις νὰ ζητήσωσι καὶ εὕρωσι τὴν γλωσσικὴν ἑνότητα, τοσούτῳ δυσχερέστερον ἦτο (καὶ εἶναι πάντοτε) νὰ ἐκλέξωσιν ἐκ τῶν ποικίλων νέων τύπων ἕνα καὶ τοῦτον μόνον νὰ μεταχειρίζωνται εἰς φιλολογικὰ ἔργα. Ἐκεῖνο μὲν ἦτον ἀφ' ἑαυτοῦ δῆλον οὐδ' ἐχρειάζετο κανόνας τινάς, τοῦτο δὲ ἀπ' ἐναντίας σκοτεινότατον καὶ οὐδὲ σήμερον ἀκόμη ἔχομεν κανόνα τινά, καθ' ὃν νὰ κανονίζωμεν ἀναγκαίως τὰ ποικίλα ἀρχαῖα καὶ νέα γλωσσικὰ στοιχεῖα, ἵνα ἐν ἄλλῃ τινὶ γλωσσικῇ φάσει ἐκτὸς τῆς γραφομένης ἐπιτύχωμεν τὴν γλωσσικὴν ἑνότητα. Ἐπίσης ἦτο πολὺ εὐκολώτερον νὰ μάθῃ τις τὰς ἀρχαίας σημασίας ἐκ τῆς ἀρχαιόθεν γραπτῆς γλώσσης ἢ τὰς νέας, διὰ τὰς ὁποίας οὔτε λεξικὰ οὔτε ἄλλα βοηθήματα ὑπῆρχον, οὐδὲ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσιν. Ἐὰν π. χ. ἐπαρχία τις ἤθελεν εὐτυχήσῃ νὰ παραγάγῃ ἀξιολόγους συγγραφεῖς, θὰ ἠδύνατό τις τέλος νὰ ἐλπίζῃ ὅτι οἱ τύποι καὶ αἱ σημασίαι τῶν λέξεων τῆς ἐπαρχίας ταύτης θὰ ἐξενίκων (1). Ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς εἶχε περὶ τούτων παράδοξον

(1) Περὶ τοῦ Φιλιππίδου καὶ Κωνσταντᾶ παρατηρεῖ ὁ κ. Σάθας (185) ῥητῶς, ὅτι

γνώμην γράφων ἐν Ἐπιστ. Τ. Α΄. 505 «Εἶναι *εὐτύχημα* τὸ νὰ μὴν ἐδυνήθη ἀκόμη κανεὶς ἀπὸ τοὺς φιλοχυδαίους νὰ γεννήσῃ μίαν μυθιστορίαν, ὡς ἐκείνην φέρ' εἰπεῖν τοῦ Ἡλιοδώρου· καὶ τότε ἤθελες ἰδεῖ μὲ πόσην εὐκολίαν ἤθελεν ἀνατρέψει ὅλους τοὺς ἡμετέρους κανόνας καὶ τεχνολογίας. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐγὼ δὲν θέλω γένει μάρτυς τοιαύτης *λυπηρᾶς μεταβολῆς*. . .» Ἐγὼ δ' ὅμως τοὐναντίον φρονῶ, ὅτι *δυστυχῶς* τοῦτο δὲν συνέβη καὶ διὰ τοῦτο ἡ παλαιὰ γραπτὴ παράδοσις ἐξήσκησε πάλιν ἐλευθέραν τὴν δύναμίν της καὶ εἰσήγαγε τοὺς ἀρχαίους τύπους καὶ τὰς σημασίας. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ νέα στοιχεῖα ἐγένετο ἀνάγκη νὰ παραληφθῶσι μετὰ τῶν ἀρχαίων τύπων, δὲν ἠδύναντο βεβαίως τὰ δανεισθέντα ἀρχαῖα νὰ παραληφθῶσιν ἄλλως ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν μορφῇ.

Τούτοις προσθετέον ὅτι ὅπως πρότερον κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀττικιστῶν καὶ τῶν Βυζαντίνων οὕτω καὶ κατόπιν μέχρις ἐσχάτων ἀδιαλείπτως τὰ μὲν ἀρχαῖα γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐθεωροῦντο λαμπρὰ καὶ εὐγενῆ, τὰ δὲ νέα τοὐναντίον ἄθλιαι διαφθοραί. Οὕτω π. χ. ἀποφαίνεται ὁ Κοραῆς ἐν Ἐπιστολῶν Τ. Β΄. 607 «Τὰ *σαπημένα* τῆς γλώσσης δὲν εἶναι ὅλα τοιαῦτα, ὁποῖα νὰ θεραπεύωνται μὲ μεταβολὰς συλλαβῶν ἢ λέξεων· ἀλλ' εὑρίσκονται καὶ πολλά, τὰ ὁποῖα χρείαν ἔχουσι παντελοῦς ἀποκοπῆς». Ὁμοίως ἔγραφεν ὁ Λάμπρος Φωτιάδης πρὸς τὸν Καταρτζῆν (Σάθᾳ 171) «ὡς ἐγῷδα τοῦτο κἀξεπίσταμαι καλῶς καὶ πεπείραμαι πάλαι, ὅτι ἡ βελτίων σοι αὕτη προφορὰ τοὺς ἄλλους τῶν ὁμοφύλων καὶ *ναυτιᾶν ποιεῖ*. . . , .» Καὶ σελ. 162-3 «πληγή τις ἦν ἀκοῆς τῷ καινῷ καὶ ἀήθει τῆς ἐν συγγράμμασιν ἑρμηνείας *ἐπαηδιάζειν ποιοῦσα τοὺς ἀκούοντας*» καὶ 169 «οὐχ ὑπηρετοῦσαν μόνην ἀλλὰ καὶ ἐπικοσμοῦσαν λέξιν προσλήψεται» καὶ «ὅσῳ δ' ἂν ἡ ἡμετέρα φωνή, ἧς ἔπαθε φθορᾶς ἀπαλλάττοιτο, εὔδηλον ὡς τοσούτῳ καὶ ὑγιεινοτέρα ἀποδοθήσεται καὶ τὸ εὔφραστον καὶ εὐανάγνωστον, ἢ δὴ χάρις Ἑλληνισμοῦ, κατ' ἐπικοινωνίαν ἕξει. . . . Καὶ ὁ δῆμος δ' αὐτὸς παρά τε τὴν ἐνοῦσαν ἑκάστῳ τοῦ εἰδέναι ἔμφυτον ἔφεσιν καὶ διὰ τὸ φύσει φιλόκαλον, ὁρᾶται τοῖς καὶ μικρὸν ἐρωτῶσι τῇ ἰδίᾳ λέξει, ἐπαισχυνόμενος καὶ ταύτην. . . Καὶ ἴδοις ἂν ἰδιώτην,

«αὐτοὶ οὗτοι δὲν ἔγραφον οὐδ' εἰσηγοῦντο τὴν ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων λαλουμένην (ἀφοῦ αὕτη δὲν ὑπῆρχεν) ἀλλὰ τὸ ἰδίωμα τῆς ἐπαρχίας των. Ὅθεν καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπήρεσε καὶ ὑπὸ τῶν λογίων ἐμυκτηρίσθη ὡς γλῶσσα *πακάλιδων τῆς Ζαγορᾶς*».

εἰ μόνον ἐγχαράττειν εἰδείη τὰ γράμματα, οὐ μὴν δὲ καὶ ὀρθογραφεῖν ἐξεπίσταιτο, βέλτιον ἔχουσαν κλίσεως καὶ σχηματισμοῦ τὴν λέξιν, ἢ ὡς ἀπαγγέλλει γράφοντα». Πρβλ. καὶ Κοραῆ Πρόδρομον Ἑλλ. Βιβλιοθήκης σελ. ρ'. σημ. «Ἀλλ' ὅταν ἡ γλῶσσα εὑρίσκετ' ἀκόμη, νὰ εἴπω οὕτως, εἰς τὰ σπάργανα, τὰ σφάλματα εἶναι *εὐκολοσφόγγιστοι ῥύποι*, καὶ ὅσον περισσοτέρους ἐξαλείψῃ τις, *τόσον λογικωτέραν καὶ εὐμορφοτέραν θέλει καταστήσει τὴν γλῶσσάν του*».

Πόσον ἰσχυρῶς ἐπεβάλλετο ἡ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον ὀρθογραφία καὶ καθόλου ἡ κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν ὁπωσδήποτε κανονιζομένη γλωσσικὴ φάσις, βλέπει τις καὶ ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ἄνδρες ἀποβαλόντες πρότερον αὐτὴν ἠναγκάσθησαν ἔπειτα νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸν συνήθη τρόπον. Οὕτω π. χ. ὁμολογεῖ ὁ Κωνσταντᾶς παρρησίᾳ, ἀφοῦ πρότερον μετεχειρίζετο τοὺς τύπους τῆς λαλουμένης, «ὅτι εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν κλίσιν τῶν λέξεων ἐφύλαξα *καὶ ἄκων* παντοῦ τοὺς τύπους τῆς Ἑλληνικῆς» παρὰ Σάθᾳ 187. Καὶ μετὰ ταῦτα προέβη ἔτι περαιτέρω συγγράφων ἐν ὕφει ὁμαλωτέρῳ καὶ καθαρωτέρῳ. αὐτ. 190-1. Τὸ αὐτὸ δ' ἐποίησε καὶ ὁ σύντροφος τοῦ Κωνσταντᾶ Φιλιππίδης. Ὡσαύτως μετεχειρίσθη καὶ ὁ Βιλλαρᾶς τὴν συνήθη ὀρθογραφίαν, ἀφοῦ πρότερον ἐγένετο, ὡς εἴδομεν, εἰσηγητὴς τῆς ἰδίας αὐτοῦ. Γράφει δὲ καὶ ὁ Δούκας τῷ 1812 ὅτι «ἐκ τῶν προϊσταμένων τῆς γνώμης αὐτῆς (τ. ἔ. τῆς χρήσεως τῆς καθαρᾶς λαλουμένης ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ) οἱ πλείους σχεδὸν μεταμεληθέντες ἤδη ἀπέστησαν παντελῶς, καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδεὶς πρεσβεύσει τὴν γνώμην αὐτήν, *εἰ μή τινι ἡ μελαγχολία εἰς βάθος ἐντέτηκεν*» παρὰ Σάθᾳ 285... Οὕτως ἰσχυροτάτη ὑπῆρξεν ἡ βία τῆς ἱστορίας!

Ὁμολογῶ προθύμως ὅτι ἡ θεωρία αὕτη περὶ τῆς εὐγενείας τῶν ἀρχαίων τύπων καὶ τῆς εὐτελείας τῶν νέων εἶναι ἀξιολύπητος πλάνη, ἀλλ' ἐδῶ δὲν πρόκειται περὶ συναισθημάτων ἀλλὰ περὶ γεγονότων καὶ τὸ γεγονὸς μένει πάντοτε βέβαιον καὶ ὁ ἐξετάζων τὸ ζήτημα ὀφείλει νὰ λάβῃ καὶ τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν. Διότι οὐδαμῶς εἶναι ἀληθὲς ὅτι μόνον δύο ἀρχαὶ ὑπάρχουσι, καθ' ἃς μεταβάλλεται πᾶσα γλῶσσα, δηλ. ἡ τῆς σαφηνείας καὶ ἡ τῆς εὐκολίας. Συνήθως λησμονεῖται ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀρέσκειν. Ὁμιλῶν τις καὶ γράφων ἐπιθυμεῖ νὰ ὁμιλῇ καὶ γράφῃ οὐ μόνον σαφῶς καὶ εὐκόλως ἀλλὰ καὶ μετὰ κάλλους, καὶ τὸ κάλλος τοῦτο ζητοῦσι νὰ ἐπιτύχωσι κατὰ πολλοὺς τρόπους. Λοιπὸν οὐδὲν θαῦμα ὅ-

ἐζήτησαν αὐτὸ ἐν τοῖς ἀρχαίοις τύποις καὶ ταῖς ἀρχαίαις λέξεσιν καὶ ὅτι σχεδὸν οὐδεὶς ἡμῶν οὐδὲ σήμερον ἀκόμη εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς προλήψεως ταύτης (1). Ἡ τίς θὰ ἐτόλμα σήμερον νὰ ἀπαγγείλῃ ἔν τινι συλλόγῳ ἀνθρώπων, π.χ. ἐν τῇ Βουλῇ, *ποιητάδες*, *πατέριδες*, *οἱ ἄντροι* (ὅπως γράφει ὁ κ. Ψυχάρις Ταξ. 127), *πηγαίνοντας*, *ἂς διοῦμε*, *ἀγαπειέμαι*, *συγγραφιάδες*, *ἀλόγατα* κτλ. κτλ. χωρὶς νὰ γίνῃ καταγέλαστος; Ἀλλ' ἂν σήμερον μόνον καταγέλαστος, τότε θὰ ἐνομίζετο καὶ ἀφιλόπατρις ἅτε διασπῶν τὴν γλωσσικὴν καὶ ἐθνικὴν ἑνότητα. «Εἴ γε παράγωγον (γράφει ὁ Λαμ. Φωτιάδης πρὸς τὸν Καταρτζῆν παρὰ Σάθᾳ 173) τῆς Ἑλληνίδος καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν Γραικίδα ταύτην ὁμολογεῖτε, πῶς ἂν εἴη τοιαύτη παραμορφαζομένη πρὸς τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐκείνης ἀφίστασθαι καὶ ἀπαλλοτριοῦσθαι βιαζομένη;»

Οὕτως ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ γράφειν καὶ νὰ ἀκολουθήσωσιν ὁριστικῶς τῷ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀρχαιόθεν προδεδειγμένῳ καὶ ὑπὸ τοῦ κατακερματισμοῦ τῆς χώρας καὶ τῶν διαλέκτων καὶ τῶν ἰδιωμάτων ἐπιβαλλομένῳ ἀναμίκτῳ. «Οὕτω (λέγει ὁ Λ. Φωτιάδης ἔνθα ἀνωτ. 167) ἐξυφανοῦμεν (τὸν λόγον), ὥστε καὶ τοὺς πολλοὺς μὲν ξυνιέναι, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τοὺς σοφοὺς ἐπαινέσαι.» Ὁμοίως διδάσκει καὶ ὁ Κοραῆς (παρὰ Σάθᾳ 266-7) «Εἰς ἡμᾶς, μὴν ἔχοντας ἀκόμη κλασσικούς, ἂν θέλωμεν νὰ ταχύνωμεν τὴν γένεσιν αὐτῶν, πάλιν τὴν μέσην ὁδὸν τῆς γλώσσης πρέπει νὰ πατήσωμεν, διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους ἂν ἔχωμέν τι καλόν, καὶ νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἀφορμὴν νὰ μεταδώσωσι καλήτερα. Ἀλλὰ τὴν μέσην ὁδὸν μόνος εἶναι καλὸς νὰ πατήσῃ, ὅστις ἐξέτασεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς γλώσσης του». Καὶ «τὸ νὰ μακρύνεταί τις ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ λέγειν συνήθειαν τόσον ὥστε νὰ γίνεται ἀσαφὴς εἰς τὴν διάνοιαν καὶ παράξενος ὁλότελα εἰς τὴν ἀκοήν, εἶναι τυραννικόν, ὁ τόσον πάλιν χυδαϊσμός, ὥστε νὰ γίνεται ἀηδὴς εἰς ἐκείνους ὅσοι ἔλαβον ἀνατροφήν, μὲ φαίνεται δημαγωγικόν. . . . ἐκρίζωσον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὰ ζιζάνια τῆς χυδαιότητος, ὄχι ὅμως ὅλα πάραυτα μὲ τὴν δίκελλαν, ἀλλὰ μὲ τὴν χεῖρα καὶ κατὰ μικρὸν ἓν ὀπίσω τοῦ ἄλλου· σπεῖρε εἰς αὐτὴν τὰ ἑλληνικὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μὲ τὴν χεῖρα,

(1) Ὡς ἀξιοπερίεργον ἀναφέρω ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κ. Ψυχάρις τὴν μὲν λέξιν *βροτὸς* ὀνομάζει *εὐγενῆ* τὸ δὲ *εἶναι χυδαῖον*.

καὶ ὄχι μὲ τὸν σάκκον». Καὶ Ἐπιστολ. Τ. Α'. 436 «Ἄλλαι (δηλ. μεταφράσεις) εἶναι γεγραμμέναι τυραννικῶς καὶ ὀλιγαρχικῶς, διότι ἐξελληνίζουσι τὴν γλῶσσαν τόσον ἄμετρα, ὡσὰν νὰ μὴν ἦτον τὸ ἔθνος συνθεμένον παρ' ἀπὸ λογίους· ἄλλαι ἐγράφησαν δημαγωγικῶς· ἤγουν ἐξεχυδάϊσαν τόσον τὴν γλῶσσαν, ὡσὰν νὰ μὴ ἦσαν εἰς τὸ ἔθνος ἄλλοι παρὰ ξυλοφόροι καὶ ὑδροφόροι.» Ὁμοίως λέγει *ἀξίωμα* (αὐτ. 480) τὴν γνώμην «μήτε τύραννοι τῶν χυδαίων μήτε δοῦλοι τῆς χυδαιότητος αὐτῶν». Καὶ 464 «Πέμπω εἰς τοὺς κόρακας τὸν χυδαϊσμὸν ἐκείνων, ὅσοι χωρὶς πολυχρόνιον μελέτην καὶ συνεχῆ παραλληλισμὸν μετὰ τῆς παλαιᾶς ἐπιβάλλονται νὰ ΦΚΙΑΣΩΣΙ τὴν νέαν· ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλιν δέν με φαίνεται καλὸν μὲ πρόφασιν Ἑλληνίσεως νὰ τὴν γυμνώσωμεν ἀπὸ λέξεις ἀναλογικάς, τὰς ὁποίας ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἐπρόφερε καὶ τὸ στόμα τοῦ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος». Καὶ Τ. Α'. 458 «Ὅταν ἑλληνίζῃς, νὰ μὴν ἑλληνίζῃς ὑπὲρ τὸ δέον, διὰ νὰ γίνεται τὸ ὅλον σύνταγμα ὅσον εἶναι δυνατὸν κατάλληλον εἰς τὰ μέρη του, καὶ νὰ μὴν ὁμοιάζῃ τὸν κέντρωνα τοῦ Ἀρλεκίνου. Ὁ ὑπὲρ τὸ δέον Ἑλληνισμὸς ἀντὶ καλλωπισμοῦ κάμνει καταδηλότερον μὲ τὴν παράθεσιν τὸ αἶσχος τῶν ἀπαραιτήτως καὶ ἐξ ἀνάγκης βαρβάρων». Καὶ Α'. 612-3 «Πλησίαζε ὅσον συγχωρεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος εἰς τὴν ἐρωμένην, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἰδική μου, καὶ πρέπει νὰ εἶναι πάντων ὅσοι ἔχουσιν εἰς τὴν καρδίαν τυπωμένα τὰ κάλλη της· ἀλλ' ἄφες τοὺς κώμους τῶν φιλομακαρονιστῶν, οἱ ὁποῖοι θέλουν ἐξάπαντος παύσει, καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ ἀνέραστον ὕφος τῶν φιλοχυδαϊστῶν, τὸ ὁποῖον ἀλλέως νὰ παύσετε δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ προθυμούμενοι νὰ παύσετε τὸ γρηγορώτερον τοὺς κώμους». Καὶ Α'. 114 «Ἐπιθυμητὸν ἦτο βέβαια νὰ κανονίσωμεν τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον ἀπαραλλάκτως κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, πρέπει τόσον νὰ προσεγγίζωμεν εἰς αὐτήν, ὅσον συγχωρεῖ τὸ ἔθος· καὶ τὸ ἔθος δὲν συγχωρεῖ πάρεξ ὅσα δὲν μακρύνονται πολλὸν τῆς κοινῆς ἀκοῆς καὶ τῆς σαφηνείας, δηλαδὴ πρέπει νὰ λαλῇ τις ὄχι μόνον *σοφῶς* ἀλλὰ καὶ *σαφῶς*· τοῦτο μήτε ὁ Εὐγένιος ἠδυνήθη νὰ φυλάξῃ ἐν πᾶσιν, ἀλλὰ μίσγει πολλάκις τὰ ἑλληνικώτατα μὲ τὰ βάρβαρα».

Πρὸς ἀπαρτισμὸν λόγου ὁμαλοῦ ἔδωκεν ὁ Κοραῆς ἄλλας τε πολλὰς ὁδηγίας καὶ τὰς ἑξῆς Ἐπιστ. Τ.Α'. 465 «Ὁσάκις μεταχειρίζεσαι λέξιν ἀκόμη ἀσυνήθη μὴ τὴν θεωρῇς μεμονωμένην, ἀλλὰ παρίστανέ την

εἰς τὸν νοῦν σου μ' ὅλους της τοὺς σχηματισμούς, καὶ ἂν εἰσέρχωνται ὅλοι ἢ κἂν οἱ περισσότεροι χωρὶς σπαραγμὸν καὶ σφαδαγμὸν εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἀκοάς, μεταχειρίζου την, ἀλλέως ζήτει ἄλλην συνώνυμον.... π. χ. ἂν εἶναι ὄνομα τὸ νέον εἰσαγόμενον, τὰς πτώσεις του ὅλας καὶ τὰ γένη του· ἄν εἶναι ῥῆμα, τοὺς χρόνους του καὶ τὰς ἐγκλίσεις του, ἀλλέως πίπτεις εἰς τὸν λαβύρινθον εἰς τὸν ὁποῖον δὲν εὑρίσκεις πλέον κλωστῆρα διὰ νὰ κάμῃς τὴν Γραμματικήν σου. Τὸ σύνταγμά σου, ὅ,τι κἂν εἶναι, θεώρει το ὁλικῶς καὶ μὲ τὸν λογισμόν, ἐὰν ἀπ' αὐτὸ δύναται ὁ ἀναγινώσκων νὰ μορφώσῃ μίαν γραμματικήν, ὄχι χωρὶς ἀνωμαλίας, ἀλλὰ μ' ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλίγας»· πρβλ. καὶ 544 ὅσα λέγει περὶ τοῦ *εἰσὶ* καὶ ὅτι τότε παραληπτέον καὶ τὸ εἴη, ὦσι.... ἄλλως οὐδεμία γραμματικὴ ἐκ τῆς τοιαύτης γλώσσης.

Οὕτως ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς πιστὸς καὶ ἀληθὴς ὀπαδὸς τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης ἧς κατ' αὐτὸν «ἔργον εἶναι νὰ γνωρίσῃ τις ἑαυτόν, ἤγουν νὰ θεωρήσῃ τίς εἶναι, ποῦ καὶ εἰς ποίαν χρόνου περίοδον ἐγεννήθη, εἰς τίνα βίου κατάστασιν εὑρίσκεται, τί ἔργον νὰ κάμῃ καὶ ποῖον ἔρανον νὰ συνεισφέρῃ εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀνάγκην συγχωροῦν εἰς αὐτὸν αἱ περιστάσεις..» (παρὰ Σάθᾳ 262) ἔβη τὴν μόνην ἤδη διὰ τῶν πραγμάτων ὀρθὴν ἀποδειχθεῖσαν ὁδὸν ἀποσκορακίσας καὶ τὰ καθημαξευμένα καὶ τετριμμένα τοῦ Καταρτζῆ καὶ τὰ ἀρχαϊκώτατα τοῦ Λ. Φωτιάδου καὶ τοσούτων ἄλλων καὶ τἀνάμικτα πλὴν μακαρονικὰ πάντοτε τοῦ Κοδρικᾶ, Δούκα κτλ. κτλ. Ταύτην καὶ πρότερον εἶχον βαδίσῃ ἄλλοι π. χ. ὁ Θεοτόκης ὅστις καθὰ λέγει ὁ κ. Σάθας «κάλλιον παντὸς τὸν προορισμὸν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης κατανοήσας ἐν σιγῇ ἐκαλλιέργησεν αὐτήν. Δὲν κατῆλθεν εἰς τὴν δημοσιότητα μετὰ θορυβώδους ἐπιτελείου προσηλύτων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς καινοτομίας...» (ὅπως π. χ. ὁ Κωνσταντᾶς, Φιλιππίδης, Καταρτζῆς, Χριστόπουλλος, Βιλλαρᾶς καὶ λοιποὶ καὶ τελευταῖον ὁ κ. Ψυχάρις. Πάντοτε οἱ ἔχοντες ὀλιγώτερον δίκαιον βοῶσι δυνατώτερα, οἱ δὲ πεποιθότες ἐπὶ τῷ δικαίῳ αὐτῶν ἀφίενται εἰς τὸ φιλοδίκαιον τοῦ δικαστοῦ ἢ εἰς τὴν κρίσιν τῆς κοινῆς γνώμης.)

Καὶ ἄλλοι δὲ πολὺ πρὸ τοῦ Θεοτόκη, Εὐγενίου καὶ Κοραῆ εἶχον γράψῃ ἐν τῷ χρώματι τούτῳ, ἀλλὰ τὸ μὲν διότι πάντες οὗτοι ἐστεροῦντο τοῦ ἀναγκαίου κύρους καὶ ἀξιώματος, δι' ὧν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸ ἔθνος τὴν γλωσσικὴν ταύτην φάσιν, τὸ δὲ διότι τὰ

ἔργα αὐτῶν δὲν ἦσαν οὕτω δόκιμα ὥστε νὰ καταστῶσι κτῆμα τοῦ ἔθνους ὅλου, ἡ γλῶσσά των ἦτο μόνον ἀπόπειρα, φρόνιμος βέβαια καὶ ἀναγκαία καὶ μόνη δυνατή, ἀλλὰ πάντοτε ἀσθενὴς ἀπέναντι τῆς ἐπικρατούσης γλωσσικῆς συγχύσεως ἐν τῇ διῃρημένῃ καὶ ἀμαθεῖ Ἑλλάδι. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν ὅμως τοῦ Κοραῆ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· διότι ναὶ μὲν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Κοραῆ δὲν εἶναι δόκιμα, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ μέγα ἀξίωμα αὐτοῦ ὡς σοφοῦ ἑλληνιστοῦ καὶ ἐκδότου, ὡς ἁγνοῦ φιλοπάτριδος καὶ ὡς ἀνδρὸς χρηστοῦ, ὡς ἀποτελοῦντος ὑπὲρ πάντας τοὺς συγχρόνους του τὸν πολυτιμότατον καὶ λαμπρότατον κρίκον, δι' οὗ ὁ νέος Ἑλληνισμὸς ἐζήτει ἐπιμόνως νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἀρχαίου, τὸ ἔθνος ἠκολούθησε—καὶ ἦτο πλέον τῇ ἀληθείᾳ καιρὸς—τοῖς διδάγμασι τοῦ Κοραῆ καὶ τὸ ζήτημα ἐλύθη ὁριστικῶς ὑπὲρ τοῦ κράματος, ὅ νῦν διὰ τοῦ Κοραῆ κατέστη καὶ λογικώτερον καὶ ὁμαλώτερον. Διότι ἡ λεπτὴ τοῦ Κοραῆ αἴσθησις δὲν ἠδύνατο ν' ἀνέχηται τὴν ἀκανόνιστον καὶ ἀχαλίνωτον ἀνάμιξιν, εἰς ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ συνήθως περιέπιπτον. «Πολλοί, λέγει, ἀπὸ τοὺς συγγράψαντας ἠθέλησαν, μὲ καλὸν βέβαια σκοπόν, ἀλλ' ὄχι καὶ μὲ κρίσιν ἱκανήν, νὰ διορθώσωσιν τὴν γλῶσσαν, ὅθεν ἐγεννήθη μακαρονισμὸς τῆς γλώσσης τόσον ἀηδέστερος, ὅσον εἶναι ποικιλώτερος διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν γραψάντων» παρὰ Σάθᾳ 257 (πρβλ. καὶ ὅσα κατὰ τῆς ἀηδοῦς ταύτης ἀναμίξεως διέλαβεν ὁ αὐτὸς ἐν Ἡλιοδωρ. Αἰθιοπ. ξε'. κέξ.). Ἐντεῦθεν καὶ ἀπῄτησε καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν ἐπέτυχε νὰ ἐφαρμόσῃ γλωσσικὸν μῖγμα μετὰ λόγου τινὸς γινόμενον. Ἔκτοτε δὲ πράγματι σφόδρα δυσαρέστως προσπίπτει εἰς ἡμᾶς ἡ φύρδην μίγδην ἀνάμιξις τῶν ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων.

Διὰ τῆς λογικῆς καὶ σοφῆς τοῦ Κοραῆ διδασκαλίας ἡ γλῶσσα, ἥτις (ὅπως ἀνωτέρω εἴδομεν τοὺς Καθολικοὺς κατηγοροῦντας αὐτῆς πτωχείαν, ἀκυρολογίαν κτλ.) εἶχεν ἀληθῶς ἀποβάλῃ καὶ πλοῦτον καὶ κάλλος καὶ χάριν καὶ ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν καὶ λογικὴν καὶ καθαρότητα καὶ μετὰ τοῦ λαλοῦντος αὐτὴν δούλου ἔθνους εἶχε συμφθαρῇ καὶ περιβληθῇ διὰ ξενικῶν παντοδαπῶν ῥακῶν, ἡ γλῶσσα, λέγω, ἤρχισε ν' ἀναγεννᾶται ἐκ τῆς τέφρας της, νὰ πλουτίζηται, νὰ καθαίρηται, ν' ἀποκτᾷ κυριολεξίαν, πλοῦτον, χάριν, κτλ. Τούτων δὲ πάντων ταχίστη ἐγένετο χρεία καὶ χρῆσις, διότι ὁ Κοραῆς ἔζη ἀκόμη, ὅ[illegible] ἐξερράγη ὁ μέγας ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγών. Εὐθὺς κατὰ τὸ πρῶ[illegible] ἔτος αὐτοῦ ὤφειλον οἱ ἀγωνιζόμενοι νὰ φροντίσωσι περὶ πολιτεύματ[illegible]

περὶ νομοθεσίας κτλ. Ἀλλὰ πόθεν ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὴν γλωσσικὴν ὕλην πρὸς τοῦτο; Ἐκ τῆς λαλουμένης δὲν ἦτο κατ' οὐδένα τρόπον δυνατόν, διότι τοσοῦτο ποικίλη ἦτο, ὥστε οἱ τῶν διαφόρων χωρῶν Ἕλληνες δυσκόλως πάνυ ἐνοοῦντο δι' αὐτῆς, πρὸς δὲ τούτοις ἦτο καὶ πτωχοτάτη καὶ παντάπασιν ἀνίκανος νὰ παραστήσῃ ὑψηλοτέρας ἰδέας. Τούτου δ' ἕνεκα βλέπομεν ὅτι πάντες οἱ πληρεξούσιοι, ἄνδρες οἵτινες οὔτε διδάσκαλοι ἢ καθηγηταὶ οὔτε τῆς ἀρχαιότητος ἰδιαιτέρως ἔμπειροι καὶ ἐρασταὶ ἦσαν, ἀλλ' ἰατροί, ναυτικοί, ἔμποροι, κληρικοί, στρατιωτικοὶ κτλ., ταύτην τὴν σύμμικτον γλῶσσαν, ἥτις ἤδη πρότερον εἶχε καταστῇ εὔχρηστος καὶ τρόπον τινὰ καθιερωθῇ, καὶ μόνην ταύτην μετεχειρίσθησαν καὶ ἐν τῷ πολιτεύματι ἢ μᾶλλον τοῖς πολιτεύμασι καὶ ἐν τῇ λοιπῇ νομοθεσίᾳ, ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ἐν τῇ διοικήσει καὶ καθόλου πανταχοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀλληλογραφίᾳ. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τινὲς τούτων εἶχον γνῶσιν τῶν τοῦ Χριστοπούλου, Βιλλαρᾶ καὶ Συντροφίας, ἀλλ' οὐδενὶ ἐπῆλθε νὰ μεταχειρισθῇ ἢ προτείνῃ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἄλλην τινὰ φάσιν τῆς γλώσσης, π. χ. τὸ ἰδίωμα τῆς ἐπαρχίας του ἢ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ἦτο καιρὸς ἔργων καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἠκολούθουν ἁπλούστατα τῇ ὁδῷ, ἣν αὐτὴ ἡ ἱστορία πᾶσιν ἐδείκνυεν.

Ὅτε δὲ τελευταῖον ἐπέτυχον, ὅπως ἐπέτυχον, τοῦ σκοποῦ αὐτῶν καὶ ἤθελον νὰ συστήσωσι τακτικήν τινα Κυβέρνησιν, εὑρέθησαν ἀπέναντι ἀπείρων ἀναγκῶν, αἵτινες ἔπρεπε νὰ πληρωθῶσι διὰ τῆς γλώσσης. Νέος καθ' ὁλοκληρίαν βίος καὶ πολιτισμός, περὶ οὗ πρότερον οὐδεμίαν εἶχον γνῶσιν οὐδ' ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν, ἀνέκυψεν αἴφνης ἐνώπιον αὐτῶν. Ὤφειλον καὶ ἐπεθύμουν νὰ παραλάβωσιν αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν ὅπως καὶ ἔπραξαν, ἦτο δ' ὅμως ἀνάγκη συγχρόνως ν' ἀκολουθῇ καὶ ἡ γλῶσσα. Ἀλλὰ πῶς; εἶχε καταπληκτικῶς ἀπολειφθῇ καὶ τώρα δὲν ἠδύνατο νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τοῦ εἰσορμῶντος πολιτισμοῦ καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ πολιτειακῶν, ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν, ἐμπορικῶν, δημοσιογραφικῶν κλπ. κλπ. ἀναγκῶν. Ἄλλος λαός, ἵνα πληρώσῃ τὰς ἀνάγκας ταύτας, θὰ παρελάμβανεν ἁπλούστατα μετὰ τῶν ἐννοιῶν καὶ [τὰ]ς λέξεις ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ οὕτω θὰ ἐσχημάτιζε γλῶσσαν [κα]τὰ τὸ ἥμισυ Ἑλληνικὴν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ φραγκικήν. Ἀλλὰ λαὸς [ἔχ]ων τοιοῦτο παρελθόν, λαὸς κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας πεπολιτισμένος, [ὡσπερ]ῶς οἱ Ἕλληνες, ἄγεται πολλάκις ὑπὸ τῆς ἱστορίας του ἐπὶ τοιαύτας

πράξεις αἵτινες εἴς τινας φαίνονται παράδοξοι. «Τῆς γλώσσης τὸν βαρβαρισμόν, λέγει ὁ Κοραῆς Ἐπιστ. Τ. Α΄. 396, ἐγὼ τὸν ὁμοιάζω μὲ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Τρωάδος· ἡ πρόοδός του εἶναι πολλὰ μεγαλητέρα παρ' ὥστε νὰ καταγινώμεθα εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ὅλων, ἱκανὸν εἶναι νὰ σώσωμεν τὸν γηραλέον Ἀγχίσην καὶ τοὺς πατρίους Θεούς, καθὼς ἔκαμεν ὁ Αἰνείας, *ἡ σωτηρία τῶν οἰκειοτάτων εἶναι νὰ ἀποσκορακίσωμεν κἂν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ὅλας τὰς ξενικὰς λέξεις*». Καὶ Προδρομ. Βιβλιοθ. σελ. πε΄. «Τὸ νὰ δανείζεταί τις ἀπὸ τοὺς ξένους, ἢ νὰ τὸ εἴπω καθαρώτερα, τὸ νὰ ψωμοζητῇ λέξεις καὶ φράσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας γέμουσιν αἱ ἀποθῆκαι τῆς γλώσσης του, σιμὰ τῆς ἀτιμίας δίδει καὶ παντελοῦς ἀπαιδευσίας, ἢ καὶ ἠλιθιότητος, ὑπόληψιν.... Ἡ χρεία τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας (δηλ. γλώσσας) ἔχει ἡ ἡμετέρα εἶναι πολλὰ ὀλίγη, ἐπειδὴ παραστέκει σιμά της ἡ ὑπέρπλουτος αὐτῆς μήτηρ, ἑτοίμη νὰ δώσῃ εἰς αὐτήν, ὅτι τῆς λείπει....» Οὕτως ὡδήγησε λοιπὸν πάλιν τοὺς Ἕλληνας ἡ ἱστορία των ἐπὶ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὴν ἀποβολὴν ἐκ τοῦ γραπτοῦ λόγου πάσης ξένης λέξεως (πρὸς τὴν παράστασιν τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον εἶναι συνήθως ἀνεπαρκὲς) καὶ ἐπὶ τὴν παραλαβὴν πασῶν τῶν εὐκαταλήπτων καὶ ἀναγκαίων στοιχείων ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ ἐπὶ τὴν δημιουργίαν ὅλως νέων λέξεων, ὁσάκις ἡ ἀρχαία οὐδὲν ἀνάλογον ἢ χρήσιμον παρεῖχεν. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἥτις εὐθὺς ἔκτοτε ἔλαβε μεγάλην ἐθνικὴν σημασίαν, δύναται νὰ ὀνομασθῇ γιγαντιαία. Τριάκοντα χιλιάδας περίπου λέξεων, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1750 κέξ. ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν λογίων Ἑλλήνων, ἔχει μέχρι τοῦδε συλλέξῃ ὁ σεβαστός μοι καθηγητὴς κ. Στ. Κουμανούδης. Ὅτι πᾶσαι αὗται δὲν εἶναι δοκίμως πεπλασμέναι, τοῦτο εἰς οὐδεμίαν μομφὴν κατὰ τῆς καθολικῆς ἐργασίας ταύτης δύναται νὰ παράσχῃ λαβήν.

Τίνα τραγελαφικὴν ἀπελπιστικὴν εἰκόνα θὰ παρεῖχεν ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος καθόλου, ἂν μὴ οἱ παλαιότεροι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἐξελληνίσωσιν αὐτὸν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, δύναταί τις ἄνευ πολλοῦ κόπου νὰ φαντασθῇ, ἂν λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν γλῶσσαν, ἣν μεταχειρίζονται, ὅπως ὀνομάζωσι τὰ τοῦ ἔργου των, οἱ σκυτεῖς, οἱ ξυλουργοί, οἱ συνήθεις ναυτικοί, οἱ μάγειροι, οἱ ἔμποροι ὑφασμάτων, οἱ ζαχαροπλάσται καὶ ἐν μιᾷ λέξει πάντες οἱ ἀπαίδευτοι, οἵτινες συνήθως ἄνευ τινὸς πολυπραγμοσύνης ὀνομάζουσι τὰ κατ' αὐτοὺς ἔργα, ἐμπορεύματα κτλ. ὅπως ἔτυχε νὰ μάθωσι παρὰ τῶν ἀλλογλώσσων τῶν διδαξάντων αὐτοὺς ταῦτα. Εἶναι

πασίγνωστον ὅτι αἱ τάξεις αὗται τοσοῦτον τραγελαφικὴν καὶ μεστὴν ξένων λέξεων γλῶσσαν πρὸς ὀνομασίαν τῶν τῆς τέχνης ἢ τῶν τοῦ ἔργου των μεταχειρίζονται(1), ὥστε οἱ ἐξ ἄλλων τάξεων ἐλαχίστας τούτων καταλαμβάνουσιν. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ συνέβαινε καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ καὶ ἐν τοῖς δικαστικοῖς καὶ ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἐν τῇ ἐφημεριδογραφίᾳ καὶ ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ πανταχοῦ, ἂν αἱ παλαιότεραι γενεαὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ποδηγετούμεναι μὴ ἐφιλοτιμοῦντο νὰ πλουτίσωσι τὴν γλῶσσαν διὰ γνησίου ἑλληνικοῦ θησαροῦ. Διὰ τοῦ πλουτισμοῦ δὲ τούτου ἐγένετο ἡ γλῶσσα οὐ μόνον πλουσιωτέρα ἀλλὰ καὶ εὐκολωτέρα εἰς χρῆσιν. Ὀλίγα τινὰ παραδείγματα θὰ διαλευκάνωσι τὸ πρᾶγμα. Κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα μετεχειρίζοντο τὴν ξένην λέξιν *σταμπαρία*. Ἔπειτα ἐσχημάτισαν ἀντὶ τούτου τὸ *τυπογραφεῖον* καὶ ἐντεῦθεν ἱκανὰς ἄλλας λέξεις καὶ φράσεις, αἵτινες ἐκ τοῦ σταμπαρία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματισθῶσιν· πρβλ. *τυπογράφος*, *τυπογραφικὸν φύλλον*, *-κὴ μελάνη*, *-κὴ δαπάνη*, *-κὰ σφάλματα* κτλ. Ὁμοίως ἐλέγετο *ἀβουκᾶτος*, ἔπειτα ἀντ' αὐτοῦ τὸ μεσαιωνικὸν *δικηγόρος*, ἐξ οὗ ἐσχηματίσθησαν *δικηγορικός*, *δικηγορῶ* —*γορεία* κτλ. Οὕτω πρότερον *πόστα*, *γαζέττα*, *μινίστρος*, *μινιστέριον*· σήμερον δ' ὅμως *ταχυδρομεῖον*, *ταχυδρόμος*, *ταχυδρομικὸς* (*ὑπάλληλος*, *-χάρτης*, *-κὴ ἅμαξα*, *-δαπάνη*, *-κὸν κατάστημα*, *-δελτάριον κτλ.*), *ἐφημερίς*, *ἐφημεριδογραφία*, *ἐφημεριδοπώλης κτλ.* *ὑπουργός*, *ὑπουργεία*, *ὑπουργῶ*, *ὑπουργεύω*, *ὑπούργημα*, *ὑπουργικός*, *ἀνθυπουργικός*, *πρωθυπουργὸς κτλ.*

Αὗται καὶ χιλιάδες ἄλλων ξένων λέξεων εἶναι σήμερον καθ' ὁλοκληρίαν ἐκτὸς χρήσεως καὶ πιθανῶς μόνον τοῖς πρεσβυτέροις γνωσταί, οἱ πλεῖστοι δ' Ἕλληνες οὐδ' ἔννοιαν ἔχουσι πλέον τούτων. Τοῦτο δ' ἐξακολουθεῖ ἀπαύστως καὶ ἡ γλῶσσα ὁσημέραι πλουτίζεται. Οὕτω π. χ. δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἐκ τοῦ *μαϊμοῦ* μόνον ἓν ὑποκοριστικὸν *μαϊμουδάκι* καὶ οὐδὲν πλέον, ἐκ τοῦ *πίθηκος* ὅμως σχηματίζεται καὶ *πιθηκίζω* καὶ *πιθηκιστὴς* καὶ *πιθηκισμὸς* κτλ. Πρόσθες τούτοις ὅτι τοῦ μὲν «*μαϊμοῦ*» ἡ μεταφορικὴ χρῆσις εἶναι λίαν περιωρισμένη, τοῦ δὲ «*πίθηκος*» καὶ τῶν παραγώγων αὐτοῦ ἱκανῶς ἐκτενής. Τοῦτο δὲ

(1) πρβλ. τὰς μαγειρικὰς λέξεις, ὅσας ὁ κ. Ἰ. Ψυχάρις ἐν Ταξ. 65-6 ὡς τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς συνεσώρευσεν!

συχνότατα παρατηρούμενον εἶναι μέγιστον πλεονεκτήματα τῶν δεδανεισμένων λέξεων.

Σημειωτέον δ' ὅτι οὐδεμία ἀρχαία λέξις δύναται νὰ θεωρηθῇ τοσοῦτον ἀπηρχαιωμένη ὥστε νὰ κρίνηται ἐκ τῶν προτέρων ὅλως ἀδύνατος ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς εἰς τὴν ὁμιλουμένην καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτῆς. Παράδειγμα τούτου ἀναφέρω τὸ πασίγνωστον καὶ πασίχρηστον σήμερον ῥῆμα *ἐπιτρέπω*, ὃ ὁ Δούκας ἐν τῷ κωμικῷ ψηφίσματι, δι' οὗ διέσυρε τοὺς τρακαριστὰς ἤτοι τοὺς περὶ τὸν Κοραῆν, ἀναφέρει μετὰ τοῦ *χαλεπαίνω*, τοῦ *πῶ*, τοῦ *πῇ*, τοῦ *οὖν* ἀποκαλῶν αὐτὰ «*ὀδωδότα καὶ εὐρῶτος καὶ ἀηδίας ἀνάπλεα*» (παρὰ Σάθᾳ 292). Καὶ ὁ Κοραῆς ἐν Ἰσοκράτους Α'. κζ'. καταλέγει ἐν τοῖς φρικωδεστάτοις μακαρονισμοῖς τὴν φράσιν «ὁ καιρὸς δὲν μοὶ τὸ *ἐπιτρέπει*» λέγων ὅτι καὶ τὸ *συγχωρεῖ* εἶναι Ἑλληνικὸν καὶ οὐχὶ Ἀραβικόν. Καὶ ἐν Ἐπιστολῶν Τ. Β'. 347 ὅτι τὸ *ἠρύσθησαν* εἶναι «ὀλίγον σκληρόν, δηλ. ὄχι *γραικικόν*», καὶ Τ. Α'. 466 τὸ *ἡμέρωσις* ἀφόρητον κτλ. Ὁμοίως ἔχει τὸ *ὑπόληψις*, τὸ *λωποδύτης* καὶ μέγα πλῆθος τοιούτων λέξεων, αἵτινες σήμερον ὑπὸ πάντων γινώσκονται καὶ λέγονται.

Αὐτόδηλον δ' ὅτι πᾶσα ἡ ἐξελληνιστικὴ αὕτη ἐργασία δὲν ἐξετελέσθη ἀπταίστως καὶ κατὰ πάντα δοκίμως, οὐδ' ἦτο, φρονῶ, φυσικὸν νὰ προσδοκᾷ τις αὐτό. Τοὐναντίον μάλιστα πολλαπλᾶ ἁμαρτήματα παρεισέφρησαν εἰς τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον, ἰδίως μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται ν' ἀρνηθῇ. Πρῶτον δηλ. ἐπειδὴ οὐδεὶς σχεδὸν μετὰ τὸν Κοραῆν ἦτο κάτοχος τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ὅπως ἐκεῖνος, πολλὰ παρελήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἄνευ ἀληθοῦς ἀνάγκης, πολλὰ δὲ καὶ ἐπλάσθησαν νέα ὁμοίως ἄνευ ἀνάγκης, ὥστε ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος προσέλαβε κατὰ μικρὸν ἀρχαϊκώτερον ἢ ἐπὶ Κοραῆ χαρακτῆρα. Διότι ἐδίδασκε μὲν ἐκεῖνος, ὅτι ὅταν ὑπάρχῃ λέξις τις ἑλληνικὴ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ὁμιλουμένῃ, οὐδεὶς λόγος δι' ὃν πρέπει ν' ἀντικαθίσταται δι' ἄλλης ἑλληνικῆς ἀγνώστου τῇ λαλουμένῃ, καὶ ὅτι πᾶς γράφων ὀφείλει νὰ φροντίζῃ ὥστε ἐκ τοῦ λόγου του ν' ἀπαρτίζηται γραμματική τις· πρβλ. Ἐπιστολῶν Τ. Β'. 749 «Κανὼν γενικὸς καὶ λογικός, . . . οὗτος: Ἀπὸ δύο συνωνύμους λέξεις ἐκείνη πρέπει νὰ διαλέγεται καὶ εἰσάγεται εἰς τὴν *Ῥωμαίικαν* μας, τὴν ὁποίαν ἐλπὶς ἢ ὑπόληψις εἶναι, ὅτι θέλει εὐκολώτερον καταλάβει ὁ ἀπαίδευτος». Καὶ Τ. Α', 543 « Ἑλλήνιζε ὅσον θέλεις·

τοῦτο ἐπιθυμῶ καὶ ἐγώ, καὶ ἀδημονῶ καὶ κλαίω ὁσάκις δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ κατορθώσω· ἀλλ' ἐλλήνιζε μὲ τρόπον, ὥστε νὰ μὴν ἀντιφάσκῃς κἂν εἰς τὸν ἑαυτόν σου, ὥστε νὰ ἦσαι δι' ὅλου σύμφωνος, ὥστε νὰ ἦναι δυνατὸν ἀπὸ τὸ σύνταγμά σου, ὁποιονδήποτε ἤθελεν εἴσθαι, νὰ συντεθῇ ὁποιαδήποτε γραμματική. Οὗτος ὁ κανὼν φαίνεται εἰς τὴν ἰδικήν μου κρίσιν ἀξίωμα γεωμετρικόν». Ἀλλὰ τοῦτο μέν τινες τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ βραχὺ νεωτέρων π. χ. Δούκας, Οἰκονόμος καὶ ἄλλοι, τοῦτο δὲ οἱ κατόπιν καὶ τὰς σοφὰς ταύτας τοῦ ἀνδρὸς ἐλησμόνησαν συμβουλὰς καὶ τὴν ὀρθοτάτην αὐτοῦ παρηγκώνισαν παρατήρησιν, καθ' ἣν «Οἱ λόγιοι ἄνδρες τοῦ ἔθνους εἶναι φυσικὰ οἱ νομοθέται τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν λαλεῖ τὸ ἔθνος, ἀλλ'εἶναι νομοθέται δημοκρατικοῦ πράγματος. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ διόρθωσις τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ γλῶσσα εἶναι κτῆμα ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ κτῆμα ἱερόν. Ὅθεν πρέπει ν' ἀνακαινίζηται μὲ εὐλάβειαν καὶ ὄχι μὲ τὴν θορυβώδη καὶ τυραννικὴν αὐθάδειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὑψώθη ὁ πύργος τῆς Βαβέλ» Ἡλιοδωρ. Αἰθ. οα'., καὶ οὕτως ἐπὶ τὸν ἐξελληνισμὸν καλπάζοντες ἔδραμον.

Ὁ Δούκας φαίνεται ἀγνοῶν ὅλως, ἢ τοὐλάχιστον δὲν παραδέχεται, ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄλλη γραμματικὴ ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας, διὰ τοῦτο λέγει ἐν Σωκράτους Τ. Α'. 333 «εἰ μὲν πρὸς τὴν τοῦ ὄχλου συνήθειαν τοῦτο πράττετε (τ. ἔ. γράφετε *ἔλεγα* κτλ. ἀντὶ *ἔλεγον*), *ἡ γραμματικὴ οὐκ ἔστι πλέον τέχνη τὸ μὴ ὀρθὸν πρὸς τὸ ὀρθὸν ἐπανάγουσα, ἀλλὰ τέχνη μᾶλλον διδακτικὴ τῆς χυδαϊκῆς ἀμαθείας*»· καὶ «μηδὲ οὕτως ἀτόπως τῆς γλώσσης τὰ σπέρματα καταβάλλωμεν, τὰ παρὰ τοῖς χυδαίοις κάκιστα παρασωζόμενα ἀπηχήματα παρεισάγοντες· καθότι *ἡ Γραμματική ἐστι τέχνη τὸ μὴ ὀρθὸν εἰς ὀρθὸν διὰ κανόνων κοινῶν μεταβάλλουσα*..... καίτοι πολλῶν καὶ διαλεγομένων καὶ συλλογιζομένων κακῶς» Ἐντεῦθεν ἀποφαίνεται περὶ τοῦ μονολεκτικοῦ παρακειμένου αὐτ. 334, ὅτι «ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα κατά τε κλίσιν καὶ τοῖς ὀνόμασίν ἐστιν ἡ αὐτὴ τῇ ἀρχαίᾳ (!), διαφέρει δέ πως ἐν τῇ τῆς συντάξεως ἀναλύσει, *ἀνάγκη εἶναι νὰ δεχθῶμεν καὶ τοῦτον*». Καὶ αὐτ. 350 περὶ τοῦ μέλλοντος «διόρθωσιν γλώττης προϊάλλοντες οὐδὲν πρὸς διόρθωσιν μέχρι τοῦδε μετεκινήσατε... ἀλλ' ἐν οσαύτῃ σπουδῇ καὶ πτοήσει πρὸς σύστασιν τοῦ ῥευστωθῆν, ἐκρεύσειν, ενῆν, ἀναβῆν, *δεν ἦτον πολὺ κάλλιον νὰ εἰσάξωμεν κατ' ὀλίγον ὂν κύριον μέλλοντα ἐξ ἀρχῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο τῷ ὄντι καὶ εὐκολώτερον*

καὶ ἀναντίρρητον καὶ ὀρθόν; » Καὶ περὶ τοῦ *ἐστὶν* αὐτ. 351 « πάντα δυνατὰ μᾶς ὑπόσχεσθε, ὅλας τέχνας, ὅλας ἐπιστήμας, ὅλην φιλοσοφίαν. . . . ἓν δὲ ἐκεῖνο ἐστάθη ἀδύνατον, μόνον ἡ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος ἐπανάληψις· ὦ τῆς ἀναξιότητος! *Ἐνι*, *ἶνε*, *εἶναι*, *εἶνε*, πᾶσα ῥᾳδιουργία προὐβλήθη εἰς σκέψιν, μόνον δὲ *τὸ ὄν*, *τὸ ὀρθόν*, *τὸ ἀρχαῖον*, *τὸ πατρῷον*, μόνον τοῦτο διώκετε, ἀποβάλλετε, μισεῖτε, ἐκκλείετε. . . . » Καὶ αὐτ. 347 « διόρθωσιν γλώσσης ζητεῖς; ἐλθὲ εἰς τὴν μητέρα ὅθεν ἐξέπεσε· *λάβε τοὺς κανόνας ἐκεῖθεν, καὶ ὤθει τὸν πέτρον πρὸς ταύτην τὰν σπάρταν, καὶ ἕξεις ἐν ὀλίγῳ τὴν τῆς γλώττης διόρθωσιν* »· (ἀξιοσημείωτον ὅτι τότε πάντες τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πλουτισμὸν τῆς γλώσσης *διόρθωσιν* ὠνόμαζον νοοῦντες οὕτω τὴν ἐκβολὴν τῶν κοινολεκτουμένων καθ' ὅσον ἐνεχώρει). Καὶ « ἰδοὺ γίνεται τοῦτο (τ. ἔ. ἡ χρῆσις τῆς ἀρχαίας) κοινῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας· γενέσθω δὲ οὕτω κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ εἰς τὰ Σχολεῖα· οὗτοι δὲ οἱ πρῶτοι νέοι οἱ ἐν τοῖς σχολείοις λαλοῦντες ὅπως ποτὲ λαλήσωσιν, ὅταν ἔμβωσιν εἰς τὸν κόσμον, θέλουσι προφέρῃ τρανώτερα (γρ. τρανότερα) καὶ καθαρώτερα τὴν συνειθισμένην· ἐντεῦθεν θέλουσι μεταδώσῃ τι ἐκ τῆς ἕξεως αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλους, οἱ δὲ παῖδες αὐτῶν αὖθις, εὑρόντες τοῦτο, θέλουσιν ἐπιδαψιλεύσῃ καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ καλὸν ἐκ τῆς ἰδίας διατριβῆς καὶ μαθήσεως· *καὶ οὕτως εἰς τὴν τρίτην γενεὰν θέλει πλησιάσῃ ἡ θυγάτηρ εἰς τὴν μητέρα, καὶ μὲ τὸν καιρόν, ἐπιπόνου τυχοῦσα ἐπιμελείας, ἑνωθήσεται τῇ μητρί*....» αὐτ. 355. Καὶ « ἡ ἐμὴ γνώμη συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων· *νὰ φυλάξωμεν τοὺς τύπους ἀπαραλλάκτους ἐκ τῆς ἀρχαίας*, νὰ λαμβάνωμεν ἐκεῖθεν κατ' ὀλίγον τὰ ἐλλιπῆ, ν' ἀποφεύγωμεν τὰ ξένα καὶ ἀλλόκοτα καὶ ἰδιώματα καὶ ὀνόματα... καὶ τέλος νὰ ἐκκινῶμεν καὶ τὴν συμπλοκὴν καὶ σύνταξιν πρὸς τὸ τελειότερον κατ' ὀλίγον. . . . » σελ. 357· καὶ 358-9 « *εἰς τὴν κλίσιν καὶ σύνταξιν ὁ λόγος μου ἀποτείνεται. . . . ἀλλὰ τὴν κλίσιν καὶ τοὺς τύπους ἀπαραλλάκτους φυλάττοντες* κινεῖτε ὁπωσοῦν καὶ τὴν σύνταξιν πρὸς τὸ κρεῖττον ».

Ἰδιαιτέρως δὲ τὸ κακὸν ἐκορυφώθη διὰ τοῦ μακαρίτου Σούτσου, ὅστις γράψας τὰ προλεγόμενα ἐκεῖνα εἰς τὸν Βλαχάβαν του ἀνεκήρυξε « Τὴν νέαν Σχολὴν τοῦ γραφομένου λόγου » ἤτοι τὴν χρῆσιν αὐτῆς σχεδὸν τῆς ἀρχαίας. Τότε ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος ἐσφάλη δεινῶς ζητήσας ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Σοῦτσος ἦτο ἄπειρος τῆς Ἑλληνικῆς

καὶ ὅτι ἐσφάλλετο πολλάκις γελοίως. Βεβαίως ὁ ἔλεγχος ἦτο δίκαιος, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ πολεμηθῶσιν οὐχὶ τὰ καθ' ἕκαστον λάθη τοῦ Σούτσου ἀλλ' ἡ καθολικὴ γνώμη αὐτοῦ, ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ καινοῦ νομίσματος ὡς ἀχρήστου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἡμῖν. Παρεκτραπέντος δ' οὕτως ἅπαξ τοῦ ζητήματος ἠκολούθησαν δυστυχῶς τῇ σκολιᾷ ὁδῷ καὶ ἄλλοι οἷον Χρυσοβέργης, Βερναρδάκις κλπ. ἐλέγχοντες καὶ ἐλεγχόμενοι ὥστε κατὰ μικρὸν τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἐπεκράτησεν αὐστηρὰ τήρησις πάντων τῶν διαταγμάτων τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, ὥστε καὶ ἡ ἐλαχίστη παράβασίς τινος τούτων ἐθεωρεῖτο ἐπιτιμήσεως ἀξία. Οὕτω π. χ. ἤλεγξεν ὁ ἀξιότιμος κ. Δ. Ν. Βερναρδάκις ἄνδρα πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθόν, τὸν φίλτατον καὶ σεβαστόν μοι διδάσκαλον κ. Στέφανον Κουμανούδην, διότι ἔγραψεν *ἐπεσημασμένον* ἀντὶ ἐπισεσημασμένον, καὶ ἄλλους δι' ἄλλα. Σήμερον φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος αἰσθάνεται σφόδρα καὶ περισσῶς ἀλγεῖ διὰ τὰς πέδας ταύτας, ἃς ἕτερος ὠνόμασε *βδέλυγμα*, ἀλλ' ἐν τούτῳ ἀκριβῶς ὀφείλει νὰ λεχθῇ αὐτῷ τὸ Τίς πταίει; Μέχρι τίνος ἔφθασεν ἡ μανία αὕτη, δύναταί τις εὐκόλως νὰ νοήσῃ ἐκ τοῦδε ὅτι ὁ κ. Εἰρ. Ἀσώπιος ἐμέμφθη τὸν κ. Κ. Κόντον ἐπιγράψαντα τὸ βιβλίον του διὰ τῆς λέξεως «*Παρατηρήσεις*», ἥτις, διατείνεται, δὲν ἐχρησίμευε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς τίτλος!

Διὰ τὰς τοιαύτας δ' ἐλέγξεις καὶ μομφὰς ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος προέβη κατὰ μικρὸν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀρχαϊσμοῦ, καὶ καταντᾷ νὰ μὴ καταλαμβάνηται πλέον εὐκόλως ὑπὸ τῶν πολλῶν ὅ,τι γράφομεν, ὅπως κατελαμβάνοντο τὰ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ. Τοῦτο βεβαίως εἶναι ἐπιβλαβές, ἀλλ' ἤρχισεν εὐτυχῶς νὰ γίνηται πολλοῖς αἰσθητόν, ὥστε ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ σταθῇ τὸ κακόν.

Πλὴν τῆς ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον καὶ δὴ ἀγνωστότερον τροπῆς ταύτης τῆς γενομένης πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος συνέβησαν καὶ ἄλλα κακά. Πρῶτον δηλονότι ἐπειδή, μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος μάλιστα, ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ συγγράφειν καὶ συντάττειν ἐφημερίδας ἄνθρωποι πολὺ ὑποδεέστεροι τῶν παλαιοτέρων κατὰ τὴν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων πεῖραν καὶ ἐπειδὴ μάλιστα ἡ πολλάκις τῆς ἑβδομάδος ἢ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔκδοσις τῶν ἐφημερίδων δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς συντάκτας αὐτῶν νὰ πολυπραγμονῶσι καί, ὅσον πρέπει, ἀσχολῶνται περὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης, διὰ ταῦτα πολλὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα παρελήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας διάστροφα

κατὰ πολλοὺς τρόπους, τ. ἔ. ἢ κατὰ τὸν τονισμὸν ἢ κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν ἢ κατὰ τὴν σύνταξιν ἢ κατὰ τὴν σημασίαν κτλ., καὶ οὕτως ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὸ κοινόν. Ὡς πρὸς τοῦτο ἐπῆλθε διὰ τῆς προφορικῆς καὶ γραπτῆς διδασκαλίας τοῦ φιλτάτου μοι διδασκάλου κ. Κ. Κόντου ἀπό τινων ἐτῶν μεγάλη βελτίωσις. Διότι παμπόλλας τοιαύτας ἐσφαλμένας χρήσεις ἀρχαίων λέξεων περιφανῶς καταδείξας καὶ τἀληθὲς ἑκάστοτε πειστικῶς διδάξας ἠνάγκασε πάντας, φίλους καὶ ἀντιπάλους, ν' ἀκολουθήσωσι τοῖς ὀρθῶς προτεινομένοις. Οὕτω σήμερον ὡς πρὸς τὴν ὀρθοτέραν χρῆσιν πολλῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας παρειλημμένων στοιχείων ἀκριβέστερον ὁμολογουμένως γράφεται σήμερον ἡ γλῶσσα ἢ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κ. Κόντου.

Ἔπειτα διὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν λόγον, δι' ὃν ἐγένοντο τὰ προμνημονευθέντα ἁμαρτήματα ἤτοι δι' ἄγνοιαν τῆς ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσης, ἐπῆλθον καὶ πολλοὶ ξενισμοὶ εἰς τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν. Ἐκ τῶν ξενισμῶν τούτων λαβὼν ἀφορμὴν ὁ κ. Ψυχάρις ἀπήγγειλε δεινοτάτην κατηγορίαν κατὰ τῆς νέας γραπτῆς ἡμῶν γλώσσης ὡς παντάπασιν Γαλλιζούσης ἢ Γερμανιζούσης διισχυρισθεὶς μάλιστα ὅτι οὐδὲ φράσιν, οὐδὲ λέξιν δύναται ν' ἀναγνώσῃ τοῦ γραφομένου ἡμῶν λόγου χωρὶς ν' ἀνεύρῃ ὑπὸ τὰ Ἑλληνικὰ στοιχεῖα τὴν Γαλλικὴν ἢ Γερμανικὴν φράσιν ἢ λέξιν. Ἀλλ', ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἡ κατηγορία αὕτη δὲν εἶναι ὅλως δικαία· οὐχὶ διότι ἡ καθαρεύουσα δὲν περιέχει ὄντως πολλοὺς καί τινας μάλιστα σφόδρα ἐρριζωμένους ξενισμούς, ἀλλὰ διὰ τὰς ἑξῆς αἰτίας. Πρῶτον ὅτι πολλοὶ τῶν καταλεχθέντων ὑπ' αὐτοῦ οὐδεμία ἀνάγκη νὰ νομισθῶσι τῷ ὄντι ξενισμοί, π. χ. *ἡ 7η Ἀπριλίου* = le 16 Mai· *ἡ λύσις ἐγγίζει* = la solution approche· περὶ τούτου γράφει ὁ κ. Ψυχάρις «*ἄγγιξε κανέναν καὶ τὸν πείραξε*; Τοῦ κάκου θυμούμουν τοὺς ἀρχαίους πεζογράφους, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλη καὶ Θουκυδίδη! Δὲν ἔβγαινε τίποτες. Αὐτὸ τὸ *ἐγγίζει* μὲ βασάνιζε καὶ δὲν μποροῦσα νὰ πιστέψω πῶς ἤθελε νὰ πῇ «πλησιάζω» Ἂν ἔγραφε τὴν ἀρχαία, ἔλεγα, θὰ τὄβαζε *ἐγγὺς ἢ πέλας ἡμῖν ἐστι*, κι' ἂν τὄγραφε στὴ γλῶσσά μας, ἔπρεπε νὰ πῇ *κοντέβει*. Ἅμα ξεχνοῦσα τὴν ἀρχαία καὶ τὴ νέα, μὲ τὴ γαλλικὴ μετάφραση καταντοῦσε τὸ νόημα πολὺ ἔφκολο, la solution approche». Ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὸ ῥῆμα ἐγγίζω ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ «πλησίον εἰμὶ ἢ πλησίον ἔρχομαι» εἶναι τῶν μεταγενεστέρων ἁπαντῶν παρὰ Πολυβίῳ, Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ καὶ ἄλ

λοις, καὶ ἐν τῇ Ν. Δ. ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα φοράς, ἤγγικεν ἡ ὥρα — ἡ βασιλεία, ἤγγισεν ὁ χρόνος — ὁ καιρός, ἐγγίζει ἡ ἑορτή, — ἡ ἀπολύτρωσις κτλ.; Ἢ τίς Ἕλλην ἀγνοεῖ τὸ θαυμάσιον τροπάριον τοῦ μεγάλου Κανόνος «Ψυχή μου, ψυχή μου, ἀνάστα, τί καθεύδεις; *τὸ τέλος ἐγγίζει* καὶ μέλλεις...»; Τὸ ῥῆμα λοιπὸν εἶναι ἑλληνικώτατον, ἀλλ' ὅμως ὁ κ. Ψυχάρις ὁ ἐνθυμούμενος τοὺς ἀρχαίους δὲν τὸ ἠξεύρει εἰ μὴ ἐπὶ τῆς ἄλλης σημασίας, τῆς τοῦ ἅπτεσθαι, καὶ μετὰ τόλμης καταπληττούσης εὑρίσκει τὸ ῥῆμα τοῦτο μετάφρασιν τοῦ approcher καὶ δὴ ξενισμόν! Ὁμοίως ἔχει καὶ τὸ *ἐπαρκῶς ἀπέδειξεν* ὃ νομίζεται μετάφρασις τοῦ il a suffisamment démontré· ὡσεὶ καὶ αἱ λέξεις ἀμφότεραι ἦσαν ἀνελλήνιστοι καὶ ἡ σύνδεσις αὐτῶν εἶχέ τι τὸ τερατῶδες καὶ ξένον. κτλ. κτλ. (1).

Ἔπειτα δὲ διότι καθ' ἃ ὁ κ. Κ. Foy ὀρθῶς παρετήρησεν «Ἡ γραφομένη γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων ἔχει ἀνάγκην νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν· εἰς τὴν μετάφρασιν π. χ. τῶν πολιτικῶν ἄρθρων πρέπει νὰ διατηρηθῇ τὸ διπλωματικὸν τῆς ἐκφράσεως πιστῶς καὶ κατ' ἀνάγκην μιμεῖται ὁ μεταφράζων τὰς ῥήσεις τοῦ μεταφραζομένου. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπιστήμας· ὁ Ἕλλην μανθάνων τὰς ἐπιστήμας παρὰ τῶν Εὐρωπαίων ἀναγκάζεται νὰ σκέπτηται κατὰ τὸν τρόπον ἐκείνων καὶ νὰ ἐκφράζηται ἀναλόγως. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν ἐπῆλθε τοσαύτη ὁμοιότης μεταξὺ τῶν ἐκφράσεων τῶν διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον νεωτερίζει καὶ ἡ νεοελληνικὴ περὶ τὴν ἔκφρασιν. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον ὅτι ἡ καθαρεύουσα ἀρχαΐζει μὲν ὡς πρὸς τοὺς τύπους, νεωτερίζει δὲ ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν».

(1) Ὡς παράδοξον ἀναφέρω, ὅτι μεταξὺ τῶν ξενισμῶν ἀναγράφει ὁ κ. Ψυχάρις καὶ τὴν φράσιν «ν' ἀποθέσῃ τὸ καταπληκτικὸν ἠθικὸν κῦρος τῆς ροπαλοφορικῆς ἐτυμηγορίας» ἐπιφέρων ὅτι «δὲ μεταφράζεται σὲ καμία γλῶσσα — μήτε στὴν καθαρέβουσα». Ἀλλὰ τότε πῶς εἶναι ξενισμός; καὶ ἀφοῦ ἡ γελοία φράσις αὕτη δὲν μεταφράζεται οὐδ' εἰς τὴν καθαρεύουσαν, πῶς ἀναφέρεται ὡς ἐλάττωμα αὐτῆς; Ὡς φαίνεται ὁ κ. Ψ. αἰσθανόμενος ὅτι αἱ ἁμαρτίαι τῆς πτωχῆς καθαρευούσης ταύτης δὲν κρίνονται ἐπαρκεῖς ὥστε νὰ καταρρίψωσιν αὐτὴν εἰς τὸν Καιάδαν, καταφεύγει συχνότατα εἰς τοιαῦτα δικηγορικώτερα μέσα πρὸς δείνωσιν τοῦ κακοῦ οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς προφανεῖς ἀνακριβείας· πρβλ. σελ. 187 μπορεῖς ὅταν τύχῃ νὰ *γλυστρήσῃς* (sic) πούπετις ἕνα οὐδέτερο τὸ *φαγεῖν*. Οἱ λόγιοι θὰ σὲ ποῦν *ποῦ* (sic) πρέπει νὰ τὸ κάμῃς *φαγεῖον*! ἢ σελ. 238 ἑξ. ἔνθα ὡς δῆθεν ἐκ τῆς καθαρευούσης ἀναφέρει «*ἐδήχθη τῇ παρελθόντι νυκτί.... λύσσα λύσσην πέφυκε*.... καὶ ἄλλα ἔτι τερατωδέστερα. κτλ. κτλ.

Τὸν ἐντεῦθεν κίνδυνον τῶν ξενισμῶν προεῖδεν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς γράφων ἐν Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικοῖς νγ΄. «σήμερον ὁπόταν ἀναγκαζόμενοι νὰ μεταγλωττίζετε τῶν Εὐρωπαίων τὰ σοφὰ συγγράμματα κινδυνεύετε νὰ γεμίσετε τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον ἀπὸ ἰδιωτισμοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, νὰ τῆς ἀφαιρέσετε ἐξ ἀγνοίας ὅσα καλὰ ἔχει καὶ ὅσα δύναται νὰ προσλάβῃ χωρὶς βίαν ἀπὸ τὴν μητέρα της τὴν Ἑλληνικὴν»· πρβλ. καὶ Ἐπιστολῶν Τ. Α΄. 586. Διὰ ταῦτα συνέστησεν ἐπιμόνως ὡς τὸ μόνον φάρμακον τὴν σύντονον σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Δυστυχῶς ὅμως τὸ φάρμακον τοῦτο ἦτο εὐκολώτερον νὰ δοθῇ ἢ νὰ ποθῇ. Καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτε τοσαῦτα ἔχομεν σχολεῖα, μεγάλη μερὶς τῶν γραφόντων παιδεύεται ἐν τῇ Δύσει καὶ μελετᾷ πολλῷ πλείονα ξένα βιβλία ἢ γνήσια ἑλληνικά, πολλοὶ δὲ καὶ μανθάνουσι πρῶτον ξένην τινὰ γλῶσσαν καὶ ὕστερον ἢ καὶ ἐλάχιστον τὴν Ἑλληνικήν. Οὗτοι σκέπτονται, ὡς εἰπεῖν, ἐν τῇ ξένῃ γλώσσῃ καὶ δι' αὐτὰ εἶναι δυστυχῶς οἱ ξενισμοὶ ἱστορικὴ ἀνάγκη, ὅπως ἦτο ἀνάγκη νὰ ἑλληνίζωσι πολλοὶ τῶν λατίνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τὴν ἀναπόφευκτον ταύτην ἀνάγκην οὐδεὶς ἀνθρώπων, ἂν μὴ εἶναι παντάπασι φιλόψογος ἢ ἀμαθὴς ἱστορίας, δύναται νὰ μέμφηται φράσεις ἀπὸ πολλοῦ καθιερωθείσας ἐν τῇ γλώσσῃ, ἥκιστα δὲ πάντων βέβαια φράσεις ἑλληνικωτάτας ὁποίας ἀνωτέρω παρέθηκα. Ὅτι δὲ τούτων ἕνεκα καὶ τὴν δημώδη ἂν ἐγράφομεν, θὰ ἐξενίζομεν πάντες σήμερον, ἀπόδειξις εἶναι πάλιν αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Ψυχάρις, ὅστις, εἰ καὶ διατείνεται ὅτι γράφει τὴν ἀληθῆ γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, γράφει πολλάκις φράσεις παντάπασι ξενιζούσας καὶ ἐνίοτε αὐτόχρημα ἀκαταλήπτους ἐν τῇ ἑλληνικῇ· πρβλ. σελ. 75 (Ταξ.) *σήκωνε φόρους* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ συλλέγειν, εἰσπράττειν, ὃ οὐδεὶς θὰ νοήσῃ, ἂν μὴ ἐνθυμῆται τὸ lever des impositions ἢ Steuer erheben· ὁμοίως 15 *νὰ πάρουμε τὸ σιδηρόδρομο* καὶ 239 *πῆρα τὸ σιδηρόδρομο* = ἐταξείδευσα μὲ τὸ σιδηρόδρομο· 75 *ἡ καρδιά μου πάλεβε* (?) ἢ 15 *δώσαμε τὰ μπαοῦλα στὰ φορτώματα* (?), 119 *νὰ μᾶς γελάσῃ μέ. . . καὶ μὲ γύρους*». κτλ. κτλ.

Ὅπως λοιπὸν ἐν τῇ διοικήσει, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐφημεριδογραφίᾳ, ἐν τοῖς ἐνδύμασιν, ἐν τοῖς χοροῖς καὶ λοιπαῖς διασκεδάσεσι, καὶ συντόμως ὅπως ἐν πᾶσι σχεδὸν μιμούμεθα καὶ ἀκολουθοῦμεν τοῖς ξένοις, οἵτινες προηγήθησαν ἡμῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ τοσοῦτον πολύ, οὕτως ἀναγκαίως μιμούμεθα καὶ τὴν γλῶσσαν ἢ μᾶλλον

τὰς γλώσσας αὐτῶν ἔστω καὶ ἀσυνειδήτως. Καὶ τοῦτο κατ' ἀνάγκην, ἀφοῦ ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ὁ γραπτὸς λόγος εἶναι πιστὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπεικόνισις τῆς τε φύσεως καὶ τῶν ἕξεων τῶν γραφόντων. Ὅπως λοιπὸν τὰ ἤθη τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἐπιδρῶσιν ἐφ' ἡμᾶς πολυειδῶς, οὕτω καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ πλοκὴ κτλ. κτλ. τῶν γλωσσῶν αὐτῶν ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καὶ ἀποτελοῦσιν γενναῖον παράγοντα τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς. Πολλοὶ τοιοῦτοι ξενισμοί, ἅτε παραστήσαντες ἐννοίας ἀκριβέστερον ἢ πρὶν παρίσταντο, εἶναι σήμερον ὅλως ἀνεξάλειπτοι· πρβλ. π. χ. τὴν ξενίζουσαν λέξιν *ἐπιρροὴ* = influence, Einfluss, καὶ τὴν φράσιν *ἔχει, ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν* κτλ. = avoir, exercer une grande influence. Καὶ ὅμως τὴν μέγιστον δυναμένην σήμερον ἐν τῇ πολιτικῇ θεὰν ταύτην οὐδεὶς τῶν παρ' ἡμῖν πολιτευομένων θὰ τολμήσῃ, κρίνω, νὰ μετονομάσῃ καὶ ἐξελληνίσῃ φοβούμενος μὴ κατὰ τὸ ἔθος αὐτῆς ἐγκαταλίπῃ αὐτόν. Ταῦτα βεβαίως δὲν εἶναι εὐάρεστα, ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐδῶ περὶ εὐαρέστων ἢ δυσαρέστων, ἀλλὰ περὶ ἱστορικῶν ἀναγκῶν καὶ ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι διὰ τούτων δὲν συνηγορῶ ὑπὲρ τῶν ξενισμῶν, λέγω δ' ἁπλῶς, ὅ,τι μοι φαίνεται ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς ἱστορίας.

Βεβαίως τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ εἶχεν οὕτως, ἂν ἐξετελεῖτο ὅπερ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς Ἡλιοδώρου Αἰθιοπ. ϛ'. συνεβούλευσε «καὶ πρὶν ἔτι ἀφήσωμεν τὰ φροντιστήρια πρέπει νὰ γυμναζώμεθα ἐξαιρέτως εἰς τὸ νὰ καλλύνωμεν καὶ νὰ διορθόνωμεν ὅσον εἶναι δυνατὸν τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐθηλάσαμεν μὲ τὸ γάλα . . . .» Καὶ Προδρομ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. σελ. οθ'. «ἀναγκαιοτέρα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ γραμματικὴ θεωρία καὶ πρᾶξις τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν καθ' ἑκάστην, παρὰ τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναγκάζει νὰ μανθάνωμεν ἡ κατάληψις τῶν συγγραμμάτων τῶν ἡμετέρων προγόνων». Καὶ ϟα'. «εἶναι πρᾶγμα πολλοῦ γέλωτος ἄξιον νὰ καταγινώμεθα εἰς τὴν ἔρευναν τῆς παραγωγῆς, ἐτυμολογίας, γραφῆς καὶ συντάξεως τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμεν τὰς λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας παριστάνομεν καθ' ἑκάστην τὰς ἐννοίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν μήτε τῆς συντάξεως αὐτῶν τὸν τρόπον». Ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε τότε εἰσηκούσθη δεόντως οὔτε σήμερον ἀκόμη διδάσκονται οἱ νέοι ἐν τοῖς Γυμνασίοις πῶς πρέπει νὰ γράφωσι τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν, ὅπως πράττουσι πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀσκούμενοι ἐπὶ μακρὰς καθ' ἑβδομάδα ὥρας εἰς σύνταξιν πεζῶν

καὶ ἐμμέτρων γυμνασμάτων. Ἐπίσης ὀρθῶς συνεβούλευσε καὶ ὁ Φιλιππίδης καὶ Κωνσταντᾶς (παρὰ Σάθᾳ 183) «ἡ γλῶσσά μας ἔχει τύπους σχηματιστικούς, ἔχει κλίσι, ἔχει κανόνας συντακτικούς. Λοιπὸν ὅταν θὰ γράψωμεν εἰς αὐτήν, πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν τοὺς τύπους της, τὴν κλίσι της, τοὺς κανόνας της». Ἀλλὰ τίς ποτε ἐσπούδασε καὶ ἔμαθε τοὺς τύπους καὶ τὴν κλίσιν καὶ τοὺς κανόνας τούτους, ἀφοῦ γραμματικὴ αὐτῆς δὲν ὑπῆρχεν οὐδ' ἐδιδάσκετο, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἀείποτε τὴν ἀρχαίαν ἐλάτρευον;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι παρ' ἡμῖν δι' ἐπανειλημμένων νόμων καὶ διαταγμάτων ἐπιβάλλονται αἱ ἀσκήσεις αὗται τοῖς διδασκομένοις, ἀλλ' ἢ οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον ἐκτελεῖται. Ἡμεῖς δὲ ἀντὶ νὰ ζητήσωμεν τὰς ἀληθεῖς τῆς παραμελήσεως αἰτίας καὶ φροντίσωμεν ν' ἄρωμεν αὐτάς, πιστεύομεν ἀφελῶς ὅτι πταίουν οἱ νόμοι καὶ μεταβάλλομεν αὐτούς. Κατ' ἐμὲ κριτήν, ἐν ὅσῳ δὲν καλλιεργηθῇ ἐπιστημονικῶς ἡ λαλουμένη νεωτέρα Ἑλληνικὴ καὶ καταδειχθῶσιν οἱ διέποντες αὐτὴν γλωσσικοὶ νόμοι, ὁ ἐν αὐτῇ κόσμος καὶ ἡ τάξις, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν διδάσκηται ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἡ ἱστορία τῆς τε λαλουμένης καὶ τῆς γραφομένης, καὶ δὴ δὲν προπαρασκευασθῶσι δεόντως οἱ μέλλοντες νὰ διδάξωσιν αὐτὴν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ τοῖς Γυμνασίοις, οὐδεὶς νόμος θὰ δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ ὥστε ν' ἀσκῶνται οἱ νέοι εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ λογικὴν χρῆσιν αὐτῆς. Περὶ τούτου ἔπρεπε νὰ ἔχῃ διδάξῃ ἡμᾶς ἐπαρκῶς ἡ τέως λυπηρὰ πεῖρα.

Ἀλλ' ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ καὶ δὴ ἡ ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον τροπὴ τοῦ λόγου, ἡ παράληψις πολλῶν ἀρχαίων στοιχείων ἐσφαλμένως καὶ ἡ χρῆσις πολλῶν ξενισμῶν, ταῦτα κατὰ μέγιστον μέρος συνετελέσθησαν βραδύτερον τῆς ἀνεξαρτησίας. Οἱ πρὸ ταύτης δ', ὡς ἐλέγομεν, θηρεύοντες τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης ἐζήτησαν ἐπιμόνως νὰ ἐκβάλωσι πᾶσαν ξένην λέξιν καὶ ἀντικαταστήσωσιν αὐτὴν διὰ γνησίας ἑλληνικῆς, ὅπερ καὶ κατώρθωσαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἐπεδίωξαν καὶ ἐπέτυχον ἐκεῖνοι ἐν ταῖς γλωσσικαῖς αὐτῶν προσπαθείαις. Ἠγωνίσθησαν λ. χ. νὰ πλουτίσωσι τὴν γλῶσσαν καὶ ἀληθῶς ἡμεῖς σήμερον κατέχομεν γλῶσσαν ἀρκούντως ἀνεπτυγμένην ὥστε δυνάμεθα ἄνευ μεγάλου κόπου νὰ μεταφέρωμεν εἰς τὴν σύμμικτον γλῶσσαν ταύτην καὶ μόνον εἰς ταύτην σχεδὸν πᾶσαν γνώμην ἣν εὑρίσκομεν ἐν ξένῃ τινὶ γλώσσῃ (τοῦτο ὡς γνωστὸν

πρότερον οὐδ' ὁ Κοραῆς αὐτὸς κατώρθωνε πάντοτε), καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες πασῶν τῶν χωρῶν εὐκόλως καὶ ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου φόβου παρανοήσεων ἐν ταύτῃ τῇ γλώσσῃ καὶ ἐν μόνῃ ταύτῃ νὰ συνεννοώμεθα· τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι Βαβυλωνία τις σήμερον εἶναι πλέον ἀδύνατος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ι. Ψυχάρι Essais Β'. ρμζ'. «Ἡ Βαβυλώνια (sic *δὶς*) εἶναι ἁπλούστατα κωμῳδία, καὶ οὐδεὶς πρέπει νὰ ἐκλάβῃ τὰ ἐν αὐτῇ λεγόμενα ὡς σπουδαῖα...» Ἀλλ' ὅμως οἱ ἔμπειροι τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων καθὼς καὶ οἱ ἀναγνόντες τὸ περὶ αὐτῆς ἀξιόλογον ἄρθρον τοῦ κ. Χ. Ἀννίνου ἐν Ἑστίας ἀριθ. 658 ἠξεύρουσι κάλλιστα ὅτι τοιαύτη γλωσσικὴ σύγχυσις δὲν ἦτο τότε (1836) ἀσυνήθης. Διαρρήδην δὲ λέγει ὁ κ. Ἄννινος ὅτι «ὡς κωμικὸν παίγνιον... σημειοῦν παροδικήν τινα περίοδον οὐχὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἀλλὰ μόνον *τῆς πολυπλάγκτου Ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀνεκτὸν πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος.... σήμερον τὰ φῶτα τῆς παιδείας διεσπάρησαν δαψιλῶς χάρις εἰς τὴν δραστήριον φιλοπατρίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ τὴν γοργὴν φορὰν τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, ἡ δὲ τέως ἀκατάσκευος γλῶσσα ἡμῶν ἐπετέλεσε βαθμηδὸν τὴν μόρφωσίν της καὶ ἀπέκτησε τὴν σθεναρὰν ἑνωτικήν της δύναμιν συνδέουσα διὰ δεσμοῦ ἀκαταμαχήτου τοὺς διεσπαρμένους ὁμοφύλους... οἱ κάτοικοι τῶν εἰρημένων Ἑλληνικῶν χωρῶν συναντώμενοι ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι δύνανται κάλλιστα νὰ συνεννοηθῶσιν, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐπέλθῃ κωμικὴ ἢ δυσάρεστος παρεξήγησις». Ἤτοι ἡ πρότερον γλωσσικὴ σύγχυσις διὰ τῆς παιδείας τ. ἔ. διὰ τῆς χρήσεως τῆς κεκραμένης ταύτης γλώσσης ἐξέλιπε σήμερον πανταχοῦ ὅπου Ἕλληνες.

Περὶ τῆς ἐξαπλώσεως καὶ τῆς πανταχοῦ εἰσχωρήσεως τοῦ γραπτοῦ λόγου τούτου δυσκόλως δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἀκριβῆ ἰδέαν· πρβλ. τὴν σφόδρ' ἀνεπτυγμένην καὶ διαδεδομένην παρ' ἡμῖν δημοσιογραφίαν, τἀπειράριθμα μυθιστορήματα τὰ ἐκ πάσης γλώσσης εἰς ταύτην τὴν σύμμικτον μεταφραζόμενα, πρόσθες τούτοις ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέκος Βογορίδης, ὅτε διωρίσθη Διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, τοὺς προκρίτους τῆς χώρας ἐν ταύτῃ τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ προσεφώνησε· διότι οὗτος μὲν ἠγνόει τὴν Βουλγαρικήν, ἐκεῖνοι δὲ τὴν Γαλλικήν. Οὕτως ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ σύμμικτος αὕτη γλῶσσα οὐ μόνον ἀπέβη καθόλου ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα ἀλλὰ καί τι πλέον, ἤτοι μέχρι τινὸς βαθμοῦ ἡ γλῶσσα τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ,

ὅπως ὡς γνωστὸν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχαιόθεν εἶναι ὁ πεπολιτισμένος λαὸς τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς γενέσεως καὶ τῆς χρήσεως τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν τούτου λόγου ἐπετεύχθη καὶ ἄλλος σπουδαιότατος σκοπὸς καὶ ἄλλη σπουδαιοτάτη ὠφέλεια. Πρῶτον δηλ. εἶναι πᾶν ὅ,τι γράφομεν εὐκατάληπτον πᾶσιν ὅσοι ἐν τῷ Γυμνασίῳ ἔμαθον ὀλίγον τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν· τοῦτο δ' ἐν ἄλλαις λέξεσι δηλοῖ ὅτι ἡμεῖς εὐκόλως ἀπεκτήσαμεν πασίγνωστον καὶ χρησιμωτάτην διὰ τὸν πολιτισμὸν γλῶσσαν, πρᾶγμα δυσχερέστατον ἢ καὶ ὅλως ἀδύνατον, ἂν τυχὸν μετεχειριζόμεθα διάλεκτον ἐπαρχίας τινὸς ὡς γραπτὴν γλῶσσαν. Οἱ Ῥῶσσοι π. χ. ἔχουσι τοσαῦτα Πανεπιστήμια, ἀλλ' ὅμως οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ τῆς Πετρουπόλεως καὶ τὸ μέγα Ἰνδικὸν λεξικὸν ἐδημοσίευσαν Γερμανιστὶ καὶ τὰς πλείστας αὐτῶν διατριβὰς Γερμανιστὶ ἢ Γαλλιστὶ ἢ Λατινιστὶ συντάττουσιν, διότι, ἂν ἐξεδίδοντο Ῥωσσιστί, ἐλάχιστοι θὰ τὰς ἀνεγίνωσκον καὶ ἐλάχιστον ἡ Ῥωσσικὴ ἐπιστήμη θὰ συνέβαλλεν εἰς τὸν πολιτισμόν. Δεύτερον, τὸ καὶ πολὺ σπουδαιότερον, διὰ τὴν μεγάλην ὁμοιότητα τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου πρὸς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ καὶ ἐν τῷ τυπικῷ κτλ. δὲν φαίνεται ἡμῖν ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ξένη τις γλῶσσα, ὅπερ πάντως θὰ ἐγίνετο, ἂν ἐγράφομεν διάλεκτόν τινα ἢ εἴχομεν νέαν ὀρθογραφίαν. Τοῦτο ἐνόησε πρὸ πολλοῦ ὁ Δούκας λέγων ἐν Σωκράτους Α'. 358—9 «ὅσον ἂν πλησιάσωμεν εἰς ἐκείνην, τοσοῦτον καὶ ἐκείνη οἰκειοτέρα καὶ εὐμαθεστέρα γενήσεται εἰς τοὺς ἀπογόνους, καὶ ἡ νῦν ἐν τῇ συνηθείᾳ διορθωθήσεται, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ μανθάνοντες τὴν ἀρχαίαν νὰ τὴν καταλαμβάνωσιν ἐκ τῆς κοινῆς συνηθείας». Οὕτω πράγματι δύνανται οἱ παῖδες ἡμῶν, οἵτινες καθ' ἑκάστην ἀκούουσι καὶ ἀναγινώσκουσι καὶ ἱκανῶς νοοῦσι τὴν γραφομένην ταύτην γλῶσσαν, ν' ἀναγινώσκωσι καὶ ἄνευ πολλοῦ κόπου νὰ νοῶσι καὶ τοὺς πλείστους πεζοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος· τοῦτο βλέπομεν καθ' ἑκάστην συμβαῖνον, καὶ εἶναι φυσικώτατον, διότι μέγας ἀριθμὸς λέξεων καὶ τύπων καὶ πᾶσα ἡ ὀρθογραφία τῆς γραπτῆς ἡμῶν γλώσσης ταυτίζεται μετὰ τῶν τῆς ἀρχαίας. Ἂς σκεφθῇ δὲ ὁ δυνάμενος πόσον σπουδαίαν σημασίαν ἔχει τοῦτο, ὅτι ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ θεωρῶμεν ἰδίους ἡμῶν θησαυροὺς τὰ ἀθάνατα γλωσσικὰ μνημεῖα τῶν ἡμετέρων προγόνων καὶ ἐπωφελώμεθα αὐτά. Εἶναι δ' αὐτόδηλον, ὅτι ἂν ἐπετύγχανε τὸ σύστημα τοῦ

Βιλλαρᾶ ἢ καὶ αὐτὴ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ Λατινικοῦ ἀλφαβήτου, οὐδὲν τῶν ὠφελημάτων τούτων θὰ εἴχομεν ἡμεῖς σήμερον.

Τοιαύτη, ἂν μὴ παντάπασι σφάλλωμαι, ὑπῆρξεν ἡ ἱστορικὴ ἀνέλιξις καὶ μόρφωσις τῆς γραπτῆς ἡμῶν γλώσσης. Οὔτε πτωχαλαζονείας οὔτε σχολαστικότητος ἔργον εἶναι, ἀλλ' ἱστορικῶν λόγων ἰσχυροτάτων. Πάντες δ' ὅσοι ἔσπευσαν νὰ βάλωσι τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος ἐπὶ τοὺς παλαιοτέρους λογίους ὡς ἁμαρτήσαντας ἐν ταύτῃ θανάσιμον ἁμάρτημα, δὲν ἐζήτησαν νὰ ἐξακριβώσωσι τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς ἐκεῖνοι ἔζησαν καὶ ἔδρασαν. Ἐντεῦθεν βλέπουσι σήμερον μόνον τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἔργου των οὐχὶ δὲ καὶ τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἐνεργείας. Ὁμοίως ἀγνοοῦσι τὰς ἰσχυροτάτας ἱστορικὰς ἀνάγκας ταύτας οἱ ἀταλαιπώρως ἀποκηρύττοντες τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον καὶ προτείνοντες τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ τῆς δημοτικῆς, τ. ἔ. τὴν ἐπανάληψιν πειράματος ὀφθαλμοφανῶς ἀποτυχόντος ἄλλοτε καὶ μέλλοντος καὶ πάλιν ἀφεύκτως ν' ἀποτύχῃ.

Οὕτω λαλοῦσι τώρα πάντες καὶ πᾶσαι τὴν ἀνάμικτον γλῶσσαν ταύτην. Βεβαίως δὲν ἀναμιγνύουσι πάντες κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν τἀρχαῖα καὶ νέα στοιχεῖα, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ προφορικῷ λόγῳ καθόλου εἰπεῖν πλείω παραλαμβάνουσι νεώτερα ἢ ἀρχαῖα καὶ πολλοῖς ἀρχαίοις συνήθως νεωτερικόν τινα τύπον δίδουσιν, ἐν δὲ τῷ γραπτῷ πλείω ἀρχαῖα. Καὶ πάλιν κατὰ λόγον τῆς ὑποθέσεως, κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου κτλ. ἄλλοτε ἄλλως γίνεται τὸ κρᾶμα τοῦτο. Ἡ ἀνατομικὴ π. χ. τοῦ κ. Λουκᾶ Παππαϊωάννου περιέχει πολὺ ὀλιγώτερα νεωτερικὰ στοιχεῖα ἢ ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία τοῦ κ. Κ. Παππαρρηγοπούλου ἡ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀπευθυνομένη, καὶ αἱ φιλολογικαὶ πραγματεῖαι τοῦ κ. Κ. Κόντου ὁμοίως ὀλιγώτερα νεωτερικὰ ἢ αἱ συνήθεις ἐφημερίδες κτλ. Μήπως οἱ παλαιοὶ λυρικοὶ καὶ τραγικοὶ ἀνεμίγνυον πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν τὰ Δωρικὰ καὶ Αἰολικὰ καὶ ἐπικὰ στοιχεῖα; Ἀλλ' ὅπως ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ποικίλως ἀνεμίγνυον, μίαν ἀνάμικτον μὲν σαφῆ δ' ὅμως καὶ λαμπρὰν ἔγραφον γλῶσσαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεξαιρέτως μίαν, τὴν κεκραμένην ταύτην γλῶσσαν, μεταχειριζόμεθα καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ κ. Σουρῆς ἐν τῷ Ῥωμηῷ.

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον πόσον ἀλλόκοτος εἶναι ἡ γνώμη τινῶν, οἵτινες ἐν τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ τοῦ κράματος οὐχὶ διάφορον ἑκάστοτε ὕφος ἀλλὰ διάφορον γλῶσσαν βλέπουσι καὶ διατείνονται, ὅτι ἐν Ἑλ-

λάδι τοσαύτας ἔχομεν γραπτὰς γλώσσας ὅσους καὶ συγγραφεῖς. Ἀναμφιβόλως τοῦτο θὰ ἦτο ὑπερβαλλόντως μέγας πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτος δευτέρα τις ἐν Ἑλλάδι ἐμφάνισις τῆς ἐν τῇ πυργοποιίᾳ συγχύσεως τῶν γλωσσῶν τούτων, ὅπερ εὐτυχῶς διὰ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθη καὶ ἀποδεικνύεται ψευδές. Δὲν εἶναι δ' ὀρθότερος οὐδ' ὁ δισχυρισμὸς τοῦ κ. Ψυχάρι, ὅτι αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ ὕφους τῶν ποικίλων συγγραφέων εἶναι μείζονες τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων. Τὸ ψεῦδος ἐξελέγχεται εὐκόλως, ἄν τις ἐνθυμηθῇ, ὅτι τὸν μὲν λόγον τῶν συγγραφέων, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ποικίλος, ἀκόπως καταλαμβάνομεν πάντες, τοὺς δὲ μεταχειριζομένους τὰς διαλέκτους οὐχί. Ὁμοίως ἄτοποι εἶναι καὶ οἱ δισχυρισμοὶ τοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἡ δημοτικὴ εἶναι πλουσιωτέρα τῆς γραφομένης, ὅτι ἡ γραφομένη δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς νῦν ἀνάγκας περισσότερον τῆς λαλουμένης· ὅτι ἡ ἀπαγγελία τῶν φράσεων «*τὴν γυναῖκα*, *τὸν θάνατον*, *τὸ δίκαιόν μας*» διὰ τὸ τελικὸν *ν* εἶναι σφόδρα ἀηδὴς διὰ πᾶν ἑλληνικὸν οὖς· κτλ. Δὲν εἶναι δὲ δυστυχῶς ὀρθοτέρα οὐδ' ἡ γνώμη τοῦ κ. Ι. Πανταζίδου, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τύπων οἷον *Βυζαντῖνος*, *καθωμιλημένη*, *Ἀκαδήμεια* κτλ. «κατέστησαν τὴν γλῶσσαν οὐ μόνον *δυσκίνητον* ἀλλὰ καὶ *ἀηδῆ* καὶ *μακαρονικήν*», ὡσεὶ μὴ εἴχομεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ λαλουμένῃ τὰ ἀνάλογα Ἀλγερῖνος, Τριεστῖνος, πιασμένη, βοήθεια, ἀλήθεια κτλ. ἢ ὡσεὶ τὸ παντελῶς παράλογον *καθομιλουμένη* καθίστα αὐτὴν ἐλαστικὴν καὶ εὐκίνητον καὶ ὑπερφυῶς ἡδεῖαν καὶ δημοτικήν!

Περὶ τοῦ παραλόγου τούτου ὅρου *καθομιλουμένη* ἔχουσι γραφῇ πολλά, ὧν ἄριστα πάντως τὰ τοῦ κ. Θ. Λιβαδᾶ ἐν Κλειοῦς ἀριθ. 1140 καὶ Κ. Σ. Κόντου Γλωσσ. Παρ. 1-3. Ἐπειδὴ δέ, ὡς φαίνεται, δὲν εἶναι πάντες πεπεισμένοι περὶ τοῦ ἀνυποστάτου αὐτοῦ, ἐντεῦθεν τὸν μεταχειρίζονται εἰσέτι — ἡ κατ' αὐτοῦ κατηγορία ὡς δυσκινήτου ἀηδοῦς καὶ μακαρονικοῦ ὑπ' οὐδενὸς ἀπαθοῦς ἐρευνητοῦ θὰ γίνῃ ποτὲ ἀποδεκτὴ — δι' αὐτὸ ἄς μοι ἐπιτραπῇ μικρά τις περὶ τούτου παρέκβασις. Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο τὸ ἐκ τοῦ *ὅμιλος* παραχθὲν ῥῆμα *ὁμιλῶ* οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *λέγω* ἢ *συνδιαλέγομαι*, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τοῦ *ὁμοῦ εἶναι*, (*συν*)*ἀναστρέφεσθαι*, *ἐπιμίγνυσθαι*, *συγγίγνεσθαι*. Ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις προσέλαβε τὴν σημασίαν ἣν παρ' ἡμῖν ἔχει· πρβλ. Λουκᾶ ΚΔ'. 14 «καὶ αὐτοὶ *ὡμίλουν* πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων» (Ἄλλα παραδείγματ

βλέπει τις παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν λεξ.). Ἐνῷ δὲ τὸ ἁπλοῦν *ὁμιλῶ* ἐσώθη δι' ὅλων τῶν αἰώνων ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ κατὰ μικρὸν ἔλαβε τὴν ἐκ τῆς ἐπιμιξίας, (συν)αναστροφῆς φύσει προερχομένην σημασίαν τοῦ διαλέγεσθαι καὶ τέλος τοῦ λέγειν ἁπλῶς (πρβλ. ἀμίλητο νερό), τὸ σύνθετον *καθομιλῶ* (τὰ πλήθη, τοὺς καιρούς...) οὔτε διετηρήθη, ὡς φαίνεται, ἐν κοινῇ χρήσει οὔτε ἔλαβέ ποτε τὴν σημασίαν τοῦ διαλέγεσθαι, λέγειν, ἀλλὰ πανταχοῦ ὅπου εὑρίσκεται ἔχει τὴν ἀρχαίαν σημασίαν. Τοῦτο συνέθεσαν οἱ μεταγενέστεροι ἀκριβῶς τότε, ὅτε τὸ ἁπλοῦν ὁμιλῶ ἤρχισε νὰ προσλαμβάνῃ τὴν νεωτέραν σημασίαν, ἵνα διὰ τοῦ συνθέτου ἐκφράσωσι καὶ μάλιστα μετά τινος ἐπιτάσεως τὸ πρότερον διὰ μόνου τοῦ ἁπλοῦ δηλούμενον, ἤτοι *συχνῶς*, *ἐπιμόνως*, *ἐνδελεχῶς συναναστρέφομαί τινι* καὶ οὕτω *τὸν ἑλκύω πρὸς ἐμαυτόν*, *πολιτεύομαί τινα*, καὶ ἐπὶ περιστάσεων *ἐξαγοράζομαι*. *ἐκμεταλλεύομαι τοὺς καιρούς*, *τὰς περιστάσεις* κτλ. Παθητικῶς δὲ ἐδήλου τὸ ῥῆμα ὅτι *διὰ συχνῆς ἐνδελεχοῦς*, *ἐπιμόνου συναναστροφῆς*, *ὁμιλίας* (κατὰ τὴν παλαιὰν σημασίαν) *ἑλκύομαι ὑπό τινος* κτλ. Ἐντεῦθεν λέγεται παρὰ τῷ Διοδώρῳ «ὑπὸ τοῦ Δημάδου *καθομιληθέντα* ταῖς ἀττικαῖς χάρισι πάντας ἀπολῦσαι τοὺς αἰχμαλώτους» ἤτοι διὰ τοῦ ἐπιχαρίτου ἀττικοῦ τρόπου *ἑλκυσθέντα*, *κερδηθέντα* κτλ. Ἀλλ' ἐν τῇ παθητικῇ φωνῇ ἔλαβεν ἡ σημασία τούτου καὶ ἄλλην ἀνάπτυξιν, τ. ἔ. ἐκ τοῦ τυγχάνειν τινὰ ἐνδελεχοῦς, ἐπιμόνου συναναστροφῆς, ἐπισκέψεως, κοινωνίας, ὁμιλίας (κατὰ τὴν παλαιὰν σημασίαν) παρά τινος ἢ παρὰ πολλῶν = *ἐκ τοῦ καθομιλεῖσθαι* προέκυψεν ἡ ἔννοια τοῦ *γίγνεσθαι κοινὸν καὶ συνήθη*, *καθημερινόν*, *κοινὸν καὶ τετριμμένον* κτλ., τ.ἔ. ἐν τῷ παθητικῷ διεσώθη καθαρώτερον καὶ διαφαίνεται ἐναργέστερον ἡ σημασία τοῦ *ὁμίλου*. Ἐντεῦθεν λέγεται *Σαρδόνιος γέλως καθωμίληται*, *λαγόνες ὄρους καθωμίληνται* κτλ. ἤτοι ὁ Σαρδόνιος γέλως, αἱ λαγόνες τοῦ ὄρους, εἶναι φράσις καθημερινὴ κοινὴ καὶ συνήθης κτλ., *δόξα καθωμιλημένη* = συνήθης, ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ ὁμίλῳ κτλ. Ὁμοίως λέγεται λόγος καθωμιλημένος, ἀπαγγελία - φράσις - γλῶσσα καθωμιλημένη κτλ. Ἐπειδὴ λοιπὸν λέγομεν (ὁ)μιλῶ ἢ λαλῶ (μίαν) γλῶσσαν, δύναται κάλλιστα νὰ λεχθῇ ὑφ' ἡμῶν σήμερον καὶ *ἡ ὁμιλουμένη* ἢ *λαλουμένη γλῶσσα*. Διὰ τοῦ ἀρχαϊκωτέρου δ' ὅρου *καθωμιλημένη* νοεῖται κυρίως οὐχὶ ἡ λαλουμένη (langue parlée) ἀλλὰ μᾶλλον ἡ κοινὴ καὶ συνήθης πᾶσιν (langue commune). Ἀλλ' ἀφοῦ οὔτ' ἄλλοτε ἐλέχθη οὔτε σήμερον

λέγεται *καθομιλῶ γλῶσσαν*, πῶς δύναται νὰ πλασθῇ καὶ λεχθῇ *καθομιλουμένη* ἀντὶ τοῦ *ὁμιλουμένη γλῶσσα*, τοῦτο δύναται μὲν νὰ διατείνηται ὁ κ. Δ. Βερναρδάκις ἐν τῇ ἐξάψει τῆς συζητήσεως, ἀλλ' οὐδένα ἔπεισεν ἢ θὰ πείσῃ, διότι οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται νὰ τὸ νοήσῃ, ἂν θέλῃ νὰ σκεφθῇ. Τίς δύναται π. χ. νὰ εἴπῃ κατα(πε)πληρωμένος ἀντὶ πλερωμένος, ἢ καταφαγωμένος ἀντὶ φαγωμένος, ἢ κατα(πε)πιεσμένος ἀντὶ πιασμένος; Ἀκριβῶς δὲ τούτου ἕνεκα, ἤτοι ἐπειδὴ ἡ χρῆσις τοῦ *καθομιλουμένη* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *ὁμιλουμένη* οὔτε κατὰ τὴν ἀρχαίαν οὔτε κατὰ τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν εὐοδοῦται, δι' αὐτό, ἂν καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μετεχειρίσθησαν μέχρι τοῦδε τὸν ὅρον τοῦτον ἀντὶ τοῦ ὀρθοτέρου *ὁμιλουμένη*, *λαλουμένη*, *δημοτικὴ* κτλ., οὐδὲν οὗτος ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ δικαίωμα καὶ κῦρος ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ, ὅπερ πολλοὶ ἄλλοι νεωστὶ πεπλασμένοι κατώρθωσαν, ἀλλ' ἀείποτε παράλογος καὶ πλημμελῶς ἐσχηματισμένος ἐκρίθη, ἀπαραλλάκτως καθὼς ἀείποτε κρίνεται ὑπὸ πάντων ἐσφαλμένον καὶ τὸ *ἔνεδρα* καὶ τὸ *παρακατιὼν θὰ εἴπωμεν* καὶ τὸ *οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι* καὶ τὸ *διδάσκω εἴς τινα*, καὶ *ὁ παράγραφος* καὶ τὸ *καταχρῶμαί τινος* κτλ. κτλ. ἔστω καὶ ὅτι μυριάκις ὑπὸ ἡμιμαθῶν Ἑλλήνων ἐγράφησαν μέχρι τοῦδε. Τὰ ἄλογα καὶ πλημμελῆ ἐπαναλαμβανόμενα δὲν γίνονται οὐδαμῶς εὔλογα καὶ ὀρθά.

Καὶ ἄν τις ὅμως ἐπέμενε νὰ μεταχειρίζηται τὴν μετοχὴν τοῦ ἀρχαίου ἀλλὰ σήμερον ἀχρήστου καθομιλῶ καὶ δὴ νὰ λέγῃ καθομιλουμένη = κοινὴ συνήθης, διατεινόμενος ὅτι ἡμεῖς καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀρχαῖα, ἄχρηστα νῦν, παραλαμβάνομεν, πάλιν ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὰ παραλαμβανόμενα ἐκ τῆς ἀρχαίας ὀφείλουσι νὰ μὴ διαστρέφωνται καὶ ἐπ' ἄλλης ὅλως ἐννοίας ἢ τὸ πάλαι λέγωνται. Τοῦτο δ' ἰσχύει πρὸ πάντων περὶ τῶν γραμματικῶν κατηγοριῶν. Ὑποθέσατε ὅτι παραλαμβάνεται ἀρχαῖος ἀόριστος εἰς δήλωσιν τοῦ μέλλοντος ἢ ἀντιστρόφως. Κατὰ ταῦτα τὸ *καθομιλουμένη*, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ταὐτὸν τῷ *λαλουμένη*, *ὁμιλουμένη*, οὐδὲν ἄλλο δύναται φύσει νὰ δηλοῖ ἤ, καθὰ πρὸ πολλοῦ ὁ φίλτατος ταῖς Μούσαις καὶ ἐμοὶ κ. Κ. Κόντος διὰ πολλῶν ἐδίδαξεν, ὅτι *γίνεται ἡ γλῶσσα σήμερον κοινὴ καὶ συνήθης*, οὐδαμῶς δ' ὅτι *εἶναι ἤδη ἀπὸ πολλοῦ κοινὴ καὶ συνήθης*. Αὐτόδηλος δ' ὅμως ἡ ἀτοπία τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς. Ἡ δὲ συνήθως προφερομένη κατὰ τοῦ καθωμιλημένη = «κοινὴ» αἰτιολογία καθ' ἣν «ὅ,τι ἔγινε κοινὸν καὶ σύνηθες

ὑποτίθεται ὅτι πρότερον δὲν ἦτο κοινὸν καὶ σύνηθες. Ἂν λοιπὸν λεχθῇ *καθωμιλημένη*, δηλοῦται ὅτι πρότερον δὲν ἦτο, ὃ ἄτοπον», ἡ αἰτιολογία, λέγω, αὕτη εἶναι ἄρδην ἐσφαλμένη, στηρίζεται δ' ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ ἀγνοίας τῆς χρήσεως καὶ φύσεως τοῦ παρακειμένου, καὶ λυποῦμαι πολὺ βλέπων ὅτι ταύτην διὰ μακρῶν ζητεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος κ. Ἰ. Πανταζίδης Ὁμηρ. λεξ. ιϐ'. σημ. Διότι πάντες θά μοι ὁμολογήσωσιν, ὅτι γράφων ὁ Ἡρόδοτος Η'. 60 «Πρὸς μὲν γὰρ τῷ Ἰσθμῷ συμϐάλλων ἐν πελάγεϊ *ἀναπεπταμένῳ* ναυμαχήσεις» δὲν ἐφαντάζετο ὅτι τὸ πρὸς τῷ Ἰσθμῷ πέλαγος ἦτο πρότερον στενὸν καὶ ὅτι κατόπιν ἐγένετο ἀναπεπταμένον, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι ἦτο ἐκεῖ ἀνοικτὸν πέλαγος· οὐδ' ὅτι ὁ Ξενοφῶν γράφων ἐν Οἰκονομ. Θ'. 4 «καὶ σύμπασαν δὲ τὴν οἰκίαν ἐπέδειξα αὐτῇ ὅτι πρὸς μεσημϐρίαν *ἀναπέπταται*» ἐφαντάζετο ὅτι ἡ οἰκία πρότερον ἦτο ἀναπεπταμένη πρὸς ἄρκτον· οὐδ' ὅτι ὁ Πολύϐιος λέγων ἐν Γ'. 58 «δυσχερὲς μὲν γὰρ ἐπὶ πλέον τινῶν αὐτόπτην γενέσθαι διὰ τὸ τοὺς μὲν *ἐκϐεϐαρϐαρῶσθαι*, τοὺς δ' ἐρήμους εἶναι τόπους. . . .» ἐφρόνει ὅτι αἱ βορειόταται καὶ ἀπώταται τῆς Εὐρώπης χῶραι ἦσαν πρότερον ἐξημερωμέναι καὶ ἔπειτα ἐγένοντο βάρϐαροι. κτλ. κτλ. Ὅτι δὲ οὐδ' εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ὁ παρακείμενος πάντοτε χρονικὴν σημασίαν ἀλλὰ συχνότατα ἐδήλου ἁπλῶς ἔντονον ἐνέργειαν ἢ πρᾶξιν, ἠξεύρομεν πάντες σήμερον. πρϐλ. ὅσα περὶ τούτου διέλαϐεν ὁ σεϐαστὸς καὶ ἀγαπητός μοι καθηγητὴς κ. B. Delbrück Συντακτ. Ἐρευν. Δ'. 94. Ἀνάγκη ἄρα ν' ἀποϐληθῇ τὸ παντάπασι παράλογον *καθομιλουμένη*, νὰ γίνηται δὲ χρῆσις τοῦ *λαλουμένη*, *ὁμιλουμένη*, καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κοινὴ καὶ συνήθης τοῦ *καθωμιλημένη* γλῶσσα. Περὶ δὲ τῶν εὐφυολογιῶν - si diis placet - τοῦ κ. Ψυχάρι περὶ τῆς καθωμιλημένης οὐδὲν ἄλλο δύναμαι νὰ συστήσω τῷ ἀναγνώστῃ ἢ τὸ Ἰταλικὸν guarda e passa.

Οὕτω συχνότατα στηρίζεται ἡ ἀμφισϐήτησις ἐπὶ παρανοήσεως ἢ ἀγνοίας οὐχὶ δὲ σπανίως δυστυχῶς καὶ ἐπὶ προσωπικῶν ἀντιπαθειῶν. Γίνεται δὲ τοῦτο κατάδηλον ἐκ τούτου ὅτι πολλάκις μέμφονται καὶ ψέγουσιν ὅσα δὲν νοοῦσι, π. χ. «ἡ δοτικὴ ἐνταῦθα *οὐδεμίαν ἔχει χώραν*»· τοῦτο ἔψεξέ τις ὡς Γαλλισμὸν παραϐάλλων πρὸς τὸ avoir lieu, ἐνῷ ἡ φράσις εἶναι ἄμεμπτος (πρϐλ. καὶ Κορ. Ἡλιοδώρου Α'. β'. καὶ ιβ'.) ἢ ἀσπάζονται καὶ μεταχειρίζονται ὅσα πρότερον ἐμέμφθησαν. Οὕτω π.χ. γράφει τώρα ὁ κ. Δ. Βερναρδάκις ἐν Φοινίσσαις σελ. 209 *κρεοπῶλαι*,

πεισθείς, ὡς φαίνεται, οἷς ἔγραψεν ὁ κ. Κόντος Γλωσσ. Παρατηρ. 264 καὶ ἐγὼ Μελετ. 14-8 καὶ Ἀναιρ. 41. Ἀλλ' ὅμως ἐν Ψευδαττ. Ἐλέγχῳ σελ. 94-5 διὰ μακρῶν ἀπέδειξεν (!), ὡς αὐτὸς λέγει, ὅτι «τὸ *κρέο*-ἐν συνθέσει οὐδένα λόγον ὑπάρξεως ἔχει κατὰ τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ μόνον τὸ κρεω-». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀντιλέγων τῷ κ. Κόντῳ διατείνεται ἐν Ἐλέγχ. σελ. 314-6 ὅτι καὶ ὁ τύπος Ἀλκμαίων εἶναι γνήσιος. Ἔπειτα ἐν Φοιν. λα'. μεταχειρίζεται *Ἀλκμέων*. Καὶ ὅμως αἱ ἀντιφάσεις αὗται εἶναι μηδὲν ἀπέναντι τῶν ἀπειραρίθμων, εἰς ἃς ἄλλοτε ὑπέπεσε· πρβλ. Μελέτ. σελ. 15· 27· 31-33· 54· 61-4· 71· 75· 76· 89-90 καὶ Ἀναιρέσεως α'-ζ'. Ἐνῷ δ' ἐν τοῖς πράγμασιν ἐλάχιστον ἢ μᾶλλον οὐδόλως διαφωνοῦσι, κατορθοῦσι νὰ ἐρίζωσι περὶ ἀθῴων τινῶν λεξειδίων, ἃ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν μᾶλλον ὡς σύμβολα τῶν κομμάτων ἢ ὡς παριστῶντα πράγματι ῥιζικὴν τῶν γνωμῶν διαφοράν. Πάντες ὅσοι γράφουσι *καθωμιλημένη*, *τοῦ πονηροῦ κόμματος λέξις* (πρβλ. καὶ Κοραῆ Ἡλιοδωρ. Αἰθ. Α'. λή «τοῦ πονηροῦ κόμματος ῥήματα»), *Ἀκαδήμεια* κτλ., κατατάσσονται εἰς τὴν μίαν, ὅσοι δὲ *καθομιλουμένη*, *Ἀκαδημία* κτλ. εἰς τὴν ἑτέραν μερίδα!. Αὐτόδηλον δ' ὅτι μεγάλην τἀλλόκοτα ταῦτα ἐπιφέρουσι σύγχυσιν εἰς τὰ πνεύματα τῶν πολλῶν, οἵτινες ἀδυνατοῦντες νὰ φωτισθῶσιν ἐκ τοιούτων ἀντιφατικῶν συζητήσεων καταντῶσι τελευταῖον νὰ νομίζωσιν ὅτι οὐδ' αὐτοὶ οἱ συζητοῦντες ἠξεύρουν τί κάμνουν καὶ δὴ ὅτι τὰ πάντα ὡς ἀμφίβολα ἐπιτρέπονται αὐτοῖς. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε, ἐπειδὴ ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν τοῦ Κοδρικᾶ ἐδεινοῦτο κυρίως ἐκ προσωπικῶν λόγων, οἱ δὲ πολλοὶ οὐδ' ἐνόουν τὸ παράπαν τὸ ζήτημα, ἐπῆλθεν ὅπερ ὁ Δούκας ἁπλούστατα ἐξέφρασε λέγων «*λεγέτω ἁπλῶς τὸ παριστάμενον ὁ βουλόμενος*» παρὰ Σάθᾳ 308.

Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ πιθανῶς ὁ ἀναγνώστης, πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν, τοιαύτη γλῶσσα ὁποία οὕτως ἱστορικῶς παρίσταται ἀναγκαία καὶ καταληπτή, νὰ μὴ γίνηται παρὰ πάντων μετὰ χαρᾶς ἀποδεκτὴ ἀλλὰ πολλάκις νὰ γίνηται παρ' ἡμῖν λόγος περὶ γλωσσικοῦ ζητήματος; Ἡ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπόκρισις εἶναι, ὅτι ἡμεῖς πάντες, ἂν καὶ ἠγνοοῦμεν τὴν ἱστορικὴν ἀνάγκην δι' ἣν ἐμορφώθη, π ελάβομεν τὸν σύμμικτον λόγον τοῦτον παρὰ τῶν παλαιοτέρων ... τοῦτον μόνον μεταχειριζόμεθα, καὶ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βασιλε...

ὁ λόγος εἶναι οὐχὶ πλέον περὶ τῆς χρήσεως τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἢ τοὐναντίον περὶ τῆς χρήσεως διαλέκτου ἢ ἰδιώματός τινος νεωτέρου εἰς φιλολογικοὺς σκοποὺς ὡς γραπτοῦ λόγου, ἀλλ' ἁπλούστατα πάντοτε περὶ ταύτης τῆς συμμίκτου γλώσσης. Ἐπειδὴ δηλονότι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ γραπτὴ αὕτη γλῶσσα οὐδεμίαν εἶχε σταθερὰν βάσιν παρὰ πληθυσμοῖς λαλοῦσι ταύτην, δι' αὐτὸ ἐπεκράτει διαφωνία περὶ τῆς ποσότητος τῶν ἀρχαίων καὶ νέων στοιχείων, ἅτινα ἔμελλον ν' ἀποτελέσωσι τὸ μῖγμα τοῦτο. Οἱ μὲν ἤθελον περισσότερα ἀρχαῖα στοιχεῖα, οἱ δὲ περισσότερα νέα. Πάντες ὅμως ἀνεξαιρέτως διελάμβανον περὶ τοῦ συμμιγοῦς τούτου γραπτοῦ λόγου. Καὶ αὐτὸς ὁ κ. Βερναρδάκις, ὅστις ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς συζητήσεως προέτεινεν «Ἂς ἀποσκορακίσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς καθαρευούσης ὅλον τὸν φορητὸν (γρ. φορυτὸν) τῶν λέξεων καὶ τῶν τύπων, ὅσους ὡς τόσα καρφία ἐνεπήξαμεν διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σῶμα τῆς ζώσης γλώσσης τοῦ ἔθνους», ἀπεδειλίασεν εὐθὺς ὡς ἐγένοντο αὐτῷ ἐν Μελέτῃ σελ. 77 κέξ. γνωστὰ τὰ μεγάλα καὶ ἐπικίνδυνα ἐπακόλουθα τῆς προτάσεώς του, καὶ ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ῥητῶς, ὅτι τοιαύτη ἐντελὴς διάζευξις τῆς γραφομένης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ χρῆσις τῆς δημοτικῆς ἀκράτου καὶ ἀμιγοῦς «*εἶναι πλέον ἀδύνατος*», διὸ καὶ ἀποδέχεται «*τὸ σύστημα τοῦ μίγματος καὶ τῆς κράσεως* κτλ.» πρβλ. Ἀναιρέσεως Γλωσσικῶν ἀτοπημάτων σελ. 68. Ὁμοίως δ' ἀπαιτεῖ καὶ ὁ ἀξιότιμος κ. Ἐμ. Ῥοΐδης ἐν Ἑστίας ἀριθ. 668 σελ. 61 «εὐδιάκριτον καὶ ἀσάλευτον φραγμὸν χωρίζοντα τὸν ἀνεκτὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ τοῦ ἀφορήτου Ἀττικισμοῦ» οὐχὶ δ' ὅμως ἀποβολὴν τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν ἀναμίκτου λόγου, διότι κάλλιστα ἠξεύρει, ὅτι τοῦτο σήμερον εἶναι ὅλως ἀδύνατον. Ἐντεῦθεν καὶ μεταχειρίζεται μετ' ἐπιτυχίας τὸ κρᾶμα, εἰ καὶ παραδόξως ἐπαινεῖ καὶ τὸν τοῦτο ἀποβάλλοντα κ. Ψυχάριν. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ γυναῖκες παρ' ἡμῖν ταύτην καθόλου τὴν κεκραμένην γλῶσσαν λαλοῦσιν. Καὶ εἶναι ὅλως ἀνακριβὲς τὸ τοῦ κ. Ψυχάρι, ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι καταβοῶσι κατὰ τῆς χρήσεως τῆς γραφομένης· τοὐλάχιστον ἐγὼ οὐδέποτε ἤκουσα τοιοῦτό τι. Ἂν δ' ἐπιτρέπηται νὰ εἰκάσῃ τις ἐκ τῆς γλώσσης τῆς Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν ἢ τῆς Πηνελόπης, τῶν μόνων ὑπὸ κυριῶν καὶ χάριν κυριῶν ἐκδιδομένων ἐφημερίδων, πείθεται τάχιστα ὅτι αἱ κυρίαι δὲν διαφωνοῦσιν πρὸς ἡμᾶς περὶ τούτου. Ἀναγράφω ῥῆσιν ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν ἀριθ. 74, ἔνθα γίνεται

λόγος περὶ τῆς γλώσσης. «Λάβωμεν ἀνὰ χεῖρας τὸν γλυκὺν καὶ μελίρρυτον Ξενοφῶντα, πρὸς τὸ ὕφος τοῦ ὁποίου πλησιάζει πως ἡ νέα Ἑλληνικὴ (ποτέρα Ἑλληνική; ἡ δημοτικὴ ἢ ἡ γραφομένη; καὶ τυφλῷ δῆλον ὅτι ἡ γραφομένη), ῥυθμίσωμεν, εἰ δυνατόν, τὰς ἐν τῇ ὡραίᾳ ἡμῶν γλώσσῃ παρεισάκτους ἀξέστους καὶ ἀκανονίστους λέξεις πρὸς τὸν θελκτικὸν καὶ ἁρμονικὸν βόμβον τῆς Ἀττικῆς ταύτης μελίσσης, σταχυολογήσωμεν . . . . καὶ ἐξοικειωθῶμεν νὰ ὁμιλῶμεν καὶ διδάσκωμεν τὰ τέκνα μας τὴν ὡραιοτέραν καὶ πλουσιωτέραν τῶν γλωσσῶν, ἣν ἡ ἀνθρώπινος μεγαλοφυΐα ἠδυνήθη ποτὲ νὰ παραγάγῃ».

Καθόλου λοιπὸν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι γλωσσικὸν ζήτημα, ὁποῖον ὑπῆρχε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τοῦ παρόντος, δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν σήμερον πλέον. Οὕτω γράφει καὶ ὁ κ. Κλ. Ῥαγκαβῆς, «τὸ *ζήτημα τοῦτο ἐλύθη ὁριστικῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἔθνους*, διαχαράξαντος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ πορείαν· πρβλ. καὶ G. D'Eichthal, État actuel de la langue Grecque «nous voudrions montrer à quel point le débat est aujourd' hut arrivé, ou, *pour mieux dire, comment il est aujourd'hui terminé*, car si l'on peut hésiter et discuter encore sur les questions de détail, il est permis de dire que, sur la question fondamentale, *l'accord est maintenant établi*». Καὶ ὁμοίως ἐρωτᾷ καὶ ὁ κ. Α. Γιαννόπουλλος ἂν ὑπάρχῃ ἀκόμη παρ' ἡμῖν γλωσσικὸν ζήτημα. Τὰ συνήθως λοιπὸν περὶ τούτου λεγόμενα ἢ προέρχονται ἐκ προσωπικῶν ἀντιπαθειῶν, ἀτόπως παρεισαγομένων εἰς τὸν περὶ γλώσσης λόγον καὶ ὑπὸ τὸ περικάλυμμα τοῦτο ἐμφανιζομένων εἰς τὸ κοινόν, ἢ στηρίζονται ἐπὶ συγχύσεως τῶν παλαιοτέρων σχέσεων πρὸς τὰς παντάπασι διαφόρους τῆς σήμερον, μικρὸν δὲ μόνον ἐπὶ τῆς ὁριστικῆς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, λύσεως ἣν τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς ἱστορίας ἔδωκαν εἰς τὸ ζήτημα. Αὕτη βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ πάντας ἀνεξαιρέτως, διότι οὐδεμία λύσις οὐδενὸς κοινωνικοῦ ζητήματος ηὐχαρίστησέ πάντας. Ἀλλ' ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα λύσις εἶναι ὑπὸ τὰς προκειμένας περιστάσεις ἡ μόνη δυνατή, ἀπόδειξις εἶναι ἡ καθολική, καθὰ ἐλέχθη, χρῆσις τοῦ κράματος τούτου καὶ ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ βήματος ἢ τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπισήμοι περιστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμέραν συνηθείᾳ. Τὴν μεγίστην δὲ

τούτου ἀπόδειξιν προσήνεγκεν ὁ ἀξιότιμος κ. Ι. Ψυχάρις, τοῦτο μὲν δισχυρισθεὶς ὅτι αἱ γυναῖκες ἡμῶν δὲν ὁμιλοῦσι τὴν γλῶσσαν καλῶς, τ. ἔ. δὲν μεταχειρίζονται τὸν καθαρὸν δημοτικὸν αὐτῆς τύπον (διότι τοῦτο κατ' αὐτὸν σημαίνει τὸ καλῶς), τοῦτο δὲ ἐπιχειρήσας νὰ συγγράψῃ ἐν ἄλλῃ τινὶ γλωσσικῇ φάσει (πλὴν τῆς κεκραμένης), ὅτε κατέστη ἀκατάληπτος καὶ δυσαρέστως ἢ καὶ ἐλάχιστον ἀνεγνώσθη. Ἄλλη ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἀκόμη ὁ Ῥωμηός, περὶ τῆς γλώσσης τοῦ ὁποίου πολλοὶ διατείνονται ὅτι παριστᾷ ἀκριβέστατα τὴν κατάστασιν τῆς *λαλουμένης* σήμερον ἐν ταῖς πόλεσι γλώσσης. Καὶ ὅμως πάντες ἠξεύρουσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ δημοφιλοῦς ποιητοῦ δὲν εἶναι ἡ ἄκρατος δημοτική, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλὰ τοὐναντίον κρᾶμά τι ἀρχαίας καὶ νέας. Ἡ μόνη διαφορὰ αὐτῆς ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἐφημερίδων καὶ βιβλίων εἶναι ὅτι ἐλευθερώτερον καὶ συχνότερον παραλαμβάνει τὰ δημοτικὰ στοιχεῖα, ὅπως συνήθως πανταχοῦ γίνεται ὑπὸ τῶν τοιούτου εἴδους κωμικῶν ἢ γελοιογραφικῶν φύλλων. Τελευταῖον δ' ἀναφέρω, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κ. Ἐμ. Ῥοΐδης ἀνωμολόγησεν ὅτι ἡμεῖς δὲν λαλοῦμεν πλέον ἄκρατόν τινα διάλεκτον, ἀλλὰ κρᾶμα ἀρχαίας καὶ νέας. Εἶναι δ' ἀληθῶς τοῦτο τοσοῦτο προφανὲς ὥστε οὐδένα δύναται νὰ διαλάθῃ, ἀλλ' εἶναι ὁμοίως προφανὲς ὅτι ἀφοῦ λαλοῦμεν κρᾶμα, ἡ ἀξίωσις τοῦ κ. Ψυχάρι, ἵνα γράφωμεν τὴν καθαρὰν δημοτικήν, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἡ τυραννικὴ ἀπαίτησις.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ κεκραμένη αὕτη γλῶσσα καὶ λαλεῖται σήμερον, διὰ τοῦτο αὕτη προσέλαβεν ἐν τῷ περὶ γλώσσης αἰσθήματι ἡμῶν τοσοῦτο σταθερὸν χαρακτῆρα, ὥστε οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ καταπατῇ αὐτὸν ἄνευ προσβολῆς τοῦ ἡμετέρου αἰσθήματος. Περὶ περαιτέρω δ' ἐξελληνισμοῦ αὐτῆς, μέχρις οὗ ἤθελε ταυτισθῇ μετὰ τῆς ἀρχαίας, οὐδεὶς λόγος δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ γίνηται. Ἐγὼ αὐτὸς ἐξῆρα πρὸ ἑπταετίας ἐν Ἑστίας ἀριθ. 392 σελ. 423 τὸ ἀδύνατον, καὶ περαιτέρω ἔτι, τὸ βλαβερὸν τοιαύτης τινὸς τάσεως καὶ τὴν ἄλλοτε ἐπιδιωκομένην ταύτισιν ταύτην ἐχαρακτήρισα *ἐθνικὴν συμφοράν*. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐξέφρασεν ἐν τῇ Κλειοῖ καὶ ὁ κ. Θ. Λιβαδᾶς λέγων «Ἡ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴ οὔτε πρέπει οὔτε δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν». Καὶ ὄντως οὐδεὶς ἐχέφρων πιστεύει σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ἐφ' ὅσον ἠξεύρω, εἰς τοιαύτην ἐπάνοδον. Ἀκριβῶς τοὐναντίον μάλιστα παρατηρεῖται, ὅτι δηλ. ἀπό τινων ἐτῶν ἤρχισαν ν' ἁπλοποιῶσιν αὐτὴν ὀλίγον κατ'

ὀλίγον καὶ νὰ γράφωσιν γλῶσσαν *δημωδεστέραν καθαρεύουσαν*. Βάσις αὐτῆς μένει πάντοτε ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος μετὰ τῆς ἀρχαίας ὀρθογραφίας, τῶν ἀρχαίων προθέσεων κτλ., ἀλλ' ἐπιτρέπει καὶ τὴν χρῆσιν πολλῶν δημωδεστέρων στοιχείων, ἂν ταῦτα εἶναι πασίγνωστα. Ἐπειδὴ δὲ παρατηρῶ ὅτι ἄνδρες, οἵτινες πρότερον τοσοῦτον διαφόρους ὁδοὺς εἶχον τραπῆ, ἤτοι τοῦτο μὲν οἱ ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις λόγιοι, ὀπαδοὶ πρότερον τῆς ἀκράτου δημοτικῆς, τοῦτο δὲ ἐν Ἀθήναις πολλοὶ λόγιοι, θιασῶται ἄλλοτε τῆς ἀκριβεστάτης καθαρευούσης, πάντες οὗτοι συμφωνοῦσι σήμερον εἰς τὴν χρῆσιν τοιαύτης τινὸς *δημωδεστέρας καθαρευούσης*, καὶ δὴ οὐ μόνον ποιήματα ἀλλὰ καὶ διηγήματα συντάττουσιν ἐν αὐτῇ, δι' αὐτὸ πολλὰς καὶ καλὰς ἔχω ἐλπίδας ὅτι ἡ τάσις αὕτη ἡμέραν τινὰ θὰ ἐκνικήσῃ. Τοὐλάχιστον πιθανὸν καθιστᾷ τοῦτο ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς οὐ μόνον εἰς τὴν ποίησιν, (ὅπου πρό τινων ἐτῶν τοσοῦτον ἀποκλειστικῶς ἐπεκράτει ἡ καθαρεύουσα, ὥστε οὐδ' ἐγίνοντο ἐν τῷ ποιητικῷ διαγωνισμῷ δεκτὰ ποιήματα συντεταγμένα ἐν τῇ δημοτικῇ), ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων καὶ εἰς τὸν πεζὸν τῶν διηγημάτων λόγον. Ἡ ὁριστικὴ τροπὴ αὕτη ὑπὲρ τῆς δημωδεστέρας καθαρευούσης ταύτης φαίνεταί μοι σήμερον εὐκολωτέρα ἢ ἄλλοτε, διότι πρότερον ἐπεκράτει, ὅπως εἴδομεν, μεγάλη ἰδιωμάτων καὶ διαλέκτων σύγχυσις, καὶ δὴ ἦτο παντελῶς ἀδύνατος ἡ χρῆσις καὶ ἐκνίκησις ἄλλης ἢ τῆς γραφομένης. Σήμερον δ' ὅμως ὅτε διὰ τὴν παιδείαν εἰσήχθη σχεδὸν πανταχοῦ ἡ γραπτὴ γλῶσσα, δύνανται εὐφυεῖς συγγραφεῖς λαμβάνοντες τὸν γνωστὸν ἤδη πανταχοῦ τῆς κεκραμένης γλώσσης θησαυρὸν τοῦτον νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸν τύπον καλλαισθητικὸν τοιοῦτον, ὅστις οὔτε πρὸς τὸ ὁπωσδήποτε μορφωθὲν αἴσθημα ἡμῶν σήμερον νὰ προσκρούῃ οὔτε δυσχερὴς εἰς κατάληψιν νὰ εἶναι. Πάντως σήμερον ὑπάρχει τι κοινῶς γνωστόν, ὃ εἰς χεῖρας δεξιῶν τεχνιτῶν δύναται νὰ διαπλασθῇ καὶ πλουτισθῇ θαυμασίως καὶ οὕτως ἀποτελεσθῇ γλῶσσα πρὸς πάσας τὰς ἀνάγκας ἡμῶν ἐξαρκοῦσα.

Ὅπως λοιπὸν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τοῦ παρόντος ἐπικρατοῦντος περὶ γλώσσης ἀγῶνος προέκυψεν ὁ κεκραμένος γραπτὸς ἡμῶν λόγος, καθὼς ἥ τε ἱστορία ἀναγκαίως ἐδ[ει]κνυε καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι ἐπιτακτικῶς ἀπήτουν, παρηγκω[νί]σθησαν δ' αἱ δύο ἀκρότητες, ἤτοι ἡ χρῆσις τῆς ἀρχαίας γλώσσης [..] τινος τῶν σημερινῶν ἰδιωμάτων, οὕτω φρονῶ, ὅτι ἐκ τοῦ ποικίλ[ου]

σημερινοῦ κράματος σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐκνικήσῃ ὁμοειδές τι παρὰ πᾶσιν. Ἀλλὰ ποῖόν τι θὰ εἶναι τοῦτο, θὰ εἶναι ἡ αὐστηρὰ καθαρεύουσα τοῦ κ. Κλέωνος Ῥαγκαβῆ ἢ ἡ ἀνειμένη καθαρεύουσα τοῦ κ. Ἐμ. Ῥοΐδου, Παππαρρηγοπούλλου καὶ ἄλλων ἤ, ὅπερ ἴσως πιθανώτερον, ἡ δημωδεστέρα καθαρεύουσα νέων τινῶν διηγηματογράφων, οἷον Ἰωάννου Δαμβέργη, Γεωργίου Δροσίνη καὶ ἄλλων; Τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἐμὸν νὰ ὁρίσω. Σκοπὸς ἐμοῦ κατὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ νὰ ἐξετάσω τὸ ζήτημα ἱστορικῶς καὶ ἀνεύρω πῶς ἐγένετο τὸ ἤδη γενόμενον καὶ προσέτι τί διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία ὡς δυνατὸν καὶ πιθανόν. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν ἀπεδείχθη, ἐλπίζω, ὅτι εἶναι δυνατὸν κατ' ἀρχὴν νὰ ἐκνικήσῃ εἶδός τι γραπτοῦ λόγου καὶ κατὰ μικρὸν εἰσέλθῃ καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμέραν συνήθειαν, ὅπως εἴδομεν ὅτι συνέβη τῷ κράματι ἡμῶν. Ἀνάλογον ἀλλὰ πληρεστέραν ἀπόδειξιν παρέχει ἡμῖν καὶ ἄλλην ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Σήμερον δηλαδὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πασίγνωστον, ὅτι κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρίνους χρόνους ὁ γραπτὸς λόγος καθόλου εἰπεῖν παρελήφθη εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν ὑπὸ τῶν τότε Ἑλλήνων, αἱ δὲ διάλεκτοι καὶ τὰ ἰδιώματα κατεφρονήθησαν καὶ ἐγκατελείφθησαν. Οὐδεμίαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν καταλείπει ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις τῆς δημοτικῆς νέας Ἑλληνικῆς. Οὐδεὶς δὲ λόγος ὑπάρχει δι' ὃν τὸ ἄλλοτε γενόμενον δὲν δύναται καὶ πάλιν νὰ ἐπαναληφθῇ.

Ἂν λοιπὸν ἡ πολιτεία ἡμῶν ἀποφασίσῃ νὰ λάβῃ γενναιότερα περὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως μέτρα, καὶ πρὸ πάντων ἂν καταστήσῃ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, καθὰ ὁ νόμος ὁρίζει, ὑποχρεωτικήν, καὶ ἂν τοῦ λοιποῦ οἱ γράφοντες μὴ χωρῶσι καλπάζοντες ἐπὶ τὰ ἔτι μᾶλλον ἑλληνικά, ὀρθότερον ἀρχαϊκά, νομιζόμενα (1), τότε πολλὰς ἔχω ἐλπί-

(1) Ὅτι διὰ τῆς ἀνωτέρω φράσεως δὲν νοῶ παντελῆ στάσιν ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς γλώσσης, ὅπως ὁ κ. Ι. Πανταζίδης ἄλλοτε παρερμηνεύσας ὁμοίαν μου φράσιν ἐνόμισεν, ἀποδεικνύει καὶ ὁ κ. Ἐμμ. Ῥοΐδης, ἀπαιτῶν φραγμὸν ἀσάλευτον χωρίζοντα. . . . καὶ «*στάσιν τοῦ κακοῦ εἰς τὸ παρὸν σημεῖον*»· ἔνθα ἀνωτ. σελ. 661. Ὅμοιόν τινα φραγμὸν ἀπαιτεῖ καὶ ὁ κ. Εἰρηναῖος Ἀσώπιος γράφων «τὸ ἔργον ἐνταῦθα (ἐν τῷ περὶ γλώσσης ζητήματι) τοῦ σοφοῦ, τοῦ ἀληθοῦς σοφοῦ, τοῦ ἔχοντος συναίσθησιν τῶν χρόνων ἐν οἷς ζῇ, εἶναι νὰ περιορίσῃ καὶ κανονίσῃ τὸ κατὰ δύναμιν τοῦ χειμάρρου τὰς ὁρμάς». Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ σχεδὸν διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων εἶχον καὶ ἐγὼ πρότερον ἐκφράσῃ Μελετ. 93 «ἀδυνατοῦντες νὰ μετατρέψωμεν τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος πράττομεν φρονίμως καὶ ἐπωφελῶς, ἂν τὸ κανονίσωμεν καὶ περιορίσωμεν ἐντὸς ὁρίων ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρον βλαβερῶν. . . .»

δας ὅτι μετά τινας χρόνους, ἄς εἴπωμεν μετὰ ἕνα αἰῶνα, θὰ ἐλαττωθῇ σφόδρα ἡ παρ' ἡμῖν διγλωσσία, εἰς ἥν τινες παραδόξως τοσοῦτον προσκρούουσιν, ὡσεὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχεν, ὥστε τὸ μέγιστον ἐλάττωμα τῆς γραφομένης γλώσσης ἡμῶν ἐν ταύτῃ βλέπουσιν. Ἂν δὲ πάλιν πλείονες λόγιοι μεταχειρίζωνται τοῦ λοιποῦ τὴν δημωδεστέραν καθαρεύουσαν καὶ δοκιμώτερα ἔργα συνταχθῶσιν εἰς αὐτὴν ὥστε κατὰ μικρὸν νὰ εἰσαχθῇ εἰς περισσότερα εἴδη λόγου περιορίζουσα καὶ τέλος ἐκβάλλουσα ὅλως τὴν αὐστηροτέραν καθαρεύουσαν, τότε πάλιν καλῶς. Ἐγὼ τότε, ἂν ζῶ, ἤ τις ἄλλος μετ' ἐμὲ θὰ ἀναγράψῃ ὡς ἱστορικὸς τὴν μεταβολὴν καὶ ὑπερίσχυσιν ταύτην καὶ τὰ ἐξ ὧν προέκυψεν αἴτια καθὼς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Καθόλου λοιπὸν ἡ τοιάδε ἢ τοιάδε τροπὴ ἣν δύναται νὰ λάβῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ γλῶσσα κρέμαται κυρίως ἐκ τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, οἵτινες θὰ καταθέσωσιν ἐν αὐτῇ τοὺς πνευματικούς των θησαυρούς, οὐχὶ δ' ἐξ ἐμοῦ ἢ ἄλλου τινὸς ἱστορικῶς ἐξετάζοντος τὴν πορείαν τῆς γλώσσης. Ἡ ἐνέργεια ἡμῶν μόνον ἀπὸ πεπλανημένων δοξασιῶν καὶ ἀτόπων ἐπιχειρημάτων, πολλὴν ἐπιφερόντων συνήθως εἰς τὰ πνεύματα σύγχυσιν, δύναται ν' ἀποτρέψῃ. Καὶ ἀκριβῶς ὡς τοιαύτη ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ εἶναι παντελῶς ἄχρηστος καὶ περιττή, ἀφοῦ καθ' ἑκάστην παρ' ἁρμοδίων καὶ ἀναρμοδίων μυρίας ἀτόπους καὶ ἀσυστάτους περὶ γλώσσης γνώμας βλέπομεν ἐκφερομένας καὶ ὑποστηριζομένας. Τοιαύτην ἔκριναν ἤδη πρὸ πολλοῦ σχεδὸν πάντες τὴν ἀπόπειραν τοῦ κ. Ψυχάρι ν' ἀναστήσῃ καὶ συγγράφῃ τὴν ἄκρατον δημοτικήν, εἰ καὶ ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡμεῖς κεκραμένην γλῶσσαν λαλοῦμεν. Τοιοῦτοι ἐκρίθησαν καὶ οἱ δισχυρισμοὶ αὐτοῦ ὅτι ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα εἶναι γλῶσσα νεκρά (1), ὅτι ταχέως ὑπ' οὐδενὸς

(1) Ἀπὸ πενταετίας ὅλως δὲν παύει νὰ ὀνομάζῃ τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν **νεκρὰν** (ψώφια sic) (πρβλ. τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον Essai de phonétique, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ). Ἀλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι τοσαῦτα μυθιστορήματα καὶ βιβλία θὰ συνετάσσοντο καὶ θὰ μετεφράζοντο ἐν γλώσσῃ νεκρᾷ, ἵνα δηλ. ὑπὸ μηδενὸς ἀνεγινώσκοντο; Ἢ ἐγράφοντο κατά τινα τῶν παρελθόντων αἰώνων ἐν Γαλλίᾳ τοσαῦται ἐφημερίδες ἢ μυθιστορήματα ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ, πρὸς ἣν παραβάλλει ὅλως ἀνοικείως τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν ὁ κ. Ψυχάρις. Ὀρθότατα δὲ πρὸς τούτοις παρετήρησεν ὁ φίλτατος κ. Karl Foy ὅτι «Ἀκριβῶς ἡ εὐκολία μεθ' ἧς συμμορφοῦται ἡ καθαρεύουσα πρὸς τὰς νέας ἰδέας, εἶναι ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις ὅτι δὲν εἶνέ τι νεκρόν, ἀλλ' ὅτι ἔχει ζωὴν καὶ μέλλον». Ἢ πῶς δύναταί τις καθόλου νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἐν χώρᾳ ἀπὸ 46 ἐτῶν κοινοβούλιον ἐχούσῃ καὶ δι' αὐτοῦ διοικουμένῃ

θὰ καταλαμβάνηται, ὅτι ἡμεῖς πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ φαινώμεθα τοῖς ξένοις εὐγενέστεροι, γράφομεν τὴν κεκραμένην ταύτην γλῶσσαν, κλπ. κλπ.

Ἀλλ' ὅπως εἶναι ἀσύστατοι αἱ κατὰ τῆς γραφομένης μομφαί, οὕτως εἶναι καὶ ἡ πολλάκις ὑπὸ πολλῶν πρεσβευομένη ἀντίθετος περὶ τῆς δημώδους γνώμη, καθ' ἣν ἀδύνατον νὰ γίνῃ ποτὲ τῆς δημωδεστέρας χρῆσις διὰ τὸν παράδοξον λόγον, ὅτι αὕτη μόνον ὀστᾶ, σκελετός τις εἶναι, στερεῖται δ' ὅλως σαρκὸς καὶ δὲν ἠξεύρω τίνων ἄλλων πραγμάτων. Οἱ ταύτης θιασῶται ἐθισθέντες νὰ σκέπτωνται πάντοτε ἐντὸς μεταφορικῶν ἐκφράσεων δὲν ἐμβαθύνουσιν εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. Διότι πασιφανὲς εἶναι ὅτι μείζονα ζωτικότητα καὶ ἰσχὺν καὶ εὐτραπελίαν ἔχει καὶ βαθύτερον αἴσθημα ἐκφράζει πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ δημώδης φράσις τῆς τετορνευμένης. Πῶς λοιπὸν δύναται γλῶσσα ἰσχυρὰ καὶ εὐτράπελος καὶ βαθὺ αἴσθημα ἐκφράζουσα νὰ λέγηται ὅτι δὲν ἔχει σάρκας καὶ νεῦρα, ἀλλὰ μόνον ὀστᾶ τ. ἔ. ὅτι εἶναι νεκρά; Τοὐλάχιστον τὰ θαυμάσια δημοτικὰ ἡμῶν ᾄσματα καὶ μέρη τινὰ τῆς Ἐρωφίλης καὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς Βοσκοπούλλας ὤφειλον νὰ μεταδιδάξωσιν αὐτούς. Ἡ διὰ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης τρανότατα καταδειχθεῖσα καὶ πασίγνωστος σήμερον ἀλήθεια εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ αἱ διὰ τῆς γλώσσης παριστανόμεναι σχέσεις εἶναι ἀπειράριθμοι, πᾶσα γλῶσσα καὶ πᾶσα διάλεκτος δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ ἔχῃ καὶ ὄντως ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκφράζῃ δεξιώτερον ἄλλης πολλὰς ἢ ὀλίγας τῶν σχέσεων τούτων. Οὕτω π. χ. παρατηρεῖται ἐν ταῖς δημοτικαῖς πανταχοῦ ἡ ζωηρότης καὶ ἰσχύς, ἡ εὐτραπελία καὶ τὸ βαθὺ αἴσθημα, ἐντεῦθεν καὶ ἡ μεγάλη χρησιμότης αὐτῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ εἴδη τοῦ λόγου, ἅτινα πρὸ πάντων χρῄζουσι τῶν ἀρετῶν αὐτῶν, τ. ἔ. εἰς τὴν λυρικήν, κωμικὴν καὶ ἐπικὴν ποίησιν, εἰς τὰ διηγήματα κτλ. Ἀλλ' ἐν ταῖς γραφομέναις παρατηρεῖται ἡ ἀκρίβεια, ἡ χάρις, ἡ εὐ-

ἔμελλον οἱ ἀγορεύοντες νὰ μεταχειρίζωνται νεκρὰν γλῶσσαν καὶ νὰ μὴ μορφώσωσι γλῶσσαν καὶ λόγον πλήρη ζωῆς; Ἢ πῶς ἄλλως λοιπὸν ἢ διὰ ταύτης τῆς γραφομένης ἔπειθον τὴν βουλὴν οἱ ἀποθανόντες Δεληγιώργης, Κουμουνδοῦρος, Ζηνόπουλλος καὶ τόσοῦτοι ἄλλοι, καὶ πῶς ὁ ἡμέτερος κ. Τρικούπης σήμερον; Ἵνα τις πεισθῇ, ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ δύναται κάλλιστα νὰ ἐκφράσῃ δύναμιν καὶ αἴσθημα, ἀρκεῖ ν' ἀκροασθῇ ἅπαξ μόνον τοῦ κ. Τρικούπη, ὅστις, ῥητέον ἐν παρόδῳ, πάντοτε μεταχειρίζεται τὸν ἀκριβέστατον καὶ λεπτότατον τῆς γραφομένης τύπον.

στομία, ἡ σαφήνεια, ὁ πλοῦτος τῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων κτλ. ὥστε καὶ ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καὶ ἐν τοῖς ναυτικοῖς καὶ ἐν τῇ διπλωματίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐφημεριδογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολογραφίᾳ καὶ ἁπλῶς ἐν πάσει ἐκφάνσει τοῦ βίου παρουσιάζουσιν ἰδίαν εἰκόνα τ. ἔ. ἰδιαιτέραν φρασεολογίαν ἢ λέξιν ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς ταῦτα πάντα οὐδαμῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαρκέσῃ οἱαδήποτε δημοτική. Πρόσθες τούτοις ὅτι ἐθισθέντες οἱ ἄνθρωποι νὰ συνάπτωμεν πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὰ τῆς καθαρευούσης στοιχεῖα πρὸς πάσας τὰς σεμνὰς καὶ σοβαρὰς τοῦ βίου ἡμῶν φάσεις ἀηδῶς βλέπομεν τὴν χρῆσιν ἄλλου γλωσσικοῦ τύπου ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν. Ὑποθέσατε, ὅτι ἔρχεται εἰς ἐπίσκεψιν ὑμῶν κατὰ πρῶτον ἄγνωστος ὑμῖν τις κύριος καὶ εὐθὺς ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ πρὸς ὑμᾶς διὰ τοῦ *σύ, ἀτός σου* καὶ ἄλλων συνήθων αὐτῷ καὶ οὐδ' ὑμῖν ἀγνώστων ἐκ τῆς δημώδους ἢ τῆς ἐπαρχίας του. Ἢ ὅτι ἱεροκῆρυξ ὁμιλεῖ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἔν τινι ἰδιώματι ἢ ὅτι ἀπὸ ἕδρας τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιχειρεῖ τις τούτῳ. Ἄλλοτε ἐπεζήτησέ τις νὰ πράξῃ τοῦτο ἐν τῷ φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ, ἀλλὰ τότε πάντες καὶ πᾶσαι ἐξερράγησαν εἰς γέλωτας καὶ ὁ Σύλλογος πρὸς ἀποφυγὴν ὁμοίων ἀπηγόρευσε διὰ ψηφίσματος τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ βήματος. Οὕτω πάντοτε καὶ πανταχοῦ κρίνεται ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχωσι διάφορα εἴδη γλώσσης πρὸς πάσας τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, καὶ δι' αὐτὸ σχηματίζονται καὶ ὅπου πρὶν δὲν ὑπῆρχον. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἂν ἤθελεν ἐκνικήσῃ ἡ δημοτική, πάλιν θὰ ἀνεπτύσσετο σὺν τῷ χρόνῳ ἡ διαφορὰ αὕτη, ὡς χρήσιμος καὶ ἀναγκαία εἴς τε τὸν καθ' ἡμέραν βίον καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν. Οὕτω μετὰ πολλῆς χάριτος γράφει ὁ κ. Ἰ. Μαρᾶνος « Ἀγαπῶ τὴν καθαρεύουσαν καὶ ὅταν τὴν ἀναγινώσκω λάμπουσαν, μουσικωτάτην, γλαφυράν, πλήρη δυνάμεως καὶ κάλλους, νομίζω ὅτι εὑρίσκομαι πρὸ διαυγεστάτου ποταμοῦ ἀντικατοπτρίζοντος οὐρανὸν γλαυκὸν καὶ ἐπεστρωμένην ἔχοντος τὴν ὁμαλωτάτην κοίτην διὰ μαργαριτῶν καὶ χρυσοκόνεως. Ἀλλ' ἀγαπῶ καὶ τὴν δημώδη· ὅταν τὰ βλέμματά μου πίπτουσιν ἐπ' αὐτῆς, νομίζω ὅτι κελαρύ... ρύαξ καὶ ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς αὔρας ῥυτιδούμενον ῥεῦμά του θωπεῦον ἔνθεν κἀκεῖθεν φυτευμένα ἀγριολούλουδα, ἐκβάλλει μικρὰς γλυκυτ... τας φωνάς, τὰς ὁποίας μόνον μὲ νανούρισμα μητρὸς δύναμαι νὰ π...

ρομοιώσω. Οὕτως ἀγαπῶ καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην. . . . . Ὅταν λούωμαι εἰς τὰ θέλγητρα τοῦ διαυγοῦς ποταμοῦ, λησμονῶ τὸν ψάλλοντα ῥύακα, καὶ ὅταν ἵσταμαι παρὰ τὴν μοσχοβολοῦσαν τούτου ὄχθην, οὐδὲ γνωρίζω ἂν ὑπάρχει πλέον ἐκεῖνος . . . Καὶ αὐτὸς ὁ φανατικώτερος ἀοιδὸς τῶν θελγήτρων τῆς καθαρευούσης ἔρχεται στιγμή, καθ' ἣν περιπαθῶς θὰ τραγουδήσῃ πρὸς τὴν δημώδη, καὶ αὐτὸς ὁ παραφορώτερος ἐραστὴς τῆς δημώδους τὰς πρὸς ταύτην ἐρωτικάς του ἐπιστολὰς θὰ τὰς γράψῃ εἰς καθαρεύουσαν». Ἡ γνώμη αὕτη ἀνδρὸς ἔχοντος λεπτὸν τὸ αἴσθημα τοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ καλοῦ παριστᾷ λαμπρῶς τὴν σχέσιν τῶν δύο γλωσσικῶν φάσεων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πόσον γελοῖον καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν φιλολογίαν ἡμῶν θὰ εἶναι ἡ ἐκβολὴ καὶ ἀχρηστία τῆς ἑτέρας.

Ὁμοίως εἶναι μεταφορικαὶ καὶ οὐδὲν ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν σημαίνουσιν αἱ φράσεις «ἡ δημώδης ἡμῶν γλῶσσα... φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς μελαγχολίας, τοῦ καμάτου, τῆς παρακμῆς, τῆς δουλείας» (1) καὶ «ἡ γλῶσσα αὕτη ἀπώλεσε καὶ. . . νεότητα καὶ συντετριμμένη, κατεσκληκυῖα, μελαγχολικὴ διεπεραιώθη ἐν τῷ αἰῶνι τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως». Ἄν τις θελήσῃ ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς μεταφορικὰς ταύτας λέξεις δι' ἄλλων κυριολεκτικῶν, θὰ παρατηρήσῃ εὐθὺς τὴν κενότητα τῶν φράσεων. Διότι αἱ ἔννοιαι *γλῶσσα* καὶ *νεότης* ἢ *γῆρας*, *γλῶσσα* καὶ *κάματος* κτλ. εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἀσυμβίβαστοι.

Κατ' αὐτὰ εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ἡ γνώμη, καθ' ἣν «ἐφ' ὅσον *ἡλικιοῦνται* αἱ γλῶσσαι τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τοσοῦτον ἀποβαίνουσιν οἱ τύποι αὐτῶν προσφορώτεροι εἰς συνδυασμὸν μεγαλειτέρας ἐναργείας μετ' ὀλιγωτέρου φωνητικοῦ ἀγῶνος». Διότι οὔτε ἡλικιοῦνται ἢ γηράσκουσιν ἀληθῶς αἱ γλῶσσαι οὔτε φωνητική τις οἰκονομία προκύπτει ἐκ τῆς τῶν τύπων ἀποτριβῆς καὶ σμικρύνσεως. Ὁμοίως δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι «ἡ δημώδης δὲν εἶναι φυσικὴ ἀπόρροια τῆς ἀρχαίας, οὐδὲ φυσικὴ διάδοχος τῶν προγενεστέρων τῆς γλώσσης μορφῶν, ἀλλὰ θλιβερὸν ἐξάμβλωμα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς συμφορᾶς, τῶν τεσσάρων τῆς δου-

(1) Ἐν παρόδῳ ἀναφέρω ὅτι ὁ κ. Ψυχάρις ἐπικρίνας τὴν φράσιν ταύτην διὰ τοῦ παραδόξου ἰσχυρισμοῦ ὅτι ἡ δημώδης ἀγνοεῖ τὴν λέξιν *δουλεία* ἐσφάλη, διότι καὶ τὴν λέξιν ἠξεύρει, ἂν καὶ ἐπ' ἄλλης σημασίας, *δουλειὰ* = ἐργασία (ὅπως καὶ ἐν Ν. Δ. Λουκ. ΙΕ'. 29 τοσαῦτα ἔτη *δουλεύω* σοι (ὁ υἱὸς λέγει τοῦτο πρὸς τὸν πατέρα), καὶ τὸ πρᾶγμα δυστυχῶς ἠξεύρει κάλλιστα ἀλλὰ τὸ λέγει διὰ ξένης λέξεως *σκλαβιά*).

λείας αἰώνων, οἵτινες τὰ πάντα κατεκερμάτισαν καὶ μετέτρεψαν εἰς σωροὺς ἐρειπίων». Ταῦτα εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἐσφαλμένα, διότι ἡ δημώδης εἶναι ἀληθῶς φυσικὴ διάδοχος τῶν προγενεστέρων τῆς γλώσσης μορφῶν, προσέλαβε δὲ τὸν νεωτερικὸν αὐτῆς τύπον πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς δουλώσεως τοῦ ἔθνους ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τὸ μόνον ὅπερ περὶ τῆς δημοτικῆς γλώσσης δύναται νὰ λεχθῇ εἶναι, ὅτι παραμεληθεῖσα μέχρι τοῦδε κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας διὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς κεκραμένης δὲν εἶναι ἱκανῶς πλουσία ὥστε νὰ ἐπαρκέσῃ εὐκόλως εἰς τὰς ποικίλας τεχνικάς, ἐπιστημονικάς, διοικητικάς, νομοθετικὰς κτλ. κτλ. ἀνάγκας, καὶ ὅτι σήμερον πολὺ δυσκολωτέρα ἢ ἄλλοτε εἶναι ἡ χρῆσις αὐτῆς εἰς φιλολογικὰ ἔργα, ἐκβολὴ δὲ τῆς νῦν γραφομένης καὶ συνήθους.

Ὁμοίως εἶναι μεταφορικὴ καὶ ἐσφαλμένη ἡ γνώμη, καθ' ἣν «Πᾶσα ἐφ' ἑαυτὴν καὶ οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ σημαινομένου αὐτῆς ἑλκύουσα τὴν προσοχὴν λέξις προξενεῖ ἐν τῷ λόγῳ αἴσθησιν, οἵαν παράκρουσις ἐν συναυλίᾳ, κηλὶς ἐπὶ εἰκόνος», καὶ καθ' ἣν «Καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ μέτρου καὶ κρίσεως διόρθωσις τῶν τύπων τῆς λαλουμένης ἔχει ἄφευκτον ἀποτέλεσμα νὰ διχοτομῇ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου μεταξὺ τῆς γενομένης διορθώσεως καὶ τοῦ σημαινομένου τῆς λέξεως». Ἡ σύγκρισις αὕτη καὶ δὴ καὶ ἡ ἐκ ταύτης κρίσις εἶναι ἐσφαλμένη, πρῶτον μὲν διότι ἡ παράκρουσις ἐν τῇ συναυλίᾳ καὶ ἡ κηλὶς ἐν τῇ εἰκόνι εἶναι πάντοτε ἀηδεῖς καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε, ὁσάκις καὶ ἂν ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ αὐτάς, δύναται νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς αὐτὰς ὥστε καὶ νὰ τὰς ἐκλάβῃ μέρος συστατικὸν τῆς συναυλίας ἢ τῆς εἰκόνος. Τοὐναντίον δὲ ἡ γλωσσικὴ μεταβολή, εἴτε διόρθωσις εἴτε διαφθορὰ ἤθελε κριθῇ, δύναται σὺν τῷ χρόνῳ οὕτω νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης, ὥστε οὐδεὶς νὰ διακρίνῃ αὐτήν· πρβλ. ὁ *ἀνὴρ* τὸ πάλαι, ἔπειτα *ὁ ἄνδρας*, ὁμοίως *φανερῶ*—*φανερώνω*, *τίποτε*—*τίποτα* κτλ. ἢ ἀντιστρόφως, *δουλεύγω* μετεβλήθη εἰς δουλεύω, *ὁ παράγραφος* ἐγένετο *ἡ παράγραφος* τὸ *ἐλευθεριὰ ἐλευθερία*, πρβλ. τὸ ὡραῖον δίστιχον «Ἐλευθερία ὁ Θεὸς ἐπάνω τῶν ἡλίων, ἐσὲ ἐτοποθέτησε τοῦ θρόνου του πλησίον» ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡλίων καὶ τὸ πλησίον καὶ τὸ ἐλευθερία φέρουσι τὸν καθαρεύοντα τύπον, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς βλέπει κηλῖδας ἢ παρακρούσεις ἀηδεῖς. Ἂν τοῦτο ἠλήθευεν, οὐ μόνον τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου καὶ τὰ πλεῖστα λυρικὰ τῶν ἀρχαίων ποιήματα, ἅτε

ἀναμιγνύοντα διάφορα στοιχεῖα *λόγοιο — λόγου*, *ἄμμε — ἡμέες* κτλ., ἀλλὰ καὶ ἁπαξάπαντα τὰ συγγράμματα, τὰ συντεταγμένα ἐν ὁπωσδήποτε κεκαλλιεργημένῃ γλώσσῃ, θὰ ἦσαν πλήρη παρακρούσεων καὶ κηλίδων. Διότι εἶναι ἀνεπίδεκτον ἀντιρρήσεως, ὅτι πᾶσα γραφομένη γλῶσσα, ἂν μόνον ἐπί τινας αἰῶνας γράφηται, ἀποβαίνει ὁπωσδήποτε συντηρητικὴ καὶ στάσιμος ἀπέναντι τῆς λαλουμένης ἥτις καὶ πολυσχιδὴς εἶναι καὶ ταχέως καὶ ἐλευθέρως ἀναπτύσσεται καὶ μεταβάλλεται. Δεύτερον διότι ἡμεῖς διὰ τὴν συχνὴν χρῆσιν τῆς γραφομένης ἐν τοῖς βιβλίοις, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν πάσῃ καλῇ συναναστροφῇ κτλ. κτλ. μανθάνομεν νὰ βλέπωμεν ἴσα ἴσα αὐτῆς τῆς γραφομένης τοὺς τύπους ὡς τοὺς κανονικούς, τοὺς κατ' ἐξοχὴν ὀρθούς, καὶ πᾶσαν ἀπόκλισιν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἐπαρχιωτισμὸν καὶ φευκτέαν ἀμάθειαν. Τὸ ἐκ τῆς γλωσσικῆς λοιπὸν παρακρούσεως ἢ κηλῖδος αἴσθημα στρέφεται οὐχὶ κατὰ τῆς γραφομένης ἀλλὰ κατὰ τῆς δημοτικῆς, καὶ τοῦτο συμβαίνει ἐν πάσῃ χώρᾳ· ick meene, ich stirbe, = ich meine, ich sterbe, ich that sagen = ich sagte, ook = auch κτλ. κρίνονται ἐν Γερμανίᾳ λάθη καὶ ἀποφεύγονται ὑπὸ τῶν ἀνατροφῆς τινος ἢ παιδείας τυχόντων. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ πανταχοῦ, καὶ τὰ κατὰ τόπους ἰδιώματα ὀνομάζονται jargon ἢ patois, δι' ὧν νοοῦσι *γλῶσσαν διεφθαρμένην* (langage corrompu). Τὸ μόνον ὃ δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ εἶναι ὅτι ἐν ἄλλαις μὲν χώραις αἱ διαφοραὶ αὗται καὶ αἱ ἀπαιτήσεις εἶναι ὀλιγώτεραι καὶ ἐπιπολαιότεραι, ἐν ἄλλαις δὲ πλείονες καὶ βαθύτεραι, πάντοτε ὅμως πρόκειται περὶ διαφορῶν ἀπὸ τῆς γραφομένης ὁπωσδήποτε ψεκτῶν θεωρουμένων.

Οὕτως ἔχει συντελεσθῇ σήμερον ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος. Περὶ ἐπανόδου εἰς τὴν δημοτικὴν καὶ ἐκβολῆς τῆς γραφομένης οὐδεὶς λόγος δύναται τοῦ λοιποῦ νὰ γίνῃ. Διότι καὶ αὕτη ἔχει ἤδη τὴν ἱστορίαν αὐτῆς καὶ ἑπομένως δικαίωμα ὑπάρξεως ἐκ τῆς ἱστορίας. Ὁμολογῶ προθύμως ὅτι, ἐὰν πρὸ δύο ἢ τριῶν ἑκατονταετηρίδων οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο εἰς φιλολογικὰ ἔργα διάλεκτόν τινα οἱανδήποτε καὶ ἔκτοτε ἀκαταπαύστως ταύτης ἐποιοῦντο χρῆσιν, ἡμεῖς σήμερον ἀναμφιβόλως θὰ ἐγράφομεν καὶ θὰ ἐλαλοῦμεν ἄλλην γλῶσσαν ἢ τὴν νῦν. Πρὸς δὲ ὁμολογῶ ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη θὰ ἦτο ζωηροτέρα, τοὐλάχιστον ἐπί τινα χρόνον, τῆς νῦν γραφομένης, καὶ ὅτι ἐγὼ μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως θὰ ἔβλεπον τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπως πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Μελέτῃ

σελ. 91 ῥητῶς εἶπον. Ἀλλὰ τὸ *ἐὰν ἐσπάρη* μὲν πολλάκις, καθὼς ἔλεγεν ὁ μακαρίτης Κολοκωτρώνης, ἀλλ' ἐφύτρωσε σπανίως ἢ καὶ σπανιώτατα. Ἀναντιλέκτως, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἡμῶν Γεώργιος μὴ ἐξελέγετο πρὸ 27 ἐτῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βασιλεύς, δὲν θὰ ἤρχετο εἰς Ἑλλάδα καὶ οὐδὲ θὰ εἶχε δικαίωμά τι νὰ βασιλεύῃ ἐν αὐτῇ. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς εἶναι ὅλως ἄλλο, ἤτοι ἐξελέχθη τότε βασιλεύς, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνέζησε μεθ' ἡμῶν ἐν χαρᾷ καὶ λύπῃ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη, διὰ τοῦτο ἔχει καὶ αὐτὸς καὶ ἡ δυναστεία αὐτοῦ πάντα τὰ δικαιώματα νὰ ὀνομάζωνται βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδεὶς ἐχέφρων σκέπτεται νὰ διαμφισβητήσῃ πρὸς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὅπερ ἡ ἱστορία *ἔδωκεν* αὐτοῖς. Ἀκριβῶς οὕτως ἔχει καὶ ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος ἤτοι *διεμορφώθη*, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ Ἐπιστολ. Τ. Α'. 609. «Ἡ μόρφωσις τῶν γλωσσῶν κρέμαται ἀπὸ διαφόρους καὶ ἀλλοκότους περιστάσεις. Ὀλίγον τι ἀρκεῖ νὰ κλίνῃ εἰς τὸ ἓν ἢ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τὴν πλάστιγγα· ἀλλ' ἀφοῦ μίαν φορὰν ἡ ῥοπὴ γένῃ, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ τὴν ἀλλάξῃ ὀλίγων τινῶν δύναμις», δι' αὐτὸ ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἀποβολὴν τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου σήμερον εἶναι καθαρὰ ματαιοπονία, ἀφοῦ οὗτος ἀπέκτησεν ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἱστορικὸν δικαίωμα, τ.ἔ. ἀφοῦ ἐν αὐτῷ συνετάχθη τὸ πολίτευμα καὶ ἡ λοιπὴ νομοθεσία ἡμῶν, ἐν τούτῳ πάντοτε ἐλάλησαν καὶ λαλοῦσιν οἱ ῥήτορες ἡμῶν ἐν τῇ Βουλῇ, ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ πανταχοῦ, ἐν τούτῳ ἐγράφησαν πάντοτε αἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ βιβλία ἡμῶν, οὗτος εἶναι ὁ φορεὺς παντὸς τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν. Λοιπὸν οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται εὐλόγως νὰ διαμφισβητῇ αὐτῷ τὸ ὑπὸ τῆς ἱστορίας κεχορηγημένον δικαίωμα τῆς ὑπάρξεως, ἐκτὸς ἂν ἐπιθυμῇ νὰ νομίζηται ἀλλόκοτος καὶ ἰδιότροπος ἢ καὶ γελοῖος.

Οὐδαμῶς δ' ἀληθεύει ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις καὶ ἐξακρίβωσις τῆς δημοτικῆς ἀποδεικνύουσα τὴν κανονικότητα τῶν νέων φαινομένων θὰ εἰσαγάγῃ αὐτὰ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. «Χαλνᾶτε μία γλῶσσα ποῦ εἶναι θησαβρὸς γιὰ τὴν ἐπιστήμη» διατείνεται ὁ κ. Ψυχάρις Ταξ. 237. Ἡμεῖς δ' ὅμως δὲν τὴν χαλοῦμεν — αὐτὸς τὴν ἐχάλασεν — καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν *ἐπιστημονικῶς* καλλιεργοῦμεν, ἀλλὰ διὰ λόγ[ους] ἱστορικοὺς ἰσχυροτάτους δὲν δυνάμεθα νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτ[ὴν] πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ *πράξει*. Τὴν κανονικότητα αὐτῆς ἤξει

ρομεν ἀπὸ πολλοῦ, ἀφοῦ ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ἐγὼ ἐν Ἀθηναίου Τ. Ι΄. σελ. 14 ἐξήραμεν αὐτήν. Ἀλλὰ διὰ τούτου οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἐγένετο εὐκολωτέρα ἢ δυνατωτέρα ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Διότι κανονικότης τύπου τινὸς καὶ χρῆσις αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ γραπτῇ καὶ ἐν τῇ λαλουμένῃ εἶναι πάντῃ ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι. Τύπος ἢ λέξις τις δύναται νὰ εἶναι ὁμαλώτατα ἐσχηματισμένος, ἀλλ' ὅμως οὐχ ἧττον ἄγνωστος ἢ σχεδὸν ἄγνωστος τῇ γλώσσῃ καὶ ἀντιστρόφως ἀνωμαλώτατα ἐσχηματισμένος ἀλλ'ὅμως εὐχρηστότατος, πρβλ. *ἔρχομαι*, *ἦρθα*, *ἔλα*, *ἂς ἔρθῇ*, *ἐλᾶτε*, *ἂς ἔρθοῦν*, *βλέπω*, *ἔβλεπα*, *εἶδα*, *δές· εἶμαι*, *εἶσαι*, *εἶναι* κτλ. ἔπειτα *ὁράω ὁράσω* τὸ πάλαι, *βλέπω ἔβλεψα* σήμερον κτλ. Ὁμοίως εἶναι ἀναμφηρίστως *ὁ συγγραφιάς*, *τοῦ συγγραφιᾶ*, *τὸ συγγραφιά*, *ὦ συγγραφιά*, *ὁ πάθος τοῦ πάθου τὸν πάθο*, *οἱ πάθοι*, *ὁ ἔθνος τοῦ ἔθνου τὸν ἔθνο* κτλ. πολὺ ὁμαλώτερα καὶ εὐμεταχειριστότερα ἢ *ὁ συγγραφεὺς τοῦ συγγραφέως τὸν συγγραφέα*, *ὦ συγγραφεῦ*, *τὸ πάθος τοῦ πάθους τὰ πάθη*, *τὸ ἔθνος τοῦ ἔθνους τὰ ἔθνη* κτλ. Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἐτόλμησεν ἢ θὰ τολμήσῃ νὰ γράψῃ καὶ ἀναμίξῃ αὐτὰ ἐν τῷ γραπτῷ συνήθει λόγῳ. Τὴν αἰτίαν δὲ τούτου αἰσθάνεται βεβαίως ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης τοσοῦτον καλῶς ὅσον καὶ ἐγὼ καὶ δὴ περιττὸν νὰ μακρολογῶ. Οὕτω πάντες δουλεύομεν τῇ συνηθείᾳ! Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὁμολογῶ παρρησίᾳ ὅτι ἀνήκω εἰς «τοὺς ἐξ ἀνάγκης ὑποτασσομένους νὰ γράφωσι τὴν ἐπικρατήσασαν γλῶσσαν», διότι διαβλέπω τὰ ἐλαττώματα αὐτῆς, νοῶ δ' ὅμως καὶ τὰς ἰσχυροτάτας τῆς συνηθείας ῥίζας καὶ δὴ δὲν ἐπιθυμῶ ζητῶν νὰ γίνω αἱρεσιάρχης καὶ διορθωτὴς τῶν κακῶς κειμένων οὐ μόνον νὰ πάθω τὸ τοῦ Ἰκάρου πάθημα, ἀλλὰ καὶ τελευταῖον νομισθεὶς παραδοξολόγος μηδ'ἐν τοῖς δυνατοῖς νὰ πιστεύωμαι, ὅπερ συχνὰ βλέπομεν συμβαῖνον πολλοῖς.

Συγκεφαλαιῶν τὰ εἰρημένα λέγω ὅτι τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ἁπλῶς γλωσσικόν, ἀλλὰ κοινωνικὸν καὶ ἱστορικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον ὀφείλει νὰ ἐξετάζηται.

Ἡ δ' *ἱστορικὴ διγλωσσία*, ἥτις ἡμῖν ἀρχαιόθεν ἐκληρονομήθη δὲν εἶναι, ...ν ἀλλαχοῦ θὰ ἦτο, μεγάλη καὶ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἔκτακτον συν...ητικότητα καὶ τὸν ὑπερβαλλόντως βραδυκίνητον καὶ δυσμετάβο... χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καθόλου. Διεσώθη δὲ ἡ ἱστο...ὴ διγλωσσία διά τε τὸ βραδυκίνητον τοῦτο καὶ διὰ τὴν μεγάλην

δύναμιν, ἣν ἡ πλουσιωτάτη καὶ καλλίστη ἀρχαία γραμματεία εἶχε παρὰ τοῖς Ἕλλησι πάντων τῶν αἰώνων ἀδιακόπως καὶ διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τέλος διὰ τὴν ἔλλειψιν νέας τινὸς κοινῆς πᾶσι γλωσσικῆς φάσεως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ γραπτὸς λόγος δὲν διετηρήθη ἀμετάβλητος διὰ πάντων τῶν αἰώνων, ἀλλὰ τοὐναντίον συμμετεβάλλετο ἀδιαλείπτως εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα συνῳδὰ τῇ πορείᾳ τῶν χρόνων, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ λαλουμένη γλῶσσα ἐκινεῖτο βραδέως, ὑπῆρχε πάντοτε σημεῖον ἐπαφῆς καὶ κοινωνίας καὶ κοινῆς καταλήψεως μεταξὺ αὐτῶν. Τούτου δ' ἕνεκα οὔτε οἱ πρὸ τῆς Ἁλώσεως οὔτε οἱ μετ' αὐτὴν ἠδύναντο ἀληθῶς ν' ἀποβάλωσιν ὡρισμένως τὴν χρῆσιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ νὰ ἐπεχειρήσωσι νὰ δημιουργήσωσι νέαν. Τούτου δ' ἕνεκα ἀπέτυχον πᾶσαι αἱ κατὰ μίμησιν τῶν Δυτικῶν πολλαχοῦ τῆς πολιτικῶς κατατετμημένης Ἑλλάδος γενόμεναι ἀπόπειραι συγγραφῆς ἐν νεωτέρᾳ φάσει.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ ὀνειρεύωνται πολιτικὴν ἀποκατάστασιν. Τὰ ἡδέα ταῦτα ὄνειρα ὠφείλοντο καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν παιδείαν, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον συνίστατο ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ εὐκλείας, ἐντεῦθεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θεραπεία καὶ ἀνάστασις τῆς γλώσσης καὶ θεραπεία καὶ ἀνάστασις τῆς πατρίδος στενώτατα συνεδέθησαν καὶ μετ' ἴσου ζήλου, μᾶλλον δ' ἐνθουσιασμοῦ ἐπεδιώχθησαν. Τούτου δ' ἕνεκα ἀπέτυχον μὲν καὶ αἱ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀπόπειραι πρὸς χρῆσιν τῆς δημοτικῆς ὡς γραπτῆς γλώσσης, εἰσήχθη δὲ λογικόν τι κρᾶμα καὶ ἐπεκράτησε διά τε ἄλλα καὶ διὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν ἰδιωμάτων ἐν τῇ διῃρημένῃ Ἑλλάδι.

Ὁ δὲ μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὑπερβάλλων τοῦ λόγου ἐξελληνισμὸς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ πολλῶν ξενισμῶν εἰς αὐτὸν εἶναι ἀναντίλεκτα μὲν ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ ἀναγκαῖα κακά, ὑπάρχει δ' ὅμως ἐλπὶς νὰ ἐλαττωθῇ ἢ καὶ ἐκλίπῃ τὸ ἕτερον τούτων. Λαμβάνων δέ τις πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι οἱ ἀμφισβητοῦντες περὶ γλώσσης δὲν ἐκφράζουν συνήθως διαφόρους γνώμας, δύναται εὐλογώτατα νὰ διισχυρισθῇ, ὅτι ὅπως δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν δυναστικὸν ζήτημα, οὕτως οὐδὲ γλωσσικόν. Περιτταὶ λοιπὸν οἱ ἔριδες καὶ αἱ ἀντεγκλήσεις. Ἡ γλῶσσα ἡμῶν βαίνει καὶ ἂς βαίνῃ ἀκόμη ἐπὶ μακρὸν ἴσως ἐπὶ τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς, αἱ δ' ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐξ ἀντιπαθειῶν προερχόμεναι διάφοροι γνῶμαι καὶ παρ-

κρούσεις σύγχυσιν μέν τινα, εἰ καὶ πρόσκαιρον πάντοτε, εἰς τὸ μέγα ἐθνικὸν ἔργον δύνανται νὰ ἐπιφέρωσιν, ἀλλ' οὔτε τὸ ἔργον τῆς τελουμένης προόδου νὰ ἀνατρέψωσιν οὔτε τὸ ἀνύπαρκτον πλέον σήμερον γλωσσικὸν ζήτημα νὰ ἐπαναφέρωσι δύνανται. Ἡ δ' ἀποβολὴ τῆς γραφομένης καὶ χρῆσις τῆς λαλουμένης τότε μόνον εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ, ὅταν καταργηθῇ πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλλ. γλώσσης ἐν τοῖς Σχολείοις. Ὕπαρξις δ' ὅμως τοσούτων σχολείων καὶ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ μὴ διάδοσις αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ συνυπάρχωσιν, εἶναι ὡσεί τις ἤθελε μὲν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν θερμότητα αὐτοῦ. Τοὺς δ' ἀγνοοῦντας μὲν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἱστορικὴν ἀνέλιξιν τοῦ γραπτοῦ παρ' ἡμῖν λόγου, προθυμουμένους δὲ πάντοτε νὰ ψέγωσι τὴν γλῶσσαν, ἧς τὴν γένεσιν δὲν νοοῦσιν, ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω τὸ τοῦ δαιμονίου Ἱπποκράτους ἐν τῷ Περὶ τέχνης «Εἰσί τινες οἳ τέχνην πεποίηνται τὸ τὰς τέχνας αἰσχροποιεῖν· ὡς μὲν οἴονται, οὐ τοῦτο διαπρησσόμενοι ὃ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' ἱστορίης οἰκείης ἐπίδειξιν ποιεύμενοι. Ἐμοὶ δὲ τὸ μέν τι τῶν μὴ εὑρημένων ἐξευρίσκειν, ὅ,τι καὶ εὑρεθὲν κρέσσον ἢ ἀνεξερεύνητον, ξυνέσιος δοκέει ἐπιθύμημά τε καὶ ἔργον εἶναι, καὶ τὸ τὰ ἡμίεργα ἐς τέλος ἐξεργάζεσθαι ὡσαύτως. Τὸ δὲ λόγων οὐ καλῶν τέχνῃ τὰ τοῖς ἄλλοις εὑρημένα αἰσχύνειν προθυμέεσθαι, ἐπανορθοῦντα μὲν μηδέν, διαβάλλοντα δὲ τὰ τῶν εἰδότων πρὸς τοὺς μὴ εἰδότας ἐξευρήματα, οὐκέτι δοκέει ξυνέσιος ἐπιθύμημά τε καὶ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ καταγγελίη μᾶλλον φύσιος ἢ ἀτεχνίης».

Κατ' ἐμὲ οὐδεμία ἀμφιβολία πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ὅτι καὶ ἡ καθαρεύουσα ὑπηρέτησε καὶ ὑπηρετεῖ μεγάλως τὸν ἡμέτερον πολιτισμὸν καὶ ἡ παρ' αὐτὴν χρῆσις ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ διηγήμασι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς δημώδους ἢ τῆς δημωδεστέρας καθαρευούσης οὐ μόνον λυπηρὸν δὲν εἶναι ἀλλὰ καὶ μεγάλως δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς μόρφωσιν ἀξιολόγου ἐθνικῆς φιλολογίας, ἂν μόνον τύχῃ δεξιῶν καλλιτεχνῶν, ὅπερ ὁλοψύχως εὔχομαι.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΕΚ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Περὶ τῆς πληθ. ὀνομ. καὶ αἰτιατ. τῶν εἰς-α θηλ. ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου.

Πᾶς ὁ γινώσκων, ὅτι τὰ εἰς-*α* θηλυκὰ τῆς α′ κλίσεως οὐσιαστικὰ ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου κλίνονται ἐν τῇ πληθ. ὀνομ. καὶ αἰτ. μετὰ τοῦ ἄρθρου *τὰ* καὶ ὅτι τῶν πρωτοκλίτων τούτων θηλυκῶν ἡ κατάληξις τῆς πληθυντικῆς ὀνομ. καὶ αἰτ. εἶνε-*ας* (1), ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελεν ἀπορήσῃ πῶς τοῦτο συμβιβάζεται καὶ βαρβαρισμὸν τῆς γλώσσης ἤθελεν ἀποκαλέσῃ τὸ φαινόμενον. Ἀλλὰ πόσοι βαρβαρισμοὶ τῆς γλώσσης κατ' ἐπίφασιν μόνον εἶνε τοιοῦτοι, βαθύτερον δὲ καὶ ἐπιστημονικώτερον ἐξεταζομένων τῶν προκαλεσάντων αὐτοὺς αἰτίων, ἀποδείκνυνται, ὅτι κυρίως δὲν εἶνε βαρβαρισμοί! Ἡ γλωσσολογία σήμερον, καθ' ὃ φιλοσοφία τῆς γλώσσης, ζητοῦσα ν' ἀνεύρῃ τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὰς διαφόρους τῶν τύπων καὶ φθόγγων μεταβολὰς καὶ ἀνωμαλίας ἐν οἱᾳδήποτε γλώσσῃ, προσπαθεῖ καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς γραμματικὰς ἐξαιρέσεις λογικῶς νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ πᾶν τὸ ἀνώμαλον ἐπιστημονικῶς νὰ δικαιολογήσῃ.

Βεβαίως, ἐὰν τυπικῶς μόνον λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι θηλυκά, ὁποῖα: ἡ ἡμέρα, ἡ κακωσύνα̈, (=κακωσύνη), ἡ λαϊστέρα (=αἰώρα), ἡ ξυλέα (=ξυλιά), ἡ φοράδα κτλ. σχηματίζουσι τὴν ὀνομ. καὶ αἰτ. πληθ. μετὰ τοῦ ἄρθρου *τά*: τὰ ἡμέρας, τὰ κακωσύνα̈ς, τὰ λαϊστέρας, τὰ ξυλέας, τὰ φοράδας κτλ., θέλομεν νομίσῃ, ὅτι πράγματι τὸ οὐδέτερον ἄρθρον ὑπάρχει ἐνταῦθα· ἐὰν ὅμως βαθύτερον ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα διερευνῶντες τὴν αἰτίαν τὴν προκαλέσασαν τὸν φαινόμενον τοῦτον γλωσσικὸν τραγέλαφον, θέλομεν εὕρῃ, ὅτι, κυρίως εἰπεῖν,

(1) Σημειωτέον, ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπί τινων πρωτοκλίτων θηλυκῶν εἰς , ὅσα σχηματίζουσι τὸν πληθυντικὸν αὐτῶν εἰς-άντας, οἷον: ἡ εὐχή, τὰ εὐχάν ἡ τιμή, τὰ τιμάντας, ἡ χολή, τὰ χολέντας.

οὐδὲν οὐδέτερον ἄρθρον ἔχομεν ἐνταῦθα, ἀλλ' αὐτὴν τὴν πληθ. αἰτ. τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου *τάς* μεταπεσοῦσαν εἰς *τὰ* ἕνεκα τοῦ ἑξῆς λόγου:

Ἐξ ἐπιγραφῶν γιγνώσκομεν, ὅτι ἤδη ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ ἀπαντᾷ ἡ πληθ. ὀνομ. καὶ ἀντὶ τῆς αἰτ. (1), ὡς καὶ ἐν τῇ δημώδει Ἑλληνικῇ (2)· οὕτω λοιπόν, ἅπαξ γενομένης τῆς ἐξομοιώσεως ταύτης τῶν δύο πτώσεων, οὐδὲν τὸ παράδοξον, ὅτι ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου ἐπεκράτησεν ἡ πληθ. αἰτιατική (3), ὥστε αἱ κυρίως αἰτιατικαὶ πτώσεις: τὰ ραϐδέας (=αἱ ραϐδιές, τὲς ραϐδιές), τὰ κοσσάρας (=αἱ ὄρνιθες, τὰς ὄρνιθας), τὰ κουνdέας (=αἱ κνίδαι, τὰς κνίδας) ἀντί: τὰς ραϐδέας, τὰς κοσσάρας, τὰς κουνdέας, ἤδη ἐν ἐποχῇ ἀορίστῳ μέν, ἀλλ' ἀναμφιϐόλως ἀρχαίᾳ ἐχρησίμευον καὶ ὡς ὀνομαστικὴ πληθυντική, καθ' ἃ ἐκ τῆς σημερινῆς αὐτῶν χρήσεως δῆλον γίνεται. Ἐπειδὴ ὅμως οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος, συνέϐαινε πολλάκις ὥστε ἡ λέξις ν' ἄρχηται ἀπὸ τοῦ συμφώνου *σ*, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει συνέπιπτε τοῦτο μετὰ τοῦ τελικοῦ *ς* τοῦ ἄρθρου *τάς*, ἡ σύμπτωσις αὕτη παρέσχεν ἀφορμὴν πρὸς σύγχυσιν τοῦ γένους τοῦ ἄρθρου ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ, ὥστε οὗτος, τὸ ἐκ τοῦ *τάς* προελθὸν *τὰ* ἅπαξ ὡς οὐδέτερον ἐκλαϐών, οὕτως ἐσχημάτισε πάντα τὰ εἰς-*α* θηλυκὰ ἀνεξαιρέτως. Ἐπειδὴ δῆλα δὴ λέγομεν τὰ(ς) στράτας, τὰ(ς) σκάλας, τὰ(ς) σαίτας, τὰ(ς) σίγνας (=signes, ἴχνη πληγῶν ἢ καὶ ραϐδισμῶν), τὰ(ς) στεναχωρίας, τὰ(ς) σούφρας, τὰ(ς) στουρατσέας (=κτυπήματα διὰ στύρακος), τὰ(ς) σάγκας (4), τὰ(ς) στουπί-

(1) Πρβλ. φύλακες (ἀντὶ φύλακας) ἐξ Ἀχαΐας, χάριτερ, πλείονερ (ἀντὶ χάριταρ, πλείοναρ) ἐξ Ἤλιδος (ἤδη ἀπὸ τοῦ 4 π. Χ. αἰῶνος), τοὺς ἐλάσσονες, τοὺς συμπολεμήσαντες, τοὺς συνδιασώσαντες ἐξ Ἀχαΐας (ἀπὸ τοῦ 2 π. Χ. αἰῶνος) κτλ.

(2) Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὰ δημώδη: τέτοιες ψευτιὲς δὲν ἀκούω καί: τέτοιες ψευτιὲς ἀπὸ κανένα δὲν πιστεύονται, «ὅσες ἀνοησίες ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον, τὲς ἔκαμε», «μὴ λέγῃς ἀνοησίες» κτλ.

(3) Καὶ ἡ ἐν αἰτιατ. ἐνίοτε εὕρηται ἀντὶ τῆς ὀνομαστικῆς· διότι λέγομεν: ἕναν ὥραν ἔνdον ἀναμένω σε (=μία ὥρα ἔγεινεν ὅπου σε περιμένω), αὖκον στράταν πουδὲν 'κ' εὑρίεται (=τοιοῦτος δρόμος πουθενὰ δὲν εὑρίσκεται), «κ' ἐκεῖ σκάλαν 'κ' ἐφτάνει» (=καὶ ἐκεῖ σκάλα δὲν φθάνει) ἔν τινι ᾄσματι τῆς Τραπεζοῦντος. Προσέτι καὶ ἐν τῇ 6' κλίσει ἐν τῇ ὀνομ. τοῦ ἑν. ἀριθμοῦ τὸ ὄνομα ἢ ἐπίθετον ἐκφέρεται μετ' ἄρθρου μὲν ὀνομαστι-, καταλήξεως δὲ αἰτιατικῆς, οἷον: ὁ δέσκαλον (=ὁ διδάσκαλος), ὁ Κούντουρον (ὁ Φεϐρουάριος) ἄνεμον (=ὁ ἄνεμος), ὁ κακὸν ἄρθεπον (=ὁ κακὸς ἄνθρωπος), ὁ τὸν Ἀέρτς (=ὁ τρελλὸς ἅγιος Γεώργιος) κ.λ.

(4) Ἀντὶ θερμάστρας συνειθίζουσι παρ' ἡμῖν νὰ μεταχειρίζωνται τραπεζοειδές τι τε-[τράγ]ωνον καὶ τετράπουν κατασκεύασμα ἐκ ξύλου περικεκαλυμμένον ὑπὸ στρωμάτων καὶ

τας (1), τά(ς) σταλαγμίτας, τά(ς) σαπωνίτας (εἶδος ἀγρίου φυτοῦ ἐπὶ τῶν φύλλων αὐτοῦ φέροντος κόνιν τινα σαπωνοειδῆ), τά(ς) σέθας (1) κτλ., ἕνεκα τῆς συμπτώσεως τοῦ τελικοῦ καὶ ἀρχικοῦ σ δυσδιάκριτος κατέστη καὶ βαθμηδὸν παντελῶς ἐξέλιπεν ἡ προφορὰ τοῦ πρώτου, ὅτε καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐνομίσθη, ὅτι τὰ εἰς-α θηλυκὰ οὐσιαστικὰ ἐν τῇ πληθ. ὀνομ. καὶ αἰτιατ. συνοδεύονται ὑπὸ τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου καί, ἅπαξ τῆς ἰδέας ταύτης ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ κυοφορηθείσης, ἐσχηματίσθησαν οὕτω κατ' ἀναλογίαν πάντα τὰ θηλυκὰ τῆς α' κλίσεως, οἷον: τὰ ἡμέρας (ὀν. καὶ αἰτ.), τὰ νύχτας, τὰ ποδαρέας (= ἴχνη ποδῶν), τὰ φορεσίας, τὰ κακοπειρίας κτλ. Ἐὰν δὲ τὸ οὐσιαστικὸν συνοδεύηται καὶ ὑπὸ ἐπιθετικοῦ διορισμοῦ ἢ κατηγορουμένου, ἐκφέρονται καὶ ταῦτα εἰς οὐδετ. γένος, οἷον: τὰ τρανὰ τὰ ἡμέρας (= αἱ μεγάλαι ἡμέραι, τὰς μεγάλας ἡμέρας), τὰ κορώνας μαῦρα εἶνε (= αἱ κορῶναι εἶνε μαῦραι) κτλ. Ἄλλως τε καὶ εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ ἐπιθετικοῦ διορισμοῦ ἀσυμφωνίαν πρὸς τὸ οὐσιαστ. ἠδύνατο ὡσαύτως νὰ ὁδηγήσῃ ἡ σύμπτωσις τοῦ τελικοῦ ς τῆς πληθ. αἰτ. τοῦ ἐπιθέτου μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ πολλῶν οὐσιαστικῶν, οἷον πολλά(ς) στενοχωρίας ἔσυρα (= πολλὰς στενοχωρίας ὑπέφερα), καλά(ς) στουρατσέας ἔφαεν (= καλοὺς ῥαβδισμοὺς ἐδοκίμασε) κτλ.

κάτωθεν φέρον ἐν τῷ μέσῳ πύραυνον πρὸς θέρμανσιν. Οἱ βουλόμενοι νὰ θερμανθῶσιν εἰσδύουσι κάτωθεν τῶν στρωμάτων καὶ καθήμενοι μέν, θερμαίνουσι τοὺς πόδας, καὶ τὰς χεῖρας, κατακλινόμενοι δέ, καὶ ὅλον τὸ σῶμα μέχρι τοῦ λαιμοῦ.

(1) Πολλὰ οὐσιαστικὰ τῆς α' κλίσεως εἰς-ίτης, ἀρχικῶς ἀρσενικὰ ὄντα, μετέπεσον εἰς τὸ θηλυκὸν γένος, διότι ἡ πληθυντ. αἰτιατ. αὐτῶν λήγει εἰς-ας, ὡς ἐν πᾶσι τοῖς θηλυκοῖς τῆς αὐτῆς κλίσεως. Οὕτω λοιπὸν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμόν: ἡ στουπίτα (ἀντὶ ὁ στουπίτης ἐκ τοῦ στυφίτης = χόρτον τι ὄξινον), ἡ σταλαγμίτα (ἀντὶ ὁ σταλαγμίτης = σταλαγματιά), ἡ σαπωνίτα (ἀντὶ ὁ σαπωνίτης), ἡ γαλαχτίτα (ἀντὶ ὁ γαλαχτίτης = γαλακτίτης, φυτόν τι ἄγριον μετὰ γαλακτοφόρων φύλλων) ἔδωκεν ἡ εἰς-ας λήγουσα πληθ. αἰτιατική: στουπίτας, σταλαγμίτας, σαπωνίτας, γαλαχτίτας. Τὸ αὐτὸ παρατηρητέον καὶ ἐπὶ πολλῶν πρωτοκλίτων εἰς-της οὐσιαστικῶν· διότι λέγομεν: ἡ σταμνοστάτε, ἡ λυχναροστάτε, εἰκονοστάτε κτλ. (ἀντὶ ὁ σταμνοστάτης, ὁ λυχναροστάτης, εἰκονοστάτης κτλ.), ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τῆς πληθ. αἰτ. (σταμνοστάτας, λυχναροστάτας, εἰκονοστάτας) ὁμοίαν κατάληξιν ἐχούσης πρὸς τὴν πληθ. αἰτιατ. τῶν θηλυκῶν. Ἐν δὲ τοῖς τριτοκλίτοις πρὸς τὴν τοιαύτην τοῦ γένους ἐναλλαγὴν συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ εἰς-αν λήγουσα ἑνικὴ αἰτιατικὴ καὶ θηλυκὰ ἕνεκα τῆς εἰς-αν ἑν. αἰτιατ. αὐτῶν εἰς τὴν πρώτην κλίσιν μεταπεσόντα (πρβλ. τὴν λαμπάδαν, ἡ λαμπάδα, τὴν νύχταν, ἡ νύχτα κτλ.)· ἐπειδὴ δῆλα δὴ λέγομεν σέθαν (= σῆτα), σέθας (= σῆτα), λαϊστέραν (= λεϊστῆρα), λαϊστέρας (= λεϊστῆρας) εἴπομεν καὶ ἡ σέθα, ἡ λαϊστέρα κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ εἰκόναν, εἰκόνα, πλάκαν, πλάκα κτλ.

Σημ. Ἐπειδὴ τὸ *α* τοῦ ἄρθρου *τὰ* ἐκθλίβεται πρὸ οὐσιαστικῶν ἀπὸ *α* (ὡς καὶ ἀπὸ παντὸς φωνήεντος) ἀρχομένων, οἷον: τ' ἀκαταστασίας, τ' ἀγγαρείας κτλ., οὐδόλως ἀπίθανον, ὅτι εἰς τοῦτο ὀφείλεται τὸ προθετικὸν *α* ἔν τισι θηλυκοῖς, οἷον: ἀ-βραχόνα, ἡ (= βραχίων,), ἀ-ραμάδα (1), ἡ (= ρωγμάς), ἐκ τῶν τύπων τὰ βραχόνας, τ' ἀ-βραχόνας, τὰ ραμάδας, τ' αραμάδας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν τύπον ἀπαλάμα (= παλάμη) πιθανώτερον, ὅτι προῆλθεν οὗτος ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ ἀπαλός.

Περὶ τῶν ἄρθρων τῆ (= τῆς), τῦ (= τοῦ), τὺ (= τοὺς) καὶ τῦ (= τῶν) ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου.

Ὅ,τι ἀνωτέρω ἐλέχθη περὶ τοῦ τελικοῦ ς τοῦ ἄρθρου *τὰ* (= τάς), τοῦτο ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν ἐν. γενικὴν τοῦ θηλυκοῦ *τῆ* (= τῆς) καὶ τὴν αἰτ. πληθ. τοῦ ἀρσενικοῦ *τὺ* (= τούς). Ἐπειδὴ δῆλα δὴ καὶ ἐνταῦθα πολλάκις συνέπιπτε τὸ τελικὸν τοῦ ἄρθρου ς μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ πολλῶν λέξεων θηλυκῶν, π.χ. τῆ(ς) σαργάνας (2), τῆ(ς) σκάρας (= τῆς ἐσχάρας), τῆ(ς) σταφυλίτρᾶς (= τοῦ σταφυλίτου), τῆ(ς) συνdροφίας, τῆ(ς) σύρτες (= τοῦ σύρτου), τῆ(ς) συμβίας, τῆ(ς) στράτας, τῆ(ς) στραβέσσας (= τῆς στραβῆς), τῆ(ς) Σοφίας, τῆ(ς) Σώννας, τῆ(ς) Σωτήρας, τῆ(ς) Σιμύρας, τῆ(ς) Στάλας, τῆ(ς) Σαλώνας(3) (= τῆς Σαλώμνης), τῆ(ς) Σταθιίνας (= τῆς Εὐσταθιίνας), τῆ(ς) Σα-

(1) Ὁ τύπος ἀραμάδα (λέγεται καὶ ἀραγμάδα) προῆλθεν ἐκ τοῦ ρωγμάδα δι' ἐκκρούσεως τοῦ γ πρὸ τοῦ μ (πρβλ. μάλαμαν, πρᾶμαν κτλ. [Lautlehre des Pontischen σ. 119 b]) καὶ δι' ἀφομοιώσεως τοῦ φθόγγου ω ἐν τῇ συλλαβῇ ρω πρὸς τὸν φθόγγον *α* τῆς συλλαβῆς *μα*. Τοιαύτη ἀφομοίωσις εἶνε συνήθης ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ (πρβλ. γάjδᾶρος ἐκ τοῦ κόδαρος, χαρακίδ' ἐκ τοῦ κορακίδιον κτλ. Lautlehre des Pont. σελ. 107 b καὶ 108), ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τῇ δημώδει Ἑλληνικῇ, π.χ. ἀφαλός (= ὀμφαλός), ζαρκάδι (ἐν Πόντῳ ζερκάδ') κτλ. Ὁ τύπος χαραμάδα ὁ εὔχρηστος ἐν τῇ δημώδει Ἑλληνικῇ, προῆλθεν ἐκ τοῦ παρ' Ἡσυχίῳ χαραμός (Ἴδ. Κορ. Ἄτ. Α'. 98) καὶ οὐδὲν τὸ κοινὸν φέρει πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀραμάδα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν παραγωγήν.

(2) Σαργάνα καλεῖται εἶδος ἰχθύος τῆς θαλάσσης (πρβλ. σαργάνη, σαργῖνος, σαργός).

(3) Ἀνάλογον παράδειγμα τῆς πρὸ τοῦ *ν* ἀποβολῆς τοῦ *μ* ἔχομεν ἐν τῷ λημονεύω, ὅπερ ἐγένετο ἐκ τοῦ νημονεύω ἀντὶ μνημονεύω [Ἴδ. Lautlehre des Pont. σελ. 63, 2, στίχ. 2].

βίνας (=τῆς Σαββίνας), τῆ(ς) Στεφανίνας, τῆ(ς) Στυλιανῆς κτλ., ἕνεκα τούτου ἐν τῇ προφορᾷ τὸ τελικὸν τοῦ ἄρθρου ς ἐγένετο θῦμα τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἐνάρθρου λέξεως καὶ ἐπομένως ἐνομίσθη, ὅτι ἡ ἑνικὴ γεν. τοῦ θηλ. ἄρθρου εἶνε *τῆ* (καὶ οὐχὶ *τῆς*)· ὥστε οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἂν κατ' ἀναλογίαν λέγομεν καί: τῆ χώρας (ἀντὶ τῆς χώρας ἐν τῇ σημασίᾳ: τοῦ ξένου, τῶν ἄλλων), τῆ νύχτας, τῆ Λαμπρῆς (=τοῦ Πάσχα), τῆ πόρτας, τῆ καλέσσας (=τῆς καλῆς), τῆ Μαρίας, τῆ Θεβρωνίας (1) (=τῆς Φεβρωνίας), τῆ Φανθίας (2) (=τῆς Εὐανθίας), τῆ Κερεκῆς (=τῆς Κυριακῆς), τῆ Χαραλαμπίνας, τῆ Λαζαρίνας κτλ. Ἄλλως τε πρὸς τοῦτο συνετέλεσεν ἴσως οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ ὁμοιόφωνος ἑν. γενικὴ τοῦ ἀρσεν. ἄρθρου *τῦ* (=τοῦ). Ἕτεροι ἴσως, ἐκ τῆς ὁμοιοφωνίας ταύτης ἀφορμὴν λαμβάνοντες, ἤθελον ὑποπτεύσῃ ἢ καὶ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ διάλεκτος τοῦ Πόντου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου γένους μεταχειρίζεται ἐν τῇ ἑν. γεν. τὸ θηλ. ἄρθρον *τῆ*, ἀλλ' ἡμεῖς ἐνταῦθα, μηδαμῶς τοιοῦτόν τι παραδεχόμενοι, ἑρμηνεύομεν τὴν ὁμοφωνίαν ταύτην ὡς προελθοῦσαν ἐκ λεπτύνσεως τοῦ *ου* εἰς *υ* ἐν τῇ ἑν. γενικῇ τοῦ ἀρσεν. καὶ οὐδ. ἄρθρου *τοῦ*.

Ὅτι δὲ πράγματι διὰ τοιαύτης λεπτύνσεως προῆλθεν οὐ μόνον ἡ ἑν. γενικὴ *τῦ* (3) (=τοῦ), ἀλλὰ καὶ ἡ πληθ. αἰτιατ. *τὺ* (=τούς), τοῦτο ἀποδείκνυται, νομίζω, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀντωνυμιῶν ἀ-β-ῦτος (πρὸς τῷ ἀ-β-οῦτος=οὑτοσί), ἀ-ῦκος καὶ ἀ-ῦτικος (ἀντὶ ἀ-ούτικος, ἐκ τοῦ δεικτικοῦ α καὶ τοῦ οὕτικος=ὥσπερ οὗτος, τοιοῦτος), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς λέξεως βυκέντρ', τὸ (ἀντὶ βουκέντρ'=βουκέντριον, βούκεντρον) καὶ ἐκ τῶν τύπων ἀποτζυγκοῦμαι (Τρπζ.) καὶ ἀποτζουγκοῦμαι [Χλδ. ἴδε Lautlehre des Pontischen σελ. 43, 7)] καὶ ἐκ τῆς

(1) Περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ φ καὶ θ ἴδε Lautlehre des Pontischen σελ. 54, 4, στ. 5.

(2) Περίεργον, ὅτι ἐν ᾧ ἐκ τοῦ: εὐαγγέλιον ἐσχηματίσθη ὁ τύπος βαγγέλον οὐχὶ ὅμως καὶ φαγγέλον, τοὐναντίον ἐκ τοῦ Εὐανθία ἐγένετο Φανθία βεβαίως διὰ τοῦ μέσου τύπου Βανθία· ἀλλ' ἡ περιεργία ἐκλείπει, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τῇ λέξει Βανθία ἐγένετο ἀφομοίωσις τοῦ β πρὸς τὸ θ διὰ τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸ σύστοιχον δασὺ φ.

(3) Οὕτως εὗρον τὸ ἄρθρον γεγραμμένον καὶ ἔν τινι γενεαλογίῳ ἀρχαίας καὶ ἐπιφανοῦς τῆς πατρίδος μου Ἀργυροπόλεως οἰκογενείας, ἐκ τῆς ὁποίας κατάγεται ὁ γράψ[ας] τῷ 1718 γεννηθεὶς καί, ὡς φαίνεται, ἱκανῆς τυχὼν παιδείας· διότι οὐδεμίαν ἀνορθογραφίαν εὑρίσκει τις παρ' αὐτῷ, εἰ μή, ὅτι τὴν λέξιν «ἀλιτήριος» ὁτὲ μὲν γράφει ὀρθῶς ὁτὲ δὲ «ἀλητήριος» καὶ ἄλλοτε «ἀλυτήριος».

αἰτ. πληθ. τοῦ ἀρσ. ἄρθρου *τσοὺ* ἐν Οἰνόῃ (ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 24), ἔνθα ἄνευ λεπτύνσεως διετηρήθη ὁ φθόγγος *ου* [ἐν ᾧ ἐν μὲν Τραπεζοῦντι λέγουσι τσύ, ἐν δὲ Χαλδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ *τύ*], τελευταῖον δὲ ἐκ τοῦ ἐν Οἰνόῃ εὐχρήστου *οὖτσινος* (πρόφ. οὔτσινος) = οὔτινος, ἐν Τραπεζοῦντι, Χαλδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τὸν τύπον ὕντινος (1) ἀπαντῶντος, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἀναφορικοῦ *ὕμβοιος*, ὅπερ βεβαίως ἐγένετο ἐκ τοῦ *ὅποιος* διὰ τοῦ μέσου τύπου *οὕμβοιος* (πρβλ. *οὕμβου* καὶ *οὔπου* ἀντὶ ὅπου, *οὕμβαν* ἐκ τοῦ οὔπου ἂν ἀντὶ ὅπου ἄν).

Ἂν δὲ καὶ τὴν πληθ. αἰτ. τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *τὺ* (ἐν Τραπεζοῦντι *τσὺ* καὶ Οἰνόῃ *τσοὺ*) σχηματίζομεν ἄνευ τοῦ ς, ἀφορμὴν πάλιν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡ σύμπτωσις τοῦ τελικοῦ ς τοῦ ἄρθρου τούτου μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ πολλῶν λέξεων· ἐπειδὴ δῆλα δὴ εἴπομεν: τὺ(ς) Σαντέτας (= τοὺς Σαντίτας), τὺ(ς) Σταυρέτας (= τοὺς Σταυρίτας· ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 17, IV), τὺ(ς) στραβοὺς (= τοὺς στραβούς), τὺ(ς) στεναχωρεμέντς (= τοὺς στενοχωρημένους), τὺ(ς) σπασμέντς (= τοὺς σπασμένους), τὺ(ς) σκωλεκάρτς (= τοὺς σκωληκιῶντας), εἴπομεν καὶ τὺ χωρέτς (= τοὺς χωρίτας, τοὺς χωρικούς), τὺ πολιτενοὺς (= τοὺς Κωνσταντινουπολίτας), τὺ Τούρκ'ς (= τοὺς Τούρκους), τὺ Ρωμαίjς (2) (= τοὺς Ρωμαίους), τὺ λύκ'ς (= τοὺς λύκους) κτλ.

(1) Ἡ ἑνικὴ ὀνομ. τοῦ οὐδετέρου τῆς ἀντωνυμίας ταύτης εἶνε *ὕrder* ἐκ τοῦ *οὗ,τι ἂν ἀντὶ ὅ,τι ἄν. Ὅ,τι δὲ τὸ ἀρχικὸν *ο* ἐν τοῖς συνθέτοις ἀναφορικοῖς μεταπίπτει πολλάκις εἰς ου (λέγω πολλάκις καὶ οὐχὶ πάντοτε, διότι λέγομεν ὅμbως, ὅνdαν καὶ οὐχὶ οὕμbως, οὕνdαν), τὸ ὁποῖον ὁτὲ μὲν μένει ἀμετάβλητον, ὁτὲ δὲ λεπτύνεται εἰς *υ*, καταδείκνυται ἐκ τῶν τύπων *ὕμβοιος* (ἴδε ἄνωθι), *οὕμbar* (Χλδ. Τρπζ.), *οὔπου* (Οἰν.). Ἐκ τῶν τύπων τούτων, ὡς καὶ ἐκ τῶν χρονικῶν *ὅrdar*, *ὅrdec*, *ὅrdoc* παρατηροῦμεν, ὅτι πρὸ τῶν ψιλῶν π καὶ τ ἀναπτύσσεται ν (πρβλ. καὶ νdό; ἀντὶ τό; = τί ὅ), ὅπερ πρὸ τοῦ χειλοφώνου π ἀφομοιοῦται τούτῳ μεταβαλλόμενον εἰς μ. Σημειωτέον προσέτι, ὅτι, ἅπαξ σχηματισθέντων τῶν τύπων ὕνdαν, ὕντσινος μετὰ τοῦ ν πρὸ τοῦ τ, εἴπομεν καὶ ὕντσαν ἀντὶ (= ὅστις ἄν· πρβλ. τὸ ἐρωτηματικὸν τσί; καὶ πρὸ φωνήεντος *τσ'*; = τίς;). Ἀφορμὴν δὲ πρὸς τοιαύτην ἀνάπτυξιν τοῦ ν ἔνθα οὐδεμία αὐτοῦ ἀνάγκη ὑπάρχει ἠδύνατο κάλλιστα νὰ δώσῃ ἡ ἑνικὴ αἰτιατικὴ ὕνdιναν (τ. ἔ. ὅντιναν = ὅντινα), ὕμbοιον (= ὅμbοιον ἐκ τοῦ ὃν ποιον). Τελευταῖον ἐπεξετάθη ἡ πρὸ τοῦ τ ἐπένθεσις τοῦ ν καὶ ἐπὶ ὧν τύπων: ὅνdαν, ὅνdες καὶ ὅνdος, ὅμbως (= ὅπως), οὕμbαν, οὕμbου (= ὅπου).

(2) Τοιοῦτοι τύποι τῆς πληθ. αἰτιατ. εἰς ejς (γονέjς, τ. ἔ. γονέους = γονεῖς, νέjς = νέους, Ἑβραίjς = Ἑβραίους, Τραπεζουνταίjς, τ. ἔ. Τραπεζουνταίους = Τραπεζουντίους) ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς πληθ. ὀνομαστικῆς, εἰς -ej ληγούσης (οἷον γονέj, τ. ἔ,

Ὀλίγην δυσκολίαν παρέχει ἡ ἑρμηνεία τῆς γεν. πληθ. τοῦ ἄρθρου *τῦ*, ἀλλὰ καὶ ἡ δυσκολία αὕτη αἴρεται, ἐὰν παραδεξώμεθα, ὅτι ἡ πτῶσις αὕτη προὐφέρετό ποτε *τοῦν* (1) [περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ ω εἰς ου ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 31, 7)] καὶ ὅτι βραδύτερον, λεπτυνθέντος καὶ ἐνταῦθα τοῦ *ου* εἰς *υ*, ἐγένετο *τῦν*, τελευταῖον δὲ δι' ἐξασθενήσεως καὶ ἐκλείψεως τῆς προφορᾶς τοῦ τελικοῦ *ν* πρὸ πολλῶν λέξεων ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ συμφώνου ἀρχομένων κατήντησε *τῦ*. Οὕτω λοιπὸν ἐκ τῶν εὐχρήστων ποτὲ τύπων τοῦ(ν) νυφαδίων (= τῶν νυμφῶν), τοῦ(ν) νεφρίων (= τῶν νεφρῶν), τοῦ(ν) νοσσατσίων (= τῶν νεοσσῶν), τοῦ(ν) νυότερίων (= τῶν νυστηρίων) προῆλθον ἐν πρώτοις οἱ τύποι τῦ(ν) νυφαδίων, τῦ(ν) νεφρίων, τῦ(ν) νοσσακ̌ίων, τῦ(ν) νυότερίων, ἐκ τούτων δ' ἔπειτα οἱ τύποι τῦ νυφαδίων, τῦ νεφρίων, τῦ νοσσακ̌ίων, τῦ νυότερίων. Ἅπαξ δὲ εἰπόντες *τῦ* ἀντὶ *τῶν*, εἴπομεν ὡσαύτως κατ' ἀναλογίαν: τῦ χωρετίων (= τῶν χωριτῶν), τῦ παιδίων, τῦ στουλαρίων, τῦ γυναικ̌ίων (= τῶν γυναικῶν), τῦ πορτίων (= τῶν πορτῶν), τ' ἀποθαμενίων (ἐκ τοῦ: τῦ ἀποθαμενίων = τῶν τεθνεώτων) κτλ.

Σημειωτέον, ὅτι καὶ πρὸ λέξεων ἀπὸ λ ἢ μ ἀρχομένων ἠδύνατο τὸ τελικὸν ν τοῦ τύπου *τῦν* νὰ ἐξαφανισθῇ δι' ἀφομοιώσεως αὐτοῦ πρὸς τὰ σύμφωνα ταῦτα (2). Οὕτω λοιπὸν ἐκ τῶν τύπων τῦν λυχναρίων, τῦν λωματίων (= τῶν ἐνδυμάτων), τῦν μαναστηρίων, τῦν μυρμητσίων κτλ. προῆλθον οἱ τύποι τῦλ λυχναρίων, τῦλ λωματίων, τῦμ μαναστηρίων, τῦμ μυρμηκ̌ίων, ἐκ τούτων δὲ τελευταῖον οἱ σήμερον εὔχρηστοι: τῦ λυχναρίων, τῦ λωματίων, τῦ μαναστηρίων, τῦ μυρμητσίων κτλ.

γονέοι = γονεῖς, νέj = νέοι, Ἑβραῖj = Ἑβραῖοι, Τραπεζουνταῖj, τ. ἔ. Τραπεζουνταῖοι = Τραπεζούντιοι). προσλαβόντα ἁπλῶς τὸ τελικὸν ς τῆς καταλήξεως τῆς πληθυντικῆς αἰτιατικῆς.

(1) Ἴχνη τῆς προφορᾶς τοῦ ω ὡς ου ἐν τῇ πληθ. γενικῇ διασώζει εὐτυχῶς ἡ ἡμετέρα διάλεκτος ἐν τοῖς τύποις: (ἐ)*μουν* (= ἡμῶν), (ἐ)*σουν* (τ. ἔ. σῶν = ὑμῶν) καὶ *τουν* πρὸς τῷ *ἄτουν* (= αὐτῶν), ἐγκλιτικῶς λαμβανομένοις, οἷον: τὰ δάχτυλα μουν (= τὰ δάκτυλα ἡμῶν), τὰ χαλκωματικά σουν, τὰ χωράφα τουν (= τὰ χωράφιά των), ἀδελφός ἐμουν (= ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν), ὁ σύνdροφος ἐσουν (= ὁ σύντροφος ἡμῶν).

(2) Περὶ ἀφομοιώσεως τοῦ ν πρὸ τοῦ λ καὶ μ ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 104, 2) καὶ 105, 2).

Ἀποκοπὴ ὁλοκλήρου καταλήξεως ἐν τῇ ἑν. αἰτ. τῶν εἰς -ις καὶ -η θηλυκῶν· παράσιτον ν ἐν ταῖς ἀντωνυμίαις ντὸ (= ἐκεῖνο, ὅ) καὶ ντό (= τί ὅ); πρόθεσις τοῦ σ. παραγωγικὸν ι. προθετικὸν α καὶ ο. ἔναρθρος ἑνικὴ ὀνομ. τῶν ἀρσ. καὶ οὐδ. τῆς β' κλίσεως μετὰ τῆς ἀντων. μ' (= μου).

Ἐκ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων καταδείκνυται, ὅτι ἐν τῇ συνεχείᾳ καὶ τῷ ρεύματι τοῦ λόγου, ἐπειδὴ ἡ μία λέξις θεωρεῖται, οὕτως εἰπεῖν, ὡς ἐξακολούθησις τῆς ἑτέρας, οὐκ ὀλίγαι προέρχονται ἀλλοιώσεις καὶ φθογγολογικαὶ μεταβολαὶ ἕνεκα τῆς συμπτώσεως ὁμοίων ἢ καὶ διαφόρων φθόγγων καὶ ὅτι ἑπομένως ἀνάγκη ὅπως ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου τὴν δέουσαν ἐπιστήσωμεν προσοχήν· διότι οὕτω δύνανται κάλλιστα νὰ ἑρμηνευθῶσι πολλὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἄλλως ἀνεξήγητα μένουσιν. Ἀρκεῖ ὅπως ἐνταῦθα ἀναφέρωμεν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ἀποκοπὴ ὁλοκλήρου καταλήξεως ἐν τῇ ἑν. αἰτιατικῇ τῶν εἰς -ις θηλυκῶν τῆς τρίτης κλίσεως καὶ τῶν εἰς -η τῆς πρώτης δὲν ἑρμηνεύεται ἄλλως, εἰ μὴ διὰ τῆς παραδοχῆς α'. συγκοπῆς τοῦ ι ἢ η τῆς καταλήξεως ταύτης κατὰ τὸν περὶ συγκοπῆς κανόνα ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου (ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 77, § 66) καὶ β'. ἐξαφανίσεως τοῦ τελικοῦ ν τῶν συγκεκομμένων τύπων πρὸ τοῦ ἀρχικοῦ ἑτέρας λέξεως. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ τύποι: τὴμ bόλ' (= τὴν πόλιν), τὴγ χάρ' (= τὴν χάριν), τὴγ κόρ' (= τὴν κόρην) προῆλθον ἐκ φράσεων ὁποῖαι: 'ς σὴμ bόλ'ν νὰ ἔμ'νε (= εἰς τὴν πόλιν νὰ ἤμην), ἔναγ χάρ'ν νὰ ἐποί'νες με (= μίαν χάριν νά μοι ἔκαμνες), τὴγ κόρ'ν νερὸν ἐψαλάφεσα (= τὴν κόρην νερὸν ἐζήτησα). Ἐπειδὴ δέ, ὡς βλέπομεν, ἔχομεν σύμπτωσιν δύο ν, ἑπόμενον ἦτο ὅπως τὸ διπλοῦν τοῦτο σύμφωνον προφέρηται ὡς ἁπλοῦν καί, τούτου γενομένου, προῆλθον εἰς μέσον οἱ τύποι: τὴμ bόλ' (1), τὴγ χάρ', τὴγ κόρ'. Ὅτι δὲ τῷ ὄντι τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ τελικοῦ ν ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις προηγήθη ἡ συγκοπὴ τοῦ φωνήεντος ι ἢ η καταδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἑνικὴ αἰτιατικὴ τῶν τοιούτων θηλυκῶν φέρεται καὶ μετὰ τοῦ τελικοῦ ν, ἀλλὰ συγκεκομμένον ἔχουσα τὸ πρὸ αὐτοῦ φωνῆεν καὶ μό-

(1) Ὡσαύτως κεκολοβωμέναι εἶνε αἱ ἑνικαὶ ὀνομαστικαί: ἡ πόλ', ἡ χάρ', ἡ κόρ'.

νον πρὸ τῶν ἐγκλιτικῶν ἔμουν (= ἡμῶν), ἔσουν (= ὑμῶν), ἀτ'ς (= αὐτῆς), ἀτ' (= αὐτοῦ), ἄτουν (= αὐτῶν)· διότι λέγομεν: τὴμ πόλ'ν ἔμουν, τὴγ χάρ'ν ἀτ'ς (= τὴν χάριν αὐτῆς), τὴγ κρίσ'ν ἀτ' (= τὴν κρίσιν αὐτοῦ), τὴγ κόρ'ν ἄτουν (= τὴν κόρην αὐτῶν), τὴμ bίστ'ν ἔσουν (= τὴν πίστιν ὑμῶν) καὶ οὐδέποτε τὴμ πόλ' ἔμουν, τὴγ χάρ' ἀτ'ς, τὴγ κρίσ' ἀτ', τὴγ κόρ' ἄτουν, τὴμ πίστ' ἔσουν.

Σημ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δημώδει Ἑλληνικῇ ἡ ἐξαφάνισις τοῦ τελικοῦ ν τῆς ἑνικῆς αἰτιατικῆς ὀφείλεται τῇ συμπτώσει αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἐπιφερομένης λέξεως ἢ τῇ ἀφομοιώσει αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρκτικὸν λ ἢ μ τῆς ἑπομένης λέξεως. Οὕτω, π. χ. ἐλέχθη: τὴν τύχη, τὴν πεῖνα, τὸν Νικολῆ, τὸ πρόστυχο, τὸ(ν) Θεό, τὴν πόλι, τὴ(ν) θέσι, τὸ (ἀντὶ τόν), τὴ (ἀντὶ τὴν) κτλ. διότι ἐν φράσεσιν ὁποῖαι: 'ςτὴν τύχη(ν) νὰ τ' ἀφήσωμεν, τὴν πεῖνα(ν) νὰ ὑποφέρω δὲ 'μπορῶ, μὴν ἀναφέρῃς 'ς τὸ(ν) Νικολῆ(ν) νόστιμα φαγητά, ὁρκίζομαι 'ς τὸ Θεὸ(ν) νὰ μὴ χαρῶ τὰ παιδιά μου, πρόστυχο(ν) νῆμα, 'ς τὴν πόλι(ν) νερὰ πολλὰ ὑπάρχουν, ἔμεινε 'ς τὴ(ν) θέσι(ν) νεκρὸς κτλ. 'σὰν τὸ(μ) μεθυσμένο, τὴ (λ) Λαμπρὴ κτλ. ἕνεκα τῆς συμπτώσεως δύο ὁμοίων συμφώνων τὸ πρῶτον ἐκ τούτων ἐξέλιπεν ἐν τῇ προφορᾷ, καθ' ὅσον γνωστόν, ὅτι συνήθως πᾶν διπλοῦν σύμφωνον ἐν τῇ δημώδει Ἑλληνικῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου, προφέρεται ὡς ἁπλοῦν.

2) Τὸ παράσιτον ν ἐν τῷ δεικτικῷ ντὸ (= ἐκεῖνο ὅπερ) καὶ τῷ ἐρωτηματικῷ ντό; (= τί ὅ;) τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ὀφείλει τῷ τελικῷ ν προηγουμένης τινὸς λέξεως, διότι φράσεις ὁποῖαι: ἀνάθεμα τὸ καλὸν τὸ θὰ ἐποί 'νες με (= τὸ ὁποῖον μοὶ ἤθελες κάμῃ), ἐτσεῖνος εἶπεν τὸ θὰ ἔλεεν (καὶ ἐκεῖνος εἶπεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἔλεγε), ἐμὲν τὸ θὰ λέ'ς ἐγὼ ἐξέρ' ατο (= ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θά μοι εἴπῃς ἐγὼ τὸ ἠξεύρω), ἐγὼ ἐσὲν τὸ θὰ φτάγω (= ἐγὼ ἐσένα τί θὰ κάμω;); ἀτόσον νερὸν τὸ θὰ φτά'ς ἀ (= τόσον νερὸν τί θὰ τὸ κάμῃς;); κτλ. ἕνεκα τοῦ ἐν αὐταῖς πρὸ τοῦ *τὸ* ἢ *τό*; συμπίπτοντος ν συνετέλεσαν ὅπως νομισθῇ, ὅτι αἱ λέξεις αὗται εἶνε *ντὸ* ἢ *ντό*; καὶ οὐχὶ *τὸ* ἢ *τό*;

3) Ἡ πρόθεσις τοῦ σ ἔνθα οὐδεμία αὐτοῦ ἀνάγκη ὑπάρχει κατ' ἐμὲ κριτὴν δὲν δύναται ἄλλως νὰ δικαιολογηθῇ, εἰ μὴ διὰ τῆς παραδοχῆς, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἀφορμὴν ἔδωκεν ἑτέρα προηγουμένη λέξις εἰς λήγουσα. Οὕτω λοιπὸν κατ' ἐμὴν ἰδέαν εἴπομεν σκλεπέας (ἀντὶ κλιπέας = κελεφίας) μετὰ τοῦ προθετικοῦ σ, διότι ἐν φράσεσιν, ὁποία

«ἐμεῖς κλεπέαν ἄνθρωπον 'κ̄ὶ θέλομε (= ἡμεῖς κελεφίαν ἄνθρωπον δὲν θέλομεν)» ἕνεκα τῆς συνεχοῦς καὶ ταχείας τῶν λέξεων προφορᾶς τὸ τελικὸν ς τοῦ ἐμεῖς, ἀμέσως πρὸ τῆς λέξεως κλεπέαν ἀκουόμενον, παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ νομισθῇ, ὅτι πράγματι ὑπάρχει ἡ λέξις σκλεπέας μετὰ τοῦ σ καὶ κατὰ ταύτην ἐλέχθη καὶ σκλεπῶ (= κελεφιῶ). Οὕτω καὶ ἐν τῇ λέξει σκ̄έντρον (Χλδ.)(1) ἀντὶ κέντρον τὴν αἰτίαν τῆς προθέσεως τοῦ σ ζητητέον ἐν φράσεσιν, ὁποία «ἐσεῖς' (2) κέντρον ὀφειδί' ἀκόμαν 'κ̄' εἴδετεν (= σεῖς ἀκόμη δὲν εἴδετε κέντρον ὀφειδίου)». Καὶ τὸ ζ ἐν τῷ ἐπιθέτῳ ζογρὸς (ἀντὶ ὀγρὸς(3) = ὑγρὸς) δὲν δύναμαι ἄλλως νὰ ἑρμηνεύσω εἰμὴ παραδεχόμενος, ὅτι ἐν φράσεσιν, ὁποῖαι «ἐμεῖς ὀγρὰ ξύλα 'κ̄' ἀγοράζομε (= ἡμεῖς ὑγρὰ ξύλα δὲν ἀγοράζομεν», «τὰ λώματα σ' ὀγρὰ εἶνε(4) (= τὰ ἐνδύματά σου ὑγρὰ εἶνε)» κτλ. ἕνεκα τῆς ταχείας καὶ συνεχοῦς τῶν λέξεων προφορᾶς, τοῦ σ ἀμέσως πρὸ τοῦ ὀγρὰ καὶ ἐν συνδέσει μετὰ τοῦ ο ἀκουομένου, ἐνομίσθη, ὅτι πράγματι ὑπάρχει ὁ τύπος σογρός, ἅπαξ δὲ τούτου λεχθέντος, τὸ ἀρχικὸν σ ἠδύνατο ἔπειτα νὰ μεταπηδήσῃ εἰς ζ [ἴδε Lautlehre des Pont. σ. 60, 3)] καὶ οὕτω νὰ προέλθῃ ὁ τύπος ζογρός.

4) Τὸ παραγωγικὸν ι(5) πρὸ τῶν ἀντωνυμιῶν μ' (= μου) καὶ σ' (= σου), προηγουμένης λέξεως εἰς ς ληγούσης, τὴν γένεσιν αὐτοῦ ὀφείλει φράσεσιν, ὁποῖαι: τὸ χ̇έρι μ', τὸ ποδάρι μ' bονεῖ (= τὸ χέρι μου, τὸ ποδάρι μου πονεῖ), τὸ μακ̄έλι μ' κ̄αινοῦρ' ἔν' (= τὸ μακέλι μου εἶνε καινοῦργον), τὸ καναβορράμμι μ' 'κ̄ὶ 'κανεῖται (= ἡ καννάβινη κλωστή μου δὲν ἐξαρκεῖ), τὸ μελάνι σ' μαῦρον ἔν' (= ἡ μελάνη σου μαύρη εἶνε) κτλ. Διότι, ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν τὰ εἰς -ιον προπαροξύτονα ὑποκοριστικά, ἀορίστως καὶ ἐπομένως ἀνάρθρως ἐκφερόμενα, εἶνε ἐν χρήσει ἄνευ τοῦ τελικοῦ ι(6) (οἷον χ̇έρ', ποδάρ', ἕναν μακ̄έλ', κανα-

(1) Ὅπου ὑπάρχουσι τὰ συντετμημένα Οἰν. Χλδ. καὶ Τρπζ. δηλοῦσι τὸ μὲν τὴν Χαλδίαν, τὸ δὲ τὴν Οἰνόην καὶ τὸ τρίτον τὴν Τραπεζοῦντα.

(2) Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ σ ὡς σ̇ πρὸ τοῦ κ ἴδε Lautlehre des Pont. σ. 50, 3).

(3) Οὕτως εὕρηται ἡ λέξις καὶ ἐν Κρήτῃ.

(4) Ἐνταῦθα μάλιστα ἠδύνατό τις εὐχολώτερον νὰ νομίσῃ, ὅτι: τὰ λώματα σογρὰ εἶνε (= τὰ ἐνδύματα ὑγρὰ εἶνε).

(5) Ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 101, 3).

(6) Ἐν Κερασοῦντι ὅμως, Τριπόλει, Οἰνόῃ καὶ Ὄφει λήγουσι ταῦτα εἰς -ιν εἴτε ἀνάρθρως εἴτε ἐνάρθρως ἐκφερόμενα, τοῦθ' ὅπερ ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ οἱ ἄνευ τοῦ τελικοῦ ν τύποι ἐπὶ περιπτώσεων, ὁποῖαι: τὸ χ̇έρι μ', τὸ ποδάρι σ' κτλ. προῆλθον

βορράμμ', μελάν'), ἑπόμενον ἦτο ὅπως ἐπὶ τῶν ἐνάρθρων καὶ ὁριστικῶν τύπων (τὸ χέρι μ', τὸ ποδάρι σ', τὸ μαχέλι μ', τὸ καναβορράμμι μ', τὸ μελάνι σ') νομισθῇ, ὅτι τὸ ι ἀνήκει εἰς τὴν ἀντωνυμίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὸ οὐσιαστικόν, ἅπαξ δὲ οὕτω τοῦ πράγματος ἐκληφθέντος, εἴπομεν καὶ ὁ φίλος ιμ' (= ὁ φίλος μου), τὸ χεῖλος ισ' (= τὸ χεῖλός σου), τὸ χρέος ιμ' (= τὸ χρέος μου), ἀπέσ' ισ' (τ.ἔ. ἀπὸ ἔσω σου = μέσα σου)· ἄλλως τε ἔν τισι περιστάσεσι καὶ ἦτο ἀναγκαῖον τὸ τοιοῦτον ι πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένης ἀσαφείας· διότι ἂν ἄνευ αὐτοῦ ἐλέγομεν: τὸ χεῖλος σ', ὁ φίλος σ', ἀπέσ' σ', ἐπειδὴ τὸ διπλοῦν σίγμα ἤθελε προφέρεσθαι ὡς ἁπλοῦν, οἱ τύποι οὗτοι ἐν τῇ προφορᾷ ἤθελον συμπέσῃ πρὸς τοὺς τύπους: τὸ χεῖλος, ὁ φίλος, ἀπέσ' καὶ ἑπομένως ἀσάφεια ἤθελεν ἐπικρατήσῃ, ὥστε ὁ ἀκούων ἤθελεν ἀγνοῇ τίνα ἐκ τῶν δύο ἐννοιῶν νὰ προτιμήσῃ.

5) Τὸ προθετικὸν *α* ἐπὶ μὲν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων πολλάκις ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ τῷ *α* τοῦ ἄρθρου *τὰ* (εἴτε ὡς οὐδετέρου εἴτε καὶ ὡς θηλυκοῦ· ἴδε ἄνωθι σελ. 239 σημ.), ἐπὶ δὲ ρημάτων τῷ τελικῷ συνδέσμῳ *νὰ* ἢ τῷ μελλοντικῷ *θά*. Καὶ περὶ μὲν τοῦ προθετικοῦ *α* ἐν οὐσιαστικοῖς παραπέμπω εἰς τὴν Lautlehre des Pontischen σελ. 68, σημ. 1, περὶ δὲ τοῦ τοιούτου ἐν ρήμασιν, ὁποῖα: ἀ-παθάνω (ἐν Ὄφει), ἀ-γλαθέζω [Lautlehre des Pont. σελ. 54, 4) στ. 5], ἀ-πορ'jελῶ, ἀ-χάνω, παρατηρῶ, ὅτι ἐπειδὴ τὸ μὲν λέγομεν: ν' ἀκούγω (= ν' ἀκούω, ν' ἀκούσω), θ' ἄφτω (= θ' ἀνάπτω, θ' ἀνάψω) κτλ., τὸ δέ, νὰ παθάνω (= νὰ πάσχω, νὰ πάθω), θὰ πορ'γελῶ (= θὰ περιγελῶ, θὰ περιγελάσω), εἶδα τον νὰ χάν' καὶ τερῇ σε (τὸν = εἶδα νὰ χάσκῃ καὶ νά σε κυττάζῃ), θὰ γλαθέζω, ἐνομίσθη, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν: ν' ἀπαθάνω, θ' ἀπορ'jελῶ, ν' ἀχάν', θ' ἀγλαθέζω.

6) Τὸ προθετικὸν *ο* ἐπὶ οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων, ὡς καὶ ἐπὶ χρονικῶν ἐπιρρημάτων, ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ τῷ ἄρθρῳ *τό*· ἴδε Lautlehre des Pont. σελ. 69, IV.

7) Ἡ ἄνευ καταλήξεως μετὰ τῆς ἀντωνυμίας μ' (= μου) ἐκφερομένη ἔναρθρος ἑνικὴ ὀνομαστ. τῶν ἀρσενικῶν καὶ οὐδ. τῆς β' κλίσεως

κυρίως ἐξ ἄλλων τύπων εἰς -ιν δι' ἀφομοιώσεως τοῦ τελικοῦ ν πρὸς τὸ ἑπόμενον μ, ἢ δι' ἀποβολῆς αὐτοῦ πρὸ τοῦ ἑπομένου σ: τὸ χέρι(μ) μ', τὸ ποδάρι(ν) σ'. Οὕτω λέγομεν καὶ τὸ παιδίν (= τὸ παιδίον), ἀλλὰ τὸ παιδί μ', τὸ παιδί σ' [ἐκ τοῦ: τὸ παιδί(μ) μ', τὸ παιδί(ν) σ'].

ἀφορμὴν πρὸς τὸν τοιοῦτον αὐτῆς σχηματισμὸν ἔλαβεν ἐκ τοῦ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ κατάληξις αὐτῆς εἶνε ν (ἴδε ἄνωθι σελ. 244 σημ.), τοῦτο ἀφωμοιώθη πρὸς τὸ ἑπόμενον μ καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξέλιπεν ἐν τῇ προφορᾷ. Λέγομεν λοιπόν: ὁ δοῦλο μ' (= ὁ δοῦλός μου), ὁ πεθερό μ', ὁ δέσκαλο μ' κτλ. διότι ταῦτα προῆλθον ἐκ τῶν τύπων: ὁ δοῦλο(μ) μ', ὁ πεθερό(μ) μ', ὁ δέσκαλο(μ) μ' κτλ. Ὁμοίως λέγομεν: τὸ φύλο μ' (= τὸ φύλλον μου), τὸ ξύλο μ' (= τὸ ξύλον μου) κτλ. διότι καὶ ταῦτα προῆλθον ἐκ τῶν τύπων: τὸ φύλο(μ) μ', τὸ ξύλο(μ) μ' κτλ.

Ἔναρθρος ἑνικὴ ὀνομαστικὴ τῶν δευτεροκλίτων ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων.

Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τῇ διαλέκτῳ τοῦ Πόντου ἡ ἔναρθρος ἑνικὴ ὀνομαστικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων τῆς β' κλίσεως ὁτὲ μὲν καταλήγει εἰς -ς, ὁτὲ δὲ εἰς -ν (εἰ καὶ προηγεῖται τὸ τῆς ὀνομαστ. ἄρθρον ὁ) — διότι λέγομεν: δέσκαλος (1) ἔν' (= διδάσκαλος εἶναι), εἶνας δέσκαλος (= εἷς διδάσκαλος), ὁ δέσκαλος ἀτ' (= ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ), κακὸς ἄρθωπος (= κακὸς ἄνθρωπος), εἶνας κακὸς ἄρθωπος, ἄρθωπος ἀτ' (= ὁ ἄνθρωπός του), ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου: ὁ δέσκαλον (= ὁ διδάσκαλος), ἄρθωπον (= ὁ ἄνθρωπος), ὁ κακὸν ἄρθωπον (= ὁ κακὸς ὁ ἄνθρωπος) κτλ. — ἤθελε νομίσῃ ἴσως, ὅτι ἐνταῦθα οὐδεὶς ὑπάρχει κανών, ἀλλὰ μέγας ἐπικρατεῖ κυκεών· τὸ τοιοῦτον ὅμως ἤθελεν ὑπολάβῃ μόνος ὁ ἐπιπολαίως τὰ πράγματα ἐξετάζων καὶ ἀγνοῶν, ὅτι ἡ γλῶσσα οὐδέποτε ἐνεργεῖ τυφλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ λόγου καὶ κατὰ νόμους σταθερούς. Ἡμεῖς φρονοῦμεν, ὅτι τὸ ἀσταθὲς ἐνταῦθα καὶ ὁ κατ' ἐπίφασιν κυκεὼν ἑρμηνεύονται κάλλιστα ὡς ἑξῆς:

Ἐπειδὴ τὸ τελικὸν τῆς ἑν. ὀνομ. τῶν ἀρσεν. δευτεροκλίτων ς ἕνεκα τῆς συμπτώσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐπιφερομένου ἐγκλιτικοῦ σ' (= σου) ἐξέλιπεν ἐν τῇ προφορᾷ, χάριν σαφηνείας καὶ πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως τὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἄνευ ἐπιφερομένου σ' (= σου) ἐν τῇ ἑνικῇ ὀνομ. ἐκφερόμενον ἔναρθρον οὐσιαστικὸν ἢ ἐπίθετον δὲν ἠδύνατο πλέον

(1) Δέσκαλον λέγοντες ἐννοοῦμεν οὐ μόνον τὸν τῆς σχολῆς διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερέα.

νὰ καταλήγῃ εἰς - ς καὶ ἕνεκα τούτου προσέλαβε τὴν κατάληξιν τῆς ἐν. αἰτιατικῆς - ν· ἐπειδὴ π. χ. λέγομεν: ὁ δέσκαλο σ' (= ὁ διδάσκαλος σου) ἐκ τοῦ: ὁ δέσκαλο(ς) σ', δὲν ἠδυνάμεθα πλέον νὰ εἴπωμεν: ὁ δέσκαλος (= ὁ διδάσκαλος), διότι τοῦτο ἐν τῇ προφορᾷ οὐδόλως ἤθελε διαφέρῃ τοῦ προηγουμένου: ὁ δέσκαλο σ'· ἕνεκα τούτου λοιπὸν ἀναγκαζόμεθα ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει νὰ λέγωμεν: ὁ δέσκαλον (= ὁ διδάσκαλος)· ὁμοίως λέγομεν καί: ὁ δοῦλον (οὐχὶ δέ: ὁ δοῦλος) πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως μετὰ τοῦ: ὁ δοῦλο σ' (= ὁ δοῦλός σου). Ὅτι δὲ τῷ ὄντι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἔνθα οὐδεμία σύγχυσις εἶνε δυνατή, μεταχειριζόμεθα κανονικῶς τὸν εἰς - ς τύπον τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς· διότι λέγομεν: εἴνας δοῦλος (= εἷς δοῦλος), ὁ δοῦλος ἀτ' (= ὁ δοῦλος αὐτοῦ) καὶ οὐδέποτε: εἴνας δοῦλον, ὁ δοῦλον ἀτ'· ὁμοίως, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται: εἴνας δέσκαλος, ὁ δέσκαλος ἀτ', καὶ οὐδέποτε: εἴνας δέσκαλον, ὁ δέσκαλον ἀτ'. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἤθελέ τις προβάλῃ τὴν ἐρώτησιν τίνος ἕνεκα λέγομεν: ὁ δέσκαλο μ' [ἐκ τοῦ: ὁ δέσκαλον μ' διὰ τοῦ τύπου: ὁ δέσκαλο (μ) μ'], ὁ θεῖο μ' [ἐκ τοῦ: ὁ θεῖον μ' διὰ τοῦ τύπου: ὁ θεῖο (μ) μ'] κτλ. καὶ οὐχί: ὁ δέσκαλος μ', ὁ θεῖος μ' κτλ., ἀφοῦ καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐπιφερομένου μ' (= μου) καὶ οὐχὶ σ' (= σου), οὐδεμία ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ σύγχυσις; Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶντες λέγομεν, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προυτιμήθη ὁ εἰς - ν τύπος τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς πρὸς ἀποφυγὴν κακοφωνίας (διότι κακόφωνα τῷ ὄντι ἤθελον εἶναι τά: ὁ δέσκαλος μ', ὁ θεῖος μ' καὶ τὰ τοιαῦτα)· καὶ ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, καταδείκνυται ἐκ τῶν ὡσαύτως ἐν χρήσει ὄντων τύπων: ὁ δέσκαλος ιμ' (= ὁ δέσκαλος μ' = ὁ διδάσκαλός μου), ὁ θεῖος ιμ' (= ὁ θεῖο μ' = ὁ θεῖός μου) κτλ., ἐν οἷς ἔχομεν τὸν εἰς - ς τύπον τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς, διότι ἡ κακοφωνία αἴρεται ἕνεκα τοῦ ἐπιφερομένου φωνήεντος ι (περὶ οὗ ἴδ. ἄνωθι σελ. 246).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 14 Νοεμβρίου 1889.

Δ. Η. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΤΡΑΓΙΚΟΥΣ

1

Καπανεύς μοι καταλείπεται
λοιποῖς ἀκέραυνος ἄρθρων
ἐπηλυσίων ἀπέλιπεν

(Αἰσχύλου ἀπόσπ. 17 (ἔκδ. Nauck)

Τὸ λίαν ἐφθαρμένον τοῦτο χωρίον πλὴν τοῦ Σμιδιτίου, ὅστις ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἀντὶ τοῦ ὀρθότερον καθ' ἡμᾶς ἔχοντος ἐν τοῖς ἀντιγράφοις *ἀρδρων* ἢ *ἀρούρων* ἀναγινώσκει *ἄρθρων*, οὐδεὶς ἄλλος ἐπειράθη νὰ ἐπανορθώσῃ. Καθ' ἡμᾶς ἡ φθορὰ προῆλθεν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως. Ἀναγνωστέον λοιπὸν

Καπανεύς μοι κατΕΡείπεται·
ΔοΥπΗσ' ἀκέραυνος ἄρουρ'
ΌΤ' ἐνηλύσιΟν ΝΙΝ ΛΑΒεν.

Οὕτω διορθουμένου τοῦ χωρίου καὶ τὸ μέτρον ὑγιῶς ἔχει καὶ ὁ νοῦς σαφὴς καὶ λαμπρός. Πᾶς τις δὲ πεισθήσεται, ὅτι ὁ νοῦς τοῦ χωρίου οὐχὶ ἄλλος, ἂν ἀναμνησθῇ τὰ ἐν Σοφοκλέους Ἀντιγόνῃ (στίχ. 131 κ. ἑ.) περὶ Καπανέως λεγόμενα·

παλτῷ ῥιπτεῖ πυρὶ βαλβίδων
ἐπ' ἄκρων ἤδη
νίκην ὁρμῶντ' ἀλαλάξαι·
ἀντιτύπᾳ δ' ἐπὶ γᾷ πέσε τανταλωθεὶς
πυρφόρος ὃς τότε μαινομένᾳ ξὺν ὁρμᾷ
βακχεύων ἐπέπνει
ῥιπαῖς ἐχθίστων ἀνέμων.

Περὶ τοῦ *ἐνηλύσιον* ὁ Ἡσύχιος (2 σελ. 97) λέγει· *ἐνηλύσιος*· ἐμβρόντητος, κεραυνόβλητος. καὶ *ἐνηλύσια*· τὰ κατασκηφθέντα χωρία

ἐνηλύσια λέγονται· καὶ Ἐτυμ. Μ. σελ. 341, 5 *ἐνηλύσια* λέγεται εἰς ἃ κεραυνὸς εἰσβέβληκεν, ἃ καὶ ἀνατίθεται Διὶ καταιβάτῃ καὶ λέγεται ἄδυτα καὶ ἄβατα.

2

ἐκεῖθεν
ὅρμενος ὀρθόκερως βοῦς ἤλασ' ἀπ' ἐσχάτων
γαίας, ὠκεανὸν περάσας ἐν δέπᾳ χρυσηλάτῳ,
βοτῆράς τ' ἀδίκους κατέκτα δεσπότην τε τρίπτυχον
τρία δόρη πάλλοντα χερσίν·
τρία διὰ τῆς σάκη προτείνων τρεῖς τ' ἐπισσείων λόφους
στεῖχεν ἶσος Ἄρει βίαν.

(Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 74)

Ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ τοῦ τριπτύχου (τρισωμάτου) Γηρυόνου, ὡς ὀνομάζει αὐτὸν ὁ ποιητής, ὃν ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς πάλλοντα τρία δόρατα, προτείνοντα τρεῖς ἀσπίδας καὶ ἐπισείοντα τρεῖς λόφους. Τὰς ἀδιανοήτους λέξεις ΔΙΑΤΗΣ ὁ μὲν Οὐεκλεῖνος διορθοῖ *δὲ λαιαῖς*, ὁ δὲ Ναύκιος *δ' ἔεις*. Κατ' ἐμὴν γνώμην ἐν τοῖς γράμμασι τούτοις ζητητέον κοσμητικόν τι ἐπίθετον τοῦ *σάκη*. Τοιοῦτον δὲ νομίζω τὸ *ἀρραγής*, οὗ τὸ συνώνυμον *ἄρρηκτος* συνηθέστατον καὶ τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ *τῷ σάκει* παρατιθέμενον. πρβλ. Ἱκ. 187. Σοφ. Αἶ. 576 ἀπ. 738 κ. ἀ.

Διορθωτέος λοιπὸν ὁ πέμπτος στίχος ὧδε·

τρία Δ' ΑΡΡΑΓΗ σάκη προτείνων τρεῖς τ' ἐπισσείων λόφους

3

εἴ μοι γένοιτο φᾶρος ἶσον ἐν οὐρανῷ

(Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 216)

Τί σημαίνουσιν αἱ λέξεις *ἶσον ἐν οὐρανῷ* ἢ ὡς ἀλλαχοῦ φέρεται *ἶσον οὐρανῷ*, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω. Ὁ Κόβητος ἐνόμισεν ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἔγραψεν *ἶσον οὐρανῷ*, ὁ δὲ Ἀρήνσιος *ἶσον ὂν οὐρανῷ*. Τὴν τοῦ Ναυκίου γνώμην μᾶλλον δεχόμενος ὅτι ὁ στίχος εἶναι ἐφθαρμένος διορθῶ

εἴ μοι γένοιτο φᾶρος ἰσοκοίρανον.

Τὸ περὶ ποσότητος τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ *ἶσος* λύεται ὑπὸ τ

Ἡρῳδιανοῦ ἐν τῷ περὶ διχρόνων (Ὀξων. Ἀνέκδ. τόμ. 3 σελ. 295,15 καὶ Gramm. Herm. σελ. 444). Ὁ δὲ νοῦς τῆς λέξεως σαφής· ἡ λέγουσα εὔχεται γενέσθαι ἑαυτῇ φᾶρος ὅμοιον τῷ τῶν βασιλέων.

4

ΑΔΩΝ ΤΑΙϹ ἁγναῖς παρθένοις γαμηλίων
λέκτρων ΑϹΤЄΙ Μὴ βλεμμάτων ῥέπει βολή.

(Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 242)

Ἐν τῷ ἀδιανοήτῳ τούτῳ ἀποσπάσματι ὁ μὲν Ἑρουερδῆνος ἀντὶ *ἄδων ταῖς* εἰκάζει ὅτι ἦτο γεγραμμένον *αἰδοῖ γάρ*, ὁ δὲ Βλαϋδήσιος *κάτω γάρ*, ὁ δὲ Ναύκιος *μῶν ταῖσιν*, ὁ δὲ Ἑάθιος ἀντὶ *αστει μη* προτείνει *ἀπείροις*. Μόνη ὀρθῶς ἔχει ἡ ὑπὸ Σαλμασίου γενομένη ἀνάγνωσις τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις *ῥεπιβουλή*.

Καθ' ἡμᾶς ἡ φθορὰ τοῦ ἀποσπάσματος προῆλθεν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τῶν λέξεων ΑΔΩΝ ΤΑΙϹ ΑϹΤЄΙ ΜΗ καὶ ἐκπτώσεως δύο γραμμάτων ὁμοίων τοῖς δύο πρώτοις ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πρώτῃ λέξει τοῦ πρώτου στίχου. ἀναγνωστέον·

ΜΑΛΛΟΝ ΤΙϹ ἁγναῖς παρθένοις γαμηλίων
λέκτρων ΛΟΓΟϹ ΑΡ ἢ βλεμμάτων ῥέπει βολή.

ὁ δὲ νοῦς· μείζονα ἄρα ῥοπὴν ἔχει ἁγναῖς παρθένοις λόγος τις περὶ γαμηλίων λέκτρων ἢ βλεμμάτων βολή. Ὅτι δ' ὁ τοῦ ἀποσπάσματος νοῦς οὗτος, δῆλον ἐκ τοῦ Ἀντιγόνου, παρ' ᾧ τὸ χωρίον (Ἱστορ. Θαυμ. κ. 115), λέγοντος· *τῶν δὲ θηλέων ζῴων ῥοπικώτερόν φησιν εἶναι πρὸς τὴν συνουσίαν ἵππον —. φαίνεται δὲ καὶ Αἰσχύλος ἱστορικῶς τὸ τοιοῦτον οὕτω πως εἰρηκέναι πρὸς τὰς παρθένους ἐν ταῖς Τοξότισιν*.

5

οἵ τε στεναγμοὶ τῶν πόνων ἐρείσματα

(Τοῦ αὐτοῦ 385)

Τὴν λέξιν *ἐρείσματα* πολλοὶ πολλαχῶς διορθοῦσιν οἱ μὲν *ἐρύσματα*, οἱ δὲ *ῥαῖσματα*, οἱ δὲ *ἀρτύματα* καὶ ἄλλοι ἄλλως. Καθ' ἡμᾶς οὐδεμιᾶς δεῖται διορθώσεως· ὁ Αἰσχύλος ἐνταῦθα μεταφορικῶς ἐχρήσατο

τῇ λέξει *ἐρείσματα* ἀντὶ τῆς συνωνύμου *κουφίσματα*· ὡς γὰρ ὁ φέρων βάρος τι ἐρειδόμενός που κουφίζεται, οὕτω καὶ ὁ λυπούμενος τοῖς στεναγμοῖς ὡς ἐρείσμασι χρώμενος ἐπικουφίζεται.

6

μὴ νύν μ' ἔρῃ τὰ πλείον', ἀλλ' ὅσον τάχος
ἔκπλει σεαυτὸν ξυλλαβὼν ἐκ τῆσδε γῆς.

(Σοφοκλέους Φιλ. 576)

Δικαίως προσέκρουσαν οἱ κριτικοὶ εἰς τὴν φράσιν *σεαυτὸν συλλαβών*, ἣν ὁ Βρούγκιος παραβάλλει πρὸς τὴν τοῦ Πλαύτου (Curcul. 599) Foras me abripui atque effugi καὶ ἐν Merc. 654 Ut corripuit se repente atque abiit. Ὁ Δινδόρφιος διορθοῖ *τὰ σαυτοῦ ξυλλαβών*, ὁ δὲ Ναύκιος γράφει *ἀναλαβὼν* ἀντὶ *ξυλλαβών*· τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιδοκιμάζει ὁ Ἑρουερδῆνος λέγων ὀρθῶς (Mnem. N. S. τόμ. 17 μέρ. 3) ὅτι λέγεται μὲν *ἀναλαμβάνειν τοὺς στρατιώτας*, *τοὺς ναύτας*, οὐδέποτε δ' ὅμως *ἀναλαμβάνειν ἑαυτόν*.

Διὰ ταῦτα διορθωτέον ἢ μᾶλλον ἀναγνωστέον ὧδε·

μὴ νύν μ' ἔρῃ τὰ πλείον' ἀλλ' ὅσον τάχος
ἔκπλευσον αὐτὸν (τὸν Φιλ.) ξυλλαβὼν ἐκ τῆσδε γῆς.

7

ἀνδρός τοι τὸ μὲν εὖ δίκαιον εἰπεῖν
εἰπόντος δὲ μὴ φθονερὰν
ἐξῶσαι γλώσσας ὀδυνάν.

(Αὐτ. 1140).

Ὁ Ἑρουερδῆνος διορθῶν τὸ χωρίον ὧδε

ἀνδρός τοι τὸ νέμει δίκαιον εἰπεῖν,
εἰπόντος δὲ μὴ φθονερὰς
ἐξῶσαι γλώσσας ὀδυνᾷ (=ὑπ' ὀδύνης)

συνεπιφέρει (Mnem. N. S. τόμ. 17 μέρ. 13 σελ. 256) «Γλῶσσαι sunt dicta ut Ant. 962 ψαύων (χραίνων?) τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις *γλώσσαις* et Ai. 199 ἁπάντων καχαζόντων *γλώσσαις* βαρυαλ-

γήτως. Primum versum jam correxi Luc. Soph. p. 27 sed ne reliqua quidem sana esse optime judicare mihi videris.»

Ὅσον τὰ ἄλλα ὀρθά, τοσοῦτον ἄστοχοι ἐμοὶ τοὐλάχιστον φαίνονται αἱ γενόμεναι διορθώσεις. Καθ' ἡμᾶς τὸ νόσημα δὲν κεῖται ὅπου ὁ Ἐρουερδῆνος διέγνω, ἀλλ' ἐν ταῖς λέξεσι *φθονερὰν ἐξῶσαι γλώσσας*· θεραπεύεται δὲ ἀνωδύνως τὸ χωρίον ὧδε·

ἀνδρός τοι τὸ μὲν εὖ δίκαιον εἰπεῖν,
εἰπόντος δέ, μὴ φθονεραῖς
ἀγξέσαι γλώσσαις ὀδυνάν.

ὁ δὲ νοῦς· ἀνδρός ἐστι τὸ ἀληθὲς ἐν καιρῷ εἰπεῖν (οὕτω ἑρμηνεύει ὁ Σχολ. *τὸ εὖ δίκαιον εἰπεῖν*), εἰπόντος δὲ αὐτοῦ, μὴ αναξέσαι λόγοις τὸν φθόνον κινοῦσιν ὀδύνην. Τὸ βραχὺ τῆς β' συλλαβῆς τοῦ *ἀγξέσαι* οὐδὲν κωλύει, διότι ὁ στίχος γλυκώνειος.

8

τοῖν δ' ἀθλίαιν οἰκτραῖν τε παρθένοιν ἐμαῖν,
οἷν οὔποθ' ἡμὴ χωρὶς ἐστάθη βορᾶς
τράπεζ' ἄνευ τοῦδ' ἀνδρός, ἀλλ' ὅσων ἐγὼ
ψαύοιμι, πάντων τῶνδ' ἀεὶ μετειχέτην.
οἷν μοι μέλεσθαι.

(Οἰδ. Τ. 1462)

Ὁ μὲν Ναύκιος μὴ δυνάμενος νὰ συμβιβάσῃ τὸ *ἡμὴ* πρὸς τὸ *τοῦδ' ἀνδρὸς* εἰκάζει ὅτι ἦτο γεγραμμένον *ἡμῶν* ἀντὶ τοῦ *ἡμή*, νομίζων δὲ παράδοξον τὴν φράσιν *βορᾶς τράπεζα* διορθοῖ *ἐπλήσθη* ἀντὶ τοῦ *ἐστάθη*· ὁ δὲ Ἐρουερδῆνος νομίζων ὅτι ἡ φθορὰ εἶνε ἐν ταῖς λέξεσιν *οὔποθ' ἡμὴ χωρὶς* διορθοῖ τὸν β' στίχον ὧδε.

οἷν οὐδεπώποτ' ἐστάθη βορᾶς πλέα

Ὡς ἡμεῖς νομίζομεν, ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ὁ Οἰδίπους παρίσταται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λέγων ὅτι οὐχὶ αἱ θυγατέρες οὐδέποτε ἤσθιον ἄνευ αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς οὐδέποτε ἤσθιεν ἄνευ ἐκείνων. Τοῦτο ἔκ τε τῆς ἄλλως τοῦ χωρίου νοουμένου ἀδιανοήτου ἀντιθέσεως *ἀλλ' ὅσων ἐγὼ ψαύοιμι μετειχέτην* ἐξάγομεν καὶ ἐκ τῶν ἑπομένων *οἷν μοι μέλεσθαι*, ἅτινα τὴν πατρικὴν στοργὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἀδυνά-

των παρθένων εἰκονίζοντα σκοπὸν ἔχουσι νὰ κινήσωσι τὸν οἶκτον τοῦ Κρέοντος, ὅπως οὗτος ὡς πατὴρ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν.

Καθ' ἡμᾶς, ὅπως τὸ χωρίον μὴ νοσῇ, διορθωτέον καὶ στικτέον ὧδε.

τοῖν δ' ἀθλίαιν οἰκτραῖν τε παρθένοιν ἐμαῖν,
οἶν οὔποθ' ἡμὴ χωρὶς ἐστάθη βορᾶς
τράπεζ' ἂν ἐκ τοῦδ' ἀνδρός, ἀλλ' ὅσων ἐγὼ
ψαύοιμι, πάντων τῶνδ' ἀεὶ μετειχέτην,
τοῖν μοι μέλεσθαι.

Κατὰ ταῦτα ἡ σύνταξις οὐδὲν ἀνανταπόδοτον ἔχουσα ἧδε· τοῖν δ' ἀθλίαιν οἰκτραῖν τε παρθένοιν ἐμαῖν, οἶν χωρὶς οὔποθ' ἡμὴ βορᾶς τράπεζα ἐστάθη ἂν ἐκ τοῦδ' ἀνδρὸς (ἐμοῦ), ἀλλ' ὅσων ἐγὼ ψαύοιμι, πάντων τῶνδ' ἀεὶ μετειχέτην, τοῖν (τούτοιν = ταύταιν) μοι μέλεσθαι.

9

σέβειν μὲν εὐσέβειά τις,
κράτος δ' ὅτῳ κράτος μέλει
παραβατὸν οὐδαμῇ πέλει.

('Αντιγ. 872)

Ὁ Ναύκιος τὸν πρῶτον στίχον διορθοῖ

σέβειν μὲν εὐσεβὲς νεκρούς,

ὀρθότερον δ' ὅμως ἐμοὶ τοὐλάχιστον φαίνεται παλαιογραφικῶς ἂν γραφῇ

σέβειν μὲν εὐσεβὲς νέκυς

Περὶ τοῦ *νέκυς* πρβλ. Αἴαν. 1356. 'Αντ. 1067, 1071 κ. ἀ. περὶ τοῦ συνῃρημ. τύπου 'Οδ. ω 417.

10

γλώσσης μελίσσης τῷ κατερρυηκότι

(Τοῦ αὐτοῦ ἀπόσπ. 159 (ἔκδ. Nauck)

'Εν τοῖς εἰς Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ (στίχ. 481) σχολίοις, ἐν οἷς ὁ λίαν διεφθαρμένος οὗτος στίχος εὕρηται, λέγονται τάδε «ὕδατος, μελίσσης] ὕδατος καὶ μέλιτος· ἀπὸ γὰρ τοῦ ποιοῦντος τὸ ποιούμενον». Ὁ

Ναύκιος σημειοῦται· versus corrupti medelam desidero· ὁ δὲ Ἑρουερδῆνος (Mnem. N. S. τομ. 17 μέρ. 3 σελ. 266) λέγων fortasse latet nominis admirantis nescio cujus facundiam exclamatio διορθοῖ

γλώσσης μέλισσ' ὅση τις ἐρρύηκέ σοι.

Καθ' ἡμᾶς ὁ στίχος οὗτος κακῶς ἀναγνωσθεὶς διεφθάρη· ἦτο δὲ γεγραμμένος ὧδε

γλώσσης μ έ λ ι σ σ' ἥ σ τ α ι κ α τ ε ρ ρ ύ η κ έ τ ε.

Ἴσως ἂν εἴποι τις ὅτι καὶ τὸ *γλώσσης* ἕνεκα τοῦ *ἥσται* πρέπει νὰ διορθωθῇ *γλώσσῃ*, καθ' ἡμᾶς δ' ὅμως οὐδεμία ἀνάγκη, διότι συνετάχθη κατὰ τὸ ἀπώτερον *κατερρύηκε* καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ πλησιέστερον *ἧσται*.

11

ὁ χρόνος ἅπαντα τοῖσιν ὕστερον φράσει·
λάλος ἐ σ τ ὶ ν ο ὗ τ ο ς, ο ὐ κ ἐρωτῶσιν λέγει.

(Εὐριπ. ἀπόσπ. 112)

Ὅτι ὁ δεύτερος στίχος δὲν ὑγιαίνει, δῆλον. Διὸ ὁ μὲν Μεινέκιος γράφει *λάλος γὰρ οὗτος οὐδ'* ἀντὶ *λάλος ἐστὶν οὗτος οὐκ*, ὁ δὲ Κονιγκτὼν *κοὐκ* ἀντὶ οὐκ, ὁ δὲ Οὐϊτέλλιος *λέγων* ἀντὶ λέγει, ὁ δὲ Ἑρουερδῆνος (Mnem. 17, 13 σελ. 268) *πεφυκὼς δ' οὐδ* ἀντὶ *ἐστὶν οὗτος οὐκ*.

Καθ' ἡμᾶς δὲ γραπτέον

ὁ χρόνος ἅπαντα τοῖσιν ὕστερον φράσει·
λάλος γ ά ρ ἐ σ τ ι κ ο ὐ κ ἐρωτῶσιν λέγει.

12

πολλοὶ δὲ θνητοὶ τοῦτο πάσχουσιν κακόν·
γνώμῃ φρονοῦντες ο ὐ θέλουσ' ὑπηρετεῖν
ψυχῇ τὰ πολλὰ πρὸς φίλων νικώμενοι.

(Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 220)

Ὡς ἔχει ἀδιανόητον τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ὃν ἄλλοι ἄλλως ἐπειρά-

θησαν νὰ διορθώσωσιν. Ὁ μὲν Οὐγγέριος γράφει *ῥώμῃ* ἀντὶ *γνώμῃ*, ὁ δὲ Ἕνσιος *αὐτοί*, ὁ δὲ Μεινέκιος ἐν Στοβαίῳ *τύχῃ* ἀντὶ *ψυχῇ* καὶ *κακῶν* ἀντὶ *φίλων*.

Πασῶν τούτων ὀρθὴ φαίνεται ἡμῖν ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στοβαίου ὑπὸ Μεινεκίου γραφὴ *τύχῃ* ἀντὶ *ψυχῇ*. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὸ χωρίον ἔτι νοσεῖ ἕνεκα κακῆς ἀναγνώσεως ἀναγνωστέον καὶ στικτέον.

πολλοὶ δὲ θνητοὶ τοῦτο πάσχουσιν κακόν·
γνώμῃ φρονοῦντες εὖ, θέλουσ' ὑπηρετεῖν
τύχῃ τὰ πολλὰ πρὸς φίλων νικώμενοι.

Κατὰ ταῦτα ὁ νοῦς·

πολλοὶ θνητοὶ εἰ καὶ γνώμῃ φρονοῦσιν εὖ, πρὸς φίλων νικώμενοι τὰ πολλὰ θέλουσ' ὑπηρετεῖν τύχῃ· ὅ ἐ. πολλοὶ θνητοί, εἰ καὶ ὀρθῶς φρονοῦσιν, οὐ τῆς αὐτῶν γνώμης τὰ πολλὰ ὑπηρέται γίγνονται, ἀλλὰ τῆς τύχης, ὑπὸ τῆς τῶν φίλων γνώμης νικώμενοι.

13

ὅσοι δ' ἰατρεύειν καλῶς
πρὸς τὰς διαίτας τῶν ἐνοικούντων πόλιν
τὴν γῆν ἰδόντας τὰς νόσους σκοπεῖν χρεών.

(Τοῦ αὐτοῦ ἀπ. 917)

Τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ὁ μὲν Σμιδίτιος διορθῶν συμπληροῖ ὧδε·

ὅσοι νόσους θέλουσιν ἰᾶσθαι καλῶς

ὁ δὲ Ἑρουερδῆνος

ὅσοι δέ που θέλουσ' ἰατρεύειν καλῶς.

ἐν δὲ τῷ τρίτῳ στίχῳ ὁ μὲν Γρότιος γράφει *καὶ γῆν* ἀντὶ *τὴν γῆν*, ὁ δὲ Οὐαλκεναίριος *τὴν γῆν τ'* ἀντὶ *τὴν γῆν*, ὁ δὲ Ἑρουερδῆνος διορθοῖ *τὸν νοῦν ἔχοντας* ἀντὶ *τὴν γῆν ἰδόντας*, διότι κατ' αὐτὸν τὸ *τὴν γῆν* πλεονάζει ὑπάρχοντος πρότερον τοῦ *πόλιν*.

Καθ' ἡμᾶς ὀρθῶς ὁ Οὐαλκεναίριος προσέθηκε τὸν μετὰ τὴν λέξιν *γῆν* ἐκπεσόντα τ' (τε), ὁπότε τὸ μὲν *πόλιν* συναπτέον τῷ *ἐνοικούν-*

των, τὸ δὲ *τὴν γῆν τῷ ἰδόντας*. Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι δεῖται θεραπείας καὶ ἄλλο τι ἔτι.

Συμπληρωτέον λοιπὸν καὶ γραπτέον ὧδε·

ὅσοι δ' ἰατρεύειν καλῶς θέλουσί που
πρὸς ταῖς.διαίταις τῶν ἐνοικούντων πόλιν
τὴν γῆν τ' ἰδόντας τὰς νόσους σκοπεῖν χρεών.

Ὁ δὲ νοῦς· τοὺς θέλοντας καλῶς ἰατρεύειν σκοπεῖν χρεὼν τὰς νόσους, ἐπειδὰν ἐξετάσωσι πρὸς ταῖς διαίταις τῶν ἐνοικούντων ἐν πόλει καὶ τὴν γῆν.

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΩΝ

ΕΙΣ ΤΟ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΑΛΜΙΟΥ ΕΚΔΟΘΕΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΩΝ ΑΙΣΩΠΕΙΩΝ ΜΥΘΩΝ

Μέρος Α'.

α'.) Μ. 2). Ἐβόα ὡς ἀγαθοποιὸν δαίμονα καὶ κέρδους τηρητικὸν πιπράσκει»· οὕτω γράφει ὅ τε Halm καὶ πρότερον αὐτοῦ ὁ Κοραῆς καὶ F. de Furia, τὸ ἐν τέλει δ' ὅμως τοῦ μύθου λεγόμενον «αὐτὸς δὲ βραδέως εἴωθε τὰ κέρδη περιποιεῖν» πείθει με ὅτι ἀνάγκη νὰ γραφῇ «περιποιητικὸν» ἀντὶ τοῦ συνήθους «τηρητικόν»,

β'.) Κατωτέρω τοῦ αὐτοῦ μύθου φέρεται «ὦ οὗτος, καὶ τὶ τοῦτον ὄντα τοιοῦτον πωλεῖς, δέον τῶν παρ' αὐτοῦ ὠφελειῶν ἀπολαύειν;»· νομίζω ὅτι ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ νὰ προστεθῇ ἡ ἀντωνυμία «σὲ» ὀρθοτονουμένη, καὶ δὴ ἢ μετὰ τὸ «δέον» ἢ πρὸ τοῦ «ἀπολαύειν».

γ'.) Μ. 4b.) τὰ παρ' αὐτῶν τοῖς πολλοῖς πραγμάτων οἰκείων ἐπιβουλή»· ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ νὰ γράψωμεν «αὐτῶν» ὡς καὶ γράφεται ἔν τινι ἀποσπασματίῳ τοῦ Αἰσχύλου, ὃ σώζεται μὲν παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Ἀριστοφάνους (ὄρν. 827) καὶ τῷ Σουίδᾳ (ἐν λέξ. ταυτί μέν), ἡμεῖς δ' εἴδομεν ἐν σελ. 74 τῆς τοῦ Κοραῆ ἐκδόσεως τῶν μύθων.

δ'.) Μ. 6). Ἕτερος δέ τις τοῦτον ἐξαγοράσας, ἀνεπτέρωσε τὸν ἀετὸν αὐτίκα»· ἡ γραφὴ «τοῦτον» ἕνεκα τοῦ ἀμέσως ἐπιφερομένου «ἀετὸν» δὲν φαίνεταί μοι ὑγιής, προκρίνω δὲ νὰ γραφῇ «τούτου» (=παρὰ τούτου, τοῦ τὸν ἀετὸν συλλαβόντος).

ε'.) Μ. 11). Ὁ λόγος δηλοῖ, ὅτι πολλοὶ διὰ τὸ ἴδιον κέρδος οὐκ ὀκνοῦσιν οὐδὲ τοῖς ἀδυνάτοις ψευδομαρτυρεῖν»· νομίζω ὅτι ἄμεινον εἶνε νὰ γραφῇ «οὐδ' ἐν τοῖς ἀδυνάτοις» ἢ «οὐδ' ἐπὶ τοῖς ἀδυνάτοις». Ὁ φίλτατος ἡμῖν κ. Κούσης, ᾧ πέρυσιν ἐν Τρικκάλοις διαμένον ἐκοινολογησάμεθα περί τε τοῦ προκειμένου καὶ περὶ ἄλλων χωρίω προκρίνει νὰ γραφῇ «οὐδὲ τοῖς ἀδυνάτοις ψευδομένους μαρτυρεῖ»

στ'.) Μ. 12 b). Ὁ δὲ αἰπόλος γελαστὸς εἰς τὸν οἶκον ἦλθε κενός»· οὕτω γράφει ὁ Halm ἀντὶ τοῦ συνήθους «γελάσας» ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Neweletus ἤκασε «κλαύσας», ὁ δὲ Κοραῆς γράφει «ἀπελάσας»· ἡμεῖς εἰκάζομεν «ὁ δὲ ἀπάσας ἀπολέσας εἰς τὸν οἶκον κ.τ.λ.», ὁ δὲ κ. Κούσης «καταγέλαστος» ἢ «καταγελασθείς».

ζ'.) Μ. 16 b.) πῶς ἔχεις, φίλε; τί δέ σοι; ἐάν τι χρήζῃς, ἀνάγγειλόν μοι, καὶ πάντα σοι παρέξω»· οὕτω πάντες γράφουσιν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ «τί δεῖ σοι;» (= τίνος ἔχεις χρείαν;).

η'.) Μ. 21 c.) Μαχομένων δήποτε τῶν ἀλεκτόρων διὰ τὴν ὄρνιν, τὸ τίς αὐτὴν ἐγγήμῃ»· ἀντὶ τοῦ «δήποτε» ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ νὰ γράψωμεν «δύο ποτέ», ὃ καὶ λέγεται ἐν ἑτέρᾳ τοῦ αὐτοῦ μύθου διασκευῇ κατακεχωρισμένῃ ἐν σελ. 344 τῆς τοῦ Κοραῆ ἐκδόσεως. Ἴσως ὀβελιστέον καὶ τὸ «τῶν».

θ'.) Ἀντὶ τοῦ «διὰ τὴν ὄρνιν» γραπτέον «διά τινα ὄρνιν».

ι'.) Τὸ δὲ «τὸ τίς αὐτὴν ἐγγήμῃ» γραπτέον «τοῦ τίνα αὐτὴν ἐγγῆμαι»· συχνὴ δὲ ἐν τοῖς Αἰσωπείοις μύθοις ἡ τοιαύτη χρῆσις τῆς γενικῆς τῆς συνάρθρου ἀπαρεμφάτου.

ια'.) Ὁ δὲ ἕτερος ἐλευθερίως ζήσας, ἤγετο οὕτως ἐν ἀδείᾳ τυγχάνων, λαβὼν εὔκλειαν κατὰ τοῦ πολεμίου τοῦ ἐκπορθοῦντος καὶ τροπώσαντος τοῦτον καὶ καυχωμένου»· ἀντὶ τοῦ «ἤγετο οὕτως» ὁ Κοραῆς σημειοῦται ὅτι ἴσως πρέπει νὰ γραφῇ «ἥλλετο»· εἰς ἐμὲ ἐπῆλθεν «ἥδετο».

ιβ'.) Ἀντὶ τοῦ «ἐκπορθοῦντος» γραπτέον «ἐκπορθήσαντος» διὰ τὸ ἀμέσως ἐπιφερόμενον «τροπώσαντος».

ιγ'.) Μ. 30). ἀπόκρισιν ἔχω εἰς Μίλητον, καὶ ταύτην ἐκεῖσε ἀποκομίσαι βούλομαι· ἐν δὲ τῷ ἐπανιέναι με ὑποδείξω ὑμῖν»· ἀντὶ τοῦ «ἔχω» νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ «ἄγω».

ιδ'.) Μ. 31 b.) Ἀλώπηξ λιμώττουσα ἐν πήρᾳ ἐθεάσατο ἐπί τινα καλύβην βοσκοῦ κρέα καὶ ἄρτον ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθέντα, καὶ εἰσελθοῦσα ἔφαγεν αὐτὰ ἡδέως»· ἀντὶ τοῦ «ἐπί τινα καλύβην» γραπτέον, ὡς ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον «εἰσελθοῦσα» δηλοῖ, «ὑπό τινα καλύβην».

ιε'.) Μ. 45 b). Ὅτι δεῖ πρότερον προσκοποῦντα τὰ τέλη τῶν ραγμάτων οὕτω ποιεῖσθαι»· οὕτω γράφει ὁ Halm, ἐρωτᾷ δ' ἐὰν .ντὶ τοῦ «ποιεῖσθαι» πρέπει νὰ γραφῇ «ποιεῖν»· γραπτέον «ποιεῖν

αὐτά», ὡς ἐν τῷ τοῦ προτέρου μύθου ἐπιμυθίῳ λέγεται «οὕτως αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν».

ις'.) Μ. 46) Ἀλώπηξ ὑπό τινος παγίδος τὴν οὐρὰν ἀποκοπεῖσα, ... , ἔγνω δεῖν καὶ τὰς ἄλλας ἀλώπεκας εἰς τὸ αὐτὸ προσαγαγεῖν»· προσαγαγεῖν γράφει ὁ Halm ἀντὶ τοῦ ἐν ταῖς προτέραις ἐκδόσεσι «περιαγαγεῖν»· οὐδετέρα δ' ὅμως τῶν γραφῶν ὀρθή, ἀνάγκη δὲ νὰ γραφῇ «παραγαγεῖν», ἀπαιτουμένης ὑπὸ τῶν συμφραζομένων καὶ τῆς φύσεως τῆς ἀλώπεκος τῆς ἐννοίας τοῦ «δολίως, πανούργως», ἣν καὶ ἔχει τὸ ῥῆμα «παράγω».

ιζ'. Μ. 47). Οἷα κεφαλὴ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχειν· περὶ τοῦ χωρίου τάδε σημειοῖ ὁ Halm ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεώς του· «malim» οἷα κεφαλή· ἐγκέφαλον δ' οὐκ ἔχει»· ego malim, οἷα κεφαλή, ἣ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει.

ιη'.) Μ. 53). Ἀνήρ τις τῶν εὐλαβῶν τυγχάνων τάχα καὶ τοῖς πρακτέοις σεμνός. . . . . ἐνδείᾳ περιπίπτει ἐσχάτῃ»· ὄντως ἀνόητον εἶνε τὸ «τάχα», διὸ καὶ περιγράφει αὐτὸ ὁ Halm, ἀλλ' ἄμεινον, νομίζω, εἶνε νὰ μεταγραφῇ εἰς τὸ «μάλα».

ιθ'.) Ἰδὼν δὲ ὁ δῆθεν εὐλαβὴς ἀνὴρ τὸ χρυσίον φόβου εὐθὺς καὶ χαρᾶς ἀνάπλεως γίνεται»· καὶ τὸ «δῆθεν» ὁ Halm περιγράφει, ἀλλὰ αἱρετώτερον φαίνεταί μοι νὰ γράψωμεν «δῆτα» (=τῷ ὄντι, ἀληθῶς).

κ'.) Περὶ δὲ τοῦ «φόβου» ὁ Halm γράφει, ὅτι περιέμενε «φοίβου» ἀλλ' ἀγνοεῖ ἐὰν ἡ λέξις καὶ ἀλλαχοῦ εὕρηται ὡς οὐσιαστικόν. Ἡμεῖς, οὐκ οἶδα ὅσον πιθανῶς, εἰκάζομεν «φάους» (=ἐλπίδος, χαρᾶς), τοῦτο δὲ μόνον λέγομεν ὅτι οὐχὶ σπανία ἡ χρῆσις λέξεων ποιητικῶν ἐν τοῖς αἰσωπείοις μύθοις.

κα'.) Μ. 57). Ὅτι οὐκ ἐπιτήδειον τοῦτο τὸ ζῷον (λύκος) προβάτων ποίμνῃ συνιέναι»· νομίζω ὅτι ἄμεινον εἶνε νὰ γραφῇ «συνεῖναι» ἀντὶ τοῦ «συνιέναι».

κβ') Μ. 59) διεξιὼν ὡς οἰκειότεροι ἀλλήλοις ἔσονται καὶ λυσιτελέστεροι [διὰ] μίαν ἔπαυλιν οἰκοῦντες· ἀντὶ τοῦ περιγραφομένου ὑπὸ τοῦ Halm «διὰ» ἴσως γραπτέον «δύο» ἢ «δι' αὐτὸ» (=τὸ οἰκειοτέρους ἀλλήλοις ἔσεσθαι).

κγ'.) Μ. 61 b). Καὶ θηράσας ἀλώπεκα, προσάψας δαλὸν πρὸς τὸ τοῦ γείτονος ἀφίησι λήϊον. Ἡ δὲ καθ' ΗΣ ἀφεῖτο μὴ ΠΑΡιοῦσα»· γραπτέον καθ' «καθ' ΟΥ (ληίου) ἀφεῖτο μὴ ΠΡΟΣιοῦσα».

κδ'.) Μ. 109). Κἀκεῖνος· « εἰ τοίνυν τοῖς αὐτοῖς περιπεπτώκαμεν πάθεσι, τί δήποτε ἀλλήλοις μὴ σύνΕΣΜΕΝ; » οὕτω γράφει ὁ Halm ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ Κοραῇ ἐκδόσει « σύνειμεν »· γραπτέον, οἶμαι, « σύνιμεν » (=συνερχόμεθα, συζευγνύμεθα), οὔπω γὰρ συνῆσαν, ἀλλὰ συγγενέσθαι ἔμελλον.

κε'.) Μ. 123 b). Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν συμφοραῖς περιπίπτουσι παρὰ τῶν ξένων »· νομίζω ὅτι μετὰ τὸ « συμφοραῖς » ἐξέπεσεν ἐπίρρημά τι ἀποτελοῦν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἑπόμενα « χεῖρον καὶ βαρύτερον » τοιοῦτον δ' ἔμοιγε ἐπῆλθε τὸ « ῥᾷον », ὃ καὶ εὐκόλως ἠδύνατο μετὰ τὸ « συμφοραῖς » νὰ ἐκπέσῃ διὰ παλαιογραφικοὺς λόγους.

κστ'.) Μ. 165). ὦ δειλότατον θηρίον, ποῦ σου ἡ προλαβοῦσα ἰσχύς . . . . ; »· οὕτως ὀρθότατα φέρεται τὸ προκείμενον χωρίον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Κοραῆ, τῆς λέξεως « προλαβοῦσα » ἴσα δυναμένης τῇ λέξει « πρότερος » ἣν δύναμιν ἔχει καὶ τὸ ἐπίρρημα « προλαβόντως » ἐν μύθῳ 119 τῆς ἐκδόσεως Κοραῆ· ταύτης δ' ὅμως ἐπιλαθόμενοι ὅτε Halm καὶ ὁ Schneider περιέπεσον, ὁ μὲν πρῶτος εἰς ἄτοπον καὶ οὐχὶ ἀναγκαίαν διόρθωσιν (προσβαλοῦσα), ὁ δὲ δεύτερος εἰς ἀτόπους ἑρμηνείας.

κζ'.) Μ. 172). Ἰξευτὴς τέττιγος ἀκούσας μέγα τι θηράσειν ἐδόκει· μετρεῖ τὴν θήραν ἐκ τῆς ᾠδῆς παρερχόμενος »· ἀντὶ τοῦ « παρερχόμενος » εἰκάζω « τεκμαιρόμενος », ὁ δὲ κ. Κούσης « παραγόμενος ».

κη'.) Μ. 206). Καὶ τὸ μὲν σῶμα φαιδρύνων οὐκ ἤμειβε »· γραπτέον « καὶ τὸ μὲν χρῶμα τὸ σῶμα φαιδρύνων οὐκ ἤμειβε », πρβλ. Μ. 13 τὸ μὲν χρῶμα μεταβαλεῖν οὐκ ἔσχε.

κθ'.) Μ. 207). Ἵνα τί ἄρα οὕτως αὐτὸς ἐμάνης, ὥστε τοὺς μηδὲν ὅλως ἠδικηκότας βλάπτειν ἐβούλου καὶ θάνατον προσάγειν; ὅμως πέπονθας ὃ ἐβούλου μοι πρᾶξαι ». Ὁ Halm ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ ὑγιοῦς τοῦ « ὅμως » ἀλλ' ἀπορεῖ πιθανῆς διορθώσεως. Ἐγὼ ᾔκασα « ὁσίως », ὁ δὲ κ. Κούσης προκρίνει νὰ γραφῇ « ὅμοια πέπονθας οἷς ἐβούλου μοι πρᾶξαι ».

Λ'.) Μ. 212). Κορώνη φθονήσασα κόρακι ἐπὶ τῇ. . . . . καὶ τὸ μέλλον προφαίνειν καὶ διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν μαρτυρεῖσθαι ἠβουλήθη τῶν αὐτῶν ἐφικέσθαι »· τὸ « μαρτυρεῖσθαι » διὰ τὰ συμφραζόμενα, ἵνα ποιάν τινα ἔννοιαν τῷ χωρίῳ παράσχῃ, ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἐν-

ταῦθα ἐν τῇ συνήθει του σημασίᾳ, ἀνάγκη δὲ νὰ ἀποδώσωμεν αὐτῷ τὴν δύναμιν τοῦ «λαμβάνεσθαι ὡς μάρτυρα», ἀλλὰ πρῶτον ἔμοιγε ἀμφίβολον, ἐάν ποτε καὶ ἐν τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ ἡ λέξις τοιαύτην ἔσχε δύναμιν, εἶτα οὐκ οἶδα ὅπως ὀρθῶς δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τοῦ κόρακος ὡς τὸ μέλλον τοῖς ἀνθρώποις προφαίνοντος ὅτι μάρτυς ὑπ' αὐτῶν λαμβάνεται· διὰ ταῦτα ἐθεώρησα τὸ «μαρτυρεῖσθαι» ἐφθαρμένον καὶ ᾔκασά ποτε «μάλα τιμᾶσθαι», νῦν δ' εἰκάζω ἧττον τῆς παραδεδομένης γραφῆς ἀφιστάμενος «παρατηρεῖσθαι» ἤτοι τυγχάνειν τὸν κόρακα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων προσοχῆς.

λα'.) Μ. 225). Τοῦ δὲ εἰπόντος τὸν θυρωρὸν πρότερον διυπνίσαι, ... , κἀκείνης ζητούσης αὐτὸν φωνῆσΑΙ»· ὡς τὸ χωρίον ἔχει, οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ δηλοῖ εἰμὴ ὅτι «ἡ ἀλώπηξ ἐζήτει τὸν κύνα νὰ φωνήσῃ»· ἀλλ' ὁ τοιοῦτος νοῦς προδήλως ἄτοπος, διὸ εἰκάζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ φωνῆσΕΙ, ὁπότε ὁ νοῦς τοῦ χωρίου ἔχει οὕτω· «κἀκείνης ἀναζητούσης αὐτὸν διὰ κλήσεως», ἤτοι «ἐνῷ τοῦ ἐφώναζε». Τοιοῦτόν τι δὲ καὶ λέγεται ἐν ἄλλῃ διασκευῇ τοῦ αὐτοῦ μύθου καταχεχωρισμένῃ ἐν σελ. 297 τῆς τοῦ Κοραῆ ἐκδόσεως «τῆς δὲ ἀλώπεκος ἀπελθούσης τοῦ φωνῆσαι» καὶ «φώνησον τὸν παραμονάριον».

λϐ'.) Μ. 2406). Στάσις ἦλθε πᾶσι τοῖς τετραπόδοις καύχημα κατέχουσα εἰς παίδων πλήθη»· ὁ Halm, καὶ δικαίως, ὑπονοίας ἔχων περὶ τοῦ ὑγιοῦς τοῦ «κατέχουσα» εἰκάζει «καταχέουσα» ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ νοῦς τοῦ χωρίου δὲν εὐοδοῦται, διότι οὐχὶ ἡ στάσις ἦν, ἢ τὰ τετράποδα ἦγεν εἰς καύχημα ἐπὶ πολυτεκνίᾳ, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἐνῷ ἕκαστον τῶν τετραπόδων ἐκαυχᾶτο ἐπὶ πολυτεκνίᾳ, συνέϐη ταῦτα καὶ εἰς ἔριδα ἐλθεῖν περὶ ταύτης· τούτου ἕνεκα ᾔκασα «καυχήματα ἔχουσι (=καυχωμένοις, κατὰ τὰ αἰσχύνην, ἐλπίδα, ὀργὴν ἔχειν καὶ τὰ ὅμοια).

λγ'. Μ. 269) τοῖς ἀκαταλλάκτοις ἐχθροῖς δι' ὅρκων πεισθέντα» δι' ὅρκων γράφει ὁ Halm ἀντὶ τοῦ συνήθους «δι' ὅρκον»· μᾶλλον γραπτέον «δι' ὅρκου».

λδ'.) Μ. 278) Λύκος ἐν κλοιῷ δεδεμένον ὁρῶν μέγιστον κύνα ἤρετο· «δήσας τίς σ' ἐξέθρεψε τοῦτον;» γραπτέον, ὡς τὸ προηγούμ[ενον] «μέγιστον» δηλοῖ, «τίς σ' ἐξέθρεψε τηλικοῦτον».

λϛ'.) Μ. 306). Καὶ ἡ μὲν αἴθυια ἀπ' ἐκείνου τὸ πλοῖον ζητοῖ[...] ἐπὶ τοῦ βυθοῦ δύνει»· γράφει μὲν «ἐπὶ τοῦ βυθοῦ» ὁ Halm, ἐρω[...]

δ' ἐὰν πρέπει νὰ γραφῇ «κατὰ τοῦ βυθοῦ»· γραπτέον, οἶμαι, «ὑπὸ τὸν βυθόν».

λστ'.) ἡ δὲ βάτος τὰς ἐσθῆτας ἐπιζητοῦσα τῶν παριόντων ἐπιλαμβάνεται (τῶν) ἱματίων· γραπτέον «τῶν τῶν παριόντων ἐπιλαμβάνεται ἱματίων, ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ μύθῳ λέγεται τῆς τῶν παριόντων ἐσθῆτος».

λζ'.) Μ. 367) ἅτε δὴ ἐξ ἀπροσδοκήτου διαπεφευγότες κινδύνου» γραπτέον «ἅτε δὴ ἐξ ἀπροσδοκήτου διαπεφευγότες τὸν κίνδυνον», διότι οὐχὶ ὁ κίνδυνος ἦτο ἀπροσδόκητος, ἀλλ' ἡ διαφυγὴ αὐτοῦ, ἅτε ἐξαισίου τοῦ χειμῶνος γενομένου.

λη'.) Μ. 377) σὺ μὲν γὰρ δήμιός τις εἶ καὶ μιαιφόνος τῆς ἀρνῶν ποίμνης, τούτῳ δ' ἐξαρκέσειεν ἂν καλῶς τὰ ἡμέτερα ἔθη·» ἀντὶ τοῦ «ἔθη» εἰκάζω «ἔρια».

Ἐν Λαμίᾳ τῇ 12 Νοεμβρίου 1889.

ΔΗΜ. Κ. ΖΑΓΓΟΓΙΑΝΝΗΣ
καθηγητὴς τοῦ ἐν Λαμίᾳ γυμνασίου

ΕΙΣ ΟΡΕΙΒΑΣΙΟΝ

Παρὰ τῷ Ὀρειβασίῳ Τόμ. Β', σελ. 388 κεῖται «Ἐν δὲ τοῖς παροξυσμοῖς ἀπεριέργως ἡ πᾶσα γινέσθω παρασκευή· προσαχθέντες γὰρ οἱ μὲν τὰ πλεῖστα μέρη περιωδυνεῖς ἐν ὅλοις ἐμβαινέτωσαν· εἰ δέ τινα τὰ πονοῦντα, ἐμβρεχέτωσαν».

Ἡ ῥῆσις αὕτη ἔχει πλημμελῶς, καθίσταται δὲ καθ' ἡμᾶς ὑγιής, ἂν μεταγραφῇ ὧδε· «προσαχθέντες γάρ, *εἰ* μὲν τὰ πλεῖστα μέρη *περιωδυνοῖεν*, *ὅλοι* ἐμβαινέτωσαν· εἰ δέ τινα κτέ.».

Ἐπίθετον *περιωδυνής*, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ *περιώδυνος*, ᾧ ὅμοιον τὸ *διώδυνος*, *ἐπώδυνος*, *κατώδυνος*, κτλ. Ἐκ τοῦ *περιώδυνος* δ' ἐσχηματίσθη ῥῆμα *περιωδυνέω-ῶ*, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις καὶ ἐν τοῖς τοῦ Σωρανοῦ σελ. 300,8 Ἑρμερ. «προδήλως φλεγμαίνειν καὶ *περιωδυνεῖν*».

Παρὰ τῷ Γαληνῷ φέρεται Τόμ. ΙΒ', σελ. 603 «οὐκ ἐγχέω τοῖς *περιωδυνοῦσιν* οὐδὲν φάρμακον», ἀλλὰ μετ' ὀλίγα εἶνε κακῶς γεγραμμένον «πυρεῶ τε τοὺς *περιωδυνΩντας* ἐμβάλλω τε τὸ φάρμακον τί.» ἀντὶ τοῦ *περιωδυνΟΥντας*, ὡς καὶ ἐν Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 48

«ῥαῖσαι τὸν *περιωδυνΩντα*» ἀντὶ τοῦ *περιωδυνΟΥντα*. Παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ μετέπεσε τὸ *περιΩδυνΟΥντων* εἰς τὸ *περιΟδυνΩντων* Τόμ. Α', σελ. 368 «κατάπλασμα ὀφθαλμῶν *περιοδυνώντων* ἐστί» καὶ σελ. 571 «χρώμενοι ἐπὶ τῶν ἀγρύπνων καὶ *περιοδυνώντων* κυάθῳ ἐνί». Τὴν ὀρθὴν ἐκφορὰν βλέπει τις ἐν Τόμ. Β', σελ. 264 «ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν *περιωδυνούντων*».

Ἐν τοῖς τοῦ Φίλωνος Τόμ. Γ', σελ. 20 εὕρομεν «οἱ δὲ πρὸς τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα τὰ *περιοδυνοῦντα* τὰς κόρας καὶ κυκῶντα καὶ καταμύειν ποιοῦντα», δύναται δέ τις νὰ νομίσῃ αὐτὸ ἡμαρτημένην ἀνάγνωσιν τοῦ *περιοδυνῶντα*. Πρβ. *κατοδυνῶ-κατοδυνῶμαι*. Μετατυπωτέον δ' ἴσως καὶ τὸ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ Τόμ. Β', σελ. 45 *περιωδυνομένων* εἰς τὸ *περιοδυνωμένων*, ἂν μή τις προκρίνῃ τὸ *περιωδυνούντων*. Πρβ. καὶ Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 467 Βαλ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 160 (Ἴδε καὶ Ἑρμερίνσιον εἰς *Ἱπποκρ.* Τόμ. Α', σελ. 453).

Παράδοξον ἡμῖν προσπίπτει τὸ παρὰ τῷ Γαληνῷ κείμενον Τόμ. 1Ϛ', σελ. 139 «Ὀδύνας τε τῶν ὀφθαλμῶν ἰσχυροτάτας ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἔπαυσε διαίρεσις φλεβὸς κατ' εὐθύ. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ὀφθαλμῶν *ὀδυνούντων* ἡ ὠμιαία — τέμνεται». Πιθανὸν δὲ φαίνεται ὅτι ἦτο κατ' ἀρχὰς γεγραμμένον «Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ὀφθαλμῶν *περιωδυνούντων* ἡ ὠμιαία — τέμνεται».

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Ἐπιδημ. Ϛ', 12 ἀντὶ τοῦ «ὁ τὰ κλήματα τῇ χειρὶ πλέκων ἢ στρέφων *ὑπὲρ ὀδυνέων* κατακείμενος κτέ.», ὃ παρὰ τῷ Γαληνῷ (Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 47) εἶνε διὰ τοῦ Α προενηνεγμένον, *ὑπὲρ ὀδυνάων*, τῶν ἀντιγράφων τινὰ ἔχουσιν *ὑπεροδυνέων*· ἐνεκρίθη δὲ τοῦτο ὑπό τε τοῦ Λιτραίου καὶ τοῦ Ἑρμερινσίου (Τόμ. Α', σελ. 576). Καὶ ὁ Στρούβιος δ' ἐν τοῖς Πονηματίοις (Τόμ. Β', σελ. 171) μετέβαλε τὸ *ὑπὲρ ὀδυνέων* εἰς τὸ *ὑπεροδυνέων*· ἀλλ' ὤφειλε νὰ γράψῃ αὐτὸ διὰ τοῦ Ω μεγάλου, *ὑπερΩδυνέων*.

Σφόδρ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἐλέχθη ὑφ' Ἕλληνος *ἀωδυνεῖν*, δοξάζομεν δ' ὅτι τὸ παρ' Ἡσυχίῳ φερόμενον «*Ἀωδυνεῖν*: ἀπονεῖν, ὑγιαίνειν» εἶνε ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ *ἀΝωδυνεῖν*.

Κ. Σ. Κ.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
ΤΩΝ
ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Μελλούσης τῆς Βουλῆς ὅσον οὔπω νὰ συζητήσῃ τὰ ὑποβεβλημένα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως νομοσχέδια, δι' ὧν οὐσιωδῶς μεταβάλλεται τὸ παρ' ἡμῖν καθεστὼς παιδευτικὸν σύστημα, καθῆκον ἡμῶν ἀπαραίτητον ἐκρίναμεν νὰ δηλώσωμεν ἣν περὶ μιᾶς τῶν μεταβολῶν τούτων ἔχομεν γνώμην.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μεταβολὴ εἶναι ὁ περιορισμὸς τῆς ἄχρι τοῦδε ἐπὶ πέντε ἔτη γινομένης ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει διδασκαλίας τῶν λατινικῶν γραμμάτων εἰς τριετῆ *τῶν στοιχείων* διδασκαλίαν.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἥτις μικρὸν διαφέρει καταργήσεως τῆς τῶν Λατινικῶν γραμμάτων διδασκαλίας, οὐ μόνον οὐδένα ἔχει ἀποχρῶντα λόγον, ἀλλὰ τοὐναντίον πολλοὶ καὶ ἰσχυροὶ ὑπάρχουσι κατ' αὐτῆς λόγοι. Τοῦτο θὰ ἀποδείξωμεν.

Α^ον^ Οἱ λόγοι οὓς οἱ διῶκται τῆς διδασκαλίας τῆς λατινικῆς γλώσσης προτείνουσιν ὑπὲρ τῆς καταργήσεως αὐτῆς εἰσὶ καθ' ἃ μανθάνομεν οἱ ἑξῆς:

1^ον^ ὅτι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶναι *νεκρά*. Οἱ τοῦτο λέγοντες ἂν μὲν τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καλῶσι νεκράν, διότι δὲν γίνεται αὐτῆς χρῆσις ἐν τῷ βίῳ, ἃς μάθωσιν ὅτι ἀκριβῶς ἐξ οὗ χρόνου ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ἐπαύσατο ἐν τῷ βίῳ χρησιμεύουσα, τ. ἔ. ἐξ οὗ χρόνου αἱ νεώτεραι γλῶσσαι ἤρξαντο νὰ γίνωνται ὄργανα τοῦ γραπτοῦ λόγου, ἐκ τούτου τοῦ χρόνου ἄρχεται καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν Λατινικῶν σπουδῶν καὶ τῆς τῶν Λατινικῶν γραμμάτων διδασκαλίας. Αὐτοὶ δὲ οἱ τῆς θρησκευτικῆς ἐν τῇ Δύσει μεταρρυθμίσεως πρόμαχοι καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πολέμιοι ἦσαν ἅμα καὶ τῶν Λατινικῶν γραμμάτων ἔνθερμοι θιασῶται (1). Ἔξοχοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, δι' ὧν τὰ Ἰταλικὰ γράμ-

(1) Ἰδὲ τὰς μαρτυρίας παρὰ τῷ Fr. A. Ekstein «Lateinischer Uuterricht» σελ. 529.

ματα κατέλαβον πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ τῶν γραμμάτων ἱστορίᾳ, ἠσχολήθησαν περὶ τὰ Λατινικὰ γράμματα ὡς περὶ τὸ κυριώτατον αὐτῶν ἔργον. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ Πετράρχης, ὁ Πολιτιανός, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ὥστε δύναται γλῶσσα τις νὰ εἶναι νεκρὰ καὶ ὅμως ἡ σπουδὴ αὐτῆς νὰ μὴ κρίνηται περιττὴ ὑπὸ τῶν νοῦν καὶ παιδείαν ἐχόντων ἀνθρώπων. Ἐὰν δὲ λέγωσι τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν *νεκρὰν* ὡς ἠμελημένην νῦν παρὰ τοῖς πεφωτισμένοις ἔθνεσι, δεινὴν καὶ ἀναξίαν πεπαιδευμένων ἀνθρώπων ἀπατῶνται ἀπάτην. Διότι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν βιβλιοπωλῶν δύναταί τις νὰ μάθῃ ὅτι ἡ περὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ἐπιστημονική τε καὶ παιδαγωγικὴ ἀσχολία εἶναι σήμερον εἴπέρ ποτε ἀκμάζουσα.

2ον Δεύτερος λόγος εἶναι ὅτι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ἔχει πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, ὡς ἡ Σελήνη πρὸς τὸν Ἥλιον. Καὶ αὕτη ἡ εἰκονικὴ ἔκφρασις δὲν εἶναι σαφής. Δύναται δὲ διττῶς νὰ νοηθῇ. Ἢ δηλ. οἱ ταῦτα λέγοντες κρίνουσι τὰ Λατινικὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα οὐδὲν ἄλλο ἢ μεταφράσματα Ἑλληνικῶν πρωτοτύπων, ὅπερ ψευδέστατον ὂν εἶναι ἀνάξιον ἀναιρέσεως, ἢ θέλουσιν ἁπλῶς νὰ εἴπωσιν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς πλεῖστα ἐκ τῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων σπουδῆς ὠφελήθησαν καὶ ἄνευ ταύτης οὐδὲν μέγα ἐν τοῖς γράμμασι θὰ κατώρθουν, ὅπερ αὐτοὶ οἱ κράτιστοι τῶν Ῥωμαίων λογοτεχνῶν ὁμολογοῦσι, δὲν εἶνε δ' ὅμως λόγος ἀποχρῶν ἵνα ἐξορίσωμεν ἐκ τῆς τῶν νέων παιδείας τὰ Λατινικὰ γράμματα. Διότι πλὴν τῶν Ἑλλήνων πάντων σχεδὸν τῶν ἄλλων ἐθνῶν οἱ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς προεπαιδεύθησαν ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ συγγράμμασιν παλαιοτέρων αὐτῶν κατὰ τὴν παιδείαν ἐθνῶν καὶ ταῦτα εἶχον ὑπογραμμὸν ἐν τοῖς ἰδίοις ἔργοις, ὅπερ δὲν ἐκώλυσεν αὐτοὺς νὰ παραγάγωσιν ἀριστουργήματα ἀντάξια ἢ καὶ ὑπέρτερα τῶν προτύπων αὐτῶν. Καταγέλαστος δὲ θὰ ἐκρίνετό τις, ἐὰν ἔλεγεν ὅτι ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ Boileau εἶναι ἀναξία ἀναγνώσεως, διότι εἶναι καθ' ὑπογραμμὸν τῆς τοῦ Ὁρατίου ποιητικῆς τέχνης συντεταγμένη. Ὡσαύτως ἄρα παράδοξος εἶναι ἡ γνώμη τῶν λεγόντων ὅτι ἡ Αἰνειὰς π. χ. εἶναι περιττὸν τοῖς Ἕλλησι ἀνάγνωσμα, διότι ἀρκεῖ αὐτοῖς ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἤ, ἵνα ἀκριβέστερον τὸ πρᾶγμα παραστήσωμεν, ὅτι ὁ τὴν *Νέκυιαν* τῆς Ὁμήρου Ὀδυσσείας ἀναγνοὺς ὀλίγην ἐκ τῆς τοῦ ϛου τῆς Αἰνειάδος βιβλίου ἀναγνώσεως τέρψιν ἢ ὠφέλειαν ἀρύεται, ἢ ὅτι ἡ *Δι*

λώνεια τῆς Ἰλιάδος καθιστᾷ περιττὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐν τῇ Αἰνειάδι ἀπαραμίλλου ἐπεισοδίου τοῦ Νίσου καὶ τοῦ Εὐρυάλου. Ὡσαύτως λίαν ἀφελὴς εἶναι ὁ πιστεύων ὅτι ὁ ἀναγνοὺς τὸν Θουκυδίδην οὐδὲν ἔχει ἐκ τῶν τοῦ Σαλλουστίου ἢ τοῦ Τακίτου βιβλίων νὰ ὠφεληθῇ, οὐδὲ ἔχει ἀνάγκην ὁ γινώσκων τοὺς τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Περικλέους χαρακτηρισμοὺς νὰ ἐπεξέλθῃ τὸν ἐν τῷ Κατιλίνᾳ τοῦ Σαλλουστίου συγκριτικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Κάτωνος, τῶν δύο μάλιστα ἐξεχόντων προσώπων τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ δράματος, οὗ καταστροφὴ ὑπῆρξεν ἡ κατάλυσις τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας.

3ον Τρίτος λόγος κατὰ τῆς Λατινικῆς γλώσσης προηνέχθη ὅτι «ἂν τὴν γλῶσσαν τὴν Λατινικὴν εἰς τὰ γυμνάσια παραδεχθῶμεν διὰ τὴν παιδευτικὴν δύναμιν αὐτῆς, τότε, ἐπειδὴ αὕτη εἶναι πολὺ ὑποδεεστέρα τῆς Ἑλληνικῆς κατά τε τὸν πλοῦτον τῶν λέξεων, τὴν ποικιλίαν τῶν τύπων, τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα τῶν μορίων, τὴν εὐστροφίαν καὶ ποικιλίαν τῶν συντάξεων, τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ ὕφους, κατὰ τὴν πρωτοτυπίαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν, κατὰ τὴν ἐμβρίθειαν τῶν διανοημάτων καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων καὶ τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν διαύγειαν τῶν γνωμῶν καὶ τὴν τεχνικὴν κατασκευὴν τῶν συγγραμμάτων αὐτῆς, πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς».

Πρῶτον χαίρομεν ὅτι ὁ ταῦτα λέγων ὁμολογεῖ ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν τοῖς γυμνασίοις γλωσσικῆς διδασκαλίας δὲν ἔγκειται μόνον ἐν τῇ ἐκ ταύτης πρακτικῇ ὠφελείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παιδευτικῇ δυνάμει τῆς τοιαύτης διδασκαλίας. Τούτου τεθέντος ἰσχυριζόμεθα ὅτι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα καίπερ ἐν πολλοῖς μειονεκτοῦσα τῆς Ἑλληνικῆς δὲν ἀμοιρεῖ ὅμως διὰ τοῦτο ἰδίων ἀρετῶν, ὧν ἕνεκα ἡ παιδευτικὴ αὐτῆς δύναμις δὲν ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς. Οὕτως ἀντὶ τῆς *ποικιλίας καὶ εὐστροφίας τῶν συντάξεων* ἔχει ἡ Λατινικὴ σύνταξις ἄκραν λογικὴν ἀκρίβειαν, ἧς ἕνεκα ἐν τῷ δοκίμῳ τῶν Ῥωμαίων λόγῳ οὐδὲν συντακτικὸν φαινόμενον ὑπάρχει, οὗ ὁ λόγος δὲν εἶναι τῷ ἐπαΐοντι πρόχειρος, ὅπερ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν εὐστροφίαν δὲν συμβαίνει πάντοτε. Ὡσαύτως δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὁ Λατινικὸς λόγος ἡττᾶται τοῦ Ἑλληνικοῦ κατὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν σύμφυτον χάριν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων τῶν ἀρετῶν ἔχει σεμνότητα καὶ βάρος, ταύτην δὴ τὴν

παροιμιώδη Ῥωμαϊκὴν gravitatem, ἐν ᾗ ἐκδηλοῦται τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀρχικωτάτου τῶν ἐθνῶν. Ἡ ἰδιότης δὲ αὕτη τοῦ τῶν Ῥωμαίων λόγου εἶνε εἴπέρ τι καὶ ἄλλο συντελεστικὴ εἰς μόρφωσιν ἀνδρικῶν χαρακτήρων, ὧν μάλιστα ἀνάγκην οἱ Ἕλληνες ἔχομεν. Τίς τῶν νέων μὴ ὅλως ὑπὸ τῆς κατακλυσάσης τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν θηλυπρεποῦς διαίτης διεφθαρμένος, ἀναγινώσκων τοὺς σεμνοὺς ἐκείνους τοῦ Αἰνειάδος στίχους·

Romanos rerum dominos gentemque togatam

καὶ

tu regere imperio populos Romane memento
haec tibi erunt artes κτλ.

δὲν καταλαμβάνεται ὑπὸ θαυμασμοῦ μὲν πρὸς τὸ ἔθνος, περὶ οὗ τοιαῦτα λέγονται, φιλοτιμίας δὲ ὅπως καὶ τὸ ἑαυτοῦ ἔθνος ἀναδειχθῇ ἄξιον τοιούτου χαρακτηρισμοῦ; Δὲν εἶναι ταῦτα παιδευτικώτατα καί περ ἀφελείας τε καὶ χάριτος ἐστερημένα; Ἆρα δι' ἀφελείας καὶ χάριτος ἔνδειαν εἴμεθα ἐθνικῶς ταπεινοὶ καὶ μικροὶ ἢ διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν σπουδαίου καὶ ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος;

Ὡσαύτως κενοὶ λόγοι εἶναι τὰ περὶ τῶν Λατινικῶν συγγραμμάτων λεγόμενα. Ὀλίγοι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι συγγραφεῖς εὐγενεστέραν τοῦ Κικέρωνος ἔχοντες ψυχὴν καὶ ὧν ἐν τοῖς συγγράμμασι λαμπρότερον καταφαίνεται ἡ εὐγένεια αὕτη, οὐδεὶς δὲ ἴσως ὑπερτερεῖ αὐτοῦ κατὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ λόγου κατασκευήν. Αἱ περίοδοι τοῦ Κικερωνείου λόγου εἶναι ἀπαράμιλλα πρότυπα εὐρυθμίας καὶ συμμετρίας, ἅμα δὲ καὶ ποικιλίας, καθ' ἣν μάλιστα ἀρετὴν ὑπερτερεῖ τοῦ Ἰσοκράτους, ὃν ἐν τῇ τοῦ λόγου κατασκευῇ εἶχεν ὑπόδειγμα.

Πλείονα θὰ ἐλέγομεν πρὸς ἀνασκευὴν τῶν εἰκῇ καὶ ἀλογίστως κατὰ τῆς Λατινικῆς γλώσσης λελαλημένων, ἀλλ' ἱκανὰ νομίζομεν τὰ εἰρημένα ὅπως πείσωσι πάντα ὅτι οἱ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ἐξευτελίζοντες ποιοῦσι τοῦτο διότι ἄπειροι ὄντες τῆς γλώσσης ταύτης ἀγνοοῦσι καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτῆς. Οὕτω π.χ. μόνον ἀπαίδευτον ἄνθρωπον δύναται νὰ πείσῃ ὁ λέγων ὅτι αἱ νεώτεραι γλῶσσαι εἶναι τελειότεραι τῆς Λατινικῆς, ἀφοῦ εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι γραμματικῶς μὲν αἱ νεώτεραι γλῶσσαι εἶναι ἀτελέσταται, συντακτικῶς δὲ ἐμορφώθησαν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἧς ὅμως πολὺ ἀπολείπονται. Μόνον δὲ λέξεων καὶ φράσεων πλῆθος ἔχουσι τινὲς τούτων ὅσον δὲν ἔχει ἡ Λα-

τινική, ἥτις ὅμως ἐν τῇ φαινομένῃ πενίᾳ αὐτῆς δύναται πᾶσαν ἔννοιαν καὶ πᾶσαν ἐννοιῶν σχέσιν μετὰ τῆς αὐτῆς, μεθ' ἧς καὶ αἱ νεώτεραι γλῶσσαι, πολλάκις δὲ καὶ μείζονος ἐναργείας καὶ ἀκριβείας(1) νὰ παραστήσῃ.

4ον Τέταρτος λόγος, δι' ὃν ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶναι ἐξοριστέα ὡς περιττή, προφέρεται ὅτι «οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ τῶν μὲν Λατινικῶν οὐδεμίαν ἢ σπανίαν χρῆσιν εἰς τὰς σπουδὰς αὐτῶν ποιοῦνται, πολὺν δὲ χρόνον καὶ πολλὰ χρήματα ἀναλίσκουσιν εἰς τὴν δι' ἰδιαιτέρων διδασκάλων μάθησιν τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς». Τοῦτο δ' ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ ὅτι οἱ ἡμέτεροι φοιτηταὶ ἄκροις δακτύλοις ἅπτονται τῆς ἐπιστήμης, διότι, ἂν βαθύτερον εἰς ταύτην ἐνέκυπτον, θὰ ᾐσθάνοντο ἰσχυρῶς τὴν ἀνάγκην Λατινικῆς προπαιδείας. Ταῦτα δὲ λέγω ὑπὸ τῆς ἐμῆς πείρας δεδιδαγμένος. Διδάσκων δηλ. ἄλλοτε ἐν τῷ γυμνασίῳ εἶχον τακτικωτάτους ἀκροατὰς φοιτητὰς τῆς νομικῆς, οἵτινες ἄρα κατενόουν τὴν εἰς τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς μεγίστην τῆς Λατινικῆς γλώσσης χρησιμότητα.

Βον Ἱκανῶς, ὡς νομίζομεν, ἀνασκευάσαντες τὰ ἐπιχειρήματα τῶν δοξαζόντων ὅτι ἡ τῆς Λατινικῆς γλώσσης διδασκαλία εἶναι τοῖς Ἕλλησι μαθηταῖς περιττὴ καὶ ἄχρηστος μεταβαίνομεν εἰς τὸ βον μέρος τοῦ ἡμετέρου λόγου ἐν ᾧ θὰ παραστήσωμεν τοὺς λόγους, οἵτινες πάντα νοῦν ἔχοντα πείθουσιν ὅτι ἡ εἰρημένη διδασκαλία εἶναι ἀναγκαιοτάτη.

1ον Πρῶτος καὶ κυριώτατος λόγος εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἣν ἔχουσιν εὐρείας Λατινικῆς προπαιδείας οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν. Οἱ μὲν φιλόλογοι ἄνευ τῆς προπαιδείας ταύτης θὰ μείνωσιν ἄγευστοι τῆς Λατινικῆς φιλολογίας, ἥτις εἶναι τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν, οἱ δὲ Θεολόγοι θὰ διατελῶσιν ἐν μακαρίᾳ ἀγνοίᾳ ἄλλων τε πολλῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων καὶ ὅλης τῆς τῶν Δυτικῶν θεολογικῆς γραμματείας, οἱ δὲ Νομικοὶ θὰ ἀρύωνται τὰς περὶ τοῦ δικαίου γνώσεις αὐτῶν οὐχὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἐκ ῥυακίων, τ. ἔ. πηγὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου θὰ ἔχωσιν οὐχὶ τοὺς νόμους τοῦ τῶν Ῥωμαίων δήμου καὶ τὰ δόγματα τῆς Ῥωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ τὰ διαγράμματα τῶν πραιτώρων κτλ.κτλ., ἀλλὰ τὰ ἐγχειρίδια τῶν καθηγητῶν αὐτῶν. Μηδεὶς δὲ ἀντείπῃ ὅτι αἱ πηγαὶ εἶναι μεταπεφρασμέναι, διότι αἱ με-

(1) Τοῦτο ἔδειξεν ὁ πολὺς **Naegelsbach** ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, ὃ ἐπιγράφεται **Lateinische Stilistik**.

φράσεις βοηθοῦσι μὲν εἰς τὴν τῶν πρωτοτύπων μελέτην, δὲν ἀναπληροῦσι δ' ὅμως τὰ πρωτότυπα.

2ον Ἕτερος λόγος εἶναι ἡ στενωτάτη σχέσις τῶν νεωτέρων γλωσσῶν καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν νεωτέρων ἐθνῶν πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πνευματικὸν βίον τῶν Ῥωμαίων. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν μάθησιν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν πλεῖστον βοηθεῖ ἡ τῆς Λατινικῆς γλώσσης γνῶσις, καὶ πρὸς τὸν πνευματικὸν βίον τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν οἰκειότερον διατίθεται ὁ τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων καὶ γραμμάτων ἔμπειρος. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ἀποξενωθῶμεν τοῦ πνευματικοῦ τούτου βίου, ὡς δὲν δυνάμεθα νὰ μετενέγκωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς πᾶν τὸ βαρβαρικόν, τ. ἔ. πᾶν τὸ ἀνθρώπινον πλὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἦτο καὶ ἐκρίνετο οὐδενὸς λόγου καὶ οὐδεμιᾶς σπουδῆς ἄξιον.

3ον Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ἔχει *μεγίστην παιδευτικὴν δύναμιν* οὐ μόνον δι' οὓς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν λόγους, ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὴν κυριωτάτην τοῦ Λατινικοῦ λόγου ἀρετήν, τὴν ἐνάργειαν καὶ ἀκρίβειαν καὶ κυριολεξίαν. Κατὰ ταύτην μάλιστα τὴν ἀρετὴν ὑπερτερεῖ αὕτη θαυμαστὸν ὅσον τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ὧν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον χαρακτὴρ εἶναι τὸ ἀόριστον καὶ ἀφῃρημένον. Μεγίστην δὲ ὁ Ἕλλην μαθητὴς ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐν τοιαύτῃ ἐναργεῖ καὶ κυριολεκτικῇ γλώσσῃ προπαιδείας, ἵνα μὴ ὕστερον ἐντυχὼν τοῖς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγράμμασιν, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι ξενικῶν ἐννοιῶν τε καὶ παραστάσεων ἀπηχήματα, διαφθαρεὶς ὑπὸ τῆς τούτων ἀναγνώσεως ζηλώσῃ καὶ αὐτὸς τὸν σκολιὸν τοῦτον τρόπον τοῦ φράζειν τε καὶ φράζεσθαι. Κάλλιστα δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρότυπα εἶναι πάντες οἱ δόκιμοι Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς, τ. ἔ. ὅ τε Καῖσαρ καὶ ὁ Σαλλούστιος καὶ ὁ Κικέρων.

4ον Τοῖς ἐπιχειρήμασι τούτοις προσθετέον καὶ ἓν ad homiuem, τ. ἔ. ὅτι ἀνάγκη εἶναι ὅπως τὰ ἡμέτερα γυμνάσια ὦσιν ἰσότιμα τοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν γυμνασίοις. Τοιαῦτα εἶναι σήμερον τα ἡμέτερα γυμνάσια, διότι ἐν τούτοις ἡ Λατινικὴ γλῶσσα τάττεται εὐθὺς μετὰ τὰ Ἑλληνικὰ πρῶτα ὄντα κατὰ τὴν τάξιν. Ἐὰν δ' ὅμως ἡ διδασκαλία τῆς Λατινικῆς γλώσσης περιορισθῇ εἰς τριετῆ *τῶν στοιχείων* διδασκαλίαν, ἐὰν δηλ. ταχθῶσι ταῦτα εἰς τοιαύτην θέσιν, οἵαν οὐδ' ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν ἐθνῶν ἐκείνων σχολείοις κατέχουσι, τότε τὰ γυμνάσια

ἡμῶν δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἰσότιμα τοῖς ἐκείνων. Ἐπακολούθημα τούτου εἶναι ὅτι τὰ ἀπολυτήρια τῶν ἡμετέρων γυμνασίων δὲν θὰ παρέχωσι τὸ τῆς εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια φοιτήσεως δικαίωμα.

Πρὸς τὰ εἰρημένα ἓν μόνον ἠδύνατό τις νὰ ἀντιτάξῃ, τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄκαρπον τῆς ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γυμνασίοις Λατινικῆς διδασκαλίας, οὗ ἕνεκα μάταιον φαίνεται νὰ ἀναλίσκηται τοσοῦτος πόνος καὶ χρόνος εἰς σπουδήν, ἧς ὁ καρπὸς ἐλάχιστος. Ἀλλὰ τῆς ἀκαρπίας ταύτης τὰ αἴτια δὲν εἶναι τοιαῦτα ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἀρθῶσιν. Εἶναι δηλ. ταῦτα μάλιστα τὸ ἀπαράσκευον τῶν διδασκόντων καὶ ἡ ὀλιγότης τῶν πρὸς τὴν Λατινικὴν διδασκαλίαν ὡρισμένων ὡρῶν. Ἐὰν αὗται μὲν αὐξηθῶσιν, ἡ δὲ διδασκαλία ἀνατεθῇ εἰς εἰδικοὺς καθηγητάς, πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο ἰδίᾳ παρεσκευασμένους, τότε δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι οἱ καρποὶ τῆς εἰρημένης διδασκαλίας ἔσονται ἀδρότατοι.

Πῶς δὲ πρέπει τὰ τῶν ὡρῶν νὰ κανονισθῶσι καὶ τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν καθηγητὰς ἰδίᾳ πρὸς τὴν τῶν Λατινικῶν γραμμάτων διδασκαλίαν παρεσκευασμένους περὶ τούτου θέλομεν δηλώσῃ λεπτομερῶς ἣν ἔχομεν γνώμην, ἐὰν κατ' ἀρχὴν ἡ περὶ ἐπιῤῥώσεως τῆς τῶν Λατινικῶν γραμμάτων διδασκαλίας ἡμετέρα πρότασις ἐγκριθῇ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων.

Περαίνοντες τὰς βραχείας ταύτας παρατηρήσεις εὐχόμεθα ὅπως ἡ σύνεσις τῆς τε Κυβερνήσεως καὶ τῆς βουλῆς μὴ ἐπιτρέψῃ νομοθετικοὺς νεωτερισμοὺς ἐκ βάθρων ἀνατρέποντας τὸ παιδευτικὸν ἡμῶν σύστημα, ὅπερ παρὰ τοῖς σοφωτάτοις τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν αἰώνων πεῖρα ἀπέδειξε κατὰ πάντα λυσιτελέστατον, θὰ ἀπέβαινε δὲ καὶ παρ' ἡμῖν τοιοῦτον, ἂν μὴ καὶ τοῦτο, ὥσπερ καὶ πᾶν ἄλλο φύσει ὑγιῶς ἔχον διέφθειρεν ἡ νοσηρὰ πνοὴ τῆς ἠθικῆς ἡμῶν καταστάσεως, ἥτις ἂν μὴ ἐκλίπῃ μάτην ζητοῦμεν καινοὺς ἀεὶ εἰσφέροντες νόμους νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἡμετέραν καχεξίαν.

Quid leges sine moribus vanae proficiunt?
τί ὠφελοῦσιν ἄνευ ἠθῶν κενοὶ νόμοι;
εἶπεν εἷς τῶν νῦν προγραφομένων Ῥωμαίων ποιητῶν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

Α΄.

Ἀπελύσατο — ἀπεδύσατο.

Ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πολέμου συγγράμματι τοῦ Ἰωσήπου βιβλ. Α΄, κγ΄, 3 κεῖται «τὰ μὲν ἁμαρτήματα τοῦ πατρὸς αἰδημόνως ὑπεστείλατο, τὰς δὲ αὐτοῦ διαβολὰς ἰσχυρῶς *ἀπεδύσατο*».

Συχνάκις ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν μεταγενεστέρων ἀπαντᾷ ὁ ἀόριστος *ἀπεδυσάμην*, ἐποιήσατο δ' αὐτοῦ καὶ ὁ Ἰώσηπος χρῆσιν, ὡς καὶ τοῦ *ἐνεδυσάμην* καὶ *μετενεδυσάμην* καὶ *μετεξεδυσάμην*. Ἀλλὰ τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ ἥκιστ' εὐαρμοστεῖ τὸ *ἀπεΔύσατο*, ἀποκαθίσταται δὲ τὸ πρέπον, ἂν τὸ Δ μεταβληθῇ εἰς τὸ Λ. Ὁ Ἰώσηπος ἔγραψε «τὰς δὲ αὐτοῦ διαβολὰς ἰσχυρῶς *ἀπεΛύσατο*».

Σύνηθες τοῖς Ἕλλησιν ὑπάρχει τὸ *ἀπολύομαί τι* μεταφορικῶς τιθέμενον, δηλοῖ δὲ κατὰ τὴν γραμματικὴν τέχνην ἐξαπλούμενον *ἀπολύω τι ἐμαυτοῦ καὶ καθαρὸν οὕτως αὐτοῦ ἐμαυτὸν ἀποφαίνω*. Τότε λέγεται περί τινος ὅτι *ἀπολύεταί τι*, ὅταν ἀνασκευάζῃ τι κατ' αὐτοῦ λεγόμενον ἢ περὶ αὐτοῦ δοξαζόμενον ἢ ψευδὲς αὐτὸ ἀπολογούμενος ἐξελέγχῃ· ὅθεν δύναταί τις συντομίας περὶ τὴν ἐξήγησιν στοχαζόμενος νὰ μεταλάβῃ τὸ *ἀπολύομαί τι* εἰς τὸ *ἀνατρέπω τι* ἢ *ἀφανίζω* ἢ *διαλύω*. Εὑρίσκεται δὲ σπανιώτερον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα εἰρημένον καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ ἄλλου ἀπολογουμένου ἢ ἀνυπόστατον ἀποδεικνύντος τι ἑτέρῳ ἐπιφερόμενον. Ἐφ' ὁμοίας δὲ τῷ *ἀπολύομαί τι* ἐννοίας τάττεται ἐνίοτε τὸ *ἀποτρίβομαί τι* καὶ *ἀποσκευάζομαί τι*. Πρβ. καὶ *ἀποκρούομαί τι* καὶ *ἀπωθοῦμαί τι* καὶ *διωθοῦμαί τι*, κτλ. Ὡς δὲ λαμβάνεται μεταφορικῶς τὸ *ἀπολύομαί τι*, οὕτω καὶ τὸ *περιάπτω τινί τι*, *περιάπτω τινὶ αἰσχύνην*, *περιάπτω τινὶ ὄνειδος* ἢ *ὀνείδη*, *περιάπτω τινὶ αἰσχρὰν δόξαν*, *περιάπτω τινὶ πρᾶγμ' αἴσχιον*, κτλ. Λέγεται δὲ τροπικῶς καὶ *ἀπολύω τὴν αἰσχύνην* (*ἀπολύει τοῦτο τὴν αἰσχύνην*) καὶ παθητικῶς

ἀπολύεται ἡ ὑποψία, κτλ. Ἔτι δὲ *τῶν δεινῶν ἀπολύομαι, φόβου ἀπολύομαι*, κτλ., ὡς καὶ *τῶν κακῶν ἀπολύω τινά*, κτλ. Γνωστότατον εἶνε τὸ τῆς Καινῆς διαθήκης «γύναι, *ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου*» (Λουκ. ΙΓ', 12).

Φέρεται ἔν τε τῷ δοκίμῳ καὶ τῷ ἀδοκίμῳ ἑλληνισμῷ *ἀπολύομαι διαβολὴν ἢ διαβολάς, ἀπολύομαι αἰτίαν ἢ αἰτίας, ἀπολύομαι βλασφημίας, ἀπολύομαι ἔγκλημα ἢ ἐγκλήματα, ἀπολύομαι μέμψιν, ἀπολύομαι τὰ κατηγορημένα, ἀπολύομαι ὑπόληψιν δυσχερῆ*, κτλ.

Θουκυδ. Ε', 75 «τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τότε ἐπιφερομένην *αἰτίαν* — ἐνὶ ἔργῳ τούτῳ *ἀπελύσαντο*» καὶ Η', 87 «βουλόμενος — *ἀπολύεσθαι* πρὸς αὐτοὺς *τὰς διαβολάς*».

Ἀντιφ. περὶ τοῦ Χορευτ. 6 «τοῦτο οὐκ ἔστιν ὅποι ἂν ἀνενεγκὼν τις *τὴν αἰτίαν ἀπολύσαιτο*» καὶ περὶ τοῦ Ἡρῴδ. Φόν. 89 (Πρβ. καὶ Μαιτζνῆρον εἰς *Ἀντιφ.* σελ. 243).

Λυσ. κατ' Ἀγορ. 75 «*τὴν* ὑπὲρ Φρυνίχου *αἰτίαν* πρὸς τοὺς τριάκοντα *ἀπελύσω*».

Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 37 β' «οὐ ῥᾴδιον ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ μεγάλας *διαβολὰς ἀπολύεσθαι*» καὶ Πολιτ. σελ. 499 ε' «*ἀπολυόμενος τὴν* τῆς φιλομαθείας *διαβολὴν*» καὶ Φαίδρ. σελ. 267 δ' «διαβάλλειν τε καὶ *ἀπολύσασθαι διαβολὰς* ὁθενδὴ κράτιστος».

Ἰσοκράτ. Βουσίρ. 37 «τὸν βουλόμενον *ἀπολύσασθαι τὴν* ὑπὲρ ἐκείνου *διαβολήν*». Πρβ. 45 «οὐ γὰρ *ἀπολύεις αὐτὸν τῶν αἰτιῶν* ἀλλ' ἀποφαίνεις κτέ.»

Δημοσθέν. σελ. 191, 2 (καὶ Ψευδοδημοσθ. σελ. 1438) «*τὰς — βλασφημίας* ἔργῳ μετὰ δόξης καλῆς *ἀπολύσασθαι*» καὶ σελ. 226, 4 «οὐκ ἔχειν *ἀπολύσασθαι τὰ κατηγορημένα* δόξω» καὶ σελ. 862, 58 «*οὐδὲν* ἔχων *ἀπολύσασθαι τῶν ἐγκεκλημένων* ὦφλε τὴν δίαιταν» καὶ σελ. 899,22 «ὥσπερ προσήκει τοιαύτην *αἰτίαν ἀπολύσασθαι*». Πρβ. καὶ σελ. 593,3 «ἐγὼ τοίνυν *ταῦτα* μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἀγωνιζόμενος παρ' ὑμῖν *ἀπελυσάμην*». Ἀπαντᾷ δὲ παρὰ τῷ Δημοσθένει καὶ «ὥσπερ ἑωλοκρασίαν τινά μου τῆς πονηρίας τῆς ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀδικημάτων κατασκεδάσας, *ἣν* ἀναγκαῖον ἦν πρὸς τοὺς νεωτέρους τῶν πεπραγμένων *ἀπολύσασθαι*» (σελ. 242,50), ὅπερ μετετυπώθη μὲν ὑπὸ τοῦ Γροδδεκκίου εἰς τὸ *ἀπολούσασθαι* ἢ *ἀποκλύσασθαι*, ἀλλ' οὐδαμῶς χρῄζει μεταβολῆς ὑγιέστατ' ἔχον (Ἴδε Βοιμέλιον εἰς *Δημοσθ. κατ'*

Αἰσχίν. σελ. 74-5). Σημειωτέον δ' ὅτι εἰπὼν ὁ ῥήτωρ σελ. 226,4 «οὐκ ἔχειν *ἀπολύσασθαι τὰ κατηγορημένα* δόξω» λέγει ἐν τοῖς ἔπειτα σελ. 227, 6 «ἀκοῦσαί μου *περὶ τῶν κατηγορημένων ἀπολογουμένου* δικαίως».

Αἰσχίν. κατὰ Τιμ. 122 «ῥᾳδίως ἂν *ἀπολύσασθαι τοὺς* τοῦ κατηγόρου *λόγους*» καὶ περὶ Παραπρ. 2 «πρὶν ἂν ὁ φεύγων — ἀδυνατήσῃ τὰς προειρημένας *αἰτίας ἀπολύσασθαι*».

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Γ', ιδ', 10 «πάντες γὰρ ἢ διαβάλλουσιν ἢ *φόβους ἀπολύονται* ἐν τοῖς προοιμίοις» καὶ ιε', 1 «ἓν μὲν τὸ ἐξ ὧν ἄν τις *ὑπόληψιν δυσχερῆ ἀπολύσαιτο*». Ἐτέθη δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ *ἀπολύομαι* ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, εὐκόλως προσυπακουομένης τῆς αἰτιατικῆς, οἷον Ῥητορ. Γ', ιδ', 11 «διὸ ἢ διαβάλλειν ἢ *ἀπολύεσθαι* ἀνάγκη» καὶ ιε', 10 «κοινὸν δὲ τῷ διαβάλλοντι καὶ τῷ *ἀπολυομένῳ*, ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ἐνδέχεται πολλῶν ἕνεκα πραχθῆναι, τῷ μὲν διαβάλλοντι κακοηθιστέον ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκλαμβάνοντι, τῷ δὲ *ἀπολυομένῳ* ἐπὶ τὸ βέλτιον». Ἐρρήθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου βιβλ. Η', 59 «Λέγοντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος ὁ Ὠκύτου εἶπε· ὦ Θεμιστόκλεες, ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται· ὁ δὲ *ἀπολυόμενος* ἔφη· οἱ δέ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

Ψευδογοργ. Ἑλέν. Ἐγκ. 8 «οὐδὲ πρὸς τοῦτο χαλεπὸν ἀπολογήσασθαι καὶ *τὴν αἰτίαν ἀπολύσασθαι* ὧδε».

Ἀλκιδάμ. περὶ Σοφ. 10 «*τὰς* ἐξαίφνης ἐπενεχθείσας *αἰτίας ἀπολύσασθαι*».

Διονύσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 219 «Ἀμόλιον δὲ *ἀπολύσασθαι* βουλόμενον *τὴν αἰτίαν* κτέ.» καὶ σελ. 383 «τοῖς ἔργοις *ἀπολύσεται τὰς διαβολάς*» καὶ σελ. 596 «αὐτός τε ἀπολογηθεὶς κράτιστα περὶ αὐτοῦ *τὴν διαβολὴν ἀπελύσατο* κτέ.» καὶ σελ. 1174 «*ἀπολύσασθαι* τὰς κατ' ἐμαυτοῦ *διαβολάς*» καὶ σελ. 1175 «*τὰς* ἐμαυτοῦ *διαβολὰς ἀπολύομαι*» καὶ σελ. 1373 «*τάς* τε κοινὰς *διαβολὰς ἀπολυσόμενοι* κτέ.» καὶ σελ. 1375 «πάντα τὰ τοιαῦτα *ἐγκλήματα* ἔργοις *ἀπολυσόμεθα* οὐκ εἰς μακράν» καὶ σελ. 1446 «ῥᾳδίως *ἀπολύσεται τὴν διαβολὴν* ὁ ἀνήρ» καὶ σελ. 1822 «οἳ *τὸ* ἑαυτῶν *αἰσχρὸ* ἐπὶ τῇ τότε ἥττῃ τε καὶ φυγῇ ζητοῦντες *ἀπολύσασθαι* τὸν στρατηγὸ ᾐτιῶντο τῆς περὶ τὸν ἀγῶνα δυσποτμίας».

Στράβ. σελ. 628 «αἰτίαν ἰσχυρῶς ὡς ἀφιστὰς παρ' αὐτοῦ τὰς πόλεις *ἀπελύσατο τὰς διαβολὰς* ἀπολογησάμενος».

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 726 «σκέψασθε δὴ καὶ περὶ τῆς παλαιᾶς αἰτίας ὡς καλῶς *αὐτὴν ἀπελύσασθε*» καὶ σελ. 745 «οἷς *ἀπολύεσθε τὴν μέμψιν*». Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 203 καὶ σελ. 300 καὶ σελ. 301.

Λουκιαν. Ἀποκηρυττ. 3 «καὶ *ταυτὶ* δέ, ἃ νῦν ἐγκαλεῖ, ὡς ἂν οἷός τ' ὦ, *ἀπολύσομαι* μικρὰ ὑμῖν διηγησάμενος τῶν ἐμῶν». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ *ἀπολογήσομαι*. Καὶ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Η', 59 εἷς τῶν κωδίκων ἀντὶ τοῦ *ἀπολυόμενος* ἔχει *ἀπολογούμενος* (Ἴδε Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Δ', σελ. 82-3 ἐκδ. β'). Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ἐρουερδὴν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1879, σελ. 373 μετέβαλε τὸ παρὰ τῷ Λουκιανῷ Δὶς Κατηγορ. 30 «τὰ κεφάλαια δὲ αὐτὰ *ἘΠΙλυσάμενος* τῶν κατηγορηθέντων ὑμῖν ἀπολείψω σκοπεῖν περὶ ἁπάντων» εἰς τὸ *ἈΠΟλυσάμενος*.

Ἀππιαν. Καρχηδ. 74 «τί παθόντες *ἀπολύσονται τὸ ἔγκλημα*;»

Μάξιμ. Τύρ. Λόγ. Θ', 5 «*ἀπολύεσθαι* δ' ἐχρῆν *τὴν αἰτίαν*».

Παυσαν. Ἀττικ. ΚΗ', 6 «ὅσοις ἐν Ἀρείῳ πάγῳ *τὴν αἰτίαν* ἐξεγένετο *ἀπολύσασθαι*».

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 196 «ἔτι δὲ ἀνεμεσητότερον, οἶμαι, τοῖς δυναμένοις *ἀπολύσασθαι τὰ* κακῶς εἰρημένα πρὸς αὐτὸν *ἐγκλήματα*», τουτέστιν *ἀνασκευάσαι* ἢ *ἀνατρέψαι*. Πρβ. καὶ Σιμπλίκιον Ὑπομνημ. εἰς Ἀριστοτ. Τόμ. Θ', σελ. 107, 31 «ὡς τοιούτου χρὴ καὶ τῆς ἐννοίας στοχαζόμενον *τὰ* ἐπαχθέντα αὐτῷ *ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι*».

Θεμίστ. σελ. 343 δ' «εἰ μηδὲ *ἀπολύσασθαι* ἕξει *τὰς διαβολὰς* ἀπραγμόνως».

Ἰουλιαν. σελ. 64 α' «*τά* γε μὴν *ὀνείδη* τῶν ἀνθρώπων οὐ χαλεπῶς *ἀπολύομαι*» καὶ σελ. 118 β' «*ἀπολυομένῳ* πᾶσαν *αἰτίαν* ἄδικον συνήσθη».

Σουΐδ. «*Ἀπολυόμενος*: ὑπεραπολογούμενος. Ὁ δὲ πρεσβείας διεπέμπετο *ἀπολυόμενος τὰς διαβολάς*, ἃς κατ' αὐτοῦ γίνεσθαι ἐπυνθάνετο».

Πολυδεύκ. Η', 68 «ἐπὶ δὲ τοῦ ἀπολογουμένου ἀπελογήσατο, ἀπελύθη, ὡς Ἀντιφῶν, ἀπέφυγεν, *ἀπελύσατο τὰς αἰτίας*». Πρβ. καὶ Α', 33 «ἄλλης δὲ χρείας καθήρασθαι, μίασμα ἐκνίψασθαι, ἄγος ἀπο-

πέμψασθαι, μύσος λύσασθαι, *ἀπολύσασθαι*, ἀποτρίψασθαι, ἀποδιοπομπήσασθαι ».

Παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Η', 109 κεῖται « ὅπως μέμψηταί τε τῶν περὶ τὴν Ἄντανδρον γεγενημένων καὶ τὰς διαβολὰς καὶ περὶ τῶν Φοινισσῶν νεῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐπρεπέστατα *ἀπολογήσηται* », σημειοῦται δ' ὁ σχολιογράφος « καὶ τὰς διαβολάς: λείπει τὸ *ἀπώσηται* ». Ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἠδύνατο ὁ Θουκυδίδης νὰ παραλίπῃ τὸ ῥῆμα *ἀπώσηται*. Ἐπειδὴ ἀήθης εἶνε ἡ μετ' αἰτιατικῆς ἄνευ προθέσεως σύνταξις τοῦ *ἀπολογοῦμαι*, ὁ Κόβητος προσθεὶς τὴν πρόθεσιν ΠΡΟΣ ἐν *Var. Lect.* σελ. 273 ἀνέγνω «ὅπως μέμψΕταί τε — *καὶ πρὸς* τὰς διαβολὰς — *ἀπολογήσΕται* ». Μεταδοξάσας δ' ἔπειτα ὁ ἐπιφανὴς κριτικὸς ἀπεφήνατο σελ. 368 ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου « ὅπως μέμψΕταί τε — καὶ τὰς διαβολὰς — *ἀπολύσΕται* ». Ὁ Ἕρψτιος ἐν τῷ *Ueber C. G. Cobets Emend. im Thuk.* σελ. 47 ὑπερεμάχησε τῆς παραδεδομένης γραφῆς, πρὸς πίστωσιν δὲ τῆς μετ' αἰτιατικῆς χωρὶς προθέσεως συντάξεως τοῦ *ἀπολογοῦμαι* παρέθετο δύο ἐκ τοῦ Θουκυδίδου μαρτύρια, τάδε· βιβλ. Η', 68 « θανάτου δίκην ἀπολογησάμενος » καὶ βιβλ. Γ', 62 « καὶ τὰ μὲν ἐς τὸν μηδισμὸν τοσαῦτα ἀπολογούμεθα». Ἀλλ' ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα διαφέρουσι τοῦ περὶ οὗ ἡμῖν πρόκειται, ὡς παρετήρησε καὶ ὁ Πόππος ἐν τῇ εἰς αὐτὸ σημειώσει (Τόμ. Δ', β', σελ. 227 ἐκδ. μικρ.). Ὁ Κλασσήνιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Τόμ. Η', σελ. 178 συμφωνεῖ τῷ Ἑρψτίῳ, ὑπολαμβάνει δὲ τὸ *τὰς διαβολὰς ἀπολογεῖσθαι* οὐχὶ παραδοξότερον τοῦ *θανάτου δίκην ἀπολογησάμενος* καὶ τοῦ Δημοσθενικοῦ ΜΓ', 9 (σελ. 1052, 9) *οὐδ' ἀπολογήσασθαί μοι ἐξεγένετο οὐδὲ πολλοστὸν μέρος ὧν κατεψεύδοντο ἡμῶν*. Ἀλλ' ὁ Στάλλιος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ηὐξημένῃ καὶ διωρθωμένῃ Ποππείῳ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Τόμ. Δ', β', σελ. 229 διάφορον νομίζει τὴν Δημοσθενικὴν ῥῆσιν τῆς Θουκυδιδείου, ἐν ᾗ μετετύπωσεν ὁ Κόβητος τὸ *ἀπολογήσηται* εἰς τὸ *ἀπολύσεται*. Δὲν φαίνεται δ' ὅμως ἀπίθανον ὅτι ἐφέρετο κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ Δημοσθένει « οὐδὲ (*ΠΡΟς*) *ΠΟλλοστὸν* μέρος ὧν κατεψεύδοντο », ἐξερρύη δ' ἔπειτα ἡ πρὸ τοῦ *πολλοστὸν* κειμένη πρόθεσις. Ὁ Στάλλιος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ « ὅπως μέμψηταί τε τῶν περὶ τὴν Ἄντανδρον γεγενημένων καὶ [τὰς διαβολὰς καὶ] περὶ τῶν Φοινισσῶν νεῶν

καὶ τῶν ἄλλων εὐπρεπέστατα ἀπολογήσηται », ὡς παρεγγράπτων οὐσῶν τῶν τριῶν λέξεων *τὰς διαβολὰς καί*· ἔγραψε δ' ἐν Τόμ. Β', σελ. λζ' « nisi mavis καὶ post διαβολὰς deleto ἀπολύσηται pro ἀπολογήσηται (ἀπολύσεται Cobet var. lect. 368. cf. quaest. gram. 11) legere ».

Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ καὶ «ὁ δὲ παρῃτεῖτο μηδὲν τούτων δρᾶν· ἔργῳ γὰρ ἀγαθῷ *ῥύσεσθαι* τὰς αἰτίας στρατευόμενος» (βιβλ. Ε', 63). Εἰκότως δὲ δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν ὑγιῶς ἔχῃ τὸ *ῥύσεσθαι*· διότι οὐ μόνον ἀλλότριον τοῦ πεζοῦ λόγου τῶν Ἀθηναίων εἶνε ἀλλὰ καὶ ἀνοίκειον τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ φαίνεται. Ὁ Δοβραῖος (ἐν *Adversar*. Τόμ. Α', σελ. 80) ἔκρινεν εὔλογον ν' ἀναγνωσθῇ *λύσεσθαι* ἀντὶ τοῦ *ῥύσεσθαι*, ὁ δ' Ἑρουερδὴν (ἐν *Exercit. Crit.* σελ. 154 καὶ ἐν *Stud. Thucyd.* σελ. 76) μετέγραψεν *ἈΠΟλύσεσθαι*. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου ποιεῖται ὁ Ἑρουερδὴν τὴν παρατήρησιν τήνδε (Τόμ. Γ', σελ. 178) « ῥύσεσθαι ipsius Agidis verbum, iudice Stahlio, Dobree λύσεται cit., ego ἀπολύσεσθαι, Schol. explicat ἀπολύσειν ». Ὁ Ῥουθερφόρδιος ἐξηγεῖται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 11 ἣν ἔχουσιν οἱ κώδικες γραφὴν οὐδεμίαν περὶ αὐτῆς ὑποψίαν ἐμφαίνων. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι θαυμασίως ἡ ῥῆσις τοῦ Θουκυδίδου εὐοδοῦται, πάσης ἀπαλλαττομένη δυσχερείας, ἂν τὸ ἐν αὐτῇ κείμενον *ῥύσεσθαι* μεταβληθῇ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἑρουερδῆνος εἰς τὸ *ἈΠΟλύσεσθαι*. Γνωστότατον τοῖς φιλολογοῦσιν εἶνε ὅτι μυριάκις αἱ προθέσεις ἠφανίσθησαν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις, παντὶ δὲ φανερὸν ἀποβαίνει ὅτι εὔκολον ὑπῆρχε νὰ μεταπέσῃ τὸ *λύσεσθαι* εἰς τὸ *ῥύσεσθαι*. Πρβ. *ψέγομεν - λέγομεν*, *ζόφου - ψόφου*, *φήσομεν - θήσομεν*, *βάξιν - τάξιν*, κτλ., *περιοδιζούσας - περιοριζούσας*, *κακηγορεῖν - κατηγορεῖν*, *γναφέως - γραφέως*, *ἀτριβές - ἀκριβές*, *λυγιζόμενος - λογιζόμενος*, *κηλοῦντα - καλοῦντα*, κτλ. Τὸ ῥῆμα *ῥύομαι - ῥύσομαι - ἐρρυσάμην* ἦτο ἴδιον τῶν Ἰώνων καὶ τῶν ποιητῶν, κατέστη δὲ σύνηθες καὶ τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ, ὡς ὑπέμνησεν ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1859, σελ. 236 (Πρβ. καὶ *Var. Lect.* σελ. 304 καὶ *Collect. Crit.* σελ. 299 καὶ *Observat. ad Dion. Hal. Ant. Rom.* σελ. 90). Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ οὐχὶ ὀλιγάκις, πᾶς δέ τις γινώσκει καὶ πρόχειρον ἔχει τὸ « ἀλλὰ *ῥῦσαι* ἡμᾶς ἀπὸ

τοῦ πονηροῦ» (Ἴδε Κόβητον ἐν τῷ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην Προλόγῳ σελ. οδ΄). Εἴπομεν μικρὸν ἔμπροσθεν ὅτι εὔκολον ὑπῆρχε νὰ μεταπέσῃ τὸ *λύσεσθαι* εἰς τὸ *ῥύσεσθαι*· φέρομεν δὲ νῦν παράδειγμα τῆς συγχύσεως τοῦ *λύσαιτο* καὶ *ῥύσαιτο*. Τὸ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 637 β΄ «οὐδ' ἂν Διονύσια πρόφασιν ἔχοντ' αὐτὸν *λύσαιτο*» εἶνε παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ γεγραμμένον σελ. 156 α΄ «οὐδ' ἂν Διονύσια πρόφασιν ἔχοντ' αὐτὸν *ῥύσαιτο*». Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ὑπερείδου ἔκειτο ἄλλοτε «τῆς πόλεως περὶ Χαιρώνειαν ἡττηθείσης, οὔτ' ἔθαψε τῶν τεθνεώτων τινὰς οὔτε τῶν ἀλόντων οὐδένα *ἐρρύσατο*» (Ἴδε Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Θ΄, σελ. 547,17). Ἀλλ' ὁ Βάκιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀψίνου Ῥητορικῆς Τέχνης σελ. 88 ἀποκατέστησεν ἐξ ἑνὸς κώδικος τὸ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος τεθὲν *ἐλύσατο*. Δοξάζει δ' ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1876, σελ. 204 ὅτι δὲν ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος σελ. 684 «Πόπλιος Κλαύδιος Ποῦλχερ ἐμπεσὼν εἰς τὰ ληστήρια λύτρον αἰτούμενος ἐπέστειλε τῷ βασιλεῖ δεόμενος πέμψαι καὶ *ῥύσασθαι* αὐτόν» ἀλλὰ «πέμψαι καὶ *λύσασθαι* αὐτόν». Καὶ περὶ μὲν τούτου οὔτ' ἀπίθανον οὔτ' ἄτοπον εἶνε ν' ἀντιδοξῶσί τινες τῷ διαπρεπεῖ κριτικῷ, ἀνενδοιάστως δ' ὅμως πᾶς τις ὀφείλει νὰ ἐγκρίνῃ τὴν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ μεταβολὴν τοῦ ἀπαντῶντος ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως σελ. 951 «*ἀναρρύσασθαι* τὴν προτέραν ἧτταν προθυμούμενος». Κατὰ τὸν Κόβητον (ἐν *Παρατηρ. εἰς Διον. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ.* σελ. 101) ὁ Διονύσιος ἔγραψεν *ἀναλύσασθαι*, ὡς ἐν σελ. 1146 «ζητοῦσιν *ἀναλύσασθαι* τὰς ἁμαρτίας» καὶ ἐν σελ. 1879 «αἴσχιστον ἔργον *ἀναλύσασθαι* καλῷ ἀγῶνι». Πρβ. καὶ Ξενοφ. Ἑλλην. Ζ΄, ε΄, 18 καὶ Δημοσθέν. σελ. 187,34 (Ἴδε καὶ Βοιμέλιον εἰς *Δημοσθ. Δημηγ.* σελ. 807). Παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Θ΄, 76 οἱ μὲν ἄλλοι κώδικες φέρουσι «*λῦσαί* με τὴν ἱκέτιν αἰχμαλώτου δουλοσύνης», εἷς δὲ μόνος *ῥῦσαι*· τοῦτο δὲ νομίζει ὀρθὸν ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1884, σελ. 388. Μετετυπώθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ παρὰ τῷ Λιβανίῳ κείμενον Τόμ. Δ΄, σελ. 691,17 «ἕως μὲν ἤλπιζον *λύσεσθαι* τὸν ἀδελφὸν τῶν κακῶν» εἰς τὸ *ῥύσεσθαι* ἐν *Collect. Crit.* σελ. 299. Ὁ Βλαϋδέσιος γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Σοφοκλέους Τόμ. Α΄, σελ. 139 «ἐξελυσάμην. Set free from. It is difficult to see here the force of the middle. Qu ἐξερυσάμην, or ἐξέλυσα νῦν. But cf. Ant. 1112, ἐκλύσομαι. Tr.

21, ἐκλύεταί με. Cf. also on Phil. 130. Aesch. Pr. 235, ἐξελυσάμην (ἐξερυσάμην most of the mss.) βροτοὺς τοῦ μὴ —. Eum. 174, καὶ τὸν οὐκ ἐκλύσεται. Eur. Andr. 818, θανάτου νιν ἐκλύσασθε. El. 1352, χαλεπῶν ἐκλύοντες μόχθων. Soph. Tr. 181, πρῶτος ἀγγέλων ὄκνου σε λύσω». Περὶ τοῦ *ἐκλύομαί τινα* ἐποιήσατο λόγον ὁ Βυττεμβάχιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Πλουτάρχου Ἠθικῶν Τόμ. Ϛ', σελ. 801. Πρβ. καὶ Ἑρουερδῆνα εἰς *Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ.* σελ. 87 καὶ Ναβῆρον ἐν *Μνημοσ.* 1881, σελ. 214. Ἔτι δὲ Γαίσφορδον εἰς *Ἡφαιστ.* Τομ. Β', σελ. 12 ἐκδ. β'. Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι ὁ Ναβῆρος ἀνέγνω ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1886, σελ. 321 τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου ὧδε· «ἔργῳ γὰρ *ἀποδράσεσθαι* τὰς αἰτίας».

Οὐδαμῶς ἀποδεκτὴ ὑπάρχει ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀριστοφάνους Βατράχων σελ. 336, 691 προενεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βλαϋδεσίου εἰκασία, καθ' ἣν τὸ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Γ', 46 φερόμενον «ὡς οὐκ ἔσται μεταγνῶναι καὶ ὅτι ἐν βραχυτάτῳ τὴν ἁμαρτίαν *καταλῦσαι*» εἶνε ἡμαρτημένη γραφὴ τοῦ *ἀπολῦσαι*. Κάλλιστ' ἔχει τὸ *καταλῦσαι* σημαῖνον *ἀφανίσαι* ἢ *ἐξαλεῖψαι*. Εἶπε δ' ὁ Θουκυδίδης καὶ «πιστεύων χρήμασι *διαλύσειν* τὴν διαβολήν» (βιβλ. Α', 131) καὶ «ἡ γὰρ τελευταία χάρις καιρὸν ἔχουσα, κἂν ἐλάσσων ᾖ, δύναται μεῖζον ἔγκλημα *λῦσαι*» (βιβλ. Α', 42), ὡς ὁ Ἀριστοφάνης «ἐγγενέσθαι φημὶ χρῆναι τοῖς ὀλισθοῦσιν τότε αἰτίαν ἐκθεῖσι *λῦσαι* τὰς πρότερον ἁμαρτίας» (Βατρ. 690) καὶ ὁ Σοφοκλῆς «*λύσων* ὅσ' ἐξήμαρτον ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ» (Φιλοκτ. 1224) καὶ ὁ Ψευδοδημοσθένης «ὑμετέρα δὲ ἀγνωμοσύνη, ἣν τῷ μεταγνῶναι *λύσετε*» (σελ. 1469, 8. Ἴδε καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφοκλ. Φιλ.* σελ. 250-1). Ἀδύνατον δ' ἦτο νὰ ῥηθῇ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου *τὴν ἁμαρτίαν ἀπολῦσαι*· διότι οὐδέποτ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐλαμβάνετο τὸ *ἀπολύω τι* ἀντὶ τοῦ *ἀπολύομαί τι*. Ἐλέγετο δ' ἐνίοτε *ἀπολύω ἐμαυτόν τινος*, ὡς παρὰ τῷ Ἰσοκράτει ἢ Ψευδισοκράτει πρὸς Δημόν. 23 «ἢ *σεαυτὸν αἰτίας* αἰσχρᾶς *ἀπολύων* ἢ φίλους ἐκ μεγάλων κινδύνων διασῴζων». Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 241 ε' εἶνε γεγραμμένον «ἢ τὰς αἰτίας ἢ σεαυτὸν τοῦ ζῆν ἀπόλυσον», μεταγραπτέον δ' ἴσως «ἢ *τᾶς* αἰτίας σεαυτὸν ἢ τοῦ ζῆν ἀπόλυσον». Ὁμοίως τῷ *ἀπολύω ἐμαυτὸν* ἐλέγετο καὶ *ἐκλύω ἐμαυτόν*, ὡς παρὰ Πολυβίῳ βιβλ. ΙϚ', ϛ', 12 «*ἐξέλυον ἑαυτοὺς*

ἐκ τοῦ κινδύνου». Πρβ. καὶ *παραλύω ἐμαυτὸν τοῦ ζῆν*. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων μετ' ἀκριβείας θὰ διαλάβωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Καλὸν δ' ἡμῖν φαίνεται νὰ μνημονευθῶσι καὶ τῆς τοῦ *ἀποτρίβομαί τι* καὶ *ἀποσκευάζομαί τι* τροπικῆς χρήσεως παραδείγματα. Δημοσθέν. σελ. 12, 11 «ἵνα ταῦτ' ἐπανορθωσάμενοι *τὴν* ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις *ἀδοξίαν ἀποτριψώμεθα*». Αἰσχίν. κατὰ Τιμ. 179 «ταῖς γὰρ ἀλλοτρίαις αἰτίαις *ἀποτριψάμενος τὰ* ὑπάρχοντα αὐτῷ *ἐγκλήματα* ἐκπέφευγεν ἐκ τοῦ δικαστηρίου». Πολύβ. ΛΑ', θ', 5 «καὶ τέλος οὐ μόνον *ἀποτριψάμενοι τὰς* ἐπιφερομένας *αἰτίας* ἀλλὰ καὶ τιμηθέντες ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἀσίαν» (Πρβ. καὶ Διόδ. Σικελ. ΛΑ', ζ', 2). Διόδ. Σικελ. ΙΖ', ε', 1 «λόγοις φιλανθρώποις ἐπειρᾶτο *τὰς* καθ' ἑαυτοῦ *διαβολὰς ἀποτρίψασθαι*». Ῥήτορ. Οὐαλζ. Τόμ. Δ', σελ. 369,14 «*τὴν ὑποψίαν* τοῦ πράγματος *ἀποτριβόμενος*». Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Α', κδ', 4 «οἱ δὲ *τὰς* μὲν *διαβολὰς ἀπεσκευάζοντο* ψευδεῖς εἶναι λέγοντες». Ἰουλιαν. σελ. 66 δ' «ἐς τοὺς ὑπηκόους *τὰς αἰτίας* τῆς δυσπραγίας *ἀποσκευάζεσθαι*». Πρβ. καὶ *ἀπολούομαί τι* καὶ *ἀπονίπτομαί τι* καὶ *ἐκνίπτομαί τι* καὶ *δυσαπόνιπτος* καὶ *δυσέκνιπτος*. Παρὰ τῷ Φίλωνι ἀπαντᾷ Τόμ. Γ', σελ. 27 «*ἐκνιψάμενοι* καὶ *ἀπολουσάμενοι* τὰ καταρρυπαίνοντα ἡμῶν τὸν ἄθλιον καὶ δυσκλείας γέμοντα βίον». Γνωστὴ τοῖς καθ' ἡμᾶς Ἕλλησιν ὑπάρχει ἡ ῥῆσις «*νίψον ἀνομήματα*, μὴ μόναν ὄψιν» ἐκ τῆς τοῦ Κούμα Γραμματικῆς σελ. 590, § 706 (Ἴδε καὶ Σκαρλᾶτον Βυζάντιον ἐν Κωνσταντινουπ. Τόμ. Α', σελ. 464).

Ἐξ ὧν διελάβομεν πᾶς τις, νομίζομεν, πείθεται ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου «τὰς δὲ αὐτοῦ διαβολὰς ἰσχυρῶς *ἀπελύσατο*», οὐχὶ δ' *ἀπεδύσατο*, ὅπερ ἀνάρμοστον. Τὴν ἀτοπίαν τῆς παραδεδομένης γραφῆς παρετήρησεν ὁ ἔνδοξος φιλόλογος Νάβηρος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1885, σελ. 391. Γράφει δὲ τάδε· «Etiam in hac literarum luce editur hodie B. J. 1. 23. 3: τὰς δὲ διαβολὰς ἰσχυρῶς *ἀπεδύσατο* pro *ἀπελύσατο*. Poterat tamen de Josephi usu constare ex B. J. 1. 27. 2: ἀπολύσεσθαι τὰς αἰτίας vel 4. 5. 4: ἀπελύσατο τὰς ἐπιφερομένας αἰτίας vel 2. 6. 2, ubi nescio quomodo Bekkerus correxit quod corrigere oblitus est, ut dixi, 1. 22. 3». Καὶ ἡμεῖς δὲ τῷ 1867ῳ ἔτει πλημμελὲς ὑπολαβόντες ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ

Τόμ. Α', σελ. 685 τὸ παρὰ τῷ Ἰωσήπῳ κείμενον *ἀπεΔύσατο* εἰκάσαμεν ἀντ' αὐτοῦ *ἀπεΛύσατο*.

Ἐγράφη δ' ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων *ἀπεΔύσατο* ἀντὶ τοῦ *ἀπεΛύσατο* καὶ ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀλκίφρονος βιβλ. Γ', ξθ', 1 «ἀπωμόσατο καὶ *ἀπεδύσατο* τὴν αἰτίαν». Τὴν γνησίαν γραφὴν *ἀπελύσατο* ἀποκατέστησεν ὁ Ῥείσκιος καὶ ὁ Βυττεμβάχιος ἐν *Ἐπιστ. Κριτ.* σελ. 59 (*Opusc.* Τόμ. Α', σελ. 65). Λέγει δὲ καὶ ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1882, σελ. 48 «Alciphr. III. 69. pag. 92. ἀπεΔύσατο τὴν αἰτίαν, imo vero ἀπεΛύσατο, ut omnes loquuntur. cf. Chionis *Epist.* 16. pag. 203. τὰς αἰτίας ἐκέλευον ἀπολύσασθαι».

Εὑρέθη δὲ καὶ *ἀποΔυόμενοι* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *ἀποΛυόμενοι*. Ἐν τῷ Κοριολανῷ τοῦ Πλουτάρχου κεφ. ΙΖ', 4 ἔχουσιν οἱ κώδικες «*ἀποδυόμενοί* τε τὰς διαβολὰς ἐπιεικῶς καὶ τῷ νουθετοῦντι καὶ δάκνοντι μετρίως χρώμενοι». Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου τεθεῖσα λέξις εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ *ἀπολυόμενοι*. Πολλὰ δ' ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν τῆς τοιαύτης τοῦ *ἀπολύομαι* χρήσεως μαρτύρια ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλουτάρχου, οἷον Περικλ. Ι', 1 «δι' ἔργων *ἀπολύεσθαι τὸν λακωνισμὸν* ἐβούλετο». Ἀριστ. ΙΓ', 3 «*ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας* ὀρθῶς καὶ δικαίως τῇ πατρίδι βουλευόμενοι». Λυσ. ΚΗ', 6 «*ἣν* (αἰτίαν) σπουδάζοντες *ἀπολύσασθαι* τοῖς πολίταις κτέ.». Κίμ. ΙΖ', 4 «δι' ἔργων *ἀπολύσασθαι τὴν αἰτίαν* πρὸς τοὺς πολίτας». Κράσσ. Α', 2 «*τὴν αἰτίαν* τῆς φθορᾶς *ἀπολυσάμενος* ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφείθη». Γ. Γράκχ. Γ', 1 «ὁ δὲ πᾶσαν *ὑποψίαν ἀπολυσάμενος* καὶ φανεὶς καθαρὸς εὐθὺς ἐπὶ δημαρχίαν ὥρμησε». Δημητρ. ΛΒ', 3 «Φίλαν τὴν γυναῖκα πρὸς Κάσανδρον ἔπεμψε τὸν ἀδελφὸν *ἀπολυσομένην τὰς* Πλειστάρχου *κατηγορίας*». Ἀντων. ΟΓ', 3 «Κλεοπάτρα μὲν *ἀπολυομένη τὰς αἰτίας* καὶ *ὑπονοίας* ἐθεράπευεν αὐτὸν περιττῶς». Ἠθικ. σελ. 436 ε' «*ἀπολύεται* καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πᾶσαν *ὑποψίαν* καὶ *διαβολὴν*» (καὶ σελ. 842 ς' «*τὰς διαβολὰς ἀπολυσάμενος* εἰς τὴν οἰκίαν ἀπεκομίσθη καὶ ἐτελεύτησεν»). Πάντα τὰ παραδείγματα ταῦτα μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Βυττεμβαχίου ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου Τόμ. Η', σελ. 218-9 (Πρβ. καὶ Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Δ', σελ. 82 ἐκδ. β').

Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος γράφει ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς

Γλώσσης λ. *ἀποδύω*, σελ. 150 «Ἀπεδέδυντο τὸν φόβον, Πολύβ. Ἀποδυόμενοι (ἴσ. —λυόμενοι) τὰς διαβολάς, Πλούτ.». Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ἐσφαλμένον εἶνε τὸ ἐν τῷ Κοριαλανῷ τοῦ Πλουτάρχου κεφ. ΙΖ', 4 φερόμενον «*ἀποΔυόμενοί τε* τὰς διαβολὰς κτέ.», ὡς καὶ τὸ ἐν τῷ Κικέρωνι κεφ. ΙΕ', 2 «πληγεὶς ὑπὸ τοῦ δεινοῦ καί τι τῆς αἰτίας *ἀποΔυόμενος*, ἣν ἔσχε διὰ φιλίαν τοῦ Κατιλίνα». Ἐπηνωρθώθη δὲ τοῦτο μὲν ὑπὸ τοῦ Σωλανοῦ, ἐκεῖνο δ' ὑπὸ τοῦ Ῥεισκίου. Ὁ Κοραῆς σημειοῦται ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου Μέρ. Β', σελ. 380 «Ἀπολυόμενοι: Ἐξ Ε. Δ. ἀντὶ τοῦ Ἀποδυόμενοι» καὶ Μέρ. Ε', σελ. 413 «Ἀπολυόμενος: Ἐκ ΔΓ, ΑΤ, *Ἀποδυόμενος*». Παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει περὶ Ζῴ. Ἱστορ. Η', γ', 3 πρὸς τῷ ὀρθῶς ἔχοντι «καὶ αἱ λεπάδες δ' *ἀποΛυόμεναι* μεταχωροῦσι καὶ τρέφονται» φέρουσι τἀντίγραφα καὶ τὸ ἡμαρτημένον *ἀποΔυόμεναι*. Πλημμελὲς δ' εἶνε καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πολυβίου παρατεθειμένον χωρίον ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Πολύβιος εἶπε βιβλ. Ε', ϛς', 6 (σελ. 531, 6 Οὐλσχ.) «Ἀθηναῖοι δὲ *τΩν* ἐκ Μακεδονίας *φόβΩν ἀπεΛέΛυντο*». Πρβ. καὶ βιβλ. Λ', δ', 7 (σελ. 1213, 24) «τοῦ μὲν ὁλοσχεροῦς φόβου τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον ἐδόκουν *ΠΑΡΑλελύσθαι*».

Ἐν τῷ περὶ Φύσεως Ἀνθρώπου συγγράμματι τοῦ Νεμεσίου σελ. 61 ἀπαντᾷ «ἀλλ' ἡμεῖς τοῖς εὐδοκίμοις αὐτῶν χρησάμενοι μάρτυσιν *ἀποΔυόμεθα* τὴν αἰτίαν». Εἶνε δὲ καὶ ἐν σελ. 20 ἐκδεδομένον «τὸ διὰ τῆς μετανοίας *ἀποΔύεσθαι* τῶν προημαρτημένων τὰς αἰτίας». Φέρεται δ' ὅμως καὶ γραφὴ *ἀποΛύεσθαι*. Ὁ Ματθαῖος γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Νεμεσίου σελ. 53-4 «ἀπολύεσθαι τῶν προημαρτημένων τῆς αἰτίας: ἀποδύεσθαι τῶν προημαρτημένων τὰς αἰτίας. A. 1. 2. 3. τὰς αἰτίας habet etiam Δ. 1.—τὰς αἰτίας ἀπολύεσθαι habet Dionys. Halicarn. T. II. p. 87. v. 15. Maximus Tyr. p. 498. Sed nec minus usitatum est ἀποδύεσθαι τὴν αἰτίαν, τὰ ἐγκλήματα. v. Alciphr. p. 444. Chrysost. de Sacerdot. p. 70».

Ἀλλὰ τὸ ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀλκίφρονος *ἀπεΔύσατο* ἐπηνωρθώθη, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, μεταβληθὲν εἰς τὸ *ἀπεΛύσατο*. Καὶ παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ δ' ἐκρίθη εὔλογον νὰ ἐκδο «*ἀποΛύεσθαι* τὰ παρ' ἐκείνου ἐγκλήματα» ἀντὶ τοῦ *ἀποΔύεσθαι*. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Field φιλοπονηθείσῃ ἐκδόσει τῶν εἰς Ματθαῖον Ὁμ

λιῶν τοῦ Χρυσοστόμου Τόμ. Γ', σελ. 92 εἶνε τάδε γεγραμμένα· «Notae sunt vel e profanis Scriptoribus locutiones ἀπολύεσθαι τὴν διαβολήν, τὴν αἰτίαν etc. sed hoc genus specie magis quam re alteri cognatum est. Nempe hoc est *falsum crimen repellere;* illud autem *se a delictis suis* per resipiscentiam vel quovis alio modo *expedire*. Quare in libello de Sacerd. (Opp. Tom. I. p. 400 D.) recte, ut videtur, editum est, δεῖ μὲν γὰρ μηδὲ ἔχειν κατηγόρους· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, *ἀπολύεσθαι* τὰ παρ' ἐκείνων ἐγκλήματα, rejecta plurimorum librorum lectione, ἀποδύεσθαι. Recte quoque apud Basil. M. Ep. CCCXCV. p. 405 B. *ἀπολύεσθαι* τὰς διαβολάς, et Alciphr. III. 69. ἀπωμόσατο καὶ *ἀπελύσατο* τὴν αἰτίαν, pro vulgatis ἀποδύεσθαι et ἀπεδύσατο emendavit *Wyttenb*. Ep. Crit. p. 59. Sed quod idem V. D. ad Plut. de S. N. V. p. 34, excitato quodam Chrysostomi loco, ἀλλ' ἐνδιδόναι τῷ πεπλημμεληκότι χρόνους καὶ προθεσμίαν, ὥστε τὸ πλημμεληθὲν *ἀποδύσασθαι*, ibi quoque ἀπολύσασθαι legi vult, neque ad Chrysostomi usum neque ad rectam harum locutionum distinctionem satis attendisse videtur».Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅμως ὅτι μεταγνοὺς ἔπειτα ὁ ἀνὴρ ἀπεφήνατο ἐν σελ. 203 ὅτι δὲν πρέπει ἐν τοῖς τοῦ Χρυσοστόμου νὰ κινηθῇ ἡ φράσις *ἀποδύεσθαι τὰ ἐγκλήματα*. Πρβ. καὶ σελ. 172.

Ὅμοιον χωρίον τῷ ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου μνημονευθέντι βλέπει τις ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ σελ. 713 Οὒσσ. «πρὶν ἂν πρότερον *ἀποδύσηται* τὰ ἐγκλήματα». Κεῖται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ «*τὴν ὑπόνοιαν* τῆς αἱρέσεως *ἀποδυόμενοι*» (σελ. 99) καὶ «οὕτω μὲν ταύτην *τὴν κατηγορίαν* Ἀθανάσιος *ἀπεδύσατο* μηδεμιᾷ χρησάμενος παραγραφῇ» (σελ. 153) καὶ «ἕως ἂν ἀπολογησάμενοι *τὰς κατηγορίας ἀποδύσωνται*» (σελ. 352) καὶ «τοιοῖσδε σοφίσμασιν ἐπεχείρουν *τὴν ἀντίθεσιν ἀποδύεσθαι*» (σελ. 368).

Ἐξετάζοντες τὴν χρῆσιν τῶν ῥημάτων *ἀποδύομαι* καὶ *ἀπολύομαι* ..ὑρίσκομεν ὅτι τοῦτο μὲν παραλαμβάνεται ἐπὶ τοῦ ἀποτριβομένου τι ..πιφερόμενον αὐτῷ, λεγόμενον κατ' αὐτοῦ ἢ δοξαζόμενον περὶ αὐτοῦ, ..ν *ἀπολύομαι ἔγκλημα, ἀπολύομαι αἰτίαν*, κτλ., ἐκεῖνο δ' ἐπὶ τοῦ ..ποτιθεμένου ἢ ἀπωθουμένου τι ὑπάρχον αὐτῷ καὶ οἱονεὶ περιβάλλον

αὐτόν, οἷον *ἀποδύομαι τρυφήν*, *ἀποδύομαι ὑπόκρισιν*, κτλ. Παρὰ τῷ Λουκιανῷ Κατάπλ. 16 ἀπαντᾷ «παγγέλοιος ὤφθη μοι *ἀποδυσάμενος τὴν τρυφήν*», παρὰ δὲ Σωκράτει τῷ Σχολαστικῷ σελ. 382 «τότε δὴ καὶ *τὴν ὑπόκρισιν* τοῦ χριστιανίζειν φανερῶς *ἀπεδύσατο*», παρὰ δ' Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 562 α' «ἵνα—πείσωσι πᾶσαν *ἀποδύσασθαι μέριμναν* βιωτικὴν (γρ. *βιωτικὴν*)», παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ Ἠθικ. σελ. 819 ε' «*φιλοπλουτίαν* καὶ *φιλοχρηματίαν—ἀποδυσάμενος* εἰς ἀγορὰς καπήλων ἢ δανειστῶν ἀπόρριψον», παρὰ δὲ τῷ Συνεσίῳ σελ. 52 γ' «δεῖ γάρ τοι πρῶτον *ἀποδῦναι τὴν ἀγροικίαν*». Ἐλέχθη δὲ καὶ «*ἀποδύσει βιοτὴν* ὅσον οὔπω» ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου βιβλ. Η', 91. Ὀρθῶς ὁ Στούρζιος μετετύπωσε τὸ παρὰ Πορφυρίῳ περὶ Ἀποχ. Ἐμψ. Α', 1 «τὸν μὲν πρότερον *ἀποδυΡαμένῳ* βίον, εἰς δὲ τὸν βελτίω ὑποστρέψαντι» εἰς τὸ *ἀποδυΣαμένῳ* (Ἴδε Καρστῆνα εἰς *Ἐμπεδοκλ.* σελ. 515). Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς γράφει ἐν τῷ πρὸς Τρύφωνα Διαλόγῳ σελ. 385 «ῥυπαρὰ πάντα, ἃ *ἠμφιέσμεθα κακὰ ἀπεδυσάμεθα*». Κομψότατον δ' εἶνε τὸ ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου εἰρημένον σελ. 507 δ' «ἦν δ' ὁ Πλάτων πρὸς τῇ κακοηθείᾳ καὶ φιλόδοξος, ὅστις ἔφησεν· *ἔσχατον τὸν τῆς δόξης χιτῶνα ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῷ ἀποδυόμεθα*, *ἐν διαθήκαις*, *ἐν ἐκκομιδαῖς*, *ἐν τάφοις*, ὥς φησι Διοσκουρίδης ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι». Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ καὶ «περὶ δὲ Διονυσίου τοῦ Ἡρακλεώτου τί δεῖ καὶ λέγειν; ὃς ἄντικρυς *ἀποδὺς τὸν τῆς ἀρετῆς χιτῶνα* ἄνθινα μετημφιάσατο καὶ Μεταθέμενος καλούμενος ἔχαιρε» (σελ. 281 δ'), πρὸς ὃ παραβλητέον τὸ ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος «ἀποδυτέον δὲ ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν, ἐπείπερ *ἀρετὴν* ἀντὶ ἱματίων *ἀμφιέσονται*» (σελ. 457 α'). Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἰουλιανὸς σελ. 96 γ' «μόνῳ δὲ ὑπῆρχεν, οἶμαι, Σωκράτει καὶ σπανίοις τισὶν ἐκείνου ζηλωταῖς —*τὸν ἔσχατον ἀποδύσασθαι χιτῶνα τῆς φιλοτιμίας*» (Ἴδε Βυττεμβάχιον ἐν *Ἐπιστ. Κριτ.* σελ. 49 καὶ Κρευζῆρον εἰς *Πλωτ. περὶ τοῦ Καλ.* σελ. 304 καὶ εἰς *Πρόκλ. Διαδ. Στοιχείωσ. Θεολ.* σελ. 312 καὶ Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1882, σελ. 444). Ὑπομνηστέον δ' ὅμως ὅτι ἐλέχθη καὶ «ὡς ἀπὸ πάσης *λελυμένον* τε καὶ ἀπηλλαγμένον *αἰσχύνης* καὶ φρονήσεως» ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτείᾳ σελ. 571 γ'. Πρβ. καὶ Διον. Ἁλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 1822.

Εὑρίσκεται δὲ καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τὸ *ἐκδύομαι* εἰλημμένον, οἷον

παρὰ Πλουτάρχῳ Πομπ. ΚΗ', 3 «θηρία διαίτης κοινωνοῦντα πρᾳοτέρας *ἐκδύεται τὸ ἄγριον* καὶ χαλεπόν» καὶ παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Β', σελ. 608 «*ἐκδὺς τὴν ὀργὴν* ὥσπερ νόσον φάνηθι τοῖς βαρβάροις ἅμα τῷ ἡλίῳ» καὶ παρὰ Λιβανίῳ Ἐπιστ. ΥΟΖ', σελ. 240 «δεῖ δέ σε *τὴν ἀργίαν ἐκδύντα* μικροῖς πόνοις μεγάλην κτήσασθαι ῥᾳστώνην» καὶ παρ' ἄλλοις. Περιβόητον δὲ κατέστη τὸ Ἡροδότειον «ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ *συνεκδύεται* καὶ τὴν αἰδῶ γυνή» (βιβλ. Α', 8), οὗ γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τοῖς Ἠθικοῖς σελ. 37 δ' «καί, καθάπερ Ἡρόδοτός φησιν, ἅμα τῷ χιτῶνι συνεκδύεσθαι τὴν αἰδῶ γυναῖκας, οὕτως ἔνιοι τῶν νέων ἅμα τῷ τὸ παιδικὸν ἱμάτιον ἀποθέσθαι συναποθέμενοι τὸ αἰδεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι κτέ.» καὶ σελ. 139 γ' «οὐκ ὀρθῶς Ἡρόδοτος εἶπεν ὅτι ἡ γυνὴ ἅμα τῷ χιτῶνι ἐκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ· τοὐναντίον γὰρ ἡ σώφρων ἀντενδύεται τὴν αἰδῶ». Ἐρρήθη δὲ καὶ ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐν τῷ Παιδαγωγῷ σελ. 273 «αἱ δὲ *ἈΠΟδυσάμεναι* ἅμα τῷ χιτῶνι καὶ *τὴν αἰδῶ* φαίνεσθαι μὲν βούλονται καλαί, κτέ.», εἰς ὃ φέρεται τόδε τὸ σχόλιον «*Ἀποδυσάμεναι*: Ἡροδότου τοῦτο ἐπὶ τῆς Κανδαύλου γυναικός» (Ἴδε Οὐεσσελίγγιον εἰς *Ἡρόδ.* σελ. 12 Γαισφ.). Πιθανὸν δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι ἔγραψεν ὁ Ἡρόδοτος «ἅμα δὲ κιθῶνι συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή», ξένης δὲ χειρὸς προσθήκη εἶνε τὸ *ἐκδυομένῳ*. Οὐχὶ δ' ἀπίθανον ὑπάρχει ν' ἀρέσῃ ἄλλῳ ἡ γραφὴ «ἅμα δὲ *κιθῶνΑ ἐκδυομένΗ* συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή» (Ἴδε Ναβῆρον ἐν *Μνημοσ.* 1885, σελ. 57). Τὴν παραδεδομένην γραφὴν βλέπει τις καὶ ἐν τῷ τοῦ Στοβαίου Ἀνθολογίῳ ΟΔ', 36, ἀλλ' ἐν ΛΒ', 8 ἀντὶ τοῦ *συνεκδύεται* εἶνε γεγραμμένον *ἐκδύεται*. Παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ κεῖται βιβλ. Η', 43 «τῇ δὲ πρὸς τὸν ἴδιον ἄνδρα μελλούσῃ πορεύεσθαι παρῄνει ἅμα τοῖς ἐνδύμασι καὶ *τὴν αἰσχύνην ἀποτίθεσθαι*, ἀνισταμένην τε πάλιν ἅμ' αὐτοῖσιν ἀναλαμβάνειν» (Ἴδε Βυττεμβάχιον εἰς *Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. Ϛ', σελ. 308 καὶ Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Α', σελ. 24 ἐκδ. β'). Χαρίεν δ' εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Πύρρωνος λεχθέν, ὅτι «χαλεπόν ἐστιν ὁλοσχερῶς *ἐκδῦναι τὸν ἄνθρωπον*». Ἱστορεῖται περὶ αὐτοῦ ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου βιβλ. Θ', 66 ὅτι, κυνός ποτ' ἐπενεχθέντος, διασοβηθεὶς εἶπε πρὸς τὸν αἰτιασάμενον ὡς *χαλεπὸν εἴη ὁλοσχερῶς ἐκδῦναι τὸν ἄνθρωπον* (Ἴδε Παρατηρ. εἰς Διογέν. Λαέρτ. Τόμ. Β', σελ. 463 Ὕβν.). Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ

ἀπεκδύομαι, οἷον ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολῇ κεφ. Γ', 9 «*ἀπεκδυσάμενοι* τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον» καὶ παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ Τόμ. Γ', σελ. 317 «νεουργηθέντες γὰρ διὰ τοῦ παναγίου βαπτίσματος *τὸ τῆς ἁμαρτίας ἀπεκδυσάμεθα* (γρ. *ἀπεξεδυσάμεθα*) *γῆρας*» (Ἴδε *Γλωσσ. Παρατηρ.* σελ. 88 κέξ.). Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ ἁπαντᾷ Τόμ. Γ', σελ. 143 «ἐσπούδαζε γὰρ ἀνευρεῖν *ἀπαμπισχομένην τὸ ἁμαρτεῖν* ψυχὴν καὶ ἄνευ αἰσχύνης γυμνὴν προϊοῦσαν ἁμαρτημάτων». Πρβ. καὶ Τόμ. Α', σελ. 105 «Γυμνός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ *μήτε κακίᾳ μήτε ἀρετῇ ἀμπεχόμενος*, ἀλλ' ἑκατέρου γεγυμνωμένος ὄντως, οἷον ἡ τοῦ νηπίου παιδὸς ψυχὴ ἀμέτοχος οὖσα ἑκατέρου, ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, *ἀπημφίασται τὰ καλύμματα* καὶ γεγύμνωται· ταῦτα γάρ ἐστιν ἐσθήματα ψυχῆς, οἷς σκεπάζεται καὶ συγκρύπτεται, τῆς μὲν σπουδαίας τὸ ἀγαθόν, τῆς δὲ φαύλης τὸ κακόν. Τριχῶς δὲ καὶ ψυχὴ γυμνοῦται· ἅπαξ μέν, ὅτε ἄτρεπτος διατελεῖ καὶ πασῶν μὲν ἠρήμωται κακιῶν, *πάντα* δὲ *τὰ πάθη ἀπημφίασται* καὶ ἀποβέβληκε».

Ἐναντίον τοῦ *ἀποδύομαι* καὶ *ἐκδύομαι* εἶνε τὸ *ἐνδύομαι*· λαμβάνεται δ', ὡς εἰκός, καὶ αὐτὸ μεταφορικῶς, οἷον *ἐνδύομαι αἰσχύνην*, κτλ. Ἐν τῷ Ἰὼβ κεῖται κεφ. Η', 22 «οἱ δὲ ἐχθροὶ αὐτῶν *ἐνδύσονται αἰσχύνην*» καὶ κεφ. ΚΘ', 14 «*δικαιοσύνην* δὲ *ἐνδεδύκειν*, ἠμφιασάμην δὲ κρίμα ἴσα διπλοΐδι» (Ἴδε Βαλκενάριον ἐν *Sel. e Schol. in Libr. Quosd. Nov. Test.* Τόμ. Β', σελ. 336. Πρβ. καὶ Είνιχήνιον εἰς *Εὐσεβ. Ἱστορ. Ἐκκλησ.* Τόμ. Γ', σελ. 184 καὶ 214 ἐκδ. β'. Ἔτι δὲ Θησ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1049). Παρέχει δ' ἡμῖν παράδειγμα τῆς χρήσεως ταύτης καὶ ὁ Εὐστάθιος λέγων ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 1201, 51 «ἀπίθανον γὰρ ἦν τὸν ὁμολογήσαντα μόλις ἐκφυγεῖν ποτε ἀπ' Ἀχιλλέως νῦν ἄλλως τοιαύτην *τόλμαν ἐνδύσασθαι* ἀποθέμενον τὴν πτοίαν». Ὑπομιμνήσκομεν δ' ὅτι καὶ ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 288 ἐξεδόθη ὑπό τε τοῦ Φαβήρου καὶ ἄλλων «ἣν ἀλῶμεν *ἐνδυόμεναι* κατὰ σκότον τόλμημα τηλικοῦτον» ἀντὶ τοῦ *ἐνδούμεναι*. Γνωστότατον ὑπάρχει τὸ Ὁμηρικὸν *ἀναιδείην ἐπιειμένος* - *ἀναιδείην ἐπιειμένε* (Ἰλ. Ι, 372 καὶ Α, 149). Εἶπε δ' ὁ Ὅμηρος καὶ «Αἴαντες θοῦριν *ἐπιειμένοι ἀλκήν*» (Ἰλ. Η, 164 καὶ Θ, 262 καὶ Σ, 157) καὶ «μεγάλην *ἐπιειμένον ἀλκήν*» (Ὀδ. Ι, 214 καὶ 514) καὶ «φρεσὶν *εἱμένος* (φρε

Fειμένος) *ἀλκήν*» (Ἰλ. Υ, 381). Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 1212,13 «Ὅτι ὥσπερ *ἀναιδείην ἐπιειμένος* ὁ ἄγαν καὶ προφανῶς ἀναιδής, οὕτω καὶ *φρεσὶν εἰμένος ἀλκὴν* ὁ ἔχων ἔννουν φανερὰν ῥωμαλεότητα — Γοργὸν δὲ καὶ τολμηρὸν τὸ *φρεσὶν εἰμένος ἀλκήν*· γοργὸν μὲν ὡς ἐν ὀλιγίστῳ τὸν ἄλκιμον καὶ φρόνιμον δηλοῦν, τολμηρὸν δὲ ὡς ἐνδύον ἀλκῇ τὰς φρένας σωματικώτερον». Καλὴν παρατήρησιν περὶ τῆς προκειμένης χρήσεως ποιεῖται ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰσοκράτους Τόμ. Β', σελ. 60, ἔχουσαν ὧδε· «Περιβεβλημένοις: Πρὸ ὀμμάτων ποιεῖ τὸ λεγόμενον ἡ μεταφορά· οὐχ ἁπλῶς κεκτημένοις, ἀλλ' ὡς ἐσθῆτα ἠμφιεσμένοις τὴν δυναστείαν, καὶ πανταχόθεν ὑπ' αὐτῆς σκεπομένοις. Εἰσηγήσατο δὲ πρῶτος Ὅμηρος τὸ τοιοῦτον εἶδος τοῦ λόγου, Ἐπιειμένον ἀναιδείην (Ἰλ. Α, 149) ἐκφράσας τὸν ἀναιδέστατον, τουτέστι τὸν οὐ μόνον τῷ προσώπῳ, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν ὅλῳ τῷ σώματι ἐπιδεικνύμενον τὴν ἀναίδειαν καὶ οἱονεὶ περιβόλαιον αὐτὴν φέροντα, καί, Ἐπιειμένον ἀλκὴν (Ἰλιάδ. Η, 164) τὸν ἀλκιμώτατον. Σεσημειώσθω δὲ τὰ τοιαῦτα διὰ τοὺς ἀπειροκάλως ἑλληνίζοντας· εἴπερ γὰρ χρὴ (ὥσπερ οὖν καὶ χρὴ) τὰ τῶν ἀρχαίων μιμεῖσθαι, μετενεκτέον τὰ παρ' ἐκείνοις καλὰ εἰς τὴν ἐπιχωριάζουσαν νῦν φωνήν, καὶ καλλύνειν αὐτὴν καὶ ῥυθμίζειν ἐπὶ τὸ βέλτιον σπουδαστέον. Τί γὰρ κωλύει λέγοντας, ἢ γράφοντας, καὶ ἡμᾶς φάναι, *Ἐνδυμένος ἀναισχυντίαν, δύναμιν, ἀνδρίαν* κ. τ. λ., ἄλλως τε καὶ ὅτε ἀνάγκη τὸν λόγον διᾶραι ἐπὶ τὸ σεμνότερόν τε καὶ ἐντονώτερον; Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ προσηκόντως μιμεῖσθαι· τὸ δέ, μηδενὸς ἐπείγοντος, ἡμαρτημένως ἑλληνίζειν, ἀναισθητοῦντα τὸν μιμούμενον κατελέγχει». Περὶ τῆς ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ ἐκφορᾶς *ἐνδυμένος* ἴδε ἃ ἐγράψαμεν ἐν σελ. 84 κέξ.

Ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ φέρεται κεφ. Ζ', 28 «ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς *ἔχοντας ἀσθένειαν*» καὶ κεφ. Ε', 2 «ἐπεὶ καὶ αὐτὸς *περίκειται ἀσθένειαν*» (Ἴδε Βαλκενάριον ἐν *Sel. e Schol. in Libr. Quosd. Nov. Test.* Τόμ. Β', σελ. 486. Πρβ. καὶ Εἰνιχήνιον εἰς *Εὐσεβ. Ἱστορ. Ἐκκλησ.* Τόμ. Γ', σελ. 452 ἐκδ. Ϛ'). Ἐφ' ὁμοίας ἐννοίας ἐγίνετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ χρῆσις τοῦ *περιβάλλομαι*, ὡς ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Δ', Γ', 6 «νομίζων τῇ σιωπῇ *σωφροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι* (Κόβ.: *περιβαλεῖσθαι*)». Πρβ. καὶ *περιβάλλεσθαι σεμνότητα καὶ ὄγκον*, κτλ.

Ὁ Λογγῖνος (ἢ Ψευδολογγῖνος) ἐν τῷ περὶ Ὕψους εἶπε κεφ. Μ΄, 2 «*ὅμως ὄγκον καὶ διάστημα καὶ τὸ μὴ ταπεινοὶ δοκεῖν εἶναι περιεβάλοντο*» (Ἴδε Οὐείσκιον εἰς Λογγῖν. σελ. 454). Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ εἶνε γεγραμμένον σελ. 249 «*ἐκεῖνον τοσαύταις ἀρεταῖς περιβεβλῆσθαι*». Ἄξιον μνείας ἡμῖν φαίνεται καὶ τὸ ἐν τῷ ΡΓ΄ Ψαλμῷ εἰρημένον «*ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον*, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν». Ἐλέγετο δ' ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ *αἰσχύνη περιίσταταί τινα*, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς Δημοσθενικῆς ῥήσεως σελ. 30,8 «χωρὶς γὰρ τῆς *περιστάσης* ἂν ἡμᾶς *αἰσχύνης*, εἰ καθυφείμεθά τι τῶν πραγμάτων, οὐδὲ τὸν φόβον — μικρὸν ὁρῶ τὸν τῶν μετὰ ταῦτα». Πρβ. καὶ *φόβος περιίσταταί τινα, κίνδυνος περιίσταταί τινα*, κτλ.

Ἱκανὸν ἐποιησάμεθα λόγον περὶ τῆς τροπικῆς χρήσεως τοῦ *ἀποδύομαι* καὶ *ἐκδύομαι* καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῖς *ἐνδύομαι*. Ἐπανερχόμενοι δ' εἰς τὸ προκείμενον παρατηροῦμεν ὅτι, ὡς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ λεχθῇ ἑλληνιστὶ *ἐνδύομαι αἰτίαν, διαβολήν*, κτλ., οὕτως ἀδύνατον ἀποβαίνει νὰ ῥηθῇ *ἀποδύομαι* ἢ *ἐκδύομαι αἰτίαν, διαβολήν*, κτλ. Ἐν ταῖς εἰς Ματθαῖον Ὁμιλίαις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου σελ. 813 γ΄ κεῖται «ὅταν γὰρ ὁ κατήγορος καὶ προδότης ἑαυτὸν καταδικάζῃ καὶ ὁ ψηφιζόμενος *ἀποΔύηται* τὰ ἐγκλήματα καὶ ὄψις τοιαύτη κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα φαίνηται καὶ ὡς κατάδικον αὐτὸν ἐξαιτῆται, ποίαν ἕξουσιν ἀπολογίαν;». Ἀλλ' ἐξ ὧν διελάβομεν φανερὸν καθίσταται ὅτι τὸ *ἀποΛύηται* τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἁρμόζει. Ὁ Χρυσόστομος σκοπεῖ νὰ παραστήσῃ ὅτι ὁ ψηφιζόμενος δι' οὗ ποιεῖται λόγου ἀπολογεῖται τρόπον τινὰ πρὸς τὰ μέλλοντα τυχὸν νὰ ἐπενεχθῶσιν αὐτῷ ἐγκλήματα. Δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον ὅτι καὶ ὑπὸ Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ ἐγράφη «πρὶν ἂν πρότερον *ἀποΛύσηται τὰ ἐγκλήματα*». Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ χωρίοις, ἃ ἐκ τοῦ Σωκράτους παρεθέμεθα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 283), ἔκειντο ἴσως κατ' ἀρχὰς οἱ διὰ τοῦ Λ γεγραμμένοι τύποι *ἀποΛυόμενοι* καὶ *ἀπεΛύσατο* καὶ *ἀποΛύσωνται* καὶ *ἀποΛύεσθαι*. Σημειωτέον δ' ὅτι φέρεται ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ συγγραφέως τούτου σελ. 544 «ὡς καὶ τὴν πονηθεῖσαν Βασιλείῳ Ἑξαήμερον, *ἅτε Δὴ* κατα λειφθεῖσαν, προσανεπλήρωσε μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ» ἀντὶ τοῦ *ἀτεΛῆ* καταλειφθεῖσαν».

Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ *ἀποΔυσάμενος* ἀντὶ τοῦ *ἀποΛυσάμενος* καὶ *ἀπεΔυσάμεθα* ἀντὶ τοῦ *ἀπεΛυσάμεθα* καὶ *ἐνεΔύσατο* ἀντὶ τοῦ *ἀνεΛύσατο* καὶ *καταΔυσαμένους* ἀντὶ τοῦ *καταΛυσαμένους* καὶ *Δύεται* ἀντὶ τοῦ *Λύεται* καὶ *ἔΔυσε* ἀντὶ τοῦ *ἔΛυσε* καὶ *εὐαπόΔυτος* ἀντὶ τοῦ *εὐαπόΛυτος* καὶ *ἀνάΔυσις* ἀντὶ τοῦ *ἀνάΛυσις*.

ἀποΛυσάμενος-ἀποΔυσάμενος. Ὀδυσσ. Ε, 349 «ἂψ *ἀπολυσάμενος* βαλέειν εἰς οἴνοπα (ἐς Fοίνοπα) πόντον». Πρὸς τῇ ὑγιῶς ἐχούσῃ γραφῇ ταύτῃ φέρεται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις καὶ ἡ πλημμελὴς *ἀποδυσάμενος*. Ἐγράφη δὲ καὶ ἐν τῷ Πομπηΐῳ τοῦ Πλουτάρχου κεφ. ΛΓ', 3 ὑπὸ τοῦ Ῥεισκίου «καὶ ταῦτα οὖν ὁ Τιγράνης ἐπείθετο καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς *ἀποΛυσάμενος* παρεδίδου» ἀντὶ τοῦ *ἀποΔυσάμενος*. Συνεφώνησε δὲ τῷ Ῥεισκίῳ καὶ ὁ Κόβητος ἐν *Collect. Crit.* σελ. 589, ἀλλὰ μετέβαλε καὶ τὸ *αὐτΟΙΣ* εἰς τὸ *αὐτΟΣ*. Ὁ Κοραῆς σημειοῦται ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου Μέρ. Δ', σελ. 374 «Τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος: Τῶν ΠΡΔ τὸ *Ἀπολυσάμενος* (ἴσως οὐκ ἀναγκαία), ΑΤ, *Ἀποδυσάμενος*».

ἀπεΛυσάμεθα-ἀπεΔυσάμεθα. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 612 α' «τά τ' ἄλλα *ἀπελυσάμεθα* ἐν τῷ λόγῳ καὶ οὐ τοὺς μισθοὺς οὐδὲ τὰς δόξας δικαιοσύνης ἐπηνέγκαμεν». Ἔνιοι μὲν τῶν κωδίκων ταύτην ἔχουσι τὴν γραφήν, ἣν ἐνέκριναν ἄλλοι τε καὶ ὁ Βερνάρδυς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Σουΐδα Τόμ. Α', α', σελ. 629, ἔνιοι δὲ τὴν διὰ τοῦ Δ *ἀπεδυσάμεθα*, ᾗ συνηγορεῖ ὁ Σταλβαύμιος ἀγνοῶν ὅτι τύπος *ἀπεδυσάμην* οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ δοκίμῳ γλώσσῃ. Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 239 «Θαυμαστὸν ἂν εἴη εἰ μὴ οἱ ἀντιγραφεῖς τὸ νεωτερικὸν τοῦτο *ἀποδύσασθαι* ἐνίοτε τοῖς τῶν παλαιῶν βιβλίοις ἐναπομόρξαιντο. Ὁ Πλάτων δοκεῖ εἰπεῖν ἐν τῇ Πολιτείᾳ σελ. 682 Α: *τά τ' ἄλλα ἀπεδυσάμεθα* ἐν τῷ λόγῳ καὶ οὐ τοὺς μισθοὺς οὐδὲ τὰς δόξας δικαιοσύνης *ἐπηνέγκαμεν*. εἴρηκε δ' ὁ φιλόσοφος *ἀπελυσάμεθα* καὶ *ἐπηνέκαμεν* ἀντὶ τοῦ *ἐπηνέγκαμεν*» (Πρβ. καὶ *Var. Lect.* σελ. 259 καὶ 534-5 ἐκδ. β' περὶ τοῦ *ἐπηνέκαμεν-ἐπηνέγκαμεν*).

ἀνεΛύσατο-ἐνεΔύσατο. Ἀνθολ. Παλ. Θ', 340 «πρὸς ἐμὸν φώνημα καλὴν *ἐνεδύσατο* χαίτην ἔκφρων Ἰδαίης ἀμφίπολος θαλάμης». Τὸ ὀρθὸν *ἀνελύσατο* ἀποκατέστησεν ὁ Ῥείσκιος (Ἴδε Ἀνθολ. Παλ Τόμ. Β', σελ. 203 Δυβν.).

καταΛυσαμένους - καταΔυσαμένους. Εὐριπίδ. παρὰ Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 24 δ' «εἰ δὲ θανεῖν θέμις, ὧδε θανεῖν καλόν, εἰς ἀρετὴν *καταδυσαμένους* βίον». Ὁ Εὐριπίδης εἶπε *καταλυσαμένους*, οὐχὶ *καταδυσαμένους*, ὅπερ ἀλλότριον τοῦ γνησίου ἑλληνισμοῦ. Πρβ. Πλούτ. Συγκρ. Πελοπ. καὶ Μαρκ. Γ', 2 «ἄριστον μὲν γὰρ νικῶντα σῴζεσθαι τὸν στρατηγόν, εἰ δὲ θανεῖν (θέμις, καλὸν θανεῖν) εἰς ἀρετὴν *καταΛύσαντα* βίον, ὡς Εὐριπίδης φησίν» (Ἴδε Ναύκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 679,994 ἐκδ. β' καὶ Κόβητον ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1873, σελ. 358. Πρβ. καὶ Ἐμσλήϊον εἰς *Εὐριπίδ. Μήδ.* σελ. 104-5). Ἐν τοῖς εἰς Εὐριπίδην Σχολίοις Τόμ. Α', σελ. 65, 15 κεῖται «καὶ ξενισθέντα ὑπὸ Μόλωνός τινος Ἄβαντος ἐκεῖ *καταλύσασθαι τὸν βίον*». Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Ἑρχῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου (ἐξέδωκε δ' ἕνα μόνον τόμον τῷ 1872ρῳ ἔτει) οὐδαμῶς προσέκρουσε τῷ τὴν Εὐριπίδειον ῥῆσιν ῥυπαίνοντι τύπῳ *καταΔυσαμένους*. Σαφέστατα καθ' ὃν χρόνον ἔζη ὁ Ἑρχῆρος ἦτο ἀποδεδειγμένον, γινώσκεται δὲ νῦν καὶ ὑπὸ τῶν παίδων, ὅτι οὐδέποτε χρῆσις ὑπὸ τῶν δοκίμων γίνεται τοῦ μέσου ἀορίστου *ἀπεδυσάμην*, *ἐξεδυσάμην*, *κατεδυσάμην*, κτλ. Δηλοῦμεν δ' ἐν παρόδῳ καὶ ἄλλα τινὰ σφάλματα, ἃ ἐφωράσαμεν διεξερχόμενοι ἄλλοτε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑρχήρου ἐκδοθὲν μέρος τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου. Ἡμαρτημένον εἶνε τὸ ἐν σελ. 112 ε' *νεωρές* ἀντὶ τοῦ *νεῶρες* καὶ τὸ ἐν σελ. 160 δ' *ἄττα δὴ* ἀντὶ τοῦ *ἄττα δή*· ἥκιστα δ' ἐπαινετὸν νομίζομεν τὸ ἐν σελ. 90 ς' γεγραμμένον «ὅστις οὐκ ἄγαται τῆς εὐμενείας οὐδ' ἐπαινεῖ τὴν χρηστότητα, *'κεῖνος*, κτέ.», γινώσκοντες ὅτι ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ Ε ἐκφορὰ τῆς ἀντωνυμίας *ἐκεῖνος* (*'κεῖνος*) μετὰ λέξιν τελευτῶσαν εἰς Α βραχύ, καὶ στιγμῆς μεταξὺ ὑπαρχούσης. Ἀτοπώτατα δ' ἔχει τὸ ἁπαντῶν ἐν σελ. 17 γ':

στενωπὸς Ἅδου καὶ π α λ ί ρ ρ ο ι α βυθοῦ.

Κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην ὁ πέμπτος ποὺς ἰαμβικοῦ τριμέτρου εἶνε **τροχαῖος.** Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἐν σελ. 118 ς' δὲν μετέβαλεν ὁ Ἑρχῆρος ἐν λόγῳ ἰωνιστὶ συγκειμένῳ οὔτε τὸ *ΕΙΣ* εἰς τὸ *ἘΣ* οὔτε τὸ *πρΑγμασι* εἰς τὸ *πρΗγμασι*. Ὀφείλομεν δ' ὅμως ν' ἐπαινέσωμεν τὸν ἄνδρα ὅτι ἐξέδωκεν ἐν σελ. 1 δ' «οὐ βασιλέας ἀλλ' *βασιλεΐΔΙΑ* παρασχεῖν αὐτοῖς διανοοῖτο» καὶ ἐν σελ. 50 ε' «ὃν οἱ

ἔστι λαβεῖν περὶ *τοὐπτάνΙον*» καὶ ἐν σελ. 94 β' «καίτοι πλείονάς γε μυίας ἐν τοῖς *ὀπτανΙοις* αὐτῶν ὁρῶσιν». Γελοιότατον εἶνε τὸ ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου φερόμενον *βασιλεί-ΔΑΣ* (σελ. 2, 3), πλημμελὲς δὲ τὸ διὰ διφθόγγου προενηνεγμένον *τοὐπτανΕΙον* καὶ *ὀπτανΕΙοις* (σελ. 61,12 καὶ σελ. 112,11).

Λύεται-Δύεται. Εὐριπ. Ἡρακλ. 602 «ὦ παῖδες, οἰχόμεσθα· *δύεται* μέλη λύπῃ». Οὐδένα δύναται νὰ λανθάνῃ ὅτι ἑλληνιστὶ λέγεται «*λύεται* μέλη λύπῃ». Ὁ Ἐλμσλήϊος ποιεῖται τὴν παρατήρησιν τήνδε ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Ἡρακλειδῶν «Λύεται μέλη. Ita scribo pro δύεται Ioanne Miltono suffragante. BARNESIUS. Ita legit Rom. C. prima manu. Noster Hec. 438. Οἲ 'γὼ προλείπω. λύεται δέ μου μέλη. Pulchre nostrum locum interpretatur Portus, *Merguntur membra dolore*». Πρβ. καὶ Εὐριπίδ. Ἱππολ. 199 «λέλυμαι μελέων σύνδεσμα» καὶ Αἰσχύλ. Πέρσ. 913 «λέλυται γὰρ ἐμῶν (ἐμοὶ) γυίων ῥώμη» (Ἴδε Βαλκενάριον εἰς *Εὐριπ*. *Ἱππόλ*. σελ. 156 Λιψ.). Γνωστὰ δ' εἶνε τὰ Ὁμηρικὰ *γυῖα λέλυνται*, κτλ., *ὑπέλυντο γυῖα*, κτλ., *λύτο γούνατα*, κτλ. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ Λυσιστράτῃ στίχ. 216 «ὑπολύεταί μου τὰ γόνατ', ὦ Λυσιστράτη» (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ*. *Λυσ*. σελ. 188).

ἔΛυσε-ἔΔυσε. Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 1597 «εἶτ' *ἔλυσε* δυσπινεῖς στολάς». Φέρεται καὶ γραφὴ *ἔδυσε*, ἣν βλέπει τις καὶ παρὰ τῷ Σουίδᾳ λ. *δυσπινῆ* (Ἴδε Ἐλμσλήϊον εἰς *Σοφ*. *Οἰδ*. *Κολ*. σελ. 322 καὶ Ἐλλένδετον ἐν *Λεξ*. *Σοφοκλ*. σελ. 421 ἐκδ. β. Πρβ. καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφοκλ*. Τόμ. Α', σελ. 411). Καὶ παρὰ τῷ Τριφιοδώρῳ στίχ. 337 ἔχει ὁ ἄριστος τῶν κωδίκων «ἀλλ' Ἥρη μὲν *ἔΛυσεν* ἐπὶ δρόμον αὖθις ὁδοῖο πρόσθεν ἀναστέλλουσα» ἀντὶ τοῦ *ἔΔυσεν* (Ἴδε Οὐερνίκκιον εἰς *Τριφιόδ*. σελ. 298 καὶ 301). Ὁ Κοιχλῦς ἐν τοῖς Φιλολογικοῖς Πονηματίοις Τόμ. Β', σελ. 103 μετέγραψεν ὧδε τὸ χωρίον τοῦ Τριφιοδώρου· «ἀλλ' Ἥρη μὲν ἔλυσεν ἐπὶ δρόμον *αὖθι δόλοιο* πρόσθεν ἀναστέλλουσα».

εὐαπόΛυτον-εὐαπόΔυτον. Ἀριστοτέλ. περὶ Ζῴ. Ἱστορ. Δ', δ',
15 «πρόσφυσιν δ' οὐκ ἔχει πρὸς τὰ ὄστρακα, ὥσπερ αἱ πορφύραι καὶ κήρυκες, ἀλλ' *εὐαπόλυτόν* ἐστιν». Ὁ Σνειδῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ γγράμματος τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους Τόμ. Γ', σελ. 211 γράφει εὐαπόλυτον. R. V. A. εὐαπόδυτον habent». Μαρτύρια τοῦ ἐπι-

θέτου *εὐαπόλυτος* ἔχομεν ἐκ τῶν Ἱπποκρατείων τὸ «*εὐαπόλυτά* ἐστι ἀπὸ τῶν πλευρέων καὶ τοῦ στήθεος» καὶ τὸ «*εὐαπόλυτος* ἐοῦσα ὀστέων πλὴν βραχίονος» (Τόμ. Γ', σελ. 76 καὶ σελ. 227) καὶ ἐκ Ῥούφου τοῦ Ἐφεσίου τὸ «ποσῶς περιφερῆ, εὔτρεπτα, *εὐαπόλυτα*» (σελ. 173 ἐκδ. Δαρεμβ. καὶ Ῥυλλ.). Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος γράφει ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 541 «; Εὐαπόδυτος (ὁ, ἡ). ὁ εὐκόλως ἀποδυόμενος (ἐβγαίνων ἀπὸ τὴν τρύπαν ἢ τὴν φωλεάν του, γυμνονόμενος ἀπὸ τὸ καύκαλόν του). Τὸ δὲ καλούμενον καρκίνιον. . . πρόσφυσιν οὐκ ἔχει πρὸς τὰ ὄστρακα,.. ἀλλ' εὐαπόδυτον (ἄλλ. ἀναγν. εὐαπόλυτον) ἐστιν, Ἀριστοτ. συγγ. τῷ Εὐαπόδυτος». Γραπτέον *τρῦπαν* ἀντὶ τοῦ *τρύπαν* καὶ *εὐαπόδυτόν* (-*εὐαπόλυτόν*) *ἐστιν* ἀντὶ τοῦ *εὐαπόδυτον* (-*εὐαπόλυτον*) *ἐστιν*. Παράδοξόν τι ὁ Βυζάντιος λέγει λέγων ὅτι τὸ *εὐαπόΔυτος* συγχεῖται τῷ *εὐαπόΔυτος*. Ἀλλ' ἴσως ἐσκόπει νὰ γράψῃ «συγχ. τῷ *ΕὐαπόΛυτος*». Ἀναμφίβολον δ' εἶνε ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶπεν *εὐαπόλυτον*, δι' οὗ σημαίνεται τὸ εὐκόλως ἀπολυόμενον ἤ, ὡς κοινῶς λέγεται, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὔκολα ξεκολλᾷ. Ἀπαντᾷ δὲ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἐν ταῖς περὶ τῶν Ζώων Ἱστορίαις βιβλ. Α', α', 8 «Τὰ δὲ καὶ προσφύεται καὶ *ἀπολύεται*, οἷόν ἐστι γένος τι τῆς καλουμένης ἀκαλήφης· τούτων γάρ τινες νύκτωρ *ἀπολυόμεναι* νέμονται. Πολλὰ δ' *ἀπολελυμένα* μέν ἐστιν, ἀκίνητα δέ, οἷον ὄστρεα καὶ τὰ καλούμενα ὁλοθούρια» καὶ βιβλ. Δ', ς', 4 «προσπέφυκε μὲν γὰρ ταῖς πέτραις, ὥσπερ ἔνια τῶν ὀστρακοδέρμων, *ἀπολύεται* δ' ἐνίοτε». Πρβ. καὶ βιβλ. Ε', ις', 1, κτλ. Ὑπάρχει καὶ ἐπίρρημα *δυσαπολύτως*, οὗ μνημονεύεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου ἓν μὲν παράδειγμα ἐκ τοῦ Γαληνοῦ, ἓν δ' ἐκ τοῦ Ἐρωτιανοῦ, ἓν δ' ἐκ Παύλου τοῦ Αἰγινήτου, ἓν δ' ἐκ τοῦ Παλλαδίου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν δηλοῦται ποῦ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γαληνοῦ κεῖται τὸ ἐξ αὐτοῦ παρατεθὲν παράδειγμα «ἐμπεπλασμένον δυσαπολύτως τοῖς χιτῶσι τῆς κοιλίας», λέγομεν ἡμεῖς ὅτι φέρεται ἐν Τόμ. ΙΗ', β'. σελ. 905· παρατηροῦμεν δ' ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Γαληνὸς ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιρρήματος, οἷον Τόμ. Ζ', σελ. 172 «τὰ δὲ γλίσχρα τῆς ἀρτηρίας ἀντέχεται *δυσαπολύτως*» καὶ Τόμ. Η', σελ. 284 «ἐμπεπλασμένων *δυσαπολύτως* τοῖς βρογχίοις τοῦ πνεύμονος» κα Τόμ. ΙΑ', σελ. 742 «ὅπερ ἂν *ἐμπλάσσηται* δυσαπολύτως τοῖς κατ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πόροις» καὶ σελ. 503, 11. Ἐλέχθη δ' ὑπ

τοῦ Γαληνοῦ καὶ «ἐμπίπτουσα γὰρ τοῖς ὠσὶν ἐμπλάττεται *ἀναπολύτως* καὶ κακοῖ τὴν ἀκοήν» (Τόμ. ΙΒʹ, σελ. 8).

ἀνάλυσις-*ἀνάδυσις*. Πάππ. Ἀλέξανδρ. σελ. 1056, 30 «ἡ μὲν οὖν γεωμετρικὴ τοῦ προβλήματος *ἀνάλυσις* ὑποδέδεικται». Ὑπάρχει καὶ γραφὴ *ἀναδυσις* ἄνευ τόνου.

Ἐν τοῖς Σφηξὶ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1157 φέρουσι τἀντίγραφα «ἄγε νυν *ὑποδύου* (ἢ *ἀποδύου*) τὰς καταράκτους ἐμβάδας», ἀλλὰ τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε *ὑπολύου*, ὡς ἔγραψεν ὁ Ἱρσχίγιος (Ἴδε Κόβητον ἐν *Nov. Lect.* σελ. 788 κέξ. καὶ Ῥουθερφόρδιον εἰς *Φρύν*. σελ. 301 κέξ.). Καὶ ἐν τῇ Λυσιστράτῃ στίχ. 950 διττὴν παρέχουσιν οἱ κώδικες γραφήν, «*ὑπολύομαι* γοῦν» καὶ «*ἀποδύομαι* γοῦν». Ὁ κωμικὸς εἶπεν *ὑπολύομαι*, ὡς ἐν τῷ Πλούτῳ στίχ. 927 «ἔπειθ' *ὑπόλυσαι*» (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Λυσιστρ.* σελ. 115 καὶ εἰς *Πλοῦτ.* σελ. 327). Τοῦ *ὑπολύομαι* ἐποιήσαντο καὶ ἄλλοι χρῆσιν· ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφράστρου ἐν Χαρακτ. Ιʹ «καὶ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας *ὑπολυομένους*», ὃ κακῶς μετεβλήθη ὑπό τινος εἰς τὸ *ὑποδυομένους*. Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1874, σελ. 45 «Ibid. καὶ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας ὑποδυομένους. Editor: *medio die latebras quaerunt*. sed non est ea notio verbi ὑποδῦναι. Revoca veterem scripturam ὑπολυομένους: *calceos exuebant* et discalceati agebant prae sordida parcimonia videlicet». Πρβ. καὶ Ἄστιον εἰς *Θεοφρ. Χαρακτ.* σελ. 117.

Ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. ΙϚʹ εἶνε ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ἐκδεδομένον «μὴ προσέχειν τούτοις, ἀλλ' ἀποτραπεὶς *ἐκδύσασθαι*», σημειοῦται δ' ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ (σελ. 90) «D'autres: ἐλύσασθαι, ce qu'on a voulu corriger en le changeant en ἐκκλύσασθαι ou ἐκλούσασθαι». Ἐν τῷ Παλατίνῳ κώδικι φέρεται *ἐκλύσασθαι* (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1859, σελ. 312). Κατὰ τὸν Βερνάρδον ἔγραψεν ὁ Θεόφραστος «ἀποτραπεὶς *ἐκθύσασθαι*» (Ἴδε Ἄστιον εἰς *Θεοφρ. Χαρακτ.* σελ. 148).

Παρὰ τῷ Λουκιανῷ Ὄν. ἢ Ἀλεκτρ. 23 ἔνια τῶν ἀντιγράφων ἔχουσιν «ὅταν ὁ Κροῖσος περιτετιλμένος τὰ πτερὰ γέλωτα παρέχῃ Πέρσαις ἀναβαίνων ἐπὶ τὸ πῦρ ἢ Διονύσιος *καταδύσης* τῆς τυραννίδος ἐν Κορίνθῳ γραμματιστὴς βλέπηται μετὰ τηλικαύτην ἀρχὴν παιδία

συλλαβίζειν διδάσκων» ἀντὶ τοῦ *καταλυθείς*. Ἄξια παραθέσεως εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου γεγραμμένα ἐν *Orat. de Art. Interpret.* σελ. 124, ἔχοντα ὧδε· «Novum est et inauditum apud Graecos: ἡ τυραννὶς κατέδυ, neque Lucianus inusitata et mira venatur. In re frequentissima proprium est ac perpetuum: ἡ τυραννὶς κατελύθη. adhibe nunc lectionem antiquam: καταλυθεὶς τῆς τυραννίδος ac nullo negotio Luciano reddes suum: καταλυθείσης. Praeterviderunt olim in καταλυθείσ compendiolum, quo syllaba ης significatur, deinde καταλυθείσ abiit in καταδυθείς, unde criticaster istud καταδύσης effinxit». Τῷ Κοβήτῳ ἐναντιοῦται ὁ Ἰακωβίτζιος ἐν τῇ Τευβνηρείῳ ἐκδόσει τοῦ Λουκιανοῦ Τόμ. Β', σελ. ιε'. Παρατηροῦμεν δ' ὅτι παρὰ τῷ Ἡροδότῳ ἀπαντᾷ βιβλ. Α', 104 «ἐσσωθέντες τῇ μάχῃ *τῆς ἀρχῆς κατελύθησαν*» καὶ βιβλ. Ϛ', 9 «οἱ ὑπ' Ἀρισταγόρεω — *καταλυθέντες τῶν ἀρχέων* ἔφευγον ἐς Μήδους». Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Η', ε', 24 «ἢ ὑμεῖς — φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως *καταλύειν* πειρᾶσθε *τοῦτον τῆς ἀρχῆς*». Μετ' ὀλίγα λέγει ὁ Ξενοφῶν «ἤν τις ἢ *ἀρχῆς* Κῦρον ἐπιχειρῇ *καταπαύειν* ἢ ἀφίστασθαί τις τῶν ὑποχειρίων». Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου φέρεται βιβλ. ΙΓ', ϟβ', 1 «τότε διὰ τῶν λόγων παροξυνθεὶς παραυτίκα τοὺς μὲν *ἔλυσε* τῆς ἀρχῆς, ἑτέρους δ' εἵλετο στρατηγούς». Πολλὰ παραδείγματα ἔχει τις νὰ καταλέξῃ τοῦ *παραλύω τινὰ τῆς στρατηγίας*, κτλ. (Ἴδε Λεξ. Οὐϊνδοβ. σελ. 159, 15. Πρβ. καὶ Ἑρουερδῆνα ἐν *Μνημοσ.* 1885, σελ. 32). Λέγεται δὲ καὶ *παραλύω τινὰ τῶν ὀφειλημάτων*, κτλ. Ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπιγραφῶν Τόμ. Β', σελ. 122, 179 ἀπαντᾷ «ἐξ ὧν *ἀπέλυσε* μὲν τὴμ πόλιν ὀφειλημάτων, *παρέλυσε* δὲ τόκων».

Ὁ Καντῆρος ἀποφαίνεται ἐν τῷ Κριτικῷ Συντάγματι σελ. 22 «Scribendum igitur κατελυσάμην pro κατεδυσάμην. Aristid. Serm. 4. T. I. p. 332. καὶ οὕτω δὴ κατεδυσάμην». Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ Τόμ. Α', σελ. 516 Δινδ. εἶνε *κατεδΗσάμην*. Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ παρὰ τῷ Προκοπίῳ κείμενον Τόμ. Β', σελ. 446, 12 «τότε δὴ Γερμανὸν φιλοτιμία πολλή τις ἔσχε Γότθων τὴν ἐπικράτησιν *ἀναΔΗσασθαι*» μετέβαλεν ὁ Ἑρουερδὴν ἐν *Μνημ* 1881, σελ. 152 εἰς τὸ *ἀναΛΥσασθαι*.

Καὶ τοὐναντίον δὲ μετέπεσε τὸ *ἀπέΔυσε* εἰς τὸ *ἀπέΛυσε* καὶ τὸ *καταΔύουσι* εἰς τὸ *καταΛύουσι* καὶ τὸ *καταΔύεσθαι* εἰς τὸ *καταΛύεσθαι* καὶ τὸ *κατέΔυσε* εἰς τὸ *κατέΛυσε* καὶ τὸ *καταΔύσας* εἰς τὸ *καταΛύσας* καὶ τὸ *διαΔυομένη* εἰς τὸ *διαΛυομένη* καὶ τὸ *παραΔύονται* εἰς τὸ *παραΛύονται* καὶ τὸ *διαΔύσεις* εἰς τὸ *διαΛύσεις* καὶ τὸ *ἀποΔυτέον* εἰς τὸ *ἀπολυτέον*.

ἀπέΔυσε - ἀπέΛυσε. Φερεκράτ. παρὰ Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 1142 α' «κἂν ἐντύχῃ πού μοι βαδιζούσῃ μόνῃ, *ἀπέλυσε κἀνέλυσε* χορδαῖς δώδεκα». Ὁ Βυττεμβάχιος ἀνέγνω «*ἀπέΔυσε κἀνέΔυσε* χορδαῖς δώδεκα». Ἡ μεταβολὴ τοῦ *ἀπέλυσε* εἰς τὸ *ἀπέδυσε* ἐγένετο καὶ ἄλλοις ἀποδεκτή, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ *κἀνέλυσε* εἰς τὸ *κἀνέδυσε* (Ἴδε Μεινέκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Β', σελ. 331). Ἐν Ἰλιάδος Σ, στίχ. 83 ἀπαντᾷ «τεύχεα δ' Ἕκτωρ δῃώσας *ἀπέΔυσε* πελώρια», ἐν δὲ τοῖς Σχολίοις σελ. 489, 11 Βεκκ. φέρεται «*Ἀπέδυσε*: τινὲς *ἀπέΛυσε* διὰ τὸ *λῦσε δέ οἱ θώρηκα*» (Πρβ. καὶ Λεξ. Ὁμηρ. Ἐβελιγγ. Τόμ. Α', σελ. 155).

καταΔύουσι - καταΛύουσι. Παυσαν. Λακων. ΚΓ', 5 «ἀλλὰ Μηνοφάνην μὲν παραυτίκα, ὡς ἀνήγετο ἐρημώσας τὴν Δῆλον, λοχήσαντες ναυσὶν οἱ διαπεφευγότες τῶν ἐμπόρων *καταλύουσι*». Ὀρθῶς ὁ Βεκκῆρος ἐξέδωκε *καταδύουσι* (Ἴδε Σχουβάρτιον καὶ Οὐάλζιον εἰς *Παυσαν*. Τόμ. Α', σελ. 561). Ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ϛ', ι', 37 ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων ἔχουσιν «ἐμὲ δ', ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι *καταΛύουσι* τῷ ἄχει», ἄλλα δὲ σῴζουσι τὸ ὑγιὲς *καταΔύουσι*. Ἐμφαίνει δὲ τὸ *ἐμὲ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καταδύουσι τῷ ἄχει* ὁμοίαν ἔννοιαν καὶ τὸ *ἐμὲ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ποιοῦσι καταδύεσθαι τῷ ἄχει*. Εἶπε δ' ὁ Ξενοφῶν ἐν βιβλ. Ϛ', α', 35 «ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δ' ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ μή τι καὶ πάθοι ὑπὸ Κύρου» καὶ ἐν Ἀναβάσεως βιβλ. Ζ', ζ', 11 «ἐγὼ μὲν—κατὰ τῆς γῆς (Κόβ. *κατὰ γῆς*) καταδύομαι ὑπὸ τῆς αἰσχύνης ἀκούων ταῦτα». Ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 151, 22 κεῖται «*Καταδύομαι*: ἀντὶ τοῦ *αἰσχύνομαι*, δοτικῇ. Ἐκ τοῦ κατὰ Τιμοκράτους· ὁ δὲ παρακάθηται οὐ καταδύεται τοῖς πεπραγμένοις». Ἡ ῥῆσις αὕτη ἀπαντᾷ ἔν τε κατὰ Τιμοκράτους Λόγῳ τοῦ Δημοσθένους σελ. 757, 182 καὶ ἐν κατ' Ἀνδροτίωνος σελ. 616,74. Ἐρρήθη δ' ὑπὸ τοῦ ῥήτορος καὶ

ἐν τῷ κατὰ Μειδίου σελ. 578,199 «οὐκ ἂν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ *κατέδυ* καὶ μέτριον παρέσχεν ἑαυτόν». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Λιβανίῳ Ἐπιστ. ΥΚΔ', σελ. 217 «κἂν τοῖς ἐπαίνοις τοῖς περὶ σοῦ *καταδύωμαι*» καὶ παρὰ τῷ Ζωσίμῳ Βιβλ. Ε', 40, σελ. 304, 7 «οἱ δὲ πρέσβεις ὡς αὐτὸν ἀφικόμενοι *κατεδύοντο* μὲν ἐπὶ τῇ χρόνον τοσοῦτον κατασχούσῃ τοὺς Ῥωμαίους ἀγνοίᾳ, τὰ δὲ τῆς γερουσίας ἀπήγγελλον» καὶ παρ' Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 844 γ' «διὸ καὶ ὁ Πέτρος οὐ μόνον (οὐ) *καταδύεται* πενίᾳ ἀλλὰ καὶ σεμνύνεται λέγων». Ὁ Field γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν εἰς Ματθαῖον Ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου Τόμ. Γ', σελ. 180 «Verbum καταδύεσθαι cum tertio casu construitur Floril. p. 176.καὶ οὐ καταδύεται τῇ πενίᾳ οὐδὲ ἐγκαλύπτεται, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται».

καταΔύεσθαι - *καταΛύεσθαι*. Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 1072 ς' «ἐκεῖνον γὰρ ὑπὸ Καρνεάδου πιεζόμενον εἰς ταύτας *καταλύεσθαι* τὰς εὑρεσιλογίας». Ὀρθῶς ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει σελ. 1312, 39 εἶνε γεγραμμένον «εἰς ταύτας *καταδύεσθαι* τὰς εὑρΗσιλογίας». Πρβ. Βυττεμβάχιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου Τόμ. Η', σελ. 866.

κατέΔυσε - *κατέΛυσε*. Δημοσθέν. σελ. 419, 250 «τούτων οὐδὲν ἐσκέψατο οὐδ'ὅπως ὀρθὴ πλεύσεται προείδετο ἀλλ' ἀνέτρεψε καὶ *κατέδυσε*». Τῶν ἀντιγράφων ἔνια ἔχουσι *κατέλυσε* (Ἴδε Βοιμέλιον εἰς *Δημοσθ. κατ' Αἰσχίν*. σελ. 618).

καταΔύσας - *καταΛύσας*. Ἡρόδοτ. ς', 17 «γαύλους δὲ ἐνθαῦτα *καταδύσας* καὶ χρήματα λαβὼν πολλὰ ἔπλωε ἐς Σικελίην». Πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχούσῃ μετοχῇ *καταδύσας* φέρεται καὶ ἡ ἐσφαλμένη *καταλύσας*.

διαΔυομένη - *διαΛυομένη*. Ξενοφ. Ἀπομν. Β', ς', 22 «διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία *διαδυομένη* συνάπτει τοὺς καλούς τε κἀγαθούς». Ὁ Δινδόρφιος μνημονεύει ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπομνημονευμάτων (σελ. 86) καὶ γραφὴν *διαλυομένη* ἐξ ἑνὸς κώδικος. Παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΕ', σελ. 697 ἀπαντᾷ «οὐ μὴν οὐδὲ δίψος παύει μένον ἐπὶ πλεῖστον ἐν ταῖς εὐρυχωρίαις τῶν κατὰ γαστέρα καὶ ἔντερα ὀργάνων τοῦ ζῴου καὶ μὴ *διαΔυόμενον* εἰς ὅλον τὸ βάθος αὐτῶν», παρὰ δὲ τῷ Ὀρειβασίῳ Τόμ. Α', σελ. 313 πολλὰ τῶν ἀντιγράφων φέρουσιν «οὐ μὴν οὐδὲ δίψος παύει μένον ἐπὶ πλεῖστον ἐν τῇ γαστρὶ καὶ μὴ *διαΛυόμενον* εἰς ὅλον τὸ βάθος».

παραΔύονται - *παραΛύονται*. Ἀριστοτ. περὶ Ζῴ. Ἱστορ. Θ', ζ', 3 «ἐνοχλοῦσιν ἀλλήλαις καὶ εἰς τὰς νεοττιὰς *παραδύονται* τὰς ἀλλήλων». Ὑπάρχει καὶ γραφὴ ἀτοπωτάτη *παραλύονται* (Ἴδε Σνειδῆρον εἰς *Ἀριστοτ. περὶ Ζῴ. Ἱστορ.* Τόμ. Δ', σελ. 55).

διαΔύσεις - *διαΛύσεις*. Δημοσθ. σελ. 730,94 «ἆρά γ' οἴεσθε τοὺς ἐχθροὺς τὰς τῶν παρ' ἡμῖν πονηρῶν *διαδύσεις* καὶ κακουργίας ἀναμενεῖν;» καὶ σελ. 744,139 «οἴονται δεῖν — μὴ πρὸς τὰς βουλήσεις μηδὲ πρὸς τὰς *διαδύσεις* τῶν ἀδικημάτων νομοθετεῖσθαι». Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις τούτοις ἐγένετο καὶ ἀνάγνωσις *διαλύσεις* (Ἴδε Σχαιφῆρον ἐν *Appar. Crit. et Exeget. ad Demosth.* Τόμ. Δ', σελ. 257. Πρβ. καὶ Βοιμέλιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Δημοσθένους Δημηγοριῶν σελ. 228). Καὶ παρὰ τῷ Λιβανίῳ Τόμ. Δ', σελ. 577, 8 βλέπει τις διττὴν γραφήν, *διαΔύσεις* καὶ *διαΛύσεις* (Ἴδε καὶ Βυττεμβάχιον ἐν *Ἐπιστ. Κριτ.* σελ. 59). Ὁ Μεινέκιος γράφει ἐν τῇ Γ' ἐκδόσει τῶν Βουκολικῶν Ποιητῶν σελ. 493 «ἔκλυσιν. Non placet, cum proxime praecesserit ἄψ δὲ πόλιν διέλυον. Scribendum videtur ἔκδυσιν». Πρβ. καὶ Θέογν. 590 «συντυχίην ἀγαθήν, *ἔκλυσιν* ἀφροσύνης» καὶ Ἀποστόλ. ΙΓ', 100 δ' «συντυχίην δ' ἀγαθῶν, *ἔκδυσιν* ἀφροσύνης».

ἀποΔυτέον - *ἀποΛυτέον*. Πορφύρ. περὶ Ἀποχ. Ἐμψ. Α', 31 «*ἀπολυτέον* ἄρα τοὺς πολλοὺς ἡμῖν χιτῶνας». Τὸ ὀρθὸν *ἀποδυτέον* ἀποκατέστησεν ὁ Ῥοίριος (Ἴδε καὶ Κρευζῆρον εἰς *Πλωτ. περὶ τοῦ Καλ.* σελ. 304). Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ναύκιος τὸ ἐν τοῖς εἰς Εὐριπίδην Σχολίοις Ὀρ. 25 φερόμενον ἀποσπασμάτιον τοῦ Αἰσχύλου «ἀμήχανον τεύχημα καὶ *δυσέκΛυτον*» μετέβαλεν εἰς τὸ «ἀμήχανον τέΧΝημα καὶ *δυσέκΔυτον*» (ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 110 ἐκδ. β'. Ἴδε καὶ Δινδόρφιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν εἰς Εὐριπίδην Σχολίων Τόμ. Β', σελ. 42. Πρβ. καὶ Ἐρουερδῆνα ἐν *Exercitat. Crit.* σελ. 9).

Ὁ Κοραῆς σημειοῦται ἐν τῷ Προδρόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης σελ. 348 « Ἀπεδύσατο: Εἰς τοῦτο ἔτρεψα τὸ παρ' ἅπασιν, Ὑπελύσατο. ὁ δὲ νοῦς, Ἀπεδύσατο τὰ ὅπλα, ἐν οἷς συνέχειν ἑαυτὸν προσετέτακτο ὑπὸ Φιλίππου. μαρτυρεῖ μου δὲ τῇ διορθώσει αὐτὸς Αἰλιανός, φήσας ἀλλαχοῦ (ΙΓ, λζ), Ἀπεδύσατο τὴν πανοπλίαν».

Τὴν γραφὴν *ἀπεδύσατο* ἐνέκρινε καὶ ὁ Ἑρχῆρος ἔν τε τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει τοῦ Αἰλιανοῦ σελ. οϐ' καὶ ἐν τῇ Τευϐνηρείῳ Τόμ. Β', σελ. κα'.

Παρὰ τῷ Εὐναπίῳ σελ. 30 Βοισσ. κεῖται «μικροῦ τινος ἐδέησε τὸν Περσῶν βασιλέα τήν τε ὀρθὴν μεταϐαλεῖν τιάραν καὶ τοὺς περιπορφύρους καὶ λιθοκολλήτους *ἀπολῦσαι* κόσμους καὶ τὸ τριϐώνιον Εὐσταθίου μεταμφιάσασθαι». Ὁ Βυττεμϐάχιος ἐν ταῖς εἰς Εὐνάπιον Σημειώσεσι σελ. 99 δοξάζει ὅτι ἀντὶ τοῦ *ἀποΛῦσαι* ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Εὐναπίου *ἀποΔῦσαι*. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε *ἀπολῦσαι* καὶ *ἀποδῦσαι*, ἔπειτα δ' οὐδέποτε λέγεται ἑλληνιστὶ *ἀποδύω* καὶ *ἀπέδυσα* ἀντὶ τοῦ *ἀποδύομαι* καὶ *ἀπέδυν* ἢ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους *ἀπεδυσάμην*. Ὁ Κόϐητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1878, σελ. 335 νομίζει ὅτι πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ παρὰ τῷ Εὐναπίῳ *ἀποΔῦΝαι* ἀντὶ τοῦ *ἀποΛῦΣαι*. Ὁμοίῳ τῷ ὑπὸ τοῦ Βυττεμϐαχίου γενομένῳ σφάλματι περιέπεσεν ὁ Ἰωάνν. Χριστ. Οὐόλφιος ἐκδοὺς παρὰ τῷ Λιϐανίῳ Ἐπιστ. ΤΟΒ', σελ. 185 «ὅτι τὰ ὅπλα ἔχων ἐν χεροῖν οὐκ *ἐξέΔυσας* τὴν περὶ λόγους σπουδήν» ἀντὶ τοῦ *ἐξέΛυσας*· μνημονεύεται δὲ καὶ γραφὴ *ἐξέϐαλες*. Ἂν μὴ ἡμεῖς πλανώμεθα, ὑγιῶς ἔχει τὸ *ἐξέλυσας*· δύναται δὲ νὰ νοηθῇ ἀντὶ τοῦ *κατέπαυσας* ἢ ἀντὶ τοῦ *ἐχάλασας*, *ἀνῆκας*.

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀλκμᾶνος παρ' Ἀθην. σελ. 373 ε' φέρεται «*Λῦσαν* δ' ἄπρακτα νεάνιδες». Ὁ Βέργκιος ἔγραψε *Δῦσαν* ἐν τῇ Δ' ἐκδόσει τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν Τόμ. Γ', σελ. 47, ἐποιήσατο δὲ τὴν παρατήρησιν τήνδε· «*Λῦσαν* scripsi, quamvis brevior forma ἔδυν non ἔδυσαν usitata sit». Ἀλλ' ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν ἀπαντᾷ «αἱ δ' ὑπὸ κῦμα θαλάσσης αὐτίκ' *ἔδυσαν*» (Ἰλ. Σ, 145).

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι ὁ μὲν Φ. Σμιδίτιος ἐν *Krit. Stud.* Τόμ. Γ', σελ. 134 ὑπέλαϐε τὸ ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ βιϐλ. Ζ', 400 «εἰς τοίην ἐλπίδα *Λυόμεθα*» πλημμελῆ ἀνάγνωσιν τοῦ «εἰς τοίην ἐλπίδα *Δυόμεθα*», ὁ δὲ Κόϐητος ἐν *Μνημοσ.* 1853, σελ. 110 μετετύπωσε τὸ ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 931 «τὸ στρόφιον *ἤδη λύομαι*» εἰς τὸ «τὸ στρόφιον *ἠδὴκδύομαι* (*ἤδη 'κδύομαι*)», ἀλλ' ὀρθῶς ἔχει ἡ παραδεδομένη γραφή. Εἶπε δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ «ἀλλὰ τὸ στρόφιον *λυθέν*, τὰ κάρυα μοὐξέπιπτεν» (Ἰ. Μεινέκιον ἐν *Vindic. Aristoph.* σελ. 133).

Β'.

Τὸ ὄνομα **διῶρυξ** εἶχε παρὰ τοῖς δοκίμοις χαρακτῆρα **Χ**, οὐχὶ **Γ**.

Ἐν τοῖς Φιλολογικοῖς Παρέργοις τοῦ μακαρίτου Φιλίππου Ἰωάννου σελ. 83 ἐκδ. β' φέρεται « Δροῦσος δ' ὁ τοῦ Τιβερίου ἀδελφὸς τετράκις τοῖς Γερμανοῖς ἐπεστράτευσε, καὶ *διώρυγι* τὸν Ῥῆνον τῷ Ἰσάλᾳ συνάψας πρῶτος Ῥωμαίων τὸν ὑπάρκτιον Ὠκεανὸν ναυσὶν ἔπλευσε, μέχριΣ Ἄλβιος καὶ τοῦ στόματος τοῦ Ἀμασία προελθὼν ἐν τοῖς Χαύκοις ».

Ἐν τῇ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων γλώσσῃ ἀείποτε διὰ τοῦ Χ ἐκλίνετο τὸ ὄνομα *διῶρυξ*, οἷον *διώρυΧος*, *διώρυΧι*, κτλ., οὐδέποτε δ' ἐγένετο ἐν αὐτῇ χρῆσις τοῦ διὰ τοῦ Γ προενηνεγμένου τύπου *διώρυΓος*, *διώρυΓι*, κτλ., ὅστις εἶνε ἴδιος τοῦ παρηκμακότος καὶ διεφθαρμένου ἑλληνισμοῦ.

Τῆς διὰ τοῦ Χ ἐκφορᾶς πολλὰ ἡμῖν παρέχει παραδείγματα ὁ Ἡρόδοτος, οἷον

Α', 75: *διώρυχα* βαθέαν ὀρύσσειν.
Α', 185: *διώρυχας* ὀρύξασα.
Α', 189: *διώρυχας* ὀγδώκοντα καὶ ἑκατόν.
Α', 190: τριηκοσίας καὶ ἑξήκοντα *διώρυχας*.
Α', 191: τὸν ποταμὸν *διώρυχι* ἐσαγαγών.
Α', 193: ἡ Βαβυλωνίη χώρη πᾶσα — κατατέτμηται ἐς *διώρυχας*· καὶ ἡ μεγίστη τῶν *διωρύχων* ἐστὶ νηυσιπέρητος.
Α', 202: τὰς *διώρυχας* τὰς ἑξήκοντά τε καὶ τριηκοσίας.
Β', 108: τὰς *διώρυχας* — ὤρυσσον.
Β', 108: αἴτιαι τούτων αἱ *διώρυχες* γεγόνασι.
Β', 124: *διώρυχα* τοῦ Νείλου ἐσαγαγών.
Β', 137: τῶν τὰς *διώρυχας* ὀρυξάντων.
Β', 138: ἐκ τοῦ Νείλου *διώρυχες* ἐσέχουσι.
Β', 149: ἐκ τοῦ Νείλου κατὰ *διώρυχα* ἐσῆκται.
Β', 158: τῇ *διώρυχι* ἐπεχείρησε πρῶτος.
Β', 159: παυσάμενος τῆς *διώρυχος*.

Δ', 39: ἐκ τοῦ Νείλου *διώρυχα* ἐσήγαγε.
Δ', 47: ἐλάσσονες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ *διωρύχων*.
Ε', 52: *διώρυχας* ἑξήκοντα καὶ τριηκοσίας.
Ζ', 23: ὤρυσσον τὸ μὲν ἄνω στόμα τῆς *διώρυχος* ποιεῦντες διπλήσιον ἢ ὅσον ἔδεε αὐτὴν τὴν *διώρυχα* γενέσθαι.
Ζ', 37: περὶ τὰ στόματα τῆς *διώρυχος*.
Ζ', 117: τὸν ἐπεστεῶτα τῆς *διώρυχος*.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ναβῆρος (ἐν *Μνημοσ.* 1885, σελ. 61) ἐξαλείφει τὴν πρόθεσιν ἐν τῷ «κατατέτμηται ἐς διώρυχας», ὁ δ' Ἑρουερδὴν (ἐν *Μνημοσ.* 1885, σελ. 141) μεταβάλλει τὸ «ἢ *ὅσΟΝ* ἔδεε αὐτὴν τὴν διώρυχα γενέσθαι» εἰς τὸ *ὅσΗΝ*. Ἐν τῇ Σοφιστικῇ Προπαρασκευῇ τοῦ Φρυνίχου εἶνε γεγραμμένον σελ. 36, 3 «*Διαλαβεῖν*: δύο σημαίνει, τὸ ἑκατέρωθέν τινος λαβέσθαι καὶ τὸ εἰς δύο ἢ πλέονα διαχωρίσαι ἢ διελεῖν, Ἡρόδοτος τὰ δύο· τὸ μὲν πρῶτον — τὸ δὲ δεύτερον· *διώρυχας διέλαβεΝ ὁ Κῦρος*· ἀντὶ τοῦ ἀπέτεμε καὶ διεῖλε». Παρελήφθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου τὸ ῥῆμα *διαλαβεῖν* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *διατεμεῖν* ἢ *διελεῖν*, δὲν ἐλέχθη δ' ὅμως ὑπ' αὐτοῦ *διώρυχας διαλαβεῖν* ἀλλὰ *ποταμὸν* **ἐς** *διώρυχας διαλαβεῖν*, οἷον «ὅθεν περ ὁ Γύνδης, *τὸν* ἐς τὰς *διώρυχας* τὰς ἑξήκοντά τε καὶ τριηκοσίας *διέλαβε* ὁ Κῦρος» (βιβλ. Α', 202) καὶ «ὁ δὲ τέταρτος τῶν ποταμῶν οὔνομα ἔχει Γύνδης, *τὸν* Κῦρος *διέλαβέ* κοτε ἐς *διώρυχας* ἑξήκοντα καὶ τριηκοσίας» (βιβλ. Ε', 52) καὶ «τὸν Γύνδην ποταμὸν ἐτίσατο Κῦρος ἐς τριηκοσίας καὶ ἑξήκοντά *μιν διώρυχας διαλαβών*» (βιβλ. Α', 190). Εἶπε δ' ὁ Ἡρόδοτος καὶ *διαλελαμμένος* (= διειλημμένος), *διαλελαμμένος πενταχοῦ* (βιβλ. Γ', 117), ἀντὶ τοῦ *διῃρημένος* ἢ *διατετμημένος* (Ἴδε Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Α', σελ. 379 καὶ Τόμ. Β', σελ. 227 ἐκδ. β').

Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ Α', 109 «ξηράνας τὴν *διώρυχα*» καὶ Δ', 109 «παρ' αὐτὴν τὴν *διώρυχα*» καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι Κριτί. σελ. 115 δ' «*διώρυχα* — τρίπλεθρον τὸ πλάτος» καὶ σελ. 117 ε' «πρὸς τὸ τῆς *διώρυχος* στόμα» καὶ σελ. 118 δ' «*διώρυχες* εὐθεῖαι τετμημέναι» καὶ σελ. 118 ε' «διάπλους ἐκ τῶν *διωρύχων* — τεμόντες» καὶ μετ' ὀλίγα «τὰ ἐκ τῶν *διωρύχων* ἐπάγοντες νάματα» καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Ἀναβ. Α', ζ', 15 «ἔνθα δὴ εἰσιν αἱ *διώρυχες*» καὶ Β', δ', 13 «διέβησαν *διώρυχας* δύο» καὶ 17 «ἐν

μέσῳ ἀποληφθῆτε τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς *διώρυχος*» καὶ 21 «ἡ ἐν μέσῳ τοῦ Τίγρητος καὶ τῆς *διώρυχος*» καὶ 22 «ἔχοντες ἔνθεν μὲν τὸν Τίγρητα, ἔνθεν δὲ τὴν *διώρυχα*». Ὑπομνηστέον δ' ὅτι τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος παρατεθὲν χωρίον κεῖται ἐν ῥήσει, ἥτις παρέγγραπτος ὑπό τινων νομίζεται.

Ὀρθῶς ὁ Κοραῆς τὸ παρὰ τῷ Ἱπποκράτει φερόμενον «*διώρυΓες* γὰρ πολλαί εἰσι» μετετύπωσεν εἰς τὸ *διώρυΧες* (Ἴδε Ἑρμερίνσιον εἰς *Ἱπποκρ.* Τόμ. Α', σελ. 269). Οὐδαμῶς πειστέον τῷ Κυννήρῳ διδάσκοντι (ἐν *Διεξοδ. Γραμματ.* Τόμ. Α', σελ. 370 ἐκδ. β') ὅτι εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης *διώρυγες*.

Ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγετο *διώρυχος*, *διώρυχι*, κτλ. παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Φρυνίχου ἀποφαινομένου ἐν τῇ Ῥημάτων καὶ Ὀνομάτων Ἀττικῶν Ἐκλογῇ σελ. 230 «*Διώρυγος*, *διώρυγι*, *διώρυγα*, οὔ· οἱ γὰρ ἀρχαῖοι ταῦτα διὰ τοῦ Χ λέγουσι· *διώρυχος*, *διώρυχι*, *διώρυχα*». Γράφει δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος σελ. 94, 6 «*Διῶρυξ*, *διώρυχος* καὶ ἅπασα ἡ κλίσις διὰ τοῦ Χ, οὐ διὰ τοῦ Γ. Ἀριστείδης ἐν τῷ Αἰγυπτίῳ· καὶ διώρυχες εἰς αὐτὰς φέρουσιν» καὶ ὁ Χοιροβοσκὸς σελ. 83, 12 «Τὰ παρὰ τὸ ὄνυξ καὶ παρὰ τὸ νύξ καὶ τὰ παρὰ τὸ ὀρύσσω διὰ τοῦ Χ κλίνονται, οἷον—*διῶρυξ διώρυχος*». Οὐδενὸς λόγου ἄξιον εἶνε τὸ τοῦ Σουίδα «Διῶρυξ: *διώρυΓος*». Κεῖται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ «Διορυγή: ἡ ὄρυξις· διῶρυξ δὲ *διώρυΓος*».

Τῆς δοκίμου ἐκφορᾶς *διώρυχος*, *διώρυχι*, κτλ. ποιοῦνται χρῆσιν καὶ συγγραφεῖς τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Πολύβιος, Πλούταρχος, Ἀρριανός, Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι.

Πολύβ. Ε', να', 6 «πρὸς τὴν Βασιλικὴν *διώρυχα* καλουμένην». Ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ κεφ. ξβ', 4 ἀνεγινώσκετο ἄλλοτε «τάς τε *διώρυΓας* ἀναστομοῦν». Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ *διωρυχάς*, ἐξ ἧς ἀσφαλῶς πᾶς τις τεκμαίρεται ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου *διώρυΧας*. Καὶ ἀλλαχοῦ δ' ἐγένετο μετάπτωσις τοῦ *διώρυχας* εἰς τὸ *διωρυχάς*, ὡς διδασκόμεθα ἐξ ὧν ἔγραψεν ὁ Λοβέκκιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 231 κἑξ.

Πλούτ. Ἀγησ. ΛΘ', 5 «εἰς τόπον ἔχοντα *διώρυχα* βαθεῖαν» καὶ Καίσ. ΜΘ', 3 «αἱ γὰρ *διώρυχες* ἀπῳκοδομήθησαν ὑπὸ τῶν πολε-

μίων». Εἶπε δ' ὁ Πλούταρχος καὶ ἐν Φαβίῳ κεφ. Α', 2 «ἄχρι νῦν αἱ *διώρυχες* φόσσαι καὶ φόδερε τὸ σκάψαι καλεῖται». Ἀλλ' ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται καὶ *διώρυΓες* καὶ *διωρυγαί*.

Ἀρριαν. Ἀναβ. Γ', ς', 1 «αἱ *διώρυχες* αὐτοῦ πᾶσαι» καὶ Ϛ', ιη', 5 «ξυμφεύγουσιν αὖ ἐς *διώρυχα*» καὶ Ζ', κα', 3 «ἀρχόμεναι ἀπὸ ταύτης τῆς *διώρυχος*» καὶ 6 «εἰ ξυναφὴς γένοιτο τῇ πάλαι *διώρυχι*».

Δίων Κάσσ. ΜΒ', μ', 2 «ἐς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν *διωρύχων* κομίσας» καὶ μα', 1 «προσεκομίσθη νυκτὸς ἐπὶ τὴν *διώρυχα*» καὶ ΝΑ', ιη', 1 «τάς τε *διώρυχας* τὰς μὲν ἐξεκάθηρε κτέ.» καὶ ΞΗ', κη', 1 «τὸν Εὐφράτην κατὰ *διώρυχα* ἐς τὸν Τίγριν ἐσαγαγεῖν».

Ἀππιαν. Μιθριδ. 89 «κατέκλεισεν ἐς *διώρυχα* πηλοῦ». Σημειωτέον δ' ὅτι πρὸς τῇ δοκίμῳ ἐκφορᾷ ἔχουσι τἀντίγραφα καὶ τὴν ἀδόκιμον *διώρυΓα*.

Ἰώσηπ. Ἰουδ. Ἀρχ. Β', θ', 1 «τὸν ποταμὸν εἰς *διώρυχας* πολλὰς αὐτοῖς προσέταξαν διατεμεῖν» καὶ Ἰουδ. Πολ. Ϛ', α', 7 «διὰ τῆς *διώρυχος* εἰσέπιπτον» καὶ ζ', 3 «τοὺς ἐκ τῶν καιομένων καταφεύγοντας εἰς τὰς *διώρυχας*». Παρατηρητέον δ' ὅτι παρὰ τῷ Ζωναρᾷ Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Β', σελ. 62, 31 Τευβν. εἶνε γεγραμμένον «εἰσέπιπτον διὰ τῆς *διώρυΓος*».

Πολύαιν. Στρατ. Δ', 18 «πέτρας δὲ στερεωτάτης ἐν τῇ *διώρυχι* φανείσης». Πρβ. καὶ σελ. 496, 3 Μελβ. «ἐάν τις *διώρυχα* ποιήσας βαθεῖαν κτέ.».

Ἀνών. Περίπλ. Ἐρυθρ. Θαλ. 15 «τῆς λεγομένης *διώρυχος*» καὶ 46 «τινὰ δὲ καὶ περὶ τὰς *διώρυχας* ἀποκεκλικότα».

Ζώσιμ. Γ', ις', 1 «εἴς τινα τοῦ Εὐφράτου *διώρυχα* διῆλθον» καὶ «διανήξασθαι τὴν *διώρυχα*» καὶ ιζ', 2 «ἐπεραιοῦτο τὴν *διώρυχα*» καὶ «ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς *διώρυχος* εὗρε» καὶ 4 «*διώρυχα* πλατεῖαν» καὶ κδ', 2 «ἦλθον εἴς τινα *διώρυχα* μεγίστην».

Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Θ', 5 «κατὰ ῥοῦν τῆς *διώρυχος* ἐκ τοῦ Νείλου φέρεσθαι συγχωρήσας».

Ἀνών. Βυζάντ. Στρατηγ. ΙΒ', 6 «ἐπειδὰν τὴν *διώρυχα* φθάσωσιν» καὶ 7 «τὸν ἀπὸ τῆς *διώρυχος* ἀναφερόμενον χοῦν» καὶ 8 «τὸ αὐτὸ βάθος τῆς *διώρυχος* γινέσθω» καὶ ΙΓ', 5 «ἡ τῆς *διώρυχος* αἰτία τοιαύτη» καὶ 11 «ἐπὶ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς *διώρυχος*».

Ψελλ. Μεσαιων. Βιβλ. Σάθ. Τόμ. Δ', σελ. 34, 3 «*διώρυχάς* τε ποιήσει».

Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Β', σελ. 147, 28 Τευβν. «κρυπτῇ *διώρυχι* μετωχέτευσαν».

Τζέτζ. Ἱστορ. Ζ', 454 «ἐκείνην ἐξετέλεσε *διώρυχα*».

Εὕρομεν δὲ καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις Τόμ. Δ', σελ. 112, 32 «οἱ δὲ στενὰς *διώρυχας*» καὶ σελ. 265, 20 «τὰ κωλύματα τῆς *διώρυχος* ἐκβάλλων».

Ἡ τοῦ πονηροῦ κόμματος ἐκφορὰ ἀπαντᾷ πολλάκις ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος, οἷον (ἔχομεν δ' ἐν χερσὶ τὴν τοῦ Μεινεκίου ἔκδοσιν καὶ κατὰ ταύτης τὰς σελίδας δηλοῦμεν τοὺς τόπους, ἐν οἷς κεῖνται οἱ μνημονευόμενοι τύποι)

διώρυγος σελ. 335, 24. σελ. 337, 4. σελ. 696, 5. σελ. 1108, 30. σελ. 1109, 1 καὶ 16. σελ. 1121, 32. σελ. 1122, 21. σελ. 1123, 1 σελ. 1131, 3.

διώρυγι σελ. 852, 6. σελ. 1130, 32.

διώρυγα σελ. 337, 6. σελ. 1121, 19. σελ. 1128, 22. σελ. 1131, 9.

διώρυγες σελ. 1031,24. σελ. 1032, 26. σελ. 1121, 27.

διωρύγων σελ. 1027, 24. σελ. 1031, 18 σελ. 1032, 9 καὶ 25. σελ. 1099, 12. σελ. 1100, 12.

διώρυγας σελ. 1015, 32. σελ. 1031, 28. σελ. 1032, 15 καὶ 30. σελ. 1121, 23.

Ἐν σελ. 250, 1 εἶνε γεγραμμένον «καινὴν ἔτεμε *διώρυΧα*» καὶ ἐν σελ. 1122, 21 «ἡ ἀρχὴ τῆς *διώρυΧος* τῆς ἐκδιδούσης εἰς τὴν Ἐρυθράν». Ὁ Κραμῆρος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐξέδωκε *διώρυΧα*, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ *διώρυΓος*, ἐν οὐδετέρῳ δ' ἐμνημόνευσε διάφορον γραφὴν (*Στράβ*. Τόμ. Α', σελ. 286 καὶ Τόμ. Γ', σελ. 374). Ἐν σελ. 696, 5 φέρεται κατά τινα τῶν ἀντιγράφων *διώρυΧος* (Ἴδε Κραμῆρον εἰς *Στράβ*. Τόμ. Β', σελ. 435).

Τὸν παρακεκομμένον τύπον βλέπει τις καὶ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 525 «οὐ καθ' ὃν αἱ *διώρυγες* ἐγίνοντο τοῦ τείχους τόπον» καὶ παρὰ τῷ Παυσανίᾳ Λακων. Α', 2 «*διώρυγι* κατήγαγεν ἐπὶ θάλασσαν» καὶ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ Α',

νβ', 2 «*διώρυγα* μὲν ἐκ τοῦ ποταμοῦ κατεσκεύασεν» καὶ ξγ', 1 «πλείστας εὐκαίρους *διώρυγας* κατασκευάσας» καὶ ἀλλαχοῦ καὶ παρὰ τῷ Σωζομενῷ ς', α', 5 «εὗρε *διώρυγα* ναυσίπορον ἀναχωσθεῖσαν τῷ χρόνῳ» καὶ παρ' ἄλλοις μεταγενεστέροις.

Ὁ Λ. Δινδόρφιος ἐν τῇ Τευβνηρείῳ ἐκδόσει Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Τόμ. Α', σελ. κα') δοξάζει ὅτι καὶ ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Στράβων καὶ ὁ Παυσανίας ἐποιήσαντο χρῆσιν τῆς ὑγιῶς ἐχούσης ἐκφορᾶς, ἣν ἓν τῶν ἀντιγράφων τοῦ Διοδώρου ἔσωσεν ἐν βιβλ. Α', νζ', 2.

Ἐν τῷ περὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ Κτισμάτων συγγράμματι τοῦ Προκοπίου βιβλ. Β', 1 κεῖται ἅπαξ μὲν ὁ ἀδόκιμος τύπος *διώρυΓα*, δὶς δ' ὁ δόκιμος *διώρυΧας*. Ὁ Γ. Δινδόρφιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Προκοπίου (Τόμ. Γ', σελ. 213, 11) ἔτρεψε τὸ *διώρυΓα* εἰς τὸ *διώρυΧα*.

Κατὰ τὴν τῶν παλαιῶν συνήθειαν ἔγραψε καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 1046, 39 «αἱ στεναὶ *διώρυχες*» καὶ ὁ Μέγας Ἐτυμολόγος σελ. 101, 1 «Ἄναυροι: οἱ χείμαρροι καὶ *διώρυχες* καὶ ὀχετοί». Εὕρομεν δὲ καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα «Ἀζαλέας δρῦς: — ἢ ὅτι δρυτόμοι εἰς τὰς ποταμίους ἐμβάλλουσι *διώρυχας* κόπτοντες» καὶ «Ἑλείας πρὸς αὐλῶνας: τουτέστι τὰς ἑλώδεις *διώρυχας*». Ἀλλ' ἐν λ. *ἀποστομοῦν* μνημονεύεται ἡ ῥῆσις «προέθεντο τὰς *διώρυΓας* ἀποστομοῦν τὰς ἐπιφανεστάτας», ἣν κατέλεξέ τις ἐν τοῖς τοῦ Πολυβίου ἀποσπάσμασιν. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου ἀπαντᾷ μὲν ὁ δόκιμος τύπος *διώρυΧας*, ἀπαντᾷ δ' ὁ ἀδόκιμος *διώρυΓας*, οἷον «Ἐναύλους: ποταμοὺς χειμάρρους, *διώρυχας*» καὶ «Λίθων χοαί: — Χοὰς δὲ ἐκ λίθων ὑπονόμους καὶ χυτρίνους, οὓς καὶ *διώρυγας*». Ἐν τῷ κώδικι εἶνε γεγραμμένον *διΟρυγας*, ἐπηνωρθώθη δ' ὑπὸ τοῦ Μουσούρου, ὅστις καὶ τὸ «Αὖλαξ: τὸ σχίσμα τοῦ ἀρότρου, *διΟρυξ*, σπήλαιον» μετετύπωσεν εἰς τὸ *διώρυξ*. Ἀλλ' ἐπάναγκες εἶνε νὰ προενεχθῇ προπερισπωμένως *διῶρυξ*. Τῆς διὰ τοῦ Ο μικροῦ ἐκφορᾶς, καίπερ ἐσχάτως βαρβάρου οὔσης, ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Πανταζίδης ἐν τῷ Ὁμηρικῷ Λεξικῷ σελ. 167 «Διορύσσω — σκάπτω ἢ ἀνοίγω *διόρυγα*».

Παράδοξον εἶνε τὸ κείμενον παρὰ τῷ Ἀρμενοπούλῳ σελ. 840 Εἰμβ. «ἐάν τις βοῦς — ἐμπέσῃ εἰς *τὸν* τῆς ἀμπέλου *διώρυγον*».

Ὁμοίως τῷ *διῶρυξ* ἐκλίνετο παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ *κατῶρυξ*, οἷον *κατώρυχες δ' ἔναιον* (Αἰσχύλ. Προμ. 452) καὶ *πετρώδει ἐν κατώρυχι* καὶ *ἐκ κατώρυχος στέγης* (Σοφοκλ. Ἀντιγ. 774 καὶ 1110). Ὁ Ἡσύχιος γράφει «*Κατώρυχες*: κατωρυγμένοι». Φέρεται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ «*Κατορυχάς*: θησαυρούς», ὅπερ δύναταί τις νὰ νομίσῃ πλημμελῆ τοῦ *κατώρυχας* ἀνάγνωσιν ἀποβλέπων εἰς τὸ Εὐριπίδειον Ἑκ. 1002 «χρυσοῦ παλαιαὶ Πριαμιδῶν *κατώρυχες*», ᾧ ὅμοιον τὸ παρὰ Μαξίμῳ τῷ Τυρίῳ Λόγ. ϛ', 3 «καὶ θησαυροὺς κατορυττόντων καὶ *κατώρυχας* ἐμπιμπλάντων καὶ ταμεῖα σωρευόντων». Τῇ ἑνικῇ γενικῇ *κατώρυχος* ἐνετύχομεν καὶ παρὰ τῷ Προκοπίῳ Τόμ. Β', σελ. 509, 9 «ἐς τοῦτο ἀποκεκρυμμένης τῆς *κατώρυχος* σφίσι». Ἐλέχθη δὲ καὶ *τὰ δὲ πέντε κατώρυχα δινεύονται* ὑπὸ τοῦ Ἀράτου στίχ. 510 καὶ *ἐς οἰκήματα κατώρυχα καταχρυφθῆναι* ὑπὸ Δίωνος τοῦ Κασσίου βιβλ. Νϛ', ια', 7. Πλημμελῆ γραφὴν *κατΟρυχος* ἐμνημόνευσεν ὁ Λοβέκκιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 231 «vitiose κατόρυχος Mechan. vett. p. 82».

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους κεῖται βιβλ. Ζ', 123 «*κατώρυχες* δὲ λίθοι, οὓς Ὅμηρος *κατωρυχέας* λέγει, οἱ τοῖς θεμελίοις ἐντιθέμενοι». Ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν εὑρέθη δὶς ἡ δοτικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, *λάεσσι κατωρυχέεσσι* καὶ *κατωρυχέεσσι λίθοισι* (Ὀδ. Ζ, 267 καὶ Ι, 185). Εἶπε δὲ καὶ Διονύσιος ὁ περιηγητὴς *πέτρῃσι κατωρυχέεσσιν* (στίχ. 964), περὶ οὗ ἐποιήσατο λόγον ὁ Βερνάρδυς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Διονυσίου σελ. 789 (Ἴδε καὶ Ναύκιον ἐν *Mél. Gréco-Rom*. Τόμ. Δ', σελ. 213 κέξ.). Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Χάρακος σῳζομένῳ ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 105, α', 42 Διδ. ἀπαντᾷ «οὐ *κατωρυχὴν* ποιησάμενος οἴκησιν διετέλει». Ἐπειδὴ τὸ *κατωρυχὴν* ἀναφέρεται εἰς τὸ *οἴκησιν*, ἀναγκαίως ἔχει νὰ μετατυπωθῇ εἰς τὸ *κατωρυχῆ*· «οὐ *κατωρυχῆ* ποιησάμενος *οἴκησιν*». Πρβ. σελ. 105, β', 12 «ποιήσας οὖν ἐν Λεβαδείᾳ *ὑπόγειον οἴκημα*». Ὑπάρχει δὲ καὶ γραφὴ *κατορυχήν*.

Ὅμοιον τῷ *κατωρυχής* ὑπάρχει τὸ *νεωρυχής*, ὃ κεῖται ἐν τοῖς Θηριακοῖς τοῦ Νικάνδρου στίχ. 940 «*νεωρυχέος* γλυκυσίδης», τουτέστι: νεωστὶ ὀρωρυγμένης (ἐξορωρυγμένης).

Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος, ὡς ἀείποτε σχεδὸν εἶνε γεγραμμένον *διώρυΓος*, *διώρυΓι*, κτλ., οὕτω καὶ *κατώρυΓα*· «ἔπειτα

κατὰ γῆς διαδοθέντας ῥιζοῦσθαι ὁμοίως ταῖς κατώρυξιν, εἶτ' ἀναδοθέντας στελεχοῦσθαι· ἐξ οὗ πάλιν ὁμοίως τῇ αὐξήσει κατακαμφθέντας ἄλλην *κατώρυΓα* ποιεῖν» (σελ. 967, 13 Μειν.). Βλέπει δέ τις τὸν διὰ τοῦ Γ τύπον καὶ παρὰ Φίλωνι τῷ Βυζαντίῳ περὶ τῶν Ἑπτὰ Θεαμ. κεφ. 2 «οἱ *κατώρυγες* λίθοι» καὶ κεφ. 6 «τὴν *κατώρυγα* θεμελίωσιν». Ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς Ε', ιη', 1 ἀπαντᾷ «τὴν καλουμένην *ἀπώρυγα* κληματίδα», ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἰεζεκιὴλ ΙΖ', ϛ «καὶ ἐγένετο εἰς ἄμπελον καὶ ἐποίησεν *ἀπώρυγας*», ἀνθ' οὗ κακῶς παρὰ Κυρίλλῳ τῷ Ἀλεξανδρείας Τόμ. Β', σελ. 631 δ' ἀναγινώσκεται *ἀπωρυγάς*. Πρβ. καὶ Ἡσύχ. «*Ἀπώρυγας*: ὑδρηγούς». Κεῖται δ' ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου καὶ «*Ἀπόρυξ*: *σχίσμα*» ἀντὶ τοῦ *ἀπῶρυξ*. Σφάλλεται ὁ Λοβέκκιος γράφων ἐν τοῖς Παραλειπομένοις σελ. 282 «Valet idem de κατώρυξ sed ὄρυξ ipsum et composita διώρυξ, *ἀπόρυξ* sive ἀπώρυξ—substantivorum locum obtinuerunt». Μόνη ἡ διὰ τοῦ Ω μεγάλου ἐκφορὰ *ἀπῶρυξ* ἔχει ὑγιῶς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Υ δὲν εἶνε φύσει μακρόν, ἀλλὰ βραχὺ ὂν γίνεται θέσει μακρὸν διὰ τὸ ἐπιφερόμενον διπλοῦν σύμφωνον, ἀναγκαίως ἔχει νὰ γράφηται προπερισπωμένως *διῶρυξ* καὶ *κατῶρυξ* καὶ *ἀπῶρυξ*. Ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 99 δ' φέρεται κατά τε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Δινδορφίου καὶ τὴν τοῦ Μεινεκίου «καὶ Δημάδης δὲ ὁ ῥήτωρ ἔλεγε τὴν μὲν Αἴγιναν εἶναι λήμην τοῦ Πειραιῶς, τὴν δὲ Σάμον *ἀπορρῶγα* τῆς πόλεως, ἔαρ δὲ τοῦ δήμου τοὺς ἐφήβους, τὸ δὲ τεῖχος ἐσθῆτα τῆς πόλεως». Ὑπάρχει δ' ὅμως καὶ γραφὴ *ἀπώρυγα*, ἣν ἀνενδοιάστως προκρίνομεν παρατηροῦντες ἅμα ὅτι ὁ τῷ στόματι τοῦ Δημάδου εὐαρμοστῶν τύπος εἶνε *ἀπώρυΧα*. Καὶ παρὰ τῷ Προκοπίῳ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων *ἀπορρῶγες* ἀντὶ τοῦ *ἀπώρυγες* καὶ *ἀπορρῶγας* ἀντὶ τοῦ *ἀπώρυγας*. Τόμ. Α', σελ. 494, 16 «ἐν τῷδε τῷ πεδίῳ *ἀπορρῶγες* συχναὶ τυγχάνουσιν οὖσαι» καὶ σελ. 494, 23 «ἁπάσας οἱ Μαυρούσιοι τὰς ἐκείνῃ *ἀπορρῶγας* ἀποφράξαντες ἀφιᾶσι τὸ ῥεῦμα ὅλον φέρεσθαι ἀμφὶ τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον». Πρὸ πολλοῦ ἀποκατεστάθησαν παρὰ τῷ Προκοπίῳ αἱ ὑπ' αὐτοῦ τεθεῖσαι λέξεις *ἀπώρυγες* καὶ *ἀπώρυγας*.

Ἐν τῷ περὶ Φυτῶν Αἰτίων συγγράμματι τοῦ Θεοφράστου βιβλ. Ε', θ', 11 ἔχουσι τἀντίγραφα «καὶ τὰ κλήματα ἐπιβαλλόμενα καὶ *ὑποκατώρυΧα* καθιέμενα». Ὁ Σνειδῆρος ἐξέδωκε «καὶ ἀπὸ . . . .

κατώρυΓες καθιέμεναι» (Τόμ. Α', σελ. 559. Πρβ. καὶ Τόμ. Δ', σελ. 414). Ἀλλ' οὐδαμῶς ἡμεῖς πειθόμεθα ὅτι εἶπεν ὁ Θεόφραστος *κατώρυΓες*. Ἐν τῇ περὶ Φυτῶν Ἱστορίᾳ βιβλ. Δ', ζ', 6 εἶνε γεγραμμένον «καταλείπονται γάρ τινες *διώρυΧες*», οὐχὶ *διώρυΓες*.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου κεῖται «*Βωλόρυχα*: τὴν σῦν Λάκωνες». Ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε *βωλώρυχα*. Ἐκαλεῖτο δ' ὑπὸ τῶν Λακώνων ἡ ὗς *βωλῶρυξ* παρὰ τὸ *βώλους ὀρύσσειν* (Πρβ. καὶ Λοβέκκιον ἐν *Ἀγλαοφ*. σελ. 847-8).

Ὡς δὲ τὰ περιττοσύλλαβα ὀνόματα *διῶρυξ* καὶ *κατῶρυξ* ἐκλίνοντο παρὰ τοῖς παλαιοῖς διὰ τοῦ Χ, οὕτως ἐξεφέροντο διὰ τοῦ Χ τὰ ἰσοσύλλαβα τὰ ἐκ τοῦ *ὀρύσσω* διὰ συνθέσεως γενόμενα παρά τε τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις, οἷον

γεωρύχος. Ἡσύχ. «Σκάλοψ: — ἀσπάλαξ, ζῷον *γεωρύχον* τυφλόν». Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὀνομάζονται οἱ κόνικλοι *γεωρύχοι λαγιδεῖς* (σελ. 144. Ἴδε τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένα ἐν τῷ Παρνασσῷ 1877, σελ. 660). Λέγεται δὲ καὶ *γεωρυχῶ*, οὗ καὶ ὁ Πολυδεύκης ποιεῖται μνείαν βιβλ. Ζ', 97, καὶ *γεωρυχία*, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ἀττικῶν Ἐπιγραφῶν Τόμ. Β', β', σελ. 487, 27 «τὴν δὲ γῆν ἐκ τῆς *γεωρυχίας* μὴ ἐξεῖναι ἐξάγειν». Παρὰ τῷ Ἀποστολίῳ Α', 6 (Παροιμιογρ. Ἑλλ. Τόμ. Β', σελ. 240, 9) φέρεται «φασὶ δὲ αὐτοὺς (τοὺς μύρμηκας δηλ.) τὴν ἑαυτῶν *γεωργίαν* ἐργάζεσθαι σκολιωτάτην τοῖς ἐπιβουλεύουσί σφισι τῶν θηρίων τὴν πάροδον δύσπορον ἢ καὶ παντελῶς ἄπορον ἀποφαίνοντες». Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε *γεωρυχίαν*. Πρβ. Αἰλιαν. π. Ζῴ. ϛ', 43 «μυρμήκων δὲ ἐν *γεωρυχίᾳ* ποικίλας τε ἀτραποὺς καὶ ἑλιγμοὺς και περιόδους οὔπω ἴσασιν». Καὶ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 242 εἷς τῶν κωδίκων ἔχει «οἱ τὴν ἐπὶ θανάτῳ κεκριμένοι *γεωργοῦσι* παρ' ἡμῖν» ἀντὶ τοῦ *γεωρυχοῦσι*. Ἐν γλωσσαρίῳ κεῖται «*Γεωρίθιδες*: talpae». Ὁ Δουκάγγιος μετέγραψε *γεωρύτιδες*, ὅπερ παντελῶς ἀνυπόστατον, ὁ δὲ Σαλμάσιος (ἐν *Exerc. Plin.* σελ. 200) *γεωρυχίδες* (Πρβ. Θησ. Στεφ. Τόμ. Β', σελ. 601). Ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς γράφει ἐν τοῖς Ἀτάκτοις Τόμ. Δ', σελ. 676) «Χαμώρυγας (Χαμόρυγας, Σ) μὲ συνών. Τυφλοπόντικος, Σ. Σφάλαγγας — Κατὰ τὸν Ἡσύχιον: Σπάλαξ, ἢ ἀσπάλαξ, εἶδος ἀρουραίου μυός, ἐκ γενετῆς τυφλοῦ κ.τ.λ. — Φέρει

ἀκόμη καί: Σκάλοψ . . . ἀσπάλαξ, ζῶον γαιωρύχον—Τὸ Χαμώρυγας εἶνε *Χαμώρυζ*, λέξις ἀξία νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Λεξικά». Κακῶς τὸ παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ *γΕωρύχον* ἐγράφη διὰ διφθόγγου. Τῆς ἡμαρτημένης ἐκφορᾶς *γΑΙωρύχον* ποιεῖται χρῆσιν ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου Μέρ. Δ', σελ. 471 «τὸ δὲ *γαιωρύχον* τοῦτο ζῶον, κτέ.». Πρβ. καὶ Πρόδρ. σελ. 344 «ἕνεκα τῶν *γαιωρύχων* λαγιδέων» καὶ Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 273 «τὸν ὁποῖον ὁ Στράβων—ὀνομάζει *Γαιωρύχον* Λαγιδέα (ἤγουν λαγίδιον γεωσκάφον)». Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ *ἀσπάλαξ* καλεῖται ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων ἐνιαχοῦ *ἀναβολιός*. Τὸ αἴτιον τῆς ὀνομασίας ταύτης εἶνε φανερώτατον. Τὸ ὄνομα *γαμώρυγας* (=χαμῶρυξ) ἐσώθη ἐν Ἠπείρῳ, ὡς ἐμάθομεν παρ' Ἠπειρώτου, μεταβεβλημένον εἰς τὸ *γαμώρΑΚας*.

μιλτωρύχος. Πολυδ. Ζ', 100 «Ἀμειψίου δὲ ἐν Μοιχοῖς *μιλτωρυχίαν* εἰπόντος, εἴη ἂν ἐν τοῖς μεταλλεῦσιν ὁ *μιλτωρύχος*». Πρβ. Ἡσύχ. «*Μιλτωρυχία*: τόπος οὗ μίλτος ὀρύσσεται» Ἴδε Μεινέκιον ἐν *Ἀποσπ. Κωμ*. Τόμ. Β', σελ. 707.

ὀφθαλμωρύχος. Πλημμελῶς γράφει Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 963 *ὀφθαλμώρυχος* καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 42, § 20 ἐκδ. β' *χαρακτῆρες ὀφθαλμώρυχοι δίκαι*. Τὴν ἐσφαλμένην τόνωσιν βλέπει τις καὶ ἐν τῇ Ἑρμαννείῳ ἐκδόσει τοῦ Αἰσχύλου Τόμ. Α', σελ. 277 (Ἴδε Λοβέκκιον εἰς *Σοφοκλ. Αἴ*. σελ. 189 ἐκδ. γ').

πεδωρύχος. Ἀνθολ. Παλατ. Ι', 101 «ἀροτροδίαυλε, *πεδωρύχε*». Ἄτοπος εἶνε ἡ προπαροξύτονος ἐκφορὰ *πεδώρυχε*.

ῥιζωρύχος. Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *ῥιζωρυχῶ*. Κακῶς εἶνε γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ἐκκήρου (ἐν *Comm. Cr. de Anth. Gr*. Μέρ. Α', σελ. 188) «γραμματικῶν περίεργα γένη *ῥιζώρυχα* μούσης ἀλλοτρίης» ἀντὶ τοῦ *ῥιζωρύχα*. Διττὸν τόνον ἔχει τὸ ὄνομα *ῥιζωρύχος* ἐν τῷ ὑπὸ Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου συντεθέντι Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 1238 «*Ῥιζώρυχος* (ὁ, ἡ). ὁ ξεσκάπτων (ἀνορύττων) ῥίζας».

ταφρωρύχος. Διογέν. Λαέρτ. Δ', 23.

τοιχωρύχος, ὅθεν *τοιχωρυχία* καὶ *τοιχωρυχῶ* (*ἐκτοιχωρυχῶ*). Πρβ. καὶ *τοιχωρύχημα* καὶ *τοιχωρυχική* (τέχνη). Ἀρκάδ. περὶ Τόν. σελ.

91, 1 «Τὰ ἐπὶ ἐνεργείας τεθέμενα, συντεθειμένα ἀπὸ τοῦ τέμνω, φονεύω, *ὀρύσσω*, κτείνω, νέμω, τίκτω. παροξύνονται· σκυτοτόμος, μιαιφόνος, *τοιχωρύχος*, πατροκτόνος, οἰκονόμος, θεοτόκος». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου κεῖται « *Τοιχωρύχος*: λῃστής, κλέπτης» καὶ «Τοιχοδιφήτωρ: *τοιχωρύχος*». Ὁ κῶδιξ τοῦ Φωτίου ἔχει σελ. 593, 12 *τοιχΟρύχος* ἀντὶ τοῦ *τοιχΩρύχος*. Ἠσμένιζον δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ οἱ κωμικοὶ μάλιστα ποιηταί· ἐλέχθη δὲ καὶ «ὦ *τοιχωρύχον*—λαγύνιον» ὑπὸ τοῦ Διφίλου (Ἴδε Μεινέκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Γ', σελ. 206 καὶ Τόμ. Δ', σελ. 376). Ὁ Ἀγαθίας ἐμνημόνευσεν ἐν ταῖς Ἱστορίαις *ὄργανα τοιχωρύχα* σελ. 34, 5 Βόνν. «*ὄργανα* φέροντας λιθοτόμα καὶ *τΕΙχωρύχα*». Πλημμελῶς ἔχει τὸ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς ἁπάντων (Τόμ. Β', σελ. 363) «ἐὰν συμβῇ *τοιχωρυγῆναι* τὸ ὡρεῖον». Ἐκ τοῦ ῥήματος *τοιχωρυχοῦμαι* δὲν δύναται ἄλλος ἀόριστος νὰ σχηματισθῇ ἢ ὁ *ἐτοιχωρυχήθην*, οὗ τὸ ἀπαρέμφατον *τοιχωρυχηθῆναι*. Τοῦ πονηροῦ κόμματος εἶνε καὶ τὸ *τοιχόρυγμα* τὸ παρὰ Μιχαὴλ τῷ Δούκᾳ εὑρεθὲν σελ. 29, 14 «διά τε ἀκροβολισμῶν καὶ *γαιορυγμάτων* καὶ *τοιχορυγμάτων* καὶ πασῶν ἄλλων κατασκευῶν». Τοῦ ὑγιῶς ἔχοντος τύπου γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους βιβλ. Ϛ', 180 «ἀσέβημα, *τοιχωρύχημα*, ἀναισχύντημα» καὶ ὑπὸ τοῦ Φωτίου σελ. 593, 14 « *Τοιχωρύχημα* τοίχου: γαλῆς ὀπή», ἀνθ' οὗ παρὰ τῷ Σουίδᾳ φέρεται ὀρθότερον « *Τοιχωρύχημα γαλῆς*: τοίχου ὀπή». Σημειωτέον δ' ὅτι παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ἀκομινάτῳ κεῖται Τόμ. Α', σελ. 54, 6 «τὸν αὐτοῦ καὶ τοῦ θεοῦ οἶκον *τοιχωρυχήσων*», μνημονεύεται δὲ καὶ γραφὴ τοῦ Λαυρεντιακοῦ κώδικος *τοιχωρυΓήσων*. Ὁ Πέτρος Παπαγεωργίου παρατηρεῖ ἐν τῇ Ἐπικρίσει τῆς Σπυρ. Π. Λάμπρου ἐκδόσεως τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου σελ. 32 ὅτι ὁ Λαυρεντιακὸς κῶδιξ ἔχει «καὶ **τὸν** θεοῦ κτέ.».

τυμβωρύχος, ἐξ οὗ *τυμβωρυχία* καὶ *τυμβωρυχῶ*. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἐγράφη ἐσφαλμένως «Ἠριεργής: *τυμβΟρυχος*» ἀντὶ τοῦ *τυμβΩρύχος*. Τῆς ἀνελληνίστου ἐκφορᾶς ἐποιήσατο χρῆσιν Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν Ἀνθολ. Παλατ. Η', 183:

τοῖσί τε τυμβορύχοις τοῖς τε περικτίοσιν.

Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς παρατηρεῖ σελ. 199, 16 ὅτι «*τυμβωρύχος* λέγεται καὶ ὁ ἐπὶ τῷ σκυλεύειν τοὺς νεκροὺς τοῦτο πράττων καὶ ὁ τύμβους τοῖς νεκροῖς ὀρύττων» (Πρβ. Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Βατρ.*

σελ. 435). Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει σελ. 33 «ἐῶ δὲ Ἀργείους, οἳ Ἀφροδίτην *τυμβωρύχον* θρησκεύουσιν» (Πρβ. Ῥοσχῆρον ἐν *Nect. u. Ambr.* σελ. 91).

φρεωρύχος, Ἡσύχ. «*Φρεωρύχοι*: γένος Ἀθήνησιν ἢ οἱ τὰ φρέατα ὀρύσσοντες». Πολυδ. Ζ', 192 «καὶ *φρεωρύχος* δὲ εἴη ἂν τέχνης εἶδος· Φιλυλλίῳ γὰρ δρᾶμά τι ὁ *Φρεωρύχος*· τὸ δὲ *φρεωρύχων* ἐργαλεῖον παρ' αὐτοῦ καλεῖται τορεύς». Πρβ. καὶ βιβλ. Ι', 149 «ὁ δὲ τορεὺς *φρεωρύχων* ἐργαλεῖον». Τοῖς ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Η', σελ. 1042 καὶ σελ. 1049 μνημονευομένοις μαρτυρίοις τοῦ ὀνόματος *φρεωρύχος* προσθετέον τὸ παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ (Μεσαιων. Βιβλ. Σάθ. Τόμ. Ε', σελ. 364) «τοῖς τῶν ἐμῶν ἐπιστολῶν *φρεωρύχοις*». Λέγεται δὲ καὶ *φρεωρυχία* καὶ *φρεωρυχῶ*· ἔτι δὲ *φρεωρυχικός*, *ἐργαλεῖον φρεωρυχικόν*. Εὐστάθ. σελ. 1533, 10 «Εὕρηται δὲ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὁ τόρος καὶ *ἐργαλεῖον φρεωρυχικὸν* ἢ λιθοκοπικόν, φασί, σκεῦος. Καὶ προάγουσι καὶ χρῆσιν Φιλυλλίου τινὸς ταύτην· προέδωκεν (γρ. *προύδωκεν*) αὐτὸν ὁ τόρος· ἦν γὰρ ἀσθενής». Ἡσύχ. καὶ Φώτ. «Τόρος: *ἐργαλεῖον φρεωρυχικόν*». Ἀναγνωστέον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐκ τοῦ Πολυδεύκους παρατεθείσαις ῥήσεσι *τόρος* ἀντὶ τοῦ *τορεύς*, ἀνθ' οὗ ἐν τῇ πρώτῃ ἔχουσι τἀντίγραφα *τόρευσις* (*τέρευσις*, *τοξεύς*) (Ἴδε τὰς εἰς Πολυδεύκη Σημειώσεις Τόμ. Ε', σελ. 539-40 Δινδ. Πρβ. καὶ Μεινέκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Β', σελ. 863 κἑξ.). Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς ἐλέχθη *ὄργανα τοιχωρύχα* ὑπὸ τοῦ Ἀγαθίου, οὕτω καὶ *σκεύη φρεωρύχα* ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου Ἠθικ. σελ. 159 δ'.

χαλκωρύχος. Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *χαλκωρυχῶ* καὶ ὄνομα *χαλκωρυχεῖον*. Γραφικὸν πταῖσμα εἶνε τὸ ἐν τοῖς τοῦ Θεοφράστου ἁπάντων *χαλκΟρυχείοις* σελ. 692 καὶ 693 καὶ 699 Σνειδ. Πλημμελῶς δ' ἔχει καὶ ἡ γραφὴ *χαλκωρύχΙον*. Πρβ. *σιδηρωρυχεῖον* καὶ *ἀργυρωρυχεῖον*. Δὲν ἐγκρίνομεν τὰ ὑπὸ τοῦ Λοβεκκίου γεγραμμένα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 232.

χρυσωρύχος, οὗ παράγωγον τὸ *χρυσωρυχῶ*. Μιχ. Ἀκομ. Τόμ. Α', σελ. 21, 3 «χρυσὸν ἐκπονεῖσθαι κατὰ τοὺς *χρυσωρυχοῦντας* μύρμηκας». Πρβ. καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 242. Παρ' Αἰλιανῷ περὶ Ζῴ. Δ', 27 ἔτρεψεν ὁ Γεσνῆρος τὸ *χρυσωρυχεῖν* εἰς τὸ *χρυσοχοεῖν*, ὃ κα ὑπ' ἄλλων ἐνεκρίθη. Ὡς δὲ λέγεται *χαλκωρυχεῖον*, κτλ., οὕτω κα'

χρυσωρυχεῖον. Ἐσφαλμένη εἶνε ἡ διὰ τοῦ Ι ἐκφορὰ *χρυσωρύχΙον* (Ἴδε Θησ. Στεφ. Τόμ. Η΄, σελ. 1755). Ἐν τῇ Θεοφάνους Χρονογραφίᾳ σελ. 275, 2 κεῖται «περὶ τῶν *χρυσΟρυχίων* τῶν ἐν τοῖς ὄρεσιν Ἀρμενίας». Φέρεται δ' ὅμως καὶ γραφὴ *χρυσΩρυχιῶν*· ὅθεν ὁ νέος ἐκδότης τῆς Χρονογραφίας ταύτης Carolus de Boor ἔγραψε *χρυσωρυχίων* (Τόμ. Α΄, σελ. 179, 7 καὶ Τόμ. Β΄, σελ. 781). Ἀλλ' ἄμεμπτος γίνεται ὁ τύπος, ἂν διὰ διφθόγγου προενεχθῇ, *χρυσωρυχΕΙων*. Ὁμοίως τῷ *χρυσωρυχεῖον*, κτλ. ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων τὸ *ἀνθρακωρυχεῖον* καὶ *ἁλατωρυχεῖον* καὶ *μεταλλωρυχεῖον*. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ἀγγ. Βλάχου γενομένῃ μεταφράσει τῆς τοῦ Βαρθόλθυος Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Β΄, σελ. 37 εἶνε γεγραμμένον «οἱ ἐλαιῶνες τῆς Ἀμφίσης (γρ. *ἈμφίΣΣης*) καὶ τῆς Κορίνθου, τὰ *σμυριδΟρυχεῖα* καὶ αἱ ἁλυκαὶ τῆς Νάξου». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἄγνωστα τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησιν ἦσαν τὰ ὀνόματα *χρυσωρυχεῖον-εῖα* καὶ *ἀργυρωρυχεῖον-εῖα*· ἐλέγετο δ' ὑπ' αὐτῶν *ἀργύρεια* καὶ *χρύσεια ἔργα* ἢ *ἀργύρεια* καὶ *χρύσεια μέταλλα*. Περὶ τούτων θὰ διαλάβωμεν ἀκριβῶς ἑτέρωθι ἐξετάζοντες καὶ τὴν ἐκφορὰν *χρυσεῖα* καὶ *ἀργυρεῖα* καὶ *σιδηρεῖα*. Ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἐλέχθη ἐν τοῖς Πέρσαις στίχ. 238 «*ἀργύρου πηγή* τις αὐτοῖς ἐστι θησαυρὸς χθονός», εἰς ὃ φέρεται σχόλιον ἔχον ὧδε· «ἐν Θορικῷ γάρ ἐστι μέταλλα καὶ ἐν Λαυρίῳ» (Πρβ. καὶ Βέργκιον ἐν τῇ Δ΄ ἐκδόσει τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν Τόμ. Γ΄, σελ. 208), Μόνοι δ' ἴσως νῦν οἱ Ἀγελαῖοι ἀγνοοῦσιν ὅτι οὐχὶ *ΛαύρΙον* διὰ τοῦ ἰῶτα ἀλλὰ *ΛαύρΕΙον* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐγράφετο.

Λέγεται δὲ καὶ *βολβωρυχῶ*. Φρύνιχ. Σοφιστ. Πρβπαρ. σελ. 30, 30 «*Βολβωρυχεῖν*: βολβοὺς ὀρύττειν». Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους μνημονεύεται ὄνομα προπαροξύτονον *κοχλιώρυχον*, ὅπερ δηλοῦν ἐτύμως τὸ δίκην κοχλίου ὀρωρυγμένον συνωνυμεῖ τῷ *κοχλιάριον*. Τάδε γράφει ὁ Πολυδεύκης βιβλ. Ϛ΄, 87 «τὸ δὲ κοχλιάριον καλοίης ἂν μυστιλάριον ἢ *κοχλιώρυχον*». Πρβ. καὶ Βιβλ. Ι΄, 89 «ἢ μυστιλαρίοις ἢ *κοχλιωρύχοις* ἢ λιστρίοις». Κατὰ παθητικὴν ἔννοιαν εἶνε παρειλημμένον καὶ τὸ χάριν ἐτυμολογικοῦ σκοποῦ πλασθὲν *γεώρυχα* ἐν Ἐτυμ. Μεγ. σελ. 228, 35 «Γεργύρα: ὁ ὑπόνομος κυρίως δι' οὗ τὰ ὕδατα φέρεται τὰ ὄμβρια, *γεώρυχά τινα* ὄντα, τὰ ὑπὸ γῆν ὀρύγματα».

Διὰ τοῦ στοιχείου Χ εἶνε προενηνεγμένον καὶ τὸ ὄνομα *ὑπωρυχία*, οὗ ἓν μόνον μαρτύριον ἔχομεν. τὸ τοῦ Ἀππιανοῦ Ἐμφυλ. Δ΄, 111 « ἕτεροι δὲ ταῖς *ὑπωρυχίαις* ἐσῆλθον ». Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη Τόμ. Α΄. σελ. 340 ἑκδ. ϛ΄ εἶνε κατακεχωρισμένον γράμμα, ἐν ᾧ κεῖται « μήπως διὰ σκοτεινῶν *ὑπωρύχων* καὶ ζοφωδῶν σκευωριῶν δύναται ἓν ἔθνος νὰ ἐλπίσῃ ἀναβίωσιν κτέ. ; ». Τὸ ὄνομα *ὑπῶρυξ* παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν εὑρέθη, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ μεμφθῇ αὐτὸ ὡς κακῶς ἐσχηματισμένον.

Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ συνέστησαν ὀνόματα ἐκ τοῦ ῥήματος *ὀρύσσω* εἰς Κ-ΤΗΣ περατούμενα, τραπέντος τοῦ χαρακτῆρος Χ πρὸ τῆς καταλήξεως ΤΗΣ εἰς τὸ Κ. Ἐξεφέροντο δὲ ταῦτα διὰ τοῦ Ο μικροῦ, οὐχὶ διὰ τοῦ Ω μεγάλου, οἷον *νεκρορύκτης*, *ὀφθαλμορύκτης*, *ῥιζορύκτης*, *ταφρορύκτης*, *τοιχορύκτης*, *τυμβορύκτης*, *φρεορύκτης* καὶ *φρεατορύκτης*, *χρυσορύκτης*. Βασιλικ. Τόμ. Ε΄, σελ. 171 τέλ. « ἐν ἑκάστῳ ἐνιαυτῷ ἑπτὰ κεράτια εἰς ἕκαστος ἄνθρωπος *χρυσορύκτης* παρεχέτω ». Κακῶς παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ἀκομινάτῳ Τόμ. Α΄, σελ. 232-3 εἶνε γεγραμμένον « καὶ κόραξ *ὀφθαλμΩρύκτης* διὰ κενῆς ἐπέκρωζε » ἀντὶ τοῦ *ὀφθαλμΟρύκτης*. Πλημμελῶς δ' ἔχει καὶ τὸ κείμενον ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Λεξικῷ τοῦ Ε. Α. Σοφοκλέους σελ. 1084 *τοιχΩρύκτης*. Ὅτι τὰ τοιαῦτα ὀνόματα εἶχον ἐν τῇ προπαραληγούσῃ Ο μικρόν, παρετήρησαν καὶ παλαιοὶ γραμματικοί. Ψευδηρῳδιαν. Ἐπιμερ. 204 « Ὀρύσσω· μικρόν. Τὰ παρ' αὐτοῦ, εἰ μὲν ἔχουσι τὸ Χ, διὰ τοῦ Ω μεγάλου γράφονται, οἷον *τυμβωρύχος*, *φρεωρύχος*, *γεώρυχος*, καὶ τὰ τούτων ῥήματα *τυμβωρυχῶ*, *φρεωρυχῶ* καὶ τὰ ὅμοια· ὅσα δὲ ἔχουσι ΚΤ, διὰ τοῦ Ο μικροῦ γράφονται· *τυμβορύκτης*, *τοιχορύκτης*, *φρεορύκτης* καὶ τὰ ὅμοια ». Σουίδ. « *ΤοιχΩρύχος*: κλέπτης, λῃστής· *τοιχΟρύκτης* δέ » καὶ « *ΦρεΟρύκτης*, *φρεΩρύχος* δέ· καὶ *φρεατΟρύκτης*· καὶ *φρεΟρυκτῶ* ῥῆμα, *φρεΩρυχῶ* δέ ». Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 761, 26 « *ΤοιχΟρύκτης* καὶ *τοιχΩρύχος*: κλέπτης, λῃστής » καὶ Φωτ. Λεξ. σελ. 593, 12 (Τόμ. Β΄, σελ. 218 Ναβ.). Τὸ ὑπὸ τοῦ Σουίδα μνημονευθὲν *φρεατορύκτης* εὑρέθη καὶ ἐν τῷ Μεγ. Ἐτυμ. σελ. 799, 41 καὶ ἐν τοῖς Βαχμ. Ἀνεκδ. Τόμ. Α΄, σελ. 409, 8. Ἐκ τοῦ *τυμβορύκτης* παρήχθη ῥῆμα *τυμβορυκτῶ* ἀπαντῶν παρὰ τῷ Ἐφραιμίῳ 5737 (σελ. 236) « ἐπιμανέντας ἐσθίειν κατὰ

κόρον καὶ *τυμβορυκτεῖν*, εἰ δεήσει, πολλάκις». Ὅμοιον τῷ *τυμβορυκτῶ* εἶνε τὸ *ῥιζορυκτῶ*, ὃ βλέπει τις παρὰ τῷ Ζωναρᾷ Λεξ. σελ. 1618 «ῬιζΩρυχῶ· *ῥιζΟρυκτῶ* δὲ μικρόν». Ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου (Τόμ. Η΄, σελ. 1049) γίνεται μνεία τοῦ ἐν λεξικῷ τινι κειμένου «*Φρεώρυξ* καὶ *φρεωρύχος* ὁ τὰ φρέατα ὀρύσσων· *φρεορύκτης* δὲ μικρόν». Τὸ ὄνομα *φρεώρυξ*, οὗ ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε *φρεῶρυξ*, οὐδέποτ' ἴσως ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Διὰ τοῦ Ο μικροῦ προηνέχθη καὶ τὸ ἐπίθετον *νεόρυκτος* ἐν τοῖς εἰς Λυκόφρονα Σχολίοις στίχ. 1097 «νεοσκαφές: *νεόρυκτον*». Ταύτην δὲ τὴν γραφὴν εὐλογωτέραν εὑρίσκομεν τῆς διὰ τοῦ Ω μεγάλου *νεΩρυκτος*.

Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος γράφει μὲν ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 886 *νεκρΟρύκτης* καὶ σελ. 962 *ὀφθαλμΟρύκτης* καὶ σελ. 1417 *τοιχΟρύκτης* καὶ σελ. 1522 *φρεατΟρύκτης* καὶ σελ. 1559 *χρυσΟρύκτης*, ἀλλὰ σελ. 1523 «*ΦρεΩρυκτέω-ῶ*, Μ. ήσω» καὶ «*ΦρεΩρύκτης*, ου (ὁ)=Φρεωρύχος». Πρβ. καὶ σελ. 1238 «; *ῬιζΩρύκτης*, ου (ὁ), =Ῥιζωρύχος». Καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Τόμ. Α΄, σελ. 285, 10 ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Βυζάντιος τοῦ ἡμαρτημένου *φρεΩρύκτης*. Εὑρίσκεται δ' ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ καὶ *παρΩνομασίαν* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *παρΟνομασίαν* Τόμ. Α΄, σελ. 436, 32 καὶ σελ. 438, 12.

Σημειῶδες ὑπάρχει τὸ *μουνΟρύχας* διὰ τοῦ Ο μικροῦ προενηνεγμένον. Ἀπαντᾷ δ' ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ βιβλ. ϛ΄, 297 «δαπέδων *μουνορύχαν* ὄρυγα». Ἐν τῷ κώδικι φέρεται *μουνορυχάν*, ἀλλ' ἐπηνωρθώθη ὑπὸ τοῦ Βρουγκίου.

Ἐκ τῶν διειλημμένων σαφέστατα δηλοῦται ὅτι τὰ ἐκ τοῦ ῥήματος *ὀρύσσω* (*διορύσσω*, κτλ.) γενόμενα ὀνόματα διὰ τοῦ Χ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐξεφέροντο, ἀναφαινομένου ἐν αὐτοῖς τοῦ χαρακτῆρος τῆς πρωτοτύπου ῥίζης ΟΡΥΧ, ἐξ ἧς παρήχθη τὸ *ὀρύσσω* ἢ *ὀρύττω*. Ὡς δ' ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐκλίθη τὸ ὄνομα *διῶρυξ* καὶ διὰ τοῦ Γ ὁμοίως τῷ *ὄρτυξ-ὄρτυγος* καὶ *κόκκυξ-κόκκυγος*, οὕτως ἐσχηματίσθη ἐν αὐτῷ διὰ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου καὶ δεύτερος ἀόριστος τῆς παθητικῆς φωνῆς, οἷον

ὀρυγῆναι. Ὠριγέν. (ἢ Ἱππόλ.) κατὰ Πασ. Αἱρ. Ἐλέγχ. ϛ΄, 20.
ὀρυγεῖσαν. Γεωπον. Δ΄, γ΄, 2.

ἀνορυγείσης. Γεωπον. Ε', ζ', 2.

διορυγέν. Ἡλιόδ. Αἰθ. Θ', 7. Πρβ. Ναβῆρον ἐν *Μνημοσ*. 1873, σελ. 153.

διορυγέντα. Ἰω. Χρυσόστ. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 130 ε'.

κατωρύγη. Δίων Κάσσ. ΟΖ', ις', 3.

κατορυγῆναι. Ἐπίκτ. Διατρ. Δ', η', 36 καὶ Ἀρτεμίδ. Ὀνειροκρ. Β', 49

κατορυγῶσιν. Ἱερεμ. ΛΒ', 33. Κακῶς ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου εἶνε γεγραμμένον «*ΚατΩρυγῶσιν*: ταφῶσιν».

ἐπικατορυγῇ. Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Β', σελ. 182, 22.

ὑπορυγῆναι. Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Ε', δ', 2.

Ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ε', η', 11 πρὸς τῇ δοκίμῳ ἐκφορᾷ *κατορυχθῆναι* ἔχουσι τἀντίγραφα καὶ τὴν ἀδόκιμον *κατορυγῆναι* (Ἴδε Λοβέκκιον εἰς *Φρύν*. σελ. 318 καὶ Κυννῆρον εἰς *Ξενοφ*. *Ἀνάβ*. σελ. 420). Τοῦ πρώτου ἀορίστου ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἡρόδοτος βιβλ. Β', 150 «ὄκου εἴη ὁ χοῦς ὁ *ἐξορυχθείς*» καὶ «οὕτω λέγεται *ὀρυχθῆναι*» καὶ 158 «εὖρος δὲ *ὠρύχθη* ὥστε τριήρεας δύο πλώειν ὁμοῦ ἐλαστρευμένας» καὶ ὁ Ἑκαταῖος (ἢ Ψευδεκαταῖος) παρ' Ἀθην. σελ. 35 β' «καὶ ὃς ἐκέλευσεν αὐτὸ *κατορυχθῆναι*» καὶ ὁ Πλάτων Κριτί. σελ. 118 γ' «τάφρου κύκλῳ *περιορυχθείσης*» καὶ μετ' ὀλίγα «περὶ πᾶν τὸ πεδίον *ὀρυχθεῖσα*» καὶ ὁ Θεόφραστος περὶ Φυτ. Ἱστορ. Δ', γ', 5 «πῶς ποτε *ὠρύχθη* τηλικαῦτα βάθη». Πρβ. καὶ Ἐπιγρ. Ἑλλην. Καυήρ. σελ. 48 ἐκδ. β': *ἐπεξορυχθείσας*. Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ Τόμ. Α', σελ. 806 «οἱ δὲ πρότερον *κατωρύχθησαν* ἢ ἀπέθανον» καὶ σελ. 504 «δεῖ ἀντὶ τοῦ *κατορυχθῆναι* ἐπαμήσασθαι τῆς λευκῆς γῆς» καὶ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ Τόμ. Α', σελ. 159 «τῆς ῥίζης *περιορυχθείσης* καὶ ἐκκοπείσης» καὶ σελ. 641 «*περιορυχθεῖσα* καὶ ἐγκοπτομένη τὸν φλοιόν» καὶ παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ σελ. 1490, 63 «διὰ τὸ κεκενῶσθαι *ὀρυχθέντας*» καὶ σελ. 1368, 25 «τὴν Ἀντιγόνην οὕτω *κατορυχθεῖσαν*». Ἐρρήθη δ' ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου καὶ *ὀρυγέντα* (σελ. 918, 23) καὶ *κατορυγεῖσαν* (σελ. 1368, 23) καὶ *διορυγέντος* (σελ. 1964, 51).

Ὡς δ' ἐλέγετο *ὠρύχθην*, *κατωρύχθην*, κτλ., οὕτω καὶ *ὀρυχθήσομαι*, *κατορυχθήσομαι*· ἔχομεν δὲ τούτου μαρτύριον τὸ τοῦ Ἀντιφῶντος σελ. 122, 10 «ζῶν ἔτι *κατορυχθήσομαι*». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Λουκια-

νὸς Τίμ. 53 «*διορυχθήσεται* μὲν ὕστερον». Ἀδόκιμος εἶνε ὁ τύπος *διορυγήσομαι* ὁ ἀπαντῶν ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Συνεσίου σελ. 185 β' καὶ ὁ *ἀνορυγήσομαι* ὁ φερόμενος ἐν τοῖς Γεωπονικοῖς βιβλ. Ε', γ', 2. Παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ἀκομινάτῳ εὕρομεν Τόμ. Α', σελ. 123, 14 «καὶ *διορυΓήσεται* ἀθρόον ἡ οἰκία τοῦ σώματος» καὶ σελ. 136, 11 «ὡς τινι σπηλαίῳ τῷ παρόντι κόσμῳ οἷον *ἐγκατορυΧθησόμεθα*».

Ἐν τοῖς Ὄρνισι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 393 ἔχουσι τἀντίγραφα «ἢν δ' ἄρ' ἀποθάνωμεν, *κατορυχθησόμεσθα* (-*μεθα*) ποῦ γῆς;». Ἐπειδὴ δ' ἡ ἐκφορὰ αὕτη μάχεται τῷ μέτρῳ, ἔγραψεν ὁ Βεντλήϊος καὶ ὁ Δαβέσιος (ἐν *Miscell. Crit.* σελ. 537 Κιδδ.) *κατορυΓησόμεθα*. Ἀλλ' ὀρθῶς ὁ Ἐλσμλήϊος ἀπεφήνατο ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους *κατορυΧησόμεσθα* (Ἴδε Λοβέκκιον εἰς *Φρύν*. σελ. 318 καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ὄρν.* σελ. 48).

Ὁμοίως τῷ *ὠρύγην* (*διωρύγην*, κτλ.) ἐλέγετο ἐν τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ καὶ *ἐψύγην* (*ἀπεψύγην*, κτλ.) ἀντὶ τοῦ *ἐψύχην* ἢ *ἐψύχθην*. Ὁ τύπος *ἐψύγην*, ὃς καὶ εἰς τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 151 εἰσεφθάρη ὑπὸ τῆς τῶν βιβλιογράφων κακοδαιμονίας, εἶνε ἐρρυθμισμένος πρὸς τὸν *ἐφρύγην*, ᾧ ἐμφερὴς ὑπάρχει ὁ *ἐνύγην*-*κατενύγην*. Περὶ τοῦ ἀορίστου *ἐψύχην*-*ἐψύχθην*-*ἐψύγην* θὰ διαλάβωμεν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Ἐν Κραμ. Ὀξ. Ἀνεκδ. Τόμ. Γ', σελ. 265, 11 φέρεται «Καὶ εἰ ὁ μέλλων διὰ τοῦ Ξ, ὁ β' ἀόριστος διὰ τοῦ Γ, οἷον ὀρύσσω, ὀρύξω, *ὤρυγον* καὶ *ὀρώρυγον* Ἀττικῶς» (Πρβ. Λοβέκκιον ἐν *Ῥηματ.* σελ. 262). Οὐδεὶς οὐδέποτε τῶν παλαιῶν οὔτ' *ὤρυγον* εἶπεν οὔτ' *ὀρώρυγον*, ὅπερ καὶ παράδοξον προσπίπτει παραβαλλόμενον πρὸς τὸ *ἤγαγον* καὶ *ὤρορον*, κτλ. Παρὰ τῷ Φιλοστράτῳ σελ. 33 ἀπαντᾷ «τὸ ῥεῦμα ἐς λίμνας ἔτρεψε ξηρόν τε ἤδη τὸν ποταμὸν *ὤρυγεν* ὀργυιὰς ἐς δύο σήραγγα ἐργαζομένη κοίλην — καὶ ἤρεψεν αὐτὴν ἴσως τῷ τοῦ ῥεύματος δαπέδῳ». Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ *ὤρυΤΤεν*. Καὶ παρὰ τῷ Φωτίῳ δὲ Βιβλιοθ. σελ. 324, 3 μνημονεύοντι τὰ τοῦ Φιλοστράτου κεῖται κατὰ τοὺς κώδικας *ὤρυΓεν* καὶ *ὤρυΤΤεν*. Ἡμεῖς προκρίνομεν τὴν ἐκφορὰν *ὤρυττεν* οὐδαμῶς προσκρούοντες τῇ μετ' ἀορίστων συμπλοκῇ τοῦ παρατατικοῦ, *ἔτρεψε*-*ὤρυττεν*-*ἤρεψεν*. Πιθανώτατον δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι καὶ τὸ φερόμενον ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Τέλφυος γενομένῃ Συναγωγῇ τῶν Ἀττικῶν Νόμων σελ. 377, 1465 «ἐάν τις αἱμασίαν (-ιὰν) παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ *ὀρύΓῃ*, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν» εἶνε

πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *ὀρύΤΤῃ*. Πρβ. *στραΓΓεύομαι - στραΤεύομαι*, κτλ. Ἐν τοῖς Βασιλικοῖς Τόμ. Β', σελ. 363, νδ' τὸ *διορυΓῶσιν* μετέπεσεν εἰς τὸ *διορυΤΤῶσιν*· «ἐὰν κλασθῶσιν ἢ *διορυττῶσιν* ὡρεῖα».

Σκαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος γράφει ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 950 «Ὀρύχω, Μ. ὑξω, Π. ἀντὶ Ὀρύσσω». Ὁ τύπος *ὀρύχω*, ὃν ποιητικὸν καθόλου καλεῖ ὁ Σκαρλᾶτος, εἶνε τοῦ πονηροῦ κόμματος, ἓν δὲ μόνον παράδειγμα αὐτοῦ εὑρέθη, τὸ παρὰ τῷ Ἀράτῳ στίχ. 1086 «μηδὲ λίην *ὀρύχοιεν*» (Πρβ. Λοβέκκιον ἐν τῷ Ῥηματικῷ σελ. 68 καὶ Κούρτιον ἐν τῷ Ῥήματι, Τόμ. Α', σελ. 206). Ἐν τοῖς εἰς Ἄρατον Σχολίοις κεῖται σελ. 151, 8 Βεκκ. «μὴ οὖν *ὀρωρύχοιεν* λίαν οἱ βόες», ὅπερ εἶνε χρόνου παρακειμένου. Ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ τοῦ Θεοφάνους ἐξέδωκεν ἐξ ἀντιγράφων ὁ Carolus de Boor Τόμ. Α', σελ. 455, 13 «ἄνθρωπός τις *ὀρύΓων* εὗρε λάρνακα» ἀντὶ τοῦ *ὀρύΤΤων*. Καὶ δύναται μέν τις νὰ μὴ νομίσῃ ἀναγκαίαν τὴν μεταβολὴν ταύτην, παντὶ δ' ὅμως περὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἀσχολουμένῳ γράμματα γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι οὐκ ὀλίγοι παράσημοι τύποι ἐκυκλοῦντο ἐν τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ.

Ἐκ τοῦ ῥήματος *ὀρύσσω* ἐσχηματίσθη καὶ ὄνομα *ὀρυχή*, προσκολληθείσης τῇ πρωτοτύπῳ ῥίζῃ ὈΡΥΧ τῆς καταλήξεως Η. Πρβ. (*ἀμύσσω* -)*ἀμυχή*, (*πτύσσω* -)*πτυχή*, (*ταράσσω* -)*ταραχή*, (*παλάσσω* -) *παλαχή*, περὶ ὧν ἐποιήσατο λόγον ὁ Λοβέκκιος ἐν τῷ Ῥηματικῷ σελ. 262.

Ὡς δ' ἐλέχθη κατ' ἀδόκιμον ἐκφορὰν *ὠρύΓην* καὶ *διώρυΓος*, κτλ., οὕτω καὶ *ὀρυΓή*. Ὁ διὰ τοῦ Χ προενηνεγμένος τύπος ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Ἠθικ. σελ. 670 β' «χρησάμεναι πάτῳ καὶ *ὀρυχῇ*» καὶ παρὰ τῷ Ψευδολουκιανῷ Νέρ. 1 «ἡ *ὀρυχὴ* τοῦ Ἰσθμοῦ» καὶ παρὰ τῷ Φιλοστράτῳ σελ. 163 «ἡ *ὀρυχὴ* τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Λεχαίου λαβοῦσα» καὶ σελ. 194 «οὔτ' ἐς τέρμα τῆς *ὀρυχῆς* ἥξοντα» καὶ παρὰ τῷ Ἀππιανῷ Συριακ. 58 «ἢ τῶν θεμελίων ἄρξασθαι τῆς ὀρυχῆς ἔδει», τοῦ δὲ διὰ τοῦ Γ γεγραμμένου παραδείγματα ἔχομεν τὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 784 «τῆς *ὀρυγῆς* εἰς πολὺ βάθος ἤδη προϊούσης» καὶ τὸ τοῦ Διοσκορίδου Τόμ. Α' σελ. 632 «ἐάν περ ἴδῃ τὴν *ὀρυγὴν* τοῦ ἐλλεβόρου». Εἶπε δὲ καὶ Τζέτζης Ἱστορ. Α', 915 «τῆς *ὀρυγῆς* τοῦ Ἄθω δέ, τοῦ νῦν Ἁγίο

ὄρους» καὶ Θ', 389 «συγκαλύψας ἄνωθεν τὴν *ὀρυγὴν* δολίως» καὶ Νικήτας ὁ Χωνιάτης σελ. 812, 5 «ὑπερείσματα ἐκ ξύλων εὐπρήστων ταῖς *ὀρυγαῖς* ἐφιστῶντες» καὶ ὁ Εὐστάθιος σελ. 1658, 45 «χαλεπόν ἐστιν ἡ τούτου *ὀρυγή*». Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου φέρεται καὶ «τὴν δὲ ὗν ἀποχρηστῆσαι καὶ τιμᾶσθαι λέγουσι· πρώτη γὰρ σχίσασα τῷ προύχοντι τῆς *ὀρυχῆς*, ὥς φασι, τὴν γῆν ἴχνος ἀρόσεως ἔθηκε καὶ τὸ τῆς ὕνεως ὑφηγήσατο ἔργον» (σελ. 670 α'). Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου «τὴν δ' ὗν *ἀπ' εὐχρηστίας* τιμᾶσθαι λέγουσι· πρώτη γὰρ σχίσασα τῷ προύχοντι τοῦ *ῥύγχους*, ὥς φασι, τὴν γῆν κτέ.». Ὁ Μαδβίγιος ἀνέγνω ἐν *Adversar. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 31 «τὴν δὲ ὗν *ἀπὸ χρηστῆς αἰτίας* τιμᾶσθαι λέγουσι».

Παρήχθη καὶ ἐκ τοῦ συνθέτου ῥήματος *διορύσσω* ὄνομα καθ' ὃν τρόπον ἐκ τοῦ ἁπλοῦ τὸ *ὀρυγή*· ἐκφέρεται δὲ καὶ διὰ τοῦ Γ ὁμοίως τῷ *ὀρυγή*. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα κεῖται «*Διορυγή*: ἡ ὄρυξις· *διῶρυξ* δὲ *διώρυγος*» καὶ «*Διωρυχή*: διάνοιξις τοίχων ἢ χωμάτων· *διορυγὴ* δὲ ἡ ὄρυξις». Γέλωτα παρέχει ὁ Σουίδας διαστολὴν ποιούμενος τῶν λέξεων *διωρυγή* (ἢ *διορυγή*) καὶ *διορυγή*. Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος ἀποφαίνεται σελ. 94, 8 «Ὡσαύτως καὶ *διωρυχή*, οὐ *διωρυγή*. Ὁ αὐτὸς Ἀριστείδης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ· καὶ τῆς περὶ τὸν Ἄθω διωρυχῆς· καὶ ἐν τῷ Σμυρναϊκὸς πολιτικός· διωρυχὴ νυμφῶν ἐκ πηγῶν εἰς θάλατταν». Τὸν τύπον *διωρυΓή* βλέπει τις παρὰ Ξενοφῶντι τῷ Ἐφεσίῳ βιβλ. Γ', 9 «μαθὼν τὴν τοῦ τάφου *διωρυγήν*» (Ἴδε Λοκέλλαν εἰς *Ξενοφ. Ἐφέσ.* σελ. 290 Πηρλ.). Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Μαγίστρου φέρεται καὶ γραφὴ *διΟρυγή* - *διΟρυγή* - *διΟρυχῆς*. Πρβ. καὶ Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 212 καὶ 377. Εὕρομεν δὲ παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ καὶ «χρυσείων καὶ ἀργυρείων μετάλλων *διωρυχῆς*» (Τόμ. Α', σελ. 806) καὶ δὲν εἴδομεν διάφορον γραφὴν ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου ἐν ταῖς σημειώσεσι μνημονευομένην. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Πολυαίνῳ Στρατ. Δ', 18 «ἐκέλευσε Φίλιππος μεθ' ἡμέραν μὲν ἐπὶ τὴν *διωρυχὴν* καταβαίνειν» καὶ παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ Μεσαιων. Βιβλ. Σάθ. Τόμ. Ε', σελ. 364 «φρεωρυχίᾳ γὰρ τὸ πᾶν ἔοικε· κἀκεῖσε γὰρ ἡ *διωρυχὴ* τὸ ὕδωρ ἐκθλίβει». Καὶ παρὰ τῷ Θεμιστίῳ δ' ἐξέδωκεν ὁ Δινδόρφιος ἐξ ἀντιγράφου σελ. 36 δ' «ἄνευ *διΩρυχῆς*» ἀντὶ τοῦ *διΟρυχῆς*.

Ὁ Λοβέκκιος παρέθετο ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 232 σχόλιον φερόμενον εἰς λόγον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ· ἔχει δ' ὧδε· « *Διῶρυξ* ἐστὶν αὐτὸς ὁ πορθμός, *διωρυχὴ* δὲ αὐτὸ τὸ διορύσσειν, ἵνα διῶρυξ ᾖ πορθμός. Λέγεται δὲ καὶ ταύτην ἔχειν τὴν διαφορὰν ἡ *διωρυχὴ* πρὸς τὴν *διώρυχα*, ἣν ἔχει ἡ ἐλευθέρωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ». Τὸ *διῶρυξ ᾖ* μετέβαλεν ὁ Λοβέκκιος εἰς τὸ *διορυγῇ*. Ἀλλ' ἐν τοῖς Κραμ. Ὀξ. Ἀνεκδ. Τόμ. Β', σελ. 478, 11 εἶνε γεγραμμένον « *Διῶρυξ* ἐστὶν αὐτὸς ὁ πορθμός, *διΟρυχὴ* δὲ αὐτὸ τὸ διορύσσειν, ἵνα **διῶρυξ ᾖ πορθμὸς γένηται.** Καὶ ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν ἡ *διΟρυχὴ* πρὸς τὴν *διώρυχα*, ἣν ἔχει ἡ ἐλευθέρωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν· κἀκεῖ γὰρ ἡ ἐλευθέρωσις ὁδός ἐστι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ».

Ἡμεῖς ἐγκρίνομεν τὴν διὰ τοῦ Ο μικροῦ ἐκφορὰν τοῦ ἐκ τοῦ *διορύσσω* παρηγμένου ἰσοσυλλάβου ὀνόματος, ἣν εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῷ ἀρίστῳ τοῦ Δημοσθένους κώδικι σελ. 86, 39 « οὐ ἡ *διορυχὴ* ἔμελλε Χερρονήσου ἔσεσθαι ». Πρβ. καὶ Διόδ. Σικελ. Κ', δ' (Τόμ. Β', σελ. 426 Διδ.) « διὰ πετροβόλου καὶ *διΟρυχῆς* τὸν μέγιστον οἶκον καταράξας » καὶ Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Γ', σελ. 222 « περὶ φρεάτων *διΟρυχῆς* » καὶ Λιβάν. Τόμ. Α', σελ. 190 καὶ Τόμ. Δ', σελ. 417. Γράφει δὲ καὶ ὁ Ψευδηρῳδιανὸς ἐν τοῖς Ἐπιμερισμοῖς σελ. 205 « Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο· *διῶρυξ διώρυγος* διὰ τοῦ Ω μεγάλου· *διορυγὴ* δὲ μικρόν ». Ἐν τοῖς εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον Σχολίοις βιβλ. Β', 1249 κεῖται « τὸν ποταμὸν *διωρυχαῖς* εἰς τὴν θάλασσαν μεταστρέψαντα », σημειοῦται δ' ὁ Σχαιφῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν σχολίων τούτων (σελ. 214) « Schol. edit. διόρυξι, quam formam Lexica recentiora ignorant ». Ὁ τύπος *διόρυξ - διόρυξι* εἶνε ἐσχάτως βάρβαρος. Ὀρθῶς δ' ἐξέδωκεν ὁ Κείλιος ἐν τοῖς εἰς Ἀπολλώνιον Σχολίοις (σελ. 447, 1) « Ἡρακλέους δ' ἐξοχετεύσαντος *διώρυξι* τὸν ποταμόν ». Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος σελ. 217 ἔχουσι τἀντίγραφα « ἀνέψυξε τὰ πεδία ὁ Σκαῦρος *διωρυγαῖς* πλωταῖς ἀπὸ τοῦ Πάδου μέχρι Παρμηστῶν ». Ἀποφαίνεται δ' ὁ Μεινέκιος ὅτι ἡ γνησία γραφὴ εἶνε « ἀνέψυξε τὰ πεδία ὁ Σκαῦρος *διώρυγας πλωτὰς* ἀπὸ τοῦ Πάδου μέχρι *Πάρμης ἄγων* » λέγων (ἐν *Vindic. Strabon.* σελ. 48) « At iidem non attenderunt ad aliud vitium, quod latet in nomine διωρυγαῖς, pro quo διώρυξι dicendum erat. Certissima igitur coniectura scribendum : *διώρυγας πλωτὰς* ἀπὸ τοῦ Πάδου

μέχρι *Πάρμης ἄγων*». Ὁ Κάρ. Μυλλῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος (σελ. 968) δοξάζει ὅτι ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος «*διώρυγας πλωτὰς — μέχρι Πάρμης ταμών*». Ἔχει δ' ὧδε ἡ παρατήρησις τοῦ Μυλλήρου· «Ceterum scripserim μέχρι Πάρμης ταμών. Cf. p. 204, 15 διώρυγος τμηθείσης μέχρι Κύμης». Εἶπε δ' ὁ Στράβων καὶ ἐν σελ. 670, 46 Μυλλ. «διωρύγων ἐπὶ διώρυξι *τμηθεισῶν*» καὶ ἐν σελ. 683, 32 «*τμηθείσης* δὲ τῆς διώρυγος τῆς λεχθείσης κτέ.». Ἡμεῖς συγκατατιθέμεθα μὲν τῷ Μυλλήρῳ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ *τΑμών* γράφομεν *τΕμών*, ὡς φέρεται ἐν σελ. 152, 31 Μυλλ. «καινὴν *ἔτεμε* διώρυχα».

Ἐσχηματίσθη δὲ καὶ ἐκ τοῦ συνθέτου ῥήματος *ὑπορύσσω* ὄνομα *ὑπορυγή* (καὶ *ὑπορυγμός*) καὶ ἐκ τοῦ *κατορύσσω* ἐπίθετον *κατορυκτός*. Πρβ. καὶ *Διόρυκτος*. Εὑρέθη δὲ καὶ *ἀνόρυΓον* ἐν ἐπιγραφῇ χριστιανικῇ (Ἴδε Ἀθηνᾶν Τόμ. Α', σελ. 532).

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐγράφη πλημμελῶς καὶ *διώρυξιν* παρ' Ἀνωνύμῳ Βυζαντίῳ Στρατ. ΙΓ', 8 ἀντὶ τοῦ *διόρυξιν*, ᾧ ὅμοια τὸ *ἀνόρυξις* (καὶ *ἐξόρυξις*) καὶ *κατόρυξις* καὶ *ὑπόρυξις*. Ἐσφαλμένη δ' εἶνε καὶ ἡ ἐκφορὰ *διώρυγμα*, ἣν ὀρθὴν ὑπολαμβάνει ὁ Πόππος (ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Μέρ. Β', γ', σελ. 205), ἀλλὰ μετ' ἐνδοιασμοῦ ἀποφαινόμενος. Παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ βιβλ. Α', νβ', 2 τῶν ἀντιγράφων ἔνια ἀντὶ τοῦ *διώρυγα* ἔχουσι *διώρυγμα* (Πρβ. καὶ Ἰακώψιον εἰς *Ἀχιλλ. Τάτ.* σελ. 638). Παραδείγματα τοῦ ὀνόματος *διόρυγμα* μνημονεύονται ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου (Τόμ. Β', σελ. 1537). Προστίθεμεν δὲ τούτοις τὸ «ἐν αὐτῷ τῷ *διορύγματι* πρὸς τοῦ δεσπότου τῆς οἰκίας ἀναιρείσθω» ἐκ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου Τόμ. Ε', σελ. 113. Πρβ. καὶ *ὑπόρυγμα*. Πολλὰ παραδείγματα ἔχει τις νὰ καταλέξῃ τοῦ ἁπλοῦ *ὄρυγμα*.

Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται τὸ *διΩρυκτῆρας χελώνας* τὸ ἀπαντῶν παρ' Ἀνωνύμῳ Βυζαντίῳ Στρατηγ. ΙΓ', 4 «τὰς *διωρυκτῆρας* χελώνας κατασκευάσαντες» καὶ 15 «τὰς δὲ *διωρυκτῆρας* καλουμένας χελώνας». Ἐν τοῖς Πολιορκητικοῖς τοῦ Ἀπολλοδώρου σελ. 14 εἶνε γεγραμμένον «χελωνῶν *διΟρυκτίδων*» καὶ ἐν τῷ μετωπίῳ *διορυκτΡίδων*. Οὐδαμῶς δ' ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι *χελωνῶν διορυκτΡίδων* ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ *τὰς διορυκτΡίδας χελώνας* ὑπὸ τοῦ

Ἀνωνύμου Βυζαντίου. Πλημμελῶς ἔχει τὸ *ὀρυκτίδας* τὸ κείμενον παρ' Ἄννῃ τῇ Κομνηνῇ Τόμ. Β', σελ. 185, 7 «καί τινας *ὀρυκτίδας* καὶ ἄλλας χωστρίδας». Τὸν ὀρθὸν τύπον βλέπει τις παρὰ τῷ Τζέτζῃ Ἱστορ. ΙΑ', 609 «χελώνας *ὀρυκτρίδας*».

Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ φέρεται καὶ ὄνομα *ὄρυξ-υγος*, οἷον Ἀνθολ. Παλατ. ϛ', 297 «δαπέδων μονορύχαν *ὄρυγα*». Ἐκαλεῖτο δ' ὄρυξ καὶ ζῷόν τι τετράπουν· ἔτι δ' εἶδος ἰχθύος, περὶ οὗ ἔγραψέ τινα ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτ. Τόμ. Δ', σελ. 371-2. Ἡσύχ. «*Ὀρυ[γ]ξ*: λαοξοϊκὸν σκεῦος ἢ σκαφίου (γρ. *σκαφΕΙου*) εἶδος· καὶ ἰχθύς· καὶ ζῷόν τι τετράπουν δόρκονι (γρ. *δόρκΩνι*) κατὰ τὴν χροιὰν παραπλήσιον». Διὰ τοῦ *ὄρυξ* ἐξηγεῖται ὁ Θεόγνωστος ἐν τοῖς Κανόσι σελ. 24, 32 τὸ *τύχος* (=τύκος), οὗ ποιεῖται μνείαν καὶ ἐν σελ. 76, 20. Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑποκοριστικῶς *ὀρύγιον*. Ἡσύχ. «Σκαπάνη: σκαφεῖον, *ὀρύγιον*, δίκελλα» (Ἴδε Θησ. Στεφ. λ. *ὄρυξ* καὶ λ. *ὀρύγιον*). Ἐν τῷ Βυζαντιακῷ ἑλληνισμῷ εὑρέθη καὶ ὄνομα *ἀξινορύγιον*, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτ. Τόμ. Β', σελ. 51-2. Ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονεύονται ἐν βιβλ. Δ', κεφ. 192 ζῷα ἔχοντα βοῶν μέγεθος, καλούμενα δ' *ὄρυες* (Πρβ. *βόρυες* καὶ *δίκτυες*). Νομίζουσι δέ τινες ὅτι οἱ *ὄρυες* δὲν διέφερον τῶν *ὀρύγων*, ὁ δὲ Γεσνῆρος ἐδόξαζεν ὅτι καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψεν *ὄρυγες* (Ἴδε Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Β', σελ. 648 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Κ. Μυλλῆρον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Μικρῶν Γεωγράφων Τόμ. Α', σελ. 148). Τῆς διὰ τοῦ Γ κλίσεως τοῦ ὀνόματος *ὄρυξ* γίνεται μνεία ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 392 α' «τὰ δὲ εἰς Ξ ἀρσενικὰ ἁπλᾶ δισύλλαβα, ὅταν τῷ Υ παρεδρεύηται, ἔχῃ δὲ τῆς τελευταίας συλλαβῆς ἄρχον ἕν τι τῶν ἀμεταβόλων ἢ δι' ὧν ἡ πρώτη συζυγία τῶν βαρυτόνων λέγεται, διὰ τοῦ Κ ἐπὶ γενικῆς κλίνεται· κήρυκος, πέλυκος, Ἔρυκος, Βέβρυκος· ὅσα δὲ μὴ τοῦτον ἔχει τὸν χαρακτῆρα, διὰ τοῦ Γ· ὄρτυγος, *ὄρυγος*, κόκκυγος· σημειῶδες δὲ τὸ ὄνυχος». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Χοιροβοσκοῦ σελ. 82, 20 (Ἡρῳδ. Λεντζ. Τόμ. Β', σελ. 743, 15) «Τὰ εἰς ΥΞ ἔχοντα τὸ Ο ἐν τῇ παραληγούσῃ, μὴ ἐπιφερομένου τι-Ν μηδὲ ἔχοντα ἐν τῇ ἐπιφερομένῃ συλλαβῇ τὸ Β—διὰ τοῦ Γ κλινονται· εἰ δὲ ἐπιφέρεται τὸ Ν, διὰ τοῦ Χ κλίνονται· οἷον κόκκυξ κόκκυγος—*ὄρυξ ὄρυγος*, πομφόλυξ πομφόλυγος—διῶνυξ διώνυχος δι-

τοῦ Χ, στόνυξ στόνυχος κτέ.». Ὁ Ὀππιανὸς ἐν τοῖς Κυνηγετικοῖς λέγει «θυμὸς αὖτ' *ὀρύγεσσιν* ὑπερφίαλος καὶ ἀπηνής» καὶ «ἀνὴρ θηρητὴρ *ὀρύγεσσι* δαφοινοῖς ἀντιβολήσας» καὶ «ὡς *ὄρυγες* μίμνουσιν ἐπεσσυμένους τότε θῆρας» (βιβλ. Β', στίχ. 455 καὶ 463 καὶ 479). Καὶ ἄλλα μαρτύρια τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπου ἔχομεν πρόχειρα, ἐξ ὧν μνημονεύομεν τὸ παρ' Ἀγαθαρχίδῃ κεφ. 57 κείμενον «πολεμούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Σιμῶν οὗτοι τοῖς τῶν *ὀρύγων* κέρασιν ὅπλοις χρῶνται, μεγάλοις καὶ τμητικοῖς οὖσι» (Πρβ. καὶ Διόδ. Σικελ. Γ', κη', 6). Σημειωτέον δ' ὅτι ὑπῆρχε καὶ κύριον ὄνομα *Ὄρυξ*, οὗ τὴν αἰτιατικὴν διὰ τοῦ Γ προενηνεγμένην βλέπει τις ἐν τοῖς Ἀρκαδικοῖς τοῦ Παυσανίου κεφ. ΚΕ', 2 «ἐπί τε *Ὄρυγα* τὸν καὶ Ἀλοῦντα ὀνομαζόμενον» (Ἴδε καὶ Λοβέκκιον ἐν *Παραλειπομ*. σελ. 131). Ἐν τοῖς Ἐθνικοῖς Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου φέρεται σελ. 710, 14 «*Ὠρύχιον*: τόπος τῆς Ἀττικῆς. Τὸ ἐθνικὸν *Ὠρύχιος*. Εὐφορίων Διονύσῳ· ἴχνος ἂν *Ὠρυχίοισιν* ἐν ἕρκεσιν ὀκλάσσαιντο». Περὶ τῆς διὰ τοῦ Ω μεγάλου ἐκφορᾶς τοῦ προκειμένου ὀνόματος θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ.

Ὅτι τὸ ὄνομα *διῶρυξ* ὑπὸ μὲν τῶν παλαιῶν ἐκλίνετο διὰ τοῦ Χ, *διῶρυξ*, *διώρυΧος*, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων διὰ τοῦ Γ, *διῶρυξ*, *διώρυΓος*, παρετήρησε καὶ Σχαρλᾶτος ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 322 «Διώρυξ [διορύσσω], υχος καὶ (μετα γν.) υγος». Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, παλαιοτέρῳ ὄντι τοῦ Σχαρλατείου (Τόμ. Α', σελ. 514) «διῶρυξ υχος, ἢ-υγος — Εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις ἡ μὲν διὰ τοῦ χ γραφὴ εἶναι ἡ παλαιοτέρα καὶ καλητέρα, ἡ δὲ διὰ τοῦ γ εἶναι τῶν νεωτέρων. Lobeck. ἐν Φρυνχ. σελ. 230». Ἀλλ' ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ *διώρυχες-υγες* δὲν εἶνε πλαγία πτῶσις.

Θαυμαστὸν δὲ δύναται νὰ φανῇ ὅτι ἐν μὲν τῷ Λεξικῷ τοῦ Γαζῆ εἶνε ὀρθῶς γεγραμμένον *διῶρυξ*, ἐν δὲ τῷ τοῦ Βυζαντίου πλημμελῶς *διώρυξ*. Πρβ. καὶ σελ. 1444 «Ὑδροῤῥόα (ἡ). *διώρυξ*» καὶ σελ. 1478 «Ὑπόνομος — (ούσ. ἀρσ.) δίοδος (*διώρυξ*) ὑπόγειος» καὶ σελ. 174 «*Ἀπώρυξ*, υγος — 2) = *Κατώρυξ*, καταβολάδα». Ἐν σελ. 04 φέρεται «*Κατώρυξ* ἢ *Κατῶρυξ*, υχος» καὶ «Κατώρυχα [*κατώρυξ*]» καὶ «Κατώρυχος (ὁ, ἡ), Π. = *Κατώρυξ*».

Γέμει δὲ τοιούτων σφαλμάτων τὸ ὑπὸ Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου συντεθὲν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, οἷον

βώλαξ (σελ. 241) καὶ *ἐριβώλαξ* (σελ. 529),

γαμψώνυξ (σελ. 243) καὶ *κρατερώνυξ* (σελ. 752) καὶ *μονώνυξ* (σελ. 868) καὶ *μώνυξ* (σελ. 878) καὶ *πλατυώνυξ* (σελ. 1086) καὶ *χαλκώνυξ* (σελ. 1536),

δούναξ (σελ. 327),

ἐπήλυξ (σελ. 477),

εὔθριξ (σελ. 548) καὶ *εὔτριψ* (σελ. 564),

ἧλιξ (σελ. 585) καὶ *μεσήλιξ* (σελ. 838),

ἤλιψ (σελ. 585 καὶ σελ. 892, λ. *νήλιπος*),

ἤνοψ (σελ. 589) καὶ *νώροψ* (σελ. 902),

Ἱππώναξ (σελ. 234, λ. *Βούπαλος*),

κλίμαξ (σελ. 727 καὶ σελ. 945 λ. *ὀρθόστατος*),

κναναύλαξ (σελ. 763),

πώλυψ (σελ. 1229).

Πλημμελῶς ἔχει καὶ τὸ *σαρδώνυξ* (σελ. 893, λ. *νησαῖος*), ἀλλ' ἡ ὑγιὴς ἐκφορὰ αὐτοῦ εἶνε *σαρδόνυξ* διὰ τοῦ Ο μικροῦ, οὐχὶ *σαρδῶνυξ* διὰ τοῦ Ω μεγάλου. Γράφει δ' ὁ Βυζάντιος παροξυτόνως μὲν *μίλαξ* -*σμίλαξ* (σελ. 858), προπερισπωμένως δὲ *σμῖλαξ* (σελ. 1281)· καὶ προπερισπωμένως μὲν *μεῖραξ* (σελ. 830), παροξυτόνως δὲ *φιλομείραξ* (σελ. 1511). Πρβ. καὶ *φαύσιγξ* (σελ. 1500)-*φῶτιγξ* (σελ. 1531). Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ *σμῖλαξ* παρώξυνεν ὁ Βυζάντιος καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς Διαλέκτου σελ. 329, λ. *σμιλάγκι*.

Ἔνια τῶν προπερισπωμένων ὀνομάτων ἐκφέρονται ὡς διφορούμενα ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, οἷον

σελ. 778: *Λαίλαψ* ἢ *Λαῖλαψ*.

σελ. 786: *Λείμαξ* ἢ *Λεῖμαξ*.

σελ. 854: *Μήνιγξ* ἢ *Μῆνιγξ*.

σελ. 1543: *Χειρώναξ* ἢ *Χειρῶναξ*.

Χαριέστατον δ' εἶνε τὸ ἐν σελ. 1076 κείμενον «Πῖδαξ καὶ (**κ**·-**ταχρ**.) Πίδαξ». Τοῦ **καταχρηστικῶ**; παροξυνομένου *πίδαξ* ποιεῖται χρῆσιν ὁ Βυζάντιος ἐν λ. *πιδάκιον* (σελ. 1076) καὶ ἐν λ. *βρομιῶτις* (σελ. 238). Εἶνε δ' ὑπ' αὐτοῦ παροξυτόνως προενηνεγμένα

καὶ ἐπίθετα ἐκ τοῦ *πῖδαξ* συγκείμενα, οἷον *εὐπίδαξ* (σελ. 557) καὶ *μεθυπίδαξ* (σελ. 829) καὶ *πολυπίδαξ* (σελ. 1113).

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ὑπάρχει ὅτι ὁ μὲν Βυζάντιος ἐγίνωσκε τὴν ὀρθὴν κλίσιν τοῦ ὀνόματος *διῶρυξ*, ὁ δὲ Βερναρδάκης οὐ μόνον γράφει πλημμελῶς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 163, § 466 *διώρυξ* ἀντὶ τοῦ *διῶρυξ* ἀλλὰ καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἐκ τῆς ῥίζης *ὀρυΓ* εἶνε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐσχηματισμένον. Παρατιθέμεθα ὅλην τὴν παράγραφον ταύτην ἅτε μεστὴν παραδόξων διδαγμάτων οὖσαν καὶ λαμπρῶς τὴν Βερναρδακικὴν εὐχέρειαν καὶ ἀκρισίαν ἐμφανίζουσαν.

« Ἐξ αὐτοῦ ἀμέσως τοῦ (οὐρανισκοφώνου ἢ χειλεοφώνου) ἐτύμου παράγονται ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ οὐσιαστικά, διὰ τῆς προσλήψεως τῆς καταλήξεως - ς, τρεπομένου συνήθως τοῦ ε εἰς ο (καὶ τοῦ ο τούτου εἰς ω), οἷον: βηχ-(βήσσω) ἡ (καὶ ὁ) βήξ, φρικ-(φρίσσω) ἡ φρίξ, γλαυκ-(γλαυκ-ὀς) ἡ γλαύξ, θε-(θέ-ω θο-ὀς) ὁ καὶ ἡ θώς, πτωχ-(πτωχ-ὀς πτώσσω) ὁ καὶ ἡ πτώξ, φυγ-(φεύγω) ὁ (πρόσ)φυξ, τεκ-(τίκτω) ἡ (ἐπί)τεξ, μαλακ-(μαλακ-ὀς μαλάσσω κατὰ συγκοπὴν καὶ τροπὴν τοῦ μ εἰς β) ὁ καὶ ἡ βλάξ, ἁρπαγ-(ἁρπάζω ἁρπαγὴ) ὁ καὶ ἡ ἅρπαξ, ὀ ρ υ Γ - (ὀρύσσω) ἡ (δι)ώ ρ υ ξ, φλεγ-(φλέγω) ἡ φλόξ, πτυχ-(πτύσσω) ἡ πτὺξ κτλ. ».

Δεινὸν μὲν εἶνε νὰ γράφῃ τις παροξυτόνως τὸ ὄνομα *διῶρυξ*, ἐπονείδιστον δὲ ν' ἀγνοῇ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγένετο ἐκ ῥίζης ἐχούσης χαρακτῆρα Χ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοις δεινοῖς καὶ ἐπονειδίστοις σφάλμασι περιέπεσεν ὁ Βερναρδάκης ἐν ᾗ παρεθέμεθα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ Γραμματικῆς παραγράφῳ.

Πρῶτον μὲν ὀφείλων νὰ καταλέξῃ ὀνόματα ἐσχηματισμένα ἐξ ἐτύμου οὐρανισκοφώνου καὶ χειλοφώνου (λέγομεν δὲ *χειλοφώνου*· διότι ἀναγκαίως ἔχει τετρασυλλάβως νὰ ἐκφέρηται τὸ ὄνομα τοῦτο, οὐχὶ πεντασυλλάβως) οὐδὲν μὲν παράγωγον χειλοφώνου κατεχώρισε, παρενέβαλε δὲ τὸ ἐκ καθαρολήκτου ἐτύμου (ΘΕ-, θέ-ω, θο-ός) ἐτυμολογούμενον *θώς*. Δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ μνημονευθῶσι μὲν ὑπὲρ τὰ δέκα ὀνόματα ἐξ οὐρανισκοφώνου ἐτύμου παραχθέντα, οὐδὲ ἓν δὲ γενόμενον ἐκ χειλοφώνου;

Δεύτερον δὲ περὶ οὐσιαστικῶν ὀνομάτων λόγον ποιούμενος παρενέθηκεν ἐν τοῖς παραδείγμασι καὶ τὰ ἐπίθετα *ἐπίτεξ* καὶ *βλάξ* καὶ *ἅρπαξ*. Καὶ ἕτοιμος μὲν ὁ Βερναρδάκης ὑπάρχει, παντάπασι τοῦ πρέποντος ἀφροντιστῶν, πολλὰς νὰ γράψῃ σελίδας, ἵν' ἀποδείξῃ ὅτι οὐσιαστικὰ εἶνε τὰ ἀρτίως μνημονευθέντα ὀνόματα, ἀλλ' εὔκολον ἀποβαίνει νὰ ἐπιστομίσῃ τις αὐτὸν δι' ὧν λέγει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 72, § 255 «Τοιαῦτα μονοκατάληκτα **ἐπίθετα** εἶνε — θ'. Εἰς ξ καὶ ψ, **ὁ καὶ ἡ ἅρπαξ**, ἧλιξ — ἀπόπληξ (γρ. *ἀποπλήξ*), **βλάξ**, κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 75, § 269). Καὶ πάλιν δ' ὅμως δύναται ὁ Βερναρδάκης, τελέως ἀπαναισχυντῶν, νὰ εἴπῃ ὅτι γράφων «ἁρπαγ-(ἁρπάζω ἁρπαγὴ) *ὁ καὶ ἡ ἅρπαξ*» εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ δύο τάδε οὐσιαστικά, τὸ ἀρσενικὸν *ἅρπαξ* τὸ δηλοῦν τὴν ἁρπάγην (τὸν λύκον, τὴν κρεάγραν) καὶ τὸ θηλυκὸν *ἅρπαξ* τὸ σημαῖνον τὴν ἁρπαγήν, ὡς παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ Ἔργ. 356 «δὼς ἀγαθή, *ἅρπαξ* δὲ κακή». Ἀφυέστατος μὲν ὁ Βερναρδάκης εἰς τὰ γράμματα εἶνε, εὐφυέστατος δ' εἰς τὰ πονηρεύματα.

Περὶ τοῦ ἐπιθέτου *ἐπίτεξ* ὑπομιμνήσκομεν ὅτι κατὰ θηλυκὸν μόνον γένος χρῆσις αὐτοῦ γίνεται· διότι τῷ θήλει μόνῳ κατὰ φύσιν ἡ ἔννοια αὐτοῦ ἁρμόζει. Φέρεται δὲ καὶ τύπος *ἐπίτοκος*, ὃν ἀποδοκιμάζει ὁ Φρύνιχος λέγων σελ. 333 «*Ἐπίτοκος ἡ γυνὴ* ἀδοκίμως εἶπεν Ἀντιφάνης ὁ κωμικός, δέον ἐπίτεξ εἰπεῖν». Ἀποφαίνεται δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος σελ. 124, 11 «*Ἐπίτεξ*, οὐχ *ἐπίτοκος*». Πρβ. καὶ Ἀντιαττικιστ. σελ. 96, 11 «*Ἐπίτοκον* οὐξ ἀξιοῦσι λέγειν ἀλλ' *ἐπίτεκα*» (Ἴδε Λοβέκκιον εἰς *Φρύν*. σελ. 333. Πρβ. καὶ Τούπιον ἐν *Διορθώσ*. Τόμ. Γ', σελ. 321). Τοῦ περιττοσυλλάβου ὀνόματος ποιεῖται μνείαν ὁ Λοπαδιώτης (Λεξ. Οὐϊνδοβ.) γράφων σελ. 92, 16 «*Ἐπίτεξ* γυνὴ λέγεται ἡ ἐγκυμονοῦσα. Λιβάνιος· τίς ἔσται τὴν γλῶτταν *ἐπίτεξ* γενομένη. Καὶ Ἡρόδοτος· μετεπέμψατο ἐκ τῶν Περσέων τὴν θυγατέρα *ἐπίτΟκα* ἐοῦσαν, ἀπικομένην δὲ ἐφύλασσε βουλόμενος τὸ γενόμενον ἐξ αὐτῆς διαφθεῖραι». *Ἐπίτεξ* γυνὴ δὲν εἶνε ἡ ἐγκυμονοῦσα καθόλου, ἀλλ' ἡ ἐγκυμονοῦσα μὲν ἐγγὺς δὲ τοῦ τίκτειν οὖσα ἡ ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν γλώσσῃ καλουμένη *ἑτοιμόγεννη*. Ὁ Κοραῆς γράφει ἐν τοῖς Ἀτάκτοις Τόμ. Ε', σελ. 74 «ΕΤΟΙΜΟΓΕΝΝΗ, ἐγκαστρωμένη (γρ. *ἐγΓαστρωμένη*) πλησιάζουσα τὸν καιρὸν τῆς γέννας

ἑτοίμη νὰ γεννήσῃ, Ἐπίτεξ καὶ Ἐπίτοκος, Ἑλλ.» (Ἴδε καὶ Ἐρουερδῆνα ἐν *Μνημ.* 1886, σελ. 374). Ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Ἡροδότου βιβλ. Α', 108 φέρεται καὶ τὸ ἡμαρτημένον *ἐπιτΟκα* καὶ τὸ ὑγιῶς ἔχον *ἐπίτΕκα*, οὐ τὴν ὀνομαστικὴν βλέπει τις ἐν βιβλ. Α', 111 «*ἐπίτεξ* ἐοῦσα πᾶσαν ἡμέρην». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Ε', 52 «οὐκ ἄν τις ἐξαγάγοι ἐπὶ θήραν κυοῦσαν, ὁπότε *ἐπίτεξ* εἴη ἐπίφορος». Ὁ Εὐστάθιος λέγει ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 1922, 6 «ὥσπερ σπάνια τὰ εἰς ΕΞ, κρέξ, *ἐπίτεξ*, Λέλεξ τὸ διὰ τοῦ Γ κλιθέν, οὕτω καὶ τὰ κτέ.». Μνημονεύεται δὲ καὶ *ἀγχίτεξ* μὲν ὑπὸ τοῦ Θεογνώστου ἐν τοῖς Κανόσι σελ. 40, 7, *καλλίτεξ* δ' ὑπὸ τοῦ Ψευδηρωδιανοῦ ἐν τοῖς Ἐπιμερισμοῖς σελ. 186, 3 (Ἴδε καὶ Λοβέκκιον ἐν *Παραλειπομ.* σελ. 278). Διὰ τοῦ Ε εἶνε προενηνεγμένα καὶ τὸ *κατῶβλεψ* καὶ τὸ *βοῦκλεψ*, κτλ. Ὁ Φρύνιχος γράφει ἐν τῇ Σοφιστικῇ Προπαρασκευῇ σελ. 11, 31 «Ἄτριψ: — Καὶ ἔστι παρὰ τὸν τρίψω μέλλοντα, ὡς ἁρπάξω ἅρπαξ, κλέψω κλέψ καὶ *βοῦκλεψ* καὶ τέξω τέξ καὶ *ἐπίτεξ*» (Ἴδε καὶ Λοβέκκιον ἐν *Παραλειπομ.* σελ. 292).

Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς ἐλέγετο θηλυκῶς μόνον τὸ ἐπίθετον *ἐπίτεξ*, οὕτω καὶ αἱ μετοχαὶ *ἐκτρώσασα* καὶ *γαλουχήσασα* κατὰ τὴν κυρίαν αὐτῶν χρῆσιν. Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει ἐν τῷ περὶ Συντάξεως σελ. 251, 10 «καθὸ οὔτε τοῦ *ἐκτρώσασα* τὸ ἀρρενικόν τις ζητήσει οὔτε τοῦ ἄρσην τὸ θηλυκόν» καὶ σελ. 277, 27 «οὐ μὴν φυσικὴν κλίσιν οὐδὲ συστατήν, ὡς εἰ καὶ ἀρσενικόν τις ἀποφαίνοιτο τοῦ *γαλουχήσασα* ἢ ἔτι τοῦ *ἐκτρώσασα* ἤ τινος τῶν κατὰ φωνὴν μὲν δυδυναμένων συνεμπίπτειν, οὐ μὴν ἐν παραδοχῇ λόγου». Τὸ *ἄρσην* ἢ *ἄρρην* ἐλέχθη καὶ ἐπὶ θηλυκοῦ γένους, οἷον *σφὶγξ ἄρρην*, ἡ *ἄρρην τευθίς*, κτλ. Καὶ τοῦ ἐπιθέτου *ἐγκύμων* εὑρέθη καὶ ἀρσενικὸν καὶ οὐδέτερον γένος. Πρβ. καὶ *ἔγκυος-ἔγκυον*. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς λέγει βιβλ. Ε', η', 9 «Ἐπεβούλευσαν δὲ καὶ Περιάνδρῳ τῷ ἐν Ἀμβρακίᾳ τυράννῳ διὰ τὸ συμπίνοντα μετὰ τῶν παιδικῶν ἐρωτῆσαι αὐτὸν εἰ ἤδη ἐξ αὐτοῦ *κύει* (*κυεῖ*)». Κατὰ θηλυκὸν γένος ἐξεφέρετο ἀεὶ ἐν τῷ παλαιῷ ἑλληνισμῷ τὸ ἐπίθετον *μνηστή*, οὐδέποτε δ' ἐν αὐτῷ χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἐγένετο *μνηστός*, οὗ παράδειγμα ἐκ τῆς Εὐδοκίας μνημονεύεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου (Τόμ. Ε', σελ. 1125). Ἐλλιπὲς εἶνε καὶ τὸ *γαμετή*, ὡς ἀρσενικὸν δ' αὐτοῦ λαμβάνεται τὸ *γαμέτης*. Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους κεῖ-

ται βιβλ. Γ', 44 «*γαμέτης* μὲν ὁ γήμας — ἡ δὲ νύμφη *γαμετὴ* καὶ γυνὴ καὶ συνοικοῦσα καὶ γεγαμημένη». Ἐλέχθη δὲ καὶ *γαμέτις* ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐπιγραμματοποιῶν (Ἀνθολ. Παλ. Ε', 180 καὶ Μνημ. 1887, σελ. 241). Ἐν παρόδῳ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐπίθετον *εὔκνήμις* ἐπ' ἀνδρῶν τεθέμενον εὑρέθη καὶ ἐπὶ γυναικὸς παρειλημμένον, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν εἰς Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Α', σελ. 87, 19 «Τίθεται γὰρ καὶ ἐπὶ ἀρσενικοῦ, ὡς ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ λεύκασπις· καὶ γὰρ ἐπὶ Ἀμαζόνος ταγείη ἄν. Καὶ τὸ *εὐκνήμις* ἀμέλει ἐπὶ τῆς Ἀθηνᾶς τέτακται παρὰ Ῥιανῷ ἐν Θεσσαλικοῖς· τοὶ δ' ἤδη ἐπὶ νηὸν ἐϋκνήμιδος Ἰτώνης» (Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 519, 1). Ἐλέχθη δὲ καὶ *ἐΰκνήμις ἀπήνη*.

Εἴδομεν ὅτι ὁ Βερναρδάκις ἔγραψε *διώρυξ* ἀντὶ τοῦ *διῶρυξ*. Ἄπειρος ὢν ὁ ἄνθρωπος τῶν τῆς Ἑλληνικῆς προσῳδίας γράφει καὶ *κλίμαξ* ἀντὶ τοῦ *κλῖμαξ* καὶ *ξῖφος* ἀντὶ τοῦ *ξίφος* καὶ *μῦρον* ἀντὶ τοῦ *μύρον* καὶ *μεταπράται* ἀντὶ τοῦ *μεταπρᾶται* καὶ *κλιτῦες* ἀντὶ τοῦ *κλιτύες* καὶ *Κῖος* ἀντὶ τοῦ *Κίος* καὶ *Ἴρις* ἀντὶ τοῦ *Ἶρις* καὶ *Νῖνος* ἀντὶ τοῦ *Νίνος*, κτλ. Εἶνε δ' οὕτω δυσμαθὴς ἢ ἀμνήμων ὁ περιώνυμος τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλος, ὥστε φωρᾶται ἐνίοτ' ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθείσῃ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ ἀγνοῶν ὁ ταλαίπωρος ἃ αὐτὸς ἐν αὐτῇ προφέρεται διδάγματα. Διδάσκει μὲν ἐν σελ. 30 (§ 164 δ' σημ.) ὅτι τὸ *σφῦρα* ἔχει τὸ Α βραχὺ καὶ ἐν σελ. 59 (§ 221, α') ὅτι βραχὺ εἶνε τὸ Α τοῦ *μεῖραξ*, γράφει δ' ὅμως ἐν σελ. 185 (§ 530, σημ. α') «*σφύρα* ἐλατὸς σφυρ-ήλατος σφυρ-ηλασία» καὶ ἐν σελ. 175 (§ 500 γ') «*μείραξ* μείρακ-ος μειρακύλλιον» Ἀποφαίνεται μὲν ἐν σελ. 13 (§ 62) ὅτι περισπᾶται τὸ μονοσύλλαβον ὄνομα *σκῶρ* καὶ ἐκφέρει αὐτὸ περισπωμένως ἐν σελ. 65 «*Σκῶρ*, τό, σκατός», ἀλλ' ἐν σελ. 41 (§ 189, σημ. β') εἶνε ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον «τὸ *σκὼρ* τοῦ σκατός», ὡς καὶ ἐν σελ. 170 (§ 486, σημ. γ') «*σκὼρ* σκωρία». Πρβ. καὶ σελ. 72 (§ 255, θ') «*ἧλιξ* αἰγίλιψ» καὶ σελ. 170 (§ 486) «*ἧλιξ* ἥλικ-ος ἡλικ-ία».

Ἐν τέλει λέγομεν ὅτι καὶ ἄλλα μεμπτὰ φέρονται ἐν τῇ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς τοῦ Βερναρδάκη Γραμματικῆς παρατεθείσῃ παραγράφῳ, ἀλλ' οὐδένα περὶ αὐτῶν λόγον ἐν τῷ παρόντι ποιούμεθα. Δηλοῦμεν δὲ προσέτι ὅτι τὴν πρώτην ἡμεῖς τῆς γραμματικῆς ταύτης ἔκδοσιν γι-

νώσκομεν, ἣν μετ' ἀνυπερβλήτου ἀλαζονείας καὶ ἀφορήτου κόμπου ὡς τελειότατον καὶ ἀνελλιπέστατον σύγγραμμα ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐν τῷ Προλόγῳ παρέστησε. Ταύτην δὲ μόνην γνήσιον τοῦ Βερναρδάκη ἔργον *νῦν τε καὶ πάλαι* νομίζομεν· καὶ πολλὰ μὲν αὐτῆς σφάλματα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ἠλέγξαμεν, πολλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι σκοποῦμεν νὰ ἐλέγξωμεν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Φεβρουαρίου 1890

Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΣ

Ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τοῦ δευτέρου τόμου εἴδομέν τινα πταίσματα, ἃ εἶνε μὲν παντὶ φανερά, ἀλλ' οὐχὶ κακὸν φαίνεται ἡμῖν νὰ ἐπανορθωθῶσιν ἐνθάδε.

Γραπτέον ἐν σελ. 94, 4: Ὁ Μινωΐδης Μηνᾶς

καὶ ἐν σελ. 96, 32: Τίς δὲ δὲν θὰ φρίξῃ

καὶ ἐν σελ. 134, 21: ἐμημεσμένος

καὶ ἐν σελ. 135, 24: ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν

καὶ ἐν σελ. 135, 34: φλασμένος

καὶ ἐν σελ. 144, 14: ἐκτίννυμι

καὶ ἐν σελ 144, 21: ἐξολισθάνοντες

καὶ ἐν σελ. 148, 2: εὐαρμοστεῖ

Ἐν σελ. 97, 20 ἀναγνωστέον: νὰ παρεισαγάγῃ εἰς τὸν ἀστεῖον λόγον καὶ ἐν σελ. 128, 20: σεσωσμένος, σεσῳσμένος καὶ 23: (σεσωσμένος, σεσῳσμένος).

Προσθετέον ἐν σελ. 108, 1 τὸ: καὶ ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Τόμ. Α', σελ. 220, 11: δεδιπλασίασται καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Τόμ. Α', σελ. 401, 8 καὶ Τόμ. Β', σελ. 278, 22: δέδιπλασιασμένον καὶ Τόμ. Β', σελ. 62, 20: δεδιπλασιασμένος.

καὶ ἐν σελ. 132, 2 τὸ: καὶ ἐν τῇ Ἀνωνύμου Ὑποτυπώσει Γεωγραφίας 45 (Γεωγρ. Μικρ. Τόμ. Β', σελ. 506, 9 Μυλλ.) «ὁ δ' αὐτὸς οὗτος σύμπας καὶ Κρόνιον πέλαγος καὶ πεπηγὼς καὶ νεκρὸς ἐπονομάζεται».

καὶ ἐν σελ. 285, 23 τὸ: καὶ ἐν τῷ περὶ Συνθέσεως Ὀνομάτων Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως σελ. 42 Σχαιφ.

Περὶ τοῦ «ἐκέλευσεΝ αὐτό» τοῦ κειμένου ἐν τῇ ῥήσει τοῦ Ἑκαταίου ἢ Ψευδεκαταίου τῇ παρατεθείσῃ ἐν σελ. 314, 19 θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἑτέρωθεν.

Ἐν σελ. 146, 1 ἐξαλείφοντες τὸ ἐπίθετον ἀμόλυντος γράφομεν «ἄσπιλος ἀντὶ τοῦ ἀμίαντος (ἢ ἄχραντος)». Περὶ τοῦ ἄχραντος παρατηροῦμεν ὅτι φέρεται ἐν μέρει τῆς ἐν Αὐλίδι Ἰφιγενείας τοῦ Εὐριπίδου, ὅπερ ὑποβολιμαῖον νομίζεται, στίχ. 1574 «ἄχραντον αἷμα καλλιπαρθένου δέρης». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τῷ Α΄ Ἀλκιβιάδῃ τοῦ Πλάτωνος σελ. 113 ε΄ «εἰ μή τίς σοι τεκμήριον καθαρὸν καὶ ἄχραντον οἴσει». Καὶ νοθεύεται μὲν ὑπό τινων ὁ διάλογος οὗτος, ἀλλ' εἶνε πάντως ὑπὸ παλαιοῦ γεγραμμένος (Ἴδε Κόβητον ἐν Μνημοσ. 1874, σελ. 370-3). Τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιθέτου ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος καὶ ὁ Νίκανδρος. Ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου, ποιητοῦ ἀκμάζοντος κατὰ τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἐλέχθη ἐν τῷ εἰς Ἀπόλλωνα Ὕμνῳ στίχ. 111 «ἥτις καθαρή τε καὶ ἀχράαντος ἀνέρπει πίδακος ἐξ ἱερῆς ὀλίγη λιβάς». Εἶνε δὲ τὸ ἀχράαντος ὁμοίως ἐσχηματισμένον τῷ ἀκράαντος.

Κ. Σ. Κ.

Ἠγγέλθην - ἠγγέλην

Ὑπὸ πολλῶν ἄλλοτ' ἐνομίζετο ὅτι οἱ δόκιμοι μόνου τοῦ πρώτου ἀορίστου *ἠγγέλθην* χρῆσιν ἐποιοῦντο, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ δευτέρου *ἠγγέλην*. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἐξηλέγχθη ψευδὴς ἐκ παλαιᾶς Ἀττικῆς ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ κεῖται «ἐπειδὰν *ἐπαγγελῇ*» (Ἴδε Ἀθήν. Τόμ. Η΄, σελ. 408, 19).

Κ. Σ. Κ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Γραπτέον ἐν σελ. 273, 3: Διαθήκης
καὶ ἐν σελ. 318, 30: ἀποφαίνεται
καὶ ἐν σελ. 323, 33: μηδὲ ἕν
καὶ ἐν σελ. 324, 22: οὐκ ἀξιοῦσι
καὶ ἐν σελ. 328, 3: ἐτέρωθι.

Προσθετέον ἐν σελ. 281, 2: Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Ναβῆρος μετετύπωσε καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἡλιοδώρῳ «τὴν ὑπόνοιαν ἀποΔύσασθαι σπεύδων» εἰς τὸ ἀποΛύσασθαι ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1873, σελ. 153

καὶ ἐν σελ. 285, 15: σελ. 230 «μὴ δὴ ἅμα χιτῶνι ἐκδυομένῳ ἈΠΟδυσώμεθα καὶ τὴν αἰδῶ ποτε»

καὶ ἐν σελ. 325, 26: Γίνεται δὲ χρῆσις καὶ τοῦ οὐδετέρου, ἄρρεν παιδίον, κτλ.

καὶ ἐν σελ. 328. 9: καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ τραγικοῦ Ἴωνος παρ' Ἀθην. σελ. 468 γ' «ἄχραντον πυρί».

Τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἑταιρείας θὰ δημοσιευθῶσιν ἐν τέλει τοῦ τόμου.

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΤΡΙΤΟΝ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

IN COMMISSION BEI BARTH ET VON HIRST IN ATHEN

ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1890

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΤΡΙΤΟΝ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

IN COMMISSION BEI BARTH ET VON HIRST IN ATHEN

ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1890

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΩΝ ΚΩΜΙΚΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ

Ἀναγνοὺς ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ Ἀθηνᾶς ἀποσπάσματά τινα κωμικῶν ποιητῶν διωρθωμένα ὑπὸ τοῦ φίλου μου καθηγητοῦ κ. Γ. Παπαβασιλείου εἶδόν τινας τῶν διορθώσεων εὐφυεστάτας καὶ ἐπιτυχεστάτας· ἀλλὰ τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα φαίνονται τοσοῦτον ἐφθαρμένα καὶ ἐστρεβλωμένα, ὥστε ἡ κριτικὴ ἐπ' αὐτῶν ἐργασία δὲν φαίνεται περατωθεῖσα· ταῦτα φρονῶν ἐπεχείρησα καὶ ἐγὼ τῇ διορθώσει ἐνίων χωρίων, ἃ καὶ διὰ τῆς Ἀθηνᾶς δημοσιεύω· μέγα τι οὐκ ἐπαγγέλλομαι ἐν τοσοῦτον δυσχερεῖ ἔργῳ τῇ διορθώσει χωρίων δυσχερεστάτων· καί, εἰ μὲν τοῦ ὀρθοῦ ἐνιαχοῦ ἐπέτυχον, οὐ μικρὸν καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος, εἰ δὲ πόρρω ἔτι τῆς ἀληθείας ἵσταμαι, εἰς τὰς μέχρι τοῦδε γενομένας ἀποπείρας καὶ εἰκασίας πρὸς διόρθωσιν προστεθήσονται καὶ αἱ ἐμαί, καί, εἰμή τι ἄλλο ὠφελήσουσι, τοὐλάχιστον νύξιν παρέξουσιν ἑτέροις πρὸς ἐπιτυχεστέραν διόρθωσιν.

Ἀνεκὰς τ' ἐπαίρω καὶ βδελυρὸς σὺ τὸ σκέλος.

Εὐπόλιδος ἀπόσπ. 50 (περιοδ. Ἀθην. τ. Α'. σελ. 104).

Ὁ στίχος οὗτος παρὰ Σουΐδᾳ φέρεται: «ἀνεκὰς τ' ἐπαίρω καὶ βδελυρὸς σὺ τὸ σκέλος». Ὁ Bernhard ἀντὶ «τ' ἐπαίρω» γράφει «σ' ἐπαίρω». Ὁ Porson ἀντὶ «βδελυρὸς» γράφει «βδελυρῶς»· ὁ δὲ Meineke προτείνει νὰ γραφῇ «ἀνεκὰς τ' ἐπήρω κἀβδελυρεύσω τὸ σκέλος»· ὁ δὲ Kock «ἀνεκὰς γ' ἐπαίρω καὶ βδελυρῶς σοι τὸ σκέλος»· ὁ δὲ φίλος μου κ. Γ. Παπαβασιλείου διορθοῖ «ἀνεκάς τε πηρὸς καὶ βδελυρὸς εἶ τὸ σκέλος»· διορθωτέον ἴσως:

Ἀνεκὰς τ' ἐπαίρων τὸ σκέλος καὶ βδελυρὸς ὤν

Λέγει δὲ τὸν στίχον τοῦτον πρόσωπόν τι τῆς κωμῳδίας πρὸς ἑτε-

ρον ἐπαῖρον ὑψηλὰ τὸ σκέλος, ἵνα εὐκολώτερον βδέσῃ, καὶ οὕτω μετὰ τὸ βδέσμα γενόμενον καὶ ὂν βδελυρόν.

Α. Γύναι, τί τὸ ψοφῆσαν ἔσθ'; Β. ἀλεκτρυὼν
τὴν κύλικα καταβέβληκεν· Α. οἰμώζουσά γε.

'Αριστοφ. ἀπόσπ. 18. ('Αθην. τ· Α'. σ· 194).

'Ο Blaydes ἐκλαμβάνει τό: οἰμώζουσα ἀντὶ τοῦ: οἰμωξομένη, ἀπιθάνως λίαν· ὁ Brunk διορθοῖ οἰμώξουσα, ὅπερ μεταγενέστερον· ὁ φίλος μου κ. Παπαβασιλείου: οἴμ' ἄξασ' ἔχει ἀντί: οἰμώζουσά γε· ἐγὼ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ: *ἀλλ' οἰμώξεται* ἀντί: οἰμώζουσά γε.

Τὸ δὲ τυραννεῖν ἐστιν
ἢ τί ποτε τὸ σπουδαῖον· ἀκολουθεῖν ἔρις
ἐν τῷ Λυκείῳ μετὰ σοφιστῶν, νὴ Δία
λεπτῶν, ἀσίτων, συκίνων, λέγον θ' ὅτι
τὸ πρᾶγμα τοῦτ' οὐκ ἔστιν, εἴπερ γίνεται,
οὐδ' ἔστι γάρ που γινόμενον ὃ γίνεται
οὔτ' εἰ πρότερον ἦν, ἔστιν ὅ γε νῦν γίνεται·
ἔστιν γὰρ οὐκ ὂν οὐδέν· ὃ δὲ μὴ γέγονέ πω
οὐκ ἔσθ' ἕως περ γέγονεν, ὅ γε μὴ γέγονέ πω·
ἐκ τοῦ γὰρ εἶναι γέγονεν· εἰ δ' οὐκ ἦν ὅθεν,
πῶς ἐγένετ' ἐξ οὐκ ὄντος; οὐχ οἷόν τε γάρ.
εἰ δ' αὐτόθεν ποι γέγονεν, οὐκ ἔσται
κηποι δέποτις εἴη, πόθεν γενήσεται
τοὐκ ὂν εἰς οὐκ ὄν· εἰς οὐκ ὂν γὰρ οὐ δυνήσεται·
ταυτὶ δ' ὅτι ἐστὶν οὐδ' ἂν 'Απόλλων μάθοι.

'Αντιφ. ἀπόσπ. 122. ('Αθην. τ. Α'. σ. 199).

Βεβαιότατα σκώπτει ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς τοὺς φιλοσοφοῦντας ἐν τῷ Λυκείῳ περὶ τοῦ εἶναι καὶ γίνεσθαι· ὁ φίλος μου Παπαβασιλείου ὑποτιθεὶς ὅτι πατὴρ ἢ φίλος προτρέπει νέον τινά, καταλιπὼν τοὺς φιλοσόφους νὰ τραπῇ εἰς τὴν πολιτικήν, ὅπως κτησάμενος δύναμιν γένηται τύραννος, οὗ οὐδὲν σπουδαιότερον, συμπληροῖ καὶ διορθοῖ τὸν πρῶτον

στίχον οὕτω: «(πρὸς ὃ δεῖ σ' ὁρᾶν) τόδε (τὸ) τυραννεῖν ἐστι (δή)»· ἐγὼ νομίζων ὅτι ὁ τοῦ νέου κηδόμενος ἐρωτᾷ αὐτόν, τί εἶνε τὸ ὠφελιμώτατον καὶ περὶ ὃ ὀφείλουσι νὰ σπουδάζωσιν οἱ νέοι, διορθῶ τὸν πρῶτον στίχον οὕτω:

τί δὲ δὴ τὸ προὐργιαίτατον νέοις ἐστίν.

Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ὁ κ. Παπαβασιλείου μετὰ τοῦ Kock γράφει: *ἐρᾷς*, ἐγώ: *ἔρως* (ἔρως ἐστὶ σοι ἀκολουθεῖν)· τούτου ἕνεκα καὶ τό: λέγονθ' ἔτρεψεν εἰς: λέγων· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν διόρθωσιν τό: λέγονθ' (λέγοντα) ἔχει κάλλιστα ἀναφερόμενον εἰς τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀπαρεμφάτου ἀκολουθεῖν· ἐν τῷ ἕκτῳ στίχῳ τό: *οὐδ'* ἔτρεψα εἰς: *οὔτ'*, ὃ φέρεται καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ· ὁ ὄγδοος στίχος διορθωτέος οὕτως:

ἔστιν γὰρ οὐδὲν οὐκ ὄν, ὅ γε μὴ γέγονέ πω.

Τὸν ἔνατον στίχον διώρθωσα οὕτως:

οὐδ' ἔσθ' ὅπως γέγονέ ποθ' ὅ γε μὴ γέγονέ πω.

Ἐν τῷ δωδεκάτῳ στίχῳ τό: ποι ὁ κ. Παπαβασιλείου μετὰ τοῦ Meineke τρέπει εἰς: *πη*· ἀλλ' ὁ στίχος νοσῶν δεῖται καὶ ἑτέρας θεραπείας· γραπτέον καθ' ἡμᾶς:

εἰ δ' αὐτόθεν μὴ γέγονεν, οὐκ ἔσται ποτ' ὄν.

Ὁ δέκατος τρίτος στίχος Δηλίου δεόμενος κολυμβητοῦ διορθοῦται ὑπὸ μὲν τοῦ κ. Παπαβασιλείου: οὐκ ἔσται (τινὶ) εἰπεῖν ὅ,τι ποτ' ἦν, αὐτόθεν ὃ γενήσεται· ὑπ' ἐμοῦ δέ:

κεἰ μὴ ποτ' εἴη, πῶς ποτ' αὖ γενήσεται;

Ὁ ἐπόμενος δέκατος τέταρτος ὁμοίως νοσῶν ὑπὸ μὲν τοῦ κ. Παπαβασιλείου θεραπεύεται διὰ τῆς διορθώσεως: τοὐκ ὃν ἰέν' εἰς οὐκ

ὃν γὰρ οὐ δυνήσεται, ὑπ' ἐμοῦ δ' οὕτω: (πῶς ποτ' αὖ γενήσεται)

τὸ γ' οὐκ ὄν, εἴπερ οὐκ ἔστ'; οὐ δυνήσεται.

Ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ στ· γραπτέον: *ὅ,τι 'στὶν* ἀντί: ὅ,τι ἐστὶν καὶ *'Απόλλων* (ὁ Ἀπόλλων) ἀντί: Ἀπόλλων διὰ τὸ μέτρον· περὶ τῆς προσῳδίας τοῦ Α ἐν τῷ Ἀπόλλων ἰδὲ Λεξ. Σοφοκλ. Ellndt ἐν λ. Ἀπόλλων. Τὸ ὅλον ἀπόσπασμα γραπτέον κατὰ τὴν ἡμετέραν εἰκασίαν οὕτω,

Τὶ δὲ δὴ τὸ προὐργιαίτατον νέοις ἐστὶν
ἢ τί ποτε τὸ σπουδαῖον; Ἀκολουθεῖν ἔρως
ἐν τῷ Λυκείῳ μετὰ σοφιστῶν, νὴ Δία,
λεπτῶν, ἀσίτων, συκίνων, λέγονθ' ὅτι
τὸ πρᾶγμα τοῦτ' οὐκ ἔστιν, εἴπερ γίνεται·
οὔτ' ἔστι γάρ πω γινόμενον ὃ γίνεται,
οὔτ' εἰ πρότερον ἦν, ἔστιν ὅ γε νῦν γίνεται·
ἔστιν γαρ οὐκ ὂν οὐδὲν ὅ γε μὴ γέγονέ πω·
οὐδ' ἔσθ' ὅπως γέγονέ ποθ' ὅ γε μὴ γέγονέ πω·
ἐκ τοῦ γὰρ εἶναι γέγονεν· εἰ δ' οὐκ ἦν ὅθεν
πῶς ἐγένετ' ἐξ οὐκ ὄντος; οὐχ οἷόν τε γάρ·
εἰ δ' αὐτόθεν μὴ γέγονεν, οὐκ ἔσται ⟨ποτ' ὂν⟩.
κεἰ μή ποτ' εἴη, πῶς ποτ' αὖ γενήσεται
τόγ' οὐκ ὄν, εἴπερ οὐκ ἔστ'; οὐ δυνήσεται
ταυτὶ δ' ὅ,τι 'στὶν οὐδ' ἂν Ἀπόλλων μάθοι.

Ὅστις γαμεῖν βουλεύετ' οὐ βουλεύεται
ὀρθῶς· διότι βουλεύεται χοὔτω γαμεῖ·
πολλῶν κακῶν γάρ ἐστιν ἀρχὴ τῷ βίῳ·
ἢ γὰρ πένης ὢν τὴν γυναῖκα χρήματα
λαβὼν ἔχει δέσποιναν, οὐ γυναῖκ' ἔτι,
ἧς ἐστι δοῦλος καὶ πένης· ἣν δ' αὖ λάβῃ
μηδὲν φερομένην, δοῦλος αὐτὸς γίγνεται·
δεῖ γὰρ τὸ λοιπὸν τρέφειν ἀνθ' ἑνὸς δύο.

Ἀναξανδρ. ἀπόσπ. 47. (Ἀθην. τ. Α'. σελ. 206)

Ἄριστα διώρθωσεν ὁ κ. Παπαβασιλείου τοὺς στίχους τρίτον καὶ τέταρτον γράψας, : ἣν γὰρ πένης ὢν — λαβὼν ἔχῃ, δέσποιναν, οὐ γυναῖκ' ἔχει· ὁ Meineke ἤθελε νὰ διαγράψῃ τὰς λέξεις· ἧς ἐστι δοῦλος καὶ πένης· ὁ Genser γράφει: αὖθις ἀντί: αὐτός· ὁ Kock γράφει: οὐκ ἀνὴρ ἀντὶ τοῦ: καὶ πένης· ὁ κ. Παπαβασιλείου ἐν τῷ ἕκτῳ στίχῳ: ἴσ' ἐστὶ δοῦλος καὶ πένης ἀντί: ἧς ἐστι δοῦλος καὶ πένης· ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ στίχῳ: διττῶς ἀντί: αὐτός. Ἐγὼ νομίζω ὅτι τό: *πένης* ἐκ τοῦ ἑβδόμου στίχου μετηνέχθη εἰς τὸν ἕκτον, ἐγράφη δὲ τὸ ἐν ἐκείνῳ: *δοῦλος* καὶ εἰς αὐτόν, ὅλως ἀπροσδιόνυσον ὄν· ἐφθαρμένην δὲ νομίζω καὶ τὴν τοῦ ἑβδόμου στίχου λέξιν: αὐτὸς καὶ τὴν τοῦ ἕκτου: αὖ· γραπτέον λοιπὸν ἐν στίχῳ 6:

αὐτῆς γάρ ἐστι δοῦλος· ἣν δ' αὖθις λάβῃ

Ἐν δὲ τῷ 7:

μηδὲν φερομένην αὐτίκα πένης γίγνεται.

Πᾶσα δὲ εὔμορφος γυνὴ
ἐρῶσα φοιτᾷ τηγάνων τε σύντροφα
τριβαλλοπανόθρεπτα μειρακύλλια·
ὁμοῦ δὲ τευθὶς καὶ Φαληρικὴ κόρη
σπλάγχνοισιν ἀρνείοισι συμμεμιγμένη
πηδᾷ, χορεύει, πῶλος ὥς ἄπο ζυγοῦ·
ῥιπὶς δ' ἐγείρει σκύλακας Ἡφαίστου κύνας,
θερμῇ παροξύνουσα τηγάνου πνοῇ.

Εὐβούλ. ἀπόσπ. 75 (Ἀθην. τ. Α'. σ. 207.).

Ὁ Kock ἐν στίχῳ τρίτῳ γράφει: Τριβαλλοπανόθρεπτα, ἣν γραφὴν παραδεχόμενος καὶ ὁ κ. Παπαβασιλείου ἑρμηνεύει: μειρακύλλια ἄσωτα τὸν χορὸν καὶ τὰ ὄργια φιλοῦντα, γράφων προσέτι: τυμπάνων ᾽ς ἀντί: τηγάνων τε. Ἐγὼ νομίζω ὅτι τό: Τριβαλλοπανόθρεπτα ·ρέπει νὰ τραπῇ εἰς: *Τριβαλλοποπανόθρεπτα*, ὃ ἦν καὶ ἡ πρώτη γραή· (ἰδὲ λεξ. Passow ἐν λέξ.), ἤτοι μειράκια τρεφόμενα ποπάνοις πὸ Τριβαλλῶν, ἤτοι παιδεραστῶν (περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως

ταύτης ἰδὲ Λεξ. κ. ὀνομάτων Pape ἐν λ. Τριβαλλοί)· ἐσχηματίσθη δ' ἡ λέξις ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὸ μαμμόθρεπτα· διὰ τοῦτο δὲν εἶνε διόλου ἀναγκαῖον τὸ ὑπὸ Meineke προτεινόμενον : Τριβαλλομαμμόθρεπτα. Τὸ ἐν τετάρτῳ στίχῳ : Φαληρικὴ κόρη τὴν ἀφύην ἐννοοῦν φαίνεταί μοι παρῳδία τοῦ Ὁμηρικοῦ «παρθενικὴ κόρη»· διότι ἄλλως θὰ ἦτο ψυχρὸν καὶ ἄχαρι. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ διασκεδάσεως ἢ συμποσίου, εἰς ὃ προσέρχονται αἱ κοιναὶ εὔμορφοι, ἐρῶσαι γυναῖκες (αὐλητρίδες, ὀρχηστρίδες καὶ αἱ τοιαῦται) καὶ τὰ λαίμαργα (τηγάνων σύντροφα) μειρακύλλια τὰ ποπάνοις (οἷον εἰπεῖν κατὰ τοὺς νέους Τριβαλλούς, διὰ γλυκισμάτων) τρεφόμενα ὑπὸ τῶν Τριβαλλῶν (παιδεραστῶν). Καὶ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ γραπτέον ἴσως: *πᾶσα τ'* ἀντί: *πᾶσα δ'*.

Ἅμα δὲ λαβοῦσ' ἠφάνικε πηλίκον τινὰ
οἴεσθε μέγεθος ἀρεσίαν; μέγαν πάνυ,
καὶ ξηρὸν ἐποίησ' εὐθέως τὸν κάνθαρον·
Εὐβούλου ἀπόσπ. 82. (Ἀθην. τ. Α'. σελ. 207)

Ὁ Dobree ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ λέξει: ἀρεσίαν νομίζει ὅτι ὑποκρύπτεται κύριόν τι ὄνομα. Τοῦτο νομίζω ὅτι εἶνε τὸ ὄνομα *Ἀρησιάς* μικρὸν διαφέρον τοῦ: ἀρεσίαν· αἱ λέξεις; μέγαν πάνυ τεθεῖσαι ἐν τῷ μετωπίῳ ὡς ἐπεξηγητικαὶ τοῦ: πηλίκον τινὰ μέγεθος εἰςείρπυσαν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἐξεδίωξαν λέξιν τινὰ βρώματος καθ' Ἑρουερδῆνον (Mnem. N. 6, 67) δηλωτικήν. Ὁ κ. Παπαβασιλείου εὐστοχώτατα εἴκασεν ὅτι ἡ λέξις ἡ λείπουσα εἶνε εἶδος πέμματος, ἡ λέξις: Χαρίσιον, ἐλάχιστον διαφέρουσα τοῦ: ἀρεσίαν· δὲν δύναται ὅμως νὰ τεθῇ ἀντὶ τοῦ: ἀρεσίαν μετὰ τὴν λέξιν: μέγεθος· διότι ἡ δευτέρα μακρὰ συλλαβὴ (χαρίσιον) ἐναντιοῦται τῷ μέτρῳ· ἴσως ἡ λέξις χαρίσιον, μεγάλην ἔχουσα ὁμοιότητα πρὸς τὸ προηγούμενον: Ἀρησιάς, ἐξέπεσεν, ἀντ' αὐτῆς δ' ἐτέθη τὸ ἐν τῷ μετωπίῳ παρέλκον ὅλως: μέγαν πάνυ· γραπτέον λοιπὸν τὸν δεύτερον στίχον οὕτως:

οἴεσθε μέγεθος Ἀρησιάς χαρίσιον;

Ἀλλ' ἐπριάμην παρ' ἀνδρός, ὦ γῆ καὶ θεοί,
ταριχοπώλου πάνυ καλοῦ τε κἀγαθοῦ

τιτλὸν μέγιστον, ἄξιον δραχμῆς, δυοῖν
ὀβολοῖν, ὅν οὐκ ἂν καταφάγοιμεν ἡμερῶν
τριῶν ἤδη κατεσθίοντες οὐ δώδεκά γε
ὑπερμέγεθες γάρ ἐστιν.

Νικοστράτ. ἀπόσπ. 5 ('Αθην. τ. Α'. σ. 209)

Ὅτι ὁ πέμπτος στίχος τοῦ ἀποσπάσματος τούτου νοσεῖ φανερὸν ποιεῖ καὶ τὸ μέτρον, ἐν τριμέτρῳ ἰαμβικῷ πλεοναζουσῶν τῶν δύο τελευταίων συλλαβῶν: κά γε, καὶ ἀκαταλλήλου ὄντος τοῦ σπονδείου: *ἤδη* ἐν τῷ δευτέρῳ ποδί, καὶ αἱ ἀκατάληπτοι λέξεις *οὐ δώδεκά γε*· ὁ Πόρσων διορθοῖ: τριῶν κατεσθίοντες οὐδὲ δώδεκα· Ὁ Meineke γράφει: νὴ Δία, ὁ δὲ Kock: μὰ Δί' ἀντί: ἤδη. Ὁ Cobet (N. L. 37): τριῶν κατεσθίοντες ὄντες δώδεκα· ὁ Kock: τριῶν ἐδεστὰς ἑστιῶντες δώδεκα· ὁ κ. Παπαβασιλείου: τριῶν ἄδην ἔσθοντες οὐδὲ δώδεκα· πασῶν τῶν διορθώσεων ἐπιτυχεστέρα φαίνεται ἡ τοῦ κ. Παπαβασιλείου. Ἀλλ' ἐμὲ καὶ τὸ μέτρον καὶ ἡ ἔννοια πείθουσιν ὅτι ἡ νόσος τοῦ χωρίου εἶνε μείζων ἢ οἵα φαίνεται καὶ φαρμάκων δεῖται ἡρωϊκωτέρων. Νομίζω ὅτι τό: ἡμερῶν ἐκ τοῦ πέμπτου στίχου μετηνέχθη εἰς τὸν τέταρτον (ἐκ τοῦ τέλους τοῦ ἑπομένου εἰς τὸ τέλος τοῦ ἡγουμένου) ἐξαφανισθέντος τοῦ ἐν τῷ τέλει τοῦ τετάρτου στίχου: νὴ Δία, τοῦ πολλὴν ὁμοιότητα ἔχοντος πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ πέμπτου στίχου κείμενον: ἤδη· (τοῦτο ἀναμφιβόλως ἔκειτο ἐν ἀρχῇ πρὸ τῆς λέξεως: *τριῶν* ἤ: *κατεσθίοντες*, ὅπως καὶ τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ)· τὸ δὲ ἀκατάληπτον: οὐ δωδεκά γε (ἀνθ' οὗ τερατωδῶς παραμορφωθέντος γραπτέον:

οὐκ ἐδήδοκ' ἔγωγέ πω)

μετηνέχθη ἐκ τοῦ ἕκτου στίχου εἰς τὸν πέμπτον· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ ἕκτῳ στίχῳ: *ὑπερμέγεθες γάρ ἐστιν* δὲν φαίνεται ἀλώβητον, ἀνθ' οὗ εἰκάζω: *ὑπέρμεγ' οἷον*. Γραπτέον κατ' ἐμὲ τὸ ὅλον οὕτως:

Ἀλλ' ἐπριάμην παρ' ἀνδρός, ὦ γῆ καὶ θεοί,
ταριχοπώλου πάνυ καλοῦ τε κἀγαθοῦ
τιτλὸν μέγιστον, ἄξιον δραχμῆς, δυοῖν
ὀβολοῖν, ὅν οὐκ ἂν καταφάγοιμεν νὴ Δία

ἤδη τριῶν κατεσθίοντες ἡμερῶν
ὑπέρμεγ', οἷον οὐκ ἐδήδοκ' ἔγωγέ πω.

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ νοσῶν ἰδίᾳ πέμπτος στίχος δεν ἔτυχε πλήρους καὶ τελείας θεραπείας· ἄτμητος ὢν δεῖται τομῆς· αὕτη δ' ἐπιτυγχάνεται δι' ἀνωδύνου τινὸς μεταθέσεως, δι' ἧς ὁ στίχος οὗτος ἐξαγγέλλεται οὕτως:

ἤδη κατεσθίοντες ἡμερῶν τριῶν.

Παρ' ἐμοῦ δ', ἐὰν μὴ καθ' ἓν ἕκαστον πάντα δῷς,
χαλκοῦ μέρος δωδέκατον οὐκ ἂν ἀπολάβοις·
Β. Δίκαιος ὁ λόγος· Α. Ἀβάκιον· ψῆφον. Λέγε,
Ἔστ' ἡμιτάριχος πέντε χαλκῶν· Α. Λέγ' ἕτερον.
Β. Μῦς ἑπτὰ χαλκῶν, Α. Οὐδέν ἀσεβεῖς οὐδέπω.
Λέγε Β. Τῶν ἐχίνων ὀβολός Α. Ἁγνεύεις ἔτι.
Ἆρ' ἦν μετὰ ταῦτ' ἡ ῥάφανος. ἣν ἐβοᾶτε; Α. Ναί,
χρηστὴ γὰρ ἦν. Β. ἔδωκα ταύτης δύ' ὀβολούς.
Α. Τί γὰρ ἐβοῶμεν; Β. Τὸ κύβιον τριωβόλου.
Α. Ὀνεῖν κεχειρῶν γε οὐκ ἐπράξατ' οὐδὲ ἕν.
Β. Οὐκ οἶσθας, ὦ μακάριε, τὴν ἀγοράν, ὅτι
κατεδηδόκασι τὰ λάχανα αἱ τρεξαλλίδες.
Α. Διὰ τοῦτο τὸ τάριχος τέθεικας διπλασίου;
Β. ὁ ταριχοπώλης ἐστίν· ἐλθὼν πυνθάνου.
Γόγγρος δέκ' ὀβολῶν. Α. οὐχὶ πολλοῦ. Λέγ' ἕτερον.
Β. Τὸν ὀπτὸν ἰχθὺν ἐπριάμην δραχμῆς Α. Παπαῖ,
ὥσπερ πυρετὸς ἀνῆκεν, εἶτ' ἐν ἐπιτέλει·
Β. Πρόσθες τὸν οἶνον, ὃν μεθυόντων προσέλαβον
ὑμῶν, χόας τρεῖς, δέκ' ὀβολῶν ὁ χοῦς.

Ἀλέξιδος ἀπόσπ. 15. (Ἀθην. τ. Α'. σελ. 213).

Ἐν τῷ πολλαχῶς ἐφθαρμένῳ τούτῳ τεμαχίῳ δειπνήσας τις ἐξ ἐράνου ζητεῖ παρὰ τοῦ ἀγοράσαντος τὰ τοῦ δείπνου (δούλου ἴσως) ἀκριβῆ λογαριασμόν. Τὸν πρῶτον στίχον ὁ Δοβραῖος γράφει: ἐὰν μή μοι καταλέγῃς καθ' ἓν ἕκαστον πάνθ' ἁπλῶς· ὁ Kock: ἐὰν μὴ καθ' ἓν

ἕκαστον καταμάθω· ὁ κ. Παπαβασιλείου εἰκάζει: πίνακα (κατάλογον) ἀντὶ τοῦ: πάντα. Ἐγὼ νομίζω ὅτι τό: ἓν μετὰ τό: καθ' παρεισέφρησαν ἐκ τοῦ μετωπίου, ἔνθα ἔκειτο ὡς ἐπεξηγητικὸν (καθ' ἓν) τοῦ: καθ' ἕκαστον. μετὰ δὲ τό: πάντα ἐξέπεσε τό: λόγον· γραπτέον λοιπὸν τὸν στίχον ὅλον οὕτω:

παρ' ἐμοῦ δ', ἐὰν μὴ καθ' ἕκαστον πάντα λόγον δῷς

Ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ὕποπτον φαίνεταί μοι τό: δωδέκατον· νομίζω ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ἦτο γεγραμμένον: *οὐδὲ δέκατον*. Ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ μετὰ τό: ἀβάκιον, ψῆφον θὰ ἐννοηθῇ βεβαίως ἔξωθεν τό: ἔχω· ἀλλὰ τοιαύτη παράλειψις εἶνε δυσχερής· διὰ τοῦτο ἀντί: ψῆφον γραπτέον: *ψῆφος* (ἔστι μοι, πάρεστιν), ἰδοὺ εἶνε ἕτοιμα. Λέγε λοιπόν, ἵνα ἀριθμήσω. Ὕποπτον καὶ τὸ ἐν ἐνάτῳ στίχῳ ἀδιανόητον: τί γὰρ ἐβοῶμεν; ἀνθ' οὗ γραπτέον ἴσως: *τί δὲ μετὰ τοῦτο*; τὸ αὐτὸ ὀλίγον τι παρηλλαγμένον ἐκφράζεται καὶ ἐν τῷ ἑβδόμῳ στίχῳ διὰ τοῦ: μετὰ ταῦθ' καὶ ἐν τετάρτῳ δεκάτῳ καὶ πέμπτῳ διὰ τοῦ: ἕτερον. Ὁ δέκατος στίχος εἶνε παραμεμορφωμένος· ὁ Meineke γράφει: ὄλοιο, σίσαρον δ' οὐκ ἐπέθηκας· ὁ Kock: ἄνευ γε χλωρῶν, ὧν ἐπεπάσατ' οὐδὲ ἕν. Ὁ Kaibel (Athen. 3,118α): νόει· κιχορίων δ' οὐκ ἐπράξατ' οὐδὲ ἕν· ὁ κ. Παπαβασιλείου: οὐ μὴν κιχορίων γ' οὐκ ἔγραψας οὐδὲ ἕν· ἡ διόρθωσις αὕτη εἶνε εὐφυής, ἀλλὰ πίπτει σὺν τῇ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ διορθώσει: πίνακα ἀντί: πάντα οὐκ εὐαρμοστούσῃ τῷ διαλόγῳ. Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἀντί: ὀνεῖν πρέπει νὰ γραφῇ: *ὄναιο* μετ' εἰρωνείας λεγόμενον, ἀντὶ δέ: κεχειρῶν τό: *κοὐδὲν κιχορίων*· οὕτω δὲ θεραπεύεται καὶ ἡ χασμωδία: οὐδὲ ἕν· ἀντὶ δὲ τοῦ: ἐπράξατ' γραπτέον: *προσεπρίω*· ὁ ὅλος στίχος γραπτέος οὕτως:

ὄναιο! κοὐδὲν κιχορίων προσεπρίω

=νά μου ζῇς· καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἐπλήρωσες τριώβολον, οὐδὲν ἀπὸ τὰ βρωμολάχανα ἠγόρασες κοντὰ 'ς αὐτὸ μὲ τὸ τριώβολον. Ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ στίχῳ «ὁ ταριχοπώλης ἐστὶν» ἐννοεῖται ὡς κατηγορούμενον τό: ὁ τὸ τάριχος διπλασίου τεθεικώς· ἀλλ' ἠδύνατο καὶ ἀντὶ τοῦ: ἐστὶν νὰ γραφῇ: *αἴτιος*. Ἐν τῷ δεκάτῳ ἑβδόμῳ στίχῳ ὁ

μὲν Jacobs γράφει: εἶτ' ἐπέτεινε δὴ (add. Athen. 82) ἀντί: εἶτ' ἐν ἐπιτέλει· ὁ Dobree: εἶτ' ἐπέτεινεν αὖ, ὁ Meineke: ἀνῆκ', ἐπέτεινε δ' ἐπὶ τέλει· ὁ Kock ἀντὶ τοῦ: εἶτ' ἐν ἐπιτέλει γράφει: ἐπενετάθη· ὁ κ. Παπαβασιλείου διορθοῖ τὸν ὅλον στίχον οὕτως: ὡς γὰρ ὁ πυρετὸς ἀνῆκέ με', εἶτ' ἐπενετάθη· δηλαδὴ καταπεσόντος τοῦ πρώτου πυρετοῦ τοῦ διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ ταρίχους ἀντὶ τριῶν ὀβολῶν (στ. 9 καὶ 13) καταλαβόντος αὐτόν, νῦν ἐπενετάθη διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ ὀπτοῦ ἰχθύος ἀντὶ δραχμῆς (στ. 16)· ἐγὼ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῇ ὁ στίχος οὕτως:

ὥσπερ πυρετὸς ἀνεὶς πρὶν ἐπέτειν' ἐπὶ τέλει.

Ὁ δέκατος ἔνατος στίχος χωλαίνει· λείπει ποὺς ὁλόκληρος· νομίζω ὅτι μετὰ τὴν λέξιν: ὀβολῶν ἐξέπεσεν ἡ πρὸς τὰς τελευταίας συλλαβὰς τῆς ἡγουμένης λέξεως ὁμοιοτάτη λέξις: *ὅλων*· γραπτέον λοιπὸν τὸν ὅλον στίχον:

ὑμῶν, χόας τρεῖς, δέκ' ὀβολῶν ὅλων ὁ χοῦς.

Τῶν ζῳγράφων μὲν ἡ καλὴ χειρουργία
ἐν τοῖς πίναξι κρεμαμένη θαυμάζεται,
αὕτη δὲ σεμνῶς ἐκ λοπάδος ἁρπάζεται
ἀπὸ τοῦ ταγήνου τ' εὐθέως ἀφανίζεται.
Ἐπὶ τίνα δ' ὧδ' ἄλλην τέχνην, ὦ χρηστὲ σύ,
τὰ στόματα τῶν νεωτέρων κατακάετ' ἢ
ὠθισμός ἐστι δακτύλων τοιουτοσὶ
ἢ πνιγμός, ἂν μὴ ταχὺ δύνηται καταπιεῖν;
ἀλλ' οὐ μόνη γὰρ τὰς συνουσίας ποιεῖ
εὔοψος ἀγορά; τίς δὲ συνδειπνεῖ βροτῶν
φρυκτοὺς καταλαβὼν ἢ κορακίνους ὠνίους
ἢ μαινίδ'; ὡραῖον δὲ μειρακύλλιον
ποίαις ἐπῳδαῖς ἢ λόγοις ἁλίσκεται
τίσιν, φράσον γάρ, ἂν τις ἀφέλῃ τὴν τέχνην
τὴν τῶν ἁλιέων; ἥδε γὰρ δαμάζεται,
ἑφθοῖς προσώποις ἰχθύων χειρουμένη,

ἄγουσ' ὑπ' αὐτὰ σώματ' ἀρίστου πύλας
18. ἀσύμβολον κλίνειν τ' ἀναγκάζει φύσιν.

'Αναξανδρίδ. ἀπόσπ. 33 ('Αθην· τ. Α'. σελ. 205).

'Ο τρίτος στίχος εἶνε ἐσφαλμένος· «αὕτη δὲ σεμνῶς ἁρπάζεται»· τίς αὕτη; ἡ χειρουργία; ἡ τέχνη; βεβαίως 'ἐν τῷ: αὕτη ὑπολανθανει: ἰχθὺς ἢ ὄψον (1)· ἐν δὲ τῷ: *σεμνῶς* ὅλως ἀναρμόστως ἐνταῦθα κειμένῳ, ὑπολανθάνει τό: ἀσμένως· διορθωτέον λοιπόν:

ὄψ' ἀσμένως δ' ἐκ τῆς λοπάδος ἁρπάζεται·

ἡ θέσις τοῦ: *δ'* εἶνε οἵα ἡ τοῦ: *μὲν* ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ· «τῶν ζωγράφων μέν», καὶ τοῦ: *τε* ἐν τῷ τετάρτῳ «ἀπὸ τοῦ ταγήνου τε»· τὸ ἄρθρον «τῆς» εἶνε ἀναγκαῖον πρὸ τοῦ: λοπάδος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ «ἀπὸ τοῦ ταγήνου». 'Εν τῷ ἑβδόμῳ στίχῳ ἀντί: τοιουτοσὶ γραπτέον τὸ καταλληλότερον: *τοσουτοσί*. Χωλαίνει δὲ καὶ ὁ δέκατος στίχος «τίς δὲ συνδειπνεῖ»· τί θέλει τὸ συνδειπνεῖν; ἀρκεῖ τὸ ἁπλοῦν δειπνεῖν· ἐν τῇ ἐρωτήσει ταύτῃ χρεία τοῦ ἀρνητικοῦ: οὐ, ὃ πάνυ ἀκαταλλήλως ἔθηκεν ὁ Casaubon ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ πλάσας τὸν τύπον: φρυκτά, οὐδὲν δέον, καὶ γράψας φρύκτ' οὐ ἀντί: φρυκτούς· γραπτέον λοιπόν:

τίς δὲ γ' οὐ δειπνεῖ,

'Ακατάλληλον εἶνε καὶ τό: ὠνίους ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ στίχῳ, ἀνθ' οὗ γραπτέον: *ὡρίους*, ὅταν εἶνε 'στὴν ὥρα τους, 'στὸν καιρό τους. 'Αδιανόητοι ἀπέβησαν οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι ἕνεκα τῆς φθορᾶς· τό: ἄγουσα διωρθώθη: οἴγουσα ὑπὸ τοῦ Erfurdt, τὸ δέ: ἀρίστου ἐτράπη εἰς: Εὐρύτου ὑπὸ Jacobs· ὑπὸ δὲ τοῦ κ. Παπαβασιλείου: ὑπ' αὐτῷ σώματ' (σώματι) ἀντί: ὑπ' αὐτὰ σώματα ἐγράφη· 'Εγὼ νομίζω ὅτι ὁ δέκατος ἕβδομος στίχος πρέπει νὰ γραφῇ οὕτως:

ἄγουσ' ὑπ' αὐτὰ δώματ' Ἄριστον καλόν.

(1) Κατ' ἐμὴν γνώμην ἀντὶ *αὕτη* γραπτέον *αὔξις* (ἴδ. 'Αθην. τόμ. α' σελ. 197 ἀπ. 11) τὰ δ' ἄλλα ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ καλῶς ἔχουσι. Γ. Α. Παπαβασιλείου.

Ἄριστον ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ δαμαζομένου καλοῦ μειρακυλλίου. Ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ ἀδιανόητά εἰσι τό: κλίνειν καί: φύσιν· ὅτι δὲ ὁ στίχος εἶνε ἐφθαρμένος δείκνυσι καὶ ἡ τῆς τομῆς ἔλλειψις· γραπτέον ἴσως:

κλίνην τ' ἀναγκάζουσα φιλεῖν ἀσύμβολον·

(ἀναγκάζουσα τὸ μειρακύλλιον νὰ στέργῃ νὰ συγκοιμηθῇ μετὰ τοῦ δειπνίζοντος αὐτό, ἀρκεῖ ὅτι δειπνεῖ ἀσύμβολον, δωρεάν)· τό: ἀσύμβολον ἀποδοτέον ὡς κατηγορούμενον εἰς τό: Ἄριστον.

Πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ῥᾷόν ἐστι μυρίαις
μοίραις προσελθόντ' ἀξιωθῆναι λόγου,
λαβεῖν τ' ἀπόκρισιν ὧν ἂν ἐπερωτᾷ τις ἢ
πρὸς τοὺς καταράτους ἰχθυοπώλας ἐν ἀγορᾷ·
οὓς ἂν ἐρωτήσῃ τις ἀναλαβών τι τῶν
παρακειμένων ἔκυψεν ὥσπερ Τήλεφος
πρῶτον σιωπῇ (καὶ δικαίως τοῦτό γε.
ἅπαντες ἀνδροφόνοι γάρ εἰσιν ἑνὶ λόγῳ),
ὡσεί τε προσέχων οὐδὲν οὐδ' ἀκηκοὼς
ἔκρουσε πολύπουν τίν', ὁ δ' ἐπρήσθη καὶ τότ' οὐ λα-
(λῶν ὅλα
τὰ ῥήματ', ἀλλὰ συλλαβὴν ἀφελών, «ττάρων
βολῶν γένοιτ' ἄν»· «ἡ δὲ κέστρα;» «κτὼ βολῶν».
τοιαῦτ' ἀκοῦσαι δεῖ τὸν ὀψωνοῦντά τι.

Ἄμφιδος ἀπόσπ. 30. (Ἀθην. τ. Α'. σελ. 210).

Τὸ ἐν τῷ ὀγδόῳ στίχῳ: ἀνδροφόνοι εἶνε ὕποπτον οὐδὲν σημαῖνον ἐνταῦθα· ἀντ' αὐτοῦ γραπτέον: ἀνδράποδα, ἤτοι ἀνάγωγοι, τοῖς πάθεσι μόνον δουλεύοντες. ὥσπερ ὁ διακωμῳδούμενος Τήλεφος, ὃς καταγινόμενος εἰς τὸ διηνεκῶς ἐσθίειν οὐδὲν ἀπεκρίνετο τοῖς ἐρωτῶσιν, ὅπως μὴ ἀργῶσι μηδ' ἐπὶ βραχὺ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ, περὶ οὗ καὶ ἡ παροιμία «ἄφωνος Τήλεφος»· (ἰδὲ Pape λεξ. κ. ὀνομ. ἐν λ. Τήλεφος 2. β.). Καὶ ὁ ἔνατος στίχος πρέπει νὰ διορθωθῇ· ἀντί: ὡσεί τε προσέχων οὐδὲν οὐδ' γραπτέον:

ὡς οὔτε προσέχων οὐδέν, οὔτ'.

Ἡ φθορὰ τοῦ δεκάτου στίχου εἶνε ἀναμφίβολος, ὡς μαρτυρεῖ τοῦ στίχου τὸ μῆκος· καὶ ὁ μὲν Ἑρουερδῆνος ἐκβάλλει τὰς λέξεις: ὁ δ' ἐπρήσθη καὶ τότ', ὁ δὲ κ. Παπαβασιλείου διορθοῖ γράφων ἀντὶ τοῦ ἑνὸς δύο στίχους οὕτως.

ἔκρουσε πολύπουν τίν'· (εἰ δ' ἔροιτό τις
αὖ πάλιν), ὁ δ' ἐπρήσθη τότε κοὐ λαλῶν ὅλα

Ἐν τῇ διορθώσει ταύτῃ τὸ *πολύπουν* ἀνάρμοστον τῷ μέτρῳ (1). Γρ. πουλύπουν.

Ἑρμηνεύεται δὲ καὶ τό: ἐπρήσθη διὰ τοῦ: ὠργίσθη. Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ δέκατος καὶ ἑνδέκατος στίχος πρέπει νὰ διορθωθῶσιν οὕτως;

ἔκρουσε πολύπουν, ὅτε δ' ἐπρήσθη, ῥήματ' οὐ
λαλῶν ὅλ' ἀλλὰ συλλαβὴν ἀφελών, ἔφη.

Ἐπρήσθη ὁ πουλύπους δηλοῖ ἐξωγκώθη, ἐφούσκωσεν, ὃ γίνεται διὰ τῆς κρούσεως αὐτοῦ· τό: ἔφη εἶνε ἀναγκαῖον· τὸ δὲ «ττάρων» πρέπει νὰ τεθῇ ἐν ἀρχῇ τοῦ δωδεκάτου στίχου, ἐκβαλλομένου τοῦ «βολῶν», ὅπερ δὶς λεγόμενον (καὶ ἐν τέλει τοῦ στίχου) καὶ ἐν δυσὶν ἀπαντήσεσι δὲν ἁρμόζει εἰς τὸν διακωμῳδούμενον χαρακτῆρα τοῦ διὰ συντομίας καὶ συγκοπῆς τῶν λέξεων ἀποκρινομένου ἰχθυοπώλου· γραπτέον λοιπὸν ἐν τῷ δωδεκάτῳ στίχῳ «ττάρων γένοιτ' ἂν» ἀντὶ «βολῶν γένοιτ' ἂν».

Ἐν Τρικκάλοις τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1889.

ΕΛΕΥΘΕΡ. ΤΡΙΑΝΤ. ΚΟΥΣΗ

Σημ. Τὸ ἐν σελ. 336 (στ. 9 τοῦ ἀποσπ.) κείμενον *τί γὰρ ἐβοῶμεν* ἔχει, νομίζω, καλῶς. Ὁ νοῦς εἶναι «δικαίως νῦν δύ' ὀβολοὺς ἀπαιτούμεθα. Τί γὰρ ἐβοῶμεν (ἐπαινοῦντες τὴν ράφανον);»   Σ. Β.

(1) Πλημμελῶς ἐξετυπώθη ἡ λέξις αὕτη ἐν 'Αθηνᾶς τόμ. α' σελ. 210 ἀπ. 29 ἀντὶ νὰ ἐκτυπωθῇ *πουλύπουν* Γ. Α. Παπαβασιλείου.

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ
ΕΙΣ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Τοῖς ἐλευθερίως καὶ γενναίως βοηθήσασιν ἡμῖν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν παίδευσιν δημοσίᾳ χάριτας ὁμολογοῦντες ἀρχόμεθα καὶ αὖθις τῶν εἰς τὰ Ἐθνικὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου(1) παρατηρήσεων ἢ διορθώσεων ἡμῶν· ἀλλὰ σκοποῦντες ἄλλοτε θεοῦ θέλοντος περὶ ἄλλων τε πολλῶν τοῦ Ἐθνικολόγου κεφαλαίων καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διατριβῇ σελ. 36-56 ἁπλῶς ἀναγεγραμμένων (πρβ. αὐτθ. σελ. 15) διορθώσεων ἢ μεταβολῶν ἡμῶν τὰ δέοντα νὰ εἴπωμεν τό γε νῦν ἔχον ἐνταῦθα ὀλίγων τοῦ Ἐθνικογράφου χωρίων μνημονεύομεν καὶ διὰ βραχυτάτων ἑρμηνεύομεν τὰ καθ' ἡμᾶς ἑρμηνείας δεόμενα.

1.

Αἰγαί	**Γράφε**
«τὸ ἐθνικὸν ἀπὸ μὲν δισυλλάβου Αἰγαῖος, ἀπὸ δὲ τρισυλλάβου εὕρηται καὶ οὕτως Αἰγεάτης».	«τὸ ἐθνικὸν ἀπὸ μὲν δισυλλάβου Αἰγαῖος, ἀπὸ δὲ τρισυλλάβου, εὕρηται καὶ οὕτως, Αἰγεάτης».

(1) Αἱ περὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου γνωσταὶ μέχρι τοῦ νῦν γενόμεναι πραγματεῖαι κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους εἶνε αἱ ἑξῆς:

I. De Stephani Byzantii auctoribus. Commentatio prima. Scripsit Benedictus Niese. Kiliae 1873. (Buchhandlung Krische Erlangen).

II. De Stephano Byzantio capita duo. Dissertatio inauguralis philologica. Scripsit Johannes Geffcken Hamburgensis. Gottingae 1886.

III. De Stephano Byzantio. Scripsit Johannes Geffcken. Gottinngae, sumptibus Dieterichianis 1889.

IV. Διορθωτικὰ εἰς τὰ Ἐθνικὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, Ἀκριβὴς περὶ τῆς δι' ἑνὸς Μ γραφῆς τοῦ *Σιμίας* λόγος, Ἑλληνικὸν Ὀνομαστικὸν περιλαμβάνον τὰ τὸ πρῶτον ἐξ ἐπιγραφῶν γνωριζόμενα ὀνόματα, ἑκατοντὰς πρώτη· γραφόμενα ὑπὸ Σπυρίδωνος Δ. Κοντογόνου Βυζαντίου. Kommissionnär Carl Doebereiner, Jena 1890. Ἐν τῇ αὐτῇ πραγματείᾳ τῇ ἐν τοῖς ἑξῆς ἁπλῶς διὰ τοῦ συντεμνομένου *Κοντογ.* δηλουμένῃ μνημονεύεται ἔτι καὶ ἡ τοῦ Alfred Gutschmid διατριβή, περὶ ἧς ἴδ. σελ. 89. Τοῖς εἰρημένοις προστεθείσθω ὅτι ὁ Geffcken ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν διατριβῶν αὐτοῦ (III) γνωρίζει ἡμῖν καὶ ἄλλον τινὰ Γερμανὸν λόγιον περὶ τὰ τοῦ Ἐθνικολόγου σπουδάζοντα, τὸν ἐν Marburg τοῦ Hessen ἔφορον τῆς Βιβλιοθήκης Karl Boysen.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην ἡ παρεμβαλλομένη πρότασις φαίνεται ἡμῖν ἱκανῶς χαλαρά· καὶ δύναται μὲν νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἕνεκα τοῦ ΚΑΙ προφανῶς ἐξέλιπε τὸ πρὸ αὐτοῦ ΔΕ, ἤτοι εἶχεν ἀρχῆθεν τὸ χωρίον οὕτω «λέγεται ΔΕ καὶ οὕτως», ἀλλὰ πολλῷ κάλλιον εἶνε νὰ διορθωθῇ ὡς ἑξῆς «λέγεται ΓΑΡ καὶ οὕτως»· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ῥήματος παλαιογραφικῶς ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα τῷ *γάρ*, ἤτοι «λέγεΤΑΙ ΓΑΡ», ἡ ἀποβολὴ τοῦ ΓΑΡ εἶνε εὐνόητος· καὶ ὅτι μὲν Τ καὶ Γ συγχέονται καὶ ἀντ' ἀλλήλων λαμβάνονται, οὕτω γνωστὸν ὂν τυγχάνει, ὥστε περιττολογίαν ὄντως ἡγούμεθα νὰ εἴπωμέν τι περὶ τούτου· ἀλλὰ τῆς ἀμοιβαίας τοῦ Ι καὶ Ρ συγχύσεως παρέχει ἡμῖν ἱκανὰ ὁ Κόντος παραδείγματα ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηναίῳ τόμ. VII σελ. 233 εὐστόχως πάνυ τὸ τῶν κωδίκων τοῦ Γαληνοῦ τόμ. XI σελ. 496 *κατάρροντας* (ἐκ τοῦ *κατΑΡωντας* καὶ *κατΑΙρωντας*) εἰς τὸ *κατΕρῶντας* μεταβάλλων, καὶ ἐκεῖσε ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν.

2.

«**Αἴγυπτος**, καὶ ἡ χώρα καὶ ὁ ποταμός.—τὸ ἐθνικὸν Αἰγύπτιος—τὸ θηλυκὸν Αἰγυπτία, καὶ τὸ ⟨οὐδέτερον⟩ Αἰγύπτιον».

3.

«**Αἶσα**—⟨τὸ ἐθνικὸν⟩ Αἰσαῖος, ὡς Αἶα Αἰαῖος».

4.

«**Ἀκαρασσός**, πόλις Λυκίας».

Ἡ γραφὴ τοῦ τοπικοῦ προδήλως ἀντιμάχεται τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν γραμμάτων· καὶ ἐὰν μὲν ἔχῃ ὀρθῶς, τὸ περὶ τούτου κεφάλαιον μεταθετέον ὑπολαμβάνομεν κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν

Ἀχαρασσός Ἀκαρνανία Ἄκαρρα (1)

ἀντὶ τῆς νυνὶ φερομένης

ἈκαρΝανία ἈκαρΑσσός ἌκαρΡα

ἐὰν δ' ἐσφαλμένη τυγχάνῃ οὖσα, δυοῖν θάτερον θὰ συνέβη, ἢ τὸ Ν ἐκ τοῦ τοπικοῦ θὰ ἀπεβλήθη, ἤτοι θὰ εἶχεν *ἈκαρΝασσός* καὶ ἀμετάβλητος ἄρα θὰ ἦτο ἡ τῶν κεφαλαίων τάξις, τ. ἔ.

Ἀκαρνανία Ἀκαρνασσός Ἄκαρρα (2)

ἢ οὐκ ἀποβλητέα θὰ ὑπῆρχεν ἡ διὰ διττοῦ Ρ γραφὴ *ἈκαΡΡασσός*, καθ' ἣν ἡ τῶν κεφαλαίων διάταξις καὶ τῇ τῶν γραμμάτων οὐκ ἀπᾴδουσα οὕτω θὰ ἔχῃ:

Ἀκαρνανία Ἄκαρρα Ἀκαρρασσός (3)

ἀλλ' ὁρμώμενός τις ἐκ τῆς τοῦ κώδικος Rehd. γραφῆς *ἈκαΣΣαΡός* δὲν θὰ παρεδέχετο ἴσως ὅτι ἡ ὀρθὴ τῆς λέξεως καὶ τῶν ἐκ ταύτης παραγομένων ἐκφορὰ εἶνε

Ἀκαρρασός Ἀκαρράσιος Ἀκαρρασεύς (4)

ἤτοι διὰ δύο Ρ καὶ δι' ἑνὸς Σ ἀντὶ τῆς ἐνεστώσης

ἈκαΡαΣΣός ἈκαΡάΣΣιος ἈκαΡαΣΣεύς;

καὶ ὅτι μὲν ἡ φυσικὴ τῶν γραμμάτων ἀκολουθία συχνότατα ἐν τοῖς κώδιξι ταράσσεται, πρβ. Κοντογ. σελ. 23 κέξ. περὶ δὲ τῆς ἀμοιβαίας συγχύσεως τῶν διὰ διττοῦ συμφώνου γραφομένων λέξεων ἴδ. τὰ ὑφ' ἡμῶν αὐτθ. σελ. 62 λεγόμενα.

5.

Ἀμβρακία	**Γράφε**
« Ἀμβρακία, πόλις — τὸ ἐθνικὸν Ἀμβρακιεύς καὶ Ἀμβρακιώτης. — λέγεται καὶ Ἀμβράκιος καὶ Ἀμβρακία ἡ γυνή. τὸ δ' Ἀμβρακία ἀπὸ τῆς Ἄμβρακος γενικῆς, οὐκ ἀπὸ τοῦ Ἀμβράκιος· ἦν γὰρ Ἀμβρακιακός ».	« Ἀμβρακία, πόλις — τὸ ἐθνικὸν Ἀμβρακιεύς καὶ Ἀμβρακιώτης. — λέγεται καὶ Ἀμβράκιος καὶ Ἀμβρακία ἡ γυνή. τὸ δ' *Ἀμβρακικός* ἀπὸ τῆς Ἄμβρακος γενικῆς, οὐκ ἀπὸ τοῦ *Ἀμβρακία*· ἦν γὰρ ⟨ἂν⟩ Ἀμβρακιακός ».

Ἀμβρακικός ἡμεῖς ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς κώδιξι φερομένου « Ἀμβρακία »· ὅτι τὸ χωρίον τέως ἐνόσει, ἐν καιρῷ παρετήρησεν ὁ Meineke, ὃς εἰκασίαν οὐ πάνυ ἀποδεκτὴν εἰκάζει τήνδε « τὸ δ' Ἀμβρακία [ἡ χώρα] ἀπὸ τῆς Ἄμβρακος γενικῆς » ἣν ὁ τοῦ Ἡρωδιανοῦ ἐκδότης Lentz οὐδὲν ὑποπτεύσας παρέθηκε τόμ. II σελ. 856, 26 ὡς τοῦ Στεφάνου δῆθεν γραφὴν οὖσαν. Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον *ἈμβρακΙΑΚΟΣ* καὶ τὴν ἐνταῦθα γραφὴν ἡμῶν *ἈμβρακΙΚΟΣ* ἀσφαλίζει καὶ τὴν κατωτέρω *ἈμβρακΙΑ* ἀντὶ τοῦ τῶν βιβλιογράφων *ἈμβράκΙΟΣ*· παρέ-

χει δηλαδὴ ἡμῖν ὁ Ἐθνικολόγος καὶ ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χωρίῳ ἀναλογίαν τινὰ τὴν ἑξῆς:

Ἄμβρακ-ος: Ἀμβρακ-ικός = Ἀμβρακ-ία: Ἀμβρακ-ιακός (1)

οὐδὲν δὲ κωλύει νὰ παρατεθῇ καὶ ἓν τοῦ Ἐθνικογράφου ἢ τῶν τὰ τούτου ἐπιτεμνομένων χωρίον τὸ ἑπόμενον συνηγοροῦν μὲν προφανῶς ἀμφοτέραις ταῖς ἀνωτέρω διορθώσεσιν, παραλαμβανόμενον δὲ οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Mein. ἐκδόσεως ἀλλ' ἐκ τῆς πραγματείας Κοντογ. σελ. 20 κἑξ. καὶ ἔχον οὕτω: «ἔστι δὲ χώρα παρὰ τὸν Ἀράβιον κόλπον Βαρβαρία. ⟨τὸ κτητικὸν Βαρβαρικός,⟩ ἀφ' οὗ καὶ Βαρβαρικὸν πέλαγος. τὸ δὲ *Βαρβαρικός* οὐκ ἀπὸ τοῦ *Βαρβαρία*, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Βάρβαρος· ἦν γὰρ ⟨ἂν⟩ Βαρβαριακός» ἐξ οὗ συμφανὴς καθίσταται ἡ ἑπομένη ἀναλογία:

Βάρβαρος: Βαρβαρ-ικός = Βαρβαρ-ία: Βαρβαρ-ιακός (2)

Ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ *Ἄμβρακος* παραγωγὴ τοῦ *Ἀμβρακικός*, περὶ οὗ πρβ. Κοντογ. σελ. 38, καταδεικνύεται καὶ ἐξ ἄλλων τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως χωρίων, οἷον 678, 17 «ἐκ γὰρ τοῦ Χαίρωνός ἐστι Χαιρωνικός»· παρατηρητέον ὅτι τὸ *Χαίρωνος* εἶνε ἐπιτυχὴς τοῦ Mein. διόρθωσις ἀντὶ τοῦ τῶν ἀντιγράφων *Χαιρωνίς* ἢ *Χαιρωίς*· 687, 1 «καὶ Χαονικός ὡς ἀπὸ τοῦ Χάονος»· καὶ ἐνταῦθα ἐπιτηδείως μετέβαλεν ὁ Mein. τὸ τῶν χειρογράφων *ΧαονικΩΝ* εἰς τὸ *ΧαονικΟΣ*, προσθεὶς ἐκ τοῦ Voss. κώδικος καὶ τὸ *ὡς*, ὃ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (686, 15) ἀντικατέστησεν ὁ αὐτὸς ἀντὶ τοῦ *καί* γράψας «*ΩC* ἀπὸ τοῦ Χάονος» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς κώδιξι φερομένου «ΚΑΙ ἀπὸ τοῦ Χάονος»· προσθετέον ὅτι ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι χωρίῳ (687, 1) οὐδ' ἐν τῷ καλλίστῳ τῶν Ἐθνικῶν κώδικι Rehd. ἀπαντᾷ τὸ *ὡς*.

6.

«**Ἀρνεαί**—ἔστι δ' ὡς Ὀρνεαί. Ὅμηρος «Ὀρνειάς τ' ἐνέμοντο».

Παρατηρήσαντες τὸ ἄτοπον τοῦ ἀνωτέρω χωρίου περιεγράψαμεν ἐκ τῶν Ἐθνικῶν αὐτὸ ἐν τῇ ἐναισίμῳ ἡμῶν διατριβῇ (Κοντογ. σελ. 39) οὐκ ἀπιθάνως ἴσως παραδεχόμενοι ὅτι εἶνε μεταγενεστέρα προσθήκη ἐκ τοῦ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ φερομένου ποτὲ κεφαλαίου. Ἐὰν ταῦτα ὄντως καὶ ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Στεφάνου ἐγράφοντο, τὸ περὶ Ἀρνεῶν κεφάλαιον θὰ εἶχεν οὕτως: «Ἀρνεαί, πόλις Λυκίας μικρά, ὡς

Καπίτων Ἰσαυρικῶν τρίτῳ. ἔστι δ' ὡς Ὀρνεαί. ΛΕΓΕΤΑΙ ΚΑΙ ΟΡΝΕΙΑΙ. Ὅμηρος « Ὀρνειάς τ' ἐνέμοντο ». τὸ ἐθνικὸν Ἀρνεάτης»,

Ἀλλ' ἐάν τις ὑπολαμβάνῃ ὅτι οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἐθνικολόγου ἢ ὑπὸ τῶν τὰ τούτου ἐπιτεμνομένων ἐγράφη τὸ ὑπ' ὄψιν χωρίον, ὡς ἄρτι ὑφ' ἡμῶν παρετέθη, κατὰ μετάθεσιν δηλαδὴ καὶ πλῆρες, καὶ τῷ χρόνῳ πολλοῖς ἄλλοις χωρίοις κοινὴν ἔσχε τὴν τοιαύτην διαφθοράν (ἓν μόνον παράδειγμα ἐξαρκεῖ· πρβ. Κοντογ. σελ. 55 ἐν λ. Χαλκίς), μὴ φειδέσθω τοῦ γραφικοῦ μέλανος.

7.

« **Ἴλαρες**, πόλις Λυκίας, ὡς Πολύχαρμος ἐν Λυκιακοῖς. τὸ ἐθνικὸν Ἰλαρεύς ».

Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ὁ Mein. παρατηρεῖ τὰ ἑπόμενα « Ἰλαριεύς malim ut Χαλκιεύς a Χάλκις, Μακριεύς a Μάκρις et eiusdem generis plura »· ἀλλὰ τὰ ἐθνικὰ τῶν τῆς Λυκίας πόλεων, χωρίων, νήσων κλπ. τὰ κατὰ τὸν ἐπιχώριον τύπον ἐσχηματισμένα συνηθέστατα λήγουσιν εἰς -εύς, οἷον

Ἀκαλησσεύς	Καρβανεύς
Ἀπτερεύς	Κρυεύς
Ἀρνεύς	Λαμυρεύς
Ἀρτυμνησεύς,	Λιμυρεύς
Ἀρυκανδεύς	Μολυνδεύς
Βαλβουρεύς	Μυρεύς
Διαδεύς	Οἰνοανδεύς
Δολιχιστεύς	Παταρεύς
Δρεπανεύς	Σεβεδεύς
Ἐδεβησσεύς	Σιδυμεύς
Ἐλευθερεύς	Τερμερεύς
Θρυανδεύς	Τλωεύς
Καδρεμεύς	Τραυαλεύς (1)
Κανδυβεύς	Ὑτεννεύς κλπ.

(1) Κατὰ τὴν τοῦ Holstein διόρθωσιν *ΤραΥαλα* καὶ *ΤραΥαλεύς* προφανῶς συνᾴδουσαν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν γραμμάτων, οἱ κώδικες ἐνταῦθα *ΤράΒαλα* καὶ ***ΤραΒαλεύς*** ἀτόπως.

ἐξ ὧν παραδειγμάτων πειθόμεθα ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν κατάληξις τῶν ἐθνικῶν παρὰ τοῖς Λυκίοις ἦτο ἡ εἰς -εύς, ὡς τοῦτο διαρρήδην καὶ αὐτὸς ὁ Στέφανος διδάσκει λέγων:

« Ἀγάθη, πόλις Λιγύων ἢ Κελτῶν. — ἔστι δὲ καὶ νῆσος Ἀγάθη Λυκίας. τὸ ἐθνικὸν ὤφειλεν Ἀγαθεύς· ἡ γὰρ χώρα τῷ εἰς ευς τύπῳ χαίρει, ὡς Παταρεύς Τλωεύς — Κρυεύς»

«Ἀκαρασσός, πόλις Λυκίας. ὡς Καπίτων. τὸ ἐθνικὸν — Ἀκαρασσεύς. σύνηθες δὲ τοῖς τὴν χώραν οἰκοῦσιν»

«Βουβών, πόλις Λυκίας. — ὁ πολίτης ὤφειλε Βουβώνιος, εἴρηται δὲ Βουβωνεύς. χαίρουσι γὰρ οἱ Λύκιοι τῷ τύπῳ»

«Δολίχη νῆσος πρὸς τῇ Λυκίᾳ — τῆς δὲ Λυκιακῆς Δολίχης (τὸ ἐθνικὸν) Δολιχεύς. ὁ γὰρ τύπος συνήθης τοῖς Λυκίοις»

«Σιδάκη, πόλις Λυκίας — τὸ ἐθνικὸν — Σιδακεύς τῷ τῆς χώρας ἔθει· χαίρουσι γὰρ τῷ τύπῳ»

«Τύμηνα, κώμη Λυκίας. — τὸ ἐθνικὸν Τυμηνεύς, ὡς Πιναρεύς Παταρεύς· χαίρουσι γὰρ οἱ Λύκιοι τῷ τύπῳ τούτῳ» κλπ. κλπ.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι τὸ ἐθνικὸν *Ἰλαρεύς* δὲν εἶνε τὸ πλημμελῶς καὶ ἐσφαλμένως ἔχον· τούτων οὕτως ἐχόντων ἐξεταστέον τὸ τῆς πόλεως ὄνομα. *Ἵλαρις* ἐτόνισεν ὁ Mein. καὶ παρατηρεῖ «Ἴλάρις vulgo», ἀλλ' ἐν τῷ *ἸλάρIC* λανθάνει ἡ γραφὴ *ἸλάρΗ*, ἤτοι ἔχομεν τὴν ἑξῆς ἀναλογίαν

Ἰλάρη : Ἰλαρεύς = Ἀγάθη : Ἀγαθεύς
καὶ Δολίχη : Δολιχεύς
καὶ Δολιχίστη : Δολιχιστεύς
καὶ Μεγίστη : Μεγιστεύς
καὶ Σιδάκη : Σιδακεύς κλπ.

καὶ ἐνταῦθα ἄρα ἔχομεν σύγχυσιν τοῦ IC καὶ Η περὶ ἧς ἴδ. Κοντογ. σελ. 34 πρβ. αὐτθ. καὶ πίν. παλαιογραφικ. σελ. 90.

8.

Καβασσός	**Γράφε**
«Ἑκαταῖος δ' ὁ Μιλήσιος Καβησσὸν πόλιν εἶναί φησιν ὑπερβάντι τὸν Θρᾴκιον Αἶμον. καὶ συμφωνεῖ καὶ ἡ τοῦ γάμου ἐλπὶς τῶν Θρᾳκῶν ἀκολασίᾳ»	«Ἑκαταῖος δ' ὁ Μιλήσιος Καβησσὸν πόλιν εἶναί φησιν ὑπερβάντι τὸν Θρᾴκιον Αἶμον. ....καὶ συμφωνεῖ καὶ ἡ τοῦ γάμου ἐλπὶς τῶν Θρᾳκῶν ἀκολασίᾳ»

«ἐθνικῶς ἀρκεῖ τὸ Ὁμηρικὸν Καϐησσόθεν. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα, ὡς τὸ Καμειρόθεν. τὰ τοπικὰ ἐθνικῶς. δύναται δὲ Καϐήσσιος ἢ Καϐησσίτης»	«ἐθνικῶς ἀρκεῖ τὸ Ὁμηρικὸν Καϐησσόθεν. πολλὰ γὰρ ΤΑ τοιαῦτα, ΩΝ τὰ τοπικὰ ἐθνικῶς, ὡς τὸ Καμειρόθεν. δύναται δὲ ΚΑΙ Καϐήσσιος ἢ Καϐησσίτης»

9.

«**Πάρνης** — καὶ τὸ τοπικὸν Παρνήθιος λέγεται. καὶ ἀπὸ τῆς Πάρνηθος γενικῆς τὸ θηλυκὸν Παρνηθίς».

10.

«**Σουματέα** — ἀπὸ Σουματέως τοῦ Λυκάονος ἑνὸς παίδων».

Τὸ χωρίον εἶνε διεφθαρμένον καὶ τῆς διαφθορᾶς αὐτοῦ πιθανῶς τὸ ΤΟΥ ἄρθρον παραίτιον ἐγένετο· καὶ δὲν ἀποβάλλομεν μὲν γραφήν, οἵα ἡ ἑπομένη: «ἀπὸ Σουματέως *τῶν* Λυκάονος παίδων ἑνός», ἀλλ' ἀποϐλέποντες εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ Ἐθνικολόγου μεταγράφομεν κάλλιον τὸ χωρίον οὕτως: «ἀπὸ Σουματέως, ἑνὸς τῶν Λυκάονος παίδων».

Τῆς τοιαύτης συντάξεως μαρτύρια ἔστωσαν τὰ ἑπόμενα τοῦ Ἐθνικογράφου χωρία:

«Κύναιθα — ἀπὸ Κυναίθου, ἑνὸς τῶν Λυκάονος παίδων»

«Παλλάντιον — ἀπὸ Πάλλαντος, ἑνὸς τῶν Λυκάονος παίδων»

«Παρρασία — ἀπὸ Παρρασοῦ, ἑνὸς τῶν Λυκάονος παίδων»

Ὅτι δὲ τὰ ἄρθρα συγχέονται καὶ εἰς ἄλληλα μεταπίπτουσι, τούτου ἱκανὰ νομίζομεν τὰ ἑξῆς παραδείγματα:

τῇ Ἀδρίᾳ, ἀντὶ τοῦ: *τῷ Ἀδρίᾳ* 185, 19.
τὸ Ἀδριάτῃ, ἀντὶ τοῦ: *τῷ Ἀδρίᾳ* 639, 3.
τὸν-Αἰσονίδης, ἀντὶ τοῦ: *τὸ-Αἰσονίδης* 54, 17.
τῷ ἄκρᾳ, ἀντὶ τοῦ: *τῇ ἄκρᾳ* 624, 2.
τῶν-ἀναβάσεως, ἀντὶ τοῦ: *τῆς-ἀναβάσεως* 135, 20.
τῶν-Ἀπόλλωνα, ἀντὶ τοῦ: *τὸν-Ἀπόλλωνα* 616, 1.
τῆς Βαξίου ἄκρου, ἀντὶ τοῦ: *τοῦ Βαζίου ἄκρου* 138, 6.
τῆς δ̄, ἀντὶ τοῦ: *τοῦ δ̄* 157, 4.
τῷ-ἀσπιδιώτης, ἀντὶ τοῦ: *τὸ-ἀσπιδιώτης* 135, 1.
τοῦ-εὐθείας, ἀντὶ τοῦ: *τῆς-εὐθείας* 193, 14.

τὴν Ἰαπυγία, ἀντὶ τοῦ : *τῇ Ἰαπυγίᾳ* 652, 2.
τὴν κατοικοῦντας, ἀντὶ τοῦ : *τοὺς κατοικοῦντας* 4, 6.
τῷ Κουρίτιδι, ἀντὶ τοῦ : *τῇ Κουρήτιδι* 35, 2.
τοὺς-πεφυκυίας ἀσπαλάθους, ἀντὶ τοῦ : *τάς-π. ἀ.* 134, 7.
τῷ-πολιτείᾳ, ἀντὶ τοῦ : *τῇ-πολιτείᾳ* 88, 7.
τῷ Χελιδονίοις, ἀντὶ τοῦ : *τοῖς Χελιδονίοις* 9, 4.

οὕτως ἄρα καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ τὸ ΤΩΝ συνεχύθη τῷ ΤΟΥ, τούτῳ δ' ἠκολούθησε καὶ τὸ τεταραγμένον τῆς συντάξεως χιαστόν τι νῦν ἀποτελούσης σχῆμα, τόδε :

(1) Σουματέως Χ τοῦ Λυκάονος (3)
(4) παίδων Χ ἑνὸς (2)

11.

«**Φενόπολις** — τὸ ⟨ἐθνικὸν⟩ Φινοπολίτης».

Αἰγαί. Τὴν εἰς λόγον τοῦ κεφαλαίου τούτου ὑφ' ἡμῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν προτεινομένην γραφὴν «**εὕρη**ΤΑΙ ΓΑΡ καὶ οὕτως» εἰσηγεῖται καὶ ὁ Κόντος ἐν τῷ περιοδικῷ Σωκράτει σελ. 83 σημ. 2, οἷς προσθετέον ὅτι τὸ ὅλον χωρίον οὕτω νῦν συμπληρωτέον ὑπολαμβάνομεν : «τὸ ἐθνικὸν ἀπὸ μὲν δισυλλάβου Αἰγαῖος, ἀπὸ δὲ τρισυλλάβου, εὕρηται ⟨γὰρ⟩ καὶ οὕτως ⟨Αἰγέαι⟩, Αἰγεάτης», ἔνθα ἀντὶ τοῦ **Αἰγέαι** δύναται νὰ γραφῇ καὶ **Αἴγεια** ἢ **Αἰγειαί** κατὰ τὴν τοῦ Mein. εἰκασίαν, **ἐὰν** εἶνε μεμαρτυρημένα· καὶ περὶ μὲν τῆς τοιαύτης θέσεως τοῦ **οὕτως** ἐν τῇ συντάξει πρβ. 68, 6. 186, 5. κλπ. κλπ. ἀντὶ δὲ τοῦ «**λέγε**ΤΑΙ» γραπτέον ὀλίγον ἀνωτέρω Ἀθην. ΙΙ σελ. 343, 4. 5. 7. «**εὕρη**ΤΑΙ».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαρτίου 1890

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Δ. ΚΟΝΤΟΓΟΝΗΣ
Βυζάντιος
Διδάκτωρ τῆς ἐν Ἐρλάγγῃ φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Η ΤΟΥ ΡΕΓΝΩ ΘΕΩΡΙΑ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΑΘΜΙΑΙΑΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ
ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΑΥΤΗΣ ΕΝ Τῌ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙᾼ

ΥΠΟ

DR. H. C. MULLER

ὑφηγητοῦ ἐν Ἀμστελοδάμῳ (Ὀλλανδία)

(Συνέχεια καὶ τέλος, ὅρα Ἀθηνᾶς Α' σελ. 573 - 94)

Ἀρχόμεθα ἐπιβεβαιοῦντες, ὅπερ οὐδεὶς ἀρνεῖται, ὅτι πολλαὶ ῥίζαι ἔχουσι διαφόρους φωνητικοὺς παρασχηματισμούς (Nebenformen), ὅπερ δηλοῦσι τὰ ἑξῆς παραδείγματα:

1. ἔκπτωσις τοῦ ἐν ἀρχῇ συριστικοῦ
tan- καὶ stan - ἠχῶ καὶ κτυπῶ. Capp. 146, 511.
paç- » spaç - βλέπω. Capp. 518.
2. μεταβολὴ λαρυγγικῶν εἰς οὐρανικά.
ci- καὶ ki - παρατηρῶ. Capp. 124.
jar- καὶ gar - ἐπικαλοῦμαι. Capp. 105, 132.
3. μεταβολὴ τοῦ gh εἰς h.
ghan- καὶ han - φονεύω. Capp. 116, 526.
migh- » mih - ὀμιχέω. Capp. 332, 334 (mingo)
4. μεταβολὴ τοῦ r εἰς l.
rabh- καὶ labh - λαμβάνω. Capp. 359, 372.
rih- » lih - λείχω. Capp. 364, 375.
car- » cal - κινοῦμαι. Capp. 121 - 122,
5. ἔκπτωσις ἐρρίνου φθόγγου ἐκ τοῦ μέσου τῆς λέξεως.
kart- καὶ krnt - τέμνω Capp. 75.
krad- » krand - βοῶ Capp. 94.
tud- » tund - ὠθῶ. Capp. 155.
mad- » mand - χαίρω. Capp. 316.
rabh- » rambh - λαμβάνω Capp. 359.
vad- » vand - λέγω καὶ χαιρετίζω. Capp. 381, 383.

6. μεταβολὴ τοῦ ἐν μέσῳ φθόγγου.
kur- καὶ kar - κάμνω.
jur- » jar - γηράσκω. Capp. 133, 138.
tur- » tar - μεταβαίνω. Capp. 148, 155.
pur- » par - πληρῶ. Capp. 236 (πρβλ. pûrbhis 257)
mud- » mad-(mand) - χαίρω. Capp. 316, 336.

Ὅμοιαι διαφοραὶ ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ῥίζαις, αἱ ὁποῖαι ἐν ταῖς διαφόροις Ἰαπετικαῖς γλώσσαις συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας. Ἐκ τούτου δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι οἱ παρασχηματισμοὶ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ γλώσσῃ καὶ οἱ διαφέροντες τύποι ἐν ταῖς συγγενέσι γλώσσαις ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν· ἀποδεικνύουσι τοῦτο ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς τάδε:

1. ἔκπτωσις συριστικοῦ ἤχου ἐν ἀρχῇ.

ἑλλ. μερ, μέρ-ιμνα, μέρ-μέρος καὶ σανσκρ. smar-ἀναμιμνήσκομαι G. Meyer 247.

ἑλλ. τεν, τον, τόνος, λατ. tonitru, καὶ σανσκρ. stan-κτυπῶ. πρβλ. G. Meyer 252.

λατ. teg, tego, καὶ σανσκρ. sthag, Capp. 513, ἑλλ. στεγ, στέγω, G. Meyer, ib.

σανσκρ. -tij - ὀξύς εἰμι Capp. 153, πρβλ. ἑλλ. στιγ-, στιγμή. Διὰ πάντα τὰ παραδείγματα ταῦτα ὅρα ἰδίως τὰ λεξικὰ τοῦ Βάνιτζεκ.

2. μεταβολὴ τοῦ r εἰς λ.

ἑλλ. λευκ-, λευκός, λατ. luc-s, lux, καὶ σανσκρ. ruc-λάμπω· G. Meyer. 158.

λατ. linq-, linquo καὶ σανσκρ. ric-λείπω. Ὅρα ὅλον τὸ ἄρθρον τοῦ Vanicek.

ἑλλ. καλ-, καλ-έω καὶ σανσκρ. kar-, kal-Π. Λ. II. 99, 150. Van. Ἑλλην. καὶ Λατ. Λεξικὸν ἐν λέξει.

ἑλλ. κλεϜ-, κλέϜος-δόξα, καὶ σανσκρ. çrav-, çravas Ved=δόξα, ὕστερον=οὖς.

3. ἔκπτωσις ἐρρίνου φθόγγου ἐκ τοῦ μέσου τῆς λέξεως.
ἑλλ. σχίζω, λατ. scindo,
ἑλλ. ζεύγ-νυμι (ζευγνύω), λατ. jung-o.
ἑλλ. ῥήγ-νυμι (ῥηγνύω), λατ. frang-o.

σανσκρ. tij- ὀξὺς εἶμαι, ἑλλ. στίζω λατ. sting-uo.

σανσκρ. rih-, lih-ἑλλ. λείχω, λατ. ling-o. πρβλ. G. Meyer 158, 199.

4. μεταβολὴ τοῦ ἐν μέσῳ φθόγγου.

σανσκρ. car-, ἑλλ. κέλλω, λατ. cel, cel-er καὶ cur, cur-ro. ὅρα Van. Ἑλλην. Λατ. λεξικὸν ἐν λέξει.

σανσκρ. mar- ἀποθνήσκω, λατ. mor-ior. πρβλ. ἑλλ. βροτὸς G. Meyer 179.

σανσκρ. tarsh-διψῶ, ἑλλ. τέρσ-ομαι, καὶ λατ. tors-, torreo. πρβλ. G. Meyer, 157.

σανσκρ. gharsh-, Π. Λ. (1) II 883, καὶ λατ. hors-, horreo. ὅρα Van. ἐν λέξει καὶ Ῥεγνὼ σελ. 351-56.

σανσκρ. man-σκέπτομαι, λατ. mon-moneo.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μεταβολὰς τῶν ῥιζῶν ἐν μιᾷ γλώσσῃ ἢ ἐν συγγενέσι γλώσσαις δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἔτι τὰς ἑξῆς περιπτώσεις· 1) μεταβολὴν σκληροῦ ἐκρηκτικοῦ συμφώνου εἰς ἁπαλὸν τῆς αὐτῆς σειρᾶς· 2) μεταβολὴν δασέων ἐκρηκτικῶν συμφώνων εἰς ψιλὰ τῆς αὐτῆς σειρᾶς· 3) μεταβολὴν τοῦ συμπλέγματος sk εἰς τὸ σύμπλεγμα ksh (ξ, x), ἔχον τὰ αὐτὰ συστατικὰ μέρη, ἀλλὰ μετατεθειμένα, καὶ ἐκτὸς τούτου τὴν μεταβολὴν τοῦ συμπλέγματος τούτου εἰς τὸ συριστικὸν σύμφωνον ç· 4) διπλοῦς τύπους, προερχομένους ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ r εἰς l 5) διπλοῦς τύπους προερχομένους ἐκ τῆς ἐκπτώσεως ὑγροῦ τινὸς συμφώνου ἐκ μέρους τῆς λέξεως· 6) διπλοῦς τύπους προερχομένους διὰ τὴν ἔκπτωσιν ἀρχικοῦ συμφώνου, ᾧ ἕπεται ὑγρὸς ἢ ἔρρινος φθόγγος· 7) διπλοῦς τύπους προερχομένους ἐκ τῆς ἁπλοποιήσεως συμπλέγματός τινος συνισταμένου ἐκ δύο ἴσων ἢ ὁμοίων συμφώνων· 8) πολλαπλασίους τύπους προερχομένους ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἐναλλαγῆς ἀναλόγων συμφώνων τῶν τριῶν σειρῶν. Ταῦτ' ἀποδεικνύονται διὰ τῶν ἑξῆς παραδειγμάτων.

1) Σανσκρ. pâ-πίνω, καὶ λατ. bi-bo.

2) Σανσκρ. sthâ-, Capp. 513, καὶ ἑλλ. στᾶ-, ἵ-στη-μι.

» sthag-κρύπτω, Capp. 513, καὶ ἑλλ. στεγ-, στέγω, λατ. teg-, teg-o. Van. 324.

(1) Π. Λ. σημαίνει τὸ Ἰνδικὸν τῆς *Πετρουπόλ. λεξικόν*. (Γερμ. P. W.) Capp σημαίνει Ἰνδικὸν λεξικὸν τοῦ Cappeler (ἐκδ. ἐν Strassburg Trübner 1887.

σανσκρ. labh, lambh, καὶ ἑλλ. λαμϐ, λαμϐάνω.

3) σανσκρ. ksham - χθὼν Capp. 97, καὶ χαμαί.

» kshi καὶ çi (kshaya καὶ çaya) Capp. 137, καὶ ἑλλ. κει-, κεῖμαι. Πρβλ. G. Meyer 184, 482.

4) σανσκρ. bhrâj - λάμπω, φέγγω, Capp. 313, καὶ λατ. fulgere. Van. Lat. 190.

5) σανσκρ. pracch - ἐρωτῶ, Capp. 267, καὶ λατ. posc-o Van. 164.

σανσκρ. nart καὶ nat - χορεύω, Capp. 202, 206.

6) ἑλλ. γι-γνώσκω καὶ λατ. nosc-o.

» γνω, γίγνομαι καὶ λατ. na-tus.

σανσκρ. snâ - λούεσθαι, καὶ ἑλλ. νέω, Capp. 517.

7) σανσκρ. bhrajj - φρύγω, καὶ bhrâj - λάμπω Capp. 313.

8) σανσκρ. grah (gragh) καὶ grath (gradh), καὶ grabh = λαμϐάνω κτλ. Capp. 113.

λατιν. ster, sternuere καὶ ἑλλ. πτάρ-νυ-μαι. Πρϐλ. Van. Lat. 336.

λατιν. spu, spuere ἑλλ. πτύω, Van. Lat. 339.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐκόλως πολλαπλασιαζομένων παραδειγμάτων συνάγεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰαπετικῶν ῥιζῶν, αἵ πρὸς ἀλλήλας ἐξεταζόμεναι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ φωνητικοὶ παρασχηματισμοί, εἶναι πολλῷ μείζων ἢ ὅσον συνήθως πιστεύεται. Πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὸ εὐμετάϐολον τοῦτο πολὺ ἐλαττοῦται, ὅταν αἱ γλῶσσαι αὗται καὶ οἱ τύποι αὐτῶν στερεῶνται, οὕτως εἰπεῖν, διὰ γραμματικῶν κανόνων καὶ ἐν γένει διὰ τῆς φιλολογίας. Οὕτω, π. χ. ἡ Ἰνδική, ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινική, αἵτινες ἤδη πολλοὺς αἰῶνας π. Χ. εἶχον πλουσίαν φιλολογίαν, ἔχουσι διατηρήση πολλῷ καθαρωτέρους τοὺς τύπους των ἢ ἡ γοτθική, ἡ παλαιοσλαϐικὴ καὶ αἱ κελτικαὶ διάλεκτοι, ὧν ἡ φιλολογία εἶναι πολλῷ μεταγενεστέρα. Οὕτω καὶ ἡ λατινική, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἐντὸς ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων πολλῷ μᾶλλον μετεϐλήθη ἢ δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῆς ἀρχαίας λατινικῆς φιλολογίας. Καὶ οὕτως ἐφεξῆς. (1)

(1) πρϐλ. περὶ τούτου Ρεγνὼ 182-88 καὶ ἰδίως τὴν σημείωσιν σελ. 187, ἐν ᾗ ἀναφέρει τὰς διαφόρους γνώμας τῶν γνωστοτάτων γλωσσολόγων.

Ἡ σημασιολογικὴ ἐξέλιξις τῶν ῥιζῶν.

Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξις τῶν καλουμένων ῥιζῶν ἔθη παραλλήλως πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς σημασίας αὐτῶν, περὶ τῆς ὁποίας θὰ πραγματευθῶμεν ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἔτι δυσκολώτερον, διότι ἡ σημασιολογία εἶναι παντελῶς νέα ἐπιστήμη, πολλῷ ἔτι νεωτέρα τῆς φθογγολογίας. Ἀλλ' οὐ μόνον ὁ Ῥεγνὼ καὶ ἄλλοι Γάλλοι ἔγραψαν περὶ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ ὁ Γεῖγερ ἐν τῷ γνωστῷ βιβλίου του ἔκαμε τὴν αὐτὴν παρατήρησιν, ὅτι δηλαδὴ πανταχοῦ ἡ διαφορὰ τῶν φθόγγων παρακολουθεῖ τὴν διαφορὰν τῆς σημασίας. Τὸ ἔνστικτον, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἀνθρώπων ἐξελίττον βαθμηδὸν τοὺς πολλαπλασίους τύπους τῆς γλώσσης, κατώρθωσεν ὥστε ἀμέσως νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ ἐπωφεληθῇ τοὺς παρασχηματισμούς, τ. ἔ. ἔδωκε νέαν σημασίαν τῷ νέῳ ἐξελιχθέντι τύπῳ, ὅπερ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἔτι σήμερον ἐν ζώσαις γλώσσαις, οἷον ἐν τῇ γαλλικῇ camp καὶ champ (ἀπὸ τοῦ campus), table καὶ tôle (ἀπὸ τοῦ tabula) châsse καὶ caisse (ἀπὸ τοῦ capsa), καὶ ἐν τῇ (παλαιᾷ καὶ νέᾳ) ἑλληνικῇ κοπὶς καὶ κόπις, μετὰ διαφόρου σημασίας, τρόχος καὶ τροχός, τόρος καὶ τορός, νόμος καὶ νομὸς-νέμος, μέρος καὶ μόρος (μόρα παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις), μυῖα καὶ μουία (=σκώληξ), ἀρθμὸς καὶ ἀριθμός, ὥρα καὶ ὦρος, ἄετμα (φλὸξ) καὶ ἀετμὸν (πνεῦμα). κτλ.

Τὰς λέξεις τῶν ἀρχαιοτάτων γλωσσικῶν περιόδων νὰ συγκρίνωμεν σημασιολογικῶς εἶναι δυσχερέστατον, γίνεται δὲ δυνατὸν διὰ τούτου ὅτι ἡ γλωσσικὴ ὕλη ἦτο λίαν μικρά, διότι καὶ ὁ κύκλος τῶν ἰδεῶν τότε ἦτο πολὺ περιωρισμένος. Γνωστὸν εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἐρχόμενοι ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα, ἔδιδον συγκεκριμένην κατ' ἀρχὰς σημασίαν εἰς τὰς λέξεις, οὐχὶ ἀφῃρημένην, ὅπερ ἀποδεικνύει οὐ μόνον ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία ἀλλὰ καὶ ἡ μυθολογία κτλ. Περιοριζόμεθα ἐν τῷ παρόντι ν' ἀποδείξωμεν τοῦτο διὰ σειρᾶς ἰαπετικῶν ῥιζῶν ἐχουσῶν τὴν πρωτότυπον σημασίαν τοῦ *λάμπω*, *φέγγω*, *στίλβω*, κτλ.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ αἱ ῥίζαι καὶ αἱ λέξεις αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν φυσικῶν φαινομένων ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας περιόδους τῶν γλωσσῶν. Γνωστὸν δ' εἶναι ὅτι αἱ ῥίζαι αἱ ση-

μαίνουσαι τὸ λάμπειν καὶ τὰ ὅμοια ἔχουσι μέγα πλῆθος συγγενῶν λέξεων. Μετὰ τοῦ λάμπειν στενῶς συνδέεται ἡ σημασία τοῦ *καίειν* καὶ *φλέγειν*, καὶ τούτου ἕνεκα ὑπάρχουσι πολλαὶ ῥίζαι, καὶ ἰδίως ἐν τῇ σανσκριτικῇ, ἔχουσαι τὴν διπλῆν ταύτην σημασίαν. Θὰ ἀναφέρωμεν τὰς κυριωτέρας, καὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα θὰ συνεχίσωμεν τὴν σειρὰν ταύτην καὶ θὰ μνημονεύσωμεν τὰς διαφόρους σημασίας, αἵτινες κατὰ τρόπον ἐξελίξεώς τινος προῆλθον ἐκ τῆς πρωτογενοῦς σημασίας. (1)

Α') ῥίζαι σημαίνουσαι λάμπειν καὶ καίειν

Σανσκρ. ark, arc, arka, arcis. Cappeller 27-28.

» indu-σελήνη, Capp. 50, indha-ἀναφλέγων, Capp. 50, ἑλλην. αἶθρα Curtius 235 (2).

Σανσκρ. ush, ushas, ushna, λατ. uro.

σανσκρ. varc, varcas, λατ. Volcanus Capp. 386, Van. 272 (Fελχάνος, ὁ Ζεὺς παρὰ Κρησίν, Ἡσύχιος).

Β') ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν καὶ βράζειν, κτλ.

Σανσκρ. pac, ἑλλ. πέσσω, λατ. coquo, κτλ. πρβλ. Ῥεγνὼ Δοκιμίων σελ. 264, 363-65 Capp. 229, 247.

Γ') ῥίζαι σημαίνουσαι ξηραίνειν, σκληρύνειν, κτλ.

Σανσκρ. svar, λατ. sôl, solum, solidus Capp. καὶ Π. Λ. VII 1441. Van. 347, 295, 299.

Δ') ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν καὶ διψῆν, κτλ.

Σανσκρ. tarsh, ἑλλην. τέρσομαι, λατιν. torreo.

(1) Ὅρα Ῥεγνὼ ἔνθα ἀνωτ. σελ. 191-209 καὶ τὸ πρότερον ἔργον του Δοκίμια ἐξελικτικῆς γλωσσολογίας, σελ. 129-185.

(2) Μεταχειριζόμεθα τὴν 5ην ἔκδοσιν τῶν γνωστῶν Grundzüge τοῦ Κουρτίου, ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1879.

Ε΄) ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν, κεντεῖν, τρυπᾶν, κτλ.

Σανσκρ. ak, aktu, ἑλλην. ἀκτίς, ἀκμή, ἄκρος, ἀκή, ἄκων, λατ. acies, acus, acer. Capp. 2. Curt. 131-132 (πρβλ. J. Schmidt, Die Wurzel ak, Weimar 1865).

Στ΄) ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν, ἀλγεῖν, πάσχειν κτλ.

Σανσκρ. tap, tapas, λατ. tepo Capp. 147, Van. 102.
Ἑλλ. πῦρ καὶ πυρετός, Curt. 286.
» ἀργ, ἀλγ, ἀργός, ἄλγος κτλ.—Curt. καὶ Van. ἄλλως.

Ζ΄) ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν, κινεῖσθαι, ὀργίζεσθαι, κτλ.

Σανσκρ. bhâ, bhâma (ἀκτίς), καὶ bhâma (ὀργή) Capp. 304.
» ranj, raj, râj, rajas râga κτλ. râga = χρῶμα καὶ πάθος, Capp. 356, 361.
Λατιν. sid, sidus, desiderare ὅρα ἰδίως Van. 350.

Η΄) ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν, ζωηρὸν εἶναι, χαίρειν, κτλ.

Σανσκρ. gharsh, ghar, gharma, grîshma, ghrshu, ghrshvi Capp. 116, 117.

Θ΄) ῥίζαι σημαίνουσαι καίειν, καὶ μεταφορικῶς κινεῖσθαι, ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις.

Σανσκρ. ak, aksh, aktu, akra, âcu, ἑλλ. ὀξύς, ὠκύς, κτλ. Curt. 131-132.
Σανσκρ. ag, agni, ἑλλην. ἄγω, λατ. ago Van. 7-8.
Λατιν. aest, aestas, aestus, κτλ. Van. 39.
Σανσκρ. tij, tejas κτλ. Capp. 157, ὅρα ἐκεῖ τὰς διαφόρους σημασίας τοῦ ῥήματος « tejas »
Λατιν. vibrare, μετὰ διαφόρων σημασιῶν, ὅρα Van. 283.

Ι') ῥίζαι σημαίνουσαι λάμπειν, φέγγειν, καὶ ἑπομένως καλὸν εἶναι. κτλ.

Σανσκρ. ruc, ὅρα Capp. 365.

» karsh, kar, kalyana, λατ. calor, ἑλλην. καλός, κάλλος. Van. 140-141 (ἄλλως)

ΙΑ') ῥίζαι σημαίνουσαι λάμπειν, φέγγειν, ἔπειτα δὲ χρῶμά τι γενικῶς καὶ μερικῶς (1)

Σανσκρ. svar, varna, πρβλ. varuna καὶ οὐρανός. Capp. 522, 386 καὶ ὁμοίως Curt. 350.

ἑλλην. γλαυκ, γλαύσσω, γλαῦξ, γλαυκός· ὅρα ἰδίως Curt. 178.

λατιν. flag, flagro, flavus (=flagvus) Van. 92, 191 ἄλλως. (Πρβλ. fulgeo, fulvus).

ΙΒ') ῥίζαι σημαίνουσαι λάμπειν, φέγγειν, ἔπειτα δὲ ὁρᾶν, βλέπειν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα

Σανσκρ. ak, aksh, aktu-ἀκτίς, akshan-ὀφθαλμός, λατιν. oculus, κτλ. πρβλ. Van. 3.

Σανσκρ. caksh, coksha, cakshas, cakshus κτλ. Capp. 118.

σανσκρ. ruc, lok, ἑλλην. λεύσσω, λατιν. lux, κτλ. ὅρα ἰδίως Curt. 160 «Verwandtschaft von λεύσσω mit λευκός, W. luk, »ist nicht abzuweisen» κτλ.

σανσκρ. vid, vidhu = σελήνη, λατιν. vitrum-ὕαλος, videre, πρβλ. ἑλλην. εἶδον Capp. 407, Van. 282.

(1) Ὀρθῶς, μοὶ φαίνεται, παρετήρησεν ὁ κ. Ῥεγνὼ ὅτι ἡ διάκρισις τῶν χρωμάτων δὲν ὑπῆρχεν ἐν ταῖς πρώταις περιόδοις τῆς γλώσσης, διότι ἐν ἀρχῇ οἱ ἄνθρωποι ἐξελάμβανον τὸ ἕτερον χρῶμα ἀντὶ τοῦ ἄλλου. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἑκάστη τῶν λέξεων σημαίνουσα χρῶμά τι, προῆλθεν ἐκ τῆς γενικῆς ἰδέας τοῦ λάμπειν καὶ φέγγειν. Ὁ Ῥεγνὼ ποιεῖται μνείαν καὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Weise ἐν τοῖς Beiträge τοῦ Bezzenberger, II 273 κτλ.

ΙΓ') ῥίζαι σημαίνουσαι λάμπειν, φέγγειν, ἔπειτα δὲ φαίνεσθαι, ὅμοιον εἶναι, κτλ.

σανσκρ. kit, cit, ketu, cetas, Capp. 92, 127.
» caksh = ὁρᾶν καὶ φαίνεσθαι, Capp. 118.
ἑλλην. φα, φαν, φαίνω, φάντασμα κτλ. ὅρα ἰδίως Curt. 296.
σανσκρ. spaç, λατ. specto, species.

ΙΔ') ῥίζαι σημαίνουσαι λάμπειν, φέγγειν, ἔπειτα δὲ γνωρίζειν, γινώσκειν, κτλ.

ἑλλην. αιδ, αισθ, αἴθω, αἰσθάνομαι, λατ. aestus κτλ. (Οὐ πάντως ὁμογνωμονοῦσιν ὁ Curt. 250, 386 καὶ ὁ Van. 39).

ΙΕ') Ἐκ τῆς σημασίας τοῦ λάμπειν, ὁρᾶν, γνωρίζειν, προῆλθεν ἡ ἔννοια τοῦ διανοεῖσθαι, σκέπτεσθαι, κτλ.

Σανσκρ. darç, tark, darçana, tarka, ὅρα διαφόρους σημασίας τῶν δύο τελευταίων λέξεων παρὰ Capp. 167, 149.

σανσκρ. ma, man, mant; mâs manas mantra, κτλ. ἑλλην. μανθάνω, λατιν. mane, matutinus, maturus, mens. (ἄλλως ὁ Capp. 332, καὶ ὁ Van. 200)

σανσκρ. vid. ὅρα ἰδίως τὰς σημασίας τῆς λέξεως «εἶδος» καὶ Curt. 101, 241-42.

λατιν. aest, aestus, aestas, aestimo· (ἄλλως ὁ Van. 39-40).

Τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἐξελέξαμεν, καίτοι φαίνεται ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν σημερινῶν γλωσσολόγων οὐχ ὁμογνωμονοῦσι περὶ τούτων, καὶ καλῶς ἠξεύρομεν ὅτι ἔνια εἶναι ἀβέβαια, ἀλλὰ πρῶτον μέν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δώσωμεν σύνοψιν τῆς τοῦ Ῥεγνὼ θεωρίας ἄνευ συνοπτικῆς τινος σειρᾶς τῶν κυριωτέρων παραδειγμάτων καὶ τεκμηρίων, ὧν ποιεῖται χρῆσιν, ἔπειτα δ' ἡ ἡμετέρα γνώμη εἶναι ὅτι ἡ γενικὴ ἰδέα τῆς τοῦ Ῥεγνὼ θεωρίας, καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἄλλ καὶ ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὴν σημασιολογικὴν ἐξέλιξιν, **εἶναι ἀληθής** Τοῦτο μόνον ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐξάρωμεν, ὅτι τὰ τεκμήρια, ἐφ' ὧν στη

ριζεται τοιαύτη τις θεωρία, εἰσὶ βέβαια ἢ τοὐλάχιστον πιθανά, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει ἡ θεωρία δύναται νὰ δώσῃ νέαν ὤθησιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, πολλῷ μᾶλλον ἢ ἡ συλλογὴ γλωσσολογικῶν φαινομένων, ἥτις γίνεται ἐνίοτε ἄνευ μεθόδου τινὸς καὶ μάλιστα ἄνευ ὁδηγουσῶν ἰδεῶν. «Ἔχομεν χρείαν ἰδεῶν (ἔγραψεν ἄγγλος φιλόσοφος (1), τοὐναντίον δὲ καθημέραν αὐξάνεται τὸ πλῆθος τῶν πραγμάτων» (facts), τοῦτο δὲ οὐχὶ μόνον διότι πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, βάκχοι δέ τε παῦροι, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ μέθοδος τῆς ἐρεύνης ὀφείλει νὰ εἶναι ταὐτοχρόνως ἀναλυτικὴ καὶ συνθετική. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε, νῦν ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν τοῦ Ῥεγνὼ θεωρίαν περὶ τῶν καταλήξεων, περὶ τῶν κλιτῶν λέξεων τῶν ῥημάτων, τῶν ἀκλίτων λέξεων, καὶ τέλος περὶ τῆς προτάσεως. Θὰ ἀνακοινώσωμεν βραχέως καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν συντόμως τὰ περιεχόμενα τῶν κεφαλαίων τούτων, διότι καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, φαίνεται, δὲν ἔχει ἐπεξεργασθῇ αὐτὰ ἀρκούντως, ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ′

Αἱ καταλήξεις

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ περὶ τῶν καταλήξεων ὁ Ῥεγνὼ πολεμεῖ πρὸς τὴν τῶν πλείστων ἴσως γλωσσολόγων γνώμην περὶ τῆς γενέσεώς των, δηλ. ὅτι ἐν ταῖς πρώταις περιόδοις ὑπῆρξαν **παρ' ἀλλήλας** *ῥηματικαὶ* καὶ *ἀντωνυμικαὶ* ῥίζαι, αἵτινες ὕστερον συνεδέοντο οὕτως ὥστε νὰ σχηματίσωσι νέον ῥῆμα ἢ μᾶλλον τὸ καλούμενον θέμα. Τὸ δὲ θέμα εἶχε χρείαν τῶν πτωτικῶν ἢ τῶν προσωπικῶν καταλήξεων, ἵνα γένηται λέξις ἐν τῇ γλώσσῃ.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην π. χ. ἡ ῥίζα dâ ἥτις ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ δίδω, συνδεομένη μετὰ τῆς ἀντωνυμικῆς ῥίζης ta, ἥτις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καλεῖται κατάληξις, σχηματίζει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ νέον ῥῆμα dâta (θέμα τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου) [datta]. Καὶ οὕτως ἐφεξῆς (2).

(1) Ὁ Henry Thomas Buckle, συγγραφεὺς τῆς λαμπρᾶς Ἱστορίας τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ πολιτισμοῦ, εἰς τόμ. 5. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι πολὺ ἄξιον νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικήν.

(2) Ὅρα περὶ τῆς θεωρίας ταύτης καὶ Schleicher, Ἐγχειρίδιον, 4 ἔκδ. σελ. 334

Ὁ Ῥεγνὼ τοὐναντίον παραδέχεται ὅτι αἱ καλούμεναι καταλήξεις ὑπῆρξαν πρότερον ὡς αὐτοτελεῖς καὶ χωρισταὶ λέξεις, καὶ πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ τοῦτο διὰ τῶν ἑξῆς.

Πρῶτον μὲν λογικῶς ἀδύνατόν ἐστιν, λέγει, νὰ νοηθῇ ὅτι αἱ τοιαῦται ῥίζαι πρότερόν ποτε διῆγον βίον χωριστὸν καὶ αὐθύπαρκτον. Πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι ἡ μητρικὴ γλῶσσα εἶχεν οὐσιαστικὰ οἷον vrk (λύκος), τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς ἀντωνυμικῆς ῥίζης a ἐγένετο vrka = πρῶτον μέν *ὁ λύκος οὗτος*, ἔπειτα δὲ ἐν γένει *ὁ λύκος*. Ἀλλὰ τοιαύτη τις ὑπόθεσις εἶναι ἀπίθανος, διότι πιθανῶς (λέγει) αἱ λέξεις ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις περιόδοις τῶν γλωσσῶν δὲν ἔληγον εἰς σύμφωνα ἀλλ' εἰς φωνήεντα, καὶ δεύτερον, διότι ἡ χωριστὴ ὕπαρξις ῥίζης τινὸς a εἶναι τοὐλάχιστον σφόδρα προβληματώδης. Προσθετέον δ' ἔτι ὅτι αἱ καταλήξεις, ἢ κατ' ἄλλους αἱ ἀντωνυμικαὶ ῥίζαι, αἵτινες δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι παλαιόταται, εἶναι sa καὶ ta-tat, ἀλλὰ πόθεν προέρχεται ὅτι αἱ καταλήξεις αὗται οὐχί, εἰ μὴ σπανίως, εὑρίσκονται ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν παλαιοτέρων λέξεων;

Δι' αὐτὰ νομίζει ὅτι αἱ καταλήξεις δὲν προέρχονται ἐξ ἀντωνυμικῶν ἢ ἄλλων ῥιζῶν, οὐδὲ διῆγον πρότερον αὐθύπαρκτον βίον, ἀλλ' ὅτι ἦσαν ἀρχῆθεν τὸ τέλος ῥιζῶν τινων διπλασιασθεισῶν, οἷα π. χ. ska-ska κτλ., ὕστερον δ' ἔλαβον γενικήν τινα σημασίαν καὶ διὰ μέσου ἀναλογίας τινὸς συνεδέοντο μετὰ πολλῶν ἄλλων ῥιζῶν.

Περιοριζόμενοι εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι τύπος τις διπλασιασθεὶς ska-ska ἤ, μετὰ ἐρρίνου φθόγγου skanska, ἠδυνήθη νὰ λάβῃ τοὺς ἑξῆς παρασχηματισμοὺς skasta, skansta, skaspa, skanspa, skasva, skaka, skanta, skapa, skava, ἐξ ὧν προήρχοντο αἱ καταλήξεις sta, spa, sva, ka, nta, ta, pa, va, κτλ. Ἐν τέλει δέ, παρατηρητέον ὅτι ἡ γένεσις τῶν καταλήξεων ἀνήκει εἰς περίοδόν τινα ἐν ᾗ οἱ φωνητικοὶ νόμοι ἦσαν οὐχὶ τόσον ἀκριβεῖς ὅσον ἔπειτα, καὶ ἑπομένως πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐσχηματίζοντο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς ἐξελίξεως ὃν ἐν γένει δεικνύουσιν αἱ ῥίζαι καὶ αἱ λέξεις. Καὶ αἱ ἐν τῇ σανσκριτικῇ ὑπάρχουσαι σειραὶ ὀλίγον τι διαφερουσῶν καταλήξεων, οἷαι π. χ. manta-mant-mâna-man-ma,

κτλ., καὶ τὰ ἄλλα βιβλία τὰ μνημονευόμενα ὑπὸ Ῥεγνὼ σελ. 216. Περὶ τῶν καταλήξεων ἐν γένει πρβλ. καὶ τὸ νεώτατον ἔργον τοῦ Brugmann, Grundriss der vergleich. Grammatik κτλ. μέρ. I σελ. 14-19, καὶ μέρ. II 1 σελ. 96 καὶ ἀλλαχοῦ.

καὶ vanta-vant-vana-van-va. κτλ. Ἴσως πρέπει νὰ ἐξηγῶνται τοιουτοτρόπως (1). Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γένει περὶ τῶν καταλήξεων, νῦν δὲ προβαίνομεν εἰς τὰς καταλήξεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν κλίσιν τῶν οὐσιαστικῶν καὶ τῶν ῥημάτων, κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Περὶ τῶν κλιτῶν λέξεων

Πρὶν ἢ προβῇ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν κλιτῶν λέξεων ὁ Ῥεγνὼ πραγματεύεται περὶ τοῦ ζητήματος, πρότερον ἐξ ὅλης προτάσεως ἢ ἐξ αὐτοτελῶν λέξεων ἐγένετο ἀρχῆθεν ἡ γλῶσσα. Πολλοὶ γλωσσολόγοι ἔχουσιν ἤδη ἐκφράσῃ τοιαύτην τινὰ γνώμην, καὶ ὁ Ῥεγνὼ ἐπιχειρεῖ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν γνώμην τοῦ γνωστοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ καθηγητοῦ Σαῖσε (2). Ἀλλὰ παράλογον εἶναι ὅτι ἤδη ἐξ ἀρχῆς οἱ λαλοῦντες μετεχειρίζοντο προτάσεις συνισταμένας ἐκ διαφόρων λέξεων, τοὐναντίον, ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ γάλλος φιλόσοφος Ῥουσσὼ (ἐν τῇ Διατριβῇ του περὶ τῆς ἀνομοιότητος (3) ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῶν γλωσσῶν πιθανῶς ἑκάστη λέξις εἶχε σημασίαν ὅλης προτάσεως.

Τὴν αὐτὴν ἰδέαν εἶχε καὶ ὁ ἀοίδιμος Σλεΐχερ, ὃς ῥητῶς ἀποφαίνεται ὅτι ἀρχῆθεν οὔτε ῥήματα οὔτε λέξεις, οὔτε κλίσις οὐσιαστικῶν οὔτε ῥημάτων διακεκριμένα ὑπῆρχον.
Καὶ πρὸ μικροῦ ὁ Παὺλ δι' ἄλλων λέξεων ἐξέφρασε τὸ ἴδιον. Πάντες οὗτοι οἱ λόγιοι διαφωνοῦσι πρὸς τὸν Ἄγγλον γλωσσολόγον, τούτοις δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ Ῥεγνώ, ὅστις προσθέτει ὅτι ἀναγκαίως οὐ μόνον αἱ λέξεις εἶναι τὰ πρωτότυπα συστατικὰ μέρη τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ

(1) Πρβλ. ἐν γένει περὶ τῶν καταλήξεων τούτων, ἃς ὁ Ῥεγνὼ ὑποθέτει ὅτι στενῶς συνδέονται μετ' ἀλλήλων, W. D. Whitney, Γραμματικὴν τῆς σανσκριτικῆς κλ. ἐν Λειψίᾳ καὶ Λονδίνῳ 1879. 1107 (vat), 1166 (ma), 1168 (man), 1169 καὶ 1234 (van). 1170 (vana), 1174 (mâna), 1233 (vant), 1235 (mant), καὶ ἀλλαχοῦ.

(2) Σαῖσε (Sayce), Στοιχεῖα τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας. Ὅρα καὶ τὰ ἔργα τοῦ Μὰξ Μύλλερ καὶ τὰ ἄλλα ὑπὸ τοῦ Ῥεγνὼ μνημονευθέντα σελ. 227.

(3) Ὅρα τὰ ἅπαντα τοῦ Ῥουσσώ, ἐκδοθ. ἐν Παρισίοις, Baudouin 1826. 2 ἐκδ. τόμ. I σελ. 213-392 (μετὰ σημ.) πρβλ. Σλεΐχερ. Ἡ θεωρία τοῦ Δάρβιν καὶ ἡ γλωσσολογία, σελ. 14, καὶ Ῥεγνὼ σελ. 229-30 καὶ ἀλλαχοῦ.

μόνον τοιαῦται λέξεις, αἵτινες ἐδήλουν ἀντικείμενα πραγματικά, ἐξωτερικά, προσπίπτοντα ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις.

Λογικῶς ἄρα καταντῶμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἀρχὴ τῆς γλώσσης ἦσαν τὰ οὐσιαστικά. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο λύει πάσας τὰς δυσκολίας. διότι, ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς παλαιοτάτας λέξεις τῆς ἰαπετικῆς στοιχειώδους γλώσσης, συμπεραίνομεν ὅτι ἔτι ἀρχαιότερα ἦσαν τὰ ἐπίθετα. Οὕτω π. χ. ὁ ἥλιος εἶναι τὸ λάμπον, ἡ γῆ τὸ ξηρόν, ὁ πατὴρ ὁ ὑπερασπίζων, ὁ ἵππος ὁ ταχὺς ἢ τὸ ταχύ, ὁ ὀφθαλμὸς τὸ βλέπον, τὸ ὕδωρ τὸ τρέχον, ὁ ποὺς τὸ βαδίζον, ὁ ὀδοὺς (πιθανῶς) τὸ μερίζον, διατέμνον, κτλ. κτλ. Οὕτω καὶ τὰ κύρια ὀνόματα ἀρχῆθεν ὡς γνωστὸν ἐπίθετα εἶναι, ὅπερ οὐ δύσκολον ν' ἀποδειχθῇ.

Οὕτω φαίνεται ὅτι στρεφόμεθα ἐντὸς φαύλου κύκλου, διότι τὰ ἐπίθετα σημαίνουσιν ἰδιότητά τινα, καὶ εἶναι κυρίως οὐχὶ συγκεκριμένα, ἀλλ' ὁπωσοῦν ἀφῃρημένα. Ἡ δυσκολία αὕτη λύεται ὡς ἑξῆς.

Κατὰ πρῶτον τὰ οὐσιαστικὰ ἀρχῆθεν οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινον ἢ τὰ γένη (?), καὶ τὰ εἴδη (?), τοῦθ' ὅπερ ἤδη οἱ Ἰνδοὶ γραμματικοὶ ἔχουσι παρατηρήσῃ (1). Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι συνέχεον τὰ διάφορα πράγματα (καθὼς δὲν διέκρινον οὐδὲ τὰ χρώματα κτλ.), καὶ ἔδιδον αὐτοῖς μόνον γενικὰ ὀνόματα, τῆς διακρίσεως ἀνηκούσης εἰς μεταγενεστέραν τινὰ περίοδον. Κατὰ δεύτερον λόγον πιθανῶς ἐν ἀρχῇ οὐκ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐσημαίνοντο, ἀλλὰ τὰ καταφανέστατα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν, ὥστε κυρίως δὲν πρόκειται περὶ ἀφαιρέσεώς τινος.

Ὑπάρχει δ' ἔτι καὶ ἄλλη δυσκολία. Ἐὰν νοῶμεν πῶς αἱ πρῶται τῶν ἀνθρώπων ἐκφράσεις ἦσαν ἢ μᾶλλον ἐγένοντο ἐπίθετα, δὲν νοοῦμεν ὅμως ἀκόμη πῶς τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐδύναντο νὰ εὐχρηστῶσιν ἐν χρόνοις οἵτινες δὲν διέκρινον τὰ γένη κτλ. Ἀναγκαῖον ἄρα νὰ ὑποθέσωμεν περίοδόν τινα ἔτι παλαιοτέραν, ἔτι πρωτοτυπωτέραν, ἐν ᾗ ὀλίγοι τινὲς φθόγγοι περιεῖχον πάσας τὰς ἐντυπώσεις ἃς εἶχον οἱ ἄνθρωποι. Ἐν τοιαύτῃ περιόδῳ ὁ μόνος τρόπος τῆς ἀποφάνσεως ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ *δεικτικὴ ἀντωνυμία* (τ. ἔ. τὸ ἔμβρυόν της).

Ὁ Ῥεγνὼ ὑποθέτει ὅτι ἀρχῆθεν πᾶσαι αἱ ἀντωνυμίαι ἦσαν δεικτικαὶ καὶ εἶχον δεικτικὸν χαρακτῆρα, παρατηρῶν ταὐτοχρόνως ὅτι με-

(1) Ὅρα Ῥεγνώ, Ἰνδικῆς ῥητορικῆς κτλ. σελ. 5. Λόχκε, Γεῖγερ, καὶ τἄλλα ἔργα μνημονευόμενα ὑπὸ Ῥεγνώ, σελ. 234 κτλ.

γίστην δεικνύουσιν ἀναλογίαν τῶν ῥιζῶν ἐν ταῖς ἰαπετικαῖς γλώσσαις, καὶ ὅτι ὁμολογουμένως ἡ κλίσις των εἶναι παναρχαία (1).

Ἡ γενίκευσις, περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος, δύναται καλῶς νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡ λαλιὰ τῶν παιδίων γεννᾶται. Ὁ Ῥεγνὼ μνημονεύων τὰς γνώμας διαφόρων φιλοσόφων περὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τούτου, π. χ. τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Λεϊβνιτζ, τοῦ Ταίνε καὶ ἄλλων, ἀποδεικνύει διὰ παραδειγμάτων ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ὡς καὶ τὰ παιδία, ἀναγκαίως ἐγενίκευον τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἐκφράσεις των, ἀδυνατοῦντες ν' ἀναλύσωσιν αὐτάς.

Ἕπεται ἐκ τούτων ὅτι καὶ τὰ κύρια ὀνόματα δὲν εἶναι πρωτότυπα, καθὼς ὑπέθεσεν ὁ Ῥουσσὼ (ὅρα ἀνωτέρω), ἀλλὰ τοὐναντίον ἔχουσι μεταγενεστέραν γένεσιν. Τὰ πλεῖστα αὐτῶν δηλ. ἔχουσι συνάφειαν πρὸς ἐπίθετα καὶ ἐκτὸς τούτου ψυχολογικῶς ἀδύνατον εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἔχει δώσῃ καὶ διατηρήσῃ διὰ τῆς μνήμης του τόσον πλῆθος κυρίων ὀνομάτων. Ἡ γένεσις τῶν κλιτῶν λέξεων, κατὰ τὸν Ῥεγνώ, γίνεται κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν· α΄) δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι, β΄) ἐπίθετα, γ΄) οὐσιαστικά, διὰ τῶν ὁποίων ἐσημαίνοντο τὰ γένη. Αἱ πρῶται λέξεις πιθανῶς ἐσήμαινον *πάντα τὰ ἀντικείμενα*, διότι τὸ γλωσσάριον τοῦ τότε ἀνθρώπου ἦτο λίαν ἀνεπαρκὲς καὶ ἡ ψυχικὴ ἐνέργειά του ἐπίσης περιωρισμένη.

Πιθανώτατον εἶναι πρόσέτι ὅτι οἱ πρῶτοι φθόγγοι συνηκολουθοῦντο ὑπὸ δεικτικῶν τινων σχημάτων, τοῦτο δὲ σαφηνίζει ὁμοίως καὶ τὸ (σχετικὸν) ἄλαλον τῶν ζώων, ἅτινα γενικῶς εἰπεῖν δὲν κάμνουσι σχήματα ἐν ἀμέσῳ σχέσει πρὸς τοὺς φθόγγους των, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἠδυνήθησαν ν' ἀνυψωθῶσιν εἰς διηρθρωμένας λέξεις (2)

Ὁ Ῥεγνὼ τὴν θεωρίαν του μετὰ ταῦτα ἐξηγεῖ διὰ τῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν ἐν ἀρχῇ π. χ. εἷς τῶν τύπων τῆς γενικῆς δεικτικῆς λέξεως ἢ ἀντωνυμίας ἐγένετο τὸ ὁριστικὸν πάντων τῶν λαμπόντων πραγμάτων,

(1) Ἴσως εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ὁ Κούρτιος, ᾧ ἐν πολλοῖς οὐχ ὁμογνωμονεῖ ὁ Ῥεγνώ, ἐν τοῖς γνωστοῖς Στοιχείοις αὐτοῦ ἐμφαίνει πολλάκις τὸν ἀρχικὸν δεικτικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀντωνυμιῶν, ὅρα σελ. 78, 579, 581 κτλ.—Περὶ τῆς γενικεύσεως τῶν παιδίων, τῶν ἀγρίων ἐν τῇ Ἀμερικῇ, τῇ Ἀφρικῇ κτλ. ὅρα ἰδίως Ῥεγνὼ σελ. 241-245.

(2) Πρβλ. τὸ ἔργον τοῦ E. B. Ταϊλορ, Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ (γερμαν. μετάφρ.) 2 τόμ. ἐν Λειψίᾳ 1873· 8⁰ I σελ. 160-237 (ἡ γλῶσσα τῆς αἰσθήσεως καὶ ἡ μιμητικὴ γλῶσσα).

ἐπίθετον ἄρα ἢ ὕστερον οὐσιαστικὸν σημαῖνον «λάμπον» ἢ «πάντα τὰ λάμποντα», καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Τοιαύτη τις ἐξέλιξις, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προμνημονευθεῖσαν διὰ τῶν παρασχηματισμῶν, σαφηνίζει κατ' αὐτὸν ὅλην τὴν γένεσιν τῆς γλώσσης. Προσθέτει δ' ὀλίγα τινὰ παραδείγματα, οἷα ἐν τῇ ἑλλην. *χέρσος* (χέῤῥος), μετὰ ἐπιθετικῆς καὶ οὐσιαστικῆς σημασίας, ἢ *ὀδούς*, λατιν. *dens*, σανσκρ. *danta*, πιθανῶς μετὰ τῆς ἀρχικῆς σημασίας τοῦ μερίζοντος, διατέμνοντος (κατ' ἄλλους τοῦ ἐσθίοντος, ἀλλὰ κατὰ πάντας ἡ λέξις εἶναι παναρχαῖον ἐπίθετον ἢ μετοχή), καὶ ὡς παράδειγμα διακλαδώσεως ἑνὸς ἐπιθέτου εἰς δύο οὐσιαστικὰ διὰ παρασχηματισμῶν ἀναφέρει τὸ λατιν. *color* = τὸ λάμπον, ὕστερον = τὸ χρῶμα καὶ τὸ λατιν. *calor* = τὸ καῖον ὕστερον = ἡ θερμότης. (Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ ἐτυμολογία αὕτη δὲν ἐπιδοκιμάζεται ὑπ' ἄλλων γλωσσολόγων).

Πῶς δ' ὕστερον ἐγένοντο τὰ κύρια ὀνόματα; εἰς τοῦτο ὁ Ῥεγνὼ ἀπαντᾷ ὡς ἑξῆς. Ἀφ' οὗ ἡ συναίσθησις τῶν γενῶν ἐξηγέρθη, προσετέθη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ γένους ἡ ὑποδήλωσις ἑνὸς ἢ δύο δευτερευόντων χαρακτηριστικῶν, πρὸς διάκρισιν ἀπ' ἄλλων προσώπων καὶ ἀτόμων, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθησαν τὰ παλαιότατα κύρια ὀνόματα.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λοιπὰς ἀντωνυμίας ὁ Ῥεγνώ, καθὼς καὶ πρότερον ὁ Σαῖσε, εἶναι τῆς γνώμης ὅτι αἱ ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παρασχηματισμοὶ τῶν δεικτικῶν (ὁ Σαῖσε ἐν τοῖς Στοιχείοις τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας, (γαλλ. μεταφρ. σελ. 262) διϊσχυρίζεται τὸ ἴδιον οὐ μόνον ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὰς καλουμένας ἰαπετικάς, ἀλλὰ καὶ τὰς καλουμένας σημιτικὰς γλώσσας). Πασίγνωστον εἶναι ὅτι καὶ τὸ ἄρθρον, οὗ ἡ γένεσις ὡς συστατικοῦ μέρους τῆς γραμματικῆς ἀνήκει εἰς μεταγενεστέραν περίοδον, προέρχεται ἐκ τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας, ὅπερ πειστικῶς ἀποδεικνύει ἡ ἐτυμολογία. Δυσκολωτέρα δὲ καὶ σκοτεινὴ πολλαχῶς φαίνεται ἡ γένεσις τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, ἐκτὸς τῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου, ἡ ὁποία ἄμεσον συνάφειαν ἔχει πρὸς τὴν δεικτικήν. Περιοριζόμεθα νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ γνωστὰ ἐτυμολογικὰ βιβλία ὡς πρὸς τὴν ἀντωνυμίαν ταύτην.

Ἡ ἀντωνυμία τοῦ δευτέρου προσώπου, κατὰ τὸν Ῥεγνώ, μετὰ τοῦ γενικοῦ ἰαπετικοῦ θέματος tva, πιθανῶς εἶναι παρασχηματισμὸς τοῦ θέματος ta, ἔχοντος δεικτικὴν σημασίαν. Πάνυ δὲ ἀβεβαία εἶναι

ἡ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς ἀντωνυμίας τοῦ πρώτου προσώπου. Δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὸ σανσκρ. âtman μετὰ τῶν διαφόρων σημασιῶν του (παραβλητὸν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑλλην. αὐτός), ἢ νὰ ὑποθέσωμεν μετὰ τοῦ Βάνιτζεκ δεικτικήν τινα ῥίζαν *gha*, ἐξ ἧς ἡ ἀντωνυμία τοῦ πρώτου προσώπου καὶ ἄλλαι τινὲς ἐν τῇ λατιν. προῆλθον (1), ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ κληθῇ λύσις τοῦ ζητήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Περὶ τῶν κλιτῶν λέξεων (Συνέχεια)

Πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν ἔτι συντόμως τὴν τοῦ Ῥεγνὼ θεωρίαν περὶ τῆς γενέσεως τῶν πτωτικῶν καταλήξεων καὶ τῶν καταλήξεων τοῦ συγκριτικοῦ καὶ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ. Τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλείστων γλωσσολόγων εἶναι σκοτεινότατον (2). Ὁ Ῥεγνὼ παρατηρεῖ περὶ τούτου τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον μέν, ὅτι μέχρι τοῦδε οἱ γλωσσολόγοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ταὐτίσωσι πτωτικήν τινα κατάληξιν μετά τινος ἄλλης αὐτοτελοῦς λέξεως οἱασδήποτε γλώσσης. πιθανῶς ἄρα αἱ καταλήξεις αὗται δὲν ἦσαν ἀρχῆθεν αὐθύπαρκτοι λέξεις, αἵτινες συνῆλθον εἰς ἕνα νέον τύπον μετὰ τῶν καλουμένων θεμάτων.

Δεύτερον δ' ὅτι διάφοροι καταλήξεις ὑπάρχουσιν ἔχουσαι τὸ αὐτὸ ἢ πολὺ ὅμοιον σχῆμα ἀλλὰ διάφορον σημασίαν, καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ τύπου τόσον ἀσήμαντος εἶναι, ὥστε ἀναμφιβόλως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρωτότυπον αὐτῶν. Ὁ Ῥεγνὼ εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἀναγκαίως μόνον ὀλίγαι τινὲς πτωτικαὶ καταλήξεις ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχον, ὧν ὁ ἀριθμὸς βαθμηδὸν διὰ μέσου τῆς φωνητικῆς ἐξελίξεως ηὐξήθη. Ὁμοίως ὑποθέτει ὅτι αἱ καταλήξεις αὗται ἦσαν ἤδη

(1) Ὅρα περὶ πάντων τούτων Ῥεγνὼ σελ. 261-62 καὶ τὸ ἑλλην.-λατιν. λεξικὸν τοῦ Βάνιτζεκ (ἐν Λειψίᾳ 1877) σελ. 235-36. Πρβλ. Burnouf-Leupol, Dictionn. Sanskrit-français, σελ. 71 καὶ J. S. Speyer, Sanskrit syntax Leyden 1886. 8° 88, 263-267. Περὶ τῶν ἀριθμητικῶν ὅρα Σλεΐχερ, Ἐγχειριδίου σελ. 477 κτλ. καὶ Κούρτιον, Στοιχείων πολλαχοῦ.

(2) Ὅρα τὰ ὑπὸ τοῦ Ῥεγνὼ ἀναφερόμενα βιβλία τοῦ Κουρτίου, τοῦ Δελμπρύκ, τοῦ Δύτενς, σελ. 263-264.

ἐν χρήσει πρὶν ἡ ὅλη τις πρότασις ἐσχηματίσθη. Αἱ πρῶται τῶν ἀνθρώπων λέξεις κατ' αὐτὸν ἀντωνυμικὸν ἔχουσαι χαρακτῆρα διεσαφηνίσθησαν διὰ μέσου μιμικῶν σχημάτων (τῶν προθέσεων οὔπω ὑπαρχουσῶν), βαθμηδὸν δὲ ἐξελιχθέντες οἱ παρασχηματισμοὶ ἔλαβον διαφόρους σημασίας, οἷον κινήσεως εἰς τόπον τινὰ (αἰτιατικήν), τοῦ συνανήκοντος ἢ τῆς κτήσεως (γενικήν), ἀπονομῆς κτλ. (δοτικήν), χρήσεως ἢ μέσου τινὸς (ὀργανικήν), διαμονῆς ἐν τόπῳ (τοπικήν), διαχωρίσεως ἢ ἀποστάσεως (ἀφαιρετικήν), κτλ. Ὁμοίως κατὰ τὸν Ῥεγνὼ ἐγένετο ἡ διάκρισις τῶν γενῶν, εἰς ἀπόδειξιν δὲ τούτου ἀναφέρει μάλιστα τὴν σανσκριτικήν, ἐν ᾗ πολλάκις τὸ θηλυκὸν γένος μόνον διαφέρει ἀπὸ τοῦ ἀρσενικοῦ διὰ τὴν ἔκτασιν τῶν φωνηέντων (*a*-*â*), τὸ δὲ οὐδέτερον μόνον διὰ τὸ τελευταῖον σύμφωνον (*s*-*m*), κτλ. Τοῦτο τὸ φαινόμενον ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ Ῥεγνὼ θεωρίαν, ὅτι δηλαδὴ ἐν ταῖς ἰαπετικαῖς γλώσσαις σύμπλεγμά τι *ms* πολλάκις συνεστάλη εἰς μόνον τὸ *m* ἢ τὸ *s*, ὑπ' αὐτοῦ οὕτω ἐξηγεῖται ὅτι ἡ ἀρσενικὴ καὶ ἡ οὐδετέρα κατάληξις ἔχουσι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κοινὸν πρωτότυπον.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λέξεις, αἵτινες οὐ ῥητῶς δηλοῦσι τὸ γένος, ὁ Ῥεγνὼ ὑποθέτει ὅτι πᾶσαι ἀρχῆθεν ἦσαν ἐπίθετα, τῶν ὁποίων τὰ οὐσιαστικὰ ἤδη ἐν ἀπομεμακρυσμένῳ χρόνῳ παρελείφθησαν καὶ ἀπεσιωπήθησαν, π. χ. ἐν τῇ λατιν. *patria*, ἐπίθετον ὂν τῆς παραλειφθείσης λέξεως *res* ἢ *terra*.

Μετὰ ταῦτα συντόμως πραγματεύεται περὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἑνικοῦ, τοῦ δυϊκοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλ' ὅλως γενικῶς. Ἀξιοσημείωτον ἰδίως εἶναι ὅτι μετ' ἄλλων γλωσσολόγων τὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν θεωρεῖ ὡς τὸν ἀρχαιότερον, ἀνερχόμενον δηλαδὴ εἰς περίοδόν τινα, ἐν ᾗ ἡ ἀρίθμησις δὲν εἶχεν ἀκόμη ὑπερβῇ τὴν δυάδα.

Τελευταῖον συγκεφαλαιοῦμεν τὰ περὶ τῶν καταλήξεων τοῦ συγκριτικοῦ καὶ τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ λεχθέντα. Πότερον προῆλθον ἐκ παλαιοτάτων αὐτοτελῶν λέξεων ἢ μή, τοῦτο εἶναι τὸ κυριώτατον ζήτημα. Ὁ Ῥεγνὼ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὑψοῦται εἰς πάνυ τολμηρὰς ὑποθέσεις. Ὁρμώμενος ἀπὸ τῶν γνωστῶν λέξεων prathamas-πρόμος-primus κτλ. (πρβλ. περὶ πάντων τούτων ἰδίως τὰ τοῦ Κουρτίου Στοιχεῖα) ὑπολαμβάνει ὅτι ἐκ τοῦ prathama πρῶτον μὲν τὸ thama-tama, ἔπειτα δὲ τὸ ma ὡς ἀνεξάρτητος κατάληξις ἐγένετο, καὶ ὁμοίως ἐκ τοῦ pra-parâ-πρό, περί, παρά, πάρος-per,

prae, pro (ὅρα Κούρτιον, ὅστις τοὐλάχιστον ὁμολογεῖ ὅτι τὰ ὅρια μεταξὺ πασῶν τῶν λέξεων τούτων συγχέονται καὶ ἀφανίζονται) πρωτότυπος καὶ αὐθύπαρκτός τις κατάληξις ra. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ τὴν ἄγνοιάν του ὡς πρὸς τὰς συνήθεις καταλήξεις tara, τερο, tero καὶ τὰ ὅμοια. Τὴν δὲ ἑτέραν γνωστὴν σειρὰν îyâns-ishtha-ιων, ιστος-ior κτλ. ἐξηγεῖ ὡς προελθοῦσαν ἐξ ἀρχαίων μετοχῶν τοῦ ἐνεστῶτος, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ πάλιν ποιεῖται χρῆσιν πάνυ ἀβεβαίων παραδειγμάτων ὥστε οὐδὲν βέβαιον οὐδὲ περὶ τούτων. Δὲν θέλομεν νὰ παρέλθωμεν ἐν σιωπῇ ὅτι οἱ πρυτάνεις τῶν γερμανῶν γλωσσολόγων δὲν ἔχουσιν ἀκόμη τολμήσῃ νὰ ἐξηγήσωσι τούτους τοὺς παναρχαίους σχηματισμούς (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Περὶ τοῦ ῥήματος

Περὶ τοῦ ῥήματος ὁ Ῥεγνὼ δὲν ὑποθέτει ὅτι οἱ τύποι αὐτοῦ ἐσχηματίσθησαν διὰ φωνητικῆς τινος ἐξελίξεως ἐξ ἑνὸς πρωτοτύπου, καθὼς αἱ κλιταὶ λέξεις κτλ., ἀλλὰ τοὐναντίον μετὰ τῶν πλείστων γλωσσολόγων νομίζει ὅτι συνίστανται ἐξ ἐπιθετικοῦ ἢ οὐσιαστικοῦ θέματος καὶ προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν. Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἤδη πολὺ γνωστή, δι' ὃ δὲν κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ διασαφηνίσωμεν αὐτὴν διὰ παραδειγμάτων.

Δὲν συμφωνεῖ δ' ὅμως μετὰ τοῦ Σλείχερ, τοῦ Κουρτίου, τοῦ Μὰξ Μύλλερ καὶ ἄλλων ὅτι ἡ μητρικὴ ἰαπετικὴ γλῶσσα διῆλθε πρὶν διὰ τῆς *απομονωτικῆς* καὶ *προσκολλητικῆς* καλουμένης περιόδου μέχρις οὗ ἔφθασεν εἰς τὸ σύστημα τῆς κλίσεως. Ἡ γνώμη του εἶναι ὅτι δὲν ὑπῆρξε περίοδος τῆς ἀπομονώσεως καὶ ὅτι ἡ μητρικὴ γλῶσσα ἐξ ἀρχῆς ταὐτοχρόνως μετεχειρίζετο τὸ σύστημα τῆς προσκολλήσεως καὶ τῆς κλίσεως. Δυστυχῶς τοῦτο οὐ μόνον ἀσαφὲς εἶναι ἀλλὰ καὶ δὲν

(1) Πρβλ. Ῥεγνὼ ἰδίως σελ. 273-276, Schleicher Σύνοψιν (Compendium), σελ. 463, 468, 471, κτλ. Brugmann, Ἐπιτομὴ τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς κλ. II 1 (1889) σελ. 157 σημ, «Vielleicht hat also das ganze Superlativsuffix ·mo-von den Zahlwörtern seinen Ausgang genommen». κτλ. (πρβλ. αὐτόθι σελ. 228).

ἀποδεικνύεται δι' ἀσφαλῶν τεκμηρίων (1). Ἡ ἀβεβαιότης τοῦ συγγραφέως ἐν τῇ θεωρίᾳ του γίνεται φανερὰ μάλιστα ἐκ τούτου, ὅτι ἐπανειλημμένως διστάζει μεταξὺ τῆς φωνητικῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἀναλογίας, ῥητῶς λέγει (σελ. 289) ὅτι μία καὶ μόνη σειρὰ τύπων διὰ τῆς ἀναλογίας ἐγένετο ἡ πηγὴ πάντων τῶν μεταγενεστέρων τύπων, ἀλλὰ μόνον γενικῶς ἐκφρασθεὶς δὲν πραγματεύεται περὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος, δηλαδὴ τίνες προῆλθον κατὰ τὴν γνώμην του ἐκ τῆς φωνητικῆς ἐξελίξεως, καὶ τίνες ἐκ τῆς ἀναλογίας.

Μετὰ ταῦτα ἔρχεται εἰς τὰς διαθέσεις, τὰς ἐγκλίσεις καὶ τοὺς χρόνους τοῦ ῥήματος. Καὶ πρῶτον μὲν μόνον δύο φωνὰς παραδέχεται, δηλ. τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ μέσον, τοῦ παθητικοῦ ὄντος μόνον παρασχηματισμοῦ τοῦ μέσου. Πολεμεῖ ἄρα πρὸς τὴν τοῦ Κουρτίου καὶ ἄλλων θεωρίαν ὅτι τὸ μέσον μετὰ τὸ ἐνεργητικόν, καὶ τρόπον τινὰ ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη (2), διϊσχυριζόμενος ὅτι λογικῶς ἡ ἰδέα τοῦ μέσου εἶναι μᾶλλον περιεκτικὴ καὶ μᾶλλον πρωτότυπος ἢ ἡ τοῦ ἐνεργητικοῦ, ὡς τεκμήριον δ' ἀναφέρων ὅτι πολλάκις ἔν τε τῇ σανσκριτικῇ καὶ τῇ ἑλληνικῇ τὸ μέσον ἀντικαθιστᾷ τὸ ἐνεργητικόν.

Φωνητικῶς, λέγει, ἀδύνατον νὰ παραγάγωμεν τὰς τοῦ μέσου ἀπὸ τῶν τοῦ ἐνεργητικοῦ καταλήξεων, ἀπεναντίας δὲ πιθανώτατον αὐτῷ φαίνεται ὅτι φωνητική τις ἐξασθένωσις (πλειστάκις δ' ἡ ἐξέλιξις τῆς γλώσσης οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐξασθένωσις) ἔχει μεταβάλῃ ê-ai εἰς ei-ii-î, τὴν κατάληξιν tê-ται εἰς ti, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Προφυλακτικῶς ὅμως ἐν σημειώσει προσθέτει ὅτι ἴσως πολλοὶ τύποι τοῦ μέσου ἔσχον μεταγενεστέραν γένεσιν καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀποτελέσματα τῆς ἀναλογίας, ὅπερ εἶναι ἡ γνώμη τῶν πλείστων σημερινῶν γλωσσολόγων.

Τὸ δεύτερον, ὁ Ῥεγνὼ προβαίνει εἰς τὰς καλουμένας ἐγκλίσεις,

(1) Ἐνταῦθα παραπέμπομεν οὐ μόνον εἰς τὰ γνωστὰ καὶ μεγάλα βιβλία τῶν προμνημονευθέντων καὶ ἄλλων λογίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μικρὸν ἔργον τοῦ Βόλτζ, Ἡ γλῶσσα καὶ ὁ βίος της (1868, ὅρα Ἀθηνᾶς Τ.Α' σελ. 588). Περὶ τῆς γενικῆς τοῦ Ῥεγνὼ θεωρίας πρβλ. ἰδίως σελ. 288-289.

(2) Ὅρα τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ Κουρτίου «Ἡ χρονολογία ἐν τῇ ἰαπετικῇ γλωσσολογίᾳ» σελ. 68 καὶ ἀλλαχοῦ· πρβλ. Ῥεγνὼ σελ. 290 καὶ Βόλτζ σελ. 76. Περὶ τ παραδείγματος τῆς σανσκριτικῆς ὅρα τὴν γραμματικὴν τοῦ Οὐΐτνεϊ, σελ. 182 κτλ. κι τὸ προμνημονευθὲν ἔργον τοῦ Speyer, σελ. 235 κτλ. Πάντες ὁμοφωνοῦσιν ὅτι κυρί καὶ πρωτότυπος διαφορὰ μεταξὺ τοῦ μέσου καὶ τοῦ παθητικοῦ δὲν ὑπάρχει.

καὶ περὶ τούτων ἡ γνώμη αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς. Πᾶσαι αἱ ἐγκλίσεις τῶν ἀρχαιοτέρων ἰαπετικῶν γλωσσῶν, ἐκτὸς μόνης τῆς εὐκτικῆς, δὲν διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων εἰ μὴ κατὰ τὸ μακρὸν τελικὸν φωνῆεν (τῆς ὑποτακτικῆς, ἐν ᾧ ἡ ὁριστικὴ καὶ ἡ προστακτικὴ διατηροῦσι τὸ βραχύ). Τῆς εὐκτικῆς δὲ τὴν γένεσιν καταλείπει ἐν ἀμφιβολίᾳ, καὶ περὶ τῶν μετοχῶν μόνον γενικῶς ἐκφράζεται ὅτι δηλ. συνίστανται ἐκ τοῦ θέματος τῆς ὁριστικῆς καὶ ἐπιθέτων (ἢ οὐσιαστικῶν) ἤδη ἐν χρήσει ὄντων, ἅτινα κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐγένοντο καταλήξεις. Δυστυχῶς ἐνταῦθα οὐδὲν λέγει περὶ τῶν τοσοῦτο διαφόρων καταλήξεων καὶ τῆς σημασίας των.

Τὸ ἀπαρέμφατον, κατ' αὐτόν, καὶ τὰ διάφορα σχήματά του οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παμπάλαιαι πτώσεις τῶν μετοχῶν (καθὼς εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν ἐπιρρημάτων)(1). Ὁμοίως παρατηρεῖ περὶ τῆς κλητικῆς πτώσεως καὶ τῆς προστακτικῆς ἐγκλίσεως, ὅτι πιθανῶς ἔσχον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γένεσιν.

Τελευταῖον θὰ συγκεφαλαιώσωμεν τὰ περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων χρόνων εἰρημένα. Ὁ παλαιότατος τῶν τύπων τούτων, κατὰ τὸν Ῥεγνώ, εἶναι ὁ παρακείμενος, σχηματισθεὶς κατὰ τὴν πρωτογενῆ μέθοδον τοῦ διπλασιασμοῦ, καὶ ἐκτὸς τούτου ἔχων ἀρχαιοτάτας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μεταβεβλημένας καταλήξεις καὶ πολλὰ ἀνώμαλα θέματα. Βασιζόμενος ἐπὶ τοῦτο, εὐθὺς μετὰ τολμηροῦ πηδήματος ὑποθέτει ὅτι πιθανώτατα οἱ ἀόριστοι προῆλθον ἐκ τῶν παρακειμένων. Οὐχ ἧττον ἀσαφὴς εἶναι καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ ὅτι ὁ ἐνεστὼς καὶ ὁ παρατατικὸς ἐξειλίχθησαν δι' ἀναλογίας τινὸς ἐκ τῶν πρωτογενῶν χρόνων τούτων(2).

Ἐν γένει ἡ τοῦ Ῥεγνὼ γνώμη εἶναι ὅτι οἱ ἰαπετικοὶ προπάτορες ἡμῶν ἐν τῇ παιδικῇ λαλιᾷ των συνέχεον τὸ ἐνεστώς, τὸ παρελθὸν καὶ

(1) Ὅρα περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ἀπαρεμφάτου ἰδίως τὴν γραμματικὴν τοῦ Whitney, σελ. 313 κτλ., καὶ μάλιστα τὰ ἀρχαιότατα παραδείγματα ἐκ τῶν καλουμένων Veda καὶ Brâhmanas. Πρβλ. Speyer σελ. 300 - 309 καὶ τὰ ἐκεῖ μνημονευόμενα παραδείγματα. Περὶ τοῦ παρακειμένου πρβλ. ἰδίως τὸ πασίγνωστον ἔργον τοῦ Πόττ «Περὶ τοῦ διπλασιασμοῦ ὡς δημιουργοῦ τῶν γλωσσῶν μέσου» καὶ Ῥεγνὼ σελ. 296 - 302.

(2) Ἐν τοῖς πρότερον δημοσιευθεῖσι Δοκιμίοις ἐξελικτικῆς φιλοσοφίας. Παρισ. 1886. σελ. 429 - 446 ἀπεπειράθη ὁ Ῥεγνὼ ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ καλούμενοι ἔνσιγμοι ἀόριστοι δὲν προῆλθον ἐκ τῆς συνδέσεως ῥίζης τινὸς μετὰ παραπληρωματικῆς λέξεως (ἢ βοηθητικοῦ ῥήματος). Περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου θὰ πραγματευθῶμεν, ἐλπίζομεν, βραδύτερον,

τὸ μέλλον, ὡς παράδειγμα δὲ τούτου ἀναφέρει καὶ τὴν χρῆσίν τινων ἀγρίων γλωσσῶν, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πόττ, τοῦ Κουρτίου καὶ ἄλλων γλωσσικόν τι ἔνστικτον τῶν τοῦ χρόνου διαφορῶν ἤδη καὶ παρὰ τοῖς ἀγρίοις ὑπάρχει.

Μακρότερον διατρίβει περὶ τὴν γένεσιν τῶν μελλόντων. Διεσώθησαν κατ' αὐτὸν ἴχνη τινὰ παλαιοτέρας περιόδου, ἐν ᾗ τὸ μέλλον στενωτάτην εἶχε σχέσιν πρὸς τὸ ἐνεστώς· ὡς τεκμήρια δὲ τούτου ἀναφέρει πρῶτον μὲν τὸν καλούμενον περιφραστικὸν τύπον τοῦ μέλλοντος ἐν τῇ σανσκριτικῇ, ἔπειτα δὲ τὰ καλούμενα γερούνδια ἐν τῇ λατινικῇ, πολλάκις ἔχοντα τὴν προμνημονευθεῖσαν διπλῆν σημασίαν. Περὶ τοῦ πρώτου τούτου τεκμηρίου δέον νὰ κρίνωμεν πάνυ προφυλακτικῶς, διότι πάντες οἱ γραμματικοὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι σπανίως μόνον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ, καὶ περὶ τοῦ λατινικοῦ γερουνδίου, οὗ ἡ γένεσις καὶ ἡ σημασία μέχρι τοῦ νῦν παρέσχε πολλὰς δυσκολίας τῇ γλωσσολογίᾳ, περιοριζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην ἄλλων γλωσσολόγων, ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἔργα ἐν σημειώσει (1), εἶναι οὕτως εἰπεῖν νεόπλασμα τῆς ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον ἡμῖν φαίνεται νὰ συνάγωμεν ἔκ τινος τέως ἀνερμηνεύτου τύπου γενικήν τινα θεωρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Περὶ τῶν ἀκλίτων λέξεων

Ἐν τῷ προτελευταίῳ τούτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ἔργου του ὁ Ῥεγνὼ πραγματεύεται περὶ τῶν ἀκλίτων λέξεων, δηλ. περὶ τῶν ἐπιρρημάτων, τῶν προθέσεων, τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἐπιφωνημάτων. Δίδομεν σύνοψιν τῆς θεωρίας του, ἀλλ' ἤδη προλαβόντως λέγομεν ὅτι καὶ τοῦτο τὸ μέρος εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον βραχὺ καὶ ἀμφίβολον.

Τὰ ἐπιρρήματα, κατὰ μέγιστον μέρος, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παναρχαῖαι πτώσεις ἐπιθέτων καὶ οὐσιαστικῶν, καὶ δὴ καὶ ἀντωνυμιῶν, οὐσιαστικῶς εἰλημμένων. Γνωστὸν εἶναι τοῦτο οὐ μόνον ἐκ τῆς σανσκριτι-

(1) Ὅρα Schleicher, Σύνοψις σελ. 383 καὶ Brugmann, Grundriss II 1 σελ. 152-153, Schweizer-Sidler καὶ Surber, Γραμματικῆς τῆς λατιν. γλώσσης (Χάλλε 1888), σελ. 58, 132.

κῆς, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἰαπετικῶν γλωσσῶν, ῥητῶς π. χ. λέγει ὁ Οὐίτνεϊ ἐν τῷ ἐξαιρέτῳ βιβλίῳ του, ὅτι κυρία διαφορὰ ἀρχῆθεν μεταξὺ τῶν ἐπιρρηματικῶν καταλήξεων καὶ τῶν ἐν τῇ κλίσει πτωτικῶν καταλήξεων δὲν ὑπάρχει, εὑρίσκομεν δὲ τὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ ἐν τῇ ῥωσσικῇ, ἐν τῇ γοτθικῇ κλ.κλ.(1). Ὁ Κούρτιος ἐν τῷ πασιγνώστῳ ἔργῳ του διαρρήδην λέγει ὅτι σχεδὸν πάντα τὰ ἐπιρρήματα εἶναι ἀπολελιθωμέναι πτώσεις (οὕτως εἰπεῖν) τῶν ἐπιθέτων, καί, ἂν μὴ σφαλλώμεθα, αὕτη σήμερον εἶναι ἡ γνώμη τῶν πλείστων γλωσσολόγων. Δὲν κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ δώσωμεν παραδείγματα, διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀρκούντως ἁπλοῦν.

Ὡς πρὸς τὰς προθέσεις, αὗται κατὰ τὸν Ῥεγνὼ εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἐπιρρήματα τόπου ἢ χρόνου καὶ πολλαὶ αὐτῶν ἔχουσι μεγάλην σχέσιν πρὸς τὰς ἀντωνυμίας (παραδείγματα ἐκ τῆς λατινικῆς· *in*, *ex*, *de*, κτλ.) Εἶναι δέ τινες ἄλλαι αἵτινες ἐτυμολογικῶς συνέχονται πρὸς τὰς ῥίζας τῶν ῥημάτων, ὡς παράδειγμα δ' ἀναφέρει ἐκ τῆς λατινικῆς *prae*, *pro*, *per* καὶ τὴν ῥίζαν *par-pra*, σημαίνουσαν ἐν τῇ ἑλλην. *ἐμπρός*, *εἰς τὸ πρόσω*, καὶ τὰ ὅμοια (πρβλ. Κούρτιον ἐν λέξει). Ἄλλαι, τελευταίως, εἶναι πιθανῶς ἀρχαῖα ἐπίθετα, ἃ πρότερον ἦσαν ἐν οὐσιαστικῇ χρήσει, ὕστερον δ' ἐγένοντο προθέσεις, οἷαι ἐν τῇ λατινικῇ *circa*, *circum*, *secundum*, κτλ. Πρέπει νὰ συγκρίνωμεν πρὸς ταύτην τὴν θεωρίαν τὴν γνώμην τοῦ Κουρτίου, ὅστις ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ ἔργου του ἔγραψεν ὅτι πᾶσαι αἱ προθέσεις ἀρχῆθεν ἦσαν ἐπιρρήματα διευθύνσεως, πολλάκις σαφῶς δεικνύοντα τοὺς πτωτικοὺς τύπους, καὶ ἐξέθεσε τὴν γνώμην του διὰ μακρῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα.

Ὁ Ῥεγνὼ μετὰ τοῦτο δίδει μακροτέραν ἐξήγησιν τῆς μεταγενεστέρας ἐφαρμογῆς τῶν προθέσεων ὡς καὶ τῆς σημασίας των. Ἀληθέστατον φαίνεται ἡμῖν ὅτι πᾶσαι αἱ σχέσεις αὗται δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς δύο, δηλ. στάσιν καὶ κίνησιν, εἴτε τοπικῶς εἴτε χρονικῶς, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ λοιπαὶ παρατηρήσεις του εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον γενικαί. Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀρίστη μέθοδος τοῦ νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σύγκρισις πασῶν τῶν προθέσεων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν ταῖς ἰαπετικαῖς γλώσσαις, καθὼς ὁ Δέλμπρυκ ἔχει παραλληλίσῃ τὴν χρῆ-

(1) Ὅρα Boltz, Lehrgang der Russischen Sprache (1880-84) σελ. 203-205 καὶ Stamm-Heyne, Ulfilas (1872) σελ. 446-447.

τὸ μέλλον, ὡς παράδειγμα δὲ τούτου ἀναφέρει καὶ τὴν χρῆσίν τινων ἀγρίων γλωσσῶν, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πόττ, τοῦ Κουρτίου καὶ ἄλλων γλωσσικόν τι ἔνστικτον τῶν τοῦ χρόνου διαφορῶν ἤδη καὶ παρὰ τοῖς ἀγρίοις ὑπάρχει.

Μακρότερον διατρίβει περὶ τὴν γένεσιν τῶν μελλόντων. Διεσώθησαν κατ' αὐτὸν ἴχνη τινὰ παλαιοτέρας περιόδου, ἐν ᾗ τὸ μέλλον στενωτάτην εἶχε σχέσιν πρὸς τὸ ἐνεστώς· ὡς τεκμήρια δὲ τούτου ἀναφέρει πρῶτον μὲν τὸν καλούμενον περιφραστικὸν τύπον τοῦ μέλλοντος ἐν τῇ σανσκριτικῇ, ἔπειτα δὲ τὰ καλούμενα γερούνδια ἐν τῇ λατινικῇ, πολλάκις ἔχοντα τὴν προμνημονευθεῖσαν διπλῆν σημασίαν. Περὶ τοῦ πρώτου τούτου τεκμηρίου δέον νὰ κρίνωμεν πάνυ προφυλακτικῶς, διότι πάντες οἱ γραμματικοὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι σπανίως μόνον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ, καὶ περὶ τοῦ λατινικοῦ γερουνδίου, οὗ ἡ γένεσις καὶ ἡ σημασία μέχρι τοῦ νῦν παρέσχε πολλὰς δυσκολίας τῇ γλωσσολογίᾳ, περιοριζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην ἄλλων γλωσσολόγων, ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἔργα ἐν σημειώσει (1), εἶναι οὕτως εἰπεῖν νεόπλασμα τῆς ἰταλικῆς γλώσσης, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον ἡμῖν φαίνεται νὰ συνάγωμεν ἔκ τινος τέως ἀνερμηνεύτου τύπου γενικήν τινα θεωρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Περὶ τῶν ἀκλίτων λέξεων

Ἐν τῷ προτελευταίῳ τούτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ἔργου του ὁ Ῥεγνὼ πραγματεύεται περὶ τῶν ἀκλίτων λέξεων, δηλ. περὶ τῶν ἐπιρρημάτων, τῶν προθέσεων, τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἐπιφωνημάτων. Δίδομεν σύνοψιν τῆς θεωρίας του, ἀλλ' ἤδη προλαβόντως λέγομεν ὅτι καὶ τοῦτο τὸ μέρος εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον βραχὺ καὶ ἀμφίβολον.

Τὰ ἐπιρρήματα, κατὰ μέγιστον μέρος, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παναρχαῖαι πτώσεις ἐπιθέτων καὶ οὐσιαστικῶν, καὶ δὴ καὶ ἀντωνυμιῶν, οὐσιαστικῶς εἰλημμένων. Γνωστὸν εἶναι τοῦτο οὐ μόνον ἐκ τῆς σανσκριτι-

(1) Ὅρα Schleicher, Σύνοψις σελ. 383 καὶ Brugmann, Grundriss II 1 σελ. 152-153, Schweizer-Sidler καὶ Surber, Γραμματικῆς τῆς λατιν. γλώσσης (Χάλλε 1888), σελ. 58, 132.

κῆς, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἰαπετικῶν γλωσσῶν, ῥητῶς π. χ. λέγει ὁ Οὐίτνεϊ ἐν τῷ ἐξαιρέτῳ βιβλίῳ του, ὅτι κυρία διαφορὰ ἀρχῆθεν μεταξὺ τῶν ἐπιρρηματικῶν καταλήξεων καὶ τῶν ἐν τῇ κλίσει πτωτικῶν καταλήξεων δὲν ὑπάρχει, εὑρίσκομεν δὲ τὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ ἐν τῇ ῥωσσικῇ, ἐν τῇ γοτθικῇ κλ.κλ.(1). Ὁ Κούρτιος ἐν τῷ πασιγνώστῳ ἔργῳ του διαρρήδην λέγει ὅτι σχεδὸν πάντα τὰ ἐπιρρήματα εἶναι ἀπολελιθωμέναι πτώσεις (οὕτως εἰπεῖν) τῶν ἐπιθέτων, καί, ἂν μὴ σφαλλώμεθα, αὕτη σήμερον εἶναι ἡ γνώμη τῶν πλείστων γλωσσολόγων. Δὲν κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ δώσωμεν παραδείγματα, διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀρκούντως ἁπλοῦν.

Ὡς πρὸς τὰς προθέσεις, αὗται κατὰ τὸν Ῥεγνὼ εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἐπιρρήματα τόπου ἢ χρόνου καὶ πολλαὶ αὐτῶν ἔχουσι μεγάλην σχέσιν πρὸς τὰς ἀντωνυμίας (παραδείγματα ἐκ τῆς λατινικῆς· *in*, *ex*, *de*, κτλ.) Εἶναι δέ τινες ἄλλαι αἵτινες ἐτυμολογικῶς συνέχονται πρὸς τὰς ῥίζας τῶν ῥημάτων, ὡς παράδειγμα δ' ἀναφέρει ἐκ τῆς λατινικῆς *prae*, *pro*, *per* καὶ τὴν ῥίζαν *par-pra*, σημαίνουσαν ἐν τῇ ἑλλην. *ἐμπρός*, *εἰς τὸ πρόσω*, καὶ τὰ ὅμοια (πρβλ. Κούρτιον ἐν λέξει). Ἄλλαι, τελευταίως, εἶναι πιθανῶς ἀρχαῖα ἐπίθετα, ἃ πρότερον ἦσαν ἐν οὐσιαστικῇ χρήσει, ὕστερον δ' ἐγένοντο προθέσεις, οἷαι ἐν τῇ λατινικῇ *circa*, *circum*, *secundum*, κτλ. Πρέπει νὰ συγκρίνωμεν πρὸς ταύτην τὴν θεωρίαν τὴν γνώμην τοῦ Κουρτίου, ὅστις ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ ἔργου του ἔγραψεν ὅτι πᾶσαι αἱ προθέσεις ἀρχῆθεν ἦσαν ἐπιρρήματα διευθύνσεως, πολλάκις σαφῶς δεικνύοντα τοὺς πτωτικοὺς τύπους, καὶ ἐξέθεσε τὴν γνώμην του διὰ μακρῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ καθ' ἕκαστα.

Ὁ Ῥεγνὼ μετὰ τοῦτο δίδει μακροτέραν ἐξήγησιν τῆς μεταγενεστέρας ἐφαρμογῆς τῶν προθέσεων ὡς καὶ τῆς σημασίας των. Ἀληθέστατον φαίνεται ἡμῖν ὅτι πᾶσαι αἱ σχέσεις αὗται δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς δύο, δηλ. στάσιν καὶ κίνησιν, εἴτε τοπικῶς εἴτε χρονικῶς, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ λοιπαὶ παρατηρήσεις του εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον γενικαί. Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀρίστη μέθοδος τοῦ νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σύγκρισις πασῶν τῶν προθέσεων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν ταῖς ἀπετικαῖς γλώσσαις, καθὼς ὁ Δέλμπρυκ ἔχει παραλληλίσῃ τὴν χρῆ-

(1) Ὅρα Boltz, Lehrgang der Russischen Sprache (1880-84) σελ. 203-205 καὶ Stamm-Heyne, Ulfilas (1872) σελ. 446-447.

σιν τῆς ὑποτακτικῆς καὶ τῆς εὐκτικῆς ἐν τῇ σανσκριτικῇ καὶ ἑλληνικῇ, ἀντιπαραθέτων καὶ μεταφράζων πάντα τὰ κυριώτερα παραδείγματα (1).

Μεταβαίνων εἰς τοὺς συνδέσμους ὁ Ῥεγνὼ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι μεταγενεστέρα, καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν σαφῶς πῶς ἐκ τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν προῆλθον οἱ τύποι οἱ ὕστερον σύνδεσμοι καλούμενοι. Ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις περιόδοις ἡ κατασκευὴ τοῦ λόγου καὶ τῆς φράσεως ἦτο πολὺ ἁπλῆ, καὶ οὕτω π. χ. οἱ σύνδεσμοι σχεδὸν ὅλως ἐλλείπουν ἐν τῇ παλαιοτάτῃ Ἰνδικῇ (ἐξαιρουμένων τοιούτων οἷαν *ca* = ἑλλ. τε = que, *vâ* = ἤ, κτλ. ὅρα τὴν γραμματικὴν τοῦ Οὐίτνεϊ), ὕστερον δὲ τὰ συσχετικὰ τῶν δεικτικτικῶν ἀντωνυμιῶν ἔλαβον αὐθύπαρκτον θέσιν δι' ἔλλειψίν τινα τῆς προηγουμένης λέξεως, ἤ, ἵνα σαφέστερον εἴπωμεν, ἡ φράσις «*ηὕρω ὅτι θνητὸς εἶμαι*» ἀείποτε προϋποθέτει ἄλλην μακροτέραν «*ηὕρω τοῦτο ὅτι θνητὸς εἶμαι*», καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Τελευταῖον ὁ γάλλος γλωσσολόγος πραγματεύεται περὶ τῶν καλουμένων ἐπιφωνημάτων, ὧν ἡ γένεσις εἶναι πολλάκις σκοτεινή. Ὑποθέτει ὅτι τὸ ἐπιφώνημα εἶναι ἀρχῆθεν εἶδός τι κραυγῆς, ὑπάρξαν πρὸ τῆς διηρθρωμένης γλώσσης, ἧς οἱ τύποι μέχρι τοῦδε διεσώθησαν (2). Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὰς διαφόρους σημασίας τῶν τύπων τούτων, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν μετὰ τοῦ Ῥεγνὼ δύο κατηγορίας, δηλ. τὰ ἁπλᾶ ἐπιφωνήματα ἡδονῆς, ἄλγους, ἐκπλήξεως, κλ. κλ., καὶ τὰ κλητικὰ ἐπιφωνήματα, ἔχοντα στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν κλητικὴν πτῶσιν. Τὰ πρῶτα φαίνονται ὅτι εἶναι τὰ ἀρχαιότατα, καθὼς π. χ. δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς βεδικῆς καὶ τῆς μεταγενεστέρας ἰνδικῆς γλώσσης. Τὰ δὲ λοιπὰ ὕστερον βαθμηδὸν ἐγένοντο, καὶ ὁ Ῥεγνὼ παραλληλίζει αὐτὰ πρὸς τοὺς ἀναλόγους τύπους τῆς κλητικῆς τῶν οὐσιαστικῶν, καὶ τῆς προστακτικῆς τῶν ῥη-

(1) Φυσικῶς τοιοῦτο κεφάλαιον ἀνήκει εἰς τὴν συγκριτικὴν σύνταξιν τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα γράφομεν, ὁ ἐν Λειψίᾳ γνωστὸς καθηγητὴς Karl Brugmann παρασκευάζει ἔργον τοιοῦτο. πρβλ. καὶ Delbrück Συνταχτικῶν Ἐρευνῶν Τ. Ε'. ἐν ᾧ ἐπιστημονικώτατα ἐξετάζει τὴν σύνταξιν τῆς ἀρχαιοτάτης Ἰνδικῆς φιλολογίας.

(2) Περὶ τῶν ἐπιφωνημάτων πρβλ. Ῥεγνὼ σελ. 313-15 (μετὰ τῆς σημ. τοῦ Φρ. Μύλλερ), τὴν γραμματικὴν τοῦ Οὐίτνεϊ, σελ. 369-70, κλ. κλ., περὶ τῆς προστακτικῆς αὐτόθι σελ. 195-196.

μάτων. Ὑπάρχει, λέγει, τοὐλάχιστον φωνητική τις ὁμοιότης, ἥτις ἴσως ἐγένετο ἡ αἰτία τῆς ἀναλόγου χρήσεως. Κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Οὐίτνεϊ καὶ ἄλλων οὐ μόνον τὸ ἐπιφώνημα ἀλλὰ καὶ ἡ προστακτικὴ ἔγκλισις ἔμεινεν ἀμετάβλητος καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Περὶ τῆς προτάσεως

Τὸ περὶ τῆς προτάσεως κεφάλαιον τοῦ Ῥεγνὼ εἶναι τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου του· ἐν τούτῳ λέγει ὅτι ἡ γλῶσσα προῆλθεν ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ μονοσυλλάβων λέξεων, αἵτινες διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ ὡς καὶ διὰ τῆς φωνητικῆς μεταβολῆς, μετ' οὐ πολὺ δὲ διὰ τῆς ἀναλογίας, εἰς ἄπειρον ἀριθμὸν διαφόρων τύπων ἐξειλίχθησαν.

Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τοῦ τύπου ἔσχεν ὡς ἀκολουθίαν τὴν ἐξέλιξιν τῆς σημασίας. Ἡ γλῶσσα ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἀντωνυμίας, ὕστερον δὲ ἐγεννήθη τὸ ἐπίθετον καὶ τὸ οὐσιαστικόν, μετὰ ταῦτα δὲ τὸ ῥῆμα, τῆς ἀντωνυμίας μετὰ τοῦ ἐπιθέτου συναπτομένης. Ἄλλοι τύποι ἔμειναν ἀμετάβλητοι, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀπελιθώθησαν, π. χ. τὸ ἐπίρρημα κτλ. (ἀρχαῖαι πτώσεις αἵτινες περιέπεσον δηλ. εἰς ἀχρηστίαν).

Αὕτη εἶναι, ἐν συντόμῳ, ἡ τοῦ Ῥεγνὼ θεωρία. Ἂς ἴδωμεν πῶς φαντάζεται τὴν συνένωσιν πάντων τῶν μερῶν τούτων εἰς μίαν πρότασιν. Ὁ Ῥεγνὼ δὲν ὑποθέτει (ὥσπερ ὁ Οὐίτνεϊ καὶ ἄλλοι) ὅτι ἡ πρώτη αἰτία τῆς γενέσεως τῆς γλώσης ἦτο ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων κοινῆς καὶ ἀμοιβαίας συνεννοήσεως. Ἀλλὰ φυσικῶς παραδέχεται ὅτι ἡ γένεσις τῶν διαφόρων τύπων καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἦσαν σχεδὸν ταὐτόχρονοι. Οὕτω π. χ. διὰ τῆς συνδέσεως δεικτικῆς τινος ἀντωνυμίας μετὰ ἐπιθέτου τινὸς ἐσχηματίσθη ἤδη μικρά τις πρότασις. Τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς προτάσεως κατ' αὐτὸν εἶναι τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον, καὶ τοιουτοτρόπως ἀποδέχεται τὰς ἑξῆς περιόδους τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως· α') ἀντωνυμικὴ περίοδος, σύγχυσις τῶν γενῶν, κτλ. β') ἐπιθετικὴ περίοδος, καὶ γ') οὐσιαστικὴ περίοδος, ἐν ᾗ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τα γένη, τὰ εἴδη κτλ. διεκρίνοντο.

Τὸ ῥῆμα ἐξ ἀρχῆς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σύνδεσίς τις ἑνὸς ὑποκειμέ-

νου μεθ' ἑνὸς κατηγορουμένου, (ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἑνὸς ῥηματικοῦ θέματος μετὰ δεικτικῆς ἀντωνυμίας), καὶ διὰ τοῦτο οἱ τύποι αὐτοῦ ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις πιθανῶς ἐπεῖχον θέσιν ὁλοκλήρου καὶ αὐτεξουσίου προτάσεως. Ὕστερον δ' αἱ καταλήξεις δὲν ἐθεωροῦντο πλέον ὡς χωριστὰ καὶ αὐθύπαρκτα στοιχεῖα, διὰ μόνου τοῦ ῥήματος δὲν ἠδύνατό τις πλέον νὰ σχηματίσῃ πρότασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαίως συνεδέετο μετ' ἀντωνυμιῶν, ἐπιθέτων καὶ οὐσιαστικῶν, κτλ. Αὕτη ἦτο ἡ γένεσις τῆς τελειοτάτης προτάσεως.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ πρότασις ἔτι μᾶλλον ἐτελειοποιήθη διὰ τῆς σωρεύσεως διαφόρων ἐπιθέτων καὶ ἐν γένει προσδιορισμῶν (ὡς καλὸν δὲ παράδειγμα τούτου ὁ Ῥεγνὼ ἀναφέρει τὴν πασίγνωστον ἀρχὴν τῶν τοῦ Ἡροδότου Ἱστοριῶν), διὰ τῆς συνδέσεως ἄλλων περιόδων, ἔτι δὲ ὕστερον διὰ τῶν καλουμένων δευτερευουσῶν προτάσεων, καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὴν τάξιν τῶν λέξεων ἐν ταῖς περιόδοις, περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος μόνον πάνυ γενικῶς πραγματεύεται, παρατηρῶν ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαίαις γλώσσαις ἡ τάξις αὕτη εἶναι ἐλευθέρα, τοὐλάχιστον ὅταν αἱ λέξεις διατηρῶσι τὸν γραμματικὸν χαρακτῆρά των, εἰ δὲ μὴ (π. χ. ἐν τῇ συνθέσει τῶν λέξεων, πρβλ. πολύγωνος, πατρο-κτόνος, κτλ.) ἡ λέξις αὕτη ὑπόκειται σταθεροῖς κανόσιν. Μεγάλη διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἢ συνθετικῶν καὶ τῶν νεωτέρων ἢ ἀναλυτικῶν γλωσσῶν, διότι ἐν ταῖς νεωτέραις οἱ προμνημονευθέντες κανόνες βαθμηδὸν ἐγένοντο ἀμετάβλητοι.

Τοῦτο δὲ συνάπτεται πρὸς τὰς πτώσεις, αἵ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔγιναν ἀμυδραί, δι' ὃ κατὰ μικρὸν ἡ θέσις τῶν λέξεων ἐν τῇ προτάσει ἀναγκαῖον ἦτο ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς πτώσεις. Προσθέτομεν δ' ὅτι μετὰ τούτου συνάπτεται καὶ ἡ χρῆσις τῶν προθέσεων. Ἀντὶ τῶν ῥηματικῶν καταλήξεων, ὧν ἡ αὐθυπόστατος σημασία ἠφανίσθη, ἐτίθεντο αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι εἰς χρῆσιν. Τὰ βοηθητικὰ καλούμενα ῥήματα ἔπρεπε ν' ἀντικαταστήσωσι τοὺς χρόνους, διάφοροι περιφράσεις τοὺς πρωτοτύπους βαθμοὺς παραθέσεως, κτλ. κτλ. Καὶ ὁσημέραι πᾶσαι αἱ γλῶσσαι γίνονται μᾶλλον ἀναλυτικαί.

Ἡ γλῶσσα ἄρα, τέλος γράφει ὁ Ῥεγνώ, οὔτε ἀποκάλυψις οὔτε ἐφεύρεσις εἶναι οὔτε ἐκ συμβάσεώς τινος ἢ μιμήσεως προῆλθεν. Φαίνεται ὅτι ἀκουσίως καὶ ἀπρομελετήτως πως παρὰ τοῖς ἀνθρώποις

ἐγεννήθη, καὶ ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τῶν χειρονομιῶν ὑποστηριζομένη πολὺ βραδέως ἐξειλίχθη, μέχρις οὗ ἐγένετο μέσον συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν πρώτων ἀνθρώπων. Διὰ τῆς γλώσσης κατὰ μέγιστον μέρος ἐξειλίχθη καὶ ἡ συνείδησις, ἡ διάνοια. Ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἱστορία τῆς γλώσσης εἶναι ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀμοιβαίαν τινὰ ἐνέργειαν, οὕτως ὥστε ἡ γλῶσσα προεβίβαζε τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔτι ἡ διάνοια προεβίβαζε καὶ ἐπετάχυνε τὴν διάπλασιν τῆς γλώσσης.

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἡ γλωσσολογία, καὶ ἰδίως ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν παλαιοτάτων γλωσσῶν, εἶναι σπουδαιότατον μέρος οὐ μόνον τῆς ἐθνογραφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχολογίας. Πρότερον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ μόνης τῆς λογικῆς συνδεομένη, ἐν τῷ ἡμετέρῳ 19ῳ αἰῶνι ὅλως νέον ἔλαβε χαρακτῆρα καὶ στενώτατα συνεδέθη μετὰ τῆς ψυχολογίας.

(Ἔγραφον ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1889-90).

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Geschichte der Arten der Handlung in Europa, linguistische Studie von K. Flegel, gymnasiallehrer zu Rostow am Don (Ἱστορία τῆς ποιότητος τῆς ἐνεργείας ἐν Εὐρώπῃ, γλωσσολογικὴ μελέτη ὑπὸ K. Flegel, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ροστόβῃ παρὰ τὸν Δὸν Γυμνασίου).

Πάντες ἠξεύρομεν ὅτι οἱ ἱστορικοὶ λεγόμενοι χρόνοι ἐν μόνῃ τῇ ὁριστικῇ ἐγκλίσει ἀναφέρονται ἀληθῶς εἰς τὸ παρελθόν, καὶ δὴ ὅτι μόνοι οἱ τῆς ὁριστικῆς τύποι αὐτῶν δύνανται νὰ κληθῶσιν ὀρθῶς ἱστορικοί. Ὁμοίως ἠξεύρομεν πάντες ὅτι ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους μεταξὺ ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, μεταξὺ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ καὶ τετελεσμένου μέλλοντος, καὶ συνήθως μεταξὺ μέλλοντος καὶ ἀορίστου, ἤτοι μεταξὺ χρόνων ἀνηκόντων ἑκατέρου εἰς ἄλλο σύστημα (τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ τῶν ἀρκτικῶν, τοῦ δ' ἑτέρου εἰς τὸ τῶν παρῳχημένων) παρατηρεῖται πολὺ μείζων ὁμοιότης ἢ μεταξὺ αὐτῶν τῶν μελῶν ἑκατέρου συστήματος. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τοὺς φθόγγους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σημασίαν μεγάλη παρατηρεῖται *συγγένεια* μεταξὺ ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, μεταξὺ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ καὶ τετελεσμένου μέλλοντος, καὶ μεταξὺ μέλλοντος καὶ ἀορίστου καὶ αὕτη κατὰ πάσας τὰς ἐγκλίσεις. Ἡ διαφορὰ ἄρα τῶν ἱστορικῶν ῥηματικῶν τύπων ἀπὸ τῶν λοιπῶν, εἰ καὶ παρατηρεῖται ἐπὶ μόνης τῆς ὁριστικῆς, λαμβάνεται ἀτόπως ὡς βάσις διαιρέσεως, δι' ἧς χαρακτηρίζονται ὡς ἱστορικοὶ πολλοὶ τύποι (π. χ. ἡ ὑποτακτικὴ καὶ ἡ εὐκτικὴ καὶ ἡ προστακτικὴ καὶ ἡ ἀπαρέμφατος καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ἀορίστου), εἰ καὶ κατ' ἀλήθειαν δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ παρελθόν. Πρόσθες τούτοις ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος διασπᾷ τὴν παρατηρουμένην *συγγένειαν* τὴν διήκουσαν μάλιστα κατὰ πάσας τὰς ἐγκλίσεις. Οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὅτι ἡ διαιρεσις αὕτη εἶναι ἢ ὅλως ἐσφαλμένη ἢ τοὐλάχιστον ἀνεπαρκὴς καὶ ὅ ἀνάγκη ἄλλης τινὸς ἀκριβεστέρας. Τοιαύτη δὲ φαίνεται οὐχὶ ἡ κατ

τὴν χρονολογικὴν βαθμῖδα (γράφω, ἔγραψα, γράψω, ἂν καὶ αὕτη ὁμολογουμένως εἶναι ἰσχυροτάτη, διὸ καὶ πρώτη πασῶν ἐγίνετο γνωστὴ τοῖς παλαιοῖς φιλοσόφοις), ἀλλ' *ἡ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς ἐνεργείας*. Κατ' αὐτὴν τὸ πλῆθος τῶν τύπων τοῦ ῥήματος διαιρεῖται α') εἰς τύπους (ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ) ὧν ἡ ἐνέργεια δηλοῦται ὡς *διαρκὴς ἢ ἀτελής, ὡς χωροῦσα ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν*, ἀλλ' *ἧς οὔτε ἡ ἀρχὴ οὔτε τὸ τέλος εἶναι δῆλα τῷ λέγοντι*, (λέγω, πείθειν, ἐργάζεσθαι . . .), καὶ ταῦτα κατὰ πάσας τὰς ἐγκλίσεις· β') εἰς ἄλλους (ἀορίστου καὶ μέλλοντος), ὧν ἡ ἐνέργεια δηλοῦται ὡς *μία τις ἀδιαίρετος, ἢ ὡς ὅλως ἀοριστώδης ἔναρξις ἢ ἐμφάνισις ἐνεργείας* (εἰπεῖν, πεῖσαι, ἐργάσασθαι, ἐργασθῆναι, ἐρεῖν, πείσω, πείσαιμι, πείσας, ἐβασίλευσε τεσσαράκοντα ἔτη, ἐδάκρυσα = ἐξερράγην εἰς δάκρυα, ἔπεσεν)· γ') εἰς τύπους (παρακειμένου, ὑπερσυντελικοῦ καὶ τετελεσμένου μέλλοντος) ὧν ἡ ἐνέργεια παρίσταται ἢ ὡς *ἐπιτατικὴ* ἢ ὡς *τετελεσμένη*, ὅς Χρύσην ἀμφιβέβηκας = ὡς συχνὰ καὶ δὴ ἐπιμελῶς. . ., σὲ πόνος φρένας *ἀμφιβέβηκεν* = ὅλως, σφόδρα ἀπασχολεῖ . . ., καὶ τόσα μέμηλε, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ, τέθηλε, δέδοικα, γεγήθει δὲ φρένα Νηλεὺς (= ἦτο πλήρης χαρᾶς), κέκτημαι, βεβούλευμαι, ἐδέδμητο δὲ τεῖχος, ἐρέριπτο δὲ τεῖχος Ἀχαιῶν, τεθνηκὼς ἔσται, τεθνήξει, πεπράξεται . . .

Ἡ διαίρεσις αὕτη (κατὰ τὸ ποιὸν τῆς ἐνεργείας) καὶ πάντας τοὺς ῥηματικοὺς τύπους περιλαμβάνει καὶ ὡς ὅρον συγκρίσεως δέν θέτει τὸ λαλοῦν ὑποκείμενον, ἤτοι τι οὐδαμῶς διά τινος γλωσσικοῦ στοιχείου δηλούμενον, ὅπως ἡ τέως συνήθης, ὥστε τούτου μεταβαλλομένου συμμεταβάλλονται καὶ τὰ κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην κεκανονισμένα (ἤτοι τὸ ἐνεστὼς γίνεται μέλλον κτλ.), ἀλλὰ θέτει ὡς βάσιν καὶ ὅρον συγκρίσεως αὐτὸ τοῦτο τὸ σημαινόμενον τῶν τύπων (διάρκειαν ἢ ἀτέλειαν, ἔναρξιν ἢ ἐμφάνισιν, τελειότητα ἢ συντέλειαν πράξεως). Αὐτόδηλον δ' ὅτι κατὰ τὴν νέαν διαίρεσιν ταύτην δὲν ἐξήρκουν τὰ συνήθη ὀνόματα, ὧν τὰ μὲν δηλοῦσι χρονολογικὴν βαθμῖδα (π.χ. ἐνεστώς, μέλλων. . .), τὰ δὲ ποιὸν τῆς ἐνεργείας (παρατατικός, ἀόριστος, τετελεσμένος μέλλων . . .) καὶ ὅτι ἐγένετο ἀνάγκη ἄλλων ὀνομασιῶν. Ἐντεῦθεν ἐκλήθησαν α) *ἀτελὴς ἢ διαρκὴς ἢ παρατατικὸς ἐνεστὼς* (= συνήθης ἐνεστώς), *ἀτελὴς ἢ διαρκὴς ἢ παρατατικὸς παρῳχημένος* (= παρατατικός)· β) *ἀόριστος μέλλων* (= μέλλων), καὶ *ἀόριστος παρῳχημένος* (= ἀόριστος· γ) *τετελεσμένος ἢ τέλειος ἐνεστὼς* (= παρακείμενος),

τετελεσμένος ἢ *τέλειος παρῳχημένος* (= ὑπερσυντελικός), *τετελεσμένος* ἢ *τέλειος μέλλων*. Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῆς τε χρονολογικῆς βαθμῖδος καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ χρονικοῦ θέματος κατατάσσονται οἱ τύποι τοῦ ῥήματος ἐπιστημονικώτερον ὡς ἀκολούθως.

	Παρὸν	Παρελθὸν	Μέλλον
Θέμα ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ.	Α) Παρατατικὸς ἢ ατελὴς ἢ διαρκὴς *ἐνεστὼς* (γράφω).	Παρατατικὸς ἢ ἀτελὴς ἢ διαρκὴς *παρῳχημένος* (ἔγραφον).	Παρατατικὸς ἢ διαρκὴς ἢ ἀτελὴς *μέλλων* (ἐν τῇ νεωτέρα Ἑλληνικῇ θὰ γράφω)(1).
Θέμα παρακειμένου καὶ ὑπερσυντ. καὶ τετελεσμένου μέλλοντος.	Β) Τετελεσμένος ἢ τέλειος *ἐνεστὼς* (γέγραφα).	Τετελεσμένος ἢ τέλειος *παρῳχημένος* (ἐγεγράφειν).	Τετελεσμένος ἢ τέλειος *μέλλων* (γεγράψομαι).
Θέμα ἀορίστου καὶ μέλλοντος.	Γ)	Ἀόριστος *παρῳχημένος* (ἔγραψα).	Ἀόριστος *μέλλων* (ἔγραψα).

Ἐν τῷ ἀνωτέρω σχήματι καταφαίνεται καὶ ἡ κατὰ τὸ ποιὸν συγγένεια τῶν τύπων ἑκάστης σειρᾶς (Α, Β, Γ) πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους π.χ. οἱ τοῦ παρακειμένου πρὸς τοὺς τοῦ ὑπερσυντελικοῦ καὶ τετελεσμένου μέλλοντος, τοῦ μέλλοντος πρὸς τοὺς τοῦ ἀορίστου, τοῦ ἐνεστῶτος πρὸς τοὺς τοῦ παρατατικοῦ (ὅπως καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν ἑκάστῃ σειρᾷ θέματος δῆλον) καὶ ὅτι ὅλως ἐσφαλμένως ὁ λεγόμενος παρακείμενος ἑρμηνεύεται ὡς σημαίνων πάντοτε τὸ τετελεσμένον ἐν ἀντιθέσει μάλιστα πρὸς τὴν προτέραν ἀτέλειαν (πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 218-9).

Πάντα τἀνωτέρω εἶναι ἀπό τινων ἐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον

(1) Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴ ἀνεπλήρωσε τὸ σχῆμα Α) προσθέσασα τὸν παρατατικὸν μέλλοντα (θὰ γράφω, θὰ πηγαίνω κτλ.) Ἡ δὲ συμπλήρωσις τοῦ Γ) διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἐνεστῶτος ἔχοντος τὴν ἀοριστώδη τοῦ ἀορίστου καὶ μέλλοντος σημασίαν δὲν φαίνεται δυνατή· ἐντεῦθεν ἐπλάσθησαν μὲν ἀληθῶς ἐξ ἀρχαίων ἀορίστων ἐνεστῶτές τινες νεώτεροι, π.χ. *ηὑρίσκω* *ηὕρω* (ἐξεῦρον), *ὑπόσχομαι* ἐκ τοῦ ὑπεσχόμην ἀντὶ ὑπισχνοῦμαι, *κάμω* ἐκ τοῦ ἔκαμον ἐν Πόντῳ καὶ *ξάνω* ἐκ τοῦ ἔξανον ἀντὶ ξαίνω καὶ *ἀποθάνω* ἐκ τοῦ ἀπέθανον, καὶ *θήκω* ἐκ τοῦ ἔθηκα καὶ *ἀπολέκω* ἐκ τοῦ ἀπέλεκα = ἀπέλυσα καὶ *χάρουμαι* ἐκ τοῦ ἐχάρην ἀντὶ χαίρομαι καὶ *βρέθομαι* ἀντ' εὑρίσκομαι ἐκ τοῦ εὑρέθην καὶ *στείλω* (ἔστειλα) αὐτόθι καὶ ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' ἅμα λ βόντες οὗτοι τὸν τοῦ ἐνεστῶτος τύπον ἔλαβον καὶ πᾶσαν τὴν σημασίαν αὐτοῦ καὶ ὶ μετέβησαν εἰς τὸ σχῆμα Α.

γνωστὰ τοῖς περὶ τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην ἀσχολουμένοις καὶ δὴ ἡ ἀξία τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου δὲν στηρίζεται ἐπὶ τούτου ὅτι ὁ κ. συγγραφεὺς πρῶτος ἀνεκάλυψε τὰς ἀληθείας ταύτας, (εἰ καὶ ὁμολογουμένως μετὰ μείζονος ἢ ὅπως συνήθως γίνεται δυνάμεως ἐξῆρε τὴν σημασίαν αὐτῶν) ἀλλ' ἐπὶ τοῦδε ὅτι φιλοπόνως ἐρευνῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν τῶν γραμματικῶν μελετῶν ἀπέδειξε πειστικῶς, καὶ τοῦτο πρὸ πάντων καθιστᾷ τὸ ἔργον αὐτοῦ προσφιλές τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι παρὰ τὰ συνήθως διδασκόμενα ὑπὸ Steinthal καὶ ἄλλων τἀνωτέρω εἶχον ἤδη παρατηρήσῃ καὶ διδάξῃ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς φιλόσοφοι καὶ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας Γραμματικοί. Διδάσκουσι λοιπὸν ἐκεῖνοι ὅτι ὑπάρχουσι *συγγένειαι* τοῦ ἐνεστῶτος πρὸς τὸν παρατατικόν, τοῦ παρακειμένου πρὸς τὸν ὑπερσυντελικὸν καὶ τετελεσμένον μέλλοντα, τοῦ μέλλοντος πρὸς τὸν ἀόριστον, καὶ κατὰ τὰς συγγενείας ταύτας ὠνομάσθησαν ὑπ' αὐτῶν οἱ χρόνοι τοῦ ῥήματος ἁρμοδίως, ἤτοι *ἀτελὴς ἢ παρατατικὸς ἐνεστώς*, *συντελικὸς ἢ τέλειος ἐνεστώς*, *ἀτελὴς ἢ παρατατικὸς παρῳχημένος*, *συντελικὸς ἢ τέλειος παρῳχημένος*. Οὕτω π. χ. γράφει Ἀπολλώνιος ὁ Δύσκολος «ἐὰν τρέχω = ἐὰν *ἐν παρατάσει* γένωμαι τοῦ τρέχειν». «Καὶ ἐντεῦθεν δὲ πειθόμεθα ὅτι οὐ παρῳχημένου συντέλειαν σημαίνει ὁ παρακείμενος, τήν γε μὴν ἐνεστῶσαν». «Ἡ τοῦ μέλλοντος (ὁριστικὴ) ἀοριστωδῶς νοεῖται· καὶ τὸν ἀόριστον τοῦτ' ἔστι τὸν παρῳχημένον» δι' οὗ δηλοῖ σαφῶς ὅτι δύο ἀορίστους παραδέχεται τὸν παρῳχημένον καὶ τὸν μέλλοντα. Ὁμοίως διδάσκει καὶ Διονύσιος ὁ Θρᾷξ «ὧν (χρόνων) συγγένειαί εἰσι τρεῖς, ἐνεστῶτος πρὸς παρατατικόν, παρακειμένου πρὸς ὑπερσυντελικόν, ἀορίστου πρὸς μέλλοντα». Ὡσαύτως καὶ ὁ Σχολιαστὴς αὐτοῦ «ὁ ἀόριστος κατὰ τὴν ἀοριστίαν τῷ μέλλοντι συγγενής».

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. συγγραφεὺς ἀναπτύσσει πῶς ἡ διδασκαλία αὕτη διεστράφη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, πῶς ἀντὶ τῶν πλήρων καὶ σαφεστάτων ὅρων ἐπεκράτησαν οἱ πολλὴν σύγχυσιν ἐπενεγκόντες γνωστοὶ παρ' ἡμῖν, πῶς ἐπὶ μακρὸν οἱ ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Γραμματικῶν ἐπλανῶντο, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ ἐκ τοῦ Βυζαντίου παραλαβόντες τὰς Γραμματικὰς θεωρίας Σλαῦοι ὀρθότερα τῶν ἐν τῇ Δύσει ἐφρόνουν· διότι βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς γλώσσης αὐτῶν, διαστελλούσης ἄριστα τὰς συγγενείας ταύτας, οὐ μόνον οὐκ ἀπέβαλον ὅ,τι παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον, ἀλλὰ καὶ ἀνέπτυξαν αὐτὸ καὶ ἀλώβητον κατὰ πάντας σχεδὸν τοὺς αἰῶνας διετήρησαν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτε καὶ ἀλ-

λοθεν καὶ ἐκ τῶν Σλαυικῶν γλωσσῶν ἐδιδάχθησαν ταῦτα οἱ ἐπιστήμονες. Ἂν δὲ προστεθῇ, ὅτι τὴν ἐκτενῆ ἀνέλιξιν ταύτην ἐπεξέρχεται ὁ κ. συγγραφεὺς μετὰ μεγάλης πολυμαθείας καὶ ὀξυτάτης κριτικῆς ἐλέγχων ἑκάστοτε τὰ σαθρὰ τῶν λυμαινομένων τὴν παλαιὰν ὑγιᾶ διδασκαλίαν καὶ ἐξαίρων τὰ ἐμφανιζόμενα ὀρθά, τότε κατανοεῖ τις εὐκόλως ὅτι εἶναι ὅλως περιττὴ πᾶσα σύστασις βιβλίου οὕτω χρησιμωτάτου τῇ ἱστορίᾳ τῆς Γραμματικῆς. Γ. Ν. Χ.

ΠΕΡΙ ΨΙΛΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ

Εἰς τοὺς περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιγραφικὴν ἀσχολουμένους εἶναι ἀπὸ πολλοῦ γνωστόν, ὅτι τὸ ἄρθρον (*ὁ*, *ἡ*, *οἱ*, *αἱ*) πολὺ ἐνωρὶς ἀπώλεσε τὸ δασὺ πνεῦμα, ὥστε καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, ἔνθα ἄλλως τὸ Η κανονικῶς εὑρίσκεται γεγραμμένον, τὸ ἄρθρον πολλάκις ἀναγινώσκεται ἄνευ αὐτοῦ. Περὶ τούτου ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ φίλου μου κ. A. Tumb, τοῦ ἀρίστην περὶ τοῦ δασέος πνεύματος πραγματείαν συγγράψαντος, ὅτι «ἐν τῷ προκλιτικῷ ἄρθρῳ ἡ δασεῖα ἐξεφέρετο μετ' ἀσθενεστέρας ἐντάσεως ἢ ἐν τονουμέναις λέξεσι καὶ ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν εὐχερῶς ἡ παραμέλησις αὐτῆς ἐν τῇ ἀνακριβεῖ γραφῇ». Ἀλλ' ἂν μὴ σφάλλωμαι ἡ ἀκόλουθος ἑρμηνεία εἶναι ἁπλουστέρα καὶ δὴ πιθανωτέρα: Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ ἄρθρον ἀπαγγέλλεται οὕτω στενῶς συνημμένον μετὰ τῆς ἀκολούθου λέξεως ὥστε σχεδὸν ἀποτελεῖ μίαν μόνην λέξιν (ἐντεῦθεν καὶ κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ προκλιτικὸν ἤτοι ἄτονον). Ὁσάκις λοιπὸν ἡ ἑξῆς λέξις ἐδασύνετο, τότε ἔπρεπε ν' ἀπαγγέλλωνται μετὰ δασείας, δύο διαδοχικαὶ συλλαβαί, ὅπερ, ὡς γνωστόν, δὲν ἐπετρέπετο. Καθ' ὃν λοιπὸν τρόπον τὸ ἀθροιστικὸν ἁ ἐν τῷ *ἀθρόος* - *ἀθροίζω* *ἀδελφός*, *ἄλοχος*, *ἀμόθεν*, καθ' ὃν τρόπον τὸ ἔχω, *τίθημι*, *ἐπέφραδε* κτλ. ἐψιλώθη, οὕτως ἠδύνατο νὰ λεχθῇ καὶ *ὁ θεός*, *ἡ Θεός*, *ὁ Αἰσχύλος*, *οἱ ἀσθενεῖς*, *ὁ Χάρων*, *αἱ Χάριτες*, *ἡ ἀσφαλής*, *ἡ ἁρμόζουσα* κτλ. Οὕτως ἀνεπτύχθησαν διπλοῖ τοῦ ἄρθρου τύποι, δασυνόμενοι καὶ ψιλούμενοι, ὧν ἐπὶ πολὺ μὲν πάντως θὰ ἐγίνετο ὁμαλὴ χρῆσις (πρβλ. *τόνς τάνς* πρὸ φωνήεντος, *τός τάς* πρὸ συμφώνου ἐν τῇ τῆς Γόρτυνος ἐπιγραφῇ). ἔπειτα δ' ὅμως συνεταράχθησαν καὶ τῆς ταραχῆς ταύτης τἀποτελέσματα παρέχουσιν ἡμῖν αἱ ἐπιγραφαί. Γ. Ν. Χ.

Σελίδι 376 στ. 4 ἄνωθεν ἀντὶ «παρὰ τὸν Δὸν» γρ. παρὰ τὸν Τάναϊν (Δών)».

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Ξενοφ. Ἑλλην. 1, 4, 16

ὑπάρχειν γὰρ ἐκ τοῦ δήμου αὐτῷ μὲν τῶν τε ἡλικιωτῶν πλέον ἔχειν τῶν τε πρεσβυτέρων μὴ ἐλαττοῦσθαι, τοῖς δ' αὐτοῦ ἐχθροῖς τοιούτοις δοκεῖν εἶναι οἷοισπερ πρότερον, ὕστερον δέ, δυνασθεῖσιν ἀπολλύναι τοὺς βελτίστους, αὐτοὺς [δὲ] μόνους λειφθέντας δι' αὐτὸ τοῦτο ἀγαπᾶσθαι ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὅτι ἑτέροις βελτίοσιν οὐκ εἶχον χρῆσθαι.

Ὀρθῶς λέγει ὁ Βυξενσχύτσιος ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν τὸ *ἀπολλύναι* νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ *ὑπάρχειν γὰρ* καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ αἰτιολογῇ τὸ *οὐκ ἔφασαν - καινῶν δεῖσθαι πραγμάτων οὐδὲ μεταστάσεως*. Ἐξάρτησον λοιπὸν ἀπὸ τοῦ *δυνασθεῖσιν*, ὅπερ εἶνε παράθεσις διασαφοῦσα τὸ *ὕστερον*. Ὁ δὲ νοῦς· ὁ Ἀλκιβιάδης οὐδεμίαν ἀνάγκην μεταβολῆς τῶν καθεστώτων εἶχεν, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ὡς ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἠδύνατο καὶ τῶν ἡλικιωτῶν ἀνώτερος νὰ ἦνε καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐχὶ κατώτερος, οἱ δ' ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐφάνησαν ὅτι ἦσαν οἷοι καὶ πρότερον (κατώτεροι δηλ.), ὕστερον δ' ὅμως, ὅτε ἠδυνήθησαν νὰ καταστρέψωσι τοὺς βελτίστους, μείναντες αὐτοὶ μόνοι, ἠγαπῶντο ὑπὸ τῶν πολιτῶν δι' αὐτὸ τοῦτο, διότι δὲν ὑπῆρχον κρείττονες αὐτῶν. Ὥστε τὸ χωρίον κατέστη ἀδιανόητον ἕνεκα τοῦ μετὰ τὴν λέξιν *αὐτοὺς* παρεμβληθέντος *δέ*, ὃν περιεγράψαμεν.

αὐτ. 1, 6, 4

καταμαθὼν δ' ὑπὸ τῶν Λυσάνδρου φίλων καταστασιαζόμενος, οὐ μόνον ἀπροθύμως ὑπηρετούντων, ἀλλὰ καὶ διαθροούντων ἐν ταῖς πόλεσιν ὅτι Λακεδαιμόνιοι μέγιστα παραπίπτοιεν ἐν τῷ διαλλάττειν τοὺς ναυάρχους, πολλάκις ἀντ' ἐπιτηδείων γενομένων [καὶ ἄρτι συνιέντων τὰ ναυτικὰ καὶ ἀνθρώποις ὡς χρηστέον γιγνωσκόντων] ἀπείρους θαλάττης πέμποντες καὶ ἀγνῶτας τοῖς ἐκεῖ (καὶ) κινδυνεύοιέν τι παθεῖν διὰ τοῦτο, ἐκ τούτου δὲ ὁ Καλλικρατίδας συγκαλέσας τοὺς Λακεδαιμονίων ἐκεῖ παρόντας ἔλεγεν αὐτοῖς τοιάδε.

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ μὲν Ἰακώψιος προσέκοψε ταῖς λέξεσιν *ἀντ' ἐπιτηδείων γιγνομένων*, ὁ δὲ Ε. Μυλλῆρος ἐκβάλλει τὰς λέξεις *ἀπείρους - διὰ τοῦτο*, ὅπερ καὶ ὁ Ὄθων Κελλῆρος ἐν τῇ νεωτάτῃ Τευβνηρείῳ ἐκδόσει (1889) τῶν Ἑλληνικῶν ἀπεδέξατο, ὁ δὲ πολὺς Κόβητος διορθοῖ τὸ χωρίον γράφων *ἐν τῷ ἀεὶ διαλλάττειν τοὺς ναυάρχους, πολλάκις ἀντ' ἐπιτηδείων γενομένων καὶ ἀκριβούντων τὰ ναυτικὰ καὶ ἀνθρώποις ὡς χρηστέον γιγνωσκόντων ἀπείρους τε τῆς θαλάττης - τοῖς ἐκεῖ καὶ κινδυνεύοιεν*. Ὁ δὲ Λαβήσιος ἐκβάλλει τὰς λέξεις *ἀπείρους - ἐκεῖ* καὶ γράφει *τε* ἀντὶ τοῦ *τι*, ὁ δὲ Λιβχόλδιος γράφει *ἀντ' ἐπιτηδείων γενομένων καὶ ἄριστα συνιέντων - καὶ γιγνωσκόντων, ἀπείρους τε θαλάττης - ἐκεῖ καὶ κινδυνεύοντάς τι παθεῖν διὰ τοῦτο, ἐκ τούτου δή*, ὁ δὲ Ῥιχθῆρος προτείνει *ἀντ' ἐπιτηδείων γενομένων καὶ ἀντὶ συνιέντων - γιγνωσκόντων - κινδυνεύοιέν τέ τι παθεῖν* ἄλλοι δὲ γράφουσιν *ἀνεπιτηδείων* ἀντὶ *ἀντ' ἐπιτηδείων*, ὅπερ ὅ τε Βυξενσχύτσιος καὶ Κελλῆρος ἀπεδέξαντο.

Καθ' ἡμᾶς ἀποδεχομένους τὴν πρὸ τοῦ *κινδυνεύοιεν* προσθήκην τοῦ *καὶ* τὰ δ' ἄλλα ὡς ἔχουσιν ἐν τῇ Δινδορφείῳ ἐκδόσει ἐκβλητέαι αἱ λέξεις *καὶ ἄρτι συνιέντων - γιγνωσκόντων* ὡς σχόλιον τῶν *ἀντ' ἐπιτηδείων γενομένων* (= ἀντὶ ναυάρχων γενομένων ἐπιτηδείων), ὅπερ ὀρθότατα ἐκ τῶν κατόπιν ἀντικειμένων αὐτῷ *ἀπείρους θαλάττης - καὶ ἀγνῶτας* οὕτω ὑπό τινος ἡρμηνεύθη. Ἡ ἑρμηνεία δ' αὕτη κατὰ τὸ μετώπιον ἴσως ἐν ἀρχῇ γραφεῖσα ἢ ἄνωθεν, εἶτα παρεισήχθη καὶ εἰς τὸ ἔδαφος.

αὐτ. 1. 6. 33

ἐντεῦθεν φυγὴ τῶν Πελοποννησίων ἐγένετο εἰς Χίον, πλείστων δὲ καὶ εἰς Φώκαιαν.

Ὅτι τὰ τελευταῖα *πλείστων δὲ καὶ εἰς Φώκαιαν* δὲν ἔχουσιν ὑγιῶς διεῖδεν ὁ Κελλῆρος καὶ διώρθωσε τὸ χωρίον ὧδε·

ἐντεῦθεν φυγὴ τῶν Πελοποννησίων ἐγένετο εἰς Χίον πλείστων, τινῶν δὲ καὶ εἰς Φώκαιαν.

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι παλαιογραφικῶς κάλλιον δικαιολογεῖται, ἂν γραφῇ·

ἐντεῦθεν φυγὴ τῶν Πελοποννησίων ἐγένετο εἰς Χίον πλείστων, *τῶν* δὲ καὶ εἰς Φώκαιαν.

Τὸ *τῶν δὲ* ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἀντίκειται τῷ *πλείστων*, ταὐτὸν τῷ *τινῶν*.

αὐτόθ. 1, 7, 32

τούτων δὲ μάρτυρες οἱ σωθέντες ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ὧν εἷς τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν ἐπὶ καταδύσης νεὼς διασωθείς, ὃν κελεύουσι τῇ αὐτῇ ψήφῳ κρίνεσθαι, [καὶ αὐτὸν τότε δεόμενον ἀναιρέσεως], ἧπερ (ἔδει) τοὺς οὐ πράξαντας τὰ προσταχθέντα.

Τὸ *ἔδει* νομίζομεν ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ προστεθῇ· διότι ἂν τὸ χωρίον μείνῃ ὡς ἔχει, ὁ Εὐρυπτόλεμος παρίσταται λέγων ὅτι οἱ οὐ πράξαντες τὰ προσταχθέντα, Θρασύβουλος καὶ Θηραμένης, καθ' ὧν οὐδεμία κατηγορία ἐγένετο, ἐκρίνοντο τῇ αὐτῇ ψήφῳ, ᾗπερ καὶ ὁ διασωθείς, ὅστις μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν συγκατηγορεῖτο. Τοῦτο δ' ὅμως ἄτοπον· ἢ ὅτι οἱ οὐ πράξαντες τὰ προσταχθέντα ἦσαν οἱ κατηγορούμενοι στρατηγοί· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές· πρῶτον διότι αὐτοὶ ὄντες στρατηγοὶ προσέταξαν τῷ Θηραμένει καὶ Θρασυβούλῳ καὶ δὲν προσετάχθησαν ὑπ' ἄλλων, ἔπειτα δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων Εὐρυπτόλεμος νὰ προσάψῃ αὐτοῖς κατηγορίαν διὰ πρᾶξιν, ἣν δὲν ἔπραξαν.

αὐτόθ. 2, 2, 3

ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορά, καὶ (ἡ) οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν εἰς ἄστυ διῆκεν [ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παραγγέλλων].

Πάντες οἱ ἐκδόται καὶ ἑρμηνευταὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀνακόλουθον σχῆμα ἀποδεχόμενοι τὰς λέξεις *ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παραγγέλλων* ὑπολαμβάνουσιν ὅτι καλῶς ἔχουσιν. Οἱ ἑρμηνευταὶ μάλιστα καὶ εἰς ὅμοια δῆθεν χωρία καὶ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως καὶ ἄλλων πρὸς βεβαίωσιν παραπέμπουσι. Καθ' ἡμᾶς δ' ὅμως φρονοῦντας, ὅτι ἡ ἀπόλυτος μετοχὴ συμβαίνει μόνον ἢ ὅταν παρεμβαλλομένων πολλῶν ἄλλων προτάσεων ὁ συγγραφεὺς λησμονῇ τὴν ἐν ἀρχῇ τεθεῖσαν μετοχήν, ἢ ὅταν ἡ σύνταξις μεταβάλληται ἀπὸ προσωπικῆς εἰς ἀπρόσωπον ἢ ἀπὸ ἐνεργητικῆς εἰς παθητικὴν καὶ τἀνάπαλιν, αἱ λέξεις αὗται παρασημειωθεῖσαι ὑπό τινος πρὸς διασάφησιν τοῦ τρόπου καθ' ὃν *ἡ οἰμωγὴ εἰς ἄστυ διῆκεν* εἶτα παρεισήχθησαν καὶ εἰς τὸ κείμενον. Τὰ χωρία εἰς ἃ παραπέμπουσιν οἱ ἑρμηνευταί εἰσι τάδε 2, 3, 54 *ἐκεῖνοι (οἱ ἕνδεκα) δὲ εἰσελθόντες - εἶπε μὲν ὁ Κριτίας* = ἐκεῖνοι δὲ εἰσελθόντες - προσετάχθησαν ὑπὸ Κριτίου. 4, 1, 24 *ἐπιπεσὼν τῇ στρατοπεδείᾳ, τῆς μὲν προφυλακῆς αὐτοῦ Μυσῶν ὄντων πολλοὶ ἔπεσον* = ἐπιπεσὼν - πολλοὺς ἀπέ-

κτεινε. 'Ανάβ. 1,8,27 *μαχόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κῦρος - Κτησίας λέγει* = μαχόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κῦρος - ὑπὸ Κτησίου λέγονται. Κύρ. Παιδ. 5, 4, 34 *τῆς γὰρ μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγὺς οὖσα ὅσα μὲν ὠφελεῖσθαι ἔστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν* = ταῦτα ἀπολαύειν παρεῖχε. Θουκ. 4, 23, *τὰ περὶ Πύλον ὑπ' ἀμφοτέρων ἐπολεμεῖτο* (= περὶ Πύλον ἀμφότεροι ἐπολέμουν) 'Αθηναῖοι μὲν - περιπλέοντες κλπ.

αὐτόθ. 3, 1, 13

συνεστρατεύετο δὲ τῷ Φαρναβάζῳ καὶ ὁπότε εἰς Μυσοὺς ἢ Πισίδας ἐμβάλλοι, [ὅτι τὴν βασιλέως χώραν κακουργοῦσιν].

Τὴν ἐπιφερομένην αἰτιολογίαν, *ὅτι - κακουργοῦσιν*, σχόλιον οὖσαν παλαιοῦ τινος ἔχοντος ἐν νῷ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῇ 'Αναβάσει περὶ Πισιδῶν λεγόμενα (1, 1, 11 *ὡς εἰς Πισίδας βουλόμενος στρατεύεσθαι, ὡς πράγματα παρεχόντων τῶν Πισιδῶν τῇ αυτοῦ χώρᾳ*. 1, 2, 1 *τὴν μὲν πρόφασιν ἐποιεῖτο ὡς Πισίδας βουλόμενος ἐκβαλεῖν παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας* ἰδ. καὶ 2, 5, 13. 3, 2, 23) μετέγραψαν οἱ ἀντιγραφεῖς ἐκ τοῦ μετωπίου καὶ κατὰ τὸ ἔδαφος. Ἂν ὁ Ξενοφῶν ἔγραφε ταῦτα, νομίζομεν ὅτι θὰ συνέδεε σφιγκτότερον τὸν λόγον ὧδέ πως· *καὶ ὁπότε εἰς Μυσοὺς ἢ Πισίδας ἐμβάλλοι τὴν βασιλέως χώραν κακουργοῦντας*.

αὐτόθ. 3, 1, 15

ὁ δ' ἀπεκρίνατο φυλάττειν αὐτὰ (τὰ δῶρα), ἔστ' ἂν αὐτὸς ἐλθὼν σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ λάβῃ [τὰ δῶρα].

Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ λέξις *τὰ δῶρα* παρέμβλητος οὖσα πρέπει νὰ ἐκβληθῇ.

αὐτόθ. 4, 1, 17

καταφρονητικῶς δέ ποτε [καὶ ἀφυλάκτως] διὰ τὸ μηδὲν πρότερον ἐσφάλθαι λαμβανόντων τῶν στρατιωτῶν τὰ ἐπιτήδεια ἐπέτυχεν αὐτοῖς ὁ Φαρνάβαζος κατὰ τὸ πεδίον ἐσπαρμένοις κλπ.

Περιεγράψαμεν τὰς λέξεις *καὶ ἀφυλάκτως* ὡς σχόλιον τοῦ *καταφρονητικῶς* παρεισφρῆσαν διὰ τῶν ἀντιγραφέων εἰς τὸ κείμενον. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθὲς μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν λέγων ἐν 5, 3, 1 ἐπειδὴ δὲ *καταφρονητικῶς* οἱ 'Ολύνθιοι καὶ εἰς τὸ προάστειον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας ἤλαυνον, τότε δὴ συντεταγμένους ἔχων ἐξελαύνει. Ὅμοιον παρέμβλημα πρὸς ἑρμηνείαν τῆς αὐτῆς λέξεως παρεισέφρησε καὶ ἐν 4, 8,

18. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου κατανοήσας ὁ Στρούθας ὅτι Θίβρων βοηθοίη ἑκάστοτε [ἀτάκτως καὶ] καταφρονητικῶς ἔπεμψεν ἱππέας εἰς τὸ πεδίον καὶ καταδραμόντας ἐκέλευσε περιβαλλομένους ἐλαύνειν ὅ,τι δύναιντο. Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ ἡ πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ *καταφρονητικῶς* λέξις *ἀτάκτως* ἐλήφθη ἐκ τῆς ἑπομένης § 19 *ὁ δὲ Στρούθας ἰδὼν ἀτάκτως τε βοηθοῦντας* κλπ. Παραβλητέον καὶ τὸ ἐν 4, 4, 15 *βοηθησάντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀφυλάκτως*, ἐν ᾧ κεῖται ὡς συνώνυμον τοῦ *καταφρονητικῶς* μόνον τὸ *ἀφυλάκτως*.

αὐτόθ. 4, 8, 22

ὁ δ' Ἔκδικος ἐπεὶ εἰς τὴν Κνίδον ἔπλευσε καὶ ἐπύθετο τὸν ἐν τῇ Ῥόδῳ δῆμον πάντα κατέχοντα καὶ κρατοῦντα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν καὶ *διέπλεον* διπλασίαις τριήρεσιν ἢ αὐτὸς εἶχεν, ἡσυχίαν ἦγεν ἐν τῇ Κνίδῳ.

Τὸ κακῶς ἔχον *διέπλεον* ὁ μὲν Μόρος διορθοῖ *καὶ δὴ ἔπλεον*· ἀλλ' ἡ ἄμεσος μεταβολὴ τοῦ λόγου ἀπὸ πλαγίου εἰς εὐθὺν τραχὺν καὶ ἀνώμαλον τὸν λόγον ἀπεργάζεται, ὁ δὲ Δινδόρφιος γράφει *πλέον ἤ*, ὁ δὲ Σαύππιος *καὶ δὴ πλέον*, ὁ δὲ νεώτατος τῶν Ἑλληνικῶν ἐκδότης Κελλῆρος ἐκβάλλει. Καθ' ἡμᾶς ἀντὶ *διέπλεον* γραπτέον *δὴ πλέοντα*· οὕτω δὲ ὁ λόγος σαφὴς καὶ ὁμαλός.

αὐτόθ. 5, 4, 9

ἔπεμψαν δ' ἱππέας οἱ κατεληλυθότες καὶ ἐπὶ τοὺς πρὸς τοῖς ὁρίοις Ἀθηναίων δύο τῶν στρατηγῶν. οἱ δ' εἰδότες τὸ πρᾶγμα ἐφ' ὃ ἀπεστάλκεσαν.

Τὸ χωρίον τοῦτο οἱ μὲν ἐλλιπὲς νομίζοντες, διότι ἐξέπεσον λέξεις τινές, συμπληροῦσι διὰ τοῦ *ᾤχοντο* ἢ *ᾖεσαν* ἢ *δρόμῳ αὐτοῖς ἀπήντων* ἢ *ἐβοήθουν* ἢ *ἐπεβοήθουν*, ὁ Φοιχτλαινδῆρος (Voigtländer) διορθοῖ *δύο στρατηγοὺς εἰδότας τὸ πρᾶγμα*. Καὶ ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα τὴν διόρθωσιν ταύτην, οὐχὶ ὅμως ἐκβαλλομένου τοῦ *οἱ δ'*, ἀλλὰ διορθουμένου *ἤδη*. Κατὰ τὴν διόρθωσιν δὲ ταύτην ὁ Ξενοφῶν θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι, ὅτε οἱ ἀποσταλέντες παρὰ τῶν συνωμοτῶν ἀφίκοντο εἰς τοὺς πρὸς τοῖς ὁρίοις δύο στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, οὗτοι ἐγίνωσκον ἤδη τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ὃ εἶχον ἐκεῖνοι ἀποσταλῇ (ἐφ' ὃ ἀπεστάλκεσαν), μαθόντες πιθανῶς παρά τινος τῶν φιλικῶς ἐχόντων τοῖς Ἀθηναίοις, Πλαταιέων ἢ Θεσπιέων, πρὸς οὓς ἔπεμψεν ὁ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Θηβῶν ἁρμοστής, ἵνα στείλωσι βοήθειαν.

αὐτόθ. 6, 5, 24

ἐλογίζοντο δὲ καὶ τοῦτο οἱ Θηβαῖοι, ὡς καὶ *συνελθοῦσαν* ἂν ταχέως τὴν τῶν Λακεδαιμονίων δύναμιν καὶ μάχεσθαι ἂν αὐτοὺς οὐδαμοῦ ἄμεινον ἢ ἐν τῇ ἑαυτῶν.

Οἱ τὸ χωρίον τοῦτο πειρώμενοι νὰ ἑρμηνεύσωσι λέγουσιν ὅτι ἐνταῦθα μετὰ τὸ προεξαγγελτικὸν *τοῦτο* ἕπεται ἀντὶ προτάσεως εἰδικῆς μετὰ τοῦ *ὅτι* ἢ *ὡς* ἐκφερομένης μετοχὴ μετὰ τοῦ *ὡς* καὶ παραβάλλουσι τοῦτο πρὸς τὸ ἐν Κύρ. Π. 3, 1, 39 *οὐ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς κατακτείνουσιν, ὡς ἀφρονεστέρας ποιοῦντας* καὶ ἐν Ἀναβ. 7, 2, 4 *ἔχαιρε ταῦτα ἀκούων, διαφθειρόμενον τὸ στράτευμα*. Ἀλλὰ τὰ παρατιθέμενα παραδείγματα νομίζομεν ὅτι οὐδαμῶς συμβάλλουσιν εἰς ἑρμηνείαν τοῦ προκειμένου χωρίου, διότι ἐν τούτοις μετὰ τὸ *αἰτιᾶσθαι* καὶ *ἀκούειν* ἅτε μετοχῇ συντασσόμενα ὀρθῶς δύναται νὰ ἐπιφέρηται ὡς παράθεσις μετοχή, μετὰ τὸ *λογίζεσθαι* δ' ὅμως ἡμεῖς τουλάχιστον νομίζομεν ἀδύνατον, διότι δὲν γινώσκομεν παράδειγμα, ἐν ᾧ τοῦτο εὕρηται συντεταγμένον μετοχῇ.

Καθ' ἡμᾶς λοιπὸν τὸ χωρίον νοσοῦν δεῖται θεραπείας· δύναται δὲ νὰ θεραπευθῇ, ἂν ἡ ἐκ διττογραφίας τοῦ *ἂν* προελθοῦσα μετοχὴ *συνελθοῦσαν* ἀναγνωσθῇ *συνελθεῖν* καὶ μετὰ τὴν λέξιν *ἄμεινον* προστεθῇ τὸ ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα *ἢ ἐν* ἐκπεσὸν *εἴη*.

Γ. Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΕΑ

Τὸ ὑφ' ἡμῶν διορθούμενον ἀπόσπασμα τοῦ Σοφοκλέους, ὅπερ ἐν σελίδι 255 πλημμελῶς ἐκτετυπωμένον εἶνε

γλώσσης μέλισσ' ἧσται κατερρύηκέ τε

ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ

γλώσσης μέλισσ' ἧσταί τε κατερρύηκέ τε

νῦν νομίζομεν πιθανώτερον ὅτι ὡδέ πώς ποτ' εἶχεν·

γλώσσης μέλισσα σῆς κατερρύηκέ τις

Γ. Α. Π.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ H. G. MULLER ΠΡΟΣ Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΝ

Ἐν Ἀμστελοδάμῳ, τῇ 27 Ὀκτωβρ. 1889

Λογιώτατε ἄνερ,

Ἐν ᾧ τὸ πανελλήνιον τελεῖ καὶ ἑορτάζει τοὺς γάμους τοῦ ὑμετέρου Διαδόχου, ἀποθνήσκει ἐν Λουγδούνῳ τῶν Βατάβων ὁ πασίγνωστος Κόβητος, ὁ ὑμέτερος φίλος καὶ διδάσκαλος, ὁ ἐνθουσιώδης ἑλληνιστὴς καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς κριτικῆς φιλολογίας.

Οἱ συντάκται τῆς «Ἑλλάδος», περιοδικοῦ τοῦ ἐν Ἀμστελοδάμῳ Φιλελληνικοῦ Συλλόγου, πενθοῦντες τὸν πρύτανιν τῶν ἐν Ὁλλανδίᾳ κριτικῶν, πεπεισμένοι δ' ὅτι οὐδεὶς μᾶλλον καὶ βέλτιον ἢ ὑμεῖς δύναται νὰ καταξιώσῃ καὶ ν' ἐκτιμήσῃ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Κοβήτου, ἔχουσι τὴν τιμὴν ν' ἀπευθύνωνται σήμερον πρὸς ὑμᾶς, λογιώτατε ἄνερ, θερμῶς παρακαλοῦντες νὰ πέμψητε αὐτοῖς ἄρθρον τι, ἂν καὶ σύντομον, ὅπερ θὰ δύνωνται νὰ προσθέσωσι τῇ πιστῇ εἰκόνι του καὶ νὰ δημοσιεύσωσι ἐν ἑπομένῳ τινὶ τεύχει — εἰ δυνατόν, ἐν τῷ α΄ τεύχει τοῦ β΄ ἔτους τῆς Ἑλλάδος.

Θέλετέ με ὑποχρεώσῃ πολύ, λογιώτατε ἄνερ, ἐὰν δύνησθε νά μοι ἀπαντήσητε περὶ τούτου διὰ τοῦ πρώτου ἐπιστρέφοντος ταχυδρομείου, διότι ἀναμένομεν τὴν ὑμετέραν ἀπάντησιν μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ πλείστης εὐελπιστίας.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

ὁ ταπεινὸς θεράπων ὑμῶν
H. G. MULLER
γραμματεύς.

Τῷ λογ. κυρίῳ καθ.
Κ. Σ. Κόντῳ εἰς Ἀθήνας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΥ ΠΡΟΣ Η. G. MULLER

'Εν 'Αθήναις τῇ 9ῃ Νοεμβρίου 1889.

Τὸν Κοβήτου θάνατόν μοι ἀγγείλας, ὦ λογιώτατε Muller, συμφορὰν ἤγγειλας, ἣν ἐγὼ ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι· προσφιλεστάτου γὰρ ἐστέρημαι διδασκάλου, ὃς εὐμενέστατα πρὸς ἐμὲ παρ' ὑμῖν διατρίβοντα διετέθη καὶ μεγίστας μοι ἐχαρίσατο χάριτας ἀφειδῶς ἑκάστοτε τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ μεταδιδοὺς θησαυρῶν· ἀγνωμονέστατος δ' ἂν εἴην, εἰ μὴ τοιούτου ἀνδρὸς διατελοίην μεμνημένος καὶ διὰ στόματος ἀεὶ τὴν καλοκαγαθίαν αὐτοῦ ἔχοιμι.

"Ο δὲ σύ με κελεύεις, ὦ βέλτιστε Muller, διὰ τῆς ὑμετέρας Ἑλλάδος τιμῆσαι τὸν μέγαν τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλον καὶ πρύτανιν τῶν κριτικῶν, οὐ τολμῶ ποιῆσαι· σφόδρα γὰρ δέδοικα μὴ προπέτειαν ὄφλω δοκῶν ἀλλότριον ἔργον σφετερίζεσθαι, ἔργον τοῖς Ὁλλανδοῖς τῶν Κοβητείων πρέπον· ἡγοῦμαι γὰρ ἔγωγε κάλλιστ' ἂν καὶ ἐμμελέστατα τὸν εἰς Κόβητον ἔπαινον ἔχειν, εἰ ὑμεῖς μὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Μνημοσύνῃ ἐγκωμιάσεσθε τὸν ἄνδρα, ἡμεῖς δ' ἐν τῇ Ἀθηνᾷ· οὐκ ἀμελήσομεν δ' εὖ ἴσθι ὅτι τοῦ πράγματος.

'Αποστέλλω σοι τὴν Νέαν Ἐφημερίδα, ἵνα τὰ ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ Κοβήτου εἰρημένα, εἰς τὴν Ὁλλανδικὴν μεταγραφέντα φωνήν, καταχωρισθῇ εἴς τινα τῶν ἐν Leyden ἐκδιδομένων ἐφημερίδων.

Ἔρρωσο, ἀνδρῶν λῷστε, καὶ τὸν ἐλλογιμώτατον **van den Es** ὑπὲρ ἐμοῦ ἄσπασαι.

Ὁ ὑπερβαλλόντως τιμῶν σε καὶ ἀποδεχόμενος.

Κ. Σ. Κοντος

Ὑπ' ἀνδρὸς ἐλλογίμου καὶ τῶν καλῶν ἐραστοῦ, τοῦ Ὁλλανδοῦ H. G. Muller, ἠγγέλθη μέν μοι διὰ τῆς ἐν τοῖς ἄνω κειμένης ἐπιστολῆς ὁ θάνατος τοῦ κορυφαίου τῶν καθ' ἡμᾶς

κριτικῶν, ἐδηλώθη δ' ἅμα ἐπιθυμία αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων νὰ γράψω τινὰ περὶ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, ἵνα καταχωρισθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Ἀμστελοδάμῳ Φιλελληνικῆς Ἑταιρείας, ἧς γραμματεὺς εἶνε ὁ μνημονευθεὶς Ὀλλανδός. Ἀντεπιστείλας δ' αὐτῷ πρῶτον μὲν παρέστησα τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐμαυτοῦ ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ ἀγαπητοτάτου διδασκάλου λύπην, εἶτα δ' ἐνεφάνισα τὸ αἴτιον δι' ὃ ἠδυνάτουν νὰ ἐπιτελέσω τὴν γενομένην πρός με παράκλησιν. Ἐχρησάμην δ' ἐν ᾗ ἔγραψα ἐπιστολῇ τῇ παλαιᾷ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὡς ἔχω ἔθος νὰ ποιῶ ὅταν ἀλλοδαποῖς ἐπιστέλλω ἢ ἀντεπιστέλλω φιλολόγοις, νομίζων ὅτι ἀποδεκτὸν αὐτοῖς καὶ εὐάρεστον ὑπάρχει ν' ἀναγινώσκωσι λόγον κατὰ τὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γεγραμμένον φωνήν, περὶ ἣν πολλὴν ἐκ παίδων ποιοῦνται σπουδήν. Ἐπειδὴ δὲ σκοπός μου εἶνε πρὸς ξένους φιλολόγους γράμματα πέμποντος νὰ μηνύω σαφῶς ἃ διανοοῦμαι ἥκιστα δεινότητα ἐπιδεικνύμενος, διώκω φράσιν ἁπλῆν καὶ ἀπέριττον, ἀπηλλαγμένην ὄγκου καὶ καλλωπισμοῦ· ἐγκρίνω δὲ καὶ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ ἔνια, ἂν ἀναγκαῖα διὰ τὰ ὑποκείμενα ἐν τῷ λόγῳ πράγματα ἀποβαίνωσιν ἢ ἄλλως ἀποδοχῆς ἄξια διὰ τὸ ἐπιτυχὲς αὐτῶν καὶ εὔθετον φαίνωνταί μοι. Ὑπομιμνήσκω δ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Κόβητος, ὁ πάντων ἐμπειρότατος ὢν περὶ τὸν πολιτικὸν λόγον τῶν Ἀθηναίων, παρέλαβεν ἐν τοῖς Διορθωτικοῖς εἰς τὰ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως λέξεις ἐκ τῆς παρηκμακυίας γλώσσης, τὰς μὲν κατ' ἀνάγκην, τὰς δὲ καὶ ἄνευ ἀνάγκης. Τίς δ' εὖ φρονῶν τολμᾷ, ὅταν γίνηται λόγος περὶ πραγμάτων ἃ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἐξητάσθησαν καὶ ὡρίσθησαν καὶ ὠνομάσθησαν, νὰ κακίσῃ τὴν ἐπ' αὐτῶν χρῆσιν λέξεων νεωτέρων; Πῶς δὲ δὲν εἶνε ἀτοπώτατον νὰ ψέγηταί τις ὡς κακῶς ἑλληνίζων, ἂν ἀναγκάζηται νὰ δουλεύῃ τοῖς μεταγενεστέροις, τῶν παλαιοτέρων αὐτῷ μηδαμῶς βοηθούντων; Μηδενὶ δὲ παραστῇ ὅτι ἐναντιοῦμαί πως, ἄν τις μὴ ζηλωτὴν ὑπολαμβάνῃ τὴν ἄνευ ἀνάγκης χρῆσιν

λέξεων μὴ ἀπαντωσῶν ἐν τῷ δοκίμῳ ἑλληνισμῷ. Οὐδαμῶς ὀκνῶ ἐγὼ νὰ εἴπω ὅτι, ἂν συνέγραφον βιβλίον τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνίδι φωνῇ, πολλὰ θὰ ἐξέκλινον ἐκείνων, ἃ παρ' οὐδενὶ τῶν ἐνδόξων εὑρημένα φέρονται ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Κοβήτου πεφιλοπονημένοις εἰς τὰ τοῦ Κλήμεντος Διορθωτικοῖς· θ' ἀπέστεργον δὲ καὶ ἄλλα τινά, ἃ κεῖνται ἐν αὐτοῖς εἰλημμένα ἐκ τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου ἢ τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Εἶπον ὅτι ἀλλοδαποῖς φιλολόγοις ἐπιστέλλων ἢ ἀντεπιστέλλων χρῶμαι τῇ παλαιᾷ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Φυλάττω δὲ τὸν νῦν συνήθη τρόπον τῶν ἐπιστολῶν, ἄνω μὲν τιθεὶς τὴν τοῦ χρόνου δηλωτικὴν ῥῆσιν συντεταγμένην κατὰ τὴν ἀπὸ πολλοῦ νενομισμένην χρονολογίαν, κάτω δὲ τὸ ἐμὸν ὄνομα· οὐδὲν δὲ διαφέρει, ἂν ἡ σημαίνουσα τὸν χρόνον φράσις τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐπιστολήν. Οὐδέποτ' οὔτ' ἐπεχείρησα οὔτε διενοήθην δι' Ὀλυμπιάδος καὶ Ἀττικοῦ μηνὸς νὰ ὁρίσω τὸν χρόνον, ὅτ' ἐπιστολὴν πρὸς ξένον φιλόλογον ἔγραψα· διότι οὐδέποτε κατελήφθην ὑπὸ μειρακιώδους ἐπιθυμίας νὰ θαυμασθῶ ὡς γινώσκων τὴν ἀρχαίαν χρονολογίαν. Ἄλλως δὲ (λέγω δὲ τοῦτο χαριεντιζόμενος μᾶλλον ἢ σπουδαιολογῶν) πολλοὶ τῶν φιλολόγων ἀρνοῦνται ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων ἐδηλοῦτο ὁ χρόνος διὰ τῶν Ὀλυμπιάδων ἢ τῶν Ὀλυμπιονικῶν (Ἴδε Σνειδῆρον εἰς Ξενοφ. Ἑλλην. σελ. 16 Δινδ. καὶ Βρειτεμβάχιον εἰς Ξενοφ. Ἑλλην. Τόμ. Α', σελ. κϛ' κἑξ. καὶ Ῥιμαννὸν ἐν *Qua Rei Crit. Tract. Rat. Hell. Xenoph. etc*. σελ. 58. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Collect. Crit*. σελ. 445).

Οὐδεμίαν, ἂν μή με πλανᾷ ἡ μνήμη, ἔγραψα ἐπιστολὴν τῇ ἀρχαίᾳ φωνῇ πρὸς ἔκδοσιν, ἠπόρησα δ' ἰδὼν ἐν τῇ Ἑλλάδι (1890, σελ. 53) ἐκδεδομένην ἣν ἔπεμψα τῷ γραμματεῖ τῆς Φιλελληνικῆς Ἑταιρείας. Ἀλλ' οὐδαμῶς μέμφομαι τὸν ἄνδρα· διότι ἀγνοῶν ὁ ἀγαθὸς Ὁλλανδὸς τὸ ταραχῶδες τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων δὲν ὑπώπτευ[...] ὅτι κακοῦ τινος ἐργάτης ἐγίνετο καθιστῶν καὶ ἄλλ[...] γνωστὰ ἅ τ' αὐτὸς ἐμοὶ ἐπέστειλε καὶ ἃ ἐγὼ αὐτῷ ἀντ[...]

πέστειλα. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπονοήσῃ ὅτι ἐπιστολὴ ἁπλῆ, δι' ἧς γίνεται προχείρως ἀπάντησις εἰς ἑτέρου ἐπιστολήν, ἔμελλε δημοσιευθεῖσα νὰ τύχῃ πικρῶν ἐλέγχων καὶ νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν εἰς παντοίας ὕβρεις καὶ διαβολάς; Γενναίου δὲ καὶ μεγαλοψύχου ἀνδρὸς ἴδιον εἶνε νὰ μὴ ἀγανακτῇ τῷ ποιοῦντί τι ἀπ' ὀρθῆς καὶ δικαίας καὶ ἀδιαφθόρου τῆς ψυχῆς μηδὲ νὰ φέρῃ βαρέως τὸ πρᾶγμα, καὶ ἂν λίαν αὐτῷ βλαβερὸν ὑπάρχῃ. Παρατηρῶ δ' ὅμως ὅτι, ἂν ἐγράφετο ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τὸν ῥηθέντα Ὁλλανδὸν ἐπιστολὴ ἐκδοτέα, θὰ ἐπειρώμην πάντως καὶ μείζονα αὐτὴν νὰ καταστήσω καί πως εὐμορφοτέραν κτενίζων κατὰ τρόπον καὶ βοστρυχίζων. Ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν.

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΜΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

§ 1. Ἐν Ἀθήναις τῇ κτέ.

Τῆς ἐκφορᾶς *ἐν Ἀθήναις* παρέχει ἡμῖν παραδείγματα ὁ Θουκυδίδης λέγων βιβλ. Γ', 87 «ἐγένοντο δὲ καὶ οἱ πολλοὶ τότε σεισμοὶ τῆς γῆς *ἔν τε Ἀθήναις* καὶ Εὐβοίᾳ καὶ ἐν Βοιωτοῖς» καὶ βιβλ. Ε', 18 «εἴ τις τῶν ξυμμάχων τῶν Λακεδαιμονίων *ἐν Ἀθήναις* ἐστίν» καὶ 19 «*ἐν* δὲ *Ἀθήναις* ἄρχων Ἀλκαῖος» καὶ 23 «τὴν δὲ *ἐν Ἀθήναις* ἐν πόλει παρ' Ἀθηναίᾳ». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Ἑλλ. Α', α', 33 «Θρασύλλου *ἐν Ἀθήναις* ὄντος» καὶ ζ', 2 «Ἀρχέδημος ὁ τοῦ δήμου τότε προεστηκὼς *ἐν Ἀθήναις*». Πρβ. καὶ Α', β', 1 «ἄρχοντος δ' *ἐν Ἀθήναις* Εὐκτήμονος» καὶ Β', γ', 1 «Πυθοδώρου δ' *ἐν Ἀθήναις* ἄρχοντος». Ἀλλ' αἱ ῥήσεις αὗται κεῖνται ἐν χωρίοις νοθευομένοις.

Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου Ἴων. 1554 «*ἔν τ' Ἀθήναις* κἀνθάδ' οὖσαν εὐμενῆ» καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντιφάνους παρ' Ἀθην. σελ. 655 β' «*ἐν Ἀθήναις* δὲ γλαῦκας» καὶ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου παρ' Ἀθην. σελ. 615 ς' «*ἐν Ἀθήναις* γενέσθαι» καὶ ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος παρὰ

Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Α', σελ. 17,26 καὶ σελ. 77,11 Τευβν. «ἐνταῦθ' *ἐν Ἀθήναις*, ἐν Πάτραις, ἐν Σικελίᾳ».

Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἀρχεστράτου παρ' Ἀθην. σελ. 285 β' «τὴν ἀφύην μίνθου πᾶσαν πλὴν τὴν *ἐν Ἀθήναις*» καὶ ἐν τοῖς τοῦ Μάχωνος παρ' Ἀθην. σελ. 580 δ' «τίς δ' οὐπιτρέψων ἐστί σοι, φησίν, τάλαν, ὄντα γ' *ἐν Ἀθήναις* Καρικοῖς χρῆσθαι σταθμοῖς;» καὶ ἐν τοῖς τοῦ Χρυσίππου παρ' Ἀθην. σελ. 285 δ' «τὴν ἀφύην τὴν μὲν *ἐν Ἀθήναις* διὰ τὴν δαψίλειαν ὑπερορῶσι» καὶ ἐν τοῖς Κλεάρχου τοῦ Σολέως παρὰ τῷ αὐτῷ σελ. 555 δ' «*ἐν* δὲ *Ἀθήναις* πρῶτος Κέκροψ μίαν ἑνὶ ἔζευξεν» καὶ ἐν τοῖς Ἀπολλωνίου τοῦ Ἡροφιλείου παρὰ τῷ αὐτῷ σελ. 688 ϛ' «τὸ δὲ παναθηναϊκὸν λεγόμενον *ἐν Ἀθήναις*» καὶ ἐν τῷ Κικέρωνι τοῦ Πλουτάρχου κεφ. ΚΔ', 5 «μένειν αὐτὸν *ἐν Ἀθήναις*» καὶ κεφ. ΜΓ', 2 «τὸ θέρος *ἐν Ἀθήναις* διάξειν» καὶ κεφ. ΜΕ', 2 «*ἐν Ἀθήναις* διατρίβοντα». Ἄλλα παραδείγματα κρίνω περιττὸν νὰ μνημονεύσω.

Ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 729 λέγεται ὑπὸ Μεγαρέως «ἀγορὰ *'ν Ἀθάναις*, χαῖρε». Ἀλλαχοῦ τῆς κωμῳδίας ταύτης, ἐν λόγῳ ὑπὸ Βοιωτοῦ γινομένῳ, στίχ. 900 ἔχουσι τἀντίγραφα «ὅ τι γ' ἔστ' *Ἀθάναις*, ἐν Βοιωτοῖσιν δὲ μή» καὶ *ἐν Ἀθήναις*. Ὁ Ἐλμσλήϊος ἐξέδωκεν «ὅ τι γ' ἔστ' *Ἀθάνασ'*, ἐν Βοιωτοῖσιν δὲ μή» ὁρμηθεὶς ἐκ τοῦ ἐν τοῖς Σχολίοις φερομένου «ὅ τι γ' ἔστ' *Ἀθάνας*». Ἡ γραφὴ τοῦ Ἐλμσληίου ἐνεκρίθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρηνσίου ἐν τῷ περὶ Διαλέκτων συγγράμματι Βιβλ. Β', σελ. 525 καὶ ὑπ' ἄλλων (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ἀχαρν.* σελ. 140).

Γίνεται δὲ χρῆσις καὶ τοῦ συνάρθρου *ἐν ταῖς Ἀθήναις* ἔν τε τῷ ποιητικῷ καὶ τῷ πεζῷ λόγῳ, οἷον

Εὐριπ. Φοιν. 1705 «*ἐν ταῖς Ἀθήναις* κατθανεῖν μ' ἀλώμενον» καὶ Ἴων. 1567 «ἔμελλε δ' — *ἐν ταῖς Ἀθήναις* γνωριεῖν» (Πρβ. καὶ 1021).

Εὔβουλ. παρ' Ἀθην. σελ. 640 β' «πάνθ' ὁμοῦ πωλήσεται *ἐν ταῖς Ἀθήναις*». Ἄλεξ. παρ' Ἀθην. σελ. 431 δ' «κομψόν γε τοῦτ' ἐστὶν παρ' ὑμῖν — *ἐν ταῖς Ἀθήναις* δεξιῶς θ' εὑρημένον (ηὑρημένον)».

Μάχων παρ' Ἀθην. σελ. 581 γ' «*ἐν ταῖς Ἀθήναις* χαλκοτύπος σφόδρ' εὐφυής, κτέ.».

Θουκ. Β', 8 «πολλὴ δ' *ἐν ταῖς Ἀθήναις*» καὶ Δ', 5 «ὁ στρα-

τὸς ἔτι *ἐν ταῖς Ἀθήναις* ὢν» καὶ 27 «*ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις* πυνθανόμενος κτέ.». Πρβ. καὶ Ε', 43 καὶ Ϛ', 44 καὶ Η', 63 καὶ 98.

Ξενοφ. Ἑλλ. Β', β', 3 «*ἐν* δὲ *ταῖς Ἀθήναις* — ἐλέγετο ἡ συμφορά» καὶ περὶ Πόρ. Γ', 2 «*ἐν* δὲ *ταῖς Ἀθήναις* πλεῖστα μὲν ἔστιν ἀντεξάγειν».

Ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 829 κεῖται «οἷον τὸ κακὸν *ἐν ταῖς Ἀθάναις* τοῦτ' ἔνι».

Ἐπικῶς καὶ Ἰωνικῶς ἐλέγετο *ἐν Ἀθήνῃσι*, ὡς ἐν Ἰλιάδος Β, 549 «κὰδ δ' *ἐν Ἀθήνῃσ'* εἶσεν» καὶ παρ' Ἡροδότῳ βιβλ. Ϛ', 85 «περὶ τῶν ἐν *Ἀθήνῃσι* ὁμήρων ἐχομένων» καὶ «ἀντὶ τῶν *ἐν Ἀθήνῃσι* ἐχομένων ἀνδρῶν» καὶ βιβλ. Η', 79 «ἄριστον ἄνδρα γενέσθαι *ἐν Ἀθήνῃσι* καὶ δικαιότατον». Ἀπαντᾷ καὶ ἐν βιβλ. Ε', 82 «ἐλαῖαι ἦσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ — ἢ *ἐν Ἀθήνῃσι*». Ἀλλ' ἔν τισι τῶν κωδίκων φέρεται ἢ *Ἀθήνῃσι* ἄνευ τῆς προθέσεως ΕΝ (Ἴδε Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Γ', σελ. 155. Πρβ. καὶ σελ. 100). Ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ.* 1884, σελ. 143 ἐξήλειψε τὸ ἢ *ἐν Ἀθήνῃσι* ὡς ὑπὸ ξένης χειρὸς προστεθέν. Οὐδεὶς δὲ τὰ νῦν ἀγνοεῖ ὅτι ἡ μὲν δοτικὴ ἐκφέρεται μεθ' ὑπογεγραμμένου ἰῶτα, *Ἀθήνῃσι*, τὸ δ' ἐπίρρημα ἄνευ αὐτοῦ, *Ἀθήνησι*. Ὅμοιον τῷ *ἐν Ἀθήνῃσι* ὑπάρχει τὸ *ἐν Θήβῃσι*, οὗ μαρτύρια φέρω ἐκ τοῦ Ὁμήρου τὸ «*ἐν Θήβῃσιν* ἀπώλετο λαὸς Ἀχαιῶν» (Ἰλ. Ζ, 223) καὶ τὸ «ὄλετ' *ἐν Θήβῃσι* γυναίων εἵνεκα δώρων» (Ὀδ. Ο, 247) καὶ ἐκ τοῦ Ἡροδότου τὸ «ἀμφότερα ἐς ἐμὲ ἦν κείμενα *ἐν Θήβῃσι*» (βιβλ. Α', 52. Πρβ. καὶ Ε', 59). Πᾶς δέ τις, νομίζω, γινώσκει ὅτι οἱ τύποι *ἈθήνῃσιΝ* καὶ *ΘήβῃσιΝ* εἶνε ἀλλότριοι τῆς Ἡροδοτείου διαλέκτου. Ἔχει δ' ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐπίρρημα *Θήβησι-ν*, οὗ ἐγίνετο χρῆσις ὑπό τε τοῦ Λυσίου κατὰ Παγκλ. 15 «πανταχοῦ μᾶλλον ἢ *Θήβησιν* εἰκὸς ἦν αὐτὸν μετοικῆσας» καὶ ὑπ' ἄλλων.

Ὁ Ἀσώπιος γράφει ἐν τῇ Πρώτῃ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 62, § 5 ἐκδ. ζ' «Ἀπρόθετος δὲ τίθεται ἡ δοτικὴ ἐπὶ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ὡς *Μελίτῃ*, *Μαραθῶνι*, κλ. *φαμὲν γὰρ Μαραθῶνί τε μάχῃ προκινδυνεῦσαι βαρβάρῳ, καὶ πανδημεὶ ἐν Σαλαμῖνι ξυνναυμαχῆσαι* (Θ. Α', 73). Λέγεται δὲ ἐμπροθέτως *ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη* (Θ. Α', 18), ὡς καὶ τὸ περιώνυμον τοῦ Δημοσθένους *μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας*. **Οὐδέποτε** δὲ *ἐν Ἀθήναις* ἢ *Ἀθήνησιν*». Περὶ

τοῦ *Μαραθῶνι*-*ἐν Μαραθῶνι* καὶ ἄλλων τοιούτων θὰ διαλάβω μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐν ἑτέρῳ τόπῳ (Ἴδε Κόβητον ἐν *Λογ*. *Ἑρμ*. Τόμ. Α', σελ. 240 κέξ.).

Παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Ε', 18 ἀπαντᾷ ῥῆσις ἔχουσα κατὰ τὴν κοινὴν γραφὴν ὧδε· «στήλας δὲ στῆσαι Ὀλυμπίασι καὶ Πυθοῖ καὶ Ἰσθμοῖ καὶ *ἐν Ἀθήναις* ἐν πόλει καὶ ἐν Λακεδαίμονι ἐν Ἀμυκλαίῳ». Ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις καὶ ἀρίστοις ἀντιγράφοις ἐλλείπει μὲν ἡ πρόθεσις ἘΝ, κεῖται δὲ μόνη ἡ δοτικὴ *Ἀθήναις*, ἣ δύναταί τις νὰ συνηγορήσῃ ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐν βιβλ. Α', 143 «κινήσαντες τῶν Ὀλυμπίασιν ἢ *Δελφοῖς* χρημάτων» καὶ τὸ παρὰ τῷ Λυσίᾳ ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. Χρημ. 63 «ἐνίκησεν Ἰσθμοῖ καὶ *Νεμέᾳ*» καὶ τὸ παρὰ τῷ Πλάτωνι Λύσ. σελ. 205 γ' «νίκας Πυθοῖ καὶ Ἰσθμοῖ καὶ *Νεμέᾳ*» (Ἴδε Κρυγῆρον ἐν *Ἑλλην*. *Γραμμ*. § 46, 1, σημ. 4 καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ*. *Γραμμ*. *τῆς Ἑλλ*. *Γλώσσ*. § 426, 1). Ἐν ἑνὶ τῶν τοῦ Θουκυδίδου κωδίκων εἶνε γεγραμμένον «καὶ *Ἀθήνησιν* ἐν πόλει»· ὅθεν νομίζει ὁ Ἑρουερδὴν (ἐν *Stud. Thucyd.* σελ. 72) ὅτι ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου «καὶ *Ἀθήνησι* ἐν πόλει», ὅπερ ἔτυχεν ἀποδοχῆς καὶ ὑπὸ τοῦ Σταλλίου (*Θουκυδ*. Β', σελ. 11). Ἐποιήσατο δὲ χρῆσιν ὁ Θουκυδίδης τοῦ ἐπιρρήματος *Ἀθήνησι* ἐν βιβλ. Ε', 25 καὶ 47.

Ἐν τῇ ποιητικῇ γλώσσῃ ἦτο δυνατὸν νὰ παραλαμβάνηται ἐπὶ παντὸς τοπικοῦ ὀνόματος ἡ δοτικὴ πτῶσις εἰς δήλωσιν τῆς ἐν τόπῳ σχέσεως, οἷον *Δωδῶνι*, *Ἄργει*, *Αὐλίδι*, *Φλέγρᾳ*, *Οἰχαλίᾳ*, *Μυκήναις*, *Ἀβαῖσι*, κτλ. Πρβ. καὶ *τῇδε Θηβαίᾳ χθονί*. Ἐν σχολίῳ ἀντὶ τοῦ «οὐδεὶς πώποτ' ἀνὴρ ἐγένετ' Ἀθηναῖος» ἐγράφη ὑπὸ κριτικῶν «οὐδεὶς πώποτ' ἀνὴρ ἔγεντ' *Ἀθήναις*» (Ἴδε Δινδόρφιον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους Τόμ. Γ', σελ. 522 καὶ Βέργκιον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν Τόμ. Γ', σελ. 647. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Μνημοσ*. 1874, σελ. 421). Ἐν χρησμῷ παρ' Ἡροδότῳ βιβλ. Ϛ', 19 κεῖται «νηοῦ δ' ἡμετέρου *Διδύμοις* ἄλλοισι μελήσει», ὃ μετέγραψεν ὁ Κόβητος «νηοῦ δ' ἡμετέρου *'ν Διδύμοις*» ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1884, σελ. 152. Ἀκριβέστατα περὶ τῶν τοιούτων θὰ γράψω ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ ἐξελέγχων τὰ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη γεγραμμένα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 219 «Ἡ δοτικὴ ἐν ἀπολύτῳ χρήσει σημαίνει: α'. Τ τόπον ἐν ᾧ, οἷον: *Αἰσχύνομαι τὰ τρόπαια τὰ Μαραθῶνι καὶ Σαλαμ*

καὶ Πλαταιαῖς. — *Τὴν παλαιὰν φηγὸν αὐδῆσαί ποτε Δωδῶνι ἔφη.* Σημ. α'. Ἡ τοιαύτη ἄνευ τῆς προθέσεως: ἐν χρῆσις τῆς δοτικῆς εἶνε σπανία».

Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος ἀποφαίνεται σελ. 12, 4 «*Ἀθήναζε* κάλλιον ἢ *εἰς Ἀθήνας· Ἀθήνηθεν*, οὐκ *ἐξ Ἀθηνῶν· Ἀθήνησιν*, οὐκ *ἐν Ἀθήναις*». Γράφει δὲ καὶ Γρηγόριος ὁ Κορίνθου σελ. 165 «Τῶν αὐτῶν δὲ (τῶν Ἀττικῶν δηλ.) καὶ τὸ *εἰς Ἀθήνας Ἀθήναζε πορεύομαι* λέγειν καὶ *ἐν Ἀθήναις Ἀθήνησι σοφιστεύω* καὶ τὸ *ἐξ Ἀθηνῶν Ἀθήνηθεν ἔρχομαι* καὶ τὸ εἰς οἶκον οἴκαδε, ἐξ οἴκου οἴκοθεν, ἐν οἴκῳ οἴκοι». Πρβ. Μαιτζνῆρον εἰς *Λυκ.* σελ. 236.

Τοῦ ἐπιρρήματος *Ἀθήνησι-ν* ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Θουκυδίδης, ὡς ἐδήλωσα ἐν τοῖς ἄνω, καὶ ὁ Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι. Γνωστότατον δ' εἶνε τὸ τοῦ Δημοσθένους σελ. 246, 66 «ἢ τί τὸν σύμβουλον ἔδει λέγειν ἢ γράφειν τὸν *Ἀθήνησιν* ἐμέ;» (Πρβ. Βοιμέλιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Δημοσθένους Δημηγοριῶν σελ. 21).

Οὐκ ὀλίγα παραδείγματα δύναταί τις νὰ καταλέξῃ ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τοῦ ἐπιρρήματος *Ἀθήνηθεν*, ᾧ ὅμοιον τὸ *Θήβηθεν*. Ἐλέχθη δ' ὅμως καὶ *ἐξ Ἀθηνῶν* ὑπό τε τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ὑπ' ἄλλων· ἔτι δ' *ἐκ τῶν Ἀθηνῶν*, ὡς παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Α', 52 καὶ ἀλλαχοῦ (Πρβ. *ἀπ' Ἀθηνῶν - ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν*). Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Εὔφρονος παρ' Ἀθην. σελ. 379 ε' φέρεται «θρῖον τὸ λευκὸν *οὐξ Ἀθηνῶν* Χαριάδης». Πρβ. καὶ Βάβρ. ΙΕ', 5 «τέλος ὁ μὲν Θηβαῖος υἱὸν Ἀλκμήνης μέγιστον ἀνδρῶν, νῦν δὲ καὶ θεῶν ὕμνει· ὁ δ' *ἐξ Ἀθηνῶν* ἔλεγεν ὡς πολὺ κρείσσων Θησεὺς γένοιτο».

Καὶ τοῦ ἐπιρρήματος *Ἀθήναζε*, ᾧ ἐμφερὲς τὸ *Θήβαζε*, πολλὰ μαρτύρια ἔχει τις νὰ μνημονεύσῃ ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ Δημοσθένης εἶπε σελ. 882, 1 «τῶν *Ἀθήναζε* καὶ τῶν *Ἀθήνηθεν* συμβολαίων». Ἐγίνετο δὲ χρῆσις καὶ τοῦ *ἐς Ἀθήνας* ἢ *εἰς Ἀθήνας* καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου *ἐς τὰς Ἀθήνας* ἢ *εἰς τὰς Ἀθήνας*, οἷον

Ἡρόδ. Ϛ', 85 «ἐπισπόμενον Λευτυχίδεα *ἐς Ἀθήνας* ἀποδοῦναι Αἰγινήτῃσι τοὺς ἄνδρας» καὶ 86 «ἀπικόμενος Λευτυχίδης *ἐς τὰς Ἀθήνας*» καὶ Η', 67 «ἀπίκατο *ἐς τὰς Ἀθήνας*» καὶ 125 «ἀπίκετο *ἐς τὰς Ἀθήνας*» καὶ Θ', 17 «συνεσέβαλον *ἐς Ἀθήνας*» καὶ 32 «ἀπικόμενον *ἐς Ἀθήνας* (Πρβ. καὶ Ζ', 32).

Εὐριπ. Ἡρ. Μαιν. 1421 «*εἰς Ἀθήνας* πέμψομαι Θηβῶν ἄπο»

καὶ Ἡρακλ. 387 «εἴσιν — *εἰς τὰς Ἀθήνας*». Ἐν Ἡρακλ. Μαιν. 621 εἶπεν ὁ Εὐριπίδης «βέβηκ' *Ἀθήνας* νέρθεν ἄσμενος φυγών» καὶ ἐν Ἠλ. 1254 «ἐλθὼν *Ἀθήνας*», ὅπερ ἴδιον τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Ἀντιφάν. παρ' Ἀθην. σελ. 108 ε' «παῖς ὢν μετ' ἀδελφῆς *εἰς Ἀθήνας* ἐνθάδε ἀφικόμην» καὶ σελ. 84 β' «τὸ σπέρμα τοῦτ' ἀφιγμένον *εἰς τὰς Ἀθήνας* ἐστὶ παρὰ τοῦ βασιλέως». Πρβ. καὶ Μάχων. παρ' Ἀθην. σελ. 581 α' «*εἰς τὰς Ἀθήνας* παρεπιδημήσας ξένος κτέ.».

Θουκυδ. Ε', 23 «ἰόντας *ἐς Ἀθήνας* πρὸς τὰ Διονύσια» καὶ Ϛ', 61 «ἀπέπλεον — ὡς *ἐς τὰς Ἀθήνας*» καὶ Η', 15 «*ἐς* δὲ *τὰς Ἀθήνας* ταχὺ ἀγγελία — ἀφικνεῖται» καὶ 49 «*ἐς τὰς Ἀθήνας* πρέσβεις — παρεσκευάζοντο πέμπειν» καὶ 65 «ἦλθον *ἐς τὰς Ἀθήνας*».

Ξενοφ. Ἑλλην. Α', β', 13 «τοὺς — αἰχμαλώτους Θράσυλλος *εἰς Ἀθήνας* ἀπέπεμψε» καὶ γ', 22 «οὗτοι μὲν ἀπεπέμφθησαν *εἰς Ἀθήνας*» καὶ Β', β', 1 «ὕστερον δ' εἰς *Ἀθήνας* (ἔφυγον)» καὶ 2 «ἀπέπεμπεν *εἰς τὰς Ἀθήνας*» καὶ Ϛ', δ', 19 «ἔπεμψαν *εἰς Ἀθήνας* ἄγγελον». Καὶ ἄλλα δὲ παραδείγματα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως πορίζει ἡμῖν ὁ Ξενοφῶν.

Πλάτ. Ἱππ. Μείζ. σελ. 281 α' «ὡς διὰ χρόνου ἡμῖν κατῆρας *εἰς τὰς Ἀθήνας*».

Δημοσθέν. σελ. 1288, 17 «οὐκ Ἀθήνησι δανείσας οὐδ' *εἰς Ἀθήνας*» καὶ σελ. 1291, 27 «Ἀθήνηθεν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐξ Αἰγύπτου *εἰς Ἀθήνας*». Πρβ. καὶ σελ. 1284, 5 καὶ 6 καὶ σελ. 1285, 9 καὶ σελ. 1286,11 καὶ σελ. 1290,23 καὶ σελ. 1291,29 καὶ σελ. 1297, 49. Ἐν σελ. 1295, 42 εἰπὼν ὁ ῥήτωρ «δανείσαντας εἰς Αἴγυπτον καὶ *εἰς Ἀθήνας*» λέγει μετ' ὀλίγα «ἐφ' ᾧ τε καταπλεῖν *Ἀθήναζε*». Πρβ. σελ. 1296, 45 «ἐδανείσαμεν Διονυσοδώρῳ τούτῳ καὶ τῷ κοινωνῷ αὐτοῦ τρισχιλίας δραχμὰς Ἀθήνηθεν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐξ Αἰγύπτου *Ἀθήναζε*».

Παροιμιῶδες ἦτο τὸ πάλαι τὸ *γλαῦκ' Ἀθήναζε*, περὶ οὗ γράφει ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 88, 1 «Οἱ δὲ παλαιοί φασι καὶ ὅτι τὸ *γλαῦκα Ἀθήναζε* ἁρμόττει ἐπὶ τῶν ἄλλοθεν μάτην τὰ πλεονάζοντα ὡς σπάνιά τινα ἐμπορευομένων». Ἐλέγετο δὲ καὶ *γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας*, ὡς ἐν τῇ τοῦ Λουκιανοῦ πρὸς Νιγρῖνον Ἐπιστολῇ «ἡ μὲν παροιμία φησί· *γλαῦκα* (*γλαῦκ'*) *εἰς Ἀθήνας*» (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ὄρν.* σελ. 231). Παρὰ τῷ Ζηνοβίῳ Γ', 6

κεῖται *γλαῦξ εἰς Ἀθήνας* (Ἴδε Σνειδεβῖνον εἰς *Παροιμιογρ.* Τόμ. Α', σελ. 59). Μνημονεύεται δὲ καὶ παροιμία *ὄνος εἰς Ἀθήνας* ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Παροιμιογράφων Τόμ. Α', σελ. 439 καὶ Τόμ. Β', σελ. 192.

---

§ 2. Τῇ 9ῃ Νοεμβρίου 1889.

Ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Κομητᾶ ἐκδεδομένῃ ὑπὸ τοῦ Δούκα μετὰ τῶν Διαλόγων Αἰσχίνου Σωκρατικοῦ καὶ ἑτέρων τινῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δούκα συγγραφέντων (1814, σελ. 209) φέρεται «Ἐν Βιέννῃ. Ὀλυμπ. χμζ'. ἔτει γ'. Θαργηλιῶνος δ'. ἱσταμένου». Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀκμασάντων ἠσμένιζον τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς χρονολογίας· ἐγίνετο δ' ὅμως ὑπ' αὐτῶν χρῆσις καὶ τοῦ συνήθους ἀπὸ πολλοῦ καταστάντος, ὡς ὑπὸ τοῦ Δούκα ἐν ἐπιστολῇ κειμένῃ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ (σελ. 202) «Τῇ 25 Ἰανουαρίου, τῷ 1814. Ἐν Ἑρμαννουπόλει».

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν λογίων, καὶ ὅταν τῇ παλαιᾷ γλώσσῃ προαιρῶνται νὰ συγγράφωσιν, ὁ παρ' ἅπασι τοῖς Χριστιανοῖς νενομισμένος τρόπος τῆς χρονολογίας, ὡς ὑπὸ τοῦ Βασιάδου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Α' κατὰ Φιλίππου καὶ τῶν τριῶν Ὀλυνθιακῶν σελ. ιζ' «Ἔγραφον ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ ιζ' Ὀκτωβρίου ͵αωμζ'» καὶ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου ἐν τοῖς Φιλολογικοῖς Παρέργοις σελ. 7 ἐκδ. β' «Ἔγραψα ἐν Ἀθήναις τῇ α' Νοεμβρίου ͵αωξδ'».

Ὁ Κόδητος λέγει ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 175 «ὁ μὲν γὰρ Ἀλέξανδρος τὴν Αἴγυπτον κατεστρέψατο ἔτει πρὸ Χρ. ἐπιφ. 332, οἱ δὲ Πέρσαι σχεδόν τι διακοσίοις ἔτεσι πρότερον, ἔτει 525» καὶ σελ. 225 «Τὰ Ὀλύμπια ἐτέθη ὁμολογουμένως πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείας ἔτεσι 776» καὶ σελ. 502 «Ἐγεννήθη οὖν ἔτει 341στῷ πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἐν μηνί, *ὡς ἡμεῖς ἄγομεν*, Ἰανουαρίῳ» καὶ σελ. 523 «Ὁ μὲν γὰρ τραγικὸς περὶ τὸ 495στόν πρὸ Χριστοῦ ἔτος ἐγένετο, ὁ δὲ ἱστορικὸς περὶ τὸ 484στόν».

Ἐλπίζω δ' ὅτι οὐδεὶς θὰ ἐπιτιμήσῃ τῷ Κοδήτῳ χρησαμένῳ τοῖς Ἀραβικοῖς χαρακτῆρσι (τοῖς κοινῶς καλουμένοις *Ἀραβικοῖς ψηφίοις*) πρὸς δήλωσιν τῶν ἀριθμῶν, οὐχὶ δὲ τοῖς Ἑλληνικοῖς γράμμασιν.

Ἐπιστολὴν κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμένην ἔχομεν καὶ τοῦ Ἀσωπίου, ὅστις καὶ πρότερον μεγίστων ἠξιοῦτο ἐπαί-

νων καὶ νῦν ὑπό τινων ὑπερβαλλόντως ἐγκωμιάζεται ὡς δεινότατος ὢν περὶ τὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξεδόθη ὑπὸ Δωροθέου Εὐελπίδου ἐν τοῖς εἰς τοὺς περὶ Ἱερωσύνης Λόγους Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Προλεγομένοις (Τόμ. Α', σελ. ιδ'). Ἄνω τῆς ἐπιστολῆς εἶνε τεθειμένον ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου τὸ «Ἐν Ἀθήναις, τῇ η' Ἰανουαρίου αωξζ'», εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο τὸ «Ἀρχιμανδρῖτα, κύριε Δωρόθεε Εὐελπίδη». Ἐπιφέρονται δ' ἔπειτα ἃ ἐφιλοπόνησεν ὁ Ἀσώπιος ἐπιστέλλων, μᾶλλον δ' ἀντεπιστέλλων τῷ Εὐελπίδῃ. Εἶδον δ' ἐν αὐτοῖς τινα θαυμασίως συντεταγμένα, ὧν μνημονεύω ἐν τῷ παρόντι τόδε· «Εἶτα δὲ ἀκριβέστερον τὸ πρᾶγμα βασανίσαντι ἔοικέ μοι ἄνδρα ὁρᾶν ἀκμαῖον καὶ πλούσιον τοὺς ἑαυτοῦ θησαυροὺς γέροντι ἀσθενεῖ καὶ ἀπειρηκότι δεικνύειν ἢ ἐπιδείκνυσθαι».

---

§ 3. ὦ λογιώτατε Muller.

Τοῦ ἐπιθέτου *λογιώτατος* πολλάκις ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Κόβητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ, οἷον Τόμ. Α', σελ. 167 «μάρτυς δὲ αὐτὸς ὁ Φίλων, ὁ Πυθαγόρειος, ὁ πάντων *λογιώτατος*» καὶ σελ. 205 «ἀνδρὶ τἆλλα σπουδαίῳ καὶ *λογιωτάτῳ*» καὶ σελ. 231 «βέλτιον δὲ ἐν τούτοις τὴν τοῦ *λογιωτάτου* καὶ πάντ' ἀρίστου Βαλκεναρίου ἐπιείκειαν καὶ πρᾳότητα μιμήσασθαι» καὶ σελ. 462 «καίπερ *λογιώτατοι* εἶναι δοκοῦντες»· καὶ σελ. 478 «ὁ *λογιώτατος* Κλήμης» καὶ σελ. 509 «ἅπερ ἀναγνοὺς ὁ πάντων *λογιώτατος* Ἑμστερούσιος ἐκ τῶν ἑαυτοῦ πολλὰ καὶ χαρίεντα προσεπεμέτρησεν». Πρβ. καὶ σελ. 431 «*λόγιος* ἀνὴρ καὶ τῶν φιλοσόφων οὐδενὸς δεύτερος».

Ἡ λέξις *λόγιος* παρήχθη ἐκ τοῦ *λόγος*, ὡς ἡ *δόλιος* ἐκ τοῦ *δόλος*, κτλ. Εἶνε δὲ λόγος πᾶν ὅ τι λέγεται ἢ τῇ φωνῇ μηνύεται, πᾶν ὅ τι ἐκ παλαιοῦ χρόνου περιφέρεται θρυλούμενον ἢ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς νεωτέροις παραδίδοται ἱστορούμενον, κτλ. Ὁ Ἡρόδοτος γράφει ἐν βιβλ. Β', 47 «ἔστι μὲν *λόγος* περὶ αὐτοῦ ὑπ' Αἰγυπτίων λεγόμενος» καὶ 99 «μέχρι μὲν τούτου ὄψις τε ἐμὴ καὶ γνώμη καὶ ἱστορίη ταῦτα λέγουσά ἐστι· τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε Αἰγυπτίους ἔρχομαι *λόγο*[υς] ἐρέων κατὰ τὰ ἤκουον· προσέσται δὲ αὐτοῖσί τι καὶ τῆς ἐμῆς ὄψιος. Παρὰ δὲ τῷ Δημητρίῳ ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας § 12 μνημονεύε[ται]

ἧδε ἡ ῥῆσις τοῦ Ἑκαταίου· «Ἑκαταῖος Μιλήσιος ὧδε μυθέεται· τάδε γράφω ὥς μοι ἀληθέα δοκέει εἶναι· οἱ γὰρ Ἑλλήνων *λόγοι* πολλοί τε καὶ γελοῖοι, ὡς ἐμοὶ φαίνονται, εἰσί». Ἄλλα παραδείγματα κρίνω περιττὸν νῦν νὰ καταλέξω. Παρατηρῶ δ' ὅτι ὁ Ἰσοκράτης συνάψας ἐν τῷ Πανηγυρικῷ § 30 τὰς λέξεις *λόγος* καὶ *φήμη* εἶπε «τοῦτον τὸν *λόγον* καὶ τὴν *φήμην* ἐκ πολλοῦ παρειλήφαμεν». Ὁ γράφων λόγους ὀνομάζεται *λογογράφος*· γίνεται δ' ἀντίθεσις τοῦ λόγου πρὸς τὴν ᾠδὴν καὶ πρὸς τὴν ποίησιν ἢ τὸ ποίημα καὶ τοῦ λογογράφου πρὸς τὸν ποιητήν. Ἐσχηματίσθη δὲ καὶ ὄνομα *λογοποιός* συνωνυμοῦν τῷ *λογογράφος*. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει *Ἑκαταίῳ τῷ λογοποιῷ* (βιβλ. Β', 143) καὶ *Ἑκαταῖος ὁ λογοποιός* καὶ *Ἑκαταίου ἀνδρὸς λογοποιοῦ* (βιβλ. Ε', 36 καὶ 125. Πρβ. καὶ βιβλ. Ϛ', 137). Δὲν εἶνε τόπος ἐνθάδε νὰ διασαφήσω τὰς λέξεις *λογογράφος* - *λογοποιός*, *μυθογράφος* - *μυθοποιός* - *μυθολόγος*, *ἱστορικός* - *ἱστοριογράφος*, *συγγραφεύς*, *ἀρχαιολόγος* - *ἀρχαιολογῶ* (Ἴδε Βαλέσιον εἰς *Ἁρποκρατ.* Τόμ. Β', σελ. 323 Διν.δ. καὶ Κούρτιον ἐν *Μικρ. Συγγρ.* Τόμ. Β', σελ. 240-247 καὶ Βουσόλτιον ἐν *Ἑλλην. Ἱστορ.* Τόμ. Α', σελ. 18, σημ. 4. Πρβ. καὶ Βαίριον ἐν τῇ Β' ἐκδόσει τοῦ Ἡροδότου Τόμ. Δ', σελ. 439 καὶ Κόβητον ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1883, σελ. 4). Μετ' ἀκριβείας μέλλω ἀλλαχοῦ τὰς λέξεις ταύτας νὰ ἐξετάσω, θὰ διαλάβω δὲ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων *λόγος* - *ᾠδή* καὶ *λόγος* - *ποίησις* ἢ *ποίημα* καὶ *λόγος* - *μῦθος* καὶ *ἱστορία* - *μῦθος*.

Ἐκ τοῦ *λόγος* γενομένη ἡ λέξις *λόγιος* σημαίνει ἄνθρωπον ὅστις διατρίβει περὶ τοὺς λόγους ἢ προσέχει τοῖς λόγοις καὶ σπουδὴν περὶ αὐτοὺς ποιεῖται· ἀποβαίνει δ', ὡς εἰκός, ὁ τοιοῦτος ἐπιστήμων τῶν ὅσα ἐν προτέροις χρόνοις συνέβησαν καὶ ταμίας οὕτως εἰπεῖν ἱστορικῶν γνώσεων, ὑπολαμβάνεται δ' εὐλόγως ἱκανὸς νὰ μαρτυρῇ περὶ τῶν ἐπιχωρίων πραγμάτων, περὶ τῶν ἐπικρατούντων ἐν τῇ πατρίδι ἐθίμων, κτλ. Παρὰ τῷ Ἡροδότῳ φέρεται βιβλ. Α', 1 «Περσέων μέν νυν οἱ *λόγιοι* Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς» καὶ βιβλ. Β', 3 «οἱ γὰρ Ἡλιοπολῖται (Δινδόρφ.: *Ἡλιοπολῆται*) λέγονται Αἰγυπτίων εἶναι *λογιώτατοι*» καὶ 77 «μνήμην ἀνθρώπων πάντων ἐπασκέοντες μάλιστα *λογιώτατοί* εἰσι μακρῷ τῶν ἐγὼ ἐς διάπειραν ἀπικόμην». Ὁ Βαίριος σημειοῦται ἐν τῇ Β' ἐκδόσει τοῦ Ἡροδότου Τόμ. Α', σελ. 4 «λόγιοι hic sunt, antiqua vocabuli significatione,

rerum gestarum bene gnari, *periti*, *docti*» καὶ σελ. 597 «Quam ob rem etiam Aegyptii, ut pergit Schweigh., dicuntur λογιώτατοι i. e. *omnium maxime periti*, rerum praecipue praeteritarum, patriæ, antiquitatis etc.» (Πρβ. καὶ Τόμ. Δ', σελ. 437). Λέγει δὲ καὶ ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1874, σελ. 119 «Sunt enim οἱ λόγιοι *docti* antiquarum rerum et historiæ veteris periti, quos Romani *antiquarios* appellant». Πρβ. Θουκυδ. Α', 9 «λέγουσι δὲ καὶ οἱ τὰ σαφέστατα Πελοποννησίων μνήμῃ παρὰ τῶν πρότερον δεδεγμένοι Πέλοπά τε πρῶτον πλήθει χρημάτων κτέ.».

Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Πινδάρῳ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα ἐν Πυθιον. Α', 93 «ἀποιχομένων ἀνδρῶν δίαιταν μανύει καὶ *λογίοις* καὶ ἀοιδοῖς» καὶ ἐν Νεμεον. ϛ', 45 «πλατεῖαι πάντοθεν *λογίοισιν* ἐντὶ πρόσοδοι νᾶσον εὐκλέα τάνδε κοσμεῖν» (Ἴδε Βοίκκιον εἰς *Πίνδαρ.* Τόμ. Γ', σελ. 239 καὶ 413).

Διὰ τοῦ λόγου ἑρμηνεύεται πᾶν διανόημα ἢ σκέμμα, ὁ λόγος εἶνε ὄργανον πάσης ἐπιστήμης ἢ μαθήσεως, διὰ τοῦ λόγου παιδεύονται οἱ ἄνθρωποι καὶ μεταλαμβάνουσι σοφίας· ὅθεν ὁ μαθήσεως ἢ παιδείας ἐρῶν ἐπιμελεῖται τῶν λόγων καὶ λόγιος καθόλου καλεῖται ὁ τὰς μούσας θεραπεύων, ὁ πεπαιδευμένος. Ἡσύχ. «Λόγιος: ὁ τῆς ἱστορίας ἔμπειρος, πεπαιδευμένος». Πρβ. *φιλόλογος* - *φιλολογῶ* - *φιλολογία*.

Ἐν τοῖς Πολιτικοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους κεῖται οὐ μόνον «φασὶ γὰρ οἱ *λόγιοι* τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα τῆς Οἰνωτρίας» (βιβλ. Ζ', θ', 2) ἀλλὰ καὶ «*λόγιος* δὲ καὶ *περὶ τὴν ὅλην φύσιν* εἶναι βουλόμενος πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων ἐνεχείρησέ τι περὶ πολιτείας εἰπεῖν τῆς ἀρίστης» (βιβλ. Β', ε', 1).

Οὐκ ὀλίγα μαρτύρια τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως τοῦ ὀνόματος *λόγιος* ἔχω νὰ μνημονεύσω.

Πολέμων παρ' Ἀθην. σελ. 698 β' «καὶ τὸν Βοιωτὸν δὲ καὶ τὸν Εὔβοιον τοὺς τὰς παρῳδίας γράψαντας *λογίους* ἂν φήσαιμι διὰ τὸ παίζειν ἀμφιδεξίως καὶ τῶν προγενεστέρων ποιητῶν ὑπερέχειν ἐπιγεγονότας».

Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 140 β' «οἱ φιλόμουσι τῶν βασιλέων πολλοὺς μουσικοὺς ποιοῦσιν, οἱ φιλόλογοι *λογίους*, οἱ φιλαθληταὶ γυμναστικούς». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ποιεῖται χρῆσιν ὁ Πλούταρχος τοῦ προκει-

μένου ὀνόματος. Ἐν Ἠθικ. σελ. 433 γ' φέρεται «οἱ δὲ *λογιώτατοι* Δελφῶν καὶ τοὔνομα τοῦ ἀνθρώπου διαμνημονεύοντες Κορήταν λέγουσιν».

Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ', λϛ', 2 «ἀνὴρ τὰ πάντα ὅτι μάλιστα *λογιώτατος* καὶ τῆς γραφῆς εἰδήμων» καὶ Ϛ', ιε' «ἔν τε τοῖς θείοις σπουδαῖον καὶ ἄλλως ὄντα *λογιώτατον* ἄνδρα» καὶ Ϛ', κ', 3 «ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς καὶ Γαίου *λογιωτάτου* ἀνδρὸς διάλογος». Ἀξιόλογον σημείωσιν περὶ τῆς λέξεως *λόγιος*-*λογιώτατος* ἔγραψεν ὁ Εἰνιχήνιος ἐν τῇ Β' ἐκδόσει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου Τόμ. Α', σελ. 142 (Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 376).

Ἰουλιαν. σελ. 404 α' «οὐκ εἰκῇ τῶν παλαιῶν ἐπίστευον οἱ *λογιώτατοι*».

Εὐάγρ. Σχολαστ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Α', 15 «οὗτος ὁ Συνέσιος ἦν μὲν τὰ ἄλλα πάντα *λόγιος*, φιλοσοφίαν δὲ οὕτως εἰς τὸ ἀκρότατον ἐξήσκησεν, κτέ.».

Ἡσύχ. Μιλήσ. σελ. 53, 6 Τευβν. «ἦν γὰρ οὗτος παντοίως *λόγιος*» καὶ σελ. 56, 11 «ῥήτωρ καὶ παντοίως *λογιος*» καὶ σελ. 70, 13 «ἔκδουλος ὢν γένος, *λόγιος* σφόδρα» καὶ σελ. 72, 21 «αἷς κέχρηνται οἱ ῥήτορές τε καὶ τῶν συγγραφέων οἱ *λογιώτατοι*» καὶ σελ. 149, 8 «Νόννος Πανοπολίτης ἐξ Αἰγύπτου, *λογιώτατος*, ὁ καὶ τὸν παρθένον Ἰωάννην παραφράσας δι' ἐπῶν».

Ὁ Οὐεσσελίγγιος γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου Τόμ. Α', σελ. 116 «Οἱ λογιώτατοι τῶν ἐγχωρίων: Non tam *disertissimos* quam quidem doctissimos et patriae antiquitatis egregie peritos λογιωτάτων vocabulo designat: sunt enim λόγιοι saepe numero οἱ τὰ κατὰ τὰς πατρίδας διηγούμενοι, ut est in Schol. *Pindari* Nemeon. Od. I, 52.; unde οἱ λογιώτατοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων Polyb. VI, 43. sunt eruditissimi, sicuti bene *Casaub.*, et λογιώτατοι τῶν Ἰουδαίων *Joseph.* XVII. A. J. 6, 2. λογιώτατοι τῶν ἱερέων Aegyptiorum *Plut.* T. I. p. 92. E. et οἱ παρ' Ἕλλησι λόγιοι *Philon.Jud.* I. v. M. p. 603. A., οἱ τῶν Ἰνδῶν λόγιοι *Aelian.* XVI. H. A. C. 20». Ἴδε καὶ Θησαυρ. Στεφ. Τόμ. Ε', σελ. 354. Πρβ. καὶ Σλουΐτῆρον ἐν *Lect. Andoc.* σελ. 113 καὶ Οἰκονόμον ἐν τῷ *περὶ τῶν Ο'* Τόμ. Δ', σελ. 999.

Ὁ Φρύνιχος ἀποφαίνεται σελ. 198 «Λόγιος: ὡς οἱ πολλοὶ λέγου-

σιν ἐπὶ τοῦ δεινοῦ εἰπεῖν καὶ ὑψηλοῦ οὐ τιθέασιν οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τὰ ἐν ἑκάστῳ ἔθνει ἐπιχώρια ἐξηγουμένου ἐμπείρως». Λέγει δὲ καὶ ὁ Μοῖρις σελ. 249 «*Λογίους* τοὺς πολυΐστορας Ἀττικῶς, λογίους τοὺς λεκτικοὺς Ἕλληνες» καὶ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος σελ. 227, 7 «*Λογίους* τοὺς πολυΐστορας οἱ ἀρχαίως ἀττικίζοντες, ὡς καὶ Ἡρόδοτος· λογίους δὲ τοὺς διαλεκτικοὺς (Πιέρσ.: *λεκτικοὺς*) οἱ ὕστερον. Ἔστι δὲ καὶ λόγιος ὁ λόγου ἔφορος. Ἀριστείδης ἐν τῷ ὑπὲρ ῥητορικῆς πρώτῳ· καλῶ δ' ἐπὶ τούτῳ τῷ τολμήματι καὶ Ἑρμῆν λόγιον — Καὶ λόγιμον καὶ ἐλλόγιμον τὸ λόγου ἄξιον. Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ· ὅτι γὰρ μὴ Ἀθῆναι, ἦν οὐδὲν ἄλλο πόλισμα λόγιμον».

Παραδείγματα τοῦ ἐπιθέτου *λόγιος* εἰλημμένου ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *λεκτικός* ἢ *δεινὸς λέγειν* ἐμνημόνευσεν ὁ Λοβέκκιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 198. Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος σελ. 618 κεῖται «Τύρταμος δ' ἐκαλεῖτο ἔμπροσθεν ὁ Θεόφραστος, μετωνόμασε δ' αὐτὸν Ἀριστοτέλης Θεόφραστον, ἅμα μὲν φεύγων τὴν τοῦ προτέρου ὀνόματος κακοφωνίαν, ἅμα δὲ τὸν τῆς φράσεως αὐτοῦ ζῆλον ἐπισημαινόμενος· ἅπαντας μὲν γὰρ *λογίους* ἐποίησε τοὺς μαθητὰς Ἀριστοτέλης, *λογιώτατον* δὲ Θεόφραστον». Ἑρμηνεύεται δὲ ῥωμαϊστὶ (*Στράβ.* Διδ. σελ. 528) «nam omnes quidem suos discipulos *facundos*, sed Theophrastum *facundissimum* fecit Aristoteles» καὶ γερμανιστὶ (*Στράβ.* Γροσκ. Τόμ. Β', σελ. 607) «Denn Aristoteles machte zwar alle seine Schüler *beredt*, zum *beredtesten* Redner aber Theophrastos».

Πολλάκις ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ *λόγιος Ἑρμῆς*, οὗ μαρτύριον ἐκ τοῦ Ἀριστείδου παρέθετο Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος, περίφημον δὲ κατέστη τὸ *Ἑρμοῦ λογίου τύπος*. Ὁ Ἀριστείδης γράφει ἐν Τόμ. Β', σελ. 398 «τολμῶσι καὶ περὶ Δημοσθένους, ὃν ἐγὼ φαίην ἂν *Ἑρμοῦ* τινος *λογίου τύπον* εἰς ἀνθρώπους κατελθεῖν, ὅ τι ἂν τύχωσι βλασφημεῖν» (Ἴδε Τούπιον ἐν *Διορθ.* Τόμ. Β', σελ. 284 καὶ Βυττεμβάχιον εἰς *Εὐνάπ.* Τόμ. Β', σελ. 309 Βοισσ. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1877, σελ. 163).

Εἶπε δ' ὁ Ἀριστείδης καὶ *τοὺς λογίους θεοὺς* ἐν Τόμ. Β', σελ. 155 «*τοὺς λογίους θεοὺς* εἰ Πλάτωνος τοῦ καλοῦ περὶ πλείονος ποιούμεθα» καὶ σελ. 182 «αἰσχυνοίμην ἂν *τοὺς λογίους θεούς*, εἰ ζητοίην ἀποδεικνύναι». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Λιβανίῳ Ἐπιστ

570 «Μούσαις τε καὶ *πᾶσι λογίοις θεοῖς* ἔπραξας κεχαρισμένα» καὶ 923 «κεχαρίσθαι γὰρ ἐν τούτῳ σε *τοῖς λογίοις θεοῖς*» καὶ 971 «ἀνθ' ὧν ἕξει μὲν καὶ τὴν *τῶν λογίων θεῶν* εὔνοιαν» (Πρβ. Ἰ. Χ. Οὐόλφιον εἰς *Λιβαν. Ἐπιστ.* σελ. 431). Ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐλέχθη ἐν Ὀν. ἢ Ἀλεκτρ. 2 «ἐγὼ δὲ Ἑρμοῦ πάρεδρος ὢν λαλιστάτου καὶ λογιωτάτου θεῶν ἁπάντων». Ἐτέθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ μόνον τὸ *λόγιος* κατ' ἔλλειψιν τοῦ κυρίου ὀνόματος ἐν Ἀπολ. 2 «εὖ ἂν ἡμῖν ἔχοι καὶ τῷ *λογίῳ* θύσομεν». Πρβ. *φίλιος* (Ζεύς), κτλ.

Παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ εἶνε γεγραμμένον σελ. 806 «ταύτῃ οἱ τῶν παρ' Ἕλλησι λογιώτατοι τῷ Ἑρμῇ, ὃν δὴ *λόγον* φασί, διὰ τὴν ἑρμηνείαν καθιεροῦσι τῆς ῥοιᾶς τὸν καρπόν· πολυκευθὴς γὰρ ὁ λόγος». Νομίζει δ' ὁ Κόβητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 179 ὅτι τὸ *λόγον* εἶνε πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *λόγιον*. Ἀλλὰ περὶ τοῦ πράγματος θὰ γραφῶσι τὰ δέοντα ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Ἐκ τοῦ ὀνόματος *λόγος* εἶνε παρηγμένον καὶ τὸ ἐπίθετον *λόγιμος*, ὑφ' οὗ δηλοῦται ὁ λόγου ἄξιος ἤτοι ἀξιόλογος ὤν, ὁ ἐπίσημος, ὁ ἔνδοξος, κτλ. Παρέχει δ' αὐτοῦ ἡμῖν μαρτύρια ὁ Ἡρόδοτος λέγων βιβλ. Η', 65 «ἀνὴρ Ἀθηναῖος φυγάς τε καὶ παρὰ Μήδοισι *λόγιμος* γενόμενος τοῦτον τὸν χρόνον» καὶ βιβλ. Θ', 24 «ὡς ἀνδρὸς ἀπολομένου μετά γε Μαρδόνιον *λογιμωτάτου* παρά τε Πέρσῃσι καὶ βασιλέϊ» καὶ βιβλ. Θ', 37 «ἄνδρα Ἠλεῖόν τε καὶ τῶν Τελλιαδέων ἐόντα *λογιμώτατον*». Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ καὶ *λογίμη πόλις* (βιβλ. Β', 98) καὶ *πόλι λογίμῳ* (βιβλ. Ϛ', 106) καὶ *πόλισμα λόγιμον* (βιβλ. Α', 143) καὶ *ἔθνος λογιμώτατον* (βιβλ. Α', 171) καὶ *ἱρὰ λόγιμα* (βιβλ. Β', 111). Παρατίθεμαι καὶ τὰ ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους γεγραμμένα βιβλ. Α', 176 «στρατιῶται ἐπίλεκτοι, ἔκκριτοι, πρόκριτοι, δόκιμοι, εὐδόκιμοι — *λόγιμοι*». Ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Ε', σελ. 352 μνημονεύονται παραδείγματα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιθέτου καὶ ἐκ Δίωνος τοῦ Κασσίου.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ καὶ «οὔτε γὰρ ἔθνος τῶν ἐντὸς τοῦ Πόντου οὐδὲν ἔχομεν προβαλέσθαι σοφίης πέρι οὔτε ἄνδρα *λόγιον* οἴδαμεν γενόμενον πάρεξ τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνεος καὶ Ἀναχάρσιος» (βιβλ. Δ', 46). Ἐξηγεῖται δ' ὁ Βαίριος τὸ *ἄνδρα λόγιον* διὰ τοῦ *virum peritum, eruditum atque cultum*. Ὑπάρχει δ' ὅμως καὶ γραφὴ *λόγιμον*, ἣν προκρίνει ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνη-

μοσύνῃ (1884, σελ. 90) λέγων «In AB est λόγιον, in R λόγιμον. Utra scriptura est potior? Stein λόγιον dedit sed οἱ λόγιοι sunt *docti*, id est *antiquarii* historiae veteris et rerum et morum antiquorum periti, ut II. 3: οἱ γὰρ Ἡλιοπολῖται λέγονται Αἰγυπτίων εἶναι λογιώτατοι. Itaque λόγιΜον unice verum est». Ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον τὸν περιηγητὴν Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου εἶνε γεγραμμένον σελ. 339, 3 Διδ. «Ἐλλόγιμον δὲ ἄνδρα ἡ τῶν Σκυθῶν ἤνεγκε γῆ τὸν Ἀνάχαρσιν, οὗ μέμνηται καὶ Ἡρόδοτος λέγων ὅτι ὁ Εὔξεινος παρέχεται ἔθνη ἀμαθέστατα καὶ ἐξ οὐδενὸς τῶν ἐντὸς τοῦ Πόντου ἀνὴρ *ἐλλόγιμος* λέγεται πάρεξ τοῦ Σκυθικοῦ, ὅθεν ὁ Ἀνάχαρσις». Σημειωτέον δ' ὅτι παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Β', 3 πρὸς τῷ ὑγιῶς ἔχοντι *λογιώτατοι* φέρουσιν οἱ κώδικες καὶ τὸ ἡμαρτημένον *λογιΜώτατοι* (Ἴδε Βρεδόβιον ἐν *Ζητ. Κριτ. περὶ Διαλ. Ἡροδ.* σελ. 82). Ἐν ταῖς Ἱστορίαις τοῦ Ἀγαθίου σελ. 264, 13 Βόνν. ἀπαντᾷ «ᾄδεται γάρ οὗτος ὁ λόγος ἐπὶ πλεῖστον ἐν ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ τῇ μνήμῃ παραδοθεὶς τοῖς ἐφεξῆς καὶ μέχρι νῦν παρά τε τοῖς *λογίμοις* καὶ τῷ δήμῳ περιαγόμενος». Ἀποφαίνεται δ' ὁ Ἑρουερδὴν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1889, σελ. 19 ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀγαθίου γραφὲν εἶνε «παρά τε τοῖς *λογίοις* καὶ τῷ δήμῳ περιαγόμενος», τουτέστι: παρά τε τοῖς *πεπαιδευμένοις* καὶ τοῖς ἰδιώταις.

Ἔχει δ' ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐπίθετον *ἐλλόγιμος* ἐμφαῖνον τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐν λόγῳ* ὄντος. Τί σημαίνει τὸ *ἐν λόγῳ τινὰ εἶναι* οὐδεὶς γραμμάτων ἡμμένος ἀγνοεῖ, ὀλίγοις δ' ἴσως εἶνε ἄγνωστον τὸ «ὑμεῖς δ', ὦ Μεγαρεῖς, οὔτε τρίτοι οὔτε τέταρτοι οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' *ἐν λόγῳ* οὔτ' ἐν ἀριθμῷ», ᾧ παραβλητέον τὸ Θεοκρίτειον (Εἰδ. ΙΔ', 48) «ἀμὲς δ' οὔτε *λόγω τινὸς ἄξιοι* οὔτ' ἀριθμητοί, δύστανοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτᾳ ἐνὶ μοίρᾳ» καὶ τὸ Καλλιμάχειον (Ἐπιγρ. ΚΕ', 5) «τῆς δὲ ταλαίνης νύμφης ὡς Μεγαρέων οὐ *λόγος* οὐδ' ἀριθμός». Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου κεῖται σελ. 730 ε' «τῶν δ' ἐμῶν — πολιτῶν, ὥσπερ Μεγαρέων, οὐδεὶς *λόγος*», παρὰ δὲ τῷ Λιβανίῳ ἀπαντᾷ Τόμ. Β', σελ. 215, 24 «(δοκοῦσι) τὸ τῶν Μεγαρέων πεπονθέναι ῥητορική τε καὶ ῥήτορες, ἔξω καὶ *λόγου* καὶ ἀριθμοῦ κείμενοι». Λέγεται καὶ *ἐν σμικρῷ λόγῳ εἶναι* καὶ *ἐν οὐδενὶ λόγῳ τινὰ ποιεῖσθαι* (Πρβ. Ἑρουερδῆνα ἐν *Μνημοσ.* 1885, σελ. 166).

Ἐποιήσατο δὲ χρῆσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιθέτου ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι.

Ἡρόδ. Β', 176 «τοῖσι ἄλλοισι ἱροῖσι — πᾶσι τοῖσι *ἐλλογίμοισι*».

Πλάτ. Φιλήβ. σελ. 17 ε' «ἄπειρον ἑκάστοτε ποιεῖ τοῦ φρονεῖν καὶ οὐκ *ἐλλόγιμον* οὐδ' ἐνάριθμον» καὶ Συμποσ. σελ. 197 α' «*ἐλλόγιμος* καὶ φανὸς ἀπέβη». Φέρεται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις διαλόγοις.

Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 612 δ' «τῶν φιλοσόφων τοὺς *ἐλλογιμωτάτους* ἀντιμαρτυροῦντας ἔχειν». Πρβ. καὶ σελ. 715 α', κτλ.

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 768 «ἤδη δέ τις τῶν *ἐλλογίμων* καὶ τῶν παλαιῶν σοφιστῶν ἐσεμνύνετο» καὶ σελ. 780 «ἡ δὲ πρὸς τοὺς *ἐλλογίμους* ἅμιλλα κατ' ἀμφότερ' ἀσφαλής».

Δί. Κάσσ. ΜϚ', θ', 1 «*ἐλλογίμου* ἀνδρὸς ἀξίαν» καὶ ΝΒ', ιθ', 3 «μηδένα *ἐλλόγιμον* προστάτην ἔχοντα» καὶ κε', 7 «οὐδὲν κωλύει τοὺς *ἐλλογιμωτάτους* αὐτοῦ μεταλαμβάνειν». Πρβ. καὶ βιβλ. Ν',κ',2.

Διογέν. Λαέρτ. Α', 63 «περὶ πάντων τῶν τελευτησάντων *ἐλλογίμων* διείλεγμαι» καὶ Ε', 58 «ἀνὴρ *ἐλλογιμώτατος* καὶ φυσικὸς ἐπικληθεὶς κτέ.». Πρβ. καὶ Ϛ', 84 καὶ 85.

Ἀρτεμίδ. σελ. 9, 17 Ἑρχ. «γνωριμωτάτοις ἀνδράσι καὶ *ἐλλογίμοις*».

Φιλόστρ. σελ. 579 «παρὰ τίνι τῶν *ἐλλογίμων* — τοῦτο εἴρηται;»

Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 712 «παραπλήσια τούτῳ καὶ οἱ *ἐλλογιμώτατοι* τῶν Στωϊκῶν δογματίζουσι».

Θεμίστ. σελ. 217 α' «ὅστις δὲ ἐπὶ τοξικῇ *ἐλλόγιμος* εἶναι ἔρωτα ἔχει».

Λογγῖν. σελ. 188 Οὐεισκ. «μετὰ τῶν *ἐλλογιμωτάτων* ἄγειν τὰ τούτου βιβλία φαίην ἂν δεῖν τοὺς ζητητικούς».

Ἐπιγρ. Ἑλλην. Βοικχ. Τόμ. Β', σελ. 500, 2746 «ἐπὶ Φλ. Ἀμπελίου τοῦ *ἐλλογιμωτάτου* σχολαστικοῦ».

Σωζομ. σελ. 655 «κεχηνόσι δὲ αὐτοῖς εἰς Θεόδωρον — ἑλληνιστὴν καὶ *ἐλλόγιμον*».

Ἡσύχ. Μιλήσ. σελ. 37,15 «ἀνὴρ *ἐλλογιμώτατος* καὶ πάσης παιδείας εἰς ἄκρον ἐληλακώς» καὶ σελ. 42, 2 «ἀνὴρ *ἐλλογιμώτατος*, ἀναγκαῖος δὲ φίλος Βασιλείου» καὶ σελ. 42, 23 «ἀνὴρ καὶ αὐτὸς *ἐλλογιμώτατος* καὶ πάσης ὑπάρχων σοφίας ἀνάπλεως» καὶ σελ. 110, 13 «ἀνὴρ *ἐλλογιμώτατος*, φιλόσοφός τε καὶ ῥήτωρ».

Σουίδ. σελ. 746 α' Βεκκ. «ἦν δὲ καὶ κριτικώτατος τῶν καθ' ἡμᾶς *ἐλλογίμων* ἀνδρῶν ποιημάτων τε πάντων καὶ συγγραμμάτων τῆς λογογραφικῆς ἀρετῆς καὶ κακίας».

Ἀπολλών. περὶ Ἀντων. σελ. 118 γ' «ὑπὸ ποιητικῆς ἀδείας παραληφθὲν οὐ καταψεύσεται διαλέκτου πιστουμένης *ἐλλογίμοις* συγγραφεῦσιν» καὶ περὶ Συντάξ. σελ. 195, 3 «τῶν *ἐλλογιμωτάτων* ἀνδρῶν χρησαμένων καὶ τοῦ λόγου οὐκ ἐμποδίζοντος».

Παραπλησίαν ἔννοιαν τῷ *ἐλλόγιμοι συγγραφεῖς* ἔχει τὸ *ἔνδοξοι συγγραφεῖς*. Σύνηθες δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς Ἕλλησιν ἐγένετο τὸ *δόκιμοι συγγραφεῖς*. Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους φέρεται βιβλ. Γ', 1 «οἱ *δόκιμοι* τὴν γλῶτταν» καὶ βιβλ. Ε', 155 «οὐδεὶς δὲ τῶν καταλογάδην *δοκίμων*». Ἀλλ' ἐν τῇ Βεκκηρείῳ ἐκδόσει (σελ. 226) εἶνε γεγραμμένον «τῶν δὲ καταλογάδην οὐχ οἱ *κεκριμένοι*». Πρβ. βιβλ. Ζ', 196 «τῶν μᾶλλον αὐτοῦ *κεκριμένων* τὴν εὐφωνίαν» καὶ βιβλ. Θ', 15 «παρὰ δὲ Θουκυδίδῃ μόνῳ τῶν *κεκριμένων*» καὶ 153 «τὰ δ' ἄλλα οἱ *κεκριμένοι*» καὶ βιβλ. Ι', 60 «παρ' οὐδενὶ τῶν *κεκριμένων* εὗρον» καὶ 88 «κἂν παρά τινι τῶν ἧττον *κεκριμένων* εὕρω». Εἴκασε δ' ὁ Βεκκῆρος καὶ ἐν βιβλ. Ζ', 28 (σελ. 280) «τὸ ῥῆμα παρὰ τοῖς *κεκριμένοις* ἐστὶν εἰρημένον» ἀντὶ τοῦ *κεχρονισμένοις*.

Τοῦ *ἐλλογιμώτατος* ἐποιησάμην καὶ ἐγὼ χρῆσιν ἐν τῇ πρὸς τὸν Muller ἐπιστολῇ, οἷον «καὶ τὸν *ἐλλογιμώτατον* Van des Es ὑπὲρ ἐμοῦ ἄσπασαι». Ἔγραψα δὲ καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Ζ', σελ. 238 «ἀνὴρ *ἐλλόγιμος* ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐμοὶ φίλτατος» κατὰ μίμησιν τοῦ Πλάτωνος εἰπόντος ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ σελ. 361 ε' «εἰ τῶν *ἐλλογίμων* γένοιο ἀνδρῶν ἐπὶ σοφίᾳ». Ὅμοιον τούτῳ εἶνε τὸ παρὰ Δίωνι τῷ Κασσίῳ Τόμ. Α', σελ. 98 Τευβν. ἁπαντῶν «ἦν καὶ φύσεως ἀρετῇ κράτιστος καὶ *παιδείᾳ λογιμώτατος*». Πρβ. καὶ Ἡρῳδιαν. Ἱστορ. Ϛ', α', 4 «τοῖς *ἐπὶ λόγοις εὐδοκιμωτάτοις* καὶ νόμων ἐμπείροις». Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἐλήφθη ὑπ' ἐμοῦ τὸ *ἐλλογιμώτατος* ἀντὶ τοῦ *λογιώτατος*. Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 166 «ἀνδρὸς *ἐλλογίμου* καὶ φιλομαθοῦς κτέ.».

Ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου γίνεται ἐξήγησις τοῦ *ἐλλόγιμος* διὰ τοῦ *γεγραμματισμένος* (Ἴδε Θησ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 776-7. Πρβ. καὶ Λοβέκκιον εἰς *Φρύν.* σελ. 198).

Ἐν τέλει παρατηρῶ ὅτι παρὰ τῷ Προκοπίῳ Τόμ. Γ', σελ. 174, 2 κεῖται «Ἀνθέμιος δὲ Τραλλιανὸς ἐπὶ σοφίᾳ τῇ καλουμένῃ μηχανικῇ λογιώτατος οὐ τῶν κατ' αὐτὸν μόνον ἁπάντων ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ προγεγενημένων πολλῷ»· εἶνε δ' ἴσως τὸ *λογιώτατος* ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις τοῦ *λογιμώτατος*.

---

§ 4. ἣν ἐγὼ ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι.

Ἡ ῥῆσις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ Κρίτωνος τοῦ Πλάτωνος σελ. 43 γ'. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Ἱππολ. 393 «ἐσκόπουν ὅπως κάλλιστ' *ἐνέγκΑΙμ'* αὐτόν» καὶ Ἄλεξ. παρ' Ἀθην. σελ. 362 δ' «οὐ γὰρ ἄν ποτε θοἰμάτιον *ἀπενέγκΑΙμι* μὴ φύσας πτερά». Ἀκριβέστατα περὶ τῶν ἀορίστων *ἤνεγκΟΝ* καὶ *ἤνεγκΑ* θὰ διαλάβω ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Ὅτ' ἐκομίσθησαν εἰς τὴν ἐμὴν οἰκίαν αἱ ἐπιστολαί, δι' ὧν ἠγγέλλετό μοι ὁ θάνατος τοῦ Κοβήτου (ἦσαν δὲ τρεῖς, δύο μὲν ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι, μία δὲ λατινιστί), ἐγὼ ἐδίδασκον ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐπανελθὼν δ' οἴκαδε περὶ τὴν μεσημβρίαν συνέφαγον τῇ τε γυναικὶ καὶ τοῖς παισὶν εὔθυμος κατὰ τὸ εἰωθὸς ὤν, εἰ καὶ δυσάρεστ' ἀεὶ καὶ ἀνιαρά μοι συμβαίνουσιν. Ἡ ἐμὴ γυνὴ ἐγίνωσκεν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τὴν τελευτὴν τοῦ Κοβήτου, ἀλλ' οὐδέν μοι πρὸ τοῦ ἀρίστου εἶπεν. Ἀριστήσαντι δὲ καὶ ἐπ' ἀνακλίντρου τινὸς ἔπειτα καθίσαντι πλησιάσασα μετ' ὀλίγον ἐδήλωσε μέν μοι τὸν θάνατον τοῦ προσφιλεστάτου διδασκάλου, ἐνεχείρισε δὲ τὰς ἐπιστολάς. Πικροτάτη μοι προσέπεσεν ἡ ἀγγελία αὕτη, ἀνεμνήσθην δὲ παραχρῆμα τῆς φράσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Κρίτωνος πρὸς τὸν Σωκράτη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ῥηθείσης καὶ εὔλογον ἔπειτ' ἔκρινα νὰ ἐμβάλω αὐτὴν τῇ ἐμῇ ἐπιστολῇ. Ὁ Κρίτων μαθὼν ὅτι ἐπανέρχεται ὅσον οὔπω τὸ πλοῖον ἐκ τῆς Δήλου, οὗ ἐλθόντος ἔμελλεν ὁ Σωκράτης νὰ τελευτήσῃ πιὼν τὸ κώνειον, ἀφικνεῖται εἰς τὸ οἴκημα, ἐν ᾧ ἦτο ὁ μέγας φιλόσοφος καθειργμένος, περὶ ὄρθρον βαθύν· ἐρωτήσαντος δ' αὐτὸν τοῦ Σωκράτους «τί οὕτω πρῴ ἀφῖξαι;», ἀποκρίνεται ὁ ἀγαθὸς Ἀθηναῖος «ἀγγελίαν, ὦ Σώκρατες, φέρων χαλεπήν, οὐ σοί, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, ἀλλ' ἐμοὶ καὶ τοῖς σοῖς ἐπιτηδείοις πᾶσι καὶ χαλεπὴν καὶ βαρεῖαν, *ἣν ἐγώ*, ὡς ἐμοὶ δοκῶ, *ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι*». Οἱ

Κοβήτειοι ἐφιλοῦμεν ἐκ τῆς καρδίας τὸν ἡμέτερον καθηγητὴν ζῶντα, καθάπερ οἱ Σωκρατικοὶ τὸ πάλαι τὸν θεῖον τῆς φιλοσοφίας διδάσκαλον· ἐνόμισα δ' ὅτι προσφυῶς ἠδυνάμην τὴν ἐμὴν ἐπὶ τῇ λυπηρᾷ ἀγγελίᾳ διάθεσιν νὰ παραστήσω μαθηταῖς τοῦ Κοβήτου διὰ ῥήσεως τεθείσης ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ στόμα ἀνδρὸς ὑπεραγαπῶντος τὸν Σωκράτη.

Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι οἱ θαυμασταὶ τῶν καλῶν ὄντες πολλάκις παραλαμβάνουσιν ἐν τῷ λόγῳ φράσεις ἀλλοτρίας ὡραίας αὐτοῖς ἢ εὐστόχους φαινομένας. Φυσικώτατα γίνεταί τις ἐραστὴς τῶν ἐπιτετευγμένων, εὐκόλως δ' ἔπειτα ζηλωτὴς καὶ μιμητὴς αὐτῶν καθίσταται. Καταλέγω τινὰς ἔκ τε τοῦ ἐμμέτρου καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου ῥήσεις, ὧν τὸ κομψὸν ἢ τὸ καίριον παντὶ φανερὸν εἶνε.

εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης,
οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή,
ἀλλ' ἤ τοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται,
ἀλλ' ἤ τοι μὲν ταῦτα μεταφρασόμεσθα καὶ αὖτις,
τί πρῶτον τοι ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;
τέτλαθι δή, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης,
οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο,
ὅσα φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται ὥρῃ,
αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος,
ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων,
πρῶτον ὑπηνήτῃ, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη,
ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς ἠδὲ καὶ ἐσθλός,
ἐπεὶ οὐκέτι πιστὰ γυναιξίν,
ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω (πρβ. καί: παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω),
καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων,
ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος,
ὄφρ' ἂν ὕδωρ τε νάῃ καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ,
χρημάτων ἄελπτον οὐδέν ἐστιν οὐδ' ἀπώμοτον,
γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος,
ἢν δὲ κακοῖσι συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον,
τύχη τὰ θνητῶν πράγματ', οὐκ εὐβουλία,
νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τᾶν φρενῶν,

ἔστι καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον γέρας,
πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει,
χοὔτως ὁδὸς βραχεῖα γίγνεται μακρά,
οὐ πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐπῳδὰς πρὸς τομῶντι πήματι,
ὅστις γὰρ ὡς τύραννον ἐμπορεύεται κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ,
ποιητὴν δ' ἄρα ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν,
καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά, θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων,
ἅπαντές ἐσμεν ἐς τὸ νουθετεῖν σοφοί,
ὦ χρυσέ, δεξίωμα κάλλιστον βροτοῖς,
ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ἐστὶν ἐν ἑκάστῳ θεός,
φθείρουσιν ἤθη χρήσθ' ὁμιλίαι κακαί,
μάντις δ' ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς,
ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσιν βρύων,
θέλω τύχης σταλαγμὸν ἢ φρενῶν πίθον,
χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα,
τῷ γὰρ καλῶς πράσσοντι πᾶσα γῆ πατρίς,
ὅπου τις ἀλγεῖ, κεῖσε καὶ τὴν χεῖρ' ἔχει,
ὄλοιο θνητῶν ἐκλέγων τὰς συμφοράς,
ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί,
Ἡρακλέους ὀργήν τιν' ἔχων,
λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν,
ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν,
εὖ νὴ τὸν Ἑρμῆν, ὅ τι λέγεις δ' οὐ μανθάνω,
τὸ πρᾶγμα φανερόν ἐστιν· αὐτὸ γὰρ βοᾷ,
λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει ἄνδρας ποιητάς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας,
ἥδιον οὐδὲν οὐδὲ μουσικώτερον ἔστ' ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν,
γράμματα μαθεῖν δεῖ καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν,
ὡς χαρίεν ἔσθ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ,
ἀνερρίφθω κύβος,
μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται,

οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσιν,

πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει,

ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν,

ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν,

ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή,

ὁ βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρή, κτέ.,

ἡ δὲ ἀπειρίη κακὸς θησαυρὸς καὶ κακὸν κειμήλιον τοῖσι ἔχουσι αὐτήν,

κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται,

οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας,

εἴ τῳ ἱκανὸς τεκμηριῶσαι,

μετὰ κινδύνων τὰς μελέτας ποιούμενοι,

φιλοκαλοῦμεν μετ᾽ εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας,

ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει,

τὸ δὲ μὴ ἐμποδὼν ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ τετίμηται,

ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος,

ἐν δὲ τῷ ἀδιηγήτῳ τούτῳ ταράχῳ κτέ.,

πᾶς γὰρ ὅ τ᾽ ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆς χρυσὸς ἀρετῆς οὐκ ἀντάξιος,

μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι πατρίς, κτέ.,

πολλάκις δοκεῖ τὸ φυλάξαι τἀγαθὰ τοῦ κτήσασθαι χαλεπώτερον εἶναι,

δεῖ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγχειρεῖν μὲν ἅπασιν ἀεὶ τοῖς καλοῖς τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα, κτέ.,

βασιλεὺς γὰρ καὶ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐναντίος,

μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφιείς,

εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, κἂν ψευδεῖς ὦσιν,

ὄμφακες ἔτι εἰσίν,

τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἐφ᾽ ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν.

Πολλὰ τούτων ἐθρυλήθησαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἷον τὸ τοῦ Σιμωνίδου «ἔστι καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον γέρας», περὶ οὗ ἐποιήσατο λόγον ὁ Βυττεμβάχιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου Τόμ. Ϛ', σελ. 1141 καὶ ὁ Σνειδεβῖνος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν τοῦ Σιμωνίδου σελ. 112-3, τὸ τοῦ Εὐριπίδου ἐκ τῆς Σθενεβοίας «ποιητὴν δ' ἄρα ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν», περὶ οὗ διέλαβεν ὁ Ναύκιος ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 569 ἐκδ. β' καὶ ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1878, σελ. 27, καὶ τὸ τοῦ Θουκυδίδου βιβλ. Α', 18 «μετὰ κινδύνων τὰς μελέτας ποιούμενοι», περὶ οὗ ἔγραψεν ὁ Βυττεμβάχιος ἐν τῇ Κριτικῇ Βιβλιοθήκῃ Τόμ. Γ', β', σελ. 6 καὶ ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1877, σελ. 162 καὶ ἐν ταῖς εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως Παρατηρήσεσι σελ. 25 (Πρβ. καὶ Πόππον εἰς *Θουκυδ.* Μέρ. Γ', α', σελ. 168 ἐκδ. μεγ.). Καὶ ἄλλα δὲ τῶν ἐν τοῖς ἄνω καταλεχθέντων περιβόητα κατέστησαν.

Οὐκ ὀλίγοι ἐμνημόνευσαν ἢ ἐμιμήσαντο τὸ Αἰσχύλειον «τάδ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἁλισκόμεσθα» (Ἴδε Ναύκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 45-6 ἐκδ. β' καὶ Βλαϋδέσιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀριστοφάνους Ὀρνίθων σελ. 312). Εὐδοκίμησαν δὲ καὶ αἱ ῥήσεις τοῦ Εὐριπίδου «ὅστις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνήρ, οὐ πώποτ' ἠρώτησα γιγνώσκων ὅτι τοιοῦτός ἐστιν οἷσπερ ἥδεται ξυνών» καὶ «ἡ φύσις ἐβούλεθ', ᾗ νόμων οὐδὲν μέλει» (Ἴδε Ναύκιον ἐν τῷ προρρηθέντι βιβλίῳ σελ. 624 καὶ 658).

Ἐν τῷ Ἀρχιδάμῳ τοῦ Ἰσοκράτους § 44 κεῖται «αὐτὸς μὲν ἐμέλλησεν ἐκπλεῖν, τῶν δὲ χρωμένων τινὸς τολμήσαντος εἰπεῖν ὡς *καλόν ἐστιν ἐντάφιον ἡ τυραννίς*, αἰσχυνθεὶς ἐφ' οἷς διενοήθη καὶ πάλιν ἐπιχειρήσας πολεμεῖν πολλὰς μὲν μυριάδας Καρχηδονίων διέφθειρεν, κτέ.». Τούτου πολλοὶ ἐγένοντο ζηλωταὶ καὶ μιμηταί, ὡς παρετήρησεν ὁ Κόβητος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ περὶ Γυμναστικῆς συγγραμματίου τοῦ Φιλοστράτου σελ. 48 καὶ ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1859, σελ. 281-2.

Ὁ Πλούταρχος εἶπεν ἐν τῷ Ἀλκιβιάδῃ κεφ. Ι', 2 «*μεγάλας* δ' αὐτῷ *κλισιάδας* ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πλούτου» καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Κάτωνος Συγκρίσει κεφ. Β', 2 «*μεγάλας* ἐπ' Ἀντίοχον Ῥωμαίοις *ἀναπετάσας κλισιάδας*» καὶ ἐν τοῖς Ἠθικοῖς σελ. 360 α' «*μεγάλας* μὲν τῷ ἀθέῳ λεῷ

κλισιάδας ἀνοίγοντας» Ταῦτ' ἀναγινώσκων τις ἀναμιμνήσκεται παραχρῆμα τοῦ Ἡροδοτείου (βιβλ. Θ', 9) «*μεγάλαι κλισιάδες* ἀναπεπτέαται ἐς τὴν Πελοπόννησον τῷ Πέρσῃ». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως σελ. 280 «ὡς — μὴ *πλατείας ἀναπετάσῃ κλισιάδας* τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν φερομένοις» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 472 καὶ ἐν *Μνημοσ.* 1878, σελ. 165). Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκφέρουσί τινες τὸ ὄνομα *κλισιάς*-*κλισιάδες* διὰ διφθόγγου, *κλΕΙσιάς*-*κλΕΙσιάδες*.

Παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Η', σελ. 651 εἶνε γεγραμμένον «ταῦτ', ὦ πρὸς θεῶν, πότερον θαυμαστά τις ἢ *λημήματα* φήσει;». Ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ ἐλέχθη «πότερον θαύματά τις ἢ *ῥήματα* φήσει;» ἔχοντος πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφῶντος κείμενον § 167 «ταῦτα δὲ τί ἐστιν, ὦ κίναδος; *ῥήματα ἢ θαύματα*;» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1881, σελ. 399).

Ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 676 α' ἀπαντᾷ «ταῦτα μὲν οὖν δὴ ταύτῃ», παρὰ δὲ τῷ Πλουτάρχῳ ἐν Δημοσθ. Ε', 1 φέρεται «καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ κατὰ Πλάτωνα». Ἐρρήθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ σελ. 148 β' «καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ, φασί» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1883, σελ. 353). Εὗρον δὲ καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Α', σελ. 15 «καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ». Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 365 «ἀλλ' οὔτι ταύτῃ ταῦτα». Ὁ Μουσώνιος προσθεὶς τὸ ῥῆμα *ἔχει* εἶπεν ἐν σελ. 231 καὶ 240 καὶ 251 Πηρλ. «ταῦτα μὲν ταύτῃ *ἔχει*» καὶ ἐν σελ. 181 «ἐπεὶ οὖν ταῦτα, φημί, ταύτῃ *ἔχει*». Κεῖται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ «τούτων δὲ ταύτῃ ἐχόντων» ἐν σελ. 171. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τῷ Συμποσίῳ σελ. 220 γ' καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Πλούτῳ στίχ. 8 ἐποιήσαντο χρῆσιν τῆς ἐκφορᾶς «καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα» (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Πλοῦτ.* σελ. 6 καὶ 135). Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων μετὰ πολλῆς ἀκριβείας θὰ πραγματευθῶ ἑτέρωθι.

Ἄξια παραθέσεως νομίζω τὰ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου εἰρημένα ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 437 «Πολλὰ καὶ παντοδαπὰ ἀνεγνωκὼς ὁ Κλήμης οὐ μόνον ὅλας ῥήσεις ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων ποιητῶν ἀπανθισάμενος παρατίθεται ἀλλὰ καὶ πλεονάκις ὀλίγα τινὰ ῥήματα ποιητικῆς χάριτος ὄζοντα τοῖς ἰδίοις παραναμίγνυσι παίζων καὶ χαριεντιζόμενος, ἅμα δὲ καὶ τὰ λεγόμενα κοσμῶν καὶ καλλωπίζων» καὶ

σελ. 526 «Λειμῶνος μαλακοῦ δίκην καθάπερ ἄνθεσί τισιν ἀεὶ διαποικίλλων τὸν λόγον ὁ Κλήμης οὐ μόνον τὰ ὑπὸ τῶν ποιητῶν κομψῶς καὶ χαριέντως εἰρημένα τοῖς ἰδίοις ἐγκατασπείρας φαίνεται ἀλλὰ καὶ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων τὰ γλαφυρώτατα ἀπανθισάμενος τὰ ἑαυτοῦ κοσμήσας καὶ καλλωπίσας διετέλεσεν» (Πρβ. καὶ σελ. 456).

Καὶ ὁ Κόβητος χαίρει μιμούμενος ἐν τοῖς εἰς τὰ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως Διορθωτικοῖς παλαιοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Μνημονεύω ῥήσεις τοῦ Κόβήτου ἐκ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ ἐπιφέρω ἑκάστῃ τὸν ποιητὴν ἢ τὸν συγγραφέα, ᾧ ἠκολούθησεν ὁ Κόβητος.

σελ. 185 «καὶ ἄλλοι πάνυ πολλοὶ ἐνέκραγον ἡμῖν οὐδὲν ἠδικημένοι». Ἀριστοφ. Πλ. 428 «οὐ γὰρ ἂν τοσουτονὶ ἐνέκραγες ἡμῖν οὐδὲν ἠδικημένη».

σελ. 186 «μὴ γένοιτο οὐδ' ἔσται». Δημοσθέν. σελ. 581, 209 «ὃ μὴ γένοιτο οὐδ' ἔσται». Ἴδε Βοισσονάδην εἰς *Ἀρισταίν*. σελ. 598. Πρβ. καὶ Εὐριπίδ. Ἀποσπ. 958,28 Ναυκ. «ὃ μὴ γένοιτο, Ζεῦ φίλ', οὐδ' ἔσται ποτέ».

σελ. 197 «ἰδοὺ sermonem! ὡς ἠλιθίως ἐφθέγξατο!». Ἀριστοφ. Νεφ. 872 «ἰδοὺ κρέμαι', ὡς ἠλίθιον ἐφθέγξατο».

σελ. 206 «ἐχθρὸν δέ μοί ἐστιν αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν». Ὅμηρ. Ὀδυσσ. Μ, 452. Πρβ. Κόβητον ἐν *Λογ*. *Ἑρμ*. Τόμ. Α', σελ. 524.

σελ. 209 «πόσους δ' εἴποιμ' ἂν ἄλλους εἴ με μηκύνειν δέοι, ὧν τἀξίωμα κἂν κακῶς λέγωσι νικᾷ». Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 1131 «πόσους εἴποιμ' ἂν ἄλλους, εἴ με μηκύνειν δέοι» καὶ Εὐριπ. Ἑκ. 293 «τὸ δ' ἀξίωμα, κἂν κακῶς λέγῃ (λέγῃς), τὸ σὸν πείσει».

σελ. 213 «οὐκ ἔστι· πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ». Δημοσθέν. σελ. 241,47 «ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα· πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ».

σελ. 226 «ἧπου τοῦ ταῦτα γράψαντος ὁ νοῦς παρὼν ἀπεδήμει» καὶ σελ. 469,1. Ἀριστοφ. Ἱππ. 1119 «ὁ νοῦς δέ σου παρὼν ἀποδημεῖ».

σελ. 235 «διὸ παραθετέα, σὺ δ' ἐπιτήρει τὸ βλάβος». Ἀριστοφ. Βατρ. 1151 «λέγ' ἕτερον αὐτῷ· σὺ δ' ἐπιτήρει τὸ βλάβος».

σελ. 255 «θερμανθεὶς ὁ Κλήμης ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ ἀεὶ σφοδρὸς ὢν ἐφ' ὅ,τι ὁρμήσειεν κτέ.». Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 21 α' «καὶ ἴστε δὴ οἷος ἦν Χαιρεφῶν, ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅ τι ὁρμήσειε».

σελ. 431 «οὕτως ἀταλαιπώρως τοῖς τότε τὰ ἱστορικὰ διακείμενα». Ἀριστοφ. Ἀποσπ. 254 Κοκκ. «οὕτως αὐτοῖς ἀταλαιπώρως ἡ ποίησις διέκειτο».

σελ. 464 «ποιητικὸς ἄρα τις ἦν καὶ τρίβων τὰ τοιάδε». Εὐριπ. Μηδ. 686 «σοφὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ τρίβων τὰ τοιάδε».

σελ. 534 «καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα». Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἄνω γεγραμμένα σελ 412.

Πολλοῖς ἐγένετο ἀποδεκτὸν τὸ Θουκυδίδειον «εἴ τῳ ἱκανὸς τεκμηριῶσαι (βιβλ. Α΄, 9), ὡς παρέστησεν ὁ Βυττεμβάχιος ἐν τῇ Κριτικῇ Βιβλιοθήκῃ Τόμ. Α΄, γ΄, σελ. 49 καὶ ἄλλοι. Γράφει δὲ καὶ ὁ Κόβητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α΄, σελ. 173 «εἴ τῳ ἱκανὸς τεκμηριῶσαι ὁ Ἀνατόλιος». Πρβ. καὶ σελ. 224 «ὧν εἷς μοι νῦν τεκμηριῶσαι ἱκανὸς ἔστω» καὶ σελ. 431 «τεκμηριῶσαι ἱκανοῖς».

---

§ 5. ἣν ἐγὼ ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι.

Ὅτ' ἔγραφον τὴν ἐπιστολήν, ἐλυπούμην μὲν ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τῇ ἀρτίως ἀγγελθείσῃ μοι τελευτῇ τοῦ ἀγαπητοτάτου διδασκάλου, ἐφανταζόμην δ' ὅτι χαλεπωτάτη καὶ ἀλγεινοτάτη ἔμελλεν ἡ συμφορὰ αὕτη νά μοι ὑπάρξῃ. Τοῦτο σκοπῶν νὰ ἐμφανίσω παρέλαβον τὴν ῥῆσιν «ἣν ἐγὼ ἐν τοῖς βαρύτατ' ἂν ἐνέγκαιμι», περὶ ἧς ἐποιησάμην λόγον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Συχνοτάτη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἶνε ἡ χρῆσις τῆς εὐκτικῆς ἐγκλίσεως μετὰ τοῦ δυνητικοῦ καλουμένου μορίου πρὸς δήλωσιν μελλούσης διαθέσεως, οἷον

μένοιμ' ἄν. Σοφοκλ. Αἴ. 88.

στείχοιμ' ἄν. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1108. Εὐριπ. Ἴων. 668. Ἐν στίχ. 981 ἔγραψε *στείλαιμ' ἄν* ἀντὶ τοῦ *στείχοιμ' ἄν* ὁ Ἑρουερδήν.

χωροῖμ' ἄν. Σοφοκλ. Οἰδ. Κ. 507.

λέγοιμ' ἄν. Αἰσχύλ. Ἑπτ. 568. Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 95. Πρβ. καὶ 282 καὶ Εὐριπ. Ὀρ. 640 καὶ Ἠλ. 1060 καὶ Ἀποσπ. 819, 6.

θέλοιμ' ἄν. Σοφοκλ. Αἴ. 526. Εὐριπ. Ἀλκ. 511 καὶ Ἀποσπ. 814.
σιγῷμ' ἂν ἤδη. Εὐριπ. Ἱππ. 336.
θνήσκοιμ' ἄν. Εὐριπ. Ἀποσπ. 293.
βουλοίμην ἄν. Εὐριπ. Ἀποσπ. 659,10. Ξενοφ. Ἀπομν. Γ', ε', 1. Πλάτ. Λύσ. σελ. 211 ε'. Πρβ. καὶ Ὀδυσσ. Γ, 232 καὶ Λ, 489.
τρέχοιμ' ἄν. Ἀριστοφ. Ἱππ. 1110.
φράσαιμ' ἄν. Ἀριστοφ. Βατρ. 1461.
καταλέξαιμ' ἄν. Δίφιλ. Ἀποσπ. 43, 38 Κοκκ.
ἐγὼ δ' ἂν ἀντείποιμι. Φερεκρ. Ἀποσπ. 154,2.
ἀποσταίην ἄν. Ἀντιφάν. Ἀποσπ. 76.
ἀποδοίμην ἂν ἡδέως. Ἀνών. Κωμ. Ἀποσπ. 153.
ἡδέως ἂν θεασαίμην. Πλάτ. Κρατ. σελ. 411 α'.
φαίην ἄν. Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 30 β'.
ἐκφύγοιμεν ἄν. Ἀριστοφ. Πλ. 796.
χαλεπῶς ἂν οἰκήσαιμεν. Πλάτ. Κωμ. Ἀποσπ. 96.
εὕροις ἄν. Μένανδρ. Ἀποσπ. 89.
ναυαγίου τ' ἂν ἐπιλάβοιο. Μένανδρ. Ἀποσπ. 536,9.
ὀκτὼ λάβοις ἄν; Ἄλεξ. Ἀποσπ. 16, 10.
λάβοις ἄν. Μένανδρ. ἢ Ψευδομέν. Ἀποσπ. 1089.
εἴποι τις ἄν. Φερεκρ. Ἀποσπ. 154. Δημοσθέν. σελ. 33,19 (Πρβ. Κόβητον ἐν *Μνημοσ*. 1875, σελ. 429).
δέξαιτ' ἄν. Ἄλεξ. Ἀποσπ. 73.
οὐκέτ' ἂν μείναιμ' ἐγώ. Αἰσχύλ. Χοηφ. 1050 καὶ 1062.
οὐκ ἂν μεθείην. Σοφοκλ. Φιλ. 1302.
οὐκ ἂν προδοίην. Εὐριπ. Ἀποσπ. 655.
οὐκ ἂν μεθείμην. Ἀριστοφ. Βατρ. 830.
οὐκ ἂν καθιζοίμην. Ἀριστοφ. Ἱππ. 750.
οὐκέτ' ἂν κρύψαιμι. Ἀριστοφ. Πλ. 284.
οὐκ ἂν ὑπομείναιμ' ἔτι. Φοινικίδ. Ἀποσπ. 4, 1.
οὐ γὰρ ἂν ὑποστειλαίμην. Αἰσχίν. περὶ Παραπρ. 70.
οὐ σιωπήσαιμεν ἄν. Εὐριπ. Φοιν. 926.
οὐκ ἂν τύχοις. Εὐριπ. Φοιν. 615.
οὐδ' ἂν Ἀπόλλων μάθοι. Ἀντιφάν. Ἀποσπ. 122, 15.

Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει ἐν τῷ περὶ Συντάξεως σελ.

264,26 «οὐδὲ τὸ *γράψαιμι ἄν* εὐχὴν ἐπαγγέλλεται, ὁρισμὸν δὲ τοῦ ἐσομένου πράγματος».

Ἱκανὰ παντὶ δύνανται νὰ φανῶσιν ἃ ἐν τοῖς ἄνω παρετέθησαν μαρτύρια τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως· ἀλλ' οὐδαμῶς ἐγὼ ὀκνῶ καὶ ἄλλα νὰ καταλέξω, ἵνα λίαν φανερὸν τὸ πρᾶγμα τοῖς νεωτέροις γένηται.

Ἰλ. Ζ, 141 «οὐδ' ἂν ἐγὼ μακάρεσσι θεοῖς (θεοῖσ') ἐθέλοιμι μάχεσθαι» (Πρβ. στίχ. 129).

Ἐπίγρ. εἰς Αἰσχύλ. ἐν Σχολ. εἰς Αἰσχ. σελ. 5, 8 Δινδ. «ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἴποι».

Αἰσχύλ. Ἀποσπ. 309 Ναυκ. «τί γὰρ ὄψον γένοιτ' ἂν ἀνδρὶ τοῦδε βέλτερον;»

Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 334 «καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύ γ' ὀργάνειας» καὶ 501 «σοφίᾳ δ' ἂν σοφίαν παραμείψειεν ἀνήρ» καὶ Τραχ. 22 «καὶ τρόπον μὲν ἂν πόνων οὐκ ἂν διείποιμ'· οὐ γὰρ οἶδ'» καὶ Αἴ. 1130 «ἐγὼ γὰρ ἂν ψέξαιμι δαιμόνων νόμους;» (Ἴδε Λοβέκκιον εἰς *Σοφοκλ. Αἴ.* σελ. 446 ἐκδ. β'). Ἐν Οἰδ. Τ. 936 κεῖται «τὸ δ' ἔπος οὐξερῶ τάχ' ἂν ἥδοιο μέν, πῶς δ' οὐκ ἄν; ἀσχάλλοις δ' ἴσως», περὶ οὗ ἐποιήσατο λόγον ὁ Ἑρμαννὸς ἐν *Opusc.* Τόμ. Δ', σελ. 195. Ἔγραψε δὲ *τάχ' ἂν* ὁ Βρούγκιος ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις *τάχα*. Ἀλλὰ περὶ τοῦ *τάχ' ἄν-*, *ἴσως ἄν-*, *τάχ' ἂν ἴσως-* θὰ εἴπω τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ.

Εὐριπ. Φοιν. 1626 «ἐγώ τε ναίειν σ' οὐκ ἐάσαιμ' ἂν χθόνα» καὶ Ἀλκ. 345 «οὐ γάρ ποτ' οὔτ' ἂν βαρβίτου θίγοιμ' ἔτι οὔτ' ἂν φρέν' ἐξαίροιμι πρὸς Λίβυν λακεῖν αὐλόν» καὶ Μηδ. 616 «οὔτ' ἂν ξένοισι τοῖσι σοῖς χρησαίμεθ' ἂν οὔτ' ἄν τι δεξαίμεσθα, μήθ' ἡμῖν δίδου» καὶ Ἑκ. 1199 «πρῶτον οὔποτ' ἂν φίλον τὸ βάρβαρον γένοιτ' ἂν Ἕλλησιν γένος οὐδ' ἂν δύναιτο» καὶ Ἀποσπ. 333 «οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός» καὶ 581 «στρατηλάται κἂν μυρίοι γενοίμεθα, σοφὸς δ' ἂν εἷς τις ἢ δύ' ἐν μακρῷ χρόνῳ». Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ Ἴωνι στίχ. 796 φέρουσιν οἱ κώδικες «ἀν' ὑγρὸν *ἂν πταίην* αἰθέρα πρόσω γαίας Ἑλλανίας», ἀλλ' ἐπηνωρθώθη μεταγραφὲν «ἀν' ὑγρὸν *ἀμπταίην* αἰθέρα πόρσω κτέ.».

Ἀριστοφ. Νεφ. 119 «οὐκ ἂν πιθοίμην· οὐ γὰρ ἂν τλαίην ἰδεῖν τοὺς ἱππέας τὸ χρῶμα διακεκναισμένος» καὶ 425 «οὐδ' ἂν διαλεχθείην γ' ἀτεχνῶς τοῖς ἄλλοις οὐδ' ἂν ἀπαντῶν· οὐδ' ἂν θύσαιμ' οὐδ' ἂν σπείσαιμ' οὐδ' ἐπιθείην λιβανωτόν». Πρβ. καὶ Βατρ. 581 «οὐκ ἂν

γενοίμην Ἡρακλῆς ἄν» καὶ Νεφ. 783 «ὑθλεῖς· ἄπερρ', οὐκ ἂν διδαξαίμην σ' ἔτι», ὅπερ ὁ Ἐλμσλήϊος μετετύπωσεν εἰς τὸ «οὐκ ἂν διδάξαιμ' ἄν σ' ἔτι». Ἐνέκρινε δὲ τὴν γραφὴν ταύτην καὶ ὁ Κόβητος ἐν *Var. Lect.* σελ. 310 καὶ ἐν *Nov. Lect.* σελ. 696.

Ἀντιφάν. Ἀποσπ. 20, 1 «κρέας δὲ τίνος ἥδιστ' ἂν ἐσθίοις;» καὶ 68, 6 «ἰχθὺν τίν' ἡδέως φάγοις ἄν;» καὶ 10 «τούτων φάγοις ἄν;» καὶ 144, 1 «εἶτ' ἔστιν ἢ γένοιτ' ἂν ἡδίων τέχνη κτέ.;» καὶ 188 «ἐγὼ γὰρ ἄν τι τῶν ὑμετέρων φάγοιμι· μύκητας ὠμοὺς ἂν φαγεῖν ἐμοὶ δοκῶ».

Μένανδρ. Ἀποσπ. 593 «οὐκ ἔστ' ἄπιστον οὐδὲν ἐν θνητῷ βίῳ οὐδ' ἂν γένοιτο».

Ἡρόδ. Γ', 12 «Αἰγυπτίων γὰρ ἄν τις ἐλαχίστους ἴδοιτο φαλακροὺς πάντων ἀνθρώπων».

Πλάτ. Φαίδ. σελ. 63 γ' «καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν πάνυ διισχυρισαίμην» καὶ Ἀπολ. σελ. 30 γ' «ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν βλάψειεν οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος· οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιτο» καὶ Λάχ. σελ. 200 δ' «ἐπεὶ καὶ ἐγὼ τούτῳ πολλὰ ἂν ἐθελήσαιμι ποιεῖν, ἃ οὐκ ἂν ἄλλοις πάνυ πολλοῖς ἐθέλοιμι».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ε', δ', 25 «ἐγὼ δὲ πολλὴν ἄν σοι χώραν ἐῴην ἐνεργὸν εἶναι».

Λυσ. ὑπὲρ τῶν Ἀριστ. Χρημ. 49 «οὐ γὰρ ὑπό γ' ἐκείνων ἐξελεγχθεῖεν ἄν». Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1882, σελ. 333 «Particula ἄν suo loco mota est, nam constanti omnium usu statim post γάρ poni debet: οὐ γὰρ ἄν—ἐξελεγχθεῖεν. Solet ἄν certam sedem habere post γάρ, post οὐ, post ἄριστα, μάλιστα, ἥκιστα et sim. In Orat. XX. 2. in Codice est: ὑπὸ τῶν φυλετῶν, οἳ ἄριστα διαγνοῖεν περὶ σφῶν αὐτῶν, magistellus in Florentino correxit διαγνοῖεν ἄν, sed verum est ἄριστ' ἊΝ διαγνοῖεν». Ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα θὰ ἐξετάσω ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Πύρρ. Κλήρ. 9 «περί τε οὖν τούτων ἡδέως ἂν πυθοίμην». Πρβ. καὶ ὑπὲρ Εὐφιλ. 7 καὶ Λυσ. κατὰ Θεομν. Α', 9.

Δημοσθέν. σελ. 496, 129 «ἡδέως δ' ἂν ἔγωγ' ἐροίμην Λεπτίνην». Ἴδε Μαιτζνῆρον εἰς *Λυκ.* σελ. 182.

Θεόπομπ. Χῖ. παρ' Ἀθην. σελ. 508 γ' «τοὺς πολλοὺς τῶν διαλόγων αὐτοῦ ἀχρείους καὶ ψευδεῖς ἄν τις εὕροι».

Δημόκρ. 'Εφέσ. παρ' 'Αθην. σελ. 525 δ' «λάβοι δ' ἄν τις καὶ φλογίνας καὶ θαλασσοειδεῖς — ἴδοι δ' ἄν τις καὶ τὰς καλουμένας ἀκταίας». Πολυδεύκ. Ι', 45 «καὶ δίφρον δ' ἂν εἴποις τὰ λάσανα εὐφημότερον». Λουκιαν. 'Ον. ἢ 'Αλ. 27 «τελώνην δὲ ἵππον ἢ συκοφάντην βάτραχον ἢ σοφιστὴν κολοιὸν — οὐκ ἂν ἴδοις ἐν ἐκείνοις» (Πρβ. Κόκκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν 'Αποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Γ', σελ. 608).

Γνωστότατον εἶνε τὸ «δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν *οὐκ ἂν ἐμβαίης*». Πλάτ. Κρατ. σελ. 402 α' «λέγει που 'Ηράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει ὡς δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης». Πρβ. 'Αριστοτ. μετὰ τὰ Φυσ. Γ', 5 «'Ηρακλείτῳ ἐπετίμα (Κρατύλος) εἰπόντι ὅτι δὶς τῷ αὐτῷ ποταμῷ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι».

Παρὰ τῷ Δημοσθένει φέρεται σελ. 13, 14 «τί οὖν, *τις ἂν εἴποι*, ταῦτα λέγεις ἡμῖν νῦν;» καὶ σελ. 14, 19 «τί οὖν; *ἄν τις εἴποι*, σὺ γράφεις ταῦτ' εἶναι στρατιωτικά;». 'Ο Κόβητος νομίζων ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 'Επιταφίου τοῦ 'Υπερείδου (σελ. 32) ὅτι ἀνελλήνιστος εἶνε ἡ ἐκφορὰ *τις ἂν εἴποι* καὶ *ἄν τις εἴποι* ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔγραψε «τί οὖν ταῦτα λέγεις ἡμῖν νῦν;» καὶ «τί οὖν; σὺ γράφεις ταῦτ' εἶναι στρατιωτικά;» (Πρβ. καὶ σελ. 33 καὶ *Μνημοσ.* 1875, σελ. 422 καὶ 423. Ἔτι δὲ *Παρατηρ. εἰς Διον. 'Αλικ. 'Ρωμ. 'Αρχ.* σελ. 123 καὶ 141). 'Αλλὰ τὸ πρᾶγμα δεῖται ἀκριβοῦς ἐξετάσεως (Ἴδε Βοιμέλιον εἰς *Δημοσθ. Δημηγ.* σελ. ιδ' καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς 'Ελλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 212 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Μαδβίγιον ἐν *Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 191 καὶ ἐν *Syntax.* σελ. 277 ἐκδ. β').

Λέγεται καὶ *οὐκ οἶδ' ἂν εἰ πείσαιμι* κατὰ μετάθεσιν τοῦ δυνητικοῦ μορίου ἀντὶ τοῦ *οὐκ οἶδ' εἰ πείσαιμ' ἄν*, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ Μηδ. 941 «οὐκ οἶδ' ἂν εἰ πείσαιμι· πειρᾶσθαι δὲ χρή» καὶ 'Αλκ. 48 «λαβὼν ἴθ'· οὐ γὰρ οἶδ' ἂν εἰ πείσαιμί σε». Περὶ τῆς χρήσεως ταύτης διέλαβον ἄλλοι τε καὶ ὁ Κόβητος ἐν *Nov. Lect.* σελ. 586 (Πρβ. καὶ *Collect. Crit.* σελ. 298). 'Ο 'Αριστοφάνης ποιησάμενος χρῆσιν τοῦ μέλλοντος ἐν τῇ Εἰρήνῃ στίχ. 221 εἶπεν «ὧν οὕνεκ' (εἵνεκ') οὐκ οἶδ' εἴ ποτ' Εἰρήνην ἔτι τὸ λοιπὸν ὄψεσθ'». 'Εν τῷ 'Ιππολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 981 κεῖται «οὐκ οὐδ' ὍΠΩΣ εἴποιμ' ἊΝ εὐτυχεῖ τινα θνητῶν».

Ἐπειδὴ ἡ εὐκτικὴ μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου τίθεται, ὡς εἴδομεν, εἰς δήλωσιν μελλούσης διαθέσεως, διὰ τοῦτο οὐδαμῶς θαυμαστὸν προσπίπτει ἂν εἶνε ἐνίοτ' ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ αὕτη τε παρειλημμένη καὶ ὁ μέλλων, οἷον

Ἰλ. Ι, 415 «ἐπὶ δηρὸν δέ μοι αἰὼν *ἔσσεται*, οὐδέ *κέ* μ' ὦκα τέλος θανάτοιο *κιχείη*». Πρβ. καὶ Ζ, 456-8. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ στίχος *ἔσσεται — κιχείη* ἐνομίζετο τὸ πάλαι παρέγγραπτος.

Ἰλ. Κ, 212 «μέγα *κέν* οἱ ὑπουράνιον κλέος *εἴη* πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, καί οἱ δόσις *ἔσσεται* ἐσθλή». Πρβ. καὶ Β, 158 «οὕτω δὴ οἶκόν δε — Ἀργεῖοι *φεύξονται* ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης, κὰδ δέ *κεν* εὐχωλὴν Πριάμῳ καὶ Τρωσὶ *λίποιεν* κτέ.;», ὅπερ ἐκφέρεται καὶ ἄνευ τοῦ ἐρωτηματικοῦ σημείου. Γράφεται δ' ὅμως καὶ «οὕτω δὴ οἶκόν δε — Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης; κὰδ δέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ καὶ Τρωσὶ λίποιεν κτέ.». Ὁ Λαρόχης ἐποιήσατο εἰς Ἰλ. Ι, 142 τὴν παρατήρησιν τήνδε· «κέν μοι ἔοι soll er mir sein. Der Optrativ mit κεν ist *gleichbedeutend* mit dem Futurum, vgl. Β 160, Δ 173, Ζ 452, Η 40, τ 598».

Ὀδ. Δ, 347 «οὐκ *ἂν* ἔγωγε παρὲξ *εἴποιμι* παρακλιδὸν οὐδ' *ἀπατήσω*».

Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Δήμ. 157 «τάων οὐκ *ἄν* τίς σε — εἶδος ἀτιμήσασα δόμων *ἀπονοσφίσσειεν*, ἀλλά σε *δέξονται*».

Εὐριπ. Ὀρέστ. 520 «Ἑλένην τε τὴν σὴν ἄλοχον οὔποτ' *αἰνέσω* οὐδ' *ἂν προσείποιμ'*· οὐδὲ σὲ ζηλῶ κτέ.». Πρβ. καὶ Ἰφιγ. Αὐλ. 310 «Λ. οὐκ *ἂν μεθείμην*. Β. οὐδ' ἔγωγ' *ἀφήσομαι*».

Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 403 «οὐ γὰρ *ἂν ἀπέλθοιμ'* ἀλλὰ *κόψω* τὴν θύραν». Πρβ. καὶ Ἀπόσπ. 569, 1 Κοκ. «*ὄψει* δὲ χειμῶνος μέσου σικυούς» καὶ μετ' ὀλίγα «ὑρίχους δ' *ἴδοις ἂν* νιφομένους κτέ.».

Ἡρόδ. Β', 41 «οὔτ' ἀνὴρ Αἰγύπτιος οὔτε γυνὴ ἄνδρα Ἕλληνα *φιλήσειε ἂν* τῷ στόματι οὐδὲ μαχαίρῃ ἀνδρὸς Ἕλληνος *χρήσεται*» καὶ Δ', 97 «αὐτὸς μέντοι *ἕψομαί* τοι καὶ οὐκ *ἂν λειφθείην*».

Θουκυδ. Β', 64 «καίτοι ταῦτα ὁ μὲν ἀπράγμων *μέμψαιτ' ἄν*, ὁ δὲ δρᾶν τι βουλόμενος καὶ αὐτὸς *ζηλώσει*» καὶ Γ', 13 «οὔτε γὰρ *ποστήσεται* ἄλλος τά τε ἡμέτερα *προσγενήσεται*, *πάθοιμέν* τ' *ἂν* δεινότερα ἢ οἱ πρὶν δουλεύοντες» καὶ 38 «δῆλον ὅτι ἢ τῷ λέγειν πιστεύσας τὸ πάνυ δοκοῦν ἀνταποφῆναι ὡς οὐκ ἔγνωσται *ἀγωνίσαιτ' ἂν*

ἢ κέρδει ἐπαιρόμενος — παράγειν *πειράσεται*». Πρβ. καὶ βιβλ. Α', 127 «οὐ μέντοι τοσοῦτον ἤλπιζον *παθεῖν ἂν* αὐτὸν τοῦτο, ὅσον διαβολὴν *οἴσειν* αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν» καὶ βιβλ. Γ', 92 «ἐπί τε γὰρ τῇ Εὐβοίᾳ ναυτικὸν *παρασκευασθῆναι ἂν* — τῆς τε ἐπὶ Θρᾴκης παρόδου χρησίμως *ἕξειν*» καὶ βιβλ. Ε', 108 «ἡγούμεθ' *ἂν ἐγχειρίσασθαι* αὐτοὺς καὶ βεβαιοτέρους — *νομιεῖν*» καὶ βιβλ. Ϛ', 50 «ἀπεκρίναντο πόλει μὲν *ἂν* οὐ *δέξασθαι*, ἀγορὰν δ' ἔξω *παρέξειν*» καὶ βιβλ. Ζ', 36 (Ἴδε καὶ Φορσμαννὸν ἐν *Μελετ. Κουρτ.* Τόμ. Ϛ', σελ. 11 κέξ.). Ὅμοιον τούτοις εἶνε τὸ παρὰ τῷ Αἰσχίνῃ ἁπαντῶν περὶ Παραπρεσβ. 108 «οὐκ *ἂν* ἔφη *παραλιπεῖν* οὐδ' *ἐπιτρέψειν* τινί» καὶ ἄλλα παρ' ἄλλοις φερόμενα. Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1862, σελ. 358 «Itaque Thucydides paulo ante dederat μάλιστ' ἂν οὕτως ἀσφαλῶς ἐκπλεῦσαι, *quod prorsus idem est atque* μάλιστα οὕτως ἀσφαλῶς ἐκπλεύσεσθαι». Ἄξια μνείας νομίζω τὸ ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Γ', α', 20 «ᾠήθη σωμασκήσας *ἀναμαχεῖσθαι* — συμμάχους προσλαβοῦσαι οἴονται *ἀναμαχέσασθαι ἂν*» καὶ τὸ ἐν τῷ περὶ Μενεκλέους Κλήρου λόγῳ τοῦ Ἰσαίου § 30 «ἐκεῖνοι δ' εἶπον ἡμῖν, *εἰ* μὲν *ἐπιτρέποιμεν* αὐτοῖς ὥστε τὰ δίκαια διαγνῶναι, οὐκ *ἂν* ἔφασαν *διαιτῆσαι* — εἰ δ' *ἐάσομεν* αὐτοὺς γνῶναι τὰ συμφέροντα πᾶσιν, ἔφασαν *διαιτήσειν*». Ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐλέχθη ἐν τῷ Φαίδρῳ σελ. 260 α' «ἀλλὰ τὰ *δόξαντ' ἂν* πλήθει» καὶ «ἀλλ' ὅσα *δόξει*». Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀλλαχοῦ.

Ἀνδοκίδ. περὶ τῶν Μυστηρ. 4 «ὡς ἄρα ἐγὼ οὔτ' *ἂν ὑπομείναιμι οἰχήσομαί* τε *φεύγων*».

Ἰσοκράτ. περὶ Ἀντιδ. 260 «ἐγὼ δ' οὐδὲν *ἂν εἴποιμι* τοιοῦτον ἀλλὰ ταῖς ἀληθείαις *χρήσομαι* περὶ αὐτῶν».

Γαλην. Τόμ. Ι', 797 «ἐγὼ δ' οὔτε *λούσαιμ' ἂν* οὐδένα τῶν ἐπὶ σηπεδόνι χυμῶν πυρεττόντων οὔτε χαλαστικοῖς *χρήσομαι* καταπλάσμασι».

Παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ Εἰδ. Η', 20 ἔχουσι τἀντίγραφα «ταύταν *κατθείην*, τὰ δὲ τῶ πατρὸς οὐ *καταθησῶ*». Ὁ Ἀρήνσιος ἀνέγνω «ταύταν *κα θείην*, τὰ δὲ τῶ πατρὸς οὐ καταθησῶ (οὐκ ἄρα θησῶ)» ὅπερ καὶ ὁ Μεινέκιος ἐνέκρινεν. Ἀλλ' ὁ Φρίσχιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεοκρίτου (Τόμ. Α', σελ. 270) ὑπερμαχεῖ τῆς παραδεδομένης γραφῆς. Ἀκριβέστατα περὶ τῆς χρήσεως τῆς εὐκτικῆς ἄνευ τοῦ δυνητικο

μορίου ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας, ἐφ' ἧς τίθεται συνήθως ἡ εὐκτικὴ μετὰ τοῦ μορίου τούτου, θὰ διαλάβω ἐν ἑτέρῳ τόπῳ. Ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ τοῦ Ἰσοκράτους § 100 ἐξέδωκεν ὁ Κοραῆς «οὐ γὰρ (ἂν) ἀποκρύψαιμι τἀληθές», ἔγραψε δ' ἐν ταῖς Σημειώσεσι (σελ. 191) τάδε· «Οὐ γὰρ ἂν ἀποκρύψαιμι: Προσέθηκα τὸν δυνητικόν, ἀπαιτούσης αὐτὸν πάντως τῆς τῶν δοκίμων χρήσεως· ἢ γὰρ οὕτω γραπτέον, ἢ κατὰ μέλλοντα ὁριστικόν, Οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι». Τὴν κατὰ μέλλοντα ἐκφορὰν βλέπει τις ἔν τε τῇ Τευβνηρείῳ καὶ ἐν ἄλλαις ἐκδόσεσιν.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου γίνεται ἐξήγησις μέλλοντος δι' εὐκτικῆς μετὰ τοῦ ἌΝ· «Γλῶσσαν *οὐκ ἐμπλήξετε: οὐκ ἂν φάγοιτε, οὐκ ἂν γεύσαισθε*» (Ἴδε Ναύκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 881, 205 ἐκδ. β').

Παντὶ καὶ μετρίως περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τετριμμένῳ φανερὰ εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου. Διὰ μὲν τοῦ μέλλοντος σημαίνεται ἁπλῶς ὅτι *θὰ συμβῇ τι*, διὰ δὲ τῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου δηλοῦται ὅτι *κατὰ περίστασιν* (πολλαὶ δ' εἶνε αἱ ἐνδεχόμεναι περιστάσεις) *δύναται νὰ συμβῇ τι*. Οὐχὶ σπανίως φαίνεται μὲν ὅτι μέλλει τι νὰ τελεσθῇ, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς δεῖνος ἢ τῆς δεῖνος περιστάσεως κωλύεται ἡ γένεσις αὐτοῦ. Θαυμασίως τὸ ἀβέβαιον τῶν πραγμάτων ἐμφανίζει ἡ παροιμία *πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου*, ἀληθέστατον δ' ὑπάρχει τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου λεχθὲν *πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί· καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη, τῶν τ' ἀδοκήτων πόρον ηὗρε θεός*. Εἶπε δ' ὁ Εὐριπίδης καὶ «θάρσει, τάχ' ἂν γένοιτο· πολλά τοι θεὸς κἀκ τῶν ἀέλπτων εὔπορ' ἀνθρώποις τελεῖ» (Ἀποσπ. 100) καὶ «μή μοι προτείνων ἐλπίδ' ἐξάγου δάκρυ· γένοιτο τἂν πόλλ', ὧν δόκησις οὐκ ἔνι» (Ἀποσπ. 131). Ἄριστα δ' ἀπεφήνατο ὁ Δημοσθένης σελ. 506, 162 «ἀλλ', οἶμαι, τὸ μέλλον ἄδηλον πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ μικροὶ καιροὶ μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίγνονται». Δὲν εἶνε ἄκομψον τὸ ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ἀντιφάνους εἰρημένον (Ἀποσπ. 204, 9) «Οὐ βέβαιον οὐδέν ἐστι, πλὴν ὅσ' ἂν καθ' ἡμέραν εἰς ἑαυτὸν ἡδέως τις εἰσαναλίσκων τύχῃ· οὐδὲ ταῦτα σφόδρα τι· καὶ γὰρ τὴν τράπεζαν ἁρπάσαι κειμένην ἄν τις προσελθών. Ἀλλ' ὅταν τὴν ἔνθεσιν ἐντὸς ἤδη τῶν ὀδόντων τυγχάνῃς κατεσπακώς, τοῦτ' ἐν ἀσφαλεῖ νόμιζε τῶν ὑπαρχόντων μόνον».

Ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἀμφίβολον τῶν πραγμάτων δύναται

ἢ κέρδει ἐπαιρόμενος — παράγειν *πειράσεται*». Πρβ. καὶ βιβλ. Α', 127 «οὐ μέντοι τοσοῦτον ἤλπιζον *παθεῖν ἂν* αὐτὸν τοῦτο, ὅσον διαβολὴν *οἴσειν* αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν» καὶ βιβλ. Γ', 92 «ἐπί τε γὰρ τῇ Εὐβοίᾳ ναυτικὸν *παρασκευασθῆναι ἂν* — τῆς τε ἐπὶ Θρᾴκης παρόδου χρησίμως *ἕξειν*» καὶ βιβλ. Ε', 108 «ἡγούμεθ' *ἂν ἐγχειρίσασθαι* αὐτοὺς καὶ βεβαιοτέρους — *νομιεῖν*» καὶ βιβλ. Ϛ', 50 «ἀπεκρίναντο πόλει μὲν *ἂν* οὐ *δέξασθαι*, ἀγορὰν δ' ἔξω *παρέξειν*» καὶ βιβλ. Ζ', 36 (Ἴδε καὶ Φορσμαννὸν ἐν *Μελετ. Κουρτ.* Τόμ. Ϛ', σελ. 11 κἑξ.). Ὅμοιον τούτοις εἶνε τὸ παρὰ τῷ Αἰσχίνῃ ἀπαντῶν περὶ Παραπρεσβ. 108 «οὐκ *ἂν* ἔφη *παραλιπεῖν* οὐδ' *ἐπιτρέψειν* τινί» καὶ ἄλλα παρ' ἄλλοις φερόμενα. Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1862, σελ. 358 «Itaque Thucydides paulo ante dederat μάλιστ' ἂν οὕτως ἀσφαλῶς ἐκπλεῦσαι, *quod prorsus idem est atque* μάλιστα οὕτως ἀσφαλῶς ἐκπλεύσεσθαι». Ἄξια μνείας νομίζω τὸ ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Γ', α', 20 «ᾠήθη σωμασκήσας *ἀναμαχεῖσθαι* — συμμάχους προσλαβοῦσαι οἴονται *ἀναμαχέσασθαι ἂν*» καὶ τὸ ἐν τῷ περὶ Μενεκλέους Κλήρου λόγῳ τοῦ Ἰσαίου § 30 «ἐκεῖνοι δ' εἶπον ἡμῖν, *εἰ* μὲν *ἐπιτρέποιμεν* αὐτοῖς ὥστε τὰ δίκαια διαγνῶναι, οὐκ *ἂν* ἔφασαν *διαιτῆσαι* — εἰ δ' *ἐάσομεν* αὐτοὺς γνῶναι τὰ συμφέροντα πᾶσιν, ἔφασαν *διαιτήσειν*». Ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐλέχθη ἐν τῷ Φαίδρῳ σελ. 260 α' «ἀλλὰ τὰ *δόξαντ' ἂν* πλήθει» καὶ «ἀλλ' ὅσα *δόξει*». Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀλλαχοῦ.

Ἀνδοκίδ. περὶ τῶν Μυστηρ. 4 «ὡς ἄρα ἐγὼ οὔτ' *ἂν ὑπομείναιμι οἰχήσομαί* τε *φεύγων*».

Ἰσοκράτ. περὶ Ἀντιδ. 260 «ἐγὼ δ' οὐδὲν *ἂν εἴποιμι* τοιοῦτον ἀλλὰ ταῖς ἀληθείαις *χρήσομαι* περὶ αὐτῶν».

Γαλην. Τόμ. Ι', 797 «ἐγὼ δ' οὔτε *λούσαιμ' ἂν* οὐδένα τῶν ἐπὶ σηπεδόνι χυμῶν πυρεττόντων οὔτε χαλαστικοῖς *χρήσομαι* καταπλάσμασι».

Παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ Εἰδ. Η', 20 ἔχουσι τἀντίγραφα «ταύταν *κατθείην*, τὰ δὲ τῶ πατρὸς οὐ *καταθησῶ*». Ὁ Ἀρήνσιος ἀνέγνω «ταύταν *κα θείην*, τὰ δὲ τῶ πατρὸς οὐ καταθησῶ (οὐκ ἄρα θησῶ)», ὅπερ καὶ ὁ Μεινέκιος ἐνέκρινεν. Ἀλλ' ὁ Φρίσχιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεοκρίτου (Τόμ. Α', σελ. 270) ὑπερμαχεῖ τῆς παραδεδομένης γραφῆς. Ἀκριβέστατα περὶ τῆς χρήσεως τῆς εὐκτικῆς ἄνευ τοῦ δυνητικοῦ

μορίου ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας, ἐφ' ἧς τίθεται συνήθως ἡ εὐκτικὴ μετὰ τοῦ μορίου τούτου, θὰ διαλάβω ἐν ἑτέρῳ τόπῳ. Ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ τοῦ Ἰσοκράτους § 100 ἐξέδωκεν ὁ Κοραῆς «οὐ γὰρ (ἂν) ἀποκρύψαιμι τἀληθές», ἔγραψε δ' ἐν ταῖς Σημειώσεσι (σελ. 191) τάδε· «Οὐ γὰρ ἂν ἀποκρύψαιμι: Προσέθηκα τὸν δυνητικόν, ἀπαιτούσης αὐτὸν πάντως τῆς τῶν δοκίμων χρήσεως· ἢ γὰρ οὕτω γραπτέον, ἢ κατὰ μέλλοντα ὁριστικόν, Οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι». Τὴν κατὰ μέλλοντα ἐκφορὰν βλέπει τις ἔν τε τῇ Τευδνηρείῳ καὶ ἐν ἄλλαις ἐκδόσεσιν.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου γίνεται ἐξήγησις μέλλοντος δι' εὐκτικῆς μετὰ τοῦ ἌΝ· «Γλῶσσαν *οὐκ ἐμπλήξετε: οὐκ ἂν φάγοιτε, οὐκ ἂν γεύσαισθε*» (Ἴδε Ναύκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 881, 205 ἐκδ. β').

Παντὶ καὶ μετρίως περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τετριμμένῳ φανερὰ εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου. Διὰ μὲν τοῦ μέλλοντος σημαίνεται ἁπλῶς ὅτι *θὰ συμβῇ τι*, διὰ δὲ τῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου δηλοῦται ὅτι *κατὰ περίστασιν* (πολλαὶ δ' εἶνε αἱ ἐνδεχόμεναι περιστάσεις) *δύναται νὰ συμβῇ τι*. Οὐχὶ σπανίως φαίνεται μὲν ὅτι μέλλει τι νὰ τελεσθῇ, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς δεῖνος ἢ τῆς δεῖνος περιστάσεως κωλύεται ἡ γένεσις αὐτοῦ. Θαυμασίως τὸ ἀβέβαιον τῶν πραγμάτων ἐμφανίζει ἡ παροιμία *πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου*, ἀληθέστατον δ' ὑπάρχει τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου λεχθὲν *πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί· καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη, τῶν τ' ἀδοκήτων πόρον ηὗρε θεός*. Εἶπε δ' ὁ Εὐριπίδης καὶ «θάρσει, τάχ' ἂν γένοιτο· πολλά τοι θεὸς κἀκ τῶν ἀέλπτων εὔπορ' ἀνθρώποις τελεῖ» (Ἀποσπ. 100) καὶ «μή μοι προτείνων ἐλπίδ' ἐξάγου δάκρυ· γένοιτο τἂν πόλλ', ὧν δόκησις οὐκ ἔνι» (Ἀποσπ. 131). Ἄριστα δ' ἀπεφήνατο ὁ Δημοσθένης σελ. 506, 162 «ἀλλ', οἶμαι, τὸ μέλλον ἄδηλον πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ μικροὶ καιροὶ μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίγνονται». Δὲν εἶνε ἄκομψον τὸ ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ἀντιφάνους εἰρημένον (Ἀποσπ. 204, 9) «Οὐ βέβαιον οὐδέν ἐστι, πλὴν ὅσ' ἂν καθ' ἡμέραν εἰς ἑαυτὸν ἡδέως τις εἰσαναλίσκων τύχῃ· οὐδὲ ταῦτα σφόδρα τι· καὶ γὰρ τὴν τράπεζαν ἁρπάσαι κειμένην ἄν τις προσελθών. Ἀλλ' ὅταν τὴν ἔνθεσιν ἐντὸς ἤδη τῶν ὀδόντων τυγχάνῃς κατεσπακώς, τοῦτ' ἐν ἀσφαλεῖ νόμιζε τῶν ὑπαρχόντων μόνον».

Ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἀμφίβολον τῶν πραγμάτων δύναται

κάλλιστα καὶ εὐλογώτατα περὶ μελλούσης διαθέσεως λόγον ποιούμενος νὰ παραλάβῃ τὴν εὐκτικὴν μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου. Εὐκολώτατα δὲ νοεῖται ὅτι οὐδὲν ἄλλο πολλάκις ἡ ἐκφορὰ αὕτη εἶνε ἢ λόγος *μετ' εὐλαβείας* γινόμενος περὶ μέλλοντος ἔργου ἢ πάθους. Ὁ Μαυροφρύδης λέγει ἐν τῷ Δοκιμίῳ Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σελ. 354 «Τὸ ἐν τούτοις καὶ τοῖς ὁμοίοις ἐκφερόμενον εἶνε ἐξ *ὑποκειμένου* (πολλάκις μετρία, μεθ' ὑποστολῆς καὶ ἐνδοιασμοῦ) *γνώμη*, καὶ ὄχι ἐξ *ἀντικειμένου* (βεβαία, μετὰ θάρρους καὶ πεποιθήσεως) *γνῶσις* καὶ *ἀπόφανσις*, οἷα συνήθως διὰ τῆς ὁριστικῆς ἐκφέρεται—Διὰ δὲ ταύτην τὴν *ἀντιστοιχίαν* καὶ σχεδὸν *συνωνυμίαν* πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ αἱ ἐγκλίσεις διαδέχονται ἀλλήλας». Πρβ. Ἑρμαννὸν ἐν *Opusc.* Τόμ. Δ', σελ. 165-6. Ἔτι δὲ Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Α', σελ. 520 ἐκδ. β'.

Ἀποφαίνεται δὲ καὶ ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 246, § 814 «Ἡ εὐκτικὴ τίθεται μετὰ τοῦ *ἂν* δίκην ὀρθῆς ἐγκλίσεως ἐπὶ τὸ ἀστυκώτερον (γρ. *ἀστικώτερον*) καὶ εὐγενικώτερον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀποτόμου τῆς ὁριστικῆς, οἷον — *Οὔτ' ἂν ἐγὼ ταῦτα φήσαιμι, ἀδικοίην γὰρ ἂν ὑμᾶς, οὔτ' ἂν ὑμεῖς εὖ οἶδ' ὅτι συγχωρήσαιτε.* — *Οὐκ ἂν ἀποφεύγοις τὴν νόσον*».

Ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Γραμματικῆς τοῦ Βουτμαννοῦ σελ. 407 (ἐκδ. Κερκ.) φέρεται «Τίθεται δὲ ὁ *ἂν* μετὰ τῆς Εὐκτικῆς καὶ χωρίς τινος προηγηθείσης ὑποθέσεως, εἰς πάντα ἁπλοῦν λόγον, τὸν ὁποῖον θέλομεν νὰ ἐκφράσωμεν μόνον ὡς δυνατόν· οἷον, *ἀλλ' οὖν εἴποι τις ἄν*, κ. τ. λ. Εἶναι ὅμως εἰς χρῆσιν καὶ ἐπὶ τῶν βεβαιοτάτων ἀποφάνσεων καὶ προρρήσεων, προξενῶν ἰδέαν τινὰ μετριότητος εἰς τὸν λόγον, συνηθεστάτην εἰς τὰς ἀστείας τῶν Ἀττικῶν ἐκφράσεις, οἵτινες λέγουσι καὶ *λέγοις ἂν* ἀντὶ τοῦ Προστακτικοῦ *λέγε* καὶ τὰ ὅμοια». Γράφει δὲ καὶ ὁ Φρασικλῆς ἐν τῇ Γραμματικῇ σελ. 491 «Καὶ πολλάκις προξενεῖ ἡ σύνταξις αὕτη ἰδέαν τινὰ μετριότητος εἰς τὸν λόγον, οἷον· *ἡδέως ἂν πυθοίμην*, *λέγοιμ' ἄν*, *λέγοις ἄν*, *ἀκούοις ἄν*». Πρβ. Θείρσχιον ἐν *Ἑλλην. Γραμματ.* σελ. 367 ἐκδ. γ' καὶ Ῥόστον ἐν *Ἑλλην. Γραμματ.* σελ. 604 ἐκδ. ζ'. Ἄξια ἀναγνώσεως εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀκῆνος διειλημμένα ἐν σελ. 39-40 τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἔχοντος ἐπιγραφήν: *Die Grundzüge der Lehre von Tempus und Modus im Griechischen* (Πρβ. καὶ σελ. 65).

Ὑπομιμνήσκω δ' ἐν παρόδῳ ὅτι παρελάμβανον ἐνίοτε οἱ Ἕλληνες ἐπὶ πράγματος ὁμολογουμένου ἢ ἀναμφιβόλου τὸ ῥῆμα *οἶμαι* φεύγοντες τὸ τραχὺ τῆς μετὰ βεβαιότητος ἐκφορᾶς. Περὶ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ *οἶμαι* καὶ ὁμοίας τοῦ ἐπιρρήματος *ἴσως* θὰ διαλάβω ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Ὁ Ἀσώπιος γράφει ἐν τῇ Πρώτῃ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 102, § 11 ἐκδ. ζ' «Τίθεται β'. *ἡ εὐκτικὴ* καθ' ἑαυτήν, μετὰ τοῦ μορίου *ἄν*, εἰς ἔνδειξιν τοῦ *δυνατοῦ γενέσθαι· γένοιτ' ἄν*. — *δύναιο ἄν*. Τοῦτο δὲ καλεῖται λόγος *δυνητικός*, καὶ εἶναι κυρίως ὑποθετικοῦ λόγου ἀπόδοσις κατὰ παράλειψιν τοῦ ἡγουμένου μέρους = εἰ ἐξείη, γένοιτ' ἄν, καὶ = δύναιο ἄν, εἰ βούλοιο. — *ἅψαιτό τις ἄν* = εἰ τύχοι· οὕτω *βουλοίμην ἄν*, *ἐροίμην ἄν*, κτλ.».

Ὁ Εὐριπίδης ἐν μὲν ταῖς Βάκχαις στίχ. 947 εἶπε «δύναι' ἄν, εἰ βούλοιο», ἐν δὲ τῷ Ὀρέστῃ στίχ. 780 «εἰ τύχοι, γένοιτ' ἄν». Πρβ. καὶ Δημοσθέν. σελ. 667, 143 «τάχ' ἄν, εἰ τύχοι, καὶ τοιοῦτό τι συμβαίη» καὶ σελ. 638, 58 «ὡς τάχ' ἄν, εἰ τύχοι, καὶ τούτων κἀκείνων συμβάντων».

Παρατίθεμαι μαρτύρια πλήρους ὑποθετικοῦ λόγου, ἵνα καταστήσω φανερὸν ὅτι ἄλλοτ' ἄλλη εἶνε ἡ ὑπόθεσις, ἧς ὡς ἐπακολούθημα (ὡς ἐνδεχόμενον ἐπακολούθημα) παρίσταται τὸ ὑπὸ τῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου δηλούμενον.

Ἰλ. Χ, 20: ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη.

Ὀδ. Ο, 435: εἴη κεν καὶ τοῦτ', εἴ μοι ἐθέλοιτέ γε, κτέ. Εὐστάθ. σελ. 1787, 37 «Ἔστι δὲ καὶ νῦν τὸ *εἴη* οὐ κυρίως εὐκτικὸν ἀλλ' ἰσοδύναμον τῷ *ἔσται*». Ἡ εὐκτικὴ μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου δὲν δύναται νὰ δηλοῖ εὐχήν.

Ὀδ. Σ, 357: ξεῖν', ἦ ἄρ κ' ἐθέλοις θητευέμεν, εἴ σ' ἀνελοίμην.

Αἰσχύλ. Εὐμεν. 420: μάθοιμ' ἄν, εἰ λέγοι τις ἐμφανῆ λόγον.

Σοφοκλ. Ἠλ. 333: ὥστ' ἄν, εἰ σθένος λάβοιμι, δηλώσαιμ' ἂν οἷ' αὐτοῖς φρονῶ. Πρβ. καὶ στίχ. 347.

Σοφοκλ. Ἠλ. 1457 «χαίροις ἄν, εἴ σοι χαρτὰ τυγχάνοι τάδε». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ *τυγχάνΕΙ*, ἣν προκρίνουσί τινες (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφ. Ἠλ.* σελ. 259).

Σοφοκλ. Αἴ. 265: πότερα δ' ἄν, εἰ νέμοι τις αἵρεσιν, λάβοις κτέ. Πρβ. στίχ. 921 «ὡς ἀκμαῖος, εἰ βαίη, μόλοι», ὅπερ πολλαχῶς ὑπὸ

τῶν κριτικῶν μετετυπώθη· «ὡς *ἀκμαῖ' ἄν*, εἰ βαίη, μόλοι», «ὡς *ἀκμὴν ἄν*, εἰ βαίη, μόλοι», κτλ.

Εὐριπ. Ἠλ. 669: στείχοιμ' ἄν, εἴ τις ἡγεμὼν γίγνοιθ' ὁδοῦ. Πρβ. στίχ. 300 «λέγοιμ' ἄν, *εἰ χρή*» καὶ Σοφοκλ. Φιλ. 661 «*εἴ μοι θέμις*, θέλοιμ' ἄν» καὶ Ἠλ. 1203 «ἐγὼ φράσαιμ' ἄν, *εἰ τὸ τῶνδ' εὔνουν πάρα*», κτλ.

Ἀνών. Τραγ. Ἀποσπ. 515, 1 «καὶ τῷδε δηλώσαιμ' ἄν, εἰ βούλοιο σύ, τἀληθές».

Ἀριστοφ. Βατρ. 532: ἴσως—ἐμοῦ δεηθείης ἄν, εἰ θεὸς θέλοι.

Ἀριστοφ. Πλ. 136: καὶ ῥᾳδίως παύσει' ἄν, εἰ βούλοιτο, ταῦθ'.

Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 111: ἐθέλοιτ' ἂν οὖν, εἰ μηχανὴν εὕροιμ' ἐγώ, μετ' ἐμοῦ καταλῦσαι τὸν πόλεμον;

Ἡρόδ. Ϛ', 130: πᾶσι ὑμῖν, εἰ οἷόν τ' εἴη, χαριζοίμην ἄν.

Ἡρόδ. Ζ', 104: εἰ δὲ ἀναγκαίη εἴη ἤ μέγας τις ὁ ἐποτρύνων ἀγών, μαχοίμην ἂν πάντων ἥδιστα ἑνὶ τούτων τῶν ἀνδρῶν.

Πλάτ. Πρωτ. σελ. 331 β': καὶ ὑπὲρ σοῦ δέ, εἴ με ἐῴης, ταὐτὰ ἂν ταῦτα ἀποκρινοίμην.

Πλάτ. Πρωτ. σελ. 335 ε': ὥστε βουλοίμην ἂν χαρίζεσθαί σοι, εἴ μου δυνατὰ δέοιο.

Πλάτ. Λάχ. σελ. 200 δ': ἐπεὶ κἂν ἐγὼ τὸν Νικήρατον τούτῳ ἥδιστα ἐπιτρέποιμι, εἰ ἐθέλοι οὗτος. Πρβ. Μέν. σελ. 94 ε': ἐγὼ μὲν οὖν ἄν σοι συμβουλεύσαιμι, εἰ *ἐθέλΕΙς* ἐμοὶ πείθεσθαι, εὐλαβεῖσθαι.

Ξενοφ. Ἀναβ. Ζ', α', 21: νῦν ἄν, εἰ βούλοιο, σύ τε ἡμᾶς ὀνήσαις (ὀνήσειας), καὶ ἡμεῖς σὲ μέγαν ποιήσαιμεν.

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', β', 28: παρὰ δὲ τοῦ Ἰνδοῦ ἡδέως ἂν λάβοιμι, εἰ διδοίη.

Δημοσθέν. σελ. 24, 22: οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε, εἴ τις αἵρεσίν μοι δοίη, τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἑλοίμην. Πρβ. σελ. 16, 24: εἶτ' οὐκ αἰσχύνεσθε, εἰ μήδ' ἃ πάθοιτ' ἄν, εἰ δύναιτ' ἐκεῖνος, ταῦτα ποιῆσαι καιρὸν ἔχοντες οὐ τολμήσετε; Ὀρθῶς ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 424 ἐξήλειψε τὸ πρὸ τοῦ *τολμήσετε* κείμενον *οὐ*.

Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 485: ἐγὼ δὲ ἀποδέχομαι τὸν Ἀντισθένη *τὴν Ἀφροδίτην* λέγοντα *κἂν κατατοξεύσαιμι, εἰ λάβοιμι*.

Πολυδεύκ. Ζ', 206: δύναιτο δ' ἄν τις, εἰ βούλοιτο, καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὀνομασθείσας τέχνας ταύταις ἐπαριθμεῖν.

Ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Α', 3 ἀπαντᾷ «ἢ καὶ τὸν ἄλλου δὲ οἶκον—*εἰ ἐπιτρέποι τις αὐτῷ, οὐκ ἂν δύναιτο, εἰ βούλοιτο*, εὖ οἰκεῖν, ὥσπερ καὶ τὸν ἑαυτοῦ;».

Ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ἀντιφάνους ἐλέχθη Ἀποσπ. 140, 1 «Α. οἶνον Θάσιον *πίνοις ἄν*; Β. *εἴ τις ἐγχέαι* (*ἐγχέΟΙ*)», τουτέστι: πίνοιμ' ἄν, εἴ τις ἐγχέαι (ἐγχέΟΙ).

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου φέρεται στίχ. 1049 «ἐντὸς δ' ἂν οὖσα μορσίμων ἀγρευμάτων *πείθοι' ἄν, εἰ πείθοι'· ἀπειθοίης δ' ἴσως*» καὶ στίχ. 1393 «ὡς ὧδ' ἐχόντων—*χαίροιτ' ἄν, εἰ χαίροιτ'*· ἐγὼ δ' ἐπεύχομαι». Ὁ Γίλβερτος ἐν *Act. Soc. Phil. Lips.* Τόμ. Β', σελ. 309 γράφει τὴν πρώτην ῥῆσιν ὧδε· «ἐντὸς δ' ἂν οὖσα μορσίμων ἀγρευμάτων *πείθοι' ἄν*·—*εἰ πείθοι'· ἀπειθοίης δ' ἴσως*».

Ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου γίνεται πολλάκις χρῆσις τοῦ *δόξειεν ἂν εἶναι*, οἷον *ἡ μὲν εἰρωνεία δόξειεν ἂν εἶναι—προσποίησις κτέ.* (σελ. 4, 4 Τευβν.), *ἡ δὲ ἀγροικία δόξειεν ἂν εἶναι ἀμαθία* (σελ. 7, 13), *ἀμέλει περιεργία δόξειεν ἂν εἶναι προσποίησίς τις κτέ.* (σελ. 15, 27. Ἴδε καὶ σελ. 22, 14. σελ. 24, 29. σελ. 26, 25. σελ. 27, 29. σελ. 29, 4. Ἔτι δὲ σελ. 9, 25). Κεῖται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ «ἡ δὲ λαλιά, *εἴ τις αὐτὴν ὁρίζεσθαι βούλοιτο*, εἶναι ἂν δόξειεν ἀκρασία τοῦ λόγου» (σελ. 10, 6).

Ἐκφέρεται δ' ἡ ὑπόθεσις καὶ διὰ μετοχῆς, ὡς παρ' Ὁμήρῳ Ὀδυσσ. Α, 390 «καί κεν τοῦτ' ἐθέλοιμι Διός γε διδόντος ἀρέσθαι» καὶ παρ' Αἰσχύλῳ Ἑπτ. 562 «θεῶν θελόντων ἂν δ' ἀληθεύσαιμ' ἐγώ» καὶ 719 «θεῶν διδόντων οὐκ ἂν ἐκφύγοις κακά» καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ Αἴ. 86 «γένοιτο μέντἂν πᾶν θεοῦ τεχνωμένου». Ἐν τῷ αὐτῷ δράματι λέγει ὁ Σοφοκλῆς στίχ. 455 «εἰ δέ τις θεῶν βλάπτοι, φύγοι τἂν χὠ κακὸς τὸν κρείσσονα». Πρβ. καὶ Ἠλ. 696 «*ὅταν* δέ τις θεῶν *βλάπτῃ*, δύναιτ' ἂν οὐδ' ἂν ἰσχύων φυγεῖν» καὶ Ἀποσπ. 833 «ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα κρυπτόντων θεῶν μάθοις ἄν, οὐδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν» (Ἴδε καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφοκλ. Ἠλ.* σελ. 124). Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Εὐριπίδου κεῖται «μικροῦ γὰρ ἐκ λαμπτῆρος Ἰδαῖον λέπας πρήσειεν ἄν τις, καὶ πρὸς ἄνδρ' *εἰπὼν* ἕνα πύθοιντ' ἂν ἀστοὶ πάντες», ὃ ὁ Δοβραῖος μετέγραψε «*κἂν* (ἢ *χἂν*) πρὸς ἄνδρ' *εἴπῃς* ἕνα» (Ἴδε Ναύκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Τραγικῶν σελ. 486, 411 ἐκδ. β').

Περίφημον εἶνε τὸ *θεοῦ θέλοντος κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις*, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ὑπὸ τοῦ Ναυκίου ἐν τῷ ἀρτίως μνημονευθέντι βιβλίῳ σελ. 482, 597. Οἱ ἄνθρωποι δοξάζουσιν ὅτι πάντα μὲν σχεδὸν δυνατὰ τῷ θεῷ εἶνε, οὐδὲν δ' αὐτοὶ κατορθοῦσι, τοῦ θεοῦ μὴ θέλοντος. Ἀνωνύμου τραγικοῦ σῴζεται ἡ ῥῆσις ἥδε (Ἀποσπ. 477) «ἄνευ θεοῦ γὰρ οὐδὲ εἷς ἀνὴρ σθένει», ὁ δ' Ἀγάθων ἀπεφήνατο (Ἀποσπ. 5) «μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, ἀγένητα ποιεῖν ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα». Ὁ Τηλέμαχος ἐν Ὀδυσσείας Γ, 227 λίαν δυσελπιστῶν λέγει «οὐκ ἂν ἔμοιγε (ἐμοί γε) ἐλπομένῳ τὰ γένοιτ', οὐδ' εἰ θεοὶ ὣς ἐθέλοιεν», ἡ δ' Ἀθηνᾶ ἀποδοκιμάζει τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου ἀποτείνουσα πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον τουτονί· «Τηλέμαχε, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; ῥεῖα θεός γ' ἐθέλων καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαώσαι». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ «θεός Κ' ἐθέλων — σαώσαι», ὑπὸ δὲ τοῦ Ναυκίου ἐξεδόθη «θεός γ' ἐθέλων—*σαώσΕΙ*». Σύνηθες τοῖς παλαιοῖς ὑπῆρχε τὸ *ἐὰν θεὸς θέλῃ* ἢ *ἢν θεὸς θέλῃ* ἢ *ἂν θεὸς θέλῃ*, *ἢν θεοὶ θέλωσιν* ἢ *ἂν θεοὶ θέλωσι*, κτλ. Ἐν τῷ Πλούτῳ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀπαντᾷ στίχ. 347 «ἔσομαι μὲν οὖν αὐτίκα μάλ', *ἢν θεὸς θέλῃ*» καὶ στίχ. 405 «ἀλλ', *ἢν θεοὶ θέλωσι*, νῦν ἀφίξεται». Πᾶς δέ τις γινώσκει καὶ πρόχειρον ἔχει τὸ τοῦ Δημοσθένους σελ. 42, 7 «καὶ τὰ ὑμέτερ' αὐτῶν κομιεῖσθε, *ἂν θεὸς θέλῃ*, καὶ τὰ κατερρᾳθυμημένα πάλιν ἀναλήψεσθε». Παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι ἀπαντᾷ σελ. 113, 21 «ἐὰν ὑμεῖς τε καὶ *οἱ θεοὶ θέλωσιν*» (Πρβ. Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 273). Καλὴν περὶ τῆς προκειμένης ἐκφορᾶς διάληψιν βλέπει τις ἐν τοῖς τοῦ Ῥεδαντζίου εἰς Δημοσθένη Πίναξι σελ. 84 ἐκδ. δ'. Πρβ. Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 102.

Ἐν παρόδῳ παρατηρητέον ὅτι ὁ Αἰσχύλος γράφει περὶ τοῦ Καπανέως λίαν κομπάζοντος ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στίχ. 427 «θεοῦ τε γὰρ θέλοντος ἐκπέρσειν πόλιν καὶ μὴ θέλοντός φησιν». Πρβ. καὶ Ὀδυσσ. Δ, 504 καὶ Σοφοκλ. Αἴ. 768.

Εἶνε δὲ καὶ τοῖς παισὶ γνωστὸν ὅτι ἡ μετοχὴ ἐν ταῖς προκατειλεγμέναις ῥήσεσιν, ἐν αἷς ἀναφέρεται εἰς εὐκτικὴν μετὰ τοῦ ἊΝ, ὑποθετικὴ οὖσα ὀφείλει, τῆς συντάξεως τῇ συνήθει χρήσει ἁρμοζομένης, νὰ μεταλαμβάνηται εἰς εὐκτικὴν μετὰ τοῦ ΕΙ, οἷον τὸ *γένοιτο μέντἂν πᾶν θεοῦ τεχνωμένου* εἰς τὸ *γένοιτο μέντἂν πᾶν, εἰ θεὸς τεχνῷτο*, τὸ *θεοῦ θέλοντος κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις* εἰς τὸ *εἰ θεὸς θέλοι*

κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις, κτλ. Πρβ. Ἀνών. Τραγ. Ἀποσπ. 114 «οὔτ' ἂν καταίθων οὔτε κρατὸς ἐξ ἄκρου δεινὸν καθιεὶς πρίον' εἰς ἄκρους πόδας πύθοι' ἄν, οὐδ' *εἰ δεινὰ πάντα προσβάλοις*» καὶ Μένανδρ. Ἀποσπ. 732 «κομψὸς στρατιώτης οὐδ' ἂν εἰ πλάττοι θεός, οὐδεὶς γένοιτ' ἄν». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ *οὐδ' ἂν πλάττῃ*· ὅθεν ὁ Γαίσφορδος ἀνέγνω *οὐδ' ἐὰν πλάττῃ*. Ἀλλ' ὁ Κόβητος δὲν ἐγκρίνει τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἐν *Μνημοσ*. 1882, σελ. 32.

Ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν τὴν ῥῆσιν «ἄστρων ἂν ἔλθοιμ' ἡλίου πρὸς ἀντολάς, δυνατὸς ὢν δρᾶσαι τάδε» μεταλαμβάνει εἰς τὴν «ἄστρων **ἂν ἔλθοιμ'** ἡλίου πρὸς ἀντολάς, **εἰ ἦν δυνατὸς** δρᾶσαι τάδε» (σελ. 68) οὐδαμῶς αἰσθανόμενος τῆς φανερωτάτης ἀτοπίας. Ἀλλ' ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ καὶ τὴν φράσιν «ἀλλ' ἔτι νεάζων αὐτὸς εὕροιμ' ἂν βίον;» νομίζει (σελ. 177) ἰσοδύναμον τῇ «ἀλλ' **εἰ ἐνέαζον** ἔτι, **εὕροιμ' ἂν** αὐτὸς βίον;».

Ὑπομνηστέον δ' ὅτι δύναται ἡ μετοχὴ νὰ μὴ ἐμφαίνῃ ὑποθετικὴν σχέσιν, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ Μηδ. 866 «καὶ γὰρ οὖσα δυσμενὴς οὐκ ἂν (οὔτἂν) ἁμάρτοις τούτου γε». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Αἴ. 1338 «ἀλλ' αὐτὸν ἔμπας ὄντ' ἐγὼ τοιόνδ' ἐμοὶ οὐκ ἂν (οὔτἂν) ἀτιμάσαιμ' ἄν», κτλ.

---

§ 6. εὐμενέστατα πρὸς ἐμὲ — διετέθη καὶ μεγίστας μοι ἐχαρίσατο χάριτας.

Ὅμοιον τοῦτο εἶνε τῷ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ῥηθέντι ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ βιβλ. Β', β', 9 «ὡς δ' εἰς Πέρσας τις ἀπιὼν ἦλθε *πρὸς ἐμὲ* καὶ ἐκέλευσέ *με* τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἔγραψα οἴκαδε δοῦναι». Πρβ. καὶ βιβλ. Ζ', γ', 12 «μόνον, ἔφη, δήλωσον *πρὸς ἐμὲ* πρὸς ὅντινα χρήζεις κομισθῆναι» καὶ βιβλ. Α', γ', 14 «καὶ ἄλλα ὁπόσα ἂν βούλῃ λέγων *πρὸς ἐμὲ* οὐκ ἀτυχήσεις» καὶ Λυσ. ὑπὲρ τοῦ Ἐρατ. Φόν. 21 «οὐδέν σοι κύριον ἔσται τῶν *πρὸς ἔμ'* ὡμολογημένων» καὶ κατὰ Διογείτ. 10 «καὶ παραλαβόντες ἐκείνην ἧκον *πρὸς ἐμέ*» καὶ Ἀποσπ. Α', 1 «προσελθὼν *πρὸς ἐμὲ* ἐδεῖτο μὴ περιιδεῖν κτέ.» καὶ Πλάτ. Γοργ. σελ. 493 β' «ὡς ἔφη ὁ *πρὸς ἐμὲ* λέγων». Εἶπε δ' ὁ Ξενοφῶν

ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ καὶ «ἐκάλεσά εὐθὺς αὐτὸν *πρὸς ἐμέ*» (βιβλ. Β', β', 3), ὃ ἰσοδυναμεῖ τῷ *πρὸς ἐμαυτόν*. Θὰ ἐξετάσω δὲ τὴν τοιαύτην χρῆσιν τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 164 ἔγραψα «ὅστις εὐμενέστατα *πρός με* διατεθεὶς πλείστας—χάριτάς μοι παρέσχεν», ὡς φέρεται ἐν τῷ Θεαιτήτῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 151 γ' «πολλοὶ γὰρ ἤδη, ὦ θαυμάσιε, *πρός με* οὕτω διετέθησαν, ὥστε ἀτεχνῶς δάκνειν ἑτοῖμοι εἶναι». Πρβ. καὶ σελ. 151 β' «προσφέρου οὖν *πρός με* ὡς πρὸς μαίας υἱὸν (ὑόν)». Ἡ ἐκφορὰ αὕτη ἐκρίθη σημειώσεως ἀξία ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν, ὡς διδασκόμεθα ἐξ ὧν γράφει ὁ Χάραξ ἐν Βεκκ. Ἀνεδ. σελ. 1154 «Πολλοὶ δὲ τρόποι εἰσὶν ὀρθοτονοῦντες καὶ προηγουμένης τῆς ὀφειλούσης δέξασθαι τὴν ἔγκλισιν. Οἷον αἱ προθέσεις ὀξύνονται καὶ ὅμως αἱ μετὰ τούτων ἀντωνυμίαι ὀρθοτονοῦνται· *περὶ ἐμοῦ*, *κατ' ἐμοῦ*, *σὺν ἐμοί*, *ὑπὲρ ἐμοῦ*. Ὅθεν παρὰ Μενάνδρῳ σημειοῦνται τὸ *πρός με* ἐγκλιθέν· οἱ δὲ ἐξηγηταὶ μετὰ τοῦ Ε προφέρονται αὐτό, *πρὸς ἐμέ*». Οἱ νέοι φιλόλογοι εὗρον καὶ παρ' ἄλλοις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τὴν πρόθεσιν *πρός* συντεταγμένην τῇ μονοσυλλάβῳ ἀντωνυμίᾳ *με* (Ἴδε Ἰακώψιον εἰς *Ἀχιλλ. Τάτ.* σελ. 500 καὶ Κυννῆρον εἰς *Ξενοφ. Ἀνάβ.* σελ. 232 καὶ ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Α', σελ. 271 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Βουτμαννὸν ἐν *Διεξ. Ἑλλην. Γραμμ.* Τόμ. Α', σελ. 286 καὶ Οὐϊνῆρον ἐν *Γραμμ. τῆς Καιν. Διαθ.* σελ. 52 ἐκδ ς'). Ἐν τοῖς Ψαλμοῖς (Β', 7) ἀπαντᾷ «κύριος εἶπε *πρός με*», σημειοῦται δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Χοιροβοσκὸς ἐν τοῖς εἰς τὸ Ψαλτήριον Ἐπιμερισμοῖς σελ. 87, 33 «*Πρός με*—καὶ ὤφειλεν εἶναι *πρὸς ἐμέ*, ἀλλ' αἱ πρωτότυποι ἀντωνυμίαι ἐγκλίνονται καὶ ἐγκλινόμεναι τὸ κατ' ἀρχὰς αὐτῶν φωνῆεν ἀποβάλλουσιν». Ἐν τῷ Πλούτῳ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1055 ἀντὶ τοῦ «βούλει διὰ χρόνου *πρός με* παῖσαι» ἐξέδωκεν ὁ Μεινέκιος «*πρὸς ἐμὲ* παῖσαι». Πρβ. στίχ. 928 «καὶ μὴν προσελθέτω *πρὸς ἔμ'* ὑμῶν ἐνθαδὶ ὁ βουλόμενος».

Ὅτι οἱ ὀρθοτονούμενοι τύποι τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν παρελαμβάνοντο ἐν τῇ μετὰ προθέσεων συντάξει αὐτῶν παρετήρησε πολλάκις Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεύς. περὶ Ἀντωνυμ. σελ. 52 γ' «Ὁμοίως αἱ προθέσεις παρατιθέμεναι ὀρθοτονοῦσι· *κατ' ἐμέ*, *δι' ἐμέ*, *περὶ ἐμοῦ*. Διὸ καὶ τοῖς ἀξιοῦσιν ὀρθοτονεῖν τὸ *σὺν καὶ τριτος ἀμὶν Ἀμύν*

τας παρὰ Θεοκρίτῳ συγκαταθετέον» καὶ σελ. 138 β' «Ἡ δὲ *ἐμεῦ* (ὀρθοτονεῖται) ὅτι συντέτακται προθέσει» καὶ περὶ Συντάξ. σελ. 127, 7 «Καὶ αἱ προθέσεις δὲ παρατιθέμεναι ταῖς ἀντωνυμίαις ταὐτὸν ἀποτελοῦσι· *παρ' ἐμοῦ, διὰ σοῦ, ἀφικνεῖται παρὰ σέ.* Καὶ ἕνεκα τούτου τὸ παρὰ Θεοκρίτῳ *σὺν καὶ τρίτος ἄμιν Ἀμύντας* δεόντως ἠξίωσάν τινες ὀρθοτονεῖν» καὶ σελ. 166, 21 «Ὁμοίως ὅτι καὶ αἱ προθέσεις ὀρθοτονοῦσι τὰς ἀντωνυμίας» καὶ σελ. 331, 5 «Ταῖς ἀντωνυμίαις οὐδέποτε ἐν συνθέσει αἱ προθέσεις σύνεισι, κατὰ μέντοι τάσιν τὴν ὀρθὴν ἐν ταῖς πλαγίαις πτώσεσι· *κατὰ σοῦ, περὶ σοῦ.* Διὰ τί δὲ μετὰ ὀρθῆς τάσεως ἐν τοῖς προεκδοθεῖσιν εἴρηται». Πρβ. καὶ σελ. 131, 21 Ἄξια παραθέσεως εἶνε καὶ τὰ ἐν σελ. 125, 22 ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου γεγραμμένα, ἔχοντα ὧδε· «Ἀνάπαλιν οὖν ὁ *ἕνεκα* σύνδεσμος φερόμενος πάντοτε ἐπὶ γενικὴν μόνως ὀρθοτονεῖ τὴν ἀντωνυμίαν. ἡνίκα τὰς τούτων γενικὰς συνδεῖ, *εἵνεκ' ἐμεῖο κυνός.* Τίς γὰρ ἂν θαρρήσειεν Ἑλλήνων ἐγκλίνειν τὸ *ἕνεκά μου*; Καὶ δῆλον ὡς μόνως πάλιν ὀρθοτονοῦνται, καθὸ συνδεθεῖσαι πρός τι πτωτικὸν τὸν λόγον ἀνέχουσι». Πρβ. καὶ Χάραχ. ἐν Βεκκ. Ἀν. σελ. 1156 «Μετὰ δὲ τοῦ *ἕνεκα* τὸν οἰκεῖον φυλάττουσι τόνον ταῦτα· *ἕνεκα σοῦ, ἕνεκα ἐμοῦ·* καὶ μετὰ προθέσεως· *περὶ σοῦ, διὰ σέ* καὶ τὰ τοιαῦτα» καὶ Ἀρκάδ. περὶ Τόν. σελ. 144, 3 «Καὶ μετὰ τοῦ *ἕνεκα* συνδέσμου· *ἕνεκα σοῦ, ἕνεκα ἐμοῦ.* Καὶ αἱ μετὰ προθέσεως δὲ ἀεὶ ὀρθοτονοῦνται· *διὰ σέ, περὶ σοῦ, κατ' ἐμέ, ἐπὶ σοί*».

Κεῖται δὲ καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις σελ. 529, 44 Βεκκ. «Ὀρθοτονητέον δὲ τὴν ἀντωνυμίαν διὰ τὴν πρόθεσιν» καὶ σελ. 32, 21 «Καὶ ὅτι μετὰ προθέσεώς ἐστιν· ὅταν γὰρ πρόθεσις ᾖ μετὰ ἀντωνυμίας, ὀρθοτονεῖται ἡ ἀντωνυμία· *σὺν σοί, δῖα θεά* (Ἰλ. Κ, 290), *προτὶ οἷ δ' ἔλαβ' ἔντεα* (*ἔντερα* Ἰλ. Υ, 418), *κατὰ σφέας γὰρ μαχέονται* (Ἰλ. Β, 366), *ἀπὸ ἕο κάββαλεν* (Ἰλ. Ε, 343), *ἀμφὶ ἓ παπτήνας* (Ἰλ. Δ, 497), τοῦ *ἄλτ' ἘΠΙ ΟΙ μεμαώς* (Ἰλ. Φ, 174) ζήτησιν ἔχοντος». Πρβ. σελ. 573, 49 «Ἡ ΟΙ ἀντωνυμία ἀπόλυτός ἐστι καὶ ἐγκλιτική· διὸ τῆς *ἐπί* προθέσεως τὸ τέλος ὀξύνουσιν». Ἴδε Λέρσιον ἐν *Quaest. Epic.* σελ. 119.

Πολλοὶ δ' εἶνε πεπεισμένοι ὅτι οὐ μόνον *πρός με* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο ἀλλὰ καὶ *πρός σε* (Ἴδε Ἄστιον εἰς *Θεοφρ. Χαρακτ.* σελ. 59 καὶ εἰς *Πλάτ.* Τόμ. Ι', σελ. 11). Ἐν τοῖς Ἱππεῦσι τοῦ Ἀριστο-

φάνους στίχ. 804 κεῖται «ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης ἅμα καὶ χρείας καὶ μισθοῦ (Κόβ.: καὶ χρείας ΤΟΥ μισθοῦ) *πρός σε* κεχήνῃ». Πρὸ τοῦ Βρουγκίου ἐγράφετο *πρὸς σέ*, ἐν δὲ τοῖς Σχολίοις φέρεται (σελ. 63, 31 Διδ.) «*Εἰς σὲ* κεχήνῃ, εἰς σὲ ἀποβλέπῃ καὶ πειθαρχῇ». Εἶνε δὲ τὸ *εἰς σέ*, ἂν ὀρθῶς κρίνω, ἐξήγησις, οὐχὶ διάφορος γραφή.

Παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 1248. 7 ἀντὶ τοῦ «ἀφικόμενος δ' οὗτος καὶ ἐλθὼν *ὡς ἐμὲ* πρῶτον μὲν ἠσπάζετο κτέ.» τὸ ἄριστον ἀντίγραφον ἔχει «ἐλθὼν *ὥς με*», τοῦτο δὲ νομίζει ὁ Βοιμέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν κατ' Αἰσχίνου Λόγων τοῦ Δημοσθένους σελ. 218 ὅτι ἐτέθη ὑπὸ τοῦ ῥήτορος. Ὁ Λυσίας εἶπεν ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ Ἀδυνάτου § 19 «συλλέγεσθαί φησιν ἀνθρώπους *ὡς ἐμὲ* πονηροὺς καὶ πολλούς», ἐν δὲ τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Α', γ', 14 ἀπαντᾷ «ἢν μένῃς παρ' ἐμοί, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμὲ εἰσόδου σοι οὐ Σάκας ἄρξει, ἀλλ', ὁπόταν βούλῃ εἰσιέναι *ὡς ἐμέ*, ἐπὶ σοὶ ἔσται· καὶ χάριν σοι εἴσομαι ὅσῳ ἂν πλεονάκις εἰσίῃς *ὡς ἐμέ*». Πρβ. βιβλ. Α', δ', 26 «εἰ βούλει, ὦ πάππε, ἐμὲ καὶ αὖθις ἰέναι *ὡς σὲ* μὴ αἰσχυνόμενον» καὶ βιβλ. Β', δ', 24 «σὸν ἔργον μηδένα ἀφιέναι τῶν *πρὸς σὲ* ἀφικνουμένων» καὶ βιβλ. Α', ε', 13 «ἀλλὰ πιστεύω τοι τῇ πείρᾳ καὶ τῇ ὑμῶν *εἰς ἐμὲ* εὐνοίᾳ» καὶ Λυσ. περὶ τοῦ Σηκ. 16 «εἰ καὶ τὰ μέγιστα *εἰς ἐμὲ* ἐξημάρτανον» καὶ Κατηγ. Κακολ. 1 «οὐδ' ἂν ἐπεχείρουν ἐξαμαρτάνειν *εἰς ἐμέ*». Ἐν τῷ Πλούτῳ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1202 κεῖται «ἥξει γὰρ ὁ νεανίσκος *ὥς σ'* εἰς ἑσπέραν» καὶ εὐθὺς μετ' αὐτὸ «ἀλλ' εἴ γε μέντοι νὴ Δί' ἐγγυᾷ σύ μοι ἥξειν ἐκεῖνον *ὡς ἔμ'*, οἴσω τὰς χύτρας». Ἀλλ' ὁ Μεινέκιος ἐξέδωκεν «*ὡς σ'* εἰς ἑσπέραν», τουτέστιν: *ὡς σὲ* εἰς ἑσπέραν. Ὁ Μελλόρνιος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 230 ὑπέλαβεν ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐλέχθη *ὥς με* ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ § 55. Ἀλλὰ παρὰ τῷ Λουκιανῷ φέρεται «*ὥς με παραπέμψειαν* ἄχρι πρὸς τὴν θάλασσαν» ἤτοι: *ὡς παραπέμψειάν με* ἄχρι πρὸς τὴν θάλασσαν.

Παρὰ τῷ Ἰσοκράτει κεῖται ἔν τισι χωρίοις κατά τε τὴν Διδώτειον καὶ τὴν Τευβνήρειον ἔκδοσιν *περί μου* καὶ *περί με*. Παναθην. 21 «τῆς ψευδολογίας τῆς *περί με* γιγνομένης» καὶ 22 «τῶν εἰθισμένων ἀεί τι ψεύδεσθαι *περί μου*» καὶ περὶ Ἀντιδόσ. 4 «τοῖς ψευδῆ *περί μου* δόξαν ἔχουσιν» καὶ 6 «τοὺς οὐκ ὀρθῶς *περί μου* γιγνώσκοντας» καὶ 3[illegible] «οἷς πρότερον ἀκηκόατε *περί μου*» καὶ 163 «ἀγῶνες *περί με* καὶ κίν

δυνοι—γεγόνασιν» καὶ 165 «πολλῆς δ' ἀλογίας *περί με* γεγενημένης» καὶ 195 «πρὸς τοὺς μέλλοντας *περί μου* τὴν ψῆφον οἴσειν». Πρβ. καὶ 4 «οὐχ οὕτω *πρός με* διακειμένους» (Ἴδε Βαιτῆρον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰσοκράτους Πανηγυρικοῦ σελ. ιζ' κἑξ. καὶ Κάρ. Σμιδίτιον ἐν ταῖς εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Γραμματικῆς Συμβολαῖς σελ. 544).

Ὁ Μελλόρνιος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 230 μνημονεύει ἐξ Ἀττικῶν ποιητῶν τάσδε τὰς ἐκφοράς.

ἔν μοι (Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 537),
εἴς με (Ἀριστοφ. Ἱππ. 292),
εἴς σε (Εὐριπ. Ἱππολ. 320 καὶ 438),
ἐπί μοι (Σοφοκλ. Τραχ. 981),
ὑπέρ μου (Αἰσχύλ. Εὐμ. 101),
περί μου (Ἀριστοφ. Σφ. 1358),
ἀμφί σοι (Σοφοκλ. Αἴ. 562),
ἀμφί μοι (Αἰσχύλ. Χοηφ. 220).

Τὸ *ἔν μοι* ἐγράφη παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ ἀντὶ τοῦ κοινῶς φερομένου *ἐν ἐμοί*. Ὁ Ναύκιος ἐν τῷ Ἱππολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου ἐξέδωκε στίχ. 320 «ἡμάρτηκεν *εἴς σ'* ἁμαρτίαν» καὶ στίχ. 323 «οὐ γὰρ *εἴς σ'* ἁμαρτάνω» καὶ στίχ. 438 «ὀργαὶ δ' *εἴς σ'* ἐπέσκηψαν θεᾶς», τουτέστιν: *εἰς σέ*. Ἀλλ' ἐν Φοιν. 569 εἶνε ὑπ' αὐτοῦ ἐκδεδομένον «χάριτας *εἴς σ'* ἀνήψατο». Καὶ ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 562 ὁ Ναύκιος ἔγραψεν *ἀμφὶ σοί*, ὡς ἐν στίχ. 340. Ὁ Λοβέκκιος σημειοῦται ἐν τῇ Β' ἐκδόσει τοῦ Αἴαντος (σελ. 284) «Ἀμφί σοι—Sic omnes scribunt, sed v. 340. ἀμφὶ σοί. Eadem in multis aliis locis anomalia».

Τοῦ *εἴς με* παρέχει ἡμῖν παραδείγματα καὶ ὁ Εὐριπίδης λέγων Βάκχ. 805 «τόδ' ἤδη δόλιον *εἴς με* μηχανᾷ» καὶ Ὀρ. 394 «ὁ δαίμων δ' *εἴς με* πλούσιος κακῶν» καὶ 736 «κάκιστος *εἴς με* καὶ κασιγνήτην ἐμήν» (Ἴδε Βαχμαννὸν ἐν *Εἰκασ. καὶ Παρατ. Ἀριστοφ.* Μέρ. Α', σελ. 34. Πρβ. καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Βατρ.* σελ. 72). Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀριστοφάνους παρ' Ἀθην. σελ. 422 ς' εἶνε γεγραμμένον «ἤδη παροινεῖς ἐμὲ πρὶν δεδειπνάναι», ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Βρούγκιος ἀνέγνω «παροινεῖς *εἰς ἐμέ*», ὁ δὲ Δινδόρφιος «παροινεῖς *εἴς με*» ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀθηναίου καὶ «παροινεῖς *ἔς με*» ἐν τῇ τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ δὲ Κόβητος «παροινεῖς *ἐς ἐμέ*» (ἐν *Nov. Lect.*

σελ. 171). Πρβ. Εὔβουλ. Ἀποσπ. 127 «ῥάφανόν με νομίσασ' *εἰς ἐμὲ* σὺ τὴν κραιπάλην μέλλεις ἀφεῖναι πᾶσαν».

Ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 455 κεῖται «νὴ τὴν Δήμητρ' *ἔκ μου* χορδὴν τοῖς φροντισταῖς παραθέντων». Μετεβλήθη δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς Ἱππεῦσι στίχ. 372 «περικόμματ' *ἐκ σοῦ* σκευάσω» ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου καὶ ἄλλων εἰς τὸ «περικόμματ' *ἔκ σου* σκευάσω». Ἀλλ' ἐν στίχ. 767 ἀπαντᾷ «εἰ δέ σε μισῶ καὶ μὴ *περὶ σοῦ* μάχομαι». Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ὄρνισι στίχ. 1546 ἀντὶ τοῦ «μόνον θεῶν γὰρ *διὰ σ'* (=διὰ σὲ) ἀπανθρακίζομεν» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Βεργκίου «*διά σ'* ἀπανθρακίζομεν». Ὁ Βλαϋδέσιος γράφει ἐκ τῇ ἐκδόσει τῶν Ὀρνίθων σελ. 426 «διὰ σ': Notanda pronominis orthotoni elisio».

Διάφορον τῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κατειλεγμένων *ἔν μοι*, *ἐπί μοι*, κτλ. εἶνε τὸ ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 237 α' «*ξύμ μοι* λάβεσθε τοῦ μύθου» (=ξυλλάβεσθέ μοι τοῦ μύθου), ὃ μιμησάμενος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἶπε σελ. 59 «*ξύν μοι λαβοῦ* τῆς ζητήσεως» (Ἴδε Δινδόρφιον εἰς *Κλήμ.* Τόμ. Α', σελ. 74 καὶ Κόβητον ἐν *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 202).

Ἄπειρα παραδείγματα δύναταί τις νὰ μνημονεύσῃ τῆς ὀρθοτονουμένης ἐκφορᾶς *κατ' ἐμοῦ*, *κατ' ἐμέ*, *μετ' ἐμοῦ*, *μετ' ἐμέ*, *παρ' ἐμοῦ*, *παρ' ἐμοί*, *παρ' ἐμέ*, *ὑπ' ἐμοῦ*, *ὑπ' ἐμοί*, *ἐπὶ σέ*, *σὺν σοί*, κτλ., *παρὰ σοῦ*, *παρὰ σοί*, *παρὰ σέ*, κτλ. Ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ζ', ζ', 32 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου (σελ. 367) «ὅτι γε μὴν οἱ νῦν *ὑπό σοι* Θρᾷκες γενόμενοι πολὺ ἂν προθυμότερον ἴοιεν *ἐπί σε* ἢ *σύν σοι* οὐκ ἄδηλον». Ἀλλ' ἐν τῇ Κοβητείῳ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου τούτου εἶνε γεγραμμένον «ὅτι γε μὴν οἱ νῦν σοὶ Θρᾷκες γενόμενοι πολὺ ἂν προθυμότερον ἴοιεν *ἐπὶ σὲ* ἢ *σὺν σοί*». Τὴν γραφὴν «*ἐπί σε* ἢ *σύν σοι*» ἐνέκρινε καὶ ὁ Κυννῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀναβάσεως (σελ. 580) καὶ ἄλλοι.

Ἐν παρόδῳ παρατηρῶ ὅτι κατὰ τὸν Βερναρδάκην δύναται ἀδιαφόρως νὰ παραληφθῇ ἡ ὀρθοτονουμένη ἀντωνυμία ΣΟΙ καὶ ἡ ἐγκλινομένη ΣΟΙ. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν γράφει ὁ μέγας τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλος σελ. 59 «καὶ *σοὶ* τί θηρῶν κτλ.] = καὶ τί *σοι* μετῆν τοῦ τῶν θηρῶν — ὀνόματος; τί κοινὸν *σοὶ* καὶ τῷ τῶν θηρῶν ὀνόματι;» καὶ σελ. 414 «καὶ *σοὶ* τί θηρῶν ὀνόματος

μετῆν, τέκνον; τουτέστι: τίς *σοι* τοῦ τῶν θηρῶν — ὀνόματος ἦν μετουσία;». Πρβ. καὶ σελ. 431 «ἐγὼ *δέ σ'* ἄστρων ὡς βεβηκυῖαν μυχοὺς ἤγγελλον» = ἐγὼ *δὲ σὲ* ἄστρων κτέ. Τὸ ὀρθὸν εἶνε «ἐγὼ *δέ σ'* ἄστρων κτέ.». Πλημμελῶς ἔχει καὶ τὸ ἐν σελ. 231 κείμενον «ἐπεὶ *σὲ* ἡ *μήτηρ* κατέλιπε διὰ τὰς σὰς ἱκεσίας ἐκλιπεῖν». Ὁ Βερναρδάκης παρέλαβεν ἀκρίτως τὴν ῥῆσιν ἐκ τῆς ἐν Λιψίᾳ μετατυπωθείσης τοῦ Βαλκεναρίου ἐκδόσεως τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν Τόμ. Β', σελ. 302. Τὸ ὀρθὸν βλέπει τις ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου γενομένῃ ἐκδόσει τῶν εἰς Εὐριπίδην Σχολίων Τόμ. Γ', σελ. 60, 14. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Ματθ. Τόμ. Ε', σελ. 26.

Εἶνε δ' ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη γεγραμμένον καὶ «*παραχωρῆσαι οἱ* τοῦ ἅρματος» (σελ. 192) ἀντὶ τοῦ *παραχωρῆσαί οἱ* καὶ «τὰ *δὲ οἱ* ὅπλα ἴσχουσιΝ Ἀθηναῖοι» (σελ. 530) ἀντὶ τοῦ *τὰ δέ οἱ ὅπλα*. Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ ἣν ἐφιλοπόνησεν ὁ δεινὸς γραμματικὸς σελ. 221 «*σῶσαι οἱ* τὸν πατέρα» ἀντὶ τοῦ «*σῶσαί οἱ* τὸν πατέρα». Θαυμάζει δέ τις πάντως βλέπων ἐν Ἡροδοτείῳ ῥήσει τὸ ῥῆμα *ἴσχουσι* μετὰ τοῦ εὐφωνικοῦ Ν προενηνεγμένον, *ἴσχουσιΝ*.

Πολλάκις δ' ὁ Βερναρδάκης φωρᾶται ἀγνοῶν ἃ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ προφέρεται διδάγματα.

Διδάσκει μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 14 «Μετὰ παροξύτονον λέξιν αἱ μὲν μονοσύλλαβοι ἐγκλιτικαὶ ἀποβάλλουσι τὸν τόνον των, αἱ δὲ διΣΣύλλαβοι (γρ. *δισύλλαβοι*) ὀρθοτονοῦνται, ἤτοι φυλάττουσι τὸν τόνον των, οἷον: λόγος τις, λόγος μου, λόγον τινά, λόγος τινῶν» καὶ «Μετὰ προπερισπωμένην λέξιν λήγουσαν εἰς ξ ἢ ψ, τὰ μὲν μονοσύλλαβα ἐγκλιτικὰ ἐγκλίνονται, τὰ δὲ δισύλλαβα ὀρθοτονοῦνται, οἷον φοῖνίξ τις, φοῖνιξ ἐστίν». Γράφει δ' ὅμως ἐν αὐτῇ

διελέχθη ποτε σελ. 211,
ἐστρωμένη ἐστιν σελ. 217,
ἐπάνω τινος σελ. 231,
διδάσκει τινα σελ. 236,
ἥτις ἐστι σελ. 238,
σωφρόνων ἐστι σελ. 243,
ὅποι ποτε σελ. 261,
ὁ μεῖράξ ἐστι σελ. 196.

Διδάσκει μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 15 «Ὀρθοτονεῖται ὁμοίως τὸ ἐγκλιτικόν, ὁσάκις τὸ τελικὸν φωνῆεν προπερισπωμένης λέξεως ἀποστραφῇ, οἷον *ταῦτ' εἰσὶ* (ἀντὶ τοῦ: ταῦτά εἰσι) σοφοί;». Γράφει δ' ὅμως ἐν αὐτῇ σελ. 9: *τοῦτ' ἐστιν*. Πρβ. καὶ σελ. 219: *πηνίκ' ἐστι* καὶ σελ. 223: *τρόπον τιν' ἐστιν* καὶ σελ. 254: *ὅδ' ἐστιν*. Ἔτι δὲ σελ. 224: *ἀγαθοὶ εἰσίν* καὶ σελ. 247: *εἶναι τινά*. Καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν φέρεται σελ. 59 «ὡς ἐστιν φίλον = *φίλον ἐστιν*» καὶ σελ. 637 «Αἴας γὰρ αὐτοῖς *οὐκέτ' ἐστιν*».

---

§ 7. εὐμενέστατα πρὸς ἐμὲ διετέθη.

Ὁ Ἰσοκράτης εἶπεν ἐν τῷ Πανηγυρικῷ § 28 «Δήμητρος γὰρ ἀφικομένης εἰς τὴν χώραν — καὶ *πρὸς τοὺς προγόνους* ἡμῶν *εὐμενῶς διατεθείσης* ἐκ τῶν εὐεργεσιῶν κτέ.». Λέγεται δὲ καὶ *εὐνοϊκῶς πρός τινα διακεῖσθαι*, ὡς ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ τοῦ Ἰσοκράτους § 237 «παρὰ τοῖς *εὐνοϊκῶς πρὸς ὑμᾶς διακειμένοις*». Ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ζ', ε', 16 κεῖται «πρὸς δὲ τὸν Ξενοφῶντα οἵ τε στρατιῶται παγχαλέπως *εἶχον* ὅ τε Σεύθης οὐκέτι οἰκείως *διέκειτο*», ᾧ παραβλητέον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους ῥηθὲν ἐν τῷ Βουσίριδι § 3 «ὅμως δ' οὐκ ὀκνητέον ὑπομένειν τὴν ἀπέχθειαν ταύτην τοῖς εὐνοϊκῶς πρός τινας *ἔχουσιν*, ἀλλὰ πειρατέον μεθιστάναι τὴν δόξαν τῶν οὕτω πρὸς τοὺς συμβουλεύοντας *διακειμένων*». Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καιρὸς νῦν μακρὸν περὶ τῶν τοιούτων λόγον νὰ ποιῶμαι.

Παρὰ τῷ Ἰαμβλίχῳ ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικοῦ Βίου Λόγῳ § 15 ἔχουσι τἀντίγραφα «κατὰ τὸν πλοῦν ἐγκρατῶς αὐτοῦ καὶ σεμνῶς — διατάττοντος ἄμεινον *περὶ αὐτοῦ* διατεθέντες κτέ.». Γράφει δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1877, σελ. 342 «Verum vidit Kuster. διάγοντος reponens. Deinde lege περὶ αὐτΟΝ διατεθέντες, ut fert omnium dicendi consuetudo». Ὁ Ἰρσχίγιος ἀνέγνω «πρὸς αὐτὸν διατεθέντες».

Ἥκιστα δ' εὔλογον εἶνε νὰ ὑποληφθῇ ὅτι ὁ ἀόριστος *διετέθη* σημαίνει διάθεσιν ἐν ἀκαριαίῳ χρόνῳ γενομένην, εὐθὺς δ' ἔπειτα λήξασαν καὶ οὔτ' ὀλίγον οὔτε πολὺ παραμείνασαν. Πολλάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ

γλώσσῃ δηλοῦται διὰ τοῦ ἀορίστου ὅτι ἔλαβέ τι ὕπαρξιν ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἀλλ' οὐδαμῶς ἐμφαίνεται ὅτι παραχρῆμ' ἔπειτ' ἐξέλιπεν ἢ ἠφανίσθη τοῦτο, οἷον *ἐφίλησα*, *ἐφιλάμην*, *ἐφιλήθην*, *ἐμίσησα*, *ἐμισήθην*, *ἤχθηρα*, *ἀπηχθόμην*, *ἐβδελύχθην*, *ἠράσθην*, *ἔστερξα*, *ἠγάπησα*, *ἐπεθύμησα*, κτλ.

ἐφίλησα. Ἰλ. Ι, 481 «καί μ' *ἐφίλησ'*, ὡς εἴ τε πατὴρ ὃν παῖδα φιλήσῃ» καὶ Ν, 430 «τὴν περὶ κῆρι *φίλησε* πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ» καὶ Ὀδ. Θ, 63 «τὸν περὶ μοῦσ' *ἐφίλησε*, δίδου δ' ἀγαθόν τε κακόν τε» καὶ 481 «οὕνεκ' ἄρα σφέας οἴμας μοῦσ' ἐδίδαξε, *φίλησε* δὲ φῦλον ἀοιδῶν».

ἐφιλάμην=ἐφίλησα. Ἰλ. Ε, 61 «ἔξοχα γάρ μιν *ἐφίλατο* Παλλὰς Ἀθήνη» καὶ Υ, 304 «ὃν Κρονίδης περὶ πάντων *φίλατο* παίδων». Ψευδορφ. Λιθ. 302 «τήν τ' ἔξοχ' ἐφίλατο θούριος Ἄρης».

ἐφιλήθην. Ἰλ. Β, 668 «τριχθὰ δὲ ᾤκηθεν (δὲ οἴκηθεν=δὲ Fοίκηθεν) καταφυλαδὸν ἠδὲ *φίληθεν* ἐκ Διός».

ἐμίσησα. Πλάτ. Κρατ. σελ. 406 β' «τάχα δ' ἂν καὶ ὡς τὸν ἄροτον *μισησάσης* τὸν ἀνδρὸς ἐν γυναικί».

ἐμισήθην. Σοφοκλ. Αἴ. 818 «ξένων ἐμοὶ μάλιστα *μισηθέντος* ἐχθίστου θ' ὁρᾶν». Πρβ. Αἰσχύλ. Προμ. 45 «ὦ πολλὰ *μισηθεῖσα* χειρωναξία».

ἤχθηρα. Σοφοκλ. Φιλ. 59 «ἔχθος *ἐχθήρας* μέγα». Πρβ. καὶ Ἰλ. Ι, 452 «παλλακίδι προμιγῆναι, ἵν' *ἐχθήρειε* γέροντα» καὶ Γ, 415 «τὼς δέ σ' *ἀπεχθήρω*, ὡς νῦν ἔκπαγλα φίλησα». Παρὰ τῷ Τιμοκρέοντι Α', 4 κεῖται «ἐπεὶ Θεμιστοκλῆ' *ἤχθαρε* Λατώ». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ *ἤχθΑIρε*.

ἀπηχθόμην. Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 21 δ' «ἐντεῦθεν οὖν τούτῳ τε *ἀπηχθόμην* καὶ πολλοῖς τῶν παρόντων». Ἀριστοφ. Λυσ. 699 «ὅστις, ὦ δύστην', *ἀπήχθου* πᾶσι τοῖσι γείτοσι».

ἐβδελύχθην. Ἀριστοφ. Λυσ. 794 «οὕτω τὰς γυναῖκας *ἐβδελύχθη* κεῖνος».

ἠράσθην. Ἡρόδ. Α', 8 «οὗτος δὴ ὦν ὁ Κανδαύλης *ἠράσθη* τῆς ἑωυτοῦ γυναικός· *ἐρασθεὶς* δὲ ἐνόμιζέ οἱ εἶναι γυναῖκα πολλὸν πασέων καλλίστην». Πρβ. Ἀθήν. σελ. 606 β' κέξ. Νομίζω δ' ὅτι ὑγιῶς ἔχει τὸ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ κωμικοῦ Ἀξιονίκου φερόμενον «ὅτε τοῦ παρασιτεῖν πρῶτον *ἠράσθην* μετὰ Φιλοξένου τῆς Πτερνοκοπίδος», ὃ

ὁ Κόκκιος ὑπέλαβεν ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Β', σελ. 415 πλημμελῆ τοῦ *ἠψάμην* ἀνάγνωσιν.

ἔστερξα. Ἀγάθων Ἀποσπ. 6 «τέχνη τύχην *ἔστερξε* καὶ τύχη τέχνην».

ἠγάπησα. Ἰσοκράτ. Ἑλ. Ἐγκ. 22 «ἡγοῦμαι γὰρ ταύτην μεγίστην εἶναι πίστιν τοῖς βουλομένοις Ἑλένην ἐπαινεῖν, ἣν ἐπιδείξωμεν τοὺς *ἀγαπήσαντας* καὶ θαυμάσαντας ἐκείνην αὐτοὺς τῶν ἄλλων θαυμαστοτέρους ὄντας». Δίων ὁ Κάσσιος εἶπε βιβλ. ΜΔ', μη', 2 «καὶ *ἐφιλήσατε* αὐτὸν ὡς πατέρα καὶ *ἠγαπήσατε* ὡς εὐεργέτην». Παντὶ δὲ γνωστὰ εἶνε τὰ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ φερόμενα «*ἠγάπησαν* γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ» καὶ «*ἠγάπησαν* οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς».

ἐπεθύμησα. Ἡρόδ. Β', 135 «*ἐπεθύμησε* γὰρ Ῥοδῶπις μνημήϊον ἑωυτῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι καταλιπέσθαι». Πλάτ. Φαίδ. σελ. 96 α' «νέος ὢν θαυμαστῶς ὡς *ἐπεθύμησα* ταύτης τῆς σοφίας, ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν».

ἐτίμησα. Ἰσοκρ. Πανηγ. 47 «φιλοσοφίαν — ἡ πόλις ἡμῶν κατέδειξε καὶ λόγους *ἐτίμησε*». Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. ς', δ', 9 «ἀξίῳ δὲ καὶ Κύρου φίλῳ τοῦ ἡμᾶς *τιμήσαντος*», κτλ.

ἐτιμήθην. Ἡρόδ. Η', 105 «χρόνου δὲ προϊόντος πάντων τῶν εὐνούχων *ἐτιμήθη* μάλιστα παρὰ Ξέρξῃ». Ἀριστοφ. Σφ. 1023 «ἀρθεὶς δὲ μέγας καὶ *τιμηθεὶς* ὡς οὐδεὶς πώποτ' ἐν ὑμῖν». Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Δικαιογ. Κλήρ. 47 «ὁ Ἀριστογείτων ἐκεῖνος καὶ Ἁρμόδιος οὐ διὰ τὸ γένος *ἐτιμήθησαν* ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 1202, κτλ.

Τίς δύναταί ποτε νὰ δοξάσῃ ὅτι οἱ ἀόριστοι *ἐφίλησα*, *ἠράσθην*, *ἐπεθύμησα*, *ἐτίμησα*, κτλ. σημαίνουσιν *ἐφίλησα μὲν ἀλλ' ἐπαυσάμην εὐθὺς ἔπειτα φιλῶν*, *ἠράσθην μὲν ἀλλ' ἐπαυσάμην εὐθὺς ἔπειτ' ἐρῶν*, *ἐπεθύμησα μὲν ἀλλ' ἐπαυσάμην εὐθὺς ἔπειτ' ἐπιθυμῶν*, *ἐτίμησα μὲν ἀλλ' ἐπαυσάμην εὐθὺς ἔπειτα τιμῶν*, κτλ.;

Λέγεται δὲ καὶ *φίλος ἐγενόμην*, *οἰκεῖος ἐγενόμην*, κτλ., ὡς παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ἐν Κύρ. Παιδ. ς', α', 11 «ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρει ἐκείν.. πάλιν δώσω δίκην ὅτι ὑμῖν *φίλος ἐγενόμην*» καὶ ἐν Ἀναβ. Β', ς 28 «Ἀριαίῳ δὲ βαρβάρῳ ὄντι, ὅτι μειρακίοις καλοῖς ἥδετο, *οἰκειότατος ἐγένετο*». Ἀτοπώτατον δ' εἶνε νὰ νομίσῃ τις ὅτι ἐν ἀκαριαι

χρόνῳ ἐγένετο ἡ φιλία καὶ ἡ οἰκειότης, παραχρῆμα δ' ἔπειτα ἀπεσβέσθη ἢ ἀπώλετο. Ἐν τῷ Πανηγυρικῷ τοῦ Ἰσοκράτους § 29 φέρεται «οὕτως ἡ πόλις ἡμῶν οὐ μόνον θεοφιλῶς ἀλλὰ καὶ φιλανθρώπως *ἔσχεν*», ὃ ὁμοίας ἐννοίας ἔχεται καὶ τὸ «οὐ μόνον θεοφιλὴς ἀλλὰ καὶ φιλάνθρωπος *ἐγένετο*». Ὑπὸ τοῦ Ἰσαίου ἐλέχθη ἐν τῷ περὶ τοῦ Κλεωνύμου Κλήρου § 18 «ἐπειδὴ πρὸς ἡμᾶς *οἰκείως ἔσχεν*» καὶ μετ' ὀλίγα «ἐν ᾧ πρὸς ἡμᾶς *οἰκειότατα διέκειτο*». Ἐν § 30 κεῖται «νῦν δὲ τούτων μέν τισι *διάφορος ἐγένετο*, ἡμῖν δὲ πάντων ἐχρῆτο οἰκειότατα», ἐν δὲ § 33 «ὧν τισι καὶ *διάφορος ἦν*». Πρβ. καὶ περὶ τοῦ Μενεκλ. Κλήρ. 5 «πρότερον ὄντες αὐτοῦ φίλοι *κατέστημεν οἰκεῖοι*» καὶ περὶ τοῦ Ἀπολλ. Κλήρ. 11 «ὡς διελύσαντο καὶ *φίλοι ἐγένοντο*» καὶ περὶ τοῦ Φιλοκτ. Κλήρ. 18 «καὶ αὐτὸν τοῖς οἰκειοτάτοις *εἰς διαφορὰν κατέστησεν*».

Ὁ Εὐριπίδης εἶπεν «ἦν Οἰδίπους τὸ πρῶτον εὐδαίμων ἀνήρ· εἶτ' *ἐγένετ'* αὖθις ἀθλιώτατος βροτῶν» (Ἀριστοφ. Βατρ. 1182 καὶ 1187). Ὁ Οἰδίπους ἐγένετο ἀθλιώτατος ἀνθρώπων καὶ οὔτ' εὐτύχησεν ἔπειτ' οὔτ' ἦτο δυνατὸν νὰ εὐτυχήσῃ· ἀλλὰ διέμεινεν ἀθλιώτατος ὢν μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου. Ἐρρήθη δ' ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου καὶ «φεῦ φεῦ, τὸ δοῦλον ὡς ἁπανταχῇ γένος πρὸς τὴν ἐλάσσω μοῖραν *ὥρισεν* θεός» (Ἀποσπ. 218)· πρόδηλον δ' εἶνε ὅτι ποιεῖται ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ ὁ ποιητὴς λόγον περὶ ἔργου τοῦ θεοῦ βεβαίου καὶ ἀνεπιδέκτου μεταβολῆς.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀόριστοι δυνάμενοι ὁμοίως τοῖς προκαταλεχθεῖσι νὰ νοηθῶσιν· οἷον *ἤνθησα*, *εὐδοκίμησα*, *εὐδόξησα*, *ηὔξησα*, *ηὐξήθην*, *ἐποιησάμην*, *κατεστησάμην*, κτλ.

Θουκυκ. Α', 19 «ὡς τὰ κράτιστά ποτε μετὰ ἀκραιφνοῦς τῆς ξυμμαχίας *ἤνθησαν*».

Ἰσοκράτ. Πανηγ. 59 «ἐκ τούτων τῶν ἔργων ἔτι μᾶλλον *εὐδοκίμησαν*». Πρβ. καὶ § 48 «τοῖς ἄλλοις ἅπασιν αὐτῶν *διηνέγκαμεν*».

Αἰσχίν. περὶ Παραπρ. 172 «πρότερον ἡ πόλις ἡμῶν *εὐδόξησε* μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν πρὸς τὸν Πέρσην». Ἂν δ' εἶνε κάλλιον νὰ γράφηται *ηὐδόξησα*, *ηὐδοκίμησα*, κτλ. θὰ ἐξετάσω ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Η', ε', 23 «ὑμεῖς μὲν Κῦρον *ηὐξήσατε* στράτευμα δόντες». Ἰσοκράτ. Φιλ. 120 «Ἰάσων λόγῳ μόνον χρησάμενος οὕτως αὐτὸν *ηὔξησεν*».

Θουκυδ. Α', 89 «οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι τρόπῳ τοιῷδε ἦλθον ἐπὶ τὰ

πράγματα, ἐν οἷς *ηὐξήθησαν*». Πρβ. βιβλ. Β', 15 «*μεγάλη γενομένη* παρεδόθη ὑπὸ Θησέως τοῖς ἔπειτα».

Θουκυδ. Α', 6 «ξυνήθη τὴν δίαιταν μεθ' ὅπλων *ἐποιήσαντο*». Ἐν τοῖς ἑξῆς κεῖται «ἰσοδίαιτοι μάλιστα *κατέστησαν*».

Ἰσοκράτ. Πανηγ. 108 «οἳ τοὺς ὁμόρους ἀναστάτους ποιήσαντες ἄφθονον καὶ ῥᾴθυμον αὐτοῖς *κατεστήσαντο* τὸν βίον».

Διὰ τοῦ ἀορίστου *ἐδουλώθην* σημαίνεται τὸ *ἐγενόμην δοῦλος* ἀλλ' οὐδαμῶς ἀποκλείεται ἡ ἔννοια τοῦ *διέμεινα ἔπειτα πολὺν ἢ ὀλίγον χρόνον δοῦλος*. Ὁ Θουκυδίδης λέγει βιβλ. Α', 98 «πρώτη τε αὕτη πόλις ξυμμαχὶς παρὰ τὸ καθεστηκὸς *ἐδουλώθη*» ᾧ παραβλητέον τὸ ἐν βιβλ. Α', 13 «ἄλλας τε τῶν νήσων *ὑπηκόους ἐποιήσατο* κτέ.» καὶ τὸ τοῦ Ἡροδότου βιβλ. Α', 6 «τοὺς μὲν *κατεστρέψατο* Ἑλλήνων ἐς φόρου ἀπαγωγήν, τοὺς δὲ φίλους *προσεποιήσατο*». Μνημονεύω δὲ καὶ τὸ παρὰ Λυκούργῳ κατὰ Λεωκρ. 61 «ἡμῶν γὰρ ἡ πόλις τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ τῶν τυράννων *κατεδουλώθη*, τὸ δ' ὕστερον ὑπὸ τῶν τριάκοντα — καὶ ἐκ τούτων ὅμως ἀμφοτέρων ἠλευθερώθημεν κτέ.».

Πολλάκις δὲ δηλοῦται διαρρήδην ὅτι ἔλαβε μὲν ὕπαρξιν διάθεσίς τις ἐν χρόνῳ παρελθόντι ἀλλὰ μεταβολὴ ἔπειτ' αὐτῆς ἐγένετο καὶ ἐπάνοδος εἰς τὴν προτέραν, ὡς ἐν τῷ τοῦ κωμικοῦ Θεοπόμπου (Ἀποσπ. 66) «ἄφωνος ἐγένετο, ἔπειτα μέντοι πάλιν ἀνηνέχθη» καὶ ἐν τῷ τοῦ Θουκυδίδου (βιβλ. Β', 28) «ὁ ἥλιος ἐξέλιπε μετὰ μεσημβρίαν καὶ πάλιν ἀνεπληρώθη». Νοεῖ δὲ πᾶς τις αὐτόθεν ὅτι ταχέως τῆς τ' ἀφωνίας παῦλα συνέβη καὶ τῆς ἐκλείψεως, ἧς ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον παράτασις. Πρβ. καὶ Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 243 α' «τῶν γὰρ ὀμμάτων στερηθεὶς (ὁ Στησίχορος) διὰ τὴν Ἑλένης κακηγορίαν οὐκ ἠγνόησεν ἀλλ' — ἔγνω τὴν αἰτίαν — καὶ ποιήσας δὴ πᾶσαν τὴν καλουμένην παλινῳδίαν παραχρῆμα ἀνέβλεψεν». Ἐμφερῶς τοῖς μνημονευθεῖσι παραδείγμασιν ἔχει τὸ γνωστὸν Ἐπιχάρμειον «*συνεκρίθη* καὶ *διεκρίθη* κἀπῆνθεν ὅθεν ἦνθεν πάλιν, γᾶ μεν ἐς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω (Ἀρήνσ.: πνεῦμ' ἄνω)». Πρβ. καὶ Πολύβ. ϛ', μγ', 6 «καὶ γὰρ συνηυξήθη καὶ συνήκμασε καὶ συγκατελύθη τὰ Θηβαίων ἔργα τῷ τ' Ἐπαμεινώνδου καὶ τῷ Πελοπίδου βίῳ προφανῶς» καὶ μδ', 2 «καὶ αὕτη πλεονάκις μὲν ἴσως, ἐκφανέστατα δὲ τῇ Θεμιστοκλέους ἀρετῇ συνανθήσασα ταχέως τῆς ἐναντίας μεταβολῆς ἔλαβε πεῖραν διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς φύσεως».

Φανερωτάτη εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ ἀορίστου καὶ τοῦ ὑπερσυντελίκου ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Θουκυδίδου τῷδε· «οἵ τε γὰρ Κορίνθιοι φανερῶς ἤδη διάφοροι ἦσαν, Περδίκκας τε ὁ Ἀλεξάνδρου, Μακεδόνων βασιλεύς, *ἐπεπολέμωτο* ξύμμαχος πρότερον καὶ φίλος ὤν· *ἐπολεμώθη* δὲ ὅτι Φιλίππῳ τῷ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ καὶ Δέρδᾳ — οἱ Ἀθηναῖοι ξυμμαχίαν ἐποιήσαντο» (βιβλ. Α', 57). Εἶπε δ' ὁ Θουκυδίδης καὶ «προηγόρευε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὅτι Ἀρχίδαμος μέν οἱ ξένος *εἴη*, οὐ μέντοι ἐπὶ κακῷ γε τῆς πόλεως *γένοιτο*» (βιβλ. Β', 13). Πρβ. καὶ Πλάτ Πρωταγ. σελ. 344 β' «γενέσθαι μὲν ἄνδρα ἀγαθὸν χαλεπὸν ἀλαθέως, οἱόν τε μέντοι ἐπί γε χρόνον τινά· *γενόμενον* δὲ διαμένειν ἐν ταύτῃ τῇ ἕξει καὶ *εἶναι ἄνδρα ἀγαθὸν* — ἀδύνατον καὶ οὐκ ἀνθρώπειον».

Ἄξιον μνείας φαίνεταί μοι καὶ τὸ ἐν τῷ Φαίδωνι τοῦ Πλάτωνος σελ. 78 β' ἁπαντῶν «ἆρ' οὖν τῷ μὲν *συντεθέντι* τε καὶ *συνθέτῳ ὄντι* φύσει προσήκει τοῦτο πάσχειν, κτέ.». Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα θὰ ἐξετασθῶσι δεόντως ἑτέρωθι.

Ὁ Βερναρδάκης γράφει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 255 «Ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου ὁ μὲν ἐνεστὼς ἐν τῷ παρόντι σημαίνει παράτασιν, καθὼς καὶ ὁ παρατατικὸς ἐν τῷ παρελθόντι. Ὁ ἀόριστος σημαίνει τοὐναντίον τὸ ἀκαριαῖον καὶ ἅπαξ ἐν τῷ παρελθότι γενόμενον. Ὁ παρακείμενος σημαίνει τὸ ἐν τῷ παρελθόντι συντελὲς καὶ πλῆρες».

Πρῶτον μὲν ἐρωτῶ· ἂν ὁ παρακείμενος, ὃν *τέλειον ἐνεστῶτα* οἱ Στωϊκοὶ ὠνόμαζον κατὰ τὸν Πρισκιανὸν (βιβλ. Η', 54), δηλοῖ τὸ **ἐν τῷ παρελθόντι** συντελὲς καὶ πλῆρες, τίς χρόνος ἐμφαίνει τὸ ἐν τῷ παρόντι συντελὲς (συντετελεσμένον) καὶ πλῆρες; Πρβ. Ἀπολλών. Ἀλεξ. περὶ Συντάξ. σελ. 205, 13 «Καὶ ἐντεῦθεν δὲ πειθόμεθα ὅτι οὐ παρῳχημένου συντέλειαν σημαίνει ὁ παρακείμενος, τήν γε μὴν ἐνεστῶσαν».

Δεύτερον δὲ παρατηρῶ ὅτι δεινότατα σφάλλεταί τις, ἂν ὑπολαμβάνῃ ὅτι ἀείποτε μὲν ὁ ἀόριστος δηλοῖ τὸ ἀκαριαῖον καὶ ἅπαξ γενόμενον, οὐδέποτε δ' οὔτε τὸ ἐπίμονον ἢ μακρὸν χρόνον διαρκέσαν σημαίνει οὔτε τὴν ἔννοιαν τοῦ πολλάκις ἐπιδέχεται. Ἑλληνιστὶ λέγεται *οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν τοῖς Τρωσὶν ἔτη δέκα* καὶ *οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους ἔτη ἑπτὰ καὶ εἴκοσι* καὶ *Ἀλυάττης ὁ*

Λυδὸς ἐβασίλευσεν ἔτη ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πέντε καὶ τετταράκοντα ἔτη τῶν Ἑλλήνων ἦρξαν ἑκόντων καὶ ἐνενήκοντα (ἑβδομήκοντα) ἔτη ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων κατέστησαν καὶ ἄλλα πάμπολλα τούτοις ὅμοια καὶ *πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις ἔπεισαν Ἀθηναίους οἱ γραψάμενοι Σωκράτη* καὶ *πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τὰς πανηγύρεις συναγαγόντων* καὶ *ἔτνους ἐπεθύμησα μυριάκις ἐν τῷ βίῳ* καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὐκ ὀλίγα.

Τὰς ἐν τῇ ῥήσει τῇ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς τοῦ Βερναρδάκη Γραμματικῆς παρατεθείσῃ πλημμελείας καὶ ἀτοπίας θὰ ἐλέγξω διὰ πολλῶν ἐν τοῖς *Κριτικοῖς καὶ Γραμματικοῖς*. Θὰ διασαφήσω προσηκόντως τὴν δύναμιν τοῦ παρακειμένου καὶ τὴν τοῦ ἀορίστου καὶ θὰ παραστήσω ἐναργῶς τὴν διαφορὰν τοῦ ἀορίστου καὶ τοῦ παρατατικοῦ. Θὰ ἐξετάσω δ' ἀκριβῶς καὶ τὴν γνώμην, καθ' ἣν λαμβάνεται ἐνίοτε ὁ παρατατικὸς ἀντὶ τοῦ ἀορίστου, *ἔτικτον* ἀντὶ τοῦ *ἔτεκον*, κτλ.

Παρὰ τῷ Πινδάρῳ Πυθ. Η', 21 ἔχουσι τἀντίγραφα «ἔπεσε δ' οὐ Χαρίτων ἑκὰς ἁ δικαιόπολις ἀρεταῖς κλειναῖσιν Αἰακιδᾶν *θίγοισα* νᾶσος· τελέαν δ' ἔχει δόξαν ἀπ' ἀρχᾶς», ὃ εὖ ποιῶν ἔτρεψεν ὁ Βέργκιος εἰς τὸ *θιγοῖσα* (Ἴδε Γλωσσ. Παρατηρ. σελ. 526). Ὁ Βερναρδάκης ἀποδοκιμάζει ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 347 τὴν γραφὴν *θιγοῖσα* λέγων «Εἰς τὴν πάγκοινον πρόληψιν δουλεύοντες ἔτρεψαν τὸ ἐν ἅπασι τοῖς κώδιξι *θίγοισα* εἰς *θιγοῖσα* οἱ ἐκδόται, χωρὶς νὰ συλλογισθῶσιν, ὅτι τὸ ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης προκύπτον (γρ. *προκῦπτον*) νόημα εἶνε αὐτόχρημα γελοῖον, διότι τί ἔπαινος εἶνε τῆς Αἰγίνης οὗτος, ὅτι ἅπαξ μόνον *ἔθιγε* ταῖς τῶν Αἰακιδῶν ἀρεταῖς ἡ νῆσος, καὶ ὄχι ὅτι πάντοτε καὶ διαρκῶς *θίγει*;». Γελοῖον, μᾶλλον δὲ καταγέλαστον εἶνε τὸ διανόημα τοῦ Βερναρδάκη, ὅστις παχὺς τὸν νοῦν ὢν καὶ ἀδυνατῶν νὰ κατανοήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀορίστου ἐκλαμβάνει διαστρόφως σαφεστάτην ῥῆσιν. Ὁ Πίνδαρος λέγει ὅτι «*ἔπεσεν* οὐχὶ μακρὰν τῶν Χαρίτων ἡ δικαιόπολις νῆσος, διότι *ἔθιγεν* (ἔψαυσεν, ἥψατο) τῶν κλεινῶν ἀρετῶν τῶν Αἰακιδῶν». Τὸ πρᾶγμα εἶνε ἁπλούστατον καὶ φυσικώτατον. Τίς δὲν βλέπει ὅτι ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ διάθεσιν τελεσθεῖσαν ἐν παρελθόντι χρόνῳ καὶ ὅτι εὐαρμοστότατα χρῆσιν τοῦ ἀορίστου *θιγοῖσα* ἐποιήσατο; Ἐξ ὧν δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπον κατέστη πρόδηλον ὅτι οὐδαμῶς διὰ τοῦ ἀορίστου ἀποκλείεται ἡ ἔννοια τοῦ ὅτι διέμεινε πολὺν ἢ καὶ πλεῖστον χρόνον τὸ

ἀποτέλεσμα λαβούσης ποτὲ ὕπαρξιν διαθέσεως· οὐχὶ δὲ σπανίως φαίνεται σῳζόμενον τὸ ἀποτέλεσμα καὶ καθ' ὃν χρόνον γίνεται ὁ λόγος, ὡς ἐν τῷ τοῦ Σοφοκλέους Οἰδ. Τυρ. 1036 «ὥστ' *ὠνομάσθης* ἐκ τύχης ταύτης ὃς εἶ» καὶ ἐν τῷ παρὰ Δίωνι τῷ Χρυσοστόμῳ ἐπιγράμματι Τόμ. Β', σελ. 107 «Ἀργὼ τὸ σκάφος εἰμί· θεῷ δ' *ἀνέθηκεν* Ἰάσων, Ἴσθμια καὶ Νεμέοις στεψάμενον πίτυσιν (Ἐκκῆρ. : Ἰάσων Ἰσθμιακῷ, Νεμέας στεψάμενος πίτυσιν)» καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, ἃ θὰ μνημονεύσω ἑτέρωθι. Ἂν μὴ παντάπασιν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἄπειρος ὁ Βερναρδάκης ἦτο μηδὲ τελέως ἀλόγιστος, οὐδέποτε θ' ἀπεφαίνετο ὅτι διὰ μόνου τοῦ ἐνεστῶτος παρέχει ὑγιὲς νόημα ἡ Πινδαρικὴ ῥῆσις. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Πίνδαρος ἐν Νεμεον. ϛ', 46 λέγει «ἐπεί σφιν Αἰακίδαι *ἔπορον* ἔξοχον αἶσαν ἀρετὰς ἀποδεικνύμενοι μεγάλας, πέταται δ' ἐπί τε χθόνα καὶ διὰ θαλάσσας τηλόθεν ὄνυμ' αὐτῶν».

Ἵνα δ' ἐμφανίσω τὴν εἰκαιότητα τοῦ περὶ πάντων ἀξιωματικῶς ἀποφαινομένου ἀνθρώπου τούτου, παρατηρῶ ὅτι εἰπὼν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 347 «ἔτρεψαν τὸ ἐν ἅπασι τοῖς κώδιξι θίγοισα εἰς θιγοῖσα **οἱ ἐκδόται**» γράφει μετ' ὀλίγα «Τοῦτο συνορῶντες καὶ **οἱ νεώτεροι ἐκδόται,** ΣνεϊδεβΕΙνος καὶ Μόμμσενος, ἐξέδωκαν τὸ παραδεδομένον θίγοισα».

Καλὸν δὲ κρίνω νὰ παρατεθῇ ἐνθάδε τὸ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη εἰρημένον ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 84 «Ἐν Γεσὲμ οἱ Ἰσραηλῖται *διέτριψαν* 430 *περίπου ἔτη* ποιμαίνοντες τὰ κτήνη των καὶ αὐξηθέντες εἰς φυλὴν μυριοπληθῆ». Θαυμασίως ἡ φράσις αὕτη συνᾴδει τῇ γνώμῃ τοῦ περιφανοῦς τῆς Ἑλλάδος γραμματικοῦ ἀποφαινομένου ὅτι ὁ ἀόριστος σημαίνει τὸ **ἀκαριαῖον** καὶ ἅπαξ ἐν τῷ παρελθόντι γενόμενον. Χαρίεν δ' εἶνε τὸ «διέτριψαν 400 περίπου ἔτη *ποιμαίνοντες* τὰ κτήνη των καὶ *αὐξηθέντες* εἰς φυλὴν μυριοπληθῆ». Ἵνα δὲ μᾶλλον τέρψω τοὺς εὐθυμοτέρους καὶ ἱλαρωτέρους, ποιῶ αὐτοῖς γνωστὸν ἄλλο χαριέστερον κείμενον ἐν σελ. 202 «οἵτινες κατὰ πᾶν ἔΝΝατον (γρ. *ἔνατον*) ἔτος ἐξεπέμποντο πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ Μινώταυρον, ὃν ἐφόνευσεν (ὁ Θησεὺς) *εἰσελθὼν* εἰς τὸν λαβύρινθον, καὶ *ἐξελθὼν* ἐκεῖθεν διὰ τῆς βοηθείας μίτου, ὃν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν — ἡ Ἀριάδνη», τουτέστιν «ὃν ἐφόνευσεν (ὁ Θησεύς), ἀφ' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὸν λαβύρινθον, καὶ (ἀφ' οὗ) ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν διὰ τῆς βοηθείας μίτου». Κατὰ τὸν λόγον τοῦ Βερναρδάκη **πρῶτον** εἰσῆλθεν εἰς τὸν λαβύρινθον καὶ

ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ ὁ Θησεὺς καὶ **ἔπειτα** (ἀφ' οὗ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ λαβυρίνθου) ἐφόνευσε τὸν ἐν τῷ λαβυρίνθῳ ὄντα Μινώταυρον. Γέμουσι τὰ βιβλία τοῦ Βερναρδάκη παραδοξολογιῶν καὶ ἀλλοκότων ἐκφορῶν, ὧν ἐν τῷ παρόντι μνημονεύω μίαν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 214 «Ὁ Ἑρμᾶννος ἀποδεχόμενος τὴν γνησιότητα τοῦ στίχου, ἐκήρυξεν ὅτι ἀρκεῖται εἰς ὅσα εἶπεν ὁ Πόρσων, ἅτινα καὶ παρέλαβεν ὁ Δινδόρφιος ἀνατυπώσας ἐν ταῖς Ὀξωνείοις ΣημειώσεσιΝ, μεταγνοὺς ἔπειτα, ὡς προείπομεν, συναινοῦντος καὶ τοῦ Ματθία, ὅστις παραθέτει τοιαύτης ἐτυμολογίας παραδείγματα — τὸ — ἀπόσπασμα τοῦ Φρίξου *Κίλιξ ἀφ' οὗ καὶ Κιλικία κικλήσκεται Φοῖνιξ, ὅθεν περ τοὔνομ' ἡ χώρα φέρει*, ἐπαναλαβόντος ταῦτα καὶ τοῦ Κλοτσίου». Περὶ τοῦ τύπου *Ὀξώνειοι* θὰ γράψω τὰ δέοντα ἑτέρωθι.

---

§ 8. μεγίστας μοι ἐχαρίσατο χάριτας.

Λέγεται *μεγάλη χάρις*, *μικρὰ χάρις*, *μείζων χάρις*, κτλ. Ἡρόδ. ϛ', 41 «δοκέοντες *χάριτα μεγάλην* καταθήσεσθαι». Ἀνδοκίδ. περὶ τῆς Ἑαυτ. Καθ. 22 «εἴ μοι βουληθείητε δοῦναι *χάριν μικράν* τε καὶ ἄπονον ὑμῖν». Σοφοκλ. Αἴ. 1371 «σοὶ μὲν νέμοιμ' ἂν τῆσδε καὶ *μείζω χάριν*» καὶ Οἰδ. Τυρ. 763 «ἄξιος γὰρ — φέρειν ἦν τῆσδε καὶ *μείζω χάριν*». Ξενοφ. Ἑλλην. Γ', ε', 16 «παρακινδυνεύσοιεν *χάριτα* (χάριν) αὐτοῖς ἀποδοῦναι *μείζονα* ἢ ἔλαβον». Αἰσχίν. κατὰ Κτησ. 42 «*πολλὴν χάριν* καταθέμενοι». Εὐριπίδ. Ἠλ. 1145 «*τοσήνδ'* ἐγὼ δώσω *χάριν* σοι». Ἀνθολ. Μοναχ. 49 (Στοβ. Ἀνθολ. Τευβν. Τόμ. Δ', σελ. 271) «*μικραὶ χάριτες* ἐν καιρῷ *μέγισταί* εἰσι τοῖς λαμβάνουσιν».

Συχνότατα δὲ βλέπει τις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ῥῆμα συντεταγμένον αἰτιατικῇ ὀνόματος συγγενοῦς αὐτῷ ὄντος ἢ διαφέροντος μὲν αὐτοῦ τὴν φωνὴν συστοιχοῦντος δὲ κατὰ τὴν σημασίαν. Πρόσκειται δὲ πολλάκις τῇ αἰτιατικῇ ἐπίθετον ἢ ἀντωνυμία, ἐνίοτε δὲ μετοχὴ ἢ γενικὴ ὁρίζουσα τὴν αἰτιατικήν. Πάμπολλα τῆς χρήσεως ταύτης παραδείγματα ἔχω νὰ καταλέξω, μνημονεύω δ' ἐν τῷ παρόντι ἐκ τῶν Λόγων τοῦ Λυσίου τάδε.

Ϛ', 4 : καὶ θυσίας θύσει καὶ εὐχὰς εὔξεται.
Ζ', 31 : καὶ τριηραρχῶν καὶ εἰσφορὰς εἰσφέρων.
Κ', 14 : ἐπιβολὰς ἐπιβάλλοντες.
ΚΖ', 10 : νῦν ὑμῖν εἰσφορὰς εἰσφέρουσι.
Λ', 3 : ἐπιβαλλόντων τῶν ἀρχόντων ἐπιβολάς.
Α', 45 : ἐγὼ τοιοῦτον κίνδυνον ἐκινδύνευον.
Γ', 1 : μέγαν καὶ σεμνὸν ὅρκον διομοσάμενον.
Γ', 47 : πολλοὺς κινδύνους κεκινδύνευκα καὶ πολλὰς λειτουργίας λελειτούργηκα (λητουργίας λελητούργηκα).
Ζ', 41 : πολλὰς μὲν ναυμαχίας ὑπὲρ αὐτῆς νεναυμαχηκώς, πολλὰς δὲ μάχας μεμαχημένος.
Η', 16 : τοιαύτας προφάσεις προφασιζόμενοι.
Ι', 25 : δυστυχεστάτην ἐκείνην — στρατείαν ἐστρατευμένοι.
Ι', 27 : πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους κινδύνους μεθ' ὑμῶν ἐκινδύνευσε.
ΙΑ', 9 : πολλὰς μὲν στρατηγίας ἐστρατήγηκε, πολλοὺς δὲ μεθ' ὑμῶν κινδύνους κεκινδύνευκε.
ΙΒ', 4 : οὐδενὶ πώποτε — δίκην οὔτε ἐδικασάμεθα οὔτε ἐφύγομεν.
ΙΒ', 20 : πολλὰς δ' εἰσφορὰς εἰσενεγκόντες.
ΙΒ', 92 : ἠναγκάζεσθε πολεμεῖν τοιοῦτον πόλεμον.
ΙΒ', 95 : πολλὰς μάχας ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ μαχεσάμενοι.
ΙΓ', 17 : ἐπιβουλὴν οὖν τοιαύτην ἐπιβουλεύουσιν.
ΙΓ', 62 : ἑτέρας μεγάλας ἀρχὰς ἄρξαντες καὶ τριηραρχίας πολλὰς τριηραρχήσαντες.
ΙΓ', 65 : ἢ δίκας ἰδίας συκοφαντῶν ἐδικάζετο ἢ γραφὰς ὅσας ἐγράφετο ἢ ἀπογραφὰς ἀπέγραφεν. Πρβ. Ἀποσπ. 1, 1 : αἰσχρὰν δίκην δικάσασθαι.
ΙΗ', 7 : μεγάλας δ' εἰσφορὰς εἰσενηνοχόσι.
ΙΗ', 10 : ἀρχὴν μὲν οὐδεμίαν ἦρξεν.
ΙΘ', 29 : εἰσφοράς τε πολλὰς εἰσενηνοχέναι.
ΙΘ', 57 : εἰσφορὰς δὲ πολλὰς καὶ μεγάλας εἰσενήνοχεν.
Κ', 5 : πολλὰς ἀρχὰς ἦρξεν — ὀλίγας ἄρξας (ἀρχάς).
ΚΑ', 3 : τοσαύτας δαπάνας δαπανώμενος.
ΚΑ', 11 : πολλοὺς κινδύνους ὑπὲρ ὑμῶν κεκινδυνευκώς.
ΚΑ', 17 : εἴ τις — τοιοῦτον ἀγῶνα ἠγωνίζετο.
ΚΑ', 18 : πολλὰς ἀρχὰς ἄρξας.

ΚΑ', 20 : πλείους στρατείας ἐστράτευται.
ΚΔ', 26 : ἀρχὴν ἄρξας οὐδεμίαν.
ΚΕ', 12 : εἰσφορὰς ἐν τῷ πολέμῳ πολλὰς εἰσενήνοχα.
ΚΕ', 14 : ἀρχὴν οὐδεμίαν ἄρξαντα.
ΚΕ', 30 : πολλὰς δὲ ἀρχὰς ἄρχοντες.
ΚϚ', 3 : νίκας πολλὰς καὶ καλὰς ἐν δημοκρατίᾳ νενικήκασι.
Λ', 26 : πολλὰς εἰσφορὰς εἰσενήνοχεν.
ΛΑ', 27 : ἁμαρτήσεσθαί τινα τῶν πολιτῶν τοσαύτην ἁμαρτίαν. Πρβ. § 23 : τοιαῦτα ἁμαρτάνει ἁμαρτήματα.
ΚϚ', 12 : φόνου δίκας δικάζοντα.

Οὐκ ὀλίγα εἶνε ἃ ἐκ τῶν Λόγων τοῦ Λυσίου παρεθέμην παραδείγματα· νομίζω δ' ἄξια μνείας καὶ ἄλλα παρ' αὐτῷ ἀπαντῶντα, οἷον

ΙΓ', 86 : τὴν ἀπαγωγὴν ἀπάγειν.
Κ', 23 : εἰσφέροι τε τὰς εἰσφοράς.
Κ', 14 : ὤμοσε τὸν ὅρκον.
Ζ', 39 : τοῦτον τὸν ἀγῶνα ἀγωνίζεται.
Ι', 30 : ἐμοῦ μαρτυρήσαντος τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν Διονυσίῳ.
ΙΒ', 20 : πάσας τὰς χορηγίας χορηγήσαντας.
ΙΓ', 73 : γραφὰς τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐγράφετο.
ΙΓ', 80 : συνέπεμπε τὴν πομπὴν μετὰ τῶν πολιτῶν.
ΙΓ', 81 : συμπέμπειν τὴν πομπὴν τῇ Ἀθηνᾷ (Ἀθηναίᾳ).
ΙΘ', 57 : τὰς δὲ χορηγίας ἁπάσας κεχορήγηκε.
ΚϚ', 11 : ταύτην δὲ τὴν ἀρχὴν ἀξιοῖ μόνος αὐτὸς καθ' αὑτὸν ἄρχειν.
ΙΒ', 17 : παρήγγειλαν οἱ τριάκοντα τὸ ὑπ' ἐκείνων (ἐπ' ἐκείνων) εἰθισμένον παράγγελμα.
Λ', 17 : χρὴ θύειν τὰς θυσίας τὰς ἐκ τῶν κύρβεων.
ΙΘ', 39 : αἱ διαθῆκαι, ἃς διέθετο ἐν Κύπρῳ.
ΙΓ', 50 : ἔπειτα ἡ κρίσις, ἣν ἐκρίθη ἐπὶ τῶν τριάκοντα.

Καταλέγω μαρτύριά τινα ἔτι τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συντάξεως ἐξ ἄλλων Ἑλλήνων, ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Σοφοκλ. Φιλ. 59 : ἐκλιπὼν τὸ ναυτικὸν στράτευμ' Ἀχαιῶν, ἔχθος ἐχθήρας μέγα.

Εὐριπίδ. Ἑλ. 843 : πρῶτον δ' ἀγῶνα μέγαν ἀγωνιούμεθα λέκτρων ὑπὲρ σῶν.

Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 10: μέμψιν δικαίαν μέμφομαι ταύτην.

Ἔφιππ. Ἀποσπ. 2 Κοκκ.: οἳ μεθύοντες ἀεὶ τὰς μάχας πάσας μάχονται.

Πλάτ. Φαῖδρ. σελ. 240 δ': ὁρῶντι, ἀκούοντι, ἁπτομένῳ καὶ πᾶσαν αἴσθησιν αἰσθανομένῳ τοῦ ἐρωμένου.

Πλάτ. Κρίτ. σελ. 52 α': ἐγὼ αὐτοῖς ὡμολογηκὼς τυγχάνω ταύτην τὴν ὁμολογίαν.

Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 32 β': ἄλλην μὲν ἀρχὴν οὐδεμίαν πώποτε ἦρξα ἐν τῇ πόλει, ἐβούλευσα δέ.

Πλάτ. Πολιτ. σελ. 345 ε': τὰς ἄλλας ἀρχὰς οὐκ ἐννοεῖς ὅτι οὐδεὶς ἐθέλει ἄρχειν ἑκών.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Φιλοκτ. Κλήρ. 60: τὰς δὲ λειτουργίας ἁπάσας λελειτούργηκε καὶ τὰς πλείστας νίκας νενίκηκεν — καὶ τὰς εἰσφορὰς εἰσενηνόχασιν ἀμφότεροι πάσας ἐν τοῖς τριακοσίοις. Πρβ. καὶ περὶ τοῦ Ἀπολλ. Κλήρ. 38.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀστυφ. Κλήρ. 15: ἄλλας στρατείας τοῦ Ἀστυφίλου στρατευομένου.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀστυφ. Κλήρ. 34: ὁσιωτάτην δέησιν δεόμενος.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀπολλ. Κλήρ. 40: κἀκ τούτων τίνα λειτουργίαν οὐκ ἐλειτούργησεν; ἢ τίνα εἰσφορὰν οὐκ ἐν πρώτοις εἰσήνεγκεν;

Δημοσθέν. σελ. 1209, 9: οὐκ ἂν δυναίμην δύο λειτουργίας λειτουργεῖν.

Αἰσχίν. περὶ Παραπρ. 43: ἐμοῦ δὲ καὶ δέησιν ἰσχυρὰν ἐδεήθη.

Αἰσχίν. κατὰ Κτησ. 138: πολλὰς μὲν πρότερον πρεσβείας ἐπρέσβευσαν εἰς Θήβας.

Ἀριστοτ. Πολιτ. Β', ϛ', 23: πολέμους μεγάλους ἀναγκαζομένοις πολεμεῖν.

Πρβ. καὶ Ἐπιγρ. ἐν Περιοδ. Ἀθήν. Τόμ. Ε', σελ. 339 «τάς τε θυσίας — πάσας καλῶς καὶ φιλοτίμως τέθυκεν». Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ κεφ. Β', 10: ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.

Ἐλέχθη δὲ καὶ «*χάριν χαρίζου* καθ' ὅσον ἰσχύειν δοκεῖς» ἐν ταῖς Μονοστίχοις Γνώμαις στίχ. 635 καὶ «εἶτα *κενὰς χαρίζει χάριτας* τουτοισὶ συκοφαντῶν ἐμέ» ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους σελ. 306, 239. Παρὰ τῷ Ἰσοκράτει πρὸς Δημόν. 31 κεῖται «μηδὲ τὰς *χάριτας* ἀχαρίστως

χαριζόμενος, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί». Περιβόητον κατέστη τὸ ἐν τῷ Ἐρεχθεῖ τοῦ Εὐριπίδου «*τὰς χάριτας* ὅστις εὐγενῶς *χαρίζεται*, ἥδιον ἐν βροτοῖσιν· οἳ δὲ δρῶσι μέν, χρόνῳ δὲ δρῶσι δυσγενέστερον». Ἀντὶ τοῦ *εὐγενῶς* εἴκασεν ὁ Ῥεδάντζιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λυκούργου σελ. 114 *εὐθέως*. Ὀλίγοις δ' ἴσως ἄγνωστον ὑπάρχει τὸ «ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι· ἢν δὲ βραδύνῃ (βραδύνῃς), πᾶσα χάρις κενεή, μηδὲ λέγοιτο χάρις» (Ἀνθολ. Παλατ. Ι', 30).

Ὁ Βερναρδάκης γράφει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 224 «Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης χρήσεως προέκυψεν καὶ ἡ πρὸς ῥήματα σύνταξις *τροπικῆς αἰτιατικῆς*, τιθεμένης κατὰ τὸ σύστοιχον ἢ συνώνυμον κατόπιν ῥημάτων ἀμεταβάτων τῶν πλείστων, ἢ καὶ μεταβατικῶν, ὧν παρελείφθη ἢ δὲν ἀπαιτεῖται τὸ ἄμεσον ἀντικείμενον, οἷον: *Δεῖ τὸν στρατιώτην φοβεῖσθαι τὸν ἄρχοντα, εἰ μέλλει φυλακὰς φυλάξειν. — Ἀθήνησιν ὁ δῆμός ἐστιν ὁ ἄρχων τὰς ἀρχάς. — Πεσεῖσθε ἀτίμως πτώματ' οὐκ ἀνασχετά. — Ζήσεις βίον κράτιστον, ἂν θυμοῦ κρατῇς. — Ἰατροὶ δεινότατοι ἂν γένοιντο, εἰ αὐτοὶ πάσας νόσους κάμοιεν. — Τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐστράτευσαν. — Ἡ Κέρκυρα αὐτάρκη θέσιν ἔκειτο*». Πάντα τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶνε εἰλημμένα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Κρυγήρου Μέρ. Α', § 46, 5.

Ἐπιφέρεται δ' ἡ σημείωσις ἥδε· «Ἐὰν ἡ τροπικὴ αἰτιατικὴ συνοδεύεται καὶ μὲ ἐπίθετον, τὸ μὲν σύστοιχον οὐσιαστικὸν ἐλλείπει, τρέπεται δὲ εἰς οὐδέτερον ἑνικὸν ἢ πληθυντικὸν τὸ ἐπίθετον. Τοῦτο δὲ συμβαίνει μάλιστα, ὅταν τὸ ἐπίθετον ἢ ἡ ἀντωνυμία ἦνε τῶν πολυχρήστων τούτων: *εἷς, ἄλλος, οὗτος, τίς, τὶς, πολύς, μέγας, μικρός, ὀλίγος*, κττ., κατόπιν οὐ μόνον ἀμεταβάτων καὶ παθητικῶν ἀλλὰ καὶ μεταβατικῶν ῥημάτων τῶν τε πρὸς γενικὴν καὶ δοτικὴν καὶ τῶν πρὸς αἰτιατικήν».

Κατὰ τὸν Βερναρδάκην τότε μόνον τὰ μεταβατικὰ ῥήματα συντάσσονται τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος αἰτιατικῇ, ὅταν ἐκφέρωνται ἄνευ τοῦ ἀμέσου ἀντικειμένου. Ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων βοᾷ ὅτι ψευδὲς εἶνε τὸ δίδαγμα τοῦ ἐπιφανεστάτου τῆς Ἑλλάδος γραμματικοῦ, οἷον

Ἰλ. Ν, 623 «ἄλλης μὲν λώβης — ἣν ἐμὲ λωβήσασθε» καὶ Ὀδυσσ. Λ, 544 «κεχολωμένη εἵνεκα νίκης, τήν μιν ἐγὼ νίκησα δικαζόμενος παρὰ νηυσί» καὶ Ο, 245 «τὸν περὶ κῆρι φίλει Ζεύς τ' αἰγίοχος καὶ

Ἀπόλλων παντοίην φιλότητα». Ἐν τῷ εἰς Ἑρμῆν Ὁμηρικῷ Ὕμνῳ κεῖται στίχ. 574 «οὕτω Μαιάδος υἱὸν ἄναξ ἐφίλησεν Ἀπόλλων *παντοίῃ φιλότητι*», περὶ οὗ ἀλλαχοῦ.

Σοφοκλ. Ἠλ. 1034 «οὐδ' αὖ τοσοῦτον ἔχθος ἐχθαίρω σ' ἐγώ». Πρβ. καὶ Φιλοκτ. 59.

Εὐριπ. Ἰφ. Αὐλ. 1181 «ἐφ' ᾗ σ' ἐγὼ καὶ παῖδες αἱ λελειμμέναι δεξόμεθα δέξιν ἥν σε δέξασθαι χρεών». Περὶ τοῦ ἐν ταῖς Τρῳάσι στίχ. 357 «Ἑλένης γαμεῖ με δυστυχέστερον γάμον ὁ τῶν Ἀχαιῶν κλεινὸς Ἀγαμέμνων ἄναξ» ἴδε Λοβέκκιον ἐν τοῖς Παραλειπομένοις σελ. 520.

Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 112 «ἵνα μή σε βάψω βάμμα Σαρδιανικόν».

Ἡρόδ. Γ', 154 «ἐνθαῦτα ἐν ἐλαφρῷ ποιησάμενος ἑωυτὸν λωβᾶται λώβην ἀνήκεστον». Πρβ. καὶ βιβλ. Β', 2 «παιδία δύο νεογνὰ ἀνθρώπων τῶν ἐπιτυχόντων διδοῖ ποιμένι τρέφειν ἐς τὰ ποίμνια τροφήν τινα τοιήνδε».

Θουκυδ. Η', 75 «ὥρκωσαν πάντας τοὺς στρατιώτας τοὺς μεγίστους ὅρκους».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Η', γ', 37 «ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατὴρ τὴν μὲν τῶν παίδων παιδείαν — ἐπαίδευεν».

Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 36 γ' «ἐπὶ δὲ τὸ ἰδίᾳ ἕκαστον ἰὼν εὐεργετεῖν τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν» καὶ Μέν. σελ. 70 β' «καὶ δὴ καὶ τοῦτο τὸ ἔθος ὑμᾶς εἴθικεν» καὶ Νόμ. σελ. 706 δ' «ἔθη γὰρ πονηρὰ οὐδέποτε ἐθίζειν δεῖ καὶ ταῦτα τὸ τῶν πολιτῶν βέλτιστον μέρος» καὶ Πολιτ. σελ. 519 ε' «μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελείας, ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὦσιν ὠφελεῖν». Πρβ. καὶ σελ. 479 γ' «ἔχεις οὖν αὐτοῖς — ὅ τι χρήσει ἢ ὅποι θήσεις καλλίω θέσιν κτέ.;». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Ψευδοπλάτωνι Θεάγ. σελ. 130 ε' «τῆς ὠφελείας ἣν ὠφελοῦσι τοὺς ἀνθρώπους.

Αἰσχίν. κατὰ Κτησ. 148 «ὁ Φωκικὸς πόλεμος — ἀείμνηστον παιδείαν αὐτοὺς ἐπαίδευσε».

Δημοσθέν. σελ. 952, 25 «τίν' ἂν ἑαυτὸν αἰτίαν αἰτιασάμενος τῶν αὐτῶν πάλιν εἰκότως δικάζοιτο;». Πρβ. καὶ σελ. 76, 1 «οὐκ ἔστιν ὅπως αἱ αἰτίαι, ἃς Φίλιππος αἰτιᾶται τοὺς ὑπὲρ τῶν δικαίων πρὸς ὑμᾶς λέγοντας, κωλύσουσι κτέ.» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ*. 1875, σελ. 440). Ὁ Ἀντιφῶν εἶπεν ἐν τῷ περὶ τοῦ Χορευτ. 27 «οὐκ ἀληθὴς ἦν ἡ αἰτία, ἣν αἰτιῶνται *κατ' ἐμοῦ*».

Λέγεται δὲ καὶ *γράφομαί τινα γραφήν*, ὡς παρὰ τῷ Πλάτωνι Ἀπολ. σελ. 19 α΄ «ἣ δὴ καὶ πιστεύων Μέλητός με ἐγράψατο τὴν γραφὴν ταύτην» καὶ Εὐθύφρ. σελ. 2 α΄ «γραφήν σέ τις, ὡς ἔοικε, γέγραπται;» καὶ σελ. 2 β΄ «ἀλλὰ δὴ τίνα γραφήν σε γέγραπται;». Πρβ. καὶ Δημοσθέν. σελ. 311, 251 «οὐδεμίαν γὰρ πώποτ' ἐγράψατό με οὐδ' ἐδίωξε γραφήν» καὶ Ἀριστοφ. Σφ. 907 καὶ Νεφ. 1482 καὶ Ξενοφ. Ἀπομν. Δ΄, η΄, 4, κτλ.

Παρατίθεμαί τινα μαρτύρια τῆς προκειμένης χρήσεως καὶ ἐκ συγγραφέων τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ.

Συνέσ. Ἐπιστ. ΝΖ΄, σελ. 197 α΄ «ἔλεον αὐτοὺς ἀνόνητον ἐλεῶ».

Ἀριστείδ. Τόμ. Α΄, σελ. 148 «τῆς φιλίας, ἣν ἐφίλουν ἐκεῖνον, πρέποντας τοὺς καρποὺς ἐκομιζόμην» καὶ σελ. 475 «κἂν τούτοις ὄντα στρέφει με ὁ σωτὴρ Ἀσκληπιὸς τὴν εἰς τὸ ἔξω στροφὴν ἐξαίφνης». Ἐν σελ. 563 ἀπαντᾷ «πολλὰς μὲν ναυμαχίας αὐτοὺς κατεναυμαχήσαμεν».

Ἀρισταίν. Α΄, 22 «σὲ δὲ — μισεῖ μῖσος ἐξαίσιον». Σωζομεν. σελ. 445 Οὔσσ. «ἐμίσει γὰρ καὶ πρότερον ἐξαίσιον μῖσος τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας» (Ἴδε Βοισσονάδην εἰς *Ἀρισταίν*. σελ. 528).

Ἄλλα παραδείγματα βλέπει τις ἐν τοῖς Παραλειπομένοις τοῦ Λοβεκκίου σελ. 519-20 (Πρβ. καὶ σελ. 513).

Φέρεται δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ *τύπτω τινὰ πληγάς*, *ἕλκος τινὰ οὔτασα*, κτλ., *ἄγω τινὰ ὁδόν*, *πέμπω τινὰ ὁδόν*, κτλ.

Ἀντιφ. Τετραλ. Γ΄, γ΄, 1 «τὸν γὰρ ἄνδρα ὁμολογῶν τύπτειν τὰς πληγὰς ἐξ ὧν ἀπέθανεν».

Ἰλ. Ε, 361 «λίην ἄχθομαι ἕλκος, ὅ με βροτὸς οὔτασεν ἀνήρ» (Ἴδε Λαρόχην ἐν *Homer. Stud.* σελ. 35).

Ἀριστοφ. Εἰρ. 125 «ναῦς μὲν γὰρ οὐκ ἄξει σε ταύτην τὴν ὁδόν». Πρβ. καὶ Ἰλ. Ζ, 292 «τὴν ὁδὸν ἣν Ἑλένην περ ἀνήγαγεν εὐπατέρειαν» καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Κ. 96 «ὥς με τήνδε τὴν ὁδὸν — πτερὸν ἐξήγαγ' ἐς τόδ' ἄλσος» καὶ Μάξ. Τύρ. Λόγ. Α΄, 2 «τὴν ναῦν ἀφεῖναι τῷ ῥεύματι κατάγειν αὐτὴν ὡμολογημένας ὁδούς».

Ξενοφ. Ἀπομν. Β΄, α΄, 23 «τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥᾴστην ὁδὸν ἄξω σε» καὶ 29 «ἐγὼ δὲ ῥᾳδίαν καὶ βραχεῖαν (ὁδὸν) ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε» καὶ Κύρ. Παιδ. Α΄, ϛ΄, 43 «ὅπως δὲ χρὴ τάττειν εἰς μάχην στρατιὰν ἢ ὅπως ἄγειν — ἢ στενὰς ἢ πλατείας ὁδοὺς ἢ ὀρει-

νὰς ἢ πεδινὰς» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1877, σελ. 345 καὶ 1882, σελ. 50). Πρβ. καὶ Ἑλλην. Ε', δ', 16 «ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν διὰ Κρεύσιος τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ στρατιώτας».

Εὐριπ. Μηδ. 1067 «ἀλλ' εἶμι γὰρ δὴ τλημονεστάτην ὁδόν, καὶ τούσδε πέμψω τλημονεστέραν ἔτι». Πρβ. καὶ Σωτάδ. Ἀποσπ. 1, 25 Κοκκ. Ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐλέχθη ἐν τῇ Ἀναβάσει βιβλ. Α', β', 20 «ἐντεῦθεν Κῦρος τὴν Κίλισσαν ἀποπέμπει τὴν ταχίστην ὁδόν». Σημειωτέον δ' ὅτι τὸν ἐν τῇ Μηδείᾳ στίχον «καὶ τούσδε πέμψω τλημονεστέραν ἔτι» παρέγγραπτόν τινες ὑπέλαβον.

Ὡς δὲ λέγεται *ὠφελῶ τινα ὠφέλειαν* (*ὠφελίαν*), κτλ., οὕτω καὶ *ὠφελοῦμαι ὠφέλειαν* (*ὠφελίαν*), *θεραπεύομαι θεραπείαν*, κτλ. Πλάτ. Εὐθυδ. σελ. 275 ε' «ἴσως γάρ τοι ὠφελήσει τὴν μεγίστην ὠφελίαν» καὶ Πολιτ. σελ. 346 γ' «ἥντινα ἄρα ὠφελίαν κοινῇ ὠφελοῦνται πάντες οἱ δημιουργοί» καὶ Φαίδρ. σελ. 255 α' «ἅτε οὖν πᾶσαν θεραπείαν ὡς ἰσόθεος θεραπευόμενος», κτλ. Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Ἀγαμ. 1343 «ὤμοι, πέπληγμαι καιρίαν πληγὴν ἔσω» καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 636 «τί δῆτ' — οὐ καὶ σὺ τύπτει τὰς ἴσας πληγὰς ἐμοί;» καὶ Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Διττεμβ. σελ. 498 «μαστιγώσεται πεντήκοντα πληγάς», κτλ. Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου Ἰλ. Ω, 421 «σὺν δ' ἕλκεα πάντα μέμυκεν, ὅσσ' ἐτύπη».

Δὲν ἐξετάζω νῦν τὴν ἐν τῇ σημειώσει παρατήρησιν τοῦ Βερναρδάκη «Ἐὰν ἡ τροπικὴ αἰτιατικὴ συνοδεύεται καὶ μὲ ἐπίθετον, τὸ μὲν σύστοιχον οὐσιαστικὸν ἐλλείπει, τρέπεται δὲ εἰς οὐδέτερον ἑνικὸν ἢ πληθυντικὸν τὸ ἐπίθετον», δὲν δύναμαι δ' ὅμως νὰ μὴ μνησθῶ ἐκείνης τῆς ἐλλιποῦς ἐκφορᾶς, καθ' ἣν παραλείπεται μὲν ἡ αἰτιατικὴ τοῦ οὐσιαστικοῦ, τίθεται δ' ἐν τῷ λόγῳ μόνον τὸ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενον ἐπίθετον, τηρουμένου τοῦ γένους αὐτοῦ ἀμεταβλήτου, οἷον *παίω διπλῆν* (*πληγήν*), *παίω πολλάς* (*πληγάς*), κτλ., *ἔρχομαι ὀρθήν* (*ὁδόν*), κτλ.

Σοφοκλ. Ἠλ. 1415 «παῖσον, εἰ σθένεις, διπλῆν» καὶ Ἀντιγ. 1308 «τί μ' οὐκ ἀνταίαν ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει;». Ξενοφ. Ἀναβ. Ε', η', 12 «τοῦτον μὲν ἀνέκραγον ὡς ὀλίγας παίσειεν». Ἀριστοφ. Νεφ. 972 «ἐπετρίβετο τυπτόμενος πολλάς» (Ἴδε Βόσιον ἐν *Ἐλλείψ. Ἑλλ.* σελ. 385 Σχ. καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφοκλ. Ἠλ.* σελ. 248 καὶ Κόβητον ἐν *Var. Lect.* σελ. 339-41). Κεῖται δὲ καὶ ἐν

τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ κεφ. ΙΒ', 48 *δαρήσεται πολλάς καὶ δαρήσεται ὀλίγας*. Παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Γ', 64 ἔχουσι τἀντίγραφα «ὡς οἱ *καιρίη* ἔδοξε τετύφθαι», ὃ μετετύπωσεν ὁ Βλομφίελδος εἰς τὸ *καιρίΗΝ*. Τοῦτο δὲ μόνον νομίζει ὀρθὸν ὁ Κόβητος ἐν *Var. Lect.* σελ. 341 καὶ ἐν *Mnemos*. 1883, σελ. 285 (Πρβ. καὶ Βαίριον εἰς *Ἡρόδ.* Τόμ. Β', σελ. 127 ἐκδ. β').

Ἀριστοφ. Ὄρν. 1 «ὀρθὴν κελεύεις, ᾗ τὸ δένδρον φαίνεται;», τουτέστιν: ὀρθὴν ὁδὸν ἰέναι κελεύεις; (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Λυσιστρ.* σελ. 262, 834). Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Ἀποσπ. 195 Ναυκ. «*εὐθεῖαν* ἕρπε τήνδε».

Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 810 «οὐ μὴν ἴσην γ' ἔτισεν», δηλ. (*τίσιν*), *δίκην* (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφοκλ.* Τόμ. Α', σελ. 114 καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμματ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 1064 ἐκδ. β').

Ἀριστοφ. Σφ. 595 «μίαν δικάσαντας» καὶ Ἱππ. 50 «λοῦσαι πρῶτον ἐκδικάσας μίαν» (Ἴδε Σχαιφῆρον ἐν *Βοσ. Ἐλλείψ. Ἑλλ.* σελ. 109).

Ἀριστοφ. Βατρ. 693 «τοὺς μὲν ναυμαχήσαντας μίαν καὶ Πλαταιᾶς εὐθὺς εἶναι». Πρβ. καὶ στίχ. 191 «εἰ μὴ νεναυμάχηκε *τὴν περὶ τῶν κρεῶν*» (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Βατρ.* σελ. 337). Εἶπε δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ «τὴν *δωριστὶ* μόνην ἐναρμόττεσθαι (μόνην μὲν ἁρμόττεσθαι) θαμὰ τὴν λύραν» (Ἱππ. 989), τουτέστι: *τὴν δωριστὶ ἁρμονίαν*.

Λουκιαν. Ἐναλ. Διαλ. Β', 3 «ὡς βαθὺν ἐκοιμήθης, ὦ τέκνον». Ἐν Ὀδυσσείας Ν, 74 φέρεται «ἵνα νήγρετον εὕδοι», γράφει δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Εὐστάθιος σελ. 1733, 27 «Ἐν δὲ τῷ *νήγρετον εὕδοι* λείπει τὸ *ὕπνον*».

Λέγεται δ' ὑπὸ τῶν γραμματικῶν καὶ *τελείαν στίζω, τελείαν στικτέον* κατ' ἔλλειψιν τοῦ ὀνόματος *στιγμήν*.

Ἀσφαλῶς δὲ περὶ τῆς διανοίας τοῦ Βερναρδάκη δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἔκ τε τοῦ ἐν σελ. 224 τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ Γραμματικῆς κειμένου «τιθεμένης κατὰ τὸ σύστοιχον ἢ συνώνυμον **κατόπιν** ῥημάτων ἀμεταβάτων» καὶ τοῦ ἐν σελ. 225 «Πρὸς γενικήν: *δέομαι μέτρια καὶ δίκαια ὑμῶν* = δέομαι ὑμῶν μετρίας καὶ δικαίας δεήσεις. — *Δέομαι ὑμῶν, ὦ ἄνδρες δικασταί, βοηθῆσαι ἡμῖν τὰ δίκαια* = βοηθῆσαι ἡμῖν τὰς δικαίας βοηθείας = τὴν δικαίαν βοήθειαν».

Αἰσχύνομαι τῇ ἀληθείᾳ νὰ διδάξω ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος αἰτιατικὴ τίθεται οὐ μόνον **κατόπιν** ῥημάτων ἀλλὰ καὶ **ἔμπροσθεν** ῥημάτων. Γελοιότατον δ' εἶνε ὡς παράδειγμα τῆς μετὰ **γενικῆς** συντάξεως νὰ φέρηται τὸ **δοτικῇ** συντεταγμένον *βοηθῆσαι ἡμῖν τὰ δίκαια*. Τοῦ *δέησίν τινος δέομαι* παρετέθη μαρτύριον ἐν τοῖς ἔμπροθεν ἐκ τοῦ Αἰσχίνου τὸ «ἐμοῦ δὲ καὶ δέησιν ἰσχυρὰν ἐδεήθη». Λέγει δὲ καὶ ὁ Δημοσθένης σελ. 845, 4 «δέομαι δ' ὑμῶν, ὦ ἄνδρες δικασταί, δικαίαν δέησιν» καὶ σελ. 1055, 17 «δέομαι δ' ὑμῶν δικαίαν δέησιν, ὦ ἄνδρες δικασταί» καὶ σελ. 1206, 2 «δέομαι ὑμῶν ἁπάντων δικαίαν δέησιν». Πρβ. καὶ 'Αριστοφ. 'Αχαρν. 1058 «ὡς γελοῖον, ὦ θεοί, τὸ δέημα τῆς νύμφης, ὃ δεῖταί μου σφόδρα».

---

§ 9. ἐχαρίσατο — ἀφειδῶς ἑκάστοτε — μεταδιδούς.

Φανερὰ εἶνε ἡ τῆς μετοχῆς *μεταδιδούς* πρὸς τὸν ἀόριστον *ἐχαρίσατο* σχέσις. Ταύτην θέλων τις κατὰ τὴν γραμματικὴν τέχνην νὰ παραστήσῃ δύναται νὰ μεταλάβῃ τὸ ἄνω γεγραμμένον εἰς τὸ «ἐχαρίσατο — *τῷ* ἀφειδῶς ἑκάστοτε — *μεταδιδόναι*». 'Αποβαίνει δ' ἐναργὲς τὸ πρᾶγμα, ἂν προενεχθῇ ὁ λόγος ὧδε· «ἀφειδῶς ἑκάστοτε τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ μετεδίδου (μοι) θησαυρῶν, **οὕτω** δὲ μεγίστας μοι ἐχαρίσατο χάριτας». 'Ηδύνατο δὲ νὰ λεχθῇ καὶ «μεγίστας μοι ἐχαρίσατο χάριτας· ἀφειδῶς γὰρ ἑκάστοτε τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ θησαυρῶν μετεδίδου (μοι)».

'Ρήσεις καθ' ὅμοιον τρόπον συγκειμένας εὑρίσκει τις οὐκ ὀλίγας παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησιν, οἷον παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Α', 2 «καὶ πολῖται γιγνόμενοι εὐθὺς ἀπὸ παλαιοῦ μείζω ἔτι ἐποίησαν πλήθει ἀνθρώπων τὴν πόλιν» καὶ βιβλ. Α', 18 «τὰ μὲν σπενδόμενοι τὰ δὲ πολεμοῦντες ἢ ἀλλήλοις ἢ τοῖς ἑαυτῶν ξυμμάχοις ἀφισταμένοις εὖ παρεσκευάσαντο τὰ πολέμια καὶ ἐμπειρότεροι ἐγένοντο μετὰ κινδύνων τὰς μελέτας ποιούμενοι» καὶ βιβλ. Β', 38 «καὶ μὴν καὶ τῶν πόνων πλείστας ἀναπαύλας τῇ γνώμῃ ἐπορισάμεθα, ἀγῶσι μέν γε καὶ θυσίαις διετησίοις νομίζοντες» καὶ βιβλ. Γ', 74 «αἵ τε γυναῖκες αὐτοῖς τολμηρῶς ξυνεπελάβοντο βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν

τῷ κεράμῳ καὶ παρὰ φύσιν ὑπομένουσαι τὸν θόρυβον» καὶ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει Πανηγ. 82 «τοιαύταις διανοίαις χρώμεναι καὶ τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς τοιούτοις ἤθεσι παιδεύοντες οὕτως ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέδειξαν τοὺς πολεμήσαντας πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Ἀσίας» καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 245, 61 «καὶ πρότερον κακῶς τοὺς Ἕλληνας ἔχοντας — ἔτι χεῖρον διέθηκε, τοὺς μὲν ἐξαπατῶν, τοῖς δὲ διδούς, τοὺς δὲ πάντα τρόπον διαφθείρων» καὶ σελ. 270, 129 «ὡς ἡ μήτηρ σου τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις ἐν τῷ κλεισίῳ τῷ πρὸς τῷ καλαμίτῃ ἥρωϊ χρωμένη τὸν καλὸν ἀνδριάντα καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε» (Πρβ. καὶ σελ. 20, 10). Κεῖται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱππεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 347 «εἴ που δικίδιον εἶπας εὖ κατὰ ξένου μετοίκου, τὴν νύκτα θρυλῶν καὶ λαλῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς σαυτῷ ὕδωρ τε πίνων κἀπιδεικνὺς τοὺς φίλους τ' ἀνιῶν (Κόβ.: *τοὺς φίλους ἀνιῶν*), ᾤου δυνατὸς εἶναι λέγειν» καὶ στίχ. 567 «οἵτινες πεζαῖς μάχαισιν ἔν τε ναυφράκτῳ στρατῷ πανταχοῦ νικῶντες ἀεὶ τήνδ' ἐκόσμησαν πόλιν» καὶ στίχ. 774 «ὃς πρῶτα μέν, ἡνίκ' ἐβούλευον, σοὶ χρήματα πλεῖστ' ἀπέδειξα ἐν τῷ κοινῷ τοὺς μὲν στρεβλῶν, τοὺς δ' ἄγχων, τοὺς δὲ μεταιτῶν». Πρβ. καὶ Κωμ. Ἀποσπ. Τόμ. Γ', σελ. 435, 136 Κοκκ. «οὐκ ἀπὸ πονηροῦ λήμματος οὐδενὸς — ταῦτ' ἐκτησάμην, ἀλλ' ὀβολὸν ὀβολῷ προστιθείς, δραχμῇ δραχμήν».

Οὐδεὶς δ' ἴσως ἀγνοεῖ ὅτι συχνότατα οἱ Ἕλληνες συνέτασσον τῷ ἀορίστῳ χρόνῳ τὴν μετοχὴν τοῦ παρατατικοῦ πρὸς δήλωσιν τροπικῆς ἢ χρονικῆς ἢ καὶ ἑτέρας σχέσεως, οἷον

ἦλθε θέων. Ἰλ. Ζ, 54 καὶ Ο, 584 καὶ Ρ, 257.

ἷξε θέων. Ἰλ. Λ, 807 καὶ Ὀδ. Γ, 288. Πρβ. Ὀδ. Χ, 106: οἶσε θέων.

θέων περίβη. Ἰλ. Θ, 331 καὶ Ν, 420.

θέων παρέστη. Ἰλ. Ο, 649.

ὑπέρπτατο θέων. Ὀδ. Θ, 192.

ὄλισθε θέων. Ἰλ. Ψ, 774.

κάμε τεύχων. Ἰλ. Β, 101.

νίκησα δικαζόμενος. Ὀδ. Λ, 545.

ἦλθε φέρων. Ἰλ. Η, 219.

ἠρήσατο χεῖρας ὀρεγνύς. Ἰλ. Α, 351.

ἔειπε ἐφαπτομένα. Σιμωνίδ. 116 Βεργκ.

ἐκάλυψεν ὀρνύμενος. Σιμωνίδ. 168.
ἔβα πλέων. Τιμοκρ. 1, 8.
ἀγάλλων ἔδωκεν. Πίνδ. Ὀλυμπ. Α', 87.
σύτο παρέχων. Πίνδ. Ὀλυμπ. Α', 20
ἐκάλεσε παρέχων. Πίνδ. Ὀλυμπ. Α', 37.
κατέβαν ὑμνέων. Πίνδ. Ὀλυμπ. Ζ', 13.
ἀντέκυρσ' ὁδοιπορῶν. Σοφοκλ. Οἰδ. Κ. 99.
ἤρεσας λέγων. Ἀριστοφ. Ἱππ. 359.
ὤμοσε σπένδων. Ἀριστοφ. Ἀχ. 148.
διηγρύπνησα ζητῶν. Ἀριστοφ. Βατρ. 931.
ἀφηνάνθην γελῶν. Ἀριστοφ. Βατρ. 1089.
τοῦ δεόμενος ἦλθε. Ἀριστοφ. Πλ. 54.
εἰσῇξε δᾷδας ἔχουσ'. Ἀριστοφ. Νεφ. 543.
ἀπέθανεν βινουμένη. Φιλέταιρ. Ἀποσπ. 9, 4.
διέτριψε μειρακίσκος ὤν. Ἄλεξ. Ἀποσπ. 36, 2. Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Πλ. 88, κτλ.
οὐ γὰρ σὺ φεύγων ἀπέβαλες τὴν ἀσπίδα. Μάχων παρ' Ἀθην. σελ. 579 γ'.
ἐπεχείρησε ἐπιφέρων. Ἡρόδ. Α', 26.
ὤμοσεν ἐπαρώμενος. Λυσ. κατ' Ἐρατ. 10.
χορηγοῦντες καὶ νικῶντες ἔλαβον. Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Δικαιογ. Κλήρ. 41.
πολεμοῦντες ἀπέθανον. Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Δικαιογ. Κλήρ. 42.
ἐτελεύτησε μαχόμενος. Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Δικαιογ. Κλήρ. 6 καὶ περὶ τοῦ Φιλοκτ. Κλήρ. 9. Πρβ. § 13: *ἀποθανεῖν στρατευόμενον*.
διέθετο καὶ ἐποιήσατο εὖ φρονῶν. Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Φιλοκτ. Κλήρ. 10.
ἣν ἔχων ἐξέπλευσεν. Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἁγν. Κλήρ. 49.
διελέχθη δεόμενος. Αἰσχίν. κατὰ Τιμ. 57.

Περὶ τοῦ *ἔστησε φέρων*, *εἶσεν ἄγων*, κτλ. θὰ γράψω τὰ δέοντα ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Ἐποιήσατο δὲ λόγον περὶ τοῦ πράγματος ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σύνταξιν σελ. 601. Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμματ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 163 καὶ 646 ἐκδ. β' καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ἀχαρν.* σελ. 474, ἵνα τούτοις μόνοις ἐν τῷ παρόντι ἀρκεσθῶ.

Πολλὰ παραδείγματα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συντάξεως παρέχει ἡμῖν ὁ Θουκυδίδης, οἷον

Α', 13: ναυτικῷ ἰσχύων ἄλλας τε τῶν νήσων ὑπηκόους ἐποιήσατο καὶ κτέ.

Α', 25: παρέδοσαν τὴν ἀποικίαν τόν τε οἰκιστὴν ἀποδεικνύντες σφῶν ἐκ Κορίνθου ὄντα καὶ τὸ χρηστήριον δηλοῦντες.

Α', 63: παρῆλθε παρὰ τὴν χηλὴν διὰ τῆς θαλάσσης βαλλόμενός τε καὶ χαλεπῶς.

Α', 97: ἡγούμενοι δὲ αὐτονόμων τὸ πρῶτον τῶν ξυμμάχων — τοσάδε ἐπῆλθον πολέμῳ κτέ.

Α', 101: Θάσιοι δὲ τρίτῳ ἔτει πολιορκούμενοι ὡμολόγησαν Ἀθηναίοις.

Α', 102: ἀπέπεμψαν τὴν μὲν ὑποψίαν οὐ δηλοῦντες.

Α', 104: ὁρμώμενος ἐκ Μαρείας — ἀπέστησεν Αἰγύπτου τὰ πλείω.

Α', 119: εἶπον ἃ ἐβούλοντο κατηγοροῦντες οἱ πλείους τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν πόλεμον ἀξιοῦντες γενέσθαι.

Α', 126: οἱ Ἀθηναῖοι τρυχόμενοι τῇ προσεδρείᾳ ἀπῆλθον οἱ πολλοί.

Β', 3: πράσσοντες δέ πως ταῦτα κατενόησαν κτέ.

Β', 4: τραπόμενοι ἔφυγον διὰ τῆς πόλεως, ἄπειροι μὲν ὄντες οἱ πλείους κτέ.

Β', 18: ὁ δὲ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων προϊὼν ἀφίκετο τῆς Ἀττικῆς ἐς Οἰνόην.

Β', 18: αἰτίαν τε οὐκ ἐλαχίστην Ἀρχίδαμος ἔλαβεν ἀπ' αὐτοῦ, δοκῶν μαλακὸς εἶναι καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπιτήδειος, οὐ παραινῶν προθύμως πολεμεῖν.

Β', 34: οἱ Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ χρώμενοι δημοσίᾳ ταφὰς ἐποιήσαντο.

Β', 36: τὴν γὰρ χώραν ἀεὶ οἱ αὐτοὶ οἰκοῦντες — ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν.

Β', 42: διὸ δὴ καὶ ἐμήκυνα τὰ περὶ τῆς πόλεως διδασκαλίαν τε ποιούμενος κτέ.

Β', 47: τελευτῶντες τε αὐτῶν ἀπέστησαν ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικώμενοι.

Β', 49: λύγξ τε τοῖς πλείοσιν ἐνέπεσε κενὴ σπασμὸν ἐνδιδοῦσα ἰσχυρόν.

Β', 49: καὶ πολλοὶ τοῦτο — καὶ ἔδρασαν ἐς φρέατα τῇ δίψῃ ἀπαύστῳ ξυνεχόμενοι.

Β', 52: οὐκ ἔχοντες ὅτι γένωνται ἐς ὀλιγωρίαν ἐτράποντο καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων ὁμοίως.

Β', 54: ἀνεμνήσθησαν καὶ τοῦδε τοῦ ἔπους, φάσκοντες οἱ πρεσβύτεροι πάλαι ᾄδεσθαι.

Β', 58: ἡ νόσος ἐνταῦθα δὴ πάνυ ἐπίεσε τοὺς Ἀθηναίους φθείρουσα τὴν στρατιάν.

Β', 68: ὑπὸ — ξυμφορῶν πιεζόμενοι Ἀμπρακιώτας — ξυνοίκους ἐπηγάγοντο.

Β', 91: καὶ ἅμα ἀτάκτως διώκοντες — αἱ μέν τινες τῶν νεῶν καθεῖσαι τὰς κώπας ἐπέστησαν τοῦ πλοῦ, ἀξύμφορον δρῶντες πρὸς τὴν ἐξ ὀλίγου ἀντεξόρμησιν.

Β', 100: ἀδύνατοι ὄντες ἀμύνεσθαι ἔς τε τὰ καρτερὰ καὶ τὰ τείχη — ἐσεκομίσθησαν. Πρβ. καὶ Α', 117 καὶ Γ', 10.

Γ', 13: τοιαύτας ἔχοντες προφάσεις — ἀπέστημεν.

Γ', 22: κατέβαλε γάρ τις τῶν Πλαταιῶν ἀντιλαμβανόμενος ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων κεραμίδα.

Γ', 31: ὅπως ἐκ πόλεως ὁρμώμενοι τὴν Ἰωνίαν ἀποστήσωσιν.

Γ', 39: αὐτόνομοί τε οἰκοῦντες καὶ τιμώμενοι ἐς τὰ πρῶτα ὑφ' ἡμῶν τοιαῦτα εἰργάσαντο.

Γ', 39: εἰ καθ' ἑαυτοὺς δύναμιν κτώμενοι ἀντεπολέμησαν.

Γ', 45: πόλις τε ἀφισταμένη τίς πω ἥσσω ἔχουσα τὴν παρασκευὴν — τούτῳ ἐπεχείρησε;

Γ', 54: ἠπειρῶταί τε ὄντες ἐναυμαχήσαμεν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ.

Γ', 63: ἀδικούμενοι αὐτοὺς — ἐπηγάγεσθε.

Γ', 79: οὐκ ἐτόλμησαν πλεῦσαι κρατοῦντες τῇ ναυμαχίᾳ.

Μεγάλως δύναμαι ν' αὐξήσω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκ τοῦ Θουκυδίδου μαρτυρίων, ἀλλ' ἱκανὰ ἐν τῷ παρόντι φαίνονταί μοι τὰ κατειλεγμένα. Παρατηρῶ δ' ὅτι ἐν βιβλ. Β', 76 καὶ 77 ἔχουσι τἀντίγραφα καὶ τὸν παρατατικὸν «ἐν ταρσοῖς καλάμου πηλὸν ἐνείλλοντες (ἐνίλλοντες) *ἐσέβαλλον* ἐς τὸ διῃρημένον» καὶ «φοροῦντες δὲ ὕλης φακέλους *παρέβαλλον*» καὶ τὸν ἀόριστον *ἐσέβαλον* καὶ *παρέβαλον*. Ὁ Στάλλιος γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Τόμ. Α', σελ. λζ' «παρέβαλον M, reliqui παρέβαλλον. illud verum esse ostendunt ἐπιπαρένησαν et ἦψαν». Ὁ Ἐρουερδὴν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐνέκρινε τὸν παρα-

τατικόν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸν ἀόριστον. Ἀλλὰ δὲν εἶνε καιρὸς νῦν πολὺς περὶ τῶν τοιούτων λόγος νὰ γίνηται.

Ἵνα δὲ φανερὸν τοῖς νεωτέροις καταστῇ ὅτι λίαν οἱ Ἕλληνες ἠσμένιζον τῇ μετ' ἀορίστου συντάξει τοῦ παρατατικοῦ τῆς μετοχῆς (λαμβάνω δὲ τὸ *παρατατικοῦ* κατ' ἔννοιαν εὐρεῖαν), παρατίθεμαι καὶ ἄλλα αὐτῆς παραδείγματα.

Ἰλ. Σ, 324 «ἤ ῥ' ἅλιον ἔπος ἔκβαλον ἤματι κείνῳ θαρσύνων ἥρωα Μενοίτιον ἐν μεγάροισι». Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 163 ἐκδ. β'.

Σιμωνίδ. 111 Βεργκ. «ἣ πατρός τε καὶ ἀνδρὸς ἀδελφῶν τ' οὖσα τυράννων παίδων τ' οὐκ ἤρθη νοῦν ἐς ἀτασθαλίην».

Πίνδαρ. Νεμεον. Ϛ', 46 «ἐπεί σφιν Αἰακίδαι ἔπορον ἔξοχον αἶσαν ἀρετὰς ἀποδεικνύμενοι μεγάλας».

Ἐπίγρ. παρ' Αἰσχίν. κατὰ Κτησ. 184 «λιμόν τ' αἴθωνα κρατερόν τ' ἐπάγοντες Ἄρηα πρῶτοι δυσμενέων εὗρον ἀμηχανίην».

Εὐριπίδ. Φοιν. 363 «ὥστε ξιφήρη χεῖρ' ἔχων δι' ἄστεως κυκλῶν πρόσωπον ἦλθον» καὶ 1705 «ἐν ταῖς Ἀθήναις κατθανεῖν μ' ἀλώμενον».

Ἀριστοφ. Ἱππ. 391 «ἀλλ' ὅμως οὗτος τοιοῦτος ὢν ἅπαντα τὸν βίον κᾆτ' ἀνὴρ ἔδοξεν εἶναι, τἀλλότριον ἀμῶν θέρος» καὶ 522 «πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς ἱεὶς καὶ ψάλλων καὶ πτερυγίζων καὶ λυδίζων καὶ ψηνίζων καὶ βαπτόμενος βατραχείοις οὐκ ἐξήρκεσεν» καὶ 744 «ἐγὼ δὲ περιπατῶν γ' ἀπ' ἐργαστηρίου ἕψοντος ἑτέρου τὴν χύτραν ὑφειλόμην» καὶ 868 «σκύτη τοσαῦτα πωλῶν ἔδωκας ἤδη τουτῳῒ κάττυμα παρὰ σεαυτοῦ ταῖς ἐμβάσιν, φάσκων φιλεῖν;» καὶ Νεφ. 534 «νῦν οὖν Ἠλέκτραν κατ' ἐκείνην ἥδ' ἡ κωμῳδία ζητοῦσ' ἦλθ', ἤν που κτέ.» καὶ 1380 «ὅστις — σ' ἐξέθρεψα αἰσθανόμενός σου πάντα τραυλίζοντος» καὶ Βατρ. 715 «ἵνα μή ποτε κἀποδυθῇ μεθύων ἄνευ ξύλου βαδίζων» καὶ 774 «οἱ δ' ἀκροώμενοι τῶν ἀντιλογιῶν καὶ λυγισμῶν καὶ στροφῶν ὑπερεμάνησαν κἀνόμισαν σοφώτατον» καὶ 941 «ἴσχνανα μὲν πρώτιστον αὐτὴν καὶ τὸ βάρος ἀφεῖλον — χυλὸν διδοὺς στωμυλμάτων, ἀπὸ βιβλίων ἀπηθῶν» καὶ Ἐκκλ. 544 «μεθυπεδησάμην μιμουμένη σε καὶ κτυποῦσα τοῖν ποδοῖν καὶ τοὺς λίθους παίουσα τῇ βακτηρίᾳ» καὶ Ἀποσπ. 408 «πρῴην ἐρανιστὰς ἑστιῶν ἥψησ' ἔτνος».

Εὔπολ. Ἀποσπ. 180 Κοκκ. «καὶ πόλλ' ἔμαθον ἐν τοῖσι κουρείοις

ἐγὼ ἀτόπως καθίζων κοὐδὲ γιγνώσκειν δοκῶν» καὶ 308 «πρῶτος γὰρ ἡμᾶς, ὦ Κλέων, χαίρειν προσεῖπας πολλὰ λυπῶν τὴν πόλιν».

Εὔβουλ. Ἀποσπ. 30 «ὥστε καὶ μόλις πάνυ ὑπεδησάμην ἅπαντα δρῶν τὰς ἐμβάδας» καὶ 54 «ἡδέως ἐνταῦθά πως λάχανόν τι τρώγων ὤκιμον διεφθάρην».

Ἐπικράτ. Ἀποσπ. 9 «τέλος μ' ὑπῆλθεν ἡ κατάρατος μαστροπὸς ἐπομνύουσα τὰν Κόραν, τὰν Ἄρτεμιν, τὰν Φερρέφατταν».

Ξενοφ. Ἀναβ. Α', ς', 6 «ἐπολέμησεν ἐμοὶ ἔχων τὴν ἐν Σάρδεσιν ἀκρόπολιν» καὶ Α', θ', 31 «οἱ περὶ αὐτὸν φίλοι καὶ συντράπεζοι ἀπέθανον μαχόμενοι ὑπὲρ Κύρου» καὶ Β', γ', 3 «αὐτός τε προῆλθε τοὺς εὐοπλοτάτους ἔχων καὶ εὐειδεστάτους τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν» καὶ Γ', α', 28 «τί οὐκ ἐποίησε πρέσβεις πέμπων καὶ σπονδὰς αἰτῶν καὶ παρέχων τὰ ἐπιτήδεια, κτέ.;» καὶ Δ', α', 14 «ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν οὕτως ἐπορεύθησαν, τὰ μέν τι μαχόμενοι τὰ δὲ καὶ ἀναπαυόμενοι» καὶ Ϛ', ς', 35 «ἐκ τούτου οἱ μὲν ἐπαινοῦντες ἀπῆλθον, ἔχοντες τὼ ἄνδρε» καὶ 38 «ἐκεῖ ἔμειναν ἡμέρας ἑπτὰ λαφυροπωλοῦντες».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ε', δ', 51 «τὼ δὲ δύο φρουρίω φοβῶν μὲν Κῦρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἔπεισε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας» καὶ Ϛ', δ', 10 «οὐκ ἔχουσα ἡ Πάνθεια πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπάσαιτο αὐτὸν κατεφίλησε τὸν δίφρον» καὶ Ζ', α'. 3 «ἐπειδὴ δὲ ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων» καὶ Ζ', β', 19 «πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα— πάμπολλα δὲ θύων ἐξιλασάμην ποτὲ αὐτόν» καὶ Ζ', β', 23 «ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώμενος—ὑπεδεξάμην τὴν στρατηγίαν». Πρβ. καὶ Ϛ', α', 47 «τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν—χάριν Κύρῳ ὑπέρ τε σοῦ καὶ ἐμαυτοῦ ἀποδοίην;» καὶ Ζ', α', 42 καὶ Ἀπομν. Α', ς', 5.

Πλάτ. Φαίδ. σελ. 117 δ' «κλάων καὶ ἀγανακτῶν οὐδένα ὅντινα οὐ κατέκλασε τῶν παρόντων».

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀστυφ. Κλήρ. 6 «ἐρωτώμενος ὑπ' ἐμοῦ ἀπεκρίνατό μοι ὅτι κτέ.». Πρβ. καὶ περὶ τοῦ Κλεων. Κλήρ. 43 «διέθετο δὲ *ὀργισθεὶς* καὶ οὐκ ὀρθῶς *βουλευόμενος*».

Λυσ. κατ' Ἐρατ. 23 «τὸν ἀδελφὸν γάρ μου — Ἐρατοσθένης ἀπέκτεινεν οὔτ' αὐτὸς ἰδίᾳ ἀδικούμενος οὔτ' εἰς τὴν πόλιν ὁρῶν ἐξαμαρτάνοντα ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ παρανομίᾳ προθύμως ἐξυπηρετῶν» καὶ 68 «τιμώμενος δὲ καὶ τῶν μεγίστων ἀξιούμενος αὐτὸς ἐπαγγειλάμενος σώσειν τὴν πόλιν αὐτὸς ἀπώλεσε, φάσκων πρᾶγμα εὑρηκέναι μέγα καὶ

πολλοῦ ἄξιον» καὶ κατὰ Νικομ. 1 «ἀποφαίνοντες δὲ τὰς τῶν προγόνων ἀρετὰς καὶ τὰς σφετέρας αὐτῶν εὐεργεσίας συγγνώμης ἔτυχον παρ' ὑμῶν» καὶ 18 «οἱ τοίνυν πρόγονοι τὰ ἐκ τῶν κύρβεων θύοντες μεγίστην — τὴν πόλιν ἡμῖν παρέδοσαν». Πρβ. καὶ κατὰ Διογείτ. 18 καὶ Ἐπιτ. 21.

Ἰσοκράτ. Πανηγ. 87 «χίλια στάδια διελθεῖν στρατοπέδῳ πορευομένους» καὶ 92 «ταῖς ψυχαῖς νικῶντες τοῖς σώμασιν ἀπεῖπον» καὶ 119 «ἅπασαν δὲ τὴν Πελοπόννησον κακῶς ποιοῦντες περιέπλευσαν» καὶ 148 «ὑφ' ὧν ἐκεῖνοι παρὰ πᾶσαν ἐπιβουλευόμενοι τὴν ὁδὸν ὁμοίως διεπορεύθησαν ὥσπερανεὶ προπεμπόμενοι, μάλιστα μὲν φοβούμενοι τὴν ἀοίκητον τῆς χώρας, μέγιστον δὲ τῶν ἀγαθῶν νομίζοντες, κτέ.» καὶ 156 «ἐπηράσαντο — οὐκ ἀποροῦντες πόθεν ἐπισκευάσωσιν» καὶ Ἀρεοπαγ. 1 «ἥντινά ποτε γνώμην ἔχων περὶ σωτηρίας τὴν πρόσοδον ἐποιησάμην» καὶ Εὐαγ. 64 «ταύτην βασιλεὺς ὁ μέγας τοσαύτην δύναμιν ἔχων οὐχ οἷός τ' ἐγένετο χειρώσασθαι». Πρβ. καὶ 58 «ὥστε μεταξὺ πάσχων εὖ πολεμεῖν πρὸς αὐτὸν ἐπεχείρησε».

Δημοσθέν. σελ. 11, 9 «νῦν δὲ τὸ μὲν παρὸν ἀεὶ προϊέμενοι, τὰ δὲ μέλλοντα αὐτόματ' οἰόμενοι σχήσειν καλῶς, ηὐξήσαμεν — Φίλιππον ἡμεῖς καὶ κατεστήσαμεν τηλικοῦτον» καὶ σελ. 274, 140 «περὶ οὗ τοὺς πολλοὺς ἀνήλωσε λόγους τὰ τῶν Ἀμφισσέων τῶν Λοκρῶν διεξιὼν δόγματα».

Αἰσχίν. περὶ Παραπρ. 26 «διεξῆλθον τὴν πατρικὴν εὔνοιαν — οὐδὲν παραλείπων ἀλλ' ἐφεξῆς ἅπαντα ὑπομιμνήσκων» καὶ κατὰ Τιμ. 42 «ἀλλ' ἔπραξε ταῦτα δουλεύων ταῖς αἰσχίσταις ἡδοναῖς» καὶ 107 «λογιστὴς γὰρ γενόμενος πλεῖστα μὲν τὴν πόλιν ἔβλαψε δῶρα λαμβάνων παρὰ τῶν οὐ δικαίως ἀρξάντων» καὶ 169 «ἐπετίμησα δ' ἐν τῷ βουλευτηρίῳ Δημοσθένει οὐ τον παῖδα ἐκθεραπεύων». Πρβ. καὶ κατὰ Κτησιφ. 52 καὶ 63.

Λυκοῦργ. κατὰ Λεωκρ. 72 «τοιγαροῦν τοιαύταις χρώμενοι γνώμαις ἐνενήκοντα μὲν ἔτη τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνες κατεστησαν, Φοινίκην δὲ καὶ Κιλικίαν ἐπόρθησαν — ἅπασαν δὲ τὴν Ἀσίαν κακῶς ποιοῦντες περιέπλευσαν».

Κλέαρχ. παρ' Ἀθην. σελ. 541 ε' «αὐτὸς δὲ Διονύσιος τέλος μ. τραγυρτῶν καὶ τυμπανοφορούμενος οἰκτρῶς τὸν βίον κατέστρεψεν».

Ἀθήν. σελ. 594 γ' «καὶ του λοιποῦ φίλαι ἐγένοντο κοινῶς περι

πουσαι τὸν ἐραστήν». Ἐν σελ. 586 ϛ' φέρεται «αὐτὴν ἀναλαβὼν ὁ ἰατρὸς Νικόστρατος ΚΑΙ ἀποθνήσκων κατέλιπεν αὐτῇ πολὺν ἐλλέβορον». Ὀρθῶς ἔχει ἡ δοξασία τοῦ Δινδορφίου ὑπολαμβάνοντος παρέγγραπτον τὸν σύνδεσμον ΚΑΙ. Τὸ *ἀποθνήσκων κατέλιπε* βλέπει τις καὶ παρὰ τῷ Ἰσαίῳ περὶ τοῦ Κίρ. Κλήρ. 3. Πρβ. καὶ περὶ τοῦ Ἀγν. Κλήρ. 41 «ὁ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀδελφὸς *ἀποθνήσκων ἐποιήσατο* τῶν θυγατέρων αὐτοῦ μίαν» καὶ Λυσ. κατ' Ἀγορ. 92 «*ἀποθνήσκοντες* γὰρ ἡμῖν *ἐπέσκηψαν*», κτλ.

Οὐχὶ σπανίως λέγεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *ἐποίησά τι* (*ἐποίησέ τίς τι*) *νομίζων*, *ἡγούμενος*, *ἀξιῶν*, κτλ. ἢ *ἐποίησάν τινές τι* (*ἐποιήσαμέν τι*, *ἐποιήσατέ τι*) *ἡγούμενοι*, *βουλόμενοι*, *φοβούμενοι*, κτλ., οἷον Θουκυδ. Α', 93 «ἔπεισε δὲ καὶ τοῦ Πειραιῶς τὰ λοιπὰ ὁ Θεμιστοκλῆς οἰκοδομεῖν — *νομίζων* τό τε χωρίον καλὸν εἶναι, κτέ.» καὶ Α', 95 «ἄλλους οὐκέτι ὕστερον ἐξέπεμψαν οἱ Λακεδαιμόνιοι *φοβούμενοι* κτέ.» καὶ Β', 2 «ἐπηγάγοντο δὲ καὶ ἀνέῳξαν τὰς πύλας Πλαταιῶν ἄνδρες — *βουλόμενοι* ἰδίας ἕνεκα δυνάμεως κτέ.» καὶ Β', 29 «πρότερον πολέμιον νομίζοντες πρόξενον ἐποιήσαντο καὶ μετεπέμψαντο *βουλόμενοι* Σιτάλκην σφίσι — ξύμμαχον γενέσθαι» καὶ Β', 67 «αὐθημερὸν ἀπέκτειναν πάντας καὶ ἐς φάραγγας ἐσέβαλον *δικαιοῦντες* κτέ.» καὶ Β', 89 «ὁρῶν ὑμᾶς — πεφοβημένους τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ξυνεκάλεσα οὐκ *ἀξιῶν* τὰ μὴ δεινὰ ἐν ὀρρωδίᾳ ἔχειν» καὶ Γ', 4 «οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀπεδέξαντο καὶ αὐτοὶ *φοβούμενοι* κτέ.» καὶ Γ', 53 «τὴν μὲν παράδοσιν τῆς πόλεως — πιστεύσαντες ὑμῖν ἐποιησάμεθα, οὐ τοιάνδε δίκην *οἰόμενοι* ὑφέξειν». Πρβ. *βουλόμενοι* — *ξυνεκάλεσαν* (Β', 86) καὶ *βουλόμενοι* — *ἐπεκαλέσαντο* (Γ', 65) καὶ *φοβούμενοι* — *ἐσέπλευσαν* (Β', 92) καὶ *δεδιότες* — *προσεπεξηῦρον* (Β', 76)· ἔτι δὲ *πυνθανόμενοι* — *ἀπέστειλαν* (Γ', 80).

Λυσ. κατ' Ἐρατ. 36 «θανάτῳ ἐζημιώσατε *ἡγούμενοι* χρῆναι τῇ τῶν τεθνεώτων ἀρετῇ παρ' ἐκείνων δίκην λαβεῖν» καὶ Ἐπιταφ. 30 «εἰς Θερμοπύλας ἀπήντησαν *ἡγούμενοι* διὰ τὴν στενότητα κτέ.». Πρβ. καὶ 71.

Ἰσοκράτ. Πανηγ. 85 «περὶ καλλίστων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφιλονίκησαν, οὐκ ἐχθροὺς ἀλλ' ἀνταγωνιστὰς σφᾶς αὐτοὺς εἶναι *νομίζοντες*» καὶ Εὐαγ. 26 «συλλαβεῖν Εὐαγόραν ἐπεχείρησεν, *ἡγούμενος* οὐ δυνήσεσθαι κατασχεῖν τὴν ἀρχήν». Πρβ. καὶ 51 καὶ 76. Ἐν τῷ

Φιλίππῳ § 10 εἶπεν ὁ Ἰσοκράτης «ἐπήρθην πάλιν γράψαι περὶ αὐτῆς, οὐκ *ἀγνοῶν* οὐδὲν τῶν περὶ ἐμαυτόν, ἀλλ' *εἰδὼς* μὲν κτέ.». Πρβ. καὶ § 2: *δρῶν*—*ἐπεχείρησα*.

Λυκοῦργ. κατὰ Λεωκρ. 107 «νόμον ἔθεντο—*νομίζοντες* οὕτως ἂν αὐτοὺς μάλιστα—ἐθέλειν ἀποθνήσκειν».

Σύνηθες τοῖς Ἕλλησιν ὑπῆρχε τὸ *ἐνίκησε μαχόμενος*, *ἐνίκησαν μαχόμενοι* ἢ *μαχόμενοι ἐνίκησαν*, *ἐνίκησαν ναυμαχοῦντες* ἢ *ναυμαχοῦντες ἐνίκησαν*, κτλ., οἷον

Ἰσοκράτ. Ἀρχ. 53 «πολλοὺς ὄντας τοὺς πολιορκοῦντας ἐνίκησε μαχόμενος» καὶ Πανηγ. 58 «ἐνίκησαν μαχόμενοι» καὶ 119 «ἐνίκησαν μὲν οἱ βάρβαροι ναυμαχοῦντες» καὶ Φιλ. 90 «ὁμολογεῖται νικῆσαι μὲν μαχομένους ἅπασαν τὴν βασιλέως δύναμιν» καὶ περὶ Εἰρ. 43 «καὶ μαχόμενοι καὶ ναυμαχοῦντες τοὺς βαρβάρους ἐνίκησαν». Πρβ. καὶ Ἀρεοπαγ. 75.

Λυσ. Ἐπιτ. 59 «ἐνίκησαν μὲν ναυμαχοῦντες τοὺς Ἕλληνας οἱ πρότερον εἰς τὴν θάλασσαν οὐκ ἐμβαίνοντες». Πρβ. καὶ 47.

Λυκοῦργ. κατὰ Λεωκρ. 72 «ἐπ' Εὐρυμέδοντι δὲ καὶ πεζομαχοῦντες καὶ ναυμαχοῦντες ἐνίκησαν». Πρβ. Δημοσθ. σελ. 35, 24 «πολλὰ δὲ καὶ καλὰ καὶ πεζῇ καὶ ναυμαχοῦντες ἔστησαν τρόπαια αὐτοὶ στρατευόμενοι».

Ὑπερείδ. Ἐπιτ. ϛ', 18 (σελ. 54 Τευβν.) «Βοιωτοὺς καὶ Μακεδόνας καὶ Εὐβοέας (Κόβ.: *Εὐβοᾶς*)—ἐνίκησε μαχόμενος ἐν τῇ Βοιωτίᾳ».

Θουκυδ. Γ', 72 «καὶ μαχόμενοι ἐνίκησαν» καὶ Α', 117 «καὶ ναυμαχοῦντες τὰς ἀνταναγομένας ἐνίκησαν». Πρβ. καὶ Α', 13 «τῆς τε καθ' ἑαυτοὺς θαλάσσης Κύρῳ πολεμοῦντες ἐκράτησάν τινα χρόνον». Ἔτι δὲ Σιμωνίδ. 90 Βεργκ. «Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν» καὶ 105 καὶ 107 καὶ 108.

Ὁ Ἀνδοκίδης συνάψας τῇ μετοχῇ τοῦ ἀορίστου *νικήσαντες* τὴν τοῦ παρατατικοῦ *μαχόμενοι* εἶπεν ἐν τῷ περὶ Μυστηρ. 106 «*νικήσαντες μαχόμενοι* τοὺς τυράννους ἐπὶ Παλληνίῳ».

Ἐλέγετο δὲ καὶ *ἐνίκησα εὖ ποιῶν*, ὡς ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ε', α', 29 «δὸς τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆσαί με εὖ ποιοῦντα».

Περὶ τοῦ *κατεκάνετε ὀρθῶς ποιοῦντες* καὶ ἄλλων ὁμοίων τούτῳ θὰ διαλάβω μετ' ἀκριβείας ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

---

§ 10. ἀγνωμονέστατος δ' ἂν εἴην, κτέ.

Ἔγραψα οὕτω κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος κειμένου βιβλ. Β', ι', 3 «Καὶ μὴν οἶσθά γε ὅτι οὐκ *ἀγνώμων* ἐστὶν Ἑρμογένης· αἰσχύνοιτο δ' ἄν, εἰ ὠφελούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀντωφελοίη». Πλεῖστ' ἐγὼ ὠφεληθεὶς ὑπὸ τοῦ Κοβήτου προεθυμούμην, ὡς εἰκός, καὶ προθυμοῦμαι ν' ἀντωφελῶ αὐτόν. Πῶς δ' ἄλλως δύναται μάλιστα μαθητὴς μεγάλως ὑπὸ διδασκάλου εὐεργετηθεὶς ν' ἀντωφελῇ αὐτὸν ἢ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς ἀεὶ διηγούμενος καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔνδοξον ποιῶν;

Ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ βιβλ. Η', γ', 49 εἶπεν ὁ Ξενοφῶν «Καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζῴων ἡγεῖτο ἄνθρωπον εἶναι καὶ εὐχαριστότατον, ὅτι ἑώρα τούς τε ἐπαινουμένους ὑπό τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως τοῖς τε χαριζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι, καὶ οὓς γνοῖεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντευνοοῦντας, καὶ οὓς εἰδεῖεν φιλοῦντας αὐτούς, τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γονέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζῴων ἐθέλοντας καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ζῷα καὶ *ἀχαριστότερα* καὶ *ἀγνωμονέστερα* ἀνθρώπων ἐγίγνωσκεν εἶναι». Καὶ ἐνταῦθα μὲν συνήφθησαν συμπλεκτικῶς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος τὸ *ἀχαριστότερα* καὶ *ἀγνωμονέστερα*, ὡς παρὰ τῷ Πολυβίῳ τὸ *ἀχαρίστους* καὶ *ἀγνώμονας* βιβλ. Δ', πε', 3 «ἐπείπερ οὕτως *ἀχαρίστους* ὑμᾶς ὁ βασιλεύς, Ἄρατε, καὶ λίαν *ἀγνώμονας* εὑρίσκει», ἐν δὲ τῇ Ἀναβάσει βιβλ. Ζ', ς', 23 ἐλέχθη κατὰ διάζευξιν «Πρὸς ταῦτα δὴ ἀκούσατε ἃ ἐγὼ οὐκ ἄν ποτε εἶπον τούτου ἐναντίον, εἰ μή μοι παντάπασιν *ἀγνώμονες* ἐδοκεῖτε εἶναι ἢ λίαν εἰς ἐμὲ *ἀχάριστοι*».

Πάγκαλόν τι πρᾶγμα καὶ λίαν θεοφιλές εἶνε ἡ εὐεργεσία γινομένη πολλάκις ἀφορμὴ μεγάλων ἀγαθῶν ἢ ἀπαλλαγὴ μεγάλων κακῶν, πονηροὶ δὲ καὶ θεοῖς ἐχθροὶ εἰκότως ὑπολαμβάνονται οἱ ἀμνημονοῦντες ὧν ὑπ' ἄλλων εὐηργετήθησαν. Εὐλογώτατ' ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶν-

τος εἰρημένον ἐν Κύρ. Παιδ. Γ', β', 16 «καὶ ἃ ὑπισχνοῦ ποιήσειν ἀγαθὰ ἡμᾶς ὅτ' ἐλάμβανες τὰ χρήματα, ἀποτετέλεσταί σοι ἤδη, ὥστε καὶ προσοφείλοντές σοι ἄλλας χάριτας ἀναπεφήναμεν, ἃς ἡμεῖς γε, εἰ μὴ *κακοί* ἐσμεν, αἰσχυνοίμεθ' ἄν σοι μὴ ἀποδιδόντες». Ὑπὸ βασκανίας τινὲς τῶν ἀνθρώπων τυφλούμενοι οὐ μόνον ἐπιλανθάνονται τῶν χαρίτων ἀλλὰ καὶ ἀηδῶς ἀκούουσιν ἐπαινουμένων τῶν εὐεργετῶν. Ὁ Ἰσοκράτης λέγει ἐν τῷ Εὐαγόρᾳ § 6 «Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος, ᾧ τοῦτο μόνον ἀγαθὸν πρόσεστιν, ὅτι μέγιστον κακὸν τοῖς ἔχουσίν ἐστιν· οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥσθ' ἥδιον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν οὓς οὐκ ἴσασιν εἰ γεγόνασιν ἢ τούτους, ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν».

---

§ 10. εἰ μὴ τοιούτου ἀνδρὸς διατελοίην μεμνημένος καὶ διὰ στόματος ἀεὶ τὴν καλοκαγαθίαν αὐτοῦ ἔχοιμι.

Παρὰ τῷ Ἰουλιανῷ σελ. 50 δ' φέρεται «αἰσχυνοίμην ἄν, εἰ μὴ τοῦ Πηλέως φαινοίμην εὐγνωμονέστερος *καὶ* ἐπαινοίην εἰς δύναμιν τὰ προσόντα σοι». Δοξάζει δ' ὁ Ἑρτλῖνος ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ «*μηδὲ* ἐπαινοίην».

Συχνὸν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἶνε τὸ *μὴ — μηδέ* καὶ τὸ *οὐ — οὐδέ*, ἀλλ' οὐχὶ ὀλιγάκις γίνεται ἐν αὐτῇ χρῆσις τοῦ *μὴ — καί* καὶ τοῦ *οὐ — καί*, τῆς ἀποφάσεως ἀναφερομένης κοινῶς εἰς ἀμφότερα τοῦ λόγου τὰ μέρη.

Ἰλ. Ψ, 491 «εἰ μὴ Ἀχιλλεὺς ἀνίστατο καὶ φάτο μῦθον».

Ὀδ. Δ, 364 «εἰ μή τίς με θεῶν ὀλοφύρατο καί με σάωσεν» καὶ 503 «εἰ μὴ ὑπερφίαλον ἔπος ἔκβαλε καὶ μέγ' ἀάσθη».

Θουκυδ. Β', 3 «ὅπως μὴ κατὰ φῶς θαρσαλεωτέροις οὖσι προσφέρωνται καὶ σφίσιν ἐκ τοῦ ἴσου γίγνωνται».

Λυσ. κατ' Ἀγορ. 26 «εἰ μή τί σοι ἦν παρεσκευασμένον καὶ ἐπίστευες μηδὲν κακὸν πείσεσθαι».

Πλάτ. Λάχ. σελ. 194 β' «ὥστε μὴ ξυλλαβεῖν τῷ λόγῳ αὐτὴν καὶ εἰπεῖν ὅ τι ἐστίν».

Δημοσθέν. σελ. 227, 7 «εἰ μὴ τῶν δικαζόντων ἕκαστος ὑμῶν —

τὰ τοῦ λέγοντος ὑστέρου δίκαια εὐνοϊκῶς προσδέξεται καὶ παρασχὼν ἑαυτὸν ἴσον καὶ κοινὸν ἀμφοτέροις ἀκροατὴν οὕτω τὴν διάγνωσιν ποιήσεται περὶ ἁπάντων» καὶ σελ. 236, 32 «ἵνα μὴ — ἐξέλθοιτε ὑμεῖς καὶ περιπλεύσαντες ταῖς τριήρεσιν εἰς Πύλας ὥσπερ πρότερον κλείσαιτε τὸν πορθμόν» καὶ σελ. 271, 133 «εἰ μὴ ἡ βουλὴ — ἐπεζήτησε τὸν ἄνθρωπον καὶ συλλαβοῦσα ἐπανήγαγεν ὡς ὑμᾶς» καὶ σελ. 278, 153 «εἰ μὲν οὖν μὴ μετέγνωσαν εὐθέως — οἱ Θηβαῖοι καὶ μεθ' ἡμῶν ἐγένοντο» καὶ σελ. 673, 159 «εἰ μὴ συνῄδεσαν φενακίζοντι αὐτῷ τότε καὶ συνεξηπάτων αὐτῷ» καὶ σελ. 705, 19 «εἰ μὲν οὖν μὴ πᾶσιν ἦν ἔνοχος Τιμοκράτης καὶ παρὰ πάντα ταῦτ' εἰσενηνόχει τὸν νόμον». Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν σελ. 356, 49 ἀπαντᾷ «ἐὰν μὴ ποιῶσι Φωκεῖς ἃ δεῖ καὶ παραδιδῶσι τοῖς Ἀμφικτύοσι τὸ ἱερόν», νομίζει δ' ὁ Κόβητος (ἐν *Var. Lect.* σελ. 507 ἐκδ. β') ὅτι ἡ γνησία γραφὴ εἶνε «καὶ ΜΗ παραδιδῶσι». Πρβ. Πλάτ. Χαρμ. σελ. 176 γ' «δεινὰ γὰρ ἂν ποιοίην, εἰ μὴ πειθοίμην σοὶ τῷ ἐπιτρόπῳ καὶ ΜΗ ποιοίην ἃ κελεύεις» καὶ Θουκυδ. Ζ', 69 «ἀξιῶν τό τε καθ' ἑαυτὸν ᾧ ὑπῆρχε λαμπρότητός τι μὴ προδιδόναι τινὰ καὶ τὰς πατρικὰς ἀρετὰς — ΜΗ ἀφανίζειν» (Ἴδε Γεβαυῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Α', σελ. 342. Πρβ. καὶ Ζίγκιον ἐν *Act. Sem. Phil. Erl.* Τόμ. Γ', σελ. 87).

Σοφοκλ. Ἠλ. 402 «σὺ δ' οὐχὶ πείσει καὶ συναινέσεις ἐμοί;». Πρβ. καὶ Οἰδ. Κ. 98 «οὐ γὰρ ἄν ποτε πρώταισιν ὑμῖν ἀντέκυρσ' ὁδοιπορῶν, νήφων ἀοίνοις, κἀπὶ σεμνὸν ἑζόμην βάθρον τόδ' ἀσκέπαρνον» καὶ 146 «οὐ γὰρ ἂν ὧδ' ἀλλοτρίοις ὄμμασιν εἷρπον κἀπὶ σμικροῖς μέγας ὥρμουν». Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις τὸ *οὐκ ἂν* τεθὲν ἐν ἀρχῇ νοεῖται καὶ ἐπὶ τῶν δύο φράσεων.

Εὐριπ. Ἑκ. 886 «οὐ γυναῖκες εἷλον Αἰγύπτου τέκνα καὶ Λῆμνον ἄρδην ἀρσένων ἐξῴκισαν;».

Πλάτ. Συμποσ. σελ. 175 α' «οὐ σκέψει, ἔφη, παῖ, — καὶ εἰσάξεις Σωκράτη;». Μετ' ὀλίγα κεῖται «οὔκουν καλεῖς αὐτὸν καὶ μὴ ἀφήσεις;», ᾧ ὅμοια τὸ Εὐριπίδειον «οὐχὶ συγκλῄσεις στόμα καὶ μὴ μεθήσεις αὖθις αἰσχίστους λόγους;» (Ἱππολ. 498) καὶ τὸ «οὐκ ἀπαλλάξει δόμων καὶ μὴ — ὄχλον παρέξεις δεσπόταις;» (Ἑλ. 437) καὶ τὸ Ἀριστοφάνειον «οὔκουν ἅπασι δῆτα γενναίως ἐρεῖς καὶ μὴ παραλείψεις μηδέν', ἀλλ' ἐλευθέρως κτέ.» (Ἐκκλ. 1144). Λέγεται δ' ὅμως καὶ «οὐ σῖγ' ἀνέξει μηδὲ δειλίαν ἀρεῖς (ἀρεῖ);» καὶ «οὐ θᾶσσον οἴ-

σεις μηδ' ἀπιστήσεις ἐμοί;» (Σοφοκλ. Αἴ. 75 καὶ Τραχ. 1183). Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφ. Αἴ.* σελ. 27 καὶ εἰς *Ἀριστοφ. Ἐκκλ.* σελ. 204.

Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 41 δ' «καίτοι οὐ ταύτῃ τῇ διανοίᾳ κατεψηφίζοντό μου καὶ κατηγόρουν». Πρβ. Γοργ. σελ. 456 δ' «οὐ τούτου ἕνεκα τοὺς φίλους δεῖ τύπτειν οὐδὲ κεντεῖν *τε καὶ* ἀποκτιννύναι» καὶ σελ. 457 β' «οὐ τὸν διδάξαντα δεῖ μισεῖν *τε καὶ* ἐκβάλλειν ἐκ τῶν πόλεων» καὶ Ὀδ. Δ, 562 «σοὶ δ' οὐ θέσφατόν ἐστι — Ἄργει ἐν ἱπποβότῳ θανέειν *καὶ* πότμον ἐπισπεῖν»· ἔτι δ' Ἀθήν. σελ. 274 β' «οὔτε ἠμφιεσμένοι *καὶ* περὶ τὰ σώματα ἔχοντες οὔτε ἀπαρχόμενοι».

Δημοσθέν. σελ. 118, 28 «καὶ ταῦθ' ὁρῶντες οἱ Ἕλληνες—οὐ πέμπομεν πρέσβεις περὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀγανακτοῦμεν». Πρβ. καὶ σελ. 329, 314 καὶ σελ. 429, 276. Ἐν σελ. 449, 336 λέγει ὁ ῥήτωρ «ἀλλ' ὡς οὐκ αἰσχρὰ καὶ ἐπονείδιστος καὶ πολλὰ ὕστερον ἐξηπατήμεθα καὶ πάντ' ἀπώλετο, ταῦτα λέγε».

Λουκιαν. Ἀληθ. Ἱστορ. Α', 23 «οὐ μὴν ἀπουροῦσί γε καὶ ἀφοδεύουσιν». Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν Λογ. Ἑρμ. Τόμ. Α', σελ. 215 «Τί οὖν τούτοις οὐ χρώμεθα καὶ τοῖς ἀντιγράφοις τοῖς πᾶσιν ὁμοίως ἐσφαλμένοις μακρὰ ἐρρῶσθαι φράζομεν;».

Ἐν Ἰλιάδος Α, 95 κεῖται «οὐδ' ἀπέλυσε θύγατρα *καὶ οὐκ* ἀπεδέξατ' ἄποινα».

Παντὶ δῆλον ὑπάρχει ὅτι προσφυῶς παραλαμβάνεται τὸ *μὴ — καί* καὶ τὸ *οὐ — καί*, ὅταν ὡς ἓν παριστῶνται τὰ διὰ τοῦ συμπλεκτικοῦ συνδέσμου συνημμένα μέρη καὶ ἅπαξ τιθεμένη ἡ ἀπόφασις νοῆται ἐπὶ τοῦ ὅλου λόγου. Εἶνε δὲ δυνατὸν τὸ πρῶτον μέρος νὰ ἐκφέρηται διὰ μετοχῆς, οἷον «εἰ μὴ μεταγνόντες εὐθέως — οἱ Θηβαῖοι μεθ' ἡμῶν ἐγένοντο», κτλ.

Ὁ Κοραῆς γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰσοκράτους Τόμ. Β', σελ. 181 «βάρβαρον δὲ καὶ τὸ Μὴ πονεῖν, καὶ μὴ προσέχειν· ἔδει γὰρ εἰπεῖν (εἰ ὀρθῶς εἶχον αἱ ἀπαγορεύσεις) Μὴ πονεῖν, μηδὲ προσέχειν» καὶ σελ. 318 «Μηδ' ὀχληρός: Προειλόμην, ἀκολουθήσας Αὐγήρῳ, τήνδε τὴν ἐν τῷ αὐτοῦ τε καὶ τῷ τοῦ Ματθαίου ἀντιγράφῳ γραφὴν τῆς παρ' ἅπασιν ἧττον κομψῆς, Καὶ ὀχληρός». Ἀλλ' ἂν εἶνε βάρβαρον τὸ *μὴ πονεῖν καὶ μὴ προσέχειν*, βαρβαρίζει καὶ ὁ Ἀριστοφά-

νης λέγων ἐν Ἱππεῦσι στίχ. 769 «εἰ μή σε φιλῶ *καὶ μὴ* στέργω» (Πρβ. καὶ Πλάτ. Χαρμ. σελ. 176 γ').

Καὶ παρὰ τῷ Ἰαμβλίχῳ περὶ τοῦ Πυθαγορ. Βί. 176 ἀντὶ τοῦ «οὐδαμῶς εἶναι σύμφορον ΚΑΙ σωτήριον» ὁ Φλωρεντῖνος κῶδιξ ἔχει «σύμφορον ΟΥΔΕ σωτήριον», ὅπερ ἐγκρίνει ὁ Κόβητος ἐν *Coll. Crit.* σελ. 384. Πρβ. Πλάτ. Φαίδ. σελ. 87 δ' «οὐδέν τι μᾶλλον τούτου ἕνεκα ἄνθρωπός ἐστιν ἱματίου φαυλότερον οὐδ' ἀσθενέστερον», κτλ. Ἐν τοῖς Ἱππεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 983 ἀπαντᾷ «οὐκ ἂν ἥστην σκεύη (σκεύει) δύο χρησίμω, δοίδυξ οὐδὲ τορύνη» = οὐ δοίδυξ οὐδὲ τορύνη.

Ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως σελ. 642 φέρεται «ἀλλ' οὐδὲ ἀσπάσασθαί τινα ἡμῶν ΟΥΔΕ προσαγορεῦσαι τοὺς ἐσχάτους ἀσπασμοὺς δυνηθείς», ἀλλ' εἷς τῶν κωδίκων ἔχει «ΚΑΙ προσαγορεῦσαι», ὅπερ προκρίνει ὁ Κόβητος ἀποφαινόμενος ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα Παρατηρήσεσι σελ. 74 «Rectissime Urbinas καὶ (pro οὐδέ) προσαγορεῦσαι. Componuntnr enim non opponuntur ἀσπασμοί et προσαγορεύσεις non uno loco alibi». Πρβ. καὶ Μνημ. 1875, σελ. 300, ἔνθα τὸ «οὐδ' ἂν νοῦς ΟΥΔΕ ἡδονή» μεταβάλλει ὁ Κόβητος εἰς τὸ «οὐδ' ἂν νοῦς ΚΑΙ ἡδονή». Παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 579, 202 κεῖται «οὐδαμοῦ πώποτε Μειδίας τῶν συνηδομένων *οὐδὲ* τῶν συγχαιρόντων ἐξητάσθη τῷ δήμῳ». Ὑπάρχει δὲ καὶ γραφὴ «τῶν συνηδομένων *ἢ* τῶν συνευφραινομένων» (Πρβ. Οὐηβῆρον εἰς *Δημοσθ. κατ' Ἀριστοκρ.* σελ. 360). Ἐν ἄλλῳ τόπῳ τοῦ Δημοσθένους σελ. 309, 247 ἀντὶ τοῦ «οὕτως ὁ μὴ λαβὼν *μηδὲ* διαφθαρεὶς νενίκηκε τὸν ὠνούμενον» ἔχουσί τινα τῶν ἀντιγράφων «ὁ μὴ λαβὼν *καὶ* διαφθαρείς» (Ἴδε Γεβαυῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Α', σελ. 342).

Οὐχὶ σπανίως εὑρίσκονται ἐν ἀποφατικῷ λόγῳ ὀνόματα συνημμένα διὰ τοῦ *καί* ἢ *τε*, οἷον

Ἰλ. Ζ, 413: οὐδέ μοι ἔστι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.

Ἰλ. Α, 602: οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐίσης, οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος — μουσάων θ', αἳ κτέ.

Ἰλ. Η, 140: οὕνεκ' ἄρ' οὐ τόξοισι μαχέσκετο δουρί τε μακρῷ.

Ὀδ. Ε, 141: οὐ γάρ μοι πάρα νῆες ἐπήρετμοι καὶ ἑταῖροι (Πρβ. καὶ Α, 18-9).

Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Δήμ. 49: οὐδέ ποτ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρος ἡδυπότοιο πάσσατ' ἀκηχεμένη. 94: οὐδέ τις ἀνδρῶν εἰσορόων γίγνωσκε βαθυζώνων τε γυναικῶν (Πρβ. Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 832 ἐκδ. β').

Ἡσίοδ. Ἔργ. 182: οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίιος οὐδέ τι παῖδες οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ *καὶ* ἑταῖρος ἑταίρῳ οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται.

Θέογν. 529: οὐδένα πω προὔδωκα φίλον καὶ πιστὸν ἑταῖρον.

Σοφοκλ. Ἠλ. 689: οὐκ οἶδα τοιοῦδ' ἀνδρὸς ἔργα καὶ κράτη.

Εὐριπ. Ἡρακλ. Μαιν. 1103: ἀλλ' οὔτι Σισύφειον εἰσορῶ πέτρον Πλούτωνά τ' οὐδὲ σκῆπτρα Δήμητρος κόρης.

Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 854: οὐδ' αὖθις αὖ σε σκώψεται Παύσων ὁ παμπόνηρος Λυσίστρατός τ' ἐν τἀγορᾷ. Πρβ. καὶ Νεφ. 994 «μὴ περὶ τοὺς σαυτοῦ γονέας σκαιουργεῖν ἄλλο τε μηδὲν αἰσχρὸν ποιεῖν (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ἀχαρν.* σελ. 129).

Ἀντιφάν. παρ' Ἀθην. σελ. 370 ε': οὐδ' ἡδύσμασιν ἄρνεια καταπεπλησμέν' (Ἰακώψ.: *καταπεπασμέν'*) οὐδὲ θρυμματὶς τεταραγμένη καὶ λοπάδες ἀνθρώπων φθοραί.

Θουκυδ. Α', 23: οὔτε φυγαὶ τοσαίδε ἀνθρώπων καὶ φόνος (Πρβ. Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 831 ἐκδ. β').

Πλάτ. Συμπ. σελ. 182 γ': οὐδὲ φιλίας ἰσχυρὰς καὶ κοινωνίας (Πρβ. σελ. 219 δ'). Ἐν τῷ Κρατύλῳ σελ. 406 δ' ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος «οὐδ' Ἀθηνᾶς (Ἀθηναίας) Ἀθηναῖός γ' ὢν — ἐπιλήσει οὐδ' Ἡφαίστου *τε καὶ* Ἄρεως», ᾧ ὅμοιον τὸ ἐν τῷ Μενεξένῳ σελ. 245 δ' «οὐ γὰρ Πέλοπες οὐδὲ Κάδμοι οὐδὲ Αἰγύπτιοί *τε καὶ* Δαναοί».

Ἰσοκράτ Παναθην. 259: οὐδ' ἁρπαγὰς χρημάτων οὐδ' αἰσχύνας γυναικῶν καὶ παίδων.

Δημοσθ. σελ. 15, 22: οὐδὲ τοὺς λιμένας καὶ τὰς ἀγορὰς ἔτι δώσοιεν αὐτῷ καρποῦσθαι (Πρβ. σελ. 229, 13).

Ἀριστοτέλ. Τόμ. Γ', σελ. 72, 11 Διδ.: οὔτε γὰρ πνεύμονα οὔτε ἀρτηρίαν καὶ φάρυγγα ἔχουσι. Πρβ. σελ. 206, 49: οὐκέτι παντοδαπὴν οὐδὲ τραχεῖαν καὶ ἐπιστρεφῆ. Τόμ. Β', σελ. 7, 13: οὕτω δὲ οὐδὲ μακάριον καὶ εὐδαίμονα μία ἡμέρα οὐδ' ὀλίγος χρόνος.

Θεόφραστ. σελ. 21, 2 Σνειδ.: οὐδὲ τῶν σκορόδων καὶ τῶν κρομμύων

Κλεομήδ. σελ. 147 Βακ.: οὐκ Αἰγύπτιος, οὐχ ἕτερος μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος.

Πρὸς Γαλάτ. Γ', 28: οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν *καὶ* θῆλυ ».

Πρόδηλον δ' ὑπάρχει ὅτι τότε μάλιστ' ἐν ἀποφατικῷ λόγῳ συνδέονται τὰ ὀνόματα διὰ τοῦ *καί* ἢ *τε*, ὅταν οὕτως ἔχωσι πρὸς ἄλληλα, ὥστ' εὔκολον ἀποβαίνει ὡς ἡνωμένα νὰ νοῶνται ἢ παριστῶνται.

Ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 547 εἶνε ἡμῖν διττὴ γραφὴ παραδεδομένη· « σὺ δ' οὐκ ἀνέξῃ δωμάτων ἔχων ἴσον καὶ τῷδ' *ἀπονεῖμαι* » καὶ *ἀπονέμειν*. Ἐν τοῖς Σχολίοις Τόμ. Γ', σελ. 160, 22 Δινδ. φέρεται « ἔχων ἴσον: ἐὰν γράφηται ἔχειν, καὶ *ἀπονέμειν*· ἐὰν δὲ ἔχων, καὶ ἀπονέμων ». Ὁ Πόρσων μεταβαλὼν τὸ *ἀπονέμειν* εἰς τὸ *ἀπονεμεῖς* ἐξέδωκε « σὺ δ' οὐκ ἀνέξει δωμάτων ἔχων ἴσον, καὶ τῷδ' ἀπονεμεῖς; », ὅπερ καὶ ὑπ' ἄλλων ἐνεκρίθη. Ὁ Βερναρδάκης ἀποδοκιμάζει ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 443 τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Πόρσωνος λέγων « Ὁ Πόρσων ἐξέδωκεν: *ἀπονεμεῖς*, συνυπακούων δηλονότι ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἄρνησιν, ὅπερ ἑλληνιστὶ δὲν λέγεται. Καὶ ὅμως τὸ σόλοικον διόρθωμα φέρεται καὶ μέχρι σήμερον ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἄλλων τε καὶ τοῦ Ματθία, Φιξίου καὶ Δινδορφίου ».

Πρῶτον μὲν οὐδαμῶς ὁ Βερναρδάκης ὀκνεῖ ν' ἀποκαλέσῃ σόλοικον τὴν κατὰ τὸν Πόρσωνα ἐκφορὰν τῆς Εὐριπιδείου ῥήσεως νομίζων ὅτι δὲν δύναται ἡ ἄρνησις νὰ νοηθῇ ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου ῥήματος. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένων πᾶς τις πείθεται ὅτι πλημμελῶς ἔχει ἡ δόξα τοῦ Βερναρδάκη. Σχετλιώτατον δὲ τῇ ἀληθείᾳ εἶνε νὰ βλέπῃ τις ἑκάστοτ' οὐτιδανὸν ἄνθρωπον, τελέως Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἰδιώτην, προπηλακίζοντα ἀνέδην ἐπιφανεστάτους φιλολόγους πλεῖστ' εἰς ἀκρίβωσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συμβαλομένους καὶ μεγίστων ἐπαίνων ἀξίους ὄντας.

Ἔπειτα δὲ δεινῶς παραδοξολογεῖ ὁ περιδέξιος ἀνὴρ λέγων ὅτι τὸ σόλοικον διόρθωμα φέρεται καὶ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ματθίου καὶ τῇ τοῦ Φιξίου. Τί πρέπει νὰ εἴπῃ τις περὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις θέλων νὰ παραστήσῃ ὅτι καὶ **μέχρι σήμερον** φέρεται γραφή τις ἐν ταῖς ἐκδόσεσι μνημονεύει ἐκδόσεις **πρὸ δεκάδων ἐτῶν** γενομένας;

Ἵνα δὲ μὴ νομίσῃ τις ὅτι ὑπερβολῆς χρῆσιν ποιοῦμαι ἀποκαλῶν

τὸν Βερναρδάκην *τελέως Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἰδιώτην*, λέγω ὅτι ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν *Ἀμφιτρύ-Ορος*, *ΜέλΙτος*, *ἀλεξΙτήριον*, *ὈλύμπΕΙον*, *ΠαρνασΕΙου*, νὰ *στΗλώ-σῃ*, *περάσαι*, *ἱδρύσθαι*, *ρίπτε-ρίψε*, *οὐδὲ γρύ*, *φυγομάχος*, *ἀτίθαΣ-Σος*, *Τρώων*, *χασμῳδία*, *ἀνελλείπτως*, *παρεννόησις*, *παρεννόησαν*, κτλ., *ὑπερΕΞηκόντισαν*, *συνΟΙκειωμένος*, *ἐκατηγόρησε*, « *ἵνα* καὶ πρὸς ἄλλην χώραν *δύνΑται* — νὰ καταφύγῃ », « ἐπιπροστίθεται διόρθωσις ἐπὶ *διορθώσεως* », « αἱ εὐχαὶ δὲν ἐκράνθησαν ῎ΕΤΙ », « *ἐφ' ἁπάντων* ἀνεξαιρέτως τῶν συντακτικῶν τούτων *ἐκφορῶν* » (*ἐφ' ἁπάντων τῶν ἐκφορῶν*, ὦ Μοῦσαι φίλαι) καὶ ἄλλα βάρβαρα καὶ σόλοικα, ἃ θὰ καταλεχθῶσιν ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ.

---

§ 11. τὸν μέγαν τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλον.

Τοῦ ὀνόματος *ἑλληνισμός* ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 208 « ταῦτα τέρατά ἐστι καὶ θαύματα καὶ τοῦ *ἑλληνισμοῦ* ἀλλότρια ». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Φρασικλῆς ἐν τῇ Γραμματικῇ σελ. ς' « ὥστε πᾶς ἂν τις ὁμολογήσειεν, αὐτὰ εἰς ξύμπαντα τὸν *Ἑλληνισμὸν* πλεῖστον μέρος ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ξυμβαλέσθαι ». Ἐμφαίνει δ' ὁμοίαν ἔννοιαν τῷ Ῥωμαϊκῷ *graecitas*, ᾧ παραβλητέον τὸ *latinitas*.

Ὑπάρχει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ῥῆμα *ἑλληνίζω* σημαῖνον *διαλέγομαι κατὰ τοὺς Ἕλληνας ἢ χρῶμαι τῇ τῶν Ἑλλήνων φωνῇ*. Ἀνδρέας ὁ Λοπαδιώτης γράφει ἐν τῷ Λεξικῷ (*Λεξ. Οὐϊνδοβ.*) σελ. 60, 6 « *Ἑλληνίζει* : ἀντὶ τοῦ *Ἑλληνικῶς φθέγγεται* καὶ ἀντὶ τοῦ *τὰ τῶν Ἑλλήνων φρονεῖ* ». Πρβ. *ἀττικίζω*, *λακωνίζω*, *δωρίζω*, *αἰολίζω*, *ἰωνίζω*, *περσίζω*, *συρίζω*, *μακεδονίζω*, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ *βοιωτιάζω*, κτλ. καὶ τοῦ *ἰάζω*. Ἐσχηματίσθη δὲ καὶ ῥῆμα *ξενίζω* πρὸς δήλωσιν τοῦ *ξενικῶς διαλέγομαι ἢ χρῶμαι ξένῃ γλώσσῃ ἢ διαλέκτῳ*, οἷον Δημοσθέν. σελ. 1304, 18 « διαβεβλήκασι γάρ μου τὸν πατέρα ὡς *ἐξένιζεν* » καὶ μετ' οὐ πολλὰ « οὐδαμοῦ τὸν *ξενίζοντα* οὐδεὶς πώποτ' ᾐτιάσατο ὡς ξένος εἴη » καὶ Ἰάμβλ. περὶ

τοῦ Πυθαγ. Βί. 241 «λέγεται τοίνυν ὡς φωνῇ χρῆσθαι τῇ πατρῴᾳ ἑκάστοις παρήγγελλον, ὅσοι τῶν Ἑλλήνων προσῆλθον πρὸς τὴν κοινωνίαν ταύτην· τὸ γὰρ *ξενίζειν* οὐκ ἐδοκίμαζον». Ἐν τῷ Λεξικῷ Ἀνδρέου τοῦ Λοπαδιώτου σελ. 129, 16 φέρεται «*Ξενίζειν*: τὸ ξένῃ διαλέκτῳ χρῆσθαι καὶ τὸ ξένους δέχεσθαι καὶ τὸ ἐκπλήττειν». Πρβ. καὶ Βεκκ. Ἀν. σελ. 283, 29 (Ἴδε Βαλκενάριον ἐν *Select. e Schol.* Τόμ. Α', σελ. 460 καὶ Κόβητον ἐν *Nov. Lect.* σελ. 389 καὶ ἐν *Mnemos.* 1875, σελ. 216 καὶ ἐν *Collect. Crit.* σελ. 177 καὶ 467).

Τοῦ ῥήματος *ἑλληνίζω* παρέχει ἡμῖν ἓν μὲν μαρτύριον ὁ Ξενοφῶν, πλείονα δ' ὁ Πλάτων. Ξενοφ. Ἀναβ. Ζ', γ', 25 «*ἑλληνίζειν* γὰρ ἠπίστατο». Πλάτ. Μέν. σελ. 82 β' «Ἕλλην μέν ἐστι καὶ *ἑλληνίζει*;» καὶ Χαρμ. σελ. 159 α' «ἐπειδήπερ *ἑλληνίζειν* ἐπίστασαι» καὶ Πρωτ. σελ. 327 ε' «τίς διδάσκαλος τοῦ *ἑλληνίζειν*». Πρβ. καὶ Ἀλκιβιάδ. Α', σελ. 111 α' «οἷον καὶ τὸ *ἑλληνίζειν* παρὰ τούτων ἔγωγ' ἔμαθον» καὶ σελ. 111 γ'.

Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Δικαιάρχου ἢ Ψευδοδικαιάρχου φέρεται «τὸ γὰρ *ἑλληνίζειν* ἐγὼ εἶναί φημι οὐκ ἐν τῷ διαλέγεσθαι ὀρθῶς ἀλλ' ἐν τῷ γένει τῆς φωνῆς» καὶ «πρὸς μὲν τοὺς οὐχ ὑπολαμβάνοντας εἶναι τὴν Θετταλίαν τῆς Ἑλλάδος οὐδὲ τοὺς Θετταλοὺς Ἕλληνος ἀπογόνους ὄντας *ἑλληνίζειν* ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω» (Ἀποσπ. Ἱστορ. Ἑλλ. Τόμ. Β', σελ. 264 Μυλλ.). Γίνεται δὲ μνεία ἐν αὐτοῖς καὶ τοῦ ῥηθέντος ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ποσειδίππου «Ἑλλὰς μέν ἐστι μία, πόλεις δὲ πλείονες· σὺ μὲν ἀττικίζεις, ἡνίκ' ἂν φωνὴν λέγῃς αὐτοῦ (σαυτοῦ) τιν', οἱ δ' Ἕλληνες *ἑλληνίζομεν*» (Ἀποσπ. Κωμ. Τόμ. Δ', σελ. 524 Μειν.). Ἔγραψε δ' *αὐτοῦ τιν'* ἢ *σαυτοῦ τιν'* ὁ Σαλμάσιος ἀντὶ τοῦ *αὐτοῦ τινες*, ὃ ὑπέλαβεν ὁ Κόκκιος πλημμελῆ ἀνάγνωσιν τοῦ *αὐτῖτιν* ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Γ', σελ. 345.

Κεῖται δὲ καὶ ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1759, 12 «καὶ οἱ *ἑλληνίζοντες* δὲ ἐν Κιλικίᾳ οὕτω προφέρονται» καὶ παρὰ τῷ Παυσανίᾳ Βοιωτ. ΚΓ', 6 «καί οἱ χρῆσαι τὸν θεὸν οὐχ *ἑλληνίσαντα* οὐδὲ αὐτόν» καὶ παρὰ τῷ Στράβωνι σελ. 98 «τὸν δὲ παραδοῦναι τοῖς διδάξουσιν *ἑλληνίζειν*». Εἶπε δ' ὁ γεωγράφος καὶ «*τὴν* δ' *ἐπιστολὴν ἑλληνίζειν* ἐν διφθέρᾳ γεγραμμένην δηλοῦσαν κτέ.» (σελ. 719), ᾧ ὅμοιον τὸ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ «*διάλεκτον* μέντοι καὶ

γλῶσσαν οὐκ ἀκριβῶς *ἑλληνίζουσαν* αὐτοῦ βλέπω, ἀλλ' ἰδιώμασί τε βαρβαρικοῖς χρώμενον καί που καὶ σολοικίζοντα» ('Εκκλ. 'Ιστορ. Ζ', κε', 26) καὶ τὸ παρὰ τῷ 'Αριστοτέλει «οὐδὲ γὰρ ἂν *ἑλληνίζοι* οὕτω *τὸ ἐρώτημα* λεχθέν» (περὶ Σοφιστ. 'Ελέγχ. ΛΒ', 4). Πρβ. καὶ «τὰς Βρυγινδαρίδας καλουμένας (ἰσχάδας), τῷ μὲν ὀνόματι *βαρβαριζούσας*, ταῖς δὲ ἡδοναῖς οὐδὲν ἧττον ἐκείνων *ἀττικιζούσας*» (Λυγκ. παρ' 'Αθην. σελ. 652 δ').

Λέγεται καὶ *ἑλληνίζω τῇ φωνῇ*, ὡς παρὰ τῷ Αἰσχίνῃ κατὰ Κτησιφ. 172 «τὰ δ' ἀπὸ τῆς μητρὸς Σκύθης βάρβαρος *ἑλληνίζων τῇ φωνῇ*» καὶ παρὰ τῷ Λουκιανῷ Θεῶν 'Εκκλ. 9 «ὁ Μίθρης ἐκεῖνος ὁ Μῆδος, ὁ τὸν κάνδυν καὶ τὴν τιάραν, οὐδὲ *ἑλληνίζων τῇ φωνῇ*» καὶ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Βί. Κωνστ. Γ', ιγ', 2 «*ἑλληνίζων* τε *τῇ φωνῇ*—γλυκερός τις ἦν καὶ ἡδύς». 'Εξεδόθη δὲ καὶ παρὰ τῷ Χαρίτωνι βιβλ. Δ', 5 ὑπὸ τοῦ 'Ιρσχιγίου «καὶ γὰρ ἑλλήνιζε *τῇ φωνῇ*» ἀντὶ τοῦ *τὴν φωνήν*. 'Αλλ' ἡ ἄνευ αὐξήσεως ἐκφορὰ τοῦ ῥήματος εἶνε πλημμελής, ὡς παρετήρησε καὶ ὁ Λοβέκκιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Φρυνίχου σελ. 380. Παρατίθεμαι δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ Δικαιάρχου ἀποσπασμάτων τάδε τὰ χωρία· «῞Ελληνες μὲν γάρ εἰσι τῷ γένει καὶ *ταῖς φωναῖς ἑλληνίζουσιν* οἱ ἀφ' ῞Ελληνος. 'Αθηναῖοι δὲ οἱ τὴν 'Αττικὴν κατοικοῦντες 'Αττικοὶ μέν εἰσι τῷ γένει, *ταῖς* δὲ *διαλέκτοις ἀττικίζουσιν*, ὥσπερ Δωριεῖς μὲν οἱ ἀπὸ Δώρου *τῇ φωνῇ δωρίζουσι*, αἰολίζουσι δὲ οἱ ἀπὸ Αἰόλου, ἰάζουσι δὲ οἱ ἀπὸ ῎Ιωνος τοῦ Ξούθου φύντες» καὶ «ἐκείνους οὖν ἐροῦμεν τὴν 'Ελλάδα κατοικεῖν καὶ *ταῖς φωναῖς ἑλληνίζειν*» ('Αποσπ. 'Ιστορ. 'Ελλ. Τόμ. Β', σελ. 263 καὶ 264 Μυλλ.). Γνωστὸν εἶνε τὸ τοῦ Ξενοφῶντος 'Αναβ. Γ', α', 26 «'Απολλωνίδης τις ἦν *βοιωτιάζων τῇ φωνῇ*» (Πρβ. καὶ Δίων. Χρυσόστ. Τόμ. Β', σελ. 190 καὶ 'Αρριαν. 'Αναβ. Ϛ', ιγ', 5). 'Ερρήθη δὲ καὶ *αἰγυπτιάζων τῇ φωνῇ* ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ Φιλοψ. 31 καὶ Συμποσ. 18. Συνάπτεται δ' ἡ δοτικὴ *τῇ φωνῇ* καὶ τῷ ῥήματι *σολοικίζω*, ὡς παρὰ τῷ 'Ηροδότῳ βιβλ. Δ', 117 «*φωνῇ* δὲ οἱ Σαυρομάται νομίζουσι Σκυθικῇ, *σολοικίζοντες αὐτῇ* ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου» καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 1110, 30 καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΒ', σελ. 193. Εἶπε δ' ὁ Γαληνὸς καὶ «τοὐναντίον γὰρ ἀπαξιῶ μηδενὶ μέμφεσθαι *τῶν σολοικιζόντων τῇ φωνῇ* μηδ' ἐπιτιμᾶν· ἄμεινον γάρ ἐστι *τῇ φωνῇ* μᾶλλον ἢ τῷ βίῳ *σολοικίζειν τε καὶ βαρβαρίζειν*» (Τόμ. ΙΘ', σελ. 60-1). Κεῖται δὲ παρ'

αὐτῷ καὶ « *σολοικίζειν* γὰρ μᾶλλον ὑποληπτέον 'ΕΝ *τῇ φωνῇ* ἤπερ κτέ. » (Τόμ. Ε', σελ. 253). 'Αλλὰ περιέγραψε τὴν πρόθεσιν ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 291. Παρὰ τῷ 'Αριστοτέλει ἀπαντᾷ Τόμ. Α', σελ. 277, 47 : *τῇ λέξει βαρβαρίζειν*. Ἄξιον δὲ μνείας νομίζω τὸ τοῦ Φιλοστράτου σελ. 214 « διονυσομανῶν καὶ λυδίζων *τὴν στολήν* ».

Ὁ 'Αριστοτέλης γράφει ἐν τῇ 'Ρητορικῇ βιβλ. Γ', ε', 1 « ἔστι δ' ἀρχὴ τῆς λέξεως τὸ *ἑλληνίζειν* », τουτέστι : τὸ ὀρθῶς καὶ ἀπταίστως χρῆσθαι τῇ 'Ελληνικῇ φωνῇ. Πρβ. καὶ βιβλ. Γ', ιβ', 1 « δεῖ δὲ μὴ λεληθέναι ὅτι ἄλλη ἑκάστῳ γένει ἁρμόττει λέξις· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ γραφικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ οὐδὲ δημηγορικὴ καὶ δικανική· ἄμφω δ' ἀνάγκη εἰδέναι· τὸ μὲν γάρ ἐστιν *ἑλληνίζειν* ἐπίστασθαι, τὸ δὲ μὴ ἀναγκάζεσθαι κατασιωπᾶν, ἄν τι βούληται μεταδοῦναι τοῖς ἄλλοις, ὅπερ πάσχουσιν οἱ μὴ ἐπιστάμενοι γράφειν » καὶ περὶ Σοφιστ. 'Ελέγχ. ΛΒ', 2 (Ἴδε Σπέγγελον εἰς *'Αριστοτ. 'Ρητορ.* Τόμ. Β', σελ. 377). 'Εν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ 'Αθηναίου ἀπαντᾷ σελ. 231 β' « οἱ δ' *ἑλληνίζοντες* λέγειν δεῖν φασιν ἀργυροῦν κόσμον καὶ χρυσοῦν κόσμον ». Πρβ. καὶ Εὐστάθιον σελ. 1776, 24 « φασὶ δὲ μὴ 'Ελληνικὴν τὴν λέξιν εἶναι· οἱ γὰρ *ἑλληνίζοντες* οὐκ ἀργυρώματα καὶ χρυσώματά φασιν ἀλλ' ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν κόσμον » καὶ 'Ησύχ. « Σορδισμός : τὸ μὴ καθαρῶς διαλέγεσθαι ἤτοι *ἑλληνίζειν* » (Ἴδε *Leipz. Stud.* Τόμ. Η, σελ. 345).

Πολλάκις ποιεῖται χρῆσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος Σέξτος ὁ 'Εμπειρικός, οἷον σελ. 640, 1 « πότερον ἔχουσί τινα πρὸς τὸ *ἑλληνίζειν* συνεστῶσαν μέθοδον ἢ οὐδαμῶς » καὶ σελ. 640, 4 « ὅ τε γὰρ ἑκάστοτε βαρβαρίζων καὶ σολοικίζων ὡς ἀπαίδευτος χλευάζεται ὅ τε *ἑλληνίζων* ἱκανός ἐστι πρὸς τὸ σαφῶς ἅμα καὶ ἀκριβῶς παραστῆσαι τὰ νοηθέντα τῶν πραγμάτων » καὶ σελ. 641, 30 « εἴπερ δὲ οὐκ ἄλλως ἔστιν *ἑλληνίζειν*, ἐὰν μὴ παρὰ γραμματικῆς μάθωμεν τὸ ἑλληνικόν » καὶ σελ. 642, 6 « πρὸς δὲ το *ἑλληνίζειν* μεθοδου τινὸς καὶ τέχνης κατὰ τοὺς γραμματικούς ἐστι χρεία » καὶ ἀλλαχοῦ. Βλεπομεν δὲ παρ' αὐτῷ καὶ τὸν μέλλοντα *ἑλληνιοῦμεν* σελ. 646, 10 « τῇ δὲ 'Ομηρικῇ κατακολουθοῦντες οὐ χωρὶς γέλωτος *ἑλληνιοῦμεν* μάρτυροι λέγοντες κτέ. » καὶ σελ. 648, 23 « τῇ ἄρα συνηθείᾳ, οὐ τῇ ἀναλογίᾳ κατακολουθοῦντες *ἑλληνιοῦμεν* » καὶ σελ. 654, 28 « οὕτω καὶ

ἡμεῖς διὰ τὸ ἐν τῇ αὐτῶν συνηθείᾳ τετριμμένον ἔχειν τὸ τοιοῦτον ὄνομα καὶ οὐ διὰ τὴν τῆς ἐτυμολογίας πίστιν *ἑλληνιοῦμεν*». Πρβ. καὶ Φιλόστρ. σελ. 817 «κἂν παρακοῦσαι βουληθῶμεν, τάχα *ἑλληνιεῖ*».

Ἐρρήθη καὶ *καθαρῶς ἑλληνίζω* ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ Φιλοψ. 34 «νοήμονα, οὐ *καθαρῶς ἑλληνίζοντα*, ἐπιμήκη, σιμόν» καὶ *σφόδρα ἑλληνίζω* ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου σελ. 121 ϛ' «παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι τοῖς *σφόδρα ἑλληνίζουσιν* ἔστιν εὑρεῖν καὶ Περσικὰ ὀνόματα κείμενα» (Πρβ. Schweighäuser ἐν *Παρατηρ. εἰς Ἀθην. Δειπν.* Τόμ. Γ', σελ. 337) καὶ *φαύλως ἑλληνίζω* ὑπὸ Ῥούφου τοῦ Ἐφεσίου σελ. 151, 1 «νῦν ἐτέθη ὑπό τινων Αἰγυπτίων ἰατρῶν *φαύλως ἑλληνιζόντων*». Πρβ. καὶ Διονύσ. Ἁλικ. περὶ Λεκτ. Δημ. Δειν. Ε' «καὶ *κάκιον ἑλληνίζουσα* καὶ παχυτέρα φαίνεται».

Ὁ Περγαμηνὸς γραμματικὸς Τήλεφος ἀπεφαίνετο ὅτι *μόνος Ὅμηρος τῶν ἀρχαίων ἑλληνίζει* (Ἴδε Ἡσύχ. Μιλήσ. σελ. 211, 7. Σουίδ. σελ. 1023 α' Βεκκ. Πρβ. καὶ Ludwich ἐν *Ἀριστάρχ*. Τόμ. Β', σελ. 377 σημ.).

Ἐκ τοῦ *ἑλληνίζω* ἐγένετο τὸ ἐπίρρημα *ἑλληνιστί*, ᾧ ὅμοια πολλὰ ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, οἷον *ἀττικιστί*, *δωριστί*, *ἀργολιστί*, *περσιστί*, *σκυθιστί*, *συριστί*, *λυδιστί*, *φρυγιστί*, κτλ., *ἰαστί*. Ἐλέχθη δὲ καὶ *πελοποννασιστί* ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου Εἰδ. ΙΕ', 92 «*πελοποννασιστὶ* λαλεῦμες», ἀλλὰ ῥῆμα *πελοποννησιζω - πελοποννασίζω* δὲν εὑρέθη. Πρβ. *αἰγυπτιστί*, περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Α', α', σελ. 914. Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει ἐν τῷ περὶ Συντάξεως σελ. 227, 27 «ὡς αὐτὸ τὸ *ἑλληνιστὶ* τῷ *ἑλληνίζω* παράκειται» καὶ ἐν τῷ περὶ Ἐπιρρ. σελ. 572, 4 «Οὐ γὰρ πιθανὸν παρὰ τὸ Ἕλλην τὸ *ἑλληνιστί*, μᾶλλον δὲ παρὰ τὸ ἑλληνίζω. Παρὰ γοῦν τὸ Θρᾷξ πάλιν — οὐκ ἂν τὸ αὐτὸ παρακολουθήσειε, *θρᾳκιστί*, παρὰ δὲ τὸ θρᾳκίζω τῆς αὐτῆς πάλιν ἐχόμενον συζυγίας. Οὕτως ἔχει παρὰ τὸ δωρίζω δωριστί καὶ αἰολιστί, βαρβαριστί, μηδιστί, σκυθιστί». Τὸ *θρᾳκιστί* μνημονεύεται καὶ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου λέγοντος σελ. 317, 2 «καὶ *θρᾳκιστί* τὸ ἐπίρρημα ὡς ἀπὸ τοῦ *θρᾳκίζω*». Παλαιὸν μαρτύριον τοῦ ἐκ τοῦ *ἑλληνίζω* ἐσχηματισμένου ἐπιρρήματος ἔχομεν τὸ τοῦ Ξενοφῶντος Ἀναβ. Ζ', ϛ', 8 «συνίει δὲ καὶ αὐτὸς *ἑλληνιστὶ* τὰ πλεῖστα». Ἀνέγνω δ' ὁ Κόβητος καὶ ἐν βιβλ. Α', η', 1 «εὐθὺς πᾶσιν οἷς ἐνετύγχανεν ἐβόα καὶ *βαρβαριστὶ* καὶ *ἑλλη*-

νιστὶ ὅτι βασιλεὺς — *προσέρχεται*» ἀντὶ τοῦ «*καὶ βαρβαρικῶς καὶ Ἑλληνικῶς*». Ἀλλὰ περὶ τούτου ἑτέρωθι.

Παρήχθη δ' ἐκ τοῦ *ἑλληνίζω* καὶ τὸ ὄνομα *ἑλληνισμός*, ὃ μνημονεύεται μὲν ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους βιβλ. Δ', 22 «περίσκεψις, *ἑλληνισμός*, ἀττικισμός, πολυγνωμοσύνη», ἀπαντᾷ δ' οὐχὶ ὀλιγάκις παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ, οἷον σελ. 640, 8 «ἤδη δὲ τοῦ *ἑλληνισμοῦ* δύο εἰσὶ διαφοραί» καὶ 14 «κατὰ τὸν πρότερον τοῦ *ἑλληνισμοῦ* χαρακτῆρα» καὶ 17 «δυοῖν ὄντων τῶν *ἑλληνισμῶν*» καὶ 30 «κατ' ἐκεῖνον ἡμᾶς τὸν *ἑλληνισμὸν* ἀναγκάζουσι διαλέγεσθαι» καὶ σελ. 641, 3 «εἴπερ οὖν ἔστι τις περὶ *ἑλληνισμὸν* τέχνη» καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐποιήσαντο δ' αὐτοῦ χρῆσιν καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων, οἷον

Στράβ. σελ. 662 «ἄλλη δέ τις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ ἀνεφάνη κακοστομία καὶ οἷον βαρβαροστομία, εἴ τις ἑλληνίζων μὴ κατορθοίη ἀλλ' οὕτω λέγοι τὰ ὀνόματα, ὡς οἱ βάρβαροι οἱ εἰσαγόμενοι εἰς τὸν *ἑλληνισμὸν* οὐκ ἰσχύοντες ἀρτιστομεῖν, ὡς οὐδ' ἡμεῖς ἐν ταῖς ἐκείνων διαλέκτοις».

Ἀπολλών. περὶ Συντάξ. σελ. 36, 27 «πάμπολλός ἐστιν ἡ εὐχρηστία τῆς κατὰ τὸν *ἑλληνισμὸν* παραδόσεως, κατορθοῦσα μὲν τὴν τῶν ποιημάτων ἀνάγνωσιν τήν τε ἀνὰ χεῖρα ὁμιλίαν καὶ ἔτι ἐπικρίνουσα τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θέσιν τῶν ὀνομάτων» καὶ περὶ Ἀντωνυμ. σελ. 91, 3 «μάρτυρά τε ἐπάγεσθαι τὸν ποιητήν, παρ' ᾧ τὰ τοῦ *ἑλληνισμοῦ* ἠκρίβωται» καὶ περὶ Ἐπιρρ. σελ. 579, 9 «γενομένη ἐν *ἑλληνισμοῦ* παραδοχῇ».

Ἀρκάδ. περὶ Τόν. σελ. 7, 7 «ὥστε τῆς ὀρθότητος τὸν *ἑλληνισμὸν* μὴ διαμαρτάνειν». Ὑπάρχει καὶ γραφὴ *τοῦ ἑλληνισμοῦ*, ἣν ἐνέκρινεν ὁ Σμιδίτιος ἐν τῇ Ἐπιτομῇ τῆς Καθολ. Προσῳδίας τοῦ Ἡρῳδιανοῦ σελ. 2, 10.

Εἶνε δ' ἡμῖν παραδεδομένον ὅτι παλαιοὶ γραμματικοί, ὁ Σέλευκος καὶ Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης καὶ ἄλλοι, ἔγραψαν *περὶ ἑλληνισμοῦ*. Ἀθήν. σελ. 367 α' «καθά φησι Σέλευκος ἐν τοῖς *περὶ ἑλληνισμοῦ*» καὶ σελ. 398 α' «Σέλευκος δ' ἐν τῷ πέμπτῳ *περὶ ἑλληνισμοῦ* κτέ.». Σουΐδ. «Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης, γραμματικός — ἔγραψε προσῳδίαν Ὁμηρικήν, *περὶ ἑλληνισμοῦ* ἤτοι ὀρθοεπείας βιβλία ΙΕ'» (Πρβ. *Dissert. Phil. Hal.* Τόμ. Ε', σελ. 143 καὶ 145) καὶ «Φιλό-

ξενος Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς — περὶ τῆς τῶν Συρακουσίων διαλέκτου, *περὶ ἑλληνισμοῦ* ϛ', περὶ συζυγιῶν». Ἀμμών. σελ. 40 «δίσκος μὲν γάρ ἐστι λίθος τετρημένος, ὥς φησι Τρύφων ἐν πέμπτῳ *περὶ ἑλληνισμοῦ*» καὶ σελ. 146 «χλαῖναν καὶ χλανίδα διαφέρειν φησὶ Τρύφων ἐν τῷ πέμπτῳ *περὶ ἑλληνισμοῦ*» (Ἴδε Γραιφενάνιον ἐν *Gesch. d. Klass. Phil.* Τόμ. Γ', σελ. 214. Πρβ. καὶ Κοίνιον ἐν *Προλ. εἰς Γρηγ. Κορ.* σελ. ιη' Σχαιφ. καὶ Βελσῆνα ἐν *Τρύφ. Ἀποσπ.* σελ. 71).

Κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, ὡς μαρτυρεῖ Διογένης ὁ Λαέρτιος βιβλ. Ζ', 59, «Ἀρεταὶ λόγου εἰσὶ πέντε· *ἑλληνισμός*, σαφήνεια, συντομία, πρέπον, κατασκευή. *Ἑλληνισμὸς* μὲν οὖν ἐστι φράσις ἀδιάπτωτος ἐν τῇ τεχνικῇ καὶ μὴ εἰκαίᾳ συνηθείᾳ».

Ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Α', σελ. 61, 7 κεῖται «ἀρεταὶ δὲ διηγήματος τέσσαρες· σαφήνεια, συντομία, πιθανότης καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων *ἑλληνισμός*» (Πρβ. καὶ σελ. 122, 22 καὶ σελ. 128, 30). Γίνεται δ' ἐξήγησις τῆς λέξεως *ἑλληνισμός* ἐν Τόμ. Β', σελ. 240, 6 διὰ τῶνδε· «*ἑλληνισμὸν* λέγοι ἂν τὸ χρῆσθαί τινα λέξεσι συνήθεσι καὶ μὴ ξέναις καὶ μὴ τὴν τῶν πολλῶν ἐκφευγούσαις γνῶσιν· ἢ ὀνομάτων ἑλληνισμὸν λέγοι ἂν τὸ μὴ σολοικίζειν ἢ βαρβαρίζειν, οἷον ἵνα μὴ λέγωμεν *Δημοσθένου* ἀλλὰ *Δημοσθένους*» (Πρβ. καὶ σελ. 584, 10).

Ὁ Μέγας Ἐτυμολόγος λέγει σελ. 331, 37 «*Ἑλληνισμός* ἐστι τὸ καθ' Ἕλληνας διαλέγεσθαι, τουτέστι τὸ ἀσολοικίστως καὶ ἀβαρβαρίστως διαλέγεσθαι». Ἐν βιβλιδίῳ περὶ Βαρβαρισμοῦ καὶ Σολοικισμοῦ, ὃ συνεξέδωκε τῷ Ἀμμωνίῳ ὁ Βαλκενάριος, φέρεται σελ. 194 «*Ἑλληνισμὸς* μὲν οὖν ἐστι λέξις ὑγιὴς καὶ ἀδιάστροφος ἢ λόγου μερῶν συμπλοκὴ κατάλληλος· βαρβαρισμὸς δέ ἐστι λέξις ἡμαρτημένη παρὰ τὴν τῶν ἑλληνιζόντων συνήθειαν». Πρβ. σελ. 197 «Σολοικία ἐστὶν ἀκατάλληλος πλοκὴ τῶν τοῦ λόγου μερῶν παρὰ τὴν τῶν ἑλληνιζόντων συνήθειαν».

Παρατίθεμαι καὶ τὰ ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βεκκήρου γεγραμμένα σελ. 729, 17 «Διττή ἐστιν ἡ γραμματική· ἡ μὲν γὰρ περὶ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς τῶν στοιχείων ἐκφωνήσεις καταγίνεται — ἡ δὲ περὶ τὸν *ἑλληνισμόν* — Καὶ τῆς μὲν τέλος τὸ εὖ ἀναγινώσκειν, τῆς δὲ τὸ εὖ γράφειν».

Περὶ τῆς λέξεως *ἑλληνισμός* μακρὸν ἐποιήσατο λόγον ὁ Θερειανός, ἀνὴρ εὐπαίδευτος καὶ φιλότιμος, ἐν ταῖς Φιλολογικαῖς Ὑποτυπώσεσι. Μεταγράφω δ' ἐξ αὐτῶν τὰ ἐν σελ. 25 κείμενα «Ὡς ἐκ τοῦ βαρβαρίζω βαρβαρισμός, ἐκ τοῦ σολοικίζω σολοικισμός, ἐκ τοῦ ἀττικίζω ἀττικισμός, ἐκ τοῦ δωρίζω δωρισμός κλ., οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἑλληνίζω ἑλληνισμός — Παρ' οὐδενὶ τῶν πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀκμασάντων ποιητῶν καὶ πεζογράφων ἀπαντᾷ ἡ λέξις *ἑλληνισμός*· ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδαμῶς ἀκολουθεῖ ὅτι δὲν ὑπῆρχε παντάπασιν· ἐὰν μὴ ἐσώζετο ἡ λέξις *ἀττικισμὸς* παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ, δὲν θὰ ἐδικαιοῦτο ἆρά γε νὰ εἴπῃ πᾶς τις ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀπαραλλάκτως ὅπως λέγουσι σήμερον πολλοὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε τὸ ἑλληνισμὸς λόγῳ ὅτι ἡ λέξις δὲν διεσώθη;»

Ἀνώνυμος γραμματικὸς λέγει ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 461, 17 «*Ἀττικισμός*: ἡ πρὸς τοὺς Ἀττικοὺς οἰκειότης καὶ εὔνοια, ὡς λακωνισμὸς ἡ πρὸς τοὺς Λάκωνας». Γίνεται δὲ τοῦ *ἀττικισμός* χρῆσις ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ἐν βιβλ. Γ', 64 «τὰ μὲν οὖν ἐς τὸν ἡμέτερόν τε ἀκούσιον μηδισμὸν καὶ τὸν ὑμέτερον ἑκούσιον *ἀττικισμὸν* τοιαῦτα ἀποφαίνομεν» καὶ ἐν βιβλ. Δ', 133 καὶ Η', 38. Παρ' οὐδενὶ τῶν ἐνδόξων εὑρέθη τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα ἐπὶ φωνῆς κείμενον. Ἀλλ' εὐλόγως ἀναφύεται τὸ ἐρώτημα τόδε· εἶνε πιθανὸν ὅτι ἔλεγον μὲν οἱ παλαιοὶ *ἀττικίζω* καὶ *ἑλληνίζω* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *διαλέγομαι κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς* καὶ *διαλέγομαι κατὰ τοὺς Ἕλληνας*, ὤκνουν δὲ πάντως νὰ ποιῶνται χρῆσιν τῶν συστοιχούντων αὐτοῖς ὀνομάτων, ἀνάγκης ἐπιφαινομένης; Ἀπίθανον τοῦτο δύναται πολλοῖς νὰ φανῇ.

Περὶ τοῦ *σολοικισμός* καὶ *βαρβαρισμός* γράφει ὁ Αὖλος Γέλλιος βιβλ. Ε', 20 (Τόμ. Α', σελ. 195 Τευβν.) «Cum Graecum autem vocabulum sit *soloecismus*, an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quaeri solet. Sed nos neque *soloecismum* neque *barbarismum* apud Graecorum idoneos adhuc invenimus; nam sicut βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt. Nostri quoque antiquiores *soloecum* facile, *soloecismum* haut scio an umquam dixerunt. Quod si ita est, neque in Graeca neque in Latina lingua *soloecismus* probe dicitur». Ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων τούτων παρέχει ἡμῖν παραδείγματα ὁ Ἀριστοτέλης, οἷον

Τόμ. Α', σελ. 277, 38 «ἔστι δὲ πέντε ταῦτα τὸν ἀριθμόν, ἔλεγχος καὶ ψεῦδος καὶ παράδοξον καὶ *σολοικισμὸς* καὶ πέμπτον τὸ ποιῆσαι ἀδολεσχῆσαι τὸν προσδιαλεγόμενον — τέταρτον δὲ σολοικίζειν ποιεῖν· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ποιῆσαι τῇ λέξει βαρβαρίζειν ἐκ τοῦ λόγου τὸν ἀποκρινόμενον» καὶ σελ. 291, 15 «*σολοικισμὸς* δ' οἷον μέν ἐστιν εἴρηται πρότερον». Πρβ. καὶ σελ. 291, 23. 25. 47 καὶ σελ. 305, 42 καὶ σελ. 306, 5. 10. 36.

Τόμ. Α', σελ. 475, 7 «ἀλλ' ἄν τις ἅπαντα τοιαῦτα ποιήσῃ, ἢ αἴνιγμα ἔσται ἢ *βαρβαρισμός*· ἂν μὲν οὖν ἐκ μεταφορῶν, αἴνιγμα, ἐὰν δὲ ἐκ γλωττῶν, *βαρβαρισμός*». Πρβ. καὶ σελ. 475, 15. Ἴδε καὶ Βαλλῆνα εἰς *Ἀριστοτ. Ποιητ.* σελ. 228 ἐκδ. γ'.

Κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, ὡς μανθάνομεν παρὰ Διογένους τοῦ Λαερτίου βιβλ. Ζ', 59 «ὁ *βαρβαρισμὸς* ἐκ τῶν κακιῶν λέξις ἐστὶ παρὰ τὸ ἔθος τῶν εὐδοκιμούντων Ἑλλήνων, *σολοικισμὸς* δέ ἐστι λόγος ἀκαταλλήλως συντεταγμένος». Γράφει δὲ καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν τῷ περὶ Συντάξεως σελ. 198, 4 «Οὐδὲ ἐκεῖνο δέ με λέληθεν, ὥς τινες ἐπετάραξαν τὴν παρὰ πᾶσι συμφώνως πιστευθεῖσαν δόξαν, ὡς μιᾶς λέξεως κακία ἐστὶν ὁ *βαρβαρισμός*, ἐπιπλοκῆς δὲ λέξεων ἀκαταλλήλων ὁ *σολοικισμός*, αὐτοὶ εἰσηγησάμενοι τὸ καὶ ἐν μιᾷ λέξει καταγίνεσθαι *σολοικισμόν*» (Πρβ. καὶ σελ. 6, 27). Περὶ τοῦ *βάρβαρος* καὶ *σόλοικος*, *βαρβαρίζω* καὶ *σολοικίζω*, *βαρβαρισμός* καὶ *σολοικισμός* θὰ διαλάβω ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ (Ἴδε Μενάγιον ἐν *Παρατηρ. εἰς Διογ. Λαέρτ.* Τόμ. Β', σελ. 145 καὶ 265 καὶ Ἀσώπιον ἐν *Συντακτ. Περ. Δευτ.* σελ. 824 κἑξ. ἐκδ. β'). Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐπλάσθη διὰ συνθέσεως ἐπίθετον *σολοικοφανής*, οὗ καὶ ὁ Κόβητος ἐποιήσατο χρῆσιν ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 229 «*σολοικοφανὲς* μὲν τοῦτο, ἀλλὰ τῷ Κλήμεντι οὕτω συντάττειν ἔθος».

Ἄνευ τινὸς ὄκνου ἐγκρίνω ἐγὼ τὴν λέξιν *ἑλληνισμός* ὡς ἀμέμπτως ἔχουσαν καὶ ἀξίαν οὖσαν νὰ καταλέγηται ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν δοκίμων. Οὐδένα λανθάνει τὸ καλὸν καὶ χρειῶδες τῆς προκειμένης λέξεως. Παντὶ δὲ γραμμάτων ἐμπείρῳ ὄντι καὶ ὀρθῶς κρίνοντι φανερὸν ὑπάρχει ὅτι, καὶ ἂν ἐν μηδενὶ Ἑλληνικῷ βιβλίῳ ἐφέρετο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα, ἠδύνατο ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νὰ σχηματισθῇ καὶ τιμῆς παρ' ἅπασι καὶ ἀποδοχῆς νὰ τύχῃ.

Παρατηρῶ δ' ὅτι πολλῶν λέξεων ἀναφανεισῶν ἐν τῇ γλώσσῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς ἄλλαι μὲν γίνονται ἀσπασταὶ τοῖς ποιουμένοις χρῆσιν τῆς παλαιᾶς φωνῆς διὰ τὸ ἐπιτυχὲς αὐτῶν ἢ ἐμφαντικόν, ἄλλαι δ' ἀποβαίνουσιν ἀναγκαῖαι, διότι δὲν παρέχει αὐτοῖς ὁ δόκιμος ἑλληνισμὸς ὧν χρῄζουσι λέξεων εἰς δήλωσιν ὡρισμένων ἐννοιῶν, οἷον *ταχυπειθής*, *ἀρχαιοπινής*, *πειθανάγκη*, *συνέπεια*, *ἀβλέπτημα*, *μετατυπῶ*, *ἀστεΐζομαι*, *σκηνοβατῶ*, *παρεκδέχομαι*-*παρεκδοχή*, *παραδιορθῶ*, *ἀρχαΐζω*, *νεωτερικός*, *ἔκφυλος*, *ἀσύμφυλος*, *ἀνακόλουθος*-*θία*, *προλογίζω*, *συμφραζόμενα* (*ἐκ τῶν συμφραζομένων*), *κυριολογία* καὶ *ἀκυρολογία*, *ἐμφαντικός*, κτλ., *ἐτυμολόγος*-*γῶ*-*γία* (Πρβ. *παράγωγος*-*παραγωγή*), *δίφθογγος*, *προτακτικός* καὶ *ὑποτακτικός*, *παρεμφατικός* καὶ *ἀπαρέμφατος* (Διον. Ἁλικ. περὶ Συνθ. Ὀνομ. Ε' «ἵνα τὰ ὀρθὰ τῶν ἐγκεκλιμένων ἡγῆται καὶ *τὰ παρεμφατικὰ τῶν ἀπαρεμφάτων*»), *ἀντωνυμία*-*ικός*, *ἐπίρρημα*, *παραλήγουσα* καὶ *προπαραλήγουσα* (Πρβ. καὶ *παρεσχάτη*, *παρατελευταία*, *παρεδρεύουσα*), *ἀπόστροφος* (ἡ), *παράγραφος*, *συνίζησις* καὶ *συνεκφώνησις*, *ὀβελίζω*, *ἀθετῶ*, *μεταχαρακτηρίζω*-*ισμός* καὶ *μεταγραμματίζω*-*ισμός*, *παραγραμματίζω*-*ισμός*, *σχόλιον*-*ιάζω*-*ιαστής* καὶ *σχολιογράφος*, *γλώσσημα*-*γλωσσηματικός*, *ἡμερολόγιον*, *μακεδονίζω*-*ιστί*, κτλ. Οὐκ ὀλίγαι τῶν λέξεων τούτων, *ταχυπειθής*, *ἀρχαιοπινής*, *παραδιορθῶ*, *ἀβλέπτημα*, *σχόλιον*, *πειθανάγκη*, κτλ., ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ. Εἶνε δὲ καὶ τάδε ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ περιφήμου ἀττικιστοῦ εἰρημένα.

τῇ φωνῇ ἑβραΐζων (σελ. 181).

ὁ ταῦτα ῥωμαϊστὶ μεταφράσας (σελ. 197) καὶ *λόγους ῥωμαϊστὶ καὶ ἑλληνιστὶ διαθέσθαι* (σελ. 432).

χρονογραφιῶν-*χρονογραφίαν*-*χρονογράφων* (σελ. 224), *χρονογραφίαις* (σελ. 225), *χρονογραφίας* (σελ. 500 καὶ 501).

διφορεῖται (σελ. 466). Πρβ. καὶ *διττογραφία* (σελ. 225 καὶ 447). Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Πασσοβίου καὶ τῷ τοῦ Παπίου μνημονεύεται τύπος *δισσογραφία*, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῦ μαρτύριον φέρεται.

ταχυγράφων (σελ. 223 καὶ 496), *ταχυγραφικόν* (σελ. 246), *ταχυγραφικά* (σελ. 506), *ταχυγραφικῶν* (σελ. 195 καὶ 496), *ταχυγραφικῶς* (σελ. 456). Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου μόνου τοῦ ὀνόματος *ταχυγράφος* καὶ τοῦ ῥήματος *ταχυ-*

γραφῶ γίνεται μνεία. Πρβ. Παρνασσ. 1878, σελ. 753 καὶ 873.

σημειογράφων (σελ. 223 καὶ 474). Πρβ. Παρνασσ. 1878, σελ. 869.

παρέμβλημα (σελ. 187 καὶ 190), *παρεμβλήματος* (σελ. 193), *παρεμβλήματα* (σελ. 191. Πρβ. σελ. 243: *ἔμβλημα*). Παρατηρητέον δ' ὅτι οὔτ' ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου οὔτ' ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Πασσοβίου κεῖται τὸ ὄνομα *παρέμβλημα*.

Ἐλέχθη δ' ὑπὸ τοῦ Κοβήτου καὶ «ἐπλάσατο δὲ καὶ *θέμα* τι ΑΛΩ» (σελ. 251), ὡς λέγεται πολλάκις ὑπὸ τῶν γραμματικῶν (Πρβ. καὶ *θεματικός*, *θεματίζω-ίζομαι*, *θεματοποιοῦμαι*). Τίς δὲ κάλλιον τοῦ Κοβήτου ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ τύπος *θέμα* διὰ βραχείας τῆς παραληγούσης προενηνεγμένος μάχεται τῇ φύσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης;

Ἡ λέξις *προβοσκίς* δὲν ἀπαντᾷ παρὰ συγγραφεῖ ἀκμάσαντι πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ διὰ τίνος ἄλλης παλαιοτέρας καὶ δοκιμωτέρας ἔχει τις νὰ παραστήσῃ εὐθυβόλως τὸ ὑπ' ἐκείνης δηλούμενον; Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐσχηματίσθη καὶ ὄνομα *προνομή*, οὗ παρέχει ἡμῖν μαρτύριον ὁ Πολύβιος βιβλ. Ε', κδ', 3, καὶ *προνομαία*, οὗ καὶ ἄλλοι ἐποιήσαντο χρῆσιν, μνημονευόμενοι ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου, καὶ ὁ Γαληνὸς Τόμ. Δ', σελ. 348 καὶ 349. Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς σελ. 1205, 64 «Ἐκ δὲ τοῦ βόσκειν—καὶ *προβοσκὶς* ἐλεφάντων, ἡ καὶ *προνομαία*, κυριολεκτουμένη καὶ ἐπὶ μυιῶν καὶ τευθίδων, ὡς λέγει Ἀθήναιος». Καὶ τῶν ὀνομάτων *στρύχνος*, *ζῦθος*, *κατῶβλεψ*, *τάρανδος*, *βόνασος* δὲν ἔχομεν μάρτυρα ἢ μάρτυρας ἐκ τῶν ἐνδόξων τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Ἠγνοεῖτο δ' ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις καὶ ἡ λέξις *ἐφημερίς*. Τὸ ὄνομα *πάρδαλις* ἢ *πόρδαλις* εἶνε παλαιότατον· διότι ἐγινώσκετο τὸ ζῷον καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων· ἀλλὰ τὸ ὄνομα *τίγρις* εἰσήχθη εἰς τὴν γλῶσσαν πολλαῖς ἑκατονταετηρίσιν ὕστερον· διότι τὸ ζῷον ἐγένετο γνωστὸν τοῖς Ἕλλησι κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους. Πρβ. καὶ *μάννα*, *σάκχαρ* (*σάκχαρον*, κτλ.), *σηρικός* (*σηρικὸν ὕφασμα*, *σηρικὴ ἐσθής*, κτλ.), κτλ., περὶ ὧν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας θὰ διαλάβω ἀλλαχοῦ (Ἴδε Παρνασσ. 1877, σελ. 660).

Δύναται δέ τις ἐν λόγῳ κατὰ τὴν παλαιὰν φωνὴν ἐκφερομένῳ ν παραλαμβάνῃ καὶ λέξεις νέας, ἂν ὀρθῶς εἶνε ἐσχηματισμέναι καὶ ὑπ τῶν εἰδημόνων ἐγκεκριμέναι, οἷον *τυπογράφος-φῶ-ία-εῖον* (Πρ

τυπῶ, *ἐκτυπῶ*, *ἀντίτυπον*), *φωτογράφος-φῶ-φία-φεῖον*, *τηλεγράφος-φῶ (-ία)-εῖον*, *χρονολογία*, *τηλεσκόπιον*, *γεώμηλα*, *φωταέριον*, κτλ. Λέγεται δ' ὑπὸ τῶν νέων Ἑλλήνων καὶ *πανεπιστήμιον* (ἢ *πανεπιστημεῖον*), ὃ δεῖται πάντως ἐξετάσεως. Ὁ Κόδητος γράφει ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ *τυπογραφίας* (σελ. 433), *παλαιογραφίαν* (σελ. 183), *παλαιογραφικά* (σελ. 183 καὶ 253), *παλαιογραφικῆς* (σελ. 495), *παλαιογραφικαῖς* (σελ. 227).

Ἐγένετο δ' ὑπὸ τοῦ Κοδήτου χρῆσις καὶ τοῦ ὀνόματος *Χριστιανός-Χριστιανοί*, οἷον σελ. 529 «ἅτε δὴ *Χριστιανὸς* ὢν» καὶ σελ. 250 «ὑπὸ *Χριστιανῶν* τινῶν πανούργως ὑποδέδληται» καὶ σελ. 253 «ἀπὸ τῆς τῶν πατέρων θρησκείας ἐπὶ τὴν τῶν *Χριστιανῶν* μετακαλῶν» καὶ σελ. 460 «πολλῷ ἄρα ἦσαν τῶν *Χριστιανῶν* οἱ τότε Ἀθηναῖοι περὶ τὰ τοιαῦτα εὐγνωμονέστεροι». Τὸ ὄνομα *Χριστιανός*, ὃ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ, ἔχει κατάληξιν ὀθνείαν, ἀλλ' οὕτω σύνηθες ἀπέδη ὑπὸ τῆς πολλῆς χρήσεως, ὥστ' ἀδυνατεῖ σχεδόν τις νὰ μὴ ἀποδέχηται καὶ ἀσπάζηται αὐτό. Ὁ Γαληνὸς γράφει Τόμ. Η', σελ. 657 «θᾶττον γὰρ ἄν τις *τοὺς ἀπὸ Μωϋσοῦ καὶ Χριστοῦ* μεταδιδάξειεν ἢ τοὺς ταῖς αἱρέσεσι προστετηκότας ἰατρούς». Ἴδε τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ γεγραμμένα Τόμ. Ζ', σελ. 348 κέξ.

Ὑπομνηστέον δ' ὅτι οὐκ ὀλίγαι λέξεις ἐλαμβάνοντο πολλάκις ἐν τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ ἐπὶ σημασίας, ἣν δὲν εἶχον ἐν τῇ δοκίμῳ γλώσσῃ, οἷον *μετοχή*, *ἐγκλίνω-ἐγκλίνομαι-ἐγκλιτέον-ἔγκλισις-ἐγκλιτικός*, *ἔγκλισις* (*ὁριστική*, *ὑποτακτική*, κτλ.), *μέτωπον* (*μετώπιον*, περὶ οὗ ἴδε Παρνασσ. 1877, σελ. 99), *θρίαμβος*, κτλ. Φανερὸν δ' ὑπάρχει ὅτι, ἄν τις ἐπιλαμβάνηται γραμματικῶν ζητημάτων, εἶνε ἠναγκασμένος νὰ δουλεύῃ τῇ τῶν γραμματικῶν συνηθείᾳ καὶ νὰ στέργῃ τὴν παρ' αὐτοῖς νενομισμένην χρῆσιν τῶν λέξεων *μετοχή* καὶ *ἐγκλίνω-ἔγκλισις*, κτλ. Τί δὲ παλαιότερον ὄνομα τοῦ *μέτωπον* παρέχει ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς δήλωσιν τοῦ περιθωρίου; ἢ ὀφείλει τις νὰ λέγῃ ἀντ' αὐτοῦ *τὸ τῆς σελίδος λευκὸν* ἀκολουθῶν τῷ Κοραῇ εἰπόντι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος Μέρ. Δ', σελ. 24 «τὸ μὲν κείμενον φέρει χαλεπῆρες, *τὸ* δὲ παρὰ τὸ κείμενον *τῆς σελίδος λευκὸν* χαλεπηρές;». Ἀλλ' ἴσως τινὲς νομίζουσιν ὅτι κάλλιον ἑλληνίζουσι παραλαμβάνοντες τὸ *ᾦα* ἢ *κράσπεδον τῆς σελίδος* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ περιθωρίου. Ἐκ τοῦ

θρίαμβος παρήχθη τὸ *θριαμβεύω*-*συνθριαμβεύω*, οὗ ποιεῖται χρῆσιν ὁ Κόδητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 432 «τόν τε Δίωνα τῷ αὐτοκράτορι ἐπὶ τῆς χρυσῆς ἁμάξης *συνθριαμβεύοντα*· οὐδεὶς γὰρ ἐχρῆτο τῇ ἁμάξῃ εἰ μὴ *θριαμβεύων*». Οἱ Ἕλληνες οὔτε τὸ πρᾶγμα εἶχον οὔτε τὴν τοῦ πράγματος δηλωτικὴν λέξιν. Γράφει δ' ὁ Κόδητος καὶ «*παρέλκει* δὲ ἡ ἐξ ἐν τῷ ἐξεθαύμασε» (σελ. 180) λαμβάνων τὸ *παρέλκει* ἐπ' ἐννοίας, ἐφ' ἧς οὐδέποτ' ἐτίθετο ἐν τῷ παλαιῷ ἑλληνισμῷ. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ (Πρβ. ἃ ἔγραψα ἐν σελ. 389-90).

---

§ 12. καὶ πρύτανιν τῶν κριτικῶν.

Κοινὸν παρ' ἡμῖν κατέστη τὸ *ὁ πρύτανις τῶν γραμματικῶν*, *ὁ πρύτανις τῶν φιλολόγων*, *ὁ πρύτανις τῶν κριτικῶν*, κτλ., ὃ ὁμοίαν ἔννοιαν ἐμφαίνει καὶ τὸ *ὁ πρωτεύων ἢ ὁ κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν*, κτλ. Λέγεται δὲ καὶ *πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου* ὁ ἄρχων τοῦ πανεπιστημίου, ὁ προεστὼς τοῦ πανεπιστημίου ἢ ὁ διέπων τὰ τοῦ πανεπιστημίου.

Ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 164 ἔγραψα «Εὐτυχῆ νομίζω ἐμαυτὸν ὅτι ἐγενόμην ὁπωσδήποτε αἴτιος νὰ συγγράψῃ ἑλληνιστὶ χάριν τῶν Ἑλλήνων *ὁ πρύτανις τῶν κριτικῶν*, ὁ μέγας καὶ θαυμάσιος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἱεροφάντης». Πολλάκις δὲ τούτου χρῆσιν ἐποιησάμην εἰς δήλωσιν τοῦ Κοδήτου, ὡς παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένου ὅτι πρῶτος τῶν κριτικῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπῆρξεν ὁ ἀνήρ, οἷον ἐν τῇ Ἀθηνᾷ Τόμ. Α', σελ. 33 «ὡς συμβουλεύει ὁ *πρύτανις τῶν κριτικῶν* καὶ ἀγαπητότατος ἡμῖν διδάσκαλος» καὶ σελ. 368 «ἀλλ' *ὁ πρύτανις τῶν κριτικῶν* ἀποφαίνεται» καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβ. καὶ Γλωσσ. Παρατ. σελ. 319 «ὑπὸ *τοῦ ἐπιφανεστάτου διδασκάλου τοῦ ἑλληνισμοῦ* ἐγράφη ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα Παρατηρήσεσι». Ἐπειδὴ σύνηθες ἐμοὶ ἐγένετο νὰ παραλαμβάνω κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ Κοβήτου τὸ *ὁ πρύτανις τῶν κριτικῶν*, ἔθηκα αὐτὸ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου καὶ τῷ τοῦ Σουίδα φέρεται «*Πρύτανις*: διοικητής, προστάτης, φύλαξ, βασιλεύς, ἄρχων, ταμίας, ἔξαρ-

χος». Πρβ. καὶ Ἡσύχ. «*Πρύτανις*: βασιλεύς, ἄρχων, χορηγός, ταμίας, διοικητής».

Γνωστότατοι εἶνε οἱ ἐν Ἀθήναις *πρυτάνεις*. Μνημονεύονται δὲ καὶ *πρυτάνεις τῶν ναυκράρων* ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λέγοντος βιβλ. Ε', 71 «τούτους ἀνιστᾶσι μὲν *οἱ πρυτάνιες τῶν ναυκράρων*, οἵπερ ἔνεμον τότε τὰς Ἀθήνας» (Ἴδε Βαίριον εἰς *Ἡρόδ*. Τόμ. Γ', σελ. 133 καὶ Βουσόλτιον ἐν *Ἑλλην*. *Ἱστορ*. Τόμ. Α', σελ. 419 καὶ 502-3 καὶ 613. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Συμμ*. *Κριτ*. σελ. 547). Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἐφίππου παρ' Ἀθην. σελ. 347 β' κεῖται «περιαγγέλλειν τε κοὐχ ὑποκαίειν *Λυκίων πρυτάνεις*», ὃ ὁ Wilamowitz μετετύπωσεν εἰς τὸ «περιαγγέλλειν τ'· *οὐχ ὑποκαίεις*, Λυκίων *πρύτανι*;». Ἐν πολλαῖς δ' Ἑλληνικαῖς πόλεσιν ὑπῆρχον *πρυτάνεις*, ἐν Κύμῃ, ἐν Ἐφέσῳ, κτλ. (Ἴδε Βουσόλτιον ἐν *Ἑλλην*. *Ἱστορ*. Τόμ. Α', σελ. 441. Πρβ. καὶ σελ. 486).

Ὁ Ἀριστοτέλης γράφει ἐν τοῖς Πολιτικοῖς βιβλ. Ε', δ', 5 «Ἐγίγνοντο δὲ τυραννίδες πρότερον μᾶλλον ἢ νῦν καὶ διὰ τὸ μεγάλας ἀρχὰς ἐγχειρίζεσθαί τισιν, ὥσπερ ἐν Μιλήτῳ ἐκ τῆς πρυτανείας· πολλῶν γὰρ ἦν καὶ μεγάλων κύριος *ὁ πρύτανις*» καὶ βιβλ. ς', ε', 11 «Ἐχομένη δὲ ταύτης ἡ πρὸς τὰς θυσίας ἀφωρισμένη τὰς κοινὰς πάσας, ὅσας μὴ τοῖς ἱερεῦσιν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας ἔχουσι τὴν τιμήν· καλοῦσι δ' οἱ μὲν ἄρχοντας τούτους, οἱ δὲ βασιλεῖς, οἱ δὲ *πρυτάνεις*». Τὸ ἐν ταῖς Ἱκέτισι τοῦ Αἰσχύλου ἀπαντῶν στίχ. 371 «*πρύτανις* ἄκριτος ὤν» συνωνυμεῖ τῷ *βασιλεύς*. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Τρῳ. 1288 «Κρόνιε, *πρύτανι* Φρύγιε, γενέτα πάτερ».

Πολλάκις δ' εὑρίσκεται γενικῇ συντεταγμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα, καθάπερ τὰ ὁμοίας ἐννοίας ἐχόμενα *κύριος*, *ἀρχός*, *δεσπότης*, κτλ., οἷον

ἀγορῆς καλλιχόρου πρύτανιν. Σιμων. ἐν Ἀνθολ. Παλατ. ς', 212.

ἀρχαίης ἱστορίης πρύτανιν. Ἐπιγρ. παρὰ Στεφ. τῷ Βυζαντ. σελ. 315, 20.

τέχνας ὁ πρύτανις. Λεων. Ταρ. ἐν Ἀνθολ. Παλ. ς', 205.

πλούτου καὶ σοφίης πρύτανιν. Ἐπίγρ. παρὰ Διογέν. Λαερτ. Α', 97.

μούσης ὑψινόου πρύτανις. Ἐπίγρ. παρὰ Καιβελ. 440, 10.

γλυκυτάτων πρύτανιν ὕμνων. Ἀθήν. σελ. 633 α' «Διὸ καὶ οἱ

ποιηταὶ διετέλουν προσαγορεύοντες οὕτως τὰς ᾠδάς· *γλυκυτάτων πρύτανιν ὕμνων*».

Σφίγγα δυσαμεριᾶν πρύτανιν κύνα. Αἰσχύλ. παρ' Ἀριστοφ. Βατρ. 1287. Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Βατρ.* σελ. 459.

στεροπᾶν κεραυνῶν τε πρύτανιν. Πίνδαρ. Πυθιον. ϛ', 24. Πρβ. καὶ Β', 58 «*πρύτανι κύριε* πολλᾶν μὲν εὐστεφάνων ἀγυιᾶν καὶ στρατοῦ».

εὐθύμων συμποσίων πρύτανι. Ἴων παρ' Ἀθην. σελ. 447 ϛ'.

κοιλωνύχων ἵππων πρύτανις. Στησίχ. 49 Βεργκ.

νερτέρων πρύτανιν. Σχολ. Θεοκρ. σελ. 94, 11 Ἀρ. «Τὴν Ἑκάτην χθονίαν φασὶ θεὸν καὶ *νερτέρων πρύτανιν*, καθὰ καὶ Σώφρων».

ἀνθρώπων πρύτανιν. Ἴων παρ' Ἀθην. σελ. 35 ε'.

μακάρων πρύτανις. Αἰσχύλ. Προμ. 169. Πρβ. στίχ. 96 «ὁ νέος *ταγὸς μακάρων*». Ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς σελ. 457, 16 Ἑρμ. κεῖται «Ζεὺς βασιλεύς—*μέγας ἀρχὸς ἁπάντων*». Ὁ Πίνδαρος λέγει ἐν Ἰσθμ. ϛ', 50 «*ἀρχὸν οἰωνῶν* μέγαν αἰετόν», ὁ δ' Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμ. 113 «*οἰωνῶν βασιλεὺς* βασιλεῦσι νεῶν». Περὶ τοῦ *βασιλεὺς τῶν λόγων* ἔγραψα ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Ἀθηνᾶς σελ. 619. Ὁ Ἱμέριος ἐν Λόγ. ΙΔ', 6 εἶπεν «ὃν καὶ *βασιλέα τῆς ἡμετέρας τέχνης* προσειπὼν ἄν τις οὐ ψεύσαιτο» (Ἴδε Θησ. Στεφ. Τόμ. Β', σελ. 167).

Ἐρρήθη δὲ καὶ *πρύτανις τῆς ὁμονοίας* ὑπὸ Δίωνος τοῦ Κασσίου βιβλ. ΜΕ', κδ', 3 «οὐχ ὑμεῖς μὲν *πρύτανιν* αὐτὸν *τῆς ὁμονοίας* ἀπεδείξατε, κτέ.;». Ἐν δὲ τῇ Σοφίᾳ τοῦ Σολομῶντος φέρεται ΙΓ', 2 «ἀλλ' ἢ πῦρ ἢ πνεῦμα ἢ ταχινὸν ἀέρα ἢ κύκλον ἄστρων ἢ βίαιον ὕδωρ ἢ φωστῆρας οὐρανοῦ *πρυτάνεις κόσμου* θεοὺς ἐνόμισαν» (Ἴδε Βλομφίελδον ἐν *Γλωσσ. εἰς Αἰσχ. Προμ.* σελ. 96 Λιψ). Εὑρέθη δὲ καὶ *πρύτανις τῆς πόλεως* (τῆς Ἀλεξανδρείας) παρὰ τῷ Ἀθανασίῳ Τόμ. Α', σελ. 625 α'.

Τοῦ ὀνόματος *πρύτανις* φέρω μαρτύριον καὶ ἐκ τοῦ Πλάτωνος γράφοντος ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ σελ. 338 α' «καὶ πείθεσθέ μοι ῥαβδοῦχον καὶ ἐπιστάτην καὶ *πρύτανιν* ἑλέσθαι, ὃς ἡμῖν φυλάξει τὸ μέτριον μῆκος τῶν λόγων ἑκατέρου». Παρατίθεμαι δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἡροδότου ἐν βιβλ. ϛ', 110 «Μετὰ δὲ οἱ στρατηγοί, τῶν ἡ γνώμη ἔφερε συμβάλλειν, ὡς ἑκάστου αὐτῶν ἐγίνετο *πρυτανηΐη* τῆς ἡμέρης, Μιλτιάδῃ παρεδίδοσαν· ὁ δὲ δεκόμενος οὔ τί κω συμβολὴν ἐποιέετο, πρίν γε δὴ αὐτοῦ *πρυτανηΐη* ἐγένετο».

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐσχηματίσθη καὶ σύνθετον *ἀρχιπρύτανις*. Ἐξεφέρετο δ' ὑπὸ τῶν Λεσβίων τὸ *πρύτανις* καὶ διὰ τοῦ Ο μικροῦ, *πρότανις* (Ἴδε Ἀρήνσιον *περὶ Ἑλλην. Διαλ.* Βιβλ. Β', σελ. 507 καὶ Μειστῆρον *περὶ Ἑλλην. Διαλ.* Τόμ. Α', σελ. 52. Πρβ. καὶ Κεῖλιον *εἰς τὴν Συλλ. Ἐπιγρ. Βοιωτ.* σελ. 566 καὶ Βηρμαννὸν ἐν *Κουρτ. Μελετ.* Τόμ. Θ', σελ. 19). Ἐγένετο δὲ χρῆσις τοῦ τύπου *προτανεύω-προτανεία* ἐνίοτ' ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς (Ἴδε Μειστεράνσιον ἐν *Γραμματ. τῶν Ἀττ. Ἐπιγρ.* σελ. 19 ἐκδ. β').

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἱκανῶς, νομίζω, ἀποδείκνυται ὅτι ἥκιστ' εὔλογον εἶνε ν' ἀποδοκιμάζηται τὸ σύνηθες τοῖς νέοις Ἕλλησι γενόμενον ὄνομα *πρύτανις*, οὗ καὶ ὁ Πλάτων ἐποιήσατο χρῆσιν ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ. Οὐδαμῶς δ' ἀμφιβάλλω ὅτι πᾶς τις σφόδρα τῷ ὀνόματι τούτῳ θ' ἀσμενίσῃ, ἂν μάθῃ ὅτι ἠξίωσε νὰ εἴπῃ καὶ ὁ Βερναρδάκης **κιναίδων πρύτανις** ἐν τοῖς Κυψελίδαις σελ. 177:

ἢ εἶναι κιναιδόπολις ἡ Κέρκυρα
κ' ἐγὼ κιναίδων πρύτανις.

---

§ 13. καὶ πρύτανιν τῶν κριτικῶν.

Φιληδεῖ ὁ Κόβητος ἐν τοῖς εἰς τὰ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως Διορθωτικοῖς τῇ πληθυντικῇ ἐκφορᾷ *κριτικοί*· ποιεῖται δ' ἐνίοτε χρῆσιν καὶ τοῦ ἑνικοῦ *κριτικός* καὶ τοῦ ὑπερθετικοῦ *κριτικώτατος*. Λέγει δὲ καὶ *τὰ κριτικά* καὶ *ἡ κριτικὴ τέχνη* ἢ *ἡ κριτική* ἄνευ τοῦ *τέχνη*· ἔτι δ' *ἡ τῶν λόγων κρίσις* καὶ *κρίσις καὶ διόρθωσις λόγων* καὶ *λόγων ἐξήγησις καὶ κρίσις*, οἷον

σελ. 184 «τοὺς εἰωθότας τοῖς παρ' ἡμῖν *κριτικοῖς* πολεμεῖν» καὶ σελ. 185 «μέμνημαι δὲ καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος *κριτικῶν* τινὸς ὡδέ πως γράφοντος» καὶ σελ. 208 «πάλαι δὴ *κριτικῶν* παῖδες τἀληθὲς ἐξευρήκασιν» καὶ σελ. 450 «τοῖς τῶν *κριτικῶν* κορυφαίοις ἐξευρημένας» καὶ σελ. 457 «νῦν μὲν οὐδεὶς τῶν *κριτικῶν* ἀγνοεῖ» καὶ σελ. 509 «τῶν τοῖς τῶν *κριτικῶν* κορυφαίοις περὶ τούτου γεγραμμένων» καὶ σελ. 520 «τὰ πλεῖστα τῶν περὶ τὰς γραφὰς ὑπὸ τῶν *κριτικῶν*

καθίσταταί τε καὶ ἁρμόζεται». Πρβ. καὶ σελ. 215 «εἴθ' οἱ ἐκ τοῦ κρίνειν δύνασθαι *κριτικοὶ* καλούμενοι κτέ.».

σελ. 261 «ὁ δὲ *κριτικὸς* τὸν στίχον ἠθέτησεν» καὶ σελ. 425 «καὶ *κριτικός* τις παρ' Ἡσυχίῳ ἐξηγούμενος τὸ Αἰσχύλου ἰαμβεῖον». Πρβ. καὶ σελ. 190 «αὐτὸν τὸν Γαληνὸν τὸν *κριτικὸν* τὸν ταῦτα εὖ εἰδότα» καὶ σελ. 191 «*κριτικώτατος* εἶναι δοκῶν (ὁ Γαληνὸς) — οὐ πάνυ τι πιστεύεται ὑπὸ τῶν πολλὰ αὐτῷ ὡμιληκότων» καὶ σελ. 166 «μετὰ τὸν Συλβούργιον, τὸν *κριτικώτατον* καὶ συνετώτατον» καὶ σελ. 245 «περὶ ἓν δὲ σφάλλεται ὁ *κριτικώτατος* ἀνήρ». Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Κ. Μυλλήρου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος σελ. ϛ' «primus igitur Corayus, vir *κριτικώτατος*, quo Gallia non vidit græcarum literarum peritiorem» καὶ ὑπὸ τοῦ Ναυκίου ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ὀδυσσείας Τόμ. Β', σελ. ϛ' «superest ut commemorem G. C. Cobetum virum *κριτικώτατον* in novæ Mnemosynæ vol. II etc.».

σελ. 209 «τοῖς περὶ τὰ γραμματικὰ καὶ *τὰ κριτικὰ* ἐσπουδακόσιν» καὶ σελ. 232 «νῦν δ' ἐπὶ *τὰ κριτικὰ* — ἐπανιτέον». Πρβ. Φιλόστρ. σελ. 593 «Πολυδεύκης *τὰ* μὲν *κριτικὰ* ἱκανῶς ἤσκητο πατρὶ ξυγγενόμενος τοὺς κριτικοὺς λόγους εἰδότι». Ἀποβλέπω δ' εἰς μόνον τὸν τύπον. Πρβ. *τὰ μετρικά*, κτλ.

σελ. 183 «κατὰ *τὴν κριτικὴν τέχνην*» καὶ σελ. 210 «*ἡ κριτικὴ τέχνη* — ὥσπερ ὁ μανδραγόρας κοιμίζει» καὶ σελ. 225 «ἵνα μάθωσι *τὴν κριτικὴν τέχνην* ὀρθῶς καὶ φρονίμως ἀσκουμένην τὴν αὐτὴν ταῖς μαθηματικαῖς καλουμέναις ἐπιστήμαις πειθανάγκην ἔχουσαν» καὶ σελ. 272 «τοὺς *τῆς κριτικῆς* ὅρους ὑπερβαίνειν». Πρβ. Γαλην. Τόμ. ΙΕ', σελ. 901 «ὡς οὐκ ἔχουσιν *ἐπιστήμην* κριτικὴν τῶν γεγραμμένων». Εἶπε δ' ὁ Κόβητος καὶ «ἐάν τις νοῦν ἔχῃ καὶ *ῥῖνα κριτικὴν* πρὸς λόγους» (σελ. 463), ὃ ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὸ ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ποσειδίππου ῥηθὲν παρ' Ἀθην. σελ. 662 α' «ὁ μὲν ὡς οὐκ ἔχει *ῥῖνα κριτικὴν* πρὸς τοὖψον». Ὀλίγοις δ' ἄγνωστον ὑπάρχει τὸ «ὄψις γὰρ ὤτων *κριτικωτέρα* πᾶσιν». Ἀλλὰ δὲν εἶνε καιρὸς νῦν νὰ διατρίβω περὶ τὰ τοιαῦτα.

σελ. 166 «πρὸς δὲ *τὴν τῶν λόγων κρίσιν* ἕκαστος ἡμῶν ὁ μὲν πλέον τι, ὁ δὲ ἔλαττον συμβάλλεται» καὶ σελ. 217 «τίς ἀγνοεῖ τῶν περὶ *κρίσιν καὶ διόρθωσιν* Ἑλληνικῶν *λόγων* κἂν βραχύ τι ἐσπουδακότων;» καὶ σελ. 435 «τὰ μετρικὰ — εἰς *τὴν τῶν λόγων κρίσιν*

πλείστας καὶ μεγίστας χρείας παρεχόμενα» καὶ σελ. 450 «τοῖς νέοις τοῖς *εἰς τὴν λόγων κρίσιν* εὐφυεστέροις» καὶ σελ. 509 «οὐκ ὀλίγα πρὸς *τὴν τῶν λόγων κρίσιν* ὠφελήσεται» καὶ σελ. 526 «τοὺς περὶ *λόγων ἐξήγησιν καὶ κρίσιν* σπουδάζοντας». Πρβ. σελ. 211 «καὶ τὸ *κρίνειν* δύνασθαι, τὸ ἐκ πολλῶν λόγων τελευταῖον ἐπιγέννημα, τῇ ψυχῇ ἐντίκτουσι'», ἐν ᾧ μίμησις καθορᾶται τοῦ ὑπὸ τοῦ Λογγίνου ἢ Ψευδολογγίνου λελεγμένου περὶ Ὕψ. Ϛ' «ἡ γὰρ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας *τελευταῖον ἐπιγέννημα*».

Οὐδεὶς καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γραμμάτων γεγευμένος ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὴν λέξιν *κριτικός-κριτικοί*. Ἐν τῷ Ἀξιόχῳ τοῦ Ψευδοπλάτωνος σελ. 366 ε' ἀπαντᾷ «*κριτικοί*, γεωμέτραι, τακτικοί». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Πίνακι τοῦ Ψευδοκέβητος κεφ. ΙΓ' «οἱ δὲ ἀριθμητικοί, οἱ δὲ γεωμέτραι, οἱ δὲ ἀστρολόγοι, οἱ δὲ ἡδονικοί, οἱ δὲ Περιπατικοί (-τητικοί), οἱ δὲ *κριτικοί*», εἰς ὃ ποιεῖται ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδότει τοῦ Πίνακος τούτου σελ. 145 τὴν παρατήρησιν τήνδε· «Κριτικοί: Ἴσον τῷ Γραμματικοί. Οὕτω δ' ἐκαλοῦντο τῶν ἀρχαίων οἱ περὶ τὴν ἐξήγησιν καὶ κρίσιν τῶν γραψάντων, καὶ ἐξαιρέτως τῶν ποιητῶν σπουδάζοντες· ἔπειτα δὲ Γραμματικοὶ ὠνομάσθησαν. Λέγει δὲ καὶ Δίων ὁ Χρυσόστομος (Λόγ. νγ', σελ. 274), *Τῶν ὕστερον Γραμματικῶν κληθέντων, πρότερον δὲ κριτικῶν. Καὶ δὴ καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, ἀφ' οὗ φασι τὴν κριτικήν τε καὶ γραμματικὴν ἀρχὴν λαβεῖν κ.τ.λ.*». Γράφει δ' ὁ Κοραῆς καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος Μέρ. Δ', σελ. 116 «Γραμματικῆς: Ἴσον τῷ Κριτικῆς ὧδε» καὶ ἐν τῇ τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου Μέρ. Β', σελ. κθ' «Τῆς Γραμματικῆς τὸ λαμπρότερον μέρος εἶναι ἡ Κριτική· καὶ τὸ παλαιὸν *Γραμματικὸς* καὶ *Κριτικὸς* ἦσαν λέξεις συνώνυμοι. Ἀλλὰ συνέβη καὶ εἰς αὐτὴν ὅ,τι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀνθρωπίνας γνώσεις, κτέ.». Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγει σελ. 365 «Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Κυμαῖος πρῶτος *τοῦ κριτικοῦ* εἰσηγήσατο τοὔνομα καὶ γραμματικὸς προσηγορεύθη», ἐν δὲ ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου κεῖται σελ. 773,30 «Ἡρακλείδης δέ φησιν ὡς *τῶν* τινες *κριτικῶν*, ὅ ἐστιν ἀκριβεστέρων γραμματικῶν, ὧν ἐστι καὶ Τισίας, ὑπερβατὸν ἔλεγον εἶναι τὸ ἔθων» καὶ σελ. 285,8 «ὅτι οὐκ ἀρέσκει *τοῖς κριτικοῖς* ἡ τοιαύτη τοῦ ἔπους παρένθεσις *κριτικοὺς* εἰπὼν τοὺς κατὰ τὴν γραμματικὴν παράδοσιν εἰδότας κρίνειν τὰ ποιήματα» (Πρβ. καὶ Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 616,30

καὶ σελ. 655,1 Βεκκ. Ἴδε Μαύσακον καὶ Βαλέσιον εἰς *Ἁρποκρατ.* Τόμ. Β', σελ. μγ' Διδορφ.).

Τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀνόματος γίνεται χρῆσις καὶ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ περὶ Ζῴ. ΙΔ', 6 «ὑπὲρ ὅτου δὲ λέγει δύστοκον *τοὺς κριτικοὺς* ἐρέσθαι λῷον» καὶ ΙΖ', 6 «καί τινές γε *τῶν κριτικῶν* τὸν Ὅμηρον ἐντεῦθέν φασιν εἰπεῖν Λακεδαίμονα κητώεσσαν» καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου σελ. 490 ε' «Κράτης δὲ *ὁ κριτικὸς* σφετερισάμενος αὐτοῖς τὴν δόξαν ὡς ἴδιον ἐκφέρει τὸν λόγον» καὶ ὑπ' ἄλλων.

Περὶ τῶν λέξεων *φιλόλογος* καὶ *γραμματικός* καὶ *κριτικός* διέλαβεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ὁ Λέρσιος, ἣν συνεξέδωκεν ἔπειτα τρισὶ συγγράμμασι τοῦ Ἡρῳδιανοῦ (σελ. 379-401). Ἴδε καὶ Γραιφενάνιον ἐν *Gesch. d. Klass. Phil.* Τόμ. Γ', σελ. 7 κέξ. καὶ σελ. 319 κέξ. Πρβ. καὶ Ἀσώπιον ἐν *Ἱστορ. Ἑλλ. Ποιητ. καὶ Συγγρ.* σελ. ιη'-κ' καὶ μδ' καὶ Βαλέτταν εἰς *Φωτ. Ἐπιστ.* σελ. 317.

---

§ 14. μὴ προπέτειαν ὄφλω.

Οὕτως ἐγράφη ἐν τῇ Νέᾳ Ἐφημερίδι 1890, Ἰανουαρίου 21. Περὶ τῆς χρήσεως ταύτης θὰ διαλάβω ἐν τοῖς *Κριτικοῖς καὶ Γραμματικοῖς*.

---

§ 15. τοῖς Ὀλλανδοῖς τῶν Κοβητείων.

Ὡς ὑπῆρχον τὸ πάλαι *Ἀριστάρχειοι*, οὕτως ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπάρχουσι *Κοβήτειοι*, ὧν οἱ μὲν εἶνε Ὀλλανδοί, οἱ δ' Ἕλληνες, οἱ δ' Ἄγγλοι, κτλ. Πρβ. *Ἀριστοφάνειοι*, *Κρατήτειοι*, *Πυθαγόρειοι*, *Ἡρακλείτειοι*, κτλ. Ἔτι δὲ *Κρατήτειος αἵρεσις*, κτλ. Ἔγραψα δ' *Ὀλλανδοῖς*, ὡς ὁ Κόβητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 230 «οὐδ' ἐγὼ ὢν *Ὀλλανδὸς* ἔθνους παρὰ πᾶσι διὰ τὸ πιστὸν καὶ εὔορκον εὐδοκιμοῦντος». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Πανταζίδης ἐν τῷ Α' Μέρει τῶν

παρὰ Ξενοφῶντι Διορθωτέων σελ. 36 «τοῦτο μέντοι ὁρᾶν χρή, μήποτε τὰ ζιζάνια συλλέγοντες, ἐκριζώσωμεν ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον, ὃ δὴ φαίνονται οἱ νεώτεροι τῶν *Ὀλλανδῶν* φιλολόγων ποιοῦντες, Κοβέτου προεξάρχοντος, τοῦ ἄλλως δεινοῦ κριτικοῦ καὶ τῆς ἀττικῆς λέξεως ἐμπειροτάτου τῶν ἑλληνιστῶν». Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Πανταζίδης ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ τοῦ ὀνόματος *κριτικός*. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ σελίδι εἶνε ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου γεγραμμένον «οὐδεὶς τῶν περὶ τὴν *κριτικὴν* ἀσχολουμένων» καὶ ἐν σελ. ε' «τὸ τῆς *κριτικῆς* ἐπιστήμης ἔργον».

Ἐν τῇ παρατεθείσῃ ῥήσει τοῦ Πανταζίδου κεῖται καὶ ἡ λέξις *ἑλληνιστῶν*· ἐλέχθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ «ἅπαντα ταῦτα τοῦ παρηκμακότος ἐστιν (γρ. *ἐστὶν*) *ἑλληνισμοῦ*» (σελ. 7). Τὸ ὄνομα *ἑλληνιστής-ἑλληνισταί* παρήχθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ ῥήματος, ἐξ οὗ καὶ τὸ *ἑλληνισμός*, ἀλλ' εἶνε νεώτερον αὐτοῦ ἁπάντων ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Ἐκαλοῦντο δ' *ἑλληνισταὶ* κατὰ μὲν τὸν Εἴνσιον *οἱ ἑλληνιστὶ φθεγγόμενοι Ἰουδαῖοι*, κατὰ δὲ τὸν Σαλμάσιον *οἱ ἰουδαΐζοντες Ἕλληνες* (Ἴδε Ἀσώπιον ἐν *Ἱστορ. τῶν Ἑλλ. Ποιητ. καὶ Συγγρ.* σελ. 274 καὶ Θερειανὸν ἐν *Φιλολ. Ὑποτ.* σελ. 62). Ὁ Βαλκενάριος γράφει ἐν τοῖς εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων Ὑπομνήμασι (*Select. a Schol.* Τόμ. Α', σελ. 410) «τῶν Ἑλληνιστῶν: *Hellenistae* tribus in locis Actorum memorati, praeterquam h. l. Cap. IX, 29. XI, 20. Procul dubio fuere *Iudaei Graece loquentes*, sive per Graeciae civitates sparsi, opposite ad Iudaeos in Palaestina Syria habitantes sic dicti, qui hoc etiam aevo graece iam loquebantur pleriq., sed linguam tamen vernaculam habebant orientalem Syro-Chaldaïcam huius temporis. Super his *Hellenistis* acerrime disputatum superiore seculo ab *Heinsio* et *Salmasio*. Extra calorem disputandi positis ex ipsorum disputatis planissime constitit, Iudaeos fuisse religione et natalibus, sed lingua loquentes sibi patria, graeca» (Πρβ. καὶ σελ. 480 κἑξ. καὶ Οἰκονόμον ἐν τῷ περὶ τῶν Ο' Ἑρμηνευτῶν συγγράμματι Τόμ. Β', σελ. 203 κἑξ. Ἴδε καὶ Θησαυρ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 771 καὶ Οὐϊνῆρον ἐν τῇ Γραμματικῇ τῆς Καινῆς Διαθήκης σελ. 26, σημ. 4 καὶ σελ. 86, σημ. 2 ἐκδ. ϛ'). Ὑπὸ τῶν νῦν Ἑλλήνων παραλαμβάνεται ἡ λέξις *ἑλληνιστής* πρὸς δήλωσιν τοῦ σπουδάζοντος

περὶ τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ δυναμένου χρῆσιν αὐτῆς νὰ ποιῆται. Πρβ. *ἀττικιστής-ἀττικισταί*, περὶ οὗ ἀλλαχοῦ.

Οὐ μόνον δὲ τοῦ ὀνόματος *ἑλληνισταί* χρῆσις ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου ἐγένετο ἐν τῷ μνημονευθέντι συγγραμματίῳ ἀλλὰ καὶ ἄλλων λέξεων ἐν μόνῳ τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἀπαντωσῶν, οἷον *ἀβλεψία* (σελ. 26 καὶ 34), *ἐξυπακουστέον* (σελ. 7), *ὑπομνηματισταί* (σελ. 24 καὶ 40), *ὑποδιαστολή* (σελ. 15), *προεξάρχοντος* (σελ. 36), *κακοσύνθετον* (σελ. 43), κτλ. Ἀλλὰ ταύτας μὲν τὰς λέξεις σχεδὸν πάσας εὐκόλως τις παρορᾷ μὴ δύσκολος ὤν, ἀδυνατεῖ δ' ὅμως καὶ ἐπιεικέστατά τις κρίνων νὰ μὴ κακίσῃ τάσδε τὰς χρήσεις.

σελ. 8 «Τὸ μὲν οὖν ἔμηνε *παύσει*, οἶμαι, τοῦ λοιποῦ σολοικίζοντα καὶ ἀκυρολεκτοῦντα ποιοῦν τὸν Ξενοφῶντα».

σελ. 8 «Ἰάσονα τὸν *Φερραῖον*» καὶ σελ. 14 «Ἰάσονος τοῦ *Φερραίου*».

σελ. 10 «Ξενοφῶν δοκεῖ *ὑπειληφώς*».

σελ. 13 «μόνον *ἀλάνθαστον* κριτήριον — ἡ τοῦ συγγραφέως διάνοια».

σελ. 28 «τοῦ ἐξ αὐτῶν συναγομένου *νοός*».

σελ. 33 «τὰ δὲ ἐν *ὀπισθοφυλακῇ*, κατ' οὐράν».

σελ. 42 «*ὁποίας* ἂν εἴχετο ταῦτα πιθανότητος;».

Περὶ τοῦ ἐν σελ. 3 «οὓς οὔτ' ἐβούλετο οὔτε βουλόμενος ἐδύνατο Κῦρος ἅπαντας *ἀποκτενεῖν*» θὰ γράψω ἐν τοῖς *Κριτικοῖς καὶ Γραμματικοῖς*.

Ἐρρήθη δ' ὑπὸ τοῦ Πανταζίδου, ὡς βλέπει τις ἐν τοῖς ἄνω, καὶ *ἀκυρολεκτοῦντα*. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐγράφη ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τομ. Α', σελ. 224 «Ἴσως δὲ *ἀκυρολεκτεῖς* παραχρῆμα ἄλωσιν τὴν ἀναίρεσιν λέγων». Πρβ. *κυριολεκτῶ*, *κοινολεκτῶ*, *πεζολεκτῶ*, *καλλιλεκτῶ*, *ξενολεκτῶ*, κτλ., περὶ ὧν ἑτέρωθι.

Ἐνέτυχον δ' ἐν τῷ βιβλιδίῳ τοῦ Πανταζίδου καὶ τῷ ἐπιθέτῳ *οὐσιαστικόν* σελ. 23 «τὸ *οὐσιαστικὸν* υἱόν» καὶ «τοῦ *οὐσιαστικοῦ* υἱοῦ». Τὸ ἐπίθετον τοῦτο εἶνε μοχθηρόν, ἀλλ' οὕτω σύνηθες κατέστη τοῖς νέοις γραμματικοῖς, ὥστ' οὐδαμῶς ἐγὼ ἀξιῶ νὰ ἐτιμήσῃ τις τῷ Πανταζίδῃ ποιησαμένῳ αὐτοῦ χρῆσιν. Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις λέγει ἐν ταῖς Κριτικαῖς Ἐπιστάσεσι σελ. 58 «ἐπειδὴ γὰρ ἁπλῶς ἐφεῖται *οὐσιαστικοῦ* καὶ ἐπιθέτου προκειμένων ὁποτερονοῦν τάττειν πρότερον»

καὶ ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Πολιτικῶν τοῦ Πλουτάρχου σελ. 144 «ἔστι δ' ἡμῖν ἐνθένδεΝ (γρ. *ἐνθένδε*) καὶ *οὐσιαστικὸν* οὐδέτερον σχηματίσαι». Πρβ. καὶ σελ. 136 «ἐπιθετικῶς—καὶ *οὐσιαστικῶς*» καὶ Πλουτ. Βί. Παραλλ. Μέρ. Α', σελ. 396 «οὐκ ἐπιθετικῶς—ἀλλ' *οὐσιαστικῶς*». Ἴδε Κάρ. Σμιδίτιον ἐν *Συμβολ. εἰς τὴν Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Γραμμ.* σελ. 249. Περὶ τοῦ ἐπιθέτου *μετουσιαστικός* ποιεῖται λόγον ὁ Σμιδίτιος ἐν σελ. 580, ἀκριβῶς δὲ περὶ αὐτοῦ διαλαμβάνει ὁ Οὔλιχος ἐν τῇ ἐκδόσει Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς σελ. 158-9. Ἐσχηματίσθη δὲ καὶ ὄνομα *μετουσιασμός* (Πρβ. καὶ Βαλκενάριον ἐν *Select. e Schol.* Τόμ. Β'. σελ. 194).

---

§ 16. τοῖς Ὀλλανδοῖς τῶν Κοβητείων πρέπον.

Σύνηθες ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὑπάρχει τὸ ῥῆμα *πρέπει*. *πρέπει τινί τι*, *πρέπει τινὶ κόσμος*, *αἰσχύνη*, κτλ.. *πρέπει τῇ ἡλικίᾳ τι*, κτλ. Μαρτύρια πολλὰ παρέχουσιν ἡμῖν οἵ τε ποιηταὶ καὶ οἱ συγγραφεῖς, ἀλλ' ἱκανὸν ἐν τῷ παρόντι εἶνε νὰ μνημονευθῶσιν ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. Πίνδαρ. Ἰσθμ. Ε', 16 «θνατὰ θνατοῖσι πρέπει». Ἀνών. Τραγ. Ἀποσπ. 133 Ναυκ. «ἅπαντα τοῖς καλοῖσιν ἀνδράσιν πρέπει». Μένανδρ. Ἀποσπ. 775 Κοκκ. «τὸ μηδὲν ἀδικεῖν πᾶσιν ἀνθρώποις πρέπει». Ξενοφ. Ἀναβ. Α', θ', 6 «ἐπεὶ δὲ τῇ ἡλικίᾳ ἔπρεπε, καὶ φιλοθηρότατος ἦν» καὶ Γ', β', 7 «νομίζων—τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικῶντι πρέπειν». Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 17 γ' «οὐδὲ γὰρ ἂν δήπου πρέποι—τῇδε τῇ ἡλικίᾳ, ὥσπερ μειρακίῳ, πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι» καὶ σελ. 36 δ' «Ἀγαθόν τι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι—καὶ ταῦτά γε ἀγαθὸν τοιοῦτον, ὅ τι ἂν πρέποι ἐμοί. Τί οὖν πρέπει ἀνδρὶ πένητι εὐεργέτῃ δεομένῳ ἄγειν σχολὴν ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ παρακελεύσει; Οὐκ ἔσθ' ὅ τι μᾶλλον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πρέπει οὕτως κτέ.». Ἰσοκράτ. πρὸς Δημόν. 15 «ἡγοῦ μάλιστα σεαυτῷ πρέπειν κόσμον, αἰσχύνην, δικαιοσύνην, σωφροσύνην».

Οὐχὶ ὀλιγάκις γίνεται χρῆσις τῆς μετοχῆς *πρέπων*, *πρέπουσα*, *πρέπον*· *πρέπων καιρός*, *ἔπαινος πρέπων*, *ὕμνοι πρέποντες*, *πρέπουσα τιμή*, *πρέπουσα ζημία*, *πρέπουσα οἴκησις*, *πρέπον χρῶμα*, *πρέπον*

σχῆμα, κτλ. Λέγεται δὲ καὶ *ποιῶ πρέποντα τῇ συγγενείᾳ*, ὡς παρ' Ἰσοκράτει Ἑλ. 23 «ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐχρήσαντο τοῖς αὐτοῖς πρέποντα τῇ συγγενείᾳ ποιοῦντες». Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Δ', β', 46 «οὐκ ἂν πρέποντα ἡμῖν δοκοίημεν (δοκοῦμεν) ποιεῖν». Ὁ Πλάτων συνάψας τὸ *πρέποντα* καὶ *πρόσφορα* εἶπεν ἐν τοῖς Νόμοις σελ. 784 β' «ἐὰν δ' ἀμφισβήτησίς τις γίγνηται περὶ τῶν ἑκατέροις *πρεπόντων* καὶ *προσφόρων*». Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 18 δ' φέρεται «καλῶς γάρ ἐστι τὸ πρεπόντως καὶ οἰκείως· *οἰκεῖα* δὲ καὶ *πρέποντα* τοῖς αἰσχροῖς τὰ αἰσχρά», ᾧ παραβλητέον τὸ παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ βιβλ. Ζ', 59 «*πρέπον* δέ ἐστι λέξις *οἰκεία* τῷ πράγματι».

Ἀνδρέας ὁ Λοπαδιώτης γράφει ἐν τῷ Λεξικῷ σελ. 151, 18 «Πρέπων: ὁ ἁρμόζων· καὶ πρέπων ὁ διαπρεπὴς καὶ μέγας. Ἰουλιανός· καθάπερ ἀκολάστου λέχους τιμωρὸς πρέπων». Ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἰουλιανοῦ *τιμωρὸς πρέπων* εἶνε *τιμωρὸς ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος*, οὐχὶ *διαπρεπὴς καὶ μέγας*.

Τὸ ῥῆμα *πρέπει* συνωνυμεῖ τῷ *ἁρμόττει ἢ ἁρμόζει*· ὅθεν καὶ δύναται αὐτῷ νὰ συναφθῇ, ὡς παρὰ τῷ Πλάτωνι Γοργ. σελ. 503 ε' «προσαναγκάζει τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ *πρέπον* τε *εἶναι* καὶ *ἁρμόττειν*». Φανερὸν δὲ παντὶ εἶνε ὅτι πολλάκις ἄλλο μὲν πρέπει ἀνδρί, ἄλλο δὲ γυναικί (Τραγ. Ἀποσπ. Ναυκ. σελ. 925, 443 ἐκδ. β' «ἄλλος γυναικὸς κόσμος, ἄλλος ἀρσένων»)· ἄλλο μὲν νέῳ, ἄλλο δὲ γέροντι· ἕτερον μὲν πλουσίῳ, ἕτερον δὲ πρέπει πένητι· ἕτερον μὲν ἐλευθέρῳ, ἕτερον δὲ δούλῳ, κτλ. Ἀποσπασμάτιον τοῦ Εὐριπίδου παρὰ Ναυκ. σελ. 683, 1014 ἐκδ. β' ἔχει ὧδε· «πόλεως μὲν ἀρχῷ, φωτὶ δ' οὐκ ἔτη πρέπων». Ὁ Ξενοφῶν λέγει ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ βιβλ. Η', ε', 21 «δῶρα δ' ἦγεν οἷα μὲν ἔπρεπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δ' ἔπρεπεν ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν», ὁ δὲ Πλάτων γράφει ἐν τῷ Γοργίᾳ σελ. 485 β' «ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω, ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω [ψελλιζόμενον καὶ παῖζον], χαίρω τε καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ· ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι» καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ σελ. 474 δ' «ἄλλῳ, εἶπον ἔπρεπεν, ὦ Γλαύκων, λέγειν ἃ λέγεις· ἀνδρὶ δ' ἐρωτικῷ οὐ πρέπει

ἀμνημονεῖν ὅτι πάντες οἱ ἐν ὥρᾳ τὸν φιλόπαιδα καὶ ἐρωτικὸν ἁμηγέπῃ δάκνουσί τε καὶ κινοῦσι». Ἐν ἐπιγραφῇ κατακεχωρισμένῃ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Ζ', σελ. 282 κεῖται «κισσὸς Τερψιχόρῃ, Βρομίῳ δὲ πρέψεν ὁ λωτός». Μνημονεύω δὲ καὶ τὸ παρὰ τῷ Λογγίνῳ ἢ Ψευδολογγίνῳ ἀπαντῶν περὶ Ὕψ. Δ', 4 «Ἀμφικράτει καὶ οὐ Ξενοφῶντι ἔπρεπε τὰς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν κόρας λέγειν παρθένους αἰδήμονας». Πρβ. καὶ Τραγ. Ἀποσπ. Ναυκ. σελ. 766, 13 ἐκδ. β' «ἀπολεῖς μ' ἐρωτῶν καὶ σὺ χὼ νέος τρόπος ἐν οὐ πρέποντι τοῖς λόγοισι χρώμενος» καὶ σελ. 772, 1, 39 «ἐν πρέποντι χωρίῳ».

Προσφυῶς λέγεται ὅτι πρέπει τινὶ τὸ δεῖνα ἢ τὸ δεῖνα ἔργον, ὅταν οὕτως ἢ ἄλλως ἁρμόζον αὐτῷ φαίνηται καὶ μὴ ἔχῃ τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἄτοπόν τι ἢ ἄκαιρον οὗτος ποιεῖ. Ἂν τις ἅπτηται ἔργου μὴ πρέποντος αὐτῷ, οὐχὶ ἀπροσδόκητον εἶνε ν' ἀκούσῃ παρά τινος· μὴ ἐπιχείρει ἔργῳ ἀλλοτρίῳ. Δοξάζων δέ τις ὅτι ἔργον τι ἑτέρῳ πρέπει δύναται εὐλόγως αὐτοῦ ν' ἀπέχηται, ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι ἀλλότριον ἔργον σφετερίζεται.

Ἔν τισι τῶν παρατεθέντων παραδειγμάτων εἶνε ἀπροσώπως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα εἰλημμένον. Παρατηρῶ δ' ὅτι λεγεται οὐ μόνον *πρέπει τινὶ ποιεῖν τι* ὁμοίως τῷ *προσήκει τινὶ ποιεῖν τι* ἀλλὰ καὶ *πρέπει τινὰ ποιεῖν τι* ὁμοίως τῷ *προσήκει τινὰ ποιεῖν τι*, ὡς παρὰ τῷ Πλάτωνι Συμποσ. σελ. 196 ε' «ᾧ δὴ πρέπει ἡμᾶς μαρτυρίῳ χρῆσθαι» καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Η', δ', 11 «ἃ μὲν ἐμὲ ᾤετο πρέπειν λέγειν, ἐμοὶ συνεβούλευεν» καὶ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει πρὸς Δημόν. 2 «ἡγούμενος οὖν πρέπειν τοὺς δόξης ὀρεγομένους — τῶν σπουδαίων ἀλλὰ μὴ τῶν φαύλων εἶναι μιμητάς» καὶ μετ' ὀλίγα «πρέπει γὰρ τοὺς παῖδας, ὥσπερ τῆς οὐσίας, οὕτω καὶ τῆς φιλίας τῆς πατρικῆς κληρονομεῖν» καὶ παρ' ἄλλοις. Περιβόητον δὲ κατέστη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ῥηθὲν ἐν τοῖς Βατράχοις στίχ. 857 «λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει ἄνδρας ποιητὰς ὥσπερ ἀρτοπώλιδας». Εὑρίσκεται δ' ὁμοίως συντεταγμένον καὶ τὸ *ἁρμόττει - ἁρμόζει*.

Ἐν τῇ Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ τοῦ Αἰλιανοῦ βιβλ. Ι', 11 φέρεται «τούτους γε ζῆν *προσήκει*» καὶ μετ' ὀλίγα «ἐμὲ δὲ τὸν ἐπιστήμονα ἐκείνων *πρέπει* ζῆν», ἐν δὲ τοῖς τοῦ Μουσωνίου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΞΖ', 20 ἀπαντᾷ «τὸ ἃ *πρέπει* καὶ ἃ *προσήκει* λόγῳ μὲν ἀναζητεῖν, ἔργῳ δὲ πράττειν». Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ Δημητρίῳ κεφ. Α', 6 γράφει·

«ὥσπερ Ἰσμηνίας ὁ Θηβαῖος — εἰώθει λέγειν *οὕτως αὐλεῖν δεῖ* καὶ πάλιν *οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ*» (Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 468, 26), ὁ δ' Εὐνάπιος ἐν τῇ μετὰ Δέξιππον Χρονικῇ Ἱστορίᾳ λέγει (Ἀποσπ. Ἱστορ. Ἑλλ. Τόμ. Δ', σελ. 12 Μυλλ.) «ὀξέως δὲ καὶ τῆς Βοιωτίας ἀκούων παροιμίας, ὅτι *οὕτως αὐλεῖν οὐ πρέπει*». Πρβ. καὶ Εὐριπίδ. Ἀποσπ. 413 «ὁρᾶν θ' ἃ *δεῖ* με κοὐχ ὁρᾶν ἃ μὴ *πρέπει*».

Ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος παρήχθη ἐπίρρημα *πρεπόντως* ὅμοιον ὂν τῷ *προσηκόντως* καὶ *ἁρμοττόντως* (*ἁρμοζόντως*)-*συναρμοττόντως*. Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Σοφοκλέους ἔγραψεν ὁ Ναύκιος (*Τραγ. Ἀποσπ.* σελ. 175, 194 ἐκδ. β') «γήρᾳ *πρεπόντως* σῷζε τὴν εὐφημίαν» ἀντὶ τοῦ *προσόντως*-*προσηκόντως*. Ἐσχηματίσθη δὲ καὶ ἐπίθετον *πρεπώδης*, οὗ καὶ ἄλλοι ἐποιήσαντο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Πλούτῳ στίχ. 797 «οὐ γὰρ *πρεπῶδές* ἐστι τῷ διδασκάλῳ ἰσχάδια καὶ τρωγάλια τοῖς θεωμένοις προβαλόντ' ἐπὶ τούτοις εἶτ' ἀναγκάζειν γελᾶν». Ἔκφυλος εἶνε ὁ τύπος *ἀπρεπώδης*, οὗ τὸ ὑπερθετικὸν εὑρέθη παρὰ τῷ Ἐπιφανίῳ Τόμ. Γ', σελ. 392, 19 Δινδ.: *τοῖς ἀπρεπωδεστάτοις*.

Πρὸς δήλωσιν τοῦ *μὴ πρέποντος* παρελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ *ἀπρεπής*. Πρβ. *εὐπρεπής*, *μεγαλοπρεπής*, *μικροπρεπής*, *ἀρχαιοπρεπής*, *δουλοπρεπής*, κτλ., περὶ ὧν ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ *πρεπτός*, *ἀρίπρεπτος*, *εὔπρεπτος*, κτλ. Ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐλέχθη ἐν τῇ Πολιτείᾳ σελ. 398 ε' «ἀλλὰ μὴν μέθη γε φύλαξιν *ἀπρεπέστατον* καὶ μαλακία καὶ ἀργία» καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ σελ. 274 β' «τὸ δ' εὐπρεπείας δὴ γραφῆς πέρι καὶ ἀπρεπείας, πῇ γιγνόμενον *καλῶς* ἂν ἔχοι καὶ ὅπῃ *ἀπρεπῶς*, λοιπόν». Ὁ Ἀριστοτέλης συνάψας ἐν τῷ περὶ Ποιητικῆς κεφ. ΙΕ', 8 τὸ *ἀπρεπὲς* καὶ *μὴ ἁρμόττον* εἶπε «τοῦ δὲ *ἀπρεποῦς* καὶ *μὴ ἁρμόττοντος* ὅ τε θρῆνος Ὀδυσσέως ἐν τῇ Σκύλλῃ καὶ ἡ τῆς Μελανίππης ῥῆσις».

Ἐν τῇ Ἐκλογῇ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου εἶνε γεγραμμένον σελ. 306, 13 «Τὸ μὲν *πρέπει* ἀεὶ δοτικῇ· τὸ δὲ *πρέπον* οὐ δοτικῇ μόνον ἀλλὰ καὶ γενικῇ. Θουκυδίδης· ὡς πρέπον ἡμῶν καὶ ὡς ἡ χρεία προάγει». Ἀλλὰ τἀντίγραφα τοῦ Θουκυδίδου βιβλ. Γ', 59 ἔχουσιν «ὡς π... πον *ἡμῖν*» (Ἴδε Πόππον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίου Μ... Β', α', σελ. 82). Περὶ τῆς μετὰ γενικῆς συντάξεως τῆς μετοχ... *πρέπον* ἐποιήσατο λόγον ὁ Λοβέκκιος ἐν τῷ εἰς Σοφοκλέους Αἴαν...

Ὑπομνήματι στίχ. 534, σελ. 232 ἐκδ. γ'. Ἴδε καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Σοφ. Αἴ.* σελ. 123 καὶ Σταλβαύμιον εἰς *Πλάτ.* Τόμ. Δ', β', σελ. 55 ἐκδ. β'. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δεῖται ἀκριβεστέρας ἐξετάσεως (Πρβ. καὶ *Act. Semin. Phil. Erl.* Τόμ. Β', σελ. 154).

---

§ 17. ἡγοῦμαι γὰρ ἔγωγε κάλλιστ' ἂν καὶ ἐμμελέστατα τὸν εἰς Κόβητον ἔπαινον ἔχειν, εἰ ὑμεῖς μὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Μνημοσύνῃ ἐγκωμιάσεσθε τὸν ἄνδρα, κτέ.

Τὸ πρῶτον ἔγραψα «κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν γνώμην κάλλιστ' ἂν — ὁ εἰς Κόβητον ἔπαινος ἔχοι, εἰ ὑμεῖς μὲν — ἐγκωμιάσεσθε τὸν ἄνδρα, κτέ.», ὡς φέρεται ἐν τῷ παρ' ἐμοὶ σωζομένῳ χειρογράφῳ. Ἔπειτα δ' ἠθέλησα νὰ μεταγράψω τὴν ῥῆσιν ἐκφέρων αὐτὴν κατ' ἄλλον τρόπον φανέντα μοι καλλίονα· καὶ μετέβαλον μὲν τὸ πρῶτον μέρος, ἀλλ' ἀνθρώπινόν τι παθὼν κατέλιπον ἐν τῷ δευτέρῳ ἀμετάβλητον τὸν μέλλοντα *ἐγκωμιάσεσθε*, ὃν διενοούμην νὰ τρέψω εἰς τὸν ἀόριστον τῆς εὐκτικῆς *ἐγκωμιάσαιτε*.

Ἐν τῇ Η' ἐπιστολῇ τοῦ Ἰσοκράτους § 9 ἀπαντᾷ «οὕτω δ' ἂν μοι δοκεῖτε κάλλιστα βουλεύσασθαι περὶ τούτων, εἰ *σκέψεσθε* τίς ἐστιν ὁ δεόμενος καὶ ὑπὲρ ποίων τινῶν ἀνθρώπων». Ἀλλ' ὁ Κόβητος μετατυποῖ ἐν *Nov. Lect.* σελ. 362 τὸ *σκέψΕσθε* εἰς τὸ *σκέψΑΙσθε* λέγων «Inspiciat mihi aliquis locum in Isocratis Epistola VIII. 9. οὕτω δ' ἂν μοι δοκεῖτε κάλλιστα βουλεύσασθαι περὶ τούτων, εἰ σκέψεσθε τίς ἐστιν ὁ δεόμενος, in eo loco similiter omnes exhibent οὕτω δ' ἂν μοι δοκοίητε, sed δοκεῖτε a Bekkero verissime correctum probaverunt omnes. *Sed praeterea emendandum est εἰ σκέψαισθε eadem de causa, quamobrem Graece dicendum est κάλλιστ' ἂν βουλεύσαισθε* εἰ σκέψαισθε, aut κάλλιστα βουλεύσεσθε εἰ σκέψεσθε sive ἐὰν σκέψησθε».

Ὁ Κόβητος ἐνόμιζεν, ὡς σαφῶς ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ δηλοῦται, τι λέγεται μὲν ἑλληνιστὶ *κάλλιστ' ἂν βουλεύσαισθε, εἰ σκέψΑΙσθε* κὶ *κάλλιστα βουλεύσεσθε, εἰ σκέψεσθε* ἢ *κάλλιστα βουλεύσεσθε, ἐὰν* κέψησθε, οὐχὶ δὲ καὶ *κάλλιστ' ἂν βουλεύσαισθε, εἰ σκέψΕσθε.*

Πάμπολλα παραδείγματα παρά τε τοῖς ποιηταῖς καὶ τοῖς πεζολόγοις εὑρίσκονται τῆς συντάξεως, καθ' ἣν εὐκτικὴ μὲν κεῖται ἐν τῷ ἡγουμένῳ τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου, εὐκτικὴ δὲ μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου ἐν τῷ λήγοντι. Μνημονεύω δὲ δύο ῥήσεις ἐκ τῆς Κύρου Παιδείας τοῦ Ξενοφῶντος. βιϐλ. Γ', β', 20 «Σὺ δέ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἐθέλοις ἂν ταῖς τούτων νομαῖς χρῆσθαι, εἰ μέλλοις μικρὰ ὠφελῶν Χαλδαίους πολὺ πλείω ὠφελήσεσθαι; Καὶ σφόδρα ἄν, ἔφη, εἰ οἰοίμην ἀσφαλῶς νέμειν. Οὐκοῦν, ἔφη, ἀσφαλῶς ἂν νέμοιτε, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοιτε σύμμαχα; Ἔφη ὁ Ἀρμένιος. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἀσφαλῶς ἐργαζοίμεθα — εἰ οὗτοι τὰ ἄκρα ἔχοιεν» καὶ βιϐλ. Ε', γ', 33 «εἰ δὲ ἀμελῆσαι δόξαιμεν Γαδάτου, πρὸς τῶν θεῶν ποίοις λόγοις ἂν ἄλλον πείθοιμεν χαρίζεσθαί τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῷμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιϐλέψαι τις ἡμῶν δύναιτο Γαδάτᾳ, εἰ ἡττῴμεθ' αὐτοῦ εὖ ποιοῦντος τοσοῦτοι ὄντες ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ τούτου οὕτω διακειμένου;». Ὁ Ἀριστοφάνης λέγει ἐν τῷ Πλούτῳ στίχ. 924 «Α. Οὐδ' ἂν μεταμάθοις; Β. Οὐδ' ἂν εἰ δοίης γέ μοι τὸν Πλοῦτον αὐτὸν καὶ τὸ Βάττου σίλφιον», τουτέστιν: «οὐκ ἂν μεταμάθοιμ', οὐδ' εἰ δοίης κτέ.». Ὁμοίων χωρίων μνεία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Βλαϋδεσίου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πλούτου σελ. 326 καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀχαρνέων σελ. 406. Γνωστὴ δ' εἶνε ἡ κατ' ἔλλειψιν τῆς εὐκτικῆς *εἴποις* ἐκφορὰ «τί δῆτ' ἄν, εἰ πύθοιο καὶ τὴν τῶνδ' ὕϐριν;» καὶ «τί δῆτ' ἄν, ἕτερον εἰ πύθοιο Σωκράτους φρόντισμα;» (Ἀριστοφ. Λυσ. 399 καὶ Νεφ. 154), περὶ ἧς καὶ ἄλλοι ἐποιήσαντο λόγον καὶ ὁ Βλαϋδέσιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Λυσιστράτης σελ. 210 (Πρϐ. καὶ Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 56). Ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1195 ἔχουσι τἀντίγραφα οὐ μόνον «ἐκεῖνο δ' αἰχτὸν ἂν γένοιτό μοι, Δικαιόπολις εἴ μ' ἴδοι (ἄν μ' ἴδοι, ἂν εἴ μ' ἴδοι, γὰρ εἴ μ' ἴδοι) τετρωμένον κᾆτ' *ἐγχάνοι* ταῖς ἐμαῖς τύχαισιν» ἀλλὰ καὶ *ἐγχανεῖται*, ὅπερ ἀποδοκιμάζει ὁ Κόϐητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1874, σελ. 415 (Ἴδε καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ἀχαρν.* σελ. 186).

Ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 429 φέρεται «οὐδ' *ἄν*, εἰ δέκ' ἤματα στοιχηγοροίην, οὐκ *ἂν* ἐκπλήσαιμί σοι», ἐν δὲ τοῖς Ἀποσπάσμασι τοῦ Εὐριπίδου 189 κεῖται «ἐκ παντὸς δ' *ἄν* τις πράγματος δισσῶν λόγων ἀγῶνα θεῖτ' *ἄν*, εἰ λέγειν εἴη σοφός», οἷς ὅμοι

πολλὰ βλέπει τις ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν Ἑλλήνων (Πρβ. Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Βατρ.* σελ. 317).

Οὐκ ὀλίγα μαρτύρια ἔχει τις νὰ καταλέξῃ τῆς συντάξεως, καθ' ἣν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου εἶνε παρειλημμένος ὁ μέλλων, οἷον

Ἰλ. Β, 386 «οὐ γὰρ παυσωλή γε μετέσσεται οὐδ' ἠβαιόν, εἰ μὴ νὺξ ἐλθοῦσα διακρινέει μένος ἀνδρῶν» καὶ Ω, 206 «εἰ γάρ σ' αἱρήσει (ἀθρήσει) καὶ ἐσόψεται ὀφθαλμοῖσιν ὠμηστὴς καὶ ἄπιστος ἀνὴρ ὅ γε, οὔ σ' ἐλεήσει οὐδέ τί σ' αἰδέσεται». Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 372-3.

Αἰσχύλ. Ἀποσπ. 281 «εἰ γάρ τιν' ἑστιοῦχον ὄψομαι μόνον — στέγην πυρώσω καὶ κατανθρακώσομαι».

Σοφοκλ. Ἀντιγ. 93 «εἰ ταῦτα λέξεις, ἐχθαρεῖ μὲν ἐξ ἐμοῦ, ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι προσκείσει δίκῃ» καὶ Φιλοκτ. 66 «εἰ δ' ἐργάσει μὴ ταῦτα, λύπην πᾶσιν Ἀργείοις βαλεῖς».

Εὐριπίδ. Ἀποσπ. 5 «εἰ μὴ καθέξεις γλῶσσαν, ἔσται σοι κακά».

Κρατῖν. Ἀποσπ. 186 Κοκκ. «εἰ μὴ γὰρ ἐπιβύσει τις αὐτοῦ τὸ στόμα, ἅπαντα ταῦτα κατακλύσει ποιήμασιν».

Ἀντιφάν. Ἀποσπ. 52, 5 «ἀποκτενεῖς — μ', εἰ μὴ γνωρίμως μοι πάνυ φράσεις κρεῶν χύτραν».

Ἄλεξ. Ἀποσπ. 150 «εἰ μὴ γὰρ ὢν ἄνθρωπος ἀνθρώπου τύχαις ὑπηρετήσω, ποῦ φανήσομαι φρονῶν;».

Θουκυδ. Α', 81 «εἰ μὴ γὰρ ἢ ναυσὶ κρατήσομεν ἢ τὰς προσόδους ἀφαιρήσομεν — βλαψόμεθα τὰ πλείω» καὶ Γ', 47 «εἰ δὲ διαφθερεῖτε τὸν δῆμον τῶν Μυτιληναίων — πρῶτον μὲν ἀδικήσετε τοὺς εὐεργέτας κτείνοντες, ἔπειτα καταστήσετε κτέ.». Πρβ. καὶ βιβλ. Ϛ', 91.

Λυσ. κατ' Ἐρατ. 90 «εἰ μὲν γὰρ τούτου καταψηφιεῖσθε, δῆλοι ἔσεσθε ὡς ὀργιζόμενοι τοῖς πεπραγμένοις· εἰ δὲ ἀποψηφιεῖσθε, ὀφθήσεσθε τῶν αὐτῶν ἔργων ἐπιθυμηταὶ τούτοις ὄντες καὶ οὐχ ἕξετε λέγειν κτέ.».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Β', α', 8 «εἴ τι πείσονται Μῆδοι, εἰς Πέρσας τὸ δεινὸν ἥξει» καὶ Ζ', α', 19 «νῦν γὰρ εἰ φθάσομεν τοὺς πολεμίους κατακανόντες, οὐδεὶς ἡμῶν ἀποθανεῖται» (Ἴδε Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλην. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 969 ἐκδ. β'). Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ *ἢν φθάσωμεν*, ἥτις ἀποβαίνει ἀποδεκτή, ἂν

εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ μέλλων τοῦ *φθάνω* ἐσχηματίζετο παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς *φθήσομαι*, οὐχὶ *φθάσω* (Πρβ. Ῥουθερφόρδιον εἰς *Φρύν*. σελ. 398-9).

Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 28 γ' «εἰ τιμωρήσεις Πατρόκλῳ τῷ ἑταίρῳ τὸν φόνον καὶ Ἕκτορα ἀποκτενεῖς, αὐτὸς ἀποθανεῖ» καὶ Πολιτ. σελ. 361 γ' «εἰ γὰρ δόξει δίκαιος εἶναι, ἔσονται αὐτῷ τιμαὶ καὶ δωρεαί» καὶ σελ. 610 δ' «οὐκ ἄρα πάνδεινον φανεῖται ἡ ἀδικία, εἰ θανάσιμον ἔσται τῷ λαμβάνοντι». Ὁ Ναβῆρος ἐν *Quaest. Homer*. σελ. 127 ἔγραψεν «*αὐτίκ'* ἀποθανεῖ» ἀντὶ τοῦ «*αὐτὸς* ἀποθανεῖ».

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Δικαιογ. Κλήρ. 3 «εἰ οὖν ταῦτ' ἐρεῖ, ψεύσεται καὶ ῥᾳδίως ἐξελεγχθήσεται». Πρβ. καὶ περὶ Ἁγν. Κλήρ. 4.

Ἰσοκράτ. Ἀρχιδ. 107 «εἰ δὲ φοβησόμεθα τοὺς κινδύνους, εἰς πολλὰς ταραχὰς καταστήσομεν ἡμᾶς αὐτούς».

Καὶ ἄλλα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συντάξεως παραδείγματα ὑπάρχουσί μοι πρόχειρα. Γνωστὴ δὲ τοῖς περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀσχολουμένοις εἶνε ἡ ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 19 ἀπαντῶσα ῥῆσις «εἰ γὰρ τεκνώσεις παῖδ', ἀποκτενεῖ σ' ὁ φύς» καὶ ἡ ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 211 ε' φερομένη τοῦ τραγικοῦ Ἀγάθωνος «εἰ μὲν φράσω τἀληθές, οὐχί σ' εὐφρανῶ· εἰ δ' εὐφρανῶ τί σ', οὐχὶ τἀληθὲς φράσω». Τὸ ἐν ταῖς Μονοστίχοις Γνώμαις στίχ. 172 «εἰ μὴ *φυλάσσεις* μίκρ', ἀπολεῖς τὰ μείζονα» μετετυπώθη ὑπὸ τοῦ Βρουγκίου εἰς τὸ *φυλάξεις*.

Ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Σπεγγέλου ἐκδεδομένοις Ῥήτορσι Τόμ. Β', σελ. 182, 14 εἶνε γεγραμμένον «εἰ μὲν οὖν τοῖς κατηγόροις πειθόμενοι τὴν γυναῖκα ταύτην παιδοκτόνον *ὑπολήψΑΙσθε*, οὐκ ὀρθῶς ποιήσετε· εἰ δὲ τὰ πεπραγμένα *σκοπήσΑΙτε*, κτέ.» ἀντὶ τοῦ *ὑπολήψΕσθε* καὶ *σκοπήσΕτε*. Ἐκ τοῦ βαρβαρωτάτου τύπου *ὑπολήψΑΙσθε* λαβὼν ἀφορμὴν ἔγραψα ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 578 «Αἰσχρόν, νομίζομεν, εἶνε οὕτω μεγάλα σφάλματα νὰ γίνωνται ἐν νέαις μάλιστα ἐκδόσεσι. Πᾶς τις μὴ παντάπασιν ἰδιώτης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὧν παρευθὺς τὸ τερατῶδες τῶν τοιούτων τύπων αἰσθάνεται καὶ ἐναργῶς τὸ γνήσιον ἐν αὐτοῖς καθορᾷ, τὸ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως προελθόν — Πλεῖστα παραδείγματα πρόχειρα ἔχομεν, ἐν οἷς τἀντ γραφα ἢ πάντα ἢ ἔνια πλημμελεῖς ἀορίστους ἀντὶ μελλόντων φέρουσιν· ἀλλ', ἵνα μὴ λίαν μακρολογήσωμεν, θὰ μνημονεύσωμεν μόνα τ

ἐκ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Ἀριστείδου, ἱκανὰ ὄντα καὶ αὐτὰ τὴν τῶν βιβλιογράφων ἀβελτερίαν νὰ δηλώσωσι». Ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος Τόμ. Δ', σελ. 301 «ἵνα διὰ τῆς αὐτονομίας *ἀπαλλαγήσωνταί* ποτε κτέ.» καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰσοκράτους Τόμ. Β', σελ. 321 «κἂν *ἀφέξωνται* τοῦ δημηγορεῖν ἐν Ἀθηναίοις». Ποιεῖται δ' ἐν σελ. 272 τὴν παρατήρησιν τήνδε· «*Φανήνησθε*: Ἅπαντες συμφώνως τῷ ἐμῷ ἀντιγράφῳ, Φανήσεσθε, ὅπερ σόλοικον ὂν ἔτρεψα εἰς τὸ, *Φανήσησθε*». Ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν τὸν καπνὸν φεύγων ὁ Κοραῆς εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσε· διότι σόλοικον μὲν εἶνε τὸ *ἢν — φανήσΕσθε*, ἐσχάτως δὲ βάρβαρον τὸ *ἢν — φανήσΗσθε* ὡς ἐξ οριστικῆς *ἐφανησάμην*. (Πρβ. καὶ Περιοδ. Σωκρ. Τόμ. Α', σελ. 450).

Τῆς ἐκφορᾶς, καθ' ἣν ἐν μὲν τῷ ἡγουμένῳ τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου κεῖται ὑποτακτικὴ μετὰ τοῦ προσήκοντος μορίου, ἐν δὲ τῷ λήγοντι μέλλων, παρατίθεμαι τάδε τὰ μαρτύρια.

Εὐριπ. Φοιν. 1231 «κἂν μὲν κτάνω τόνδ', οἶκον οἰκήσω μόνος».

Εὔπολ. Ἀποσπ. 1 «ὡς δή ποτ' αὐτῶν ἣν κάμῃ τις, εὐθέως ἐρεῖ— ἤν τ' ἴδῃ λύκον, κεκράξεται φράσει τε πρὸς τὸν αἰπόλον».

Ἀριστοφ. Σφ. 530 «ἀτὰρ φανεῖ ποῖός τις ὤν, ἢν ταῦτα παρακελεύῃ;». Τίς δ' ἀγνοεῖ τὸ ἐν τῷ Πλούτῳ ῥηθὲν στίχ. 600 «οὐ γὰρ πείσεις, οὐδ' ἢν πείσῃς;».

Θουκυδ. Γ', 13 «ἢν δ' ἐλευθεροῦντες φαίνησθε. τὸ κράτος τοῦ πολέμου βεβαιότερον ἕξετε».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', γ', 15 «ἢν δ' εἰς τὴν πολεμίαν ἴωμεν, τὰ ἐκείνων κακῶς ποιήσομεν» καὶ 17 «νῦν δὲ ἴσοι μὲν ἐκεῖνοι ἔσονται, ἤν τε ἐνθάδε ὑπομένωμεν ἤν τε εἰς τὴν ἐκείνων ἰόντες ὑπαντῶμεν αὐτοῖς· ἴσοι δὲ ἡμεῖς ὄντες μαχούμεθα, ἤν τε ἐνθάδε ἐπιόντας αὐτοὺς δεχώμεθα ἤν τε ἐπ' ἐκείνους ἰόντες τὴν μάχην συνάπτωμεν. Πολὺ μέντοι ἡμεῖς μὲν βελτίοσι καὶ ἐρρωμενεστέραις ταῖς ψυχαῖς τῶν στρατιωτῶν χρησόμεθα, ἢν ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς». Πρβ. καὶ βιβλ. Ε', δ', 48 καὶ βιβλ. Ζ', β', 13 καὶ Ἀναβ. Δ', ε', 8 καὶ Ζ', γ', 11.

Πλάτ. Γοργ. σελ. 503 δ' «ἀλλ' ἐὰν ζητῇς καλῶς, εὑρήσεις» καὶ Πρωταγ. σελ. 310 α' «καὶ χάριν γε εἴσομαι, ἐὰν ἀκούητε». Πρβ. Κόχιον ἐν *Ἑλλην. Γραμματ.* § 114, 2α.

Λυσ. κατὰ Νικομ. 23 «οἷς ὑμεῖς, ἐὰν μὴ τοῦτον τιμωρήσησθε, πολλὴν ἄδειαν ποιήσετε· ἐὰν δὲ καταψηφισάμενοι τῶν ἐσχάτων αὐτῷ

τιμήσητε, τῇ αὐτῇ ψήφῳ τούς τε ἄλλους βελτίους ποιήσετε καὶ παρὰ τούτου δίκην εἰληφότες ἔσεσθε» (Πρβ. καὶ κατ' Ἀλκιβ. Α', 12 καὶ 13 καὶ ὑπὲρ Καλλ. 4). Ἐν τῷ κατ' Ἐπικράτους λόγῳ § 7 εἶπεν ὁ Λυσίας «Ὥστ' *εἰ* μὲν *ἀποψηφιεῖσθε* τούτων, οὐδὲν δεινὸν δόξει αὐτοῖς εἶναι ὑμᾶς ἐξαπατήσαντας ἐκ τῶν ὑμετέρων ὠφελεῖσθαι· *ἐὰν* δὲ καταψηφισάμενοι θανάτου *τιμήσητε*, τῇ αὐτῇ ψήφῳ τούς τ' ἄλλους κοσμιωτέρους ποιήσετε καὶ παρὰ τούτων δίκην εἰληφότες ἔσεσθε» (Πρβ. Γεβαυῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Α', σελ. 101).

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀριστ. Κλήρ. 11 «ἢ ἐὰν φῶσι, ψεύσονται· ὥστε οὐδ' ἂν φάσκωσιν ὑπ' ἐκείνου ποιηθῆναι, νόμον ἕξουσι δεῖξαι κτέ.». Πρβ. καὶ § 8 καὶ περὶ τοῦ Φιλοκτ. Κλήρ. 61 καὶ 65. Ἐν τῷ περὶ τοῦ Νικοστρ. Κλήρ. 25 ἀπαντᾷ «*εἰ* μὲν οἶδε κατὰ τὸ γένος ἀμφισβητοῦντες *λήψονται* τὸν κλῆρον, ἐξέσται καὶ τούτοις — *ἐὰν* δὲ Χαριάδης αὐτῶν *κληρονομήσῃ*, οὐκ ἔσται οὐδενὶ συγγενεῖ ἐπὶ τὰ Νικοστράτου ἐλθεῖν».

Ἰσοκράτ. περὶ Εἰρ. 138 «ἤν τε γὰρ δόξῃ τῶν πόλεων ταῖς προεχούσαις ἀπέχεσθαι τῶν ἀδικημάτων, ἡμεῖς τούτων τῶν ἀγαθῶν τὴν αἰτίαν ἕξομεν· ἤν τ' ἐπιχειρῶσιν ἀδικεῖν, ἐφ' ἡμᾶς ἅπαντες οἱ δεδιότες — καταφεύξονται». Πρβ. καὶ Φίλ. 137, κτλ. Ἐν Εὐαγ. 34 εἶπεν ὁ Ἰσοκράτης «*εἰ* μὲν — *παραβάλλοιμεν*, οὔτ' *ἂν* ὁ λόγος ἴσως τοῖς καιροῖς *ἁρμόσειεν* οὔτ' *ἂν* ὁ χρόνος τοῖς λεγομένοις *ἀρκέσειεν*· *ἢν* δὲ — *σκοπῶμεν*, οὐδὲν μὲν χεῖρον *ἐξετῶμεν*, πολὺ δὲ συντομώτερον *διαλεχθησόμεθα* περὶ αὐτῶν». Τίς δ' ἀγνοεῖ τὸ «ἐὰν ᾖς φιλομαθής, ἔσει πολυμαθής»;

Γίνεται δ' ὅμως οὐχὶ ὀλιγάκις χρῆσις καὶ τῆς ἐκφορᾶς, ἣν ἀλλοτρίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπέλαβεν ὁ Κόβητος, οἷον

Ἰλ. Α, 293 «ἦ γάρ κε δειλός τε καὶ οὐτιδανὸς καλεοίμην, εἰ δὴ σοὶ πᾶν ἔργον ὑπείξομαι».

Ἰλ. Ω, 56 «εἴη κεν καὶ τοῦτο τεὸν ἔπος, ἀργυρότοξε, εἰ δὴ ὁμὴν Ἀχιλῆϊ καὶ Ἕκτορι θήσετε τιμήν».

Ἰλ. Ω, 296 «εἰ δέ τοι οὐ δώσει ἑὸν ἄγγελον εὐρύοπα Ζεύς, οὐκ ἂν ἔγωγέ σ' ἔπειτα ἐποτρύνουσα κελοίμην». Περὶ τοῦ *εἰ* — *ΟΥ δώσει* ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 372-3.

Αἰσχύλ. Προμ. 311 «εἰ δ' ὧδε τραχεῖς καὶ τεθηγμένους λόγους ῥίψεις, τάχ' ἄν σου καὶ μακρὰν ἀνωτέρω θακῶν κλύοι Ζεύς».

Αἰσχύλ. Ἱκέτ. 924 «ἄγοιμ' ἄν, εἴ τις τάσδε μὴ 'ξαιρήσεται». Εὐθὺς ἔπειτα φέρεται «κλάοις ἄν, εἰ ψαύσειας, οὐ μάλ' ἐς μακράν».

Σοφοκλ. Αἴ. 1247 «οὐκ ἄν ποτε κατάστασις γένοιτ' ἂν οὐδενὸς νόμου, εἰ τοὺς δίκῃ νικῶντας ἐξωθήσομεν καὶ τοὺς ὄπισθεν ἐς τὸ πρόσθεν ἄξομεν».

Σοφοκλ. Ἠλ. 376 «εἰ γάρ τῶνδέ μοι μεῖζόν τι λέξεις, οὐκ ἂν ἀντείποιμ' ἔτι». Πρβ. καὶ στίχ. 244. Ἐλέχθη δ' ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους καὶ «εἰ γὰρ κτενοῦμεν ἄλλον ἀντ' ἄλλου, σύ τοι πρώτη θάνοις ἄν, εἰ δίκης γε τυγχάνοις» (στίχ. 582).

Σοφοκλ. Φιλοκτ. 1393 «τί δῆτ' ἂν ἡμεῖς δρῷμεν, εἰ σέ γ' ἐν λόγοις πείθειν δυνησόμεσθα μηδὲν ὧν θέλω;»

Σοφοκλ. Τραχ. 731 «σιγᾶν ἂν ἁρμόζοι σε τὸν πλείω λόγον, εἰ μή τι λέξεις παιδὶ τῷ σαυτῆς». Οὐδαμῶς ἀποδεκτὴ φαίνεται ἡ γενομένη ὑπό τινων μεταβολὴ τοῦ *εἰ μή τι λέξεις* εἰς τὸ *κοὐ μή τι λέξεις*.

Εὐριπίδ. Ἱππολ. 480 «ἦτἄρ' ἂν ὀψέ γ' ἄνδρες ἐξεύροιεν ἄν, εἰ μὴ γυναῖκες μηχανὰς εὑρήσομεν». Πρβ. καὶ Ἰφιγ. Αὐλ. 1189 καὶ Τρῳ. 730.

Εὐριπ. Κύκλ. 198 «ἐπεὶ τἂν μεγάλα γ' ἡ Τροία στένοι, εἰ φευξόμεσθ' ἕν' ἄνδρα». Πρβ. καὶ Ἑλέν. 1010 καὶ Ῥῆσ. 600.

Εὐριπ. Ὀρέστ. 598 «ποῖ τις οὖν ἔτ' ἂν φύγοι, εἰ μὴ κελεύσας ῥύσεταί με μὴ θανεῖν;».

Ἀριστοφ. Ἐκκλ. 162 «οὐκ ἂν προβαίην τὸν πόδα τὸν ἕτερον, εἰ μὴ ταῦτ' ἀκριβωθήσεται» (Ἴδε Ματθίαν ἐν *Διεξοδ. Ἑλλ. Γραμμ.* σελ. 1207 ἐκδ. γ').

Πλάτ. Κωμ. Ἀποσπ. 174, 20 Κοκκ. «εἰ μὲν οὖν τάδε προσοίσετ', εἰσέλθοιτ' ἄν».

Μένανδρ. Ἀποσπ. 283 «εἰ τοὺς ἀδικηθέντας, πάτερ, φευξούμεθα, τίσιν ἂν βοηθήσαιμεν ἄλλοις ῥᾳδίως;».

Θουκυδ. Α', 142 «φρούριον δ' εἰ ποιήσονται, τῆς μὲν γῆς βλάπτοιεν ἄν τι μέρος».

Ξενοφ. Κυρ. Παιδ. Γ', β', 21 «οὐκ ἂν ἡμῖν αὖ καλῶς ἔχοι, εἰ οὗτοι παραλήψονται πάλιν τὰ ἄκρα». Πρβ. καὶ βιβλ. Ε', γ', 3.

Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 35 α' «εἰ οὖν ὑμῶν οἱ δοκοῦντες εἴτε σοφίᾳ εἴτε ἀνδρείᾳ — τοιοῦτοι ἔσονται, αἰσχρὸν ἂν εἴη» καὶ Φαίδ. σελ. 107 γ' «ὁ κίνδυνος νῦν δὴ καὶ δόξειεν ἂν δεινὸς εἶναι, εἴ τις αὐτῆς ἀμε-

λήσει» καὶ Γοργ. σελ. 461 ε' «οὐ δεινὰ ἂν αὖ ἐγὼ πάθοιμι, εἰ μὴ ἐξέσται ἀπιέναι καὶ μὴ ἀκούειν σου;» καὶ Νόμ. σελ. 638 δ' «εἰ μὲν δὴ καὶ περὶ ἑκάστων οὕτω καὶ τῶν ἄλλων νομίμων διέξιμεν, οὐκ ἂν ἔμοιγε κατὰ νοῦν εἴη». (Πρβ. καὶ Φαίδ. σελ. 106 δ', περὶ οὗ ἐποιήσατο λόγον ὁ Κυννῆρος ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 746 ἐκδ. β'). Κακῶς ἐν τῷ Λάχητι σελ. 193 ε' εἶνε γεγραμμένον ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων «ἔργῳ μὲν — φαίη ἄν τις ἡμᾶς ἀνδρείας μετέχειν, λόγῳ δ' — οὐκ ἄν, εἰ νῦν ἡμῶν *ἀκούσει* διαλεγομένων» ἀντὶ τοῦ *ἀκούσειε*, ὅπερ ἀποκατέστησεν ὁ Ἰακώψιος.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Μενεκλ. Κλήρ. 43 «εἰ προδώσω καὶ ἐξερημώσας αὐτοῦ τὸν οἶκον ἀπιὼν οἰχήσομαι, πῶς οὐκ ἂν δεινὸν τὸ πρᾶγμα καὶ καταγέλαστον εἶναι δοκοίη κτέ.;».

Λυσ. περὶ τοῦ Σηκ. 41 (σελ. 65 Κοβ.) «πάντων γὰρ ἀθλιώτατος ἂν γενοίμην, εἰ φυγὰς ἀδίκως καταστήσομαι» καὶ κατ' Ἀγορ. 94 (σελ. 127) «καὶ οὕτως ἂν δεινότατα πάντων πάθοιεν, εἰ — οὗτοι ὁμόψηφοι κατ' ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν τοῖς τριάκοντα γενήσονται» καὶ κατ' Ἀλκιβ. Β', 3 (σελ. 140) «τί δ' ἂν αἴσχιον ἔθος ἢ δεινότερον πρᾶγμα τούτου τῇ πόλει γένοιτο, εἰ τολμήσει ὁ μὲν ἄρχων — ἀντιβολεῖν καὶ ἱκετεύειν τοὺς δικαστάς — ὁ δὲ πολέμαρχος καὶ οἱ ἕνδεκα δεήσονται ἐν ταῖς δίκαις κτέ.;». Πρβ. καὶ πρὸς Σίμ. 43 (σελ. 39) «καὶ γὰρ δεινὸν ἂν εἴη, εἰ — οὕτως ὑμεῖς μεγάλας καὶ δεινὰς τὰς τιμωρίας ποιήσεσθε».

Δημοσθέν. σελ. 16, 26 «τῶν ἀτοπωτάτων μέντἂν εἴη, εἰ ἃ νῦν ἄνοιαν ὀφλισκάνων ὅμως ἐκλαλεῖ, ταῦτα δυνηθεὶς μὴ πράξει».

Ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Λυσίου κατ' Ἐρατοσθένους § 83 ἔχουσι τἀντίγραφα «ἀλλὰ γὰρ εἰ τὰ χρήματα τὰ φανερὰ *δημεύσΕτε*, καλῶς ἂν ἔχοι τῇ πόλει κτέ.». Μετέβαλε δὲ τὸ *δημεύσΕτε* ὁ Ῥείσκιος εἰς τὸ *δημεύσΑΙτε*, ὃ καὶ ὑπ' ἄλλων ἔτυχεν ἀποδοχῆς (Ἴδε Γεβαυῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Α', σελ. 285). Ὁ Σχοιμαννὸς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰσαίου (σελ. 186) δὲν ἐνέκρινε τὴν μεταβολὴν ταύτην (Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 970 ἐκδ. β').

Καὶ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους § 56 παρέχουσιν ἡμῖν οἱ κώδικες «ὃ καὶ πάντων γένοιτ' ἂν ἀτοπώτατον, εἰ — ταῦθ' ὑμεῖς *ἀπολύσΕτε* κύριοι γενόμενοι τῆς ψήφου». Τῷ Βαιτήρῳ ἤρεσκε μᾶλλον ἡ κατ' εὐκτικὴν ἀορίστου ἐκφορὰ *ἀπολύσΑΙτε*, ἀλλ' ἡ

Μαιτζνῆρος ὑπερμαχεῖ τῆς παραδεδομένης γραφῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ λόγου τοῦ Λυκούργου σελ. 180.

Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει ἢ Ψευδοδημοσθένει σελ. 807, 24 «πῶς δ' οὐκ ἂν εἴη τὸ συμβαῖνον ἄλογον, εἰ νομοθετοῦντες μὲν ὀργίζεσθε τοῖς πονηροῖς, ἐπ' αὐτοφώρῳ δέ τινας εἰληφότες ἀθῴους *ἐάσΕτε*». Ὁ Κόβητος μετατυποῖ ἐν *Συμμ. Κριτ.* σελ. 582 τὸ *ἐάσΕτε* εἰς τὸ *ἐάσΑΙτε* παραβάλλων τὴν ῥῆσιν ταύτην πρὸς τὴν Ἀριστοφάνειον (Πλούτ. 329) «δεινὸν γὰρ εἰ τριωβόλου μὲν οὕνεκα (εἵνεκα) ὠστιζόμεσθ' ἑκάστοτ' ἐν τἠκκλησίᾳ, αὐτὸν δὲ τὸν Πλοῦτον *παρείμην*τῳ λαβεῖν» (Ἴδε καὶ *Μνημοσ.* 1862, σελ. 360 καὶ 1875, σελ. 391). Ἀλλ' ὅμως παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Ζ', 9 φέρεται «καὶ γὰρ δεινὸν ἂν εἴη πρῆγμα, εἰ Σάκας μὲν καὶ Ἰνδοὺς — καταστρεψάμενοι δούλους ἔχομεν, Ἕλληνας δὲ ὑπάρξαντας ἀδικίης οὐ τιμωρησόμεθα». Πρβ. καὶ Θουκυδ. Α', 121 «δεινὸν ἂν εἴη, εἰ οἱ μὲν ἐκείνων ξύμμαχοι — οὐκ ἀπεροῦσιν, ἡμεῖς δ' — οὐκ ἄρα δαπανήσομεν» καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ζ', ε', 84 «αἰσχρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη, εἰ δι' ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ δ' ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν;» καὶ Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀριστ. Κλήρ. 23 «δεινότατα γὰρ (ἂν) πάντων γένοιτο, εἰ Κυρωνίδης μὲν καὶ οὗτοι — μὴ μόνον τὸν Ξεναινέτου οἶκον — ἕξουσιν ἀλλὰ καὶ τόνδε προσλήψονται, ἐγὼ δὲ — μηδὲ τὸν τῆς μητρὸς κλῆρον λήψομαι». Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα χρήζουσιν ἀκριβεστέρας ἐξετάσεως (Πρβ. καὶ Γεβαυῆρον ἐν τῷ *De Hypot. et Parat. etc.* σελ. 191 κἑξ.).

Καὶ παρὰ τῷ Ἰσαίῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ Κλεωνύμου Κλήρου λόγῳ φέρεται κατὰ τἀντίγραφα § 38 «πάντων δ' ἂν εἴη δεινότατον, εἰ — *ἀξιώσΕτε*» καὶ § 43 «ὥστε πάντων ἂν εἴη δεινότατον, εἰ — *ποιήσΕτε*» καὶ § 51 «πάντων γὰρ ἂν εἴη δεινότατον, εἰ — *ψηφίσΕσθε* — *ἡγήσΕσθε* — *ἀξιώσΕτε*». Ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ ἐξέδωκεν ὁ Βεκκῆρος *ψηφίσΑΙσθε* — *ἡγήσΑΙσθε* — *ἀξιώσΑΙτε*. Ἀποφαίνεται δ' ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1860, σελ. 444 ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις ἀναγκαίως ἔχει νὰ μεταβληθῇ ὁ μέλλων εἰς τὴν εὐκτικὴν τοῦ ἀορίστου. Λέγει δὲ τάδε· «Barbarum est ψηφίσεσθε, sed optime emendavit Bekkerus ψηφίσαισθε — ἡγήσαισθε — ἀξιώσαιτε. Nemo nescit utrum E an AI scribendum sit e libris constitui non posse. Ipsa, quam vocant, censecutio temporum clamat opta-

λήσει» καὶ Γοργ. σελ. 461 ε΄ «οὐ δεινὰ ἂν αὖ ἐγὼ πάθοιμι, εἰ μὴ ἐξέσται ἀπιέναι καὶ μὴ ἀκούειν σου;» καὶ Νόμ. σελ. 638 δ΄ «εἰ μὲν δὴ καὶ περὶ ἑκάστων οὕτω καὶ τῶν ἄλλων νομίμων διέξιμεν, οὐκ ἂν ἔμοιγε κατὰ νοῦν εἴη». (Πρβ. καὶ Φαίδ. σελ. 106 δ΄, περὶ οὗ ἐποιήσατο λόγον ὁ Κυννῆρος ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β΄, σελ. 746 ἐκδ. β΄). Κακῶς ἐν τῷ Λάχητι σελ. 193 ε΄ εἶνε γεγραμμένον ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων «ἔργῳ μὲν — φαίη ἄν τις ἡμᾶς ἀνδρείας μετέχειν, λόγῳ δ' — οὐκ ἄν, εἰ νῦν ἡμῶν *ἀκούσει* διαλεγομένων» ἀντὶ τοῦ *ἀκούσειε*, ὅπερ ἀποκατέστησεν ὁ Ἰακώψιος.

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Μενεκλ. Κλήρ. 43 «εἰ προδώσω καὶ ἐξερημώσας αὐτοῦ τὸν οἶκον ἀπιὼν οἰχήσομαι, πῶς οὐκ ἂν δεινὸν τὸ πρᾶγμα καὶ καταγέλαστον εἶναι δοκοίη κτέ.;».

Λυσ. περὶ τοῦ Σηκ. 41 (σελ. 65 Κοβ.) «πάντων γὰρ ἀθλιώτατος ἂν γενοίμην, εἰ φυγὰς ἀδίκως καταστήσομαι» καὶ κατ' Ἀγορ. 94 (σελ. 127) «καὶ οὕτως ἂν δεινότατα πάντων πάθοιεν, εἰ — οὗτοι ὁμόψηφοι κατ' ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν τοῖς τριάκοντα γενήσονται» καὶ κατ' Ἀλκιβ. Β΄, 3 (σελ. 140) «τί δ' ἂν αἴσχιον ἔθος ἢ δεινότερον πρᾶγμα τούτου τῇ πόλει γένοιτο, εἰ τολμήσει ὁ μὲν ἄρχων — ἀντιβολεῖν καὶ ἱκετεύειν τοὺς δικαστάς — ὁ δὲ πολέμαρχος καὶ οἱ ἕνδεκα δεήσονται ἐν ταῖς δίκαις κτέ.;». Πρβ. καὶ πρὸς Σίμ. 43 (σελ. 39) «καὶ γὰρ δεινὸν ἂν εἴη, εἰ — οὕτως ὑμεῖς μεγάλας καὶ δεινὰς τὰς τιμωρίας ποιήσεσθε».

Δημοσθέν. σελ. 16, 26 «τῶν ἀτοπωτάτων μέντἂν εἴη, εἰ ἃ νῦν ἄνοιαν ὀφλισκάνων ὅμως ἐκλαλεῖ, ταῦτα δυνηθεὶς μὴ πράξει».

Ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Λυσίου κατ' Ἐρατοσθένους § 83 ἔχουσι τἀντίγραφα «ἀλλὰ γὰρ εἰ τὰ χρήματα τὰ φανερὰ *δημεύσΕτε*, καλῶς ἂν ἔχοι τῇ πόλει κτέ.». Μετέβαλε δὲ τὸ *δημεύσΕτε* ὁ Ῥείσκιος εἰς τὸ *δημεύσΑΙτε*, ὃ καὶ ὑπ' ἄλλων ἔτυχεν ἀποδοχῆς (Ἴδε Γεβαυῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Α΄, σελ. 285). Ὁ Σχοιμαννὸς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰσαίου (σελ. 186) δὲν ἐνέκρινε τὴν μεταβολὴν ταύτην (Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β΄, σελ. 970 ἐκδ. β΄).

Καὶ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους § 56 παρέχουσιν ἡμῖν οἱ κώδικες «ὃ καὶ πάντων γένοιτ' ἂν ἀτοπώτατον, εἰ — ταῦθ' ὑμεῖς *ἀπολύσΕτε* κύριοι γενόμενοι τῆς ψήφου». Τῷ Βαιτήρῳ ἤρεσκε μᾶλλον ἡ κατ' εὐκτικὴν ἀορίστου ἐκφορὰ *ἀπολύσΑΙτε*, ἀλλ' ὁ

Μαιτζνῆρος ὑπερμαχεῖ τῆς παραδεδομένης γραφῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ λόγου τοῦ Λυκούργου σελ. 180.

Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει ἢ Ψευδοδημοσθένει σελ. 807, 24 «πῶς δ' οὐκ ἂν εἴη τὸ συμβαῖνον ἄλογον, εἰ νομοθετοῦντες μὲν ὀργίζεσθε τοῖς πονηροῖς, ἐπ' αὐτοφώρῳ δέ τινας εἰληφότες ἀθῴους *ἐάσΕτε*». Ὁ Κόβητος μετατυποῖ ἐν *Συμμ. Κριτ.* σελ. 582 τὸ *ἐάσΕτε* εἰς τὸ *ἐάσΑΙτε* παραβάλλων τὴν ῥῆσιν ταύτην πρὸς τὴν Ἀριστοφάνειον (Πλούτ. 329) «δεινὸν γὰρ εἰ τριωβόλου μὲν οὕνεκα (εἵνεκα) ὠστιζόμεσθ' ἑκάστοτ' ἐν τἠκκλησίᾳ, αὐτὸν δὲ τὸν Πλοῦτον *παρείην* τῳ λαβεῖν» (Ἴδε καὶ *Μνημοσ.* 1862, σελ. 360 καὶ 1875, σελ. 391). Ἀλλ' ὅμως παρὰ τῷ Ἡροδότῳ βιβλ. Ζ', 9 φέρεται «καὶ γὰρ δεινὸν ἂν εἴη πρῆγμα, εἰ Σάκας μὲν καὶ Ἰνδοὺς — καταστρεψάμενοι δούλους ἔχομεν, Ἕλληνας δὲ ὑπάρξαντας ἀδικίης οὐ τιμωρησόμεθα». Πρβ. καὶ Θουκυδ. Α', 121 «δεινὸν ἂν εἴη, εἰ οἱ μὲν ἐκείνων ξύμμαχοι — οὐκ ἀπεροῦσιν, ἡμεῖς δ' — οὐκ ἄρα δαπανήσομεν» καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ζ', ε', 84 «αἰσχρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη, εἰ δι' ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ δ' ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν;» καὶ Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀριστ. Κλήρ. 23 «δεινότατα γὰρ (ἂν) πάντων γένοιτο, εἰ Κυρωνίδης μὲν καὶ οὗτοι — μὴ μόνον τὸν Ξεναινέτου οἶκον — ἕξουσιν ἀλλὰ καὶ τόνδε προσλήψονται, ἐγὼ δὲ — μηδὲ τὸν τῆς μητρὸς κλῆρον λήψομαι». Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα χρῄζουσιν ἀκριβεστέρας ἐξετάσεως (Πρβ. καὶ Γεβαυῆρον ἐν τῷ *De Hypot. et Parat. etc.* σελ. 191 κέξ.).

Καὶ παρὰ τῷ Ἰσαίῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ Κλεωνύμου Κλήρου λόγῳ φέρεται κατὰ τἀντίγραφα § 38 «πάντων δ' ἂν εἴη δεινότατον, εἰ — *ἀξιώσΕτε*» καὶ § 43 «ὥστε πάντων ἂν εἴη δεινότατον, εἰ — *ποιήσΕτε*» καὶ § 51 «πάντων γὰρ ἂν εἴη δεινότατον, εἰ — *ψηφίσΕσθε* — *ἡγήσΕσθε* — *ἀξιώσΕτε*». Ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ ἐξέδωκεν ὁ Βεκκῆρος *ψηφίσΑΙσθε* — *ἡγήσΑΙσθε* — *ἀξιώσΑΙτε*. Ἀποφαίνεται δ' ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1860, σελ. 444 ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις ἀναγκαίως ἔχει νὰ μεταβληθῇ ὁ μέλλων εἰς τὴν εὐκτικὴν τοῦ ἀορίστου. Λέγει δὲ τάδε· «Barbarum est ψηφίσεσθε, sed optime emendavit Bekkerus ψηφίσαισθε — ἡγήσαισθε — ἀξιώσαιτε. Nemo nescit utrum E an AI scribendum sit e libris constitui non posse. Ipsa, quam vocant, censecutio temporum clamat opta-

tivum requiri. Quin tu igitur in § 38. eodem iure et eadem de causa ἀξιώσαιτε reponis et § 43. ποιήσαιτε. Futurum in apodosi tum recte ponitur ubi in protasi aut ἐάν est aut εἰ cum futuro, ut in § 40: οὐκ ἄρα δίκαια — ψηφιεῖσθε, εἰ — ἀναγκάσετε — ποιήσετε, et passim alibi» (Πρβ. καὶ Ναβῆρον ἐν *Μνημοσ.* 1877, σελ. 392).

Ὑπελήφθη δ' ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1880, σελ. 288 πλημμελὲς καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι περὶ τοῦ Ἡρῴδ. Φόν. 90 «πῶς ἂν οὖν ὀρθῶς δικάσαιτε περὶ αὐτῶν; εἰ τούτους τε *ἐάσΕτε* κτέ.». Ἔχει δ' ὧδε ἡ παρατήρησις τοῦ Κοβήτου. «Ob praecedens δικάσαιτε necesse est scribere ἐάσΑΙτε, ut in iocoso oraculo quum quis Apollinem sic consuluisset:

πῶς ἂν πλουτήσαιμι, Διὸς καὶ Λητοῦς υἱέ;

respondit Deus:

εἰ τὸ μέσον κτήσΑΙΟ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος».

Οὐδεὶς δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις μετέπεσεν ἡ εὐκτικὴ τοῦ ἀορίστου εἰς ὁριστικὴν μέλλοντος, ὡς μηνύεται μάλιστ' ἐκ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν Ἀττικῶν ἀπαντώντων ἀναττίκων τύπων *ψηφίσεσθε*, *χαρίσομαι*, *ἀκούσει* (γ' πρόσ.), κτλ. Ἀλλ' ἥκιστ' εὔλογον εἶνε νὰ νομίζηται ἀνελλήνιστος ἡ ἐκφορά, καθ' ἣν ἐν μὲν τῷ ἡγουμένῳ τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου κεῖται μέλλων, ἐν δὲ τῷ λήγοντι εὐκτικὴ μετὰ τοῦ δυνητικοῦ μορίου. Παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 497, 133 διττὴ φέρεται γραφή, «πῶς γὰρ οὐχὶ — δεινότατ' ἂν πεπονθὼς ὁ Χαβρίας φανείη, εἰ μὴ μόνον *ἐξαρκέσειε* τοῖς τὰ τοιαῦτα πολιτευομένοις τὸν ἐκείνου δοῦλον Λυκίδαν πρόξενον ὑμέτερον πεποιηκέναι, ἀλλ' εἰ καὶ διὰ τοῦτον πάλιν τῶν ἐκείνῳ τι δοθέντων *ἀφέλοιντο*» καὶ *ἐξαρκέσει*. Προκρίνει δ' ὁ Σχαιφῆρος τὸν μέλλοντα, ὡς καὶ ὁ Βεκκῆρος καὶ ὁ Δινδόρφιος (Πρβ. καὶ Βοιμέλιον εἰς *Δημοσθ. πρὸς Λεπτίν.* σελ. 155).

Εὑρίσκονται δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ὑποθετικοὶ λόγοι, ὧν τὸ μὲν ἡγούμενον εἶνε προενηνεγμένον καθ' ὑποτακτικὴν μετὰ τοῦ προσήκοντος μορίου, τὸ δὲ λῆγον κατ' εὐκτικὴν μετὰ τοῦ δυνητικοῦ ἌΝ, οἷον

Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. 839 «ἢν γὰρ εὑρεθῇ λέγων σοὶ ταὔτ', ἔγωγ' ἂν ἐκπεφευγοίην πάθος». Πρβ. καὶ στίχ. 216.

Εὐριπ. Ἀποσπ. 298 «οὐκ ἂν γένοιτο τραῦμ', ἐάν τις ἐγξέσῃ θάμνοις ἐλείοις». Ὁ Ναύκιος ἐξέδωκεν ἐν τῷ Ὀρέστῃ στίχ. 698 «εἰ δ' ἡσύχως αὐτὸς ἐντείνοντι μὲν χαλῶν ὑπείκοι καιρὸν εὐλαβούμενος, ἴσως ἂν ἐκπνεύσειεν· *ἢν* δ' ἀνῇ πνοάς, τύχοις ἂν αὐτοῦ ῥᾳδίως ὅσον θέλεις» ἀντὶ τοῦ «— ἐκπνεύσει'· *ὅταν* δ' ἀνῇ πνοάς».

Ἀριστοφ. Νεφ. 116 «ἢν οὖν μάθῃς μοι τὸν ἄδικον τοῦτον λόγον — οὐκ ἂν ἀποδοίην οὐδ' ἂν ὀβολὸν οὐδενί» καὶ Λυσ. 696 «οὐ γὰρ ὑμῶν φροντίσαιμ' ἄν, ἢν ἐμοὶ ζῇ Λαμπιτώ».

Ἄλεξ. Ἀποσπ. 15 «παρ' ἐμοῦ δ', ἐὰν μὴ — πάντα δῷς, χαλκοῦ μέρος δωδέκατον οὐκ ἂν ἀπολάβοις».

Ξενοφ. Ἀναβ. Β', δ', 19 «οὐδὲ γὰρ ἐὰν πολλαὶ γέφυραι ὦσιν, ἔχοιμεν ἂν ὅποι φυγόντες κτέ.» καὶ Ἑλλ. Ϛ', α', 13 «ἂν δέ σοι μὴ δοκῶσιν ἱκανῶς βοηθεῖν, οὐκ ἤδη ἀνέγκλητος ἂν δικαίως εἴης ἐν τῇ πατρίδι» καὶ Κύρ. Παιδ. Γ', β', 4 «ἢν γὰρ φθάσωμεν — ἀναβάντες, ἢ παντάπασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον ἢ ὀλίγοις τε καὶ ἀσθενέσι χρησαίμεθ' ἂν πολεμίοις». Πρβ. καὶ βιβλ. Δ', α', 15 καὶ βιβλ. Ε', γ', 26 καὶ δ', 49 καὶ ε', 14 καὶ βιβλ. Η', γ', 27. Ἐν βιβλ. Ϛ', α', 12 εἶνε γεγραμμένον «ἐὰν μὲν διαλύωμεν τὸ στράτευμα, τὰ μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα *γίγνοιτ' ἄν*, τὰ δὲ τῶν πολεμίων πάλιν *αὐξήσεται*».

Ἰσοκράτ. Πανηγ. 18 «ἢν δ' ἐπιδείξῃ τις — τάχ' ἂν — ἐπὶ τὸ συμφέρον ἔλθοιεν» καὶ Φιλ. 29 «οὕτω δ' ἂν ἀκριβέστατα καὶ κάλλιστα θεωρήσειας — ἢν τὰς μὲν δυσχερείας — ἀφέλῃς, ἀναλαμβάνων δ' ἕκαστον αὐτῶν εἰς τὴν διάνοιαν ἐξετάζῃς» καὶ 32 «γνοίης δ' ἂν ὡς οὐδεμιᾶς σοι προσήκει τούτων ὀλιγωρεῖν, ἢν ἀνενέγκῃς αὐτῶν τὰς πράξεις κτέ.».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Κόβητος ἀπεδοκίμαζεν ὡς ἀνάττικον τὴν σύνταξιν, καθ' ἣν τὸ μὲν ἡγούμενον τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου ἐκφέρεται δι' εὐκτικῆς, τὸ δὲ λῆγον διὰ μέλλοντος. Τάδε ἔγραψεν ὁ ἀνὴρ ἐν *Μνημοσ.* 1859, σελ. 282 «Scriptor Atticus futurum posuisset εἰ — σφαλήσει, οὐδὲν δυνήσει. Chariton non item, ut pag. 83, 15: εἰ δὲ καὶ ἀποθανεῖν *δεήσειε*, πάλιν ὄψομαι Καλλιρρόην, et aliis locis» (Πρβ. καὶ Ναβῆρον ἐν *Μνημοσ.* 1873, σελ. 158 καὶ 1878, σελ. 204 καὶ Σχαιφῆρον εἰς *Διον. Ἁλικαρν. περὶ Συνθ. Ὀνομ.* σελ. 214). Ἀλλ' ὅμως ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ἀποσπάσμασι τοῦ Εὐριπίδου 129 «ὦ παρθέν', εἰ σώσαιμί σ', εἴσει μοι χάριν;» καὶ 176 «τίς γὰρ πε-

τραῖον σκόπελον οὐτάζων δορὶ ὀδύναισι δώσει, τίς δ' ἀτιμάζων νέκυς, εἰ μηδὲν αἰσθάνοιντο τῶν παθημάτων; », ὃ ὁ Φ. Γ. Σμιδίτιος μετετύπωσεν εἰς τὸ « — νέκυς; *οὐ μὴν ἂν* αἰσθάνοιντο τῶν παθημάτων», καὶ 706 « οὐδ' εἰ πέλεκυν ἐν χεροῖν ἔχων μέλλοι τις εἰς τράχηλον ἐμβαλεῖν ἐμόν, σιγήσομαι δίκαιά γ' ἀντειπεῖν ἔχων » καὶ ἐν τοῖς τοῦ Φιλήμονος 182 « δύ' εἰ λάβοι τάλαντα, χρυσοῦς ἓξ ἔχων ἀποίσεται». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίκῃ βιβλ. Α', 121 « εἰ δ' ἀντίσχοιεν, μελετήσομεν καὶ ἡμεῖς ἐν πλείονι χρόνῳ τὰ ναυτικά » καὶ παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι σελ. 125, 4 « εἰ δι' ἄλλην τινὰ ἔχθραν τοὺς ἀναιτίους διώκοιμεν, τῷ μὲν ἀποθανόντι οὐ τιμωροῦντες δεινοὺς ἀλιτηρίους ἕξομεν τοὺς τῶν ἀποθανόντων προστροπαίους » καὶ παρὰ τῷ Λυσίᾳ κατὰ Θεομν. Β', 5 (σελ. 82 Κοβ.) « καὶ εἴ τις εἴποι ῥίψασπιν, ἀθῷος ἔσται» καὶ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει Εὐαγ. 66 « τίνα γὰρ εὑρήσομεν τῶν τότε γενομένων, εἰ τοὺς μύθους ἀφέντες τὴν ἀλήθειαν σκοποῖμεν » καὶ πρὸς Νικοκλ. 45 « εἰ θέλοιμεν (εἰ 'θέλοιμεν) σκοπεῖν τὰς φύσεις τὰς τῶν ἀνθρώπων, εὑρήσομεν τοὺς πολλοὺς αὐτῶν κτέ.» (Πρβ. καὶ Νικοκλ. 30). Ὅμοιον τούτῳ εἶνε τὸ παρὰ Πλάτωνι Χαρμ. σελ. 154 δ' « οὗτος μέντοι — εἰ ἐθέλοι ἀποδῦναι, δόξει σοι ἀπρόσωπος εἶναι ». Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ *ἐθέλΕΙ*. Νομίζει δ' ὁ Ναβῆρος ἐν *Μνημοσ.* 1879, σελ. 50-1 ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους ἐγένετο χρῆσις τῆς ὁριστικῆς *θέλομεν* καὶ *σκοποῦμεν*. Ἐν τῷ Ὀρέστῃ τοῦ Εὐριπίδου ἀπαντᾷ στίχ. 508 « εἰ τόνδ' *ἀποκτείνειεν* ὁμόλεκτρος γυνὴ χὠ τοῦδε παῖς αὖ μητέρ' *ἀνταποκτενεῖ* κἄπειθ' ὁ κείνου γενόμενος φόνῳ φόνον *λύσει*, πέρας δὴ ποῖ κακῶν προβήσεται; ». Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς λέγει ἐν τῷ περὶ τῶν Θουκυδ. Ἰδιωμ. ΙΒ', 1 « Ἡ δὲ παρὰ τοὺς χρόνους τῶν ῥημάτων ἐκβεβηκυῖα τὸ κατάλληλον φράσις τοιαύτη τίς ἐστι· καίτοι εἰ ῥᾳθυμίᾳ μᾶλλον ἢ πόνων μελέτῃ — ἐθέλοιμεν κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν τοῖς τε μέλλουσιν ἀλγεινοῖς μὴ προκάμνειν — Ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν *ἐθέλοιμεν* ῥῆμα τοῦ μέλλοντός ἐστι χρόνου δηλωτικόν, τὸ δὲ *περιγίγνεται* τοῦ παρόντος· ἀκόλουθον δ' ἂν ἦν, εἰ συνέζευξε τῷ *ἐθέλοιμεν* τὸ *περιέσται* ». Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Διονυσίου ἠδύνατο ὁ Θουκυδίδης ἢ ὤφειλε νὰ εἴπῃ « εἰ — *ἐθέλοιμεν* κινδυνεύειν, *περιέσται* ἡμῖν »· τεκμαιρόμεθα δ' εὐλόγως ὅτι ἄμεμπτος τῷ κριτικῷ τούτ ἐφαίνετο ἡ χρῆσις εὐκτικῆς μὲν ἐν τῷ ἡγουμένῳ, μέλλοντος δ' ἐν τ λήγοντι τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου. Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅμως ὅτι ὁ Βεκκή

ρος καὶ ὁ Κρυγῆρος καὶ ἄλλοι ἐξέδωκαν παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ «εἰ — *ἐθέλΟμεν* κινδυνεύειν, περιγίγνεται ἡμῖν κτέ.» (Ἴδε Κρυγῆρον εἰς *Διον. Ἁλικ. Ἱστοριογρ.* σελ. νη' καὶ ἐν *Ἱστορ. Φιλολ. Μελετ.* Τόμ. Β', σελ. 146 καὶ Στάλλιον ἐν *Ζητ. Γραμματ.* σελ. 15 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Γουλ. Σμιδίτιον ἐν τῷ *Ἀττικ.* Τόμ. Α', σελ. 98). Πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις μετέπεσεν ἡ ὁριστικὴ *μέλλΟμεν* εἰς τὴν εὐκτικὴν *μέλλΟΙμεν*, ὡς παρετήρησεν ὁ Μαδβίγιος ἐν *Advers.* Τόμ. Α', σελ. 375 καὶ ἄλλοι (Ἴδε Ῥεδάντζιον εἰς *Ξενοφ. Ἀνάβ.* Τόμ. Β', σελ. 97 ἐκδ. δ'. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Παρατηρ. εἰς Διον. Ἁλικ. Ῥωμ. Ἀρχ.* σελ. 122). Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων μέλλω ἀκριβῶς ἐν ἄλλῳ τόπῳ νὰ διαλάβω.

Περὶ τοῦ παρὰ Πλάτωνι φερομένου Ἀπολογ. σελ. 37 γ' «πολλὴ μέντἂν με φιλοψυχία ἔχοι, εἰ οὕτως ἀλόγιστός *εἰμι*», ὃ μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν *Nov. Lect.* σελ. 335 εἰς τὸ «εἰ οὕτως ἀλόγιστος *εἴην*», θὰ γράψω τὰ δέοντα ἑτέρωθι. ἵνα μὴ λίαν μηκύνω τὸν παρόντα λόγον.

Εἶπον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι ἠθέλησα νὰ μεταγράψω τὴν ῥῆσιν ἐκφέρων αὐτὴν κατ' ἄλλον τρόπον φανέντα μοι καλλίονα· «ἡγοῦμαι γὰρ ἔγωγε κάλλιστ' ἂν — ἔχειν, εἰ ἡμεῖς μὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐγκωμιάσαιτε τὸν ἄνδρα, κτέ.». Πολλάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ μὲν ἡγούμενον τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου τίθεται κατ' εὐκτικήν, τὸ δὲ λῆγον κατ' ἀπαρέμφατον μετὰ τοῦ μορίου ἌΝ συντεταγμένον ῥήματι δοξασίας δηλωτικῷ, οἷον

Εὐριπίδ. Ἀποσπ. 21 «δοκεῖτ' ἂν οἰκεῖν γαῖαν, εἰ πένης ἅπας λαὸς πολιτεύοιτο πλουσίων ἄτερ;». Πρβ. καὶ Ἀπόσπ. 286, 13 καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ Ναυκίου σελ. 445 ἐκδ. β'. Ἴδε καὶ Μεινέκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Γ', σελ. 103.

Ἀριστοφ. Σφ. 1404 «εἰ νὴ Δί' ἀντὶ τῆς κακῆς γλώττης ποθὲν πυροὺς πρίαιο, σωφρονεῖν ἄν μοι δοκεῖς». Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 434.

Μένανδρ. Ἀποσπ. 223, 1 «εἴ τις προσελθών μοι θεῶν λέγοι — εὐθὺς εἰπεῖν ἂν δοκῶ».

Θουκυδ. Α', 140 «ὑμῶν δὲ μηδεὶς νομίσῃ περὶ βραχέος ἂν πολεμεῖν, εἰ τὸ Μεγαρέων ψήφισμα μὴ καθέλοιμεν» καὶ Γ', 30 «εἰ οὖν προσπέσοιμεν ἄφνω τε καὶ νυκτός, ἐλπίζω μετὰ τῶν ἔνδον — καταλη-

φθῆναι ἂν τὰ πράγματα». Πρβ. καὶ βιβλ. Α', 57 «νομίζων, εἰ ξύμμαχα ταῦτα ἔχοι —, ῥᾷον ἂν τὸν πόλεμον μετ' αὐτῶν ποιεῖσθαι» καὶ βιβλ. Β', 80 «νομίζοντες, εἰ ταύτην πρώτην λάβοιεν, ῥᾳδίως ἂν σφίσι τἆλλα προσχωρῆσαι». Εἶνε δὲ τὸ *νομίζων* καὶ τὸ *νομίζοντες* χρόνου παρατατικοῦ. Ἐν βιβλ. Β', 81 κεῖται «ἡγησάμενοι, μεμονωμένων εἰ κρατήσειαν, οὐκ ἂν ἔτι σφίσι τοὺς Ἕλληνας ὁμοίως προσελθεῖν», ᾧ παραβλητέον τὸ Εὐριπίδειον Ἀποσπ. 520 «ἡγησάμην οὖν, εἰ παραζεύξειέ τις χρηστῷ πονηρὸν λέκτρον, οὐκ ἂν εὐτεκνεῖν». Σόλοικος εἶνε ἡ ἐν βιβλ. Η', 25 ῥῆσις «νομίζοντες, εἰ προσαγάγοιντο Μίλητον, ῥᾳδίως ἂν σφίσι καὶ τἆλλα *προσχωρήσΕΙΝ*» καὶ ἡ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ κεφ. 71 «ὁ δὲ νομίζων — οὔτ' εὐθὺς οὕτω τὸν δῆμον τὴν παλαιὰν ἐλευθερίαν παραδώσειν, εἴ τε στρατιὰν πολλὴν ἴδοι σφῶν, οὐκ ἂν *ἡσυχάσΕΙΝ*» (Πρβ. Κόβητον ἐν *Var. Lect.* σελ., 93). Ἀλλ' ἓν μὲν ἀντίγραφον ἔχει ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ *προσχωρῆσΑΙ*, ἕτερον δ' ἐν τῷ δευτέρῳ *ἡσυχάΖειν* (Ἴδε καὶ Στάλλιον ἐν *Ζητ. Γραμμ.* σελ. 9 καὶ 22 ἐκδ. β').

Ἀντιφ. σελ. 137, 65 «οἶμαι δ' ἂν καὶ ὑμῶν ἕκαστον, εἴ τίς τινα ἔροιτο ὅ τι μὴ τύχοι εἰδώς, τοσοῦτον ἂν εἰπεῖν».

Πλάτ. Γοργ. σελ. 522 α' «ἢ εἰ εἴποι τὴν ἀλήθειαν — πόσον οἴει ἂν ἀναβοῆσαι τοὺς τοιούτους δικαστάς;». Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1874, σελ. 157 «Non est Graeca compositio πόσον οἴει ἂν ἀναβοῆσαι; sed πόσον ἂν οἴει. Interrogativa τίς, τί, πῶς, πόθεν, πόσος, ποῖος cett. voculam ἂν attrahunt ad sese, τίς ἄν, τί ἄν, πῶς ἄν, πόσον ἄν, et sim.». Πρβ. καὶ *Σύμμ. Κριτ.* σελ. 472.

Λυσ. κατ' Ἐπικρ. 8 «ἡγοῦμαι δ' — οὐδ' εἰ μὴ προθέντες αὐτοῖς κρίσιν — καταψηφισάμενοι τῶν ἐσχάτων τιμήσαιτε, οὐκ ἂν ἀκρίτους αὐτοὺς ἀπολωλέναι ἀλλὰ τὴν προσήκουσαν δίκην δεδωκέναι» καὶ 9 «ἀλλ' οὐκ ἂν ἡγοῦμαι αὐτοὺς δίκην ἀξίαν δεδωκέναι, εἰ ἀκροασάμενοι αὐτῶν καταψηφίσαισθε».

Ἰσαῖ. περὶ τοῦ Ἀστυφ. Κλήρ. 24 «δοκεῖ δέ μοι κἂν ὀμόσαι ἄσμενος, εἴ τις αὐτῷ ὅρκον διδοίη». Ἐν τῷ περὶ τοῦ Μενεκλ. Κλήρ. 25 τἀντίγραφα φέρουσιν «οἶμαι δὲ καὶ τοῦτον, εἴ τις ἐρωτήσειεν αὐτὸν —, οὐκ ἄλλ' οὐδὲν εἰπεῖν κτέ.». Ἀλλ' ὁ Βεκκῆρος προσθεὶς τ ἊΝ ἐξέδωκεν «οὐκ ἊΝ ἄλλ' οὐδὲν εἰπεῖν». Πρβ. καὶ περὶ τι Ἀγν Κλήρ. 38 «ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες, πάντων ὁμολογήσαιμι εἶν.

κάκιστος, εἰ — φαινοίμην». Ὀρθῶς ὁ Δοβραῖος ἔγραψεν «ἐγὼ γὰρ ἌΝ, ὦ ἄνδρες, κτέ.». Μυριάκις μετὰ τὸ ΓΑΡ ἐξέπεσε τὸ ἌΝ, ὡς θὰ παραστήσω ἀλλαχοῦ.

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ε΄, γ΄, 31 «νῦν οὖν — καλόν τι ἂν μοι δοκοῦμεν ποιῆσαι, εἰ προθύμως Γαδάτᾳ βοηθήσαιμεν» καὶ Ζ΄, ε΄, 56 «οὐκ ἂν οἴει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, εἰ σὲ μὲν ὁρῷμεν ἔξω καρτεροῦντα, κτέ.». Πρβ. καὶ βιβλ. Α΄, ε΄, 10 καὶ βιβλ. Ε΄, β΄, 29. Ἐν Ἀπομνημ. Β΄, α΄, 27 κεῖται «ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἄν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἐργάτην ἀγαθὸν γενέσθαι».

Δημοσθέν. σελ. 61, 16 «οὐδέ γε εἰ πάλιν πρὸς τοὺς Θηβαίους πολεμήσαιμεν — οὐδὲν ἂν ἡμᾶς παθεῖν ἡγοῦμαι» καὶ σελ. 192, 6 «ὅτι μοι σωφρονεῖν ἂν δοκεῖτε, εἰ τὴν πρόφασιν τῆς παρασκευῆς μὴ — ποιοῖσθε, ἀλλὰ παρασκευάζοισθε μὲν — ἀμύνοισθε δέ» καὶ σελ. 461, 15 «νομίζω τοίνυν ὑμᾶς — ἄμεινον ἂν περὶ τοῦ παρόντος βουλεύσασθαι, εἰ κἀκεῖνο μάθοιτε». Πλημμελῶς ἔχει ἡ γραφὴ «ὅτι μοι σωφρονεῖν ἂν *δοκΟῖτε*» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 434. Πρβ. καὶ *Σύμμ Κριτ.* σελ. 138).

Ἰσοκράτ. Εὐαγ. 76 «ἡγούμενος καὶ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς παισὶ — πολὺ καλλίστην ἂν γενέσθαι ταύτην παράκλησιν, εἴ τις ἀθροίσας τὰς ἀρετὰς τὰς ἐκείνου καὶ τῷ λόγῳ κοσμήσας παραδοίη κτέ.» καὶ Φιλ. 46 «ἡγοῦμαι δ' οὕτως ἂν σε μάλιστα καταμαθεῖν — εἰ διεξέλθοιμεν» καὶ κατὰ Λοχίτ. 9 «ἡγοῦμαι δ' ὑμᾶς οὕτως ἂν ἀξίως ὀργισθῆναι τοῦ πράγματος, εἰ διεξέλθοιτε πρὸς ὑμᾶς αὐτούς» καὶ Πανηγυρ. 10 «ἡγοῦμαι δ' οὕτως ἂν μεγίστην ἐπίδοσιν λαμβάνειν — εἴ τις θαυμάζοι καὶ τιμῴη» καὶ Ἀρχιδ. 110 «ἡγοῦμαι δ' οὕτως ἂν ὑμᾶς μάλιστα παροξυνθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον, εἰ ὥσπερ — παρεστῶτας ἴδοιτε τοὺς γονέας» καὶ Νικοκλ. 12 «ἡγοῦμαι δ' οὕτως ἂν μάλιστα παρακαλέσαι καὶ προτρέψαι — οὐκ εἰ περὶ τὸ συμβουλεύειν μόνον γενοίμην — ἀλλ' εἰ προεπιδείξαιμι». Πρβ. § 17 «οὕτως ἂν κάλλιστα θεωρήσαιμεν, εἰ — ἐπιχειρήσαιμεν» καὶ Πανηγυρ. 26 «οὕτως ἂν κάλλιστ' ἐξετάσαιμεν, εἰ — διέλθοιμεν» (Ἴδε Γεβαυῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Α΄, σελ. 493).

Λέγει δὲ καὶ ὁ Πολύβιος βιβλ. Β΄, μ΄, 5 «ὑπολαμβάνω δὲ ῥάστην ἐμοί τ' ἂν γενέσθαι τὴν διήγησιν καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὐπαρα-

κολούθητον τὴν μάθησιν, εἰ ποιησαίμεθα τὴν ἐπίστασιν κτέ.» καὶ ἄλλα ὅμοια (Ἴδε Στίχιον ἐν *Act. Sem. Phil. Erl.* Τόμ. Β', σελ. 194).

Κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ *δοκῶ*, *ἡγοῦμαι*, κτλ. τρόπον εὑρίσκεται συντεταγμένον καὶ τὸ *φημί* καὶ τὰ συνωνυμοῦντα αὐτῷ. Ἓν μόνον νῦν παράδειγμα μνημονεύω, τὸ ἐν τῷ Πλούτῳ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 509 «εἰ τοῦτο γένοιθ' ὃ ποθεῖθ' ὑμεῖς, οὔ φημ' ἂν λυσιτελεῖν σφῷν· εἰ γὰρ ὁ Πλοῦτος βλέψειε πάλιν διανείμειέν τ' ἴσον αὑτόν, οὔτε τέχνην ἂν τῶν ἀνθρώπων οὔτ' ἂν σοφίαν μελετῴη οὐδείς».

Δύναται δὲ τὸ δοξασίας δηλωτικὸν ῥῆμα νὰ συντάσσηται καὶ ἀπαρεμφάτῳ μέλλοντος, τὸ δ' ἡγούμενον τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου νὰ ἐκφέρηται διὰ μέλλοντος τῆς ὁριστικῆς ἢ δι' ὑποτακτικῆς ἢ δι' εὐκτικῆς μετὰ τοῦ προσήκοντος ὑποθετικοῦ μορίου, οἷον

Ὁμηρ. Ὕμν. εἰς Ἑρμ. 176 «εἰ δέ μ' ἐρευνήσει Λητοῦς ἐρικυδέος υἱός, ἄλλο τί οἱ καὶ μεῖζον ὀίομαι ἀντιβολήσειν». Πρβ. καὶ Ἰλ. Ε, 350 «εἰ δὲ σύ γ' ἐς πόλεμον πωλήσεαι, ἦ τέ σ' ὀίω ῥιγήσειν πόλεμόν γε, καὶ εἴ χ' ἑτέρωθι πύθηαι», κτλ. (Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 372).

Σοφοκλ. Ἠλ. 471 «ὡς, εἰ τάδ' ἡ τεκοῦσα πεύσεται, πικρὰν δοκῶ μοι πεῖραν τήνδε τολμήσειν ἔτι». Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ζ', ε', 74 «εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ ῥᾳδιουργίαν — ταχὺ ἡμᾶς φημι ὀλίγου ἀξίους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν στερήσεσθαι» καὶ Θουκυδ. Γ', 32.

Λυσ. κατ' Ἐρατοσθ. 85 «ἡγούμενοι πολλὴν ἄδειαν σφίσιν ἔσεσθαι — εἰ τοὺς μεγίστων κακῶν αἰτίους λαβόντες ἀφήσετε».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', α', 29 «ἢν τινα ἐᾷς ζῆν τῶν σε μηδὲν ἠδικηκότων, τίνα σοι τούτου χάριν οἴει αὐτὸν εἴσεσθαι;».

Ἰσοκράτ. περὶ Εἰρ. 29 «οἰόμεθα μέν, ἢν τὴν θάλασσαν πλέωμεν πολλαῖς τριήρεσι —, διαπράξεσθαί τι τῶν δεόντων».

Εὐριπ. Ἀποσπ. 332, 1 «δοκεῖς τὸν Ἅδην σῶν τι φροντίζειν γόων καὶ παῖδ' ἀνήσειν τὸν σόν, εἰ θέλοις στένειν;». Ἀλλ' ὁ μὲν Μουσγράβιος ἔγραψεν *εἰ θέλΕΙΣ στένειν*, ὁ δὲ Βουργέσιος *εἰ στένεις ἀεί*. Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Πλ. 865 «ὁ μόνος ἅπαντας ἡμᾶς πλουσίους ὑποσχόμενος οὗτος ποιήσειν εὐθέως, *εἰ πάλιν ἀναβλέψειεν* ἐξ ἀρχῆς» κ[αὶ] Ξενοφ. Ἑλλην. Α', ς', 7 «φάσκων τε, *ἐὰν σωθῇ* οἴκαδε, κα[ὶ]

γε τὸ αὐτῷ δυνατὸν διαλλάξειν Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους».

Τῷ ἐκ τῆς Η' ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσοκράτους μνημονευθέντι χωρίῳ ὅμοιον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Γ', α', 30 «εἰ δὲ καὶ χρημάτων *δεήσει*, τίνα ἂν ταῦτα νομίζεις κρεῖττον ἐκπορίσαι τοῦ καὶ εἰδότος καὶ ἔχοντος πάντα τὰ ὄντα;». Εὔκολον δ' εἶνε νὰ μεταβληθῇ τὸ *δεήσει* εἰς τὸ *δεήσειε*. Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Οἰδ. Τυρ. 585 «σκέψαι δὲ τοῦτο πρῶτον, εἴ τιν' ἂν δοκεῖς ἄρχειν ἑλέσθαι ξὺν φόβοισι μᾶλλον ἢ ἄτρεστον εὕδοντ', εἰ τά γ' αὔθ' ἕξει κράτη». Ὁ Βλαϋδέσιος γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Σοφοκλέους Τόμ. Α', σελ. 86 «ἕξει. ἕξοι Doederl. Hart. Which appears to me preferable, after ἂν ἑλέσθαι ἄρχειν» Ἀλλὰ διὰ τῆς εὐκτικῆς τοῦ μέλλοντος ὁ λόγος ἀποβαίνει σόλοικος. Ὀρθῶς ὁ Ναύκιος ἀποδοκιμάζει τὴν γραφὴν *ἕξοι* σημειούμενος «Nicht ἕξοι, sondern in Kreons Sinn ἕξει, *vorausgesetzt dass er haben wird*». Οὔτ' ἐπ' εὐχῆς παρελαμβάνετο ἡ εὐκτικὴ τοῦ μέλλοντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οὔτ' ἐπὶ ὑποθέσεως χρῆσις αὐτῆς ἐγίνετο, ἀπολύτου ὄντος τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου. Οὐδαμῶς ἀνεκτὸν φαίνεται τὸ παρὰ τῷ Πινδάρῳ Ὀλυμπ. Ϛ', 97 κείμενον «μὴ *θραύΣΟΙ* χρόνος ὄλβον ἐφέρπων». Τὸ ὑγιῶς ἔχον, ὡς πρὸ πολλοῦ παρετηρήθη, εἶνε *θράΣΣΟΙ*· θαυμάζω δ' ὅτι ὁ ἐπιφανὴς κριτικὸς Βέργκιος συνηγορεῖ τῇ ἐκφορᾷ *μὴ θραύΣΟΙ* (*Ποιητ. Λυρ.* Τόμ. Α', σελ. 90 ἐκδ. δ'). Τὸ ἐν τῷ Θεαιτήτῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 164 α' «δεῖ γε μέντοι, εἰ *σώσΟΙμεν* τὸν πρόσθε λόγον» ἐπηνωρθώθη ὑπὸ τοῦ Δισσενίου μεταβληθὲν εἰς τὸ *σώσΟμεν* (Πρβ. καὶ Μαδβίγιον ἐν *Advers. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 374). Ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 505 ἡ παραδεδομένη γραφὴ εἶνε «λέγοιτ' ἄν, εἰ μὴ γλῶσσαν *ἐγκλείσοι* φόβος». Ἀλλ' ὁ Σχαιφῆρος ἀνέγνω *ἐγκλείοι*, ὅπερ καὶ ἄλλοι ἐνέκριναν μετατυπώσαντες εἰς τὸ *ἐγκλῄοι*. Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅτι ἠρέσθησάν τινες τῷ ἀορίστῳ *ἐγκλείσαι* - *ἐγκλῆσαι*. Ἴδε καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 978-9 ἐκδ. β'.

Ὁ Στάλλιος πεισθεὶς ἡ ἀπεφήνατο γνώμῃ ὁ Ἑρουερδὴν ἐν *Stud. Thucyd.* σελ. 93 ἐξέδωκε παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Ζ', 8 (Τόμ. Β', σελ. 113) «νομίζων ἐν δεινοῖς τε εἶναι καί, εἰ μὴ ὡς τάχιστα ἢ σφᾶς μεταπέμψουσιν ἢ ἄλλους μὴ ὀλίγους ἀποστελοῦσιν, *οὐδεμίαν* (*ἂν*) *εἶναι σωτηρίαν*». Ὁ Ἑρουερδὴν γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου

Τόμ. Δ', σελ. 110 «οὐδεμίαν ἂν me auctore edidit Stahl. Hodie necessarium ἂν esse dubito». Πρβ. καὶ Στάλλιον ἐν *Ζητ. Γραμματ.* σελ. 13 ἐκδ. β'.

Παρὰ τῷ Λυσίᾳ κατ' Ἀλκιβιάδου Α', 25 φέρεται κατά τε τὴν Διδώτειον ἔκδοσιν καὶ τὴν Τευβνήρειον «ἡγούμενος οὐκ ἂν δύνασθαι πρεσβύτερος ὢν λαμπρὸς γενέσθαι, εἰ μὴ νέος ὢν πονηρότατος *δόξει* εἶναι». Τὴν γραφὴν ταύτην ἀποδέχεται ὁ Φροβεργῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει Λόγων τοῦ Λυσίου Τόμ. Β', σελ. 29 λέγων «Die meisten Herausgeber nach einer geringeren Hdschr. δόξειεν. Vgl. dagegen z. B. Demosth. XXII, 25: εἰ οὕτως τοὺς νόμους θήσει, μετ' ἀδείας ἔσεσθαι πολλοὺς πονηροὺς ἡγεῖτο u. ö». Πρβ. καὶ Νοούακκον ἐν *Leipz. Stud.* Τόμ. ΙΒ', σελ. 52 «Hac exemplorum copia commotus retineo futurum etiam XIV, 25: ἡγούμενος οὐκ ἂν δύνασθαι.. λαμπρὸς γενέσθαι, εἰ μὴ.. δόξει εἶναι».

Ἐν τῷ Ἱππαρχικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Η', 5 ἔχουσι τἀντίγραφα «εἰ δέ τις νομίζει *πολλὰ ἔχειν* πράγματα, εἰ οὕτω *δεήσει* ἀσκεῖν τὴν ἱππικήν»· μεταγράφει δ' ὁ Κόβητος ἐν *Nov. Lect.* σελ. 794 «*πόλλ' ἂν* ἔχειν πράγματα». Γίνεται δ' οὕτω τὸ χωρίον τοῦ Ξενοφῶντος ὅμοιον τῷ ἐκ τῆς Η' ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσοκράτους μνημονευθέντι, ἐν ᾧ ἔτρεψεν ὁ Κόβητος τὸν μέλλοντα τῆς ὁριστικῆς εἰς ἀόριστον τῆς εὐκτικῆς.

Ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ε', α', 1 ἀπαντᾷ «ἡδέως ἤκουσά τε *κἂν μοι δῷς αὐτῶν μίαν*, στρατεύεσθαι ἄν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν».

Ἄξιον μνείας νομίζω καὶ τὸ χωρίον τόδε τοῦ Ξενοφῶντος. Κύρ. Παιδ. Δ', ς', 7 «εἰ οὖν σύ με *δέχει* καὶ ἐλπίδα τινὰ *λάβοιμι* — καὶ ἀνηβῆσαι ἂν πάλιν δοκῶ μοι κτέ.».

---

§ 18. οὐκ ἀμελήσομεν δ' εὖ ἴσθι ὅτι τοῦ πράγματος.

Ὁμοίως ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ βιβ Ε', α', 6 «νῦν μέντοι ἐξαιροῦμεν ἀνδρί σε *εὖ ἴσθι ὅτι* οὔτε τὸ εἰ ἐκείνου χείρονι οὔτε τὴν γνώμην οὔτε δύναμιν ἥττω ἔχοντι». Π

βιβλ. Α', ς', 25 «εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι τῶν ὁμοίων σωμάτων οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἅπτονται» καὶ 27 «ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι δεῖ κτέ.» καὶ βιβλ. Ε', γ', 19 «ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ φίλους πεποιῆσαι» καὶ ε', 25 «εὖ γε μέντοι — ἴσθι ὅτι ταῦτα τἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστιν» καὶ Ζ', γ', 11 «ἔπειτα δ' — ἴσθι ὅτι οὐδὲ τἄλλα ἄτιμος ἔσται» καὶ βιβλ. Η', δ', 14 «εὖ τοίνυν — ἴσθι ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἥδιον». Ἐν βιβλ. Ε', ε', 34 εἶνε εἰρημένον κατὰ συναλοιφὴν «εὖ ἴσθ' ὅτι, εἴ τι ἐμοῦ ἐκήδου, οὐδενὸς ἂν κτέ.».

Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1875, σελ. 287 «Multiplex interpolatio cernitur in ultima Dialogi parte pag. 54. D. ταῦτα, ὦ φίλε ἑταῖρε [Κρίτων], εὖ ἴσθΙ ὅτι (leg. ἴσθ' ὅτι) ἐγὼ δοκῶ ἀκούειν κτέ.». Ἀλλὰ τὴν παραδεδομένην γραφὴν ἐτήρησαν ὅ τε Οὐόλραβος ἐν τῇ Τευβνηρείῳ ἐκδόσει τοῦ Πλάτωνος Τόμ. Α', σελ. 82 (1887) καὶ ὁ Σχάνζιος ἐν τῇ τοῦ Κρίτωνος σελ. 69 (1888). Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅτι μεγάλως τὸν Κόβητον τιμᾷ ὁ Σχάνζιος· τεκμαίρεται δέ τις τοῦτο μάλιστ' ἐξ ὧν λέγει ὁ ἀνὴρ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πλάτωνος Τόμ. Β', α', σελ. η' «Olim cum Cobeto *cuius laus mirum quantum in studia mea valuit* in hac opinione fui».

Παρατίθεμαι ἐκ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος μαρτύρια μὲν τῆς ἀσυναλείπτου ἐκφορᾶς *εὖ ἴσθι ὅτι*, μαρτύρια δὲ τῆς συναληλιμμένης *εὖ ἴσθ' ὅτι*.

Φαίδρ. σελ. 243 δ' «ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι ἕξει τοῦθ' οὕτως». Θεαιτ. σελ. 145 β' «ὡς εὖ ἴσθι ὅτι Θεόδωρος πολλοὺς δὴ κτέ.». Πολιτ. σελ. 328 δ' «ὡς εὖ ἴσθι ὅτι ἔμοιγε κτέ.» καὶ σελ. 336 ε' «εὖ ἴσθι ὅτι ἄκοντες ἁμαρτάνομεν».

Εὐθυδ. σελ. 284 ε' «ὡς εὖ ἴσθ' ὅτι κακῶς λέγουσιν οἱ ἀγαθοὶ τοὺς κακούς». Γοργ. σελ. 453 α' «ἐγὼ γὰρ εὖ ἴσθ' ὅτι ἐμαυτὸν πείθω» καὶ σελ. 453 β' «σαφῶς μὲν εὖ ἴσθ' ὅτι οὐκ οἶδα».

Ὁ Βερναρδάκης διδάσκει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 22, § 118 «Καὶ συνήθως μὲν ἐκθλίβεται τὸ τελικὸν φωνῆεν τῶν διΣΣυλλάβων (γρ. *δισυλλάβων*) προθέσεων πλὴν τῆς: περί, ἄχρι καὶ μέχρι, τῶν συνδέσμων πλὴν τοῦ: ὅτι, τῶν εἰς α ὑπερθετικῶν ἐπιρρημάτων καθὼς καὶ τῶν: ἔτι, ἅμα, εἶτα, μάλα, τάχα, οἷον: ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ἄρχεται, εἶτ' ἔρχεται, μάλιστ' ἐγώ, **σπανίως** δὲ τὸ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν, ἐξαιρέσει τῆς δοτικῆς τῶν τριτοκλίτων,

οἷον: χρήματ' ἔχει, καὶ **σπανιώτερον** τῶν ῥημάτων, οἷον: οἶδ' ὅτι».

Μνημονεύει μὲν ὁ Βερναρδάκης ἔνια τῶν εἰς Α τελευτώντων ἐπιρρημάτων, ὧν ἐκθλίβεται τὸ ληκτικὸν φωνῆεν, οὐδένα δὲ λόγον ποιεῖται περὶ τῶν εἰς Ε περατουμένων, ἃ οὐχὶ ὀλιγάκις ἐκφέρονται κατ' ἔκθλιψιν τοῦ ἐν τέλει φωνήεντος. Πολλῷ κάλλιον θὰ εἶχεν ἡ διδασκαλία τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος γραμματικοῦ, ἂν ἦτο ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον «τῶν εἰς Α καὶ Ε ἐπιρρημάτων, οἷον *μάλα*, *σφόδρα*, κτλ., *τότε*, *ἄλλοτε*, κτλ., ὡς καὶ τοῦ *ἔτι*». Πρβ. *τηνικαῦτα*, *ἡνίκα*, κτλ., *ἡ παραυτίχ' ἡδονή*, κτλ., *οἴκαδ' ἐλθόντι*, *οἴκαδ' ἀπελθόντες*, κτλ., περὶ ὧν ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ *ἕνεκα-ἕνεκεν-ἕνεκ'* (*ἕνεχ'*) καὶ περὶ τοῦ *δεῦρΟ-δεῦρ'* (*δεῦρο ἐλθέ*, κτλ., *δεῦρ' ἀεί*).

Πλειστάκις γίνεται ἔκθλιψις τοῦ Ο τῶν ἀντωνυμιῶν (*τοῦτο*, κτλ.) καὶ τοῦ Α τῶν τ' ἀντωνυμιῶν καὶ τῶν ὀνομάτων (*ταῦτα*, *ἄλλα*, κτλ.. *πάντα*, κτλ.), οἷον

τοῦτ' αὐτό, *τοῦτ' ἐκεῖνο*, κτλ. (Ἴδε Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 16). Ἐν μιᾷ τοῦ Δημοσθένους σελίδι, τῇ 33τῃ, § 17-19, τετράκις γίνεται χρῆσις τῆς ἀντωνυμίας *τοῦτο* κατ' ἔκθλιψιν τοῦ Ο, οἷον «σαφῶς οἶδα *τοῦτ' ἐγώ*» καὶ «εἰ δὲ *τοῦτ'* ἐποίει ἕκαστος» καὶ «οὐκέτι *τοῦθ'* ὁ λέγων ἀδικεῖ» καὶ «*τοῦθ'* ἕκαστος καὶ οἴεται». Παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει φέρεται Τόμ. Γ', σελ. 134, 12 Διδ. «οὐδ' *ἄλλ'* οὐθὲν πλὴν οἱ ὄμβροι» καὶ σελ. 162, 51 «οὐδ' *ἄλλ'* οὐθὲν τῶν πνεύμονα ἐχόντων σομφόν». Ἄλλα παραδείγματα τοιούτων ἐκφορῶν κρίνω περιττὸν νῦν νὰ καταλέξω. Ὁ Κόβητος ἐν *Nov. Lect.* σελ. 436 ἀποδοκιμάζει τὸ παρὰ τῷ Δημοσθένει ὑπό τινων γραφόμενον «*τοσοῦτ'* ἀπέχω τοῦ συκοφαντίαν τινὰ—προσάγειν» νομίζων ὅτι τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε «*τοσοῦτΟΝ ἀπέχω*», ἀλλ' ὁ Βοιμέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ *Δημοσθένους κατ' Αἰσχίνου* σελ. 483 ὑπερμαχεῖ τῆς κατὰ συναλοιφὴν γραφῆς *τοσοῦτ' ἀπέχω*. Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Α', σελ. 465 ἐκδ. β'.

λῆμμ' ἄν, *εὐεργέτημ' ἄν*, κτλ., *ταῦτ' ἄν*, *ἅττ' ἄν*, *ὅσ' ἄν*, *ὁπόσ' ἄν*, *ὁποῖ' ἄν*, *ὁπότερ' ἄν*, κτλ., *πάντ' ἄριστος*, *πάνθ' ὅσ' ἄν*, *ἅπανθ' ὧν ἐδέοντο*, κτλ., *τὰ ὑμέτερ' αὐτῶν*, *ὅντιν' οὔ*, *ὅντιν' ἄν*, *μηδέν' ἀξιοῦτε*, *νὴ Δί'* καὶ *μὰ Δί'*, κτλ. Πρβ. Ξενοφ. Ἑλλην. Γ', α', 2 «*ἡμέτερ'* ἂν εἴη» καὶ Πλάτ. Κρατ. σελ. 437 γ' «*ὁμοιότατ'* ἂν φαινοιτο» καὶ «ἄλλα *πόλλ'* ἄν τις εὕροι» καὶ Φιλήβ. σελ. 42 δ' «*πάνθ*

ὁπόσα *τοιαῦτ' ὀνόματ'* ἔχει» καὶ Λυσ. κατὰ Φιλ. 22 «*μίκρ'* ὠφελουμένη» (ἐξ εἰκασίας ἀντὶ τοῦ «*μηδ'* ὠφελουμένη»). Οὐκ ὀλίγα τοιαῦτα βλέπει τις ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀττικῶν, κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει Τόμ. Γ', σελ. 204, 3 «*πόλλ'* ἔτη ζῶσιν» καὶ σελ. 146, 44 «*ὅσ' ἄλλ'* αὐτῶν ἴσχει αὐλόν» καὶ σελ. 165, 37 «δύο δ' *ἄλλ'* ἐστί». Πρβ. καὶ σελ. 111, 3 «τὴν *νύχθ'* ὅλην ἐπῳάζει» καὶ σελ. 195, 43 «ὥσπερ *ἀποκάθαρμ'* αὐταῖς τοῦ κηροῦ». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν σελ. 41, 8 εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης «εἰς διμερῆ *ὄντ'* αὐτόν» καὶ σελ. 75, 17 «*προσπεφυκότ'* ἔχουσαι», ὡς ὁ Δημοσθένης σελ. 15, 21 «τὰ *παρόντ'* ἔχει» καὶ σελ. 42, 8 «οὐκ *ἔχοντ'* ἀποστροφήν» καὶ ὁ Ἰσαῖος περὶ τοῦ Ἀπολλ. Κλήρ. 7 «παῖδα *ὄνθ'* ὡς ἑαυτοῦ», κτλ. Πιθανώτατον δέ μοι φαίνεται ὅτι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους σελ. 429, 276 ἐρρήθη «οὐ τοίνυν τὰ *παλαί' ἄν* τις ἔχοι μόνον εἰπεῖν», ὡς ἀποφαίνεται ὁ Κόβητος ἐν *Var. Lect.* σελ. 384 (Πρβ. καὶ Σχάνζιον εἰς *Πλάτ.* Τόμ. Β', α', σελ. 30, 26), οὐχὶ δὲ «τὰ *πάλαι* ἄν τις κτέ.», ᾧ συνηγορεῖ ὁ Βοιμέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ *Δημοσθένους κατ' Αἰσχίνου* σελ. 648. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ.* 1860, σελ. 361 μετέβαλε τὸ παρὰ Πλάτωνι Ἀπολ. σελ. 19 δ' «τοιαῦτ' ἐστὶ καὶ τἄλλα περὶ ἐμοῦ ἃ οἱ πολλοὶ λέγουσιν» εἰς τὸ «καὶ *τἄλλ' ἃ* περὶ ἐμοῦ οἱ πολλοὶ λέγουσιν» (Πρβ. καὶ *Μνημοσ.* 1877, σελ. 364-5). Παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι ἀπαντᾷ σελ. 120, 7 «*ἀνόσι'* ἂν πάσχοιμι» καὶ σελ. 123, 11 «*ἀνόσι'* ἂν πάθοιμεν» καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 660, 121 «πάντα *ὅσ'* ἀπώλεσαν». Ἀναγκαῖον δ' εἶνε νὰ παρατηρηθῇ ὅτι λέγεται καὶ *ὁντινοῦν* καὶ *ἡντινοῦν* κατ' ἔκθλιψιν τοῦ Α ἀντὶ τοῦ *ὁντινΑοῦν* καὶ *ἡντινΑοῦν*. Ὁ Σχάνζιος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Πλάτωνι Τόμ. Α', σελ. 53, 24 «ἄλλη *ἡτινοῦν* ἀρετῇ», ὅπερ θαυμαστὸν ἐμοὶ φαίνεται δοξάζοντι ὅτι τὸ *ἡτινΙοῦν* οὐδέποτ' ἄνευ τοῦ Ι ἐξεφέρετο.

Λίαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀσμενίζουσι τῷ τύπῳ *ἄττα* (= τινά)· ἂν δὲ πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχῃ οὐδέτερον πληθυντικὸν λῆγον εἰς Α βραχύ, γίνεται συναλοιφή, οἷον *πόλλ' ἄττα*, *σμίκρ' ἄττα*, *ὀλίγ' ἄττα*, *ἄλλ' ἄττα*, κτλ., *πόλλ' ἄττ' ἂν* (Πλάτ. Νόμ. σελ. 662 γ'), *ἢ ταῦτ' ἐστὶν ἢ τοιαῦτ' ἄττα* (Πλάτ. Φαίδ. σελ. 114 δ'), *ποῖ' ἄττ' ἔργα* (Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', γ', 8), *ὁποῖ' ἄττ' ἂν* (Δημοσθ. σελ. 17, 28), κτλ. Ἡσύχ. «*Ἴδι' ἄττα*: ἴδιά τινα». Περὶ τῆς χρήσεως ταύτης γράφει ὁ Κόβητος ἐν

τῇ Μνημοσύνῃ 1862, σελ. 222 «Delectat eum imprimis Atticum et Platonicum ἄττα, sed in eo usu peccant librarii elisam more Attico vocalem ingrate supplentes, veluti pag. 2 A. *σμικρὰ ἄττα*, p. 249 A. *δουλικὰ ἄττα*, p. 266 C. *πολλὰ ἄττα*, p. 267 D. *ὁποῖα ἄττα*, p. 271 C. *ἄλλα ἄττα* et passim alibi, quum perpetua fuerit in talibus elisio πόλλ' ἄττα, ὀλίγ' ἄττα, ἄλλ' ἄττα cet. Nonnumquam scribae peccant etiam in Platone, sed in Themistii libris perpetuus is error est nusquam tolerandus» (Πρβ. καὶ 1874, σελ. 137 καὶ 1877, σελ. 10. Ἴδε καὶ *Nov. Lect.* σελ. 153 καὶ 278 καὶ *Collect. Crit.* σελ. 403). Περὶ τοῦ πράγματος ἐποιησάμην καὶ ἐγὼ λόγον ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ, Ζ', σελ. 366 κἑξ. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου φέρεται σελ. 230, 6 «*Λοιπὰ ἄττα*: λοιπά τινα» καὶ σελ. 327, 16 «*Ὀλίγα ἄττα*: ὀλίγα τινά» (Ἴδε Κόβητον ἐν *Nov. Lect.* σελ. 279. Πρβ. καὶ Ναβῆρον εἰς *Λεξ. Φωτ.* Τόμ. Α', σελ. 393 καὶ Τόμ. Β', σελ. 11).

Συναλείφονται δὲ καὶ αἱ εἰς Ε λήγουσαι ἀντωνυμίαι, ὡς παρὰ τῷ Λυσίᾳ ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθ. Φόν. 21 «τῶν πρὸς *ἔμ'* ὡμολογημένων» καὶ κατὰ Θεομν. Α', 8 «εἰ μέν τίς *σ'* εἴποι» καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 701, 7 «ἣν *ἐπ' ἔμ'* ἦλθεν ὁδόν». Ἀρκοῦμαι δὲ νῦν τοῖς παραδείγμασι τούτοις καὶ παρατηρῶ ὅτι εὑρίσκεται καὶ τοῦ *δεῖνα* τὸ Α ἐκτεθλιμμένον, ὡς παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 488, 104 «τὸν *δεῖν'* ἀνάξιον εἶναι φάσκων» καὶ τῆς ἑνικῆς κλητικῆς τὸ Ε, ὡς παρὰ τῷ Πλάτωνι Γοργ. σελ. 520 α' «ταὐτόν, ὦ *μακάρι'*, ἐστὶ σοφιστὴς καὶ ῥήτωρ».

Ἐκθλίβεται δὲ καὶ τῶν ἀριθμητικῶν ἐπιθέτων *δύο*, *πέντε*, κτλ., τὸ τελικὸν φωνῆεν, ὡς παρὰ τῷ Ἰσαίῳ περὶ τοῦ Ἁγν. Κλήρ. 41 καὶ 45 «*πένθ'* ἡμιταλάντων» καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Γ', γ', 24 «*δέχ'* ἡμερῶν ὁδόν» καὶ παρ' ἄλλοις. Εὗρον δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει *πέντ' ἐφ' ἑκάτερα*, *πέντ' ἐτῶν*, *ἑξήκονθ' ἡμερῶν*, *τριάκονθ' ἡμέραις*, *τριάκονθ' ἡμέρας*, *δέκ' ἐτῶν*, *δέχ' ἡμέραις*, *ἑκκαίδεχ' ἡμέρας*, *ἑπτακαίδεχ' ἡμέρας*, *δώδεχ' ἡμέρας*, κτλ. Πρβ. καὶ Θεόφραστ. σι` 742, ℥ 30 Συνειδ. «*δέχ'* ἡμέρας», κτλ.

Συχνάκις ἐκφέρεται κατὰ συναλοιφὴν ὁ παρακείμενος *οἶδα*, *οἶδ' ὅ εὖ οἶδ' ὅτι*, *οὐκ οἶδ' ὁπόθεν*, *οὐκ οἶδ' ὅπως*, *οὐκ οἶδ' ὅπῃ*, *οὐκ οἶδ'* ι

τινα τρόπον, κτλ., *οὐκ οἶδ' ἄν* (Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ε', δ', 12). Λέγεται δὲ καὶ *οἶσθ' ὅτι*, *οἶσθ' ὡς*, κτλ. Ἀλλ' ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Η', β', 12 εἶνε γεγραμμένον «οὐκ *οἶδΑ* ὅ τι ἄν τις *αἰτιάσαιτο*». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι Φαίδρ. σελ. 228 α' καὶ Γοργ. σελ. 522 ε': *εὖ οἶδΑ ὅτι* καὶ Πολιτ. σελ. 400 β': *οὐκ οἶδΑ ὅπως* καὶ σελ. 429 α': *οὐκ οἶδΑ ὅντινα τρόπον* καὶ Συμποσ. σελ. 218 γ': *οἶσθΑ οὖν* (Πρβ. Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 270 καὶ 1882, σελ. 445).

Πάσχει δ' ἔκθλιψιν τοῦ Α καὶ ἡ παθητικὴ κατάληξις ΜΕΘΑ, οἷον *ἡγοίμεθ' ἄν*, *οἰόμεθ' ἡμῖν*, *διαφερώμεθ' αὐτοῖς*, *ἀναγκαζοίμεθ' ἄν*, *αἰσχυνοίμεθ' ἄν*, *εὐξαίμεθ' ἄν*, *ἐπιθοίμεθ' ἄν* (*ἐπιθείμεθ' ἄν*), κτλ. Παρὰ τῷ Δημοσθένει κεῖται σελ. 139, 31 «συμβέβηκε δ' εὐτυχήματΑ ἀπὸ ταὐτομάτου, οἷς ἂν *χρησώμεθΑ* ὀρθῶς, ἴσως ἂν γένοιτο τὰ δέοντα». Κατὰ δὲ τὸν Κόβητον (ἐν *Μνημοσ.* 1875, σελ. 447) ἔγραψεν ὁ ῥήτωρ *εὐτυχήματ' ἀπὸ ταὐτομάτου* καὶ *χρησώμεθ' ὀρθῶς*.

Πολλάκις ἀφανίζεται διὰ συναλοιφῆς τὸ Ι τῆς ἐνεργητικῆς εὐκτικῆς, οἷον *λέγοιμ' ἄν*, *εἴποιμ' ἄν*, *θαυμάζοιμ' ἄν*, *πάθοιμ' ἄν*, *ἀκούσαιμ' ἄν*, *εὕροιμ' ἄν*, κτλ. Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Α', γ', 11 «*λέγοιμ' ἂν* ὅτι οὔπω δυνατὸν τῷ ἀρίστῳ ἐντυχεῖν — *λέγοιμ' ἂν* ὅτι λοῦται — *εἴποιμ' ἂν* ὅτι παρὰ ταῖς γυναιξίν ἐστιν». Ἀλλ' ἐν βιβλ. Β', δ', 17 κεῖται: *πέμψαιμΙ ἄν*. Πρβ. καὶ Ἀναβ. Γ', γ', 2: *ἔλθοιμΙ ἄν* καὶ Ἀπομν. Β', γ', 11: *κατάρχοιμΙ ἄν* καὶ Πλάτ. Τόμ. Α', σελ. 13, 24 Σχανζ.: *ἔχοιμΙ ἄν* καὶ Τόμ. Η', σελ. 107, 23: *πάθοιμΙ ἄν* καὶ σελ. 120, 1: *εἴποιμΙ ἄν*. Ὁ Κόβητος μόνην τὴν κατὰ συναλοιφὴν ἐκφορὰν ἐγκρίνει ἐν *Nov. Lect.* σελ. 446 καὶ 696. Παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι σελ. 126, 5 φέρεται «πῶς ἂν *ἐπιβουλεύσαιμΙ* αὐτῷ» ἀλλ' ἐν σελ. 136, 59 εἶνε γεγραμμένον «*ἔχοιμ' ἂν* εἰκότως».

Γίνεται δὲ καὶ τοῦ Ο τοῦ κειμένου ἐν τέλει παθητικῶν τύπων ἔκθλιψις οὐχὶ σπανίως, οἷον *φαίνοιτ' ἄν*, *βούλοιτ' ἄν*, *διαμάχοιτ' ἄν*, *καλοῖτ' ἄν*, *ἀπολύοιτ' ἄν*, *ἀδικοῖτ' ἄν*, *χρῷτ' ἄν*, *γένοιτ' ἄν*, *δέξαιτ' ἄν*, κτλ., *αἰσχύνοιντ' ἄν*, *γίγνοιντ' ἄν*, *διαφέροιντ' ἄν*, *εὐσεβοῖντ' ἄν*, *δύναιντ' ἄν*, κτλ., *δέξαιντ' ἄν*, *δικάσαιντ' ἄν*, κτλ., *ᾤχετ' ἔχων*, *ᾤετ' ἄν*, κτλ., *ἐξεπέπεμπτ' ἄν*, *ὑπερώριστ' ἄν*, *ἐξήρπαστ' ἄν*, κτλ., *ἐχαρίζονθ' οἱ λέγοντες*, *ἀπώλοντ' ἄν*, κτλ. Ἀπαντᾷ δ' ὅμως παρὰ τῷ Πλάτωνι καὶ *περαίνοιτΟ ἄν* καὶ *δύναιτΟ ἄν* (Τόμ. Η', σελ. 6

12 καὶ σελ. 15, 15 Σχανζ.) καὶ *ἐπίσταιτΟ ἄν* καὶ *παύοιτΟ ἄν* (Τόμ. Β', α', σελ. 12, 13 καὶ σελ. 60, 17) καὶ *γίγνοιτΟ ἄν* καὶ *λέγοιτΟ ἄν* (Τόμ. Γ', α', σελ. 3, 29 καὶ σελ. 43, 27. Πρβ. καὶ σελ. 32, 11 : *ἐγίγνετΟ ὄν*) καὶ *παράσχοιντΟ ἄν* (Τόμ. Γ', α', σελ. 2, 7). Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ *πολιορκοῖντΟ ἄν* (βιβλ. ϛ', 34), ὅπερ μετατυποῖ ὁ Κόβητος εἰς τὸ *πολιορκοῖντ' ἄν* ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1886, σελ. 15 (Πρβ. καὶ 1882, σελ. 445-6). Μεταβάλλει δ' ὁ Κόβητος καὶ τὸ παρ' Ἀντιφῶντι σελ. 112, 7 *ἀπήλλακτΟ ἄν* εἰς τὸ *ἀπήλλακτ' ἄν* ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1880, σελ. 270.

Καὶ οἱ εἰς ΤΕ καὶ ΣΘΕ λήγοντες ῥηματικοὶ τύποι εὑρίσκονται κατὰ συναλοιφὴν προενηνεγμένοι, οἷον *εἰώθατ' ἐφ' ἡσυχίας*, *ἔγνωτ' ἄν*, *ἐξέδοτ' ἄν*, *ἐνομίζετ' εἶναι*, *εἴποιτ' ἄν*, *πάθοιτ' ἄν*, *λάβοιτ' ἄν*, *πράξαιτ' ἄν*, *δόξεθ' ἡμεῖς*, *ποιήσεθ' ἅ*, *πράξεθ' ἅ*, *πολεμήσετ' ἐξ ἴσου*, *βοηθήσηθ' ὑμεῖς*, *εἰδῆθ' ὅτι*, κτλ., *βούλεσθ' οὖν*, *οἴεσθ' ἄν*, *ἐνθυμεῖσθ' ὅτι*, *ἐποιήσασθ' ὡς*, *δύναισθ' ἄν*, κτλ., περὶ ὧν ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ *οἰκεῖοί ἐσθ'* = οἰκεῖοί ἐστε καὶ τοῦ *σκῶπτ'* καὶ *ἔχ'* καὶ *ἄγ'* καὶ *βάλλ'*, κτλ. Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος ἀπαντᾷ βιβλ. Δ', α', 11 «*Ἴτ'*, ἔφη, ὑμεῖς, ὦ Ἡριππίδα». Παράδοξον φαίνεταί μοι ὅτι ὁ Οὐειδνῆρος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Αἰσχίνῃ κατὰ Κτησιφ. 160, σελ. 139 «ἐπειδὴ δ' ἐτελεύτησ' ὁ μὲν Φίλιππος, Ἀλέξανδρος δ' εἰς τὴν ἀρχὴν κατέστη» ἀντὶ τοῦ «*ἐτελεύτησε μὲν* ὁ Φίλιππος, κτέ.».

Καὶ τοῦ ῥήματος *ἐστί*, ὃ πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος ἢ διφθόγγου ἐκφέρεται μετὰ τοῦ Ν, *ἐστίΝ*, οὐχὶ ὀλιγάκις γίνεται ἔκθλιψις τοῦ Ι, οἷον *ἔσθ' ὅτε*, *ἔσθ' ὅπως*, κτλ. Παρὰ τῷ Δημοσθένει φέρεται σελ. 432, 283 «οὐδέν *ἔστ'* ὄφελος» καὶ σελ. 674, 163 «οὐ τοίνυν ἐκ τούτων πω δῆλόν *ἐσθ'*, οὕτω σαφῶς δῆλον ὄν, ὡς οὐδὲν πιστόν *ἐσθ'* ὧν ἐκεῖνός φησι» καὶ σελ. 17, 27 «*πρόσεσθ'* ἡ ὕβρις» καὶ σελ. 287, 177 «*πάρεσθ'* ἡ βοηθήσουσα». Πρβ. καὶ Πλάτ. Νόμ. σελ. 652 α' «*ἔνεστ'* ἐν τῇ κατ' ὀρθὸν χρείᾳ» καὶ «*ἔνεσθ'* ὡς ὁ λόγος κτέ.». Ἐν σελ. 653 β' ἐξέδωκεν ὁ Σχάνζιος «αὕτη *'σθ'* ἡ συμφωνία», ὅπερ δυσπαράδεκτον φαίνεται. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἀλλαχο (Ἴδε Βοιμέλιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Δημοσθένους Δημηγοριῶν σελ. 7-1 καὶ σελ. 116 καὶ Ῥεδάντζιον ἐν τοῖς εἰς Δημοσθένη Πίναξι σελ. 6ἰ

ἐκδ. δ'. Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμματ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Α', σελ. 185 ἐκδ. β').

Παρὰ τῷ Πλάτωνι ἀπαντᾷ καὶ *ἔοικ'* ἢ *ἔοιχ'* ἀντὶ τοῦ συνήθους *ἔοικεν*, οἷον Τόμ. ΙΒ', α', σελ. 28, 21 Σχ. «*ἔοικ'* εἶναι» καὶ σελ. 103, 24 «*ἔοικ'* ἔχειν» καὶ σελ. 23, 23 «ὡς *ἔοιχ'* ἡμῖν ἤδη πειρατέον». Πρβ. καὶ σελ. 25, 13 καὶ σελ. 33, 10 καὶ σελ. 109, 29. Ἐν σελ. 48, 17 κεῖται «*ἤρηχ'* ὁ λόγος». Πρβ. καὶ Δημοσθέν. σελ. 74, 35 «*πεποίηχ'* ὑμῖν», ὅπερ ἀτόπως ὁ Κυννῆρος ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Α', σελ. 184 ἐκδ. β' παρατίθεται ὡς παράδειγμα τῆς τοῦ Α ἐκθλίψεως. Πολλάκις δ' ὁ Γερμανὸς οὗτος περιπίπτει γελοιοτάτοις πταίσμασιν, ἃ μεγίστην ἀπροσεξίαν ἢ μετεωρίαν ἐμφαίνοντα εἰκότως δύνανται **Βερναρδακικὰ σφάλματα** νὰ καλῶνται. Παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι εἶνε γεγραμμένον σελ. 135, 52 «*ἠφάνισ' ἂν* τὼ ἀνθρώπω», τουτέστιν: ἠφάνισΑ ἂν τὼ ἀνθρώπω.

Σαφῶς ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξελέγχεται ἀνάληθες ὂν τὸ τοῦ Βερναρδάκη δίδαγμα ἀποφαινομένου ὅτι «**σπανίως** ἐκθλίβεται τὸ τελικὸν φωνῆεν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν, οἷον *χρήματ' ἔχει*, καὶ ἔτι **σπανιώτερον** τῶν ῥημάτων, οἷον *οἶδ' ὅτι*». Καὶ τοῦτο δ' ἱκανῶς ἐξ ὧν εἶπον δηλοῦται, ὅτι συχνάκις γίνεται συναλοιφὴ λέξεως ληγούσης εἰς φωνῆεν ἐπιδεχόμενον ἔκθλιψιν, ἂν ἐπιφέρηται αὐτῇ τὸ μόριον ἌΝ, οἷον *λῆμμ' ἄν*, *ἄττ' ἄν*, *κτλ.*, *αἰσχυνοίμεθ' ἄν*, κτλ., *γένοιτ' ἄν*, κτλ., *εἴποιμ' ἄν*, κτλ., *ἔγνωτ' ἄν*. κτλ. Πρβ. καὶ *σφόδρ' ἄν*, *τάχ' ἄν*, κτλ., *τότ' ἄν*, *ἔστ' ἄν* (καὶ *ὅταν* = ὅτ' ἄν καὶ *ὁπόταν* = ὁπότ' ἄν).

Μυριάκις ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀθηναίων εἶνε ἠμελημένη ἡ **ἔκθλιψις**, ἐκφέρονται δὲ πλήρεις αἱ δυνάμεναι νὰ συναλειφθῶσι λέξεις, *ὑπό*, *ἐπί*, κτλ., *τε*, *δέ*, *γε*, *ὅτε*, κτλ., *ἔτι*, *εἶτα*, *ἔπειτα*, κτλ., *σφέτερα*, κτλ. Μνημονεύω τινὰ παραδείγματα τῆς ἀσυναλείπτου ἐκφορᾶς ἐκ τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἰσαίου.

Θουκυδ. Α', 2, 4: *ὑπΟ ἀλλοφύλων*. Α', 19: *μετΑ ἀκραιφνοῦς*. Α', 41 2: *μάλισταΑ ἄνθρωποι*. Α', 56, 2: *κατΑ ἔτος*. Α', 61, 1 καὶ 62, 1: *μετΑ Ἀριστέως*. Α', 107, 3: *ὑπΟ Ἀθηναίων*. Β', 8, 1: *ὑπΟ ἀπειρίας*. Β', 102, 5: *ὑπΟ ἡλίου*. Α', 140, 1: *ὅσΑ ἄν*. Δ', 97, 4: *τὰ σφέτερΑ αὐτῶν*. Β', 65, 6: *δύΟ ἔτη*. Α', 40,2:

πάθοιτΕ ἄν (Ἴδε Πόππον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Θουκυδίδου Μέρ. Α΄, α΄, σελ. 216 κέξ. καὶ Μέρ. Δ΄, σελ. 25). Ὁ Κόβητος μόνην τὴν κατὰ συναλοιφὴν γραφὴν *δύ' ἔτη* καὶ *τὰ σφέτερ' αὐτῶν* νομίζει ὀρθὴν (ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 106 καὶ 1881, σελ. 42), μεταβάλλει δὲ τὸ *μάλιστα ἄνθρωποι* εἰς τὸ *μάλισθ' ἄνθρωποι* (ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 77-8). Ὁ Δημήτριος ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας § 70 λέγει «Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐν συναλοιφῇ μὲν λεγόμενα δύσφωνα ἦν, διαιρεθέντα δὲ καὶ συγκρουσθέντα εὐφωνότερα, ὡς τὸ *πάντα μὲν τὰ νέα καὶ καλά ἐστιν*· εἰ δὲ συναλείψας εἴποις *κάλ' ἐστίν*, δυσφωνότερον ἔσται» (Πρβ. Κόβητον ἐν *Nov. Lect.* σελ. 488).

Ξενοφ. Ἑλλ. Γ΄, γ΄, 1 : *κατΑ ἄνθρωπον*. Δ΄, ε΄, 19 : *ὑπΟ Ἀγησιλάου*. Δ΄, ϛ΄, 2 : *ὑπΟ Ἀκαρνάνων*. Ε΄, α΄, 25: *ὑπΟ Ἰφικράτους*. Ε΄, α΄, 28 : *ἀπΟ Ἰωνίας*. Ε΄, β΄, 12 : *ἀπΟ Ἀμύντου*. Ἀναβ. Α΄, ζ΄, 3 : *ἀντΙ ὧν ἔχω*. Β΄, ϛ΄, 18 : *μετΑ ἀδικίας*. Ζ΄, α΄, 34 : *παρΑ Ἀναξιβίου*. Κύρ. Παιδ. Ε΄, δ΄, 4 : *δύΟ ἢ τρία*. Ἀθην. Πολιτ. Γ΄, 4 καὶ 5 : *ὅσΑ ἔτη*. Ὁ Κόβητος ἐτήρησε μὲν τὸ *ἀπΟ Ἰωνίας*, ἔγραψε δὲ *κατ' ἄνθρωπον* καὶ *ὑπ' Ἀγησιλάου* καὶ *ὑπ' Ἀκαρνάνων* καὶ *ὑπ' Ἰφικράτους* καὶ *ὑπ' Ἀμύντου* καὶ *ἀνθ' ὧν ἔχω* καὶ *μετ' ἀδικίας* καὶ *παρ' Ἀναξιβίου* καὶ *ὁσέτη* (Ἴδε *Nov. Lect.* σελ. 414 καὶ 431 καὶ 488 καὶ 747. Πρβ. καὶ Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 102). Ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ παρὰ Διττεμβεργήρῳ σελ. 80 φέρεται «*ἀντὶ ὧν* εὖ πεπο(ίηκεν)». Ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Γ΄, β΄, 20 εἶνε γεγραμμένον «καὶ *σφόδρΑ* ἄν, ἔφη». Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς βιβλ. Γ΄, ε΄, 20 καὶ Ε΄, δ΄, 45 ἐξέδωκεν ὁ Κόβητος *δύ' ἢ τρεῖς* ἀντὶ τοῦ *δύΟ ἢ τρεῖς*. Πρβ. Πλάτ. Τόμ. Ε΄, β΄, σελ. 4, 1 Σχ. «ὅσον *δύ'* ἢ τρία στάδια». Ἀλλὰ Τόμ. ΙΒ΄, α΄, σελ. 164, 13 «τὰ *δύΟ ἔτη*». Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ἀττικῶν Ἐπιγραφῶν Τόμ. Β΄, β΄, σελ. 533, 72 κεῖται «κομίζειν *δύ'* ἅμα». Παρατηρῶ προσέτι ὅτι ἐν μὲν τῷ Φαίδωνι τοῦ Πλάτωνος (Τόμ. Α΄, σελ. 91, 5 Σχ.) φέρεται *δύ' ὄντε*, ἐν δὲ τῷ Γοργίᾳ (Τόμ. Η΄, σελ. 50, 27) *δύΟ ὄντε*. Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Λυσίου ἐξέδωκεν ὁ Κόβητος (*Λυσ.* σελ. 260, 4) «ἔγημαν ἐν Ἀβύδῳ *δύ' ὄντε* Μεδοντιάδα τὴν Ἀβυδηνήν» ἀντὶ τοῦ *δύΟ ὄν*‹τε›, ὡς ἐν τῷ περὶ Σηκοῦ λόγῳ § 10 «*δύ' ἔτη* ἐγεώργησεν» ἀντὶ τ‹οῦ› *δύΟ ἔτη*.

Πλάτ. Τόμ. Α', σελ. 16, 5 Σχ. : *ὑπΟ ὤν*. σελ. 26, 18 : *ἀλλΑ ἀκούσεσθε*. σελ. 27, 24 : *ἀμφΙ Ἄνυτον*. σελ. 43, 3 : *ἀλλΑ ἱκανὰ καὶ ταῦτα*. σελ. 45, 22 : οἷός *τΕ ὦ*. σελ. 48, 1 : *διατελοῖτΕ ἄν*. σελ. 78, 1 : *ἀλλΑ ὑπΟ ἰδιωτῶν*. σελ. 81, 7 : *ἐν τοῖς μάλιστΑ Ἀθηναίων*. σελ. 81, 17 : *ἀλλΑ ἡμεῖς*. σελ. 81, 18 : *σφόδρΑ ἡμᾶς*. σελ. 17 : *οὔτ' ἀκούομεν — οὔτΕ ὁρῶμεν*. σελ. 106, 4 : *ἀντΙ οὗ*. σελ. 106, 99, 11 : *ἀντΙ ἀλλήλων*. Τόμ. Β', α', σελ. 34, 18 : *ὑπΟ ἀπειρίας*. Τόμ. Γ', α', σελ. 19, 26 : *ὑπΟ ἀμετρίας*. σελ. 20, 13 : *σαφέστατΑ ὄν*. Τόμ. Ϛ', α', σελ. 75, 13 : *ἑκάστοτΕ ὑπΟ ἀπληστίας*. σελ. 77, 7 : *ὑπΟ ἀμφοτέρων*. Τόμ. Ϛ', β', σελ. 7, 4 : *ὑπΟ Ἀνακρέοντος — καὶ ὑπ' ἄλλων πολλῶν*. σελ. 56, 7 : *μετΑ ἀπρομηθίας*. Τόμ. Η', σελ. 15, 33 : *αἴσχιστΑ ἀπαλλάττονται*. σελ. 25, 8 : *ὑπΟ ἕκαστον*. σελ. 25, 9 : *ὑπΟ ὃ ὑπέδυ*. σελ. 36, 15 : *ἥντινΑ ἂν βούλῃ*. σελ. 48, 17 : *εἴτΕ Ἀρχέλαος εἴτ' ἄλλος*. σελ. 49, 28 : *εἴτ' ἐχθρὸν εἴτΕ ὁντινοῦν*. σελ. 49, 30 : *ἐὰν δΕ ἄλλον ἀδικῇ — μηδΕ ἔλθῃ — ἐὰν δΕ ἔλθῃ*. σελ. 56, 27 : *μήτΕ ἑαυτὸν μήτΕ ἄλλον*. σελ. 63, 7 : *ὅντινΑ ἂν τρόπον*. σελ. 72, 13 : *ἀλλΑ ἀκκίζει*. σελ. 106, 16 : *εἰ δΕ ἀδίκως — εἰ δΕ αἰσχρῶς*. σελ. 111, 15 : *ὑπΟ ἐξουσίας*. σελ. 113, 24 : *ἀλλΑ ἐλθών*. σελ. 116, 17 : *ὅτΕ ἐνθάδε ἦν*. σελ. 116, 21 : *τότΕ ἔδοξεν*. σελ. 121, 18 : *τί ποτΕ οὖν*; σελ. 124, 17 : *κατΑ ὅλου εἰπών*. Ἐν τοῖς Νόμοις ἀπαντᾷ μὲν *τοῦτΟ αὐτὸ μόνον* (σελ. 667 β'), ἀπαντᾷ δὲ *τοῦτ' αὐτὸ μόνον* (σελ. 958 δ'). Πρβ. καὶ *τοῦτΟ ἐκεῖνο — τοῦτ' ἐκεῖνο* (περὶ οὗ ἴδε Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 17). Ἐν Τόμ. Η', σελ. 14, 21 Σχ. φέρεται : *ὁντινΑοῦν* καὶ ἐν Τόμ. ΙΒ', α', σελ. 164, 15 : *ἡντινΑοῦν* (Ἴδε Ἄστιον εἰς *Πλάτ.* Τόμ. ΙΑ', σελ. 67. Πρβ. καὶ Θησ. Στεφ. Τόμ. Ε', σελ. 2309). Ὁ Κόβητος ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ζ', ϛ', 27 ἐξέδωκε « μηδ' *ὁντινοῦν* μισθόν » ἀντὶ τοῦ *ὁντινΑοῦν* (Πρβ. Βοιμέλιον *εἰς Δημοσθ. πρὸς Λεπτίν.* σελ. 87).

Ἰσαῖ. σελ. 18, 12 Βυρμ. : *ἥ τΕ ἡλικία*. σελ. 31, 18 : *οὐδΕ ὁμολογεῖ — οὐδΕ εἰδέναι*. σελ. 35, 37 : *ὑπΟ ἑνός*. σελ. 43, 73 : *νὴ ΔίΑ ἄλλον*. σελ. 44, 77 : *εἶτΑ ὑμεῖς*. σελ. 49, 14 : *ἀλλΑ ἐάν*, καὶ : *ἔπειτΑ εἰ*. σελ. 49, 16 : *ἔπειτΑ οἱ νόμοι*. σελ. 50, 19 : *οὔτ' ἀποθανόντα ἀνείλετο οὔτ' ἔκαυσεν οὔτΕ ὠστολόγησεν*. σελ. 50, 20 : *προφάσεις δΕ οἴομαι*. σελ. 55, 7 : *ἐπειδὴ δΕ ἐνείματο*, καὶ : *δώδεκΑ*

ἔτη ἃ ἔλαχε. σελ. 64, 37: *κληθεὶς ὑπΟ ἑτέρου*. σελ. 108, 5: *ὑπΟ Ἀστυφίλου*, καὶ: *παρΑ Ἱεροκλεῖ*. σελ. 108, 6: *κατΑ Ἀστυφίλου*, καὶ: *παρΑ Ἀστυφίλου*. Φέρεται δὲ καὶ ἐν σελ. 135, 35 «*οὐ μὰ Δία* οὐ γραφὰς κτέ.», ἀλλὰ μετ' ὀλίγα εἶνε γεγραμμένον «οὐ *μὰ Δί'* οὐκ ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς». Πρβ. καὶ σελ. 51, 24 «*μὰ Δί'* ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὁ Ἅγνων» (Ἴδε Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat*. σελ. 18 κέξ.).

Καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταῖς Ἀττικαῖς ἐκφέρονται πολλάκις πλήρεις αἱ λέξεις, ὧν τὸ ληκτικὸν φωνῆεν ἐπιδέχεται ἔκθλιψιν. Ἐν μιᾷ τούτων γραφείσῃ περὶ τὰ μέσα τῆς πέμπτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος· εἶνε δὲ κατακεχωρισμένη ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Ε', σελ. 76-8· βλέπει τις τάσδε τὰς ἀσυναλείπτους ἐκφοράς.

στίχ. 6: *οὐδΕ ἰδιώτην*.
8: *οὐδΕ ἀποκτενῶ*.
10: *κατΑ ἀπροσκλήτου*.
11: *κατΑ ἰδιώτου οὐδΕ ἑνός*.
13: *δέκΑ ἡμερῶν*.
14: *ταῦτα δΕ ἐμπεδώσω*.
23: *οὐδΕ ἔργῳ*.
34: *τὰ χρήματΑ αὐτοῦ*.
45: *οἵτινες δΕ ἐξορκώσουσι*.
46: *πέντΕ ἄνδρας*.
55: *τοὺς δΕ ἄλλους*.
64: *τὰ δΕ ἱερά*.
65: *μετΑ Ἱεροκλέους*.
71: *τὰς δΕ εὐθύνας*.
79: *ὡς βέλτιστΑ Ἀθηναίοις*.

(Ἴδε Μεϊστερχάνσιον ἐν *Γραμμ. τῶν Ἀττικ. Ἐπιγρ*. σελ. 54 ἐκδ. β'). Παρατίθεμαι ὀλίγα ἔτι παραδείγματα ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Διττεμβεργήρου γενομένης Συλλογῆς Ἑλληνικῶν Ἐπιγραφῶν. σελ. 25 «*ἄριστΑ* ὁ καρπός» καὶ «*πέντΕ* ἡμερῶν» καὶ σελ. 26 «*κατΑ* ἃ Ἀθηναῖοι» καὶ σελ. 27 «τὴν *δΕ* ἑτέραν» καὶ σελ. 30 «τό *τΕ* ἀργύριον» καὶ σελ. 48 «*ἐπΙ* Ἀψεύδους» καὶ σελ. 53 «*ἑπτΑ* ἡμέρας» καὶ σελ. 5· «*ἐπΙ* Ἰσάρχου» καὶ «*ἐπΙ* Ἀμυνίου» καὶ σελ. 63 «*πεντήκοντΑ ἔτη* καὶ «*μήτΕ* ἀδικεῖν» καὶ σελ. 64 «*μήτΕ* αὐτοὶ» καὶ «ἃ *δΕ* ὑπὸ Πε

δίκκου» καὶ σελ. 71 «οὗτοι *δΕ* ἔδοσαν» καὶ σελ. 78 καὶ 79 «*μετΑ* Ἀθηναίων» καὶ σελ. 79 «*μήτΕ ὑπΟ* ἰδιώτου *μήτΕ* ὑπὸ κοινοῦ πόλεως» καὶ σελ. 81 «*παρΑ* Ἀθηναίων» καὶ σελ. 98 «πέντε *δΕ* ἐξ ἰδιωτῶν» καὶ σελ. 103 «καλέσαι *δΕ* αὐτόν». Ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Μακεδονικῶν χρόνων ἀπαντᾷ «*ἐπΙ Ἀπολλοδώρου* ἄρχοντος» καὶ «*ἐφ' Ἡγησίου* ἄρχοντος» (Συλλ. Ἐπιγρ. Ἀττ. Β', 1187 καὶ 1330). Ἐν παλαιᾷ Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ κειμένῃ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Ϛ', σελ. 129 φέρεται «καὶ μὴ ἀδικῶνται *μηδΕ ὑφ' ἑνὸς* τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ» (Πρβ. Ἐρουερδῆνα ἐν *Lapid. Testim.* σελ. 61). Περὶ τοῦ *οὐδὲ εἷς - οὐδὲ ἕν* καὶ *μηδὲ εἷς - μηδὲ ἕν* θὰ ῥηθῶσι τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν ἐμμέτροις ἐπιγραφαῖς δὲν δηλοῦται ἐνίοτε διὰ τῆς γραφῆς ἡ ἔκθλιψις, ἀλλ' εἶνε μὲν πλήρης ἡ λέξις γεγραμμένη, συναλείφεται δὲ κατὰ τὴν προφοράν, οἷον «(Τηλέμαχ)ός *σΕ ἱέρωσΕ* Ἀσκληπιῷ *ἠδΕ* ὁμοβώμοις» (Συλλ. Ἐπιγρ. Ἀττ. Β', 1442), κτλ. Ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις Τόμ. Α', σελ. 46, 7 κεῖται «Οὕτως *χειρὸς ἑλόντΕ ἀγέμεν* Ἀρίσταρχος, ἵνα τὸ δυϊκὸν εὔδηλον ᾖ· ἀμφίβολον γὰρ ἔσται, ἐὰν κατὰ συναλοιφὴν ἀναγινώσκωμεν» καὶ σελ. 393, 9 «Οὕτως δὲ καὶ Ἀρίσταρχος ἔγραφεν ἐκ πλήρους (δηλ. *ἆ δειλέ*), ὡς Δίδυμος μαρτυρεῖ» (Πρβ. Ludwich ἐν *Ἀριστάρχ.* Τόμ. Α', σελ. 189).

Κατ' ἄλλο εἶδος συναλοιφῆς καλούμενον κρᾶσιν ἐλέγετο ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ *τοὔνομα*, *τοὖψον*, *τοὐπίσω*, *τοὖργον*, *τοὔσχατον*, *οὑμός - τοὑμόν*, *τοὔμπαλιν*, *προὔργου* (ὅθεν *προυργιαίτερος - τερον*), *τἀργύριον*, *τἀληθές*, *τἀγαθόν*, *ταὐτό - ταὐτόν*, *τἀπί*, *τἀπιτήδεια*, *τἀπινίκια*, *τἀναντία*, *τἀκεῖ*, *τἀναγκαῖα*, *τἀκριβῆ*, *τἆλλα*, *ἄν*, *κἄν*, *καλὸς κἀγαθός* ἢ *καλός τε κἀγαθός*, *κἀγώ*, *κἄπειτα*, *μέντἄν*, *τὠφθαλμώ*, *ἅτερος - θάτερον*, *ἐγῷμαι*, *ἐγῷδα*, *θοἰμάτιον*, *θαἰμάτια*, κτλ. Περὶ τοῦ *καλὸς κἀγαθός* (ὅθεν τὸ *καλοκαγαθία*) ἢ *καλός τε κἀγαθός* ἐποιήσατο λόγον ὁ Κόβητος ἐν *Nov. Lect.* σελ. 602 καὶ ἀλλαχοῦ (Ἴδε τὰ ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένα ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 310. Πρβ. καὶ Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 100 καὶ 101). Τὸ *τὠφθαλμώ* βλέπει τις ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 361 α' «ἐκκαυθήσεται *τὠφθαλμώ*». Ὁ Κόβητος νομίζει ἀνάττικον τὴν ἐκφορὰν *τὼ ὀφθαλμώ* ἐν *Var. Lect.* σελ. 43 καὶ 139 (Πρβ. Μειστε-

ράνσιον ἐν *Γραμμ. τῶν Ἀττ. Ἐπιγρ.* σελ. 56 ἐκδ. β'). Ἐλέχθη δ' ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ *τὠφθαλμῷ* ἐν Εὐθυδ. σελ. 299, ε' (Τόμ. Ζ', σελ. 39, 9 Σχ.). Ἀλλ' ἐν τῷ Α' Ἀλκιβιάδῃ σελ. 132 ε' (Τόμ. Ϛ', α', σελ. 47, 8) εἶνε γεγραμμένον «*τῷ ὀφθαλμῷ* ᾧ ὁρῶμεν». Ἐν τῷ κατ' Ἀλκιβιάδου λόγῳ τοῦ Ἀνδοκίδου ἢ Ψευδανδοκίδου § 29 ἔχουσι τἀντίγραφα «ὡς εἰς *τὰ πινάκια* τῇ προτέρᾳ τῆς οὐσίας χρησόμενος» ἀντὶ τοῦ «ὡς εἰς *τἀπινίκια* τῇ προτεραίᾳ τῆς θυσίας χρησόμενος». Ἀποκατέστησε δὲ τὴν ὑγιῶς ἔχουσαν γραφὴν *τἀπινίκια* ὁ Βαλκενάριος (Ἴδε Σλουϊτῆρον ἐν *Lect. Andoc.* σελ. 232. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Var. Lect.* σελ. 140). Ἀνεγνώσθη δ' ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων καὶ *τὸ ὕψος* ἀντὶ τοῦ *τοὔψον* καὶ *πάντ' οὐ μόνον* ἀντὶ τοῦ *πᾶν τοὐμόν* καὶ *τουτὶ τὸ γράμμα* ἀντὶ τοῦ *τοὐπίγραμμα* καὶ *κακοί* ἀντὶ τοῦ *κἀκεῖ* (Ἴδε Κόβητον ἐν *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 227 καὶ ἐν *Μνημοσ.* 1874, σελ. 406 καὶ 1876, σελ. 84 καὶ 1880, σελ. 288). Πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα θὰ μνημονεύσω ἑτέρωθι.

Εὑρίσκονται δ ὅμως ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀθηναίων οὐχὶ ὀλιγάκις καὶ ἀσυνάλειπτοι ἐκφοραί, καίπερ δυνατῆς τῆς κράσεως κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς νενομισμένα οὔσης, οἷον

τὸ ὄνομα. Ἰσαῖ. σελ. 24, 36 Βυρμ. «*τὸ ὄνομα* τὸ ἐκείνου». Πρβ. Μειστεράνσιον ἐν *Γραμμ. τῶν Ἀττ. Ἐπιγρ.* σελ. 56 ἐκδ. β'.

τὸ ἔργον. Θουκυδ. Α', 5, 2 «ἀπαξιούντων *τὸ ἔργον*». Πρβ. Πλάτ. Τόμ. Γ', α', σελ. 8, 17 Σχ. «περὶ αὐτὸ *τοὔργον*». Ὁ Βλάσσιος ἔγραψε παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι σελ. 19, 8 ἐκδ. β' «καταμαρτυρῆσαί μου *τοὔργον*» ἀντὶ τοῦ *ταὐτόν*. Ἀλλ' ἐν σελ. 41, 3 καὶ 5 κεῖται *τὸ ἔργον*, ὡς καὶ ἐν σελ. 51, 3 καὶ ἐν σελ. 71, 36 καὶ ἐν σελ. 75, 49 καὶ ἐν σελ. 80, 62.

ὁ ἐμός, τὰ ἐμά. Πλάτ. Τόμ. Ζ', σελ, σελ. 36, 17 «*ὁ ἐμὸς* ἀδελφός» καὶ Τόμ. Α', σελ. 68, 25 «*τὰ ἐμὰ* χρήματα». Ἀλλ' ἐν Τόμ. Ζ', σελ. 36, 26 κεῖται: *τοὐμοῦ* καὶ ἐν Τόμ. Α', σελ. 68, 27: *τἀμά*. Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰσαίῳ σελ. 17, 12 «ὁ ἀδελφὸς *ὁ ἐμός*» καὶ σελ. 95, 7 «ὁ γὰρ πάππος *ὁ ἐμός*» καὶ σελ. 114, 27 «*ὁ ἐμὸς* πατήρ». Ἀλλὰ σελ. 84, 7 καὶ 8 καὶ σελ. 123, 19: *οὑμός* καὶ σελ. 138, 46: *τἀμά*. Ἐν σελ. 95, 6 εἶνε γεγραμμένον *ἡ 'μή*, περὶ ἀλλαχοῦ (Πρβ. Γρηγόρ. Κορ. σελ. 171 Σχ. Ἴδε Λαρόχην ἐν *Homer. Untersuch.* σελ. 287). Τὸ *τὰ ἐμά* ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τ.

Ξενοφῶντι Συμπ. Α', 15, ἀλλ' ὁ Κόβητος μετετύπωσεν αὐτὸ ἐν *Nov. Lect.* σελ. 602 εἰς τὸ *ταμά*.

τὸ ἀργύριον. Ἰσαῖ. σελ. 22, 27 «*τὸ ἀργύριον* ἀπέδωκεν». Ἀλλὰ σελ. 84, 8: *τἀργύριον*. Πρβ. Πλάτ. Τόμ. Α', σελ. 68, 22: *τἀργύριον*. Παρὰ τῷ Λυσίᾳ φέρεται κατὰ τὴν Τευβνήρειον ἔκδοσιν περὶ Τραύμ. 9 «ἀποδόντι *τἀργύριον*» καὶ περὶ Δημοσ. Ἀδικ. 2 «ἔλαβε *τἀργύριον*», ἀλλὰ πρὸς Σίμων. 25 «περὶ τοῦ δεδωκέναι *τὸ ἀργύριον*» καὶ «ἀποδοῦναι *τὸ ἀργύριον*» καὶ Κατηγ. Κακολ. 10 «κομίσασθαι *τὸ ἀργύριον*» καὶ ὑπὲρ Πολυστρ. 12 «εἰσήνεγκεν αὐτῷ *τὸ ἀργύριον*» καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀδυν. 8 «*τὸ ἀργύριον* τοῦτο» καὶ 22 «τοῦτο *τὸ ἀργύριον*» καὶ κατὰ Φίλων. 23 «τοῦ λαβόντος *τὸ ἀργύριον*». Ἐν πᾶσι τοῖς χωρίοις τούτοις ἔγραψεν ὁ Κόβητος *τἀργύριον*. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν νόμῳ τοῦ Σόλωνος μνημονευομένῳ ἐν τῷ κατὰ Θεομνήστου Α' λόγῳ § 18 εἶνε γεγραμμένον «*τὸ ἀργύριον* στάσιμον εἶναι». Τὴν ἀσυνάλειπτον ἐκφορὰν *τὸ ἀργύριον* βλέπει τις ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ ἐκδεδομένῃ ἐν τῷ περιοδικῷ Συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Ε', σελ. 77-8 «*τὸ ἀργύριον* ἐς ταῦτα παρεχόντων». Πρβ. καὶ Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Διττεμβ. σελ. 95 «δόντων *τὸ ἀργύριον*» καὶ σελ. 103 «μερίσαι δὲ *τὸ ἀργύριον* τὸ εἰρημένον». Πολλάκις δ' ἀπαντᾷ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀθηναίων τὸ *τὸ ἀρχαῖον*, *τὸ ἀρχαῖον ὄνομα*, κτλ., ὡς καὶ τὸ *τὰ ἀρχαῖα* (*τὰ ἀρχαιότερα*).

τὸ ἀληθές, *τοῦ ἀληθοῦς*. Θουκυδ. Γ', 24, 3 «μαθόντες δὲ *τὸ ἀληθές*», κτλ. καὶ Γ', 20, 3 «*τοῦ ἀληθοῦς* λογισμοῦ», κτλ. Ὁ Ἑρουερδὴν ἐξαλείφει ὡς παρέγγραπτον τὸ *λογισμοῦ*, συμφωνεῖ δ' αὐτῷ καὶ ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 129, ἀλλὰ μετατυποῖ τὸ *τοῦ ἀληθοῦς* εἰς τὸ *τἀληθοῦς*. Ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀντιφῶντος φέρεται τὸ ἀσυνάλειπτον *τὸ ἀληθές* σελ. 133, 37 καὶ σελ. 141, 5 καὶ *τοῦ ἀληθοῦς* σελ. 134, 41 καὶ σελ. 135, 50 καὶ σελ. 139, 87 καὶ σελ. 141 3 καὶ 5 καὶ τὸ συναληλιμμένον *τἀληθοῦς* σελ. 134, 46 καὶ *τἀληθῆ* σελ. 144, 23.

τὸ ἀγαθόν. Πλάτ. Τόμ. Ϛ', β', σελ. 82, 2 «ἆρα *τὸ ἀγαθὸν* ἐστι φίλον» καὶ σελ. 82, 3 «ἆρ' οὖν διὰ τὸ κακὸν *τὸ ἀγαθὸν* φιλεῖται;» καὶ σελ. 82, 8 «οὐδὲν ἂν ἡμῖν χρήσιμον εἴη *τὸ ἀγαθόν*» καὶ σελ. 82, 11 «ὅτι διὰ τὸ κακὸν *τἀγαθὸν* ἠγαπῶμεν καὶ ἐφιλοῦμεν, ὡς φάρμακον ὂν τοῦ κακοῦ *τὸ ἀγαθόν*». Πρβ. σελ. 82, 15: *τἀγαθόν*

καὶ σελ. 82, 16: *τἀγαθοῦ* καὶ Λυσ. κατ' Ἐρατοσθ. 22: *τἀγαθοῦ* (Ἴδε Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 93). Ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. ΚΑ' κεῖται « καὶ ὑμεῖς δέχεσθε *τὰ ἀγαθά* ». Ἀλλ' ὁ Κόβητος ἰσχυρίζεται ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1874, σελ. 56 ὅτι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐλέγετο *τἀγαθά*, οὐχὶ *τὰ ἀγαθά* (Πρβ. καὶ *Nov. Lect.* σελ. 602).

τὸ αὐτό. Πλάτ. Τόμ. Η', σελ. 86, 27 « Ἄρα τὸ ἡδὺ καὶ τὸ ἀγαθὸν *τὸ αὐτό* ἐστιν; Οὐ *ταὐτόν*, ὡς ἐγὼ κτέ. ». Φέρεται παρὰ τῷ Πλάτωνι *ταὐτὸν τοῦτο* — *ταὐτὰ ταῦτα* καὶ *τὸ αὐτὸ τοῦτο* — *τὰ αὐτὰ ταῦτα*. Ἴδε Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 81 καὶ 98. Γίνεται δὲ λόγος ὑπὸ τοῦ Σχανζίου καὶ περὶ τῶν τύπων *ταὐτόν* καὶ *ταὐτό* ἐν σελ. 2.

τὰ ἐπί. Θουκυδ. Α', 87, 2 « ἐς *τὰ ἐπὶ* θάτερα ». Ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 87 ἀποφαίνεται ὅτι οἱ Ἀττικοὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν τοῦ συναληλιμμένου *τἀπὶ θάτερα*, ὡς καὶ τοῦ *τοὐπ' ἐμοί* καὶ τοῦ *τἀπὶ Θράκης*. Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ϛ', β', 7 εἶνε γεγραμμένον « εἰς *τἀπὶ* θάτερα τῆς πόλεως », ἀλλ' ἐν βιβλ. Ε', β', 24 ἀπαντᾷ « εἰς *τὰ ἐπὶ* Θρᾴκης χωρία », ὡς ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ παρὰ Διττεμβεργήρῳ σελ. 70 « *τὰ ἐπὶ* Θρᾴκης ». Ὁ Κόβητος ἐξέδωκεν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος: *τἀπὶ Θρᾴκης*.

τὰ ἐπιτήδεια. Ξενοφ. Λακεδ. Πολιτ. Ζ', 3 « εἰς *τὰ ἐπιτήδεια* ». Κατὰ τὸν Κόβητον ἐν *Nov. Lect.* σελ. 605 ἔγραψεν ὁ Ξενοφῶν *τἀπιτήδεια* (Πρβ. καὶ σελ. 602. Ἴδε καὶ Μειστεράνσιον ἐν *Γραμμ. τῶν Ἀττ. Ἐπιγρ.* σελ. 55 ἐκδ. β'). Ὁ Λ. Δινδόρφιος ἐξέδωκε *τἀπιτήδεια* ἀντὶ τοῦ *τὰ ἐπιτήδεια* παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ἐν Πόρ. Δ', 22 καὶ 48 καὶ ἐν Ἱππαρχ. Δ', 19 καὶ Ζ', 9 καὶ ἐν Κυνηγ. Ζ', 12 καὶ ἐν Κύρ. Παιδ. Γ', γ', 23 καὶ Δ', ε', 58. Ἐν Ἀναβάσεως Δ', α', 15 παρέχουσι τἀντίγραφα διττὴν γραφήν, *τἀπιτήδεια* καὶ *τὰ ἐπιτήδεια*. Πρβ. καὶ Ἑλλην. Ϛ', β', 19. Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅτι ὁ Κόβητος καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἰαμβλίχῳ φερόμενον *τὰ ἐπιτήδεια* ἔτρεψεν εἰς τὸ *τἀπιτήδεια* ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1877, σελ. 345.

τὰ ἐπίχειρα. Ἀντιφ. σελ. 113, 20 « ἔχει *τὰ ἐπίχειρα* ὧν ἀξία ἦν». Ὁ Κόβητος μεταγράφει ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 277 *τἀπίχειρα*.

τὰ ἐναντία. Ἀντιφ. σελ. 117, 1 « *τὰ ἐναντία* ἐπιγιγνόμενα ὀνησιν » καὶ σελ. 139, 83 « *τὰ ἐναντία* ἐγένετο ». Ἀλλὰ σελ. 118,

«τοῦ δὲ μὴ ἀποκτεῖναι *τἀναντία*» καὶ σελ. 119, 2 «δρῶντες δὲ *τἀναντία*» καὶ σελ. 120, 9 «πολὺ *τἀναντία* ἐστί» καὶ σελ. 127, 4 «ἐγὼ δὲ πολὺ *τἀναντία* τούτων φημί». Πρβ. σελ. 117, 12.

τὰ ἐκεῖ. Ὑπερείδ. ὑπὲρ Εὐξεν. σελ. 41 Τευβν. «ὡς *τὰ ἐκεῖ* οὐκ ὀρθῶς ἐπράξαμεν». Ὁ Κόβητος ἐν τῇ Β' ἐκδόσει τοῦ Ὑπερείδου σελ. 115 κελεύει ν' ἀναγνωσθῇ κατὰ συναλοιφὴν *τἀκεῖ*. Πρβ. Ἰσαῖ. σελ. 105, 43 «*τὰ ἐκείνων* ἔχειν».

τὰ ἄλλα. Θουκυδ. Α', 1, 2 «οὔτε ἐς *τὰ ἄλλα*», κτλ. Πρβ. Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλην. Διττεμβ. σελ. 79 «καὶ *τὰ ἄλλα* ὅτι εὖ ποιοῦσιν Ἀθηναίους» καὶ σελ. 81 «καὶ *τἆλλα* τὰ κτέ.» (Ἴδε καὶ Μειστεράνσιον ἐν *Γραμμ. τῶν Ἀττ. Ἐπιγρ.* σελ. 55 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Στάλλιον ἐν *Ζητ. Γραμματ.* σελ. 35 ἐκδ. β'). Τὸ συναληλιμμένον *τἆλλα* βλέπει τις καὶ παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι σελ. 132, 24 καὶ σελ. 139, 88 καὶ σελ. 141, 6 καὶ σελ. 146, 45. Πρβ. καὶ σελ. 127, 1.

ἃ ἄν. Λυσ. Ἀποσπ. 1, 4 (σελ. 259 Κοβ.) «*ἃ ἂν* δανείσηται». Πλάτ. Τόμ. Α', σελ. 35, 6 «*ἃ ἂν* ἄλλον ἐξελέγξω». Δημοσθέν. σελ. 27, 31 «μὴ *ἃ ἂν* ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα εἴπῃ». Ὁ Βοιμέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Δημοσθένους Δημηγοριῶν σελ. 372 ἔγραψε «μὴ *ἂν* ὁ δεῖνα κτέ.» καὶ ἐν τῇ τῶν κατ' Αἰσχίνου Λόγων τοῦ Δημοσθένους σελ. 139 «φέρειν δ' *ἂν* ὁ θεὸς διδῷ γενναίως». Πρβ. Μαδβίγιον ἐν *Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 400 καὶ Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 97.

καὶ ἄν. Πλάτ. Τόμ. Β', α', σελ. 3, 3 «*καὶ ἂν* αὖθίς γε ἕτερον μεταθῆται» (Πρβ. Σχάνζιον ἐν τῷ ἀρτίως μνημονευθέντι βιβλίῳ σελ. 101). Ἐν σελ. 3, 14 τοῦ αὐτοῦ τόμου κεῖται «*καὶ ἐὰν* ἰδιώτης καλῇ *καὶ ἐὰν* πόλις». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ *καὶ ἄν*. Ὀλίγοις δ' ἴσως ἄγνωστον ὑπάρχει ὅτι ὁ Πλάτων ποιεῖται χρῆσιν τοῦ τε δισυλλάβου τύπου ἘΑΝ καὶ τοῦ μονοσυλλάβου ἌΝ.

καὶ ἐγώ. Ἰσαῖ. σελ. 19, 18 «*καὶ ἐγὼ* λαμβάνω» καὶ «*καὶ ἐγὼ* — ἐθεράπευόν τε καὶ ᾐσχυνόμην, *καὶ ἐγὼ* καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἐμή». Πρβ. καὶ σελ. 113, 25 «*καὶ ἐμοὶ* μὲν συγγενὴς ὢν κτέ.». Ἀπαντᾷ δ' ὅμως παρὰ τῷ Ἰσαίῳ καὶ ἡ συναληλιμμένη ἐκφορὰ *κἀγώ-κἀμοί*, οἷον σελ. 95, 6 «*κἀγὼ* πειράσομαι διδάσκειν» καὶ σελ. 138, 45 «*κἀγὼ* μὲν ἐγκαταλογίζομαι» καὶ «*κἀμοὶ* μὲν ὁ κλῆρος κτέ.». Ὁ Κόβητος γράφει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1873, σελ. 362 «Plato ipse κἀγὼ dixerit»

(Πρβ. Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 93). Ἀλλὰ παρὰ τῷ Λυσίᾳ εἶνε ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐκδεδομένον σελ. 155, 21 «*καὶ ἐγὼ* καὶ ὁ ἀδελφός». Πρβ. καὶ σελ. 272, 78, 2. Ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀντιφῶντος κεῖται μὲν τὸ συναληλιμμένον *κἀγώ* σελ. 132, 24 καὶ 26 καὶ σελ 146, 45 καὶ Ἀποσπ. 72 Τευβν., κεῖται δὲ τὸ ἀσυνάλειπτον *καὶ ἐγώ* σελ. 112, 6 καὶ σελ. 114, 24 καὶ σελ. 144, 29 καὶ σελ. 146, 39. Πρβ. σελ. 114, 30 καὶ σελ. 132, 23: *κἀμοί* καὶ σελ. 140, 90: *κἀμέ* καὶ σελ. 112, 12 καὶ σελ. 140, 96: *καὶ ἐμοί*.

τὸ ἕτερον, τοῦ ἑτέρου, τῷ ἑτέρῳ. Πλάτ. Τόμ. Η', σελ. 83, 1 «*τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ* πρέπον τε εἶναι καὶ ἁρμόττειν». Ἰσαῖ. σελ. 139, 50 «ἵνα μηδὲν πλέον ἔχῃ *ἅτερος τοῦ ἑτέρου*». Θουκυδ. Δ', 28, 5 «δυοῖν ἀγαθοῖν *τοῦ ἑτέρου* τεύξεσθαι», κτλ. Ὁ Κόβητος λέγει ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1880, σελ. 445 «Mirum ni Thucydides scripserit: δυοῖν ἀγαθοῖν θατέρου, ut omnes dicebant δυοῖν θάτερον». Τὸ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Α', β', 7 *ἐπὶ τὰ ἕτερα* μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ Κοβήτου εἰς τὸ *ἐπὶ θάτερα*. Πρβ. βιβλ. ϛ', β', 7 «εἰς *τἀπὶ θάτερα* τῆς πόλεως».

ἐγὼ οἶμαι, ἐγὼ οἶδα. Ξενοφ. Ἑλλ. Ε', α', 16 «ὡς *ἐγὼ οἶδα*» καὶ ϛ', α', 5 «ὡς *ἐγὼ οἶμαι*». Πλάτ. Τόμ. Η', σελ. 12, 9 καὶ σελ. 108, 27 «ὡς *ἐγὼ οἶμαι*» καὶ σελ. 107, 23 «καὶ *ἐγὼ οἶδ'* ὅτι» (Ἴδε Σχάνζιον ἐν τῷ πολλάκις μνημονευθέντι βιβλίῳ σελ. 96). Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα φέρεται «*Ὦμαι*· καὶ *ἐγῷμαι*, ἐγὼ οἶμαι». Τὸ *ᾦμαι* εἶνε παντελῶς ἔκφυλον, μόνος δ' ὁ Βερναρδάκης ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δύναται νὰ συνηγορήσῃ αὐτῷ, ὅστις οὐδαμῶς ὤκνησε νὰ εἴπῃ ὅτι ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων οὐ μόνον *ἀντΑμείβω* ἀλλὰ καὶ *ἀντΙμείβω*.

τὸ ἱμάτιον, τὰ ἱμάτια. Πλάτ. Τόμ. Β', β', σελ. 34, 23 «εἰ ὁρᾷς *τὸ ἱμάτιον* τῷ κατειλημμένῳ» καὶ Τόμ. Ε', α', σελ. 63, 20 «ἀμφιέσας *τὸ ἱμάτιον* τὸ ἐμαυτοῦ τοῦτον» καὶ Τόμ. Η', σελ. 146, 5 «*τὰ ἱμάτια* ἐξακούμενοι». Ἀντιφ. σελ. 115, 4 «ἔχοντες γὰρ *τὰ ἱμάτια* ηὑρέθησαν», κτλ. Τὴν ἐκφορὰν *θοἰμάτιον* βλέπει τις παρὰ τῷ Πλάτωνι ἐν Τόμ. Α', σελ. 137, 6 καὶ ἐν Τόμ. Η', σελ. 32, 2Γ Πρβ. Λυσ. πρὸς Σίμ. 12 «ῥίψας *τὸ ἱμάτιον*» καὶ 35 «ῥῖψαν *θοἰμάτιον*» καὶ κατὰ Θεομν. Α', 10 «*θοἰμάτιον* ἀποδεδύσθαι» καὶ κατὰ Θεομν. Β', 5 «*θοἰμάτιον* ἔξω θέμενος» καὶ Λυκοῦργ. κατὰ Λεωκ.

40 «διπλᾶ τὰ ἱμάτια ἐμπεπορπημένους», ὃ εἶνε μεταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα Παρατηρήσεσι σελ. 16 εἰς τὸ *θαἰμάτια*. Μετετύπωσε δ' οὗτος καὶ τὸ παρὰ τῷ Λυσίᾳ «ῥίψας *τὸ ἱμάτιον*» εἰς τὸ «ῥίψας *θοἰμάτιον*». Εὑρέθη καὶ *θΟἰμάτια* γεγραμμένον, ὅπερ ὁ Κόβητος νομίζει βάρβαρον ἐν *Μνημοσ.* 1882, σελ. 66. Ἐλέχθη δὲ καὶ «περικαλύψαντές τε *θΟἰματίῳ*» ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου περὶ Ἀποχ. Ἐμψ. Δ', 13. Ὁ Μοῖρις ἀποφαίνεται σελ. 184 «*Θοἰμάτιον* Ἀττικῶς, *τὸ ἱμάτιον* Ἑλληνικῶς». Πρβ. καὶ Θωμ. Μάγ. σελ. 176, 9 καὶ Γρηγ. Κορ. σελ. 168.

Τοῦ *προὔργου* ἐγένετο χρῆσις ὑπό τε τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἄλλων (Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Πλ.* σελ. 266). Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει Τόμ. Β', σελ. 472, 4 Διδ. «ἔσται τι *προὔργου*» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 240, 13 «οὐδὲν *προὔργου* τοῦτ' ἦν ποιῆσαι τῇ φύσει». Ἀπαντᾷ δ' ὅμως παρ' αὐτῷ καὶ τὸ *πρὸ ἔργου* Τόμ. Α', σελ. 276, 39 καὶ σελ. 277, 11 καὶ σελ. 311, 29 καὶ 35 καὶ σελ. 318, 33 καὶ σελ. 319, 3 καὶ Τόμ. Β', σελ. 540, 16 καὶ σελ. 542, 42 καὶ σελ. 551, 43.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἐγράφη ὑπό τε τοῦ Σταλβαυμίου ἐν τῷ Φιλήβῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 14 β' «*ἃ* 'γὼ τίθεμαι» καὶ ὑπὸ τοῦ Βοιμελίου παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 49, 33 (*Δημοσθέν. Δημηγορ.* σελ. 439) «*ἃ* 'γὼ γέγραφα». Ἀλλ' ἡ ἐκφορὰ αὕτη ἔχει πλημμελῶς. Μόνον τὸ κατὰ κρᾶσιν προενηνεγμένον *ἁγώ* εἶνε ὑγιές (Πρβ. καὶ Σχάνζιον ἐν *Nov. Comment. Plat.* σελ. 97). Παρὰ τῷ Ἰσαίῳ σελ. 134, 32 καὶ παρ' ἄλλοις φέρεται τὸ ἀσυνάλειπτον *ἃ ἐγώ*. Ἐλέχθη δὲ καὶ «*τἀν* τούτοις» ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ «περὶ *τἀκτός*» ἐν Τόμ. Γ', α', σελ. 9, 28 καὶ 33 καὶ σελ. 17, 20. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων θὰ γράψω ἀκριβῶς ἑτέρωθι.

Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερώτατον, νομίζω, κατέστη ὅτι μετὰ συντόνου ἀεὶ φροντίδος προεθυμεῖτο ὁ Κόβητος ν' ἀπαλλάττῃ τὸν Ἀττικὸν λόγον τῆς χασμωδίας διὰ τῆς συναλοιφῆς. Ἐν τῷ εἰς Λυσίαν Προλόγῳ γράφει ὁ ἐπιφανὴς κριτικὸς σελ. θ' ἐκδ. β' «Et, in qua re scribae omnes propemodum constanter peccant, crases Atticas dedi in iis omnibus vocalibus, quae certa Atticorum consuetudine et frequenti usu in unum coalescere constat ut θοἰμάτιον, θαἰμάτια, θἄτερον, μέντἄν, κἀγώ, κἀγαθοί, κἀκεῖνο, κᾆτα,

κἄπειτα, et praesertim in articulis τἀνδράποδα, τἀπιτήδεια, τἀπόρρητα, τἀπινίκια, τἀριστεῖα, τἀναντία, τἀργύριον, τἀδελφοῦ similibusque nonnullis. Eadem plane ratio est in elisione, quam librarii inepte explere solent etiam in poëtis. Quo magis miror Editores et lectores Lysiae aequo animo ferre vel potius aequis auribus audire posse scripturas istiusmodi οὐκ *οἶδα ὅπως*, *ἥκιστα ἐχρῆν*, *σφέτερα αὐτῶν*, *δεῦρο ἴτε*, *δύο ἔτη*, *τρία ἔτη*, *ἑπτὰ ἔτη*. Sat scio esse nonnullos, praesertim iuniores, qui in ea re modum servare nequeant et quidquid ullo modo elidi possit confidenter expungant. Consulenda in talibus auris est et natura non hebes et longo legendi usu subacta. Certissima est elisio in iis quae crebra omnibus solent esse in ore, quale est οὐκ οἶδ' ὅπως, ἥκιστ' ἐχρῆν, δεῦρ' ἴθι, δεῦρ' ἴτε, et in particulis quibusdam praepositionibusque quae millies in loquendo scribendoque recurrunt, ut in δέ, τε, γε, οὔτε, μήτε, ὥστε, ποτέ, μηδέ, οὐδέ, εἶτα, ἔπειτα, ἵνα, et in κατά, μετά, παρά, ἀπό, in quibus sexcenties peccatur, quasi vero quisquam veterum παρὰ Ἀθηναίοις, μετὰ Ἀλεξάνδρου, κατὰ Ἀλκιβιάδου aut similia dicere potuerit» καὶ σελ. λγ´ «Passim crases et elisiones, quibus Attici constanter utebantur, a scribis obscuratas revocavi: δεῦρ' ἴτε, ταῦτ' εἰπών, et crases κἀγώ, κἀκεῖνος, κἀμοί, οὑμὸς πατήρ, θοἰμάτιον, θαἰμάτια, τοὐναντίον, τἀναντία, τἀμά, τἀργύριον, καλὸς κἀγαθός, et his similia».

Ἀλλ' ὅμως ἐπεξερχόμενός τις τὸν ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐκδεδομένον Λυσίαν εὑρίσκει παρ' αὐτῷ παμπόλλας ἀσυναλείπτους ἐκφοράς, οἷον

σελ. 2, 4: οὔτΕ ἔχθρα, καί: οὔτΕ ἄλλου κέρδους. σελ. 7, 27: οὔτΕ ἄλλο οὐδέν. σελ. 42, 12: οὔτΕ ἀδικῶ. Κτλ. Ἐν σελ. 55, 46 κεῖται «οὔτΕ ἱππεὺς οὔτΕ ὁπλίτης — οὔτ' ἐπιβάτης», ἐν σελ. 242, 30 ἀπαντᾷ «*μηδΕ* ἐξ ἑνός».

σελ. 2, 6 καὶ σελ. 6, 24: ὡς οἷόν τΕ ἦν. σελ. 8, 31: οὐχ οἷός τΕ ὤν. Κτλ. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν μὲν σελ. 217, 7 εἶνε γεγραμμένον «τῇ αὐτῇ ψήφῳ τούς Τ' ἄλλους κοσμιωτέρους ποιήσετε», ἐν δὲ σελ. 233, 23 «τῇ αὐτῇ ψήφῳ τούς ΤΕ ἄλλους βελτίους ποιήσετε».

σελ. 3, 10: οὐδὲν πώποτΕ ὑπώπτευσα. σελ. 70, 15: οὔτ' ἀκοῦσαι πώποτΕ ἔφασκεν. Πρβ. σελ. 85, 4 καὶ σελ. 99, 70 καὶ σελ.

120, 62 καὶ σελ. 131, 10 καὶ σελ. 203, 12 καὶ σελ. 207, 25. Ἐν σελ. 34, 19 φέρεται « οὐδέν μοι *πώποτ'* ἐνεκάλεσεν » καὶ ἐν σελ. 163, 31 « ὅσα οὐδενὸς *πώποτ'* ἐλάβετε ».

σελ. 3, 13 : ἐκείνη δΕ ἀναστᾶσα. σελ. 4, 17 : ἐγὼ δΕ εὐθέως, καὶ : ἀναμιμνησκόμενος δΕ ὅτι. Πρβ. καὶ σελ. 9, 38 καὶ σελ. 10, 41, κτλ.

σελ. 4, 14 : εἶτΑ ἐκ τῶν γειτόνων. σελ. 5, 20 : ἔπειτΑ ὡς. σελ. 90, 31 καὶ σελ. 216, 23 καὶ 24 : ἔπειτΑ ὅτι. σελ. 116, 5 : ἔπειτΑ ἡ κρίσις. Πρβ. σελ. 78, 14 : *εἶτ'* οὐκ αἰσχύνει ; σελ. 89, 26 : *εἶτ'*, ὦ σχετλιώτατε πάντων, καὶ : *εἶθ'* ὅτι. σελ. 104, 95 καὶ σελ. 133, 21 : *ἔπειθ'* ὅτι. σελ. 167, 51 : *εἶτ'* ἔπαθε. σελ. 167, 51 : *ἔπειτ'* οἴομαι.

σελ. 4, 17 : οὐδέποτΕ ἐγένετο. σελ. 78, 13 : οὐδέποτΕ οἴει. σελ. 215, 20 : οὐδέποτΕ αὐτοῖς. Πρβ. σελ. 137, 38 : *οὐδέποτ'* ἐλθών.

σελ. 4, 14 : ταῦτΑ οὕτως. σελ. 8, 31 : ταῦτΑ ἡγήσατο. σελ. 57, 53 : ταῦτΑ ἀνασχέσθαι. σελ. 83, 9 : ταῦτΑ εἰς ἄνδρα. σελ. 97, 62 : ταῦτΑ ἀπολογήσεσθαι. σελ. 111, 26 : ταῦτΑ ἐκείνων. σελ. 125,83 : ταῦτΑ αὐτοῦ. σελ. 150, 8 : ταῦτΑ ἀληθῆ. σελ. 182, 13 : ταῦτΑ ὡς. σελ. 202, 8 : ταῦτΑ ὅτι. σελ. 225, 7 : ταῦτΑ ἀπείληφε. σελ. 230, 14 : πρὸς ταῦτΑ ἀπολογῆται. Βλέπει δέ τις πολλάκις παρὰ τῷ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐκδεδομένῳ Λυσίᾳ τὸ *ταῦτ'* ἢ *ταῦθ'*, οἷον σελ. 3, 9 καὶ σελ. 31, 5 καὶ σελ. 38, 37 καὶ σελ. 223, 16 : *ταῦθ'* ὑμῖν. σελ. 4,17 : *ταῦτ'* εἰποῦσα. σελ. 34, 20 καὶ σελ. 35, 22 καὶ σελ. 240, 23 : *ταῦτ'* ἀληθῆ. σελ. 41, 7 : *ταῦτ'* ἐστί. σελ. 61, 18 : *ταῦτ'* ἴσασιν. σελ. 63, 30 : *ταῦτ'* ἀνασχέσθαι. σελ. 75, 3 : τὸν *ταῦτ'* εἰρηκότα. σελ. 76, 6 : *ταῦτ'* ἀπαγορεύειν. σελ. 98, 65 : *ταῦτ'* ἔπραττεν. σελ. 99, 69 : *ταῦθ'* ἅ. σελ. 99, 70 : *ταῦθ'* ὑμᾶς. σελ. 116, 47 : *ταῦτ'* ἐκεῖνοι. σελ. 135,30 : καὶ *ταῦθ'* υἱὸς ὤν. σελ. 147, 17 : *ταῦτ'* ἐποίουν. σελ. 155, 18 : *ταῦθ'* ὑμεῖς. σελ. 161, 20 : *ταῦτ'* ἔπραττον. σελ. 162, 23 καὶ 26 : *ταῦτ'* ἐστίν. σελ. 170, 59 : *ταῦτ'* ἐποίει. σελ. 246, 10 : *ταῦτ'* ἀκούσαντες. σελ. 252, 3 : *ταῦθ'* ὑφηγήσατο. Ἐν σελ. 181, 10 φέρεται « καὶ *ταῦτΑ* οὐκ ἀπὸ τύχης ἐγίγνετο », μετ' ὀλίγα δ' εἶνε γεγραμμένον « καὶ *ταῦθ'* ὅτι ἀληθῆ λεγω ».

σελ. 4, 15 : οὐκέτΙ ὁμοίως. σελ. 218, 11 : οὐκέτΙ ὤν. σελ. 221, 7 : οὐκέτΙ ὡς.

σελ. 6, 22 : τηνικαῦτΑ ἀφιγμένος. σελ. 35, 25 : τηνικαῦτΑ ἀποδοῦναι. Πρβ. σελ. 37, 34 : ἐνταῦθΑ ἦλθον. σελ. 158, 4 : παρα-

χρῆμΑ ἐξηλέγχθησαν, καὶ: ἡνίκΑ οὐδέν. Ἐν σελ. 175, 17 φέρεται «*ἡνίκ'* αὐτὸς ἑαυτῷ εὐνούστατός ἐστιν ὁ δῆμος».

σελ. 6, 22: οἴκαδΕ ὡς. σελ. 108, 12: ἐνθάδΕ ὑπομένοντες. Πρβ. σελ. 80, 25: *οἴκαδ'* ἐλθόντι. σελ. 132, 14: *οἴκαδ'* ἀπελθόντες. σελ. 239, 16: παρελθόντι *ἐνθάδ'* ἐλέγχειν.

σελ. 8, 31: σφόδρΑ ὁ νομοθέτης. σελ. 102, 87: σφόδρΑ ἐπιλήσμονας. σελ. 112, 31: σφόδρΑ ἔρρωτο. σελ. 125, 86: σφόδρΑ ὀρθῶς. σελ. 143, 2: σφόδρΑ ἐμαυτῷ. σελ. 231, 17: σφόδρΑ ἐκείνους. Πρβ. σελ. 94, 47: *σφόδρ' ἂν* ἐκόλαζον. σελ. 97, 63: *σφόδρ' ἂν* αὐτὸν οἶμαι. σελ. 140, 2: *σφόδρ' ἂν* ἠγανακτεῖτε. σελ. 219,15: *σφόδρ' ἂν* ἡμῖν ὠργίζεσθε. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν σελ. 213, 13 κεῖται «*ἆρ'* οὐκ οἴεσθε κτέ.;» καὶ ἐν σελ. 242, 28 «οὐκ ἂν *ἄρΑ* ἐτέθη».

σελ. 10, 41: τάχιστΑ ᾐσθόμην. σελ. 32, 8: τάχιστΑ ἐξῆλθον. σελ. 33, 13: τάχιστΑ ἐντύχοιεν. σελ. 81, 31: τάχιστΑ ἐδοκιμάσθην. σελ. 153, 10: τάχιστΑ ἦλθον. Πρβ. καὶ σελ. 220, 5 καὶ σελ. 221, 6 καὶ σελ. 261, 16.

σελ. 18, 26: ὥστΕ οἱ αὐτοί. καὶ: ὥστΕ οὐδέν. Κτλ. Πρβ. σελ. 3, 10: *ὥστ'* ᾤμην. σελ. 78, 14: *ὥστ'* οὐκ. σελ. 138, 42: *ὥστ'* ἐπί. σελ. 158, 4: *ὥσθ'* ὑπό. σελ. 160, 16: *ὥστ'* εὖ. σελ. 183, 18: *ὥστ'* οὐδέν. σελ. 188, 15: *ὥστ'* ἐν, καὶ: *ὥστ'* ἐνίοτε.

σελ. 31, 5: ᾤετΟ ἀναγκάσειν. σελ. 61, 19: ᾤχετΟ ἀπάγων.

σελ. 33, 11: ὁπότΕ ἐξέλθοι. σελ. 91, 34: τί ἂν ποτΕ ἐποίησας; σελ. 92, 38: ἐνίοτΕ ἐξαπατῶσιν. σελ. 118, 55: ὅτΕ ἡ ἐκκλησία. σελ. 142, 12: ὅτΕ ᾤεσθε. σελ. 160, 16: ὅτΕ ἡ ναυμαχία. σελ. 171, 63: ὅτΕ ἵππευεν. σελ. 196, 8: τότΕ ἀφαιρεθείην. σελ. 210. 2: ὅτΕ ἡ πόλις. σελ. 233, 26: ὅτΕ ὑμεῖς. σελ. 239, 18: τότΕ ἀδύνατοι. σελ. 232, 23: ἑκάστοτΕ ὀργίζεσθαι. σελ. 249, 21: ἐνίοτΕ οὐχ. Πρβ. σελ. 95, 52: *τότ'* ἐπιδείξασθαι. σελ. 98, 66 καὶ σελ. 206, 22: *τότ'* ἤδη. σελ. 104, 96: *ὅτ'* ἐφεύγετε. σελ. 117, 52: *ὅτ'* ἐπί. σελ. 139, 46: ὅπως *ποθ'* οὕτως. σελ. 147, 17: εἴ *ποτ'* ἀδίκως. σελ. 152, 6: οὐκ ἂν *ποθ'* ἑτέρας. σελ. 156, 26: *ὅτ'* ἐκ τῆς πατρίδος. σελ. 160, 14 καὶ σελ. 186, 3: *ὅτ'* ἦν. σελ. 163, 27: *ὅθ'* εἱστία. σελ. 166, 47: *ὅτ'* ἀπέθνησκεν. σελ. 173, 12: *ὅτ'* ἐξέτινε σελ. 174, 16: οὐκ ἂν *ποτ'* ἐν ὀκτώ. σελ. 211, 5: *ὅτ'* οὐκ ἔξεστιν. σελ. 235, 1: οὐκ ἂν *ποτ'* εἰς τοῦτο.

σελ. 36, 26: πάντΑ αὐτῷ ταῦτα. σελ. 2, 5: ἅπαντΑ ἐπιδείξω. σελ. 110, 20: ἅπαντΑ ἐγένετο. σελ. 112, 28: ἅπαντΑ ἃ ἐγὼ λέγω. Πρβ. σελ. 70, 16: *πάντ'* εἴρηκα. σελ. 211, 7: *πάνθ'* οὗτος. σελ. 42, 10: *ἅπανθ'* ἡμῖν.

σελ. 36, 26: τοιαῦτΑ ἐτόλμα. σελ. 73, 14: τοιαῦτΑ εἰπεῖν. σελ. 84, 1: τοιαῦτΑ αὐτοῖς. σελ. 84, 2: τοιαῦτΑ ἐτόλμησαν. σελ. 147, 18: τοιαῦτΑ ἐπιτηδεύματα. σελ. 163, 30: τοιαῦτΑ ἅ. σελ. 211, 7: τοιαῦτΑ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ. Πρβ. σελ. 135, 26: *τοιαῦτ'* ἐπιτηδεύειν καὶ σελ. 135, 29: *τοιαῦθ'* ἡμαρτηκότι. Ἐν σελ. 166, 44 καὶ σελ. 167, 50 φέρεται «*ὅσΑ* αὐτός». Πρβ. καὶ σελ. 56, 49 «*ποῖΑ* ἁμαρτήματα» καὶ σελ. 242, 31 «*ποῖ' ἂν* ἀπόρρητα» (καὶ σελ. 39, 45 «τὰ μὲν οὖν *ἄλλΑ* ἐάσω») καὶ σελ. 225, 8 καὶ σελ. 226, 9 καὶ 13 καὶ σελ. 227, 14 «τὰ *ὑμέτερ'* αὐτῶν» καὶ σελ. 226, 9 «τὰ *σφέτερ'* αὐτῶν» (καὶ σελ. 226, 10 «τὰ *ὑμέτερΑ* ἔχοντες» καὶ σελ. 218, 10). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὸ πληθυντικὸν οὐδέτερον τῆς μετοχῆς εὑρίσκεται κατ' ἔκθλιψιν τοῦ Α προενηνεγμένον ἐν σελ. 38, 38 «*γεγενημέν'* ἦν» καὶ ἐν σελ. 164, 33 «τὰ *ὄντ'* ἀφέλησθε». Ἀλλ' ἐν ἄλλοις τόποις ἐντυγχάνει τις τῇ ἐντελεῖ ἐκφορᾷ, οἷον σελ. 56, 50 «τὰ *πεποιημένΑ* Ἀνδοκίδῃ» καὶ σελ. 139, 47 «τὰ *παραλελειμμένΑ* ἀναλογισάμενοι» καὶ σελ. 152, 6 «τὰ *ὑπάρχοντΑ* αὐτῷ» καὶ σελ. 240, 21 «τὰ *δέοντΑ ἂν* ποιήσαντα».

σελ. 37, 32: πλεῖστΑ ἔμελλον. σελ. 103, 89: πλεῖστΑ εἰς ὑμᾶς. σελ. 161, 19: πλεῖστΑ ἀγαθά, καὶ 22: πλεῖστΑ αὐτός. σελ. 208, 28: πλεῖστΑ ὑμᾶς. σελ. 70, 19: τὰ βέλτιστΑ ἐρεῖτε.

σελ. 37, 32: πράγματΑ ἕξειν. σελ. 75, 1: τὰ ὅπλΑ ἀποβεβληκότα. σελ. 88, 20: διὰ τὰ χρήματΑ ἐξημάρτανον. σελ. 93, 42: ὧν τὰ ὀνόματΑ οὐδὲν δέομαι λέγειν. σελ. 111, 25: ὀνόματΑ εἰπεῖν. σελ. 247, 14: τὰ γράμματΑ ἀπέδειξεν. σελ. 249, 22: γράμματΑ αὐτοῖς. Πρβ. σελ. 42, 9: *τραύματ'* ὀνομάζων. σελ. 48, 12: *πράγματ'* ἔχοι. σελ. 158, 7: *τὰ σώματ'* αὐτῶν. σελ. 239, 15: *χρήματ'* εἰσενεγκεῖν. Εἶνε δὲ καὶ τὸ ἑνικὸν *τίμημα* συναληλιμμένον ἐν σελ. 167, 48 «τὸ δὲ τούτου *τίμημ'* οὐδὲ δυοῖν ταλάντοιν ἐστί». Ἄξιον παρατηρήσεως νομίζω τὸ ἐν σελ. 227, 14 «οὐδεὶς ἄλλος ἔχει τὰ *χρήματΑ ἢ οὗτος*», ᾧ ὅμοια τὸ ἐν σελ. 127, 94 «οὐδὲν ἄλλο *γιγνώσκετΕ ἢ ἐκείνους* δικαίως — τεθνηκέναι» καὶ τὸ ἐν σελ. 155, 20

«οὐκ ἐλάττω — ὑμεῖς *ὠφελήσεσθΕ* *ἢ* *ἡμεῖς* οἱ κεκτημένοι» καὶ τὸ ἐν σελ. 231, 19 «ἔτι *δΕ* *ἃ* ὁ δῆμος ἐψηφίσατο». Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις γίνεται μὲν χασμωδία δυναμένη ν' ἀφανισθῇ διὰ τῆς ἐκθλίψεως, ἐπιφέρεται δ' εὐθὺς ἑτέρα. Οὐχὶ δὲ σπανίως βλέπει τις ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Λυσίου δύο ἐφεξῆς χασμωδίας, οἷον σελ. 118, 57 «*ἢ* *ὁ* *εἰς* τοιαύτην ἀνάγκην κτέ.» καὶ σελ. 126, 87 «*σὺ* *εἶ* *ὁ* ἀποκτείνας» καὶ σελ. 152, 5 «*ἀπολέσθαι* *ἢ* *ἐπιδεῖν* τὰ τείχη καθαιρούμενα» καὶ σελ. 155, 21 «καὶ ἐγὼ *καὶ* *ὁ* *ἀδελφός*» καὶ σελ. 165, 41 «ὅτι *διηρπάσθη* *ἢ* ὡς οὐ δικαίως ἀπεφάνθη» καὶ σελ. 167, 50 «*πλείω* *ἢ* *ὅσα* αὐτός» καὶ σελ. 149, 4 «*καὶ* *ἃ* *ἐγὼ* πολὺν ἤδη χρόνον κέκτημαι» καὶ σελ. 201, 2 «*οἴονται* *ἃ* *ὑπὸ* τῶν τριάκοντα γεγένηται» καὶ σελ. 224, 1 «ἐρημότερος *γεγένηται* *ἢ* *ἐγὼ* προσεδόκων» καὶ σελ. 227, 3 «*καὶ* *οἱ* *ἀντίδικοι* ἐν τοῖς δικαστηρίοις παρείχοντο» καὶ σελ. 229, 11 «τῇ *ἡμέρᾳ* *ᾗ* *ἡ* *κρίσις* ἐγένετο» καὶ σελ. 243, 34 «οὐ γὰρ ἄλλοις τισὶν ὑμᾶς δεῖ — τεκμηρίοις *χρῆσθαι* *ἢ* *ὑμῖν* αὐτοῖς». Πρβ. καὶ Ἰσαῖ. σελ. 55, 7 «δώδεκα *ἔτη* *ἃ* *ἔλαχε*» καὶ Πλάτ. Κρίτ. σελ. 44α' «τῇ — ὑστεραίᾳ δεῖ με ἀποθνήσκειν *ἢ* *ᾗ* *ἂν* ἔλθῃ τὸ πλοῖον» καὶ Γοργ. σελ. 508 β' «*ἢ* *εἰ* *οὗτος* ἀληθής ἐστι» καὶ Ξενοφ. Ἀναβ. Ε', ς', 7 «οὐ γὰρ ἔστιν *ἄλλη* *ἢ* *ᾗ* τὰ κέρατα κτέ.» καὶ Πόρ. Α', 5 «ὀρυττομένη δὲ πολλαπλασίους *τρέφει* *ἢ* *εἰ* σῖτον ἔφερε» καὶ Κυνηγ. Ε', 1 «ὅταν *πάχνη* *ᾖ* *ἢ* παγετός». Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ὅμοια τούτοις παραδείγματα ὑπάρχουσί μοι πρόχειρα, ἀλλὰ περιττὸν νῦν κρίνω νὰ μνημονεύσω αὐτά. Κατὰ τὴν Διδώτειον ἔκδοσιν τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τοῦ Λυσίου κεῖται παρά τε τούτῳ «τῇ δὲ προτεραίᾳ ᾗ ἀνήγετο» (ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. Χρημ. 22) καὶ παρ' ἐκείνῳ «τῇ ὑστεραίᾳ ᾗ ὁ παῖς ἐθάπτετο» (περὶ τοῦ Χορευτ. 37. Πρβ. Κυννῆρον ἐν *Διεξ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλώσσ.* Τόμ. Β', σελ. 840 ἐκδ. β' κα Φροβεργῆρον εἰς *Λυσ.* Τόμ. Γ', σελ. 194). Ἀλλ' ἐπιφανεῖς κριτικοὶ ἀναγινώσκουσι «τῇ δὲ προτεραίᾳ *ἢ* ᾗ ἀνήγετο» καὶ «τῇ ὑστεραίᾳ *ἢ* ᾗ ὁ παῖς ἐθάπτετο» (Ἴδε Ἑρουερδῆνα ἐν *Μνημοσ.* 1881, σελ. 209. Πρβ. καὶ Κόβητον ἐν *Συμμ. Κριτ.* σελ. 510. Ἔτι δὲ *Append. ad Bast. Epist. Crit.* σελ. VII). Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, ἥτ καὶ ἐμοὶ ἀποδεκτὴ εἶνε, γίνονται τρεῖς ἐπάλληλοι χασμωδίαι. Πρβ Λυσ. κατὰ Φίλων. 20 «ὑμᾶς διαφερόντως δεῖ γιγνώσκειν περὶ *αὐτο* *ἢ* *οἱ* *οἰκεῖοι* γιγνώσκουσι» καὶ Ἀποσπ. 1, 5 «πολὺ γὰρ μᾶλλον ἰ

ἄν δανείσηται αὐτοῦ νομίζει *εἶναι ἢ ἃ ὁ πατὴρ αὐτῷ κατέλιπεν*».

σελ. 37, 34 : μάλιστΑ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. σελ. 43, 16 : μάλιστΑ ᾔδει. σελ. 107. 6 : μάλιστΑ ἐν τῷ τότε χρόνῳ. σελ. 117, 52 : μάλιστΑ ἄκων. σελ. 168, 53 : μάλιστΑ ἐθέλειν. σελ. 175, 22 : μάλιστΑ ἐμέμνησθε. σελ. 185, 1 : μάλιστΑ αὐτούς. σελ. 238, 11 : μάλιστΑ ὀργίζεσθαι. σελ. 240, 22 : μάλιστΑ ἀνέχεσθαι. σελ. 249, 21 : ἥκιστΑ ὠργίσθημεν. Πρβ. σελ. 132, 13 «*μάλισθ'* ὑμᾶς ὀργιζομένους» καὶ σελ. 246, 10 «ὑφ' ὧν *ἥκιστ'* ἐχρῆν». Παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι κεῖται σελ. 111, 1 «οἷς *ἥκιστΑ* ἐχρῆν» καὶ σελ. 113, 22 «ὑφ' ὧν *ἥκιστΑ* ἐχρῆν». Πρβ. καὶ σελ. 113, 21. Ἴδε Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 270.

σελ. 40, 46 καὶ σελ. 163, 28 : ἐκεῖνΟ ἐνθυμεῖσθε. σελ. 216, 24 : τοῦτΟ αὐτῷ. σελ. 217, 5 : τοῦτΟ ἅπαντες. σελ. 228, 5 : εἰς τοῦτΟ ὕβρεως. Πρβ. σελ. 91, 34 : *τοῦτ'* ἔπραξεν. σελ. 130, 8 : διὰ *τοῦθ'* ὑμᾶς. σελ. 130, 9 : εἰς *τοῦτ'* ἦλθε. σελ. 151, 10 : *τοῦτ'* ἀξιῶ. σελ. 153, 9 : εἰς *τοῦτ'* ἀρετῆς. σελ. 154, 16 : *τοῦθ'* οἱ ῥήτορες λέγουσιν. σελ. 158, 6 : *τοῦτ'* ἔχοι. σελ. 164, 34. σελ. 188, 15. σελ. 191, 1. σελ. 222, 14. σελ. 238, 11. σελ. 249, 20. Ἐν σελ. 214, 18 κεῖται «οὔτ' *ἄλλΟ* οὐδὲν ἂν — συνέβη».

σελ. 47, 7 : μὰ τὸν ΔίΑ οὐ ῥᾴδιον. Πρβ. καὶ σελ. 52, 32 καὶ σελ. 53, 38.

σελ. 48, 11 : δέκΑ ἡμέρας. σελ. 55, 46 : τετταράκοντΑ ἔτη. σελ. 80, 27 : ἑξήκοντΑ ἐν ὀλιγαρχίᾳ. σελ. 93. 43 : πέντΕ ἄνδρες. σελ. 163, 29 : πέντΕ ἔτεσι. σελ. 181, 11 : δώδεκΑ ἦσαν. σελ. 249, 20 : πέντΕ ὀβολούς. σελ. 259, 1, 5 : ἑβδομήκοντΑ ἔτη. Πολλάκις βλέπει τις τὸ *τριάκοντα* πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος ἢ διφθόγγου, οἷον σελ. 85, 4. σελ. 91, 35. σελ. 95, 50. σελ. 99, 73. σελ. 101, 80. σελ. 106, 2. σελ. 108, 13. σελ. 114, 36 καὶ 38. σελ. 115, 44. σελ. 116, 47. σελ. 118, 56. σελ. 123, 75. σελ. 152, 6 (σελ. 168, 55). σελ. 202, 5. σελ. 203, 9. Εἶνε δ' ὅμως γεγραμμένον ἐν σελ. 4, 14 «*τριάκονθ'* ἡμέρας» καὶ ἐν σελ. 84, 12 «τοῖς *τριάκοντ'* ἐπεξῆλθον». Πρβ. σελ. 143, 4 : *πένθ'* ἡμέραις. σελ. 168. 52 : τέτταρτΑ ἢ *πέντ'* ἔτη. σελ. 180, 2 : *ἑπτ'* ἔτη. σελ. 258, 1, 2 : *ἐννέ'* ὀβολούς. Ἐν σελ. 15, 10 φέρεται «τῶν *ἑπτὰ* ἐπὶ Θήβας» καὶ ἐν σελ. 261, 15 «εἰ *ἑπτὰ* ὑμῖν ἦσαν κτέ.». Ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τῶν

Μακεδονικῶν χρόνων κατακεχωρισμένη ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας 1884, σελ. 196 κἑξ. ἀπαντᾷ στίχ. 58 «*ἐννέΑ* ἡμιεκτεῖα, *πένθ'* ἡμιχοινίκια» καὶ στίχ. 59 «*πένθ'* ἡμιεκτεῖα» καὶ στίχ. 60 «*ἐννέΑ* ἡμιεκτεῖα» καὶ στίχ. 62 «*δέκΑ* ἡμιεκτεῖα» καὶ στίχ. 64 «*πένθ'* ἡμιεκτεῖα» καὶ στίχ. 65 «*δέκΑ* ἡμιεκτεῖα» καὶ στίχ. 68 καὶ 69 «*πένθ'* ἡμιχοινίκια» καὶ στίχ. 71 «*δέκΑ* ἡμιεκτεῖα» καὶ στίχ. 72 «*πένθ'* ἡμιεκτεῖα».

σελ. 53, 34 : ἅμΑ ἐξελεγχθήσεσθαι. σελ. 258, 1, 2 : ἅμΑ οἰόμενος. Πρβ. σελ. 58, 3 «*ἅμ'* ὑμῖν».

σελ. 60, 11 : πολλΑ ἔτη. Πρβ. σελ. 167, 48 «*πόλλ' ἔτη* διεχείρισε τὰ τῆς πόλεως πάντα καὶ προσεδοκᾶτο *πάμπολλΑ* ἐκ τῆς ἀρχῆς ἔχειν».

σελ. 75, 2 : τὸν ἑαυτοῦ μΕ ἀπεκτονέναι. σελ. 77, 9 : εἴ τίς σΕ εἴποι ῥῖψαι τὴν ἀσπίδα. σελ. 77, 12 : εἰπόντι σΕ ἐρριφέναι τὴν ἀσπίδα. σελ. 86, 11 : ἀγαπήσειν μΕ ἔφασκεν. σελ. 89, 24 : ὅ τι ἂν σΕ ἐρωτῶ. σελ. 144, 8 : δι' ἄλλο μΕ ἡγεῖσθε. σελ. 146, 13 : ἐξαλεῖψαι μΕ ἐκ τοῦ καταλόγου. σελ. 183, 18 : δεῖν μΕ ἀπολογήσασθαι. Πρβ. σελ. 75, 1 καὶ σελ. 82, 1 «τὸν πατέρα *μ'* ἔφασκεν» καὶ σελ. 76, 8 «εἰ μέν τίς *σ'* εἴποι».

σελ. 77, 12 : ἐὰν δέ τίς τινΑ εἴπῃ. σελ. 189, 17 : ἄλλην τινΑ ἀπολογίαν. σελ. 235, 2 : εἴ τίς τινΑ οἶδε. Πρβ. σελ. 76, 6 καὶ σελ. 82, 3 «ἐάν τίς *τιν'* εἴπῃ» καὶ σελ. 8, 31 «εἴ *τιν'* εἶχε» καὶ σελ. 141, 7 «*ὅντιν'* ἂν βούλωνται» καὶ σελ. 190, 21 «*τίν'* αὐτοὺς οἴεσθε κτἑ.;» καὶ σελ. 224, 3 «πρὸς *τίν'* ἀνθρώπων διέκειτο οἰκειότερον;». Ἄξια μνείας εἶνε τὸ ἐν σελ. 83, 6 «εἴ τις *παῖδ'* ἐξῆγεν» καὶ τὸ ἐν σελ. 177, 29 «μηδενὸς *ἧττον'* εἶναι ἀνθρώπων τὴν ψυχήν» καὶ τὸ ἐν σελ. 211, 7 «*δοκιμασθέντ'* αὐτόν». Ἀλλ' ἐν σελ. 204, 15 κεῖται «μηδένΑ ἂν ὑμῶν» καὶ σελ. 220, 4 «οὐδένΑ ἂν ὑμῶν».

σελ. 87, 13 : ὡς τοῦ γΕ ἀποθανεῖν ὑπάρχοντος. σελ. 159, 13 : ὅτι γΕ οὐ χρημάτων ἕνεκα. σελ. 183, 18 : τοῦτο γΕ οὐκ ἂν κτἑ. σελ. 214, 16 : καίτοιγΕ αὐτὸν ἀκούω. σελ. 236, 2 : οὐ μέντοι γΕ ἰδίαν (σελ. 237, 10 : καίτοιγΕ ὅστις). Πρβ. σελ. 59, 8 : τούς *γ'* ἐν τῇ εἰρήνῃ. σελ. 108, 13 : ὥς *γ'* ἐδήλωσαν. σελ. 178, 34 : καίτι ὁρῶμέν *γ'* ἡμᾶς. σελ. 241, 26 : δίκαιός *γ'* ἂν ἦν. σελ. 242, 28 σφόδρα *γ'* ἄν. σελ. 44, 17 : *ἔγωγ'* ἄν.

σελ. 133, 19 καὶ σελ. 235, 33: δόξετΕ εἶναι. σελ. 214, 15: δόξετΕ ἀντὶ δημοτικῶν ἀνθρώπων. Πρβ. σελ. 189, 17 «*δόξεθ'* ὑμεῖς ἐπιβουλεύειν» καὶ σελ. 100, 74 «εἰ μὴ *ποιήσεθ'* ἃ Θηραμένης κελεύει». Ἐν σελ. 170, 61 ἀπαντᾷ «εἰ — *δημεύσαιθ'* ἡμῶν τὴν οὐσίαν, οὐδὲ δύο τάλαντα *λάβοιτ'* ἄν» καὶ ἐν σελ. 225, 7 «*οἴεσθ'* ἂν αὐτόν, κτέ.». Πρβ. σελ. 41, 4: *ἔγνωτ' ἄν* καὶ σελ. 156, 26: *ἐνομίζετ' εἶναι* καὶ σελ. 164, 34: *ἠξιοῦτ' ἄν* καὶ σελ. 165, 38: *λάβοιτ' ἄν* καὶ σελ. 84, 12: *βοηθήσατ' οὖν*. Ἀλλὰ σελ. 65, 38: *οἴεσθΕ αὐτόν*.

σελ. 184, 21: οὐ γὰρ ἂν ἔχοιμΙ ὅ τι. σελ. 230, 15: ἑτέρους ἂν ἔχοιμΙ ἐπιδεῖξαι. Πρβ. σελ. 44, 18 «οὐ γὰρ ἂν *ἔχοιμ'* εἰπεῖν».

σελ. 192, 6: ἀκριβέστατΑ ἂν ἔφασαν. σελ. 193, 13: ἄριστΑ οἶδε. Πρβ. σελ. 162, 26 «*ἥδιστ'* ἂν ἀνθρώπων» καὶ σελ. 165, 37 «*ἐλάχιστ'* ἂν αὐτοῦ» καὶ σελ. 171, 2 «*ἄριστ'* ἂν διαγνοῖεν» καὶ σελ. 196, 9 «*σαφέστατ'* ἀνθρώπων» καὶ σελ. 224, 2 «*οἰκειότατ'* ἀνθρώπων».

σελ. 158, 9: παιδάρια δὲ τρίΑ ἠναγκασμένοι τρέφειν. σελ. 215, 23: τρίΑ ἔξω εἰπεῖν. σελ. 228, 4: τέτταρΑ ἔτη. Πρβ. σελ. 59, 6 καὶ 10 καὶ σελ. 150, 5 καὶ σελ. 163, 29 «*τρί'* ἔτη». Ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ, ἐξ ἧς παρεθέμην ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παραδείγματα τοῦ *ἐννέΑ ἡμιεκτεῖα*, *πένθ' ἡμιχοινίκια*, κτλ., ἀπαντᾷ σελ. 196. στίχ. 57 «*τέτταρ'* ἡμιεκτεῖα».

σελ. 180, 3: ἐπΙ Ἀλεξίου ἄρχοντος.

σελ. 240, 20: οὐ τοίνυν ἔγωγ' οἶδΑ ὅ τι ὑμᾶς διαφερόντως δεῖ κτέ.

σελ. 241, 26: τόδΕ ἐνθυμηθῆναι. σελ. 214, 15: τόνδΕ ἀποδοκιμάσαι. Πρβ. σελ. 211, 6 «*τάδ'* ἐνθυμήθητε».

σελ. 4, 14: *τοῦ ἀδελφοῦ* τεθνεῶτος. σελ. 85, 3: ὑπὲρ *τοῦ ἀδελφοῦ*. σελ. 87, 16: περὶ *τοῦ ἀδελφοῦ*. σελ. 161, 22: *τοῦ ἀδελφοῦ* τοῦ ὁμοπατρίου. σελ. 248, 17: οὔτε *τοῦ ἀδελφοῦ* μέμνησαι. Πρβ. σελ. 86, 12 «εἰς *τἀδελφοῦ* τοῦ ἐμοῦ». Ὁ Κόβητος γράφει ἐν *Var. Lect.* σελ. 213 «quod Lysiae causa admoneo, apud quem vitiose legitur XII. § 12. καὶ ἐρωτῶσιν ὅπῃ (leg. ὅποι) βαδίζοιμεν. ὁ δ' ἔφασκεν εἰς τὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐμοῦ, rescribendum εἰς τὰ τἀδελφοῦ τοῦ ἐμοῦ». Ἡ ἀσυνάλειπτος ἐκφορὰ ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ Ἀντιφῶντι σελ. 113, 14 «ἡ μήτηρ *τοῦ ἀδελφοῦ*» καὶ σελ. 114, 28

«τῆς τόλμης *τοῦ ἀδελφοῦ*» καὶ παρὰ τῷ Ἰσαίῳ σελ. 113, 24 Βυρμ. «τῶν *τοῦ ἀδελφοῦ* ἐμερίσατο».

σελ. 45, 1 καὶ σελ. 81, 32 καὶ σελ. 106, 3: *καὶ ἐμοί*. Πρβ. καὶ σελ. 4, 15 καὶ σελ. 35, 21 καὶ σελ. 66, 43: *καὶ ἐμοῦ* καὶ σελ. 2, 4 καὶ σελ. 61, 17: *καὶ ἐμέ*. Τὴν συναληλιμμένην ἐκφορὰν *κἀμοί* βλέπει τις ἐν σελ. 43, 12 καὶ ἐν σελ. 72, 5 καὶ ἐν σελ. 89, 22 καὶ ἐν σελ. 106, 1 καὶ ἐν σελ. 224, 1 καὶ ἐν σελ. 265, 43. Ἐν σελ. 84, 12 κεῖται «βοηθήσατ' οὖν κἀκείνῳ *κἀμοί*».

σελ. 77, 9 καὶ σελ. 209, 33: *τὸ αὐτό*. σελ. 49, 15 καὶ σελ. 53, 38: *τὰ αὐτά*. Πρβ. σελ. 209, 30: *ταὐτά*.

σελ. 113, 32 καὶ σελ. 124, 80: *καὶ ἐκεῖ*. Πρβ. σελ. 33, 14 καὶ σελ. 68, 8: *κἀνταῦθα* καὶ σελ. 70, 19: *κἄπειτα* καὶ σελ. 232, 21: *κἄπειθ'* οὗτος καὶ σελ. 141, 6: *κἀν* τοῖς ἱπποτοξόταις καὶ σελ. 255, 4: *κἀν* ταῖς ἐφ' ἡμῶν ὀλιγαρχίαις.

σελ. 119, 59: *καὶ ἐκεῖνον*. σελ. 164, 34: *καὶ ἐκείνου* καὶ σελ. 2, 4: *καὶ ἐκείνην* — *καὶ ἐκείνῳ*. Πρβ. σελ. 5, 19: *κἀκείνη*. σελ. 6, 25 καὶ σελ. 67, 3 καὶ σελ. 69, 15: *κἀκεῖνος*. σελ. 81, 28: *κἀκείνου*. σελ. 111, 27: *κἀκείνοις*. σελ. 117, 52 καὶ σελ. 212, 9: *κἀκεῖνο*. σελ. 135, 26: *κἀκείνῳ*. σελ. 199, 20: *κἀκείνων*. σελ. 214, 15: *κἀκεῖνον*.

σελ. 143, 3: *τὰ ἄλλα*. Πρβ. σελ. 149, 3 καὶ σελ. 182, 14: *τἄλλα*.

σελ. 155, 21: *καὶ ἐγώ*. Ἴδε ἃ ἔγραψα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 526.

σελ. 164, 36: *τὰ ἐκεῖ*. Ἴδε τὰ ἀλλαχοῦ γεγραμμένα σελ. 525. Πρβ. σελ. 99, 72: *τἀκείνοις* καὶ σελ. 164, 33: *τἀκείνων* καὶ σελ. 168, 55: *τἀκείνου*.

σελ. 192, 6: *τὸ ὄνομα*. Πρβ. σελ. 212, 10: *τοὔνομα*. Ὅμοιον τούτῳ εἶνε τὸ *τοὔπισθεν* (σελ. 6, 25) καὶ *τοὐπίσω* (σελ. 130, 5).

σελ. 261. 12: *τὰ ἐμά*. Πρβ. σελ. 183, 16: *τἀμά* (σελ. 266, 49: *τοὐμόν*).

Πλείστην ὁ Κόβητος σπουδὴν περὶ τὰ τοῦ Λυσίου ἐποιήσατο, δὶς δ' αὐτὸν ἐξέδωκε (τῷ 1863τῳ καὶ τῷ 1882ρῳ ἔτει)· οὐδεὶς δὲ τοῦ κριτικοῦ τούτου ὑπῆρξε περὶ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον ἐμπειρότερος οὐδὲ μᾶλλον τὰ ὦτα πρὸς τὴν σύνθεσιν τῶν ἀρχαίων λόγων τετριμμένος· πολλάκις δ' ἐδήλωσεν ὅτι ἀηδῶς πρὸς τὰς ἀσυναλείπτους ἐκ-

φορὰς διέκειτο διὰ τὴν τῇ συγκρούσει τῶν φωνηέντων παρομαρτοῦσαν κακοφωνίαν. Καὶ ὅμως οὐκ ὀλίγαι χασμωδίαι φέρονται ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδεδομένῳ Λυσίᾳ ἄντικρυς τοῖς παραγγέλμασιν αὐτοῦ μαχόμεναι. Εὐλόγως δέ, νομίζω, ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι δὲν εἶνε πᾶσαι αἱ χασμωδίαι τοιαῦται, ὥστε νὰ γίνωνται παραχρῆμα αἰσθηταὶ ἢ νὰ μὴ ἀποβαίνωσιν ἐνίοτ' ἀνεκταί. Δὲν φαίνεται δ' ἐπαινετὸν νὰ περιεργάζηταί τις λίαν τὰ κατὰ τὴν εὐφωνίαν μηδὲ νὰ δοξάζῃ ὅτι πάντες οἱ Ἀθηναῖοι ἔφευγον ἐπιμελῶς ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ τὴν συμβολὴν τῶν φωνηέντων ἢ ὅτι παρελάμβανον ἀείποτε τὴν συναλοιφήν, ὁσάκις δυνατὴ ἡ ἔκθλιψις ἢ ἡ κρᾶσις ἦτο. Ὁ Δημήτριος γράφει ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας § 68 «Περὶ δὲ συγκρούσεως φωνηέντων ὑπέλαβον ἄλλοι ἄλλως· Ἰσοκράτης μὲν γὰρ ἐφυλάττετο συμπλήσσειν αὐτὰ καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, ἄλλοι δέ τινες ὡς ἔτυχε συνέκρουσαν καὶ παντάπασι». Πρβ. καὶ § 299. Δὲν ὑπάρχει δὲ καιρὸς νῦν νὰ μηκύνω τὸν περὶ τούτου λόγον.

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἐν οἷς συνέγραψεν ὁ Κόβητος εἰς τὰ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως Διορθωτικοῖς οὐχὶ σπανίως εἶνε ἠμελημένη ἡ συναλοιφή, οἷον (μνημονεύω δ' ὀλίγα ἐκ πολλῶν παραδείγματα)

σελ. 166: τοῖς τΕ ἀντιγραφεῦσιν, καὶ: ὁ δΕ ἔλαττον.

σελ. 167: τὰ δΕ ἀτοπώτατα, καὶ: οὐκ ἀτερπὲς δΕ ὀλίγ' ἄττα, καὶ: μάρτυς δΕ αὐτὸς ὁ Φίλων, καὶ: πάντες δΕ ἐγκωμιάζουσιν.

σελ. 167: ἴσως σΕ ἐλελήθει.

σελ. 168: οὐ σὺ δῆτΑ ἀρτίως, καὶ: ποῦ ποτΕ ἦν;

σελ. 170: ὁ δΕ Εὐσέβιος, καὶ: διορθωτέον δΕ ὧδε.

σελ. 172: εἴτΕ εὐήθειαν, καὶ: οὐδεὶς δΕ αὐτῶν, καὶ: εἰς δΕ αὐτῶν.

σελ. 174: ὅτι δΕ οὕτως.

σελ. 175: ἐπειδὴ τάχιστΑ εἰς τὴν ἀρχὴν κατέστη.

σελ. 179: ἔοικε δΕ οὐδΕ ὁ βασιλεύς.

σελ. 180: πῶς ποτΕ αὐτοῖς.

σελ. 167: τὰ ἀνοητότατα.

σελ. 180: τὰ αὐτὰ τολμῶν. σελ. 470: ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι τὰ αὐτά. σελ. 508: τὰ αὐτὰ λέγειν.

σελ. 184: τὰ ἀκίνητα κινοῦσι.

Ἐν σελ. 497 κεῖται «ἅμα δὲ τῷ *τἀληθῆ* παρ' αὐτοῦ τοῦ Διονυ-

σίου ἀκοῦσαι φροῦδα ἡμῖν *τὰ ἀπίθανα*» Πρβ. σελ. 470 «οὐχὶ *τὰ ἀντίγραφα*» καὶ σελ. 519 «*πάντα τὰ ἀντίγραφα*» καὶ «*πάντα τὰ ἀπόγραφα*» καὶ σελ. 484 «οὐχὶ *τἀντίγραφα*» καὶ σελ. 497 «ἄριστα δὲ *τἀντίγραφον*».

Ἔγραψε δ' ὁ Κόβητος καὶ «παραμέμικται τοῖς τοῦ Κλήμεντος *Πλατωνικὰ ἄττα*» (σελ. 529) καὶ «Δημοκρίτεια καὶ *Ἡρακλείτεια ἄττα* προσθέντες» (σελ. 531), εἰ καὶ ἀπεφήνατο ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1862, σελ. 222 ὅτι ἀείποτ' ἐν τοῖς τοιούτοις ἐγίνετο ἔκθλιψις τοῦ Α (Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν γεγραμμένα σελ. 514).

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. Ἀναγκαιότατον δ' εἶνε νὰ μάθωμεν οἱ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα μελετῶντες τί ὁ Βερναρδάκης, ἡ θεία κεφαλή, δοξάζει περὶ τῶν ἐν τῷ πολιτικῷ λόγῳ τῶν Ἀθηναίων ἀπαντωσῶν χασμωδιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ ἐκλίπωσι διὰ τῆς συναλοιφῆς.

Ὁ Βερναρδάκης προθυμεῖται ἔν τ' ἄλλοις βιβλίοις καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν νὰ παραστήσῃ ὅτι μόνος αὐτὸς ἀκριβοῖ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πάντες δ' οἱ ἄλλοι, οἵ τε ἡμεδαποὶ καὶ οἱ ἀλλοδαποί, ἤ τινα ἢ οὐδεμίαν αὐτῆς γνῶσιν ἔχουσι. Συχνάκις ἀποφαίνεται ὅτι οὐδὲν σχεδὸν γενναῖον εὑρέθη οὐδ' ὑγιὲς ἐλέχθη ὑπὸ τῶν ξένων φιλολόγων, πάντα δ' ὡς εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν γραμματικῶν πεπραγματευμένα εἶνε **σύμφυρτα** καὶ μικροῦ λόγου ἄξια. Αὐθέκαστος καὶ φιλαλήθης ὢν ὁ Βερναρδάκης καὶ τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάφην δὲ σκάφην ὀνομάζων ἐλέγχει ἀποκεκαλυμμένως καὶ εὐθυρρημόνως τὰς παντοδαπὰς τῶν περὶ τὴν ἐξήγησιν καὶ κρίσιν τῶν Ἑλληνικῶν λόγων σπουδαζόντων πλάνας, οὐχὶ δ' ὀλιγάκις πικρὰ εἰς τοὺς **κορυζώδεις σχολαστικοὺς** ἀπορρίπτει σκώμματα. Εἶνε δ' οὕτω μέγα τὸ πλῆθος ὧν ὁ ὀξυωπέστατος παρατηρητὴς φωρᾷ πλημμελειῶν καὶ συγχύσεων καὶ παρανοήσεων, ὥστ' εὔκολον ἀποβαίνει βιβλίον ν' ἀπαρτισθῇ ἐκ τῶν φράσεων, ἃς πρὸς δήλωσιν αὐτῶν ἑκάστοτε παραλαμβάνει. Οὐδὲν δὲ κωλύει νὰ μνημονευθῶσιν ἐνθάδε ἔνιαι τῶν φράσεων τούτων.

ἀναγκαζόμεθα ν' ἀποκρούσωμεν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος σημείωσιν αὐτοῦ ὡς ἄρδην ἐσφαλμένην,

εἶνε ἄρδην ἐσφαλμένα καὶ πόρρω τῆς **ἀληθείας ἀπέχοντ'**

πάντα ταῦτα εἶνε συγκεχυμένα καὶ **πλήρη ἀσαφείας**,

ἡ παρεννόησις (γρ. παρανόησις) καὶ ἡ ἐντεῦθεν σύγχυσις τοῦ νοήματος εἶνε προφανής,

δυστυχῶς ὅμως καὶ αἱ μετατοπίσεις καὶ αἱ ἀθετήσεις καὶ αἱ ἀντιῤῥήσεις στηρίζονται ἐπὶ προφανοῦς παρεννοήσεως (γρ. παρανοήσεως) τῶν πραγμάτων καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ κειμένου,

καὶ ταῦτα πάντα, διότι οὔτε οἱ ἀρχαῖοι σχολιασταὶ οὔτε οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἐννόησαν τὸ κείμενον,

δυστυχῶς ἡ συνθήκη καὶ ἔννοια τῶν στίχων παρεΝΝοήθη ὑπὸ πάντων δεινῶς,

κακῶς ἐκληφθέν, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ὁμοίας παρεννοήσεις (γρ. παρανοήσεις) καὶ νοθεύσεις, καὶ: τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παρεννόησιν (γρ. παρανόησιν), καὶ ἡ παρεννόησις (γρ. παρανόησις) εἰς τὴν νόθευσιν,

οἱ κριτικοὶ παρεΝΝόησαν τὸ κείμενον,

παρεΝΝοήθη ἡ σύνταξις τοῦ κειμένου,

οἱ κριτικοὶ παρεΝΝόησαν καὶ ἐνταῦθα τὴν σειρὰν τῶν νοημάτων,

ὁ στίχος παρεΝΝοήθη ἀνέκαθεν καὶ μέχρι σήμερον,

καὶ ἐνταῦθα παρεΝΝοήθη ἡ συνθήκη τῶν λέξεων, ἁπλουστάτη ἄλλως,

παρεΝΝοήθη ἡ συνθήκη τῶν λέξεων, καὶ ἐκ τῆς παρεννοήσεως (γρ. παρανοήσεως) ταύτης προῆλθεν ὅλη αὐτὴ ἡ ματαιοπονία καὶ ἡ σύγχυσις,

καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ἡ κριτικὴ ἠθέτησεν ὅτι δὲν ἐννόησεν,

καὶ ὅμως ἀνέκαθεν μέχρι σήμερον ἡ συνθήκη αὕτη παρεκλαμβάνεται,

ὁ μόνη ἔλλειψις τοῦ στίχου τούτου εἶνε, ὅτι παρεΝΝοήθη καὶ αὐτός, ὅπως τόσοι ἄλλοι,

ὅλαι αὗται αἱ ἀθετήσεις καὶ διορθώσεις καὶ λοχομαχίαι προῆλθον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ κριτικοὶ παρεΝΝόησαν τὸ κείμενον,

ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑρμᾶννος, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι σοφοὶ κριτικοί, ιρερμηνεύουσι τὸ παρ' Εὐριπίδῃ κτέ.

πάντα τὰ διορθώματα εἶνε ἢ ἐσφαλμένα καὶ ἀνελλήνιστα ἄτοπα καὶ ἀνάρμοστα,

καὶ ἐνταῦθα οἱ σοφοὶ κριτικοὶ μοχθοῦσι καὶ πηδῶσι διορθώνοντες, διότι θεωροῦσιν ἐφθαρμένα τὰ γνήσια· θεωροῦσι δ' αὐτὰ ἐφθαρμένα, διότι δὲν τὰ ἐννοοῦσι,

ἡ ἄγνοια τοῦ ἁπλουστάτου τούτου τῆς λέξεως σημαινομένου ἔκαμε τοὺς σοφοὺς ἐκδότας καὶ κριτικοὺς νὰ πανερμηνεύσωσι πολλὰ χωρία τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, καί, ὅπερ ἔτι χεῖρον, νὰ νοθεύσωσιν αὐτὰ διορθοῦντες.

Προσφιλέστατον τῷ Βερναρδάκῃ ὑπάρχει τὸ *ἌΡΔΗΝ ἐσφαλμένον*, *ἌΡΔΗΝ ἡμαρτημένον*, κτλ. Βαρέως φέρων ὁ νηφαλιώτατος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐξηγητὴς τὰς ἀτόπους τῶν κενοσπούδων κριτικῶν ζητήσεις καὶ λεπτολογίας ἀποκαλεῖ αὐτὰς *τερθρεύματα* καὶ *κριτικεύματα*, οἷον « τί καὶ νὰ εἴπωμεν πρὸς τὰ *τερθρεύματα* ταῦτα ἡμεῖς ἀποροῦμεν » καὶ « ἀποκρούομεν ἐντόνως τὰ ὑπερκριτικὰ ταῦτα *τερθρεύματα* » καὶ « ἀποροῦμεν τί καὶ νὰ εἴπωμεν πρὸς τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς τὰ *κριτικεύματα* ταῦτα ». Σφοδρὰν ἀεὶ τῶν κριτικῶν ποιεῖται ὁ γενναῖος ἀνὴρ καταδρομὴν καὶ σκληρῶς αὐτοῖς ἐπιτιμᾷ, καθάπτεται δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς κορυφαίοις κατειλεγμένων Βαλκεναρίου καὶ Πόρσωνος καὶ Ναυκίου. Σπανίως ὁ Βερναρδάκης φαίνεται ἐπιεικὴς κριτής, εὐτυχὴς δὲ προσήκει νὰ ὑπολαμβάνηται ὁ κριτικὸς ἢ φιλόλογος ἐκεῖνος, ὃν ἐπαίνου τινὸς ἀξιοῖ ὁ λογιώτατος τῶν καθ' ἡμᾶς γραμματικῶν καὶ ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ πένταθλος. Πολλάκις ἄλλοτ' ἐχλεύασε καὶ διέσυρε τὸν Κόβητον, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι καλλωπίζεται νῦν ἐν τῷ Ἅδῃ ὁ Ὁλλανδὸς κριτικὸς μανθάνων ὅτι εὐφημίας τινὸς ἄξιος ἐνομίσθη ὑπὸ τοῦ μουσικωτάτου Ἕλληνος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν. Τάδε εἶνε ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ γεγραμμένα « Ἀλλὰ τὴν ὀρθοτέραν πάντων γνώμην περὶ τοῦ ζητήματος ἐξήνεγκε καθ' ἡμᾶς ὁ Κόβετος — εἰπών, ὅτι παρὰ μὲν Ὁμήρῳ τὸ ἰῶτα ἐκτείνεται, παρὰ δὲ τοῖς Ἀττικοῖς, τοῖς τὴν ζῶσαν ἀττικὴν λαλοῦσιν, ἐβραχύνετο — Σπανίως ὁ περικλεὴς κριτικὸς ἐξήνεγκε γνώμην τόσον σύμφωνον πρὸς τὰς ἡμετέρας περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πεποιθήσεις, ὅσον αὕτη ». Μεγίστη ἀληθῶς τιμὴ τοῦ Κοβήτου εἶνε, ἐφ' ᾗ ὑπερβαλλόντως πρέπει νὰ μακαρίζηται, ὅτι συμφωνοῦσιν ἐνίοτε αἱ γνῶμαι αὐτοῦ ταῖς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πεποιθήσεσι τοῦ ἐντρ[εχεστάτου] χεστάτου ζητητοῦ καὶ κρατίστου τῆς τε φύσεως καὶ τῆς χρήσε[ως] αὐτῆς γνώμονος. Εὐφραίνεται δὲ πάντως καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Θειρσχ[ίου]

ἀποβλέπουσα εἰς ἃ περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἀπεφήνατο ὁ Βερναρδάκης, ἔχοντα ὧδε. «Βαθύτερον παντὸς ἄλλου ἀνέλυσε τὰ τῆς ἀττικῆς — συντάξεως ταύτης ὁ Θείρσχιος ἐν τῇ γραμματικῇ αὐτοῦ — Ἡ ἀνάλυσις αὕτη, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῇ γραμματικῇ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, τιμῶσι τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, ἀλλ' ἀνάγεται μᾶλλον εἰς τὴν φιλοσοφικωτέραν θεωρίαν τῆς γλώσσης, παρὰ εἰς τὴν καθ' αὑτὸ γραμματικήν, κατὰ τὴν κοινὴν καὶ ἐπικρατεστέραν περὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἔννοιαν». Καὶ δὲν εἶνε μὲν ὅλως ψόγου ἀμιγὴς ὁ ἔπαινος οὗτος, ἀλλὰ τίς τολμᾷ νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι ἀναγκαίως ἔχει νὰ εὐδαιμονίζηται ὅστις ἂν καὶ ἁπλῆς μνείας ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη τύχῃ; Ἄξια δὲ παραθέσεως νομίζω καὶ ἃ ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς ἔγραψε περὶ τοῦ Θειρσχίου ὁ Βερναρδάκης· εἶνε δὲ τάδε. «Ὁ Θήρσιος π. χ. βαθύνους καὶ φιλοσοφικὸς ἐν πολλοῖς τῶν καθ' ἕκαστα, συναισθανόμενος τὸ ἐλλιπὲς τῶν περὶ ἑλληνικῆς συνταξεως θεωριῶν, διῄρεσε τὴν ὅλην σύνταξιν εἰς δύο μέρη, τὸ ὑποκείμενον (= ὄνομα) καὶ τὸ κατηγορούμενον (= ῥῆμα)· ἀλλ' ἐκ τοῦ δυασμοῦ τούτου ἡ ἑλληνικὴ σύνταξις λόγῳ ἐπιστημονικότητος ὀλίγον ἐκέρδησεν, ἡ δὲ περὶ τῶν πτώσεων θεωρία αὐτοῦ περιέχει στοιχεῖα ἀλλότρια πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ συντακτικὸν ἐν γένει τοῦτο τοῦ Θ. εἶνε πολύτιμον ὄχι διὰ τὰς εὐθραύστους ταύτας φιλοσοφικὰς ἀντηρίδας, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀφθόνους εἰς τὴν Ὁμηρικὴν σύνταξιν ἐμπειρικὰς παρατηρήσεις». Τὰς περὶ τοῦ Θειρσχίου κρίσεις ταύτας τοῦ κομψοτάτου Βερναρδάκη ἀναγινώσκων ἀναμιμνήσκομαι ὧν ὁ Στρεψιάδης λέγει ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους. Ταῦτ' ἄρ' ἐποίουν ὑγρᾶν νεφελᾶν στρεπταιγλᾶν δάϊον ὁρμὰν πλοκάμους θ' ἑκατογκεφάλα Τυφῶ πρημαινούσας θυέλλας, εἶτ' ἀερίους διεροὺς γαμψοὺς οἰωνοὺς ἀερονηχεῖς ὄμβρους θ' ὑδάτων δροσερᾶν νεφελᾶν· εἶτ' ἀντ' αὐτῶν κατέπινον κεστρᾶν τεμάχη μεγαλᾶν ἀγαθᾶν κρέα τ' ὀρνίθεια κιχηλᾶν.

Μεγίστην ῥοπὴν εἰς εὐδόκιμον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης ἄσκησιν παρέσχεν ὁ Βερναρδάκης ἐμφήνας ὅτι ἄριστος ὁδηγὸς εἰς τὴν χρῆσιν ἢ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶνε τὸ *γλωσσικὸν αἴσθημα* ἢ *ἡ γλωσσικὴ συνείδησις*. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν γράφει ὁ πολὺς Βερναρδάκης «ὁ μόνος κανών, ὅστις καθωδήγει τοὺς Ἕλληνας, ἦτο *τὸ* ἄπταιστον αὐτῶν *γλωσσικὸν αἴσθημα*» καὶ «οὕτω

καὶ εὐωδοῦτο ἄριστα ἡ Εὐριπίδειος ῥῆσις καὶ οὐδαμῶς προσέκρουεν εἰς αὐτὴν *τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα* τῶν πάλαι Ἑλλήνων» καὶ «εἶνε πρόδηλον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἥκιστα ἔχοντα ἀνεπτυγμένον *τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα*, ὅτι κτέ.» καὶ «ἐξ ἐναντίας παντὸς Ἕλληνος ἀναγνώστου *ἡ γλωσσικὴ συνείδησις* θέλει ἀνομολογήσῃ, ὅτι κτέ.» καὶ «παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μάλιστα Ἀττικοῖς ἔζη μὲν ἀκόμη *ἐν τῇ γλωσσικῇ συνειδήσει* ἡ ἐν τοῖς τοιούτοις ῥήμασι δύναμις τῆς προθέσεως».

Ἐξαίσια ἀληθῶς καὶ τεράστια εἶνε τὰ ἐν τῇ φιλολογίᾳ κατορθώματα τοῦ Βερναρδάκη, ἐξ ὧν πλείστη τῇ Ἑλλάδι προσγίνεται εὐδοξία, ὑπερφυὲς δὲ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἐπανθεῖ κάλλος καὶ χάρις ἀβίαστος. Εἰκότως δ' οἵ τ' ἐν Ἀθήναις Κραυγασίδαι καὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ Φυσίγναθοι, λίαν πεπαιδευμένοι ἄνδρες, οὐδέποτε σφαλλόμενοι περὶ τὴν γραφὴν τῶν τε διὰ τοῦ στοιχείου Α καὶ τῶν διὰ τῆς διφθόγγου ΟΥ ἐκφερομένων συλλαβῶν (ἂν μὴ ἔχωσι προσῳδίαν), ἰσχυρίζονται μετὰ σφοδροῦ πείσματος ὅτι δεινότατος φιλόλογος ὁ Βερναρδάκης καὶ ἐπαφροδιτότατος συγγραφεὺς εἶνε, μουσηγέτης τις Ἀπόλλων ἢ Ἑρμοῦ λογίου τύπος, μόνος δ' αὐτὸς δύναται περὶ παντὸς γραμματικοῦ ζητήματος ἀσφαλῶς ν' ἀποφαίνηται καὶ μόνου αὐτοῦ αἱ περὶ εὐφωνίας ἢ κακοφωνίας γνῶμαι εὔλογον εἶνε ὡς πυθόχρηστα παραγγέλματα ἀσπασταὶ νὰ γίνωνται.

Ταῦτ' ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν εἶπον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν «Ἀναγκαιότατον δ' εἶνε νὰ μάθωμεν οἱ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα μελετῶντες τί ὁ Βερναρδάκης, ἡ θεία κεφαλή, δοξάζει περὶ τῶν ἐν τῷ πολιτικῷ λόγῳ τῶν Ἀθηναίων ἀπαντωσῶν χασμωδιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ ἐκλίπωσι διὰ τῆς συναλοιφῆς».

Ἐπειδὴ ἐκ τῶν περὶ ἐκθλίψεως καὶ κράσεως γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ (σελ. 22-3) δὲν διδασκόμεθα τίνα ὁ ἀνὴρ ἔχει γνώμην περὶ τῆς πολλάκις ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ τῶν Ἀττικῶν εὑρισκομένης μετὰ χασμωδίας ἐκφορᾶς, δυνατῆς οὔσης τῆς συναλοιφῆς, ἐπάναγκες φαίνεται νὰ ἐπεξέλθῃ τις τὰ ἐν αὐτῇ παρατεθειμένα παραδείγματα (σελ. 195-264), ἵν' ἴδῃ πῶς εἶνε ταῦ- ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη προενηνεγμένα καὶ συμπεράνῃ οὕτω τί ὁ δαιμ νιος τῆς καλλιφωνίας κριτὴς δοξάζει περὶ τοῦ προκειμένου πρά ματος. Ἐπεξερχόμενός τις τὰ χωρία ταῦτα πείθεται ὅτι ἐγκρίνει

δὲν νομίζει ἀφόρητον) ὁ Βερναρδάκης τὴν χασμωδίαν, καὶ ὅταν δυνατὴ ἡ ἔκθλιψις ἢ ἡ κρᾶσις εἶνε, οἷον

σελ. 195 : μάλιστΑ ἡμῶν. σελ. 249 : μάλιστΑ ἐνειργάσατο. σελ. 258 : μάλιστΑ ἐθέλουσι, καὶ : μάλιστΑ ὁρῴη.

σελ. 195 : τοῦτΟ ἐστιν ἡ δικαιοσύνη. σελ. 211 : τοῦτΟ ἡμῖν.

σελ. 196 : τί ἄλλΟ οὗτοι ἢ ἐπεβούλευσαν; Εὐθὺς μετὰ τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐπιφέρεται ἡ «οὐδὲν *ἀλλ'* ἢ συμβουλεύουσιν ὑμῖν πάλιν περὶ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύειν». Γραπτέον *ἡμῖν* (Ἴδε Ἰσοκράτ. περὶ Εἰρ. 37).

σελ. 197 : ἡνίκΑ ἂν ὥρα ᾖ. Τὸ χωρίον εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῆς Κύρου Παιδείας τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ε', γ', 44, ἔνθα κεῖται «ἡνίκα Δ' ἂν ὥρα ᾖ».

σελ. 200 : εἰ βούλοιντΟ ἀθρόοι. Πρβ. σελ. 262 : εἰ *δέξαιτ'* ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου.

σελ. 204 : φίλον σΕ ἡγοῦμαι. σελ. 208 : οὐκ ἐγώ σΕ ἀποκτενῶ. σελ. 210 : τοσοῦτον μόνον σΕ ἐγίγνωσκον. σελ. 212 : ὁρῶντές Σε ἀνεξόμεθα.

σελ. 204 : εἴ τινΑ ἀλλήλοις.

σελ. 205 : ὅπλΑ ἀφῄρηνται.

σελ. 205 : ὅσοι τΕ ἵππους. σελ. 225 : ἄλλα τΕ ἐφιλοφρονεῖτο. σελ. 240 : τά τΕ ἀπὸ τῶν πολεμίων. σελ. 250 : παρορῶμέν τΕ οὖν, καὶ : παρέχωμέν τΕ ἡμᾶς αὐτούς, καὶ : ἀεί τΕ ἀνδρειότατος.

σελ. 213 : ἄρξομαι δΕ ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς. σελ. 240 : καὶ πάντες δΕ οἱ καλούμενοι. σελ. 243 : ἐπεὶ δΕ ὁμοῦ ἦσαν. σελ. 257 : θαυμαστὴ δΕ ἦν. σελ. 258 : ἐπειδὴ δΕ ἀνοιχθείη.

σελ. 214 : ἐνίοτΕ ἐπαχθεῖς.

σελ. 221 : ὁπόσΑ ἀγνοίᾳ, καὶ : ταῦτΑ εἴρηταί μοι.

σελ. 223 : μήτΕ ἔργῳ. σελ. 243 : οὔτΕ ἔθεσι.

σελ. 227 : ἀντΙ ἡμέρας.

σελ. 227 : πέντΕ ἡμέραις. σελ. 228 : δέκΑ ἐπάλξεων.

σελ. 229 : ἀμφΙ ἀγορὰν πλήθουσαν.

σελ. 229 : τὰ δίκαιΑ ἕξουσι. σελ. 243 : πρότερΑ ἂν εἴη.

σελ. 247 : ἔχοιμΙ ἐπιδεῖξαι.

σελ. 247 : πότΕ ἃ χρὴ πράξετε;

σελ. 251 : ὑπΟ ὑμῶν.

σελ. 251 : ξυμπονήσετΕ ἐν τῇ πόλει, καὶ : οἰκήσετΕ ἐν τῷ καθαρῷ, καὶ : ἐνθυμούμεθΑ ὀρθῶς.

σελ. 253 : ὥστΕ ἐκείνους ἐκπεπλῆχθαι.

σελ. 255 : ὅσΑ ἀγαθά. σελ. 261 : ποῖΑ ἀγαθά. σελ. 262 : ταῦτΑ ἀεί.

σελ. 257 : ὅτΕ ἐντός. σελ. 258 : ὅτΕ ἔξω.

σελ. 257 : οὐδένΑ ἄνθρωπον.

σελ. 264 : ὅσΑ ἂν ᾖ δυσχερῆ. Τὸ χωρίον ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 51, 38. Ἀλλὰ τὸ ἄριστον ἀντίγραφον ἔχει « *ἃ ἂν* ᾖ δυσχερῆ », ὃ ἀπεδέξατο ὁ Δινδόρφιος καὶ ὁ Βεκκῆρος. Ὁ Βοιμέλιος ἐξέδωκεν ἐν ταῖς Δημοσθένους Δημηγορίαις σελ. 445 « *ἂν* ᾖ δυσχερῆ ». Πρβ. σελ. 16.

σελ. 219 : τοῦ ἀγαθοῦ.

σελ. 240 : τὸ αὐτό.

σελ. 245 : τὸ ἀληθές.

σελ. 262 : ἃ ἂν ἀσύντακτα ᾖ.

Ἐν σελ. 262 κεῖται « *ἵν'* ἀμείνων ᾖ » καὶ « *ἵν'* εὐφραίνοιντο ». ἐν δὲ σελ. 249 φέρεται « ἔσο φιλομαθής, *ἵνΑ* ᾖς πολυμαθής ». Χαριέστατος δ' εἶνε ὁ Βερναρδάκης παραλαμβάνων ἐν Ἀττικῇ ῥήσει τὸν τύπον *ἔσο*. Τίς τῶν ἀρτιμαθῶν παίδων ἀγνοεῖ ὅτι ἀείποτε *ἴσθι* ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐλέγετο, οὐδέποτε δ' *ἔσο* ;

Ἐν σελ. 252 ἀπαντᾷ « ἐγὼ *οἶδ'* ὅτι ηὔξω » καὶ ἐν σελ. 261 « τὰ δ' ἐκπώματ' οὐκ *οἶδ'*, εἰ Χρυσάντᾳ τούτῳ δῶ ». Ἀλλ' ἐν σελ. 211 εἶνε γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη « *οἶδΑ* ὅτι θνητός εἰμι ». Ἐκφέρεται δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἡ προστακτικὴ *ἴσθι* ἐντελὴς πρὸ τοῦ *ὅτι* ἐν σελ. 249 « εὖ *ἴσθΙ* ὅτι ».

Τῇ ποικιλίᾳ δ' ὁ Βερναρδάκης χαίρων γράφει ἐν σελ. 256 *τὰ πανθ' ὁρᾷ* καὶ *τὰ πάντΑ εἶδεν*, *τὰ πάνθ' ἑώρα* καὶ *τὰ πάντΑ ὄψεται*. Ἴσως ὑπάρχει λόγος τις, ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος ἢ τῆς γλωσσικῆς συνειδήσεως ποριζόμενος, δι' ὃν ὁ δεξιώτατος τῆς καλλιφωνίας γνώμων πρὸ μὲν τοῦ *ὁρᾷ* καὶ *ἑώρα* παραδέχεται τὴν ἔκθλιψιν, πρὸ δὲ τοῦ *εἶδεν* καὶ *ὄψεται* οὐχί.

Παραδοξότατον δὲ δύναται παντὶ νὰ φανῇ ὅτι εἶνε πλήρης ὑπὸ το Βερναρδάκη γεγραμμένος ὁ σύνδεσμος ΔΕ πρὸ τοῦ ὀνόματος *ἀθα νατος* ἐν Ἰσοκρατείῳ ῥήσει κειμένῃ ἐν σελ. 233 « περὶ πλείονος ποι

δόξαν πολλὴν ἢ πλοῦτον μέγαν τοῖς παισὶ καταλιπεῖν· ὁ μὲν γὰρ θνητός, ἡ δΕ ἀθάνατος». Λέγονται ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα Λόγῳ § 32, ἀλλ' ἡ ἀσυνάλειπτος ἐκφορὰ «ἡ δΕ ἀθάνατος» μάχεται ἄντικρυς τῇ συνηθείᾳ τοῦ Ἰσοκράτους, ἣν οὐδεὶς νῦν ἀγνοεῖ καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γραμμάτων γεγευμένος. Ἂν ἄλλος τις τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων χωρίον τοῦ Ἰσοκράτους μνημονεύων ἐξέφερε πλήρη τὸν σύνδεσμον ΔΕ πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος ἢ διφθόγγου, ἀγριώτατα ὁ Βερναρδάκης αὐτῷ θὰ ἐπεφέρετο, μαθὼν παρά τινος τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος, θὰ ἐταλάνιζε δ' ἑκάστοτε τὴν Ἑλλάδα σχετλιάζων καὶ δεινοπαθῶν ἐπὶ τῇ ἐπιπολαζούσῃ ἐν αὐτῇ ἐσχάτῃ ἀμαθίᾳ. Παρατηρητέον δ' ὅτι παρὰ τῷ Ἰσοκράτει κεῖται *δόξαν καλήν*, οὐχὶ *δόξαν πολλήν*.

Δεινοῦ δὲ θορύβου αἴτιος ὁ Βερναρδάκης θὰ ἐγίνετο, καὶ ἂν ἐγράφετο ὑπό τινος «ἀνεχώρησαν *ἐπὶ* οἴκου», ὡς ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ ἐν σελ. 231. Πολλάκις ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ἡ φράσις «ἀνεχώρησαν *ἐπ' οἴκου*», οἷον ἐν βιβλ. Α', 30, 2 καὶ 4 καὶ 55, 1 καὶ ἐν βιβλ. Γ', 16, 2 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβ. καὶ βιβλ. Β', 56, 6 καὶ Δ', 50, 3 «*ἐπ' οἴκου* ἀνεχώρησαν». Φέρεται δὲ παρ' αὐτῷ καὶ «ἀνεχώρησε τῷ στρατῷ κατὰ τάχος *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Β', 101, 6) καὶ «ἀνεχώρησεν *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Γ', 91, 6) καὶ «ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Τεγέας *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Ε', 78) καὶ «ἀναχωρήσαντες δὲ *ἐπ' οἴκου* τὰς γυμνοπαιδίας ἦγον» (βιβλ. Ε', 82, 3) καὶ «ἀνεχώρουν κατὰ τάχος *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Δ', 6, 1) καὶ «ἀνεχώρουν τε καὶ διελύθησαν *ἐπ' οἴκου* ἕκαστοι» (βιβλ. Ε', 60, 4). Λέγει δ' ὁ Θουκυδίδης καὶ «ἀπεχώρησεν *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Α', 89, 2 καὶ 106, 2) καὶ «ἀπεχώρησαν *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Α', 111, 3 καὶ 112, 4) καὶ «ἀπῆλθον *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Α', 92 καὶ 108, 2) ἢ «*ἐπ' οἴκου* ἀπῆλθον» (βιβλ. Β', 82) καὶ «*ἐπ' οἴκου* ἀνακομιζόμενοι» (βιβλ. Β', 31, 1) καὶ «ἀπέπλεον *ἐπ' οἴκου*» καὶ «ἐκομίσθησαν *ἐπ' οἴκου*» (βιβλ. Β', 33, 2 καὶ 3), κτλ. Ποιεῖται δὲ καὶ ὁ Ξενοφῶν χρῆσιν τοῦ *ἐπ' οἴκου*, οἷον Ἑλλην. Δ', η', 6 «*ἐπ' οἴκου* ἀπῆλθε» καὶ Ε', α', 3 «ἐπὶ θάλατταν κατέβαινεν *ἐπ' οἴκου* ὁρμώμενος», κτλ. Πρβ. καὶ Στράβ. σελ. 293, 16 Μειν. «αὐτοὶ δὲ ἀπεχώρησαν *ἐπ' οἴκου*».

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ποιητικὴν ῥῆσιν ἐκφέρει μετὰ χασμωδίας ὁ Βερναρδάκης ἐν σελ. 195 «κακοῦ ἀνδρὸς *δῶρΑ* ὄνησιν οὐκ ἔχει».

Περίφημον κατέστη καὶ παντὶ πρόχειρον τὸ χωρίον τοῦτο ὑπάρχει κείμενον ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 618 « κακοῦ ΓΑΡ ἀνδρὸς *δῶρ'* ὄνησιν οὐκ ἔχει ». Ἀμετάβλητον προηνέχθη ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη ἐν σελ. 205 τὸ « τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα *τἀγάθ'* οἱ θεοί ».

Ἐν ταῖς Μονοστίχοις Γνώμαις στίχ. 152 ἀπαντᾷ « ἐχθροὺς ἀμύνου μὴ *'πὶ* τῇ σαυτοῦ βλάβῃ », ᾧ ὅμοιον τὸ ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 529 « κοὐκ εὖ λέγειν χρὴ μὴ *'πὶ* τοῖς ἔργοις καλοῖς » (Πρβ. *μὴ 'πίσειε, ἢ 'πί*, κτλ.). Ἀλλ' ὁ Βερναρδάκης κατέστησεν ἐντελῆ τὴν πρόθεσιν ἐν σελ. 202 « ἐχθροὺς ἀμύνου μὴ *ἐπὶ* τῇ σαυτοῦ βλάβῃ ». Ἔγραψε δὲ καὶ « δεινόν ἐστιν ἡ μὴ *ἐμπειρία* » ἐν σελ. 247 ἀντὶ τοῦ « ἡ μὴ *'μπειρία* ». Παρὰ τῷ Σουίδᾳ σελ. 475 α' Βεκκ. φέρεται « Ἡ *μήμπειρία* : ἡ μὴ ἐμπειρία, τουτέστιν ἡ ἀπειρία. Ἀριστοφάνης· δεινόν ἐστιν ἡ *μήμπειρία* ». Φαίνεται ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἀρέσκεται μᾶλλον τῇ συνιζήσει ἢ τῇ συναλοιφῇ.

Πολλοῖς περιπίπτει σφάλμασιν ὁ Βερναρδάκης ἐν σελ. 23 τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς λέγων « Δύο βραχέων κρᾶσις γίνεται ὡς ἑξῆς— ο + ι = οι, τὸ ἱμάτιον = θοἱμάτιον » καὶ « Μακροῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου καὶ βραχέος φωνήεντος ὡς ἑξῆς — η + α = α, ἡ ἀρετή = ἀρετή· ῃ + α = η, τύχῃ ἀγαθῇ = τυχἠγαθῇ — οι + α = ᾱ, μέντοι ἄν = μέντἀν· οι + α = ω, οἱ ἀπατῶντες = ὡπατῶντες ».

Ἁμαρτάνει μὲν ὁ Βερναρδάκης νομίζων ὅτι βραχὺ εἶνε τὸ ἀρκτικὸν ἰῶτα τοῦ *ἱμάτιον*, ἁμαρτάνει δ' ἐκφέρων ἄτονον τὴν δευτέραν συλλαβὴν τοῦ *μέντἄν*. Πρβ. *οὔτἄν, μέντᾄρα, οὔτᾄρα, ἤτᾄρα*. Γράφεται δ' ὑπό τινων *μεντἄν* (Πρβ. Βοιμέλιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Δημοσθένους Δημηγοριῶν σελ. 9).

Πλημμελῶς ἔχει ἡ διὰ τοῦ Η ἐκφορὰ *τυχΗγαθῇ*. Τὸ *τύχῃ ἀγαθῇ*, ἀνθ' οὗ φέρεται καὶ *ἀγαθῇ τύχῃ*, συναλειφόμενον ποιητικῶς γίνεται *τυχἈγαθῇ*· ἐμνημονεύθησαν δ' αὐτοῦ παραδείγματα ὑπό τ' ἄλλων καὶ τοῦ Βλαϋδεσίου ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀριστοφάνους Ὀρνίθων σελ. 250. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται *τἀγαθῇ* (Ἀριστοφ. Νεφ. 61), *τἀγορᾷ* (Ἀριστοφ. Ἱππ. 677 καὶ Ἀχαρν. 855), *τἀρχηγέτι* (Ἀριστοφ. Λυσ. 642), *τἀρετῇ* (Εὐριπίδ. Ἀνδρ. 226 καὶ Τρῳ. 1009. Ἴδε Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστ. Ἀχαρν.* σελ. 129 καὶ 117 καὶ εἰς *Λυσιστρ.* σελ. 84 καὶ ἐν *Προλ.* εἰς *Ἀριστοφ. Ἀποσπ.* σελ. ι'). Καλῶς ἐν

ἀποσπάσματι τοῦ Νικοστράτου παρ' Ἀθην. σελ. 693 α' εἶνε γεγραμμένον *τυχααγαθῇ*. Εὑρέθη δὲ καὶ ἐν ἐμμέτρῳ ἐπιγραφῇ «ἐνύπνια κρίνω τοῦ θεοῦ πρόσταγμ' ἔχων, *τυχάγαθᾷ*. Κρής ἐστιν ὁ κρίνων τάδε» (Ἴδε *Μνημοσ.* 1879, σελ. 423). Ἀλλὰ τοῦτο συνηλείφθη ἐκ τοῦ *τύχᾳ ἀγαθᾷ*. Ὅμοια τῷ *τἀγαθῇ*, *τἀγορᾷ*, κτλ. εἶνε τὸ *τἀθηναίᾳ*, *τἀθηνάᾳ*, *τἀθηνᾷ*, ὧν ποιεῖται μνείαν ὁ Μειστεράνσιος ἐν *Γραμμ. τῶν Ἀττικ. Ἐπιγρ.* σελ. 56 ἐκδ. β'. Λέγει ὁ Βερναρδάκης ἐν οἷς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ Γραμματικῆς παρεθέμην ὅτι τὸ *ἡ ἀρετή* γίνεται διὰ κράσεως *ἀρετή*. Ὁ Λοβέκκιος γράφει ἐν τῷ εἰς Σοφοκλέους Αἴαντα Ὑπομνήματι στίχ. 1357, σελ. 477 ἐκδ. β' «Νικᾷ γὰρ ἡ ἀρετή — In plerisque codd. scribitur ἡ 'ρετή, in ΓΔ. Bodl. Laud. Dresd. A. Mosq. B. plene ἡ ἀρετή, ut ap. Eust. p. 842, 10. p. 1198, 38. et sic Hermannus scripsit; sine articulo ἀρετή ap. Stob. Serm. XVII. (XIX.) 10. p. 168. quare ἀρετή dedit Dind. quomodo etiam Eur. Suppl. 596. pro ἡ 'ρετή scribunt, et ἄμπελος Cycl. 567. pro ἡ ἄμπελος sive ἡ 'μπελος». Ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 930 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη (σελ. 112) «ἀπόλωλεν *ἡ ἀλήθει'*, ἐπεὶ σὺ δυστυχεῖς;». Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Κιρχοφίου γενομένης ἐκδόσεως τοῦ Εὐριπίδου, *ἡ ἀληθὶ'*, *ἡ ἀλήθεια*, *ἡ 'λήθεια*. Ὁ Κιρχόφιος ἀπεδέξατο τὴν ἀσυνάλειπτον ἐκφορὰν *ἡ ἀλήθει'*, ἀλλ' ὁ Δινδόρφιος καὶ ἄλλοι ἔγραψαν κατὰ συναλοιφὴν *ἀλήθει'* (Πρβ. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1195 καὶ Φιλήμ. Ἀποσπ. 72 Κοκκ.). Οὐδαμῶς ἀποδεκτὴ εἶνε ἡ γραφὴ *ἡ 'λήθει'*, ἣν ἐνέκρινεν ὁ Βαλκενάριος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν Τόμ. Α', σελ. 338 Λιψ. Ἀτοπώτατα δ' ἔχει τὸ «δεῖ *τὰ 'νδιχ'* ἑρμηνευμάτων», ὃ ὀρθὸν νομίζει ὁ μέγας κριτικὸς ἐν σελ. 227. Σημειωτέον δ' ὅτι φέρουσι τἀντίγραφα ἐν χωρίοις Ἀττικῶν ποιητῶν καὶ *ἡ ἐκκλησία*, *ἡ εὐγένεια*, *ἡ εὐτέλεια*, κτλ., περὶ ὧν ἀλλαχοῦ. Θαυμαστὸν δὲ δύναται παντὶ νὰ φανῇ ὅτι ἔγραψε μὲν ὁ Βερναρδάκης εἰς τὸ ἐν ταῖς Φοινίσσαις ἀπαντῶν στίχ. 886 *ἀγώ* σημείωσιν, ἵνα διδάξῃ ὅτι εἶνε κατὰ κρᾶσιν προενηνεγμένον ἀντὶ τοῦ *ἃ ἐγώ*, οὐδεμίαν δὲ παρατήρησιν ἐποιήσατο περὶ τῆς ἐν στίχ. 930 ἐκφορᾶς *ἡ ἀλήθει'* οὐδὲ περὶ τῆς ἐν στίχ. 408 *μὴ ἔχειν*, ἧς ὀρθοτέραν ὑπολαμβάνει ὁ Βαλκενάριος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν Τόμ. Α', σελ. 211 Λιψ. τὴν *μὴ 'χειν*.

Τὸ *οἱ ἀπατῶντες* ἐν μόνῳ τῷ ποιητικῷ λόγῳ τῶν Ἀθηναίων ἐπιδέχεται συναλοιφήν, ἡ δ' ἐκ ταύτης προερχομένη ἐκφορὰ δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη ἢ ἡ *ἀπατῶντες*. Πρβ. *ἀγαθοί* = οἱ ἀγαθοί, *ἄνδρες* = οἱ ἄνδρες, *ἄνθρωποι* = οἱ ἄνθρωποι, *ἀγορανόμοι* = οἱ ἀγορανόμοι, κτλ., *τἄν* = τοι ἄν, *μέντἄν* = μέντοι ἄν, κτλ. Οὐδεὶς δ' ἀγνοεῖ ὅτι, συνερχομένων τοῦ ΟΙ καὶ τοῦ Α, ἐκπίπτει μὲν πρῶτον τὸ Ι, γίνεται δ' ἔπειτα κρᾶσις τοῦ Ο + Α εἰς Α, οἷον *οἱ + ἀπατῶντες - ὁ + ἀπατῶντες - ἀπατῶντες*. Πρβ. *ὁ + ἀνήρ - ἀνήρ*, κτλ., *ἀπλόα - ἀπλᾶ*, κτλ. Τὸ Βερναρδάκειον *ὠπατῶντες* εἶνε κατὰ Δωρικὴν συναλοιφὴν ἐσχηματισμένον. Πρβ. Ἀριστοφ. Λυσ. 1260 «ἦν γὰρ *τὤνδρες* οὐκ ἐλάσσως τᾶς ψάμμου τοὶ Πέρσαι» = τοὶ ἄνδρες. Ἴδε Ἀρήνσιον ἐν τῷ *περὶ Διαλ. Δωρ.* σελ. 222 καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ἀχαρν.* σελ. 108, 755 (καὶ σελ. 116, 790 καὶ σελ. 122, 817).

Διαφορὰ δὲ παρατηρεῖται περὶ τὴν ἐν τῷ ποιητικῷ λόγῳ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἐν τῷ πολιτικῷ χρῆσιν τῆς κράσεως. Ἀλλότριαι τοῦ πεζοῦ λόγου εἶνε αἱ ἐκφοραὶ *τἀγαθῇ*, *τοὐκδιδάξαν*, *θοὐμόφυλον*, *μοὐγκώμιον*, *μοὐδόκει*, *μοὔχρησε*, *μέντοὐγώ*, *μέντοὔφασκεν* καὶ ἄλλαι πολλαὶ φερόμεναι παρὰ τοῖς ποιηταῖς. Ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 550 ἔχουσι τἀντίγραφα «μὰ Δί', ἀλλ' ἐφ' ἣν *ἐγῴχόμην*» καὶ *ἔγωγ' ᾠχόμην*. Ὁ Ἐλσμλήϊος ἔγραψεν *ἐγὼ ᾠχόμην* προφέρων αὐτὸ κατὰ συνίζησιν. Ὁ Βλαϋδέσιος ἀποφαίνεται ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν σελ. 48 « Aut ἐγῴχόμην aut plene ἐγὼ ᾠχόμην scribendum. Similis crasis est in μοἴχεται Av. 86. εἰ εἴποι 180. μὴ ἡμεῖς Th. 536. τοὐρανοῦ Pac. 199». Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἐν ταῖς Εὐριπίδου Φοινίσσαις στίχ. 476 μετετύπωσε τὸ «*ἐγὼ δὲ* πατρὸς δωμάτων προυσκεψάμην» εἰς τὸ *ἐγῷδε*, τουτέστιν: *ἐγὼ ὧδε*. Ἀηδέστατα διάκειμαι πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην τοῦ θαυμασίου κριτικοῦ Βερναρδάκη.

Πολλὰ παραδείγματα τῆς κατὰ κρᾶσιν συναλοιφῆς παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ῥήτορες, οὐκ ὀλίγα δ' οἱ ἄλλοι Ἀττικοὶ συγγραφεῖς. Γνωστὸν δὲ παντὶ ὑπάρχει ὅτι ἀπαντᾷ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συναλοιφῆς καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ παρὰ τῷ Θεοφράστῳ καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον ἀκμάσασι λογογράφοις. Λίαν τῇ κράσει φιληδεῖ ὁ Γαληνὸς λέγων *τοὔδαφος*, *τοὐν*, *τοὐπί*, *τοὐπίπαν*, *τοὔλαιον*, *τοὖργον*, *τοὐπίσω*, κτλ., *κἀκ*, *τἀντός*, *τἀκτός*, *τἀνθρώπου*, κτλ. Κακῶς εἶνε παρ' αὐτῷ γεγραμμένον Τόμ. Η',

σελ. 631 « νομοθετεῖ μὲν γὰρ ὀνόματα πλεῖον ἢ Σόλων ἈθηναίοΙΣ ἹΣτᾶν τοῖς ἄξοσι νομίσματα » ἀντὶ τοῦ « πλείονα ἢ Σόλων Ἀθηναίοις τὰν τοῖς ἄξοσι νόμιμα » (Πρβ. Κόβητον ἐν *Μνημοσ.* 1874, σελ. 452 καὶ 1882, σελ. 256). Βλέπει δέ τις καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ *κἀγώ*, *κἄν*, *κἀκεῖ*, κτλ. (Ἴδε Οὐϊνῆρον ἐν *Γραμμ. τῆς Καιν. Διαθ.* σελ. 44-5 ἐκδ. ϛ').

Ὁ Κρυγῆρος ἀποφαίνεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ Μέρ. Α', § 13, 7, σημ. 9 « In der Prosa sind die Vermischungen durch Krasis überhaupt ungleich seltener als in der DRAMATISCHEN Poesie; am häufigsten finden sie sich bei Rednern, besonders bei Isokrates und Demosthenes », ὁ δὲ Βερναρδάκης γράφει ἐν τῇ ἐκ κλεμμάτων καὶ ψευσμάτων συγκειμένῃ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 23 « Ἡ κρᾶσις ἐπικρατεῖ κυρίως ἐν τῇ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ποιήσει· ἐν δὲ τῷ πεζῷ λόγῳ εἶνε συνήθης παρὰ τοῖς ῥήτορσι ΜΟΝΟΝ καὶ ἰδίως τῷ Ἰσοκράτει καὶ Δημοσθένει ».

Παράδοξόν μοι προσπίπτει ὅτι ἐξέδωκε μὲν ὁ Βερναρδάκης ἐν ταῖς Φοινίσσαις στίχ. 420 « *κᾆτά* γ' ἦλθεν ἄλλος αὖ φυγάς », ἔγραψε δ' ἐν τῇ ὑποσημειώσει *κᾶτα*, ἄνευ τοῦ ὑπογεγραμμένου ἰῶτα, ὡς καὶ ἐν σελ. 416 **πεντάκις.**

Ἀγνοῶν δ' ὁ Βερναρδάκης ὅτι ἀείποτε τὸ ἄρθρον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ κατὰ κρᾶσιν συναλείφεται ἐκθλίβει τὸ Α τοῦ πληθυντικοῦ ΤΑ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. κϛ' « τ' *ἀποκυήματα* τοῦ φθόνου » καὶ σελ. 293 « αἱ δὲ Φοίνισσαι πρὸς τ' *ἀνάκτορα* » καὶ σελ. 342 « τ' *ἀνωτέρω* δίστιχα » καὶ σελ. 442 « φέρονται τ' *ἀνωτέρω* οὕτως » καὶ σελ. 569 « εἰς τ' *ἀνάκτορα* τῶν Θηβῶν ».

Τὸ χαριέστατον δ' ἴσως πάντων εἶνε ὅτι τρέπει ἐνίοτε ὁ Βερναρδάκης τὸ μετὰ τὴν ἔκθλιψιν ἐν τέλει κείμενον ψιλὸν σύμφωνον εἰς δασύ, εἰ καὶ ἐπιφέρεται λέξις ψιλουμένη, οἷον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ σελ. 27 « τὰ δὲ *καθ'* ὀλίγας μόνον » καὶ σελ. 238 « *τοῦθ'* ἔσθ' ὁ θνητῶν κτέ. » καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 31 « *οὐΧ* ἐπὶ τῷ βαλεῖν τι » καὶ σελ. 155 « ὥστ' *οὐΧ* εἰδέναι σε ».

Λίαν ὁ Βερναρδάκης ἁμαρτητικὸς εἶνε, πολλοῦ δὲ θαυμασμοῦ ἄξιον φαίνεται ὅτι μεγαλαυχεῖ μὲν ἀεὶ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φυσᾷ μέγα, φωρᾶται δὲ συχνότατα δεινῶς ἀμαθαίνων. Οὐδαμῶς δ' ἀμφιβάλλω ὅτι σφόδρα πᾶς μεμουσωμένος καὶ χαρίεις ἀνὴρ ἀγανακτεῖ καὶ δυσανασχετεῖ βλέ-

πων ὅτι ὁ κριόμυξος οὗτος ἀνθρωπίσκος, ὁ σμικρότατος τὸν νοῦν ὢν καὶ οὐδὲν τῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οὔτε μαθὼν οὔτε δυνάμενος νὰ μάθῃ, δογματίζει ἑκάστοτε προπετῶς καὶ ἀλαζονικῶς περὶ γραμματικῶν ζητημάτων ὑβρίζων ἅμα ἀσελγῶς πάντα σεμνὸν τῶν Μουσῶν θεράποντα.

---

§ 19. Ἀποστέλλω σοι τὴν Νέαν Ἐφημερίδα.

Καὶ τοῖς ἀρτιμαθέσι τῶν παίδων γνωστὸν ὑπάρχει τὸ ῥῆμα *ἀποστέλλω* ἐκ τοῦ κειμένου παρ' Ἰσοκράτει τῷ Ἀθηναίῳ ἢ τῷ Ἀπολλωνιάτῃ πρὸς Δημόν. 2 «*ἀπέσταλκά* σοι τόνδε τὸν λόγον δῶρον», ᾧ ὅμοιον εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Ψευδοπλάτωνος εἰρημένον Ἐπιστ. σελ. 359 δ' «τὰ δὲ παρ' ἐμοὶ ὑπομνήματα — *ἀπέσταλκά σοι*» καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου Ἀράτ. Α', 3 «τὸν Ἀράτου τοῦ σοῦ πολίτου καὶ προπάτορος βίον — *ἀπέσταλκά* σοι συγγραψάμενος».

Λέγεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *ἀποστέλλω πρέσβεις* ἢ *πρεσβείαν*, *ἀποστέλλω ἀποικίην* (Ἡρόδ. Δ', 150), *ἀποικίας ἀποστέλλω* (Αἰσχίν. περὶ Παραπρ. 175), *ἀποστέλλω θεωρίαν* ἢ *θεωρίας* (Ψήφ. Βυζαντ. παρὰ Δημοσθ. σελ. 256, 91), *πλοῖα ἀποστέλλω* (Ξενοφ. Ἑλλ. Ε', α', 23), *ναῦν* ἢ *τριήρη ἀποστέλλω* (Δημοσθ. σελ. 1154, 50 καὶ 51), κτλ. Ἔτι δὲ *χρήματα ἀποστέλλω*, *σῖτον ἀποστέλλω*, κτλ.

Δημοσθέν. σελ. 69, 15 «ἀλλὰ καὶ ξένους εἰσπέμπει καὶ χρήματ' ἀποστέλλει» καὶ σελ. 467, 33 «σιτοδείας παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις γενομένης, οὐ μόνον ὑμῖν ἱκανὸν σῖτον ἀπέστειλεν ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ὥστε κτέ.». Πρβ. καὶ σελ. 52, 43 «καὶ τριήρεις κενὰς καὶ τὰς παρὰ τοῦ δεῖνος ἐλπίδας ἂν ἀποστείλητε».

Αἰσχίν. κατὰ Κτησιφ. 114 «διωμολογήθη δ' αὐτῷ καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀποσταλήσεσθαι Ἀθήναζε τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑκάστου μνᾶς εἴκοσιν ἐκ τῶν ἐξαγίστων καὶ ἐπαράτων χρημάτων».

Δείναρχ. κατὰ Δημοσθ. 43 «παρ' ὧν αὐτῷ χίλιοι μέδιμνοι τοῦ ἐνιαυτοῦ πυρῶν ἀποστέλλονται».

Θεόφραστ. Χαρακτ. ΙΖ' «ἀποστείλαντος μερίδα τοῦ φίλου, εἰπεῖ πρὸς τὸν φέροντα».

'Αριστόδημ. παρ' 'Αθην. σελ. 585 α' «εἰ ταῦτ' εἶχεθ' ὑμεῖς — ἐνέχυρα θέντες τὸ μίσθωμα ἂν ἀπεστείλατε».

Συλλ. 'Επιγρ. 'Ελλ. Διττεμβ. σελ. 264 «ἀφεστάλκαμεν — τήν τε λυχνίαν τὴν μεγάλην καὶ ποτήρια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ» καὶ «τὴν ἀνάθεσιν ποιούμενοι τῶν ἀπεσταλμένων» καὶ «τῶν δὲ ἀφεσταλμένων χρυσωμάτων καὶ ἀργυρωμάτων» καὶ «γραφὴ χρυσωμάτων τῶν ἀφεσταλμένων» καὶ σελ. 315 «ἀποστεῖλαι δὲ καὶ ξένια τοῖς παραγεγονότοις» καὶ σελ. 338-9 «ἐπακούσας προθύμως τὰ ἀξιούμενα ἀπέστειλε τᾷ πόλει εἰς μὲν τὰν τῶν παίδων διδασκαλίαν ἀργυρίου δραχμὰς 'Αλεξανδρείους μυρίας κτέ.». Πρβ. καὶ σελ. 346 καὶ 350 καὶ 'Εκλ. 'Επιγρ. 'Ελλ. Καυὴρ. σελ. 64 καὶ 65 καὶ 68 καὶ 69 καὶ 70 καὶ 71 ἐκδ. α'.

'Επιγρ. ἐν Λιψιακ. Μελετ. Τόμ. ΙΒ', σελ. 199 «ψάφισμ(α τ)ὸ ἀπο(στ)αλέν» καὶ «τὰ ψαφίσματα τὰ (ἀποστ)αλέντα» καὶ «ἃ ἦν ὑπὸ πλειόνων πόλεων ἀπε(σταλ)μένα» καὶ σελ. 204 «ἐν τῷ ποτὶ Λυσίμαχον ἀ(ποστ)αλέντι ψαφίσματι».

Συντίθεται δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνθετον ῥῆμα καὶ ἄλλαις προθέσεσιν, οἷον *ἀνταποστέλλω*, *διαποστέλλω*, *ἐξαποστέλλω* καὶ *ἀντεξαποστέλλω*, *ἐπαποστέλλω*, *προαποστέλλω*, *προσαποστέλλω*, *συναποστέλλω*. Παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 942, 54 κεῖται «ἐπειδάν τις — τὰ χρήματα παρ' ἡμῶν εἰς Χίον ᾖ *διαπεσταλκώς*».

'Εκ τοῦ *ἀποστέλλω* παρήχθησαν τὰ ὀνόματα *ἀποστολή* καὶ *ἀπόστολος* καὶ *ἀποστολεύς*. 'Ο Κοραῆς γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν 'Αριστοτέλους Νικομαχείων 'Ηθικῶν σελ. 247 «ἀποστολάς: δωρεὰς διαποντίους, ἃς *ἐπιστάλματα* ὁ Θεόφραστος (Χαρακτ. ε') ὀνομάζει». Τὸ χωρίον τοῦ Θεοφράστου Χαρακτ. ΚΑ' Τευβν. ἔχει ὧδε· «καὶ ἀγοράζειν αὐτῷ μὲν μηδέν, ξένοις δὲ εἰς Βυζάντιον *ἐπιστάλματα*». 'Αλλ' ὁ Κασαύβων μετετύπωσε τὸ '*ΕΠΙστάλματα* εἰς τὸ '*ΑΠΟστάλματα* ("Ιδε "Αστιον εἰς *Θεοφρ. Χαρακτ.* σελ. 185). Τὸ ὄνομα *ἀπόσταλμα* ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μεγάλῳ 'Ετυμολογικῷ σελ. 176, 5 «καὶ ἐν συνθέσει ἄφεμα τὸ *ἀπόσταλμα*». Πρβ. *διάσταλμα* (*διάσταλσις*) ἐκ τοῦ *διαστέλλω* καὶ *ἔνταλμα* ἐκ τοῦ *ἐντέλλομαι*. Περὶ τοῦ *ἐπίσταλμα* λέγει ὁ Φαβωρῖνος «*'Επίσταλμα*: ἔνταλμα, ἐντολὴν ἢ ἐπιστολήν. *'Επίσταλμα* βάρβαρον ἐπιχωριάζον 'Αλεξανδρεῦσι» ("Ιδε Στούρζιον ἐν τῷ *περὶ Διαλ. Μακεδ. καὶ 'Αλεξ.* σελ. 72).

Τῷ ῥήματι *ἀποστέλλω* συνωνυμεῖ τὸ *πέμπω* καὶ τῷ *συναποστέλλω* τὸ *συμπέμπω*, οἷον

Θουκυδ. Α', 90 «ἀποκρινάμενοι ὅτι *πέμψουσιν* ὡς αὐτοὺς πρέσβεις — εὐθὺς ἀπήλλαξαν· ἑαυτὸν δ' ἐκέλευεν *ἀποστέλλειν* — ὁ Θεμιστοκλῆς» καὶ Α', 91 «Γνοὺς δὲ ἐκεῖνος κελεύει αὐτοὺς — *πέμψαι* σφῶν αὐτῶν ἄνδρας — *Ἀποστέλλουσιν* οὖν κτέ.» καὶ Ζ', 17 «ἐν ὁλκάσι παρεσκευάζοντο αὐτοί τε *ἀποστελοῦντες* ὁπλίτας ἐς τὴν Σικελίαν καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ αὐτῷ τρόπῳ *πέμψοντες*». Ἀλλ' ὁ Ἑρουερδὴν ἐξήλειψεν ἐν *Μελετ. Θουκυδ.* σελ. 94 καὶ ἐν *Μνημοσ.* 1880, σελ. 294 τὴν μετοχὴν *πέμψοντες* ὡς ὑπὸ ξένης χειρὸς προστεθεῖσαν.

Θεόφραστ. Χαρακτ. ΙΗ' «οἷος *ἀποστείλας* τὸν παῖδα ὀψωνήσοντα ἕτερον παῖδα *πέμπειν* τὸν πευσόμενον πόσου ἐπρίατο».

Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Διττεμβ. σελ. 355 «πρός τε τοὺς στρατηγοὺς τοὺς *ἀποστελλομένους* ὑπὸ Ῥωμαίων εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τοὺς *πεμπομένους* πρεσβευτάς».

Ἀπολλόδ. Γ', ζ', 3 «Τειρεσίου δὲ εἰπόντος αὐτοῖς πρὸς μὲν Ἀργείους κήρυκα περὶ διαλύσεως *ἀποστέλλειν*, αὐτοὺς δὲ φεύγειν, πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους κήρυκα *πέμπουσιν*».

Ἰωάνν. Εὐαγγ. Κ', 21 «καθὼς *ἀπέσταλκέ* με ὁ πατήρ, κἀγὼ *πέμπω* ὑμᾶς».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', β', 28 «εἴπατέ μοι, εἴ τινα ἐγὼ νῦν τῶν ἐμῶν *ἀποστέλλοιμι* πρὸς τὸν Ἰνδόν, *συμπέμψαιτ'* ἄν μοι τῶν ὑμετέρων οἵτινες κτέ.;».

Πολύβ. ΚΖ', δ', 3 «πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἄλλους δι' αὐτῶν τῶν γραμματοφόρων *ἔπεμπε* τὰς ἐπιστολάς, εἰς δὲ τὴν Ῥόδον καὶ πρεσβευτὰς *συναπέστειλεν* Ἀντήνορα καὶ Φίλιππον».

Ὁ Δημοσθένης εἰπὼν ἐν σελ. 231, 23 «οὔτε γὰρ ἦν πρεσβεία πρὸς οὐδένας *ἀπεσταλμένη* τότε τῶν Ἑλλήνων» λέγει μετ' ὀλίγα «αὐτοὶ δὲ πρὸς Φίλιππον περὶ εἰρήνης πρέσβεις *ἐπέμπετε*». Ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 423, 5 φέρεται «*Ἀπεσταλμένην*: *ἀπεσταλμένην* καὶ *πεπεμμένην* ἑκατέρως λέγουσιν». Ἐν τῷ Λεξικῷ Ἀνδρέου τοῦ Λοπαδιώτου εἶνε γεγραμμένον σελ. 155, 9 «*Πρεσβεύεται*: ἀντὶ τοῦ πρεσβείαν δέχεται — *πρεσβεύει* δὲ ἀντὶ τοῦ *πρέσβεις ἀποστέλλει*». Τὸ *πρεσβεύει* δὲν σημαίνει *πρέσβεις ἀποστέλλει* ἀλλὰ *πρε-*

σβευτὴς ἀποστέλλεται ἤτοι *πέμπεται*. Πρβ. Θωμ. Μάγ. σελ. 299, 6 «Πρεσβεύονται οἱ τοὺς πρέσβεις χειροτονοῦντες καὶ πέμποντες — *πρεσβεύουσι* δὲ καὶ πρεσβεύονται οἱ *πεμπόμενοι* εἰς πρεσβείαν» καὶ Ἀμμών. σελ. 118 «Πρεσβεύεσθαι καὶ πρεσβεύειν διαφέρει· πρεσβεύεσθαι μὲν γὰρ τὸ πέμπειν πρέσβεις, *πρεσβεύειν* δὲ τὸ *πέμπεσθαι* πρεσβευτὴν οἱ Ἀττικοὶ λέγουσι» καὶ σελ. 120.

Παρατηρητέον δ' ὅτι γίνεται ἐνίοτ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας χρῆσις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τοῦ *ἀποπέμπω* καὶ *ἀποστέλλω*, οἷον

Ἡρόδ. Α', 46 «Ταῦτα μέν νυν τὰ Ἑλληνικὰ μαντήϊα, ἐς τὰ *ἀπέπεμψε* μαντευσόμενος Κροῖσος· Λιβύης δὲ παρὰ Ἄμμωνα *ἀπέστειλε* ἄλλους χρησομένους» καὶ Δ', 33 «Ἐπεὶ δὲ τοῖσι Ὑπερβορέοισι τοὺς *ἀποπεμφθέντας* ὀπίσω οὐκ ἀπονοστέειν, δεινὰ ποιευμένους εἰ σφέας αἰεὶ καταλάμψεται *ἀποστέλλοντας* μὴ ἀποδέκεσθαι, κτέ.».

Θουκυδ. Ζ', 19 «καὶ ἄρχοντα Ἀλέξαρχον Κορίνθιον προστάξαντες *ἀπέπεμψαν*· *ἀπέστειλαν* δὲ καὶ Σικυώνιοι διακοσίους ὁπλίτας ὁμοῦ τοῖς Κορινθίοις».

Λυσ. κατὰ Διογείτ. 25 «καὶ *ἀποπέμψας* εἰς τὸν Ἀδρίαν ὁλκάδα δυοῖν ταλάντοιν, ὅτε μὲν *ἀπέστελλεν* ἔλεγε πρὸς τὴν μητέρα αὐτῶν ὅτι κτέ.».

Ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ σελ. 607 β' λέγει «εἰκότως ἄρα τότε αὐτὴν ἐκ τῆς πόλεως *ἀπεστέλλομεν* τοιαύτην οὖσαν», τουτέστιν: *ἀπεπέμπομεν*.

Ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ τοῦ Σοφοκλέους κεῖται στίχ. 125 «καὶ τὸν σκοπὸν πρὸς ναῦν *ἀποστελῶ* πάλιν· καὶ δεῦρ', ἐάν μοι τοῦ χρόνου δοκῆτέ τι κατασχολάζειν, αὖθις *ἐκπέμψω* πάλιν τοῦτον τὸν αὐτὸν ἄνδρα», ἀνθ' οὗ ὁ Βουργέσιος εἴκασεν «αὖθις αὖ *πέμψω* πάλιν». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Α', 90 «ἑαυτὸν δ' ἐκέλευεν *ἀποστέλλειν* ὡς τάχιστα ὁ Θεμιστοκλῆς, ἄλλους δὲ πρὸς ἑαυτῷ ἑλομένους πρέσβεις μὴ εὐθὺς *ἐκπέμπειν*» (Πρβ. καὶ 45 καὶ 50) καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 52, 43 «καὶ τὰς παρὰ τοῦ δεῖνος ἐλπίδας ἂν *ἀποστείλητε*» καὶ σελ. 53, 45 «ὅποι δ' ἂν — τὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐλπίδας *ἐκπέμψητε*». Πρβ. καὶ Σχόλ. εἰς Ὀδύσσ. σελ. 276, 2 καὶ 5 Δινδ. Οὐδενὶ δ' ἄδηλος εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ *ἈΠΟστέλλω*-*ἈΠΟπέμπω* καὶ *ἘΚπέμπω*.

Ἐν τοῖς εἰς Εὐριπίδην Σχολίοις Τόμ. Α', σελ. 250, 12 φέρεται

«Στέλλεσθε: ἀποπλέετε. Κυρίως δὲ *ἀποστέλλειν* ἐστὶ τὸ διὰ νεὼς ἐκπέμπειν· ὅθεν καὶ στόλος λέγεται ὁ πολλῶν νεῶν ἀπόπλους· καταχρηστικῶς δὲ *ἀποστέλλειν* λέγεται καὶ τὸ δι' ἑτέρου τινὸς ἐκπέμπειν». Πρβ. Ἰ. Σμιδίτιον ἐν *Synonym. d. Griech. Spr.* Τόμ. Γ', σελ. 159 κἑξ.

---

§ 20. εἰς τὴν Ὁλλανδικὴν μεταγραφέντα φωνήν.

Παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ἀπαντᾷ βιβλ. Δ', 50 «καὶ αὐτοῦ κομισθέντος οἱ Ἀθηναῖοι τὰς μὲν ἐπιστολὰς *μεταγραψάμενοι* ἐκ τῶν Ἀσσυρίων γραμμάτων ἀνέγνωσαν». Σχολ. «*Μεταγραψάμενοι*: οἱονεὶ *μεθερμηνεύσαντες*».

Ἐλέχθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ ἐν τῇ Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ βιβλ. ΙΒ', 48 «ὅτι Ἰνδοὶ τῇ παρὰ σφίσιν ἐπιχωρίῳ φωνῇ τὰ Ὁμήρου *μεταγράψαντες* ᾄδουσιν». Ἐποιήσατο δὲ καὶ ὁ Λουκιανὸς χρῆσιν τοῦ *μεταγράψαι* ἐν τῷ πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν § 21 «ἠξίωσεν οὗτος καὶ τὰ ὀνόματα μεταποιῆσαι τῶν Ῥωμαίων καὶ *μεταγράψαι* εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ὡς Κρόνιον μὲν τὸν Σατουρνῖνον λέγειν, κτέ.». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ πλημμελὴς *μετΕΓγράψαι* (Ἴδε Παρνασσ. 1878, σελ. 684).

Ὁ μέσος τύπος *μεταγράψασθαι* κεῖται καὶ παρὰ τῷ Βασιλείῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Ἰσαυρίᾳ Σελευκείας Λόγ. ΛΗ', σελ. 203 «οὗτος ἀπολύσας τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἰουδαίων ἐφιλοτιμήσατο *μεταγράψασθαι* εἰς τὴν Ἑλληνίδα γλῶσσαν τὰς Ἑβραϊκὰς βίβλους» (Ἴδε Οἰκονόμον ἐν τῷ περὶ τῶν Ο' συγγράμματι Τόμ. Δ', σελ. 674). Παθητικῶς εἶπεν ὁ Σωζομενὸς σελ. 372 «*μεταγραφέντα* ἐκ τῆς Ῥωμαίων φωνῆς».

Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ γίνεται χρῆσις τοῦ *μεταφράζω* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *μεταβάλλω τὴν φράσιν* ἢ ἄλλας λέξεις τῆς αὐτῆς γλώσσης παραλαμβάνων, ὡς θὰ παραστήσω διὰ παραδειγμάτων ἐν οἰκείῳ τόπῳ, ἢ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν μεταφέρων, ὡς παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ Ῥωμ. Ἀρχαιολ. σελ. 505 «ἣν οἱ *μεταφράζοντες* εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν Ἀνθοφόρον, οἱ δὲ Φιλοστέφανον—καλοῦσιν» καὶ παρὰ τῷ Ἰωσήπῳ Ἰουδ. Ἀρχ. Η' ε', 3 «Μένανδρος ὁ *μεταφράσας* ἀπὸ τῆς Φοινίκων διαλέκτου τὰ Τ ρίων ἀρχεῖα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φωνήν» καὶ Θ', ιδ', 2 «Μένανδρ

ὁ — τὰ τῶν Τυρίων ἀρχεῖα *μεταφράσας* εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν» καὶ Ι', ι', 6 «*μεταφράζειν* τὰς Ἑβραίων βίβλους εἰπὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν» καὶ κατ' Ἀπίων. Α', 14 «γέγραφε γὰρ Ἑλλάδι φωνῇ τὴν πάτριον ἱστορίαν ἔκ τε τῶν ἱερῶν, ὥς φησιν αὐτός, *μεταφράσας* κτέ.» καὶ παρὰ τῷ Σωζομενῷ σελ. 383 Οὐσσ. «ἐκ τῆς Ῥωμαίων *μεταφράσαι* φωνῆς» καὶ σελ. 665 «εἰς τὴν οἰκείαν φωνὴν *μετέφρασε* τὰς ἱερὰς βίβλους». Πρβ. καὶ Τζέτζ. Ἱστορ. ΙΒ', 107 «*μεταφρασθῆναι* ὕστερον εἰς γλῶσσαν τὴν Ἑλλάδα» καὶ Ἡσύχ. Μιλήσ. σελ. 189, 14 «περὶ τῆς Ἑρμοῦ φυσιολογίας, ἥτις *μετεφράσθη*». Κεῖται δὲ παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ τούτῳ καὶ «Ἀρριανὸς ἐποποιός, *μετάφρασιν* τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βεργιλλίου ἐπικῶς ποιήσας» (σελ. 30, 17) καὶ «Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ — Οὗτος ἔγραψε *μετάφρασιν* τῶν Ἀράτου Φαινομένων» (σελ. 39, 12) καὶ «ἔγραψεν ἐπιτομὴν τῶν παροιμιῶν — *μετάφρασιν* Ἑλληνικῶς τῶν Ἱστοριῶν Σαλουστίου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἱστορικοῦ» (σελ. 80, 1) καὶ «οὗτος ἔγραψεν Ἰσαυρικά — *μετάφρασιν* τῆς ἐπιτομῆς Εὐτροπίου τοῦ ῥωμαϊστὶ ἐπιτεμόντος Λίβιον τὸν Ῥωμαῖον» (σελ. 117, 17).

Ὡς τὸ *μεταφράζω* σημαίνει μεταβάλλω τὴν φράσιν κατ' ἄλλην γλῶσσαν, οὕτω τὸ *μεταγράφω* δηλοῖ μεταβάλλω τὴν γραφὴν καθ' ἑτέραν γλῶσσαν· οὐδὲν δ' ἄλλο τοῦτο εἶνε ἢ ἑρμηνεύω τὰ ἔν τινι γλώσσῃ γεγραμμένα διὰ λέξεων ἄλλης γλώσσης.

Τοῦ παρὰ μόνοις τοῖς μεταγενεστέροις ἀπαντῶντος ῥήματος *μεταφράζω* ἐγένετο χρῆσις καὶ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 197 «ἀνοήτως ὁ ταῦτα Ῥωμαϊστὶ *μεταφράσας*» καὶ σελ. 235 «κατὰ τὸν Ῥωμαϊστὶ *μεταφράσαντα*» καὶ σελ. 429 «ὅπερ *μετέφρασέ* τις Ῥωμαϊστὶ διὰ τούτων» καὶ σελ. 529 «γελοιότατα ὁ ταῦτα Ῥωμαϊστὶ *μεταφράσας*».

Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ ἀπαντᾷ Τόμ. Γ', σελ. 79 «Τὰ δ' ὀνόματα *μεταβαλόντες* εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον» καὶ Τόμ. Ε', σελ. 221 «εἰς δ' Ἑλλάδα γλῶτταν *μεταβληθεὶς* ἐστιν ἄνθρωπος». Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Προπαρ. Εὐαγγ. Η', α', 6 «εἰς φῶς τε ἐλθεῖν ἐπ' ἀκριβὲς *μεταβληθείσας*» καὶ Ι', θ', 18 «ἀρχῆθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν *μεταβεβλημένα*» καὶ Ἐκκλ. Ἱστορ. Α', ιγ', 5 «τόνδε αὐτοῖς ῥήμασιν ἐκ τῆς Σύρων φωνῆς *μεταβληθεισῶν* τὸν τρόπον» καὶ Β', β', 4 «ἐν τῇ γραφείσῃ μὲν αὐτῷ Ῥωμαίων φωνῇ, *μεταβλη-*

θείσῃ δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν» (Πρβ. Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 12, 8 Τευβν.) καὶ Δ', λ', 1 «ἐπὶ τὴν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Σύρων *μεταβεβλήκασι* φωνῆς» καὶ Ε', η', 11 «εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν αὐτῶν *μεταβεβλημένας* τὰς γραφάς» καὶ Η', ιζ', 11 «ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν κατὰ τὸ δυνατὸν *μεταβληθέντα*» καὶ Βί. Κωνστ. Δ', 32 «Ῥωμαίᾳ μὲν οὖν γλώττῃ τὴν τῶν λόγων συγγραφὴν βασιλεὺς παρεῖχε, *μετέβαλλον* δ' αὐτὴν μεθερμηνευταὶ φωνῇ (τῇ ἡμετέρᾳ)» καὶ εἰς Κωνστ. Τριακονταετ. ΙΖ', 9 «ὡς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης παντοίᾳ γλώσσῃ βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων *μεταβαλλομένας*» καὶ παρὰ Σωκράτει τῷ Σχολαστικῷ σελ. 243 Οὐσσ. «ἅπερ ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς *μεταβληθέντα* γλώσσης τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον» καὶ σελ. 278 «ἰστέον δὲ ὅτι ἀμφότεραι εἰς Ἑλλάδα *μετεβλήθησαν* γλῶτταν» καὶ σελ. 543 «ἀφ' ὧν τινα ὁ Ῥουφῖνος εἰς τὴν Ῥωμαίων γλῶσσαν *μεταβεβληκέναι* φησίν» καὶ σελ. 560 «τὰς θείας γραφὰς εἰς τὴν Γότθων *μεταβαλών*» καὶ παρὰ τῷ Σωζομενῷ σελ. 286 «εἴ τις πρὸς τὴν Σύρων ἢ ἑτέραν γλῶτταν *μεταβάλλοι* τὰ γράμματα» καὶ σελ. 381 «τὴν ἀναγνωσθεῖσαν ἐν Ἀριμίνῳ γραφὴν εἰς Ἑλλάδα *μεταβαλεῖν* φωνήν». Πρβ. καὶ Ὠριγέν. Τόμ. ΙΖ', σελ. 18 καὶ Τόμ. ΙΗ', σελ. 54. Ἴδε καὶ Εἰνιχήνιον εἰς *Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ.* Τόμ. Γ', σελ. 128 ἐκδ. β'.

Ἀκριβέστερον περί τε τοῦ *μεταφράζω* καὶ τοῦ *μεταβάλλω* θὰ διαλάβω ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Θὰ εἴπω δὲ τὰ δέοντα καὶ περὶ τοῦ *μεταφέρω*, *μεταλαμβάνω*, *μεταγλωττίζω* καὶ περὶ τοῦ *ἑρμηνεύω-διερμηνεύω-μεθερμηνεύω-προερμηνεύω*.

Ἐν τῷ Παρνασσῷ 1878, σελ. 683 ἔγραψα «Τὸ ῥῆμα *μεταγράφω* σημαῖνον συνήθως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *μεταβάλλω* ἢ *μεταποιῶ γράφων* παραλαμβάνεται ἐνίοτε καὶ πρὸς δήλωσιν τοῦ *ἀντιγράφω* ἢ *ἐκγράφω*, τουτέστι *ΜΕΤΑφέρω γράφων ἔκ τινος εἰς ἄλλο*» (Πρβ. καὶ σελ. 685). Ἄξια παραθέσεως νομίζω καὶ ἃ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ 1878, σελ. 147 εἶπον, ἔχοντα ὧδε· «Οὐκ ὀλίγα δὲ παρέχει ἡμῖν ὁ Γαληνὸς παραδείγματα τοῦ ῥήματος *μεταγράφω*. Γίνεται δ' ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις ἐφ' ὁμοίας καὶ παραπλησίας ἐννοίας καὶ τοῦ *ὑπαλλάττω* καὶ τοῦ *μεταποιῶ* καὶ τοῦ *μετατίθημι* καὶ τοῦ *μετακοσμῶ*».

§ 21. ἵνα — καταχωρισθῇ εἴς τινα κτέ.

Τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου *κατεχώρισα* ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Κόδητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 442 «ἔξεστι τοῖς τὰ τῶν ποιητῶν διορθοῦσιν ὡς ἂν βούλωνται τὰ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φερόμενα *καταχωρίσαι* καὶ μετατάξαι» καὶ σελ. 450 «αὐτὸς ὁ Ἡσύχιος κατὰ στοιχεῖον γράφων ἐν τῷ Τ *κατεχώρισε* Τελγή ἀντὶ τοῦ Γέλγη» καὶ σελ. 519 «αὐτὸς ὁ Ἡσύχιος ἐν τῷ Η *κατεχώρισε* τὸ κτέ.».

Ἐν ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσιν ἔγραψα σελ. 3 «Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ φωνῇ ὑπάρχει ῥῆμα *καταχωρίζω*, ὅπερ καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις ἀπαντᾷ, μάλιστα δὲ τοῖς τῶν μεταγενεστέρων, καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς. Λέγεται δὲ σπανιώτατα καὶ *ἐγκαταχωρίζω* καὶ *προκαταχωρίζω* καὶ *προσκαταχωρίζω*. Εὑρέθη δὲ καὶ Δωρικὸς τύπος τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου *καταχωρίξαι*» καὶ σελ. 4 «Παρελαμβάνετο δὲ κατ' ἀρχὰς τὸ ῥῆμα *καταχωρίζω* εἰς δήλωσιν τοῦ *κατὰ χώραν τίθημι*, τουτέστιν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τίθημι ἢ προσηκόντως κατατάσσω καὶ διευθετῶ· ἀλλ' ἔπειτ' ἐγίνετο αὐτοῦ συνήθως χρῆσις ἐπὶ τῆς καθολικωτέρας σημασίας τοῦ *τίθημι ἔν τινι τόπῳ* ἢ *ἐντίθημί τινι*, τοῦ *καταγράφω* ἢ *ἀναγράφω*, κτλ.».

Καταλέγω νῦν ἃ ἔχω πρόχειρα παραδείγματα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος.

Ξενοφ. Οἰκον. Η', 21 «χαλεπὸν εὑρεῖν τὸν μαθησόμενόν τε τὰς χώρας καὶ μεμνησόμενον *καταχωρίζειν* ἕκαστα». Ἀναβ. Ϛ', ε', 10 «ἐγὼ δὲ ἥξω τοὺς τελευταίους λόγους *καταχωρίσας* ᾗπερ ὑμῖν δοκεῖ». Κύρ. Παιδ. Β', β', 8 «ἐγὼ μέντοι ἐνεγκὼν ταῦτα πρᾴως ἐξ ἀρχῆς αὖ *καταχωρίσας* (αὐτοὺς) εἶπον μηδένα τῶν ὄπισθεν κινεῖσθαι». Δ', γ', 3 «δακνόμενος δὴ ὁ Κῦρος ἐπὶ τούτοις ταῦτα μὲν ὅμως *κατεχώριζε*». Ϛ', γ', 7 «αὐτὸς δὲ τὸ ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ *κατεχώριζεν*». Η', ε', 16 «καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις — ἀεὶ διατάττων ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς τὰ πολλὰ ὥσπερ εἴρηται *κατεχώριζεν*». Η', ε', 2 «πολὺς στόλος ὢν εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, ταχὺ δὲ *κατεχωρίζετο* ὅπου δέοι». Η', ε', 6 «ὥσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτήδεια θεράποντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἕκαστοι, οὕτω καὶ οἱ ὁπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὁπλίσει ἑκάστῃ ἐπιτηδείαν καὶ ᾔδεσαν

ταύτην ὁποία ἦν καὶ ἐπ' ἀναμφισβήτητον πάντες *κατεχωρίζοντο*».

Διονύσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 4 «οὔτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ *καταχωρίσαι* μᾶλλον ἢ τῷ προοιμίῳ τῆς πραγματείας». σελ. 17 «τοὺς δὲ πρὸς Πύρρον τὸν Ἠπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν *καταχωρίσαντες* πραγματείαν». σελ. 541 «ἀσμένως δὲ τοῦ βασιλέως αὐτὸν ὑποδεξαμένου καὶ *καταχωρίσαντος* ἅμα τοῖς συμπαροῦσιν αὐτῷ Τυρρηνῶν εἰς φυλήν τε καὶ φράτραν κτέ.». σελ. 858 «καὶ τὰ δόξαντα εἰς ἐπιστολὰς *κατεχώριζον* αὐτογράφους». σελ. 1030 «διακρίνας τοὺς ἔχοντας τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ *καταχωρίσας* εἰς λόχους». σελ. 1314 «ὁ πρῶτος ἐν ταῖς χρονογραφίαις τοῦτο *καταχωρίσας*». Ἐπιστ. πρὸς Γναῖ. Πομπ. Α', 1 «ἑνὶ δὲ μέρει δυσχεραίνεις τῶν ἐν αὐταῖς *κατακεχωρισμένων*» (Πρβ. Κρυγῆρον εἰς *Διον. Ἁλικ. Ἱστοριογρ.* σελ. 492).

Στράβ. σελ. 16 «Ὅμηρον γοῦν ὑπέρ τε τῶν Αἰθιόπων ὅσα ἐπύθετο *καταχωρίσαι* εἰς τὴν ποίησιν καὶ περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύην».

Διόδ. Σικελ. Ε', ε', 1 «*κατεχώρισεν* ἐν τοῖς ποιήμασι τούσδε τοὺς στίχους». ΙΓ', ριδ', 4 «ἡγούμεθα δεῖν ἐπιτετελεσμένης τῆς προθέσεως τὰς ἑξῆς πράξεις εἰς τὴν ἐχομένην βίβλον *καταχωρίσαι*». Α', λα', 7 «ὡς ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς ὁρᾶν ἔστι *κατακεχωρισμένον*». Α', ξζ', 11 «διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνομίας εἰς μύθου πλάσμα *καταχωρισθεῖσα*».

Δίων Κάσσ. ΜΘ', λδ', 3 «εἰς ἓν σφᾶς στρατόπεδον *κατεχώρισεν*». ΞΑ', ιθ', 3 «εἰ δέ τις μὴ ἠδύνατο ἐν ἑτέρῳ τῳ θέαν παρασχεῖν, ἐς τοὺς χοροὺς *κατεχωρίζετο*».

Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. ΙΔ', ι', 20 «τήν τε ἐπιστολὴν τὴν ἀποδοθεῖσαν ἐδεξάμεθα καὶ *κατεχωρίσαμεν* εἰς τὰ δημόσια ἡμῶν γράμματα». ΙΒ', ε', 5 «οἱ ἐν Σικίμοις Σιδώνιοι ἐπέδωκαν τὸ *κατακεχωρισμένον* ὑπόμνημα».

Περικτιόν. Πυθαγορ. παρὰ Στοβ. Ἀνθ. Α', 63 «καὶ πάντα τὰ ἐν τᾷ συστοιχίᾳ τε καὶ τάξει (τάξΙ) τὰ ἐκείνω *κατακεχωρισμένα*». Πρβ. καὶ Ἀποσπ. Φιλοσ. Ἑλλ. Μουλλ. Τόμ. Α', σελ. 559. Γραπτ' δὲ «τᾷ ἐκείνω». Πρβ. Ἰάμβλ. Προτρεπτ. σελ. 58 Κισλ.

Πλωτῖν. Τόμ. Β', σελ. 333, 12 Τευβν. «ἀλλ' ὅπου προσῆκον α ταῖς *καταχωρίζειν* κατ' ἀξίαν».

Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 225 « τὴν τῶν ἁπλῶν φαρμάκων ἐνέργειαν ἐν δυσὶ *καταχωρίσαντες* βιβλίοις ».

Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 105 « κατὰ τὰ πλάγια τῶν ἀγγείων ἑλκομένης τῆς τροφῆς καὶ *καταχωριζομένης* ». Τόμ. Ϛ', σελ. 645 « πάντα τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν δύσπεπτον ἰδέαν *καταχωρίζεται* ».

Διογ. Λαέρτ. Ζ', 189 « ἔδοξέ μοι καὶ τὴν πρὸς εἶδος ἀναγραφὴν αὐτῶν ἐνταῦθα *καταχωρίσαι* ». Ζ', 188 « οὐδὲ παρὰ τοῖς περὶ πινάκων γράψασι *κατακεχωρισμένην* ». Πρβ. Ε', 71, σελ. 127, 33 Κοβ. « τῶν δ' ἐν Αἰγίνῃ μοι γενομένων μοριῶν μετὰ τὴν ἐμὴν ἀπόλυσιν *καταχωρισάτω* Λύκων τοῖς νεανίσκοις εἰς ἐλαιοχρηστίαν », ᾧ ὅμοιον τὸ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου καὶ τῷ τοῦ Σουΐδα λ. *Κύννειος* « ταύτην ἡ πόλις εἰς θυσίαν *καταχωρίζει* τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Κυννείῳ Ἀλῆσι ». Ἴδε καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 312 β'. Ἀπορόν μοι φαίνεται ὅτι ὁ Κόβητος ἐτήρησε παρὰ τῷ Λαερτίῳ τὴν γραφὴν *ἐλαιοχρΗστίαν* πλημμελῆ προφανῶς οὖσαν. Πρὸ πολλοῦ ἀποκατέστησεν ὁ Βουδαῖος τὸ ὑγιῶς ἔχον *ἐλαιοχρΙστίαν*. Πρβ. Κεΐλιον ἐν *Συλλ. Ἐπιγρ. Βοιωτ.* σελ. 73.

Ῥοῦφ. Ἐφέσ. σελ. 184, 4 « σαρκώδεις ἰδίως *κατακεχωρισμέναι* εἰς τοὺς κοίλους τόπους ».

Ἰάμβλ. περὶ τοῦ Πυθαγορ. Βί. 233 « καὶ εἰς ἔθος ἕκαστον *κατακεχωρισμένα* ». Ἐν τῷ Φλωρεντίνῳ κώδικι φέρεται *κατακεχωρισμένON* κατὰ Κόβητον ἐν *Collect. Crit.* σελ. 397. Πρβ. καὶ Ναύκιον εἰς *Ἰάμβλ. περὶ τοῦ Πυθ. Βί.* σελ. 162.

Πορφύρ. Πυθαγ. Βί. 53 « συναγαγεῖν καὶ ὡς ἴδια τῆς αἱρέσεως *καταχωρίσαι* ». 46 « τὸν *κατακεχωρισμένον* ἡμῖν νοῦν ».

Ἀρισταῖος (ἢ Ἀριστέας) παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. Η', β', 5 « διόπερ καὶ τὸ τῆς ἐκδόσεως καὶ τὰ τῶν ἐπιστολῶν ἀντίγραφα *κατακεχώρικα* » καὶ Η', δ', 1 « πλείονας εἰς τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα *κατεχώρισεν* » (Πρβ. Οἰκονόμον ἐν τῷ περὶ τῶν Ο' Ἑρμηνευτῶν συγγράμματι Τόμ. Δ', σελ. 948 καὶ 950 καὶ 952 καὶ 996). Ἀριστόβουλ. παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΓ', ιβ', 1 « καθὼς καὶ Πυθαγόρας πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετενέγκας εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποιίαν *κατεχώρισεν* » (Πρβ. Δινδόρφιον εἰς *Κλήμ. Ἀλεξ.* Τόμ. Β', σελ. 21. Ἔτι δ' Οἰκονόμον ἐν τῷ ἀρτίως μνημονευθέντι συγγράμματι Τόμ. Β', σελ. 158).

Ἀπολλών. Ἀλεξ. περὶ Συντάξ. σελ. 47, 2 «ἵνα μὴ ἐν μιᾷ λέξει μέρος λόγου *καταχωρίζηται*» καὶ 23 «ἵνα μὴ διὰ μιᾶς λέξεως ἀκολούθου μέρος λόγου *καταχωρίζηται*».

Ἀπολλ. Κιτ. Σχολ. εἰς Ἱπποκρ. Τόμ. Α', σελ. 3 Δίτζ. «ὧν πρῶτον τὸν δι' αὐτῶν τῶν ἰδιωτῶν ἐπιτελούμενον οὕτως *κατακεχώρικεν*». σελ. 4 «δεύτερον δὲ τοῦτον *κατακεχώρικεν*». σελ. 10 «ἔδει δὲ ἱστορηκότα τοῦτο *κατακεχωρικέναι* ὅτι κτὲ.». Πρβ. σελ. 14: *καταχωριῶ*. σελ. 20: *καταχωρίσαι*. σελ. 21: *καταχωρίζων*. σελ. 27: *καταχωρίζει*. σελ. 31: *κατεχώρισεν*. σελ. 49: *κατακεχωρικώς*. Κακῶς ἐν σελ. 24 εἶνε γεγραμμένον «ἑπομένως δὲ ταῦτα *ἀνακεχώρικεν*» ἀντὶ τοῦ *κατακεχώρικεν*, οὗ ἐμνημόνευσα ἐν τοῖς ἄνω μαρτύρια. Βλέπει δέ τις αὐτὸ καὶ ἐν σελ. 19 καὶ 41 καὶ 46 καὶ 48. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ τὸ *προκαταχωρίζω* ἐν σελ. 27 «*προκαταχωρίζων* δὲ τὰς Ἱπποκράτους λέξεις» καὶ ἐν σελ. 37 «τὸ παραπλήσιον καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὕτω *προκατακεχώρικεν*».

Παλ. Διαθ. Ἐσθὴρ Β', 23 «καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς *καταχωρίσαι* εἰς μνημόσυνον ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ» (Φέρεται καὶ γραφὴ *καταγράψαι*). Παραλειπ. ΚΖ', 24 «καὶ οὐ *κατεχωρίσθη* ὁ ἀριθμὸς ἐν βιβλίῳ». Γ' Μακκαβ. Β', 29 «οὓς καὶ *καταχωρίσαι* εἰς τὴν προσυνεσταλμένην αὐθεντίαν» (Ὑπάρχει καὶ γραφὴ *προκαταχωρίσαι*). Πρβ. Στούρζιον ἐν τῷ *περὶ Διαλ. Μακεδ. καὶ Ἀλεξανδ.* σελ. 174.

Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Βοικχ. Τόμ. Γ', σελ. 337 «*καταχωρίσαι* εἰς πάντας τοὺς χρηματισμούς» καὶ σελ. 222 «ὁ *κατακεχωρισμένος* ὑπομνηματισμός».

Συλλ. Ἐπιγρ. Ἀττ. Τόμ. Β', α', σελ. 138 «ὅπως ἂν *καταχωρισθῶσιν* (ἐν) ἡγεμονίαις».

Συλλ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Διττεμβ. σελ. 270 καὶ 271 «τοὺς *καταχωριζομένους* εἰς τὸ πολίτευμα» καὶ σελ. 271 «εἰς φυλὰς αὐτοὺς ἐπικληρώσας *καταχωριῶ* εἰς ἣν ἂν ἕκαστοι λάχωσιν» καὶ σελ. 316 «τοῖς ἐν τῷ ψηφίσματι *κατακεχωρισμένοις*» καὶ σελ. 465 «οἱ μετὰ ταῦτα ταμίαι *καταχωριζέτωσαν* εἰς τὸν λόγον» καὶ σελ. 466 «*καταχωριζέσθω* εἰς τὸν λόγον τὸν προγεγραμμένον» καὶ μετ' ὀλίγα «ἢ ἄλλῃ που *καταχωρίσειεν*». Πρβ. καὶ σελ. 308: *κατεχώρισεν*. σελ. 323: *κατακεχωρισμένα*. σελ. 324: *καταχωρισθῇ*. σελ. 465: *καταχωρισθῆναι* σελ. 578: *καταχωρίσαι*.

Ἐπιγρ. ἐν Δελτ. Ἑλλ. Ἀλλ. 1889, σελ. 525, 6 «*κατακεχώρισται* τὸ ἀντίγραφον».

Ἐπιγρ. ἐν Λιψιακ. Μελετ. Τόμ. ΙΒ', σελ. 121 «οὓς πάντας ἐν ταῖς ἱστορίαις εὑρίσκομεν *κατακεχωρικότας* διότι ἔλαχον (Σάμιοι) Φύγελα, μόνον δὲ ἐν ταῖς ἐπιγεγραμμέναις Μαιανδρίου τοῦ Μιλησίου ἱστορίαις *κατακεχωρισμένον* διότι κτέ.» (Πρβ. Συλλογ. Ἐπιγρ. Ἑλλ. Βοικχ. Τόμ. Β', σελ. 573 καὶ 574).

Ἐν Δωρικῇ Ἐπιγραφῇ παρὰ Βοικχίῳ Τόμ. Β', σελ. 632 φέρεται «ὅπως δὲ καὶ εἰς τοὺς νόμους *καταχωρισθῇ* ἁ ἀνιέρωσις καὶ ἀσυλία, τοὺς κατασταθέντας νομογράφους *καταχωρίΞαι*, ἐπεὶ κα αἱ νομογραφίαι γίνωνται, εἰς τοὺς νόμους» (Ἴδε Βαλκενάριον ἐν *Ποιηματ.* Τόμ. Α', σελ. 385 καὶ Ἀρήνσιον ἐν τῷ περὶ *Διαλ. Δωρ.* σελ. 89).

Περὶ τοῦ παρὰ τῷ Ψευδοδεινάρχῳ περὶ τῆς Δωδεκαετ. 16 *καταχωρίσαντες* καὶ τοῦ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ βιβλ. Ε', ιζ', 4 *κατεχώριζον*, ὃ ὁ Μαδβίγιος ἐν *Adversar. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 486 μεταβάλλει εἰς τὸ *κατεχορήγουν*, θὰ εἴπω τὰ δέοντα ἑτέρωθι.

Τῷ ῥήματι *καταχωρίζω* συνωνυμεῖ τὸ *κατατάσσω*, οἷον Πολύβ. σελ. 157, 19 Οὔλσχ. «ὧν χάριν ἔνια τούτων οὐδ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασι *κατέταξεν*» καὶ σελ. 631, 18 «αὐταῖς γὰρ λέξεσιν, αἷς ἐκεῖνος κέχρηται, *κατατετάχαμεν*» καὶ σελ. 840, 22 «ταῦτα παρ' ἀλήθειαν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι *κατατέταχε* Τίμαιος» καὶ σελ. 221, 4 «εὑρόντες — τὴν γραφὴν ταύτην ἐν χαλκώματι *κατατεταγμένην* ὑπ' Ἀννίβου». Διόδωρ. Σικελ. Α', δ', 7 «ἐν δὲ ταῖς ἑξῆς εἴκοσι καὶ τρισὶ βίβλοις τὰς λοιπὰς ἁπάσας *κατετάξαμεν*» καὶ Α', μα', 12 «τὰ δὲ συνεχῆ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἱστορουμένων ἐν τῇ δευτέρᾳ *κατατάξομεν*». Διογέν. Λαέρτ. Δ', 5 «ἐν αἷς *κατέταξε* τὰς πράξεις Δίωνός τε καὶ Βίωνος». Ἀθήν. σελ. 555 α' «τὸν περὶ ἐρωτικῶν λόγον ἐνταῦθα μέλλοντες *κατατάττειν*». Στοβ. Εκλογ. Τόμ. Β', σελ. 64, 15 Οὐαξμ. «τὰ ἐν τῇ προειρημένῃ διαιρέσει *κατατεταγμένα*». Εὐσέβ. Προπ. Εὐαγγ. Α', ι', 47 «ὡς ἐν ταῖς ἱεραῖς ὁμοίως αὐτὸς ὁ Ταυθὸς *κατέταξε* γραφαῖς». Σουΐδ. σελ. 11 α' Βεκκ. «τὰς ἀγράφους τοῦ Πλάτωνος δόξας ἐν αὐτῷ *κατατάττει*». Πρβ. Εὐσέβ. Προπ. Εὐαγγ. Η', δ', 1 «πλείονας εἰς τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα *κατεχώρισεν*» καὶ «εἴς τε τὸ στράτευμα τοὺς ἀκμαιοτάτους ταῖς ἡλικίαις *τετάχαμεν*».

---

§ 22. εἴς τινα τῶν ἐν Leyden ἐκδιδομένων ἐφημερίδων.

Ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ ἐποιησάμην χρῆσιν τοῦ *ἐν Λουγδούνῳ τῶν Βατάβων* καὶ τοῦ *ἐν Λεΰδῃ*. Τόμ. Α', σελ. 165 «*Ἐν Λουγδούνῳ τῶν Βατάβων* τῇ 2 Νοεμβρίου 1866» καὶ σελ. 402 «*Ἐν Λεΰδῃ* τῇ 12 Μαρτίου 1867» καὶ σελ. 640 «*Ἐν Λεΰδῃ* τῇ 2 Ἰουλίου 1867». Ὁ Κόβητος ἔγραψε σελ. 197 «Leyden, *Nov.* 1866» καὶ σελ. 287 «Leyden, 28 *Dec.* 1866» καὶ σελ. 534 «Leyden, 18 *April.* 1867». Εἶνε δ' ἆρά γ' εὔλογον νὰ κακίσῃ τις τὸν ἄνδρα καὶ ἄπειρον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀποκαλέσῃ ὅτι ἑλληνιστὶ συγγράφων δὲν ἐδήλωσε δι' Ἑλληνικῶν λέξεων τὴν χρονολογίαν ;

Θὰ παρελάμβανον δὲ πιθανώτατ' ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστολῇ τὸ *ἐν Λουγδούνῳ τῶν Βατάβων*, ἂν ὑπενόουν ὅτι ἔμελλεν αὐτὴ νὰ ἐκδοθῇ. Ἡ ὅλη δὲ ῥῆσις «Ἀποστέλλω σοι τὴν Νέαν Ἐφημερίδα, ἵνα τὰ ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ Κοβήτου εἰρημένα εἰς τὴν Ὁλλανδικὴν μεταγραφέντα φωνὴν καταχωρισθῇ εἴς τινα τῶν ἐν Leyden ἐκδιδομένων ἐφημερίδων» τρανῶς μηνύει ὅτι ἐγράφη ὑπ' ἐμοῦ ἐπιστολὴ οὐχὶ ἐκδοτέα. Πολλάκις οἱ ἄνθρωποι ἐπιστέλλοντες ἀλλήλοις ποιοῦνται μνείαν πραγμάτων, ἅτιν' οὐδαμῶς ἀξιοῦσι νὰ μνημονεύωσιν, ὅταν γινώσκωσιν ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτῶν θὰ καταστῶσι διὰ τοῦ τύπου κοιναὶ τοῖς πᾶσι.

Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ λατινιστὶ γράφοντες ποιοῦνται χρῆσιν οὐ μόνον τοῦ *Lugdunum Batavorum* ἀλλὰ καὶ τοῦ *Leida*. Ὁ Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1877, σελ. 114 λέγει «sicuti ea res *Leidæ* facta est» καὶ «Porsonus aliquando ad me *Leidam* venit». Πρβ. 1874, σελ. 452 «Villoison — gravem castamque matronam *Leidensem* in cantatricem Italicam profligatæ pudicitiæ convertit».

Ἔγραψα *Βατάβων* διὰ τοῦ Β, ὡς εὗρον κείμενον ἐν τῷ Ὄθωνι τοῦ Πλουτάρχου κεφ. ΙΒ', 4 «τοὺς καλουμένους *Βατάβους*». Ὑπὸ τοῦ Βεκκήρου δ' ὅμως ἐξεδόθη παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ «τοὺς καλουμένους *Βατάουους*».

Ἐν τῇ Γεωγραφικῇ ὑφηγήσει Κλαυδίου τοῦ Πτολεμαίου βιβλ. Β', θ', 8 ἔχουσι τἀντίγραφα «ἐν ᾗ πόλεις ἀπὸ δυσμῶν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ τῶν μὲν *Βαταυῶν* μεσόγειος Βαταυόδουρον (ἢ Βαταβόδουρον, κτλ.)» καὶ *ΒαταΝῶν* καὶ *ΒαταΚῶν*. Ἀλλ' ὁ Κάρ. Μυλλῆρος ἐν τῇ

ἐκδόσει τοῦ Πτολεμαίου Τόμ. Α', σελ. 226 ἔγραψε *Βαταουῶν*, ὡς καὶ ἐν σελ. 221 «Λουγόδουνον *Βαταουῶν*». Πρβ. Δἰ. Κάσσ. ΝΔ', λβ', 2 «τὴν τῶν *Βαταούων* νῆσον» ΝΕ', κδ', 7 «οἷς τὸ τῶν *Βαταούων* ἀπὸ τῆς *Βαταούας* τῆς ἐν τῷ 'Ρήνῳ νήσῳ ὄνομα — κεῖται» καὶ ΞΘ', θ', 6 «τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων *Βαταούων*».

Παρὰ τῷ Ζωσίμῳ φέρεται σελ. 172, 18 Βόνν. «οἱ ἐν τῷ Σιρμίῳ *Βάταβοι*» καὶ σελ. 183, 11 «τὸ τάγμα τῶν *Βατάβων*» καὶ σελ. 183, 15 «τοὺς *Βατάβους* προσέταττεν» καὶ σελ. 130, 16 «τῇ *Βαταβίᾳ* προσσχόντες, ἣν δίχα σχιζόμενος ὁ 'Ρῆνος νῆσον ποιεῖ» καὶ σελ. 133, 17 «τῶν ἐν τῇ *Βαταβίᾳ* νήσῳ τινάς». Πρβ. δὲ καὶ τὴν Τεϋβνήρειον ἔκδοσιν τοῦ Ζωσίμου σελ. 119, 6, κτλ.

Ἐπιφέρονται τέσσαρα ἔτι σχόλια, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τοῦ: § 23. τὸν ἐλλογιμώτατον—ἄσπασαι καὶ περὶ τοῦ: § 24. ὑπὲρ ἐμοῦ ἄσπασαι καὶ περὶ τοῦ: § 25. Ὁ ὑπερβαλλόντως τιμῶν σε καὶ περὶ τοῦ: § 26. τιμῶν σε καὶ ἀποδεχόμενος. Ἐπειδὴ δ' εἶνε ὡρισμένον νὰ μὴ προβῶ πέρα τοῦ 38ου τυπογραφικοῦ φύλλου, ἀναγκάζομαι νὰ μὴ παράσχω ἐν τῷ παρόντι πρὸς τύπωσιν τὰ σχόλια ταῦτα, ἵνα καταχωρισθῶσιν ἐν τῷ περιλειπομένῳ τόπῳ ἄλλα τινὰ ἀναγκαιότατα. Θὰ ἐκδοθῶσι δὲ τὰ μνημονευθέντα σχόλια ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς Ἀθηνᾶς. Μέλλω δὲ νὰ ἐξετάσω ἐν αὐτῷ καὶ τὴν χρῆσιν ἐν τοῖς βαρύτατα, περὶ ἧς ἀλλόκοτα, ὡς ἔμαθον, ἐγράφησαν ἐν τῇ *Ἐφημερίδι*.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ ἐν ταῖς Ἀθήναις ἑκάστοτε συμβαίνοντα φιλολογικὰ παράδοξα ἄπορον πάντως μέλλει νὰ φανῇ ὅτι ἐγράφησαν σχόλια εἰς ἐπιστολήν· δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον νὰ θαυμάσωσι μὲν ἀφορῶντες εἰς τὸ βραχὺ μὲν τῆς ἐπιστολῆς, τὸ ἐκτενὲς δὲ τῶν σχολίων, ν' ἀναφωνήσωσι δὲ μειδιῶντες «τοῦτό ἐστι *τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον*». Ἐπά-

ναγκες λοιπὸν ὑπάρχει ν' ἀπαλλάξω αὐτοὺς τῆς ἀπορίας ἱστορῶν τὰ αἴτια τὰ κινήσαντά με εἰς τὴν σύνταξιν τῶν σχολίων.

Ἡ ἐμὴ ἐπιστολή, ἣν βλέπει τις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κειμένην (σελ. 388), μετηνέχθη ἐκ τῆς ἐν Ὀλλανδίᾳ ἐκδιδομένης Ἑλλάδος εἰς τὴν Νέαν Ἐφημερίδα τῇ 11 Ἰανουαρίου 1890. Παρελήφθη δὲ τῇ ὑστεραίᾳ εἰς τὴν Ἐφημερίδα· καὶ ἐχλευάσθη μὲν αὐτὴ πάντα τρόπον, ἐδλασφημήθην δ' ἐγὼ καὶ προεπηλακίσθην ἀσχημονέστατα. Ἐπὶ πολὺν δ' ἔπειτα ὑπὸ τῶν Κραυγασιδῶν ἐλοιδορούμην χρόνον ἀνέδην με πομπευόντων καὶ παντοῖα βωμολοχικὰ σκώμματα ἐπ' ἐμὲ βαλλόντων· ἵνα δ' ἔτι μᾶλλον γελοῖος γένωμαι (ὅπερ οὐχὶ δύσκολον τοῖς παραβόλοις καὶ μεγαλοπράγμοσι μειρακίσκοις ἐφαίνετο), ἐπλάσθη ἀστειότατος διάλογος ἐμοῦ πρὸς ἐμὴν παιδίσκην ἀττικιστὶ (ὦ Μοῦσαι φίλαι) συντεθειμένος καὶ παντοίοις ποικίλμασι κεκοσμημένος. Ἐγέλασαν δ' ἀληθῶς πολλοὶ τὸν διάλογον τοῦτον ἀναγνόντες ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀφυΐᾳ καὶ σκαιότητι τῶν ἀμούσων γελοιαστῶν, οἵτινες ἀδιαρθρώτους καὶ ἀλλοκότους φωνὰς συνείροντες ἐνόμιζον ὅτι γλαφυρώτατον καὶ μελιχρότατον λόγον ἐφθέγγοντο. Πᾶς τις γινώσκει ὅτι οὐδέποτ' ἐγὼ ἐν τῷ βίῳ οὔτε πεπαιδευμένοις οὔτ' ἀπαιδεύτοις οὔτ' ἀνδράσιν οὔτε γυναιξὶν ἀττικιστὶ διαλέγομαι ἀλλὰ ποιοῦμαι χρῆσιν τῆς παρὰ τοῖς νῦν Ἕλλησι κοινῇ νενομισμένης γλώσσης. Τοῦτο δὲ ποιῶ γνωστὸν τοῖς ἀνθρωπισμοῦ δεομένοις Κραυγασίδαις, ὅτι ἠρώτησά ποτε θεράπαιναν Ἀνδρίαν συσταθεῖσάν μοι τὴν ἐρώτησιν τήνδε· «ἔχεις **πολλὰ χρόνια** εἰς **τὴν Ἀθήνας**;»· ἐκείνη δέ μοι ἀπεκρίνατο «ἔχω εἰς **τὰς Ἀθήνας** τρία **ἔτη**, κύριε». Ἄξιον δὲ μνείας ὑπολαμβάνω καὶ ἕτερον τούτῳ ὅμοιον. Ὅτ' ἤμην φοιτητὴς τοῦ καθ' ἡμᾶς πανεπιστημίου, ἦλθον ἡμέρᾳ τινὶ περὶ ἡλίου δυσμὰς μετ' ἄλλων δύο εἰς καφεψεῖον κείμενον παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπιείου. Πλησιάσαντος δ' ἡμῖν ἑνὸς τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἐρωτήσαντος τὸ σύνηθες ἐρώτημα «τί ἀγαπᾶτε, κύριοι;», προσβλέψαντες ἀλλήλους καὶ συμφωνήσαντες ἐκελεύσαμεν αὐτὸν νὰ κομίσῃ ἡμῖν παγωτὰ εἰπόντες «φέρε μας τρία παγωτὰ **ἀνάκατα**»· ἐκεῖνος δὲ μεγάλῃ τῇ φωνῇ κατέστησε γνωστὴν τῷ παρασκευάζοντι τὰ ἑκάστοτ' αἰτούμενα τὴν παραγγελίαν ἡμῶν χρησάμενος τῇ φράσει «τρία παγωτὰ **ἀνάμικτα**». Οὕτως αἱ ὑπηρέτιδες καὶ οἱ διάκονοι προθυμοῦνται φιλοκαλώτεροι νὰ φαίνωνται τῶν ἐφημεριδογράφων ἐκείνων, οἵτινες τελέως ἀναισθητοῦντες, μᾶλλον δ' ὁ-

νώδεις τὴν ψυχὴν ὄντες, ἐπιθυμοῦσι πάνυ σφόδρα νὰ ἐκβληθῇ μὲν ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἡ καθαρεύουσα γλῶσσα, νὰ ἐκβληθῇ δ' ἐκ τῶν δικαστηρίων, νὰ ἐκβληθῇ δ' ἐκ τῶν διδασκαλείων, νὰ ἐκβληθῇ δ' ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, νὰ ἐπικρατήσῃ δ' ἔν τε τῷ ποιητικῷ καὶ τῷ πεζῷ λόγῳ ἡ χυδαία λαλιά, ἥτις ἄλλα τ' ἐλαττώματα ἔχουσα καὶ δὴ καὶ παμπλείστων λέξεων ἐνδεὴς οὖσα οὔτε ὑπῆρξέ ποτε οὔτ' εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ὄργανον σπουδαίας πραγματείας ἢ ἐπιστημονικῆς συγγραφῆς. Ἐρινύων δὲ διδάγματα ἐδιδάχθησαν οἱ νομίζοντες ὅτι στρεβλοῦντες καὶ κακοῦντες τὰς γλυκυτάτας τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων φωνὰς πλάττουσι κοινὴν καὶ δημώδη γλῶσσαν. Διδακτικὸν δ' ἴσως εἶνε καὶ διήγημά τι, ὅπερ ἤκουσα νέος ὢν παρὰ φίλου εὐτραπέλου. Πελοποννήσιός τις, εἶπέ μοι, πτωχὸς ὢν καὶ περιαλγῶν τῷ πράγματι, ἀπεδήμησεν εἰς πόλιν τῆς κάτω Ἀσίας, ἵν' ἐργαζόμενος πορίσηται χρήματα. Εἰσῆλθε τὸ πρῶτον εἰς καφεψεῖον τῆς πόλεως ταύτης εὐτελῶς ἐνδεδυμένος καὶ ἐκάθισεν ἐν παραβύστῳ που κατεπτηχώς· ἐρωτήσαντος δ' αὐτὸν τῶν ἐν τῷ καφεψείῳ τινὸς «ἀπὸ ποῦ εἶσαι, παλληκάρι;», ἀπήντησε ταπεινῇ τῇ φωνῇ οἱονεὶ ἐλεεινολογούμενος «ἀπὸ τὸν κατακαϊμένο τὸ **Μωριᾶ (Μοριᾶ)**». Ταχέως εὐφυὴς ὢν καὶ φιλόπονος ὁ ἀνὴρ ἀπηλλάγη τῆς πτωχείας· φορῶν δὲ τότ' ἐνδύματα καλὰ εἰσῆλθεν εἰς τὸ αὐτὸ καφεψεῖον μέγα φρονῶν καὶ καθίσας ἐν φανερῷ περιέβλεπε μεθ' ὑπερηφανίας· ἐρωτηθεὶς δ' ὑπό τινος τῶν παρακαθημένων ἣν καὶ ἄλλοτ' ἠρωτήθη ἐρώτησιν ἀπεκρίνατο καλλυνόμενος «εἶμαι, κύριε, ἀπὸ τὴν **Πελοπόννησον**». Ἄριστ' ἐνόησεν ὁ τῷ κελεύσματι τῆς φύσεως ὑπακούων Πελοποννήσιος καὶ οὐδαμῶς τὸν νοῦν ὑπὸ νοσηρᾶς διδασκαλίας διεστραμμένος ὅτι τοῖς μὲν ῥακοδυτοῦσιν ἁρμόζουσιν αἱ χυδαῖαι καὶ πεπατημέναι λέξεις, τοῖς δ' εὐπρεπῶς ἠμφιεσμένοις τοὐναντίον αἱ κομψαὶ καὶ χαρίεσσαι. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἐπέλιπον τοὺς Κραυγασίδας αἱ ὕβρεις καὶ οἱ διασυρμοί, παρελύθησαν δ' ὑπὸ τῶν ἀγρίων φωνῶν αἱ σιαγόνες αὐτῶν· ἐκόπασε δ' οὕτω τὸ κακὸν καὶ ἐνόμιζον ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ ὅτι ἔληξαν αἱ συμφοραί μου. Ἀλλὰ δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ κατεχωρίσθη ἐν τῇ Ἐφημερίδι ἔλεγχος τῆς ἐμῆς ἐπιστολῆς ὑπ' ἀνωνύμου συντεταγμένος, ἐκακίσθησαν δ' ἀξιωματικῶς πολλὰ τῶν ἐν αὐτῇ φερομένων, τὰ μὲν ὡς ἀνάττικα ἢ Βυζαντιακὰ ὄντα, τὰ δ' ὡς νεωτερικὰ ἢ φραγκισμοῦ ὄζοντα. Ἀπεδοκιμάσθη δὲ καὶ ἡ χρῆσις τῶν Ἀραβικῶν χαρακτήρων

(ἢ ψηφίων) καὶ ἐκρίθη μεμπτὸν ὅτι ἐνετέθη τῷ ἐμῷ λόγῳ παλαιοῦ συγγραφέως, τοῦ Πλάτωνος, ῥῆσις. Ἐποίησάν μοι ταῦτα γνωστὰ φίλοι ἀναγινώσκοντες ὑπὸ περιεργίας τὴν Ἐφημερίδα· πολλῆς δ' ἡμῖν θυμηδίας καὶ διαχύσεως ἀφορμὴν παρέσχον τά τ' ἄλλα παρατηρήματα, καιριώτατ' ὄντα, καὶ δὴ καὶ τὸ περὶ τῆς χρήσεως τῶν Ἀραβικῶν χαρακτήρων, ἐξ οὗ ἐδιδάχθημεν οἱ παχύδερμοι ὃ τέως ἐλάνθανεν ἡμᾶς, ὅτι ἄγνωστοι οὗτοι τοῖς παλαιοῖς Ἀθηναίοις ἦσαν. Τίς μὴ τὰς φρένας παρακεκομμένος δύναται νὰ δοξάζῃ ὅτι, ἄν τις ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ παραλαμβάνῃ τοὺς Ἀραβικοὺς χαρακτῆρας πρὸς δήλωσιν τῶν ἀριθμῶν, οὐχὶ τρίβων τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἢ τῆς Ἑλληνικῆς καθόλου φωνῆς εἶνε; (Ἴδε ἃ ἔγραψα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 397).

Οὐδεὶς φρόνιμος καὶ γραμμάτων ἐπιστήμων προσέσχε τῷ ἐλέγχῳ τούτῳ, ὑπερβαλλόντως δ', ὡς εἰκός, ἐλυποῦντο οἱ Κραυγασίδαι βλέποντες ὅτι μάταιοι μὲν ἀπέβαινον οἱ ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης παιδείας μόχθοι αὐτῶν, ὀρθὸς δ' ἐγὼ ἔτι ἱστάμην, ὁ πλείστων κακῶν αἴτιος τῇ πατρίδι γενόμενος καὶ μεγίστην αὐτῇ διὰ τῶν ἐμῶν ἔργων ἀδοξίαν περιάψας, ὁ τοῖς Μήδοις ἐπικηρυκευόμενος καὶ τὴν Ἱππίου τυραννίδα καθιστάμενος. Ἄθυμοι καὶ κατηφεῖς τὸν χρόνον διῆγον οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, ἐπορεύοντο στενάζοντες καὶ τονθορύζοντες, περιεσκόπουν δὲ πανταχόσε ζητοῦντες συμμάχους εἰς τὸν καλὸν ἀγῶνα, ἀπέβλεπον δὲ μάλιστα πρὸς τὴν Λέσβον, ἐξ ἧς ἰσχυρὰ εὐλόγως προσεδοκᾶτο βοήθεια. Καὶ ἀληθῶς μετ' οὐ πολὺ ἐγένετο κρατερὸς αὐτοῖς ἐπίκουρος ὁ ἐκεῖ ἀπὸ πολλοῦ διατρίβων περιδέξιος ἀγωνιστής, ὁ πάσης ἐπιστήμης ἐπήβολος ὢν καὶ εὐκόλως ἐν παντὶ ἄθλῳ νικηφόρος ἀναφαινόμενος. Ὁ ἄνθρωπος πολλάκις ὑπ' ἐμοῦ ἐλεγχθεὶς καὶ περιφανῶς κενὸς νοῦ καὶ μαθήσεως ἀποδειχθεὶς μισεῖ με μῖσος μέγιστον καὶ ἐλλοχᾷ ἀεὶ ἕτοιμος ὤν, καιροῦ παραπεσόντος, νὰ κινήσῃ κατ' ἐμοῦ τὴν σκορπιώδη γλῶσσαν. Ἰδὼν ὅτι λίαν ἐν τῇ Ἐφημερίδι ἐπολεμήθην καὶ νομίσας ὅτι πολλὰς πληγὰς λαβὼν εὐκαταγώνιστος κατέστην συνέρραψεν Ἐπιστολὴν περὶ Ἐπιστολῆς καὶ ἔπεμψεν αὐτὴν πρὸς τοὺς φίλους Κραυγασίδας. Χαίροντες οὗτοι καὶ ἀγαλλόμενοι κατεχώρισαν μὲν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀναττίκου (διότι οὕτως ὠνόμασεν ἑαυτὸν ἐν τῷ συρράμματι τούτῳ ὁ ἐπιβόητος Γόης), ἐξέδωκαν δ' αὐτὴν καὶ ἐν βιβλιδίῳ, ἵνα κτῆμα ἐς ἀεὶ ὑπάρχῃ καὶ ἀπολαύωσι τῶν ἀμιμήτων αὐτῆς καλλονῶν καὶ αἱ μέλλουσαι τῶν ἀνθρώπων

νεαί. Οὐδὲν σχεδὸν τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ γεγραμμένων εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Ἀναττίκου ὑγιῶς ἔχον, διεβλήθησαν δὲ καὶ κατεγελάσθησαν ἄλλα μὲν ὡς ἀπᾴδοντα τῆς τῶν Ἀττικῶν ἢ τῶν Ἑλλήνων συνηθείας, ἄλλα δ' ὡς ἄτοπα καὶ ἀπροσδιόνυσα ἢ ἄτεχνα καὶ ἀχάριτα ὄντα. Ἐπλάσθησαν προχείρως νέοι γραμματικοὶ κανόνες καὶ προηνέχθησαν εὐχερῶς καινὰ περὶ τῆς γλώσσης δόγματα καὶ περὶ τῆς ἑρμηνείας παραγγέλματα. Ὁ Ἀνάττικος ἐφιλοτιμήθη νὰ παράσχῃ διὰ τῆς Ἐπιστολῆς περὶ Ἐπιστολῆς δείγματα ἄκρας καλλιρρημοσύνης καὶ ἀνεφίκτου δεινότητος· καὶ κατεμελίτωσε μὲν τὴν Ἐφημερίδα διὰ λόγου πλήρους ἰύγγων καὶ κατεκήλησε τὰς ἀκοὰς τῶν περὶ αὐτὴν μειρακίσκων (οἳ συνήθως *μείρακας* ἑαυτούς τε καὶ ἀλλήλους καλοῦσιν), ἐνεφάνισε δὲ τρανότατα τὴν περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀνυπέρβλητον αὐτοῦ ἐμπειρίαν καὶ ἐξεθεάτρισεν ἐπιτηδειότατα τὴν ἐμὴν ἀγραμματίαν καὶ νώθειαν.

Θαυμαστὴν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ περὶ Ἐπιστολῆς ἐπεδείξατο ὁ Ἀνάττικος περὶ τὰς τερατείας καὶ μαγγανείας τέχνην, ἐχαύνωσε παντελῶς τοὺς περινουστάτους θιασώτας καὶ εὐκολώτατ' αὐτοὺς ἔπεισεν ὅτι νίκην μὲν αὐτὸς λαμπρὰν ἐνίκησεν, ἐπονειδίστως δ' ἐγὼ ἡττήθην· ὅθεν ἑώρτασαν μὲν τὰ ἐπινίκια μεγαλοπρεπῶς οἱ Κραυγασίδαι καὶ οἱ Σπερμολόγοι, συνέθεσαν δὲ ποικίλα εἰς τὸν λογοδαίδαλον θιασάρχην ἐγκώμια οἱ Κέρκωπες καὶ οἱ Τελχῖνες σοφώτατον ἀνθρώπων ἁπάντων ἀνακηρύττοντες καὶ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ λέγοντες, οἷα ὁ Εὐστάθιος περὶ τοῦ Ὁμήρου «Ὁ λόγῳ πλουτῶν, οὗ φράσαι ἀμείνων οὐδείς, ὁ διασκευάσαι δεινότατος, ὁ πάσης τῆς ἐν λόγοις τέχνης καθηγητής, ἐξ οὗ οἷά τινος ὠκεανοῦ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσαι λογικῶν μεθόδων πηγαί». Κιθαρῳδιῶν δὲ καὶ αὐλήσεων καὶ τυμπανισμῶν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὰ τῶν λοιμῶν καὶ ὀλέθρων καταγώγια μεστὰ ἦσαν. Καὶ ἐν Βυζαντίῳ δέ, γνωσθέντος τοῦ μεγάλου ἔργου, ὃ ὁ Ἀνάττικος διεπράξατο, περιχαρεῖς οἱ Φυσίγναθοι καὶ οἱ Βομβυλιοὶ ἐγένοντο, στεφανωσάμενοι δὲ καὶ σπείσαντες τῷ Κοαλέμῳ ἔκριναν εὔλογον Καλλίνικον μὲν τὸν Ἀνάττικον νὰ μετονομάσωσιν, ἐπὶ τοῦ στήθους δὲ τὸ εἰκόνιον αὐτοῦ ἀείποτε νὰ φέρωσιν· οἰστρήσαντες δ' ὑπὸ τῆς ἐκτόπου ἡδονῆς ἐξεκυλίσθησαν εἰς βακχείας καὶ κορυβαντιασμούς, καὶ ὕμνησαν λαρυγγίζοντες τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ τρόπαια τοῦ Ἀναττίκου ἢ Καλλινίκου· τοιαύτας δὲ παροινίας εἰς τοὺς Μούσας ἐπαρῴνησαν, ὁποῖαι

οὐδέποτ' ἴσως ἄλλοτ' ἐν Ἑλληνικῇ γῇ συνέβησαν. Ἀλλὰ καλὴν τῆς ὑομουσίας αὐτῶν δίκην ἔδοσαν οἱ ἐν Βυζαντίῳ φαρμακοὶ δεινῶς τὰ νῶτα μάστιγι ξανθέντες ὑπ' ἀνδρὸς μεμουσωμένου καὶ ἁδροῦ τὴν ψυχὴν οὐδαμῶς ἀνεχομένου τὴν ἀκοσμίαν καὶ ἀκολασίαν· ἐμαστίγωσε δὲ καὶ τὸν Ἀνάττικον οὗτος προσηκόντως. Χαῖρε, ὦ Μιχαὴλ Κεφάλα, καὶ ἀγωνίζου ἀεὶ ἐρρωμένως ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐκτρίβων προρρίζους τοὺς καταράτους ἀνθρώπους, οἵτινες ὡς πάρνοπες κατανέμονται τοὺς εὐανθεῖς τῶν Μουσῶν λειμῶνας.

Οἱ παιδείας πως μετέχοντες καὶ μὴ τελέως τὸν νοῦν διεφθαρμένοι ἐξεπλήττοντο μὲν πρὸς τὰς πανουργίας καὶ ῥᾳδιουργίας τοῦ στωμύλου Ἀναττίκου, ἔφριττον δ' ἐπὶ τῇ τόλμῃ αὐτοῦ καὶ ἰταμότητι διαστρέφοντος μὲν ἀνυποστόλως πράγματα σαφέστατα καὶ οὐδεμίαν διολκὴν ἐπιδεχόμενα, παραχαράττοντος δ' ἀνερυθριάστως τοὺς κανόνας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ βασιλικὰ ἐκφέροντος προστάγματα περὶ φιλολογικῶν ζητημάτων, περὶ ἃ ἀδυνατώτατος πάντων εἶνε. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι χρηστοὶ μὲν ἄλλως ἄνθρωποι καὶ τῷ σεμνῷ θιάσῳ ἀνεπίμικτοι, ἁπλοῖ δ' ὅμως καὶ ἀγύμναστοι περὶ τὰ τῆς γραμματικῆς ἐπείσθησαν τῷ *δωδεκαμηχάνῳ* σοφιστῇ.

Εἶπον ἐν τοῖς ἄνω ὅτι τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πολλὰ μὲν ἔψεξεν ὁ πρῶτος ἐλέγξας αὐτήν, οὐδὲν δὲ σχεδὸν εὗρεν ὑγιῶς ἔχον ὁ Ἀνάττικος· λέγω δὲ νῦν ὅτι πάσας οὗτος τὰς παρατηρήσεις ἐκείνου ἐπῄνεσέ τε καὶ ἐνέκρινεν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ περὶ Ἐπιστολῆς.

Ἐπειδὴ ὑπέραντλος μὲν καὶ ἀφόρητος ὑπῆρξεν ἡ ὕβρις τοῦ Ἀναττίκου, πολλοὶ δ' ἠπατήθησαν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἐφημερίδι παφλασμάτων αὐτοῦ, ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ γραφῶσι σχόλια εἰς τὴν ἐμὴν ἐπιστολήν, ἵνα, διευκρινηθέντων δεόντως τῶν κατ' αὐτήν, κατανοήσῃ πᾶς τις τὴν μεγίστην ἀνεπιστημοσύνην καὶ τὴν ἐσχάτην κακοήθειαν τοῦ ὑπὸ φθονερίας ἐλαυνομένου δυστρόπου ἀνθρωπίσκου. Δὲν τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι ἄσμενος τῷ ἔργῳ τούτῳ ἐπεχείρησα, ἀλλὰ θαυμάζω αὐτὸς ἐμαυτὸν ὅτι ἐνεκαρτέρησα αὐτῷ ἀηδεστάτῳ καὶ ἀνιαροτάτῳ ὄντι. Ἐσπούδασα δ' ἐπιμελέστερον χρήσεις τινὰς φυλοκρινῶν ἀνακούφισιν μὲν ἐμαυτῷ, ὠφέλειαν δὲ τοῖς νεωτέροις νὰ παρσχω. Πολλὰ δὲ τῶν σχολίων οὕτω μακρὰ ἀπέβησαν, ὥστε προσφορώτερόν πως φαίνεται ὑπομνήματα νὰ κληθῶσιν. Ἐποιησάμην λόγ

καὶ περὶ δύο χρήσεων, αἵτινες δὲν ἐκακίσθησαν μὲν ὑπὸ τῶν ἐλεγξάντων τὴν ἐμὴν ἐπιστολήν, ὡς συμπεραίνω ἐξ ὧν μοι εἶπον οἱ φίλοι, ἦτο δ' ὅμως ἐνδεχόμενον νὰ τύχωσι καὶ αὗται μομφῆς ὑπ' ἀνθρώπων ἐν παχεῖ μὲν σκότει πλανωμένων, οὐδαμῶς δ' ὀκνούντων νὰ ἐπιλαμβάνωνται μετ' αὐθαδείας πάσης ῥήσεως ὑπ' ἄλλου προενηνεγμένης.

Δὲν γινώσκω ἀκριβῶς τὰ περὶ ἐμοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ἐπιστολῆς ἐν τῇ Ἐφημερίδι γεγραμμένα· διότι ἀποτριψάμενος αὐτὴν τῇ 1 Ἰανουαρίου 1889 οὐδέποτ' ἐκ τοῦ χρόνου ἐκείνου οὐδὲν τῶν ἐν αὐτῇ ἀνέγνων· ἀδύνατον δ' ἔν γε τῷ παρόντι εἶνε νὰ πεισθῶ ἢ ἀναγκασθῶ νὰ λάβω αὐτὴν εἰς χεῖρας, ὡς ἄγος ἢ μίασμα φευκτήν μοι φαινομένην. Δὲν ἠθέλησα δ' οὐδὲ τὸ βιβλίδιον νὰ ἴδω, ὃ περιέχει τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀναττίκου· διότι τὰ κατ' ἐμὲ νῦν ἔχουσιν οὕτως, ὥστε φοβοῦμαι μὴ αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Ἀναττίκου διεξερχόμενος ὑπὸ βδελυγμίας ἰσχυρᾶς καταληφθῶ καὶ τὸν στόμαχον ἀνατραπεὶς μέγα τι κακὸν πάθω. Παρὰ τῶν φίλων δ' ὅμως ἱκανῶς πως ἐδιδάχθην τά τε ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἐφημερίδι ἠσελγημένα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀναττίκου ἐν αὐτῇ ἐσκευωρημένα. Ἐγὼ κατὰ πολλὰ ὑπῆρξα δυστυχής, ἀλλ' οὐχὶ μικρὸν εὐτύχημα τοῦτ' εὐτυχῶ, ὅτι ἐν τοῖς ἐμοῖς φίλοις εἶνε κατειλεγμένοι ἀξιολογώτατοι ἄνδρες, προθύμως μὲν τῆς ἀληθείας ὑπερμαχοῦντες, στοχαζόμενοι δ' ἀεὶ τοῦ τῇ πατρίδι συμφέροντος· ἔνιοι δ' αὐτῶν πρωτεύοντες ἐν τοῖς λογίοις κρίνουσιν ἐπιτυχέστατα περὶ τῶν φιλολογικῶν ζητημάτων.

Ἀπὸ τεσσαράκοντα σχεδὸν ἐτῶν ὁ νῦν Ἀνάττικον ἑαυτὸν ὀνομάζων ἀγωνίζεται φιλολογικοὺς ἀγῶνας, ὁτὲ μὲν αὐτὸς ἄρχων, ὁτὲ δ' ἄλλους ἀμυνόμενος· καὶ συνοικεῖ μὲν δεινοτάτῃ ὁ ἄνθρωπος ἀμαθίᾳ, ἀτριβέστατος τῶν τε γραμμάτων καὶ τῶν πραγμάτων ὢν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλ' οὕτως εὐμήχανος περὶ τὰ σοφίσματα καὶ τὰς παρευρέσεις εἶνε, ὥστ' εὐκόλως μὲν ἐπικρύπτεται τὴν αὐτοῦ ἀνεπιστημοσύνην, χαλεπὸν δ' ἀποβαίνει νὰ καταστήσῃ τις δήλην παρὰ τοῖς Ἕλλησι, χηνώδεσι τοῖς πλείστοις ἢ βοσκηματώδεσιν οὖσι, τὴν ἰδιωτείαν αὐτοῦ καὶ ἀβελτερίαν. Πολλάκις λίαν κατάφωρος γίνεται ἡ ἀγνωσία αὐτοῦ, ἀποτέλεσμα ἀφυΐας ἢ ἀμελετησίας οὖσα, νομίζει δέ τις ὅτι τε-[ω]ς καταβεβλημένος εἶνε καὶ *ἐν ἀφύκτῳ ἔχεται*, ἀλλὰ θαυμασίως πως [π]οικίλας στροφὰς στρεφόμενος διολισθάνει ὡς ἔγχελυς καὶ ἐκφεύγει· [οὐδ' ἐ]ν ἀρκεῖται δὲ τῷ κατορθώματι τούτῳ οὐδ' ἄγει ἡσυχίαν σωθείς,

ἀλλ' ὑπτιάζει μὲν γαυριῶν καὶ σκώπτει σαρκαστικῶς τὸν ἀρτίως καταγωνισάμενον αὐτόν, πειρᾶται δὲ παντοῖα ἐπεισκυκλῶν γοητεύματα νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι δόλιος καὶ θεοῖς ἐχθρὸς ὢν δύναται ὁ ἀντίπαλος ὑποσκελίσας ἀνέτρεψεν αὐτόν,ἀλλ' ὀρθὸς ἤδη ἱστάμενος αὐτὸς τοιούτους ἀνταγωνιστὰς μυρίους νὰ καταπαλαίσῃ. Τρέπεται ἔπειτ' ἐπὶ σχετλιασμοὺς καὶ δεινολογίας· καὶ ταλανίζει μὲν τὴν Ἑλλάδα, ἣν καὶ χώραν τῶν Ἀβδηριτῶν ἀποκαλεῖ (παντὸς ἄλλου, νομίζω, δικαιότερον καὶ εὐλογώτερον), ὅτι παρευδοκιμεῖται ἐν αὐτῇ ἡ ἀρετὴ ὑπὸ τῆς κακίας καὶ ἡ ἀλήθεια ὑπὸ τοῦ ψεύδους καὶ διασύρονται ἀδεῶς ὑπὸ μιαρῶν **νυκταλώπων** σοφοὶ καὶ ἀγαστοὶ ἄνδρες, παροξύνει δὲ τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας (οὓς ἐξαιρεῖ ἐκ τοῦ ὄχλου τῶν Ἀβδηριτῶν) διὰ ῥητορικῶν σχημάτων τοῖς ἐπιτρίπτοις φέναξι συνήθων ἐπὶ τοὺς **κορυζώδεις** σχολαστικοὺς τοὺς αἰτίους τῆς ἐθνικῆς ταύτης καχεξίας ὄντας. Ὑποκρίνεται δ' οὕτω πιθανῶς τὰ τοῦ δράματος ὁ πιθηκίζων καὶ ἀλωπεκίζων Ἀνάττικος, ὥστ' οὐχὶ δύσκολον εἶνε νὰ πλανηθῶσι μὲν καὶ συμπαθήσωσιν αὐτῷ οἱ ἀμβλύτεροι τὸν νοῦν, παραγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιφάσεως τῆς ἀληθινολογίας, νὰ διατεθῶσι δὲ δυσμενῶς πρὸς τὸν τολμήσαντα νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα τῷ μεγαλοφυεῖ καὶ πανσόφῳ ἀνδρί. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ Ἕλληνες, οἵτινες ὁμολογοῦσι μὲν ὅτι *φύσει κόβαλος* ὁ Ἀνάττικος ὢν πονηρεύεται καὶ κακοηθίζεται, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα ὑπολαμβάνουσιν αὐτὸν θαυμασμοῦ ἄξιον μιμνησκόμενοι ὧν λέγει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ Περικλεῖ (κεφ. Η', 4) «Ἀρχιδάμου δὲ τοῦ Λακεδαιμονίων βασιλέως πυνθανομένου πότερον αὐτὸς (Θουκυδίδης ὁ Μελησίου) ἢ Περικλῆς παλαίει βέλτιον· ὅταν, εἶπεν, ἐγὼ καταβάλω παλαίων, ἐκεῖνος ἀντιλέγων ὡς οὐ πέπτωκε νικᾷ καὶ μεταπείθει τοὺς ὁρῶντας». Ἄγχεταί τις ἀληθῶς καὶ πνίγεται, ὅταν γυρῖνοι παραβάλλωνται πρὸς ἡμιθέους.

Καλὸν ἢ σεμνὸν ἔργον οὐδέποτε ὁ Ἀνάττικος οὔτ' ἐθαύμασεν οὔτ' ἐζήλωσε, διατελεῖ ἐκ γενετῆς ἀπηλλοτριωμένος πρὸς πᾶσαν ἀρετήν, γέμει δὲ παντοδαπῶν κακιῶν, ὧν τινας ἀνδρικῶς καὶ λίαν εὐτόλμως, φοβερωτάτου τοῖς Ἕλλησι πᾶσι τοῦ Ἀναττίκου ὄντος, ἐμήνυσε κρίσιν περὶ αὐτοῦ ποιούμενος ἀνὴρ ἐλλόγιμος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ τῶν μάγων καὶ γοήτων ἀδυσώπητος κολαστής. Ὁ Θερειανὸς ἔγραψεν ἐν ταῖς εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ἐκδοθείσαις *Νύξεσι περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ Ζητή*τος σελ. 8 «Εἶναι εἰς τὸ ἔπακρον φίλερις ὁ Κ. Βερναρδάκης—ί

θενῶν ὅμως ἐκ τοῦ προτέρου τοὺς ἀντιπάλους του ὡς ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμμάτους, βλάπτει ὡς μὴ ὤφελεν ἑαυτὸν μόνον, διότι, ἂν μὲν νικήσῃ, νικᾷ νίκην Καδμείαν καὶ ἥκιστα ζηλωτήν, ἂν δὲ ἡττηθῇ, ἡ ἧττα ἀποβαίνει αὐτῷ τοσούτῳ μᾶλλον ὀδυνηρὰ ὅσον πηγάζει ἀπὸ ἀμαθοῦς καὶ ἀναλφαβήτου ἀντιπάλου. Ἐν ταῖς φιλολογικαῖς συζητήσεσι τὸ ἰσχυρότερον ὅπλον τοῦ Κ. Βερναρδάκη εἶναι ἡ *ὕβρις*· ὑβρίζει ὅμως ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν φίλος οὐχὶ διότι ἔχει τὸ παράπαν διεστραμμένην καρδίαν, ἀλλὰ διότι, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐκ μόνων τῶν ὕβρεων ἀρύεται τὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἔπαινον» καὶ «Ἐπὶ πᾶσι σεμνύνεται ὁ Κ. Βερναρδάκης ἐπὶ πρωτοτυπίᾳ πνεύματος, γράφων δὲ ὑπαινίττεται πάντοτε inter lineas τὴν δημιουργικὴν τοῦ νοός του δύναμιν. Αὐτὸς εἶναι ἡ φιλτάτη καὶ πάγκαλος μορφή, πάντες δὲ οἱ ἀντιλέγοντες αὐτῷ *σκιά τε καὶ σποδὸς ἀνωφελής*. Αὐτὸς πάντοτε δημιουργεῖ καὶ οὐδέποτε δανείζεται οὐδ' ἐπ' εὐτελεῖ τόκῳ, ἐν ᾧ πάντες οἱ ἄλλοι κύπτουσι τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ δυσβάστακτον βάρος ξένων κεφαλαίων καὶ ἀφορήτων χρεῶν» καὶ σελ. 11 «Ὁ ἐλλόγιμος Κ. Βερναρδάκης εἶναι (λέγουσιν) ὑπὲρ τὸ μέτρον κομπορρήμων καὶ τετυφωμένος, ὑπὲρ τὸ μέτρον μεγάλαυχος καὶ οἰηματίας, καθ' ὑπερβολὴν φιλόπρωτος, φιλολοίδορος, φιλοσκώμμων καὶ εἴ τι ἄλλο. Δὲν ἐννοεῖ, δὲν θέλει νὰ ἐννοήσῃ (λέγουσιν) ὁ Κ. Τρανταλίδης — αἰτοῦμαι ἀμέσως συγγνώμην ὅτι ἕνεκα lapsus calami ἔγραψα Τρανταλίδης ἀντὶ Βερναρδάκης, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ κάλαμος ἁμαρτάνων τἀληθῆ γράφει — τὴν χρυσῆν μετριοφροσύνην (aurea mediocritas), τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτατον κόσμημα τοῦ ἀκραιφνοῦς θεράποντος τῶν Μουσῶν· συζητῶν ὑβρίζει καπηλικῶς καὶ βαναύσως, ἀπολογούμενος σκώπτει μετὰ πικρίας, προσβαλλόμενος ἐκ τοῦ συστάδην ἀντιπροσβάλλει πὺξ καὶ λάξ, ἐκσφενδονῶν κατὰ τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν ἀντιπάλων του πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ τὸ μὴ προστυχόν, δράκα ἄμμου πρὸς τύφλωσιν τῶν ὀφθαλμῶν ἐν ἐλλείψει πετρῶν πρὸς τρῶσιν τῶν στέρνων» καὶ σελ. 12 «Ὁ Κ. Βερναρδάκης — λαλεῖ λαλίστερον κουρέως, πλήττει ἀκόσμως καὶ αὐθαδῶς καὶ καίει ὡς ζέων μόλυβδος».

Ὁ Βερναρδάκης ὑπῆρξεν ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν σπαργάνων πονηρὸς καὶ ἐπίβουλος, ἐγύμνασε δ' ἑαυτὸν περισσῶς περὶ τὰς κακοτεχνίας καὶ παρακρούσεις ἐφημεριδογράφος γενόμενος. Ὑπερηκόντισεν εἰς τὸ θράσος τὸν Ὁμηρικὸν Θερσίτην καὶ εἰς τὴν ἀναίδειαν τὸν Λουκιάνειον

Ἀλκιδάμαντα, *βοὴν ἀγαθὸν ὄντα καὶ πρακτικώτατον κυνῶν ἀπάντων*, παῖδας δ' εἰς γοητείας λόγον ἀπέδειξεν Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Ἀβωνοτειχίτην. Ὁ Πολύβιος γράφει περὶ τοῦ Τιμαίου «Τίμαιός φησι Δημοχάρην ἡταιρηκέναι μὲν τοῖς ἄνω μέρεσι τοῦ σώματος, οὐκ εἶναι δ' ἄξιον τὸ ἱερὸν πῦρ φυσᾶν, ὑπερβεβηκέναι δὲ τοῖς ἐπιτηδεύμασι τὰ Βότρυος ὑπομνήματα καὶ τὰ Φιλαινίδος καὶ τῶν ἄλλων ἀναισχυντογράφων. *Ταύτην δὲ τὴν λοιδορίαν καὶ τὰς ἐμφάσεις οὐχ οἷον ἄν τις διέθετο πεπαιδευμένος ἀνήρ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐπὶ τέγους ἀπὸ τοῦ σώματος εἰργασμένων οὐδείς*». Πολλῷ τοῦ Τιμαίου κακολογώτερος καὶ αἰσχρολογώτερος εἶνε ὁ Βερναρδάκης τοιούτοις ὑπ' ἀναγωγίας φιληδῶν σκώμμασιν, ὁποῖα καὶ οἱ ἐν τοῖς χαμαιτυπείοις καλινδούμενοι ἐρυθριῶσιν ἀκούοντες.

Εὐχερέστατος ὁ ἄνθρωπος οὗτος πρὸς πᾶν τι ὢν νομοθετεῖ μὲν περὶ φιλολογικῶν πραγμάτων τολμηρότατα, ἀθετεῖ δ' ἃ ἐδογμάτισε, καὶ ὀλιγίστου ἐνίοτε χρόνου διαγενομένου, εὐκολώτατα, ἥκιστα δ' αἰσχύνεται ἄντικρυς παλινῳδῶν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις φανερῶς περιπίπτων. Εἶνε δ' οὕτως εἰς τὴν ψευδολογίαν εὐκατάφορος, ὥστ' οὐδ' ἄκων λέγει ποτὲ ἀληθές τι· οὐδαμῶς δ' ὀκνεῖ νὰ ψεύδηται, καὶ ὅταν προχειρότατος ὁ ἔλεγχος τοῦ ψεύδους ὑπάρχῃ. Ἐν τῇ Ἐπιστολῇ περὶ Ἐπιστολῆς ἔπλασεν ὅτι μετεβλήθη ὑπ' ἐμοῦ τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου *ἐγκωμιάσεσθε* εἰς τὸ *ἐγκωμιάσΑΙσθε*. Ἐν τῇ Νέᾳ Ἐφημερίδι (1890, 21 Ἰανουαρίου) ἐγράφησαν τάδε· «Ἐν τῇ πρό τινων ἡμερῶν δημοσιευθείσῃ ἐπιστολῇ τοῦ κ. Κόντου γραπτέον *ἣν ἐγὼ ἐν τοῖς βαρύταί' ἂν ἐνέγκΑΙμι*, ὡς κεῖται παρὰ τῷ Πλάτωνι, ἐξ οὗ ἐλήφθη ἡ ῥῆσις αὕτη, καὶ *σφόδρα γὰρ δέδοικα μὴ προπέτειαν ὄφλω*», περὶ δὲ τοῦ *ἐγκωμιάσεσθε* οὐδὲν ἐλέχθη οὐδὲ μεταβολὴ αὐτοῦ ἐγένετο. Μακαρισμοῦ δ' ἄξιος φαίνεται ὁ εὐφυὴς Βερναρδάκης νομίζων εὔκολον νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἐποιησάμην ἐγὼ χρῆσιν τοῦ βαρβάρου ἀορίστου *ἐγκωμιάσΑΙσθε*. Αἱ ἀνελλήνιστοι ἐκφοραὶ εἶνε τῷ Βερναρδάκῃ συνήθεις, ὅλως δ' ἐμοῦ ἀλλότριαι, οὗ καὶ νυστάζοντος ἀδυνατεῖ ἡ χεὶρ νὰ γράψῃ τι παράσημον ἢ παρακεκομμένον. Καὶ ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 578 καὶ ἐν τῷ Σωκράτει Τόμ. Α', σελ. 450 σφέδρ' ἐγὼ ἐκάκισα τύπους ὁμοίους τῷ *ἐγκωμιάσΑΙσθε*.

Ἀγανακτεῖ δέ τις εἰκότως καὶ περιοργὴς γίνεται, ὅταν βλέπῃ ἀμαθέστατος καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀναλφάβητος ἀνθρωπίσκος ἀποφαίνει

περὶ Ἀττικῶν καὶ ἀναττίκων ἢ Ἑλληνικῶν καθόλου καὶ ἀνελληνίστων τύπων. Ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Γραμματικῇ, ἧς, ὡς αὐτὸς λέγει ἐν σελ. 3, «ἀντικείμενον κύριον εἶνε ἡ ἈΡΧΑΙΑ Ἀττικὴ διάλεκτος, καὶ ἡ κοινὴ ἢ Ἑλληνική, καθ' ὅσον δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς», ἀγνοῶν ὅτι ὁ μέλλων *ἀκούσω* εἶνε τοῦ πονηροῦ κόμματος γράφει ἐν Ἀττικῷ λόγῳ **τρὶς** «παρ' ἀπάντων *ἀκούσειΣ*» (σελ. 250), μνημονεύει δ' ἐνεστῶτας ἀδοκίμους ἢ ἐκφύλους, *χαίνω* καὶ *πταίρω* (σελ. 103) καὶ *δέρκω* (σελ. 102) καὶ *ἐρεύγω* καὶ *πέρδω* (σελ. 103 καὶ 144) καὶ *ἀλίσκω* (σελ. 127), καὶ παραλαμβάνει τὸν ἀόριστον *ἐρρέθην* ἐν τῇ ῥήσει «Ὁρᾶτε δὲ ὅσα καὶ ἡλίκα ἡμῖν ὑπὸ τῶν χρηστῶν τούτων ῥητόρων *ἐρρέθησαν*» (σελ. 206), ἀμνημονῶν τῆς ἀλλαχοῦ (σελ. 146) ἐκ Γερμανικῆς χύτρας παρειλημμένης παρατηρήσεως «παρὰ τοῖς μὴ Ἀττικοῖς καὶ ἐρρέθην». Νομίζει δ' ὁ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἄριστος γνώμων Ἀττικοὺς τοὺς τύπους *ἕμεν*, *ἕτε*, *ἕσαν* καὶ *ἕμην*, *ἕσο*, *ἕτο* καὶ *ἕθην* (σελ. 136) καὶ τὸν *ἤφιουν* (σελ. 126) καὶ παρεγγράφει τῇ φωνῇ τῶν Ἀθηναίων τοὺς παρακειμένους *δέδορα* (σελ. 102) καὶ *τετυφέτωσαν-τετυφότων* (σελ. 98) καὶ *ἑστάντων* (σελ. 126)· ἔτι δὲ τοὺς ἀορίστους *τυψάσθωσαν-τυψάσθων* (σελ. 98) καὶ *ἐσφηλάμην* (σελ. 107) καὶ τὸν μέλλοντα *μενοῦμαι* (σελ. 107). Κατὰ τὸν Βερναρδάκην ἐλέγετο ἀττικιστὶ *μένομαι* καὶ μέλλων *μενοῦμαι*. Ἀλλ' ὁ τύπος οὗτος οὐδὲ Σκύθου στόματι ἁρμόζει· πολλῷ δὲ κάλλιον εἶνε τὸ τοῦ Δάτιδος *χαίρομαι* ἢ τὸ τοῦ Βερναρδάκη *μένομαι-μενοῦμαι*. Λέγει δ' ἐν τῇ θαυμασίᾳ Γραμματικῇ ὁ δαιμόνιος Βερναρδάκης καὶ «*κέκτΗμαι*, ῃ, ηται» (σελ. 99) καὶ «ὕφανα (ὕφηνα *παρὰ τοῖς ΜΗ Ἀττικοῖς*)» (σελ. 107) καὶ «ἀγωνίζομαι *ἀγωνίσομαι* ἠγωνισάμην» (σελ. 140) καὶ «λήθ. (μέλ. *λήσομαι*, πρκμ. λέληθα)» (σελ. 141) καὶ «ὀσφραίνομαι—ὀσφρήσομαι *ὠσφρησάμην*» (σελ. 149) καὶ «τύπτω—*τετύπτηκα τετύπτημαι*» καὶ «φθάνω—ἔφθασα *ἔφθακα*» (σελ. 151) καὶ «*χώννυμι* (καὶ χωννύω)» (σελ. 152) καὶ «τύπτω τέτυψαι *τύψις*» (σελ. 166) καὶ «οἷον μανία *μανιακός*» (σελ. 181) καὶ «εὖ ποιῶ, *εὐποιῶ*, εὖ λέγω» (σελ. 202). Γελοιοτάτη εἶνε ἡ ὑποτακτικὴ *κέκτΗμαι*, ἀσύστατα δὲ τὸ *μανιακός* καὶ τὸ *εὐποιῶ*. Τίς δὲ τῶν Ἀττικῶν εἶπεν *ὕφανα* ἢ *ἀγωνίσομαι* ἢ *ὠσφρησάμην* ἢ *τετύπτηκα-τετύπτημαι* ἢ *ἔφθακα* ἢ *χώννυμι* ἢ *τύψις*; Γνωστότατον δ' ὑπάρχει ὅτι τοῦ *λανθάνω* ὁ μέλλων παρὰ τοῖς

ἐνδόξοις ἐξεφέρετο κατ' ἐνεργητικὸν τύπον, *λήσω*, ὁ δὲ *λήσομαι* ἐπλάσθη κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους. Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τοῦ Κρυγήρου Γραμματικῇ Μέρ. Α', σελ. 160 ἐκδ. δ' φέρεται «ἀλέω—Ps. Pf. ἀλήλεσμαι—(Ao. *ἀλησθῆναι*)»· εἶνε δὲ τὸ *ἀλησθῆναι* ἐν τῇ καλουμένῃ παρενθέσει ὑπὸ τοῦ Κρυγήρου περιειργμένον, ὅπερ τί δηλοῖ πᾶς τις ἴσως γινώσκει· ὁ δὲ Βερναρδάκης, ὁ ἀνεπιστάτως ἐκ τῶν Γερμανικῶν χυτρῶν ἀρυόμενος, λέγει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Γραμματικῇ σελ. 144 «ἀλέω—ἀλήλεσμαι—*ἀλησθῆναι*»· διδάσκει ὁ ταλαίπωρος, οὐδὲν ὑποπτεύων, ὅτι τοῦ μοχθηροτάτου τύπου *ἀλησθῆναι* ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ.

Ἔγραψε δ' ὁ Βερναρδάκης καὶ *στάχΕΙς* ἀντὶ τοῦ *στάχΥς* (πληθ. αἰτ.) καὶ *τὰς ἀπόχρεω* ἀντὶ τοῦ *τὰς ἀπόχρεωΣ* καὶ *πρόσκεισθαι* ἀντὶ τοῦ *προσκεῖσθαι* καὶ *ἀνάγνωΣ* ἀντὶ τοῦ *ἀνάγνωΘΙ* καὶ *ἐκαθΗσαμεν* ἀντὶ τοῦ *ἐκαθΙσαμεν* καὶ *Ἀνησύχουν* ἀντὶ τοῦ *Ἠνησύχουν* καὶ *ἀπΕκρυσταλλωμένον* ἀντὶ τοῦ *ἀποΚΕκρυσταλλωμένον* καὶ *μετΕμφιεσθείς* ἀντὶ τοῦ *μετΑμφιεσθείς* (μεταμφιεσάμενος), κτλ. Ἔτι δὲ *πολυτιμΩτερα* ἀντὶ τοῦ *πολυτιμΟτερα* καὶ *ἙλικώνΕΙος* ἀντὶ τοῦ *ἙλικώνΙος* καὶ *ΔραγγΙνή* ἀντὶ τοῦ *ΔραγγΗνή* καὶ *ΔΟσωρος* ἀντὶ τοῦ *ΔΩσωρος* καὶ *ΚΩλλυτός* ἀντὶ τοῦ *ΚΟλλυτός* καὶ *ΦλιαΣΣίου* ἀντὶ τοῦ *ΦλιαΣίου* (Φλειασίου) καὶ *παλίμβΟΥλος* ἀντὶ τοῦ *παλίμβΟλος*, κτλ. Ἐσχημάτισε δ' ὁ Βερναρδάκης καὶ ἐπίθετον *ἀλληλουχΗΣ*, οἷον «*ἀλληλουχὴς* ἀφήγησις τῶν πράξεων», καὶ *ἀντικαταστΗτέος*, οἷον «Ὁ Κ. Εἰσηγητὴς νομίζει *ἀντικαταστητέαν* τὴν λέξιν: πρᾶξις, διὰ τῆς μέρος». Ἐλέχθη δ' ὑπὸ τοῦ διασήμου διδασκάλου τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ «*ὁποῖαί* τινες αἱ δύο αὗται ἱστορίαι;» ἀντὶ τοῦ *ποῖαί* τινες καὶ «*ἅμα μετὰ* τὸν θάνατον» ἀντὶ τοῦ *εὐθὺς μετά* καὶ «*ἅμα ὡς* ἐπεφάνη» ἀντὶ τοῦ *εὐθὺς ὡς*, κτλ. καὶ ἐκακίσθη ὑπ' αὐτοῦ ὁ τύπος *ἐνΕκυμόνησεν* καὶ ἡ ἐπὶ πάθους χρῆσις τοῦ ἀορίστου *παρεδέχθην* καὶ ἡ μετὰ τοῦ ΔΕ ἐκφορὰ τοῦ *ἔπειτα*, ἡγουμένου τοῦ *πρῶτον ΜΕΝ*, οἷον «πρῶτον ΜΕΝ—ἔπειτα ΔΕ» καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα ὅλως ἀνεπίληπτα ὄντα.

Πολλοῦ γέλωτος ἄξια εἶνε τὰ ἐν τῇ Νέᾳ Πανδώρᾳ ὑπὸ τοῦ Βε ναρδάκη εἰρημένα Τόμ. ΙΒ', σελ. 52 «ἀφ' οὗ τὴν γ'. π. Χριστο ἑκατονταετηρίδα ἔγραφεν ὁ ΛΥΚΟΦΡΩΝ: *ἐδίδαξεν Ἕλλησι πρῶ Φοινίκεια γράμματα, τὴν σφενδονικὴν τοῖς νηπίοις παισὶ διδάσκον.*

τοὺς σὺν Αἰγυπτίοις τὴν τέχνην ἀνθρώποις διδάξαντΕς. (Ὁμοίως καὶ ἐν μ. ἐτυμολ. σελ. 348, 19 *οἱ τοὺς νόμους τοῖς ἀγνοοῦσι διδάσκοντες.* Ὁμοίως καὶ Θεοδώρ. τόμ. ε΄. σελ. 16 *ὁ τὴν κρᾶσιν ἡμῖν δι' ἑτέρων ὀνομάτων διδάσκων.* Ἴδε τὸ Λεξ. τοῦ Ἑρρ. Στεφ.)». Ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου Τόμ. Β΄, σελ. 1413 φέρεται «Cum dativo interdum construitur a scriptoribus minus probatis—Etym. M. p. 348, 19: Οἱ τοὺς νόμους τοῖς ἀγνοοῦσι διδάσκοντες. Addit Schæf. TZETZ. ΑΔ LYCOPHR. 633: τὴν σφενδονΗΤικὴν τοῖς νηπίοις παισὶ διδάσκουσι—ΙΔ. EXEG. IL. p. 5, 2: τοὺς σὺν Αἰγυπτίοις τὴν τέχνην ἀνθρώποις διδάξαντας· 14, 14: Ἐδίδαξεν Ἕλλησι πρῶτος Φοινίκεια γραμματα. Interdum ambiguum est utrum dativus construendus cum verbo sit necne, ut ap. Theodoret. vol. 5, p. 16: ὁ τὴν κρᾶσιν ἡμῖν δι' ἑτέρων ὀνομάτων διδάσκων». Πᾶς τις βλέπει ὅτι ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου μνημονεύονται παραδείγματα τῆς μετὰ δοτικῆς συντάξεως τοῦ *διδάσκω* ἐκ **τῶν εἰς τὸν Λυκόφρονα Σχολίων τοῦ Τζέτζου** καὶ ἐκ **τῆς εἰς τὴν Ἰλιάδα Ἐξηγήσεως αὐτοῦ,** ὁ δὲ καλὸς Βερναρδάκης λέγει ἐν τῇ Νέᾳ Πανδώρᾳ ὅτι **κατὰ τὴν τρίτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα συνέταττεν ὁ Λυκόφρων** τὸ *διδάσκω* δοτικῇ, παρατίθεται δ' ὡς χωρία **τοῦ ποιητοῦ τούτου** τὰ τοῦ πολλαῖς ἑκατονταετηρίσιν ὕστερον ἀκμάσαντος **Τζέτζου,** ἅ, ὡς καὶ τυφλῷ δῆλον, **ἐν πεζῷ λόγῳ** εἶνε γεγραμμένα. Τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τοιούτου ἀνθρωπαρίου;

Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν συνέταξεν ὁ Βερναρδάκης τὸ *ἵνα* μεθ' ὁριστικῆς ἐγκλίσεως καὶ παρέλαβε τὸν *δὲν*—*ἔτι* ἀντὶ τοῦ *οὔπω* (ἢ *δὲν*—*ἀκόμη*) καὶ ἔθηκεν ἐπὶ γενικῆς πληθυντικῆς θηλυκοῦ ὀνόματος τὸ *ἁπάντων*, οἷον σελ. πζ΄ «*ἵνα* καὶ πρὸς ἄλλην χώραν *δύνΑται*—νὰ καταφύγῃ» καὶ σελ. 224 «αἱ εὐχαὶ *δὲν* ἐκράνθησαν *ἜΤΙ*» καὶ σελ. 240 «ἐφ' *ἁπάντων* ἀνεξαιρέτως τῶν συντακτικῶν τούτων *ἐκφορῶν*». Κομψότατον εἶνε τὸ *ἐφ' ἁπάντων τῶν ἐκφορῶν*, ἀναμιμνήσκει δὲ τοῦτο ἡμᾶς τὸ περιβόητον καταστὰν «*ᾀδόντων* τῶν Μουσῶν καὶ *χορευόντων* τῶν Χαρίτων». Ἐν σελ. 50 γράφει ὁ Βερναρδάκης «ἡ συζυγικὴ σχέσις τῶν δύο *αἱμομίκτων*» ἀντὶ τοῦ *αἱμομικτῶν.* Καὶ ἕτοιμος μὲν ὑπάρχει ὁ τὰ πάντα τολμῶν ἄνθρωπος νὰ συνηγορήσῃ τῷ παροξυτόνῳ *αἱμομίκτων* σχηματίζων αὐτὸ ἐκ τοῦ *αἱ-*

μόμικτος. Ἀλλ' ἡ ὑγιῶς ἔχουσα ἐκφορὰ εἶνε *αἱμομίκτης* καὶ πληθυντικῶς *αἱμομῖκται*, οὗ τῇ αἰτιατικῇ ἐχρήσατο ὁ Βερναρδάκης ἐν σελ. νη' «εἰσήγαγεν εἰς τὴν τραγῳδίαν — *αἱμομίκτΑΣ* καὶ προαγωγούς». Ἁμαρτάνει ὁ Ἀσώπιος ἐν *Ἱστορ. τῶν Ἑλλ. Ποιητ. καὶ Συγγρ.* σελ. 500 λέγων «ἀνδροκτόνους καὶ *αἱμομίκτΟΥΣ*». Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ ἐκφέρει ὁ Βερναρδάκης τὴν πληθυντικὴν γενικὴν τοῦ *μνάα* καὶ παροξυτόνως *μνάων* (σελ. 21) καὶ περισπωμένως *μναῶν* (σελ. 31)· λέγει δὲ καὶ *Ἑρμέων* ἀντὶ τοῦ *Ἑρμεῶν* (σελ. 31).

Ἱκανῶς, νομίζω, ἐδηλώθη ὅτι ἥκιστα ὁ Βερναρδάκης ἱκανὸς εἶνε ν' ἀποφαίνηται περὶ τῶν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καθόλου γλώσσης ὅλως ἀστοιχείωτος ὤν· ὀφείλει δέ, καίπερ πρεσβύτης ἤδη γεγονώς, νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν χαμαιδιδασκάλῳ τινί, ἵνα μάθῃ τὰ πρῶτα γράμματα καὶ μὴ γέλωτα ὀφλισκάνῃ σφαλλόμενος περὶ τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων. Ἐπιθυμῶν δ' ἀσφαλεστέραν ἔτι τὴν περὶ τῆς παιδείας καὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου τούτου κρίσιν νὰ παρασκευάσω μνημονεύω τινὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν.

σελ. 114 «νοουμένης τῆς μὲν γενικῆς Ἄρεος ὡς ἐνεργητικῆς ἢ ἐξ ὑποκειμένου, τῆς δὲ Κάδμου ὡς παθητικῆς, ὅπως π. χ. τὸ — *κατὰ μεν δὴ Δημαρήτου τὴν κατάπαυσιν τῆς βασιληΐης οὕτω ἐγένετο* Ἡροδότ. ϛ'. 67». Ἀλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οὔτ' ἐγὼ βλέπω οὔτ' ἄλλος ἴσως οὐδεὶς γενικὴν ἐνεργητικὴν ἤτοι ἐξ ὑποκειμένου.

σελ 167 «*μὴ* ἐχούσης ἐν τῇ — φοβερᾷ στιγμῇ *οὐδ'* ἕνα κἂν οἰκεῖον».

σελ. 225 «Γραμματικῶς ἡ διόρθωσις εἶνε ἄπταιστος οὐχ ἧττον *τῆς τῶν χειρογράφων* (δηλ. *διορθώσεως*)» καὶ σελ. 455 «οὔτε ἡ διόρθωσις τοῦ Ἑαθίου — οὔτε *ἡ τῶν χειρογράφων* (δηλ. *διόρθωσις*)» καὶ σελ. 493 «ἡ διόρθωσις τοῦ Πόρσωνος εἶνε ἀπόβλητος, καὶ μόνη ὀρθὴ *ἡ ἐκ παραδόσεως* ἐν τῷ Ἁρλεϊανῷ διασωθεῖσα (*διόρθωσις* δηλ.)» καὶ σελ. 637 «οὐδαμῶς ἡ μεταβολὴ αὕτη εὐδοκίμησεν, ἐπεκράτησε δ' *ἡ τῆς παραδόσεως* (*μεταβολὴ* δηλ.) ἄχρι τοῦ Φιξίου». Λέγει δ' ὁ Βερναρδάκης καὶ ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ.

«Ἀλλ' ἡ πασῶν μεγίστη ἔλλειψις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦτο ἡ τῆς λιτικῆς ἑνότητος ἐν γένει, καὶ ἡ (*ἔλλειψις* δηλ.) τῆς ἀντιζηλίας

διχονοίας ἐπὶ μέρους». Χαριέστατον εἶνε τὸ *ἡ ἔλλειψις τῆς ἑνότητος καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς ἀντιζηλίας καὶ διχονοίας*.

σελ. 248-9 «πολλὰ ὀλίγαι λέξεις μεταπίπτουσιν *εἰς τόσας* συνεκδοχάς, *ὅσον* ἡ λέξις αὕτη πύλη».

σελ. 285 «ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς σκηνικοῖς, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀρχαίοις ποιηταῖς ἑνικῶς ἐκφέρεται ἡ λέξις (*κεραυνός*). **Μόνον** ὁ Ἀριστοφάνης εἶπε (Πλούτ. 125) πληθυντικῶς:

Οἴει γὰρ εἶναι τὴν Διὸς τυραννίδα
καὶ τοὺς κεραυνοὺς ἀξίους τριωβόλου;

ἀλλ' εἶνε πρόδηλον ὅτι ἐνταῦθα ἐπληθύνθη τὸ ἓν ἐπὶ περιφρονητικῷ χλευασμῷ, κτέ.». Ἐλέχθη δ' ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους (Ἠλ. 823) «ποῦ ποτε *κεραυνοὶ* Διός;».

σελ. 388 «καὶ τῶν ἐν αὐτῷ *προθετοπτώτων* τὰ μέν — τὰ δέ». Ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη καλοῦνται προθετόπτωτα καὶ τὰ ἄνευ προθέσεως προενηνεγμένα.

σελ. 396 «οἱ δὲ νεώτεροι, ἀποκρούοντες πᾶσαν ἔλλειψιν (τούτοις δ', ὡς γνωστόν, στοιχεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Κοραῆς, **πολλαχοῦ καὶ ἀποτόμως ἀποφανθεὶς κατὰ πάσης ἐν γένει ἐλλείψεως**), ἑρμηνεύουσι τὸ κτέ.». Ψευδὲς εἶνε ὅτι οἱ νεώτεροι ἀποκρούουσι **πᾶσαν** ἔλλειψιν. Οὐδεὶς δὲ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἡμμένων γραμμάτων ἀγνοεῖ ὅτι πολλὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης χρήσεις ἐξηγεῖται ὁ Κοραῆς παραδεχόμενος ἑκάστοτ' ἔλλειψιν προθέσεως. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου Μέρ. Β', σελ. 369 γράφει ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ «καὶ αὐτὸ γὰρ τὸ Ἀκολουθῶ σοι, ἐλλειπτικὸν εἶναι προθέσεως τῆς Σὺν, τῆς Ἐπὶ, ἢ τῆς Μετὰ, δηλοῖ τὸ συνώνυμον ὀπηδῶ (Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμέρ. 230),

οὐδέποτ' ἰθυδίκαισι ΜΕΤ' ἀνδράσι λιμὸς 'ΟΠΗΔΕΙ».

(Πρβ. καὶ σελ. 416 καὶ Μέρ. Γ', σελ. λγ' καὶ Συνέκδ. Ἱερατ. σελ. 169 καὶ Ἄτακτ. Τόμ. Α', σελ. 108, κτλ. Ἴδε μάλιστα Πρόδρ. Ἑλλ. Βιβλ. σελ. νθ' κἑξ.). Παρατίθεμαι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου εἰρημένα ἐν *Συντ. Περ Δευτ.* σελ. ιζ' ἐκδ. β' «Μετὰ μείζονος λόγου λυποῦνται οἱ θαυμασταὶ τοῦ μακαρίτου Κοραῆ βλέποντες αὐτὸν ἐξάρχοντα τοῦ περὶ ἐλλείψεως προθέσεων συστήματος» (Πρβ. καὶ σελ. ιη' καὶ ιθ'). Περὶ τοῦ πράγματος θὰ γράψω ἐκτενῶς ἀλλαχοῦ.

σελ. 422 «ἀμφιτρύχη, *προπαροξυτόνως* καὶ τοῦτο ἀντὶ τοῦ περι-

σπωμένου». Τὸ *ἀμφιτρύχη* εἶνε κατὰ τὸν Βερναρδάκην προπαροξύτονον.

σελ. 489 «ἀφαιρῶ *τὸν ἢ τοὺς στεφάνους*».

σελ. 498 «Οὕτως ἔκειτο *τέως* ὁ στίχος ἐν ἅπασι *τοῖς χειρογράφοις*, ὡς καὶ ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐκδόσεσιν».

σελ. 523 «ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος τοῦ Ἀναξαγόρου (ὁ Εὐριπίδης) εἶχε περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου φυσικοῦ φαινομένου πλειοτέρας καὶ ὀρθοτέρας γνώσεις **κατὰ τὸν δ'. αἰῶνα** πρὸ Χριστοῦ, παρὰ κτέ.». Ὁ Βερναρδάκης δοξάζει ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἤκμασε κατὰ τὸν **τέταρτον** πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, οὗ ἀρχὴ μὲν εἶνε τὸ 400στὸν πρὸ Χριστοῦ ἔτος, τέλος δὲ τὸ 301τον. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανε τῇ **πέμπτῃ** πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι;

σελ. 542 «Καὶ εἰ μὲν εἰς αὐτούς, νικητὰς ἑαυτοὺς ἐκάλουν, εἰ δὲ εἰς τοὺς ἐναντίους, καταβολὴν *αὐτῶν* ἐμαντεύοντο». Ἵνα μὴ δὶς τὸ αὐτὸ λέγηται, γραπτέον «καταβολὴν *ἑαυτῶν* ἐμαντεύοντο», ὡς φέρεται ἐν τοῖς εἰς Εὐριπίδην Σχολίοις Τόμ. Γ', σελ. 327, 13 Δινδ.

Θαυμασιώταται δ' εἶνε αἱ ῥήσεις αἴδε. σελ. 18 «Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεφάσισαν ἐγκλείοντες αὐτὸν καὶ ἀπομονοῦντες νὰ καταστήσωσιν ἀθέατον, ὅπως μὴ ἡ θέα αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν μνήμην τῶν θεωμένων ἐπαναφέρῃ τὸ ἄγος καὶ *αὐτοὺς ἀπαλλάττῃ* (*ἡ θέα αὐτοῦ* δηλ.) ἀπὸ δικαιολογιῶν ἀσθενῶν καὶ ἀπιθάνων, ἐὰν ἀφορμῆς δοθείσης ἤθελε γείνῃ λόγος περὶ τούτου» καὶ σελ. 120 «προφασίζεται, ὅτι θὰ ὑπάγῃ ν' ἀποχαιρετίσῃ τὴν Ἰοκάστην, μόνον καὶ μόνον ὅπως ἐξαπατῶν τὸν πατέρα του ἐξακολουθήσῃ διάφορον δρόμον, καὶ *ἐν ᾧ* ὁ πατὴρ *ἀπερχόμενος* δι' ἄλλης ὁδοῦ οἴκαδε, ὅπως λαβὼν φέρῃ ἐκεῖθεν πρὸς αὐτὸν τὰ χρηματικὰ ἐφόδια, αὐτὸς δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀπέλθῃ ὅπου ἐσκόπευεν». Παρατίθεμαι δὲ καὶ ἑτέραν τοῦ Βερναρδάκη ἀξιοθαύμαστον ῥῆσιν κειμένην ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 242 «αὗται δὲ διέσωζον πλειότερον ἢ ὀλιγώτερον τὴν πρὸς τὴν προτέραν πατρίδα εὐσέβειαν, καὶ ἐκάλουν αὐτὴν μητρόπολιν, ὡς **θεωροῦντες ἑαυτὰς** μὲν **θυγατέρας,** ἐκείνην δὲ μητέρα». Γελοιότατον εἶνε τὸ *θεωροῦντες ἑαυτὰς θυγατέρας*. Οὐδαμῶς δ' ἀπίθανον φαίνεται νὰ ἴδωμέν ποτε γεγραμμένον «Αἱ ἐξοχότητες (οὕτω δὲ προσαγορεύονται συνήθως Ἑλλάδι αἱ *πυγολαμπίδες*) τῆς Ἑλληνικῆς ἐφημεριδογραφίας ἐγκωμιάζουσιν ὑπερφυῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βερναρδάκη *θεωροῦντες ἑαυτὸ*

μαθητρίας ἢ πνευματικὰς θυγατέρας τοῦ σοφωτάτου τῶν Ἑλλήνων». Οὐδεὶς δ' ἀγνοεῖ ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνες ἐφημεριδογράφοι τιμῶσιν ὑπερβαλλόντως τὸν Βερναρδάκην καὶ διὰ στόματος ἀεὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔχουσιν. Ἤκουσα δὲ παρὰ φίλων ἐμῶν ὅτι καὶ *ἀθάνατος* ὑπὸ τῶν εὐφυῶν τούτων ἀνθρώπων καλεῖται ὁ Βερναρδάκης καὶ *ὁ μονάκριβος τῆς Ἑλλάδος λόγιος* λέγεται. Ἐγὼ τῇ κρατούσῃ φήμῃ πιστεύων *μονάκριβον τῆς Ἑλλάδος λόγιον* ἐνόμιζον Ζῶτον τὸν Μολοσσόν, ἀλλὰ νῦν μανθάνω ὅτι *ὁ Βερναρδάκης βασιλεύει τὸν Ζῶτον ἐξεληλακώς*. Παρατηρῶ δ' ὅτι ὁ *ἀθάνατος* καλούμενος μωραίνει παντὸς θνητοῦ μᾶλλον καὶ γράφει ἀνοητότατα, ὁποῖα ἄλλα τε πολλὰ εἶνε, ἃ θὰ μνημονεύσω ἑτέρωθι, καὶ τὸ κείμενον ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 289 «οἱ φιλόσοφοι ἢ ἀεροβατοῦσι καὶ κοπανίζουσιν ἀέρα, ἢ πασχίζουσι νὰ σχίσωσι τὴν τρίχα, καὶ ν' ἀποκτήσωσι τὸν νοῦν τοῦ ψύλλου». Τίς ποτε ἢ ἄνθρωπος ἢ Ἕλλην ἐφημεριδογράφος *ἐπάσχισεν ἢ πασχίζει ν' ἀποκτήσῃ τὸν νοῦν τοῦ ψύλλου*; Ὅτι τινὲς τῶν Ἑλλήνων ἐφημεριδογράφων, οἱ μάλιστα θαυμάζοντες καὶ ἀγαπῶντες τὸν Βερναρδάκην, οὐδὲ κόκκον νοῦ ἔχουσι, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ λεχθῇ ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ποιεῖται σπουδὴν ἢ ἀγῶνα πρὸς κτῆσιν τοῦ νοῦ τῆς ψύλλης. Τὸ προσφιλὲς αὐτοῖς ἔργον εἶνε νὰ ἐνοχλῶσι τοῖς ἀνθρώποις ὡς αἱ ψύλλαι, μᾶλλον δ' ὡς οἱ εἰδεχθεῖς φθεῖρες καὶ κόρεις.

Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω ὅτι πᾶς τις μὴ τελέως πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀμβλυώττων ἐπείσθη ἐξ ὧν ἔγραψα (ἔχω δὲ καὶ ἕτερα πάμπολλα νὰ γράψω) ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἀξιῶν νὰ γίνηται κριτὴς γραμματικῶν ἢ φιλολογικῶν ζητημάτων ὀρέγεται πράγματος ἀλλοτριωτάτου, πράγματος πρὸς ὃ ὅλως ἀνεπιτήδειος εἶνε οὐδὲν τῶν τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς ἐπιστάμενος. Ἐπαινετὸς δέ, νομίζω, ὁ ἄνθρωπος θὰ ὑπάρξῃ, ἂν γνούς πως ἑαυτὸν ἔν γε τῷ γήρᾳ ἀσπάσηται εὔκολόν τινα, σύμμετρον ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν, ἀσχολίαν, ἀποταξάμενος τῇ φιλολογίᾳ, ἐν ᾗ μόνοι δύνανται νὰ εὐδοκιμῶσιν οἱ φύσιν μὲν δεξιὰν ἔχοντες, φιλομαθεῖς δὲ καὶ μελετηροὶ ὄντες.

Πρὸς τοὺς τυχὸν ἀποροῦντας διὰ τί ἐν μὲν τῇ Ἑλλάδι κεῖται *περὶ* ἐμὲ—διετέθη», ἐν δὲ τῇ Νέᾳ Ἐφημερίδι «*πρὸς* ἐμὲ—διετέθη» λέγω τάδε. Λαβὼν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδὼν ἐν αὐτῇ κατακε-

χωρισμένην τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν ἠθέλησα νὰ διεξέλθω αὐτήν. Ἀνέγνων τὰ πρῶτα καὶ θαυμαστόν μοι ἐφάνη ὅτι ἦτο ἐν αὐτῇ γεγραμμένον «*περὶ* ἐμὲ—διετέθη», διότι ἀείποτ' ἐγὼ ποιοῦμαι χρῆσιν τοῦ «διατίθεμαι οὕτως ἢ ἄλλως *πρός* τινα», κτλ. Ἀλλ' ἐκ τοῦ παρ' ἐμοὶ σῳζομένου χειρογράφου ἐπείσθην ὅτι ἐγὼ ἤμην ὁ αἴτιος τοῦ πράγματος. Δὲν προέβην εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλὰ πιθανὸν ὑπολαμβάνων ὅτι ἔμελλεν αὕτη νὰ μετενεχθῇ καὶ εἰς Ἑλληνικὴν ἐφημερίδα, οὐδαμῶς δ' ἐπιθυμῶν νὰ φέρηται ἐν αὐτῇ χρῆσις οὐχὶ ἀσμενιστή μοι, μεταβαλὼν τὴν πρόθεσιν *περί* εἰς τὴν *πρός* ἔπεμψα τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδος τὸ περιέχον τὰ εἰς μνήμην τοῦ Κοβήτου γεγραμμένα εἰς τὴν Νέαν Ἐφημερίδα, ὑποδηλῶν ὅτι ἐν ἐνδεχομένῃ τῆς ἐμῆς ἐπιστολῆς διὰ τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐκδόσει ὤφειλε νὰ προενεχθῇ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ῥῆσις κατὰ τὴν γενομένην ὑπ' ἐμοῦ διόρθωσιν. Οὕτω δ' ἐτυπώθη ἐν τῇ Νέᾳ Ἐφημερίδι «*πρὸς* ἐμὲ—διετέθη» ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι κειμένου «*περὶ* ἐμὲ—διετέθη» (Πρβ. Ἀθηνᾶς Τόμ. Β', σελ. 434. Ἀκριβέστερον περὶ τοῦ πράγματος θὰ διαλάβω ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ).

Ἐν τέλει δηλῶ ὅτι ἐμόχθησα μὲν σχόλια εἰς τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν γράφων, ὑπέστην δὲ τὸν πόνον τοῦτον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποβλέπων, ὧν οἱ πλεῖστοι (λέγω δὲ τοῦτο μετὰ μεγίστης λύπης) οὕτω κοῦφοι καὶ εὐεξαπάτητοι εἶνε, ὥστε κεχηνότες προσέχουσι τῷ Βερναρδάκῃ καὶ ὅταν λόγον ποιῆται περὶ λευκῶν κοράκων καὶ πτηνῶν χελωνῶν καὶ διδάσκῃ ὅτι ὁ **δεκαετὴς** παῖς ἐκαλεῖτο **ἔφηβος** καὶ ὅτι οἱ **ὄναγροι** (τουτέστιν: οἱ ὄνοι οἱ ἄγριοι) εἶνε ζῷα **ἥμερα** καὶ ὅτι πρὸ **δισμυρίων** ἐτῶν παρετήρησε ψυχολογικόν τι φαινόμενον ὁ μέγας τῆς διανοίας κατακτήτωρ Ἀριστοτέλης καὶ ὅτι οἱ Φωκαεῖς ἀπῴκισαν τὴν **Ἠλείαν** τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ ὅτι συνείχετο συνήθως ἡ **Ἀττικὴ** πρὸς τὴν Εὔβοιαν διὰ γεφύρας καὶ ἄλλας τοιαύτας πολλὰς παραδοξολογίας καὶ τερατολογίας. Εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι οἱ ξένοι φιλόλογοι, καλῶς με γινώσκοντες ἐκ πολλῶν φιλολογικῶν πραγματειῶν, ἀηδέστατα θὰ διατεθῶσι καὶ σφόδρα θ' ἀγανακτήσωσι μανθάνοντ[illegible] ἁπλῆ ἐπιστολή, δι' ἧς γίνεται προχείρως ἀπάντησις πρὸς ἑτέρου στολὴν καὶ ἐν ᾗ οὐδεμία σπουδὴ φαίνεται πρὸς ἐπίδειξιν δεινότ[illegible] περὶ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, κατέστη ὑποκείμενον φιλολογικῶ[illegible]

τήσεων καὶ ἔτυχε πικρῶν ἐλέγχων ὑπ' ἀνθρώπων βασκάνων καὶ κακεντρεχῶν, τυφλῶς τῷ πάθει δουλευόντων καὶ οὐδὲν οὔτε τοῦ πρέποντος οὔτε τοῦ εὐλόγου φροντιζόντων. Ὀδυνηρότατον δὲ πάντως εἶνε ὅτι, ἐπικήρως τῶν τῆς Ἑλλάδος διακειμένων, ἄνευ τινὸς φόβου θορυβοῦσι καὶ ἀσχημονοῦσι διὰ τῶν ἐφημερίδων βδελυροὶ καὶ κατάπτυστοι ἀνθρωπίσκοι, οὓς προσφυέστατα δύναταί τις τὸν Ἀριστοφάνη μιμούμενος *γανοφυεῖς καὶ σφυράδων ἀποκρίσματα* ν' ἀποκαλέσῃ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Πολλαὶ καὶ παντοδαπαὶ κατηγορίαι ἀπὸ πολλοῦ ὑπὸ πολλῶν κατ' ἐμοῦ γίνονται. Μία τούτων συχνάκις ὑπὸ τῶν ἐναντίων προφερομένη εἶνε ὅτι ἄπταιστον μὲν ἐμαυτὸν νομίζω, ἀγρίως δὲ καὶ ἀπηνῶς ἐπιτιμῶ ἄλλοις πλημμελοῦσι, καὶ ἂν μικρὰ τὰ διαπτώματ' αὐτῶν ὑπάρχωσι. Φρενοβλαβὴς ἄνθρωπος δύναται νὰ ὑπολαμβάνῃ ἑαυτὸν ἄπταιστον, πᾶς δὲ φρόνιμος ὁμολογεῖ ὅτι οὐδεὶς τῶν θνητῶν εἶνε ἀναμάρτητος. Περιβόητον κατέστη τὸ τοῦ Σιμωνίδου «μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεοῦ καὶ πάντα κατορθοῦν», ὀλίγοι δ' ἴσως ἀγνοοῦσι τὸ Σοφόκλειον «ἀνθρώποισι γὰρ τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοὐξαμαρτάνειν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Θουκυδίδης «πεφύκασί τε ἅπαντες καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστι νόμος ὅστις ἀπείρξει τούτου», ὅπερ θαυμασιώτατον, καὶ ὁ Ξενοφῶν «ἄνδρες σύμμαχοι, ἀνθρώπινον τὸ γεγενημένον· τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας οὐδέν, οἶμαι, θαυμαστόν». Ἀλλὰ τίς ἀνάγκη παλαιῶν ῥήσεις νὰ μνημονεύωνται, προκειμένου περὶ πράγματος, περὶ οὗ πάντες ὁμογνωμονοῦσιν, οὐδεὶς δ' ἔμφρων ἀντιδοξάζει;

Καὶ οἱ κορυφαῖοι τῶν φιλολόγων, ἄνθρωποι ὄντες, περιέπεσον ἁμαρτήμασιν. Ἐσφάλη μὲν ὁ Βεντλήϊος, ἐσφάλη δ' ὁ Βαλκενάριος, ἐσφάλη δ' ὁ Πόρσων, ἐσφάλησαν δ' ἄλλοι ἐλλογιμώτατοι ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ, οὓς *μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται*. Οὐχὶ ἅπαξ ἢ δὶς ἔπταισεν ὁ Κόβητος, ἀνὴρ εὐφυέστατος καὶ συνετώτατος ὢν καὶ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διαφερόντως γεγυμνασμένος. Δηλῶ ἔνια τῶν ἁμαρ-
1 ἄτων τοῦ προσφιλεστάτου μοι διδασκάλου.

Ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Α', σελ. 268 ἀπεφήνατο ὁ Κόβητος
ὅτι δὲ ὄντως παρὰ πᾶσι τοῖς καθαρῶς ἑλληνίζουσι τὸ ΑΓΑΘΟΣ

λέξις μονήρης, καὶ αὐτὸ μέν ἐστι μυριόλεκτον παρὰ πᾶσιν, οὐδὲν δὲ πώποτε ἐξ αὐτοῦ γέγονεν, οὔτε παρηγμένον οὔτε συγκείμενον πλὴν ὀλίγων τινῶν κυρίων ὀνομάτων». Ἐλέχθη δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου οὐ μόνον *ἀγαθοεργοί-ῶν* ἐν βιβλ. Α', 67, ὅπερ ὕποπτον ἔκρινεν ὁ Κόβητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ σελ. 271, ἀλλὰ καὶ *ἀγαθοεργίη* ἐν βιβλ. Γ', 160 «Ζωπύρου δὲ οὐδεὶς *ἀγαθοεργίην* Περσέων ὑπερεβάλετο» καὶ 154 «κάρτα γὰρ ἐν τοῖσι Πέρσῃσι αἱ *ἀγαθοεργίαι* ἐς τὸ πρόσω μεγάθεος τιμέονται».

Ἐδόξαζεν ὁ Κόβητος ὅτι ὁ μέλλων τοῦ ῥήματος *ἀγνοῶ* ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν *ἀγνοήσομαι*, τῶν μεταγενεστέρων δ' ἴδιον ὑπελάμβανε τὸν ἐνεργητικὸν τύπον *ἀγνοήσω*. Καὶ ἄλλοι δὲ παρετήρησαν καὶ ἐγὼ σαφῶς ἐν τῷ Ἀθηναίῳ 1879, σελ. 432 κέξ. ἀπέδειξα ὅτι μόνης τῆς ἐκφορᾶς *ἀγνοήσω* χρῆσις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐγίνετο.

Ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1874, σελ. 271 μεταβάλλει ὁ Κόβητος τὸ παρὰ τῷ Ζηνοβίῳ φερόμενον «Δεξιὸν εἰς *ὑπόδημα*, ἀριστερὸν εἰς ποδόνιπτρον» εἰς τὸ *ὑπόδΗσιν*. Οὐδεὶς δὲ κάλλιον τοῦ ἐμοῦ διδασκάλου ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ τύπος *ὑπόδΗσις* εἶνε βάρβαρος. Ἴδε Ναύκιον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Περὶ τοῦ Πυθαγορ. Βίου βιβλίου τοῦ Ἰαμβλίχου σελ. 233.

Ἐν τῷ συγγράμματι τῷ ἐπιγραφομένῳ *Variæ Lectiones* σελ. 95 νομίζει ὁ Κόβητος ὅτι ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ (ἢ τοῦ Ψευδολουκιανοῦ) «*Ἀριστείδη* σ' ἐνόμιζον εἶναι». Ἀλλ' οὔτε ὁ Λουκιανὸς οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατο τὴν αἰτιατικὴν τοῦ *Ἀριστείδης* νὰ σχηματίσῃ *Ἀριστείδη* ἀντὶ τοῦ *ἈριστείδηΝ*.

Εἶνε ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Φωτίου παραδεδομένον ὅτι ὁ Κρατῖνος εἶπε «*μηνυτὴν* τὴν γυναῖκα». Ὁ Κόβητος ἐν *Nov. Lect.* σελ. 148 ἔτρεψε τὸ *μηνυτήν* εἰς τὸ *μηνυτΙν*, περὶ οὗ δὲν θὰ ἐπίστευε, λέγει ὁ Κόκκιος ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Α', σελ. 126, ἂν μὴ τοῖς ἑαυτοῦ ὀφθαλμοῖς ἔβλεπεν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κόκκιος ἥμαρτεν ἐν τῇ ἀρτίως μνημονευθείσῃ συναγωγῇ πλάσας τύπους ἀνελληνίστους *εὐοδηκώς* ἐν Τόμ. Β', σελ. 555, 19 καὶ *ὁδοπεποιήκαμεν* ἐν Τόμ. Γ', σελ. 305, 13. Ἐξέδωκε δὲ καὶ *ἄπαιρε* ἀντὶ τοῦ *ἄπερρε* ἐν Τόμ. Γ', σελ. 617, 1258 (Πρβ. Λόγ. Ἑρμ. Τόμ. Α', σελ. 426). Ἀποδοκιμάζω δ' ἐγὼ καὶ τὸν παρ[...]ι-μενον *συνεῖρχας*, ὅς οὐχὶ μεμπτὸς φαίνεται τῷ Κοκκίῳ ἐν Τό[...]', σελ. 750. Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ σελ. 740 μηνύει ὁ φιλόλογο[...]ος

σφάλματα τοῦ Ἑρουερδῆνος λέγων «φὰ 'κλάπτων *operarun incuria* Herwerdenus — talis videlicet *operarum incuria* in Herwerdeni scriptis admodum frequens. de magna exemplorum multitudine tria depromo: in Obs. crit. 32 Aristophanem sic emendat ἅψαι μόνον τῇ χείρ' ἄκρᾳ τοῦ Μορσίμου—in Exercitat. crit. 48 hunc versum protulit ζῆν τέκν' εἵλοντο καὶ παρῄνεσαν κακά. in Stud. crit. 44 instrumentum commemorat ventri vinciendæ aptum». Εἶνε δὲ ταῦτα οἱονεὶ ἀπάντησις εἰς ἃ ἔγραψεν ὁ Ἑρουερδὴν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ 1882, σελ. 74 «Kockius explens

οὐδ' ἂν λέγων (τὠνόματα) λέξαις (εὐπετῶς).

peccavit contra sermonem comicorum, qui numquam εὐπετῶς (nec hoc sensu εὐχερῶς), sed constanter ῥᾳδίως dixerunt. Verum sermonis proprietatem parum curare solet editor qui Pherecrati fr. 143, 5 pro λεπτάς reddi iussit λευράς, in Aristophane fr. 640 tolerandum putat ἐξαχοίνικον pro ἐχχοίνικον, apud eundem fr. 898 retinuit forman pessimam ὄφλων pro ὀφλών, alia quæ referre taedet». Σφόδρ' ὁ Κόκκιος ἐδυσφόρησεν ἐπὶ τῷ ὑπὸ τοῦ Ἑρουερδῆνος γενομένῳ ἐλέγχῳ, σκληρῷ ὄντι, πικρῶς δὲ τοῦ ἀνδρὸς καθήψατο ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀποσπασμάτων τῶν Κωμικῶν Τόμ. Β', σελ. 4 ὡς πολλὰ καὶ δεινὰ ἁμαρτάνοντος ἁμαρτήματα. Ἄξια δὲ μνείας εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑρουερδῆνος γεγραμμένα ἐν *Μνημοσ.* 1886, σελ. 158 «Denuo scripturo de fragmentis Comicorum Graecorum, priusquam id opus aggrediar, disertis verbis mihi lubet profiteri egregiam illis post Meinekium explicandis et emendandis operam me iudice praestitisse THEODORUM KOCKIUM, virum in comoedia Attica versatissimum, eundemque non minus sagacem quam eruditum. Quale meritæ laudis præconium si in priore de eodem argumento commentatione—posuissem, fieri potest ut evitassem viri iracundioris, ut videtur, querelas et convicia, quibus me necopinato insectatus est in Præfatione ad volumen II. Credere enim non queo criticum, qui tam libere neque semper satis humane alienos sive errores sive displicentes sibi opiniones reprehendere soleat, id quod sibi arrogat ius negare aliis. Neque sane

vituperandi illo iure ulla disciplina — impune carere potest: id unum summo opere cavendum, ne inhumane eo utamur, ne invidiose, ne superbe, ne contumeliose». Δηκτικὸν ἐγὼ εὑρίσκω τὸν λόγον ὃν ὁ Ἑρουερδὴν ἐποιήσατο ἐλέγχων τὸν Κόκκιον, νομίζω δ' ὅτι εὐλόγως πρὸς τὸ πρᾶγμα παρωξύνθη ὁ Γερμανὸς φιλόλογος· ἀλλ' εἶνε λίαν ἐπαινετὸς ὁ Ἑρουερδὴν ὅτι γενναίως ἔπειτα φερόμενος καὶ τὴν ἀλήθειαν περὶ πολλοῦ ποιούμενος ὡμολόγησε σαφῶς καὶ διαρρήδην τὴν ἐμπειρίαν καὶ ἀγχίνοιαν τοῦ Κοκκίου. Ἥκιστα ἁρμόζει τοῖς ἀληθῶς πεπαιδευμένοις ἀνδράσιν ὁ ἄσπονδος καὶ ἀκήρυκτος πόλεμος, κάλλιστον δὲ καὶ θεοφιλέστατον εἶνε νὰ φυλάττωνται μὲν πάσῃ δυνάμει τὰ προσκρούματα, νὰ μὴ μνησικακῶσι δέ, ἂν τυχὸν προσκρούσωσιν ἀλλήλοις, μηδὲ ν' ἀποβαίνωσι δυσκατάλλακτοι ὥς τινες ἄτεγκτοι καὶ ἀτεράμονες ἄνθρωποι. Δηλῶ δὲ καὶ ἐγὼ πταῖσμα τοῦ Ἑρουερδῆνος, ὃν ὑπερβαλλόντως τιμῶ ὡς εὐδόκιμον τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλον καὶ εὔστοχον κριτικόν. Ἐν *Exercit. Crit.* σελ. 98 μετετύπωσεν ὁ Ἑρουερδὴν τὸ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 1177 «τέρμα δ' *ἀμηχανῶ*» εἰς τὸ «τερπνὰ δ' *ἀμηχανᾶν*». Ἀλλ' ἑλληνιστὶ λέγεται *ἀμηχανεῖν*, οὐχὶ *ἀμηχανᾶν*, ὅπερ ὅλως ἀσύστατον.

Πάμπολλα σφάλματα συνέλεξα διεξερχόμενος βιβλία ἀλλοδαπῶν φιλολόγων· μνημονεύω δὲ νῦν τοῦ Βεργκίου καὶ τοῦ Βλαϋδεσίου καὶ τοῦ Σχανζίου, ὀλίγα ἑκάστου, ἁμαρτήματα.

Ὁ Βέργκιος ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν ἔγραψε μὲν παροξυτόνως *καθέλεν* (Τόμ. Α', σελ. 165, 57 ἐκδ. δ'), ὡς καὶ ἄλλοι, ἔπλασε δ' ἐπίθετον συγκριτικὸν *προμηθοτέρων* κατ' ἀνώμαλον σχηματισμὸν ἐκ τοῦ *προμηθής* (Τόμ. Β', σελ. 111, 16) καὶ ῥῆμα *δήκω* ἀντὶ τοῦ *δάκνω* (Τόμ. Β', σελ. 479, 49). Ἐνόμιζε δέ ποτε ὅτε ἠδύνατο νὰ λεχθῇ *ἄσῃ* ἐπὶ παθητικῆς ἐννοίας (Τόμ. Β', σελ. 142, 251), οὐδαμῶς ἐνθυμούμενος ὅτι πάμπολλοι μὲν μέσοι μέλλοντες λαμβάνονται παθητικῶς, οἷον *τιμήσομαι*, *ζημιώσομαι*, κτλ., ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἐνεργητικὸν ἐνεστῶτα ἐχόντων, οἷοι εἶνε ὁ *ἀκούσομαι*, *λήψομαι*, *γνώσομαι*, κτλ. Ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Ἀριστοφάνους Ἀποσπασμάτων (Ἀποσπ. Κωμ. Μειν. Τόμ. Β', σελ. 987) μετέβαλεν ὁ Βέργκιος τὸ *διελκύσαι* εἰς τὸ *διέλξαι*, ἀλλ' ὁ ἀόριστος *εἷλξα*, *διεῖλξα* εἶνε ἀλλότρ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀμέμπτου ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Βλαϋδέσιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀριστοφάνους Ἀποσπασμάτ

σελ. 59 σημειοῦται «διελκύσαι τῆς τρυγός: διέλξαι Bergk. (Sed forma Attica est διελκύσαι)». Ὀρθῶς ἔχει ἡ παρατήρησις τοῦ Βλαϋδεσίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἄλλοτ' ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 258 ἀντὶ τοῦ «οὔ του κυνῶν *ἐλθόντος*, οὐ σπάσαντος» εἴκασεν «*ἕλξαντος* ἢ σπάσαντος», ὅπερ τοῦ πονηροῦ κόμματος εἶνε. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀριστοφάνους Εἰρήνης σελ. 61 ἔγραψεν ὁ Βλαϋδέσιος *ἄπωσε*, ἐν δὲ τῇ τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν σελ. 97 προυβάλετο ἀνάγνωσιν «ὅστις τοιούτοις θηρίοις *ξυζήσομαι*» ἐπιλαθόμενος τῆς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀριστοφάνους συνηθείας, καθ' ἣν ὁ μέλλων τοῦ ζῶ κατ' ἐνεργητικὸν τύπον ἐξεφέρετο, *ζήσω*, οὐχὶ κατὰ μέσον, *ζήσομαι*. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀχαρνέων σελ. 81 παρατίθεται ὁ Βλαϋδέσιος σημείωσιν τοῦ Ἐλμσληίου, ἐν ᾗ κεῖται «Eandem mutationem subiit futurum ζήσω, quod habet noster Plut. 263 et in fabula deperdita apud Clem. Alex. p. 751, 9. Plato de Rep. 5. p. 660 Δ. et 9. p. 741 C. Recentiores ζήσομαι magno consensu» (Πρβ. Ἐφημερ. τῶν Φιλομ. 1880, σελ. 1 κέξ.). Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀριστοφάνους Ἀποσπασμάτων σελ. 435, 518 παρατηρεῖ ὁ Βλαϋδέσιος «ἱστῇς cum Cobeto Kock. At non dicebant τιμῇς, etc.». Δεινῶς σφάλλεται ὁ πολυμαθὴς καὶ λίαν φιλόπονος ἀνὴρ παραβάλλων τύπους ἀνομοίους. Ἐλέγετο μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ὑποτακτικῇ ἐγκλίσει *τιμᾶται*, κτλ., ἀλλ' *ἱστῆται*, *ἀνθιστῆται*, κτλ.

Ὁ Σχάνζιος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Πλάτωνι Τόμ. Α', σελ. 69, 3 «μήτε ταῦτα φοβούμενος *ἀποκνῇς* σαυτὸν σῶσαι», ὅπερ σόλοικον, καὶ Τόμ. ϛ', β', σελ. 59, 8 «*ἀνδρεῖ'* ἂν εἴη» ἀντὶ τοῦ «*ἀνδρεία* ἂν εἴη». Τὸ *ἀποκνῇς* εἶνε γραφὴ τοῦ Ἰακωψίου, ὀνομαστοῦ φιλολόγου, τὰ δ' ἀντίγραφα ἔχουσιν *ἀποκάμῃς*, ὅπερ εὖ ποιῶν ἐτήρησεν ὁ Σχάνζιος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ τῷ 1888ῳ ἔτει ἐκδόσει τοῦ Κρίτωνος. Ἐν Τόμ. Α', σελ. 96, 21 σημειοῦται ὁ Σχάνζιος «fortasse forma μεταδῴης hic restituenda». Ἀλλ' ἡ δόκιμος ἐκφορὰ εἶνε *δοίην*, *ἀντιδοίην*, *μεταδοίην*, κτλ., παντελῶς δ' ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἠγνοεῖτο ὁ τύπος *δῴην*, *ἀντιδῴην*, *μεταδῴην*, κτλ. (Ἴδε Λόγ. Ἑρμ. Τόμ. Α', σελ. 359 κέξ. Πρβ. καὶ Σχάνζιον εἰς *Πλάτ.* Τόμ. Β', α', σελ. 73, 15).

Μέγα, μᾶλλον δὲ μέγιστον βιβλίον δύναμαι ν' ἀποτελέσω καταλέγων ἃ ἐσημειωσάμην ἐπιφανῶν καὶ ἐπιφανεστάτων φιλολόγων σφάλματα. Ὁ ἡμεδαπὸς Κοραῆς ἦτο μὲν πολυμαθὴς καὶ ὀξὺς ἀνήρ, ἀλλ'

οὐχὶ ἱκανῶς ἔμπειρος τῆς γραμματικῆς ἐπιστήμης, συχνάκις δ' ἐπλημμέλει περὶ τοὺς τύπους τῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς τῶν ῥημάτων· ἡμάρτανε δ' ἐνίοτε καὶ περὶ τὴν σύνταξιν. Παρεθέμην πταίσματά τινα τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ἐν ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσι σελ. 6', μνημονεύω δὲ καὶ ἄλλα νῦν ἐξ ὧν ἔχω προχείρων οὐκ ὀλίγων ὄντων,

Θουκυδίδει (Προδρ. σελ. 334),
μεθερμήνευσα (Στράβ. Μέρ. Δ', σελ. 260),
παρήνειρα (Πλουτ. Παραλλ. Βί. Μέρ. Δ', σελ. 339),
συνηνθουσία (Πλουτ. Παραλλ. Βί. Μέρ. Ε', σελ. 374),
καθῆρε (Προδρ. σελ. 78),
πιστῷτο (Ξενοφ. 'Απομν. καὶ Πλάτ. Γοργ. σελ. 361),
στερέσθαι (Πλουτ. Παραλλ. Βί. Μέρ. Ε', σελ. 379),
μεμνήσωμαι (Προδρ. σελ. 149),
δπως ἕξῃ τὰ ἐπιτήδεια (Προδρ. σελ. 323),
ἵνα αὐτὴν καταγράψοι (Προδρ. σελ. 345),
τίνος γὰρ ἄλλου τέλους ἕνεκα οἱ φαῦλοι βασιλεῖς κινδυνεύουσι καὶ πολεμοῦσιν, ἢ ΤΟΥ καθυπέρτεροι τῶν ἄλλων γενόμενοι, καὶ πλέον ἐκείνων τρυφᾶν ἜΧΩΣΙ; (Πλουτ. Παραλλ. Βί. Μέρ. Ϛ', σελ. 352).

'Εδόξαζε δ' ὁ Κοραῆς ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῇ ἑλληνιστὶ «ὥστε δύνασθαι ἂν *τεύχεσθαι* βίης» ἀντὶ τοῦ *τυγχάνειν* ἐν ταῖς εἰς τὸ περὶ 'Αρχαίης 'Ιητρικῆς τοῦ 'Ιπποκράτους (ἢ Ψευδιπποκράτους) σύγγραμμα Σημειώσεσι ("Ιδε Κοραῆ τῶν μετὰ θάνατον εὑρεθέντων Τόμ. Ε', σελ. 177).

'Αλλὰ δὲν ἀμαυροῦται ἡ δόξα τῶν ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν 'Ελληνίδων Μουσῶν διαπρεπόντων ἀνδρῶν ἐξ ὧν δι' ὀλιγωρίαν ἢ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἁμαρτάνουσιν. 'Αποβλέπων τις εἰς τὰ κατορθώματ' αὐτῶν εὐκόλως παρορᾷ τὰ πλημμελήματα ὡς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀναγκαίως παρομαρτοῦντα ἀτυχήματα. 'Ο ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει νὰ εὐλογῶμεν μὲν τοὺς γενναίους φιλολόγους ἐφ' οἷς ἐμόχθησαν εἰς ἐπανόρθωσιν καὶ ἐξήγησιν τῶν 'Ελλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ ἐφ' οἷς συνεβάλοντο εἰς ἀκριβεστέραν τοῦ ἑλληνισμοῦ γνῶσιν, νὰ ποιώμεθα δὲ συγγνωμονικῶς κρίσιν περὶ ὧν ἄνθρωποι ὄντες ἔπταισαν. Περὶ τοῦ Κοραῆ ἔγραψα ἐγὼ ἐν ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσι σελ. 188 « δ' ὁ Κοραῆς ἐσφάλλετο ἐνίοτ' ἢ πολλάκις, ἐξεωνεῖτο τὰ σφάλματα π λοῖς καὶ μεγάλοις κατορθώμασιν. 'Ορθότατ' ἀπεφήνατο Διονύσιο

Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῷ περὶ τοῦ Θουκυδίδου Χαρακτῆρος ὅτι *οὐδεμία αὐτάρκης ἀνθρώπου φύσις οὔτ' ἐν λόγοις οὔτ' ἐν ἔργοις ἀναμάρτητος εἶναι· κρατίστη δ' ἡ πλεῖστα μὲν ἐπιτυγχάνουσα, ἐλάχιστα δ' ἀστοχοῦσα*. Καὶ δὲν τολμῶμεν μὲν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ φύσις τοῦ Κοραῆ ἦτο κρατίστη καὶ ὅτι πλεῖστα μὲν περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν ἐπετύγχανεν, ἐλάχιστα δ' ἠστόχει, κηρύττομεν δ' ὅμως μεγαλοφώνως ὅτι οὐδεὶς τῶν νέων Ἑλλήνων οὔτε πλείονα τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς οὔτε καλλίονα ἐδίδαξε ».

Συμβαίνει δ' ἐνίοτε ν' ἀποτυγχάνῃ μὲν ὁ πολλῷ κρείττων, νὰ ἐπιτυγχάνῃ δ' ὁ πολλῷ ἥττων· ἀλλ', ἄν τις μετ' εὐβουλίας καὶ περισκέψεως κρίνῃ, οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει μὴ πλανηθεὶς ὑπολάβῃ ἐκεῖνον ὑποδεέστερον τούτου. Ἵνα τις ἀσφαλῶς ἀποφήνηται πότερος ὄντως ὑπερτερεῖ, ἀναγκαίως ἔχει νὰ μὴ λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν μόνα τὰ ἐπί τινων τοῦ ἑνὸς ἀποτεύγματα καὶ τοῦ ἑτέρου ἐπιτεύγματα ἀλλὰ νὰ ἐξετάσῃ μετὰ συντόνου ἐπιστάσεως τὴν καθόλου ἐπιστημονικὴν ἑκατέρου ἐμπειρίαν καὶ δεινότητα. Ὁ Ἀρχύτας ἢ Ψευδαρχύτας λέγει (*Ἀποσπ. Φιλοσ. Ἑλλ.* Τόμ. Α', σελ. 556) « Ὥστε οὐδέποκα δεῖ θαυμαίνειν αἰ πάντ' ἀνεστραμμένως ἐνίοκα κρίνεται, τᾶς ἀλαθινᾶς διαθέσιος μεταπιπτοίσας, ὥσπερ καὶ τέκτονα τὸν ἄριστον ἦμεν δοκέοντα πολλὰ ἐν τοῖς ὑποκειμένοις ἔργοις ὁρέομες ἁμαρτάνοντα καὶ στραταγὸν καὶ κυβερνάταν καὶ γραφέα καὶ πάντας ἁπλῶς, καὶ ὅμως οὐκ ἀποστερέομες τᾶς ὑπαρχοίσας ἕξιος· οὕτως οὐδὲ τὸν ἀκολασταίνοντα ἔν τισι καιροῖς οὐδὲ τὸν ἀδικήσαντα οὐδὲ τὸν ἀποδειλιάσαντα ἐς τὼς κακὼς τακτέον ἄνδρας, οὐδὲ μὰν τὼς τούτων τι κατορθώσαντας ἐς τὼς ἀγαθώς· *ἀλλὰ τοῖς τε φαύλοις τὸ τυχὲν ποτε δοτέον τοῖς τε ἀγαθοῖς τὸ διαμαρτάνεν* ».

Πᾶς τις, νομίζω, ἀποδέχεται τὴν γνώμην, καθ' ἣν προσήκει νὰ τυγχάνωσι συγγνώμης οἱ ἔνδοξοι φιλόλογοι, ἄν ποτε ἁμαρτάνωσι· δὲν εἶνε δὲ λίαν τοῦτο σπάνιον. Φωρῶν τις σοφὸν ἄνδρα σφαλλόμενον δύναται μὲν νὰ μηνύῃ τὸ πταῖσμα, ἵνα μὴ βλάβης αἴτιον τοῖς ἀπειροτέροις γίνηται, ἀλλ' ὀφείλει μετ' εὐλαβείας τοῦτο νὰ ποιῇ ἔχων ἀεὶ διὰ στόματος τὸ *ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθεῖται ψόγον*. Διαφέρει δ' ὅμως τὸ πρᾶγμα, ὅταν μέλλῃ τις νὰ κρίνῃ ἄνθρωπον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν ἁμαρτάνοντα, οὐδέποτε δὲ σχεδὸν ὑγιές τι λέγοντα, ἄνθρωπον ἄγονον μὲν γενναίου διδάγματος ὄντα, ἀγνοοῦντα δὲ τὰ κοινότατα καὶ γνωριμώτατα. Καὶ μαλακώτατον ἔχων τις ἦθος ἀδυνατεῖ

νὰ μὴ καθάπτηται αὐτοῦ δριμέως, ἂν μάλιστα πρὸς τῇ ἀμαθίᾳ εἶνε καὶ ἀλαζὼν καὶ τερατολόγος ἢ ὑβριστὴς καὶ διάβολος. Ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ἐπίδοσις τῆς παιδείας, ἧς ἄνευ οὐδέποτ' οὐδὲν ἔθνος εὐημερεῖ, ἂν μὴ αὐστηρῶς μὲν ἐλέγχωνται οἱ κίβδηλα διδάσκοντες, ἀπηνῶς δὲ κολάζωνται οἱ διὰ πανουργιῶν καὶ σκευωριῶν ἐπηρεάζοντες τοῖς φιλοτίμως ταῖς μελέταις προσταλαιπωροῦσι καὶ μεγάλως εἰς τὴν προκοπὴν τῶν ἐπιστημῶν συντελοῦσι.

Σκληρῶς καὶ πικρῶς τινας ἐγὼ ἤλεγξα εὐλογώτατον καὶ πρεπωδέστατον τὸ πρᾶγμα νομίζων, σκληρότατα δὲ καὶ πικρότατα τὸν Βερναρδάκην. Τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐμίσησα ὑπερβαλλόντως καὶ ἐβδελύχθην ὡς ἀγύρτην καὶ πλάνον, ὡς πάσης κακοηθείας διδάσκαλον καὶ τῆς ἀπειροκάκου νεολαίας διαφθορέα, ὡς ποικίλον τι καὶ πολυγύμναστον κακόν. Οὐδαμῶς ἠδυνάμην νὰ ὑπομένω τὸν τῦφον αὐτοῦ καὶ τὸ φρύαγμα, τὸ βάσκανον καὶ τὸ φιλοπόνηρον, τὸ ὕπουλον καὶ τὸ συκοφαντῶδες, τὸ εἰς τὰς βλασφημίας εὐεπίφορον καὶ τὴν περὶ τἀγοραῖα σκώμματα εὐχέρειαν· ἐδυσανασχέτουν δὲ μάλιστα, ὁσάκις ἔβλεπον ὅτι ὁ ἀνείσακτος οὗτος καὶ ἀμύητος παιδείας ἀνθρωπίσκος προπετέστατα μὲν περὶ φιλολογικῶν ζητημάτων ἀπεφαίνετο, κατεσοβαρεύετο δ' ἀνδρῶν μέγα ὄνομα ἐπὶ σοφίᾳ ἐχόντων φωνασκῶν ἀηδῶς καὶ διασύρων ἀγεννῶς τὰ τιμιώτατ' αὐτῶν διδάγματα. Εἶνε δὲ τηλικοῦτον τὸ οἴημα καὶ ἡ δοξοσοφία τοῦ ὑποξύλου τούτου σοφιστοῦ, ὥστ' οὐδαμῶς ἐνίοτ' ὀκνεῖ καὶ πάντας συλλήβδην τοὺς λογίους ἔθνους τινὸς ἄνδρας ἀνέδην νὰ προπηλακίζῃ.

Πολλάκις τρανῶς ἀπέδειξα ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἀφυὴς καὶ ἀταλαίπωρος ὢν οὐ μόνον οὐδὲν λόγου ἄξιον ὑπῆρξεν ἱκανὸς νὰ εὕρῃ ἢ διδάξῃ ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπ' ἄλλων εὑρημένα ἢ δεδιδαγμένα δὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ. Ἐπιχειρῶ δὲ καὶ νῦν διὰ βραχέων νὰ παραστήσω ποῖός τις ὁ ἄνθρωπος εἰς ἐπιστήμης λόγον εἶνε καὶ πῶς τὰ τῆς διανοίας αὐτοῦ ἔχουσιν.

Ὁ Βερναρδάκης ἐφιλοπόνησεν Ἑλληνικὴν Γραμματικήν, περὶ ἧς ἔγραψα μὲν ἐγὼ ἄλλοτε ὅτι *οὔτ' ἐφάνη ποτὲ αὐτῆς οὔτ' ἐλπὶς εἶνε νὰ φανῇ βιβλίον μωρότερον*, ἀλλ' ἐφιλοτιμήθη ὁ πατὴρ αὐτῆς νά μ' ἀποφήνῃ ψευδόμενον ἐκδοὺς ἄλλα μωρότερα βιβλία. Τὰ ἐν τῇ γραμμ τικῇ ταύτῃ διδάγματα εἶνε ἐκ δύο ἢ τριῶν Ἑλληνικῶν γραμματικῶ γερμανιστὶ συγγεγραμμένων μετωχετευμένα, ἐκεῖνα δὲ μόνα ὑγιαίνο

σιν, ἃ κατὰ τύχην ἀδιάφθορα ἢ ἀδιάστροφα εἰς αὐτὴν μετηνέχθησαν. Οὐδὲν σχεδὸν μέρος αὐτῆς εὑρίσκεται ταραχῆς καὶ συγχύσεως ἀπηλλαγμένον, πολλαχοῦ δὲ φέρονται πλημμέλειαι καὶ ἀτοπίαι, ὧν τινες αἴσχισται καὶ ἐπονειδιστόταται εἶνε παντελῆ εὐήθειαν ἐμφαίνουσαι. Ἐκπλήττεταί τις ἀληθῶς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀγνοημάτων τοῦ Βερναρδάκη, θαυμάζει δ' ὅτι ὁ ἐπὶ φιλολογικῇ ἀεὶ μαθήσει σεμνυνόμενος ἄνθρωπος οὗτος οὐδεμίαν εὔστοχον περὶ χρήσεώς τινος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρατήρησιν προηνέγκατο.

Γνωστότατον ὑπάρχει ὅτι ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων *τὼ γυναῖκε*, *τὼ χεῖρε*, *τὼ ἡμέρα*, κτλ. Ὁ Βερναρδάκης δ' ὅμως μόνον τὸν τύπον ΤΑ ἐν τῇ αὐτοῦ Γραμματικῇ μνημονεύει σελ. 26 (Πρβ. καὶ σελ. 28 καὶ 31 καὶ 44-6 καὶ 51), οὐδένα δὲ λόγον ποιεῖται περὶ τῆς ἐκφορᾶς ΤΩ. Ἐν σελ. 52 ἐκ Γερμανικῆς χύτρας ἀρυσάμενος διδάσκει ὅτι «Ἐν τῷ δυϊκῷ ἀριθμῷ ἀντὶ τοῦ: **τὼ** πόλεε εὕρηται καὶ συνῃρημένον: **τὼ** πόλη, **τὼ** φύσει καὶ **τὼ** φύση». Ὁ Παπασλιώτης, ὃν δεινότατα ὁ Βερναρδάκης ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Γραμματικῆς ὡς ἀμαθέστατον ἐλοιδόρησε, γράφει ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ διασκευασθείσῃ Γραμματικῇ τοῦ ἀοιδίμου Γενναδίου σελ. 4 «τώ, (τά,) τοῖν, (ταῖν.)» καὶ «Ἀντὶ τῶν δυϊκῶν τοῦ θηλυκοῦ γένους μεταχειρίζονται οἱ πεζογράφοι σχεδὸν πάντοτε τὰ ἀρσενικὰ τώ, τοῖν· οἷον τὼ τέχνα, τοῖν χεροῖν». Δεκατεσσάρων ἐτῶν ἤμην, ὅτ' ἔμαθον ἐκ τῆς Πρώτης Περιόδου τοῦ Συντακτικοῦ τοῦ Ἀσωπίου (σελ. 14 ἐκδ. Ϛ') τάδε· «Παρατηρεῖται δὲ καὶ ἑτεροία τις ἀνωμαλία τοσοῦτον κοινή, ὥστε ἀνάγκη, ὡς κανονικῆς ταύτης ἐκλαμβανομένης, μόνον τὸ ἐναντίον νὰ νομίζηται ἐξαίρεσις. Τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ, ὅστις ἐπὶ θηλυκοῦ γένους εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν δέχεται ἀρσενικὸν ἄρθρον. Ἐν ᾧ λοιπὸν λέγεται *ἡ τέχνη*, *ἡ ἡμέρα*, *ἡ χείρ*, κτλ. καὶ *αἱ τέχναι*, *αἱ ἡμέραι*, *αἱ χεῖρες*, λέγεται ὄχι *τὰ τέχνα*, *τὰ ἡμέρα*, *τὰ χεῖρε*, ἀλλὰ *τὼ τέχνα*, *τὼ ἡμέρα*, *τὼ χεῖρε*». Πλείονα παρέχει ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Ζ' ἐκδόσει τῆς Πρώτης τοῦ Συντακτικοῦ Περιόδου σελ. 20 καὶ ἐν τῇ Β' τῆς Δευτέρας σελ. 40. Ἀκριβῶς περὶ τῆς ἐπὶ θηλυκοῦ γένους χρήσεως τοῦ *τώ-τοῖν* καὶ τοῦ *τούτω-τούτοιν*, κτλ. καὶ τοῦ *ἄρχοντε* καὶ *ἄγοντε*, κτλ. θὰ διαλάβω ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Οὐδένα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀληθῆ φιλόλογον ὄντα λανθάνουσι τὰ κατὰ τὸ ῥῆμα *τύπτω*, ἃ θαυμασίως διεσάφησεν ὁ Κόβητος

ἐν *Var. Lect.* σελ. 330 κἑξ. Ἀλλ' ὁ Νεφελοκοκκυγιεὺς Βερναρδάκης πολλαχοῦ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ ἐμβάλλει τύπους, οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ὑπαρχούσης, ἐσχηματισμένους ἐκ τοῦ *τύπτω-τύπτομαι* ἢ ἀναττίκους ἢ ὅλως ἀνελληνίστους, οἷον σελ. 54 : *ὁ τυφθεὶς τοῦ τυφθέντος*. σελ. 55 : *ὁ τυφθεὶς τοῦ τυφθέντος ὦ τυφθείς· ὁ τετυφὼς τοῦ τετυφότος ὦ τετυφώς*. σελ. 56 : *ὁ τυφθεὶς τοῦ τυφθέντος* καὶ : *τὸ τυφθὲν τοῦ τυφθέντος*. σελ. 57 : *τὸ τετυφὸς τοῦ τετυφότος*. σελ. 58 : *ὁ τετυφὼς τοῦ τετυφότος*. σελ. 98 : *τετυφέτωσαν καὶ τετυφότων —τυψάσθωσαν καὶ τυψάσθων, τετύφθωσαν καὶ τετύφθων*. σελ. 99 : *τετυφὼς ὦ κτλ., τετυφὼς εἴην κτλ.* καὶ : *τύπτω — τέτυπ-ά τέτυφα*. σελ. 100 : *τέτυφα ἐτετύφειν τέτυμμαι ἐτετύμμην*. σελ. 101 : *τύψω ἔτυψα τύψομαι τετύψομαι ἐτυψάμην*. σελ. 102 : *τυφθήσομαι ἐτύφθην*.

Ἀγνοῶν ὁ Βερναρδάκης ὅτι οὐδέποτ' ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ εὑρέθη προστακτικὴ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου περατουμένη εἰς Ε-ΕΤΩ, κτλ. μνημονεύει ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ τούσδε τοὺς τύπους. σελ. 90 : *ἤλπικε*. σελ. 91 : *λέλυκε*. σελ. 112 : *λέλοιπε-έτω, λελοίπετον -έτων, λελοίπετε-έτωσαν* καὶ *-όντων*. σελ. 117 : *τετίμηκε-έτω*. σελ. 119 : *πεποίηκε-έτω*. σελ. 121 : *δεδήλωκε-έτω*. σελ. 131 : *τέθεικε -έτω*. σελ. 133 : *δέδωκε-έτω*. σελ. 135 : *δέδειχε-έτω*. Ἐν τῷ ποιητικῷ λόγῳ τῶν Ἀθηναίων ἀπαντῶσι τὸ *ἄνωγε* καὶ *γέγωνε*, περὶ ὧν θὰ γράψω μετ' ἀκριβείας ἑτέρωθι (Ἴδε Ναύκιον ἐν *Mél. Gréco-Rom.* Τόμ. Δ', σελ. 47 καὶ 302 κἑξ.).

Ὁ ἀόριστος *ἔλειψα* εἶνε τοῦ πονηροῦ κόμματος, ὑπ' οὐδενὸς δ' οὔτε μέλλων *λιπῶ* ἐλέχθη οὔτε παρακείμενος *λέλειφα* καὶ ὑπερσυντέλικος *ἐλελείφειν*. Καὶ ὅμως ποιεῖται μνείαν ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ σελ. 112 οὐ μόνον τοῦ ἀορίστου *ἔλειψα* ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος *λιπῶ* καὶ τοῦ παρακειμένου *λέλειφα* καὶ τοῦ ὑπερσυντελίκου *ἐλελείφειν*. Πρβ. καὶ σελ. 114 : *λιποῦμαι, λιπῇ (εῖ), λιπεῖται*, κτἑ. καὶ : *ἐλειψάμην, ἐλείψω, ἐλείψατο*, κτἑ. καὶ σελ. 39 : *ὁ λείψας τὸ λεῖψαν τοῦ λείψαντος* κτἑ. καὶ σελ. 98 : *ἐλείψασο ἐλείψαο ἐλείψω, λείψαισο λείψαιο*.

Καθ' ὃν χρόνον συνετίθετο ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη ἡ θαυμασία Γραμματικὴ σαφέστατ' ἦτο τοῦτο ἀποδεδειγμένον, ὅτι κατὰ τὴν δόκιμ ἐκφορὰν τὰ εἰς ΜΑ ῥηματικὰ ὀνόματα τὰ ἔχοντα πρὸ αὐτοῦ φωνή ἂν εἶνε παρηγμένα ἐκ ῥημάτων ἐν ἄλλοις μὲν χρόνοις ἐκτεινόντων τ

χαρακτῆρα, ἐν ἄλλοις δὲ φυλαττόντων αὐτὸν βραχύν, μακρὰν ἔχουσι τὴν παραλήγουσαν, οἷον *βῆμα*, *εὕρημα*, κτλ. Ἀλλ' ὁ Βερναρδάκης διδάσκει ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ σελ. 165 «Αἱ καταλήξεις -μος -μὴ (ἢ -μη) καὶ -ΜΑ προσκολλῶνται εἰς τὸ θέμα τοῦ ῥήματος, οὗτινος ὅμως ὁ χαρακτὴρ πάσχει συνήθως τὰς αὐτὰς καὶ ἐν τῷ α'. προσώπῳ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μεταβολάς — Ἐὰν ὁ χαρακτὴρ τοῦ ῥήματος ἐκτείνεται ὄχι ἐν ἅπασιν ἀλλ' ἔν τισι μόνον χρόνοις, τὰ παράγωγα προτιμῶσι ΤΟΝ ΒΡΑΧΥΝ χαρακτῆρα». Περὶ τοῦ πράγματος ἱκανὸν ἐποιησάμην λόγον ἐν τῇ Ἑβδομάδι (1884, 21 Ὀκτωβρίου καὶ 25 Νοεμβρίου), ἀπήντησε δ' εἰς ἃ ἐγὼ εἶπον ἀναισχυντότατα ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ Νέᾳ Ἡμέρᾳ τοιούτους ὕθλους συνείρων, ὁποῖοι ἐκ μόνου τοῦ στόματος αὐτοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξέρχωνται. Ἄξιον δὲ μάλιστα ἐπιστάσεως φαίνεται τόδε. Ἐγὼ μὲν ἀπεφηνάμην ἐν τῇ Ἑβδομάδι «Τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ ἴδιον εἶνε τὸ ὄνομα *δόμα*, ὡς καὶ τὸ *ἀπόδομα*, *ἀνταπόδομα*, *ἀντίδομα*, *διάδομα*, *ἔνδομα*, *ἐπίδομα*, *πρόδομα*, *πρόσδομα*», ὁ δὲ Βερναρδάκης, ἵνα ψευδῆ τὴν ἐμὴν γνώμην ἀποδείξῃ, ἔγραψεν ἐν τῇ Νέᾳ Ἡμέρᾳ ὅτι τοῦ ὀνόματος *δόμα* ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τοῖς Ὅροις. Παντὶ εὔκολον ἀποβαίνει νὰ γινώσκῃ ἐκ τῶν Λεξικῶν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ὅροις τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ μόνος ὁ Βερναρδάκης ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις εἶνε οὕτως ἀτυχής, ὥστε νὰ ὑπολαμβάνῃ γνήσιον τοῦ Πλάτωνος ἔργον τὸ περὶ Ὅρων συγγραμμάτιον. Ἀναγκαίως δ' ἔχει δι' ἀστραγαλωτῆς μάστιγος ν' ἀπελαύνηται ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν λογίων ὁ ἀγνοῶν ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίδιον συνετέθη ἐν χρόνοις πολλῷ τοῦ Πλάτωνος νεωτέροις. Ἐν τῇ τοῦ Δονάλσωνος Ἱστορίᾳ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τῇ ὑπὸ τοῦ Βαλέττα μεταπεφρασμένῃ φέρεται Τόμ. Α', σελ. 95 «Ἐξαιρουμένων τῶν ἐπιστολῶν (εἴ τις αὐτῶν ἐστι γνήσιον τοῦ Πλάτωνος ἔργον) καὶ τῶν *Ὅρων*, ἢ φιλοσοφικῶν ὁρισμῶν, **οἵπερ ἀναμφιβόλως εἰσὶ ψευδεπίγραφοι**, πάντα τὰ σωζόμενα τοῦ Πλάτωνος συγγράμματά εἰσι διάλογοι».

Ἀνάληθες εἶνε ὃ γράφει ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ Γραμματικῇ σελ. 156 «Εἰς ἐπιρρηματικὴν ἔννοιαν περιέπεσον καὶ πολλὰ ῥήματα, μάλιστα προστακτικά, οἷον: εἶεν, **ὤφελον**, ἀμέλει, κτέ.». Οὐδὲν νῦν λέγω περὶ τοῦ *εἶεν*, παρατηρῶ δ' ὅτι τὸ *ὤφελον* (*ὄφελον*) παρὰ τοῖς δοκίμοις εἶνε ἀείποτε ῥῆμα, ἐν μόνῳ δὲ τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ

. . . .

παραλαμβάνεται ἐνίοτε δίκην ἐπιρρήματος. Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος λέγει σελ. 255, 3 «*Ὄφελον*: ἀντὶ τοῦ εἴθε, ὅπερ ἀεὶ εὐκτικῷ συντάσσεται ἢ παρεληλυθότι χρόνῳ· εὐκτικῷ μὲν ὡς τὸ *ὄφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου*· παρεληλυθότι δὲ ὡς παρὰ τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ· *ὡς ὄφελόν γε μηδὲ ἦν προεδρία*. Καὶ ἀπαρεμφάτῳ δέ, ὅτε ἀντὶ τοῦ εἴθε ἔμελλον τίθεται. Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ· *τὸ μήτε ἰδεῖν ὄφελον*». Τὴν δόκιμον χρῆσιν διδάσκει ὁ Φώτιος ἐν τῷ Λεξικῷ διὰ τῶνδε (σελ. 363, 20) «*Ὄφελον* καὶ *ὄφελες* καὶ *ὄφελε*: τοῖς προσώποις συσχηματίζουσιν ὡς ῥῆμα· καὶ διὰ τοῦ Ω· *ὤφελον ἐγὼ* καὶ *ὤφελες σὺ* καὶ *ὤφελεν οὗτος*. Τάττουσιν αὐτὰ ἐπὶ πραγμάτων ἤδη γεγονότων, ἃ ἐβουλόμεθ' ἂν ἄλλως γεγονέναι, οἷον *ὤφελε μὴ γεγενῆσθαι τόδε· ὤφελον μὴ πεπραχέναι τοῦτο*· Μένανδρος». Πρβ. Σχόλ. εἰς Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 52, 17 Δινδ. «*Ὄφελες*: ῥῆμά ἐστι κατὰ παντὸς ἀριθμοῦ φερόμενον· *ὡς δὴ μὴ ὄφελον νικᾶν· ὥς μ' ὄφελ' Ἕκτωρ κτεῖναι·* καὶ *μὴ ὄφελες λίσσεσθαι*. Καλλίμαχος δὲ ἐπίρρημα εὐκτικόν· *ὤφελε μηδ' ἐγένοντο θοαὶ νῆες*». Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τόπος ἐνθάδε νὰ μηκύνω τὸν περὶ τῆς προκειμένης χρήσεως λόγον (Ἴδε Πιερσῶνα εἰς *Μοῖρ*. σελ. 285 καὶ Λ. Δινδόρφιον ἐν *Θησ. Στεφ*. Τόμ. Ε', σελ. 2440). Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Ἀχαρν. 532 φέρεται ῥῆσις τοῦ Τιμοκρέοντος ἔχουσα ὧδε· «*ὤφελες*, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτ' ἐν γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ — φανήμεναι, κτέ.». Μετέγραψαν δ' ἄλλοι μὲν «*ὤφελές Γ'*, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ — φανῆναι, κτέ.», ἄλλοι δὲ «*ὤφελέΝ σ'*, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ — φανῆναι (ἢ *φανῆμεν*), κτέ.» (Ἴδε Βέργκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν Τόμ. Γ', σελ. 540 ἐκδ. δ'). Τὴν γραφὴν *ὤφελέΝ σ'* σφόδρ' ἐγὼ ἀποδοκιμάζω θαυμάζων ὅτι ὁ Βέργκιος ἐνέκρινεν αὐτήν.

Καταλέγω δὲ καὶ ἄλλα τινὰ ἁμαρτήματα ἐκ τῶν ἀπαντώντων ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη φιλοπονηθείσῃ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ, μυρίων ὄντων.

σελ. 3 «ἀντικείμενον τῆς παρούσης γραμματικῆς κύριον εἶνε ἡ ἈΡΧΑΙΑ Ἀττικὴ διάλεκτος, καὶ ἡ κοινὴ ἡ Ἑλληνική, καθ' ὅσον δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς».

Ἀνοητότατα πρόσκειται τὸ ἐπίθετον *ἀρχαία*· διότι διὰ τῆς πρ θήκης αὐτοῦ ἐμφαίνεται ὅτι ἡ *ἀρχαία* μὲν Ἀττικὴ διάλεκτος εἶνε ὑ- κείμενον τῆς Βερναρδακείου Γραμματικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ *νέα*. Λέ δ' ὁ Βερναρδάκης ἐν σελ. 2, § 7 «Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος εἶνε ἡ νι

τάτη ἅμα καὶ τελειοτάτη πασῶν τῶν λοιπῶν — Διαχωρίζεται δ' εἰς τὴν *ἀρχαίαν* καὶ *νέαν* Ἀττικὴν διάλεκτον ».

σελ. 7 « Τὰ ἔκθλιψιν παθόντα τελικὰ τῆς λέξεως **φωνήεντα** συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης ».

Τὴν πλημμέλειαν τῆς ῥήσεως ταύτης παρετήρησεν ὁ Λιβαδᾶς, ἀνὴρ μάλιστα πεπαιδευμένος καὶ τῇ πατρίδι ὠφελιμώτατος. Ἀπαντῶν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Βερναρδάκης (ἐν *Ὀλίγ. Λέξ.* κτέ. σελ. 129) ἔγραψεν « Ὁ κανὼν οὗτος εἶνε τῳόντι ἐσφαλμένος, διότι δὲν συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης τὰ τελικὰ *φωνήεντα* τῆς ἔκθλιψιν παθούσης λέξεως, ἀλλὰ τὰ τελικὰ *σύμφωνα*. Ἀλλά, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τούτου σφάλματος, γνωρίζει ὁ ἀναγνώστης τίς ὡδήγησε τὸν ἐπικριτήν μου; Αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ὡδήγησεν αὐτὸν καὶ εἰς τὰ λοιπά, ὁ πρόλογός μου. Ἰδοὺ τί κεῖται ἐν σελ. λδ'. τοῦ προλόγου μου· *Περαίνων τὸν — πρόλογον τοῦτον, καὶ παρακαλῶν τὸν ἀναγνώστην νὰ συγχωρήσῃ τὰ — παροράματα, ὅσα — παρεισέφρησαν — τὰ μὲν διὰ τοὺς στοιχειοθέτας, τὰ δὲ πλείω διὰ τὴν ἐμὴν ἀβλεψίαν καὶ ἀπροσεξίαν, κεκμηκότος πολλάκις καὶ ἐξηντλημένου ἐκ τῶν μακρῶν — διανοητικῶν κόπων* [a]), *εὔχομαι κτλ.* Ἐκ δὲ τοῦ α) τούτου γίνεται παραπομπὴ εἰς ὑποσημείωσιν τῆς αὐτῆς σελίδος, ὅπου κεῖνται αὐτολεξεὶ τὰ ἑξῆς· α) *Οἷον ἐν § 31, η', στίχ. 1: φωνήεντα, ἀντὶ σύμφωνα.* Ἂς χαρακτηρίσῃ ὅπως θέλει ὁ ἀναγνώστης τὴν αἰδημοσύνην τοῦ φιλολογικοῦ τούτου **λωποδύτου** ». Ἀλλ', ὦ γλυκύτατε Βερναρδάκη, ἂν τὸ *φωνήεντα* μεταβληθῇ εἰς τὸ *σύμφωνα*, ὁ σὸς λογος γίνεται « Τὰ ἔκθλιψιν παθόντα τελικὰ τῆς λέξεως σύμφωνα συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης ». Τίς δ' ὑγιαίνων τὸν νοῦν δύναται νὰ νομίσῃ ὅτι ὑπάρχουσι τελικὰ τῆς λέξεως σύμφωνα παθόντα ἔκθλιψιν καὶ ὅτι τὰ σύμφωνα ταῦτα τὰ παθόντα ἔκθλιψιν συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως;

σελ. 9 « Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰσήχθη εἰς τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα — καὶ ἡ παρένθεσις μετὰ τῆς **παύλας** ».

Καίπερ μετὰ κόμπου ἀεὶ περὶ τῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ Βερναρδάκης δογματίζων, σφάλλεται καταγελάστως περὶ τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων. Γράφει μὲν *στάχεις* καὶ *τὰς ἀπόκρεω* καὶ *τῶν αἱμομίκτων*, σχηματίζει δὲ τὴν γενικὴν τοῦ *παῦλα* διὰ τοῦ Α *παύλας* ἀγνοῶν ὅτι

παραλαμβάνεται ἐνίοτε δίκην ἐπιρρήματος. Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος λέγει σελ. 255, 3 «*Ὄφελον*: ἀντὶ τοῦ εἴθε, ὅπερ ἀεὶ εὐκτικῷ συντάσσεται ἢ παρεληλυθότι χρόνῳ· εὐκτικῷ μὲν ὡς τὸ *ὄφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου*· παρεληλυθότι δὲ ὡς παρὰ τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ· *ὡς ὄφελόν γε μηδὲ ἦν προεδρία*. Καὶ ἀπαρεμφάτῳ δέ, ὅτε ἀντὶ τοῦ εἴθε ἔμελλον τίθεται. Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ· *τὸ μήτε ἰδεῖν ὄφελον*». Τὴν δόκιμον χρῆσιν διδάσκει ὁ Φώτιος ἐν τῷ Λεξικῷ διὰ τῶνδε (σελ. 363, 20) «*Ὄφελον* καὶ *ὄφελες* καὶ *ὄφελε*: τοῖς προσώποις συσχηματίζουσιν ὡς ῥῆμα· καὶ διὰ τοῦ Ω· *ὤφελον ἐγὼ* καὶ *ὤφελες σὺ* καὶ *ὤφελεν οὗτος*. Τάττουσιν αὐτὰ ἐπὶ πραγμάτων ἤδη γεγονότων, ἃ ἐβουλόμεθ' ἂν ἄλλως γεγονέναι, οἷον *ὤφελε μὴ γεγενῆσθαι τόδε· ὤφελον μὴ πεπραχέναι τοῦτο*· Μένανδρος». Πρβ. Σχόλ. εἰς Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 52, 17 Δινδ. «*Ὄφελες*: ῥῆμά ἐστι κατὰ παντὸς ἀριθμοῦ φερόμενον· *ὡς δὴ μὴ ὄφελον νικᾶν· ὥς μ' ὄφελ' Ἕκτωρ κτεῖναι· καὶ μὴ ὄφελες λίσσεσθαι*. Καλλίμαχος δὲ ἐπίρρημα εὐκτικόν· *ὤφελε μηδ' ἐγένοντο θοαὶ νῆες*». Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τόπος ἐνθάδε νὰ μηκύνω τὸν περὶ τῆς προκειμένης χρήσεως λόγον (Ἴδε Πιερσῶνα εἰς *Μοῖρ*. σελ. 285 καὶ Λ. Δινδόρφιον ἐν *Θησ. Στεφ*. Τόμ. Ε', σελ. 2440). Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Ἀχαρν. 532 φέρεται ῥῆσις τοῦ Τιμοκρέοντος ἔχουσα ὧδε· «*ὤφελες*, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτ' ἐν γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ — φανήμεναι, κτέ.». Μετέγραψαν δ' ἄλλοι μὲν «*ὤφελές Γ'*, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ — φανῆναι, κτέ.», ἄλλοι δὲ «*ὤφελέΝ σ'*, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ — φανῆναι (ἢ *φανῆμεν*), κτέ.» (Ἴδε Βέργκιον ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν Τόμ. Γ', σελ. 540 ἐκδ. δ'). Τὴν γραφὴν *ὤφελέΝ σ'* σφόδρ' ἐγὼ ἀποδοκιμάζω θαυμάζων ὅτι ὁ Βέργκιος ἐνέκρινεν αὐτήν.

Καταλέγω δὲ καὶ ἄλλα τινὰ ἁμαρτήματα ἐκ τῶν ἀπαντώντων ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη φιλοπονηθείσῃ Ἑλληνικῇ Γραμματικῇ, μυρίων ὄντων.

σελ. 3 «ἀντικείμενον τῆς παρούσης γραμματικῆς κύριον εἶνε ἡ ἈΡΧΑΙΑ Ἀττικὴ διάλεκτος, καὶ ἡ κοινὴ ἡ Ἑλληνική, καθ' ὅσον δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς».

Ἀνοητότατα πρόσκειται τὸ ἐπίθετον *ἀρχαία*· διότι διὰ τῆς προθήκης αὐτοῦ ἐμφαίνεται ὅτι ἡ *ἀρχαία* μὲν Ἀττικὴ διάλεκτος εἶνε ὑποκείμενον τῆς Βερναρδακείου Γραμματικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ *νέα*. Λέγ δ' ὁ Βερναρδάκης ἐν σελ. 2, § 7 «Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος εἶνε ἡ νε

τάτη ἅμα καὶ τελειοτάτη πασῶν τῶν λοιπῶν — Διαχωρίζεται δ' εἰς τὴν *ἀρχαίαν* καὶ *νέαν* Ἀττικὴν διάλεκτον».

σελ. 7 «Τὰ ἔκθλιψιν παθόντα τελικὰ τῆς λέξεως **φωνήεντα** συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης».

Τὴν πλημμέλειαν τῆς ῥήσεως ταύτης παρετήρησεν ὁ Λιβαδᾶς, ἀνὴρ μάλιστα πεπαιδευμένος καὶ τῇ πατρίδι ὠφελιμώτατος. Ἀπαντῶν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Βερναρδάκης (ἐν *Ὀλιγ. Λέξ.* κτέ. σελ. 129) ἔγραψεν «Ὁ κανὼν οὗτος εἶνε τῷόντι ἐσφαλμένος, διότι δὲν συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης τὰ τελικὰ *φωνήεντα* τῆς ἔκθλιψιν παθούσης λέξεως, ἀλλὰ τὰ τελικὰ *σύμφωνα*. Ἀλλά, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τούτου σφάλματος, γνωρίζει ὁ ἀναγνώστης τίς ὡδήγησε τὸν ἐπικριτήν μου; Αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ὡδήγησεν αὐτὸν καὶ εἰς τὰ λοιπά, ὁ πρόλογός μου. Ἰδοὺ τί κεῖται ἐν σελ. λδ'. τοῦ προλόγου μου· *Περαίνων τὸν — πρόλογον τοῦτον, καὶ παρακαλῶν τὸν ἀναγνώστην νὰ συγχωρήσῃ τὰ — παροράματα, ὅσα — παρεισέφρησαν — τὰ μὲν διὰ τοὺς στοιχειοθέτας, τὰ δὲ πλεῖω διὰ τὴν ἐμὴν ἀβλεψίαν καὶ ἀπροσεξίαν, κεκμηκότος πολλάκις καὶ ἐξηντλημένου ἐκ τῶν μακρῶν — διανοητικῶν κόπων* a), *εὔχομαι κτλ.* Ἐκ δὲ τοῦ a) τούτου γίνεται παραπομπὴ εἰς ὑποσημείωσιν τῆς αὐτῆς σελίδος, ὅπου κεῖνται αὐτολεξεὶ τὰ ἑξῆς· a) *Οἷον ἐν § 31, η', στίχ. 1: φωνήεντα, ἀντὶ σύμφωνα.* Ἂς χαρακτηρίσῃ ὅπως θέλει ὁ ἀναγνώστης τὴν αἰδημοσύνην τοῦ φιλολογικοῦ τούτου **λωποδύτου**». Ἀλλ', ὦ γλυκύτατε Βερναρδάκη, ἂν τὸ *φωνήεντα* μεταβληθῇ εἰς τὸ *σύμφωνα*, ὁ σὸς λογος γίνεται «Τὰ ἔκθλιψιν παθόντα τελικὰ τῆς λέξεως σύμφωνα συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης». Τίς δ' ὑγιαίνων τὸν νοῦν δύναται νὰ νομίσῃ ὅτι ὑπάρχουσι τελικὰ τῆς λέξεως σύμφωνα παθόντα ἔκθλιψιν καὶ ὅτι τὰ σύμφωνα ταῦτα τὰ παθόντα ἔκθλιψιν συλλαβίζονται μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως;

σελ. 9 «Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰσήχθη εἰς τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα — καὶ ἡ παρένθεσις μετὰ τῆς **παύλας**».

Καίπερ μετὰ κόμπου ἀεὶ περὶ τῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ Βερναρδάκης δογματίζων, σφάλλεται καταγελάστως περὶ τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων. Γράφει μὲν *στάχεις* καὶ *τὰς ἀπόκρεω* καὶ *τῶν αἱμομίκτων*, σχηματίζει δὲ τὴν γενικὴν τοῦ *παῦλα* διὰ τοῦ Α *παύλας* ἀγνοῶν ὅτι

ἑλληνιστὶ λέγεται *παῦλα-παύλης-παύλῃ* καὶ *ἀνάπαυλα-ἀναπαύλης-ἀναπαύλῃ*. Οἱ τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διδαχθέντες γινώσκουσιν ὅτι, βραχείας οὔσης τῆς ληγούσης τοῦ ὀνόματος *παῦλα*, ἡ γενικὴ καὶ δοτικὴ δὲν δύνανται νὰ ἐκφέρωνται διὰ τοῦ Α. Καὶ τοῦ *Πύδνα* ἡ γενικὴ εἶνε *Πύδνης* καὶ ἡ δοτικὴ *Πύδνῃ*, κακῶς δ' ὁ Βερναρδάκης γράφει ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας σελ. 344 «ἀφ' οὗ εἶχε καταστραφῇ ἐν *Πύδνᾳ* ἡ δύναμις τῶν Μακεδόνων». Μετέβαλε δ' ὁ Βερναρδάκης καὶ τὸ *δρακαίνΗΣ* εἰς τὸ *δρακαίνΑΣ* παρατιθέμενος ῥῆσιν τοῦ Ὀππιανοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. 64 «Ὀππιαν. γ'. 222. — Οὐ γόνον ἰοφόρον παναμειλίκτοιο *δρακαίνΑΣ*». Γραπτέον δὲ «Ὀππιαν. *Κυνηγ*. γ'. 222».

σελ. 17 «Πᾶν ἀμετάβολον δὲν εἶνε ἀνεκτὸν πρὸ παντὸς ἀμεταβόλου πλὴν τῶν συνήθων συμπλοκῶν μν, Σμ, λμ, ρμ, ρΣ, καὶ **τῶν σπανιωτάτων** λν, λΣ, **ρν**, καὶ τῆς Σρ ἐν συνθέσει».

Πρῶτον μὲν παρατηρῶ ὅτι ἐπιλαθόμενος ὁ μνημονικώτατος Βερναρδάκης τῆς ἐν σελ. 6 διδασκαλίας αὐτοῦ, καθ' ἣν τέσσαρα εἶνε τὰ ὑγρὰ ἢ ἀμετάβολα, λ, μ, ν, ρ, καταλέγει νῦν ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ συριστικὸν σ. Πρβ. καὶ σελ. 18 «πρὸ τῶν ἀμεταβόλων λ μ ν ρ Σ ταὐτοφωνεῖ».

Δεύτερον δὲ λέγω ὅτι τῆς **σπανιωτάτης** συμπλοκῆς ΡΝ **οὐκ ὀλίγα** παραδείγματα ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οἷον *Ἀκαρνάν*, *Ἄρνη*, *Ἀχαρναί*, *Παρνασσός*, *Πάρνης*, κτλ., *Κάρνεια*, κτλ., *πτέρνα*, *λάρναξ*, *ὄρνις*, *χέρνιψ-χερνιβεῖον*, *σμύρνα*, *πάρνοψ* (καὶ *κόρνοψ*), *κόθορνος*, *ἀρνοῦμαι* (*ἔξαρνος*, *ἄπαρνος*), *ἀρνός-ἄρνα*, κτλ. (*ὕπαρνος*), *ἀρνειός*, *τόρνος*, *στέρνον*, *φερνή*, *σκέπαρνον*, κτλ., *πόρνη-πόρνος-πορνεύω* (*καταπορνεύω*), *πορνεύομαι*, κτλ.

σελ. 17 «Τὰς λέξεις, ἐν αἷς τὸ διπλοῦν σσ δὲν προῆλθεν ἐκ συνθέσεως, ἐν χρήσει κυρίως παρὰ τοῖς Ἴωσιν, ἔγραφον **οἱ ἀρχαιότεροι Ἀττικοὶ** διὰ διπλοῦ τ, οἷον θάλαττα, πράττω, κτλ.».

Ἄντικρυς τοῦτο μάχεται τῷ κειμένῳ ἐν σελ. 19 «Πολλάκις μετὰ τῶν οὐρανισκοφώνων ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τοῦ τ καὶ θ τὸ ι συγχωνεύεται εἰς διπλοῦν σσ, τὸ ὁποῖον παρὰ **τοῖς νεωτέροις Ἀττικο** τρέπεται εἰς διπλοῦν ττ». Συχνάκις δ' ὁ Βερναρδάκης, εἰκαιότα ὤν, ἐναντιολογεῖ αὐτὸς ἑαυτῷ.

σελ. 20 «Τοῦ παρ' Ὁμήρῳ **ἀντικρὺ** φυλάττεται τὸ σ πάντοτε παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, ἀναβιβαζομένου καὶ τοῦ τόνου: ἄντικρυς».

Τὸ ἐπίρρημα *ἀντικρύ* δὲν ἔχει Σ ἐν τέλει. Πῶς λοιπὸν στοιχεῖον οὐχ ὑπάρχον ἐν τῇ λέξει ταύτῃ φυλάττεται παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς; Ἀλλ' ὅταν ἡ κεφαλή τινος νοσῇ, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ὡς τὰ πολλὰ παραληρεῖ. Ὁ Φρύνιχος γράφει σελ. 443 «*Ἀντικρύ*: τοῦτο τοπικὸν καὶ ἐπιεικῶς ποιητικὸν ἄνευ τοῦ Σ λεγόμενον· ὅθεν οἱ ἐπὶ τοῦ *ἄντικρυς* τιθέντες ἁμαρτάνουσιν. Εἰ μέντοι τις προθείη τὴν πρόθεσιν τοῦ *ἀντικρύ* καὶ εἴποι *καταντικρύ*, ὀρθῶς ἐρεῖ». Ἀκριβῶς περὶ τοῦ πράγματος θὰ διαλάβω ἀλλαχοῦ.

σελ. 24 «Τὸ ο συνήθως τρέπεται εἰς ω οἷον: —ὀρυγ δι-ώρυξ, ὀφελ ἐπ-ωφελής».

Ἁμαρτάνει μὲν ὁ Βερναρδάκης γράφων *ὀρυΓ* ἀντὶ τοῦ *ὀρυΧ*, ἁμαρτάνει δ' ἐκφέρων παροξυτόνως τὸ ὄνομα *διῶρυξ* (Ἴδε ἃ ἔγραψα ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Β', σελ. 323).

σελ. 30 «Τὰ εἰς -της **ῥηματικὰ** παράγωγα, οἷον: λῃστής, **πολέτης**, κριτής, ψάλτης κλπ.».

Ὡς παράδειγμα ῥηματικοῦ παραγώγου μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Βερναρδάκη καὶ τὸ ἐκ τοῦ ὄνομα *πόλις* παρηγμένον *πολίτης*. Αἴτιον τῆς ἀτοπίας εἶνε ὅτι ἐτέθη ἐν τῷ κανόνι μόνον τὸ *ῥηματικά*, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ *παρώνυμα*. Ἄρτιος ὁ κανὼν ἐκφερόμενος ἔχει ὧδε «Τὰ εἰς ΤΗΣ ῥηματικὰ καὶ παρώνυμα, οἷον *λῃστής*, *κριτής*, κτλ., *πολίτης*, *κωμήτης*, *δημότης*, *θιασώτης*, κτλ.».

σελ. 30 «Τὰ εἰς ία παροξύνονα οὐσιαστικά, καὶ εἰς εία **διΣΣύλλαβα** (γρ. διΣύλλαβα), οἷον: λεία, μνεία, **βασιλεία**, κακία».

Ἀλλὰ τὸ *βασιλεία* εἶνε, νομίζω, τετρασύλλαβον, οὐχὶ δισύλλαβον. Ὁ Γεννάδιος γράφει ἐν τῇ Γραμματικῇ σελ. 25, 152 «Τὰ εἰς *εία* δισύλλαβα, καὶ τὰ εἰς *εία* παραγόμενα ἀπὸ ῥημάτων εἰς *εύω* ληγόντων· οἷον *μνεία*, *βασιλεία* (βασιλεύω)».

σελ. 32 «Τινὰ οὐσιαστικὰ τῆς β' κλίσεως μετὰ τοῦ γένους συμμεταβάλλουσι καὶ τὴν ἔννοιαν, οἷον ὁ ζυγός, **ἡ ζυγὸς** (ἡ ζυγαρεὰ) ὁ ἵππος, ἡ ἵππος (**τὸ ἱππικόν**).

Οἱ Ἕλληνες ἐποιοῦντο χρῆσιν τοῦ ἀρσενικοῦ *ζυγός* εἰς δήλωσιν τῆς

ζυγαριᾶς, οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχαίων εἶπεν *ἡ ζυγός* (Ἴδε Λόγ. Ἑρμ. Τόμ. Ε', σελ. 49). Τὸ δὲ θηλυκὸν *ἵππος* ἐσήμαινεν οὐ μόνον τὸ ἱππικὸν ἀλλὰ καὶ τὴν θήλειαν ἵππον, ἥτις κοινῶς *φοράδα* λέγεται (Πρβ. Γραμματ. Βερναρδ. σελ. 25, § 142).

σελ. 32 «Οὐσιαστικά τινα πάσχουσιν μεταπλασμόν— οἷον, ὁ βόστρυχος (ἑνικῶς), τὰ βόστρυχα (πληθυντικῶς) —τὰ ῥύπα, **τὰ ἴα**, τὰ κλοιὰ—**πήγανα**, ῥινὰ, κτέ.».

Τὸ *ἴα* καὶ *πήγανα* εἶνε ἄνευ μεταπλασμοῦ ἐσχηματισμένα ἐκ τοῦ *ἴον* καὶ *πήγανον*. Εὗρεν ὁ Βερναρδάκης γεγραμμένα τὸ *ἰά* καὶ *πέλανα*, ἀλλ' εὐήθης ὢν μετεμόρφωσε τὸ μὲν *ἰά* εἰς τὸ *ἴα*, τὸ δὲ *πέλανα* εἰς τὸ *πήγανα*, ὡς μετέβαλε τὸ *πτίσσω* εἰς τὸ *πτΗσσω* ἐν σελ. 89 καὶ τὸ *καΚηγόριον* εἰς τὸ *καΤηγόριον* ἐν σελ. 173 καὶ τὸ *κΩμης* εἰς τὸ *κΟμης* ἐν σελ. 228-9 «Ὑπὲρ τῆς *κόμης* γήλοφος ἦν=ὑπεράνω τῆς *κόμης*».

σελ. 34 «ἡ κάλως κάλω κτέ.» καὶ σελ. 35 «ἡ κάλως, ὁ ταώς, ἡ ἅλως».

Τίς ἀγνοεῖ ὅτι λέγεται ἑλληνιστὶ ἀρσενικῶς *ὁ κάλως*, *τὸν κάλων*, *πάντα κάλων ἐξιέναι*, *πάντα κάλων σείειν ἢ κινεῖν*, κτλ.; Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου σελ. 197, 8 «Ὁ κάλως τοῦ κάλω, οὐχ ἡ κάλως», περὶ οὗ ἀλλαχοῦ.

Τῆς ἐν τῇ Γραμματικῇ τοῦ Βερναρδάκη μετὰ θηλυκοῦ ἄρθρου ἐκφορᾶς τοῦ ὀνόματος *κάλως* ἐμνήσθην ἐν τῇ Ἑβδομάδι (1884, 9 Σεπτεμβρίου), ἧς συντάκτης ἦτο τότε ὁ Δημήτριος Καμπούρογλους, ἀνὴρ λογιώτατος καὶ λίαν φιλόκαλος. Ἀπολογούμενος δ' ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ Νέᾳ Ἡμέρᾳ ἔγραψε τὰ θαυμάσια τάδε· «Μετὰ θηλυκοῦ ἄρθρου ἐκφέρει ὁ Κύνερος ἐν τῇ α'. ἐκδόσει τῆς γραμματικῆς του τὸ οὐσιαστικὸν *κάλως*, ὁπόθεν παρέλαβον αὐτὸ καλῇ τῇ πίστει ἄλλοι τε καὶ ὁ κ. Βερναρδάκης ἐξ ἀνάγκης, διότι οὐδὲν ἄλλο θηλυκὸν τοιοῦτον ὑπάρχει».

Ἡ λέξις *κάλως* ἐγένετο καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ συνήθης· ἀναιδέστατος δὲ μόνον ἄνθρωπος δύναται νὰ προφασίζηται λέγων ὅτι ὡς πρὸς τὸ γένος ὀνόματος παντὶ Ἕλληνι προχείρου ἠκολούθησε *καλῇ τῇ πίστει* ξένῳ γραμματικῷ. Ἔκπληξιν δ', ὡς εἰκός, ὑπερβάλλουσαν ἐμποιεῖ ὅτι παραλαμβάνει μὲν ἄνευ ὄκνου, πολλάκις δὲ καὶ ἄνευ βασ νου, ὁ Βερναρδάκης διδάγματα ἐκ βιβλίων ἀλλοδαπῶν φιλολόγι ψέγει δὲ δεινῶς ἑκάστοτε τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐκ *Γερμανικῶν χυτ*

ἀρυομένους. Ἀλλ' εἶνε, νομίζω, πολλῷ κάλλιον διψῶν τις μαθήσεως νὰ προσέρχηται ταῖς Γερμανικαῖς χύτραις ἢ τοῖς Βερναρδακείοις λασάνοις.

Γέλωτα δὲ πολὺν κινεῖ ὁ Βερναρδάκης γράφων ὅτι ἐξ ἀνάγκης παρέλαβε τὸ μετὰ θηλυκοῦ ἄρθρου προενηνεγμένον *κάλως*, διότι οὐδὲν ἄλλο θηλυκὸν τοιοῦτον ὑπάρχει. Πρῶτον μὲν αὐτὸς οὗτος μνημονεύει ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ (σελ. 35, § 174, σημ. α'), ἐκ Γερμανικῆς χύτρας εἰς αὐτὴν μετενεγκών, τὸ θηλυκὸν *ἡ ἅλως*. Ἔπειτα δ' εἶνε δυνατόν ποτε νὰ ἐπιτραπῇ μεταβολὴ ἀρσενικοῦ ὀνόματος εἰς θηλυκόν, διότι δὲν εὑρίσκεται τυχὸν θηλυκὸν ὅμοιον τῷ ἀρσενικῷ κατὰ τὸν τύπον; Ἴσως θεμιτὸν τῷ Βερναρδάκῃ φαίνεται νὰ μεταβάλληται, ἀνάγκης ὑπαρχούσης, τὸ ἄρρεν γένος εἰς τὸ θῆλυ, ἀλλ' ἡμεῖς βδελυττόμεθα πᾶσαν ἄθεσμον χρῆσιν καὶ κολάζομεν ἀνηλεῶς τοὺς τολμῶντας νὰ διδάσκωσι τὰ παρὰ φύσιν. Λέγει δ' ὁ Βερναρδάκης, τυφλῶς ξένοις πειθόμενος, καὶ «ὁ καὶ ἡ πόρτις, **ὁ** καὶ **ἡ πόσις**, ὁ Συέννεσις» (ἐν *Ἑλλην. Γραμμ.* σελ. 52). Τὸ ὄνομα *πόσις* εἶνε ἀείποτ' ἀρσενικόν, ὡς καὶ τὸ *ἀνήρ*· θηλυκὰ δ' αὐτῶν ὑπάρχουσι τὸ *γυνή*, *δάμαρ* καὶ *ἄλοχος*. Τί διαφέρει τὸ *πόσις* τοῦ *ἀνήρ* καὶ τὸ *δάμαρ* καὶ *ἄλοχος* τοῦ *γυνή* θὰ παραστήσω ἀλλαχοῦ.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἐν τῷ φύλλῳ τῆς Νέας Ἡμέρας, ἐν ᾧ ἀπολογεῖται περὶ τῆς μετὰ θηλυκοῦ ἄρθρου ἐκφορᾶς τοῦ *κάλως*, ἀποφαίνεται ὅτι ἡ γραμματικὴ αὐτοῦ ὑπερέχει πασῶν τῶν τε παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τῶν παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἐν χρήσει οὐσῶν.

σελ. 47 «Τά: ὁ Ἀπόλλων, Ποσειδῶν, ὁ κυκεὼν, ὁ αἰὼν, ἡ ἅλων, ὁ γλήχων συγκόπτουσι τὸ ν, καὶ συναιροῦσι τὸ ωα εἰς ω ἐν τῇ ἐν. Αἰ. τὸν Ἀπόλλω, Ποσειδῶ, κυκεῶ, αἰῶ, τὴν ἅλω, τὸν γλήχω».

Ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐλέγετο *κυκεῶνα*, οὐχὶ *κυκεῶ*· ψευδὲς δ' εἶνε τὸ δίδαγμα τοῦ Μοίριδος σελ. 212. Αἰτιατικὴ *αἰῶ* ἀντὶ τοῦ *αἰῶνα* μνημονεύεται ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 363, 17 «*Αἰῶ*: ἀντὶ τοῦ *αἰῶνα* κατὰ ἀποκοπὴν Αἰσχύλος εἶπεν» (Πρβ. καὶ Ἐπιγρ. Καιβελ. 240, 7). Ὁ συνήθης τύπος ἐν τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ καὶ τῇ Ἑλληνικῇ καθόλου γλώσσῃ ἦτο ὁ τρισύλλαβος *αἰῶνα*.

Ἡ αἰτιατικὴ *τὴν ἅλω* πρέπει ν' ἀναφέρηται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν *ἡ ἅλως* (Πρβ. Γραμματ. Βερναρδ. σελ. 35, § 174, σημ. β'). Οὐδεὶς δ' τῶν δοκίμων εἶπεν *ἅλωνα* ἢ *ἅλωνι* ἢ *ἅλωνος*.

Ἡ διὰ τοῦ Γ ἐκφορὰ *γλήχων* εἶνε ἀνάττικος. Εὑρέθη δ' οὐ μόνον αἰτιατικὴ *βληχώ* παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει καὶ τῷ Ἀριστοφῶντι ἀλλὰ καὶ δοτικὴ *βληχοῖ* παρὰ τῷ Θεοφράστῳ. Ἀκριβῶς περὶ τοῦ *βλήχων* καὶ *γλήχων* θὰ διαλάβω ἑτέρωθι ποιούμενος λόγον καὶ περὶ τοῦ τόνου καὶ περὶ τοῦ γένους (Ἴδε Κοίνιον εἰς *Γρηγ. Κορ.* σελ. 40 Σχαιφ. καὶ Λοβέκκιον εἰς *Σοφοκλ. Αἴ.* σελ. 143 ἐκδ. γ' καὶ Βλαϋδέσιον εἰς *Ἀριστοφ. Ἀχαρν.* σελ. 390. Πρβ. καὶ Θησ. Στεφ. Τόμ. Β', σελ. 288 Διδ.).

σελ. 52 «Τὴν **Ἰωνικὴν** καὶ Ἀττικὴν κατάληξιν **εως** ἔχουσι μόνον κτέ.» καὶ «ἀκολουθοῦσι—τὴν **ἰωνικὴν** κλίσιν τοῦ πόλις (Γ. **πόλιος**, Δ. πόλιϊ πόλι· πλ. πόλιες-πόλις)».

Οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ *ιος* ἐκφορὰν Ἰωνικὴν ὁ Βερναρδάκης νομίζει ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ *εως*. Περὶ τοῦ *πόλιες-πόλις* οὐδὲν νῦν λέγω.

σελ. 52 «Ἡ δὲ πληθ. αἰτ. τοῦ: ὁ πῆχυς εὕρηται παρ' Ἀριστοφάνει καί: **πήχεας**».

Ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 799 κεῖται «καὶ κανόνας ἐξοίσουσι καὶ *πήχεις* ἐπῶν», οὐδὲν δ' ἄλλο παράδειγμα παρὰ τῷ ποιητῇ τούτῳ φέρεται τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος λέξεως.

σελ. 58 «ὁ ἰχὼρ τοῦ ἰχῶρος, **ὁ πέλωρ τοῦ πέλωρος**» καὶ σελ. 47 «Κατὰ τὸ νέκταρ κλίνονται καὶ τὰ οὐδέτερα: τὸ ἦτορ, **πέλωρ**, ἔαρ, καὶ τὸ ποιητικὸν κέαρ».

Οὐδένα λόγον ποιοῦμαι περὶ τῆς κατ' ἀρσενικὸν γένος ἐκφορᾶς τοῦ ὀνόματος *πέλωρ* οὐδὲ περὶ τῆς κλίσεως αὐτοῦ, παρατηρῶ δ' ὅτι καλῶν ὁ Βερναρδάκης τὸ *κέαρ* ποιητικὸν νοεῖ πάντως ὅτι τῶν τριῶν ἄλλων, *ἦτορ* καὶ *ἔαρ* καὶ *ΠΕΛΩΡ*, γίνεται χρῆσις καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Ἀλλὰ τὸ *πέλωρ* ἐν μόνῃ τῇ ἐπικῇ ποιήσει εὑρέθη, οὐδεὶς δ' Ἀττικὸς οὔτε συγγραφεὺς οὔτε ποιητὴς παρέχει ἡμῖν αὐτοῦ μαρτύριον. Ἀνάττικον δ' εἶνε καὶ τὸ *ἦτορ*, ἀπαντᾷ δὲ κατὰ μόνην τὴν ἑνικὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικήν, ἀχρήστων τῶν ἄλλων πτώσεων οὐσῶν πλὴν τῆς δοτικῆς *ἤτορι*, κειμένης παρὰ τῷ Σιμωνίδῃ ἅπαξ. Πρβ. καὶ Καιβελ. Ἐπιγρ. 725, 1 (Ἴδε Βέργκιον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν Τόμ. Γ', σελ. 404-5 ἐκδ. δ'. Πρβ. καὶ Κυννῆρον ἐν *Διεξοδ. Γραμμ. τῆς Ἑλλ. Γλ.* Τόμ. Α', σελ. 330 ἐκδ. 6').

σελ. 64 «ναῦς, ἡ, νεὼς καὶ **νηός**—Πλ. νῆες, [**ναῦς** γνστρ.]». Πρβ. Κρυγῆρον ἐν Ἑλλην. Γραμματ. Μέρ. σελ. 60 ἐκδ. δ' «αἱ ναῦς für αἱ νῆες erlaubten sich Späte

Παντί γνωστόν υπάρχει ότι δεν ελέγετο υπό των Ἀθηναίων *νηός*. Ἐπιλαθόμενος δ' ὁ Βερναρδάκης τῆς ἑαυτοῦ παρατηρήσεως γράφει ἐν σελ. 236 «*ΑΙ ΝΑΙΣ συνελέγησαν ἐλάσσους ἢ βασιλεὺς ἔταξεν* = ΑΙ ΝΑΥΣ, αἳ συνελέγησαν, κτέ.». Πρβ. Θουκυδ. Η', 87 «Καταφωρᾷ δὲ μάλιστα καὶ ἣν εἶπε πρόφασιν οὐ κομίσας τὰς ναῦς· ἔφη γὰρ αὐτὰς ἐλάσσους ἢ ὅσας βασιλεὺς ἔταξε ξυλλεγῆναι».

Πάμπολλα ἄλλα σφάλματα ἔχω συνηγμένα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Βερναρδάκη, ἃ ἀπορῶν τόπου δὲν δύναμαι ἐν τῷ παρόντι νὰ καταλέξω. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἐν τοῖς ἄνω ἐδήλωσα, οὐκ ὀλίγων ὄντων, σαφέστατον κατέστη ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἀγνοεῖ μὲν τὰ κοινότατα καὶ προχειρότατα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶνε δ' εἰκαιότατος καὶ ἀκριτώτατος, μᾶλλον δ' ἠλίθιος. Πᾶς δέ τις, νομίζω, ὁμολογεῖ νῦν ὅτι σκληρότατα μὲν καὶ πικρότατα ἐλέγχω τὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ δικαιότατα καὶ εὐλογώτατα. Ἕως δ' ἂν ἐμπνέω καὶ δύναμίν τινα ἔχω, χαλεπώτατος ἐγὼ κολαστὴς θὰ ὑπάρχω τῶν φενάκων καὶ ἀπατεώνων κηδόμενος τῆς ἐμῆς πατρίδος, ἧς οὐδέν μοι τιμιώτερον. Ἐν ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσι σελ. 526 ἔγραψα «Ἀτόπως ὁ Συειδεβῖνος τηρήσας τὴν παραδεδομένην γραφὴν διισχυρίζεται ὅτι τὸ ΘΙΓΟΙΣΑ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ἐνεστώς»· οὐδαμῶς δ' ἐκακολόγησα τὸν ἄνδρα, ἔνδοξον φιλόλογον ὄντα καὶ πολλαχῶς χρήσιμον τοῖς περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα διατρίβουσι γενόμενον. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἀθηνᾷ Τόμ. Β', σελ. 440 δριμέως καθηψάμην τοῦ Βερναρδάκη τὴν αὐτὴν τῷ Συειδεβίνῳ ἔχοντος γνώμην, διότι ἄθλιος ὢν ἅπτεται ἀλαζονικώτατα φιλολογικῶν ζητημάτων.

Οὐ μόνον δὲ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ Βερναρδάκης ἀγνοεῖ ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας εἶνε ἀπειρότατος· καταγελάστως δὲ πολλάκις σφάλλεται περὶ τὴν χρονολογίαν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ἰουνίου 1890.

Κ. Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Γραπτέον σελ. 308, 13: *χαμόρΑΚΑΣ ἢ χαμόρΑΓΚΑΣ*. σελ. 312, 23: *γεωρύχος*. σελ. 323, 8: μεστὴν ἀτοπιῶν οὖσαν. σελ. 326, 5: ιθέμενον. σελ. σελ. 410, 27: εἶναι. σελ. 418, 3: λάσανα. σελ. 419, 6: Optativ. σελ. 429, 29: *ἀλι'*. σελ. 441, 26: 430. σελ. 449, 4-5: τῆς ἐλλιποῦς ἐκφορᾶς ἐκείνης. σελ. 452, 8: ἤρφ. σελ. 467,

25: ἀβέλτερον ἄνθρωπον. σελ. 488, 32: ἐπιτιμήσῃ. σελ. 493, 10: σῳζομένῳ. σελ. 496, 25: ὀρθῶς. σελ. 500, 9: ὅπερ. σελ. 512, 5: διδασκαλία. σελ. 516, 19: ὦ. σελ. 517, 32: 41, 2. σελ. 518, 34: περὶ τοῦ Σηκοῦ. σελ. 520, 30 :ἄριστα.

Ἐν σελ. 434, 6 γενέσθω ἀρχὴ ἄλλου στίχου τὸ: Καὶ ἐν τῇ κτέ.

Ἐν σελ. 403, 24 προσθετέον: Σημειωτέον δ' ὅτι παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. *Καρία* φέρεται «Ἡρόδοτος ἐν πρώτῃ τὸ Καρικὸν ἔθνος *δοκιμώτατον*» ἀντὶ τοῦ *λογιμώτατον*.

Ἐν σελ. 405, 6-7 παρελείφθη τὸ τοῦ Πολυβίου μαρτύριον βιβλ. Α', β', 1 «τὰς *ἐλλογιμωτάτας* τῶν προγεγενημένων δυναστειῶν».

Ἐν σελ. 472, 5 προσθετέον: καὶ *ἀμέμπτως ἑλληνίζω* ὑπὸ Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ σελ. 652, 11 «δόξομεν *ἀμέμπτως ἑλληνίζειν*».

Ἐν σελ. 478, 23 γραπτέον: Καὶ τῶν ὀνομάτων *ζῦθος*, *κατῶβλεψ*, *χαμηλοπάρδαλις*, *βόνασος*, *ἀναβολεύς*, *ἀνατομή* (*ἀνατομαί*) — *ἀνατομικός* δὲν ἔχομεν κτέ.

Δὲν ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσω ἐν σελ. 513 τέλ. τὴν περὶ τῆς γενέσεως τοῦ *ἄσσα* (*ἄττα*) γνώμην τῶν γλωσσολόγων.

Ἐποιησάμην ἐν σελ. 550,1 χρῆσιν τοῦ *κριόμυξΟΣ* οὐδαμῶς ἀγνοῶν ὅτι ὁ Κόβητος ἐν *Μνημοσ*. 1884, σελ. 445 ἐγκρίνει τὴν ἐκφορὰν *κριομύξΗΣ*.

Ἐν σελ. 570 τὸ δύναται (στίχ. 3) θετέον μετὰ τὸ ἱστάμενος στίχ. 5).

Ἔγραψα ἐν σελ. 584 καὶ 585 *καφεψεῖον*. Συνήθως λέγεται *καφενές - νεῖον* καὶ *καφετζῆς*, ὑπό τινων δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ *καφεῖον* ἢ *καφοπωλεῖον* καὶ *καφοπώλης*. Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὄνομα *μυρεψός*, ᾧ ὅμοια τὸ *κολλεψός* καὶ *ὑελεψός* καὶ *χυτρεψός*, ἐνόμισα ὅτι δύναταί τις νὰ εἴπῃ καὶ *καφεψός*. Φέρεται δὲ καὶ τύπος *μυρέψης* καὶ *ὑελέψης*. Ἐκ τοῦ *καφεψός* ἐσχημάτισα τὸ *καφεψεῖον*, εἰ καὶ μόνος ὁ τύπος *μυρέψιον* μνημονεύεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου. Ἂν ἤμην πεπεισμένος ὅτι οὐδέποτ' ἐλέχθη ἑλληνιστὶ *μυρεψεῖον*, δὲν θὰ ἔγραφον *καφεψεῖον* ἀλλὰ *καφέψιον* Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν ἐπιγραφῇ εὑρέθη *βυρσοδέψιον*. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς ἑτέρωθι. Μηδεὶς δ' ὑπολάβῃ ὅτι ἀποστέργω τὸ *καφοπώλης - καφοπωλεῖον*.

Κ. Σ. Κ.

Ο ΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΝΩΝ

EX MERE NEGATIVIS NIHIL SEQUITUR

ΚΑΙ Η ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΟΥ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ LOTZE

Μέρος πρῶτον

I.

Ὁ ἀξιότιμος ἐκ Σάμου καθηγητὴς καὶ ἑταῖρος κ. Δ. Δ. Κώνστας ἐποιήσατο τῇ Ἑταιρείᾳ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26ης Νοεμβρίου 1889 λίαν διαφέρουσαν ἀνακοίνωσιν, ἥτις καὶ κατεχωρίσθη ἐν τῷ Α΄. τεύχει τοῦ II τόμου τοῦ Περιοδικοῦ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, τῷ τελευταίον δημοσιευθέντι.

Ἐν τῇ ἀνακοινώσει αὐτοῦ ὁ κ. Κώνστας ἐκτίθησι τάδε:

« Ἀσχολούμενος ἀπό τινος χρόνου περὶ τὴν μελέτην τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ Lotze συγγραμμάτων, ἀνέγνων μετ' ἀπορίας ἐν τῷ περὶ συλλογισμῶν κεφαλαίῳ τῆς λογικῆς αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι τοῦ ἀποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ ὁ κανών, καθ' ὃν ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων οὐδὲν συμπεραίνεται, εἶνε ἡμαρτημένος. Ὁ Lotze διατείνεται, ὅτι καὶ ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων εὐλόγως δυνάμεθα ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι νὰ λάβωμεν συμπέρασμα ὅλως ὁμοειδὲς καὶ ἀντάξιον τῶν ἐκ θετικῶν ἢ ἐκ θετικῶν ἅμα καὶ ἀρνητικῶν προτάσεων απορρεόντων συμπερασμάτων. Διότι, λέγει, ... καὶ δύο ἀποφατικαὶ προτάσεις ἐπίσης εὐλόγως ἀποδεικνύουσιν, ὅτι Υ καὶ Κ δὲν εἶνε πρὸς ἄλληλα ἀντιφατικῶς ἀντίθετα, καὶ ἑπομένως *ὅ,τι δὲν εἶνε Υ τοῦτο δὲν εἶνε οὐδὲ Κ*. Προστίθησι δ' ἔτι, ὅτι εἶνε ἀκατανόητον διατί τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν ν' ἀπολείπηται ἀμ-

φοτέρων τῶν ἄλλων, καὶ τέλος ἀποφαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο ἔχει ἀναμφισβήτητον κῦρος»[1].

Τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου εὑρίσκει ὁ ἀξιότιμος ἑταῖρος «οὐχὶ ὀρθὴν», τοῦτο δὲ πειρᾶται διὰ τῶν ἐφεξῆς ν' ἀποδείξῃ, καὶ τελευτᾷ συμπεραίνων:

«Ἐκ πάντων τούτων σαφέστατα καταδείκνυται ὅτι ἡ θεωρία τοῦ διασήμου γερμανοῦ φιλοσόφου εἶνε *ὅλως ἡμαρτημένη*».

II

Πρὸς ταῦτα εἴμεθα δυστυχῶς ἠναγκασμένοι νὰ διαφωνήσωμεν πρὸς τὸν ἀξιότιμον ἑταῖρον. Διότι οὔτε ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὁ γερμανὸς φιλόσοφος εἶπε πάντα, ὅσα ὁ ἀξιότιμος ἑταῖρος ἐξ αὐτοῦ ἐνόησε καὶ ὡς εἰρημένα δῆθεν ὑπὸ τοῦ Lotze ανεκοίνωσε τῇ ἑταιρείᾳ, οὔτε ὅσα πρὸς ἀνασκευὴν τῆς γνώμης τοῦ φιλοσόφου τούτου ἀνέφερεν ἐφεξῆς εἶνε ὅλως ὀρθά.

Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Lotze ἐν τῇ Λογικῇ αὐτοῦ:

«Γενικῶς ἀξιοῖ ἡ Λογικὴ ὅτι οὐδὲ διὰ τοῦ Γ' σχήματος εἶνε δυνατὸς συλλογισμός, ὅταν ἀμφότεραι αἱ προτάσεις ὦσι στερητικαί. Ἡ γνώμη αὕτη εἶνε πεπλανημένη. Διότι καὶ ἐκ στερητικῶν προτάσεων δυνάμεθα μετὰ λόγου νὰ λάβωμεν συμπέρασμα ὅλως ὁμοειδὲς καὶ ἀντάξιον τῶν ἐκ καταφατικῶν προτάσεων ἢ ἐκ μιᾶς καταφατικῆς καὶ μιᾶς στερητικῆς ἀπορρεόντων (ἐν τῷ σχήματι τούτῳ) συμπερασμάτων. Διότι, ἂν ἐκεῖναι μὲν (δηλ. αἱ δύο καταφατικαὶ προτάσεις) ἀποδεικνύωσιν ὅτι Υ καὶ Κ δύνανται νὰ συνυπάρχωσιν (ὅτι δηλ. τινὰ Υ εἶνε Κ), αὗται δὲ (δηλ. μία καταφατικὴ καὶ μία ἀποφατική) ὅτι Υ καὶ Κ δύνανται νὰ μὴ συνυπάρχωσι (ὅτι δηλ. τινὰ Υ δὲν εἶνε Κ), — μετ' ἴσου λόγου ἀποδεικνύουσι καὶ αἱ δύο στερητικαί, ὅτι **Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς**, καὶ ἑπομένως: ὅ,τι δὲν εἶνε Υ, *δὲν ἕπεται ὅτι θὰ ἦνε διὰ τοῦτο Κ* (was nicht S ist, *darum nicht P zu sein braucht*; nach gewöhnlicher Bezeichnungsweise: einige nicht = S sind nicht P).

τουτέστι:

[1] Ὁρ. *Ἀθηνᾶς* τόμ. II. Α', σ. 159 κ. ἑφ.

Τινὰ μὴ Υ δὲν εἶνε Κ »[1].

ἢ ὅπερ ταὐτόν:

Οὐ πᾶν μὴ Υ Κ

Οἱ τρόποι τοῦ Γ' σχήματος εἶνε, ὡς γνωστόν,

ἅπασιν	ἀσπίδι	ἰσάκις
α M K	α M K	ι M K
α M Υ	ι M Υ	α M Υ
ι Υ K	ι Υ K	ι Υ K
σθεναρὸς	ὁμαλὸς	φέριστος
ε M K	ο M K	ε M K
α M Υ	α M Υ	ι M Υ
ο Υ K	ο Υ K	ο Υ K

Ὁ δὲ τοῦ Lotze:

M — K λ.χ.
M — Υ

ε M K
ε M Υ

ὅ,τι δὲν εἶνε Υ, **δὲν ἕπεται ὅτι ὀφείλει διὰ τοῦτο νὰ ἦνε K**

(Was nicht S ist, *darum nicht P zu sein braucht*)·

τουτέστιν:

Οὐ πᾶν μὴ Υ Κ.

Ὁ ἀξιότιμος ὅμως ἑταῖρος μεταφράζει τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα τοῦ Lotze, ὡς ἑξῆς:

« *Ὅ,τι δὲν εἶνε Υ*, **τοῦτο δὲν εἶνε οὐδὲ K** »·

οὕτω δὲ ἀποδίδει εἰς τὸν ἐπιφανῆ φιλόσοφον ῥῆσιν, ἣν ὁ ἀνὴρ οὐδέποτε εἶπεν, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ.

Ὅτι δὲ ὑπάρχει ὄντως μεταξὺ τοῦ συμπεράσματος, ὃ ἐκ τῶν δύο στερητικῶν κρίσεων

ε M K
ε M Υ

συνάγει ὁ Lotze: *Οὐ πᾶν μὴ* Υ *Κ*, καὶ τοῦ μὴ γνησίου συμπεράσματος, ὅπερ ὑποβάλλει αὐτῷ ὁ κ. Κώνστας:

« Ὅ,τι δὲν εἶνε Υ τοῦτο **δὲν εἶνε οὐδὲ K** », ἤτοι ὅτι *Πᾶν μὴ Υ οὐδὲ Κ*, — ὅτι, λέγομεν, μεταξὺ τῶν δύο τούτων συμπερασμάτων

[1] Ὁρ. *H. Lotze* Logik A, 3: die Lehre vom Schluss... σ. 113.

ὑπάρχει ὄντως μεγίστη διαφορά, τοῦτο εἶνε λίαν φανερόν. Διότι τὸ μὲν συμπέρασμα τοῦ Lotze λέγει :

Τινὰ μὴ Υ δὲν εἶνε Κ,

τὸ δὲ ἕτερον, ὅπερ ἀποδίδει αὐτῷ ὁ κ. Κώνστας :

Οὐδὲν μὴ Υ εἶνε Κ·

αὗται δὲ αἱ κρίσεις ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ὡς ο : ε (τ. ἔ. ὡς ἐπὶ μέρους ἀποφατικὴ πρὸς καθόλου ἀποφατικήν).

III

Τὸ ἁμάρτημα τοῦ κ. Κώνστα δὲν συνίσταται ἁπλῶς εἰς τὴν παρανόησιν τῆς γερμανικῆς φράσεως : Was nicht S ist, darum nicht P zu sein braucht», ἀλλ' εἶνε ἐνταυτῷ καὶ ἁμάρτημα καθαρῶς ἐπιστημονικόν.

Διότι ἐκ τῶν προτάσεων

Οὐδὲν M K

Οὐδὲν M Y

ὁ γερμανὸς φιλόσοφος ζητεῖ νὰ συμπεράνῃ, ὅτι **Υ καὶ Κ δὲν εἶνε ἔννοιαι ἀντιφατικῶς ἀντικείμεναι** (dass S und P nicht contradictorisch entgegengesetzt sind). Τοῦτο δὲ διϊσχυριζόμενος ὁ Lotze ἔχει προφανῶς δίκαιον. Διότι εἰ Υ καὶ Κ ἀντέκειντο ἀντιφατικῶς, τότε θ' ἀντέκειντο ἀντιφατικῶς καὶ αἱ προτάσεις :

α M K

α M Y

Ἀλλὰ κατὰ τὴν γνωστὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐπομένην ἀρχὴν τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλείσεως μεταξὺ δύο ἀντιφασκόντων (principium exclusi tertii inter duo contradictoria), καθ' ἣν δηλαδή, *ἐκ δύο ἀντιφατικῶς ἀντικειμένων κρίσεων ἡ ἑτέρα πάντοτε ἀληθεύει*, ἐὰν Υ καὶ Κ ἀντέκειντο ἀντιφατικῶς, θὰ ἔπρεπεν ἡ ἑτέρα τῶν προτάσεων

α M K

α M Y

νὰ ἀληθεύῃ καὶ ἐπομένως ἐκ τῶν δύο δεδομένων στερητικῶν κρίσεων

ε M K
ε M Υ

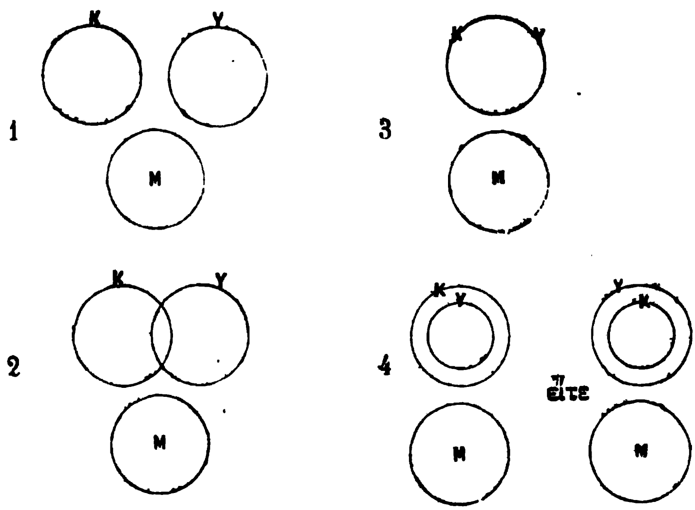
ἡ ἑτέρα νὰ ψεύδηται. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, ἅτε παρὰ τὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ ἀξίωσις ἄρα τοῦ Lotze, ὅτι *Υ καὶ K δὲν εἶνε ἔννοιαι ἀντιφατικῶς ἀντικείμεναι*, καὶ ὅτι ἑπομένως *οὐ πᾶν μὴ Υ K*, εἶνε ὅλως ὀρθή.

Τοῦτο δὲ γίνεται φανερὸν καὶ διὰ τῆς ἁπλῆς ἐποπτείας τῶν κύκλων. Διότι εἰ

ε M K
ε M Υ,

ἐνῷ τό τε K καὶ τὸ Υ κεῖνται ὅλως ἐκτὸς τοῦ M, πρὸς ἀλλήλους ὅμως ἐνδέχεται οἱ ὅροι οὗτοι νὰ εὑρίσκωνται ἔν τινι τῶν ἑξῆς τεσσάρων σχέσεων:

δηλ. τὸ πλάτος τοῦ ἑτέρου τῶν ἄκρων, τοῦ Υ,

1) νὰ ἦνε ὅλως ἐκτὸς τοῦ πλάτους τοῦ ἄκρου K·

2) νὰ ἦνε ἐν μέρει ἐκτὸς τοῦ πλάτους τοῦ ἄκρου K, ἐν μέρει δ' ἐντός·

3) νὰ ταυτίζηται τῷ πλάτει τοῦ ἄκρου K·

4) νὰ περιέχηται ὅλως ἐν τῷ πλάτει τοῦ ἄκρου Κ, ἢ νὰ περιέχῃ ἐν ἑαυτῷ ὁλόκληρον τὸ πλάτους τοῦ Κ.

Ἐν ἑκάστῃ ὅμως τῶν περιπτώσεων τούτων διαμένει ἀληθὲς ὅ,τι ὁ Lotze διϊσχυρίζεται, ὅτι δηλ.

Τινὰ μὴ Υ (τὰ Μ λ. χ.) δὲν εἶναι Κ. ἤτοι

Οὐ πᾶν μὴ Υ Κ.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν συμπεραίνων ὁ βαθύνους φιλόσοφος ἐκ τῶν δεδομένων

ε Μ Κ

ε Μ Υ

ὅτι: Υ καὶ Κ δὲν εἶνε ἔννοιαι ἀντιφατικῶς ἀντικείμεναι, καὶ ὅτι ἑπομένως

Οὐ πᾶν μὴ Υ Κ,

οὐδὲν παράδοξον ἢ πεπλανημένον ἰσχυρίζεται. Παράδοξον εἶνε τοὐναντίον πῶς ὁ κ. Κώνστας, ἐνῷ ἐν τῇ ἀνακοινώσει αὐτοῦ ἐπανειλημμένως ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἀντιφατικῶς ἀντιθέτων, παραγνωρίζει ὅμως διαρκῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιφάσεως, καὶ ἐπὶ τῆς παραγνωρίσεως ταύτης στηρίζει ὁλόκληρον τὸν ἔλεγχον τῆς τοῦ Lotze γνώμης.

Διότι ἐν σελ. 160η λέγει:

«Πῶς λοιπὸν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ (τῶν δύο ἀποφατικῶν προτάσεων) εἶνε δυνατὸν *νὰ εὑρεθῇ σχέσις*, ἐξ ἧς θὰ προκύψῃ ὅτι ταῦτα *δὲν εἶνε ἀντιφατικῶς ἀντίθετα*, καὶ **οὕτω νὰ συμπεράνωμεν** τὸ «ὅ,τι δὲν εἶνε Υ **δὲν εἶνε οὐδὲ Κ**»; (!)

Εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τοῦ ἀντικεῖσθαι δύο ἐννοίας (λ.χ. Υ καὶ Κ) ἀντιφατικῶς οὐδέποτε δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὡς ὁ ἀξιότιμος ἑταῖρος δέχεται, τό: «Ὅ,τι δὲν εἶνε Υ **δὲν εἶνε οὐδὲ Κ**». Προφανῶς ἡ ἀρχή, καθ' ἣν «τὰ ἀντιφατικῶς ἀντίθετα οὐδέποτε συμψεύδονται», μετετράπη παρὰ τῷ κ. Κώνστᾳ λεληθότως εἰς τήνδε: «Τὰ μὴ ἀντιφατικῶς ἀντίθετα ἀείποτε συμψεύδονται» καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀποπλανήσασα τὸν ἀξιότιμον ἑταῖρον εἰς τὸν ἀνωτέρω συλλογισμόν: «πῶς λοιπὸν κ.τ.λ.», ἐνῷ ἐκ τοῦ μὴ ἀντικεῖσθαι ἀντιφατικῶς τοὺς ὅρους Υ καὶ Κ, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιφάσεως τοσοῦτον μόνον ἕπεται, ὅτι δηλ.

Οὐ πᾶν μὴ Υ Κ

καὶ τοῦτο συνήγαγεν ὁ διάσημος φιλόσοφος, ὃν ὁ ἀξιότιμος ἑταῖρος ἐπεχείρησε νὰ ἐλέγξῃ.

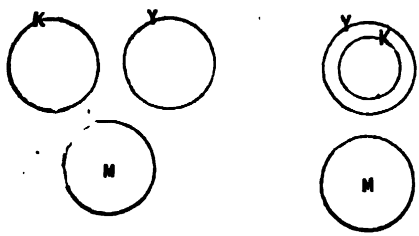
IV

Ἐπίσης ἀντιμάχονται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιφάσεως καὶ ὅσα ὁ κ. Κώνστας ἐκτίθησιν εὐθὺς κατωτέρω.

Διότι, ἐνῷ ὁ Lotze, δι' οὓς ἄρτι εἴδομεν λόγους, ἐκ τῶν κρίσεων

ε M K
ε M Υ

συνάγει, πολὺ ὀρθῶς, ὅτι Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς, ὁ κ. Κώνστας πολεμῶν τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ἐπικαλεῖται ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν 4 δυνατῶν σχέσεων μεταξὺ Υ, καὶ Κ, παρορῶν τὰς λοιπάς, μόνην τὴν δ'. καὶ τὴν α'., καθ' ἃς δηλ. «*εἶνε δυνατὸν τὸ*

πλάτος τοῦ ἑνὸς ἄκρου ἄλλοτε μὲν νὰ ὑπάρχῃ, ἄλλοτε δὲ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῷ πλάτει τοῦ ἑτέρου». Καὶ ὅταν μὲν τὸ πλάτος τοῦ ἑνὸς ἄκρου ὑπάρχῃ ἐν τῷ πλάτει τοῦ ἑτέρου, δέχεται ὁ κ. Κώνστας ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ Lotze θὰ ἀληθεύῃ (Παρβλ. καὶ σελ. 102 στ. 6 «*μόνον τὸ τοῦ ἑτέρου*»), συμφωνοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς εἰς τοῦτο, εἰ καὶ οὐχὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ὅταν ὅμως τὸ πλάτος τοῦ ἑνὸς ἄκρου μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῷ πλάτει τοῦ ἑτέρου, ὅταν δηλ. τὸ Υ κῆται ὅλως ἐκτὸς τοῦ Κ, τότε ἀξιοῖ ὁ κ. Κώνστας, ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ Lotze, ὅτι δηλ· Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς, θὰ εἶνε ψευδές.

Ἀλλ' ὅμως εἶνε εἰς πάντα γνωστὸν ὅτι τὸ ἐκτὸς ἀλλήλων κεῖσθαι δὲν εἶναι λόγος τοῦ ἀντικεῖσθαι ἀντιφατικῶς, ὡς δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς καὶ τὸ «ἀρθρόζῳον» καὶ «ἐνσπόνδυλον», εἰ καὶ τὰ πλάτη τῶν ἐννοιῶν τούτων κεῖνται, ὡς γνωστόν, ὅλως ἐκτὸς ἀλλήλων· ἑπομένως τὸ κεῖσθαι τοὺς ὅρους Υ καὶ Κ ἐκτὸς ἀλλήλων, δὲν ἀποδεικνύει ἀδύνατον ἢ ἄτοπον τὸν διϊσχυρισμὸν τοῦ Lotze, ὅτι Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς.

Ὥστε γίνεται φανερὸν ὅτι καὶ ἡ δευτέρα τῶν μνημονευθεισῶν περιπτώσεων οὐδαμῶς προσβάλλει, ὡς ὁ κ. Κώνστας ἀξιοῖ, τὴν τοῦ Lotze θέσιν, ὅτι Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς, ἀλλ' ἄριστα συμβιβάζεται πρὸς αὐτήν.

Τῆς ἐλεγχθείσης πλάνης τοῦ ἀξιοτίμου συναδέλφου εὑρίσκομεν ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ πολλὰς ἀπηχήσεις, συντομίας δ' ὅμως χάριν ἀρκούμεθα παραπέμποντες ἁπλῶς εἰς τὰ σχετικὰ χωρία. Οὕτω ὅρα:

Ἀθηνᾶς τόμ. II, Α' σελ. 159 στίχ. 1 κάτ. καὶ σελ. 160 στίχ. 1 καὶ 15 ἄν.
σελ. 161 στίχ. 1 κάτ.
» 161 » 4 »
» 162 » 6 ἄν. («μόνον τὸ τοῦ ἑτέρου»).

V

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι καὶ ἡ ὅλη διατριβὴ τοῦ ἀξιοτίμου ἑταίρου ἀστοχεῖ τοῦ σκοποῦ, ὃν προτίθεται. Διότι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ κανόνος ex mere negativis nihil sequitur ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς οὐδὲν πραγματικὸν ἐπιχείρημα φέρει, ἐνῷ ἠδύνατο ν' ἀντλήσῃ τοιαῦτα, καὶ δὴ εὐλογώτερα, ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν μέχρι τοῦδε ὑπὲρ τοῦ κανόνος τούτου καὶ κατ' αὐτοῦ εἰρημένων ὑπ' ἄλλων. Διότι ὁ περὶ τὸν κανόνα τοῦτον ἀγὼν χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων. Ἀρκούμεθα παραπέμποντες εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Λογικῆς τοῦ *Prantl*, καὶ τὴν Λογικὴν τοῦ *Ueberweg*, ἥτις ποιεῖται καὶ ἰδιαίτερον περὶ τούτου λόγον. Ὅρ. System der Logik und Ges

chichte der logischen Lehren von Dr. Fr. Überweg, 1874, § 106).(1)

(1) Den Satz: ἐν ἅπαντι (συλλογισμῷ) δεῖ κατηγορικόν τινα τῶν ὅρων εἶναι, stellt bereits **Aristoteles** (An. pr. I, 21) auf. Nun giebt es allerdings einen Fall, wo *aus zwei verneinenden Prämissen ein gültiger Schluss* gezogen werden kann. Es seien nämlich gegeben die Prämissen: was nicht M ist, ist nicht P, und: S ist nicht M, so folgt der Schlusssatz: S ist nicht P. Aber dieser Schluss fällt auch nicht mehr unter unsere obige Definition des *einfachen* Syllogismus (§ 100) als des Syllogismus aus bloss drei Terminis; denn hier liegen vier Termini vor: S, P, M und Nicht-M (das, was nicht M ist). Soll derselbe auf einen einfachen Syllogismus reducirt werden, so muss der Untersatz (vermöge eines unmittelbaren Schlusses per aequipollentiam, (s. § 96) die Form erhalten: S ist ein Nicht-M; dann aber ist derselbe seiner Qualität nach ein affirmatives Urtheil (s. § 69) und die Regel, dass aus bloss negativen Prämissen in einem einfachen Syllogismus nichts folge, bleibt unverletzt. Auch ist diese Reduction nicht etwa ein künstliches Mittel, ersonnen, um eine wirkliche Ausnahme von einer fälschlich als allgemeingültig angenommenen Regel gewaltsam zu beseitigen; sondern auf naturgemässe Weise gelangen wir zum Schlusssatze nur so, dass wir den Untersatz in der Form denken: S fällt unter den Begriff derjenigen Wesen, welche nicht M sind.

Uebrigens haben schon *die alten Logiker* jenen Fall bemerkt und die Schwierigkeit durch eben jene Reduction zu lösen gesucht. **Boëthius** berichtet (ad Arist. de interpr. p. 403; vgl. Prantl, Gesch der Log. I, S. 555): «Sed fuerunt, qui hoc quum ex multis aliis, tum ex aliquo *Platonis* syllogismo colligerent; — in quodam enim dialogo Plato hujusmodi interrogat syllogismum: sensus, inquit, non contingit rationem substantiae; quod non contingit rationem substantiae, ipsius veritatis notionem non contingit; sensus igitur veritatis notionem non contingit. Videtur enim ex omnibus negativis fecisse syllogismum, quod fieri non potest, atque ideo ajunt, infinitum verbum, quod est: *non-contingit*, pro participio infinito posuisse, id est: *non-contigens est*; — et id quidem *Alexander Aphrodisieus* arbitratur ceterique complures». Es ist nicht unwahrscheinlich, dass die Lehre von der qualitativen Aequipollenz zwischen zwei Urtheilen überhaupt der Erörterung jenes syllogistischen Falles ihren Ursprung verdankt. Jm Mittelalter hat namentlich **Duns Scotus** auf Grund jenes Falles die Allgemeingültigkeit der Regel: *ex mere negativis nihil sequitur*, bekämpft. **Wolff** (Log. § 377) stellt den Satz auf: si terminus medius fuerit negativus, propositio minor infinita est (negandi particula non refertur ad copulam, sed ad praedicatum, § 208), und bemerkt (zu § 377): equidem non ignoro, esse qui sibi persuadeant, steriles esse nugas, quae de propositionibus infinitis aliisque aequipollentibus in doctrina syllogistica dicuntur, eum in finem excogitatas, ut per praecipitantiam statutae regulae salventur; weist aber diese Ansicht mit Recht zurück, da seine Lehre aus dem Begriffe der Termini mit

Σιωπηρῶς φαίνεται παραδεχόμενος ὁ κ. Κώνστας ὅτι, εἰ ἡ τοῦ *Lotze* ἀξίωσις, καθ' ἣν Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς, ἠλήθευε, τότε ὁ κανὼν ex mere negativis nihil sequitur θὰ ἦτο ἡμαρτημένος· ἐνῷ καὶ τοῦτο ὤφειλε νὰ ἐξετάσῃ ὁ ἀξιότιμος ἑταῖρος εἰ ἀληθεύει, ἴσως δὲ καὶ ταύτην μάλιστα τὴν ἐξέτασιν νὰ καταστήσῃ τὸ κύριον τῆς διατριβῆς αὐτοῦ θέμα, διότι ἄριστα εἶνε δυνατὸν καὶ ἡ τοῦ *Lotze* ἀξίωσις, ὅτι Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς (ὅταν ἀμφότεροι οἱ ὅροι οὗτοι ἀπαρνῶνται ἀπὸ τρίτου τινὸς Μ), νὰ ἦνε ὀρθή, ὡς καὶ ἀπεδείξαμεν αὐτὴν οὖσαν, ἐπίσης δ' ὅμως ὀρθὸν καὶ τὸ ὑπὸ *Ἀριστοτέλους* ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς προτέροις αὐτοῦ, καὶ εἰδικῶς περὶ τοῦ Γ'. σχήματος καὶ γενικῶς περὶ πάντων τῶν σχημάτων εἰρημένον, ὅτι ὅταν ἀμφότεροι οἱ ὅροι ὦσι στερητικοί, συλλογισμὸς οὐκ ἔσται.

Καὶ ὅμως ταύτην μὲν τὴν ζήτησιν ὁ ἀξιότιμος ἑταῖρος παρέλιπεν ὅλως, τοὐναντίον δὲ κατηνάλωσεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν ἀπ' ἀρχῆς τῆς διατριβῆς αὐτοῦ μέχρι τέλους πρὸς ἀνασκευὴν τῆς καθ' ἑαυτὴν ὀρθοτάτης γνώμης τοῦ Lotze, ὅτι : Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς, ὅταν ἀμφότερα ἀπαρνῶνται τοῦ αὐτοῦ τρίτου ὅρου Μ, ὅταν δηλ.

ε Μ Κ
ε Μ Υ.

Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ὑπῆρξεν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος ἀτυχής, παρανοήσας οὐ μόνον τὸ κείμενον τοῦ συγγραφέως ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιφάσεως καὶ ὑποπεσὼν εἰς τὸ λογικὸν λάθος τῆς *ἀγνοίας ἐλέγχου*. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς πλάνης τοῦ ἀξιοτίμου ἑταίρου.

Ἐφεξῆς δὲ θέλομεν πειραθῇ νὰ καταστήσωμεν σαφῆ διά τινων παραδειγμάτων τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς γνώμης τοῦ *Lotze*, καὶ τοῦτο θέλομεν πράξει ἐν πάσῃ τῇ δυνατῇ συντομίᾳ.

Nothwendigkeit folge. Die neueren Logiker sind ueber die Frage meist oberflächlicher hinweggegangen.

Μέρος δεύτερον

I

Εἶνε ψυχολογικὸν τὸ φαινόμενον καθ' ὃ τὰς *ἐναντίας* ἐννοίας «τὰ πλεῖστον ἀλλήλων διεστηκότα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γένει»(1) ῥέπει ὁ ἄνθρωπος συνηθέστατα εἰς τὸ ὑπολαμβάνειν ὡς *ἀντιφατικῶς ἀντικειμένας*. (2)

Ἐντεῦθεν γεννῶνται πληθὺς διαζευκτικῶν κρίσεων τῆς μορφῆς:

Α εἶνε ἢ Β ἢ Γ,

αἵτινές εἰσι πᾶσαι ψευδεῖς. Λ. χ.:

Πᾶς ἄνθρωπος εἶνε ἢ αἰσιόδοξος ἢ ἀπαισιόδοξος

Πᾶσα εὐθεῖα εἶνε ἢ ὁριζοντία ἢ κατακόρυφος.

Πᾶν φυτὸν εἶνε ἢ μόνοικον ἢ δίοικον.

Πᾶς φιλόσοφος εἶνε ἢ ὑλιστὴς ἢ πνευματιστής.

Πᾶν ζῷον ἢ ἐκ συνδυασμοῦ γίνεται θήλεος καὶ ἄρρενος ἢ ἐξ ὕλης σηπομένης.

Ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ἐρωτήσεις:

Εἶσθε αἰσιόδοξος ἢ ἀπαισιόδοξος;

» ὑλιστὴς ἢ πνευματιστής;

Εἶνε τὸ φυτὸν τοῦτο μόνοικον ἢ δίοικον;

Ἀναχωρεῖ ἡ ἁμαξοστοιχία πρὸ μεσημβρίας ἢ μετὰ μεσημβρίαν;

κλπ. κλπ.

ἐρωτήσεις πᾶσαι ἄτοποι, διότι:

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶνε οὔτε αἰσιόδοξοι, οὔτε ἀπαισιόδοξοι. Ὁ Σπινόζας δὲν ἦτο οὔτε ὑλιστὴς οὔτε πνευματιστής. Τὸ φυτὸν Α ἐνδέχεται νὰ μὴ ἦνε οὔτε μόνοικον, οὔτε δίοικον. Τέλος δὲ ἡ ἁμαξοστοιχία ἐνδέχεται ν' ἀναχωρῇ καὶ τῇ 12ῃ τῆς μεσημβρίας ἢ καὶ τὸ μεσονύκτιον.

(1) Ἀριστοτ. Κατηγ. 6 6α 17.

(2) Ἀλλὰ καὶ περὶ μὴ ἐναντίας ἐννοίας, ἄρα μὴ ἀποκλειούσας ἀλλήλας, συμβαίνει πολλάκις τὸ αὐτό.

II

Πᾶσαι αἱ κρίσεις, ἃς ἀνωτέρω εἴδομεν ὑπὸ τὴν μορφὴν Α εἶνε ἡ Β ἢ Γ, λαμβάνουσι συνηθέστατα καὶ τὴν μορφὴν τήνδε:

Πᾶν μὴ Β ἐστὶ Γ, ἤ, ὅπερ ταυτόν, Πᾶν μὴ Υ Κ,

τὴν αὐτὴν δὲ μορφὴν λαμβάνει καὶ πᾶσα κρίσις ἐν γένει, ἐν ἡ πρὸς τὴν ἄρσιν ἐννοίας τινὸς συνδέεται ἡ θέσις ἑτέρας. Π. χ:

Πᾶς μὴ πνευματιστὴς εἶνε ὑλιστής.

Πᾶν μὴ θηλαστικὸν ᾠοτόκον.

Πᾶν μὴ φέρον χλωροφύλλην ὀργανικὸν ὂν εἶνε ζῷον.

Πᾶν ζῷον μὴ γεννώμενον ἐκ συνδυασμοῦ θήλεος καὶ ἄρρενος γεννᾶται ἐξ ὕλης σηπομένης.

Πᾶν ζῷον δίπουν μὴ φέρον πτερὰ εἶνε ἄνθρωπος.

Πᾶς μὴ ἐκτιμώμενος, ἐνάρετος ὤν, εἶνε δυστυχής.

Wer nicht anerkannt wird, ist ungnücklich.

Πᾶς μὴ σῶος τὰς φρένας πάσχει σωματικῶς. κλπ. κλπ.

Εἰ λοιπὸν προτάσεις τοιαῦται, ἐκφράζουσαι ὡρισμένον τι νόημα καὶ οὖσαι συνηθέσταται ἐν τῷ βίῳ, θεωροῦνται σπουδαιόταται καὶ σφοδροτάτων μάλιστα συζητήσεων ἔστιν ὅτε γίνονται ὑποκείμενα ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, —δὲν ἔχουσιν ἆρά γε ἴσην σπουδαιότητα καὶ αἱ κρίσεις ἐκεῖναι, αἵτινες θὰ ἐδύναντο ἐν ἐνδεχομένῃ περιπτώσει νὰ ἐλέγξωσι ταύτας ὡς ἐσφαλμένας;

1) Μεγάλως συζητεῖται ἔτι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ εἰ

Πᾶς μὴ σῶος τὰς φρένας πάσχει σωματικῶς.

Τούτου οὕτως ἔχοντος, εἰ ἡμεῖς γινώσκοντες ὅτι «*ὁ Α δὲν εἶνε σῶος τὰς φρένας*», ἐδυνάμεθά πως νὰ γνωρίσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι δηλ. «ὁ Α δὲν πάσχει σωματικῶς», —δὲν θὰ εἴμεθα οἴκτου ἄξιοι, εἰ, εὑρισκόμενοι ἐνώπιον τῶν δύο τούτων ἀποφατικῶν προτάσεων, ἐκ φόβου τάχα μὴ προσβάλωμεν τὸν λογικὸν κανόνα «ex mere negativis nihil sequitur», ἐσταυροῦμεν τὰς χεῖρας καὶ μὴ ἐδυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν μετὰ τοῦ Lotze:

«*Οὐ πᾶς μὴ σῶος τὰς φρένας πάσχει σωματικῶς*»

(ὡς καὶ συνήγαγον ὄντως τὴν κρίσιν ταύτην πολλοὶ διάσημοι φρενολόγοι);

2) Ἐπίσης δὲ τὴν πρότασιν:

«*Πᾶν ζῶον μὴ γεννώμενον ἐκ συνδυασμοῦ θήλεος καὶ ἄρρενος γεννᾶται ἐξ ὕλης σηπομένης*»

δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐλέγξῃ ὡς μὴ ἀληθεύουσαν ὁ γινώσκων ὅτι:

Πολλὰ ζῷα (τὰ ἐγχυματογενῆ λ. χ.) δὲν γεννῶνται ἐξ συνδυασμοῦ θήλεος καὶ ἄρρενος.

Τὰ αὐτὰ ταῦτα ζῷα δὲν γεννῶνται ἐξ ὕλης σηπομένης.

συνάγων ἐκ τῶν δύο τούτων ἀποφατικῶν προτάσεων ὅτι:

«Οὐ πᾶν μὴ ἐκ συνδυασμοῦ θήλεος καὶ ἄρρενος γεννώμενον ζῶον γεννᾶται ἐξ ὕλης σηπομένης»;

III

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ θέσις τοῦ διασήμου φιλοσόφου, καθ' ἣν αἱ στερητικαὶ προτάσεις

ε Μ Κ
ε Μ Υ

ἀποδεικνύουσιν ὅτι Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς καὶ ἐπομένως ὅτι:

Οὐ πᾶν μὴ Υ Κ,

εἶνε ὀρθή, ὁ δὲ περὶ τοῦ ἐναντίου δισχυρισμὸς τοῦ ἀξιοτίμου ἡμῶν ἑταίρου πεπλανημένος.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ **Ἀριστοτέλης** ἐν τοῖς *Ἀναλυτικοῖς προτέροις* αὐτοῦ καὶ εἰδικῶς περὶ τοῦ Γ'. σχήματος λόγον ποιούμενος ἀναφέρει (1) ὅτι:

«Οὐδ' ὅταν ἄμφω (ἐννοεῖ τοὺς ἄκρους ὅρους) κατὰ μηδενὸς τοῦ Σ λέγηται, οὐκ ἔσται συλλογισμός. . . . . . Ὅταν μὲν γὰρ ἀμφότεροι οἱ ὅροι ὦσι κατηγορικοί, ἔσται συλλογισμὸς ὅτι τινὶ ὑπάρχει τὸ ἄκρον τῷ ἄκρῳ, ὅταν δὲ στερητικοί, οὐκ ἔσται.» 28β38: «Οὐδ' ὅταν ἀμφότεροι στερητικοὶ τεθῶσιν, ᾗ δ' ὁ μὲν καθόλου ὁ δ' ἐν μέρει (οὐκ ἔσται συλλογισμός)».

καὶ γενικῶς περὶ πάντων τῶν σχημάτων ὅτι:

(1) Ἀναλ. Προτ. Α. 6. 28α33

«Ἐν ἅπαντι (συλλογισμῷ) δεῖ κατηγορικόν τινα τῶν ὅρων εἶναι»(1).

Ταῦτα ὅμως, ἐνῷ εἶνε ὀρθὰ καθ' ἑαυτά, δὲν ἀντιφάσκουσι πρὸς τὴν ἄνω ἐξετασθεῖσαν γνώμην τοῦ Lotze (ὅτι Υ καὶ Κ δὲν ἀντίκεινται ἀντιφατικῶς) εἰ μὴ κατὰ τὸ φαινόμενον. Διὸ οὐδ' εἶνε ἱκανὴ ἡ ἀλήθεια τοῦ δισχυρισμοῦ τούτου τοῦ Lotze ν' ἀναιρέσῃ τὸν λογικὸν κανόνα ex mere negativis nihil sequitur, νοούμενον ἐν τῇ γνησίᾳ αὐτοῦ ἀριστοτελικῇ ἐννοίᾳ. Καθότι ὁ μὲν Ἀριστοτέλης *συμπέρασμα* λέγων ἐννοεῖ συμπέρασμα *περὶ τοῦ ὑπάρχειν* **τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων τῷ ἑτέρῳ**, *ἢ τινὶ τῷ ἑτέρῳ, ἢ μὴ ὑπάρχειν* (2)., ὁ δὲ τοῦ Lotze συλλογισμὸς ἄγει μὲν εἰς πρότασιν ἀληθῆ καθ' ἑαυτήν, οὐδὲν ὅμως συμπεραίνει περὶ τοῦ ὑπάρχειν *τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων τῷ ἑτέρῳ* ἢ τινὶ τῷ ἑτέρῳ ἢ μὴ ὑπάρχειν, τ. ἔ. περὶ τοῦ εἶναι τὸ ἕτερον ἄκρον (τὸ ἔλαττον) ἐν τῷ ἑτέρῳ ἢ παντὶ ἢ τινὶ ἢ μὴ εἶναι, καὶ ἑπομένως δὲν παρέχει συμπέρασμα ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν ἀριστοτελικῶν συμπερασμάτων. οὐδὲ δύναται κἂν ὡς τοιοῦτος νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συλλογιστικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶνε *ὁ ὁρισμός*. Τοὐναντίον δὲ καὶ αὐταὶ αἱ συγκεκριμέναι περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ τοῦ Lotze συλλογισμὸς παρέχει συμπέρασμα πρὸς τοιοῦτόν τινα σκοπὸν χρήσιμον, εἶναι πᾶσαι περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ συλλογισμὸς οὗτος τρέπεται εἰς ἀριστοτελικόν, ὡς ἐπιφυλαττόμεθα, ἐὰν χρειασθῇ, ν' ἀναπτύξωμεν διὰ μακροτέρων.

ΘΕΜ. Ι. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής.

(1) Αὐτ. κεφ. 24. 41 b 6. Ἐπίσης δὲ καὶ περὶ ἑκάστου τῶν λοιπῶν σχημάτων· ὅρ. αὐτ. κεφ. 4 καὶ 5. Πρβλ. καὶ κεφ. 7.

(2) Παρβ. Ἀναλ. Πρότ. Α. 23, 40 b 23 «Ἀνάγκη δὴ πᾶσαν ἀπόδειξιν καὶ πάντα συλλογισμὸν ἢ ὑπάρχον τι ἢ μὴ ὑπάρχον δεικνύναι καὶ τοῦτο ἢ καθόλου ἢ κατὰ μέρος». Πρβ. καὶ ὁλόκληρα τὰ κεφ. 4, 5, 6, 7.

ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΑΣΚΕΥΗ

Ἀναλαβὼν ὁ κ. Μιχαλόπουλος νὰ ἀναιρέσῃ ὅσα ἐγὼ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Νοεμβρίου 1889 ἀνεκοίνωσα ὑμῖν περὶ τῆς ἡμαρτημένης θεωρίας τοῦ Lotze, ὅτι «ὁ κανὼν τῆς Λογικῆς, καθ' ὃν ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων οὐδὲν συμπεραίνεται οὐδ' ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι, δὲν εἶνε ὀρθός, διότι καὶ δύο ἀποφατικαὶ προτάσεις ἀποδεικνύουσιν ἐν τῷ σχήματι τούτῳ, ὅτι Υ καὶ Κ δεν εἶνε ἀντιφατικῶς ἀντίθετα», περὶ μὲν τῆς κυρίας γνώμης τοῦ Lotze οὐδὲν εἶπεν, ἔστρεψε δὲ πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ προσοχὴν πρὸς τὴν δευτερεύουσαν αἰτιολογικὴν πρότασιν, καὶ οὕτω παρέστησεν ἐμὲ ὡς παρανοήσαντα τὴν αἰτιολογίαν ταύτην, καὶ ἑπομένως καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιφάσεως. Εἰς τὴν δευτερεύουσαν ταύτην πρότασιν ἐγὼ ἀληθῶς οὐδεμίαν σημασίαν οὔτε ἔδωκα οὔτε ἔπρεπε νὰ δώσω, οὐ μόνον διοτι αὕτη εἶνε πλημμελής, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδαμῶς θὰ ἠδύνατο, καὶ ἀληθεύουσα, νὰ αἰτιολογήσῃ ἀποχρώντως τὴν κυρίαν γνώμην τοῦ Lotze, καὶ εἰς τοῦτο μάλιστα ἀποδοτέα καὶ ἡ τυχαία παράλειψις τῆς λέξεως *ἀναγκαίως* ἐκ τοῦ συμπεράσματος (σελ. 160 ς. 1 καὶ 14 ἄνωθεν) ἥτις προσθετέα ἀντὶ τοῦ *οὐδέ*. Τὸ ζήτημα ἡμῶν δὲν ἔγκειται ἐν τῇ αἰτιολογούσῃ ἀλλ' ἐν τῇ αἰτιολογουμένῃ προτάσει, τουτέστιν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Lotze ἀμφισβητήσει τοῦ γενικοῦ τῆς λογικῆς κανόνος. Ἐγὼ ἀντεῖπον τῷ Lotze, ὅτι ὁ κανὼν καὶ ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι εἶνε ὀρθός. Ὁ κ. Μιχαλόπουλος ἐπειχειρήσας νὰ ἐλέγξῃ ἐμέ, ἀντὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν κυρίαν γνώμην τοῦ Lotze, ἐξήτασε πράγματα ἐπουσιώδη, καὶ παραδεξάμενος ταῦτα ἀνεξετάστως, καίπερ ὄντα πλημμελῆ, ἠξίωσεν ἔπειτα ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ Lotze Einige Nicht = S sind nicht P. δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀριστοτελικῶν συμπερασμάτων. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐπάναγκες κρίνω πρῶτον μὲν νὰ ἐπεξέλθω ὅσον οἷόν τε συντομώτερον τὰ τοῦ τρίτου σχήματος τοῦ ἀποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ, ὅπως καταστῇ φανερώτερον το κῦρος τοῦ γενικοῦ κανόνος καὶ εὐκρινεστέρα ἡ σπουδαιότης τοῦ μέσου ὅρου ἡ ὑπὸ τοῦ Lotze παραγνωρισθεῖσα, ἔπειτα δὲ νὰ ἀναπτύξω καὶ τὰ περιστατικὰ τὰ συντελέσαντα εἰς τὸ σφάλμα τοῦ Lotze, ἐλέγχων ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῆς αἰτιολογικῆς αὐτοῦ προτάσεως τὸ σφαλερόν, καὶ τὸ πλημμελὲς τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ κ. Μιχαλοπούλου.

Γνωστὸν τυγχάνει ὑμῖν οτι δημιουργος τοῦ αποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ εἶνε αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις τοσον ἑδραίας ἔθηκε τὰς βάσεις αὐτοῦ,

ὥστε εἰ καὶ παρῆλθον ἔκτοτε εἴκοσι καὶ δύο περίπου αἰῶνες, ὅμως οὐδεμία φιλοσοφικὴ θεωρία ἠδυνήθη νὰ διασαλεύσῃ αὐτάς, οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ καταπολεμήσῃ ἐπιτυχῶς τὸ ἀπροσμάχητον αὐτοῦ κῦρος. Τοῦ συλλογισμοῦ τούτου διέκρινεν ὁ Σταγιρίτης τρία σχήματα, γνωριζόμενα ἐκ τῆς θέσεως τοῦ μέσου ὅρου, ἀνέπτυξε δὲ πάντας τοὺς δυνατοὺς τρόπους καὶ τῶν τριῶν σχημάτων ἐν πάσῃ τῇ ἐφικτῇ τελειότητι. Ἀφ' οὗ δηλ. ἐξήτασεν ἀκριβέστατα πάντας τοὺς δυνατοὺς τῶν κρίσεων συνδυασμοὺς κατά τε ποιὸν καὶ ποσόν, οἵτινες εἶνε δέκα καὶ ἓξ σημειούμενοι διὰ τῶν ἑξῆς συμβολικῶν γραμμμάτων:

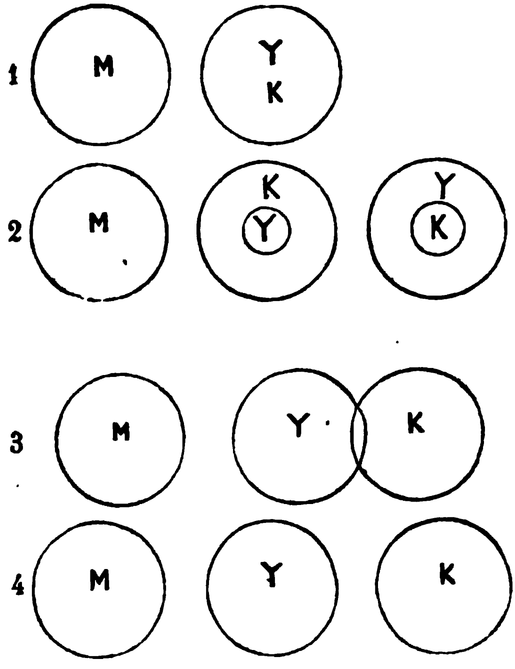
ΑΑ	ΕΑ	ΙΑ	ΟΑ
ΑΕ	ΕΕ	ΙΕ	ΟΕ
ΑΙ	ΕΙ	ΙΙ	ΟΙ
ΑΟ	ΕΟ	ΙΟ	ΟΟ

ὥρισεν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ σχήματι ἀνὰ τέσσαρας κυρίους συλλογισμούς, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ ἕξ, τοὺς ΑΑ, ΑΙ, ΙΑ, ΕΑ, ΕΙ, ΟΑ, καὶ τοὺς μὲν τοῦ πρώτου σχήματος ἐκάλεσε τελείους συλλογισμούς, τοὺς δὲ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου ἀτελεῖς, δυναμένους δ' ὅμως νὰ ἀναλυθῶσιν εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα. Ὥστε ἐν μὲν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ σχήματι ὑπελείφθησαν ἀνὰ δώδεκα ἄκυροι συνδυασμοί, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ δέκα. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς δέκα τούτοις συνδυασμοῖς τοῦ τρίτου σχήματος περιλαμβάνονται καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Lotze ἀμφισβητούμενοι, ἂς ἐξετάσωμεν τίνος ἕνεκεν ἀπεκλείσθησαν οὗτοι ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους· Καὶ πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν ὅτι τοὺς ΑΕ, ΑΟ καὶ ΙΕ ἀπέκλεισε καί περ μικτοὺς ὄντας, διότι ἡ μείζων εἶνε καταφατικὴ πρότασις καὶ ἡ ἐλάσσων ἀποφατική, Ἀριστ. Ἀναλ. 28, β. 1. «Ὅταν δ' ὁ μὲν ᾖ στερητικὸς ὁ δὲ καταφατικός, ἐὰν μὲν ὁ μείζων γένηται στερητικὸς ἅτερος δὲ καταφατικός, ἔσται συλλογισμός, ὅτι τινὶ οὐχ ὑπάρχει τὸ ἄκρον τῷ ἄκρῳ, ἐὰν δ' ἀνάπαλιν, οὐκ ἔσται».

Δεύτερον τοὺς ΙΙ, ΙΟ, ΟΙ, ΟΟ, ἀπέκλεισε διότι εἶνε ἐπὶ μέρους, καὶ ἐκ τοιούτων συνδυασμῶν οὐδὲν συμπεραίνεται, ὡς δηλοῦσι τὰ δύο παραδείγματα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ μὲν ὑπάρχειν «ζῷον, ἄνθρωπος, λευκόν,» τοῦ δὲ μὴ ὑπάρχειν «ζῷον, ἄψυχον, λευκόν».

Τέλος τοὺς συνδυασμοὺς ΕΕ, ΕΟ, ΟΕ, ἀπέκλεισεν ὁ Ἀριστοτέλης, διότι ἑκάτερον τῶν ἄκρων ἀποκλείεται καθόλου ἢ ἐν μέρει τοῦ μέσου ὅρου, χωρὶς νὰ ὁρίζηται ποιά τις σχέσις τῶν ἀποκλειομένων

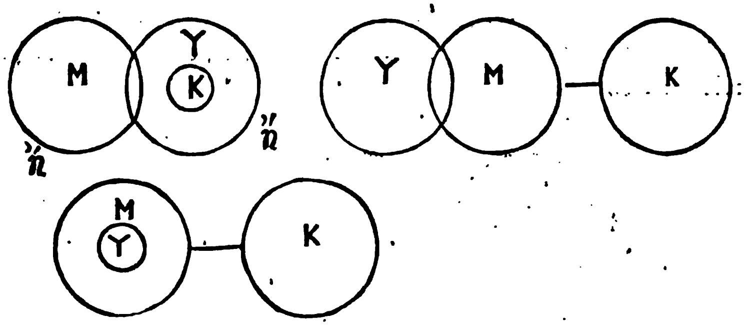
ἄκρων πρὸς ἄλληλα, ἥτις θὰ τεθῇ ἐν τῷ συμπεράσματι. Ἐὰν δηλ. ἀμφότεραι αἱ προτάσεις εἶνε καθόλου ἀποφατικαί, Ε Ε, ἐπειδὴ ἀμφότερα τὰ ἄκρα ἀποκλείονται τοῦ μέσου ὅρου, τὸ πλάτος αὐτῶν δύναται ἢ νὰ ταυτίζηται ἢ νὰ κεῖται ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἑνὸς ἐν τῷ τοῦ ἑτέρου καὶ τἀνάπαλιν, ἢ μέρος τοῦ πλάτους τοῦ ἑνὸς νὰ κεῖται ἐν τῷ τοῦ ἑτέρου, ἢ τέλος νὰ κεῖνται ἐκτὸς ἀλλήλων, ὡς δηλοῦσι καὶ οἱ ἀκόλουθοι κύκλοι.

Ὁ κ. Μιχαλόπουλος εἶπεν ὅτι ἐγὼ ἐν τῇ ἀνακοινώσει μου μόνον τὰς δύο περιπτώσεις ἀναφέρω. Τοῦτο ἐπίτηδες ἔπραξα ἀκολουθήσας τῷ Ἀριστοτέλει, ὅστις ἐγίνωσκεν μὲν πάσας ταύτας τὰς δυνατὰς περιπτώσεις, ἀλλ' ὅμως ἠρκέσθη διὰ δύο παραδειγμάτων νὰ δηλώσῃ τὸ καθόλου, ἐν ᾧ τὸ ἐπὶ μέρους περιλαμβάνεται. Τὰ παραδείγματα εἶνε τὰ ἑξῆς: τοῦ μὲν ὑπάρχειν «ζῷον, ἵππος, ἄψυχον», τοῦ δὲ μὴ ὑπάρχειν «ἄνθρωπος, ἵππος, ἄψυχον», Ἀναλυτ. 28, α. 34.

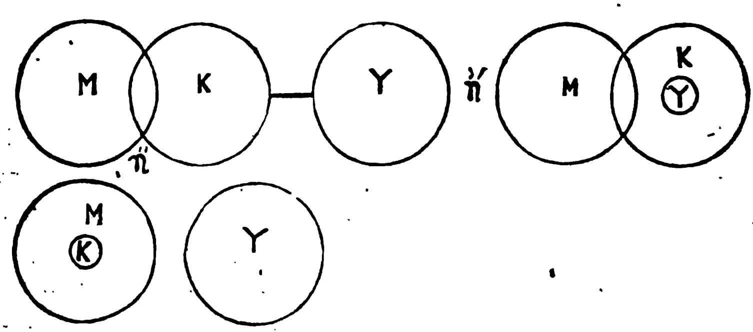
Ἐὰν δὲ ἡ μείζων εἶνε καθόλου ἀποφατικὴ καὶ ἡ ἐλάσσων ἐπὶ μέ-

ρους ἀποφατικὴ (ΕΟ) ἐπειδὴ τὸ μὲν Κ ἀποκλείεται ὅλως τοῦ Μ, τὸ δὲ Υ μέρους αὐτοῦ, μένει ἀόριστον ἂν τὸ μέρος τοῦ ἀποκλειομένου Υ κεῖται ἐκτὸς τοῦ Κ ἢ περιλαμβάνῃ αὐτό, ὡς δηλοῦσιν οἱ ἑξῆς κύκλοι.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐπειδὴ μόνον τὸ καθόλου καταφατικὸν συμπέρασμα δὲν εἶνε δυνατόν, ὁ Ἀριστοτέλης παρατίθησιν ἓν μόνον παράδειγμα, τοῦ μὴ ὑπάρχειν «κόραξ χιὼν λευκόν». Ἀναλυτ. 29. α. 3.

Ἐὰν δὲ ἡ μείζων εἶνε ἐν μέρει ἀποφατικὴ καὶ ἡ ἐλάσσων καθόλου ἀποφατικὴ (ΟΕ), ἐπειδὴ τὸ μὲν Κ ἀποκλείεται μέρους τοῦ Μ, μένει ἀόριστον ἂν τὸ Υ, ὅπερ ἀποκλείεται ὅλως τοῦ Μ, ὑπάρχῃ ἢ μὴ ἐν τῷ ἀποκλειομένῳ μέρει τοῦ κύκλου Κ, ὡς δηλοῦσιν οἱ ἀκόλουθοι κύκλοι.

Καὶ ταῦτα ὁ Ἀριστοτέλης διὰ δύο παραδειγμάτων διδάσκει, τοῦ

μὲν ὑπάρχειν «ζῷον, ἄνθρωπος, ἄγριον» τοῦ δὲ μὴ ὑπάρχειν «ζῷον, ἐπιστήμη, ἄγριον» 'Αναλυτ. 28. β. 37.

Οὗτοι εἶνε οἱ λόγοι, δι' οὓς ὁ 'Αριστοτέλης ἀπέκλεισε τοὺς δέκα τούτους συνδυασμοὺς τοῦ τρίτου σχήματος ὡς ἀκύρους. 'Εντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι σπουδαιότης τοῦ μέσου ὅρου ἐν τούτῳ κεῖται, ὅτι οὗτος εἶνε ἀνάγκη νὰ καταφάσκηται ἢ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς προτάσεσιν ἢ ἐν τῇ ἐλάσσονι, ἄλλως οὐδεὶς γίνεται συλλογισμός. Ὁ 'Αριστοτέλης ὁρίζων τὸ τρίτον σχῆμα λέγει περὶ τοῦ μέσου ὅρου τάδε: «'Εὰν δ' ἄλλα ἐκείνου (τοῦ μέσου ὅρου) κατηγορῆται, ἢ τὸ μὲν ἀπαρνῆται τὸ δὲ κατηγορῆται, τὸ ἔσχατον (=τὸ τρίτον) ἔσται σχῆμα»· καὶ ἀλλαχοῦ «'Εν ἅπαντι (συλλογισμῷ) δεῖ κατηγορικόν τινα τῶν ὅρων εἶναι». Αὕτη εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ ἄλλως ἐξόχου φιλοσόφου Lotze παραγνωρισθεῖσα σπουδαιότης τοῦ μέσου ὅρου.

Ἔρχομαι ἤδη εἰς τὰ περιστατικὰ τὰ συντελέσαντα εἰς τὸ σφάλμα τοῦ Lotze. 'Αποφηνάμενος ὁ φιλόσοφος οὗτος ὅτι ὁ γενικὸς τῆς λογικῆς κανὼν εἶνε ἡμαρτημένος, καὶ ὑποστηρίξας ὅτι καὶ ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων δυνάμεθα ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι νὰ λάβωμεν *συμπέρασμα ὅλως ὁμοειδὲς* καὶ ἀντάξιον τῶν ἐκ καταφατικῶν καὶ τῶν ἐκ μικτῶν προτάσεων προκυπτόντων, προβάλλει τοὺς ἑξῆς λόγους: «Denn, wenn jene beweisen, dass S. und P vereinbar, diese, dass sie trennbar sind, so beweisen mit gleichem Recht zwei negative Praemissen, dass S und P nicht contradictorisch entgegengesetzt sind «=Διότι, ἐὰν αἱ μὲν (καταφατικαὶ) ἀποδεικνύωσιν ὅτι Υ εἶνε Κ, αἱ δὲ (μικταὶ) ὅτι Υ δὲν εἶνε Κ, ἐπίσης εὐλόγως ἀποδεικνύουσιν δύο ἀποφατικαὶ προτάσεις, ὅτι Υ καὶ Κ δὲν εἶνε ἀντιφατικῶς ἀντίθετα». Τῶν λόγων τούτων τὸ πλημμελὲς δὲν ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ ἀποδείξω τότε, διότι, ὡς εἶπον ἤδη ἐν ἀρχῇ, καὶ ἀληθεῖς εἰ ἦσαν οὗτοι, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταλύσωσι τὸν γνωστὸν τῆς λογικῆς κανόνα. Διὸ εἶπον μόνον περὶ τούτων τὰ ἑξῆς: «'Εκ τοῦ ὅτι τὸ Μ δὲν εἶνε οὔτε Υ οὔτε Κ δὲν ἕπεται ἀναγκαίως ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε (1) ἀντιφατικῶς ἀντίθετα. 'Ενταῦθα ἵνα δηλωθῇ ἡ ἀδιαφορία μου ὡς πρὸς τὸ κῦρος τῆς αἰτιολογίας ταύτης, ἔδει νὰ προστεθῶσι τὰ ἑξῆς: «ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος, δὲν ἕπεται πάλιν ὅτι ὁ κανὼν εἶνε ἡμαρτημέ-

(1) Τὸ ἐνταῦθα ὑπάρχον *πάντοτε* σελ. 160, ς. 15. ἐκβλητέον.

νος», ὅπως οὕτω δικαιολογῆται κάλλιστα καὶ ἡ ἐπιφερομένη αἰτιολογία μου. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ὁ κ. Μιχαλόπουλος ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἔχουσιν ὀρθῶς, ἀναγκαῖον ἤδη νομίζω νὰ ἀποδείξω ὅτι, ὡς ἡ κυρία γνώμη τοῦ Lotze εἶνε ἐσφαλμένη, οὕτω καὶ ἡ αἰτιολογία τῆς γνώμης ταύτης, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: Ἐν τῷ συλλογισμῷ

M K
M Υ
———
Υ K

τὸ μὴ ἀντιφατικῶς ἀντίθετον τῶν ὅρων τοῦ συμπεράσματος Υ καὶ Κ δὲν προκύπτει ἐκ τῶν δύο ἀποφατικῶν δεδομένων, ἀλλ' ἐκ τῆς θέσεως τοῦ μέσου ὅρου ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι. Ἵνα δηλ. οἱ ὅροι τοῦ συμπεράσματος Υ καὶ Κ εἶνε ἀντιφατικῶς ἀντίθετοι, εἶνε ἀνάγκη νὰ εἶνε τοιοῦτοι καὶ ἐν ταῖς προτάσεσιν ἐξ ὧν παραλαμβάνονται. Ἀλλ' οἱ συλλογισμοὶ δὲν δύνανται ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι νὰ ἔχωσι δύο ἄκρα ἀντιφατικῶς ἀντίθετα, διότι ὁ μέσος ὅρος, ὅστις εἶνε ὑποκείμενον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς προτάσεσι, θὰ ἔχῃ δύο ἀντιφατικῶς ἀντίθετα κατηγορούμενα, καὶ τότε, ἐὰν μὲν ὁ συλλογισμὸς σύγκειται ἐκ δύο προτάσεων ἐχουσῶν τὸ αὐτὸ ποιόν, ἡ θέσις τῆς μιᾶς προτάσεως θὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἄρσιν τῆς ἑτέρας, π. χ.

Πᾶν Μ. εἶνε γνωστόν
Πᾶν Μ. εἶνε ἄγνωστον
ἢ Οὐδὲν Μ εἶνε γνωστόν
Οὐδὲν Μ εἶνε ἄγνωστον

Ἐὰν δὲ ὁ συλλογισμὸς σύγκειται ἐκ προτάσεων διαφόρου ποιοῦ, τότε πάλιν αἱ προτάσεις θὰ εἶνε ἰσοδύναμοι, π. χ.

Οὐδὲν Μ εἶνε γνωστόν
Πᾶν Μ. εἶνε *ἄγνωστον.*

Συλλογισμὸς λοιπὸν ἔχων δύο ἄκρα ἀντιφατικῶς ἀντίθετα, ἤτοι τὴν ἑτέραν τῶν προτάσεων ψευδῆ, ἢ ἀμφοτέρας ἰσοδυνάμους, εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι. Διὰ ταῦτα οἱ ὅροι τῶν συμπερασμάτων πάντων τῶν τρόπων τοῦ τρίτου σχήματος δὲν εἶνε ἀντιφατικῶς ἀντίθετοι. Ἵνα δὲ τὸ πρᾶγμα συμφανέστερον καταστῇ ἂς λάβωμεν ἕνα συλλογισμὸν συγκείμενον ἐκ δύο καταφατικῶν προτάσεων, καὶ ἕτερον ἐκ δύο μικτῶν.

Πᾶς ἄνθρωπος εἶνε θηλαστικόν
Πᾶς ἄνθρωπος εἶνε θνητόν
Τινὰ ἄρα θνητὰ εἶνε θηλαστικά.

Οὐδὲν ζωΰφιον εἶνε ἀστὴρ
Τινὰ ζωΰφια εἶνε ἀόρατα δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ
Τινὰ ἄρα ἀόρατα δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ δὲν εἶνε ἀστέρες.

Ἐνταῦθα εἶνε φανερὸν ὅτι οὔτε τὸ θνητὸν καὶ θηλαστικὸν εἶνε ἀντιφατικά, οὔτε τὸ ἀόρατον καὶ ὁ ἀστήρ· καὶ ὅμως οὐδέτερον τῶν συμπερασμάτων προκύπτει ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων. Αἰτία ἄρα τοῦ μὴ ἀντιφατικοῦ τῶν ὅρων τοῦ συμπεράσματος εἶνε ἡ θέσις τοῦ μέσου ὅρου ἐν τῷ τρίτῳ σχήματι, καὶ οὐχὶ αἱ δύο ἀποφατικαὶ προτάσεις, ὡς ἐδόξαζεν ὁ Lotze καὶ ὁ κ. Μιχαλόπουλος ἀνεξετάστως ὑποστηρίζει.

Ἀποδειχθείσης ἤδη καὶ τῆς αἰτιολογίας τῆς γνώμης τοῦ Lotze ἡμαρτημένης, ὀλίγα τινὰ ἔχω ἔτι νὰ προσθέσω πρὸς δήλωσιν ὅτι, καὶ εἰ ἦτο ὀρθὴ ἡ αἰτιολογία αὕτη, δὲν θὰ ἦτο λόγος ἀποχρῶν πρὸς ἀκύρωσιν τοῦ γενικοῦ τῆς λογικῆς κανόνος. Αἰτιολογήσας ὁ Lotze τὸ κατ' αὐτὸν ἄκυρον τοῦ κανόνος, ἐπιφέρει Was Nicht=S ist, darum nicht P zu sein braucht, ὅ,τι δὲν εἶνε Υ δὲν εἶνε ἀναγκαίως Κ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ ἄρσις τοῦ Υ δὲν ἐπιφέρει ἀναγκαίως τὴν θέσιν τοῦ Κ, τουτέστι τὸ μὴ Υ δὲν ἕπεται ἀναγκαίως ὅτι εἶνε Κ, αὐτὸ ἐνδέχεται καὶ νὰ εἶνε καὶ νὰ μὴ εἶνε Κ. Ἀλλὰ ποίαν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν δύναται νὰ ἔχῃ συμπέρασμα, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι τι ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ ἰδιότητά τινα, ἐνδέχεται δὲ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ αὐτήν; Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀπέκλεισεν ὁ Ἀριστοτέλης τοὺς τριάκοντα καὶ τέσσαρας συνδυασμοὺς τῶν τριῶν σχημάτων, διότι παρέχουσι τοιαῦτα συμπεράσματα. Ἀκύρου λοιπὸν ὄντος τοῦ συμπεράσματος τούτου, καὶ εἰ ἦτο ὀρθὴ ἡ αἰτιολογία, θὰ ἀπέβαινεν ὅλως περιττή. Οὐδεὶς βεβαίως ἀμφισβητεῖ ὅτι οἱ ἐξ ὑπαρχόντων ὅρων συγκείμενοι κατηγορικοὶ συλλογισμοὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι Υ· εἶνε Κ καθόλου ἢ ἐν μέρει, καὶ Υ δὲν εἶνε Κ. Ἔχων τοῦτο ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Lotze, καὶ παρατηρῶν ὅτι τὸ Was Nicht=S ist, darum nicht P zu sein braucht δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συμπέρασμα κατηγορικοῦ συλλογισμοῦ, ἔδωκεν αὐτῷ τὸν τύπον κατηγορικῆς κρίσεως «Nach gewöhnlicher Bezeichnungsweise: Einige Nicht=S sind nicht P. τινὰ ὄχι Υ δὲν εἶνε Κ, καὶ περὶ τούτου γράφει ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ νοήσῃ, διὰ τί αὐτὸ νὰ ἀπο-

λείπηται τῶν δύο ἄλλων, δηλ. τῶν ἐκ θετικῶν καὶ τῶν ἐκ μικτῶν προτάσεων προκυπτόντων συμπερασμάτων (Es ist durchaus nicht einzusehen, warum diese Folgerung an Werth jenen beiden nachstände). Τὸ συμπέρασμα τοῦτο παραδέχεται μὲν καὶ ὁ κ. Μιχαλόπουλος ὡς προκῦπτον ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων, ἀλλὰ γινώσκων ἅμα ὅτι τοῦτο ἀντίκειται τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκομένοις, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συμβιβάσῃ οὕτως εἰπεῖν τῷ Ἀριστοτέλει τὸν Lotze, ἀποφαίνεται ὅτι αὐτὸ οὐδαμῶς ἀναιρεῖ τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους «στερητικῶν ὄντων ἀμφοτέρων τῶν ὅρων οὐδεὶς γίνεται συλλογισμός», διότι *δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀριστοτελικῶν συμπερασμάτων*. Ἀλλ' ἐνταῦθα, προκειμένου περὶ τοῦ τρίτου σχήματος τοῦ κατηγορικοῦ συλλογισμοῦ, δεινῶς σφάλλεται ὁ κ. Μιχαλόπουλος, διακρίνων ἰδίαν κατηγορίαν ἀριστοτελικῶν συμπερασμάτων. Ὁ Lotze πραγματεύεται περὶ τῶν συλλογισμῶν τοῦ τρίτου σχήματος ὡς καὶ ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ Ἀριστοτέλης· καὶ συμφωνοῦσι μὲν ὡς πρὸς τοὺς 6 κυρίους συλλογισμούς, διαφωνοῦσι δὲ μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι, ὁ μὲν Ἀριστοτέλης διδάσκει ὅτι οὐδ' ἐν τῷ σχήματι τούτῳ γίνεται συλλογισμὸς ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων, ὁ δὲ Lotze διϊσχυρίζεται ὅτι ἐν τῷ σχήματι τούτῳ λαμβάνεται καὶ ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων συμπέρασμα, καὶ μάλιστα *ὅλως ὁμοειδὲς καὶ ἀντάξιον τῶν ἐκ καταφατικῶν καὶ τῶν ἐκ μικτῶν προτάσεων προκυπτόντων*, τουτέστι τῶν συμπερασμάτων τῶν ἓξ τρόπων τοῦ τρίτου σχήματος. Ἀποφαινόμενος ἄρα ὁ κ. Μιχαλόπουλος ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ Lotze δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀριστοτελικῶν συμπερασμάτων, ἀντιφάσκει προφανῶς αὐτῷ τῷ Lotze, οὗ τὴν γνώμην προσπαθεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο καὶ ὀρθὸν εἶνε, καὶ εἰς τὸ τρίτον σχῆμα τοῦ ἀριστοτελικοῦ συλλογισμοῦ ἀνήκει, ἀλλ' ὅμως δὲν προκύπτει ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων, ἀλλ' ἐκ μιᾶς ἀποφατικῆς, τῆς μείζονος, καὶ μιᾶς ἀορίστου, τῆς ἐλάσσονος, ὡς παρακατιὼν θὰ ἀποδείξω.

Εἶνε φανερὸν ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦ Lotze Einige Nicht=S sind nicht P εἶνε κρίσις κατὰ μὲν τὸ ποιὸν ἀποφατική, κατὰ δὲ τὸ ποσὸν μερική, ἑπομένως σημειωτέα διὰ τοῦ O· ταύτης ἡ ὑπεναντία I εἶνε Einige Nicht=S sind P. Ἐνταῦθα παρατηρεῖται ὅτι ἡ κρίσις αὕτη, καίπερ καταφατικὴ οὖσα, ὅμως περιέχει ἄρνησιν· ἀλλ' ἡ ἄρνησις αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς τὸ *εἶνε* (sind) ἀλλ' εἰς τὸ ὑποκείμενον

(-S); ἑπομένως ἡ κρίσις αὕτη εἶνε ἀόριστος ἢ ἀπειροδύναμος. Ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης διδάσκει ὅτι, ὅταν μὲν ἡ ἄρνησις ἀνήκῃ εἰς τὸ ὑποκείμενον, καλεῖται τοῦτο *ἀόριστον ὄνομα*, ὅταν δ' εἰς τὸ κατηγορούμενον *ἀόριστον ῥῆμα*. «Τὸ γὰρ *οὐκ ἄνθρωπος* ὄνομα μὲν οὔ λέγω ἀλλ' ἀόριστον ὄνομα, ὥσπερ καὶ τὸ *οὐχ ὑγιαίνει* οὐ ῥῆμα, ἀλλ' ἀόριστον ῥῆμα»¹. Ἔπειτα καὶ αἱ στοιχειώδεις Λογικαὶ διδάσκουσιν ὅτι αἱ κατὰ ποιὸν κρίσεις δὲν εἶνε μόνον καταφατικαὶ καὶ ἀποφατικαί, ἀλλὰ καὶ ἀπειροδύναμοι ἤτοι ἀόριστοι, αἵτινες κατ' οὐσίαν μὲν εἶνε ἀποφατικαί, κατὰ τύπον δὲ εἶνε καταφατικαί, διότι ἡ καθαρὰ λογικὴ δὲν ἐξετάζει τὴν ὕλην, ἀλλὰ τὸ εἶδος τῶν κρίσεων. Ἐὰν ἤδη ἀντιστρέψωμεν τὴν κρίσιν Einige Nicht=S sind P θὰ λάβωμεν Einige P sind Nicht=S, διότι αἱ ἐν μέρει καταφατικαὶ κρίσεις ἀντιστρέφουσιν ἁπλῶς. Οὐδὲν ἄλλο νῦν ὑπολείπεται ἡμῖν, ἢ νὰ λάβωμεν μίαν ἀποφατικὴν πρότασιν ὡς μείζονα, καὶ τὴν ἀντιστραφεῖσαν ἀόριστον κρίσιν ὡς ἐλάσσονα, ὅπως ἔχωμεν τὸ συμπέρασμα τοῦ Lotze.

Kein M ist P
Einige M sind Nicht=S
Einige Nicht=S sind nicht P.

Οὐδὲν Μ. εἶνε Κ
Τινὰ Μ εἶνε ὄχι Υ.
Τινὰ ὄχι Υ δὲν εἶνε Κ.

Παράδειγμα

Οὐδὲν ζῴφιόν εἶνε ἀστήρ.
Τινὰ ζῴφια εἶνε ὄχι ὁρατὰ δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ
Τινὰ ἄρα ὄχι ὁρατὰ δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ δὲν εἶνε ἀστέρες.

Τὸ συμπέρασμα ἄρα τοῦ Lotze δὲν προκύπτει ἐκ δύο ἀποφατικῶν προτάσεων, ἀλλ' ἐκ μιᾶς ἀποφατικῆς καὶ μιᾶς ἀορίστου προτάσεως, καὶ ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον Φέριστος (Ferison) τοῦ τρίτου σχήματος.

Ὁμοία ἀόριστος πρότασις κειμένη ἔν τινι συλλογισμῷ τοῦ Πλάτωνος ἐπλάνησέ τινας καὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους καὶ ἠμφισβήτησαν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κανόνα. Τοῦτο φέρεται παρὰ Βοηθίῳ ὡς ἑξῆς: Sed fuerunt qui hoc cum ex multis aliis, tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent ut, quid ex ea re definirent, doctis-

simorum virorum auctoritate cognoscerent; ex duabus enim negativis syllogismus fieri non potest; in quodam enim dialogo Plato hujusmodi interrogat syllogismum: Sensus, inquit, non contingit rationem substantiae· quod non contingit rationem substantiae, ipsius veritatis notionem non contingit. Sensus igitur veritatis notionem non contingit. Videtur enim ex omnibus negativis fecisse syllogismum, quod fieri non potest. Atque adeo ajunt infinitum verbum quod est « non contingit », pro participio infinito « non contingens est ». Est enim in pluribus aliis inveniendi facultas, frequenter verbum infinitum positum pro nomine infinito, qua re verbum quidem dixere quidam semper facere negationem si infinitum ponatur, participia autem vel nomina, si sint infinita, posse facere affirmationem, et ideo quotiescumque a magnis viris infinitum verbum et duae negationes in syllogismo ponuntur, hac ratione defenditur quo dicatur infinitum pro participio esse positum, quod participium nominis loco in propositione praedicatur; et id quidem Alexander Aphrodisieus arbitratur ceterique complures., Boeth. ad. Ar. d. Interpr. p. 403. Prantl Gesch. d. Logik im Abendlande I, 555.

Περὶ τούτου λόγον ποιούμενος καὶ ὁ Wolff παρατηρεῖ ὅτι, ἐὰν ὁ μέσος ὅρος εἶνε ἀρνητικός, ἡ ἐλάσσων πρότασις εἶνε ἀόριστος. Si terminus medius fuerit negativus, propositio minor infinita est· τούτοις δὲ προστίθησι καὶ τὰ ἑξῆς: Equidem non ignoro esse qui sibi persuadeant steriles esse nugas quae de propositionibus infinitis aliisque aequipollentibus in doctrina syllogistica dicuntur, eum in finem excogitatas, ut per praecipitantiam statutae regulae salventur.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐξ ὑπαρχόντων ὅρων συγκειμένων συλλογισμῶν. Παρεκβατικῶς δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης πραγματευόμενος καὶ περὶ τῶν ἐξ ἐνδεχομένων ὅρων συγκειμένων συλλογισμῶν, διδάσκει ὅτι καὶ ἐνταῦθα δὲν γίνεται συλλογισμός, ἐὰν ἀμφότεραι αἱ προτάσεις εἶνε ἀποφατικαί, ἀλλ' ὅτι ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ ἀντιστρέψωμεν τὰς ἀποφατικὰς προτάσεις εἰς καταφατικάς, καὶ τότε γίνεται συλλογισμός. Ἀριστοτ. 33 α 12. « Ὁμοίως δὲ καὶ εἰ πρὸς ἀμφοτέρας

τὰς προτάσεις ἡ ἀπόφασις τεθείη μετὰ τοῦ ἐνδέχεσθαι. Λέγω δ' οἷον εἰ τὸ Α ἐνδέχεται μηδενὶ τῶν Β καὶ τὸ Β μηδενὶ τῶν Γ. διὰ μὲν γὰρ τῶν εἰλημμένων προτάσεων οὐδεὶς γίνεται συλλογισμός· ἀντιστρεφομένων δέ, πάλιν ὁ αὐτὸς ἔσται ὡς καὶ πρότερον». Τὰ αὐτὰ περίπου διδάσκει καὶ περὶ τῶν ἐκ μικτῶν ὅρων συγκειμένων συλλογισμῶν, ὡς περὶ τῶν ἐξ ὑπαρχόντων καὶ ἐνδεχομένων ὅρων συγκειμένων, 'Αριστ. 35 α 11. «Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ στερητικῶν ὄντων ἀμφοτέρων τῶν διαστημάτων, ἐὰν τὸ μὲν ΑΒ μὴ ὑπάρχῃ, τὸ δὲ ΒΓ μηδενὶ ἐνδέχεσθαι σημαίνῃ· δι' αὐτῶν μὲν γὰρ τῶν εἰλημμένων οὐδαμῶς γίνεται τὸ ἀναγκαῖον, ἀντιστραφείσης δὲ τῆς κατὰ τὸ ἐνδέχεσθαι προτάσεως, ἔσται συλλογισμός· Εἰλήφθω γὰρ τὸ μὲν Α μηδενὶ τῷ Β ὑπάρχειν, τὸ δὲ Β ἐνδέχεσθαι μηδενὶ τῷ Γ. Διὰ μὲν οὖν τούτων οὐδὲν ἀναγκαῖον. Ἐὰν δὲ ληφθῇ τὸ Β παντὶ τὸ Γ ἐνδέχεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἀληθές, ἡ δὲ ΑΒ πρότασις ὁμοίως ἔχῃ, πάλιν ὁ αὐτὸς ἔσται συλλογισμός».

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγονται τὰ ἑξῆς:

Α'. Ἡ ἐκ δύο στερητικῶν προτάσεων παραγωγὴ κυρίου συμπεράσματος εἶνε ἀδύνατος, καὶ ἑπομένως ὁ γνωστὸς τῆς λογικῆς κανὼν διατηρεῖ πάντοτε τὸ ἑαυτοῦ κῦρος.

Β'. Οἱ ἀμφισβητήσαντες τὸ κῦρος τοῦ κανόνος τούτου καὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς καὶ κατὰ τοὺς νῦν χρόνους ἐπλανήθησαν ἐκ τῆς ἀοριστίας τῶν κρίσεων.

Τέλος ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων δῆθεν σφαλμάτων. Ἡ ἐν σελ. 160 ϛ. 1 καὶ στιχ. 14 ἄνωθεν παράλειψις τῆς λέξεως *ἀναγκαίως* εἶνε, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ εἶπον, τυχαία, τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ συμπεράσματος (σελ. 160 ϛ. 1. κάτωθεν) «ὅστις ἄρα δὲν ἀναγνωρίζεται δὲν εἶνε διὰ τοῦτο δυστυχής», ὅπερ εἶνε πιστὴ μετάφρασις τοῦ «Wer nicht anerkannt wird, ist deswegen nicht unglücklich». Ὁ κ. Μιχαλόπουλος νομίζων ὅτι τὸ deswegen ἔδει νὰ μεταφρασθῇ διὰ τοῦ «*τούτου ἕνεκα*» ἀντὶ τοῦ «*διὰ τοῦτο*», εὗρε καὶ ἐνταῦθα σφάλμα· ἀλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον, διότι ταῦτα οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσι. Τὰ δὲ ἐν σελ. 161. ϛ. 1. καὶ 4 κάτωθεν δύο συμπεράσματα ἔχουσι καλῶς πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐγράφησαν·

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Μαρτίου 1890.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Δ. ΚΩΝΣΤΑΣ
Καθηγητής.

Ἀχῆνας — ἀχύνας.

Ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι πρώτῳ μέρει τοῦ ὑπὸ Στεινθάλου (Steinthal), σοφοῦ ἀνδρός, πεφιλοπονημένου συγγράμματος, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε : *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern*, φέρεται ἡ σημείωσις ἥδε (σελ. 355)·

«λέγει γάρ τις αὐτῶν (sc. τῶν ποιητῶν) ἀχύνας (?) τοὺς πένητας παρὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἔχειν ἰδίως οὕτως καλέσας. Proklos meint also wol, man könne an den Dichtern lernen, wie eigentlich Namen gebildet werden. Dann ist aber das Beispiel seltsam gewählt. Das unbekannte ἀχύνης wäre also οὐκ ἔχων».

Ἡ γραφὴ ἔχει πλημμελῶς, καθίσταται δ' ὑγιής, ἂν ἀναγνωσθῇ «λέγει γάρ τις αὐτῶν *ἀχῆνας* τοὺς πένητας κτέ.». Γνωριμώτατον τοῖς φιλολογοῦσιν ὑπάρχει τὸ ἐπίθετον *ἀχήν*, οὗ καὶ ἄλλοι ποιοῦνται μνείαν καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς γράφων «Ἀπτὴν δὲ γίνεται παρὰ τὸ πτῶ πτήσω πτὴν καὶ ἀπτήν, ὥσπερ παρὰ τὸ ἔχω *ἀεχὴν* καὶ συναιρέσει *ἀχὴν* ὁ πτωχός; ὁ μηδὲν ἔχων» καὶ «πρὸς τὸ *ἀχήν*, ὅς ἐστιν ὁ πτωχὸς παρὰ τὸ μὴ ἔχειν» (σελ. 753, 51 καὶ σελ. 1435, 9. Πρβ. καὶ σελ. 492, 10 καὶ σελ. 575, 31).

Παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ Εἰδ. ΙϚʹ, 33 ἀπαντᾷ «*ἀχὴν* ἐκ πατέρων πενίην ἀκτήμονα κλαίων». Πρβ. Ναύκιον ἐν *Mél. Gréco-Rom.* Τόμ. Βʹ, σελ. 266 καὶ Στερνοβάχιον ἐν *Melet. Gr.* Μέρ. Αʹ, σελ. 45.

Ποιοῦμεν δὲ γνωστὸν τῷ Στεινθάλῳ ὅτι πρὸ πολλοῦ ἐπηνώρθωσε τὸ *ἀχύνας* ὁ Μεινέκιος ἐν ταῖς εἰς τὸν Θεόκριτον Σημειώσεσιν Εἰδ. ΙϚʹ, 33 μετατυπώσας εἰς τὸ *ἀχῆνας*.

Δηλοῦμεν δὲ προσέτι τῷ ἐπιφανεῖ ἀνδρὶ ὅτι ἡμαρτημένον εἶνε τὸ κείμενον ἐν τῷ μνημονευθέντι βιβλίῳ αὐτοῦ (σελ. 361) «πολλὴ δὲ ταραχὴ κατὰ τὰς φωνάς ἐστι τὰς στερητικάς· διὰ γὰρ τοῦ **α** καὶ **αν** *προσαγομένων* αὐτῶν, ὥσπερ ἄοικος καὶ ἀνέστιος, συμβαίνει ποτὲ μὲν ταῖς ἀποφάσεσι, ποτὲ δὲ τοῖς ἐναντίοις συμφύρεσθαι αὐτάς». Ἥκιστα τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἁρμόζει τὸ *προΣαγομένων*, μεταβλητέον δ' αὐτὸ εἰς τὸ *προαγομένων*, ὅπερ συνωνυμεῖ τῷ *προφερομένων*. Οὐδένα δὲ τῶν περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀσχολουμένων λανθάνει ὅτι συχνάκις γίνεται ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων σύγχυσις τῶν προθέσεων ΠΡΟ καὶ ΠΡΟΣ.

Κ. Σ. Κ.

ΕΚΑΤΟΜΠΕΔΟΝ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΑΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ἐν τοῖς πίναξι I καὶ II δημοσιεύομεν 41 τεμάχια δύο ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἓν σύνολον ἀπετέλουν, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἡ γραφή, ἡ διάθεσις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ταυτότης τοῦ μαρμάρου. Πάντα τὰ τεμάχια ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα τὰ μὲν ἐν προγενεστέραις τὰ δὲ ἐν ταῖς κατὰ τὰ ἔτη 1887-1889 γενομέναις ἀνασκαφαῖς εὑρέθησαν. Ἔκειντο δὲ διεσπαρμένα καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀκρόπολιν, παρὰ τὰ Προπύλαια, τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον τεῖχος, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Παρθενῶνος καὶ παρὰ τὸ μουσεῖον, ἀνήκοντα εἰς τὰ ἐκ χωμάτων καὶ λίθων στρώματα, δι' ὧν ἐν τοῖς μετὰ τὰ Περσικὰ χρόνοις αἱ φυσικαὶ ἀνωμαλίαι τοῦ βράχου ἐπληρώθησαν καὶ ἐξωμαλύνθησαν (« Perserschutt »).

Τῶν τεμαχίων τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἤδη τὰ ἑξῆς:

Πίν. I	c	=	C. I. A.	IV 19b (σ. 58).	
»	e	=	»	IV σ. 128.	
»	f	=	»	I 18 (IV σ. 6).	
»	m	=	»	IV 19c (σ. 58).	
»	w	=	»	IV 1b (σ. 57).	
Πίν. II	a	=	»	I 19.	
»	h	=	»	IV 19d	σ. 58.
»	l	=	»	IV 19e	σ. 58.
»	m	=	»	IV 19f	σ. 58.

Τὸ μάρμαρον ἐξ οὗ συνίστανται τὰ τεμάχια δὲν εἶνε Ἀττικὸν ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην ἐμπείρων τεχνιτῶν Πάριον. Προέρχονται μὲν πάντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ λατομείου, ἡ δὲ τεχνολογικὴ ἐξέτασις τῶν κα-

θέκαστα, προπάντων τῶν κοινῶς καλουμένων «νερῶν», ἔπεισεν ἡμᾶς ὅτι κατὰ τὰ διακριτικὰ ταῦτα σημεῖα τὰ τεμάχια δύνανται νὰ διασταλῶσιν εἰς δύο συστάδας. Συμφωνεῖ δὲ ἡ παρατήρησις αὕτη πρὸς τὰ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπιγραφαῖς δεδομένα, διότι 1. ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2 wx (πρβ. 1 s) τεμαχίῳ γίγνεται λόγος προφανῶς περὶ δύο λίθων, 2. φαίνεται ὅτι ἡ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖ ἄμεσον συνέχειαν τῆς ὑπ' ἀρ. 1. Ἀποδεικνύεται δὲ τ' αὐτὸ πληρέστατα διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν λίθων, διότι αἱ πρὸς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στεναὶ πλευραὶ τῶν ὑπ' ἀρ. 1 a καὶ 1 cd τεμαχίων ἐλειάνθησαν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου ἐντελέστατα, αἱ δὲ πλευραὶ τῶν ὑπ' ἀρ. 2 h. p. v. w ἐν μὲν τῷ ἄνῳ ἄκρῳ παρὰ τὴν ἐνεπίγραφον ἐπιφάνειαν ἐξωμαλύνθησαν μετ' ἐπιμελείας τινός, ἐν δὲ τῷ λοιπῷ μέρει ἀμελῶς. Ἐξάγεται δὲ ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης, ὅτι ἡ μὲν μία πλάξ, εἰς ἣν δηλαδὴ ἀνήκουσι τὰ ὑπ' ἀρ. 1 τεμάχια, αὐτοτελὴς ἦτον, ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ ὑπ' ἀρ. 2, προσηρμόσθη δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πρὸς ἄλλους λίθους. Προσθέτω δὲ ὅτι ἡ ὄπισθεν ἐπιφάνεια τῶν κάλλιον διατηρουμένων τεμαχίων οὐδαμοῦ φέρει ἴχνη ἐξομαλύνσεως· δικαιούμεθα λοιπόν, ὑποτιθέντες ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς πάχος τῶν τεμαχίων διεσώθη ὁπωσοῦν ἀκέραιον, νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ αἱ δύο πλάκες ἐστηρίζοντο πρὸς τοῖχον τινά. Ἄλλην πάλιν ἐργασίαν παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς τοῦ ὑπ' ἀρ. 2 λίθου: ἡ μὲν ἐπιφάνεια τοῦ ὑπ' ἀρ. 2 c τεμαχίου ἐξωμαλύνθη ὁπωσοῦν ἐπιμελῶς, ἡ δὲ τῶν συνεχῶν τεμαχίων a καὶ b ἀμελέστερον· ἡ ἀνομοιότης αὕτη ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἦσαν δηλαδὴ αἱ πλάκες οὕτως τεθειμέναι ὥστε δὲν ἐφαίνετο ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτῶν.

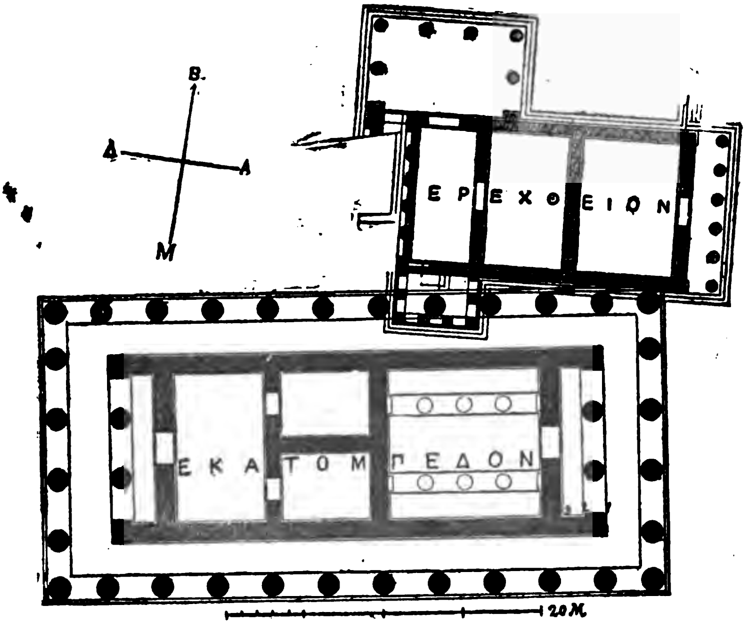
Καὶ ποῦ μὲν ἀκριβῶς ἐτοποθετήθησαν αἱ δύο πλάκες δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ἀσφαλῶς. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ κειμένου τῶν ἐπιγραφῶν συμπεραίνομεν, ὅτι ἐστάθησαν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ναοῦ, εἰς ὃν ἀναφέρονται, ἴσως παρὰ τὴν ἀριστερὰν ἀντηρίδα (Ante), ἡ μὲν ὑπ' ἀρ. 1 ἐν τῷ χώρῳ ὃν ἐν τῷ παρακειμένῳ διαγράμματι τοῦ ναοῦ (1) ἐσημείωσα διὰ τῶν ἀριθμῶν 1 καὶ 2, ἡ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 παρὰ τοὺς ἀριθμοὺς 2 καὶ 3 (2). Τοὐλάχιστον συμφωνοῦσι πρὸς τοῦτο αἱ δια-

(1) Παρέλαβον αὐτὸ ἐκ τῶν Antike Denkm. (1885), τεύχ. I πίν. 1. Τὰ καθέκαστα περιέγραψεν ὁ Dörpfeld ἐν τοῖς Mitth. XI σ. 337 κ. ἑ.

(2) Ἔν τινι ἐξ Ἀρκεσίνης ἐπιγραφῇ (Ditt. Syll. 358) ἀναγινώσκομεν: «ἀναγρά-

στάσεις ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀντηρίδος, ἧς τὸ πλάτος ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ Dörpfeld = περ. 1,30, καὶ τοῦ μεταξὺ τῆς ἀντηρίδος καὶ τῆς ἔμπροσθεν πλευρᾶς τοῦ προνάου τοίχου = περ. 1,60μ., ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ὑπ' ἀρ. 2 ἐπιγραφῆς, ἧς τὸ πλάτος 1,02μ.

Αἱ ἐπὶ τῶν πλακῶν ἐπιγραφαὶ ἐνεχαράχθησαν τεχνικώτατα καὶ ἐπιμελέστατα· πολλαχοῦ διεσώθησαν ἴχνη τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος

(μίλτου), δι' οὗ ἐκοσμήθησαν τὰ γράμματα. Τὰ ἐπὶ τῶν προσηρτημένων πινάκων I καὶ II ἀντίγραφα παριστῶσιν μέν, ἐφ' ὅσον ἐφικτὸν ἦτον, ἀκριβέστατα τὰ σχήματα τῶν γραμμάτων (1), παρέχουσι δὲ

ψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα πρὸ τῶν θυρῶν», πρβ. καὶ Bull. de corr. hell. 1889 σ. 529 κ. ἑ.

(1) Πάχ. τῶν κάλλιον διατηρουμένων τεμαχίων 0,12, μῆκ. 1,16μ. Ἄδηλον πόσον τοῦ κάτω ἄκρου ἀπεθραύσθη. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει ἀρχιτεκτονικόν τι κόσμημα,

καὶ οὕτως μόνον ἀμυδράν τινα ἰδέαν περὶ τῆς κομψότητος τῆς ἐργασίας ἣν σκοποῦντες ἀδιστάκτως διισχυριζόμεθα ὅτι εἶνε αἱ κάλλισται πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιγραφῶν. Κομψὸν εἶνε καὶ τὸ σχῆμα τῶν σημείων τῆς διαστίξεως, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν μιᾷ μόνον ἄλλῃ ἐπιγραφῇ, τῇ ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 333.

Ἡ γραφὴ εἶνε ἡ κοινῶς στοιχηδὸν καλουμένη, ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ ὑπ' ἀρ. 1ˢ τεμαχίου, τοῦ τέλους μιᾶς τῶν δύο πλακῶν. Ἀβλεψία τις τοῦ τεχνίτου ὅστις ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2ᵐ, στ. 15 εἶχε παραλείψῃ τὰ γράμματα ΤΟΝ παρασυρθέντος τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον Τ, διωρθώθη ὑπ' αὐτοῦ μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος.

Ἀρχόμενοι τῆς ταξινομήσεως τῶν τεμαχίων διείλομεν αὐτὰ εἰς τὰς ἄνω εἰρημένας δύο συστάδας, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει τὰ τοῦ πίνακος I, ἡ δὲ τὰ τοῦ πίνακος II. Ἀμφίβολον εἶνε ἂν τὸ ὑπ' ἀρ. 1ˢ εἰς τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν συστάδα ἀνήκῃ, διὸ προύτίμησα νὰ τοποθετήσω αὐτὸ ἐν τῷ τέλει τῶν τεμαχίων ὧν ἡ θέσις δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς.

Τὸ ἔργον τῆς συναρμολογήσεως προὐχώρησεν μᾶλλον ὡς πρὸς τὰ τεμάχια τοῦ πίνακος II ἢ ὡς πρὸς τὰ τοῦ πίνακος I. Ὑπ' ὄψιν ἔχων τὰς ἁρμογὰς τοῦ λίθου καὶ συμπληρώσεις τινάς, ἃς θεωρῶ ὡς ὁπωσοῦν βεβαίας ἢ τοὐλάχιστον πιθανάς, πιστεύω ὅτι δύναμαι νὰ ἐγγυηθῶ, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐν τῷ πίν. II ὑπ' ἀρ. a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, u, v, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ τεμάχια II q, r, s, t, w, x ὀρθῶς καὶ ἀκριβῶς συνεκολλήθησαν· ὡς πιθανὴ οὐχὶ ὅμως ἐπίσης βεβαία δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ πρὸς ἀλλήλας συναρμολόγησις τῶν δύο τούτων συστάδων, συνηγοροῦσι δὲ ὑπὲρ αὐτῆς κατ' ἐμὲ κριτὴν τινες τῶν ἐν τῷ κειμένῳ προτεινομένων συμπληρώσεων καὶ δὲν ἀντιφέρονται αἱ γραμμαὶ τῶν ἄκρων τῶν ὑπ' ἀρ. k, m καὶ q τεμαχίων.

Ὡς πρὸς τὰ ἐν τῷ πίνακι I τεμάχια περιωρίσθην νὰ τοποθετήσω τὰ ἐκ τῶν ἄκρων τεμάχια ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ πίνακος, θεωρῶ δὲ πιθανὸν ὅτι τὰ ὑπ' ἀρ. b, cd, ὡς καὶ τὰ f, g συνείχοντο, καὶ ἀκρι-

συνιστάμενον ἐκ σειρᾶς φύλλων κρεμαμένων (πρβ. π. χ. Wiener Vorlegeblätter 1889 πίν. X). Μέγεθος τῶν μειζόνων γραμμάτων 0,022-0,024, τῶν στρογγύλων καὶ τῶν μικροτέρων (Μ καὶ Χ) 0,016-0,017 μ.

ἕως προσαρμόζουσι τὰ ὑπ' ἀρ. l, m, n καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. p, q τεμάχια.

Ἀποπερατωθείσης τῆς συναρμολογήσεως βλέπομεν ὅτι δυστυχῶς ἐλλείπουσιν εἰσέτι οὐκ ὀλίγα τεμάχια, ὧν τινὰ θὰ εὑρεθῶσιν ἴσως ὅταν ποτὲ ἀνασκαφῇ καὶ ἡ βόρειος κλιτὺς τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τοῦτο ἀβέβαιον εἶνε, δὲν ἤθελον ν' ἀναβάλω ἐπὶ πλέον τὴν δημοσίευσιν τῶν σπουδαίων τούτων ἐπιγραφῶν.

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὸ κείμενον τῶν ἐπιγραφῶν. Δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἀσφαλῶς κατὰ τίνας χρόνους ἀνεγράφησαν ἐπὶ τῶν πλακῶν, κατὰ προσέγγισιν δὲ θεωρῶ βέβαιον ὅτι ἡ ἀναγραφὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸ τελευταῖον περίπου τέταρτον τῆς ἕκτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην προαγόμεθα διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους:

1. Πάντα τὰ τεμάχια, τοὐλάχιστον ὅσα ἐμοῦ παρόντος ἀνεκαλύφθησαν, εὑρέθησαν ἐν τοῖς βαθυτάτοις στρώμασι τῆς μετὰ τὰ Περσικὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως γενομένης ἐπιχωματώσεως, βέβαιον λοιπὸν ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται εἰς τοὺς πρὸ τῶν Περσικῶν χρόνους.

2. Αἱ ἐπιγραφαὶ φαίνεται ὅτι ὀλίγον τι ἀρχαιότεραι εἶνε τῆς ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ Πυθίῳ βωμοῦ τοῦ νεωτέρου Πεισιστράτου (C.I.A. IV σ. 41 ἀρ. 373[e]), ἐν ᾗ ἀπαντῶσι τὰ ἄλφα καὶ ἒ ἔχοντα τὰ σχήματα A καὶ E, τὸ δὲ θῆτα ὅμως εἶνε ⊕ καὶ ἐν τῇ σχεδὸν συγχρόνῳ ἐπιγραφῇ C. I. A. IV σ. 78 ὑπ' ἀρ. 334[a] γράφεται τὸ ἄλφα ὡς ἑξῆς: A· ἀναμφιβόλως δὲ ἀρχαιότερον εἶνε τὸ περὶ τῆς εἰς Σαλαμῖνα κληρουχίας ψήφισμα (C. I. A. IV σ. 57 ὑπ' ἀρ. 1[a]).

Ἐπειδὴ αἱ ἐπιγραφαί, ὡς θ' ἀποδείξωμεν παρακατιόντες, εἰς τὸν πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου κείμενον ἀρχαῖον ναὸν ἀναφέρονται, ἡ δὲ προσοικοδόμησις τῶν στοῶν τοῦ ναοῦ τούτου πιθανῶς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου ἢ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐγένετο (πρβ. Mitth. d. arch. Inst. τ. XI σ. 349 κ. ἑ.), εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἀναγραφὴ καὶ τοποθέτησις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιγραφῶν στενῶς συνδέεται μετὰ τῆς ἀνανεώσεως ταύτης τοῦ ναοῦ, οὐδὲν ὅμως κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἐν τῷ κειμένῳ θεσμοὶ κατ' οὐσίαν τοὐλάχιστον εἰς πολὺ προγενεστέρους χρόνους ἀνάγονται.

Μεταγράφων ἤδη τὸ ἐν τοῖς πίναξι κείμενον τῶν ἐπιγραφῶν προσθέτω συμπληρώσεις τινάς, ἀδύνατον δ' ἐθεώρησα νὰ συμπληρώσω πάντα τὰ κενά. Ὑπάρχουσι μὲν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι

καὶ ἐπὶ λίθων οὐκ ὀλίγαι διατάξεις ὁμοίας φύσεως καὶ πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι παραβάλλοντες ταύτας ἢ δι' εὑρέσεως νέων τεμαχίων θὰ ἐπιτύχωμεν πληρεστέρας συμπληρώσεως, πρὸς τὸ παρὸν δ' ὅμως περιορίζομαι εἰς τὴν ἐν τοῖς ἑπομένοις μεταγραφήν.

Εἴπομεν ἤδη, ὅτι αἱ δύο ἐπιγραφαὶ βεβαίως ἓν σύνολον ἀπετέλουν, ὅτι δηλαδὴ δύο τεμάχια ἦσαν τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος τοῦ δήμου (II στ. 26). Καὶ τῆς μὲν ὑπ' ἀρ. I ἐπιγραφῆς δὲν διεσώθησαν ἡμῖν δυστυχῶς μείζονά τινα συνεχῆ τεμάχια, δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανον, ὅτι καὶ τὰ δύο μέρη τοῦ ψηφίσματος εἰς τὸ αὐτὸ ἀνεφέροντο, τουτέστιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Ἑκατομπέδου, οὗτινος τὸ ὄνομα νομίζω ὅτι ὀρθῶς συνεπλήρωσα ἐν τοῖς στ. 11 καὶ 18 τῆς ὑπ' ἀρ. II ἐπιγραφῆς. Ἡ διαχείρισις τῶν τοῦ ἱεροῦ ἀνατίθεται τοῖς ταμίαις τῆς θεοῦ, οἵτινες φροντίζουσι ὑπὲρ τῆς πιστῆς ἐκτελέσεως τῶν θεσπισμάτων τοῦ δήμου· διὰ τοῦτο δὲ χορηγεῖται αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς τιμήματός τινος πιθανῶς μέχρι 100 δραχμῶν (1), περὶ τῶν βαρυτέρων ἐγκλημάτων ὅμως ἔκρινε βεβαίως αὐτὸς ὁ δῆμος (II στ. 3)

Ὑπὸ γλωσσολογικὴν ἔποψιν εἶνε ἀξιοπαρατήρητος ἡ νῦν τὸ πρῶ-ὅσόν γε γνωρίζω ἀπαντῶσα κατάληξις τῆς ἐν II στ. 11 προστακτικῆς «μεδόνθω[ν]», ἥτις οὕτως εἰπεῖν διὰ μέσου εἶνε τῆς βοιωτικῆς καταλήξεως — «όνθω» καὶ τῆς ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς — «οσθων» (2).

Τὸ δὲ κείμενον τῶν ἐπιγραφῶν ἔχει ὡς ἕπεται:

Πίν. I.

a:

. . τ]αμιο͂ν . . . . .
. . . θεχος⁝ ἀ. . . .
. ⁝ ἐὰν δυνατὸ[ν ἐι. . πρύ-
τανιν καὶ δι[. . . ἐφό-
λχια καὶ ὀβελ[ο . . . .
ν⁝ σεμαίνε[ν . . . . .
. ενδε⁝ . . . .

(1) Τὸ ῥῆμα «θωᾶν» ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 322 (στ. 9) ἐπιγραφῇ τοῦ C.I.Gr καὶ τῇ ἐν τῷ C.I.A. II ὑπ' ἀρ. 841 (Ditt. Syll. 359).

(2) Πρβ. G. Meyer Gr. G. σ. 500, Meisterhans Gr. d. att. Inschr. σ. 133.

b c d:

. . . . ρσε
. . . . ν⁝ τον
. . . . χα]θάπερ
. . . . ι⁝ ἐπιφ
. . ος
. . μ]εναι⁝ ἐν τε̃[ι π]όλει⁝ τα
. . ας⁝ Ηο ταμ[ίας . . . .
. . ἐ]ὰν δὲ μὲ . . . . .
. . . ι⁝ τοῖς . . . . .
. . λεν π . . . .
. . ον . . . .
. . Ι . . . .

e:

. . . . π]ρυτα[ν . . . . .
. . . . . ιον⁝ τὸ δ[ὲ . . .
. . . . . ος⁝ ἔδο[χσεν . .

f g h:

. . . . ιδο . .
. . μι[. . . . δ]ὲ ταυτ . .
. . δυοῖν [δρα]χμαῖν⁝ τε . . .
. . . οι δεμοσιοι⁝ τοι . . . .
. . . ιαμ . . .⁝ σχ . . . . .

i:

. . . . . ΙΓΛΛ⁝ ἐφ . . . . .
. . . πε]ντέκοντα⁝ δ[ραχμ . . .
. . . . ες⁝ πράχσιν δ . . . .
. . . ἐν ἀγορᾶι⁝ ἀν . . . . .
. . . . εμι . . . . ς Λ . . . .

k:

. . . . . . ας⁝ Η . . . . .
. . . . . Ιος τρε . . . .
. . . . . Ι ον⁝ καὶ τ . : . .
. . . . . ε Ηεμισ . . . . .
. . . . . . ε⁝ Ηι . . . . .
. . . . τ . . . . .

l m n: . . . . . . γι . . . . . .
. . . . . υτα . . . . . .
. . . . . αι το[ν ; . . . . .
. . . . ·. ρον ⁝ τ . . . . . .
. . . ος ⁝ ἀρχ . . . . . .
. . . . εν . . . . . .

o: . . . ἐὰν] δέ τις [τούτον τι δρᾶ̣ . .
. . Ηυπε]ρορᾶν ⁝ μ. . . . . . .
. . . δρα]χμὰς ⁝ τ . . . .
. . . . . . ναι ⁝ π . . . .

p q: . . . . . . χ . . . .
. . . . . . ι ⁝ Ηεχο . . . .
. . . . τιον ⁝ Ι . . . .
. . . βο]λευ . . . .
. . . . Ι . . . .

r: . . . . . ει ⁝ π ; υρ ; . . . .
. . . . ⁝ τὸς ταμ[ίας . . . . .
. . . . οχο . . . . . .

s: . . . . ἐπ]ι φ . . . . . .
. . . . . . οιν . . . .

Πίν. II.

. . . . ἐ]μ πόλει ⁝ Ηόσοις χρο͂νται ⁝ π[λ]ὲν Ηόσα
. . . . ασμένοις ⁝ οἰκέμ[ασι ⁝ ἐ]ὰμ παρ' ἑκάστ
. . . . κα]τὰ τὲν πόλιν ⁝ γρά[φσα]σθαι τὸς ταμί-
ας . . . .]σι ⁝ τὰ Ηιερά ⁝ Ηοι ἐ[χ το͂]ν Ηιε[ρ]οργόντ-
ον . . . .]άναι ⁝ χύτραν μεδι[μναίαν ; ἐ]ὰν μὲ δέ-
ονται ἐς τὰ ἱερά ; ⁝] μεδὲ τὸ πῦρ ⁝ ἀν[άπτ]εν [⁝ ἐὰν δ]έ τις τ
ούτον τι δρᾶι εἰ]δός ⁝ ἐχσε͂ναι θ[ο͂α]ν μέχ[ρι τρ]ιο͂ν [ὀ-
βελο͂ν τοῖσι τ]αμίασι ⁝ ⁝ ⁝ τὸς ἱε[ροργ]όντα[ς] ⁝ μ[ὲ . . . .

με . . . . . . τõ ν]εό ⁝ καὶ τõ προ[νείο πλὲν] ὀρ[ί]μο ⁝ . . . . .
τρθεν ⁝ τ[õ ν]εό ⁝ ἐντὸς τõ κ[. . . . . H]άπαν ⁝ τὸ Hε-
κατόμπ[εδ]ον ⁝ μεδόνθο[ν] ⁝ ἐγλ[. . . . . ⁝ ἐὰν] δέ τις ⁝ τούτο-
ν τι δρᾶ[ι] ε[ἰδὸς ἐ]χσ[ε̃]ναι ⁝ θοᾶν [μέ]χρι τριõν ⁝ ὀβελõ-
ν ⁝ τοῖσι ταμ[ίασιν ⁝ τὰς] Hιερέα[ς] τὰς ἐμ πόλει ⁝ καὶ τ-
ας ζακόρος [μὲ . . . . . οἶ]κεμα [τ]αμιεῖον ⁝ ἐμ πόλει ⁝ μ-
εδὲ Hιπνε[ύεσθαι ⁝ ἐὰν δέ τις τ]ούτον τι δρᾶι ⁝ εὐθύ-
νε[σθαι Hεκατὸν] ⁝ δραχμε̃[σι ⁝ καὶ] τὸς ταμίας ⁝ ἐὰν ἐõ-
σ[ι, εὐθύνεσθαι] Hεκατὸν δραχμε̃[σιν ⁝] τὰ οἰκέματα
τὰ ἐν τõι Hεκατ]ομπέδοι ⁝ ἀνοίγεν ⁝ [τὸς] ταμίας ⁝ μὲ ὀ-
. . . . ομενο . θεᾶσθαι ⁝ τα[ῦτα τ]ὰς ⁝ ἐμέρας
τὰς πρὸ τε̃ς νο]μενία[ς . . . . ι τει ει
. . . . Hέμ]ισυ ⁝ πα . οντα . . . . πει ⁝ δυν-
. . . . ν ⁝ δύο δραχμ[ὰς . . . . πρ]άττε-
ν . . . . .]ρυ . . . . ἐὰ]ν δὲ μὲ κα . . . . εὐθ-
ύνεσθ]αι ⁝ φα[ί]νεν δὲ τὸ π . . . . το-
ῖς] ⁝ ταμίασι ⁝ τὰ ἐν τõι λίθ[οι . . .
ταῦτ' ἔδοχσεν ⁝ τõι δέ[μοι. . . . .
ος τὰ ἐν τοῖν λίθοι[ν. . .

Αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιγραφαὶ εἶνε καὶ ὑπ' ἄλλην ὄψιν μεγίστης σημασίας, διότι παρέχουσιν ἡμῖν νέα καὶ ἀναμφίβολα δεδομένα, ἐφ' ὧν βασιζόμενοι δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβέστερον τὰς ὀνομασίας τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναῶν, πρὸ πάντων τοῦ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου ἀνακαλυφθέντος ἱεροῦ καὶ τῶν διαμερισμάτων τοῦ Παρθενῶνος. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι πολὺς λόγος ἐγένετο περὶ τῶν ζητημάτων τούτων καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, διὸ θεωροῦμεν περιττὸν νἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ἐκτενῶς τὰς περὶ αὐτῶν δοξασίας καὶ συζητήσεις, περιοριζόμενοι εἰς τὰ κυριώτερα.

Ἐν διατριβῇ τινι ἐπιγραφομένῃ De Parthenone ejusque partibus (Kop. 1849) καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ Gr. Reis. u. Studien (1857) σ. 145 κ. ἑ. ἐπεχείρησεν ὁ Δανὸς λόγιος Ussing ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ τότε περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν διαμερισμάτων τοῦ Παρθενῶνος ἐπικρατοῦσα γνώμη ἠστόχησε τοῦ ὀρθοῦ καὶ ὅτι τὰ διαμερίσματα ταῦτα δέον νὰ ὀνομάσωμεν προχωροῦντες ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ὡς ἑπε-

ται: Πρόναος, Ἑκατόμπεδος, Παρθενὼν καὶ Ὀπισθόδομος καὶ ὅτι τὰ δύο τελευταῖα τούτων συμπεριελήφθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὀπισθόδομος». Ἡ θεωρία αὕτη ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἀντέλεγον ῥητῶς ὁ Boeckh, ὁ Ross κ. ἀ. Πρὸς ἐπίρρωσιν αὐτῆς συνετέλεσεν νεωστὶ οὐκ ὀλίγον διατριβή τις τοῦ Köhler, δημοσιευθεῖσα ἐν τοῖς Mitth. d. arch. Inst. V σ. 89 κ. ἑ. (Die Parthenos und der Parthenon), ἠσπάσθη δὲ καὶ ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὁρμώμενος ἐξ ἰδίων παρατηρήσεων ὁ Dörpfeld ἐν τοῖς Mitth. VI σ. 296 κ. ἑ. Ἔκτοτε δὲν ἐγένετο ἀντίρρησις μέχρις οὗ μετέτρεψεν τὴν θεωρίαν ταύτην αὐτὸς ὁ Dörpfeld, ὅτε τῇ συνεργασίᾳ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καββαδία ἀνεκαλύφθη, ὅτι ἐν τῷ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου χώρῳ θεμέλια ἀρχαιοτάτου τινὸς ἱεροῦ διεσώθησαν· ἀπεφάνθη δηλαδὴ ὅτι ὁ ὀπισθόδομος μέρος ἀπετέλει οὐχὶ τοῦ μεγάλου ναοῦ, τοῦ κοινῶς Παρθενῶνος καλουμένου ἀλλὰ τοῦ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου κειμένου ἀρχαίου ναοῦ (ἴδε Mitth. XII σ. 33 κ. ἑ.).

Ἔχομεν δὲ ἰσχυροτάτους λόγους νὰ μὴ ἀσπασθῶμεν τὴν θεωρίαν ταύτην. Οὐδόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανόν, ὅτι ἡ Παρθένος τοῦ Φειδίου ὄχι μόνον δὲν ἵστατο ἐν τῷ ἰδίως Παρθενῶνι καλουμένῳ διαμερίσματι ἀλλὰ καὶ ἀπεκλείετο αὐτοῦ δι' ἀθυρώτου τινὸς τοίχου. Τὸ ἄτοπον τῆς τοιαύτης γνώμης ᾐσθάνθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπὲρ ταύτης συνηγοροῦντες, ματαίως δὲ ἐκοπίασαν ν' ἀνεύρωσιν ἐξήγησίν τινα.

Καὶ ὁ μὲν Ussing (σ. 171) νομίζει, ὅτι ἐξηγεῖται ἡ ὀνομασία διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς ξένους νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος διαμέρισμα καὶ ὅτι οἱ ἐν αὐτῷ κατατεθειμένοι φόροι τῶν συμμάχων ἄθικτοι ἔμειναν ὡς παρθένοι, ὁ δὲ Dörpfeld (Mitth. VI σ. 301) φρονεῖ ὅτι τὸ διαμέρισμα ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ Παρθενών, διότι πρῶτον μὲν ἐφυλάσσοντο ἐν αὐτῷ τὰ πομπικὰ σκεύη τῆς Ἀθηνᾶς, δεύτερον δὲ διότι ἐχρησίμευεν ὡς θησαυρὸς διὰ τὰ παρὰ τῇ θεᾷ ἐναποκείμενα συμμαχικὰ χρήματα, ὁ δὲ Petersen (Mitth. XII σ. 71) ὑποθέτει ὅτι τὸ ὄνομα Παρθενὼν βεβιασμένως πῶς ὑπέμφαινε τὸ διαμέρισμα ὡς «ἀπρόσιτον κοιτῶνα καὶ θησαυρόν». Περιττὸν νομίζω νἀποδείξω τὸ βεβιασμένον καὶ παράτολμον τοιούτων ἐξηγήσεων, εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπινοήσαντες αὐτὰς θὰ αἰσθανθῶσιν ἀνακούφισίν τινα ἂν δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Παρθένο ἵστατο ἐν τῷ Παρθενῶνι (κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν τῆς λέξεως

καὶ ὅτι ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρως Παρθενῶνος καλουμένου μέρους ἐξετάνθη προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ ὀνομασία εἰς ὁλόκληρον τὸν ναόν.

Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι μεταλλασσομένων τῶν νῦν ὥς γε φαίνεται ἐπικρατουσῶν ὀνομασιῶν τῶν μερῶν τοῦ ναοῦ αἴρεται πᾶν κώλυμα — θεωροῦμεν δὲ καὶ τοῦτο ὡς οὐκ ὀλίγου λόγου ἄξιον — ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ πρὸς δυσμὰς κείμενον δωμάτιον τοῦ Παρθενῶνος Ὀπισθόδομος ἐκαλεῖτο, ν' ἀποδώσωμεν δηλ. εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο τὸν προσορισμόν, ὅστις φαίνεται ἡμῖν ὅτι προσήκει αὐτῷ ἀναλογιζομένοις καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπὶ Περικλέους μεγαλοπρεποῦς διακοσμήσεως τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων. Αὐτὴ ἡ διάταξις τοῦ διαγράμματος τοῦ ναοῦ ὑπεμφαίνει ὅτι τὸ δωμάτιον τοῦτο προωρίσθη ἐξ ἀρχῆς νὰ περιλάβῃ τὰ κυριώτερα εἰσοδήματα τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἀθηνᾶς (1).

Εἰς λύσιν τῶν ζητημάτων περὶ ἃ ἀσχολούμεθα συντελεῖ τὰ μέγιστα ἡ ἐν τῷ πίνακι II ἐπιγραφή, διότι βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς στίχοις ι', ια' καὶ ιη' μνείας τοῦ Ἑκατομπέδου δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι περὶ τούτου πραγματεύονται αἱ δύο ἐπιγραφαί. Οὐδεὶς δὲ νομίζω θ' ἀμφισβητήσῃ ὅτι «τὸ Ἑκατόμπεδον» εἶνε ὁ ἐν ταῖς ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς καὶ ἀλλαχοῦ πλειστάκις μνημονευόμενος «νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος», ἐπίσης δὲ βέβαιον εἶνε ὅτι αἱ δύο ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου ἀνασκαφέντα ναόν, οὗτινος τὰ πρὸς δυσμὰς κείμενα διαμερίσματα μνημονεύονται ἐν τῷ στ. ιζ': «τὰ οἰκήματα τὰ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἀνοίγειν τοὺς ταμίας».

Στηριζόμενοι ἐπὶ τούτου τοῦ πορίσματος δυνάμεθα ἤδη νὰ ἐξηγήσωμεν ἀσφαλέστερον τὸ μόνον μέχρι τοῦδε ἀνευρεθὲν χωρίον ἀρχαίου συγγραφέως, ὅπερ λεπτομερείας τινὰς ὁπωσοῦν σαφεῖς ἀναφέρει περὶ τοῦ Ἑκατομπέδου, λέγω δὲ τὸ τοῦ Ἡσυχίου: «Ἑκατόνπεδος· νεὼς ἐν τῇ ἀκροπόλει [τῇ] Παρθένῳ κατασκευασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων, μείζων

(1) Ὁρμώμενος ἐκ παρατηρήσεώς τινος τοῦ Blouet (Exp. scient. de Morée I σ. 66) ἐπιχειρεῖ ὁ Ussing (Reis. u. St. σ. 153) νἀποδείξῃ ὅτι ἡ λέξις Ὀπισθόδομος οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ τὸ πρὸς τὸν Πρόναον ἀντιστοιχοῦν μέρος τοῦ περιστύλου. Τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύει ἐναργέστατα χωρίον τι τοῦ Πλουτάρχου (ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δημητρίου κ. 23), διηγουμένου ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι παρέδωκαν τῷ Δημητρίῳ ὡς κατοικίαν τὸν ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οὗτος ἐν ὑπαίθρῳ κατῴκει καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ ῥηθῇ ἀποκλεισθέντος αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ τὸν ὑπεδέξατο καὶ ἐξένισεν καὶ ὅτι αὐτῇ ὡς παρθένῳ ἐπεστάθμευσεν;

τοῦ ἐμπρησθέντος ὑπὸ τῶν Περσῶν ποσὶ πεντήκοντα». Ὡς βέβαιον θεωρῶ ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παραβάλλεται ὁ Παρθενὼν πρὸς τὸ Ἑκατόμπεδον. Καὶ οἱ μὲν πρότερον περὶ τῆς ἐκδοχῆς τῶν λέξεων τοῦ Ἡσυχίου γράψαντες, ὧν ἀναφέρω π. χ. τοὺς Leake, Beulé καὶ Ross, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀπεφάνθησαν, ὅτι πρόκειται περὶ παραβολῆς τοῦ Κιμωνείου καλουμένου ναοῦ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἰκτίνου, νῦν ὅμως ἀποκαλυφθέντος τοῦ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου ἀρχαίου ναοῦ εἶνε πασίδηλον καὶ ἀναμφήριστον, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως τούτου τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ νομίζουσιν ὁ Dörpfeld (Mitth. XII σ. 32 (1)) καὶ ὁ Petersen (Mitth. XII σ. 67), πεπεισμένοι ὄντες, ὅτι μέρος τι τοῦ Παρθενῶνος Ἑκατόμπεδος νεὼς ἐκαλεῖτο, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη δέον νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ πλάτους ἢ τοῦ μήκους (100 ποδῶν) τοῦ μέρους τούτου τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ σαθρότης τῆς θεωρίας ταύτης καταφαίνεται κατ' ἐμὲ κριτὴν ἀρκούντως ἐκ τούτου, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν περὶ τούτων γραψάντων ἀρχιτεκτόνων καὶ μετρολόγων ἐθεώρουν ἀναπόφευκτον νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν θεωρίαν αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει ὄχι τοῦ μήκους τοῦ μέρους ἐκείνου, ἀλλὰ τοῦ πλάτους ὁλοκλήρου τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ κρηπιδώματος. Οὐδαμῶς δὲ παράδοξον, ὅτι καὶ διὰ τῆς ὑπεκφυγῆς ταύτης δὲν ἐπετεύχθη συμφωνία τις οὔτε ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας οὔτε πρὸς τὴν μάλιστα ἐπὶ τούτων τῶν καταμετρήσεων βασιζομένην ἐξακρίβωσιν τοῦ μήκους τοῦ Ἀττικοῦ ποδός. Ὀρθῶς ἀπεφάνθη ἤδη ὁ Ross (2), ὅτι ὑπὸ τῶν τοιαῦτα ἀποπειρωμένων δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν μόνον ἡ κυριωτέρα διάστασις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος οἰκοδομήματος, τουτέστι τὸ μῆκος αὐτοῦ.

Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἡσυχίου. Ὅπως καὶ ἂν κρίνωμεν περὶ τῆς συντάξεως καὶ φράσεως τοῦ χωρίου τούτου, δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον πρῶτον μὲν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως ἢ μᾶλλον τῆς πηγῆς αὐτοῦ ὁ Παρθενὼν πεντήκοντα ποσὶ μείζων ἦτο τοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐμπρησθέντος ναοῦ, δεύτερον

(1) Καὶ νῦν ἔτι, ἴδε Mitth. XV σ. 171.

(2) Λυπηρὸν ἀληθῶς εἶνε ὅτι οἱ νεωστὶ περὶ τῶν τῆς Ἀκροπόλεως γράφοντες ο χὶ σπανίως παραβλέπουσιν ὅσα περὶ τούτων ἐξέθηκεν ἤδη ὁ Ross μετὰ τῆς τὸν ἄν »α τοῦτον διακρινούσης εὐστοχίας καὶ σαφηνείας.

δὲ ὅτι παρέβαλε τὸ μῆκος τοῦ νῦν εὑρεθέντος ἀρχαίου ναοῦ πρὸς τὸ τοῦ Παρθενῶνος. Ἂν ἡ γνώμη αὕτη τοῦ συγγραφέως ὅτι δηλαδὴ ὁ νεώτερος ναὸς κατὰ τὸ ἥμισυ μείζων ἦτο τοῦ ἀρχαιοτέρου, ὀρθὴ ἢ ἐσφαλμένη εἶνε ἢ κατὰ προσέγγισιν δύναται νὰ ἐπιδοκιμασθῇ, δέον νὰ διδάξῃ ἡμᾶς ἡ καταμέτρησις τοῦ μήκους τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ναῶν.

Γνωστὸν εἶνε ὅτι ὁ ἀρχαῖος ναὸς συνίσταται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν ἐποικοδομηθέντος περιστύλου, ἐπῳκοδομήθη δὲ τὸ περίστυλον τοῦτο ὡς ἀπέδειξεν ὁ Dörpfeld (1) πιθανῶς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πεισιστράτου ἢ τῶν Πεισιστρατιδῶν. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ναὸς ἐξ ἀρχῆς Ἑκατόμπεδον (τουτέστι Ἑ. ἱερόν, ἢ Ἑκατόμπεδος νεὼς) ἐκαλεῖτο διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ μῆκος αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἐν Δελφοῖς κτισθέντος καὶ τὸ τοῦ ἐν Πλαταιαῖς ἱεροῦ τῆς Ἥρας ἀκριβῶς ἑκατὸν ποδῶν ἦτο. Ζητοῦντες λοιπὸν ν' ἀνεύρωμεν τὴν διάστασιν ταύτην ἐν τῷ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου ναῷ, μόνον τὸ ἀρχαιότερον σχῆμα αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. Συγχρόνως δὲ ἀναφύεται τὸ ζήτημα, τί μετρολογικὸν σύστημα ἐφηρμόσθη.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Dörpfeld (ἴδε καὶ τὸ ἐν σελ. 629 τζιγκογράφημα) ἔχει ὁ ἀρχαῖος ναὸς μῆκος 34, 5 μ. Ἐπειδὴ δὲ μόνον τὰ θεμέλια διεσώθησαν ἐφ' ὧν ἔκειτο ὁ καλούμενος στερεοβάτης, δὲν ἀποκλείεται ὅτι τὸ μῆκος ὀλίγον τι μεῖζον ἢ ἔλασσον ἦτο. Τὰ 34, 5 μ. ταῦτα ἀποκρίνονται πρὸς περ. 103-105 πόδας τοῦ αἰγιναίου συστήματος, περὶ οὗ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, ὅτι ἐν Ἀθήναις ἐν κοινῇ χρήσει ἦτο πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Σόλωνος γενικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς πολιτείας, ἐνῷ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεκράτησε τὸ εὐβοϊκὸν σύστημα (2). Θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ Ἑκα-

(1) Ἐν τοῖς Mitth. XI σ. 349 κ. ἑ.

(2) Πρβ. Köhler ἐν Mitth. d. arch. I. X σ. 151 κ. ἑ., Hultsch Metrolog. σ. 506, Nissen (ἐν Hdb. d. kl. Alt. I) 699.

Ἀρξαμένης ἤδη τῆς στοιχειοθετήσεως τῆς διατριβῆς ταύτης ἦλθεν εἰς χεῖρας μου τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν Mittheilungen, ἐν ᾧ (XV σ. 167 κ. ἑ.) ὁ Dörpfeld ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αἱ διαστάσεις πάντων τῶν πρὸ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐν Ἀθήναις κτισθέντων οἰκοδομητάτων δὲν ὑπελογίσθησαν κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος εἰσαχθέν, ἀλλὰ κατὰ τὸ αἰγιναῖον μετρολογικὸν σύστημα. Παράδοξος τῷ ὄντι μοὶ φαίνεται ἡ γνώμη ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου νομοθέτου ἐπινοηθὲν σύστημα ἴσως μὲν ἐν Κορίνθῳ καὶ τῇ Σικελίᾳ ἐφηρμόζετο, ἐν Ἀθήναις δ' ὅμως περιωρίζετο εἰς τὰ νομίσματα. Τοὐλάχιστον δὲν δύναμαι τὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ νέῳ ἄρθρῳ τοῦ Dörpfeld ἀνακοινωθεισῶν καταμετρήσεων

τομπέδου οὐχὶ μὲν ἀκριβῶς, κατὰ προσέγγισιν δ' ὅμως ἀρκούντως συμφωνεῖ πρὸς τοὺς ἄνω εἰρημένους 103-105 πόδας τοῦ αἰγιναίου συστήματος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν γνωρίζομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν πότε εἰσήγαγον

ὡς πρὸς τὸν αἰγιναῖον ἢ Φειδώνιον πόδα τῶν 0,328μ· ἐξαγόμενα νὰ θεωρῶ ὡς ἀσφαλέστερα τῶν ἐν προτέρῳ τινὶ ἄρθρῳ (Mitth. VII σ. 277 κ. ἑ.) ὡς πρὸς τὸν Σολώνειον πόδα τῶν 0,2957μ·, διότι αἱ ἐφ' ὧν βασίζονται καταμετρήσεις κατ' οὐσίαν ἰσοδυναμοῦσιν. Εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ταύτης ὡς πρὸς τὴν 5ην καὶ 4ην ἑκατονταετηρίδα ἀναφέρω τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις παραδείγματα, ἅτινα παραλαμβάνω ἐκ τῶν ἐν τοῖς Mitth. XV σ. 171 ὑποδειχθέντων, ἀποκλείων τὰ ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ ἔσω χώρου τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τοῦ Παρθενῶνος παραληφθέντα διὰ τὸν λόγον, ὅτι αἱ διαστάσεις αὗται ἴσως δὲν ἀπετέλουν αὐτοτελῆ τινα ἔκτασιν.

Τὰ ἃ προεῖπον παραδείγματα εἶνε τὰ ἑξῆς:

		Σολώνειος πούς (=0,2957)	Αἰγιναῖος πούς (0,328)
Ὕψος τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος:	10,44μ·	=35, 306 ἢ περ. 35	=31, 829 ἢ περ. 32
Ὕψος τῶν κιόνων τῶν Προπυλαίων:	8,84μ·	=29, 89 ἢ περ. 30	=26, 956 ἢ περ. 27
ἀκτὶς τῆς Λυκουργείου ὀρχήστρας τοῦ Διον. θεάτρου:	9,81μ·	=33, 17 ἢ περ. 33	=29, 96 ἢ περ. 30
περιφέρεια τῆς αὐτῆς:	30,8034μ·	=100, 35 ἢ περ. 100	=93, 94 ἢ περ. 94

Τοιαῦτα λοιπὸν παραδείγματα δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Σολώνειος πούς δὲν ἐφηρμόζετο οὐδαμοῦ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν 5ην καὶ 4ην ἑκατονταετηρίδα. Τοῦ δὲ Ἐρεχθείου ὅμως αἱ διαστάσεις φαίνεται ὅτι συμφωνοῦσι μᾶλλον πρὸς τὸν αἰγιναῖον ἢ πρὸς τὸν Σολώνειον πόδα, μολονότι τὸ ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ναοῦ ὑπολογισθὲν μέγεθος τοῦ ποδὸς ἀμφιταλαντεύεται ἀπὸ 0,280 μέχρι 0,340μ·, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν τοῖς Mitth. ἔ. ἀ. σ. 169 ἀνακοινωθεισῶν καταμετρήσεων.

Γενικῶς δ' εἰπεῖν δικαιούμεθα νὰ δυσπιστῶμεν ταῖς ἐπὶ τοιούτων καταμετρήσεων βασιζομέναις θεωρίαις. Ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε διδακτικώτατον τὸ ἑξῆς παράδειγμα· ὁ Dörpfeld ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ κοινοῦ ἀττικοῦ ποδὸς γνώμην του ἀναφέρει (ἔ. ἀ. σ. 172) ὅτι ὁ σηκὸς τοῦ Παρθενῶνος συμπεριλαμβανομένων τῶν δύο ἐγκαρσίων τοίχων ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς 100 πόδας (τοῦ ποδὸς ἀντιστοιχοῦντος πρὸς 0,328μ·), ἀναφέρει δὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο νομίζων ὅτι ὁ σηκὸς ὠνομάζετο «νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος», ἐκ δὲ τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς ὅμως νομίζω ὅτι ἐξάγεται ἀναντιρρήτως ὅτι ὁ νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος ἐν οὐδεμιᾷ σχέσει διετέλει πρὸς τὸν Παρθενῶνα.

Διὰ τοῦτον τὸν λόγον δὲν ἐπεκτείνω ἐπὶ πλέον τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἐφηρμοσμένου ποδός, θεωρῶν ὡς ἐπαρκῆ τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἤδη περὶ τούτου εἰρημένα.

οἱ Ἀθηναῖοι τὸ αἰγιναῖον σύστημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ πότε τὸ πρῶτον ἀνηγέρθη ὁ Ἑκατόμπεδος ναός, δὲν θεωρῶ ἄτοπον νὰ ἐπενθυμίσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ διάστασις τοῦ ναοῦ (περ. 35 μ.) ἀκριβέστατα ἰσοῦται πρὸς ἑκατὸν πόδας τοῦ ἐν ταῖς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συγγενευούσαις πόλεσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν χρήσει ὄντος *ἰωνικοῦ* συστήματος, διότι ὁ ἰωνικὸς πούς, ὃν ἐφήρμοζον π. χ. οἱ Μιλήσιοι, ἦτον 0,350μ (τὰ δύο τρίτα τοῦ Σαμίου καὶ τοῦ μεγάλου Αἰγυπτίου πήχεως), οὐδὲν δὲ νομίζω κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναὸς ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς οἱ ἐκ Μεσσηνίας ἐπήλυδες ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου πελάγους νέας ἕδρας ἐκτήσαντο καὶ νέας δυναστείας ἱδρύσαντο (1).

Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀκριβῆ τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἡσυχίου περὶ τοῦ μήκους τοῦ Ἑκατομπέδου ἀναφορικῶς πρὸς τὸ τοῦ Παρθενῶνος εἰρημένα, διότι τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ τούτου (ἄνευ τοῦ περιστύλου ἐννοεῖται) εἶνε περ. 50. 80μ., ὑπερβαίνει λοιπὸν τὸ τοῦ Ἑκατομπέδου κατὰ πλέον τοῦ ἡμίσεως. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι τοιαύτη παρατήρησις ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἂν δὲν ὑπῆρχον τῷ ὄντι συγχρόνως οἱ δύο ναοὶ εἰς οὓς ἀναφέρεται. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τούτου δὲν ἀποκλείεται πᾶσα περὶ τῆς συγχρόνου ὑπάρξεως τῶν ναῶν ἀμφιβολία, πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἰσχυροτέρας ἀποδείξεις. Ταύτας δὲ παρέχουσιν ἡμῖν τὰ περὶ τοὺς ἐν Ἀκροπόλει ναοὺς συμβάντα, εἰς ἃ νῦν μεταβαίνομεν.

Ὀρθῶς ἀπεφάνθη ὁ Dörpfeld (2) ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐμπρησθεὶς ἀρχαῖος ναὸς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Ἀθηναίων ἐπανωρθώθη, διότι ἀδύνατον εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πολιοῦχος Θεὰ πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ Παρθενῶνος παντελῶς ναοῦ ἐστερεῖτο, ἐν ᾧ καὶ αὐτὴ ἡ Θεὰ νὰ λατρεύηται καὶ τὰ αὐτῆς καὶ τὰ συμμαχικὰ χρήματα νὰ φυλάσσωνται. Τὸ δὲ Ἐρέχθειον, ἢ μᾶλλον τὸ οἰκοδόμημα ὅπερ πρὸ τοῦ εἰσέτι διασωζομένου ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ὑπῆρχε, βεβαίως δὲν ἠδύνατο οὐδὲ προσωρινῶς ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ναόν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς σμικρότητος του τὸ δὲ διότι ἐχρησίμευεν εἰς ἄλλα πολλά· πρὸς τούτοις τίς ὁ λόγος νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι

(1) Ὡς βέβαιον θεωρῶ ὅτι ὁ ναὸς οὗτος συμπεριελαμβάνετο ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως *ἀνακτόρου*.

(2) Ἐν τοῖς Mitth. XII σελ. 31 κ. ἑ.

τομπέδου οὐχὶ μὲν ἀκριβῶς, κατὰ προσέγγισιν δ' ὅμως ἀρκούντως συμφωνεῖ πρὸς τοὺς ἄνω εἰρημένους 103-105 πόδας τοῦ αἰγιναίου συστήματος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν γνωρίζομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν πότε εἰσήγαγον

ὡς πρὸς τὸν αἰγιναῖον ἢ Φειδώνιον πόδα τῶν 0,328μ. ἐξαγόμενα νὰ θεωρῶ ὡς ἀσφαλέστερα τῶν ἐν προτέρῳ τινὶ ἄρθρῳ (Mitth. VII σ. 277 κ. ἑ.) ὡς πρὸς τὸν Σολώνειον πόδα τῶν 0,2957μ., διότι αἱ ἐφ' ὧν βασίζονται καταμετρήσεις κατ' οὐσίαν ἰσοδυναμοῦσιν. Εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ταύτης ὡς πρὸς τὴν 5ην καὶ 4ην ἑκατονταετηρίδα ἀναφέρω τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις παραδείγματα, ἅτινα παραλαμβάνω ἐκ τῶν ἐν τοῖς Mitth. XV σ. 171 ὑποδειχθέντων, ἀποκλείων τὰ ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ ἔσω χώρου τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τοῦ Παρθενῶνος παραληφθέντα διὰ τὸν λόγον, ὅτι αἱ διαστάσεις αὗται ἴσως δὲν ἀποτέλουν αὐτοτελῆ τινα ἔκτασιν.

Τὰ ἃ προεῖπον παραδείγματα εἶνε τὰ ἑξῆς:

		Σολώνειος πούς (=0,2957)	Αἰγιναῖος πούς (0,328)
Ὕψος τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος:	10,44μ.	=35, 306 ἢ περ. 35	=31, 829 ἢ περ. 32
Ὕψος τῶν κιόνων τῶν Προπυλαίων:	8,84μ.	=29, 89 ἢ περ. 30	=26, 956 ἢ περ. 27
ἀκτὶς τῆς Λυκουργείου ὀρχήστρας τοῦ Διον. θεάτρου:	9,81μ.	=33, 17 ἢ περ. 33	=29, 96 ἢ περ. 30
περιφέρεια τῆς αὐτῆς:	30,8034μ.	=100, 35 ἢ περ. 100	=93, 94 ἢ περ. 94

Τοιαῦτα λοιπὸν παραδείγματα δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Σολώνειος πούς δὲν ἐφηρμόζετο οὐδαμοῦ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν 5ην καὶ 4ην ἑκατονταετηρίδα. Τοῦ δὲ Ἐρεχθείου ὅμως αἱ διαστάσεις φαίνεται ὅτι συμφωνοῦσι μᾶλλον πρὸς τὸν αἰγιναῖον ἢ πρὸς τὸν Σολώνειον πόδα, μολονότι τὸ ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ναοῦ ὑπολογισθὲν μέγεθος τοῦ ποδὸς ἀμφιταλαντεύεται ἀπὸ 0,280 μέχρι 0,340μ., ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν τοῖς Mitth. ἔ. ἀ σ. 169 ἀνακοινωθεισῶν καταμετρήσεων.

Γενικῶς δ' εἰπεῖν δικαιούμεθα νὰ δυσπιστῶμεν ταῖς ἐπὶ τοιούτων καταμετρήσεων βασιζομέναις θεωρίαις. Ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε διδακτικώτατον τὸ ἑξῆς παράδειγμα· ὁ Dörpfeld ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ κοινοῦ ἀττικοῦ ποδὸς γνώμην του ἀναφέρει (ἔ. ἀ. σ. 172) ὅτι ὁ σηκὸς τοῦ Παρθενῶνος συμπεριλαμβανομένων τῶν δύο ἐγκαρσίων τοίχων ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς 100 πόδας (τοῦ ποδὸς ἀντιστοιχοῦντος πρὸς 0,328μ.), ἀναφέρει δὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο νομίζων ὅτι ὁ σηκὸς ὠνομάζετο «νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος», ἐκ δὲ τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς ὅμως νομίζω ὅτι ἐξάγεται ἀναντιρρήτως ὅτι ὁ νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος ἐν οὐδεμιᾷ σχέσει διετέλει πρὸς τὸν Παρθενῶνα.

Διὰ τοῦτον τὸν λόγον δὲν ἐπεκτείνω ἐπὶ πλέον τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἐφηρμοσμένου ποδός, θεωρῶν ὡς ἐπαρκῆ τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἤδη περὶ τούτου εἰρημένα.

οἱ Ἀθηναῖοι τὸ αἰγιναῖον σύστημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ πότε τὸ πρῶτον ἀνηγέρθη ὁ Ἑκατόμπεδος ναός, δὲν θεωρῶ ἄτοπον νὰ ἐπενθυμίσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ διάστασις τοῦ ναοῦ (περ. 35 μ.) ἀκριβέστατα ἰσοῦται πρὸς ἑκατὸν πόδας τοῦ ἐν ταῖς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συγγενευούσαις πόλεσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν χρήσει ὄντος *ἰωνικοῦ* συστήματος, διότι ὁ ἰωνικὸς ποῦς, ὃν ἐφήρμοζον π. χ. οἱ Μιλήσιοι, ἦτον 0,350μ (τὰ δύο τρίτα τοῦ Σαμίου καὶ τοῦ μεγάλου Αἰγυπτίου πήχεως), οὐδὲν δὲ νομίζω κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ναὸς ἐκτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς οἱ ἐκ Μεσσηνίας ἐπήλυδες ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου πελάγους νέας ἕδρας ἐκτήσαντο καὶ νέας δυναστείας ἱδρύσαντο (1).

Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀκριβῆ τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἡσυχίου περὶ τοῦ μήκους τοῦ Ἑκατομπέδου ἀναφορικῶς πρὸς τὸ τοῦ Παρθενῶνος εἰρημένα, διότι τὸ μῆκος τοῦ ναοῦ τούτου (ἄνευ τοῦ περιστύλου ἐννοεῖται) εἶνε περ. 50. 80μ., ὑπερβαίνει λοιπὸν τὸ τοῦ Ἑκατομπέδου κατὰ πλέον τοῦ ἡμίσεως. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι τοιαύτη παρατήρησις ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἂν δὲν ὑπῆρχον τῷ ὄντι συγχρόνως οἱ δύο ναοὶ εἰς οὓς ἀναφέρεται. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τούτου δὲν ἀποκλείεται πᾶσα περὶ τῆς συγχρόνου ὑπάρξεως τῶν ναῶν ἀμφιβολία, πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἰσχυροτέρας ἀποδείξεις. Ταύτας δὲ παρέχουσιν ἡμῖν τὰ περὶ τοὺς ἐν Ἀκροπόλει ναοὺς συμβάντα, εἰς ἃ νῦν μεταβαίνομεν.

Ὀρθῶς ἀπεφάνθη ὁ Dörpfeld (2) ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐμπρησθεὶς ἀρχαῖος ναὸς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Ἀθηναίων ἐπανωρθώθη, διότι ἀδύνατον εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πολιοῦχος Θεὰ πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ Παρθενῶνος παντελῶς ναοῦ ἐστερεῖτο, ἐν ᾧ καὶ αὐτὴ ἡ Θεὰ νὰ λατρεύηται καὶ τὰ αὐτῆς καὶ τὰ συμμαχικὰ χρήματα νὰ φυλάσσωνται. Τὸ δὲ Ἐρέχθειον, ἢ μᾶλλον τὸ οἰκοδόμημα ὅπερ πρὸ τοῦ εἰσέτι διασωζομένου ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ὑπῆρχε, βεβαίως δὲν ἠδύνατο οὐδὲ προσωρινῶς ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ναόν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς σμικρότητος του τὸ δὲ διότι ἐχρησίμευεν εἰς ἄλλα πολλά· πρὸς τούτοις τίς ὁ λόγος νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι

(1) Ὡς βέβαιον θεωρῶ ὅτι ὁ ναὸς οὗτος συμπεριελαμβάνετο ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως *ἀνακτόρου*.

(2) Ἐν τοῖς Mitth. XII σελ. 31 κ. ἑ.

ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ οἰκοδομήματος ἐκείνου, ὅπερ ὡς προσάρτημα παρέκειτο τῷ ἀρχαίῳ ναῷ, προηγήθη τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτοῦ τοῦ ναοῦ; Καὶ πῶς δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἐν τῷ παρὰ τοῦ Ἡροδότου (VII 55) μνημονευομένῳ «νηῷ Ἐρεχθῆος» διαμέρισμα ὑπῆρχεν ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ἡ Ἀθηνᾶ ὅπως ἐν τῷ νῦν ἔτι ὑπάρχοντι Ἐρεχθείῳ (1); Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ «Κιμώνειος» καλούμενος Παρθενών, διότι τὸ κτίσμα τοῦτο δὲν προήχθη πολὺ ὑπὲρ τὰ θεμέλια, ὁ δὲ ἐπὶ Περικλέους ἐκτισμένος Παρθενὼν ἤρχισε ν' ἀνοικοδομῆται μόλις κατὰ τὸ ἔτος 447 π. Χρ., διήρκεσε δὲ ἡ ἐπιτέλεσις τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ ἔτους 433/2 (πρβ. Köhler Mitth. IV σ. 35, Kirchhoff C. I. A. IV σ. 74, Foucart Bull. de corr. h. XIII σ. 176 κ. ἑ.).

Δικαιούμεθα λοιπὸν νὰ συνταχθῶμεν τῇ γνώμῃ, ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐμπρησθεὶς ναὸς ἀμέσως μετὰ τὰ Περσικὰ ἀνῳκοδομήθη. Δὲν εἶνε ὅμως πιθανὸν ὅτι διὰ τῆς ἐπανορθώσεως ταύτης ἀπεδόθη τῷ ναῷ ἡ προτέρα μεγαλοπρέπεια, διότι ἐν τοῖς ἀμέσως ἑπομένοις χρόνοις ἤρχισεν ἡ θεμελίωσις τοῦ μεγάλου ναοῦ, ὅστις ἐπερατώθη ἐπὶ Περικλέους. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲν κωλύει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν ἐπανωρθώθη ὁλόκληρος ὁ ναὸς ἀλλὰ μόνον μέρος τι ἀρκοῦν διὰ τὴν προσωρινὴν χρῆσιν (2). Ὑπὲρ τοῦ τελευταίου τούτου συνηγορεῖ ὅτι τὰ κατὰ τὸ τέλος τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος τεθειμένα θεμέλια τῆς προστάδος τῶν Κορῶν (Καρυατιδῶν) κατέλαβον τὸν χῶρον τοῦ συνεχοῦς μέρους τῆς στοᾶς τοῦ ἀρχαίου ναοῦ καὶ προὐχώρουν μέχρι αὐτοῦ τοῦ ναοῦ (ἴδε τζιγκογράφημα σ. 629). Καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν δύο ναῶν δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸν ἐπισκέπτην τῆς Ἀκροπόλεως, ὅτι τὸ τὰ ἀρχαιότατα μαρτύρια τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, τὴν πάγκυφον ἐλαίαν, τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς Ἑρκείου, τὸν τάφον τοῦ Κέκροπος ἐμπεριέχον οἰκοδόμημα ἐν ἀδιαρρήκτῳ σχέσει διετέλει πρὸς τὸν ἀρχαῖον ναόν, τοῦθ' ὅπερ πρέπει ν' ὑποθέσωμεν καὶ διὰ τοὺς κα-

(1) Ὁ Ross ἤδη παρετήρησεν ὀρθῶς (Arch. Aufs. I σ. 130 κ. ἑ.), ὅτι ὁ «νηὸς Ἐρεχθῆος» δὲν πρέπει νὰ συνταυτισθῇ μετὰ τοῦ παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (V 90, VIII 51, 53, 54) μνημονευομένου «ἀδύτου τῆς Θεοῦ» καὶ «ἱεροῦ» καὶ ὅτι ἡ ἐν τῷ χωρίῳ VIII 15 μνεία τῶν ταμιῶν ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑκατομπέδου.

(2) Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι δὲν ἐπεσκευάσθη καὶ τὸ περίστυλον. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ προσωρινὸν τῆς οἰκοδομῆς.

λουμένους ὁμηρικοὺς χρόνους (ἴδε Ὀδύσσ. VII στ. 80 κ. ἑ. Ἰλιάδ. II στ. 546 κ. ἑ.).

Τούτων οὕτως ἐχόντων μεταβαίνομεν εἰς τὸ πλείστου λόγου ἄξιον ζήτημα, πῶς δηλαδὴ ὠνομάζετο παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὁ μετὰ τὰ Περσικὰ ἐπανορθωθεὶς ναὸς μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς δὲν γίγνεται πλέον μνεία αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς τοῦτο συμμερίζομαι τὴν γνώμην τοῦ Dörpfeld (Mitth. XII σ. 43 κ. ἑ.), ὅτι ὁ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου ἀνακαλυφθεὶς ναὸς ἀρχομένου νὰ κτίζηται τοῦ νέου μείζονος ναοῦ, τουτέστι τοῦ Παρθενῶνος, ἠδύνατο ν' ἐπονομασθῇ «ἀρχαῖος» ἢ «παλαιὸς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (τῆς Πολιάδος)», φρονῶ δὲ ὅτι περὶ τούτου ὁ λόγος ἐν ταῖς ἑπομέναις ἐπιγραφαῖς: C. I. A. I. ἀρ. 93, II 464 (1), ὡσαύτως δὲ καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἑλλην. I, 6 καὶ ἐν τῷ εἰς στ. 273 τῆς Λυσιστράτης τοῦ Ἀριστοφάνους σχολίῳ (2). Καὶ ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Θουκ. I. 126 καὶ Πλουτ. Κίμ. V, εἰς ἃ παρέπεμψεν ἤδη ὁ Ross, ἀναφέρεται ὁ αὐτὸς ναός, καλεῖται δὲ ἁπλῶς «ἱερὸν» καὶ «ναός».

Ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐκλάβωμεν τὸν ἐν ταῖς ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς (C. I. A. II 733 κ. 758, πρβ. 650, 672) μνημονευόμενον «ἀρχαῖον νεὼν» ὡς τὸν ἀρχαῖον ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ὅπως φρονεῖ ὁ Dörpfeld (Mitth. XII σ. 147 κ. ἑ. · ἄλλοτε ἐπίστευόν τινες, ὅτι ὁ λόγος περὶ τοῦ Ἐρεχθείου), διότι ἐκ τῆς ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπιγρα-

(1) Διισχυρίζεται ὁ Petersen (Mitth. XII σ. 65) ὅτι ἡ ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀριθ. 1 (IV σ. 3, Dittenberger Syll. 384) ἐπιγραφὴ ἀντιστρατεύεται κατὰ τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ὀνομασία «ἀρχαῖος νεὼς τῆς Ἀθηνᾶς» προσήκει τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ναῷ. Καὶ τῷ ὄντι θὰ εἶχεν δίκαιον, ἂν ἡ λέξις «ἀρχαίου» εὑρίσκετο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως· ἡ λέξις αὕτη εὑρίσκεται μόνον ἐν ταῖς συμπληρώσεσι τῶν ἐκδοτῶν, οἱ δὲ στ. 25 κ. ε. τῆς σελ. C οὔτε συνεπληρώθησαν οὔτε ἡρμηνεύθησαν ἀσφαλῶς.

Ὅτι ἐν τῇ ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀριθ. 74 ἐπιγραφῇ δὲν ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἀπέδειξα ἐν τῷ Δελτ. ἀρχ. 1889 σ. 208 κ. ἑ.

Καὶ τὰς ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀρ. 163 καὶ 829 ἐπιγραφὰς δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν, διότι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ βασίζεται ἡ μνεία τοῦ ναοῦ ἐπὶ συμπληρώσεως, ἡ δὲ δευτέρα δύναται ν' ἀναφέρηται καὶ εἰς τὸ Ἐρέχθειον.

(2) Ἐν τῷ βιβλίῳ Aus Kydathen σ. 68 κ. ἑ. ἐπεχείρησεν ὁ Wilamowitz ν' ἀποδείξῃ ὅτι διὰ τοῦ σχολίου τούτου διεσώθη ἡμῖν ῥητή τις μνεία τῆς πρὸ τῶν Περσικῶν ὑπάρξεως δύο ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς. Στηριζόμενος ὅμως ἐπὶ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς διατριβῆς ταύτης εἰρημένων θεωρῶ πιθανώτερον ὅτι ἡ λέξις ἀρχαῖον (παρὰ τὸν ἀρχαῖον νεὼν) προσετέθη ὑπὸ λογίου τινὸς ἑρμηνευτοῦ.

φαῖς μνείας τῶν ἐπιστατῶν τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος ἐξάγεται ἀσφαλῶς (πρβλ. πρὸ πάντων τὴν ὑπ' ἀρ. 758 ἐπιγραφὴν) ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἐν Βραυρῶνι ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος (1).

Τὸ δὲ οὕτως εἰπεῖν ἐπίσημον ὄνομα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ναοῦ ἔμεινεν ἀναμφιβόλως τὸ αὐτὸ ὅπερ τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐν πίν. II ἐπιγραφῇ, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν αὐτὸς ὁ ναός, τουτέστι «Ἑκατόμπεδον» (ἱερὸν) ἢ «νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος». Ὅταν δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀνακαλυφθῇ ὁ πρὸς νότον τοῦ Ἐρεχθείου ναὸς δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀβάσιμος ἡ περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν διαμερισμάτων τοῦ Παρθενῶνος θεωρία, ἣν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξέθηκα, διότι γενικῶς ἐπιστεύετο, ὅτι ὁ Παρθενὼν ἀκριβῶς ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ἔκειτο ὃν κατεῖχεν ὁ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐμπρησθεὶς ναός, καὶ σχεδὸν ἀδύνατον ἦτο νὰ παρακάμψωμεν τὰς ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης προερχομένας δυσκολίας. Μετὰ δὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν θεμελίων τοῦ Ἑκατομπέδου ἀναγκαζόμεθα ν' ὁμολογήσωμεν τὴν πλάνην ἡμῶν, θεωροῦντες δὲ ὡς βέβαιον ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐπανωρθώθη μετὰ τὰ Περσικὰ δὲν δικαιούμεθα πλέον νὰ ἐκλάβωμεν τὸν «νεὼν τὸν Ἑκατόμπεδον» ὡς μέρος τοῦ Παρθενῶνος. Πᾶσαι δὲ αἱ εἰρημέναι δυσκολίαι αἴρονται διὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι καὶ τὸ Ἑκατόμπεδον καὶ ὁ Παρθενὼν συγχρόνως ὑφίσταντο.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ Ἑκατόμπεδον ἐν χρήσει ἔμεινεν ἐφ' ὅσον ἀπαντᾷ ἡ μνεία αὐτοῦ ἐν ἐπισήμοις ἀναγραφαῖς καὶ ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη ἥτις ἐν τῇ ἐν πίν. II ἐπιγραφῇ εἰς τὸν παρὰ τὸ Ἐρέχθειον ἀρχαῖον ναὸν ἐφαρμόζεται ποτὲ δὲν μετηνέχθη αὐθαιρέτως καὶ ἀνακριβῶς εἰς ἄλλον ναὸν ἢ μέρος τι ἄλλου ναοῦ. Εἶνε τῷ ὄντι παράδοξον, ὅτι τὰ ἐν ταῖς ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς «*ἐν τῷ νεῷ* τῷ Ἑκατομπέδῳ» ἀπὸ πάντων εἰς μέρος τι τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἀνεφέροντο, οὗτινος ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπιγραφαῖς μνημονεύονται καὶ ἄλλα μέρη, ὁ Πρόναος δηλαδὴ καὶ ὁ Παρθενὼν (κατὰ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως), ὅτι λοιπὸν μέρος τι τοῦ ναοῦ ἁπλῶς νεὼς καλεῖται. Καὶ τοῦτο καὶ μόνον ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων ναῶν (2). Ὑπολείπεται

(1) Πρβ. Rangabè Ant. Hell. II ἀρ. 836e σ. 542, Michaelis Parth. σ. 312, H. Lehner Über die athenischen Schatzverzeichnisse des IV. Jahrh., Bonn 1890 σ. 79.

(2) Ἐξάγεται ἐκ τῶν χωρίων ἃ συνέλεξεν ὁ Jahn - Michaelis ἐν τῷ βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ Paus. descr. arc. Ath. σ. 13, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων παρεξηγήθη

νὰ ἐξετάσωμεν, εἰς τί ἐχρησίμευον οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος δύο ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐν τῇ ἐρεύνῃ ταύτῃ ἥτις στενῶς συνδέεται μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῶν λοιπῶν θεῶν, ἐμμέσως δὲ καὶ αὐτῆς τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων, βασιζόμεθα πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν πορισμάτων, ἃ ἐξάγομεν ἐξ ἐπιγραφῶν τινων. Λέγω δὲ τὰς περὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων καὶ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῶν ἄλλων θεῶν ταμιακὰς ἀναγραφάς, αἵτινες ἀνάγονται εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἔτους 434 πρ. Χρ. μέχρι τοῦ τέλους τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος χρόνους. Συντελεῖ δὲ νομίζω εἰς ὃν προτιθέμεθα σκοπὸν νὰ συμπεριλάβωμεν τὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἐξαγόμενα ἐν τῇ ἑπομένῃ συντόμῳ συνοψίσει τῶν περὶ τὴν διοίκησιν τῶν ναῶν καὶ τὰ ἱερὰ χρήματα συμβάντων.

Τὴν γενικὴν ἐπιμέλειαν τῶν ναῶν καὶ τῶν πέριξ χώρων, γενικῶς εἰπεῖν ὅλης τῆς Ἀκροπόλεως εἶχον οἱ ταμίαι τῆς Θεοῦ, οἱ καὶ ἑκάστοτε λόγον διδόντες περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἱερῶν πραγμάτων, τὴν δὲ κοινὴν ὑπηρεσίαν ἐνήσκουν αἱ ἱέρειαι καὶ τὸ λοιπὸν κατωτέρας τάξεως προσωπικόν. Αἱ ἱέρειαι αὗται καὶ αἱ ζάκοροι κ.λ. διετέλουν, ὡς ἐξάγεται ῥητῶς ἐκ τῆς ἐν τῷ πίν. II ἐπιγραφῆς, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ταμιῶν. Ὅπως δὲ ἐν γένει οὐδενὶ ἐπετρέπετο τὸ «κατὰ μόνας ἄρχειν», ὑφίσταντο καὶ οἱ ταμίαι τὴν κατ' ἔτος γενομένην δοκιμασίαν καὶ εὐθύνην καὶ τὴν κλεῖδα τοῦ ὀπισθοδόμου ἐφύλασσεν ὁ ἐφ' ἡμέραν ἀεὶ καθιστάμενος ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διοικήσεως ἴσχυεν καὶ κατὰ τὴν τετάρτην πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδα (1).

Ὁ πρῶτος τῶν συγγραφέων, οἵτινες λόγον ποιοῦνται περὶ τῆς διὰ

ἡ λέξις «Ἑκατόμπεδος», *οὐδέποτε* δὲ ἐκάλεσαν οὕτως μέρος τι ναοῦ ἀλλὰ μόνον ὁλόκληρον τὸν Παρθενῶνα. Ὁ Πλούταρχος ἤδη ἐχρήσατο τῷ ἀρχαιοπρεπεῖ ὀνόματι «Ἑκατόμπεδος νεώς», ἐννοῶν τὸν κοινῶς Παρθενῶνα καλούμενον ναόν. Οὐδεὶς δε λόγος ὑπάρχει νὰ ἐγκρίνωμεν τὴν εἰκασίαν τοῦ Michaelis φρονοῦντος ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Hist. anim. 6, 24) περιέπεσε τῇ αὐτῇ ἀμελείᾳ.

(1) Πρβ. Kirchhoff Zur Geschichte des athenischen Staatsschatzes σ. 34 κ. ἑ., Köhler Mitth. V σ. 269 κ. ἑ. Ἀμφισβητεῖ ὁ Köhler, ἂν καὶ κατὰ τὴν πέμπτην πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδα ἐφύλασσεν ὁ ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων τὰς κλεῖς τοῦ Ὀπισθοδόμου διὰ τὸν λόγον, ὅτι περὶ τούτου οὐδὲν λέγεται ῥητῶς ἐν τῇ ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 32 ἐπιγραφῇ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἐπίβλεψις τῆς βουλῆς μόνον διά τοιούτου μέτρου ἠδύνατο ν' ἐκτελεσθῇ. Οὕτως φρονεῖ καὶ ὁ Fellner Zur Geschichte der att. Finanzverw. σ. 16.

τῶν ταμιῶν διοικήσεως τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς, εἶνε ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις διηγούμενος τὴν ἐκ τῆς πόλεως φυγὴν τῶν Ἀθηναίων προσθέτει (VIII 51): «Αἱρέουσι (οἱ βάρβαροι) ἔρημον τὸ ἄστυ, καί τινας ὀλίγους εὑρίσκουσι τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ ἱρῷ ἐόντας, *ταμίας τε τοῦ ἱροῦ* καὶ πένητας ἀνθρώπους.

Ἔτι ἀρχαιότερα περὶ αὐτῶν τεκμήρια παρέχουσιν ἐπιγραφαί τινες. Ἐν τῷ Ἀρχ. Δελτ. τ. ἔ. 1888 ἐδημοσιεύθη ἐν σ. 55 ἡ ἑξῆς ἐπὶ χαλκοῦ τινος ἐλάσματος (1) ἐγκεχαραγμένη ἐπιγραφή:

Hοι ταμίαι τάδε χαλκία. . . . . . .
συνλέχσαντες Διὸς καρτερ[όφρονι ϙόρει ἀνέθεσαν
Ἀναχσίον: καὶ Εὔδιϙος καὶ Σ. . . . .
καὶ Ἀνδοκίδες: καὶ Λυσίμαχ[ος . . . .

Δυστυχῶς διεσώθη ἡμῖν μόνον ἓν τεμάχιον τοῦ ἐλάσματος, ὥστε ἀδυνατοῦμεν ν' ὁρίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ταμιῶν, πιθανῶς ὅμως ἐξελέγοντο καὶ ἐν τοῖς εἰς οὓς ἀνάγεται ἡ ἐπιγραφὴ χρόνοις (ὄχι μετὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος) ὡρισμένος τις ἀριθμὸς ὅπως ἐξελέγοντο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις δέκα ἐνιαύσιοι ταμίαι, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς.

Καὶ ὁ ἐν τῇ ἐν τῷ Δελτ. τ. ἔ. 1889. σελ. 10 ὑπ' ἀρ. 2 δεδημοσιευμένῃ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος Χαιρίων ἦτον ἀναμφιβόλως ταμίας τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐξάγεται δὲ ἐκ τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν, ὅτι ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις ἐν οἷς ἤκμασεν ὁ Σόλων, ταμίαι τινὲς ἐξελέγοντο, οἵτινες τῶν τῆς θεοῦ ἐπεμελοῦντο.

Παριέντες τὰς ἐξ ὧν ὡρμήθημεν ἐπιγραφὰς μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὰς κατὰ τὴν πέμπτην καὶ τετάρτην ἑκατονταετηρίδα περὶ τῶν ταμιῶν (2) εἰδήσεις. Τὸ πρῶτον ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς περὶ τῆς κατασκευῆς

(1) Ὁ Καββαδίας εἴκασεν (Δελ. ἔ. ἀ.), ὅτι ἡ πλὰξ ἦτο δι' ἥλων εἰς σκεῦός τι προσκεκολλημένη, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόθεμα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος χαλκωμάτων. Ὁμοίως ἐφυλάσσοντο τὰ ἐκ Βραυρῶνος εἰς Ἀθήνας μετακομισθέντα ἱερὰ χρήματα τῆς Ἀρτέμιδος ἐν κιβωτῷ τινι. Τοιαύτη κιβωτὸς μνημονεύεται π. χ. καὶ ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἱερῶν χρημάτων τοῦ ἐν Δήλῳ ναοῦ, οὗτινος ἡ διοίκησις κατὰ πολλὰ ὁμοία ἦν τῇ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναῶν. Πρβλ. Swoboda Wien. Stud. X σ. 288 κ. ἑ., Val. de Schöffer De Deli insulae rebus σ. 153 κ. ἑ.

(2) Καλοῦνται οὗτοι ὅπου ἀποκλείεται πᾶσα μετ' ἄλλων σύγχυσις, ἁπλῶς ταμίαι,

τοῦ «χρυσοῦ» ἀγάλματος τῆς Παρθένου ἀπολογισμοῖς. Αἱ περὶ τούτων ἐπιγραφαὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 298 κ. 299 (1), Δελτ. 1889 σ. 6 κ. ἑ. ὑπ' ἀρ. 1 (πρβ. Bull. de corr. hell. XIII σ. 171 κ. ἑ. ὑπ' ἀρ. 7) καὶ Sitz. d. Berl. Akad. 1889 σ. 223 κ. ἑ. (2) ἀνάγονται δὲ πᾶσαι εἰς τοὺς ὀλίγον μετὰ τὸ μέσον τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος χρόνους.

Πληρεστέρας δὲ πληροφορίας περὶ τῶν καθέκαστα τῆς διὰ τῶν ταμιῶν διοικήσεως τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀποθησαυρισθέντων πραγμάτων παρέχουσιν ἡμῖν αἱ τῶν ἱερῶν χρημάτων ἀναγραφαί, αἵτινες ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 434 πρ. Χρ. μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου χρόνων σχεδὸν πλήρεις, ἐκ δὲ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος μᾶλλον κεκολοβωμέναι διεσώθησαν.

Ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιγραφῶν ἐξάγεται, ὅτι κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα περὶ τὸ τέλος ἑκάστης πεντετηρίδος (ἐπεχούσης τὸ μεταξὺ τῶν χρόνων δύο μεγάλων Παναθηναίων διάστημα) αἱ τέσσαρες ἀρχαί, τουτέστι τὰ κατὰ τὴν πεντετηρίδα ἐνιαύσια ἀρχεῖα (Beamtencollegien), τὰ ἱερὰ χρήματα τῷ διὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπομένης πεντετηρίδος ἐκλεχθέντι ἀρχείῳ παρέδιδον. Τὰ περὶ τῆς παραδόσεως ἔγγραφα, περιέχοντα τὰ ἑκάστοτε (κατ' ἔτος) παραδοθέντα καὶ τὰ ἑκάστοτε προστιθέμενα «ἐπέτεια», ἀνεγράφοντο ἐπὶ πλακῶν ἐκ Πεντελησίου μαρμάρου, ὧν ἡ μὲν μία ἐμπεριεῖχεν τὰ ἐν τῷ προνάῳ (τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Παρθενῶνος καλεῖται Προνήιον καὶ Πρόνεως), ἡ δὲ δευτέρα τὰ ἐν τῷ Παρθενῶνι, ἡ δὲ τρίτη τὰ ἐν τῷ νεῷ τῷ Ἑκατομπέδῳ φυλασσόμενα ἱερὰ χρήματα τῆς Ἀθηνᾶς. Οἱ λίθοι οὗτοι ἐστάθησαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, πιθανῶς πλησίον τῶν τόπων, ἐν οἷς εὕρηντο τὰ ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς ἀναφερόμενα πράγματα. Κοινῶς δὲ πιστεύεται ὅτι οἱ ταμίαι ἀπὸ τοῦ ἔτους 454 π. Χρ. καὶ τὸν συμμαχικὸν φόρον ἐφύλασσον, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, τὸ μέρος αὐτοῦ ὅπερ δὲν ἀνηλίσκετο παραυτα· τὴν δὲ ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν τούτων χρημάτων δὲν εἶχον οἱ ταμίαι ἀλλὰ οἱ πρὸς τοῦτο ἐγκαθεσταμένοι Ἑλλη-

συνήθως δὲ ταμίαι τῆς θεοῦ ἢ τ. τῆς πόλεως ἢ τ., οἳ τὰ τῆς θεοῦ ἐταμίευον ἢ τ. τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας (Πολιάδος καὶ Νίκης).

(1) Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγράφονται πάντες οἱ ταμίαι, προστεθειμένων καὶ τῶν δημοτικῶν αὐτῶν.

(2) Πιστεύεται κοινῶς ὅτι καὶ ἡ ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 176 ἐπιγραφὴ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Φειδίου ἀναφέρεται. Ὅτι ὅμως δὲν ἔχει οὕτως θὰ ἐπιχειρήσω ν' ἀποδείξω ἀλλαχοῦ.

νοταμίαι, τὸ δὲ ἰδιαίτερον ταμιεῖον τῆς Ἀθηνᾶς ἀπελάμβανε τῶν χρημάτων τούτων μόνον τὸ ἑξηκοστόν, τὴν «μνᾶν ἀπὸ τοῦ ταλάντου».

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γένει περὶ τῶν ταμιῶν τῆς Θεοῦ. Παρὰ τοὺς ταμίας τούτους ἀναφαίνονται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 32 σπουδαιοτάτῃ ἐπιγραφῇ, ἐξ ἧς ὁρμηθεὶς συνέταξεν ὁ Kirchhoff τὴν ἐμβριθεστάτην διατριβήν, ἣν ἐπέγραψεν Zur Geschichte des athenischen Staatsschatzes im 5. Jahrhundert (Abh. d. Berl. Akad. 1876), δεύτερόν τι ἀρχεῖον ἐπονομαζόμενον «ταμίαι τῶν ἄλλων θεῶν» (1). Ἐν τῇ εἰς ἣν παραπέμπομεν διατριβῇ ἐπεχείρησεν ὁ σοφώτατος ἀνὴρ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιψήφισις τῶν ψηφισμάτων ἐγένετο ἐν ἔτει 435 π. Χρ., ἡ δὲ παρὰ τὴν παλαιὰν ἐγκατάστασις τῆς νέας ἀρχῆς ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἔτους, εἰς ὃ ἀνήκουσιν αἱ πρῶται τῶν ἡμῖν διασωθεισῶν ἀναγραφῶν τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς (2).

Αἱ δύο αὗται ἀρχαὶ διῴκουν τὰ τῶν θεῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου. Μέρος τι τῶν εἰσοδημάτων τῶν ναῶν ἐχρησίμευε διὰ τὰς τακτικὰς δαπάνας, διὰ οἰκοδομάς κτλ., τὸ δὲ λοιπὸν ἀργύριον ἐπετρέπετο νὰ δανεισθῇ ἐπὶ τόκῳ ὑπ' αὐτῆς τῆς πολιτείας, μόνον δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὠλιγώρουν οἱ Ἀθηναῖοι περιστοιχούμενοι ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἐνδείας τῆς ἀποδόσεως τῶν ὀφειλομένων, συγχρόνως δὲ παρεδόθησαν τοῖς Ἑλληνοταμίαις καὶ

(1) Τὰ κυριώτερα χωρία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τὰ ἑξῆς·

«Α. στ. 13 κ. ἑ.: ταμίας θὰ ἀποκυαμεύειν τούτων τῶν χρημάτων (τ. ἐ. τῶν ἄλλων θεῶν) ὅταμπερ τὰς ἄλλας ἀρχάς, καθάπερ τοὺς τῶν ἱερῶν τῶν τῆς Ἀθηναίας· οὗτοι δὲ ταμιευόντων ἐμ πόλει ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τὰ τῶν θεῶν χρήματα, ὅσα δυνατὸν καὶ ὅσιον, καὶ συνανοιγόντων καὶ συγκληόντων τὰς θύρας τοῦ ὀπισθοδόμου καὶ συσσημαινόσθων τοῖς τῶν τῆς Ἀθηναίας ταμίαις».

«Β. στ. 18 κ. ἑ.: ἐκ δὲ τῶν φόρων κατατιθέναι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τὰ ἑκάστοτε γενόμενα παρὰ τοῖς ταμίασι τῶν τῆς Ἀθηναίας τοὺς Ἑλληνοταμίας· ἐπειδὰν δὲ ἐκ τῶν διακοσίων ταλάντων, ἃ ἐς ἀπόδοσιν ἐψήφισται ὁ δῆμος τοῖς ἄλλοις θεοῖς, ἀποδοθῇ τὰ ὀφειλόμενα, ταμιευέσθω τὰ μὲν τῆς Ἀθηναίας χρήματα ἐν τῷ ἐπὶ δεξιὰ τοῦ ὀπισθοδόμου, τὰ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν τῷ ἐπ' ἀριστερά».

(2) Ἐν ταῖς ἡμῖν διασωθείσαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν οἱ ταμίαι τῶν ἄλλων θεῶν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 429 π. Χρ., πρβ. τὴν ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 194, 195 ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ μνημονεύονται καὶ οἱ πρότεροι ταμίαι.

Ἐν τοῖς ἄλλοις θεοῖς δὲν συγκαταλέγονται αἱ Ἐλευσῖνι θεαί, ἡ Βραυρωνία Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἀσκληπιός. Πρβ. Swoboda l. ἀ. σ. 279 κ. ἑ.

τὰ ἐν τοῖς ναοῖς φυλασσόμενα ἀναθήματα, ἅτινα ἀνεγράφοντο ἐν ταῖς μνημονευθείσαις ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον διακόπτεται ἐν ἔτει 407/6 π. Χρ. ἡ σειρὰ τῶν περὶ τοῦ Προνάου (ὑπελείφθη μόνον δι' ἄγνωστόν τινα λόγον εἰς στέφανος χρυσοῦς), πιθανῶς καὶ τῶν περὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἑκατομπέδου πεντετηρικῶν ἀναγραφῶν (πρβ. C. I. A. I 140, 169) καὶ ὀλίγα μόνον τῶν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἀναγεγραμμένων πραγμάτων ἀναφαίνονται πάλιν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῆς ἑπομένης ἑκατονταετηρίδος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο βεβαίως ἄσκοπος ἡ ὕπαρξις δύο ἀρχείων καὶ πολὺ πιθανὸν εἶνε, ὅτι διὰ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἔτος, τουτέστιν διὰ τὸ ἔτος 406/5 π. Χ. δι' οὗ ἄρχεται νέα πεντετηρίς, ἀντὶ τῶν δύο ἓν καὶ μόνον ἀρχεῖον ἐγκατεστάθη, ἐπιλεγόμενον «οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας καὶ τῶν ἄλλων θεῶν». Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν λίθων τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἔτει τοῦ Εὐκλείδου, δηλ. 403/2 π. Χρ., ἐν τῇ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1885 σ. 129 δεδημοσιευμένῃ ἐπιγραφῇ, ἡ δὲ ἐν ταύτῃ (στ. 6) μνεία τῶν προτέρων ταμιῶν καὶ οἱ οὓς προεῖπον γενικώτεροι λόγοι πείθουσιν ἡμᾶς (1) ὅτι ἡ μεταρρύθμισις τῆς διοικήσεως τῶν ἱερῶν χρημάτων δὲν ἐγένετο ὡς πρὶν ἐπιστεύετο (2) συγχρόνως τῇ γενικῇ ἐπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος διαρρυθμίσει τῆς πολιτείας ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰρημένον ἔτος (406/5) (3).

Μετὰ τῆς εἰς μίαν συγχωνεύσεως τῶν δύο ἀρχῶν συνδέεται, ὅτι ἔκτοτε ἡ παράδοσις τῶν ἱερῶν χρημάτων δὲν ἐγένετο πλέον διὰ πεντετηρίδος, ἀλλὰ κατ' ἔτος. Διὰ τοῦτο ἐγένετο ἔκτοτε κατ' ἔτος καὶ ἡ ἐπὶ λίθων ἀναγραφὴ ἢ οὕτως εἰπεῖν δημοσίευσις τῶν ταμιακῶν καταλόγων. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε, πολλαπλασιασθέντων τῶν ἐν τοῖς ναοῖς ἱερῶν χρημάτων, εἶχον πάλιν διαιρεθῇ εἰς δύο τὰ πρὶν εἰς ἓν συγκεχωνευμένα ἀρχεῖα, ἅτινα τὸ πρῶτον ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἡμῖν διασωθείσαις ἐπιγραφαῖς κατὰ τὸ ἔτος 385/4 π. Χρ. (C. I. A. II 667).

(1) Πρβ. τὴν εἰς ἣν παρέπεμψα διατριβὴν τοῦ Lehner, ὡσαύτως καὶ δι' ἃ παρακατιόντες λέγομεν.

(2) Τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Böckh, πρβ. Staatshaushalt I³ σ. 198.

(3) Ἐν τῇ ἐν Ἐφημ. ἀρχ. ἔ. ἀ. ἐπιγραφῇ ἀναγράφονται μόνον τρεῖς ταμίαι, οἵτινες φαίνεται ὅτι ἐπήρχουν διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐναπομεινάντων ἱερῶν πραγμάτων ἐπαγρύπνησιν.

νοταμίαι, τὸ δὲ ἰδιαίτερον ταμιεῖον τῆς Ἀθηνᾶς ἀπελάμβανε τῶν χρημάτων τούτων μόνον τὸ ἑξηκοστόν, τὴν «μνᾶν ἀπὸ τοῦ ταλάντου».

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γένει περὶ τῶν ταμιῶν τῆς Θεοῦ. Παρὰ τοὺς ταμίας τούτους ἀναφαίνονται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 32 σπουδαιοτάτῃ ἐπιγραφῇ, ἐξ ἧς ὁρμηθεὶς συνέταξεν ὁ Kirchhoff τὴν ἐμβριθεστάτην διατριβήν, ἣν ἐπέγραψεν Zur Geschichte des athenischen Staatsschatzes im 5. Jahrhundert (Abh. d. Berl. Akad. 1876), δεύτερόν τι ἀρχεῖον ἐπονομαζόμενον «ταμίαι τῶν ἄλλων θεῶν» (1). Ἐν τῇ εἰς ἣν παραπέμπομεν διατριβῇ ἐπεχείρησεν ὁ σοφώτατος ἀνὴρ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιψήφισις τῶν ψηφισμάτων ἐγένετο ἐν ἔτει 435 π. Χρ., ἡ δὲ παρὰ τὴν παλαιὰν ἐγκατάστασις τῆς νέας ἀρχῆς ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους, εἰς ὃ ἀνήκουσιν αἱ πρῶται τῶν ἡμῖν διασωθεισῶν ἀναγραφῶν τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς (2).

Αἱ δύο αὗται ἀρχαὶ διῴκουν τὰ τῶν θεῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου. Μέρος τι τῶν εἰσοδημάτων τῶν ναῶν ἐχρησίμευε διὰ τὰς τακτικὰς δαπάνας, διὰ οἰκοδομάς κτλ., τὸ δὲ λοιπὸν ἀργύριον ἐπετρέπετο νὰ δανεισθῇ ἐπὶ τόκῳ ὑπ' αὐτῆς τῆς πολιτείας, μόνον δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὠλιγώρουν οἱ Ἀθηναῖοι περιστοιχούμενοι ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἐνδείας τῆς ἀποδόσεως τῶν ὀφειλομένων, συγχρόνως δὲ παρεδόθησαν τοῖς Ἑλληνοταμίαις καὶ

(1) Τὰ κυριώτερα χωρία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τὰ ἑξῆς·

« Α. στ. 13 κ. ἑ.: ταμίας θὰ ἀποκυαμεύειν τούτων τῶν χρημάτων (τ. ἐ. τῶν ἄλλων θεῶν) ὅταμπερ τὰς ἄλλας ἀρχάς, καθάπερ τοὺς τῶν ἱερῶν τῶν τῆς Ἀθηναίας· οὗτοι δὲ ταμιευόντων ἐμ πόλει ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τὰ τῶν θεῶν χρήματα, ὅσα δυνατὸν καὶ ὅσιον, καὶ συνανοιγόντων καὶ συγκληόντων τὰς θύρας τοῦ ὀπισθοδόμου καὶ συσσημαινόσθων τοῖς τῶν τῆς Ἀθηναίας ταμίαις».

« Β. στ. 18 κ. ἑ.: ἐκ δὲ τῶν φόρων κατατιθέναι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τὰ ἑκάστοτε γενόμενα παρὰ τοῖς ταμίασι τῶν τῆς Ἀθηναίας τοὺς Ἑλληνοταμίας· ἐπειδὰν δὲ ἐκ τῶν διακοσίων ταλάντων, ἃ ἐς ἀπόδοσιν ἐψήφισται ὁ δῆμος τοῖς ἄλλοις θεοῖς, ἀποδοθῇ τὰ ὀφειλόμενα, ταμιευέσθω τὰ μὲν τῆς Ἀθηναίας χρήματα ἐν τῷ ἐπὶ δεξιὰ τοῦ ὀπισθοδόμου, τὰ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν τῷ ἐπ' ἀριστερά».

(2) Ἐν ταῖς ἡμῖν διασωθείσαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν οἱ ταμίαι τῶν ἄλλων θεῶν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 429 π. Χρ., πρβ. τὴν ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 194, 195 ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ μνημονεύονται καὶ οἱ πρότεροι ταμίαι.

Ἐν τοῖς ἄλλοις θεοῖς δὲν συγκαταλέγονται αἱ Ἐλευσῖνι θεαί, ἡ Βραυρωνία Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἀσκληπιός. Πρβ. Swoboda ἔ. ἀ. σ. 279 κ. ἑ.

τὰ ἐν τοῖς ναοῖς φυλασσόμενα ἀναθήματα, ἅτινα ἀνεγράφοντο ἐν ταῖς μνημονευθείσαις ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον διακόπτεται ἐν ἔτει 407/6 π. Χρ. ἡ σειρὰ τῶν περὶ τοῦ Προνάου (ὑπελείφθη μόνον δι' ἄγνωστόν τινα λόγον εἷς στέφανος χρυσοῦς), πιθανῶς καὶ τῶν περὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἑκατομπέδου πεντετηρικῶν ἀναγραφῶν (πρβ. C. I. A. I 140, 169) καὶ ὀλίγα μόνον τῶν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἀναγεγραμμένων πραγμάτων ἀναφαίνονται πάλιν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῆς ἑπομένης ἑκατονταετηρίδος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο βεβαίως ἄσκοπος ἡ ὕπαρξις δύο ἀρχείων καὶ πολὺ πιθανὸν εἶνε, ὅτι διὰ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἔτος, τουτέστιν διὰ τὸ ἔτος 406/5 π. Χ. δι' οὗ ἄρχεται νέα πεντετηρίς, ἀντὶ τῶν δύο ἓν καὶ μόνον ἀρχεῖον ἐγκατεστάθη, ἐπιλεγόμενον «οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας καὶ τῶν ἄλλων θεῶν». Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν λίθων τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἔτει τοῦ Εὐκλείδου, δηλ. 403/2 π. Χρ., ἐν τῇ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1885 σ. 129 δεδημοσιευμένῃ ἐπιγραφῇ, ἡ δὲ ἐν ταύτῃ (στ. 6) μνεία τῶν προτέρων ταμιῶν καὶ οἱ οὓς προεῖπον γενικώτεροι λόγοι πείθουσιν ἡμᾶς (1) ὅτι ἡ μεταρρύθμισις τῆς διοικήσεως τῶν ἱερῶν χρημάτων δὲν ἐγένετο ὡς πρὶν ἐπιστεύετο (2) συγχρόνως τῇ γενικῇ ἐπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος διαρρυθμίσει τῆς πολιτείας ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰρημένον ἔτος (406/5) (3).

Μετὰ τῆς εἰς μίαν συγχωνεύσεως τῶν δύο ἀρχῶν συνδέεται, ὅτι ἔκτοτε ἡ παράδοσις τῶν ἱερῶν χρημάτων δὲν ἐγένετο πλέον διὰ πεντετηρίδος, ἀλλὰ κατ' ἔτος. Διὰ τοῦτο ἐγένετο ἔκτοτε κατ' ἔτος καὶ ἡ ἐπὶ λίθων ἀναγραφὴ ἢ οὕτως εἰπεῖν δημοσίευσις τῶν ταμιακῶν καταλόγων. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε, πολλαπλασιασθέντων τῶν ἐν τοῖς ναοῖς ἱερῶν χρημάτων, εἶχον πάλιν διαιρεθῇ εἰς δύο τὰ πρὶν εἰς ἓν συγκεχωνευμένα ἀρχεῖα, ἅτινα τὸ πρῶτον ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἡμῖν διασωθείσαις ἐπιγραφαῖς κατὰ τὸ ἔτος 385/4 π. Χρ. (C. I. A. II 667).

(1) Πρβ. τὴν εἰς ἣν παρέπεμψα διατριβὴν τοῦ Lehner, ὡσαύτως καὶ δι' ἃ παρακατιόντες λέγομεν.

(2) Τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Böckh, πρβ. Staatshaushalt I[3] σ. 198.

(3) Ἐν τῇ ἐν Ἐφημ. ἀρχ. ἔ. ἀ. ἐπιγραφῇ ἀναγράφονται μόνον τρεῖς ταμίαι, οἵτινες φαίνεται ὅτι ἐπῆρχουν διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐναπομεινάντων ἱερῶν πραγμάτων ἐπαγρύπνησιν.

Ἐν τοῖς χρόνοις ἐν οἷς μία μόνον ἀρχὴ διῴκει τὰ ἱερὰ χρήματα τῶν θεῶν, ἐστάθησαν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνὰ τρεῖς λίθοι, ἐμπεριέχοντες

ὁ μὲν πρῶτος τὰ *ἐν* τῷ νεῷ τῷ Ἑκατομπέδῳ
ὁ δὲ δεύτερος τὰ *ἐκ* τοῦ Παρθενῶνος
ὁ δὲ τρίτος τὰ *ἐκ* τοῦ Ὀπισθοδόμου.

Τῷ ἐπὶ τῶν λίθων τῆς πρώτης σειρᾶς ἀναγραφομένῳ καταλόγῳ προσετίθεντο οὐκ ὀλίγα πράγματα, ἅτινα ἀνῆκον εἰς τὴν Βραυρωνίαν Ἀρτέμιδα· ἡ δὲ προσθήκη αὕτη ἐπεγράφετο «τάδε *ἐν* τῷ ὀπισθοδόμῳ ἐκ τῆς κιβωτοῦ τῆς Βραυρωνόθεν» (πρβ. τὴν ἐκ τοῦ ἔτους 398/7 π. Χρ. ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀρ. 652 ἐπιγραφήν, σελ. Β, στ. 23 κ. ἑ.). Κατόπιν δέ, τουτέστιν ὅτε ἐξελέγοντο πάλιν αἱ δύο ἀρχαί, συνηνώθησαν ταῦτα ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἄλλων θεῶν. Ὁ δὲ λόγος τῆς συγχωνεύσεως ταύτης εἶνε πιθανῶς ὅτι ἀμφότερα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ διαφυλάσσοντο, δηλ. ἐν τῷ Ὀπισθοδόμῳ.

Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἀπαντῶσιν πάλιν αἱ δύο ἀρχαί, ἀναμφιβόλως δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ ἄνω εἰρημένου ἔτους 385/4 π. Χρ., ἀνεγράφοντο ἐφ' ἑνὸς μόνον λίθου·πάντα τὰ ἱερὰ χρήματα τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπὶ ἄλλου δὲ λίθου τὰ τῶν ἄλλων θεῶν (1). Ὁ μέχρι νῦν τοὐλάχιστον τελευταῖος λίθος τῆς δευτέρας τάξεως οὗτινος δυνάμεθα ν' ὁρίσωμεν ἀσφαλῶς τὸν χρόνον τῆς ἀναγραφῆς φέρει τὴν εἰς τὸ ἔτος 343/2 π. Χρ. ἀναγομένην ἐπιγραφὴν C. I. A. II 702; ὀλίγον μετέπειτα, τουτέστι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς μόνον οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς. Αὕτη δὲ ἡ ἀρχή, ἥτις ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἐν τῇ αὐτῇ πάντοτε πρὸς τὴν πολιτείαν σχέσει οὖσα διετέλει, ἀπαντᾷ εἰσέτι περὶ τὸ τέλος τῆς τετάρτης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος (πρβ. C. I. A. II 733 [σ. 508] καὶ τὰς περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρατηρήσεις τοῦ Köhler ἐν τοῖς Mitth. V σ. 268 κ. ἑ., C. J. A. II 612 καὶ ἃ περὶ ταύτης ἔγραψεν ὁ M. Fränkel ἐν τῷ βιβλίῳ Hist. u. philol. Aufs., E. Curtius gew. σ. 47).

Ἐν τῇ συντόμῳ ταύτῃ ἱστορίᾳ τῆς παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις διοικήσεως τῶν ἱερῶν χρημάτων συμπεριλαμβάνονται οὕτως εἰπεῖν καὶ τὰ

(1) Ἐξ ἀβλεψίας μόνον τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἀναγράφονται μεταξὺ τῶν πραγμάτων τῶν ἄλλων θεῶν καὶ ὀλίγα τινὰ τῆς Ἀθηνᾶς.

περὶ τὰς τύχας τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Ἀττικοῦ κράτους καὶ τὰ περὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναοὺς τῆς Ἀθηνᾶς συμβάντα.

Τὰ περὶ τῶν ναῶν τούτων ἐκ τῶν περὶ ὧν λόγον ἐποιησάμεθα ἐπιγραφῶν ἐξαγόμενα συμφωνοῦσι πληρέστατα πρὸς ἃς περὶ αὐτῶν ἐξ ἄλλων πηγῶν ἀρυόμεθα πληροφοριῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀναγκαζόμεθα νὰ διέλθωμεν λεπτομερέστερον, διὰ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι αἱ νῦν περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν διαμερισμάτων τῶν ναῶν τούτων ἐπικρατήσασαι γνῶμαι εἶνε ἐσφαλμέναι.

Καὶ πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἄνω μνημονευθείσης διατριβῆς τοῦ Kirchhoff ὀρθῶς ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ πρώτη ἀναγραφὴ τῶν ταμιακῶν καταλόγων στενῶς συνδέεται μετὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος. Βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν περὶ ταύτης ἐπιγραφῶν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ἀδιστάκτως ὅτι ἤδη ἐν τῷ ἔτει 434/3 π. Χρ. ὁ νέος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἀπαιτουμένην ἀσφάλειαν παρεῖχε διὰ τὸν ἐν αὐτῷ ἀποθησαυρισμὸν τῶν μέχρι τότε διεσπαρμένων, κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς εὐημερίας τῆς πόλεως πολλαπλασιασθέντων ἱερῶν χρημάτων. Οἴκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι τοιαύτη ἐναπόθεσις δὲν ἠδύνατο ν' ἐκτελεσθῇ ἂν δὲν προηγεῖτο γενική τις ἐπιθεώρησις, ἥτις πιθανῶς δυσκολωτέρα ἦτον ὡς πρὸς τὰ τῶν ἐν τοῖς δήμοις ἱερῶν, εὐκολωτέρα δὲ ὡς πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει πρὸ πάντων ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ ἀναθήματα. Δὲν γνωρίζομεν μὲν τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐξετελεῖτο ἐν τοῖς πρὸ τῆς ἐπὶ λίθων δημοσιεύσεως τῶν καταλόγων χρόνοις ἡ παράδοσις καὶ ἀντιγραφή, οὐδένα δὲ διαφεύγει ὅτι συνέφερε καὶ τῷ δημοσίῳ καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπὶ τῶν ἱερῶν πραγμάτων ἀρχαῖς ν' ὑποβληθῶσι καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ ἑκάστοτε ἔγγραφα τῆς παραδόσεως τῇ κοινῇ κρίσει. Τοῦτο δὲ κατωρθώθη μόνον διὰ τῆς ἐν Ἀθήναις συγκεντρώσεως τῶν ἱερῶν χρημάτων ἢ τουλάχιστον τῶν τιμαλφεστέρων αὐτῶν, αὕτη δὲ πάλιν ἔχρῃζε τῆς κατασκευῆς καταλλήλου τινὸς καὶ ἀσφαλοῦς οἰκοδομήματος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς χρόνοις ἐν οἷς ἐγένετο ἡ διαρρύθμισις τῆς διοικήσεως ὁ μέγας ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐπερατοῦτο, δικαιούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐφυλάσσετο ἔκτοτε μέρος τοὐλάχιστον τῶν πανταχόθεν συλλεχθέντων ἱερῶν κειμηλίων, συγχρόνως δὲ καὶ τὰ δημόσια χρήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἀναμφιβόλως καὶ οὗτος ὁ ναὸς προωρισμένος ἦτο διὰ τὴν λατρείαν τῆς θεοῦ, δὲν ἐπεσωρεύθησαν ἐν αὐτῷ

ὡς ἐν θησαυρῷ τινι ὅσα πράγματα ὑπῆρχον ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῶν ἄλλων θεῶν καὶ πολλὰ ἀφέθησαν ἔνθα καὶ πρότερον ἐφυλάσσοντο (1).

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν, ὅτι τὰ ἱερὰ χρήματα τῆς Ἀθηνᾶς διαρκούσης τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἦσαν τὰ μὲν

ἐν τῷ προνάῳ, τὰ δὲ
ἐν τῷ Παρθενῶνι, τὰ δὲ λοιπὰ
ἐν τῷ ναῷ τῷ Ἑκατομπέδῳ.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς ἣν δημοσιεύομεν ἐπιγραφῆς ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ παραπλεύρως τῷ Ἐρεχθείῳ κείμενος ἀρχαῖος ναὸς Ἑκατόμπεδον ἐκαλεῖτο, οὐδεὶς δὲ νομίζω θὰ τολμήσῃ ν' ἀποφανθῇ ὅτι τὸ Ἑκατόμπεδον τοῦτο διαφέρει τοῦ ἐν ταῖς ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς μνημονευομένου νεὼ τοῦ Ἑκατομπέδου, ἃ δὲ ἐν τοῖς προηγουμένοις (σ.641 κ. ἑ.) ἐξέθηκα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν Περσικῶν καταστραφεὶς ναὸς ἐκ νέου ἀνηγέρθη, δυνάμεθα ν' ἀποκρούσωμεν θαρρούντως τὴν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Boeckh ἐπικρατήσασαν γνώμην, καθ' ἣν τὰ τρία ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς μνημονευόμενα ὀνόματα εἰς τρία μέρη τοῦ Παρθενῶνος ἀνεφέροντο, καὶ οὐδὲν πλέον κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ μὲν πρόναος τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ναοῦ διαμέρισμα εἶνε, ὁ δὲ Παρθενὼν τὸ κυριώτερον μέρος αὐτοῦ τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ ἵστατο τὸ κοινῶς Παρθένος καλούμενον χρυσελεφάντινον ἔργον τοῦ Φειδίου.

Τὸ «ὄπισθεν τῆς θεοῦ» ἢ «ὄπισθεν τοῦ ἀδύτου» κείμενον οἴκημα, ὁ Ὀπισθόδομος δηλαδή, σπανίως μνημονεύεται κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα· ἐκ τῆς ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπιγραφῆς ἣν ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἐξάγεται, ὅτι ἐν τῷ ταμιείῳ ἢ θησαυροφυλακίῳ τούτῳ ἐφυλάσσοντο τὸ μὲν ἱερὰ χρήματα τῆς Ἀθηνᾶς, συνιστάμενα πρὸ πάντων ἐκ τῆς δεκάτης, τοῦ ἑξηκοστοῦ τῶν φόρων καὶ τοῦ μισθοῦ τῶν εἰς τὴν θεὰν ἀνηκόντων κτημάτων, τὸ δὲ καὶ τῶν ἄλλων θεῶν. Καὶ ταῦτα μὲν φαίνεται ὅτι ἔμειναν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἐφ' ὅσον εἰσεπράττοντο. Τὰ δὲ ἐν ταῖς ταμιακαῖς ἀναγραφαῖς ἀναγραφέντα ἀφιερώματα, ὅσα δὲν ἐτέθησαν ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ, διενεμήθησαν εἰς τὰ μᾶλλον καὶ πᾶσι προσιτὰ λοιπὰ μέρη τοῦ ναοῦ, τουτέ-

(1) Τοιαῦτα εἶνε π. χ. τὰ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ «ἀπὸ Μήδων λάφυρα», ὁ θώραξ τοῦ Μασιστίου καὶ ὁ τοῦ Μαρδονίου καλούμενος ἀκινάκης.

στι τὸν πρόναον καὶ τὸν Παρθενῶνα, συντελοῦντα οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν εἰς τιμὴν τῆς θεοῦ τελουμένων ἑορτῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα. Ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ μετεβλήθησαν τὰ πάντα, καὶ ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως καὶ ὁ τόπος τῆς διαφυλάξεως. Οὐδεὶς πλέον λόγος περὶ τοῦ προνάου, τὸ δὲ Ἑκατόμπεδον τοὐναντίον ἐκφαίνεται τόσον ὥστε δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς σχεδὸν ὁ μόνος τόπος, ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο ἐξαιρουμένου βεβαίως τοῦ ἀργυρίου τὰ τιμαλφῆ πράγματα τῆς Ἀθηνᾶς, διότι ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν σ. 650 εἰρημένων δὲν μνημονεύεται ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον τοιαῦτα ἀναθήματα (1), τινὰ δὲ ἀναφέρονται ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐκ τοῦ Παρθενῶνος» καὶ «ἐκ τοῦ Ὀπισθοδόμου», τέλος δὲ ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἐκ νέου ἐγκατάστασιν τῶν δύο ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἱερῶν χρημάτων ἀρχῶν χρόνοις προσετίθεντο ἐν τῷ αὐτῷ λίθῳ τὰ «ἐκ τοῦ Παρθενῶνος» καὶ «ἐκ τοῦ Ὀπισθοδόμου» τοῖς «ἐν τῷ νεῴ τῷ Ἑκατομπέδῳ». Ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ λοιπὸν ἐπεσωρεύθησαν ὡς ἐν ἀποθήκῃ τινὶ σχεδὸν πάντα τὰ τιμαλφῆ ἀφιερώματα τῆς Ἀθηνᾶς, ὥσπερ ἐν τῇ Χαλκοθήκῃ τὰ ἐλάσσονος ἀξίας (2).

Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται κατ' ἐμὲ κριτὴν μόνον διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα ὑπερεῖχον ὁ Παρθενὼν καὶ τὸ Ἐρέχθειον ὡς πρὸς τὴν διὰ τὴν λατρείαν τῆς θεοῦ σημασίαν πολὺ τοῦ Ἑκατομπέδου. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ παραδόξου τούτου συμβάντος — διότι ἡ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ Ἀθηνᾶ δὲν ἦτο βεβαίως ὀλιγώτερον ἀξιοσέβαστος τῆς ἐν τοῖς καινοῖς ναοῖς — δέον νὰ ζητήσωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναῶν.

Καὶ τῷ ὄντι εὑρίσκομεν ἐν αὐτῇ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ὡς ἐκ τῶν ἑπομένων ἐξάγεται.

Πρῶτον μὲν ἱστορεῖ ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλ. I 6, 1) ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ἔτει, ἐν ᾧ εἰκάζεται ὅτι τὰ περὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἱερῶν χρημάτων μετερρυθμίσθησαν, «ὁ παλαιὸς τῆς Ἀθηνᾶς νεὼς ἐν Ἀθήναις ἐνεπρήσθη» (3).

(1) Ἄλλου εἴδους ἦσαν οἱ ἐν τοῖς Προπυλαίοις πίνακες καὶ τὰ ἐν τῇ Χαλκοθήκῃ χαλκᾶ σκεύη.

(2) Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς ἐν Δήλῳ Χαλκοθήκης.

(3) Δὲν εἶνε ἀδύνατον, ἀλλὰ ὄχι καὶ βέβαιον, ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ'

Δεύτερον δὲ συμπεραίνομεν ἐκ τῶν περὶ τῆς ἐπανορθώσεως τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιγραφῶν, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐπιτελέσθη ἐν τοῖς ἀμέσως προηγουμένοις χρόνοις (1), ἡ δὲ προσέγγισις τῶν θεμελίων τῆς νοτίου προστάσεως (τῆς τῶν Κορῶν καλουμένης) πρὸς τὸν σηκὸν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἀποδεικνύει, ὡς δέχεται νῦν καὶ ὁ Dörpfeld (2), ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων καὶ οἱ ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιστατοῦντες πεπεισμένοι ἦσαν, ὅτι προέκειτο νὰ κατεδαφισθῇ ὁ ἀρχαῖος ναός. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Ἐρεχθείου ἐξετελεῖτο κατὰ τὰς συγγραφάς, ἃς ἐπεψηφίσατο αὐτὸς ὁ δῆμος, οὐδεὶς δὲ οὔτε θρησκευτικὸς οὔτε ἄλλος οἱοσδήποτε λόγος ἀπῄτει (3), νὰ διατηρηθῇ παρὰ τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα καὶ τρίτος τις ναός, ὃν προωρίσθη ἐξ ἀρχῆς ν' ἀντικαταστήσῃ ὁ Παρθενών (4), δὲν ἀνῳκοδομήθη βεβαίως ὁ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Ἐρεχθείου ἐμπρησθεὶς ναός, ἂν δηλαδὴ μέχρι τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἐρεχθείου σῶος διετηρεῖτο. Πιθανώ-

ἀριθ. 829 κεκολοβωμένης ἐπιγραφῆς διασωθέντα τεμάχια εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἀναφέρονται. Οὐδεὶς δὲ λόγος νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ ὁ Δημοσθένης (XXIV 136: οἱ ταμίαι ἐφ' ὧν ὁ Ὀπισθόδομος ἐνεπρήσθη) λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορηθέντος συμβάντος.

(1) Ἴδε Michaelis ἐν τοῖς Mitth. XIV σ. 349 κ. ἑ.

(2) Ἐν τοῖς Mitth. XII σ. 202. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ περὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἄρθρῳ αὐτοῦ (Mitth. X σ. 276) ἀπεφάνθη ὡς ἑξῆς: Der Tempel muss *unbedingt* schon zerstört gewesen sein, als das jetzige Erechtheion errichtet wurde.

(3) Οὔτε ὁ ἱερὸς χῶρος περιωρίζετο, ὅπερ θὰ συνέβαινεν ὡς πρὸς τὸ τέμενος τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, ἂν τὰ Προπύλαια πραγματικῶς ἐξετελοῦντο κατὰ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Μνησικλέους. Οὐδόλως ὅμως φρονῶ, ὅτι ἠδύνατό ποτε ν' ὑπερισχύσῃ ἡ τυχὸν παρὰ τῆς ἱερείας ἢ τῶν ἐπιστατῶν καταπολέμησις τοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος, διότι οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἡ οἰκοδομὴ τῶν Προπυλαίων ἐγένετο ἀκριβῶς κατὰ τὰς συγγραφὰς ἃς ἐπεδοκίμασαν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος.

(4) Τὸ διάγραμμα τοῦ Παρθενῶνος ἀποκρίνεται κατὰ πάντα τὰ οὐσιώδη μέρη πρὸς τὸ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, πρβ. Mitth. XI σ. 340. Διαφέρουσι μόνον ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεως, ὅπερ κατέχουσιν ἐν μὲν τῷ Παρθενῶνι ὁ καλούμενος Ὀπισθόδομος, ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ ναῷ «τὰ οἰκήματα τὰ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ». Ἐπανειλημμένως ἔγραψεν ὁ Dörpfeld (Mitth. XII σ. 38 κ. ἑ., σ. 210) ὅτι τὰ ἐν τῇ τοῦ C. I. A. I ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπιγραφῇ (ἴδε ἀνωτέρω σ. 648 σημ. 1) εἰρημένα «ἐν τῷ ἐπὶ δεξιὰ τοῦ Ὀπισθοδόμου» καὶ «ἐν τῷ ἐπ' ἀριστερά» συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένης ἐξηγήσεως, ὅτι δηλαδὴ λόγος γίγνεται περὶ κεχωρισμένων δωματίων τοῦ Ὀπισθοδόμου. Ἀριδήλως ὅμως διατάσσεται νὰ τοποθετηθῶσι τὰ τῆς Ἀθηναίας χρήματα ἐν τῷ ἑνί, τὰ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν τῷ ἑτέρῳ ἡμίσει τοῦ αὐτοῦ δωματίου, τὸ δὲ διαμέρισμα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ὃ θεωρεῖ ὁ Dörpfeld ὡς Ὀπισθόδομον, διαιρεῖται εἰς *τρία* δωμάτια.

τερον ὅμως φαίνεται, ὅτι μετὰ τὰ Περσικὰ δὲν ἀνῳκοδομήθη ὁλόκληρος ὁ ναός, ἀλλὰ μόνον μέρος τι ὅσον ἐπήρκει διὰ τὰς προσωρινὰς ἀνάγκας τῆς λατρείας καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἱερῶν χρημάτων, διότι ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω προωρίσθη ἐξ ἀρχῆς ὁ Παρθενὼν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντα ναόν. Καὶ τοῦτο φρονοῦντες δὲν ἀναγκαζόμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρόστασις τῶν Κορῶν ἐξετελεῖτο ὀρθῶν εἰσέτι ἱσταμένων τῶν τοίχων, οἵτινες θὰ ἀπέκρυπτον πᾶσαν τὴν κομψότητα τοῦ νέου οἰκοδομήματος.

Πρὸς ταύτην δὲ τὴν γνώμην συμβιβάζονται ἄριστα καὶ ὅσα ἐκ τῶν ταμιακῶν ἀναγραφῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ὡς πρὸς τὴν μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν χρῆσιν τοῦ ναοῦ ἐξάγομεν. Μετεσκευάσθη δηλαδὴ εἰς παράρτημα τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτοῦ κειμένων ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν ᾧ ὡς ἐν ἀποθήκῃ τινὶ συνελέχθησαν σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἱερὰ χρήματα, αὐτὸ τοῦτο δηλαδὴ ὅπερ συνέβη ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἐν Δήλῳ, ἐν μὲν Ὀλυμπίᾳ τῷ ναῷ τῆς Ἥρας, ἐν δὲ Δήλῳ τῷ ναῷ ἐν ᾧ τὰ ἑπτὰ (ἀγάλματα), πιθανῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα μνημονεύεται παλαιός τις ναὸς παρὰ καινόν τινα κείμενος· τὸ αὐτὸ δὲ γίγνεται καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις· Εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως καὶ ὁ θρησκευτικὸς λόγος, δι' ὃν καὶ νῦν ἔτι ἀποφεύγουσιν οἱ Ἕλληνες τὴν ἐντελῆ κατάλειψιν ἢ διὰ μὴ θρησκευτικὴν χρῆσιν μεταποίησιν τῶν ποτε ἱερωμένων τόπων καὶ πραγμάτων. Τοιουτοτρόπως ἐξηγεῖται διατὶ διετηρεῖτο ὁ δὶς ἐμπρησθεὶς πώρινος (1) οἶκος παραπλεύρως τοῖς παρὰ πάντων θαυμαζομένοις ναοῖς, τῷ τε Ἐρεχθείῳ καὶ τῷ Παρθενῶνι.

Οὐδεὶς νομίζω θ' ἀρνηθῇ ὅτι ὁ οἶκος οὗτος ἠδύνατο καὶ μετὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν καὶ μεταποίησιν νὰ ὀνομασθῇ ὅπως καὶ πρότερον, Ἑκατόμπεδον δηλαδὴ ἢ νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος, καὶ οὐδὲν κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν, τοὐναντίον θεωροῦμεν ὡς βέβαιον, ὅτι δὲν παρημελεῖτο ἡ ἐν αὐτῷ τελουμένη θυσία (2).

Διὰ δὲ τῆς παραλείψεως τῶν λέξεων «ἐν τῷ» θὰ διεστρέφετο ἡ ἔννοια, διότι τὰ «ἐπὶ δεξιὰ» καὶ «ἐπ' ἀριστερὰ τοῦ Ὀπισθοδόμου» κεῖνται *ἐκτὸς* αὐτοῦ.

(1) Πρβ. Mitth. XI σ. 344.

(2) Περὶ τῆς θυσίας ταύτης ἐγένετο ἴσως λόγος ἐν τῇ ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀρ. 163 ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ ὁ Ussing συνεπλήρωσε τὰς λέξεις «ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ». Τοὐλάχιστον δὲν ἀναιρεῖται ἡ εἰκασία αὕτη δι' ὧν παρετήρησεν ὁ Dittenberger ἐν τῇ Sylloge (380) παρὰ πόδα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου, πρβ. Ussing ἔ. ἀ. σ. 190, Dörp-

Δεύτερον δὲ συμπεραίνομεν ἐκ τῶν περὶ τῆς ἐπανορθώσεως τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιγραφῶν, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐπιτελέσθη ἐν τοῖς ἀμέσως προηγουμένοις χρόνοις (1), ἡ δὲ προσέγγισις τῶν θεμελίων τῆς νοτίου προστάσεως (τῆς τῶν Κορῶν καλουμένης) πρὸς τὸν σηκὸν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἀποδεικνύει, ὡς δέχεται νῦν καὶ ὁ Dörpfeld (2), ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων καὶ οἱ ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιστατοῦντες πεπεισμένοι ἦσαν, ὅτι προέκειτο νὰ κατεδαφισθῇ ὁ ἀρχαῖος ναός. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Ἐρεχθείου ἐξετελεῖτο κατὰ τὰς συγγραφάς, ἃς ἐπεψηφίσατο αὐτὸς ὁ δῆμος, οὐδεὶς δὲ οὔτε θρησκευτικὸς οὔτε ἄλλος οἱοσδήποτε λόγος ἀπῄτει (3), νὰ διατηρηθῇ παρὰ τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα καὶ τρίτος τις ναός, ὃν προωρίσθη ἐξ ἀρχῆς ν' ἀντικαταστήσῃ ὁ Παρθενών (4), δὲν ἀνῳκοδομήθη βεβαίως ὁ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Ἐρεχθείου ἐμπρησθεὶς ναός, ἂν δηλαδὴ μέχρι τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἐρεχθείου σῶος διετηρεῖτο. Πιθανώ-

ἀριθ. 829 κεκολοβωμένης ἐπιγραφῆς διασωθέντα τεμάχια εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἀναφέρονται. Οὐδεὶς δὲ λόγος νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ ὁ Δημοσθένης (XXIV 136: οἱ ταμίαι ἐφ' ὧν ὁ Ὀπισθόδομος ἐνεπρήσθη) λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορηθέντος συμβάντος.

(1) Ἴδε Michaelis ἐν τοῖς Mitth. XIV σ. 349 κ. ἑ.

(2) Ἐν τοῖς Mitth. XII σ. 202. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ περὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἄρθρῳ αὐτοῦ (Mitth. X σ. 276) ἀπεφάνθη ὡς ἑξῆς: Der Tempel muss *unbedingt* schon zerstört gewesen sein, als das jetzige Erechtheion errichtet wurde.

(3) Οὔτε ὁ ἱερὸς χῶρος περιωρίζετο, ὅπερ θὰ συνέβαινεν ὡς πρὸς τὸ τέμενος τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, ἂν τὰ Προπύλαια πραγματικῶς ἐξετελοῦντο κατὰ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Μνησικλέους. Οὐδόλως ὅμως φρονῶ, ὅτι ἠδύνατό ποτε ν' ὑπερισχύσῃ ἡ τυχὸν παρὰ τῆς ἱερείας ἢ τῶν ἐπιστατῶν καταπολέμησις τοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος, διότι οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἡ οἰκοδομὴ τῶν Προπυλαίων ἐγένετο ἀκριβῶς κατὰ τὰς συγγραφὰς ἃς ἐπεδοκίμασαν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος.

(4) Τὸ διάγραμμα τοῦ Παρθενῶνος ἀποκρίνεται κατὰ πάντα τὰ οὐσιώδη μέρη πρὸς τὸ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, πρβ. Mitth. XI σ. 340. Διαφέρουσι μόνον ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεως, ὅπερ κατέχουσιν ἐν μὲν τῷ Παρθενῶνι ὁ καλούμενος Ὀπισθόδομος, ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ ναῷ «τὰ οἰκήματα τὰ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ». Ἐπανειλημμένως ἔγραψεν ὁ Dörpfeld (Mitth. XII σ. 38 κ. ἑ., σ. 210) ὅτι τὰ ἐν τῇ τοῦ C. I. A. I ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπιγραφῇ (ἴδε ἀνωτέρω σ. 648 σημ. 1) εἰρημένα «ἐν τῷ ἐπὶ δεξιὰ τοῦ Ὀπισθοδόμου» καὶ «ἐν τῷ ἐπ' ἀριστερά» συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένης ἐξηγήσεως, ὅτι δηλαδὴ λόγος γίγνεται περὶ κεχωρισμένων δωματίων τοῦ Ὀπισθοδόμου. Ἀριδήλως ὅμως διατάσσεται νὰ τοποθετηθῶσι τὰ τῆς Ἀθηναίας χρήματα ἐν τῷ ἑνί, τὰ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν τῷ ἑτέρῳ ἡμίσει τοῦ αὐτοῦ δωματίου, τὸ δὲ διαμέρισμα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ὃ θεωρεῖ ὁ Dörpfeld ὡς Ὀπισθόδομον, διαιρεῖται εἰς **τρία** δωμάτια.

τερον ὅμως φαίνεται, ὅτι μετὰ τὰ Περσικὰ δὲν ἀνῳκοδομήθη ὁλόκληρος ὁ ναός, ἀλλὰ μόνον μέρος τι ὅσον ἐπήρκει διὰ τὰς προσωρινὰς ἀνάγκας τῆς λατρείας καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἱερῶν χρημάτων, διότι ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω προωρίσθη ἐξ ἀρχῆς ὁ Παρθενὼν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντα ναόν. Καὶ τοῦτο φρονοῦντες δὲν ἀναγκαζόμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρόστασις τῶν Κορῶν ἐξετελεῖτο ὀρθῶν εἰσέτι ἱσταμένων τῶν τοίχων, οἵτινες θὰ ἀπέκρυπτον πᾶσαν τὴν κομψότητα τοῦ νέου οἰκοδομήματος.

Πρὸς ταύτην δὲ τὴν γνώμην συμβιβάζονται ἄριστα καὶ ὅσα ἐκ τῶν ταμιακῶν ἀναγραφῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ὡς πρὸς τὴν μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν χρῆσιν τοῦ ναοῦ ἐξάγομεν. Μετεσκευάσθη δηλαδὴ εἰς παράρτημα τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτοῦ κειμένων ναῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν ᾧ ὡς ἐν ἀποθήκῃ τινὶ συνελέχθησαν σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἱερὰ χρήματα, αὐτὸ τοῦτο δηλαδὴ ὅπερ συνέβη ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἐν Δήλῳ, ἐν μὲν Ὀλυμπίᾳ τῷ ναῷ τῆς Ἥρας, ἐν δὲ Δήλῳ τῷ ναῷ ἐν ᾧ τὰ ἑπτὰ (ἀγάλματα), πιθανῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα μνημονεύεται παλαιός τις ναὸς παρὰ καινόν τινα κείμενος· τὸ αὐτὸ δὲ γίγνεται καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις· Εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως καὶ ὁ θρησκευτικὸς λόγος, δι' ὃν καὶ νῦν ἔτι ἀποφεύγουσιν οἱ Ἕλληνες τὴν ἐντελῆ κατάλειψιν ἢ διὰ μὴ θρησκευτικὴν χρῆσιν μεταποίησιν τῶν ποτε ἱερωμένων τόπων καὶ πραγμάτων. Τοιουτοτρόπως ἐξηγεῖται διατὶ διετηρεῖτο ὁ δὶς ἐμπρησθεὶς πώρινος (1) οἶκος παραπλεύρως τοῖς παρὰ πάντων θαυμαζομένοις ναοῖς, τῷ τε Ἐρεχθείῳ καὶ τῷ Παρθενῶνι.

Οὐδεὶς νομίζω θ' ἀρνηθῇ ὅτι ὁ οἶκος οὗτος ἠδύνατο καὶ μετὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν καὶ μεταποίησιν νὰ ὀνομασθῇ ὅπως καὶ πρότερον, Ἑκατόμπεδον δηλαδὴ ἢ νεὼς ὁ Ἑκατόμπεδος, καὶ οὐδὲν κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν, τοὐναντίον θεωροῦμεν ὡς βέβαιον, ὅτι δὲν παρημελεῖτο ἡ ἐν αὐτῷ τελουμένη θυσία (2).

Διὰ δὲ τῆς παραλείψεως τῶν λέξεων «ἐν τῷ» θὰ διεστρέφετο ἡ ἔννοια, διότι τὰ «ἐπὶ δεξιὰ» καὶ «ἐπ' ἀριστερὰ τοῦ Ὀπισθοδόμου» κεῖνται ἐκτὸς αὐτοῦ.

(1) Πρβ. Mitth. XI σ. 344.

(2) Περὶ τῆς θυσίας ταύτης ἐγένετο ἴσως λόγος ἐν τῇ ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀρ. 163 ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ ὁ Ussing συνεπλήρωσε τὰς λέξεις «ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ». Τοὐλάχιστον δὲν ἀναιρεῖται ἡ εἰκασία αὕτη δι' ὧν παρετήρησεν ὁ Dittenberger ἐν τῇ Sylloge (380) παρὰ πόδα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου, πρβ. Ussing ἔ. ἀ. σ. 190, Dörp-

Περαίνοντες τὸν λόγον προσθέτομέν τινα περὶ τῆς κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ λατρείας τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκ τῆς περὶ ἧς λόγον ἐποιησάμεθα ἐν τῷ ναῷ τούτῳ θυσίας συμπεραίνομεν, ὅτι ἐν τῷ ναῷ πιθανῶς τοὐλάχιστον ἄγαλμά τι τῆς θεᾶς ἵστατο, οὗ ἐνώπιον ἐτελεῖτο ἡ θυσία αὕτη. Ἐὰν δὲ κατορθώσωμεν ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦτο ῥητῶς μνημονεύεται ἐν τοῖς μετ' Εὐκλείδην χρόνοις, θ' ἀποδείξωμεν ἅμα ὅτι τῷ ὄντι καὶ τότε εἰσέτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὁ ἀρχαῖος ναός, μεταβεβλημένος μὲν τιμώμενος δὲ ὡς καὶ πρότερον διὰ τῆς ἀρχαιοπρεποῦς ὀνομασίας «Ἑκατομπέδον».

Καὶ τῷ ὄντι μνημονεύεται τὸ *ἄγαλμα* τοῦτο ἐν ἐπιγραφαῖς τισι.

Ἡ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο σπουδαιοτάτη ἐπιγραφὴ εἶνε ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀρ. 719, ἥτις κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Köhler ἀνάγεται περίπου εἰς τὸ ἔτος 321/20 π. Χρ. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καταλόγου τῶν ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ φυλασσαμένων ἱερῶν χρημάτων ἀναγινώσκομεν (στ. ϛ' κ. ἑ.) τὰ ἑξῆς, ἅτινα βεβαίως συνεπληρώθησαν ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἐκδότου:

1) ἄγαλμα τὸ ἐν τῷ Ἑκ]ατομπέδῳ καὶ ἡ ἀ-
σπὶς καὶ τὸ βάθρον] ἐντελῆ κατὰ τὴν στ-
ήλην· στέφανος χρυσ]οῦς ὃν ἡ Νίκη ἔχει.

Πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο συμβάλλει ὁ Köhler ἐν τῇ ἐν τοῖς Mitth. V σ. 90 κ. ἑ. διατριβῇ τὰ ἑξῆς:

2) C. I. A. II 667 (τοῦ ἔτους 385|4 π. Χρ., κατ' ἀντίγραφον τοῦ Chandler) στ. ε' κ. ἑ.:

[κατὰ τὴν στήλην τὴν]
χαλκῆν τὴν ἐν τῷ Παρθενῶνι [ὁμ]ολογόμενον. . . .
ἐλέφαντα παρέδομεν πρὸς ἀργύριον ταστα

(ἀντὶ τῶν τελευταίων λέξεων προέτεινε ὁ Böckh τὴν διόρθωσιν: *πρὸς ἀριθμὸν καὶ σταθμόν*).

feld ἐν τοῖς Mitth. XII σ. 51· ῥητῶς λέγει ὁ Παυσανίας V 14, 5:» θύουσι . . . . τῷ Ὀλυμπίῳ Διὶ ἰόντες ἐπὶ τὸν βωμὸν τὸν *ἐντὸς* τοῦ ναοῦ». Αἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ λέξεις «καθάπερ πρότερον» ὑπεμφαίνουσιν ἴσως ὅτι ἡ πάτριος αὕτη θυσία (πρβλ. Ἡρόδ. V 71, VIII 43) ἐκινδύνευσε νὰ καταργηθῇ.

3) C. I. A. II 670 (τοῦ ἔτους 377/6 π. Χ.) στ. ζ' κ. ἑ.:

ἐν τῷ Ἑκατομπ]έδῳ ἐντελὲς [κα]τὰ τὴν στή[λην
τὴν χαλκῆν. . . . στέφ]ανος [χρυσοῦς ὃν ἡ Νίκη ἔχει;

4) C. I. A. II 727 (σύγχρονος περίπου τῇ ὑπ' ἀρ. 1 ἐπιγραφῇ, ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Πιττάκη) στ. ι' κ. ἑ.

ἄγαλ]μα τῆς Ἀθην[ᾶς τὸ
ἐν τῷ Ἑκατ]ο[μπ]έδω[ι. . .
. . . τὸ βάθρον. . . . .
. . . . στέφανος χρυσ[οῦς
ὅ]ν [ἡ] Νίκη ἔχει. . . . .

Ἐπειδὴ πάντα τὰ χωρία ταῦτα εὕρηνται ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀναγραφῶν καὶ πολλὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ λέξεις καὶ πράγματα, ἐπαναλαμβάνονται (διεξοδικώτερον ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις ἐπιγραφαῖς), συνεπέραινεν ὁ Köhler ὀρθῶς, ὥς γέ μοι φαίνεται, ὅτι εἰς τὰ αὐτὰ πράγματα ἀναφέρονται. Ἀσπαζόμεθα καὶ τὴν δευτέραν τοῦ αὐτοῦ παρατήρησιν, ὅτι δηλαδὴ πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀνεγράφησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ τετάρτου ἔτους Ὀλυμπιάδος τινὸς καὶ ὅτι ἑπομένως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγαλμα μόνον κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος ἑκάστοτε διελύετο καὶ περιεγράφετο. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐνόμιζεν ὁ Köhler ὅτι ἦτο τὸ χρυσελεφάντινον τῆς Παρθένου καὶ τῷ ὄντι ἀποκλείεται τὸ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ ἄγαλμα καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ὑποθέσῃ ὅτι τρίτον τι ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, εἰς ὃ τυχὸν θ' ἀναφέροντο τὰ εἰς ἃ παρέπεμψα χωρία τῶν ἐπιγραφῶν. Νῦν ὅμως ἐξάγεται ἐκ τῶν ἄνω εἰρημένων, ὅτι ὁ λόγος γίγνεται περὶ τοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ ἱσταμένου (1).

(1) Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ λύσω τὸ ζήτημα, τίνι τρόπῳ ἐβεβαιοῦτο, ὅτι τὰ τῆς Παρθένου μέρη συνεφώνουν πρὸς ἀριθμὸν καὶ σταθμὸν τῇ περὶ τούτων ἀνὰ χεῖρας τῶν ταμιῶν ἀναγραφῇ. Παρατηρῶ δὲ ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ σκῦλα Μηδικὰ (ἴδε ἐν τοῖς ἀνωτέρω σ. 652 σημ. 1) καὶ τὸν κατὰ τὸν Ἁρποκρατίωνα «εἰς τὸν Παρθενῶνα» ἀνακείμενον ἀργυρόποδα δίφρον τοῦ Ξέρξου (τὸν αἰχμάλωτον καλούμενον).

Πῶς ἐξηγεῖται, ὅτι τὰ περὶ τοῦ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἀγάλματος ἀναγεγραμμένα ἦσαν, ἐν στήλῃ τινὶ χαλκῇ, ἥτις οὐχὶ πλησίον τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ ἀλλ' ἐν τῷ Παρθενῶνι τε

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ταύτης, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Φειδίου, προσθέτω τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ ἐν τῷ Παρθενῶσι χρυσελεφάντινον ἄγαλμα ἐπονομάζεται ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις συνήθως *τὸ χρυσοῦν ἄγαλμα*, πρβ. Sitz. d. Berl. Ak. 1889 σ. 223, Δελτ. ἀρχ. 1888 σ. 221, C. I. A. II 649, 652, 654, 657, 660 (651, 658, 667, 674) καὶ τὸ εἰς τὸν στ. 605 τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους σχόλιον. Παρομοίως καλεῖται παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ἐν τ. βίῳ τοῦ Περικλέους κ. 7 τὸ «χρυσοῦν ἕδος». Τὸ «ἄγαλμα (τῆς Ἀθηνᾶς) τὸ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ» λοιπὸν ὅπερ μνημονεύεται ἐν συγχρόνοις ἐπιγραφαῖς, δέον νὰ διαστέλλωμεν τοῦ ἔργου τοῦ Φειδίου.

2. Ἐν ταῖς ἐν τῷ C. I. A. II ὑπ' ἀριθ. 645 (στ. 22 κ. ἑ.), 646 (στ. 5 κ. ἑ.), 656 (στ. 19 κ. ἑ.), 675 (στ. 11) ἐπιγραφαῖς μνημονεύονται μεταξὺ τῶν «ἐκ τοῦ Παρθενῶνος» πραγμάτων, ἅτινα πιθανῶς ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Ἑκατόμπεδον, τὰ ἑξῆς ἀντικείμενα: «πέταλα χρυσᾶ τέτταρα ἀπὸ τοῦ στεφάνου ὃν ἡ Νίκη ἔχει ἡ ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγάλματος, σταθμὸν τούτων ΓΗΙΙ (ἢ δι' ὁμοίων φράσεων)». Παραβάλλοντες τὰ χωρία ταῦτα πρὸς τὰ τῶν ὑπ' 1 μνημονευθεισῶν ἐπιγραφῶν, ἐν οἷς ἀναφέρεται «στέφανος χρυσοῦς ὃν ἡ Νίκη ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡ ἐπὶ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγάλματος τοῦ χρυσοῦ», ἀναλογιζόμενοι δὲ ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἄγαλμα νικηφόρου τινὸς Ἀθηνᾶς γνωρίζομεν, δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὰ πέταλα ἐκεῖνα προέρχονται ἐκ τῆς Νίκης τοῦ χρυσοῦ ἀγάλματος. Ἐὰν λοιπὸν δὲν διέφερε τὸ ἄγαλμα τὸ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ τοῦ χρυσοῦ ἀγάλματος, θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἐχρήσατο περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγάλματός ποτε μὲν τῷ ἐπισήμῳ ποτὲ δὲ τῷ ἀνεπισήμῳ ὀνόματι.

Ἐκτὸς τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ μνημονεύονται ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ ἡ ἀσπὶς καὶ τὸ βάθρον. Περὶ τῶν τριῶν

θειμένη ἦτο; Δὲν εἶνε πιθανόν, ὅτι ἡ στήλη αὕτη κυρίως εἰς τὰ ἐν τῷ Παρθενῶνι ἀνεφέρετο; Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχε καὶ λεπτομερής τις περιγραφὴ τῆς Παρθένου, ἴσως καὶ τῶν ἄνω εἰρημένων «ἀριστείων τῆς πόλεως». Ὀρθῶς παρετήρησεν ἤδη ὁ Köhler (Mitth. V σ. 94), ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος στήλη μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ ἑξῆς χωρίῳ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν τ. βίῳ τοῦ Περικλέους κ. 12): «Ὁ δὲ Φειδίας εἰργάζετο μὲν τῆς θεοῦ τὸ χρυσοῦν ἕδος καὶ τούτου δημιουργὸς ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γέγραπται».

τούτων πραγμάτων παρατηρεῖται συλλήβδην, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ταμιῶν γενομένη ἐξέτασις εὗρεν αὐτὰ σύμφωνα πρὸς τὰ ἐν τῇ στήλῃ τῇ χαλκῇ τῇ ἐν τῷ Παρθενῶνι. Εἶνε λοιπὸν βέβαιον ὅτι ἡ ἀσπὶς καὶ τὸ βάθρον ἀνῆκον εἰς τὸ περὶ οὗ ἐπραγματεύθημεν ἄγαλμα.

Ἐν ἀναγραφαῖς τισι τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος μνημονεύονται μικρά τινα τεμάχια τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ βάθρου, ἅτινα ὅπως τὰ πέταλα τῆς Νίκης κεχωρισμένως ἐφυλάσσοντο.

Τὰ χωρία ταῦτα συνέλεξεν ἤδη ὁ Köhler ἔ. ἀ. Παραθέτομεν δὲ κ' ἡμεῖς αὐτὰ ἐνταῦθα διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὰ περὶ τοῦ ἀγάλματος εἰρημένα.

Εἰς τὴν *ἀσπίδα* ἀναφέρονται

1. C. I. A. II 652 B στ. 1 κ. ἑ. (μεταξὺ τῶν ἐπετείων τοῦ ἔτους 399/8 π. Χρ.)
2. » » 654 bc στ. 7 κ. ἑ.
3. » » 660 στ. 53 κ. ἑ.
4. » » 661 στ. 23 κ. ἑ.:

Γοργόνειον χρυσοῦν ὑπάργυρον ἀπὸ τῆς ἀσπίδος τῆς ἀπὸ τοῦ [ἕδους], καὶ

5. C. I. A. II 677 II 2 στ. 18 κ. ἑ. (τοῦ ἔτους 367/6 π. Χρ.)
6. » » 698 II στ. 31 κ. ἑ. (τοῦ ἔτους 350/49 π. Χρ.):

Χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῆς ἀσπίδος σταθμὸν σὺν τῷ ἀ— — —

Εἰς δὲ τὸ *βάθρον* ἀναφέρονται

1. C. I. A. II 652 B στ. 14 κ. ἑ. (τοῦ ἔτους 398/7 π. Χρ.):

τάδε ἐπέτεια παρέδομεν· χρυσίον ὃ Ἀριστοκλῆς ὁ ἀπο . . . . ης ἀπήνεγκεν τὸ ἀπὸ τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος, σταθμὸν Η [. . . . .] (ἕτερον χρυσίον ὃ παρὰ τῷ χρυσοχόῳ εὑρέθη, σταθμὸν ΙΙΙC),

2. C. I. A. II 654 b στ. 6, 660 στ. 52, 661 d στ. 22:

Εἰλικτῆρες, δακτυλίω χρυσὼ δύο, διάλιθον, χρυσᾶ ταῦτα ἐπὶ τοῦ βάθρου ἄστατα,

3. C. I. A. II 676 στ. 40 κ. ἑ.:

Κρανίδιον μικρὸν ἀπὸ τοῦ βάθρου παρειὰς χρυσᾶς ἔχον καὶ λόφον ἐλεφάντινον.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀναγινώσκομεν

3α C. I. A. II 701 II στ. 60 κ. ἑ., 703 στ. 10 κ. ἑ.:

Κρανίδιον μικρὸν ἐπίχρυσον ἀπὸ τοῦ βάθρου παρειὰς οὐκ ἔχον· πρὸς τῷ τοίχῳ τοῦτο πρόσκειται.

Μεταξὺ τῶν εἰς τὸ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἀνηκόντων πραγμάτων συγκαταλέγει ὁ Köhler καὶ τὸ ἐν C. I. A. II 677 στ. 20 κ. ἑ., 698 II στ. 34 κ. ἑ. (πρβ. 738) μνημονευόμενον «ἕτερον χρυσίον ἐπίτηκτον ἀπὸ τῶν ἀκρωτηρίων», πιθανώτερον ὅμως ἀνῆκεν τὸ χρυσίον τοῦτο εἰς τὴν ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ Νίκην.

Ἐκ τῶν εὐτελῶν τούτων εἰδήσεων δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν τρανήν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ ἀγάλματος. Μανθάνομεν ὅμως ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἔργον κατὰ μέρος τοὐλάχιστον ἐκ πολυτελοῦς ὕλης συνίστατο, ἂν καὶ πιθανῶς οὐκ ὀλίγον ἡττᾶτο τοῦ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος πεποιημένου ἀγάλματος τῆς Παρθένου. Τὸ Γοργόνειον π. χ., πιθανῶς καὶ ἄλλα μέρη τοῦ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἀγάλματος ἦσαν ὑπάργυρα.

Ἔργον τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων θὰ εἶνε ν' ἐμβαθύνωσιν εἰς τὸ ζήτημα, τίς τῶν ἡμῖν διασωθεισῶν εἰκόνων ἢ τί τῶν γλυπτῶν ἔργων πιστότερον παριστᾷ τὴν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ Ἀθηνᾶν, ἡμεῖς δὲ περιοριζόμεθα νὰ παραπέμψωμεν τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Jahn ἐν τῇ διατριβῇ De antiquissimis Minervae simulacris Atticis (Bonnae 1866) καὶ τοῦ Furtwängler ἐν τῷ Myth. Lex. τοῦ Roscher I σ. 687 κ. ἑ. γεγραμμένα ὡς καὶ τὰ ἐν τοῖς Mitth. d. arch. Inst. V πίν. V καὶ ἐν τῇ Ἐφημ. Ἀρχ. 1890 πίν. 1 δεδημοσιευμένα ἀνάγλυφα.

Εἰς τὴν ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ *λατρείαν* τῆς Ἀθηνᾶς ἀναφέρονται οἱ ἐν ταῖς ἐξ ὧν ὡρμήθημεν ἐπιγραφαῖς θεσμοί. Εἰς τὴν αὐτὴν λατρείαν ἀναφέρονται πιθανῶς καὶ τὰ δύο ἐν τῷ C. I. A. I ὑπ' ἀρ. 93 τεμάχια ἐπιγραφῆς τινος, ἅτινα φαίνονται ὅτι ἀντεγράφησαν ἐκ παλαιοτέρων θεσμῶν. Ἡ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις ἀπαντῶσα μνεία τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν Πραξιεργιδῶν (1) πρατ-

(1) Ἡσύχιος ἑ. λ. Πραξιεργίδαι· οἱ τὸ ἀρχαῖον ἕδος τῆς Ἀθηνᾶς ἀμφιεννύντες, πρβλ. τὸν αὐτὸν ἑ. λ. Λουτρίδες.

Πλουτ. ἐν τῷ β. τοῦ Ἀλκ. κ. 34: δρῶσι δὲ τὰ ὄργια Πραξιεργίδαι. . . . τόν τε κόσμον καθελόντες καὶ τὸ ἕδος κατακαλύψαντες.

τόμενα καὶ τὰ ἐν τῷ Θαργηλιῶνι τελούμενα Καλλυντήρια καὶ Πλυντήρια (1) συνεδέοντο μετὰ τοῦ ἐν τῷ Ἑκατομπέδῳ ἀγάλματος. Τὰ δὲ ἐν ταῖς ἑορταῖς ταύταις εἰς τὴν Ἄγλαυρον ἀναφερόμενα ὑπεμφαίνουσι τὴν στενὴν σχέσιν, ἐν ᾗ τὸ Ἐρέχθειον διετέλει πρὸς τὸν ἀρχαῖον ναόν (2), πρὸς τὸν ὁποῖον ὡς παράρτημά τι προσκεκολλημένον ἦτον.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ κυριώτερα τῆς ἀνὰ χεῖρας διατριβῆς πορίσματα βλέπομεν, ὅτι τὸ Ἑκατόμπεδον ἐν μὲν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις ὑπερεῖχε πάντων τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει οἰκοδομημάτων, ἐν δὲ τοῖς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Παρθενῶνος χρόνοις ἐξέπεσε βαθμηδὸν τοῦ προτέρου μεγαλείου. Τὴν ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς θέσιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ διεδέχθησαν ὁ Παρθενὼν (3) καλούμενος μέγας ναός, τὸ θαυμάσιον ἔργον τοῦ Ἰκτίνου, καὶ τὸ τὰ «μαρτύρια τῆς πόλεως» ἐμπερικλεῖον κομψότατον Ἐρέχθειον (4), τὸ δὲ Ἑκατόμπεδον μεταβεβλημένον καὶ ἠκρωτηριασμένον ἐχρησιμοποιεῖτο ὅπως ἡ ἐν τοῖς Προπυλαίοις πινακοθήκη καὶ τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἥραιον διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἱερῶν πραγμάτων ἐν οἷς συγκατελέγετο καὶ αὐτὸ τὸ ἐν τῷ ναῷ ἄγαλμα.

(1) Πρβ. Mommsen Heortol, σ. 432 κ. ἑ., Töpffer Att. Geneal. σ. 133 κ. ἑ.

(2) Περὶ τῶν πρὸς τοὺς Πραξιεργίδας σχέσεων τῆς ἱερείας τῆς Πολιάδος πρβ. C. I. A. II 374, Ἐφ. ἀρχ. 1883 σ. 141.

(3) Ἡ διὰ τὸν ναὸν τοῦτον χρῆσις τῆς ἐκ τοῦ κυριωτέρου μέρους αὐτοῦ παραληφθείσης ὀνομασίας «Παρθενὼν» χρονολογεῖται πιθανῶς ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς δὲν ἀπήντα πλέον ὁ κυριολεκτικῶς καλούμενος Παρθενὼν ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις τῶν ταμιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχῶν.

(4) Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ἀπὸ τίνων χρόνων οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὴν ἐπονομασίαν ταύτην, παραλαμβάνοντες αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκήματος τοῦ Ἐρεχθέως, διὰ τὸν ναὸν ἐν ᾧ τὸ ἀρχαῖον ἄγαλμα, τουτέστι τὸ διιπετὲς ξόανον τῆς ἐκεῖ κατ' ἐξοχὴν Πολιάδος καλουμένης Ἀθηνᾶς. Ὁ μὲν Dörpfeld νομίζει (πρβ. Mitth. d. arch. Inst. XII σ. 190 κ. ἑ.) ὅτι ἡ ἐν τοῖς τρισὶ ναοῖς λατρευομένη θεὰ δὲν ἦτο μόνον κατ' οὐσίαν ἡ Πολιὰς ἀλλ' ἐκαλεῖτο καὶ γενικῶς οὕτως ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἱεροῖς, δὲν συμβιβάζεται ὅμως ἡ γνώμη αὕτη πρὸς χωρία τινά, ὧν ἀναφέρω π. χ. τὴν ἐν Ἐφημ. ἀρχ. 1884 σ. 167 κ. ἑ., ἐν ᾗ διατάσσεται (στ. 15 κ. ἑ.) νὰ τεθῇ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος στήλη «ἐν Ἀκροπόλει παρὰ τῇ Πολιάδι Ἀθηνᾷ» (καὶ ἐν Πειραιεῖ «παρὰ τῷ Διὶ τῷ Σωτῆρι καὶ τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Σωτείρᾳ»), ὁρίζεται δηλαδὴ ἀκριβῶς ἡ θέσις τῆς στήλης (πρβ. C. I. A. II 332, Mitth. d. arch. I. VIII σ. 59 στ. 25).

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπὶ λίθων δημοσιεύσεως τῶν ἀναγραφῶν δὲν γίγνεται πλέον λόγος περὶ τοῦ Ἑκατομπέδου ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἐγγράφοις τῶν Ἀθηναίων καὶ ὡς πιθανὸν θεωρῶ ὅτι ὁ μὲν ναὸς κατηδαφίσθη, ὁ δὲ χῶρος ἐν ᾧ ἵστατο προσελήφθη εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἐρεχθείου. Δὲν δυνάμεθα ν' ὁρίσωμεν ἀκριβῶς πότε συνέβη τοῦτο, φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ ναὸς δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τοῖς ἐπὶ Πλουτάρχου χρόνοις, διότι τοιουτοτρόπως ἐξηγεῖται εὐκολώτερον τὸ σφάλμα τοῦ συγγραφέως τούτου, ὅστις τὴν ἐπονομασίαν «Ἑκατομπέδον» ἐξέλαβεν ὡς ἐπωνυμίαν τοῦ Παρθενῶνος. Βεβαίως δὲ δὲν γνωρίζουσι πλέον τὸν ἀρχαῖον ναὸν οὔτε ὁ Στράβων οὔτε ὁ Παυσανίας.

H. G. LOLLING.

AD LOCOS QUOSDAM
AULI GELLI NOCTIUM ATTICARUM
ADNOTATIONES CRITICÆ

VII (VI), 2, 13 ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοὺς γιγνομένων καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ θέσιν. In his Chrysippi verbis θέσιν non intellego, intellegerem θέλησιν, quod verbum idem fere valet, quod paullo ante positum ὁρμή.

VII (VI), 9, 1: *Quod res videbatur memoratu digna, eaque res perquam pure et venuste narrata* e. q. s. Scribe *venuste* est (i. e. *venustest*) *narrata*. Verbum substantivum h. l. abesse non potest.

X, 22, 24. *Haec Plato* (i. e. quæ in Gorgia Calliclem de philosophiæ studio disputantem facit) *sub persona quidem non proba*, sed cum sensu tamen intellegentiaeque communis fide *et cum quadam indissimulabili veritate disseruit.*

Sic libri. Hertzius autem Salmasium secutus edidit: *cum* sensus *tamen intellegentiæque commnis fide*, i. e. cum fide sensus intellegentiæque communis; quæ verba si quam continent sententiam haec est: quae Plato de philosophiæ studio disseruit, sunt quidem ex improba persona dicta, ita tamen dicta sunt ut volgi sensum atque intellegentiam *fideliter* exprimant i. e. nihil in his est quin quivis e volgo ita sentiat atque intellegat. At quæ laus, quæso, est, si cuius sententiam ita lau-

des, ut eam dicas a volgi opinionibus nihil differre? Equidem Gellium scripsisse puto: *cum sensu intellegentiAque communis VITÆ*, quibus congruunt quæ secuntur: *et cum quadam indissimulabili veritate*, et quæ supra (§ 2) dicta sunt: *ex persona quidem non gravi neque idonea*, vere tamen ingenue que. Verba *cum sensu etc.* significant quod nos nunc dicimus μετὰ πρακτικῆς σκέψεως.

XII, 8, 1 dissenserunt sæpenumero de r. p. et ea |*sive* qua alia re non amici fuerunt.

Scribendum videtur si *qua alia re* i. e. εἴ τινι καὶ ἄλλῳ. Sententia enim est: ea *maxime* re facti sunt inimici. Si Gellius dubitasset hacne an alia de causa inter Scipionem et Gracchum inimicitiæ intercessissent, rem simpliciter posuisset, causam præteriisset, cuius mentio ad rem, quam narraturus erat, necessaria non esset. Cum vero ei de causa constaret, eam silentio præterire noluit, unde egregius illorum virorum animus eluceret, qui nullo privato odio, publici tantum commodi causa tantas inter sese inimicitias exercuissent.

XII, 13, 3. *Si aut de vetere . . iure* aut *recepto aut controverso et ambiguo aut novo et constituto discendum esset, issem etc. Vetus* ius idem est quod *receptum*, opponiturque *novo* eodem modo quo *receptum* opponitur *constituto*. Scribe igitur: *AC recepto* pro eo q. e. *AUT recepto*. Ita concinnitatem quoque, cuius studiosissimus est Gellius, orationi restitues. Respondebunt enim inter sese *vetere ac reeepto* et *controverso et ambiguo* et *novo et constituto*. *Constitutum* outem ius est, quod *constitutionibus* principalibus, quas vocabant, continetur.

XIII, 15, 4. *Censores æquE non eodem rogantur auspicio atque consules et prætores.*

Illud *æque* quid sibi velit nescio. Neque enim alii magistratus supra commemorati sunt, qui *æque ac censores* non eodem

rogentur auspicio atque consules et prætores. Apertum est igitur non *æquE* scribendum esse, sed *æquO*. Tum sententia erit: auspicium censorum *æquum* est atque coss. et prætt. (quod verum est; maxima enim omnium illorum auspicia sunt) at non *idem*; ideo quod conlegæ non sunt censores consulum, at prætores consulum sunt, ut hoc eodem capite paullo supra docemur.

XIII, 26, 4. *Si «huius .. amici» vel «huius magni» scribas*, unum *i facito extremum, sin vero «hii magnii» «hii amicii» casu multitudinis recto, tum* ante *i scribendum erit.*

Et sententia et oppositum *unum* docet pro eo q. e. ante scribendum esse *aLTERUM*.

XIII, 28, 4: (mens viri prudentis) *esse debet erecta, ardua, sæpta solide*, expedita, iam sollicitis *numquam conivens, nusquam aciem suam flectens etc.*

Scribe et distingue sic: *expedita IN sollicitis, numquam conivens etc.* Ut nunc editur, et iam otiosum est et mens dicitur *sollicitis tantum rebus* conivere non debere, tamquam omnino prudentis viri mentem ullo tempore conivere deceat. Contra ex nostra scriptura aptissime componuntur *expedita* et *in sollicitis rebus*, his enim maxime rebus impeditur atque adeo opprimitur stultorum mens, contra prudentis viri in his etiam rebus liberum atque expeditum consilium est.

XIII, 31 (30), 6. *Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem* comprobantibus *desiderantibusque nccipit a me librum etc.*

Fortasse scribendum est *conprecantibus*. Nam *enixis omnium precibus* opus erat, ut ille magister pudore coactus rem, cui se parem non esse sciret, susciperet.

XIV, 7, 13: *e iam in iis (Sctis) quæ per* elationem

fierent discessio esset uecessaria. Pro eo q. e. *elationem* altera *r* addita *relationem* scripsit Hertzius, quo tamen facto nondum vera lectio apparet, omnia enim Scta relatione ante habita fiunt. Scribendum igitur: *per rogationem* i. e. *per singulorum sententias exquisitas*; quod rogando fit. Nunc sententia aperta est. Ait enim Capito etiam cum singulorum sententiæ rogatæ sint, ut discessione supersederi possit, tamen discessionem esse necessariam, ut ratum sit Sctum.

XVII, 6, 11: *ipsa enim sunt per sese evidentia et quod a Verrio dicitur et a nobis.* Quod *utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.*

Alterum *quod* ex alienna sede in suam restituendum est. Sic enim scripserat Gellius: *ei quod a Verrio dicitur et* quod *a nobis. Utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.*

XVIII. 71, 5: *civitatem et pro loco et oppido et pro iure quoque* [*omnium*] *et pro hominum multitudine.*

Dele *omnium*, quod nihil est nisi διττογραφία, quam vocant, eius q. e. *hominum*.

XX, 1, 12: *quod vero dixi esse quædam impendio* molliora, nonne *tibi quoque videtur nimis esse* dilutum, *quod ita de iniuria poenienda scriptum est*?

Quæ nimis *mollia* i. e. clementia sunt, ea *dissoluta* Latine dicuntur, non diluta. Itaque Gellius quoque scripsisse videtur *dissolutum*.

ΣΠΥΡ. ΒΑΣΗΣ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Συνεδρία ΙΖ'. (τῇ 10 Δεκεμβρίου 1889).

Ὁ ἑταῖρος κ. Δημήτριος Δ. Κώνστας ἀναστὰς προέτεινεν, ἵνα ἡ ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία φόρον εὐγνωμοσύνης ἀποτίνουσα ἐπιτελέσῃ πολιτικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ ἀοιδίμου C. G. Cobet. Τὴν πρότασιν προθυμότατα οἱ ἑταῖροι ἀποδεξάμενοι παρεκάλεσαν τὸ προεδρεῖον νὰ ορίσῃ τὴν ἡμέραν τῆς τελετῆς, τὸν δὲ πρόεδρον κ. Κ. Κόντον νὰ εἴπῃ τὸν προσήκοντα λόγον. Ὁ κ. Πρόεδρος εὐγνωμόνως ἀποδεξάμενος τὴν ἐντολὴν ἐξῆρε δι' ἐκφράσεων συγκινητικωτάτων τὰς μεγάλας πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὑπηρεσίας τοῦ ἀειμνήστου καὶ φιλτάτου αὐτῷ διδασκάλου.

Μετὰ ταῦτα ἀναστὰς ὁ ἑταῖρος κ. Χαραλάμπης Διοσκορίδης εἶπεν· Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βουλὴν ὑπεβλήθησαν ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια, μεταρρυθμίζοντα τὸ ὑφιστάμενον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, νομίζει ὅτι καθῆκον ἔχει ἡ ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία νὰ ἐπιλάβηται τῆς μελέτης τῶν νομοσχεδίων τούτων καὶ ἀποφήνηται περὶ αὐτῶν γνώμην· διότι αὕτη περιλαμβάνουσα ἐν τοῖς ἑταίροις αὐτῆς τοὺς πλείστους τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες δύνανται καὶ ὀφείλουσι νὰ ἐξενέγκωσι γνώμην περὶ ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, εἶνε ἁρμοδιωτάτη πρὸς συζήτησιν τῶν νομοσχεδίων τούτων καὶ πρὸς ὑποβολὴν τῶν πορισμάτων αὐτῶν τοῖς ἁρμοδίοις. Ἡ πρότασις ἐγένετο ὁμοθύμως δεκτὴ καὶ συνεζητήθη ὑπὸ τῶν ἑταίρων ὁ κατάλληλος τρόπος πρὸς ἀποτελεσματικὴν τοῦ πράγματος ἐξέτασιν, ἀνετέθη δὲ τῷ προεδρείῳ ἵνα κανονίσῃ τὰ τῆς ἐργασίας ταύτης.

Μετὰ ταῦτα ὁ πρόεδρος κ. Κ. Κόντος ἀνέγνω ἐν Βίῳ Ἀράτου ὑπ' ἀνωνύμου γεγραμμένῳ (Βιογράφ. Οὐεστερμ. σελ. 59,4) «τινὲς τῶν *ἀταλαιπώρως* προσερχομένων ταῖς ἐξηγήσεσιν» ἀντὶ τοῦ *ἁπαλωτέρως*· πολὺν δ' ἐποιήσατο λόγον περί τε τοῦ ἐπιθέτου *ταλαίπωρος* καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παρηγμένων *ταλαιπωρῶ* καὶ *ταλαιπωρία* καὶ περὶ τοῦ μετὰ τοῦ ἀποφατικοῦ Α συγκειμένου *ἀταλαίπωρος* καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γενομένου ἐπιρρήματος *ἀταλαιπώρως*.

Μετὰ τὸν κ. Κ. Κόντον ὁ κ. Γ. Κρέμος ἐποιήσατο λόγον περὶ *παριστορημάτων* ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ὑπέδειξεν ὅτι τοιαῦτα ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῷ βίῳ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου.

Τελευταῖος ὁ κ. Γ. Παπαβασιλείου ἀνεκοινώσατο τοῖς ἑταίροις τινὰς αὐτοῦ διορθώσεις χωρίων τῶν ἑλλήνων τραγικῶν, αἵτινες κατεχωρίσθησαν ἤδη ἐν σελ. 249.

Συνεδρία ΙΗ'. (τῇ 14 Ἰανουαρίου 1890).

Ὁ ἑταῖρος κ. Ἰ. Κοφινιώτης ἐξέθηκε τἀποτελέσματα τῆς ὑφ' αὐτοῦ γενομένης ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Λυκώνης ὧδε·

Τὸ θεοπρεπὲς δῶμα τῆς Ἥρας, τὸ Ἄργος, ἡ κοιτὶς αὕτη τῶν μύθων καὶ παραδόσεων, εἰ καὶ περικυκλοῦται ὑπὸ πολλῶν καὶ ἀρχαίων ἀκμασασῶν πόλεων, εἰ καὶ περιβάλλεται ὑφ' ὅλης τῆς ἠπιότητος καὶ εὐκρασίας τοῦ κλίματος καὶ τῆς θωπείας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, δυστυχῶς εἶνε τὸ ὀλιγώτερον ἐξερευνηθὲν καὶ ἐξετασθὲν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐξερευνήσωμεν τὸ πάτριον ἔδαφος, ἵνα φέρωμεν εἰς φῶς πᾶν ὅ,τι ὁ χρόνος συνεκάλυψεν. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενος, τῆς συμφυοῦς μάλιστα πρὸς ὃ ἀνέλαβον ἔργον, δηλ. τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἄργους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν, ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης, λέγω, ὁρμώμενος ἐνόμισα ἀναγκαιότατον νὰ διατρίψω ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐπιμελέστερον περὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς χώρας, διότι ἄνευ τῆς ἀκριβοῦς ἐρεύνης τοῦ τόπου, ἔνθα ἔδρασεν ὁ ἀργεῖος λαός, δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν τὸν βίον, τὸν χαρακτῆρα, τὰ ἤθη καὶ ἐν γένει τὴν

κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν· δὲν εἶνε δὲ ἄγνωστον εἰς οὐδένα, ὅτι μεγάλην ῥοπὴν ἔχει ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ τρόπου τοῦ πολιτεύεσθαι ἡ γεωγραφικὴ θέσις κράτους τινός. Τὸ Ἄργος, ἂν καὶ κατὰ τὸν Παυσανίαν ἦτο κατάμεστον ναῶν, ἱερῶν, γυμνασίων καὶ διαφόρων ἄλλων ἀξιολογωτάτων ἔργων τῆς τέχνης, ἐλάχιστα ὅμως γνωρίζομεν περὶ αὐτῶν· καὶ διότι ἡ σημερινὴ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας καὶ διότι ἀπὸ τοῦ Βελῆ πασσᾶ καὶ ἐντεῦθεν οὐδεμία ἀνασκαφὴ ἐγένετο. Ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακριβώσω καὶ νὰ προσδιορίσω ἐπαρκέστερον τὴν θέσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένων, προσέτι δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν πολλῶν ἀργολικῶν πόλεων, τῶν περὶ τὸ Ἄργος κειμένων, ἐπεχείρησα πολλὰς ἐκδρομάς, ὧν τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἀνακοινώσω ἄλλοτε. Σήμερον μόνον ἀρκοῦμαι νὰ καταστήσω γνωστὰ πρὸς ὑμᾶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Λυκώνης. Τὸ ὄρος τοῦτο τὸ ὑπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον ἐκτεινόμενον καὶ μετὰ τῆς Λαρίσης τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους δι' ἓξ ἐπαλλήλων μαστοειδῶν ἀναδιπλώσεων ἑνούμενον ὑψοῦται πρὸς δεξιὰν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἄργους εἰς Τεγέαν. Τὸ πάλαι ἦτο κατάφυτον ἐκ μεγαλοπρεπῶν κυπαρίσσων, νῦν δὲ διατηρεῖται ἀγρία τις ἀπιδέα εἰς δήλωσιν τῆς διαφορᾶς τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸν νεώτερον. Ἀπὸ τῶν προπόδων δὲ μέχρι τῆς κορυφῆς εὑρίσκει τις συντρίμματα κεράμων καὶ ἀγγείων. Κατὰ τὸν Παυσ. 2, 24, 6, ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἱερὸν τῆς ὀρθίας Ἀρτέμιδος καὶ ἀγάλματα Ἀπόλλωνος, Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος ἐκ μαρμάρου λευκοῦ ἔργα τοῦ Πολυκλείτου. Πάντες οἱ περιηγηταὶ ἐπαναλαμβάνουσιν αὐτολεξεὶ ταύτην τὴν περικοπὴν τοῦ περιηγητοῦ χωρὶς νὰ προσθέτωσί τι νεώτερον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπιθυμοῦντες νὰ μάθωμεν, ἂν τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου συγγραφέως εἶνε ἀληθῆ, πολλάκις ἀνέβημεν εἰς τὸ ὄρος τοῦτο ἀναζητοῦντες τὸ ἱερόν. Κατά τινα δὲ τῶν ἀρχαιολογικῶν τούτων ἐκδρομῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἀνεύρομεν ὡμαλισμένην καὶ ἐπίπεδον θέσιν ἀξιοθαύμαστον ἀληθῶς· διότι ἐντεῦθεν βλέπει τις ὅλον τὸ ἀργολικὸν πεδίον, τὰς πολυχρύσους Μυκήνας, τὸ Ἡραῖον, τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους, τὴν σημερινὴν πόλιν, τὸ Ἀραχναῖον ὄρος, τὴν τειχιόεσσαν Τίρυνθα, τὸν χῶρον τῆς Λέρνης, τὸν Ἐρασῖνον ποταμόν, καὶ τὸ πανόραμα τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου. Ἐνόμισα δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς ταύτης θέσεως θὰ ἔκειτο τὸ εἰρημένον ἱερόν.

Μετὰ ταῦτα ὁ πρόεδρος κ. Κ. Κόντος ἀνέγνω ἐν Βίῳ Ἀράτου ὑπ' ἀνωνύμου γεγραμμένῳ (Βιογράφ. Οὐεστερμ. σελ. 59,4) «τινὲς τῶν *ἀταλαιπώρως* προσερχομένων ταῖς ἐξηγήσεσιν» ἀντὶ τοῦ *ἀπαλωτέρως*· πολὺν δ' ἐποιήσατο λόγον περί τε τοῦ ἐπιθέτου *ταλαίπωρος* καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παρηγμένων *ταλαιπωρῶ* καὶ *ταλαιπωρία* καὶ περὶ τοῦ μετὰ τοῦ ἀποφατικοῦ Α συγκειμένου *ἀταλαίπωρος* καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γενομένου ἐπιρρήματος *ἀταλαιπώρως*.

Μετὰ τὸν κ. Κ. Κόντον ὁ κ. Γ. Κρέμος ἐποιήσατο λόγον περὶ *παριστορημάτων* ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ὑπέδειξεν ὅτι τοιαῦτα ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῷ βίῳ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου.

Τελευταῖος ὁ κ. Γ. Παπαβασιλείου ἀνεκοινώσατο τοῖς ἑταίροις τινὰς αὐτοῦ διορθώσεις χωρίων τῶν ἑλλήνων τραγικῶν, αἵτινες κατεχωρίσθησαν ἤδη ἐν σελ. 249.

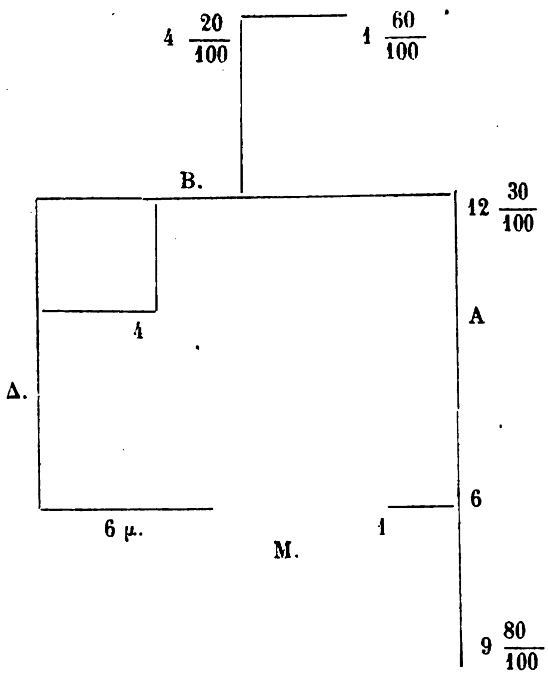
Συνεδρία ΙΗ΄. (τῇ 14 Ἰανουαρίου 1890).

Ὁ ἑταῖρος κ. Ἰ. Κοφινιώτης ἐξέθηκε τἀποτελέσματα τῆς ὑφ' αὐτοῦ γενομένης ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Λυκώνης ὧδε·

Τὸ θεοπρεπὲς δῶμα τῆς Ἥρας, τὸ Ἄργος, ἡ κοιτὶς αὕτη τῶν μύθων καὶ παραδόσεων, εἰ καὶ περικυκλοῦται ὑπὸ πολλῶν καὶ ἀρχαίων ἀκμασασῶν πόλεων, εἰ καὶ περιβάλλεται ὑφ' ὅλης τῆς ἠπιότητος καὶ εὐκρασίας τοῦ κλίματος καὶ τῆς θωπείας τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, δυστυχῶς εἶνε τὸ ὀλιγώτερον ἐξερευνηθὲν καὶ ἐξετασθὲν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐξερευνήσωμεν τὸ πάτριον ἔδαφος, ἵνα φέρωμεν εἰς φῶς πᾶν ὅ,τι ὁ χρόνος συνεκάλυψεν. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενος, τῆς συμφυοῦς μάλιστα πρὸς ὃ ἀνέλαβον ἔργον, δηλ. τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἄργους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἡμῶν, ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης, λέγω, ὁρμώμενος ἐνόμισα ἀναγκαιότατον νὰ διατρίψω ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐπιμελέστερον περὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς χώρας, διότι ἄνευ τῆς ἀκριβοῦς ἐρεύνης τοῦ τόπου, ἔνθα ἔδρασεν ὁ ἀργεῖος λαός, δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν τὸν βίον, τὸν χαρακτῆρα, τὰ ἤθη καὶ ἐν γένει τὴν

κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν· δὲν εἶνε δὲ ἄγνωστον εἰς οὐδένα, ὅτι μεγάλην ῥοπὴν ἔχει ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ τρόπου τοῦ πολιτεύεσθαι ἡ γεωγραφικὴ θέσις κράτους τινός. Τὸ Ἄργος, ἂν καὶ κατὰ τὸν Παυσανίαν ἦτο κατάμεστον ναῶν, ἱερῶν, γυμνασίων καὶ διαφόρων ἄλλων ἀξιολογωτάτων ἔργων τῆς τέχνης, ἐλάχιστα ὅμως γνωρίζομεν περὶ αὐτῶν· καὶ διότι ἡ σημερινὴ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας καὶ διότι ἀπὸ τοῦ Βελῆ πασσᾶ καὶ ἐντεῦθεν οὐδεμία ἀνασκαφὴ ἐγένετο. Ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακριβώσω καὶ νὰ προσδιορίσω ἐπαρκέστερον τὴν θέσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένων, προσέτι δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν πολλῶν ἀργολικῶν πόλεων, τῶν περὶ τὸ Ἄργος κειμένων, ἐπεχείρησα πολλὰς ἐκδρομάς, ὧν τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἀνακοινώσω ἄλλοτε. Σήμερον μόνον ἀρκοῦμαι νὰ καταστήσω γνωστὰ πρὸς ὑμᾶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Λυκώνης. Τὸ ὄρος τοῦτο τὸ ὑπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον ἐκτεινόμενον καὶ μετὰ τῆς Λαρίσης τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους δι' ἓξ ἐπαλλήλων μαστοειδῶν ἀναδιπλώσεων ἑνούμενον ὑψοῦται πρὸς δεξιὰν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἄργους εἰς Τεγέαν. Τὸ πάλαι ἦτο κατάφυτον ἐκ μεγαλοπρεπῶν κυπαρίσσων, νῦν δὲ διατηρεῖται ἀγρία τις ἀπιδέα εἰς δήλωσιν τῆς διαφορᾶς τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸν νεώτερον. Ἀπὸ τῶν προπόδων δὲ μέχρι τῆς κορυφῆς εὑρίσκει τις συντρίμματα κεράμων καὶ ἀγγείων. Κατὰ τὸν Παυσ. 2, 24, 6, ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἱερὸν τῆς ὀρθίας Ἀρτέμιδος καὶ ἀγάλματα Ἀπόλλωνος, Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος ἐκ μαρμάρου λευκοῦ ἔργα τοῦ Πολυκλείτου. Πάντες οἱ περιηγηταὶ ἐπαναλαμβάνουσιν αὐτολεξεὶ ταύτην τὴν περικοπὴν τοῦ περιηγητοῦ χωρὶς νὰ προσθέτωσί τι νεώτερον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπιθυμοῦντες νὰ μάθωμεν, ἂν τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου συγγραφέως εἶνε ἀληθῆ, πολλάκις ἀνέβημεν εἰς τὸ ὄρος τοῦτο ἀναζητοῦντες τὸ ἱερόν. Κατά τινα δὲ τῶν ἀρχαιολογικῶν τούτων ἐκδρομῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἀνεύρομεν ὡμαλισμένην καὶ ἐπίπεδον θέσιν ἀξιοθαύμαστον ἀληθῶς· διότι ἐντεῦθεν βλέπει τις ὅλον τὸ ἀργολικὸν πεδίον, τὰς πολυχρύσους Μυκήνας, τὸ Ἡραῖον, τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους, τὴν σημερινὴν πόλιν, τὸ Ἀραχναῖον ὄρος, τὴν τειχιόεσσαν Τίρυνθα, τὸν χῶρον τῆς Λέρνης, τὸν Ἐρασῖνον ποταμόν, καὶ τὸ πανόραμα τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου. Ἐνόμισα δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς ταύτης θέσεως θὰ ἔκειτο τὸ εἰρημένον ἱερόν.

Εὐτυχῶς τὴν εἰκασίαν μου ταύτην ἐπίστωσεν ἡ ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου γενομένη ἐνταῦθα ἀνασκαφή. Ἰδοὺ δὲ τὸ σχεδιογράφημα.

Οἱ θεμέλιοι λίθοι τῆς βορείου πλευρᾶς ἀποτελοῦσι τοῖχον 12 30/100, ἐκ τοῦ μέσου ἐπεκτείνεται πρὸς τὰ ἔξω ἕτερος τοῖχος 4 20/100, καὶ καταλήγει εἰς γωνίαν ἀκολουθοῦσαν νέαν γραμμὴν τοίχου 1 60/100 μ. συγκειμένου ἐκ δύο λίθων. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἐκτείνεται εἰς 9 80/100, ἀλλὰ κατὰ τὸ 6 μ. ἐκτείνεται ἐσωτερικῶς τοῖχος ἑνὸς μέτρου τείνων νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπάρχει χῶρος κενός, μεθ' ὃν ἀναφαίνεται πάλιν σειρὰ τοίχου συνδεομένου μετὰ τῆς δυτικῆς γωνίας. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ ἔχει τοῖχον ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς ἀνατολικῆς συγκείμενον ἐκ μέτρων ἕξ. Ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἐσωτερικῶς ἐκτείνεται τοῖχος 3 ἢ 4 μέτρων, ὅστις κάμπτεται καὶ συνδέεται μετὰ τῆς βορείου πλευρᾶς. Ἐπὶ τοῦ διαμερίσματος τούτου ὑπάρχει ψηφιδωτὸν ἔδαφος, οὗ τὸ ἥμισυ σύγκειται ἐκ μικρῶν ψηφίδων, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἐκ μεγάλων. Τοῦτο εἶνε

βεβαίως ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οἱ λίθοι δὲ τοῦ περιβόλου εἶνε ἄλλοι μὲν ἄξεστοι, ἄλλοι δὲ καλῶς ἐξειργασμένοι. Εἶνε δὲ οἱ ἐξεσμένοι σχεδὸν ἰσομεγέθεις ἔχοντες μῆκος 1 $^{10}/_{100}$, πλάτος 40 $^{0}/_{0}$, ὕψος 35 $^{0}/_{0}$, οἱ δὲ ἄξεστοι ποικίλλουσι κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ ἄλλοι μὲν ἔχουσι μῆκος 20 $^{0}/_{0}$, πλάτος 85 $^{0}/_{0}$, καὶ ὕψος 50 $^{0}/_{0}$, ἄλλοι 70 $^{0}/_{0}$ μῆκος, 40 $^{0}/_{0}$ πλάτος, ἄλλοι ἐπιμήκεις ὄντες ἔχουσι μῆκος 1,60 $^{0}/_{0}$, πλάτος 50 $^{0}/_{0}$, καὶ 40 $^{0}/_{0}$ πάχος. Ἐκτὸς τῶν θεμελίων λίθων ἀνευρέθησαν ἐκ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ κόσμου ἀνθεμωταὶ κεραμίδες, τεμάχια ἐκ τῆς στεφάνης, ἑλικοειδῆ κοσμήματα, λεόντων κεφαλαί, ὧν ἄλλαι μὲν ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἄλλαι δὲ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Τὰ πλαστικὰ εὑρήματα κατ' ἀριθμὸν μὲν εἶνε ὀλίγα συντρίμματα μαρμάρινα πτυχῶν μεγάλου ἀγάλματος, τεμάχιον βραχίονος, τεμάχιον μηροῦ, ἀλλ' εἶνε ἀξιοσημείωτα, διότι ταῦτα πιθανῶς ἀπετέλουν μέρος ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν ἀγαλμάτων ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τῆς Λητοῦς ἢ τῆς Ἀρτέμιδος, ἅτινα ἔργα ὄντα τοῦ ὀνομαστοῦ Πολυκλείτου ἐτέθησαν κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ. Ταῦτα τὰ συντρίμματα εἶνε ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐξ οὗ κατεσκευάσθησαν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν. Πρὸς ἀνατολὰς ἀνευρέθη ἀγαλμάτιον γυναικεῖον 20 $^{0}/_{0}$ ὕψους, ἄνευ μὲν κεφαλῆς καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν, ἀλλὰ καλλίστης τέχνης. Ἀνευρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ τρία νομίσματα, ἐξ ὧν τὰ δύο φέρουσιν ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς προσόψεως προτομὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου τοῦ Β' (337-361 μ. Χ.) καὶ ἐπιγραφὴν Dominus noster Constantius pius felix Augustus, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας εἰκόνα αὐτοκράτορος καταβάλλοντος ἀσπιδοφόρον παλαιστὴν καὶ διὰ τοῦ δόρατος πλήττοντος. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ταύτης προσόψεως ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ felix temporum reparatio. Τὸ τρίτον δὲ νόμισμα φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς προσόψεως τύπον δένδρου εἰκάζεται ὅτι εἶνε τοῦ καίσαρος Γέτα, ὃς εἶνε γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Λούκιος Σεπτίμιος Γέτας. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Σεπτιμίου Σεουήρου, ἀκμάσαντος τὸ 193-210. Ἐκόπη δὲ τὸ νόμισμα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὑπό τινος ἑλληνικῆς πόλεως, ἀλλ' ὑπὸ ποίας δὲν εἶνε γνωστόν, διότι τὰ γράμματα εἶνε ἐφθαρμένα. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν τριῶν τούτων νομισμάτων εἶνε ἀξιοσημείωτος· διότι ἂν μὴ ἀποδεικνύηται ἐκ τούτων ἄλλο τι, μανθάνομεν βεβαίως ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐτιμᾶτο μέχρι τοῦ 361 μ. Χ.

Ἐπειδὴ τὰ ἔργα τοῦ πρεσβυτέρου Πολυκλείτου κατεσκευάζοντο ἐκ

χαλκοῦ, οὐχὶ δὲ ἐκ μαρμάρου, ἐπίστευσαν πολλοὶ ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγάλματα τῶν τριῶν θεοτήτων ἦσαν ἔργα τοῦ νεωτέρου Πολυκλείτου, ἀλλ' ἡ ὅλη κατεργασία τούτων, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων συντριμμάτων, ἀποδεικνύει ὅτι εἶνε τῶν χρόνων τοῦ πρεσβυτέρου Πολυκλείτου καὶ ἐπομένως ὅτι οὗτος δὲν εἰργάζετο ἀποκλειστικῶς ἐκ χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ μαρμάρου.

ὁ δὲ κ. Νικόλαος Κρίσπης ἀνέγνω διατριβὴν περὶ θεωρίας τῆς μονάδος, ἣν θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῷ ἐπομένῳ τόμῳ.

Ὁ δὲ κ. Κ. Ζησίου ἀνεκοινώσατο τοῖς ἑταίροις ἐπιγραφήν, εὑρεθεῖσαν παρὰ τὸ Λυσικράτειον, ἐφ' ἧς ἀναγράφονται γλύπται *Ἀρίστων* καὶ *Ξανθίας*, ὧν ὁ μὲν εἶνε ἄλλος τῶν ἤδη γνωστῶν ὁμωνύμων γλυπτῶν, ὁ δὲ Ξανθίας παντάπασιν ἄγνωστος. Περὶ δὲ τοῦ ἐσχάτως ἐν Μεγάροις εὑρεθέντος *Μηναίου τῆς Καμουχαρέας* εἶπεν ὁ κ. Κ. Ζησίου ὅτι ἐν μὲν τῇ πέζῃ τῆς β'. σελίδος εὑρίσκεται γεγραμμένον *Καπνικαρέα*, ἐν τέλει δὲ τοῦ μηνὸς Μαρτίου ὀνομάζεται ἡ ἐκκλησία *Καμουχαρέα* καὶ *Καμηχαρέα*.

Ὁ δὲ κ. Γ. Παπαβασιλείου ἀνέγνω τὰς ἑξῆς ἐπιγραφάς, ἀνευρεθείσας ἐν Χαλκίδι·

Ἀνακοινοῦμαι ὑμῖν τρεῖς ἐπιγραφάς, ἃς ἀπέστειλέ μοι ἐκ Χαλκίδος ὁ φιλάρχαιος φοιτητὴς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς κ. Γ. Δερβένης.

1.

ΦΙΛΗΜΑΤΙΟΝΤΕ
ΡΕΝΤΙΑΧΡΗΣΤΗ
ΧΑΙΡΕ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὡς ἐπιστέλλει μοι ὁ κ. Γ. Δερβένης, εὑρέθη ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Πανταζῆ, ἐν ᾧ τόπῳ καὶ ἡ ἐν σελ. 311 τοῦ α' τόμου τῆς *Ἀθηνᾶς* ὑπ' ἐμοῦ ἀναδημοσιευθεῖσα, νῦν δὲ εὑρίσκεται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ δημάρχου Χαλκιδέων κ. Ἡρακλέους Γαζέπη. Ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης πλακὸς εἰκονίζεται γυνή, ἧς ἡ μὲν κόμη καθήκει ἐπὶ τοὺς

ὤμους, ἐκ δὲ τῶν χειρῶν ἡ μὲν δεξιὰ πρὸς τὰ κάτω φερομένη φαίνεται κρατοῦσά τι, ἡ δ' ἀριστερὰ πρὸς τὰ κάτω καὶ αὐτὴ φερομένη φαίνεται κρατοῦσα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὄφιν, οὗ ἡ οὐρὰ κατέρχεται σπειροειδῶς εἰς τοὺς πόδας.

2.

ΑΓΑΘΗΙΤΥΧΗΙ	Ἀγαθῇ τύχῃ
Γ·ΣΟΥΛΠΙΚΙΟΣΕΥ	Γ(άϊος) Σουλπίκιος Εὐ-
❦	
ΤΥΧΗΣΚΑΙΚΛΠΑΡΑ	τυχὴς καὶ Κλ(αυδία) Παρα-
ΜΟΝΑΤΗΝΕΑΥΤΩΝ	μόνα τὴν ἑαυτῶν
ΘΥΓΑΤΕΡΑΕΥΤΥΧΙΑ	θυγατέρα Εὐτυχια-
ΝΗΝΚΑΤΑΤΗΝΚΕΛΕΥ	νὴν κατὰ τὴν κέλευ-
ΣΙΝΤΗΣΘΕΟΥΑΝΕ	σιν τῆς θεοῦ ἀνέ-
ΘΗΚΑΝ ❦	θηκαν.

Αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ στήλης μέλανος λίθου, ἧς τὸ σῳζόμενον μέρος εἶνε μήκους 1,17 τοῦ μέτρου. Τὰ γράμματα ἑκάστου στίχου δὲν καλύπτουσι πᾶσαν τὴν στήλην, ἀλλὰ μόνον τὸ ἥμισυ αὐτῆς. Ἐξ ὀπῶν κειμένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς στήλης, ἐν αἷς ἔτι ὑπάρχει μόλιβδος, δῆλον γίνεται ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τῆς στήλης ἡ εἰκὼν τῆς Εὐτυχιανῆς, ἥτις ὅμως δυστυχῶς δὲν εὑρέθη. Ἡ στήλη αὕτη εὑρεθεῖσα ἐν τοῖς ἀμπελίοις Χαλκίδος κεῖται νῦν ἐν τῇ οἰκίᾳ Γ. Φουσάρα.

3.

ΝΕΙΚΟΔΡΟΜΟΣ
ΦΙΛΙΣΤΙΔΟΥ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ πλακὸς μαρμαρίνης ἀνηκούσης ἤδη τῷ κ. Βασιλείῳ Γερμανῷ· ἄγνωστον δὲ ποῦ καὶ πότε εὑρέθη.

Ὁ δὲ κ. Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ἐξέθηκεν ὅτι ὁ λόγος Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου, δι' οὗ ὁ φιλόσοφος ἀποδεικνύει ὅτι, ἐὰν δεχθῶμεν πολλὰ τὰ ὄντα, ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν αὐτὰ ἄπειρα κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν σμικρότητα, διατελεῖ ἔτι ἀποπλανῶν τοὺς ἱστορίαν

τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας γράφοντας. Ἔδειξε δὲ ὅτι καὶ ὁ νεώτατος ἱστοριογράφος τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας κ. W. Windelband ἐν ἀμφοτέροις αὐτοῦ τοῖς ἱστορικοῖς ἔργοις ἡμαρτημένον ἐξέθηκε τὸν συλλογισμὸν τοῦτον τοῦ Ζήνωνος. Ἡ πραγματεία τοῦ κ. Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου ἔχει ὧδε·

Γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν, φίλοι ἑταῖροι, ὑπάρχει ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι ἡμῶν ποιηταὶ καὶ θεολόγοι τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου μυθολογικῶς ἡρμήνευον καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος οἱ σοφώτατοι τῶν ἡμετέρων προγόνων χαίρειν ἐάσαντες τὰς θεογονίας ἐζήτησαν φυσικὴν τοῦ κόσμου ἑρμηνείαν. Ἀφωρμῶντο δὲ κατὰ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους διατύπωσιν ἀπὸ τῆς δόξης, ὅτι ἀρχὴ καὶ στοιχεῖον πάντων τῶν ὄντων εἶνε τοῦτο, «*ἐξ οὗ ἔστιν ἅπαντα τὰ ὄντα καὶ ἐξ οὗ γίγνεται πρώτου καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευταῖον, τῆς μὲν οὐσίας ὑπομενούσης, τοῖς δὲ πάθεσι μεταβαλούσης*».

Καὶ ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῆς ζητήσεως ταύτης γενόμενος Θαλῆς ὁ Μιλήσιος (640 ἢ 624-548/5) τοιοῦτον στοιχεῖον καὶ τοιαύτην τῶν ὄντων ἀρχὴν ὑπέλαβε *τὸ ὕδωρ*, ὁ δ' Ἀναξίμανδρος (611/0-547/6) *τὸ ἄπειρον*, ἤτοι τὴν ἄπειρον τῆς ὕλης ὑπόστασιν, ὁ δ' Ἀναξιμένης (588-524) *τὸν ἀέρα*, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα, *τὸ πεπερασμένον καὶ ἄπειρον*, ὁ δὲ Ἡράκλειτος (535-475) τὴν ἀδιάλειπτον τῶν ὄντων μεταβολήν, *τὸ πῦρ*.

Ἐκ ταύτης δὲ τῆς πρώτης αὐτῶν ἀρχῆς ἐγέννων οἱ φιλόσοφοι οὗτοι τὰ ὄντα ἤτοι πυκνότητι καὶ μανότητι αὐτῆς ἢ ἐκκρίσει ἢ μεθέξει ἢ μεταβολῇ καὶ ἀλλοιώσει καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν *κινήσει*. Πόθεν δ' ὅμως ἡ κίνησις, οὐδόλως ἐζήτησαν, ἀλλ' ὑπετίθεσαν ἁπλῶς αὐτὴν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν ἐνυπάρχουσαν φύσει. Ὁ Ἀναξιμένης π. χ. δογματίζων ὅτι ὁ ἀὴρ ἔχει τὰς ἰδιότητας τῆς τοῦ Ἀναξιμάνδρου ἀρχῆς, ἤτοι τὴν τοῦ ἀπείρου καὶ τὴν τῆς ἀϊδίου κινήσεως, ἐγέννα τὰ πάντα ἐκ τοῦ ἀέρος μανότητι καὶ πυκνότητι. Ὁ ἀὴρ ἀραιούμενος μὲν γίνεται κατὰ τὸν Ἀναξιμένη πῦρ, πυκνούμενος δὲ ἄνεμος, εἶτα νέφος, εἶτα ἔτι μᾶλλον πυκνούμενος γίνεται ὕδωρ, γῆ, λίθοι, τὰ δ' ἄλλα ἐκ τούτων. Κατὰ δὲ τὸν Ἡράκλειτον ἡ πρώτη τοῦ παντὸς οὐσία, τὸ πῦρ, διατρέχει τρεῖς διαφόρους μορφὰς κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν κινούμενον. Ἐκ τοῦ πυρὸς δῆλα δὴ γίνεται ὕδωρ καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος γῆ. Ταύτην ὠνόμαζεν

ὁ Ἡράκλειτος *τὴν πρὸς τὰ κάτω ὁδόν*. Ἀντιστρόφως δὲ γίνεται ἐκ τῆς γῆς ὕδωρ καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος πῦρ. Αὕτη εἶνε *ἡ πρὸς τὰ ἄνω ὁδός*. Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἑκατέραν τῶν ὁδῶν τρεῖς διαφόρους μορφὰς διατρέχει τὸ πρῶτον στοιχεῖον, ἔλεγεν ὁ Ἡράκλειτος «*ἡ πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω ὁδὸς μία*». Οὕτω πάντες οἱ ἀρχαῖοι οὗτοι φιλόσοφοι ἀφελῶς καὶ ἀσυνειδήτως ἐνέκλειον τὴν κίνησιν ἐν ταῖς πρώταις αὐτῶν ἀρχαῖς.

Ἀλλ'οὐχ οὕτως καὶ αἱ ἐλεατικαὶ Μοῦσαι καὶ μάλιστα ἡ συντονωτάτη αὐτῶν. Ξενοφάνης, ὁ τῆς ἐλεατικῆς Σχολῆς ἱδρυτὴς ($576/_2$-480), θεολόγος ὢν καὶ πικρῶς τὴν τῶν ἑλλήνων πολυθεΐαν ἐλέγχων συνῆψε τῇ ἐννοίᾳ τοῦ θεοῦ τὴν μίαν τῶν ὄντων ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπεφήνατο ὅτι ἓν εἶνε τὸ πᾶν καὶ τοῦτο τὸ πᾶν εἶνε ὁ θεός, ὃν ὥριζεν ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον καὶ ἀναλλοίωτον. Οὕτω δὲ πρῶτος ὁ Ξενοφάνης ἐδίδαξε τὴν ἑνότητα καὶ ἀϊδιότητα τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ σύμπαντος, ἀλλ' ἀκριβέστερον οὐδὲν περὶ τούτων διεσαφήνισε. Τοῦτο ἔπραξεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Παρμενίδης (ἐγεν. $544/_0$), ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος.

Ὁ Παρμενίδης ἀνήχθη εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος διὰ λογικῆς ἀφαιρέσεως τῆς καθολικωτάτης τῶν αἰσθητῶν φαινομένων κατηγορίας τοῦ *εἶναι*. *Εἶναι ἢ ὂν* ἐδέχετο ὁ Παρμενίδης *τὸ πλέον*, τὸ πλῆρες, ἤτοι τὸ πληροῦν τὸν χῶρον, τὸ σωματικόν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν τὸ αἰσθητὸν χῶρον πληροῖ καὶ ἡ τοῦ χώρου πλήρωσις εἶνε ἡ καθολικωτάτη κατηγορία, οὐσία δὲ τῶν ὄντων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε τὸ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ τὸ καθόλου, οὐσία ἄρα τῶν αἰσθητῶν φαινομένων εἶνε τὸ καθόλου αὐτῶν, ἤτοι τὸ εἶναι, ἡ τοῦ χώρου πλήρωσις. Τὸ εἶναι ἄρα μόνον ὑπάρχει, παρὰ δὲ τὸ εἶναι οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει. Διὸ καὶ ἔλεγεν *ἔστιν εἶναι, μὴ εἶναι δὲ οὐκ ἔστι* καὶ ἠγανάκτει ἐπὶ τῇ πωρώσει τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ταυτίζουσι τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι. Ἐπειδὴ δὲ τὸ εἶναι, ἡ τοῦ χώρου πλήρωσις, εἶνε ἐπὶ πάντων ἡ αὐτή, ἕπεται κατὰ τὸν Παρμενίδην ὅτι *ἓν* εἶνε τὸ ὄν. Πάντα ἄρα τὰ ὄντα ἀνάγκη νὰ εἶνε ἓν καὶ τὸ ἓν τοῦτο νὰ εἶνε τὸ ὄν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ὑπάρχει μόνον τὸ ἓν ὄν, πολλὰ ἄρα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν, ἑπομένως αἱ αἰσθήσεις αἱ πολλὰ ὄντα διδάσκουσαι πλανῶσιν ἡμᾶς. Οὕτως ἀναιροῦνται τὰ πολλά.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τοῦ ὄντος ὑπάρχει καὶ ἡ ἄρνησις τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς· ἰδοὺ δὲ πῶς.

Ἐπειδὴ μόνον τὸ ὂν ἤτοι τὸ πλῆρες ὑπάρχει καὶ πληροῖ πάντα

τὸν χῶρον, εἶνε ἑπομένως ἀδιαίρετον· διότι οὐδαμοῦ ὑπάρχει τι διάφορον αὐτοῦ, δι' οὗ θὰ ἐδύνατο νὰ χωρισθῇ εἰς μέρη· ἀδιαίρετον δ' ὂν ἕστηκεν, ὡς λέγει ὁ Πλάτων, αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ οὐκ ἔχον χώραν, ἐν ᾗ ἐδύνατο νὰ κινηθῇ.

Οὐδὲ διαιρετόν ἐστιν, ἐπεὶ πᾶν ἐστιν ὁμοῖον,
οὐδὲ τί πη μᾶλλον, τό κεν εἴργοι μιν ξυνέχεσθαι,
οὐδέ τι χειρότερον· πᾶν δὲ πλέον ἐστὶν ἐόντος·
τῷ ξυνεχὲς πᾶν ἐστιν, ἐὸν γὰρ ἐόντι πελάζει.
Αὐτὰρ ἀκίνητον κτλ. (λέγει ὁ Παρμενίδης).

Τὸ ὂν εἶνε ἄρα ἀκίνητον, τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μένον κεῖται καθ' ἑαυτὸ καὶ ὅμοιον ἑαυτῷ. Κίνησις ἄρα δὲν ὑπάρχει. Οὕτως ὑπὸ τοῦ λόγου ἀναγκαζόμενος ὁ Παρμενίδης ἠρνεῖτο τὴν πολλαπλότητα καὶ τὴν κίνησιν τῶν ὄντων.

Ὁ Παρμενίδης ἐδείκνυεν ὡσαύτως ὅτι τὸ ὂν εἶνε ἀγένητον καὶ ἀνώλεθρον καὶ πεπερασμένον, ὅτι τὸ εἶναι καὶ τὸ νοεῖν εἶνε τὸ αὐτό, ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε τοῦ προκειμένου.

Ἐκ τῆς περὶ ὄντος πραγματείας τοῦ Παρμενίδου ἐδιδάχθη μὲν ἡ μετὰ ταῦτα φιλοσοφία πῶς ὀφείλει νὰ νοῇ τὸ ὄν, δὲν ἐδύνατο δὲ νὰ συμφωνήσῃ καὶ πρὸς τὰς ἀκολουθίας αὐτῆς ὅτι κίνησις καὶ πολλαπλότης δὲν ὑπάρχει· διότι ἀντέκειντο αὗται πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἔμενεν ἑπομένως ἀνερμήνευτος ἔτι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ φαινομένη κίνησις καὶ μεταβολή, ἥτις τόσον ἀληθὴς καὶ ἀναντίλεκτος ἐμφανίζεται, ὥστε τὸν βαθὺν τῆς Ἐφέσου φιλόσοφον ἠνάγκασε ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν ὡς τὸν μόνον νόμιμον καὶ σταθερὸν τοῦ κόσμου νόμον καὶ νὰ ὑποβάλῃ πρώτην κρηπῖδα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος. Τὴν ἐν τῷ κόσμῳ κίνησιν καὶ μεταβολὴν ἀνέλαβον νὰ ἑρμηνεύσωσιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς (495/$_0$-435/$_0$), ὁ Λεύκιππος καὶ ὁ Ἀναξαγόρας (500-428) ὡς ἑξῆς. Παρεδέξαντο μὲν ἀρχικόν τι ὄν, ἔχον τὰς οὐσιώδεις ἰδιότητας τῆς τοῦ Παρμενίδου ἀρχῆς, ἤτοι τὸ ἀγένητον, τὸ ἀνώλεθρον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον, διεῖλον δ' ὅμως αὐτὸ εἰς πολλά. Καὶ ὁ μὲν Ἐμπεδοκλῆς εἰς 4 πρῶτα στοιχεῖα, τὴν γῆν, τὸ ὕδωρ, τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ· ὁ δὲ Λεύκιππος εἰς ἀπείρους τὸ πλῆθος, ὁμοειδεῖς τὴν φύσιν καὶ ἀδιαιρέτους οὐσίας, ἃς *ναστὰ* ἢ καὶ *ἄτομα* ὠνόμασεν· ὁ δ' Ἀναξαγόρας εἰς διάφορα τὴν φύσιν, ἄπειρα τὸ πλῆθος καὶ ἐπ' ἄπειρον διαιρετὰ σπέρ-

ματα ἢ χρήματα, ἅπερ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ὁμοιομερῆ, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ὁμοιομερείας ἐκάλεσαν. Ἐκ τῆς ἑνώσεως καὶ τοῦ χωρισμοῦ τούτων τῶν στοιχείων παρῆγον τὰ πολλὰ οἱ φιλόσοφοι οὗτοι. Ἀλλὰ τὴν κίνησιν, δι' ἧς ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ ἕνωσις τῶν στοιχείων, πῶς ἡρμήνευον; Τὴν κίνησιν ἀπένεμον εἰς ἰδίαν κινητικὴν ἀρχήν, ἣν ὁ μὲν Ἐμπεδοκλῆς ἐπὶ τὸ μυθολογικώτερον ὡς νεῖκος καὶ φιλίαν ἐφαντάσθη, ὁ δ' Ἀναξαγόρας ὑπέλαβε νοῦν, οἱ δὲ Ἀτομικοὶ Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος ἐνέκλεισαν ἐν τοῖς ἀτόμοις καὶ ἀφεῖσαν αὐτὰ νὰ κινῶνται ἐν τῷ κενῷ.

Ἔκρινα καλὸν νὰ ὑπομνήσω ὑμᾶς οὕτω συντομώτατα τὴν μέχρι τοῦ τελευταίου τρίτου τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος πορείαν τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ κρίνωμεν κάλλιον περὶ τοῦ προκειμένου.

Πρόκειται δὲ περί τινος συλλογισμοῦ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου.

Γινώσκετε ὅτι Ζήνων ὁ Ἐλεάτης ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Παρμενίδου καὶ ὅτι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δογμάτων τοῦ διδασκάλου ἔγραψε σύγγραμμα, ἐν ᾧ δεικνύων τὰς ἀτοπίας, εἰς ἃς ἄγει ἡ δόξα, ὅτι πολλὰ ὄντα ὑπάρχουσι καὶ κίνησις, ἀπέφαινεν οὕτως ἐμμέσως ἀληθῆ τὴν γνώμην τοῦ Παρμενίδου, ὅτι ἓν εἶνε τὸ ὂν καὶ ὅτι κίνησις καὶ πολλαπλότης δὲν ὑπάρχει.

Δυστυχῶς τὸ σύγγραμμα τοῦ Ζήνωνος ἀπώλετο, οἱ δὲ βουλόμενοι ν' ἀποκαταστήσωσι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ζήνωνος ἀπαρτίζουσι ταῦτα ἐξ ἁπλῶν ὑπομνήσεων καὶ μικρῶν ἀποσπασμάτων ἐν ἄλλῃ λόγου ἀκολουθίᾳ ἐγκατεσπαρμένων ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἑρμηνευτῶν αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Σιμπλικίου. Ἐκ τῶν 40 λόγων, οὓς κατὰ τὸν Πρόκλον καὶ Δαβὶδ περιεῖχε τὸ σύγγραμμα, συνελέχθησαν οὕτως 8, ὧν τέσσαρες μὲν ἀναιροῦσι τὴν κίνησιν, τέσσαρες δὲ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν ἔχουσιν οὕτως ὑγιῶς, ὥστε νὰ παρέχωσιν ἡμῖν ἀσφάλειαν, ὅτι κεκτήμεθα τὰ ἀληθῆ τοῦ Ζήνωνος διανοήματα. Τὴν δυσχέρειαν καὶ τὸ ἐπισφαλὲς τοῦ πράγματος ἔδειξα (1) πρό τινων ἐτῶν ὡς πρὸς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ζήνωνος, δι' οὗ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὁ μαθητὴς τοῦ Παρμενίδου ὅτι οἱ τὰ πολλὰ λέγοντες δέχονται ἐναντία ἀλλήλοις πράγματα, ὅτι τὰ αὐτὰ εἶνε ἄπειρα κατά τε

(1) Ἰδὲ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου Φιλοσοφικῶν μελετημάτων τεῦχος πρῶτον. Ὁ Ζήνωνος περὶ τοῦ ἀπείρου τὸ μέγεθος λόγος. Ἐν Ἀθήναις 1886.

τὸ μέγεθος ἅμα καὶ κατὰ τὴν σμικρότητα. Ἐν τῇ πραγματείᾳ ἐκείνῃ δεικνύω τοὺς κρατίστους τῶν ἱστοριογράφων τῆς φιλοσοφίας περὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν τοῦ Ζήνωνος ἐπιχειρήματος πραγματευομένους, διάφορα δ' ὅμως ἀλλήλων τε καὶ τοῦ Ζήνωνος λέγοντας. Εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον ἐπανάγουσί με σήμερον δύο ἄνδρες ἀξιολογώτατοι, ὁ φίλτατος ἐμοὶ καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἡμῶν γραμματείας βαθὺς γνώστης κ. H. Diels, ὁ τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου καθηγητὴς καὶ τῶν Ἑρμηνευτῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκδότης, καὶ ὁ τοῦ ἐν Στρασβούργῳ πανεπιστημίου καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας κ. W. Windelband.

Ὁ καθηγητὴς κ. W. W. εἶνε δεξιὸς θεράπων καθόλου μὲν τῆς φιλοσόφου ἱστορίας, μετ' ἐξαιρετικῆς δ' ἀγάπης ἀσχολεῖται περὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν πατέρων ἡμῶν. Τούτου μαρτύρια κάλλιστα πρόκεινται τὰ «*Προγυμνάσματα*» αὐτοῦ (Präludien), «*ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας*», ἣν ἐδημοσίευσε τῷ 1889 ἐν τῷ Handbuch der Klassischen Altertums-Wissenschaft, τῷ ἐκδιδομένῳ ὑπὸ τοῦ ἐπιτιμίου ἡμῶν ἑταίρου καὶ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἐρλάγγης κ. Dr. Iwan von Müller, καὶ ἡ νῦν κατὰ τεύχη ἐκδιδομένη «*ἱστορία τῆς φιλοσοφίας*».

Ἄξιον δ' εἶνε νὰ ἐξετάσωμεν πῶς ἀποδίδωσι τὸν Ζήνωνος λόγον ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις τὰς περὶ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας πεποιθήσεις αὐτοῦ ἐξ ἰδίας μελέτης καὶ ἐξετάσεως σχηματίζει.

Εἶνε ἀκριβῶς καὶ ἀναντιλέκτως μεμαρτυρημένον ὅτι ὁ Ζήνων διὰ τοῦ λόγου τούτου πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ δεχόμενος τὰ πολλὰ καὶ οὐχὶ τὸ ἓν ὄν, ὡς ὁ Παρμενίδης, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὰ αὐτὰ ὄντα εἶνε μικρά τε καὶ μεγάλα, μικρὰ μὲν ὥστε νὰ μὴ ἔχωσι μέγεθος, μεγάλα δέ, ὥστε νὰ εἶνε ἄπειρα τὸ μέγεθος.

Πρὸς ἀκριβῆ κατανόησιν τῆς ἑρμηνείας τοῦ κ. W. ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ὅτι ὁ κ. W. φρονεῖ ὅτι διὰ τοῦ λόγου τούτου ὁ Ζήνων θέλει ν' ἀναιρέσῃ τὴν δόξαν τῶν Ἀτομικῶν, οἵτινες δέχονται πολλὰ τὰ ὄντα.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐκτίθησι τὸν λόγον τοῦτον ὁ κ. Windelband.

«Ζήνων ὁ μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Παρμενίδου ὑπερήσπιζε τὰ ἐλεατικὰ δόγματα ἀποφαίνων τὰς ἀντιφάσεις, εἰς ἃς περιπίπτουσιν οἱ δοξάζοντες ὅτι πολλά εἰσιν ὄντα.

. . . . Der Grösse nach, zeigte er (Zenon), ergiebt sich (der Widerspruch) daraus, dass die Gesammtheit des Seins einerseits unendlich klein, andrerseits unendlich gross sein muss: unendlich klein, weil die Zusammensetzung noch so vieler Theile, deren jedes unendlich klein sein soll, doch niemals mehr als unendlich Kleines giebt — unendlich gross hinwiederum, weil die Grenze, die zwei Theile trennen soll, selbst ein Seiendes, d. h. räumliche Grösse sein muss, die ihrerseits wieder von beiden Theilen durch eine Grenze geschieden ist, von der dann dasselbe gilt u. s. f. in infinitum. Aus dem letzteren Argument, welches das ἐκ διχοτομίας genannt wurde, folgerte Zenon auch, dass der Zahl nach das Seiende umbegrenzt sein müsse . . . .

Κατὰ τὸ μέγεθος, ἐδείκνυεν ὁ Ζήνων, προκύπτει ἡ ἀντίφασις ἐντεῦθεν, ὅτι πάντα ὁμοῦ τὰ ὄντα ὀφείλουσι νὰ εἶνε ἅμα ἄπειρα κατά τε τὴν σμικρότητα καὶ κατὰ τὸ μέγεθος· ἄπειρα μὲν τὴν σμικρότητα, διότι ὁσαδήποτε καὶ ἂν συντεθῶσι μέρη, ὧν ἕκαστον ἀπείρως σμικρὸν θεωρεῖται, οὐδέποθ' ὅμως παρέχουσι πλέον ἢ ἀπείρως σμικρόν. — ἄπειρον δὲ τὸ μέγεθος πάλιν, *διότι τὸ ὅριον, ὅπερ χωρίζει δύο μέρη, εἶνε καὶ αὐτὸ ὄν, ὀφείλει δῆλον ὅτι νὰ εἶνε μέγεθος ἐν χώρῳ, ὅπερ καὶ αὐτὸ πάλιν ἀφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν χωρίζεται διά τινος ὁρίου, περὶ οὗ πάλιν τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἐπ' ἄπειρον*. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἐπιχείρημα, ὅπερ τὸ *ἐκ διχοτομίας* ὠνομάζετο, συνεπέραινεν ὁ Ζήνων προσέτι ὅτι κατὰ τὸ πλῆθος ἄπειρα ὀφείλουσι νὰ εἶνε τὰ ὄντα ».

Τὴν ἔκθεσιν ταύτην τοῦ κ. W. θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον μὲν καθ' ἑαυτὴν α) ἂν συμβιβάζηται πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ εἶνε καθ' ἑαυτὴν πιθανή, β) ἂν παρέχῃ ὅ,τι θέλει ὁ Ζήνων καὶ γ) ἂν συμφωνῇ πρὸς τοὺς περισῳζομένους ἡμῖν λόγους τοῦ Ζήνωνος· εἶτα δὲ θὰ παραβάλωμεν αὐτὴν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, οὗ ἀπόδοσις ἀξιοῖ ὅτι εἶνε.

α) Λάβωμεν τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀποδείξεως, δι' οὗ τὰ ὄντα δεικνύονται ἄπειρα τὴν σμικρότητα. Τὸ νεῦρον τοῦ ἐπιχειρήματος ἐνταῦθα εἶνε ὅτι τὰ μέρη λαμβάνονται ἀπείρως σμικρὰ καὶ ἐπιφέρεται εἶτα ὅτι ἐξ ἀπείρως σμικρῶν μερῶν οὐδὲν παράγεται μέγεθος.

Ἐπειδὴ τὸν λόγον ὑπολαμβάνει ὁ κ. W. ἀποτεινόμενον ὑπὸ τοῦ

Ζήνωνος πρὸς τοὺς Ἀτομικούς, ἵνα ᾖ ἀληθής, ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἤτοι ὅτι οἱ Ἀτομικοὶ ἐτίθεσαν τὰ ἑαυτῶν στοιχεῖα ἐπ' ἄπειρον διαιρετὰ ἢ ὅτι αὐτοὶ μὲν ὥριζον αὐτὰ ἀδιαίρετα, ὁ δὲ Ζήνων ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀπὸ σκοποῦ ἐλάμβανεν ὡς ἐπ' ἄπειρον διαιρετά.

Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἀντιμάχεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας· διότι εἶνε ἀναμφισβητήτως μεμαρτυρημένον ὅτι οἱ Ἀτομικοὶ καθαρῶς ὥριζον τὰ ἑαυτῶν στοιχεῖα οὕτως ἄτμητα, ὥστε νὰ μὴ εἶνε δυνατὸν ἐξ ἑνὸς νὰ γένωνται δύο, διόπερ καὶ *ναστὰ* ἐκάλεσαν αὐτὰ καὶ *ἄτομα*. Κατὰ δὲ τῆς δευτέρας ὑπολήψεως θὰ διαμαρτυρηθῇ, φρονοῦμεν, πρῶτος ὁ κ. W., διότι ὑποτίθεται ὁ ἐλεάτης φιλόσοφος ἤτοι ἄτοπός τις ἢ κακῆς πίστεως ἄνθρωπος· ἄτοπος μὲν ὡς ἀναλαβὼν ν' ἀναιρέσῃ θεωρίαν αὐτῷ ἄγνωστον, κακῆς δὲ πίστεως ὡς ὑποβάλλων τοῖς Ἀτομικοῖς τἀναντία ἢ ὅ,τι αὐτοὶ ἐδόξαζον. Ἔπειτα δὲ καὶ οὕτως ἀφιλόσοφος ἐὰν ὑποτεθῇ ὁ Ζήνων, ὥστε διὰ φιλονικίαν νὰ μὴ ἀπέχηται καὶ σοφισμάτων, ἀπίθανον ὅλως εἶνε ὅτι θὰ ἐπεχείρει τηλικαύτῃ διαστροφῇ δογμάτων ἀκριβῶς ὡρισμένων, δι' ἣν εὐθὺς ὑπὸ τοῦ ἀκροατοῦ ἢ ἀναγνώστου τοῦ ἑαυτοῦ ἐπιχειρήματος θὰ ἐξηλέγχετο σοφιστευόμενος. Ὥστε τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς ἀποδείξεως τοῦ Ζήνωνος, ὡς κατασκευάζει αὐτὸ ὁ κ. Windelband, καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀντιμάχεται καὶ ἄλλως ἀτοπώτατον καὶ ἀπιθανώτατον φαίνεται.

β) Διὰ δὲ τοῦ δευτέρου μέρους ὁ μὲν Ζήνων θέλει νὰ δείξῃ ὅτι *εἰ ἔστι πολλά, ἄπειρα τὸ* **μέγεθος** *ἔσται τὰ ὄντα*, ὡς δ' ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ κ. Windelband δεικνύονται τὰ ὄντα οὐχὶ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τὸ **πλῆθος** ἄπειρα. Διότι ἰδοὺ τί λέγει· «τὸ ὅριον, ὅπερ χωρίζει δύο μέρη εἶνε καὶ αὐτὸ ὄν, ὀφείλει δῆλον ὅτι νὰ εἶνε μέγεθος ἐν χώρῳ, ὅπερ καὶ αὐτὸ πάλιν ἀφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν χωρίζεται διά τινος ὁρίου, περὶ οὗ πάλιν τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἐπ' ἄπειρον».

Ὅριον νοεῖ ἐνταῦθα ὁ κ. W. τὸν χῶρον, ὅστις χωρίζει τὰ πράγματ' ἀπ' ἀλλήλων. Τὸν χῶρον δ' ἐκάλουν οἱ Ἀτομικοὶ *κενὸν* καὶ *μὴ ὂν* καὶ ἐδέχοντο ὅτι ὑπάρχει καὶ τὸ *μὴ ὂν* ὥσπερ τὸ *ὄν*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. W. νομίζει ὅτι ὁ λόγος διευθύνεται κατὰ τῶν Ἀτομικῶν, παρίστησι τὸν Ζήνωνα πολεμοῦντα τοῖς Ἀτομικοῖς διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὅπλων. Λέγει δῆλα δὴ τοῖς Ἀτομικοῖς ὁ Ζήνων κατὰ τὸν κ. W. ὡδέ πως. Ἂν δεχθῶμεν, ὡς θέλετε, τὰ πολλά, ἐπειδὴ ταῦτα χωρίζονται ὑπὸ τοῦ κενοῦ, τὸ δὲ κενὸν καθ' ὑμᾶς εἶνε καὶ αὐτὸ ὄν, θὰ ἔχωμεν τὸν ἑξῆς συλλογι-

σμόν. Δύο ὄντα χωρίζονται ὑπὸ χώρου ἀπ' ἀλλήλων, ἐπειδὴ δὲ ὁ χωρίζων χῶρος εἶνε ὄν, θὰ ἔχωμεν ἄρα τρία ὄντα. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἑκάτερον τῶν δύο πρώτων χωρίζεται ἀπὸ τοῦ τρίτου διὰ χώρου, οἱ δὲ χωρίζοντες οὗτοι χῶροι εἶνε ὄντα, θὰ γένωνται ἄρα τὰ ὄντα πέντε. Ἐπειδὴ δὲ τὰ αὐτὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν χωριζόντων τὰ πέντε ταῦτα καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὸν αὐτὸν λόγον ἐπ' ἄπειρον, θὰ ἔχωμεν ἄρα ἄπειρα ὄντα. Μάλιστα λέγομεν καὶ ἡμεῖς, ἄπειρα θὰ ἔχωμεν οὕτω τὰ ὄντα, ἀλλ' ἄπειρα τὸ *πλῆθος* καὶ οὐχὶ τὸ *μέγεθος*, ὡς θέλει ὁ Ζήνων. Ὥστε κατὰ τὸν συλλογισμὸν τοῦτον ὁ Ζήνων ἀντὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ πολλὰ εἶνε ἄπειρα τὸ *μέγεθος* πλανηθεὶς αὐτὸς ἢ τοὺς ἄλλους πλανῶν ἔδειξεν αὐτὰ ἄπειρα τὸ *πλῆθος*! Ἀλλὰ πῶς, δὲν ἐφοβήθη ὁ Ζήνων μὴ ἀκούσῃ παρὰ τῶν ἀκροατῶν· ἀλλ', ὦ βέλτιστε Ζήνων, τὸ μέγεθος ἄπειρα ἡμῖν ὑπέσχου ἀποδεῖξαι τὰ ὄντα καὶ τὸ πλῆθος ἄπειρα αὐτὰ ἀπέφηνας;

γ') Προστίθησιν ὁ κ. Windelband (ἰδὲ σελ 679) ὅτι *ἐκ τοῦ τελευταίου ἐπιχειρήματος συνεπέραινεν ὁ Ζήνων* **προσέτι** *ὅτι τὰ ὄντα ὀφείλουσι νὰ εἶνε* **καὶ** *κατὰ τὸ πλῆθος ἄπειρα*. Ἐν δὲ τῷ προγενεστέρῳ αὐτοῦ ἔργῳ (σελ. 157 σημ. 1) λέγει ὁ κ. W. διαρρήδην ὅτι ὁ Ζήνων διὰ *τοῦ αὐτοῦ* ἐπιχειρήματος ἀποδεικνύει τό τε ἄπειρον πλῆθος καὶ τὸ ἄπειρον μέγεθος τῶν ὄντων.

Εὐθὺς θαυμαστὸν τῷ ὄντι φαίνεται πῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπιχειρήματος δύναται ὁ Ζήνων νὰ ἀποδείξῃ δύο διαφορώτατα πράγματα, τὸ ἄπειρον πλῆθος καὶ τὸ ἄπειρον μέγεθος τῶν ὄντων· διότι τοιοῦτόν τι θὰ ἐνόμιζεν ἴσως δυνατὸν μόνος ὁ μηδεμίαν ποιούμενος διάκρισιν πλήθους καὶ μεγέθους. Ἀτοπώτατον δὲ τὸ ὑπολαβεῖν τοιοῦτον τὸν Ζήνωνα. Ἔπειτα, ἂν ὑποτεθῇ καὶ τοῦτο δυνατόν, πρὸς τί ἐπενόησε καὶ κατέγραψε δύο ἐπιχειρήματα ὁ Ζήνων, ὅτε τὸ ἓν ἐπλήρου τὴν χρείαν; Ταῦτα εἶνε προφανῶς ἄτοπα καὶ ἐναντία πρὸς τὰ πράγματα. Ὁ Ζήνων ἀπεδείκνυε δι' ἑτέρας ἀποδείξεως τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ὄντων καὶ δι' ἑτέρας τὸ ἄπειρον μέγεθος αὐτῶν. Ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἀποδείξεις ἔχομεν σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένας, ἀλλ' ἡ μὲν τούτων διεσώθη ἡμῖν καθαρὰ καὶ ἀβλαβής, ἡ δὲ ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων κεκακωμένη καὶ διὰ τοῦτο δυσνόητος. Διὰ δὲ τὸ δυσνόητον ὑπέβαλον αὐτῇ ἄλλοι τε πρότερον καὶ νῦν ὁ κ Windelband τὴν ἔννοιαν τῆς ἑτέρας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κ. W. τὸν συλλογισμόν, δι' οὗ ἀποδεικνύει ὁ Ζήνων τὸ

ἄπειρον πλῆθος τῶν ὄντων, μετεχειρίσατο πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀπείρου μεγέθους αὐτῶν, δὲν ὑπελείπετο ἄλλος συλλογισμὸς πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πλήθους, ἐγένετο ἑπομένως ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ αὐτὸς συλλογισμὸς καὶ νὰ δογματισθῇ ἔπειτα ὅτι ὁ Ζήνων διὰ τοῦ αὐτοῦ συλλογισμοῦ ἀπεδείκνυε δύο τὰ διαφορώτατα, τὸ δ' ἀληθὲς εἶνε ὅτι οὐχὶ ὁ Ζήνων, ἀλλ' ὁ κ. Windelband ἀποδεικνύει τὸ ἄπειρον κατὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ἄπειρον κατὰ τὸ μέγεθος διὰ τοῦ αὐτοῦ συλλογισμοῦ.

Ἴδωμεν δὲ νῦν τί εὗρεν ὁ κ. W. καὶ τί ἀπέδωκεν ἡμῖν ἐν ἀμφοτέροις αὐτοῦ τοῖς ἱστορικοῖς ἔργοις.

Σιμπλίκιος Φυσ. φύλλ. 30⁶

Ἀπόδειξις τοῦ κατὰ τὸ πλῆθος ἀπείρου.

. . . . . γράφει κατὰ λέξιν ὁ Ζήνων . . . . «Εἰ πόλλὰ ἔστιν, ἄπειρα τὰ ὄντα ἐστίν· ἀεὶ γὰρ ἕτερα μεταξὺ τῶν ὄντων ἔστι καὶ πάλιν ἐκείνων ἕτερα μεταξὺ καὶ οὕτως ἄπειρα τὰ ὄντα ἐστί»· καὶ οὕτω μὲν τὸ κατὰ τὸ πλῆθος ἄπειρον ἐκ τῆς διχοτομίας ἔδειξε, τὸ δὲ κατὰ μέγεθος πρότερον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν· προδείξας γὰρ ὅτι, εἰ μὴ ἔχοι μέγεθος τὸ ὄν, οὐδ' ἂν εἴη, ἐπάγει· «εἰ δὲ ἔστιν ἀνάγκη ἕκαστον μέγεθός τι ἔχειν καὶ πάχος καὶ ἈΠέχειν αὐτοῦ τὸ ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. καὶ περὶ τοῦ ΠΡΟύχοντος ὁ αὐτὸς λόγος· καὶ γὰρ ἐκεῖνο ἕξει μέγεθος καὶ ΠΡΟέξει αὐτοῦ τι. ὅμοιον δὴ τοῦτο ἅπαξ τε εἰπεῖν καὶ ἀεὶ λέγειν· οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ τοιοῦτον ἔσχατον ἔσται, **οὔτε** ἕτερον πρὸς ἕτερον οὐκ ἔσται· οὕτως εἰ πολλά ἔστιν, ἀνάγκη αὐτὰ μικρά τε εἶναι καὶ μεγάλα· μικρὰ μέν, ὥστε μὴ ἔχειν μέγεθος, μεγάλα δέ, ὥστε ἄπειρα εἶναι».

Ἀπόδειξις τοῦ κατὰ τὸ μέγεθος ἀπείρου.

Ὡς βλέπετε, ὁ Σιμπλίκιος παραδίδωσιν ἡμῖν δύο ἀπ' ἀλλήλων σαφῶς διακεκριμένους συλλογισμούς, ὧν ὁ μὲν ἀποδεικνύει τὸ *κατὰ τὸ πλῆθος ἄπειρον*, ὁ δὲ *τὸ κατὰ τὸ μέγεθος*. Ὁ πρῶτος εἶνε σαφὴς καὶ οὐδεμία παρερμηνεία δυνατή, ὁ δεύτερος δύσληπτος καὶ ἐντεῦθεν ἡ περὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ ἀσυμφωνία τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τοῦ κ. W. Ἡ ἀσάφεια προέκυψε καὶ ἐξ ἄλλων μὲν φθορῶν τοῦ κειμένου, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τοῦ ἀπαρεμφάτου *ἀπέχειν*. Ἡ λέξις *ἀπέχειν* παρήγαγε τοὺς ἑρμηνευτὰς νὰ φαντασθῶσι τὰ ὄντα ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ νὰ ζητῶσι τὸ νεῦρον τῆς ἀποδείξεως. Τὸν χωρίζοντα ἑπομένως κενὸν χῶρον ὑπέλαβον κατὰ τοὺς Ἀτομικοὺς ὡς ὂν καὶ οὕτω κατεσκεύασαν τὴν ἀπόδειξιν. Εὐνόητον δ' εἶνε ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ ἄπειρον

τῶν ὄντων διὰ τοῦ κενοῦ δεικνύεται, καὶ τὸν λόγον κατὰ τῶν δεχομένων τὸ κενὸν ὡς ὄν, ἤτοι κατὰ τῶν Ἀτομικῶν, ἐπαγόμενον ὑπέλαβον. Ταῦτα πάντα φαίνονται εὐνόητα, ἓν δὲ ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν, τοῦτο, πῶς δῆλον ὅτι ἐπιλανθάνονται οἱ ἄνδρες οὗτοι ὅτι ὁ μὲν Ζήνων θέλει νὰ δείξῃ τὰ πολλὰ *ἄπειρα κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν σμικρότητα*, αὐτοὶ δὲ δεικνύουσιν αὐτὰ *κατὰ τὸ πλῆθος ἄπειρα*, καὶ δεύτερον πῶς εὑρίσκουσι συμβιβαστὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τὸ ἀπέχειν καὶ τὸ εὐθὺς δὶς ἐπιφερόμενον *προὔχοντος* καὶ *προέξει*.

Τοσαῦτα μὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἀτόπου ἑρμηνείας τοῦ κ. Windelband καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ. Πρὸς δὲ τὸν σοφὸν ἡμῶν φίλον κ. H. Diels, ὅστις φρονεῖ ὅτι τὸ χωρίον καὶ ὡς ἔχει δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς ἡμεῖς ὑφηγησάμεθα ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ, παρέχομεν καὶ ἓν ἔτι παράδειγμα, τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κ. W., ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε συνετὸς καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πεπαιδευμένος ἀνὴρ ἐδυνήθη νὰ εἴπῃ τι ἀνεκτὸν περὶ τοῦ συλλογισμοῦ τούτου. Τούτοις προστίθεμεν ὅτι τὴν προφορικῶς τῷ κ Diels ὑπὸ τοῦ κ. Gomperz ἀνακοινωθεῖσαν διόρθωσιν «*ὥστε ἕτερον πρὸ ἑτέρου οὐκ ἔσται*» ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «*οὔτε ἕτερον πρὸς ἕτερον οὐκ ἔσται*» οὐ μόνον περιττὴν θεωροῦμεν, ἀλλὰ καὶ παντάπασι τὸν νοῦν τοῦ χωρίου διαταράττουσαν. Τὸ «*οὐδὲν γὰρ* = ... *οὐκ ἔσται*» εἶνε αἰτιολογία τοῦ «*ὅμοιον δὲ τοῦτο ἅπαξ τε εἰπεῖν καὶ ἀεὶ λέγειν*». Δυνάμεθα, λέγει ὁ Ζήνων, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἐπ' ἄπειρον τὸ «*καὶ γὰρ ἐκεῖνο ἕξει μέγεθος καὶ προέξει αὐτοῦ τι*», διότι οὐδέποτε θὰ ἀποδειχθῇ τι τούτων τῶν προυχόντων ἔσχατον οὐδὲ θὰ παύσηται ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν πολλῶν σχέσις μεγέθους. Ἡ μὲν ἔννοια εὐοδοῦται ἐκ τῶν συμφραζομένων, γραμματικῶς δὲ τὸ χωρίον νοσεῖ. Ἐδύνατό τις διαφόρους νὰ προτείνῃ θεραπείας πιθανάς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ *οὔτε* εἰς *ὥστε*.

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ προέτεινα καὶ τὴν γραφήν: εἰ μὴ ἔχοι μέγεθος *τὰ ὄντα*, ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου, *τὸ ὄν*, καὶ *προέχειν αὐτῶν*, ἀντὶ *ἀπέχειν αὐτοῦ* Νῦν θεωρῶ περιττὴν τὴν μεταβολὴν τοῦ *ἑνικοῦ* εἰς *πληθυντικόν*. Δελεαστικὴ δὲ φαίνεταί μοι ἡ γνώμη, ἣν ὁ κ. Σ. Βάσης ἐκοινώσατό μοι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην. Τὰς λέξεις «*τὸ ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου*» θεωρεῖ ὁ κ. Βάσης ὡς ἑρμηνείαν εἰς τὸ ἔδαφος παρεισφρήσασαν. Τὸ κείμενον θὰ εἶχε κατὰ ταῦτα ὡς ἑξῆς:

«Εἰ δὲ ἔστιν, ἀνάγκη ἕκαστον μέγεθός τι ἔχειν καὶ πάχος καὶ προέχειν αὐτοῦ τι. καὶ περὶ τοῦ προύχοντος ὁ αὐτὸς λόγος· καὶ γὰρ ἐκεῖνο ἕξει μέγεθος καὶ προέξει αὐτοῦ τι· ὅμοιον δὴ τοῦτο ἅπαξ τε εἰπεῖν καὶ ἀεὶ λέγειν· οὐδὲν γάρ αὐτοῦ τοιοῦτον ἔσχατον ἔσται, οὐδὲ ἕτερον πρὸς ἕτερον οὐκ ἔσται· οὕτως εἰ πολλά ἐστιν, ἀνάγκη αὐτὰ μικρά τε εἶναι καὶ μεγάλα· μικρὰ μέν, ὥστε μὴ ἔχειν μέγεθος, μεγάλα δέ, ὥστε ἄπειρα εἶναι».

Τέλος δὲ ὁ πρόεδρος κ. Κ. Κόντος ἀποκατέστησε τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἐν τοῖσδε τοῖς χωρίοις Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ. Μεσαιων. Βίβλ. Σάθ. Τόμ. Ε΄, σελ. 223 «οὗ μὲν καιρὸς ἀφέσεως βελῶν, αὐτίκα τὸ τόξον ἐντενεῖς· οὗ δὲ ἀκοντίου, ἀκοντιεῖς· οὗ δὲ δόρατος, *ἀγκαλισάμενος* ἐρρωμενέστατα ἐμβαλεῖς τοῖς τῶν ἀντιτεταγμένων σώμασι» καὶ σελ. 415 «ἀλλά μέ τις λέγοντα λογισμὸς μεταξὺ *ἔθραυσε*, καὶ ἀποδειλιάσω πρὸς σὲ εἰπεῖν τὸ μυστήριον». Μετετύπωσε τὸ *ἀγκαλισάμενος* εἰς τὸ *ἀγκΥλΗσάμενος* καὶ τὸ *ἔθραυσε* εἰς τὸ *ἔθραΞε*. Εἶπε δ' ἱκανὰ περί τε τοῦ *ἀγκυλοῦμαι-ἐναγκυλοῦμαι-διαγκυλοῦμαι* ἢ *διαγκυλῶμαι* καὶ περὶ τοῦ *θράττω-ἐνθράττω-ὑποθράττω*.

Τέσσαρες ἔκτακτοι συνεδρίαι, συγκληθεῖσαι τῇ 21ῃ, 25ῃ, 28ῃ καὶ 30ῇ Ἰανουαρίου.

Κατὰ ταύτας συνεζητήθησαν τὰ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὑποβληθέντα ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια.

Αἱ ἐκλεχθεῖσαι πρὸς μελέτην τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων ἐπιτροπεῖαι καθυπέβαλον διὰ τῶν εἰσηγητῶν αὐτῶν εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ἔγκρισιν τῶν ἑταίρων τἀποτελέσματα τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν πρὸς ἐξέτασιν τῶν νομοσχεδίων τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως ἐπιτροπεία, συγκειμένη ἐκ τῶν κ. κ. Μ. Βρατσάνου, Δ. Ἰωαννίδου Ὀλυμπίου, Π. Οἰκονόμου καὶ Θ. Μιχαλοπούλου, ὑπέβαλε διὰ τῶν εἰσηγητῶν αὐτῆς κ. κ. Μιλτιάδου Βρατσάνου, Παναγιώτου Οἰκονόμου καὶ Θεμιστοκλέους Μιχαλοπούλου τὰς ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν νομοσχεδίων σχηματισθείσας γνώμας αὐτῆς· καὶ τῶν μὲν περὶ τοῦ νομοσχεδίου τῆς

στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως γνωμῶν τῆς ἐπιτροπείας εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ κ. Μιλτιάδης Βρατσᾶνος, τῶν δὲ τοῦ περὶ διδασκαλείων νομοσχεδίου ὁ κ. Θεμιστοκλῆς Μιχαλόπουλος, τῶν δὲ περὶ τοῦ νομοσχεδίου περὶ ἱδρύσεως διδασκαλείων τῶν θηλέων καὶ ἀνωτέρων παρθεναγωγείων ὁ κ. Παναγιώτης Οἰκονόμος. Ἡ δὲ πρὸς ἐξέτασιν τῶν νομοσχεδίων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐκλεχθεῖσα ἐπιτροπεία, συγκειμένη ἐκ τῶν κ. κ. Ἰωάννου Ἀργυριάδου, Σπυρίδωνος Βάση, Ἀ. Οἰκονόμου, Θ. Παπαδημητρακοπούλου, Γ. Παπαβασιλείου, Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου, Ἰωάννου Βορτσέλα, Δ. Κυριακοπούλου, Γ. Μπουκουβάλα, Α. Γρηγοριανοπούλου. Α. Κωνσταντινίδου καὶ Εὐαγγέλου Μουστάκα, ἐξέθηκε τοῖς ἑταίροις τὰ πορίσματα αὐτῆς διὰ τῶν εἰσηγητῶν αὐτῆς Σπυρίδωνος Βάση, Γεωργίου Παπαβασιλείου καὶ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου.

Τὰς γνώμας ταύτας τῶν ἐπιτροπειῶν ἡ Ἑταιρεία ἐν τέσσαρσι συνεδρίαις συζητήσασα καὶ πολλαχῶς διασαφήσασα καὶ συμπληρώσασα ἐνέκρινεν. Ἡρέθησαν δὲ οἱ κ. κ. Σπυρίδων Βάσης, Γεώργιος Παπαβασιλείου καὶ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης, ἵνα ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης τῶν ἐν Ἀθήναις ἑταίρων καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὑπομνημάτων, ἅπερ οἱ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένοντες ἑταῖροι προθυμότατα τῇ παρακελεύσει τοῦ προεδρείου ὑπακούσαντες ἔπεμψαν, συντάξωσι σύντομον περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων ὑπόμνημα καὶ δημοσιεύσωσιν αὐτὸ διὰ τῆς «Ἀθηνᾶς».

Συνεδρία ΙΘ΄. (τῇ 25 Φεβρουαρίου 1890).

Κατὰ ταύτην ἀνέγνω ὁ γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας κ. Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης λογοδοσίαν τοῦ Διοικητικοῦ τῆς Ἑταιρείας Συμβουλίου, ὁ δὲ κ. Νικόλαος Κρίσπης ἔκθεσιν τῆς διαρκοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑταιρείας. Εἶτα προέβησαν οἱ ἑταῖροι εἰς ἀρχαιρεσίας ἀναδείξαντες Πρόεδρον τὸν κ. Κ. Κόντον, Ἀντιπροέδρους τοὺς κ. κ. Λουκᾶν Παπᾶ Ἰωάννου καὶ Ἰωάννην Χατζιδάκιν, Γραμματέα τὸν κ. Μαργαρίτην Εὐαγγελίδην, Συμβούλους δὲ τοὺς κκ. Παναγιώτην Καββαδίαν, Γεώργιον Παπαβασιλείου, Ῥήγαν Νικολαΐδην, Ἰωάννην Τυπάλδον καὶ Ἀχιλλέα Ἀγαθόνικον.

Συνεδρία Κ΄. (τῇ 5 Μαρτίου 1890).

Κατὰ ταύτην συνῆλθον οἱ ἑταῖροι μετὰ τῶν φίλων αὐτῶν καὶ ἐτέλεσαν τὸ κατὰ τὴν ΙΖ΄. συνεδρίαν ψηφισθὲν πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Καρόλου Γαβριὴλ Κοβήτου. Ὁ προεδρεύων ἀντιπρόεδρος Λουκᾶς Παπᾶ Ἰωάννου ἐκήρυξε περὶ τὴν 10 $^1/_4$ π. μ. τὴν ἀρχὴν τῆς τελετῆς. Ἐξηγούμενος δὲ τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς συνόδου καὶ παραδιδοὺς τὸν λόγον τῷ ῥήτορι τῆς ἡμέρας κ. Κ. Κόντῳ, εἶπε τάδε·

Κύριοι,

Ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν τιμῶσα καὶ γεραίρουσα τοὺς ἄνδρας τῶν γραμμάτων καὶ ζῶντας καὶ ἀποθανόντας ἐψηφίσατο ἐν τῇ 17ῃ αὐτῆς συνεδρίᾳ νὰ τελέσῃ πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ ἐξόχου ἑλληνιστοῦ καὶ κρατίστου τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν **Καρόλου Γαβριὴλ Κοβήτου** καὶ τῷ μὲν προεδρείῳ ἐνετείλατο νὰ ὁρίσῃ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον, τὸν δὲ πρόεδρον αὐτῆς κ. Κ. Κόντον παρεκάλεσε νὰ ἐπαινέσῃ προσηκόντως τὸν ἀοίδιμον ἄνδρα.

Πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου καθήκοντος συγκληθέντες ἐνταῦθα σήμερον παρακαλοῦμεν τὸν πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας κ. Κ. Κόντον νὰ εἴπῃ τὸν προσήκοντα τῷ μεγάλῳ ἀνδρὶ ἔπαινον.

Ἀναβὰς ὁ κ. Κόντος ἐπὶ τὸ βῆμα πρῶτον μὲν ἐπεξῆλθε πῶς ἐποιήσατο τὴν γνωριμίαν τοῦ Κοβήτου καὶ πῶς κατέστη αὐτοῦ φίλος στενώτατος, ἔπειτα παρέστησε τὴν μεγάλην ἀξίαν τοῦ Κοβήτου τήν τε φιλολογικὴν καὶ τὴν κριτικήν. Ἐν τέλει δὲ ἐξέθηκε τοὺς χαριεστάτους τρόπους καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀρετὴν τοῦ μεταστάντος περιγράψας ζωηρότατα τὴν φαιδρότητα καὶ τὸ εὔθυμον καὶ τὴν καλοκἀγαθίαν τοῦ ἀνδρός.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Κόντου δημοσιευθήσεται ἐν ἰδίῳ τεύχει.

Συνεδρία ΚΑ'. (τῇ 11 Μαρτίου 1890).

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας κ. Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ἀνήγγειλε τοῖς ἑταίροις τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Ἡροκλέους Βασιάδου ὧδε·

Θλιβερὸν ἄγγελμα διεβιβάζετο πρὸ ἐννέα καὶ δέκα ἡμερῶν διὰ τοῦ τηλεγράφου ἀνὰ πᾶσαν ἑλληνικὴν γῆν. Καὶ οἱ μὲν μακρὰν οἰκοῦντες σκυθρωποὶ ἔσπευδον εἰς τοὺς τηλεγραφικοὺς σταθμούς, ἵνα μηνύσωσιν εἰς τὸ μέγα τοῦ δούλου ἑλληνισμοῦ κέντρον τὸ ἐκ τῆς βαρείας καὶ ἀπροσδοκήτου πληγῆς ἄλγος, οἱ δ' ἐγγὺς ὄντες εἰς κατηφεῖς συνήρχοντο συνόδους, ἵν' ἐκδηλώσωσι τὴν συνέχουσαν αὐτοὺς θλῖψιν. Ἠγγέλλετο ὁ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου Ἡροκλέους Βασιάδου, τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὃν πάντες εἰώθαμεν νὰ φανταζώμεθα ὡς προσωποποίησιν πάσης πνευματικῆς τοῦ δούλου ἑλληνισμοῦ κινήσεως, ὡς κορυφήν, πρὸς ἣν ἀνήπτοντο καὶ ἐξ ἧς κατήγοντο πᾶσαι αἱ κατὰ μέρος ἐνέργειαι τῶν ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι ἀδελφῶν ἡμῶν.

Ἡ εἰκὼν αὕτη οὐχὶ ὅλως φαντασιώδης τυγχάνει, διότι ἐπέβαλον ἡμῖν αὐτὴν ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ Βασιάδου.

Ὁ Κ. Ἡροκλῆς Βασιάδης ὢν πρὸ 40ετίας ὁ ἐξοχώτατος τῶν ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ κέντρῳ τοῦ δούλου ἑλληνισμοῦ Ἑλλήνων κατὰ τὴν καθόλου ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν ἐτιμᾶτο σφόδρα καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἤνασσε τῶν ἐκεῖ πεπαιδευμένων. Τῇ δὲ πολυμαθείᾳ ταύτῃ συνεδέετο ἡ μεγάλους χαρακτῆρας σφυρηλατοῦσα καὶ ἀναφαίνουσα βαθεῖα τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ εὐγενείας συνείδησις. Τὰς ἀρετὰς ταύτας ἔτι μᾶλλον ἐξύψουν καὶ ὑποκείμενα θρησκευτικῆς εὐλαβείας καθίστασαν ἐθελοθυσία τοῦ ἀνδρὸς ἀξιοθαύμαστος καὶ ἐνθουσιασμὸς ἀνεξάντλητος πρὸς τὴν κατεργασίαν παντὸς ὅ,τι συνήργει πρὸς ἔξαρσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος.

Ἀπὸ τοιούτων ἁγνωτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχῶν ἐκπηγάζοντες οἵ τε λόγοι τοῦ Βασιάδου καὶ αἱ πράξεις ἐπέβαλλον πᾶσι τὸν σεβασμὸν καὶ εἷλκον τὴν ἀγάπην. Ἀνεξάλειπτον διαμένει ἐν τῇ μνήμῃ μου

τί ἔπασχον ἐγώ, ὅτε ἤκουον τοῦ Βασιάδου διαλεγομένου· καὶ ἄλλους δὲ συνακροατάς μου ἐξετάσας εὗρον ταὐτὰ πάσχοντας. Τοῦ Βασιάδου ὁμιλοῦντος ὅ τε τῆς φωνῆς τόνος καὶ ἡ ὄψις παρεῖχον τὴν ἔμφασιν ὅτι πᾶν ὅ,τι ἔλεγεν ἐκ βαθυτάτων τῆς τε διανοίας καὶ τῆς καρδίας ἀπεσπᾶτο μέγα τι καὶ ἀπόκρυφον διανόημα δηλοῦν, ὅπερ ἡ μεγάλη αὐτοῦ σύνεσις συνεστραμμένον καὶ συγκεκαλυμμένον ἐξέφερει. Οὕτω δ' ὁ μέγας πρὸς τὸν ἄνδρα σεβασμὸς ἐποίει, ὥστε νὰ ζητῶμενέν τοῖς λόγοις αὐτοῦ πολλῷ πλείονα καὶ βαθύτερα διανοήματα ἢ ὅτι αἱ μετὰ προφυλάξεως διὰ φόβον ἐκφερόμεναι λέξεις ἐδήλουν.

Ἡ εὐρεῖα λοιπὸν τοῦ Βασιάδου παιδεία, ἡ ἐν παντὶ λόγῳ καὶ κινήματι αὐτοῦ ἐκδηλουμένη μεγαλοπραγμοσύνη καὶ ἐθνικὴ ὑπερηφανία, ὁ εὐγενὴς καὶ ἀδωρότατος αὐτοῦ χαρακτὴρ ἐποίησεν, ὥστε οἱ μὲν λογάδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν ὡς ὑπέροχον διάνοιαν, οἱ δὲ τῆς πράξεως καὶ τοῦ χρηματισμοῦ ἄνδρες ὡς εὐγενῆ πατριωτικὴν φύσιν καὶ ὡς αἰσθητὴν κορυφὴν πάσης θεωρητικῆς ἐνεργείας. Πρὸς τοῦτο συνεβάλλετο προσέτι καὶ τὸ φύσει σοβαρὸν αὐτοῦ ἦθος καὶ τὸ πρὸς πάντας ἀφθονήτως ἔχειν. Πρωτεύων πάντων ὁ Βασιάδης οὐδένα βεβαίως εἶχε νὰ φθονήσῃ· ἀλλὰ τὸ θηρίον τοῦτο, ὁ φθόνος, δὲν μετέχει τοσαύτης ὑπερηφανίας, ὥστε ν' ἀγαπᾷ νὰ παλαίῃ πρὸς ἀνωτέρους ἢ πρὸς ἴσους μόνον ἀντιπάλους, ἀλλὰ φύσει οὐδεμίαν ἄλλην καὶ σμικροτάτην ἔτι παρ' αὐτὸ ἀνέχεται δύναμιν. Ὁ Βασιάδης ἦν κρείττων τοῦ πάθους τούτου, ἠγάπα μὲν λίαν καὶ συχνάκις εἶχεν ἀνὰ στόμα τὸ *αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων*, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤθελε μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ παντὸς Ἕλληνος καὶ παρεῖχεν αὐτὸ ὡς ἐθνικὸς ἰατρὸς ἀφθόνως παντὶ Ἕλληνι καὶ πάντοτε. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς τῶν ἑαυτοῦ θρεμμάτων, πλὴν εἰ μή τις πάνυ σμικρὸς καὶ ἐσχάτως φθονερὸς καὶ εἰς ὑπερβολὴν ἀγνώμων, ἀπέστεργε τὸν Βασιάδην, ἀλλὰ πάντες ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο καὶ ὡς πατριάρχην αὐτῶν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀνεκήρυττον. Τοσοῦτον ἐτίμα καὶ περιεῖπε τοὺς νεοσσοὺς τῆς ἐπιστήμης, ὥστε βαρὺς καὶ ὀργίλος ἐπήρχετο ἐπιτιμητής, ἂν καὶ ὑποψίαν που μόνην ἀδικίας πρὸς αὐτοὺς διέκρινε. Ζωηρὰ ἔτι παρίσταται ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου ἡ ἐπὶ τῆς ὄψεως αὐτοῦ διαχυθεῖσα ἱερὰ ὀργὴ καὶ ἔναυλοι παραμένουσιν τοῖς ὠσί μου οἱ ἀποδοκιμαστικοὶ αὐτοῦ λόγοι, ὅτε ἐν συνεδρίᾳ τι. τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου μετὰ τὴν ἀνάγνωσι

τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδρίας, ἐν ᾗ ἀνέγνω διατριβὴν ὁ τότε νεωστὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθὼν Ι. Καρολίδης, ἤρξατο γινομένη περὶ αὐτῆς συζήτησις, ἀπόντος τοῦ κ. Ι. Καρολίδου, καὶ ἐξέφυγον ἔκ τινος λέξεις ἀμφιβόλου σημασίας. Ὁ Βασιάδης ἀγριάνας διεδήλου διὰ λόγων μεμπτικῶν ὅτι δὲν καλεῖται εὐγενὲς τὸ ἐπικρίνειν τὸν ἀπόντα καὶ ἀναπολόγητον.

Αὕτη λοιπὸν ἡ ἐκτίμησις, ἣν ἀπένεμε παντὶ τῷ ἀξίαν τινὰ κεκτημένῳ, καθίστη αὐτὸν ἀγαπητὸν παρὰ τοῖς λογίοις καὶ λατρευτόν, τὸ δ' ἀφιλοκερδὲς καὶ τὸ ἀδωρότατον καὶ ἡ ἄοκνος προθυμία καὶ ἐθελοθυσία τοῦ ἀνδρὸς ἐφεῖλκε πρὸς αὐτὸν τὸ σέβας καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπὶ πλούτῳ καὶ γενναίοις φρονήμασιν ἐξεχόντων Ἑλλήνων.

Διὸ τῶν μὲν λογίων καὶ πεπαιδευμένων ἦν ὁ ἀθλοθέτης ἅμα καὶ εἰς πνευματικοὺς ἀγῶνας ἀλείπτης, τῶν δὲ περὶ τὸ χρηματίζεσθαι διατριβόντων καὶ ὑλικὴν δύναμιν κεκτημένων ὁ μοχλὸς πρὸς πᾶσαν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐξάρσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος κίνησιν.

Κατακτησάμενος δ' οὕτως ἐν μὲν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων τὴν προσήκουσαν αὐτῷ ἐντιμοτάτην θέσιν, ἐν δὲ ταῖς διανοίαις ἀδιαφιλονίκητον κῦρος, ἤρξατο κινῶν πάντας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν γενναίων ἐθνικῶν γνωμῶν, αἳ τὴν ἀδρεπήβολον αὐτοῦ ψυχὴν ἐπλήρουν.

Ἡ ἀγαθὴ τοῦ Βασιάδου φύσις παιδιόθεν εἶχεν εὕρῃ τροφὴν γενναίαν ἐν τῇ παγκάλῃ προγονικῇ γραμματείᾳ. Ἡ μελέτη αὐτῆς ἦν αὐτῷ ἡ πασῶν ἡδίστη διατριβὴ καὶ ἀσχολία. Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἡδυνόμενος ἐνέκυπτε τῇ μελέτῃ τῶν ἁδρῶν προγονικῶν διανοημάτων, τοσούτῳ μᾶλλον ἡδρύνετο καὶ ἐμεγαλύνετο καὶ ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ, ὥστε ὁ Βασιάδης καὶ διανοούμενος καὶ λέγων καὶ πράττων ἀπέφαινεν ἑαυτὸν Ἕλληνα τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ὑψαυχένου καὶ τετραγώνου γενεᾶς. Σφοδρότατος δ' ὢν θαυμαστὴς καὶ ἐραστὴς τοῦ κάλλους τῆς ἀγλαομόρφου προγονικῆς παιδείας καθόλου ἥδετο καὶ ἠσμένιζε μάλιστα τοῖς λόγοις τῶν μεγάλων καὶ γενναίων καὶ φιλοτίμων καὶ φιλανθρώπων ψυχῶν. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Δημοσθένης ἦσαν αὐτῷ τὰ μεγαλοπρεπέστατα καὶ θελκτικώτατα ἀναστήματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἃ εἶχεν ἀεὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ὁ Δημοσθένης διὰ τὸν εὐγενέστατον αὐτοῦ ἀγῶνα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον φιλο-

τιμίαν ἐγοήτευε καὶ συνήρπαζεν αὐτόν. Τοῦτο δ' ἐξεδήλωσεν ὁ Βασιάδης οὐ μόνον ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ, μεθ' οὗ τοὺς 'Ολυνθιακοὺς τοῦ μεγάλου ῥήτορος καὶ πολίτου ὑπεμνημάτισε καὶ ἐξέδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἔργῳ, ὃ σκοπὸν τοῦ ἑαυτοῦ βίου κατέστησεν.

Οἱ εὐγενεῖς τοῦ Δημοσθένους ἀγῶνες ἦσαν τὸ πρόγραμμα τῆς δράσεως τοῦ Βασιάδου. 'Ως ἐκεῖνος τῆς δόξης καὶ τοῦ κλέους τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος πεπληρωμένος ἠγωνίζετο τὰς πεπτωκυίας 'Αθήνας ν' ἀνυψώσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν δόξαν καὶ δύναμιν, οὕτω καὶ ὁ Βασιάδης ἀγωνίζεται νὰ ὑπομνήσῃ τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν εὐγένειαν. 'Εκ δὲ τῆς μεγάλης δυνάμεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἣν ἐν ἑαυτῷ ζῶσαν καὶ σφριγωδῶς δρῶσαν ᾐσθάνετο, ἤντλει τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν, ὅτι ἀδύνατον οἱ Ἕλληνες τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν δόξης γνῶσται γενόμενοι καὶ τοὺς πολυτιμήτους θησαυρούς, οὓς οἱ πρόγονοι κατέλιπον, ἐν χερσὶν ἔχοντες καὶ μελετῶντες, ἀδύνατον νὰ μὴ μεταλάβωσι τῆς ἐκείνων μεγαλοψυχίας καὶ φιλοτιμίας καὶ τοῦ πρὸς τὰ καλὰ ἔρωτος. Διὸ ἰδεῶδες τοῦ Βασιάδου ἦν ἡ τῆς προγονικῆς παιδείας παρὰ πάσαις ταῖς τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ τάξεσι ταχεῖα διάδοσις, συνδεδεμένη μετὰ τῶν πρακτικῶν γνώσεων, ἃς οἱ αἰῶνες μεθ' ἑαυτῶν συνεκόμισαν.

'Απὸ τῆς κεντρικῆς ταύτης ἀρχῆς ὡς ἀπὸ πηγῆς προῆλθον πάντα αὐτοῦ τὰ κατορθώματα, δι' ἃ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἀξιώτατος ἐγένετο. Ταύτης καρπὸς θαυμασιώτατος ὑπῆρξε τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει 'Ελληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἡ ἵδρυσις, ὃν δύναταί τις νὰ παραβάλῃ πρὸς πηγὴν ζωοπάροχον, ἧς τὰ νάματα κατὰ πολλὰς διευθύνσεις ζωηφόρους ῥύακας ἀπετέλεσαν, καταρδεύοντας τὰς πνευματικῶς αὐχμώσας χώρας τῶν ἐν δουλείᾳ 'Ελλήνων. Ταύτης ἐπιγέννημα γενναιότατον ὁ 'Ηπειρωτικὸς Σύλλογος καὶ τὰ τούτου ἔκγονα Κεστοράτεια Διδασκαλεῖα, ὧν ἡ διάλυσις οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι, ἂν μὴ ἐπήνεγκεν, ἀλλ' ἀναντιρρήτως ἐπετάχυνε τὸν θάνατον τοῦ φιλοπάτριδος Βασιάδου καιρίως πλήξασα τὴν πατριωτικὴν αὐτοῦ ψυχήν. 'Αλλ' ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι ὁ μάλιστα τιμῶν τὸν μέγαν αὐτοῦ συμπολίτην καὶ φίλον γενναῖος ἱδρυτὴς τῶν Κεστορατείων θὰ φαιδρύνῃ πάλιν τὴν ψυχὴν τοῦ Βασιάδου ἀνασυνιστὰς τὰ μεγίστης ἐθνικῆς ὠφελείας πρόξενα ἐκπαιδευτήρια ἐκεῖνα.—Ταύτης ἀπαύγασμα ἦν ὁ Θρᾳκικὸς Σύλλογος καὶ τὰ τούτου λαμπρὰ τέκνα Ζαρίφεια ἐν Φιλιππου-

πόλει ἐκπαιδευτήρια. Ταύτης ἀπόρροια ἦν ὁ Θεσσαλικὸς Σύλλογος, ὃς μετὰ τὴν εὐτυχῆ τῆς Θεσσαλίας ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν εἰς τὴν φροντίδα τῆς ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ὑπαγωγὴν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς χώρας οὐδένα λόγον ὑπάρξεως εἶχεν.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀποπείρας ἐποιεῖτο ὁ φιλογενέστατος καὶ φιλανθρωπότατος ἀνὴρ νὰ μεταφυτεύσῃ καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς ἵδρυσιν Διδασκαλείων, ὁμοίων τοῖς ἐν Θρᾴκῃ καὶ Ἠπείρῳ, καὶ ἐφαίνετο εὐδοκιμοῦσα ἡ ἀπόπειρα, πῶς δὲ δὲν ἔλαβε μέχρι τοῦδε σάρκα καὶ ὀστᾶ διαρκῶς ἀπὸ τοῦ 1875 μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διατελῶν ἀγνοῶ τὰς αἰτίας.

Ταύτης ἀριστοτόκος υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ Γυναικεῖος Σύλλογος, οὗ ἄριστον τέκνον τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς εὐγνωμόνως ἐκδεξάμεναι ἄλλαι γενναῖαι ψυχαὶ μετελαμπάδευσαν ὡς λαμπροὶ δᾳδοῦχοι ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον τῆς πατρίδος κύκλον.

Ἐκ ταύτης ἡ Μακεδονικὴ Ἀδελφότης, ἡ Κυζικηνὴ Ἀδελφότης, ἡ Ἀδελφότης Ξηροκρήνη, ἡ Παλλὰς μετὰ τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος τῶν ἐν ἐπαρχίαις, πόλεσι καὶ συνοικίαις συστάντων συλλόγων καὶ ἀδελφοτήτων, ἐξ ὧν ἐσχηματίζοντο ἑκασταχοῦ παιδευτικὰ κέντρα διὰ προσφορῶν ἀτομικῶν καὶ ἐξευρεύσεων ἐξ ἀπόρων πόρων καὶ συνεδαυλίζετο ἡ ἱερὰ ἑστία τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς μορφώσεως καὶ ἀφυπνίζετο τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ὅπερ αἰώνων παθήματα καὶ βαρβαρότης συνέθαψαν βαθύτατα καὶ ἠλλοίωσαν οὕτως ἀδιαγνώστως ὡς τὰ προσπεφυκότα ὄστρεά τε καὶ φυκία καὶ πέτραι ἠλλοίωσαν τὴν ἀρχαίαν φύσιν τοῦ μυθολογουμένου ἐκείνου θεοῦ Γλαύκου.

Ὁ Βασιάδης ἰατρὸς ὢν τὸ ἐπάγγελμα ἰατρικῶς διενοήθη καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Ἐσκέψατο καὶ εὗρε φάρμακον, ὅπερ ληφθὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπιδράσῃ ἐφ' ἅπαντα τὸν ἐθνικὸν ὀργανισμόν. Καὶ ὄντως δὲ ἱερὸν σφρῖγος κατέλαβε σύμπαντα τὸν δοῦλον Ἑλληνισμὸν καὶ πάντες πανταχοῦ ἡμιλλῶντο περὶ τὸν κάλλιστον τῶν ἀγώνων σχολεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα συνιστάντες καὶ περὶ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων γενεῶν σπεύδοντες.

Ἐν ᾧ δ' οὕτως αἱ ἑκασταχοῦ Ἑλληνικαὶ κοινότητες παρίστων τὸ θέαμα λαμπροῦ παιδευτικοῦ παραδείσου, ἐν ᾧ ἕκαστοι περὶ τὰς ἑαυ-

τῶν πρασιᾶς ἐφιλοπόνουν, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος παρίστατο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παραδείσου τούτου ὡς ἐπέραστος καὶ χαριεστάτη σκοπιά, ἀφ' ἧς ἐπεσκοποῦντο πάντων αἱ ἐργασίαι καὶ κατεπέμπετο τὸ πρὸς ἄρδευσιν ἀναγκαιοῦν νᾶμα.

Ἵνα δὲ μὴ τὸ νᾶμα τοῦτο ἐπιλίπῃ, ἀλλ' ἄφθονον ἀείποτ' ἐκβλύζῃ, κατέπεισεν ὁ Βασιάδης τοὺς πλουσίους ἡμῶν, οἵτινες τότε ἐφιλοτιμοῦντο τίς προθυμότερον νὰ θεραπεύσῃ ἐθνικήν τινα ἀνάγκην ὑπὸ τοῦ Βασιάδου ὑποδεικνυομένην, νὰ ἱδρύσωσι διαγωνίσματα καὶ βιβλιοθήκας πρὸς καλλιεργίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Οὕτω δὲ ὁσημέραι εἰς ὕψος ἤρετο ὁ Βασιάδης καὶ καθίστατο μεγάλη ἐθνικὴ δύναμις.

Ἀπὸ τῆς περιωπῆς ταύτης, εἰς ἣν ὁ Βασιάδης ἐξήρθη τηλικαῦτα δι' ἐνδελεχοῦς ἐθνικῆς ἐργασίας ὠφελήσας, πολλῷ ἔτι μείζονα καὶ καθολικώτερα τἀγωνίσματα αὐτοῦ προσεδοκῶντο, ἀλλὰ τἀνθρώπινα πάθη, ὧν ἀείποτε πρωταγωνιστοῦσιν ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ ἡ ἀσυνεσία, παρέλυσαν δύναμιν, ἣν οὐδεὶς ἐδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ, καὶ ἐματαίωσαν τὰς δικαίας ἡμῶν προσδοκίας.

Ὁ φθόνος, οὗ τόσον ὑπέρτερον εἴδομεν τὸν Βασιάδην, ἐνίκησε ταπεινοτέρας ἐκείνου φύσεις. Ἡ δ' εὐγνωμοσύνη, ἡ μυροβόλος ἀρετὴ τῶν μεγάλων ψυχῶν, ἣν μέχρι λήθης ἑαυτοῦ ὁ Βασιάδης ἐκέκτητο, ὡς ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ἔδειξε, δὲν ἐπρυτάνευσεν ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μυριαχῶς ὑπ' αὐτοῦ εὐηργετημένων.

Φθόνος καὶ ἀγνωμοσύνη καὶ ἀσυνεσία συμμαχήσασαι καὶ ἄλλα πάθη, ὧν ἀνάπλεώς ἐστι δυστυχῶς ὁ ἄνθρωπος, εἰς ἐπικουρίαν προσλαβοῦσαι συνηγωνίσαντο νὰ καταλύσωσιν ἐθνικὴν δύναμιν, ἣν πολλαὶ ἀρεταὶ διὰ πολλῶν ἀγώνων ἐδημιούργησαν. Ὑπὸ τοιούτων δυσμάχων καὶ ἀκριτομύθων καὶ διαβόλων πολεμίων πολεμούμενος ἐπικράνθη μέν, ὡς εἰκός, ὁ ἀνὴρ καὶ περιέστειλε τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐπαύσατο ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου κεντρίζων εἰς πνευματικοὺς ἀγῶνας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνας καὶ ἀποβλεπόμενος ὡς αἰσθητὸν σύμβολον πάσης ἐθνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἐργασίας.

Ἡ καθολικὴ θλῖψις ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ὅς ἀπροσδόκητος ὅ ις ἐπῆλθε τοῖς γινώσκουσι τὴν ἄκραν εὐεξίαν καὶ τὸ θαλερὸν καὶ νεά ιν αὐτοῦ γῆρας, κατέδειξε πόσον βαθέως ἐτίμων σύμπαντες οἱ Ἕλλη ις

τὸν Βασιάδην, πόσον δ' εἰλικρινῆ ᾐσθάνοντο τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην.

Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία, ἧς οἱ Ἑταῖροι μεγάλως ἐτίμων ζῶντα καὶ δὲν θὰ παύσωνται μετ' εὐφημίας ἀναμιμνησκόμενοι ἀποθανόντα τὸν Βασιάδην, δὲν ἐδύνατο ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς μετὰ τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα συνεδρίᾳ νὰ μὴ μνημονεύσῃ τοῦ ἀνδρός, ὅστις σκοπὸν τοῦ ἑαυτοῦ βίου κατέστησε τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὴν ἔξαρσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, καὶ μεθ' οὗ οἱ μὲν πρεσβύτεροι διὰ φιλίας εἰλικρινοῦς καὶ κοινότητος φρονημάτων καὶ σκοπῶν συνεδέοντο, οἱ δὲ νεώτεροι ὡς φιλοτιμίας κέντρον καὶ μιμήσεως παράδειγμα πρὸ ἡμῶν αὐτὸν εἴχομεν.

Ἂν δ' ὑμῖν, φίλοι Ἑταῖροι, τὰ αὐτοσχέδια ταῦτα ψελλίσματα μὴ φανῶσιν ἀντάξια τοῦ Βασιάδου, φάνητε συγγνώμονες πρὸς ἄνδρα, θελήσαντα νὰ παράσχῃ ἑαυτὸν πρόθυμον μᾶλλον περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν ἱεροῦ καθήκοντος ἢ πρὸς ἔπαινον παρεσκευασμένον.

Ὁ δὲ κ. Π. Καρολίδης διέλαβε περὶ τῶν κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Τανάϊδος οἰκούντων τὸ πάλαι Σκυθοελλήνων ὁρμηθεὶς ἔκ τινος ἐπιγραφῆς, ἀνευρεθείσης παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ὀλβιοπόλεως καὶ θεωρουμένης ὑπὸ τῶν ἀρχαιολογούντων Ῥώσων Γοτθικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἢ Σκυθοελληνικῆς. Ἐντεῦθεν δ' ὁρμώμενος ὡμίλησε περὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν Μιλησίων πρὸς τὰς νοτιοανατολικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς τὴν μέσην Ἀσίαν, ἐξ ὧν προέκυψαν ἀκριβέστεραι γεωγραφικαὶ γνώσεις τῶν χωρῶν τούτων. Ταύτας δὲ παρὰ τῆς Σχολῆς τῆς Μιλήτου ἀρυσάμενος ὁ Ἡρόδοτος παρέδωκε τελειοτέρας γεωγραφικὰς γνώσεις περὶ τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς πέραν τοῦ Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου Ἀσίας ἢ οἱ μεταγενέστεροι γεωγράφοι καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Στράβων· διότι ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Μιλήτου αἱ γεωγραφικαὶ περὶ τῆς Ἀσίας γνώσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον ἔτι χρόνοις καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν ἐξικνοῦνται πέραν τοῦ Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου.

Μετὰ τὸν κ. Καρολίδην ὁ κ. Θ. Μιχαλόπουλος ἀνέγνω τὴν ἐν σελ. 553 κατακεχωρισμένην πραγματείαν.

Συνεδρία ΚΒ'. (τῇ 18 Μαρτίου 1890).

Κατὰ ταύτην ὁ κ. Δημ. Δ. Κώνστας ἀντιλέγων τῷ κ. Θ. Μιχαλοπούλῳ ἀνέγνω τὴν ἐν σελίδι 615 καταχεχωρισμένην πραγματείαν.

Συνεδρία ΚΓ'. (τῇ 29 Ἀπριλίου).

Ὁ κ. Ἰωάννης Κοφινιώτης ἐποιήσατο τὰς ἑξῆς ἀνακοινώσεις·

Α'.

Τὸ Ἄργος εἶχε τέσσαρας πύλας.

1) Τὰς πύλας τὰς πρὸς τῇ Δειράδι.

2) Τὴν πύλην τῆς Εἰλειθυίας.

3) Τὴν πύλην Διαμπερές.

4) Καὶ τὴν πύλην τῆς Λέρνης.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνθολογίας ὑπ' ἀριθ. 688 εὕρηται τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Τήνδε πύλην λάεσιν ἐϋξέστοις ἀραρυῖαν
ἀμφότερον, κόσμον τε πάτρῃ καὶ θάμβος ὁδίταις
τεῦξε Κλέης Κλεάδας ἀγανῆς πόσις εὐπατερείης
Λερναίων ἀδύτων περιώσιος ὀργιοφάντης
τερπόμενος δώροισιν ἀγασθενέων βασιλήων.

Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐπιγράφεται ἁπλῶς «εἰς πύλην Ἄργους» πρέπει δὲ ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν εἰς τίνα τῶν τεσσάρων πυλῶν ἀναφέρεται. Ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς ἑλληνικῆς ἀνθολογίας ὑπ' ἀριθ. 145 ἀναγινώσκομεν ἕτερον ἐπίγραμμα.

Δηοῦς καὶ Κούρης θεοείκελον ἱεροφάντην
κυδαίνων πατέρα, στῆσε δόμοις Κλεάδας
Κεκροπίης σοφὸν ἔρνος Ἐρώτιον, ᾧ ῥα καὶ αὐτὸς
Λερναίων ἀδύτων ἶσον ἔδεκτο γέρας.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἐπίγραμμα ὁ ἐκ μητρὸς ἀργεῖος Κλεάδας «τεῦξε τήνδε πύλην» κατὰ τὸ δεύτερον ἦτο μητροπολίτης τῶν Λερναίων μυστηρίων. ἐντεῦθεν συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσα πύλη ἦτο ἡ τῆς Λέρνης. Ὥστε ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιγράμματι ἀναφερομένου ἁπλῶς «εἰς πύλην Ἄργους» πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ «εἰς λερναίαν πύλην Ἄργους».

Β'.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἱερέως Καραγιάννη κατοίκου τοῦ χωρίου Κατσίγκρι παρὰ τὸ Ναύπλιον εἶδον μαρμάρινον τετράγωνον πλάκα εἰς τρία τεμάχια τεθραυσμένην μετὰ ἀετώματος, οὗ ἔνδον ἦτο γεγλυμμένος ὁ Ζεὺς κρατῶν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κεραυνόν, τὴν δὲ ἀριστερὰν ἔχων τεταμένην. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶνε τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, πιθανῶς τοῦ δευτέρου μ. χ. αἰῶνος. Πρὸς ἀριστερὰν ἀναγινώσκεται λίαν εὐκρινῶς ἐν τρισὶ στήλαις ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

ΔΙΟΣ
ΚΡΑΤΑΙ
ΒΑΤΑ.

Ἐκ ταύτης ἤδη τὸ πρῶτον μανθάνομεν, ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιθέτοις ἀπενέμετο εἰς τὸν πατέρα τῶν ἀνδρῶν καὶ θεῶν καὶ τὸ ἐπίθετον «κραταιβάτης». Καὶ εἶνε μὲν γνωστὸν ὅτι εἰς τὸν Δία ἀποδίδοται τὸ ἐπίθετον «καταιβάτης» ὡς κατερχόμενον μετὰ βροντῆς καὶ ἀστραπῆς, ἀλλὰ τὸ «κραταιβάτης» οὔτ' ἐξ ἐπιγραφῶν, οὔτ' ἄλλοθεν παραδεδομένον ὑπάρχει. Ἐπειδὴ δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ λιθοξόος ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐξ ἀμελείας ἔγραψε τὴν λέξιν ταύτην ἀντὶ τῆς συνήθως ἀποδιδομένης εἰς τὸν Δία, διότι τοιαύτη ὑπόθεσις φαίνεται ἡμῖν τολμηρὰ καὶ ἄδικος, παραδεχόμεθα ὅτι ἡ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ἀπαντῶσα λέξις εἶνε γνησία, διότι εἶνε ἐσχηματισμένη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν καὶ ἐξ ἄλλων λέξεων, ἐν αἷς τὸ πρῶτον συνθετικὸν μέρος εἶνε τὸ ἐπίθετον κραταιός. Οὕτω λέγεται «κραταίβολος» ὁ μετὰ δυνάμεως ῥιπτόμενος. Εὐριπ. Βάκχ. 1096 «χερμάδες κραταίβολοι». Ἰλ. Τ 361 θώρηκες κραταιγύαλοι = οἱ κραταιὸν γύαλον ἔχοντες. Αἰσχ. Ἀγαμ. 666 χθὼν κραταίλεως = ἡ σκληρὰς πέτρας ἔχουσα. Εὐριπ. Ἠλ. 534 κραταίλεων πέδον. Ὀδ. Ψ 46 οἱ δέ μιν ἀμφὶ κραταίπεδον οὖδας ἔχοντες. Πίνδ. Ο, 13, 81 ταῦρον κραταίποδα. Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ τὸν Δία κραταιβάτην ὡς ἰσχυρῶς κατερχόμενον καὶ μετὰ δυνάμεως ἐν βροντῇ καὶ ἀστραπῇ.

Ἐμμένομεν τῇ γνώμῃ ἡμῶν ταύτῃ, διότι πειθόμεθα καὶ τοῖς ὑπὸ

τοῦ Παυσανίου λεγομένοις (2, 25, 9. ἔστι δὲ ὄρος ὑπὲρ τῆς Λήσσης τὸ Ἀραχναῖον... βωμοὶ δέ εἰσιν ἐν αὐτῷ Διός τε καὶ Ἥρας· δεῆσαν ὄμβρου σφίσιν ἐνταῦθα θύουσιν). Κατὰ ταῦτα οἱ περὶ τὸ Ἀραχναῖον οἰκοῦντες, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ περὶ τὸ χωρίον Κατσίγκρι, ἔνθα εὑρέθη τὸ ἀνάγλυφον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἔθυον πρὸς τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν ἐν καιρῷ ἀνομβρίας. Πολὺ φυσικὸν λοιπὸν εἶνε, ὅτι οὗτοι, ὅτε ὁ Ζεὺς εἰσακούων τρόπον τινὰ τὰς δεήσεις αὐτῶν κατέπεμπε τὴν εὐεργετικὴν βροχήν, ἐφαντάζοντο αὐτὸν ὡς κατερχόμενον μετὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἐν βροντῇ καὶ ἀστραπῇ ἐκ τοῦ Ἀραχναίου ὄρους.

Γ'.

Πλησίον τοῦ χωρίου Κατσίγκρι, κειμένου περίπου μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Ναυπλίου, ὑπάρχει ἐκκλησίδιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ. Τοῦτο ᾠκοδομήθη πιθανῶς πρὸ 200—300 ἐτῶν, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς ὅλης κατασκευῆς καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν τοίχων ἐζωγραφημένων εἰκόνων. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς εἶνε γεγραμμένη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

† οὗτος ὁ θεῖος καὶ πάνσοφος ναὸς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος καὶ θαυματουργοῦ Ἀδριανοῦ καὶ Ναταλίας ἠστορίθη δι' ἐξόδου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος καὶ δραγουμάνου τοῦ Μορέος Κυρίω Κυρ Θεοδώρου Καπελέτη, ἐκ πόλεως Ἄργους υἱοῦ τοῦ ποτὲ Παπαδριανοῦ τοῦ καὶ Οἰκονόμου τῆς αὐ-
τῆς χώρας ἀρχηερατεύοντος
τοῦ πανιεροτάτου καὶ λογιοτάτου μ̄ροπολίτου τῆς ἁγιωτάτης μροπόλεως
Ναυπλίου καὶ Ἄργους Κυρ Κυρ Νεοφίτου
τοὐπίκλην Γιανούσι ἐκ πόλεως
Πραστοῦ. διὰ χειρὸς κἀμοῦ τοῦ
ταπεινοῦ Ἱερεμίου ἱερομονάχου
τοῦ ἐξ Ἀδαμίου 1743
αψμγ Ἰουνίῳ.

Ἐκ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς μανθάνομεν ὅτι ὁ κὺρ Θεόδωρος Καπελέτης ὁ ἐνδοξότατος ἄρχων καὶ δραγουμᾶνος τοῦ Μορέος δι' ἰδίω ἐξόδων ἐκαλλώπισε τὸν ναὸν εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν κ. Ἰ. Κοφινιώτην ὁ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλους διέλαβε περὶ ἀνεκδότου περιγραφῆς τῶν Ἀθηνῶν, ὑπὸ Ἰγνατίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ γεγραμμένης, ἥτις εἶνε μὲν κατὰ τὰ πλεῖστα εἰλημμένη ἐκ τῶν ἐν τῇ Turcogræcia τοῦ Κρουσίου ἐπιστολῶν τοῦ Καβάσιλα καὶ τοῦ Ζυγομαλᾶ, ἔχει δ' ὅμως καὶ ἴδιά τινα.

Ὁ κ. Γεώργιος Παπαβασιλείου προέτεινε διορθώσεις εἰς τὰ Ἑλληνικὰ τοῦ Ξενοφῶντος. Ἴδε σελ. 381.

Τέλος δὲ ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ καθηγητοῦ G. Morosi εἶπε τάδε·

Εὐάριθμος λίαν εἶναι ἡ φάλαγξ τῶν περὶ τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν ἀσχολουμένων καὶ ὅμως βαρὺ καὶ συχνὸν πίπτει ἐπ' αὐτὴν τὸ τοῦ Χάρωνος δρέπανον. Μετὰ τὸν Μαυροφρύδην, Wilh. Wagner, Pio, ἀφηρπάγη ἡμῖν κατὰ Φεβρουάριον ἐ. ἔ. ὁ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ λαλουμένην Ἑλληνικὴν ὑπὲρ πάντας ἐπιμελέστατα καλλιεργήσας Giuseppe Morosi, καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μεδιολάνου, ἀκμαιότατος εἰσέτι τὴν ἡλικίαν (μόλις 46 ἐτῶν) καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐπιστημονικοῦ του σταδίου. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν ἑταίρων ἴσως ἀγνοοῦσι πῶς ἡ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ λαλουμένη Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγνώσθη καὶ κατὰ μικρὸν ἐμελετήθη καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσι προσηκόντως τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἐκδουλεύσεις τοῦ μακαρίτου Morosi, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ διαλάβω περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐρεύνης αὐτῆς ὀλίγα τινά.

Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν τοῖς περὶ τὸν Ὑδροῦντα τόποις τῆς ἀρχαίας Καλαβρίας καὶ τοῖς παρὰ τὸ Ῥήγιον τῆς Βρεττίας ἱκανὸν πλῆθος ἀνθρώπων λαλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τίνες εἶναι οἱ Ἕλληνες οὗτοι; κατάγονται ἆρά γε ἐκ τῶν Δωριέων καὶ Ἀχαιῶν τῆς ἀρχαίας Μεγάλης Ἑλλάδος ἢ ἐξηνεμώθησαν μὲν οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ἄρεος, ἀπῳκίσθησαν δὲ πάλιν αἱ χῶραι αὗται κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα; καὶ συνέβη τοῦτο ἆρά γε ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ καταβαλόντος τοὺς Ὀστρογότθους, τοῦ κατατροπώσαντος τὸν Οὐίτιγιν καὶ τὸν Τωτίλαν, ἢ βραδύτερον ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ὅτε Λέων ὁ Ἴσαυρος ἀπέσπασεν οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς

πνευματικῆς δικαιοδοσίας τῶν Παππῶν, ἢ βραδύτερον ἔτι ὅτε ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία ἀδιαλείπτως ἠγωνίζετο ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ κατὰ Ἀράβων, Λογγοβάρδων, Γερμανῶν κλπ.; ἢ τοὐναντίον ἐξέλιπον μὲν καὶ οὗτοι ὅλως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν διαφόρων τῆς Ἰταλίας δεσποτῶν, οἱ δὲ νῦν Ἑλληνιστὶ λαλοῦντες αὐτόθι κατέφυγον εἰς Ἰταλίαν ἐπ' ἐσχάτων τὴν τουρκικὴν ἀποφεύγοντες θηριωδίαν; Εἰς τἀπορήματα ταῦτα δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπαντήσῃ ὁπωσδήποτε πιθανῶς, ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἡ γλωσσικὴ παράδοσις ἥ τε προφορικὴ καὶ ἡ γραπτή. Δυστυχῶς δ' ὅμως τὰ βοηθήματα ταῦτα ἐπὶ μακρὸν οὔτε ἐπιμελῶς οὔτε συνημμένως ἠρευνῶντο, ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ μακρὸν τὰ παραδοξότατα περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων ἐδιδάσκοντο. Οἱ πρῶτοι παρατηρήσαντες καὶ ἐκδώσαντες Ἑλληνικὰς μεμβράνας ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ βιβλιοθηκῶν, ἀρχαιότητος κινούμενοι ζήλῳ, ἀπεφαίνοντο ὅτι οἱ ἀπὸ τῆς 10-14 ἑκατονταετηρίδος γράψαντες τὰς μεμβράνας ἐκείνας, τὰ διπλώματα καὶ ἰδιόγραφα κατὰ τὸν μακαρίτην Ζαμπέλιον (Ἰταλοελληνικῶν σελ. 30), ἦσαν ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Τὸ αὐτὸ δ' ἐλέγετο καὶ περὶ τῶν ἔτι νῦν ζώντων καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν λαλούντων Ἑλλήνων τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ πολὺς Niebuhr ἐν Röm. Gesch. I.66 καὶ ἄλλοι (πρβλ. Σ. Ζαμπελίου σελ. 38-9). Ἀλλὰ κατ' αὐτῆς ἐπεξῆλθον πάλιν ἄλλοι, ὧν ἐξέχει ὁ ἀοίδιμος Fr. Aug. Pott γράψας (κατὰ τὸ 1856) ἐν Φιλολόγῳ ΙΑ', 244-269 κἑξ. πραγματείαν ἐπιγραφομένην «Altgriechisch im heutigen Kalabrien?». Ἐν ταύτῃ διατείνεται ὅτι οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ κατάγωνται ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος Ἑλλήνων, πρῶτον μὲν διότι ὁ Στράβων ἐν Βιβλίῳ ϛ', 253 ῥητῶς λέγει ὅτι «Νυνὶ δὲ πλὴν Τάραντος καὶ Ῥηγίου καὶ Νεαπόλεως ἐκβεβαρβαρῶσθαι συμβέβηκεν ἅπαντα καὶ τὰ μὲν Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους κατέχειν τὰ δὲ Καμπανούς. Καὶ τούτους λόγῳ, τὸ δ' ἀληθὲς Ῥωμαίους, καὶ γὰρ αὐτοὶ Ῥωμαῖοι γεγόνασιν»· δεύτερον (σελ. 247) διότι ἡ γλῶσσα ἣν σήμερον λαλοῦσιν εἶναι οὐχὶ ἀρχαία ἀλλὰ νέα καὶ (258) ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ προφορὰ καὶ οἱ γραμματικοὶ τύποι καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ παραγωγικαὶ καταλήξεις πάντα, μιᾷ γνώμῃ, ἐλέγχουσι τὴν νεωτέραν Ἑλληνικήν, καὶ δὴ συνάγει ὅτι καὶ οἱ τὴν γλῶσσαν ταύτην λαλοῦντες οὐκ ἀπόγονοι τῶν πα-

λαιῶν Ἑλλήνων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τὸ ἐκ τῆς γλώσσης συμπέρασμα τοῦτο δὲν εἶναι ὁμολογουμένως ἀναγκαῖον, ἀφοῦ σήμερον εἶναι γνωστόν, ὅτι σχεδὸν πᾶσαι αἱ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης διάλεκτοι ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις κατέληξαν εἰς τὴν Κοινὴν καὶ δὴ ὅπως ἐν ταῖς λοιπαῖς Δωρικαῖς χώραις, ἤγουν ἐν Κρήτῃ, ἐν Πελοποννήσῳ κλπ. δὲν λαλεῖται ἡ ἀρχαία Δωρική, πλὴν ἐν Κυνουρίᾳ, εἰ καὶ ὁμολογουμένως οὐδεμία οὐδέποτε ἐπῆλθεν ἐν ταῖς χώραις ταύταις διακοπὴ τῆς παραδόσεως τῆς ζώσης γλώσσης, οὕτως ἠδύναντο νὰ διασωθῶσι μὲν ἀρχαιόθεν οἱ Ἕλληνες τοῦ Ῥηγίου καὶ τοῦ Ὑδροῦντος, νὰ λαλῶσι δ' ὅμως οὐχὶ τὴν ἀρχαίαν ἀλλὰ τὴν Κοινὴν καὶ δὴ σήμερον τὴν νέαν Ἑλληνικήν, καὶ μετὰ προφορᾶς βέβαια νέας καὶ οὐχὶ ἀρχαίας.

Δεινότερος διώκτης τῶν ἀρχαίων Δωριέων ἀνεφάνη ὁ τῶν Βυζαντίνων πάντοτε διάπυρος θαυμαστὴς Σ. Ζαμπέλιος ἐν τοῖς Ἰταλοελληνικοῖς αὐτοῦ. Οὗτος οὐ μόνον τῶν ἀρχαίων Δωριέων πάντῃ διαφόρους ἀνεκήρυξε τοὺς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Ἕλληνας τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ τούτων πάλιν πάντῃ διαφόρους τοὺς νῦν. Ὥστε κατὰ τὸν Σ. Ζαμπέλιον τρεῖς σειραὶ Ἑλλήνων ὅλως διακεκομμέναι καὶ κεχωρισμέναι ἀλλήλων ἀπῴκισαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ παλαιοὶ Δωριεῖς καὶ Ἀχαιοί, οἱ Βυζαντῖνοι καὶ τρίτοι οἱ Τουρκοκρατούμενοι (σελ. 65).

Εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς συγχύσεως ταύτης ἀναντιλέκτως μόνη ἡ ἐξηκριβωμένη μελέτη τῆς ζώσης γλώσσης τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ. Ἐπὶ ταύτην εἶχον μὲν τραπῆ πρότερον καί τινες ἄλλοι, π. χ. ἤδη ἀπὸ τοῦ 1821 εἶχε συλλέξῃ ὁ Witte τρία ᾄσματα ἐν Bova, ὧν ἓν καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ταῦτα εἶχε βραδύτερον πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Pott γράφων ἐν Φιλολόγῳ. Κατὰ δὲ τὸ 1857 ὁ Κ. Ι. Κιρκολώνης ἐπέστειλε διὰ τοῦ μακαρίτου Σ. Ζαμπελίου εἰς τὴν Πανδώραν Η', σελ. 105 κἑξ. διατριβήν τινα, ἐν ᾗ μάλιστα λέγει ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν ἣν ἐλάλουν οἱ Ἕλληνες οὗτοι, ὅπερ ὡς ἠξεύρομεν δὲν ἦτο ἀκριβές· στέλλει δὲ καὶ βραχὺ αὐτῆς δεῖγμα. Μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλοι τινες ἐπεμελήθησαν τῆς γλώσσης ταύτης καὶ ὁ πολὺς Dom. Comparetti ἐξέδωκεν κατὰ τὸ 1866 ἐν Πίσῃ βιβλίον φέρον τὴν ὀνομασίαν Saggi dei dialetti greci dell'Italia meridionale, ἐν ᾧ δημοσιεύει, ὑπομνηματίζει καὶ μεταφράζει 43 ᾄσματα καί τινα ἄλλα

μικρὰ πεζὰ τεμάχια λόγου. Ἀλλ' ἡ καλλιεργία τῆς ἐν Ἰταλίᾳ λαλουμένης ἑλληνικῆς ἀληθῶς ἤρχισεν, ὅτε ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα ὁ μακαρίτης G. Morosi διορισθεὶς καθηγητὴς ἐν Lecce μετέβη ἐκεῖσε ἐπὶ τῷ κυρίῳ σκοπῷ, ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς σπουδάσῃ τὴν λαλουμένην αὐτόθι Ἑλληνικήν. Τῷ ὄντι δὲ μετὰ τριετεῖς ἐπιμόνους μελέτας ἐξέδωκε τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέγα ἔργον Studi sui dialetti greci della terra d'Otranto. Ἐν τούτῳ ὁ Morosi μετ' ἐπιμελείας καὶ φιλοπονίας θαυμασίας συνέλεξε, μετέφρασε καὶ ἡρμήνευσε πλεῖστα ᾄσματα κττ., συνέταξεν ἀξιόλογον γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῶν Ἑλληνικῶν τούτων ἰδιωμάτων, καὶ διέλαβε περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀποικιῶν τούτων. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ὅτι πολλαὶ λέξεις ἀναγινωσκόμεναι ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς τῆς Ἰταλίας μεμβράναις καὶ τοῖς ἰδιογράφοις τοῦ Ι'. καὶ ΙΑ'. αἰῶνος σώζονται σήμερον ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος Ἑλληνικοῖς ἰδιώμασιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι, συνήγαγεν ὀρθότατα ὁ Morosi, ὅτι οἱ ἄποικοι οὗτοι δὲν μετέβησαν ἐκεῖσε ἐπὶ Τουρκοκρατίας οὐδ' ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας, ἀλλ' ἀνάγκη ν' ἀνάγωνται εἰς Βυζαντιακοὺς χρόνους. (Λεκτέον ἐν παρόδῳ ὅτι δύναταί τις, νομίζω, νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι καὶ ἀρχαιόθεν ἐσώθησαν αὐτόθι Ἕλληνες. Λέγω τοῦτο ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τύπους, οἷον *ἡ φίλα* Astorre Pellegrini 24, *ὁ κλέφτα* (= ὁ κλέπτας) αὐτ. 28, *ἡ φιλομένα* αὐτ. 251, *ἐφίλασα* αὐτ. 165 κ.τ.τ., ἃ *δύνανται* νὰ εἶναι Δωρικά. Οὐδὲ τοῦ Στράβωνος ἡ μαρτυρία κωλύει, διότι οἱ ἀνωτέρω τύποι λέγονται ἐν Bova παρὰ τὸ Ῥήγιον, ἔνθα καὶ κατὰ Στράβωνα ἐλαλεῖτο ἡ Ἑλληνική. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε ἀκριβέστερον).

Ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε καὶ ὁ Morosi διὰ τὰ σχολικά του καθήκοντα ἠναγκάζετο νὰ μὴ ἀσχολῆται ἐπιμόνως περὶ τὰς προσφιλεῖς του γλωσσικὰς μελέτας, μέχρις οὗ τῷ 1874 ἐξέδωκεν ἐν τῷ Δ'. τόμῳ τοῦ Archivio glottologico Italiano τοῦ διασήμου G. Ascoli ἑτέραν ἐκτενῆ πραγματείαν περὶ τῆς λαλουμένης Ἑλληνικῆς ἐν Βρεττίᾳ. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Morosi εἶναι μὲν βραχύτερον ἀλλ' ἀναντιλέκτως πολὺ τελειότερον τοῦ πρώτου. Ὁ Morosi ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ εἶχε πολὺ βελτιώσῃ τὴν ἰδίαν μέθοδον, δι' ὃ καὶ τὸ νέον ἔργον του εἰς πλείονας ἀπαιτήσεις δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ ἢ τὸ πρῶτον. Πλὴν τῶν ἔργων τούτων ὁ Morosi καίπερ καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ γεωγραφίας πρῶτον ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ

Μεδιολάνου κατώρθου νὰ ὑποκλέπτῃ ὥρας τινὰς διὰ τὴν ἔρευναν τῶν λαλουμένων ἰδιωμάτων τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ ταῦτα ὀλιγώτερον διαφέρουσι τοῖς Ἕλλησιν. Καθὰ δὲ ἐπέστελλέ μοι, ἀπὸ πολλοῦ ἐμελέτα νὰ ἐπανέλθῃ αὖθις ἐπὶ τὰς προσφιλεῖς του μελέτας τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς, ἀλλ᾽ ὁ θάνατος ἀπροσδοκήτως ἐπελθὼν ἐματαίωσε τὰς βουλὰς τοῦ ἀνδρός. Πλὴν τοῦ Morosi ἀνέλαβον καὶ ἄλλοι Ἰταλοὶ λόγιοι νὰ καλλιεργήσωσι τὴν ἐν Ἰταλίᾳ λαλουμένην Ἑλληνικήν, οἷον ὁ Astorre Pellegrini, Luigi Bruzzano, Ettore Gapialbi καὶ ἄλλοι, οὕτω δὲ κατωρθώθη διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀνδρῶν τούτων ὥστε ἐκ πάντων τῶν ἰδιωμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ νὰ εἶναι τὰ γνωστότατα τῇ ἐπιστήμῃ. Εἰς τοῦτο δὲ τὰ μέγιστα συνετέλεσαν τὰ τοῦ μακαρίτου Morosi βιβλία ἅτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὄντα καὶ εἰς τὸ μέλλον ἴσως ἐσόμενα ἡ κυρία πηγὴ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ λαλουμένης Ἑλληνικῆς καὶ τὸ κύριον βοήθημα παντὸς λογίου μακρόθεν περὶ αὐτὴν ἀσχολουμένου. Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ γενναίου τῆς ἐπιστήμης ἐργάτου!

Συνεδρία ΚΔ΄. (τῇ 14 Μαΐου 1890).

Κατὰ ταύτην ὁ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας κ. Σπυρίδων Κοντογόνης Βυζάντιος βραχέα τινὰ περὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ περὶ τῶν *Ἐθνικῶν* αὐτοῦ προοιμιασάμενος ἀνέγνω *Κριτικὰς παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὰ τοῦ Ἐθνικολόγου* καταχωριζομένας ἐν τῷ τόμῳ τοῦ προσεχοῦς ἔτους.

Τὸν κ. Σ. Κοντογόνην διεδέξατο ὁ κ. Σ. Βάσης, ὃς ἀνεκοινώσατο τοῖς ἑταίροις τὰ ἐν σελ. 663 κατακεχωρισμένα.

Τελευταῖος ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις εἶπε τάδε·

Τὸ γένος τῶν οὐσιαστικῶν οὐχὶ σπανίως μεταβάλλεται ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ· ἐπειδὴ δε μέχρι τοῦδε οὐδεὶς περὶ τούτου ἐγένετο λόγος, ἐφ᾽ ὅσον ἠξεύρω, καὶ ἐπειδὴ ἡ περὶ τούτων ἔρευνα δύναταί πως νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τὰ περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν γενῶν ἐν παλαιοτέραις περιόδοις τῆς γλώσσης, πιθανὸν τὰ ἀκόλουθα νὰ μὴ φανῶσιν ὅλως περιττά.

1. Πολλὰ οὐδέτερα ἐγένοντο ἀρσενικά· *τὸ ἄνθος-ὁ ἀνθός-ἀθθός* (Ῥόδῳ)-*ἀτθός* (Καλύμνῳ)-*ἀθός*. *τὸ βράχος τὰ βράχεα-ὁ βράχος οἱ βράχοι* (Κρήτῃ). *τὸ γένος-ὁ γένος* Trinch. 170. *τὸ ἔθνος-ὁ ἔθνος* Gloss. Laod. 204. *τὸ θάρρος-ὁ θάρρος* ἐν Φερτακαίνοις. *τὸ ὄνειδος-ὁ ὄνειδος* ἐν τῇ μεσαιωνικῇ γραμματείᾳ. *τὸ ῥῖγος-ὁ ῥῖγος* (Κρήτῃ). *τὸ στῆθος-ὁ στῆθος* (Θήρᾳ). *τὸ τέλος-ὁ τέλος* (Ἠπείρῳ). *τὸ τρύγος-ὁ τρύγος* (μεταγενέστερος καὶ νέος τύπος). *τὸ φέγγος-ὁ φέγγο* ἐν Bova καὶ Πόντῳ.

Ἐν τοῖς ἑξῆς μετεβλήθη μετὰ τοῦ γένους καὶ ἡ κατάληξις.

τὸ βλίτον-ὁ βλίτος (ἐν Ἄνω Ἀμισῷ καὶ Κυθήροις). *τὸ ἄνησον ἢ ἄνισον-ὁ γλυκάνησος*. *τὸ δεῖπνον-ὁ δεῖπνος* (μεταγενέστερος καὶ νέος τύπος). *τὸ δένδρον-ὁ δένδρος* (Ἠπείρῳ). *τὸ θύμον-ὁ θύμος* (μτγν. καὶ Νεοελλ.). *τὸ καστέλλιν-ὁ Κάστελλος* παρὰ Θεοφάνει 344, 4 καὶ σήμερον πολλαχοῦ. *τὸ κάστρον-ὁ κάστρος* (ἐν Πόντῳ). *τὸ κέντρον-ὁ κέντρος* (αὐτόθι). *τὸ κῶλον-ὁ κῶλος*. *τὸ λείψανον-ὁ λείψανος* (ἐν Κέῳ). *τὸ μοχθηρόν-μουχτερόν-ὁ μουχτερός* (ἐν Πόντῳ). *τὸ νῶτον-ὁ νῶτος* (μεταγενέστερον). *τὰ ὀνόματα-οἱ ὀνομάτοι* (πρβλ. Ἀθηνᾶς Α'. σελ. 251). *τὸ πρόσωπον-ὁ πρόσωπος* Gloss. Laod. 204 καὶ ἐν τῷ Πόντῳ. *τὸ στάβλον* (stabulum)-*ὁ στάβλος*. *τὸ σπήλαιον-ὁ σπήλαιος*. *τὸ στόμα-ὁ στόμας*. *τὸ φόρον-ὁ φόρος* (forum).

2. Οὐκ ὀλίγα θηλυκὰ ἐγένοντο ἀρσενικά.

Οὕτω πλεῖστα θηλυκὰ εἰς -ος τῆς ἀρχαίας γλώσσης λέγονται σήμερον ἀρσενικῶς, *ὁ ἄμμος, ὁ ἄμπελος, ὁ βάτος, ὁ δοκός, ὁ γερανός* (περὶ τοῦ τονισμοῦ ἐπὶ τῆς ληγούσης πρβλ. Ἀθηνᾶς Α', 494-8). *ὁ τράφος, ὁ κούμαρος* κτλ. κτλ. Ἔπειτα *ὁ βρόντος* ἀντὶ ἡ βροντή, *ὁ κρῖθος* ἀντὶ ἡ κριθὴ ἐν Φυσιολόγῳ 1079. *ὁ μύλος* ἀντὶ ἡ μύλη ἐν Ἐξόδῳ ια'. 5 καὶ Ἀποκαλύψει ιη'. 22. *ὁ νοτιὰς* ἀντὶ ἡ νοτιὰ (ἐν Κέῳ). *ὁ πεῦκος* ἀντὶ ἡ πεύκη ἐν Κρήτῃ. *ὁ ἴσκιος* ἀντὶ ἡ σκιά. *ὁ σύναχος* ἀντὶ ἡ συνάγχη (Κρήτῃ). *ὁ ψύλλος* ἀντὶ ἡ ψύλλα παρὰ Φρυνίχῳ 332 καὶ Ἐπιχάρμῳ. πρβλ. Ahrens B', 386.

3. Πολλὰ ἀρσενικὰ ἢ θηλυκὰ ἐγένοντο οὐδέτερα.

ἡ ἄμμος-τ' ἄμμο (ἐν Bova). *ἡ αὐγή-τὸ αὖγος* (μτγνρ.). *ἡ ὁ βάλσαμος-τὸ βάλσαμον καὶ τὸ βάρσαμο(ν)*. *ἡ ὁ βάτος-τὰ βάτα*. *ἡ βάσανος-τὸ βάσανον* Θεοφάνει 455, 10. *ὁ βίος-τὸ βιός*. *ὁ βουνός-τὸ βουνόν*. *ἡ βροντή-τὸ βρόντος* (Χίῳ.). *ὁ βυθός-τὸ βύθος*. *ὁ γέλως-*

τὸ γέλως 'Αλεξ. Κομνηνοῦ 252. *ὁ γόνος -τὸ γόνος* (Κρήτη) *-τὸ γόνον* ('Αθήναις)· *ὁ δάκτυλος -τὸ δάκτυλον*. (μτγνρ. καὶ νέον). *ὁ δεῖπνος* (ἢ τὸ δεῖπνον;) *-τὸ δεῖπνος* Legr. Chans. 6. *ὁ δόλος -τὸ δόλος* (ἐν Κρήτῃ). *ὁ δαρμός -τὸ δαρμόν* (ἐν Πόντῳ). *ἡ δρόσος -τὸ δρόσος. ἡ ἐλάτη -τὸ ἔλατον. ὁ ἔλεος -τὸ ἔλεος* (μτγνρ.). *ὁ ἔπαινος -τὸ ἔπαινος. ὁ ζῆλος -τὸ ζῆλος* (μτγνρ. καὶ νέον). *ὁ θάμβος -τὸ θάμβος* (παρὰ Σιμωνίδῃ). *ἡ ὁ θόλος -τὸ θόλος* (Κρήτῃ) *-τὰ θόλα* παρὰ Μαλάλᾳ. *ὁ θρῆνος -τὸ θρῆνος* (μτγνρ. καὶ νέον). *ὁ θρόνος -τὸ θρόνος* (Κρήτῃ). *ὁ ἦχος -τὸ ἦχος* (μτγνρ.). *ἡ ὁ κέδρος -τὰ κέδρα. ὁ κόκκαλος -τὸ κόκκαλον* (μτγνρ. καὶ νέον). *ὁ κίνδυνος -τὰ κίντυνα* (Κρήτῃ). *ὁ κλάδος -τὸ κλάδος* Θεοφάνους Συνεχείᾳ. *ἡ ὁ κόπρος -τὸ κόπρον* (Πόντῳ). *ὁ κρημνός -τὰ κρημνά. ὁ κρότος -τὸ κρότος* (ἐν Θήρᾳ). *ἡ λαβή -τὸ λάβος* (ἐν Φερτακαίνοις). *ὁ λαός -τὸ λαός* (ἐν Κρήτῃ). *ὁ λέμβος -τὸ λέμβος* παρὰ Σουίδᾳ καὶ Ζωναρᾷ. *ὁ λίθος -τὸ λίθος* παρὰ Πικατόρῳ 262. *ὁ μιστός -τὸ μιστόν τὰ μιστά. ὁ μόσχος -τὸ μούσκον* (Πόντῳ). *ὁ μυελός ἢ μυαλός -τὸ μυαλόν* (μτγνρ. καὶ νέον) ἀλλὰ καὶ *ὁ μυαλός οἱ μυαλοί* (ἐν Κρήτῃ, 'Ρόδῳ). *ὁ ὄγκος -τὸ ὄγκος* (Κρήτῃ) καὶ *τὸ νόγκος* καὶ *τὸ νέγκος* (αὐτόθ.) τὸ ἔγκος (Κυθήροις). *ἡ ὄλυρα -τὰ ὄλυρα* Θεοφάνει 197, 16. *ὁ πάγος -τὸ πάγος* Θεοφ. 434, 13. *ὁ πάτος -τὸ πάτος* Trois Poèmes 302, 2156. *ἡ πεύκη -τὸ πεῦκον τὰ πεῦκα. ἡ πλάνη -τὸ πλάνος. ὁ πλοῦτος -τὸ πλοῦτος* (μτγνρ. καὶ νέον). *ἡ 'Ρίθυμνα -τὸ 'Ρέθεμνος. ὁ ῥύπος -τὸ ῥύπος* (Φρυνίχῳ 160). *ὁ σάκκος -τὰ σάκκη* (ἐν Κάτω 'Ιταλίᾳ· μὴ τὸ 'Ιταλικὸν i sacchi;). *ὁ σίδηρος -τὸ σίδηρον* (παρ' 'Ηροδότῳ, μεταγενεστέροις καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑλλ.) *ἡ σκιά -τὸ σκιός* (ἐν Κύπρῳ). *ὁ σπόρος -τὸ σπόρον* (ἐν Πόντῳ). *ὁ σταυρός -τὸ σταυρόν* (αὐτόθι). *ὁ στέφανος -τὸ στέφανον* (μεσαιων. καὶ νέον). *ὁ στόλος -τὸ στόλος* (μεσαιων.). *ὁ φανός τὸ φανόν* Διγεν Legr. 2243. *ἡ φήμη -τὸ φοῦμος* (μεσαιων.). *ὁ φθόνος -τὸ φτόνος* (Κύπρῳ). *ὁ φόνος - τὸ φόνος* (Θήρᾳ). *ὁ φόρος -τὸ φόρος* (forum) (Κρήτῃ). *ὁ χαλκός -τὸ χαλκόν* (Πόντῳ). *ὁ Χάρων -τὸ Χάρως* Σκλάβου 128 «ἡ θάλασσα νὰ μᾶς ἐδώσῃ Χάρως». *ὁ χόρτος -τὸ χόρτον. ὁ χτύπος -τὸ χτύπος* (Πόντῳ καὶ Αἰγίνῃ). *ὁ κύσθος -ὁ χύστος -τὸ χύστρον* (Πόντῳ). *ἡ ὁ ψῆφος -τὸ ψῆφος*.

4. Ἄλλα τὸ πάλαι ἀρσενικὰ μετεβλήθησαν εἰς θηλυκά.

ὁ ἀήρ -ἡ ἀέρα (Πόντῳ). *ὁ βραχίων -ἡ βραχιόνα* (αὐτόθι). *ὁ γα-*

λακτίτης -*ἡ γαλαχτίτα* (αὐτόθι). *ὁ ὑδράργυρος* -*ἡ δάργυρη* (αὐτόθι). *ὁ εἰκοροστάτης* -*ἡ εἰκοροστάτε* (αὐτόθι). *ὁ λειχήν* -*ἡ λειχῆνα*. *ὁ λέμβος* -*ἡ λέμβος*. *ὁ λυχναροστάτης* -*ἡ λυχναροστάτε* (Πόντῳ). *ὁ μανδραγόρας* -*ἡ μανδραγόρα* (μεσαιων.). *ὁ μήν* -*ἡ μῆνα* (ἐν Πόντῳ). *ὁ παράδεισος* -*ἡ παράδεισο* καὶ (ἐν Χίῳ) *ἡ παράδει*. *ὁ πῆχυς* -*ἡ πῆχυ*. *ὁ ἐπιρρίφτης* -*ἡ πιρρίφτε* (Πόντῳ). *ὁ πυρήν* -*ἡ πυρῆνα*. *ὁ σής* -*ἡ σέθα* (αὐτόθι). *ὁ σκευοπλύτης* -*ἡ σκευοπλύτε* (αὐτόθι). *ὁ σπλήν* -*ἡ σπλῆνα*. *ὁ σταλαγμίτης* -*ἡ σταλαγμίτα* (ἐν Πόντῳ). *ὁ σταμνοστάτης* -*ἡ σταμνοστάτε* (αὐτόθι). *ὁ σύρτης* -*ἡ σύρτε* (αὐτόθι). *ὁ σφήξ* -*ἡ σφῆκα* καὶ *ἡ σφῆγκα*. *ὁ σφὴν* -*ἡ σφῆνα*. *ὁ στάβλος* -*ἡ τάβλα* (ἐν Ἀμισῷ). *ὁ φθείρ* -*ἡ φθείρ* (μτγνρ.) καὶ *ἡ φτεῖρα* (Κύπρῳ καὶ Πόντῳ) *ἡ στεῖρα* (Ἰταλίᾳ) *ἡ ψεῖρα* κοινῶς. *ὁ φράχτης* -*ἡ φράχτη* καὶ *ἡ φραχτή* (ἐν Πόντῳ). *ὁ χαμαιλέτης* (χαμαι-ἀλέτης) -*ἡ χαμαιλέτε* (Πόντῳ) (οὕτως ὁ ὑδρόμυλος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὑψηλὸν ἀνεμόμυλον).

5. Ὀλίγα οὐδέτερα ἀντήλλαξαν τὸ ἑαυτῶν γένος διὰ τοῦ θηλυκοῦ. *τὸ ἆσθμα* -*ἡ ἀνᾶσμα* (Πόντῳ). *τὸ λίστρον* -*ἡ λίχτρε* (αὐτόθι). *τὸ πτύσμα* -*ἡ φτύσμα* (αὐτόθι). *τὸ σεῦτλον* -*ἡ σέτλη* -*ἡ σέκλη* (ἐν Bova). *τὸ φῶς* -*ἡ φῶς* (Πόντῳ). Πρὸς δὲ τούτοις πολλὰ ὀνόματα γυναικῶν ὑποκοριστικὰ οὐδέτερα λέγονται καὶ θηλυκῶς π. χ. *ἡ Ἑλένη* -*τὸ Ἑλενιὸ* καὶ *τὸ Λενιὸ* καὶ τέλος *ἡ Ἑλενιό*. *ἡ Μαρία* - *τὸ Μαριὸ* καὶ *ἡ Μαριό*. *ἡ Μηλιά* -*τὸ Μηλιὸ* καὶ *ἡ Μηλιό*. *ἡ Εἰρήνη* -*τὸ Ῥηνειὸ* καὶ *ἡ Ῥηνειό* κτλ. Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ ὑποκοριστικὰ ταῦτα ὀνόματα δὲν ἔχουσι παρ' ἡμῖν τὴν κακὴν σημασίαν, ἣν τἀντίστοιχα ὑποκοριστικὰ τῆς ἀρχαίας κατ' ἀρχὰς εἶχον, ἅτε συνήθως ἑταιρῶν ὄντα ὀνόματα.

Τοιαῦται μεταβολαὶ τῶν γενῶν συμβαίνουσι καὶ ἐν ἄλλαις γλώσσαις καὶ οἱ γλωσσολόγοι ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐπέστησαν τὴν προσοχήν των ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου, ὥρισαν δ' ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη προέρχεται κυρίως ἐκ δύο αἰτίων, τ. ἔ. ἢ *διὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως* ἢ *διὰ τὸν τύπον αὐτῆς*· σημασιολογικὴ λοιπὸν ἢ τυπικὴ κατ' ἀνάγκην θὰ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου ἑκάστοτε. Οὕτω λοιπὸν αὐτόδηλον ὅτι τὰ οὐδέτερα τῶν γυναικῶν ὑποκοριστικὰ ὀνόματα εὐκολώτατα ἠδύναντο διὰ τὴν σημασίαν αὐτῶν νὰ τραπῶσιν εἰς θηλυκά, ἤτοι *τὸ Λενιὸ τὸ Ῥηνειὸ* κττ. νὰ γίνῃ *ἡ Λενιὸ ἡ Ῥηνειό*. Ἀλλ' ὁμοίως αὐτόδηλον ὅτι *ἡ ἄμμος*, *ἡ βάτος*, *ἡ κόμαρος*, *ἡ ἄμπελος* κτλ. οὐχὶ

διὰ τὴν σημασίαν, ἀλλὰ διὰ τὸν τύπον αὐτῶν ἐγένοντο ἀρσενικά. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐπισκοπήσωμεν τἀνωτέρω παρατεθέντα καὶ ζητήσωμεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν αὐτὰ κατὰ τὰς τεθείσας ἀρχάς.

Ἡ σημασιολογικὴ ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς τοῦ γένους μεταβολῆς δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς διαφόρους κατηγορίας· ἤτοι α') ἂν διὰ τῆς λέξεως σημαίνηται πρόσωπον, τότε δύναται ἡ σημασία νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὸ γένος τῆς λέξεως καὶ μεταδώσῃ εἰς αὐτὴν τὸ τοῦ προσώπου γένος· π. χ. *τὸ Λενιό, τὸ Μαριό-ἡ Λενιό, ἡ Μαριό, ἡ μάγκα-ὁ μάγκας* κτλ. Τοῦτο παρατηρεῖται μάλιστα ἐν τοῖς παρωνυμίοις, ὅτε διά τινος μετωνυμίας τὸ πρότερον προσδιορίζον καὶ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίζον πρόσωπόν τι, τίθεται ἀντ' αὐτοῦ τούτου τοῦ προσώπου· π. χ. *αὐτὸς ἔχει παντοῦ μοῖρα καλή, αὐτὸς εἶναι ὅλο μοῖρα* καὶ τέλος *αὐτὸς εἶναι μοίρας-Μοίρας*. Ὁμοίως *τσόχα πρώτης εἶναι-Τσόχας, Κώστας ὁ πατερημῶν* (=ὁ λέγων ἀεὶ τὸ πάτερ ἡμῶν)-*Κώστας ὁ πατερημῶς-Πατερημῶς. Γιάννης ὁ πιστεύω-Πιστεύως*, οὕτως ἐλέχθη *ὁ Πίστις, ὁ Μοσχούλλας, ὁ Δόξας* κτλ.

β') Ἂν τὸ σημαινόμενον εἴτε ἡ ἔννοια τῆς λέξεως εἶναι εἶδος ἄλλης γενικωτέρας ἐννοίας ὑφ' ἣν ὑπάγεται· π. χ. *ὁ Κόρινθος, ὁ Ὀποῦς, ὁ Σελινοῦς, ὁ Ἀκράγας* κτλ. ὑπαχθέντα ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *ἡ πόλις* ἔλαβον τὸ θηλυκὸν γένος. *ἡ Πάρος, ἡ Δῆλος, ἡ Ἄνδρος* κτλ. ἐλέχθησαν μετὰ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου διὰ τὸ *ἡ νῆσος· ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἤπειρος* κτλ. πάντως διὰ τὸ *ἡ γῆ, ἡ χώρα. τὸ πεῦκο, τὸ ἔλατο, τὰ κέδρα* κτλ.· διὰ τὸ γενικὸν *τὰ δένδρα* κτλ. *τὸ λέμβος* διὰ τὸ γενικὸν *πλοῖον, ἀκάτιον, χελάνδιον· ἡ Ῥίθυμνα ἐγένετο ἡ Ῥίθυμνος*, κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας εἰς -ος, *ἡ Ἀξός, ἡ Κίσαμος, ἡ Βίαννος, ἡ Κνωσός, ἡ Λύκτος* κτλ. (πρβλ. *ἡ Κάλυμνα-ἡ Κάλυμνος* διὰ τὸ *ἡ Λέρος, ἡ Σάμος, ἡ Ῥόδος* κτλ.) καὶ *ἡ Ῥίθυμνος* ἐτράπη εἰς τὸ *Ῥέθυμνος-Ῥέθεμνος* διὰ τὸ γενικὸν ὄνομα *τὸ φρούριον, τὸ κάστρον*.

γ') Ἂν κατὰ τὸν νόμον τοῦ συνειρμοῦ συνδέηται τὸ ὄνομα πρὸς ἄλλο εἴτε καθ' ὁμοιότητα εἴτε κατ' ἀντίθεσιν· π.χ. *ὁ λείψανος* διὰ τὸ *ὁ νεκρός, ὁ μουχτερὸς* διὰ τὸ *ὁ χοῖρος, οἱ ὀνομάτοι* διὰ τὸ *οἱ ἄνθρωποι, ὁ πρόσωπος* διὰ τὸ *ὁ ἄνθρωπος, ὁ σπήλαιος* καὶ *ὁ βράχος* διὰ τὸ *ὁ κρημνός, ὁ φέγγος* διὰ τὸ *ὁ ἥλιος, ὁ κρῖθος* διὰ τὸ *ὁ σῖτος, ὁ νοτιὰς* διὰ τὸ *ὁ βοριάς, ὁ ἤσκιος* διὰ τὸ *ὁ ἥλιος, τὸ βιὸς τὸ λαὸς τὸ γόνος* διὰ τὸ *πλῆθος, τὸ δόλος* διὰ *τό δόλωμα* (=δέλεαρ), τὸ

θόλος διὰ τὸ *δῶμα* (=*στέγη*), *τὸ κόκκαλον* διὰ τὸ *ὀστοῦν*, *ἡ κάρα* διὰ τὸ *ἡ κεφαλή*, *τὰ κίνδυνα* διὰ *τὰ βάσανα*, *τὰ κρεμνὰ* διὰ *τὰ βράχια καὶ τὰ φαράγγια*· *ἡ λέμβος* διὰ τὸ *ἡ βάρκα*· *τὸ μιστὸ(ν)* διὰ τὸ *κρῖμα*· *τὸ μυαλὸν* διὰ *τὸ λίπος καὶ τὸ κόκκαλον*· *τὰ ὄλυρα* διὰ *τὰ σιτάρια*· *τὸ χόρτον* διὰ τὸ *λάχανον*· *ἡ παράδεισο* διὰ τὸ *ἡ κόλασι* (ἐν Χίῳ *ἡ παράδει*, ἵνα καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλογῶν ἐξισωθῇ)· *ἡ ἀνάσμα* διὰ τὸ *ἡ ἀναπνοὴ* καὶ *ἡ ἀνάπνοιά*· *ἡ φτύσμα* διὰ τὸ *ἡ ροχάλα*· *τὸ ἑσπέρας* (ἤδη ἐν τῷ Ψαλτηρίῳ) διὰ *τὸ πρωί*· *ἡ πῆχυ* διὰ τὸ *ἡ ὀργυιὰ* καὶ *ἡ πιθαμή* (πρόσθες τούτοις ὅτι ἐν τῷ πληθ. ἀριθμῷ *οἱ πήχες*, *οἱ ὀργυιές*, *οἱ πιθαμές*· *τῶν πηχῶ(ν)*, *τῶν ὀργυιῶν*, *τῶν πιθαμῶν*· *τσοὶ πῆχες*, *τσ' ὀργυιές*, *τσοὶ πιθαμὲς* δὲν διακρίνεται τὸ ἀρσενικὸν γένος τοῦ θηλυκοῦ)· *ἡ μῆνα* διὰ τὸ *ἡ ἡμέρα* καὶ *ἡ ἑβδομάδα*· *ἡ πυρῆνα* διὰ τὸ *ἡ ἐλαιά*· *ἡ σπλῆνα* διὰ τὸ *ἡ καρδιά*· *ἡ σύρτε* διὰ τὸ *ἡ θύρα* καὶ *ἡ πόρτα*· *ἡ σφῆκα* διὰ τὸ *ἡ μέλισσα*· *ἡ βραχιόνα* διὰ τὸ *ἡ χεῖρα*· *ἡ ἀέρα* διὰ τὸ *ἡ αὔρα* καὶ *ἡ νοτιά* καὶ *ἡ δροσιά* κτλ. Ὅτι καὶ τούτων πολλὰ ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ δὲν διακρίνονται ὡς πρὸς τὰ γένη, δῆλον.

δ') Ἂν πρόκειται νὰ δηλωθῇ μέγεθός τι, τότε προσλαμβάνεται μεγεθυντική τις κατάληξις καὶ τὸ ὄνομα ἐκ σημασιολογικῶν καὶ τυπικῶν λόγων μεταβάλλει τὸ γένος· ἕνεκα δηλονότι τῆς ἐπιδόσεως τῶν ὑποκοριστικῶν ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ καὶ τῇ μέσῃ καὶ νέᾳ Ἑλληνικῇ οἱ ἐξ ὧν προῆλθον τὰ ὑποκοριστικὰ τύποι ἔλαβον κατὰ μικρὸν μεγεθυντικὴν σημασίαν, ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθησαν μεγεθυντικαὶ καταλήξεις ἐν τῷ αἰσθήματι τῶν λαλούντων, δι' ὧν μεταπλάττονται τὰ ὀνόματα· πρβλ. *ἡ πορδή-ὁ πόρδος*, *τὸ τυρί-ὁ τῦρος*, *τὸ κρασί-ὁ κρᾶσος*, *ἡ μύτη-ὁ μύτος*, *ἡ ψωλή-ὁ ψῶλος* κτλ. Κατ' αὐτὰ λοιπὸν δύνανται νὰ ἑρμηνευθῶσι πολλὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων π. χ. *ὁ βράχος*, *ὁ δένδρος*, *ὁ θάρρος*, *ὁ κάστελλος*, *ὁ κάστρος*, *ὁ κέντρος*, *ὁ κῶλος*, *ὁ σπήλαιος* (ἢ καὶ διὰ τὸ *ὁ βράχος ὁ κρημνός*;), *ὁ στόμας*, *ὁ στῆθος*, *ὁ φόρος*, *ὁ βρόντος*, *ὁ ἔλατος*, *ὁ πεῦκος*, *ὁ κρῖθος* (ἢ καὶ διὰ τὸ *ὁ σῖτος*;), *ὁ σύναχος*, *ὁ θύμος*, *ὁ δεῖπνος* κτλ.

ε'. Ἂν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ὅτι τὸ ὄνομα ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς παριστῶν τὴν ἀφῃρημένην τοῦ ῥήματος ἔννοιαν, τότε κατὰ τὸν τύπον καὶ τὸ γένος ἄλλων παριστώντων τὴν ἀφῃρημένην ταύτην ἔννοιαν μεταπλάττεται καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα. Κατὰ τὸ *βαρύνω βάρος*, *κερδαίνω κέρδος*, *μανθάνω μάθος*, *πάσχω πάθος*, *παχύνω πά*

γος κτλ. ἐλέχθη καὶ *αὐγάζω τὸ αὖγος* ἀντὶ ἡ αὐγή, *βροντῶ τὸ βρόντος* ἀντὶ ἡ βροντή. *βρουχᾶται* (βρυχῶμαι) *τὸ βροῦχος*, *βυθίζω τὸ βύθος* (διάφορον τοῦ ὁ βυθὸς καὶ κατὰ τὴν σημασίαν καὶ κατὰ τὸν τόνον), *γεμίζει* (ἢ γεμόζει) (ἡ σελήνη) *τὸ γέμος· γνωρίζω τὸ γνῶρος*, *δροσίζω τὸ δρόσος*, *ἐπαινῶ τὸ ἔπαινος*, *ζηλῶ τὸ ζῆλος*, *θρηνῶ τὸ θρῆνος* (ἢ καὶ διὰ τὸ πένθος;), *κεντῶ τὸ κέντος* (τῶν μαστιχοφόρων σχίνων ἐν Χίῳ), *κουρσεύω τὸ κοῦρσος*, *κροτῶ τὸ κρότος*, *κωστίζει τὸ κῶστος*, *λαμβάνω τὸ λάβος*, *λιγώνει* (ἡ σελήνη) *τὸ λίγος*, *νικῶ τὸ νῖκος*, *ὀγκῶ τὸ ὄγκος*, *παγῶ τὸ πάγος*, *πατῶ* (τὰ σταφύλια) *τὸ πάτος* (κατὰ τὸ τρύγος), *παχτώνω τὸ πάχτος*, *πλανῶ τὸ πλάνος*, *πλουτῶ τὸ πλοῦτος*, *ροδίζω τὸ ρόδος*, *ρυπῶ τὸ ρύπος*, *σκιάζω τὸ σκιός*, *σπουδάζω τὸ σποῦδος*, *σφάλλω τὸ σφάλος*, *φημίζω τὸ φοῦμος*, *φθονῶ τὸ φθόνος*, *φονεύω τὸ φόνος*, *φρονῶ τὸ φρόνος*, *κτυπῶ τὸ κτύπος*, *ψηφῶ τὸ ψῆφος*.

Οὕτως ἑρμηνεύεται καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν καταλήξεων ἐν τῷ *τὸ διάφορον*-*τὸ διάφορος* διὰ τὸ διαφορεύω (ἢ καὶ διὰ τὸ *κέρδος*;), *τὸ ἔργον*-*τὸ ἔργος* διὰ τὸ ἐργάζομαι, *κεντρώνει* ἢ *κεντρίζει*-*τὸ κέντρος* ἀντὶ *τὸ κέντρον*, *τὸ μέλλος* διὰ τὸ μέλλει ἢ μέλλεται, *τὸ μέτρος* διὰ τὸ μετρῶ, *τὸ ναῦλος* διὰ τὸ ναυλώνω, *τὸ σπλάχνος* διὰ τὸ σπλαχνίζομαι κτλ.

Ἐν τοῖς ἑξῆς ἡ αἰτία τῆς μεταβολῆς εἶναι οὐχὶ ἡ σημασία ἀλλὰ μόνος ὁ τύπος τῆς λέξεως· π.χ. *τὸ χύστρον* ἀντὶ ὁ χύσθος-χύστος διὰ τὸ -*τρον*· ὁμοίως διὰ τυπικὴν αἰτίαν μετεβλήθησαν καὶ τὰ θηλυκὰ δευτερόκλιτα τῆς ἀρχαίας εἰς -ος γενόμενα ἢ ἀρσενικὰ *ὁ ἄμμος ὁ κούμαρος*, *ὁ ἄμπελος*, . . . ἢ οὐδετερα *τὸ νησί*, *τὸ jαλί*, *τὸ ραβδί* κττ. Διότι ἡ σύναψις τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου ἡ μετὰ τῆς καταλήξεως -ος δὲν ἐφαίνετο ἁρμόζουσα. *τὸ δραμόν*, *τὸ κόπρον*, *τὸ μούσκον*, *τὸ κῶλον* (μήπως τὸ ἀρχαῖον;)· *τὸ σπόρον*, *τὸ χαλκόν*, *τὸ σταυρόν* τῶν Ποντικῶν ἑρμηνεύονται ὡς ἀκολούθως. Καθὰ δηλονότι ἡμεῖς ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ τῶν πρωτοκλίτων ἔχομεν μίαν μόνην πτῶσιν καὶ ὡς ὀνομαστικὴν καὶ ὡς αἰτιατικὴν (*οἱ προφῆτες τοὺς προφῆτες*, *οἱ μῆνες τοὺς μῆνες*, *οἱ τιμὲς τὲς τιμές*) καὶ καθὰ πολλαχοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Αἵμου καὶ ἐπί τινων νήσων ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῆς δευτέρας κλίσεως τελεῖ καὶ τὰ τῆς αἰτιατικῆς, *οἱ ἀνθρώποι τοὺς ἀνθρώποι*, *οἱ ποταμοὶ τοὺς ποταμοί* κτλ., οὕτως ἐν Πόντῳ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ἑνικοῦ τελεῖ καὶ τὰ τῆς ὀνομαστικῆς, ἂν ἄλλως διὰ τοῦ ἄρθρου εἶναι δήλη

ἡ συντακτικὴ σχέσις ἑκατέρας πτώσεως· λοιπὸν *ὁ καλόν*, *τὸν καλόν*, *ὁ ἄνθρωπον*, *τὸν ἄνθρωπον*, *ὁ βασιλέαν*, *τὸν βασιλέαν* κτλ., ἀνάρθρως δὲ λέγονται *καλός*, *ποταμός*, *ἄνθρωπος* κτλ. Αὐτόδηλον ὅμως ὅτι ἡ διπλῆ αὕτη ἐκφορὰ δυσκόλως ἠδύνατο ἐπὶ μακρὸν νὰ διατηρῆται ἀσύγχυτος καὶ ἀλώβητος, ἐντεῦθέν τινα τῶν μετὰ τῆς καταλήξεων -ον ἐν τῇ ὀνομαστικῇ ἐκφερομένων π. χ. *ὁ χαλκόν*, *ὁ σταυρόν*, κτλ. δι' αὐτὴν ταύτην τὴν κατάληξιν (ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ ἐν ταῖς λοιπαῖς πτώσεσι δὲν διεκρίνοντο εἰς πότερον γένος ἀνῆκον) ὡς οὐδέτερα ἐξελήφθησαν καὶ δὴ ἐλέχθη *τὸ χαλκόν*, *τὸ σπόρον* κτλ.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις ἐν τῷ Πόντῳ τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ὀνόματα, ὅσα δὲν δηλοῦσι πρόσωπα, ἐκφέρονται ἔν τε τῇ ὀνομαστικῇ καὶ αἰτιατικῇ τοῦ πληθυντικοῦ διὰ τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου καὶ τοῦ οὐδετέρου ἐπιθέτου, ἤτοι *τὰ γνώμας*, *τὰ ῥαφάς*, *τὰ δουλείας* κτλ., δι' αὐτὸ ἐλέχθη καὶ *τὰ χάριτας*, ὅθεν κατὰ τὸ *τὰ μέλιτα*, *τὰ πρόβατα*, *τὰ εἴδατα* (=εἴδη) κτλ. ἐλέχθη τὰ *χάρ(ι)τα*. Κατὰ δὲ τὸ σχῆμα *τὰ χάρ(ι)τα ἢ χάρ(ι)*, *τὰ γνώσ̣α ἢ γνῶσ(ι)*, *τὰ χολία ἢ χολὴ* κτλ. ἐσχηματίσθη καὶ *ἡ φῶσ(ι)* ἐκ τοῦ *τὰ φώσ̣α*, πληθυντικοῦ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν χρήσει ἀντὶ τοῦ *τὰ φῶτα*. (Περί τινων ἄλλων μεταβολῶν ἴδε Οἰκονομίδην ἀνωτέρω σελ. 233 σημ.). Ὑπολείπονται ἀκόμη βεβαίως ἱκανὰ αἰνίγματα περιμένοντα τὴν λύσιν· ἀλλὰ θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὴν ἀπαιτήσητε παρ' ἐμοῦ πάντων τὴν διαλεύκανσιν ἐνθυμούμενοι τὸ τοῦ Κουιντιλιανοῦ inter virtutes grammatici habebitur aliqua nescire.

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῇ 25 Φεβρουαρίου 1890

Φίλοι Ἑταῖροι,

Τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικοῦ κέντρου βαρέως ἔφερεν ὁ καθ' ἡμᾶς ἐπιστημονικὸς κόσμος· τὴν δὲ θεραπείαν τῆς σπουδαίας ταύτης ἐλλείψεως πάντες μὲν οἱ λόγιοι Ἕλληνες ηὔχοντο καὶ ἐπεζήτουν, μάλιστα δὲ στενὸς φίλων ἐπιστημόνων ἀνδρῶν κύκλος. Οἱ ἄνδρες οὗτοι πολλάκις καὶ κατ' ἰδίαν ἕκαστος καὶ ἀπὸ κοινοῦ συνεσκέψαντο πρὸς ἐξεύρεσιν καταλλήλου τρόπου, δι' οὗ θ' ἀπετίνασσον μὲν οἱ ἐπιστήμονες τὴν κατέχουσαν καὶ ἀπὸ μελετῶν καὶ ζητήσεων ἐπιστημονικῶν αὐτοὺς ἀποτρέπουσαν διανοητικὴν νάρκην, θὰ ἐκεντρίζοντο δὲ ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλοτιμίας καὶ τοῦ ζήλου πρὸς διανοητικὴν ἐνέργειαν, τὴν ἡδίστην μὲν τῷ ἀνθρώπῳ λειτουργίαν, μητέρα δ' ἀγαθὴν ἀρτίων ἐπινοημάτων.

Τῶν φροντίδων καὶ συσκέψεων τούτων ἁδρὸν ἐπιγέννημα ἐγένετο *ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία.*

Τῇ 20ῇ Μαρτίου τοῦ 1888ου ἔτους συνελθόντες εἰς τὸ Λύκειον Ἀθηνῶν οἱ προμνημονευθέντες φίλοι ἄνδρες καὶ ἀνασκοπήσαντες τὰ πολλάκις ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις συζητηθέντα καὶ κοινῇ δόξαντα συνέταξαν τὸ ἑξῆς πρακτικόν·

α Οἱ ὑπογεγραμμένοι συνελθόντες σήμερον τῇ 20ῇ Μαρτίου 1888 εἰς τὸ Λύκειον Ἀθηνῶν καὶ συσκεψάμενοι περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δύνανται νὰ θεραπευθῶσι καὶ προαχθῶσι παρ' ἡμῖν αἱ φιλολογικαί, φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, συνεφωνήσαμεν ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιτυγχάνεται, ἐὰν ἱδρυθῇ ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία, σκοποῦσα τὴν θεραπείαν τῶν φιλολογικῶν, φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι σπουδῆς αὐτῶν α) δι' ἀνακοινώ-

σεων καὶ διατριβῶν πρωτοτύπων, β) διὰ μελέτης ζητημάτων περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δύναται νὰ ἐπιρρωσθῇ καὶ προαχθῇ ἡ περὶ ταύτας τὰς ἐπιστήμας σπουδὴ καὶ γ) δι' ἐκδόσεως περιοδικοῦ συγγράμματος.

Συνεφωνήσαμεν δὲ πρὸς τούτοις ὅπως ἑταῖροι ἐκλέγωνται οἱ δυνάμενοι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἑταιρείας καὶ δεχόμενοι νὰ ὑποβάλλωσι κατ' ἔτος μίαν τοὐλάχιστον πρωτότυπον ἐπιστημονικὴν πραγματείαν καὶ προκαταβάλλωσιν ἐτησίαν συμβολὴν 25 δραχμῶν».

Καταβαλόντες οὕτω τὰ θεμέλια τῆς 'Επιστημονικῆς 'Εταιρείας συνῆλθον τῇ 3ῃ, 10ῃ καὶ 14ῃ 'Απριλίου οἱ τὸ πρακτικὸν τῆς 20ῆς Μαρτίου ὑπογράψαντες καὶ συνεζήτησαν καὶ ἐπεκύρωσαν τὸν κανονισμὸν τῆς ἑταιρείας. Κατὰ δὲ τὸ 6ον, 7ον καὶ 15ον ἄρθρον τοῦ ἐγκριθέντος κανονισμοῦ ἐξελέξαντο οἱ ἱδρυταὶ τῆς ἑταιρείας τὰς ἀρχὰς αὐτῆς. Καὶ πρόεδρος μὲν ἀνεδείχθη ὁ κ. Κ. Κόντος, ἀντιπρόεδροι οἱ κ. κ. Λουκᾶς Παπᾶ 'Ιωάννου καὶ 'Ιωάννης Ν. Χατζιδάκης, γραμματεὺς ὁ κ. Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης, σύμβουλοι δὲ οἱ κ. κ. Σπυρίδων Βάσης, Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου, Θεόδωρος Νέγρης, Παναγιώτης Καββαδίας καὶ 'Ρήγας Νικολαΐδης.

'Αποτελεσθεῖσα δ' οὕτως ἡ 'Εταιρεία εἰς τέλειον ὀργανικὸν σῶμα ἤρξατο δραστηρίως ἐργαζομένη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Καὶ πρῶτον αὐτῆς ἔργον ἐγένετο ἡ ἵδρυσις περιοδικοῦ, φέροντος τὸ ὄνομα τῆς 'Αθηνᾶς, τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν τούτου συμβόλου πάσης ἀξιοζήλου πρακτικῆς καὶ θεωρητικῆς ἐνεργείας. Πρὸς τακτικὴν δὲ καὶ εὔρυθμον διεξαγωγὴν τῶν τοῦ περιοδικοῦ ἐξελέξατο τὸ καταρτισθὲν Διοικητικὸν τῆς 'Εταιρείας Συμβούλιον κατὰ τὸ 7ον τοῦ κανονισμοῦ ἄρθρον ἐπιμελητὰς τοῦ περιοδικοῦ τοὺς κ. κ. Γ. Ν. Χατζιδάκιν, Γ. Κρέμον, Α. Οἰκονόμον, Κυπάρισσον Στέφανον καὶ Σπυρίδωνα Οἰκονομίδην.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἅπαξ καὶ τριακοντάκις συνεδρεῦσαν ἐφρόντισε περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Γραφείου, συνεζήτησε καὶ ἐπεψήφισε τὸν ὑπὸ τῶν κ. κ. ἐπιμελητῶν τοῦ περιοδικοῦ συνταχθέντα κανονισμὸν τοῦ περιοδικοῦ, ἐπεμελεῖτο τοῦ ὁρισμοῦ τῶν τακτικῶν συνεδριῶν τῶν 'Εταίρων καὶ τῆς διακανονίσεως τῶν ἐν αὐταῖς γινομένων ἀνακοινώσεων καὶ ἀναγνωσμάτων, τῆς συγκλήσεως ἐκτάκτων καὶ τῶν πρὸς συζήτησιν ὑποκειμένων, τῆς ἐκλογῆς ἐπιτιμίων, συνέδρων καὶ παρέδρων ἑταίρων, τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τῆς 'Εταιρείας, τῆς διανομῆς καὶ διαδόσεως αὐτοῦ καὶ καθόλου τῆς ἑδραιώσεως καὶ ἐπιδό-

σεως τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑταιρεία νεογενὴς οὖσα ἦτο ἑπομένως γυμνὴ καὶ ἀνέστιος καὶ οὐδένα οὐδέπω ἐκέκτητο πόρον, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἶχε νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς τὰς δυσχερείας τῆς ἐκπορίσεως στέγης πρὸς συνόδους τῶν ἑταίρων καὶ συνεδρίας ἑαυτοῦ. Τῇ ἀπορίᾳ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐπεκούρησαν προθύμως τὸ μὲν οἱ κ. κ. Διευθυνταὶ τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν ἐπιτρέψαντες εὐμενῶς τῇ Ἑταιρείᾳ, ἵνα ποιῆται ἐν τῇ τοῦ Λυκείου αἰθούσῃ τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους αὐτῆς συνόδους, τὸ δὲ ἡ ἀπὸ τῆς 12ης Νοεμβρίου 1889 φιλοξενοῦσα ἡμᾶς ἐνταῦθα σεβαστὴ πρυτανεία, τὸ δὲ ὁ σεβαστὸς τῆς Ἑταιρείας πρόεδρος συγκαλῶν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Τῆς εὐγενοῦς ταύτης φιλοξενίας μνήμην εὐγνώμονα θὰ τηρήσῃ καὶ ἐν εὐτυχεστέραις ἡμέραις ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία. Ὡσαύτως πολλὰς χάριτας ὀφείλει ἡ Ἑταιρεία καὶ τῷ κ. Θεοφράστῳ Καλογεροπούλῳ, ὅστις ἀμίσθως διεξάγει τὸ λίαν δυσχερὲς καὶ φροντίδων ἀνάπλεων ἔργον τῆς ταμιείας.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐφρόντισε πρὸς τούτοις καὶ περὶ τῶν ἀνεκδότων σημειώσεων τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὧν πολλαὶ εὑρέθησαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μακαρίτου Μάμουκα καὶ ἑπομένως ἐν ἀσφαλέσι χερσὶ τοῦ γαμβροῦ μὲν ἐκείνου, ἱδρυτοῦ δὲ τῆς Ἑταιρείας κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, ὅστις παρεκλήθη νὰ τηρήσῃ αὐτὰς μέχρις οὗ ἀποφασίσῃ περὶ αὐτῶν ἡ Ἑταιρεία. Ἀνέγραψε προσέτι δωρητὰς τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 21 ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τοὺς κκ. Κ. Κόντον, Ἀριστομένην Στεργιογλίδην, Γ. Α. Παπαβασιλείου καὶ Σπυρίδωνα Οἰκονομίδην. Ἐκτάκτους συνδρομὰς ἐκ 50 δραχμῶν προσήνεγκον τῇ Ἑταιρείᾳ καὶ οἱ κκ. Γ. Ν. Χατζιδάκης καὶ Σπυρίδων Βάσης.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον συνεκάλεσε τοὺς Ἑταίρους εἰς συνεδρίαν τετράκις καὶ εἰκοσάκις, καὶ πεντάκις μὲν εἰς ἔκτακτον, ἐννεάκις δὲ καὶ δεκάκις εἰς τακτικήν. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἐκτάκτου τῶν Ἑταίρων συνεδρίας ὑποκείμενον ἦν ἡ κατὰ τὸ 16 ἄρθρον ἐκλογὴ διαρκοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας καὶ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀποθανόντος συμβούλου καὶ ἱδρυτοῦ τῆς Ἑταιρείας ἀοιδίμου Θεοδώρου Νέγρη, οὗ ὁ πρόωρος θάνατος ἐστέρησεν οὐ μόνον τὴν Ἑταιρείαν δραστηρίου καὶ συνετοῦ συνεργάτου, ἀλλὰ καὶ τὴν παίδευσιν ἡμῶν ἰσχυροτάτης δυνάμεως καὶ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν σπανίου χαρακτῆρος ἐλευθέρου ἀνδρός. Καὶ ἐλεγκτὰς μὲν ἐξελέξαντο οἱ συνεδρεύσαντες τοὺς

κκ. Ν. Κρίσπην, Ν. Γουναράκην καὶ Α. Μομφερρᾶτον, σύμβουλον δὲ τὸν κ. Ι. Τυπάλδον. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς τέσσαρσιν ἐκτάκτοις συνεδρίαις συνεζήτησαν οἱ Ἑταῖροι τὰ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν βουλὴν ὑποβληθέντα νομοσχέδια τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης λεγομένης ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία πρὸς τὴν ὑψίστην καὶ ἐθνικωτάτην τῆς ὑποθέσεως σπουδαιότητα ἀποβλέψασα οὐδαμῶς ἠνέσχετο νὰ ὑστερήσῃ κατὰ τὴν πρὸς βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἡμῶν πραγμάτων προθυμίαν. Μετὰ τῆς προσηκούσης δὲ εἰς τηλικαύτην κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν ὑπόθεσιν συντονίας ἐπιλαβομένη τῆς ἐξετάσεως τῶν εἰρημένων νομοσχεδίων καὶ ἐπιτροπείας τρεῖς ειδικῶν ἀνδρῶν ἐξελέξατο καὶ ἕνα ἕκαστον τῶν ἑταίρων ἐπὶ τὸ ἐθνικώτατον τοῦτο ἔργον παρεκάλεσεν. Αἱ ἐπιτροπεῖαι ἀποτελούμεναι ἡ μὲν τὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως νομοσχέδια ἐξετάσασα ὑπὸ τῶν κκ. Μιλτιάδου Βρατσάνου, Παναγιώτου Οἰκονόμου, Θεμιστοκλέους Μιχαλοπούλου καὶ Δ. Ὀλυμπίου, ἡ δὲ τὰ καταργοῦντα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα νομοσχέδια ἐξετάσασα ὑπὸ τῶν κκ. Ἰωάννου Βορτσέλα, Δημητρίου Κυριακοπούλου, Γ. Μπουκουβάλα, Α. Γρηγοριανοπούλου, Α. Κωνσταντινίδου καὶ Ε. Μουστάκα, ἡ δὲ τὰ τῆς μέσης παιδεύσεως ὑπὸ τῶν κκ. Ἰωάννου Ἀργυριάδου, Σπυρίδωνος Βάση, Θεοδώρου Παπαδημητρακοπούλου, Γ. Α. Παπαβασιλείου, Α. Οἰκονόμου καὶ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου εἰσήγαγον, ὡς γινώσκετε πάντες, διὰ τῶν εἰσηγητῶν αὐτῶν κκ. Μιλτιάδου Βρατσάνου, Π. Οἰκονόμου, Θ. Μιχαλοπούλου, Γ. Παπαβασιλείου, Σπ. Βάση καὶ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου τὰ πορίσματα τῆς ἑαυτῶν μελέτης καὶ ἐξετάσεως, ἡ δ' Ἑταιρεία συζητήσασα ἐν τέσσαρσιν ἐκτάκτοις συνεδρίαις συνεπλήρωσε, διεσάφησε καὶ ἐνέκρινε. Καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑταῖροι, ἄνδρες πεῖραν παιδευτικὴν πολλὴν ἔχοντες καὶ τὰ περὶ τὴν παιδείαν παρ' ἡμῖν συμβαίνοντα κάλλιστα γινώσκοντες, πολλοὶ δ' αὐτῶν καὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ γινομένων ἀκριβεῖς ὄντες γνῶσται μετὰ προθυμίας πολλοῦ ἐπαίνου ἀξίας ἔσπευσαν νὰ βοηθήσωσι τῷ τῆς Ἑταιρείας ἔργῳ. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τούτων, ἐμβριθοῦς μελέτης καὶ λελογισμένης πείρας προϊόν, θὰ διαφωτίσῃ, ἐλπίσωμεν, τοὺς ὑπὲρ τῆς παιδείας ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν ἀγωνιζομένους.

Ἐν δὲ ταῖς τακτικαῖς τῆς Ἑταιρείας συνεδρίαις ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Ἑταίρων ἀνακοινώσεις ἢ ἀνεγνώσθησαν πραγματεῖαι περὶ σπουδαίω

ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, οἷον γραμματικῶν, κριτικῶν, διορθωτικῶν, ἐπιγραφικῶν, νομικῶν, γλωσσολογικῶν, ἀνθρωπολογικῶν, ἀρχαιολογικῶν, φυσιολογικῶν, ὀρολογικῶν, τοπογραφικῶν, μαθηματικῶν, ἱστορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν.

Καὶ ὁ μὲν σεβαστὸς τῆς Ἑταιρείας πρόεδρος ἐννεάκις ἀνεκοινώσατο τοῖς Ἑταίροις σπουδαιότατα ἑαυτοῦ φιλολογικὰ φροντίσματα (ἰδὲ Ἀθηνᾶς Τόμ. Α' σελ. 311, 315, 327, 335, 625, 630. Τόμ. Β' σελ. 143, 668, 684).

Ὁ δὲ κ. Σπυρίδων Βάσης ἑξάκις (αὐτ. 235, 241, 327, 567. 569. Τόμ. Β' σελ. 162).

Ὁ δὲ κ. Γ. Ι. Χατζιδάκης πεντάκις (αὐτ. 263, 325, 332, 624. Τόμ. Β' σελ. 154).

Ὁ δὲ κ. Γ. Α. Παπαβασιλείου πεντάκις (αὐτ. 311, 317, 429. Τόμ. Β' σελ. 149, 249).

Ὁ δὲ κ. Π. Καββαδίας τρὶς (ἰδὲ αὐτ. 314, 319. 630).

Ὁ δὲ κ. Α. Lolling δὶς (αὐτ. 317, 624).

Ὁ δὲ κ. Γ. Κρέμος δὶς (αὐτ. 629, 668).

Ὁ δὲ κ. Κ. Ζησίου δὶς (αὐτ. Τόμ. Β' σελ. 154, 672).

Ὁ δὲ κ. Π. Καρολίδης δὶς (αὐτ. 322. Τόμ. Β' σελ. 148).

Ὁ δὲ κ. Ν. Κρίσπης δὶς ἀνέγνω πραγματείας, αἵτινες οὔπω ἐδημοσιεύθησαν (αὐτ. 629. Τόμ. Β' σελ. 672).

Ὁ δὲ κ. Ἰωάννης Τυπάλδος δὶς ἀνέγνω νομικὰς πραγματείας (αὐτ. σελ. 337. Τόμ. Β' σελ. 62 κἑξ.).

Ὁ δὲ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλους ἀνεκοινώσατο δὶς τοπογραφικὰ Ἀθηνῶν (αὐτ. σελ. 625. Τόμ. Β' σελ. 154).

Ὁ δὲ κ. Β. Στάης ἅπαξ (αὐτόθι 316).

Ὁ δὲ κ. Α. Οἰκονόμος ἅπαξ (αὐτόθι 317).

Ὁ δὲ κ. Δ. Παπαγεωργίου ἅπαξ (αὐτόθι 319).

Ὁ δὲ κ. Ῥήγας Νικολαΐδης ἅπαξ (αὐτ. 322).

Ὁ δὲ κ. Λουκᾶς Παπᾶ Ἰωάννου ἅπαξ (αὐτ. σελ. 629, πρβλ. Τόμ. Β' σελ. 1).

Ὁ δὲ κ. Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ἅπαξ (Τόμ. Β' σελ. 674).

Ὁ δὲ κ. Δ. Δ. Κώνστας ἅπαξ (αὐτ. Τόμ. Β' σελ. 159).

Ὁ δὲ κ. Ι. Κοφινιώτης ἅπαξ (αὐτ. Τόμ. Β' σελ. 668).

Πλὴν δὲ τῶν ἀνακοινώσεων καὶ πραγματειῶν τούτων, αἵτινες κατὰ δεκαπενθημερίαν γινόμεναι ἐζῳογόνουν τὸν ἐπιστημονικὸν βίον οὐ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ φίλων τῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης ἀνδρῶν ἀφορμὴν αὐτοῖς εἰς διανόησιν καὶ ἐξέτασιν παρέχουσαι, ἔχει προσέτι νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἑταιρεία ὡς πρωτόλεια τῆς ἐνοικούσης ἐν αὐτῇ δραστηρίας ζωῆς τὴν ἐν τῷ περιοδικῷ αὐτῆς ἀποτεταμιευμένην ἑνὸς ἔτους πρωτότυπον ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἐκ τυπογραφικῶν φύλλων ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα συγκειμένην παρὰ πάντας τοὺς γλίσχρους χρηματικοὺς πόρους, οὓς ἐδύνατο ἡ ἀρτιγενὴς Ἑταιρεία νὰ διαθέσῃ.

Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία μεγάλως τιμῶσα καὶ γεραίρουσα τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἐργαζομένους ἄνδρας δὲν ἐδύνατο νὰ μένῃ ἀμέτοχος οὔτε τῶν φαιδρῶν οὔτε τῶν θλιβερῶν συμβαινόντων τοῖς τὰ πρῶτα φέρουσιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμῃ. Διὸ σφόδρα χαρεῖσα ἐπὶ τῇ πέμπτῃ καὶ ἑβδομηκοστῇ ἐπετηρίδι τοῦ ἐν τῷ τοῦ Βερολίνου πανεπιστημίῳ γεραροῦ τῆς φιλοσοφίας καθηγητοῦ καὶ ἐπιτιμίου ἡμῶν Ἑταίρου κ. E. Zeller ἐξεδήλωσε τὴν χαρὰν αὐτῆς διὰ συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος· ὁ δὲ βαθὺς τῆς τῶν προγόνων ἡμῶν σοφίας μύστης καὶ ἀκάματος ἀναδιφητὴς ἀντεπέστειλε τῇ Ἑταιρείᾳ τὴν εὐχαριστήριον ἐπιστολήν, ἣν ἀνεκοινώσατο Ὑμῖν τὸ Προεδρεῖον ἐν τῇ Θ' τακτικῇ τῶν Ἑταίρων συνεδρίᾳ. Ἐπὶ δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ πρυτάνεως τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν Καρόλου Γαβριὴλ Κοβήτου βαθύτατα συγκινηθεῖσα ἐψηφίσατο νὰ τελεσθῇ πολιτικὸν ὑπὲρ τοῦ ἐπιφανεστάτου Ἑλληνιστοῦ μνημόσυνον, νὰ ῥηθῇ δ' εἰς αὐτὸν ὁ προσήκων μνημόσυνος λόγος ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῆς. Τὸν ὀφειλόμενον τοῦτον εὐγνωμοσύνης φόρον τῷ ἀοιδίμῳ ἀνδρὶ θ' ἀποτίσῃ εὐλαβῶς ἡ Ἑταιρεία λίαν προσεχῶς (1).

Βαρέως ἡ Ἑταιρεία φέρει τὸν θάνατον δύο ἑτέρων αὐτῆς μελῶν, τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου Χατζηδήμου καὶ τοῦ Λεωνίδου Δούβου καὶ ἡδέως ἀναμιμνήσκεται ἐνταῦθα τῶν χρηστῶν Ἑταίρων.

Οὕτω δ' ἔχει τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον νὰ παραδώσῃ τοῖς διαδόχοις καλῶς συντεταγμένον ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα, ἀποτελούμενον ἐκ δέκα μὲν *ἐπιτιμίων* Ἑταίρων, τῶν κ.κ. E. Zeller, Th. Momm

(1) Ἰδὲ σελ. 686.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1889

ΕΣΟΔΑ

Ἐκ Συνδρομων Εκτακτων, καταβληθεισῶν κατὰ τὴν σύστασιν τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τῶν ἑξῆς:		
Κ. Κόντου	Δρ. 100.—	
Γ. Παπαβασιλείου	» 100.—	
Σπ. Οἰκονομίδου	» 100.—	
Α. Στεργιογλίδου	» 100.—	
Γ. Χατζιδάκη	» 50.—	
Σπ. Βάση	» 50.—	Δρ. 500.—
» Συνδρομων Τακτικων, καταβληθεισῶν ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις Ταμείῳ καὶ Καθολικῷ λεπτομερῶς ἀναγραφομένων ἑταίρων		» 3871.30
		Δρ. 4371.30

ΕΞΟΔΑ

Εἰς Επιπλα. Δαπάνη κατασκευῆς ἑνὸς ἑρμαρίου. .			Δρ. 100.—
» Εκδοσιν Περιοδικου. Τὰ δαπανηθέντα δι' ἀγορὰν 126 δεσμίδων χάρτου. .		Δρ. 1598.—	
διὰ τυπωτικά, πίνακας κλπ. εἰς Ἀδελφοὺς Περρῆ		» 2584.50	
		Δρ. 4182.50	
Ἐκπίπτονται τὰ εἰσπραχθέντα ἐκ πωλήσεων		» 839.—	» 3343.50
» Εξοδα Διαφορα. Τὰ δαπανηθέντα διὰ τύπωσιν καταστατικοῦ, διπλωμάτων, διπλοτύπων, ἐνταλμάτων, προσκλητηρίων εἰς Σ. Βλαστὸν	Δρ. 255.—		
διὰ βιβλία, γραφίδας, χάρτην, σφραγῖδας κλπ. εἰς Πάλλην καὶ Κοτζιάν.	» 83.60		
διὰ ταχυδρομικὰ ἀποστολῆς διπλωμάτων κανονισμῶν κλπ. ἑταίρων εἰς Μιχ. Τσατσαρώνην.	» 43.—		
διὰ μισθοὺς ἀπὸ 1 Μαΐου 1888 ἕως 10 Ὀκτωβρίου 1889 εἰσπράκτορος Μ. Τσατσαρώνη	» 260.—		
διὰ συγχαρ. τηλεγράφ. εἰς Τσέλλερον	» 35.30		» 676.90
» Ταμειον. Τὰ ἐν αὐτῷ μετρητὰ			» 250.90
			Δρ. 4371.30

A. Kirchhoff, Iohannes Schmidt, B. Delbrück, A. Nauk, S. Naber, O. Riemann, H. van Herwerden, Iwan von Müller, ἐξ ὀκτὼ δὲ καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν *συνέδρων* καὶ τριῶν καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν *παρέδρων* Ἑταίρων, ἀνδρῶν λογάδων, προθυμοτάτων εἰς συνεργασίαν ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐθνικωτάτου τῆς Ἑταιρείας σκοποῦ.

Μετὰ τὸν Γραμματέα κ. Μαργαρίτην Εὐαγγελίδην παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ εἰσηγητὴς τῆς διαρκοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας κ. Νικόλαος Κρίσπης ἐξέθηκε πρὸς τοὺς ἑταίρους τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν λήξασαν περίοδον καταθεὶς καὶ τὸν ἑξῆς ἀπολογισμόν.

(Ἴδε ἀπολογισμὸν ἐν σελ. 715)

Ἀρχαὶ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον, ἤτοι ἀπὸ τῆς 14 Ἀπριλίου 1888 μέχρι τῆς 25 Φεβρουαρίου 1890.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Προεδρεῖον

Πρόεδρος	Κ. ΚΟΝΤΟΣ
Ἀντιπρόεδροι	ΛΟΥΚΑΣ ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΟΥ
	ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
Γραμματεὺς	ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Σύμβουλοι

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ
Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΡΗΓΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Ταμίας ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπιμεληταὶ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑταιρείας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΡΕΜΟΣ
ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διαρκὴς ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπεία

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΙΣΠΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΟΥΝΑΡΑΚΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ

Τῇ δὲ πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου γενομένων ἀρχαιρεσιῶν κατηρτίσθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς Β′ διετοῦς περιόδου ὡς ἑξῆς:

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Προεδρεῖον

Πρόεδρος Κ. ΚΟΝΤΟΣ
Ἀντιπρόεδροι { ΛΟΥΚΑΣ ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ }
Γραμματεὺς ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Σύμβουλοι

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΡΗΓΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ
ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ
Ταμίας ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπιμεληταὶ τοῦ περιοδικοῦ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΡΕΜΟΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Δωρηταὶ τῆς Ἑταιρείας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΓΛΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

EDUARD ZELLER
JOHANNES SCHMIDT
A. KIRCHHOFF
A. NAUCK
S. NABER
H. VAN HERWERDEN
O. RIEMANN
TH. MOMMSEN
IWAN VON MÜLLER
B. DELBRÜCK

ΣΥΝΕΔΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΕΔΡΟΙ

ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ (ΑΧΙΛΛΕΥΣ), Ἀρεοπαγίτης.

ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν.), Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ ἐμπορικῆς Σχολῆς.

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ), ἐν Ἀθήναις.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΛΕΞ. Γ.), Καθηγητὴς ἐν Αἰγίῳ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΩΦ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Ἰατρὸς ἐν Σμύρνῃ.

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι.), Καθηγητὴς ἐν Ἀγρινίῳ,

ΑΛΗΜΟΝΑΚΗΣ (ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ) Καθηγητὴς ἐν Χίῳ.

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ (Γ. ΕΜ.), Σχολάρχης Φερσάλων.

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), πρώην Γυμνασιάρχης ἐν Ἀθήναις.

ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ Δ.), Καθηγητὴς ἐν Κερκύρᾳ.

ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Ῥιζαρείου Σχολῆς.

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (ΜΙΧΑΗΛ), Δικηγόρος ἐν Σμύρνῃ.

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (ΤΙΜΟΛΕΩΝ Α.), Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΑΡΤΕΜΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν Ἀθήναις.

ΑΣΠΙΩΤΗΣ (ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ), Καθηγητὴς ἐν Σμύρνῃ.

ΒΑΛΒΗΣ (ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ), Δικηγόρος ἐν Ἀθήναις.

ΒΑΣΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π.), Καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΒΕΛΟΥΔΙΟΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.

ΒΕΝΕΤΟΚΛΗΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

ΒΕΝΙΕΡΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Μ.), Σχολάρχης ἐν Καλαμπάκᾳ.

ΒΕΝΙΕΡΗΣ (ΜΙΧΑΗΛ Χ.), Σχολάρχης ἐν Σύρῳ.

ΒΙΑΓΚΙΝΗΣ (ΜΑΡΚΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΒΟΡΕΑΔΗΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Νεαπόλει Κρήτης.
ΒΟΡΤΣΕΛΑΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Γ.), Γυμνασιάρχης ἐν Ἀθήναις.
ΒΟΥΤΣΙΝΑΣ (ΑΡΓΥΡΙΟΣ Σ.), Καθηγητὴς ἐν Πάτραις.
ΒΡΑΤΣΑΝΟΣ (ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ), πρῴην Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν.
ΒΡΑΧΝΟΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι.), Καθηγητὴς ἐν Τρικκάλοις.

ΓΑΪΤΑΝΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Χαλκίδι.
ΓΑΡΔΙΚΑΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ.) Καθηγητὴς ἐν Δημητσάνη.
ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ι.), Καθηγητὴς ἐν Ῥεθύμνῃ.
ΓΕΡΑΡΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Ν), Γυμνασιάρχης ἐν Κυθήροις.
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ (ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ), Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.
ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Ὑφηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς Γραμματολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΓΙΑΝΝΙΚΗΣ (ΚΥΡΙΑΚΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Σάμῳ.
ΓΙΟΜΒΡΕΣ (Α. Δ.), Καθηγητὴς ἐν Ναυπλίῳ.
ΓΙΟΤΣΑΛΙΤΗΣ (ΜΙΧΑΗΛ Κ.), Καθηγητὴς ἐν Σπάρτῃ.
ΓΟΝΑΤΑΣ (ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ), Συνταγματάρχης τοῦ μηχανικοῦ ἐν Ἀθήναις
ΓΟΥΝΑΡΑΚΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π.), Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ὑφηγητής.
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΜ.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΓΡΗΓΟΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΧΙΛΛΕΥΣ), Σχολάρχης ἐν Ἀθήναις.
ΓΡΙΒΑΣ (ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Γ.), Σχολάρχης Λύμνης.

ΔΑΜΙΡΑΛΗΣ (ΜΙΧΑΗΛ Ν.), Γραμματεὺς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.
ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ (ΦΙΛΙΠΠΟΣ), Ἰατρὸς ἐν Σμύρνῃ.
ΔΕΛΛΙΟΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Θεσσαλονίκῃ.
ΔΕΣΙΡΗΣ (ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α.), Δικηγόρος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
ΔΗΜΑΡΑΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι.), Ὑφηγητὴς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ (ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ζ.), Καθηγητὴς ἐν Σάμῳ.
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Βόλῳ.
ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΛΕΞΙΟΣ), Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς,
ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΗΣ (ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ), Διευθυντὴς ἰδίου ἐν Ἀθήναις Λυκείου.
ΔΟΣΙΟΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Γαλαζίῳ.
ΔΟΥΒΟΣ (ΛΕΩΝΙΔΑΣ Π.), Καθηγητὴς ἐν Καλαβρύτοις (ἀποθανὼν τῷ 1889).
ΔΟΥΚΑΚΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ), Γυμνασιάρχης ἐν Μεσολογγίῳ.
ΔΟΥΚΑΣ (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ), Καθηγητὴς ἐν Σμύρνῃ.
ΔΟΥΚΑΣ (ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ), Σχολάρχης ἐν Ἀθήναις.
ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ (ΙΑΚΩΒΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Πειραιεῖ.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΤΗΣ (ΑΡΣΕΝΗΣ), Καθηγητὴς τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Διδασκαλείου.
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ρ.), Καθηγητής.
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ), Βουρλῶν ἰατρός.
ΕΠΙΣΚΟΠΙΔΗΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ), Σχολάρχης ἐν Οἰτύλῳ.
ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ (ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ[Σ]) Καθηγητὴς τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν

Ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Σμύρνῃ.

ΖΑΒΙΤΣΑΝΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Διδασκαλείου.
ΖΑΓΓΟΓΙΑΝΝΗΣ (Δ.Κ.), Καθηγητὴς ἐν Λαμίᾳ.
ΖΑΝΝΕΤΟΣ (Γ.), Καθηγητὴς ἐν Πειραιεῖ.
ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ (ΖΑΝΝΕΤΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Τρικκάλοις.
ΖΗΣΗΣ (ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ), Δικηγόρος ἐν Χαλκίδι.
ΖΗΣΙΟΥ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ.), Καθηγητὴς τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς.
ΖΟΛΩΤΑΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Χίῳ.

ΗΡΕΙΩΤΗΣ (Π.), Σχολάρχης ἐν Αἰγίνῃ.

ΘΕΡΕΙΑΝΟΣ (ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ).
ΘΟΙΒΙΔΟΠΟΥΛΟΣ (Γ. Δ.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.

ΙΕΡΟΚΛΗΣ (ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν.), Διευθυντὴς τῆς ἐν Βραΐλᾳ ἑλληνικῆς Σχολῆς.
ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ (ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ), Σχολάρχης ἐν Αὐλωναρίῳ.
ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ (ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ), ἐν Χίῳ.
ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ (ΣΤΕΦΑΝΟΣ), Δικηγόρος ἐν Ἀθήναις.

ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Καθηγητὴς ἐν Σάμῳ.
ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ (ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α.), Γενικὸς ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΑΛΛΙΧΟΡΟΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι.), Καθηγητὴς ἐν Καλαβρύτοις.
ΚΑΚΑΡΑΣ (ΜΙΧΑΗΛ), Ἰατρὸς ἐν Χαλκίδι.
ΚΑΛΕΛΛΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ Κ.), Γυμνασιάρχης ἐν Ἄρτῃ.
ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ (ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ), Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.
ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ (Δ. Γ.), δ. Ν. ἐν Ἀθήναις.
ΚΑΝΕΛΛΗΣ (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ), Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν Ἀθήναις.
ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ (ΠΑΥΛΟΣ), Καθηγητὴς Γυμνασίου καὶ ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Σχολάρχης ἐν Κυθήροις.
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ (ΚΟΣΜΑΣ Π.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ (Β.), Σχολάρχης ἐν Ἴῳ.
ΚΑΣΔΟΝΗΣ (ΣΩΚΡΑΤΗΣ Α.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΑΤΑΙΒΑΙΝΗΣ (Κ. Σ.), Γυμνασιάρχης ἐν Σάμῳ.
ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ), Διευθυντὴς τοῦ χοροῦ τοῦ ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἱεροῦ ναοῦ τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων.
ΚΑΤΣΑΡΑΣ (ΜΙΧΑΗΛ), Ὑφηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΕΦΑΛΑΣ (ΜΙΧΑΗΛ), Διευθυντὴς τῆς ἐν Πέραν (Κωνσταντινουπόλεως) Ἑλληνικῆς Σχολῆς.
ΚΛΑΡΑΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΗΛ.), Καθηγητὴς ἐν Βόλῳ.
ΚΟΖΑΚΗΣ (ΤΥΠΑΛΔΟΣ), Βουλευτής.
ΚΟΛΥΒΑΣ (ΑΛΕΞΙΟΣ Κ.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΟΝΔΥΛΗΣ (Δ. Α.), Καθηγητὴς ἐν Κορίνθῳ.
ΚΟΝΤΟΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Σμύρνῃ.

ΚΟΝΤΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ.), Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΟΡΝΕΛΑΤΟΣ (ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ), Καθηγητὴς ἐν Ληξουρίῳ.
ΚΟΡΤΕΣΗΣ (Δ. Ι.), Σχολάρχης τοῦ ἐν Ἁγίῳ Λαυρεντίῳ Σχολείου.
ΚΟΡΦΙΩΤΑΚΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Β.), Γυμνασιάρχης ἐν Ἀργοστολίῳ.
ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι.), Καθηγητὴς ἐν Λαμίᾳ.
ΚΟΥΒΕΛΑΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π.), Καθηγητὴς ἐν Ἀμφίσσῃ.
ΚΟΥΖΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι.), Διευθυντὴς τῆς ἐν Χαλκηδόνι Ἑλληνικῆς Σχολῆς.
ΚΟΥΡΟΣ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ), ἐν Μασσαλίᾳ.
ΚΟΥΣΗΣ (ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ), Καθηγητὴς ἐν Τρικκάλοις.
ΚΟΦΙΝΙΩΤΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Κ.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΡΕΜΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς Γυμνασίου καὶ Ὑφηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΡΙΣΠΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ), Καθηγητὴς τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς.
ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Σχολάρχης Ἰθάκης.
ΚΥΡΙΑΚΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι.), Διδάκτωρ τὰ νομικὰ ἐν Ἀθήναις.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΑΤΟΣ (ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ι.), Καθηγητὴς ἐν Ληξουρίῳ.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ (ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ), Σχολάρχης ἐν Ἀθήναις.
ΚΩΝΣΤΑΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Δ.), Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.

ΛΑΜΠΙΚΗΣ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Μ.), Καθηγητὴς ἐν Πειραιεῖ.
ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ (Α.Ε.), Σχολάρχης ἐν Μενιδίῳ.
ΛΑΝΙΤΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Λευκωσίᾳ.
ΛΑΣΚΑΡΙΣ (ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ), Δικηγόρος ἐν Σμύρνῃ.
ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ (ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ), Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.
ΛΕΩΝ (ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ Γ.), Διδάκτωρ τὰ νομικὰ ἐν Σμύρνῃ.
ΛΙΑΤΗΣ (Γ.), ἰατρὸς ἐν Σμύρνῃ.
ΛΙΒΑΔΑΣ (ΜΙΧΑΗΛ), Ὑφηγητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς.
ΛΙΑΚΕΑΣ (Δ.), Σχολάρχης ἐν Πόρῳ.
ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ι.), Καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν ἐν Ἀθήναις.
ΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α.), Διευθυντὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.
ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), ἐν Νισύρῳ.
ΛΟΛΛΙΓΚ (Α.), Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.
ΛΥΡΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Πταισματοδίκης ἐν Ἀθήναις.
ΛΩΛΟΣ (ΧΡΙΣΤΟΣ Β.), Καθηγητὴς ἐν Τριπόλει.

ΜΑΛΑΓΑΡΔΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ.), Καθηγητὴς ἐν Λευκάδι.
ΜΑΛΙΑΚΑΣ (ΗΛΙΑΣ), Δικηγόρος ἐν Κωνσταντινουπόλει.
ΜΑΡΙΝΟΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ), Καθηγητὴς ἐν Κερκύρᾳ.
ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Χαλκίδι.
ΜΕΓΑΡΕΥΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Γ.), Καθηγητὴς ἐν Ληξουρί...
ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ), Καθηγητὴς τῆς Ὀρυκτολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΜΙΧΑΗΛ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Καθηγητ... Λαρίσῃ.
ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ (ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναι...

ΜΙΧΕΛΗΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Δικηγόρος ἐν Χαλκίδι.
ΜΙΧΕΛΙΔΑΚΗΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης.
ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Δικηγόρος ἐν Ἀθήναις.
ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ (ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ.), Σχολάρχης ἐν Ἀθήναις.
ΜΠΑΞΕΒΑΝΑΚΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ.), Καθηγητὴς ἐν Σύρῳ.
ΜΠΟΓΔΑΝΟΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ Γ.), Σχολάρχης ἐν Ἄστρει.
ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ.). Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΜΩΡΑΪΤΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ), Παιδαγωγός.

ΝΕΓΡΗΣ (ΘΕΟΔΩΡΟΣ), Διευθυντὴς τοῦ Λυκείου Ἀθηνῶν (ἀποθανὼν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1888).
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ).
ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (ΡΗΓΑΣ), Ὑφηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΝΥΣΤΕΡΑΚΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΜ.), Καθηγητὴς ἐν Κυδωνίαις.

ΞΥΘΑΛΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), ἐν Ἀθήναις.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Σμύρνῃ.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ) Καθηγητὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (ΛΕΟΝΤΙΟΣ), Διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ), Ὑφηγητὴς τῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι.), Δικηγόρος ἐν Χαλκίδι.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Χαλκίδι.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ), πρώην ἐπιθεωρητὴς τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως.
ΟΛΥΜΠΙΟΣ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ) Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.

ΠΑΪΖΗΣ (ΠΑΝΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Πάτραις.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ (ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ), Ἀρχιμανδρίτης καὶ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου,
ΠΑΝΤΑΖΗΣ (ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Ι.), πρώην Γυμνασιάρχης Ἰωαννίνων.
ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ (ΔΙΟΜΗΔΗΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΑΓΓΕΛΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἄρτῃ.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΒΗΣΑΡΙΩΝ Κ.), Σχολάρχης Σχριπεροῦ.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ), Διευθυντὴς ἰδίου Λυκείου ἐν Ἀθήναις.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΠΕΤΡΟΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Σέρραις.
ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ (ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Σμύρνῃ.
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ΘΕΟΔΩΡΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (ΣΥΝΟΔΗΣ), Διευθυντὴς τῆς ἐν Ὀδησσῷ Ἑλληνικῆς Σχολῆς.
ΠΑΠΑΔΟΠΟΠΟΥΛΟΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ) Καθηγητὴς τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Διδασκαλείου.
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (ΦΙΛΙΠΠΟΣ), Ἱεροκήρυξ τῆς «Ἀναπλάσεως».

ΠΑΠΑΖΟΥΡΗΣ (Α.Ν.), Σχολάρχης ἐν Γαστούνῃ.
ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ), Σχολάρχης τοῦ ἐν Ζαλόχῃ Σχολείου.
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ (ΧΡΙΣΤΟΣ), Σχολάρχης Ναυπάκτου.
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ (ΧΡΙΣΤΟΣ Γ.), Σχολάρχης ἐν Μεσολογγίῳ.
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ (ΛΟΥΚΑΣ), Καθηγητὴς τῆς Ἀνατομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ), πρώην Γυμνασιάρχης.
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ (ΛΕΩΝΙΔΑΣ), Καθηγητὴς ἐν Ἀργοστολίῳ.
ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ (Γ.), Καθηγητὴς ἐν Τριπόλει.
ΠΑΥΛΙΔΗΣ (ΙΩΑΚΕΙΜ), Γυμνασιάρχης ἐν Κυδωνίαις.
ΠΕΠΑΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ.), Σχολάρχης ἐν Πειραιεῖ.
ΠΟΛΙΤΗΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Διδάκτωρ τὰ νομικά.
ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ (ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Κ.), Σχολάρχης ἐν Ἀμαρουσίῳ.
ΠΟΤΑΡΗΣ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ.), Καθηγητὴς ἐν Ἀμφίσσῃ.
ΠΟΥΛΑΚΟΣ (ΚΑΝΕΛΟΣ), Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν Ἀθήναις.
ΠΟΦΑΝΤΗΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Κερκύρᾳ.
ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ.), Καθηγητὴς ἐν Ἀργοστολίῳ.
ΠΥΡΟΜΑΛΗΣ (Α.Δ.), Καθηγητὴς ἐν Καρδίτσῃ.
ΡΑΓΚΑΒΟΠΟΥΛΟΣ (ΓΚΙΚΑΣ), Καθηγητὴς ἐν Βόλῳ.
ΡΑΛΛΗΣ (ΜΑΛΛΙΑΚΑΣ), Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.
ΡΗΓΑΔΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Λαρίσῃ.
ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ (Ε.), Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν Ἀθήναις.
ΡΟΥΓΚΑΣ (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ), Γυμνασιάρχης ἐν Αἰγίῳ.
ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ (ΟΘΩΝ), Ὑφηγητὴς τῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΡΩΜΑΝΟΣ (ΙΩΑΝΝΗΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Κερκύρᾳ.

ΣΑΓΚΡΙΩΤΗΣ (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Δ.), Καθηγητὴς ἐν Τρικκάλοις.
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ (ΑΝΤΩΝΙΟΣ), Σχολάρχης ἐν Τυρνάβῳ.
ΣΚΛΗΡΟΣ (ΙΣΙΔΩΡΟΣ), Σχολάρχης ἐν Ἀστακῷ.
ΣΠΑΘΗΣ (ΝΙΚΟΛΑΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Πειραιεῖ.
ΣΤΑΗΣ (ΒΑΛΕΡΙΟΣ). Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.
ΣΤΑΗΣ (ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ).
ΣΤΑΗΣ (ΣΠΥΡΙΔΩΝ Ε.), Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΣΤΑΘΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ΑΝΔΡΕΑΣ Α.), Καθηγητὴς ἐν Ζακύνθῳ.
ΣΤΕΡΓΙΟΓΛΙΔΗΣ (ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ Ν.), Διευθυντὴς τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.
ΣΤΡΑΒΟΣΚΙΑΔΗΣ (ΑΝΔΡΕΑΣ), Σχολάρχης ἐν Πύργῳ.
ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΔΗΣ (ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ Δ.), Καθηγητὴς ἐν Κορίνθῳ.
ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΔΗΣ (ΠΕΤΡΟΣ Ν.), Καθηγητὴς ἐν Πύργῳ.
ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Γυμνασιάρχης ἐν Ἰωαννίνοις.
ΣΩΤΗΡΙΟΥ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ), Καθηγητὴς ἐν Σάμῳ.

ΤΖΕΝΟΣ (Π.), Σχολάρχης ἐν Ἀθήναις.
ΤΟΥΛΗΣ (Π. Δ.), Γυμνασιάρχης ἐν Καρδίτσῃ.
ΤΣΑΟΥΣΗΣ (ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Δ.), Καθηγητὴς ἐν Τρικκάλοις.
ΤΣΕΡΕΠΗΣ (ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν.), Καθηγητὴς Γυμνασίου καὶ Ὑφηγητὴς

Α΄ ΠΙΝΑΞ

ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ

Α

Β' ΠΙΝΑΞ

ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ

Γ' ΠΙΝΑΞ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΩΝ ΔΙΟΡΘΟΥΜΕΝΩΝ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

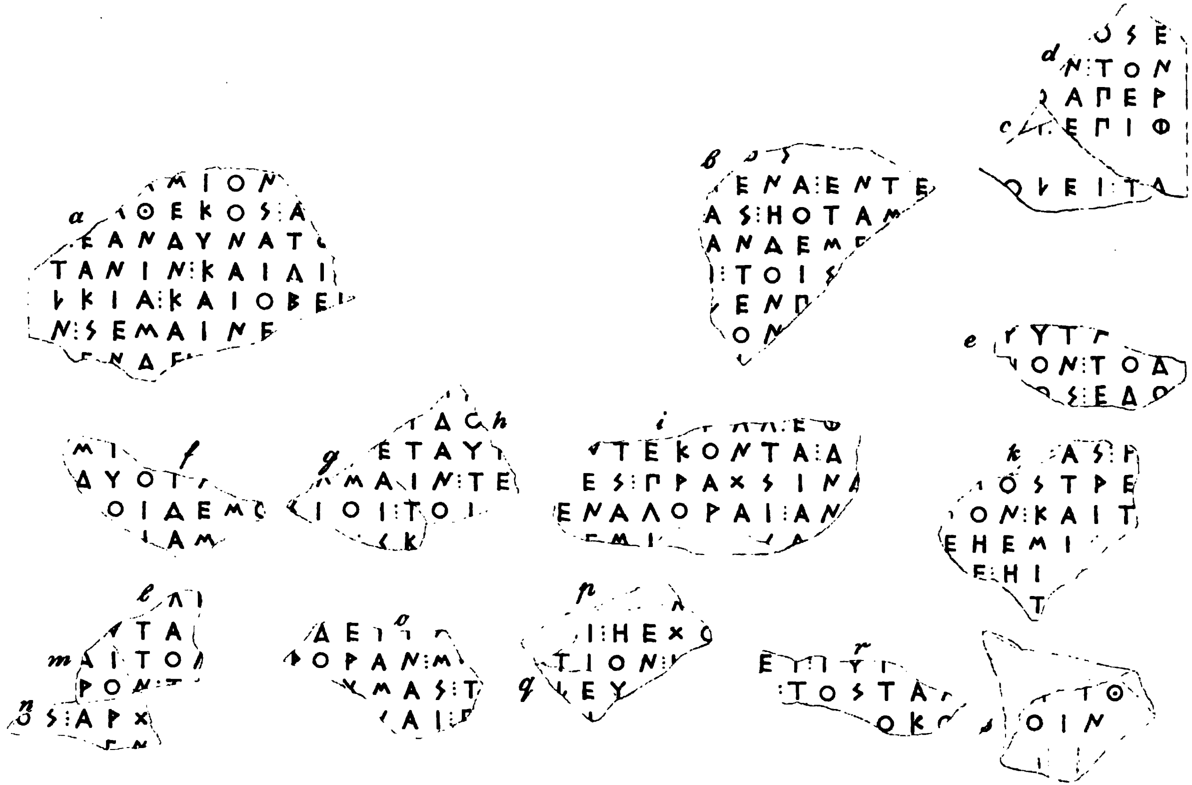
Σελ.	172	Στ.	12	κάτωθ.	Γρ.	ἐφ' ἀντὶ ἐξ
—	173	—	16	ἄνωθ.	—	μερὶς ἢ τῶν ἀντὶ μερὶς τῶν
—	190	—	6	ἄνωθ.	—	αἰδοῖ τῇ ἀντὶ αἰδοῖ της
—	216	—	12	κάτωθ.	—	Δ. Θερειανοῦ ἀντὶ Θ. Λιβαδᾶ
—	223	—	1	ἄνωθ.	—	προήνεγκεν ἀντὶ προσήνεγκεν
—	230	—	1	κάτωθ.	—	πλεῖστα ἐπικὰ καὶ λυρικὰ ἀντὶ πλεῖστα λυρικὰ
—	234	—	11	ἄνωθ.	—	ἐπιχειρήσωσι ἀντὶ ἐπεχειρήσωσι
—	640	—	19	κ. ἐ. σημ.		γραπτέον: περιφέρεια τῆς αὐτῆς 61,6068 =

208,34 ἢ = 187,76 ἢ

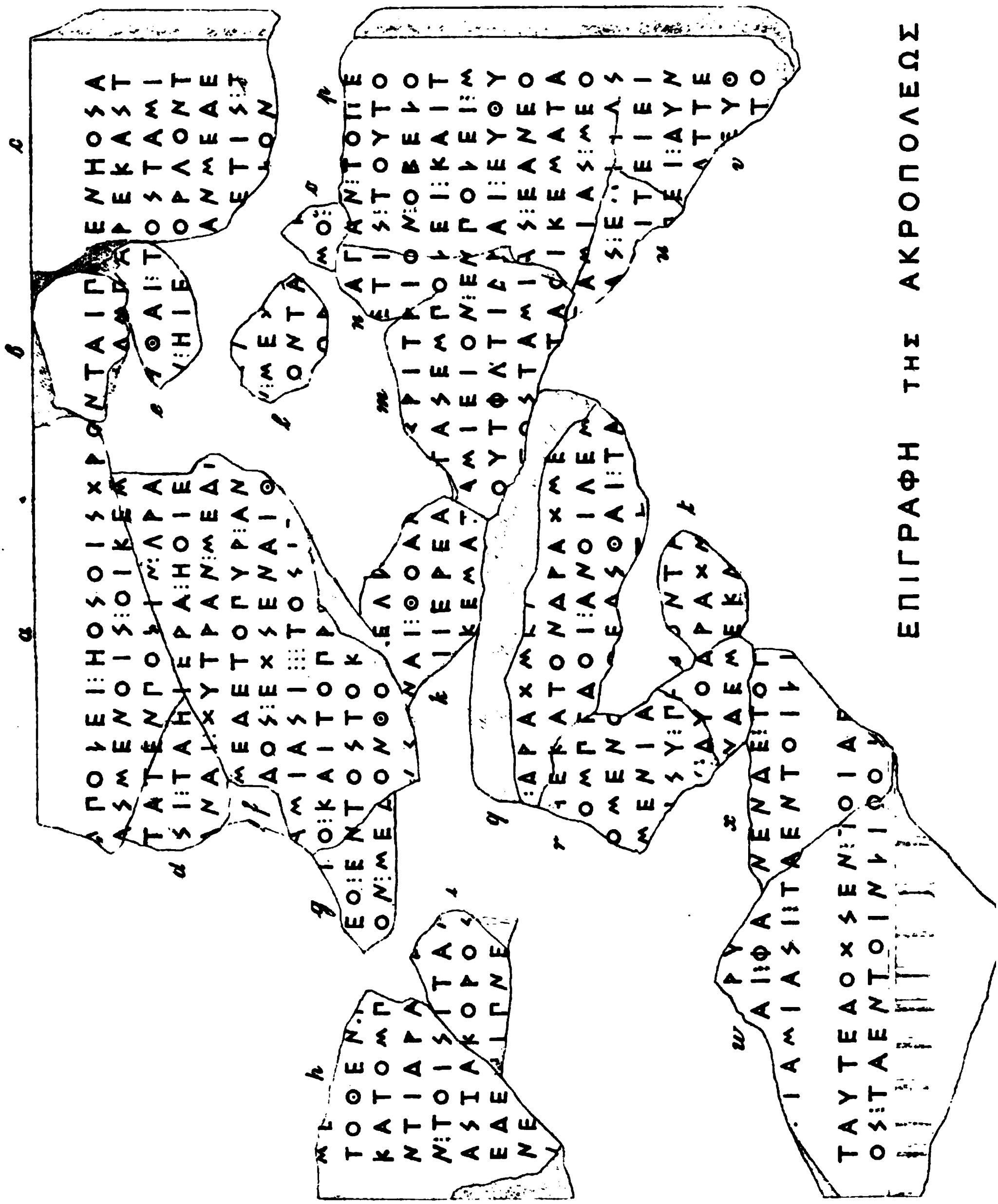
περ. 210 περ. 190

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 8 τεμαχίῳ τοῦ πίνακος I γρ. Ⓘ ἀντὶ Ⓞ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Β' ΕΤΟΥΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ 1

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ 2